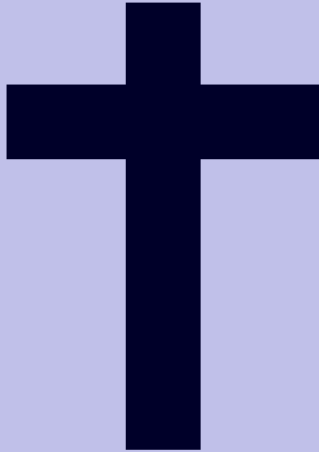

Kawawangalen Tâtâ
Alakŋaŋ

The New Testament in the Nabak Language of Papua New Guinea

Kawawangalen Tâtâ Alakŋaŋ
The New Testament in the Nabak Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Nabak long Niugini

copyright © 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nabak

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
ea68a902-358a-5c72-82de-a583fc4809e7

Contents

FRT	1
Matiyu	2
Mak	49
Luk	80
Zân	133
Nembayelen Muluwin	170
Loma	215
1 Kolin	238
2 Kolin	259
Galesia	274
Epesa	282
Pilipai	290
Kolosi	296
1 Tesalonaika	302
2 Tesalonaika	307
1 Timoti	310
2 Timoti	316
Taitas	320
Pilimon	324
Ibulu	326
Zems	342
1 Pita	348
2 Pita	354
1 Zân	358
2 Zân	364
3 Zân	365
Zudas	366
Kie Kienok	369
Read the New Testament	391
Kwit ma Zet Yanjin	403

Kawawangalen Tâtâ Alakṇaṇ
The New Testament in the Nabak Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Nabak long Niugini

Kawawangalen Tâtâ Alakṇaṇ

The New Testament in the Nabak Language of Papua New Guinea
 [naf]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1988 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 1988 by The Bible League

Web version

2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.

<http://www.Wycliffe.org>

<http://pngscriptures.org>

<http://www.ScriptureEarth.org>

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri**. Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating**. Na tu, **yu no ken senisim Tok**.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela**.

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela**.

Kawawangalen Tâtâ Alakṇaṇ Zemâtâtâ bili kapi ekbak

Matiyu Zisasiyet yanꝑꝑ Matiyuyan meluwanꝑ mge

Matiyu ek Zisas Kilaisiyelen nembꝑꝑane 12 ke nꝑn ek ma kwitnaꝑ nꝑn Liwai makumtemien. Ápme ek Loma gapmangalen mânep takis titi an mamtan. Yanꝑ bangat Zisasiyan ombempeme egat nembꝑꝑanꝑ kwage.

Matiyu eganꝑ buꝑam zapat kapi Zuda ikꝑꝑangꝑt amꝑꝑaneyet kuye. Ápme Zuda am ekꝑꝑenꝑ an Kawawanꝑꝑ ombempeꝑenꝑꝑ eganꝑ sakwep koti ekꝑꝑengalen Amobotnaꝑꝑin tatagalen keyet nâwien. Zuda ekꝑꝑenꝑ ꝑbulu zelinaset an keyet kwitnaꝑ Mesaya makuip ma Glik ekꝑꝑengalen zeleset Kilais makuip. Ápme Zuda ilinaꝑꝑengalen Amobotnaꝑ Zisasiyan kopmaꝑꝑeen ekꝑꝑenꝑ nâme am belakꝑꝑanꝑ beyeyepmti ekꝑꝑengꝑt tunꝑꝑuwinan mamti kwitnaꝑ kwitnaꝑ meletnaꝑ mme ekti nâmtetem mbienangꝑt an kapi Kawawanꝑꝑ amꝑꝑene yomengatnaꝑ gilik zemindatitiyelen an penꝑꝑ ke ku nâmkꝑꝑewien. Matiyu eganꝑ buꝑam zapat kapi Zuda am ekꝑꝑenꝑ Zisas ek Mesaya penꝑꝑ ke nânâyet meluwanꝑ kumindaye ma Zuda am ilinaꝑꝑengalen Amobotnaꝑꝑin zemâtâtindaye. Keyepmti Matiyuyan Zisas Amobotnaꝑ koge keyet zemsalaꝑ beye ma eganꝑ keꝑogak zet zapat notnaꝑ Kawawanꝑꝑalen Zet Itnaꝑꝑanꝑ zetik mimiꝑꝑanꝑ Kawawanꝑꝑanꝑ ek ikꝑꝑanꝑ ombempeme ninmagen toge keyet meluwanꝑ kapiyet mge. Ma zet itnaꝑꝑanꝑꝑ Kilaisianꝑ kokotnaꝑꝑengalen zet zapat zenzenꝑꝑanꝑ ke penꝑꝑ sokbeye.

Ápme Matiyuyanꝑ zet zapat nꝑn Kilaisiyet zemâtâtâtnaꝑ keyet keꝑꝑan nꝑn Kawawanꝑꝑalen maꝑꝑe tusumti mama mimi dolakꝑꝑanꝑ Zisasiyanꝑ nâmtikꝑꝑanꝑ min ke mâti mimiꝑꝑet meluwanꝑ mgeen tunꝑꝑuꝑmaꝑ 5gatnaꝑ 7 kapi main.

Zet notekꝑꝑanꝑ temaꝑ kapigoganꝑ Matiyuyelen buꝑam zapat keꝑꝑan talip:

1:1-2:23 Zisasiyet yeꝑꝑsokꝑꝑane ma sokbembemꝑꝑanꝑꝑengalen zapat

3:1-12 Zân an tu zuluꝑt eganꝑ muluꝑ mge

3:13-4:11 Zisasiyanꝑ tu zuluꝑt delaꝑ zeme Sadaꝑꝑanꝑ koti Zisas tetimae mge

4:12-18:35 Zisasiyanꝑ Galili msalen Zet Zapat Dolakꝑꝑanꝑ zemkawanꝑ beye

19:1-20:34 Zisasiyanꝑ Galili msat pemti Zudia msalen moti muluꝑmaꝑ mge keyelen zezapatnaꝑ

21:1-27:66 Zisasiyanꝑ Zelusalem mka teman moti manepeme kume gakikinaꝑꝑengalen zet zapat

28:1-20 Zisasiyanꝑ gakikiengatnaꝑ wapme nembꝑꝑaneyanꝑ ekbien

Zisasiyet yeꝑꝑsok guluk galakꝑꝑane sokbembkobien ekꝑꝑengalen kwilin

(Luk 3:23-38)

¹ Am maꝑꝑe nꝑn maꝑꝑe nꝑn sokbem kotnepeme Zisas ek Abalaam ma Dewit egeꝑꝑat inꝑꝑsokꝑꝑit penꝑꝑ sokbeye.

² Ápme Abalaamꝑꝑat nemuꝑꝑanꝑ Aisak sokbeye.

Aisakꝑꝑat nemuꝑꝑanꝑ Zekop sokbeye.

Ápme Zekowanꝑ nemuꝑꝑanꝑ Zuda ma meniꝑꝑane notnaꝑꝑ indambege.

³ Ápme Zudayet nemuꝑꝑanꝑet Pelesmak Zelamak sokbewun. Egeꝑꝑat mamit Tama.

Ápme Pelesiyet nemuꝑꝑanꝑ Eslon sokbeye.

Eslongat nemuꝑꝑanꝑ Lam sokbeye.

⁴ Ápme Lamꝑꝑat nemuꝑꝑanꝑ Aminadap sokbeye.

Aminadapꝑat nemuꝑꝑanꝑ Nason sokbeye.

Nasongat nemuꝑꝑanꝑ Salimon sokbeye.

⁵ Ápme Salimongat nemuꝑꝑanꝑ Boas sokbeye. Egat mamaꝑꝑ Leap.

Ápme Boasiyet nemuꝑꝑanꝑ Obet sokbeye. Egat mamaꝑꝑ Lut.

Ápme Obetꝑꝑat nemuꝑꝑanꝑ Esi sokbeye.

⁶ Ápme Esiyet nemuꝑꝑanꝑ Dewit ke amobotnaꝑ sokbeye.

Dewit* egat nemuꝑꝑanꝑ Solomon sokbeye. Egat mamaꝑꝑ ke itnaꝑꝑanꝑ Yulayayet imbiꝑꝑanꝑ.

⁷ Ápme Solomongat nemuꝑꝑanꝑ Liaboam sokbeye.

Liaboamꝑꝑat nemuꝑꝑanꝑ Abaisa sokbeye.

Abaisayet nemuꝑꝑanꝑ Esa sokbeye.

Esayet nemuꝑꝑanꝑ Ziosapat sokbeye.

⁸ Ziosapatꝑꝑat nemuꝑꝑanꝑ Olam sokbeye.

* 1:6: Dewilanꝑ imbi ke kambu wage. 2 Samuel 11.

Olangat nemuṅaṅ Yuzaya sokbeye.

⁹ Âpme Yuzayayet nemuṅaṅ Zotan sokbeye.

Zotangat nemuṅaṅ Eas sokbeye.

Easiyet nemuṅaṅ Esekaya sokbeye.

¹⁰ Âpme Esekayayet nemuṅaṅ Manase sokbeye.

Manaseyet nemuṅaṅ Amon sokbeye.

Amongat nemuṅaṅ Zosaya sokbeye.

¹¹ Âpme Zosayayet nemuṅaṅ Zekonayamak ekṅen meniṅane notnaṅ sokbemâbien. Kan keyet Babilon msalen Zuda am indomti indatimti mebien.

¹² Ekṅenaṅ met Babilon msalen met tabien ke Zekonaya nemuṅaṅ Sialtisel sokbeye.

Âpme Sialtiseliyet nemuṅaṅ Salababet sokbeye.

¹³ Âpme Salababetgat nemuṅaṅ Abayut sokbeye.

Abayutgat nemuṅaṅ Elayakim sokbeye.

Elayakingat nemuṅaṅ Eso sokbeye.

¹⁴ Âpme Esoyet nemuṅaṅ Sedok sokbeye.

Sedokgat nemuṅaṅ Ekim sokbeye.

Ekimgat nemuṅaṅ Elayut sokbeye.

¹⁵ Âpme Elayutgat nemuṅaṅ Eliesa sokbeye.

Eliesayet nemuṅaṅ Natan sokbeye.

Natangat nemuṅaṅ Zekop sokbeye.

¹⁶ Âpme Zekopgat nemuṅaṅ Zosep sokbeye.

Zosep egaṅ imbiṅaṅ Malia wage.

Âpme Malia egaṅ maneti Zisas ambege. Nin eget kwitnaṅ Mesaya kukuyelen. Ningalen zeleset Kawawaṅaṅ Zisas ombempeme nin yomengatnan timkwatndendeyet an sokbein.

¹⁷ An sokbemkwebienen kalakumann manḡe tuk kapigok benak. Abalaamagengatnaṅ Dewitmagen kwadelan peinen an manḡe sokbemkwapme 14 kogok beye. Ma Dewitmagengatnaṅ Babilon msalen mka katikṅan indatmebienen kogogak an manḡe 14 sokbewien. Ma Babilon mka katikṅaṅgatnaṅ Kilasmagen kwazinen kogogagak an manḡe 14 sokbewien.

Zisas Kilais sokbeye

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Zisas Kilais sokbeye keyet yaṅaṅ kapigok penaṅ tazin. Mamanḡ kwitnaṅ Malia. Egat apmaṅ Zosep ewe an zapatnaṅ etaṅ zempeme igak igak manepemalu Emetak Tenḡaṅ menok mme Malia ek nempa kambakmak tage. ¹⁹ Kegok mme an zapatnaṅ Zosep ek mama mimiṅaṅ dolakṅaṅ manḡeyepmti keṅaṅḡgak kapigok otnāṅḡe, “Neṅ zetnaṅ sosok zema sakambuk temaṅ tisemgat belak buzak katipemti mebaḡ.” Kegok nāṅḡe.

²⁰ Kegok mimiṅyelen nāmti manepeme Amobotnaṅgalen ensel ḡenaṅ mulugen sokbem-samti kapigok dunduye. “Zosep, geṅ Dewitgat guluk galakṅaṅ, imbindi Malia wawagat yayaṅ ku msenik. Nempa kambakmak tazin ke Emetak Tenḡmagengatnaṅ. ²¹ Nempa atam mbe kwitnaṅ Zisas kuwanik. Kwit keyet yaṅaṅ, Egaṅ iḡnaṅ amḡane yomengatnaṅ indatim kwabe.”

²² Kwitnaṅ kwitnaṅ sokbeye ke golanḡ zenze an ḡenaṅ eweṅaṅ Amobotnaṅ Kawawaṅgalen Zet Itnaṅanen kapigok zeye, ke penaṅaṅmak bembeyelen sokbeye,

²³ “Nāip, imbi nembip ḡenaṅ nempa kambakmak tati nempa ambebe. Âpme anempa keyet kwitnaṅ ‘Imanuel’ kuwep. Imanuel kwit kapiyet ningalen zeleset yaṅaṅ Kawawaṅ ninmak main.” *(Aizaya 7:14)*

²⁴ Âpme Zosewaṅ mulugengatnaṅ wati Amobotnaṅgalen ensel egalen zetnaṅ gawepumti Malia mkaṅaṅ wati moge. ²⁵ Mobunaṅgut awembiṅ mama ke ḡen ku mambun. Belak imbiṅaṅ kekenemuṅ penaṅ tetimti manepeme nempa ke sokbeme Zosewaṅ kwitnaṅ Zisas kuye.

2

Kasup kwakwatnasetgatnaṅ amobotnaṅ nānāṅinmagaṅ Zisas eksâḡât timat kobien

¹⁻² Elot ek amobotnaṅ mame kan keyet Zisas Beteleem mkaen Zudia msalen sokbeye. Âpme kan keyet kasup kwakwatnaset an notnaṅ Zelusalem mkaen kwati am pigok indayaṅkwešiwien, “Zuda am ingalen Amobotnaṅ alakṅaṅ sokbeye. Ek mka deset tazin? Nin msatnaṅ beṅaṅ daengatnaṅ okak sokbembeyelen wenzim busatnaṅ ekti pedondom sesewatpesâḡât takotnup.”

³ Kegok zeme amobotnañ Elot ma Zelusalem mka tonañ ekñenañ ilinsakwep zet ke nâmti endilipewien. ⁴ Âpme Elot egañ sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ma zii zet zikat indanda an ekñen ondekidemti pigok indayanñkwesiye, “Kilais pe msat deset sokbembeyet zenzenañ ze? Zeme nâne.”

⁵ Âpme ekñenañ kapigok dunduwien, “Beteleem mkaen Zudia msalen sokbewe. Golan zenze an ñeñañ kapigok kuye,

⁶ ‘Beteleem mka Zudia msalen tadik geñ Zuda am ekñenañ mka tototnañ yek. Mka ñotekñañ temañ. Geñmagen An ñen temañ sokbemti Israeal aminne indikdamuñ mbe.’”

(Maika 5:2)

⁷ Zet kegok zeme nâmti Elot egañ an ekñen beñañgatnañ kobien ekñen ke buzakset indamandamti wenzim zukñañ sokbeye keyet yañañgat indayanñkwesime yañañ dunduwien. ⁸ Dundume nâmti, Beteleem mkaen meeegat nâmindemti pigok zeye, “In meti winderñañ mti aikti kot nâgât zeme nâmti neñ kegogak meekti pedondom samti sesewatpesap.” Dâsuki kogok zemindeme mebien.

⁹ Amobotnañ kegok diindome toti meti selen mepme mkañinan wenzim ekbien keyañ ewe ñeñañ bemindap meti Zisasiyañ mka weñge keyet dukñañ wenzimañ kalinañ atam tage. ¹⁰ Âpme ekñenañ wenzim ekti keñ oloñañ igagen mbien. ¹¹ Mti mka keñañ moti namba ma mamañ Malia idikti namba pedondom samti zemesewatpewien. Mti milawat bonñisinjañ mâtâti gol ma kwitnañ kwitnañ sesikñañ dolakñañ tosañañ temañ ke timti taolet msawien. ¹² Âpme Kawawañañ kieset zemkulumindemti zeye, “In Elotnagen set mebeñañ.” Kegok zemindeme set ñenieset meti msalinan patañ zewien.

An Temañañ Zisas namba okak añañgalañpeye

¹³ Ekñenañ gilik zem mepme An Temañgalen Ensel Zosep mulugen sokbemsamti pigok dunduye, “Geñ wati imbi nemandi idatimti Izip msalen meti nâlen zetgat damuñ manepeme neñ zemañgut nâmti kobep. Nânik, Elot ek namba timati aikti kusât tazein.”

¹⁴ Zeme Zosep egañ tambuyet penañ wati imbi nembanañ time Izip msalen kunzuñ mebien. ¹⁵ Kwitnañ kwitnañ kegok sokbeme Amobotnañañ golan zenze an ñeniyet zet zeme nâmti meluwañ pigok mge ke penañañ sokbeye,

“Nemun Izip msalen met manepeme neñ kumtetima gilik zemti kobe.” (Hosea 11:1)

Elolañ zeme namba okak sambe indomâbien

¹⁶ An kasup kwakwatnaset kobien, ekñenañ Kawawañañ zemâtâtindame nâmti set butnaset mepme amobotnañ Elot egañ tapme beme pigok nânge, “An ekñen pi tetimnemti butnaset melo.” E nâmti ñeñañ penañ zime an kobien ekñenañ nup kan zut keyet keñañ sokbeme ekñenañ zeme nânge keyepmti kasa kuku an zemindeme Beteleem mkaen meti mka isikñañ eyo tokwati anamba okak nup kanñañ zut ma keyet kandañañ tozin ekñen indome delañ zemâge. ¹⁷ Âpme kan keyet golan zenze an Zelemaiayañ zet pigok zeye ke penañañ sokbeye.

¹⁸ “Lema mkaen Zuda msalen kwisak temañ sokbein. Nembanjine sambe penañ gakimâpme keyepmti Israeal namba mamine ekñen sume delañ zeme am ekñenañ keñin mme sewakñañ bembeyet olalip.”

(Zelemaia 31:15)

Zosewañ imbi nembanañ indatimti gilik zemti koge

¹⁹ Zosep imbi nembanañ ekñen ewe Izip msat mame amobotnañ Elot gakime Amobotnañgalen ensel ñeñañ kie Zosep pigok dunduye, ²⁰ “Geñ milawat weyañ bemti imbi nemandi indatimti Israeal msalen ewe melit namba kume gakikiyet giñgiñ mamtan elak gakiye.”

²¹ Âpme Zosep egañ imbi nembanañ idatimti Israeal msalen ewe kobien. ²²⁻²³ Gilik zem koti Zosewañ zet kapigok nânge. Akeleas ek bipmañgat munduman amobotnañ tati amobotnañ mulup Zudia msalen ke met tapm zeme kiñgage, yangut mulugen Kawawañañ zet dundume nâmti Galili msaleset meti mka ñen kwitnañ Nasalet ke met mamtemien. Kegok mme golan zenze an ekñengalen zet ñen pigok tazin ke penañañ sokbeye.

“Am ekñenañ, ‘Nasalet an,’ zewep.”

(Aizaya 11:1)

3

Zân tu zululut an egañ mulupmañ yañbeye

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Zân 1:19-28)

¹ Kan keyet Zân an tu zululut egañ Zudia msalen msat tunñupman sokbemkawañ bemti mulupmañ yañbem mmambe am zet pigok diindoye, ² “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyañ kot indaombem tazingat in yomgalen set bekanañ bee peme

tapme keñin gilik zeit.”³ Zân magen golañ zenze an Aizayayan muluwan pigok mge ke penañmak bein,

“An ñenañ msat tunğupman kwizet kapigok takuin, ‘Amobotnañgat setnañ weyañme dolakñañ ma kwetetepmañ bemti tapme kobe.’” *(Aizaya 40:3)*

⁴Zân ek kâlâpmañ kamel zupmaññañ weyayaññañ mmamtan ma bitim ñen pemanen zam mamtan. Meuññañ didikñañgatnañ bizik tunñañ ma gwidek ke etañ nimti mamtan. ⁵Âpme am sambe Zelusalem mka temañmak mka isisikñañ ekñen Zudia am ondekti ma Zodan Tu nembet timat butnañ butnañ Zân magen kopmâti ondekbien. ⁶Mti yomin zemsokbeme Zânañ Zodan tuyen tu zulutindeye.

⁷Âpme Palisi ma Sadusi ekñenañ kegogak tu zulusâgât kopme kapigok diindoye, “In nombeyelen alikñañ. In kapi Kawawaññañ yominañgat dopmañ mutumindasâgât tapm ke walabep bein? Yek penañ. ⁸In mama mimi dolakñañ mme keyañ in yomengatnan keñin gilik zewien ke sokbemkawañ bewe. ⁹In keñinan kapigok ku otnâit, ‘Nin Abalaamgat insokñañe manup keyepm Kawawaññañ ku zemndowe.’ Neñ pigok diindoma nâit, zet ke belakñañ etañ. Kawawañ egañ zenak beme ke ñep zeme nanañ ekñen kapiyañ Abalaamgat alikñañe bewiek.” ¹⁰Kegok zemti zet zapat sesepmañ ewe tusum pigok zeye, “An ñen ek nâmkijpepeñañmak bewe ke tep katnañ maelikzin keboñ. Âpme an nâmkijpepeñepiñ bewe ek tep sinañ memun bemti matozin sepem keboñ mme ek kapupme tewen ziwe.

¹¹Neñ in yomengatnan keñin gilik zeme tu etañ manzulutindeyap yanğut bamnan an kosâpm ek Amobotnañ temañ windenñañbeñañ kosâpm. Neñ an tototnañ penaññañ; ek keboñ ke neñ bukeboñañ elewat temañ timpema ñep ku bewe. Egañ ikuññañ Kawawañgâlen Emetak Teñ mulupmañ tep manzinok yom zime kwetetepmañ mam-bein kemak temakwez zulutindewe. ¹²Egañ omkakalili takasetnañmak takozinañ wit omkakalimti mwapme tâgâyañ kumti sekñañ mañge ñen ma wit penañ mañge ñen bewe. Mti wit penañ time mkaññañ mowebe sekñañ ulume tep katikñañ monzimti manzimopmambe. Keyet yanñañ am nâmkijpepeñinmak time mañgenen mopme am nâmkijpepeñinpiñ time mañge ñen mobep.”

Zânañ Zisas tu zulutpeye
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³Kan keyet Zisas egañ Galili msalen Zodan tuyen meti Zân egañ tu zulutpepeyelen nâmti koge. ¹⁴Âpme Zân nâme nukñañ beme dunduye, “Neñ keboñgat eneyet kot tazenik? Geñ keboñañ neñ zulutneman ñep benak.”

¹⁵Zeme Zisasiyañ zet kapigok gilik zem saye, “Geñ alak yayañ pematalak. Kawawaññañ mulup zet teñ penañ gaingapmti gawepusenik.” Kegok zeme Zânañ nâmti tu zulutpeye.

¹⁶Âpme Zisasiyañ tu zuluti kwapme keyegak kululuñañ ñandeme Kawawañgâlen Emetak Teñañ sasakandenombe nembon bemti ekmagen toge. ¹⁷Âpme kululuñengatnañ zet ñen kapigok sokbeye, “Kapi nanañgat Nemun penañ; egat nâmtikñañ omba penañ manâmpeya. Neñ ek ombempewangapmti am yomengatnañ indati kwabe keyet oloñen miap.”

4

Sadañañ msat tunğupman Zisas yanñañ mim ege
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹Âpme Emetak Teñañ Zisas msat tunğupman Sadañañ tetipepeyelen nâmti watmeti ²Zisasiyañ mame kasup 40 ma tambumbu 40 maneti tu meuyet penañ gakiwaleletgâlen mge. ³Âpme Sadañañ ekmagen koti zeye, “‘Neñ Kawawañgat Nemunañ’ kok manzenik keyepmti ke penañ manik beme zemane nanañ kapiyañ meu sokbeme ñep nsenik.”

⁴Kegok zeme Zisasiyañ kapigok dunduye, “Kawawañgâlen zet meluwan itnañanen kapigok kukuñañ tazin,

‘Amnañ keñin tu meuyet etañ bemti ku mamayelen. Yek penañ. Zet kwep kwep Kawawañmagengatnañ kozin ke keñinan mkipmañ bambeyelen.’” *(Zii Zet 8:3)*

⁵Kegok zeme Sadañañ Zisas naman wati Zelusalem sesewat mka temañ dukñañ wapmotati ⁶kapigok dunduye, “Geñ Kawawañgat Nemunañ manik beme kapiyetnan palam towepmane zet meluwan ñen kapigok tazin ke nânik,

‘Kawawaññañ enselñañe ekñengat belinan geme ekñenañ belen gatam topme nanaññañ sedi ku aañgâlen.’” *(Sam 91:11-12)*

⁷Zeme Zisasiyañ kapigok dunduye, “Yanğut Kawawañgâlen zet meluwan itnañanen zet ñen kapigok kukuñañ tazinegek, ‘Kawawañ Amobotnañdi yanñañ ku mim ekbanik.’”

8-9 Kegok zeme Sadaņņ kalaņ teepmaņ ñengat watmotati msat sambeyelen kwitnaņ kwitnaņ dolakņaņ sepem igak igak ke zikat samti zeye, “Geņ pedondom namti dundum namane kwitnaņ kwitnaņ sambe ke ekdik beke gâlen belen bepema damaņ mmam-banik.”

¹⁰ Âpme Zisasiyaņ kapigok gilik zeme zeye, “Kawawaņgaleņ zet meluwaņ itnaņaneņ zet ñen kapigok kukuņaņ tazin, ‘Kawawaņ Amobotnaņdi etaņ pedondom samti dundum sawanik ma ek kwewetaņ sisiliņ msamti mambanik.’
(Zii Zet 6:13)
Sadaņ, geņ nemti met.”

¹¹ Kegok zeme Sadaņņ pemti mege. Âpme Kawawaņgaleņ ensel ekņenaņ koti mukulem mpewien.

*Zisas Galili msalen meti mulupmaņ yaņbem mge
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹² Zân mka katikņaņ peme tapme Zisasiyaņ zapațnaņ nâmti Galili msalen mege. ¹³ Mti egaņ Zudia msat peme tapme Galili msalen meti mkaņaņ ñotakņaņ Nasalet ke met tabi tabi mineti peme tapme naman Kapaneam mkaen mege. Mka ke Galili tunduamak msat zut Zebulanmak Naptalai keyet sokņanik ke matatan. ¹⁴ Kegok mme golaņ zenze an Aizaya egaņ Kawawaņgaleņ Zet Itnaņaneņ zet ñen kapigok kukuņaņ ke katikņaņ beye,
¹⁵⁻¹⁶ “Am Zebulan msaleset ma Naptalai msaleset mamaip ekņenaņ Galili tundua lemunaņ temanaset mamaip. Am Zuda maņgeen ku sokbemberaņmak lumaņti kileņ mamaip. Sambe beke tambusosok temaņ keņa mamaip ekņemagen busațnaņaņ sokbemindawe. Am waleletgat zapaț mamaip ekņen kemagen busațnaņ sokbembeyelen.”
(Aizaya 9:1-2)

¹⁷ Kan keyet Zisasiyaņ Zet Zapaț Dolakņaņ zemti am kapigok yaņbem diindoye, “Kawawaņgaleņ zemâtâtâtgat katnaneņ mamayelen kan ilak kolapgat yomengatnaņ keņin gilik zeit.”

*Zisasiyaņ nemaņane zulak zulak kapi yaņbemi idatiye
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)*

¹⁸ Âpme kasup ñeniyet Zisas egaņ Galili Tundua keyet nelum palen mepmambe an zut dapmeniņ idige ñen Saimon egat kwitnaņ ñen Pita ma datnaņ Êndulu. Egeļa tunduane elengolamit pemti tapmambun. Egegat muluwit ñotekņaņ angala titi. ¹⁹ Eget ke idikti zeye, “It kopmalu neņmak meti neņ naman am indatitiyelen mulup ke neņmak tusumti indandayelen zikat idawap.” ²⁰ Zeme keyegak elengolamit mee pemalu tapme Zisasmak tusum mebien.

²¹ Âpme belaknik meti an dapmeniņ ñen ewe idaige Zems ma meniņaņ Zân. Eget Zebediyet nemaņanet. Biwitmak waņgaņinan tati elengolamin taweyaņmambien. ²² Idikti Zisasiyaņ idakumtetime elengolamit mee ma biwit pemti Zisasmak tusum mebien.

*Zisasiyaņ am sambe sek zawațmak weyaņindeye
(Luk 6:17-19)*

²³ Âpme Zisas ek Galili msat toweti sesewat mka katan mototi am Zet Zapaț Dolakņaņ diindomti Kawawaņgaleņ zemâtâtâtgat katnaneņ mama keyet zapațnaņ diindoye. Mti am zawalin sepemaņ igak igak ke mme alik bemâbien. ²⁴ Kegok mme kwit zapațnaņ Silia msalen palakņaņ beme nâmti am zawaț sepemaņ igak igak sek sindemak ma we bekaņaņmak ma gakim wat gakim wat mamip keboņ ma selin belin selauņaņ ekmagen indatim kopme weyaņjindemâge. ²⁵ Âpme Galili msalengatnaņ ma Dekapolas mkaengatnaņ ma Zelusalem mkaengatnaņ ma Zudia msalengatnaņ ma Zodaņ tu nembet daeset am maņge temaņ penaņ ondekti ekmak tasât mebien.

5

Zisasiyaņ kalaņan am Zet Zapaț Dolakņaņ diindoye

¹ Zisasiyaņ am sambe penaņ indikti kalaņ dukņa mot totapme nemaņaneņaņ met egat kandaņaneņ totapme ² Zet Zapaț Dolakņaņ kapigok zemzikat indaye,

³ “Am ilinaņgat yominaņgat nâme kember mambein ma ilin keņin mtoți mamaip ekņen oloņen mip ma bamgat ekņen keyaņ mundum kululuņen toņa bewep.

⁴ Am yominaņgat keņinan Kawawaņ masumsaip ekņenaņ oloņen mip. Am ekņen ke Kawawaņaņ yomin katipeme keņin sewakņa penañ mambein.

⁵ Am ilinaņgat sekņin mamtolip ekņen ke oloņen mip. Ekņen ke Kawawaņgaleņ zemâtâtâtgat katnaneņ mama aikbep.

⁶ Am mama mimi ten Kawawanaj indandayet winderaj mamip ekjen olojen palen talip. Bamgat Kawawanaj winde igagen penaj indawe.

⁷ Am olat olat palen mame maindamukulem mimindep ekjen olojen palen maip. Ekjen ke Kawawanaj sepem kwep kegogak mimindawe.

⁸ Am kejinangalen yom Kawawanaj katikpepenaj ekjen olojen palen maip. Am ekjen keyaj kululujen moti Kawawanaj zimosetnaj eksaip.

⁹ Am kalalaraj mme ke j kwep mambeip an ekjen ke Kawawanaj kejin mme olojen palen talip. Bamgat Kawawanaj, 'Nemunambanne,' zemindewe.

¹⁰ Am Kawawanajangot zikatnan ten mame notnajar najmbekam bemindemti sisipepenaj mti maindop ekjenaj olojen palen maip. Ekjenaj kululujen mundum ke met tiwep.

¹¹ In nejmak tusumti mame keyepmti amnaj zet mgasik diindomti zet dāsuki bemzenze sambe sekjinan bemzemti sisipepenaj penaj mamimindeip. ¹² In maneti nukjar maindaip keyepm olojen mit. Wa ke in etaj yek. Golaraj zenze an ewenaj tipman baen mamkwabien ekjen sisipepenaj sepem kegogak mimindamkwabien keyepm webeit tosanjin kululujen gwaen motiwep.

*In am ekjengalen dalaraj ma lam keboj bemti tabep
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)*

¹³ Msalen am mamaip ekjenmagen mama miminjin dolakjaraj dalaraj keyet sepemnok beme mambep. Dalaraj ke yaraj kapigok, dalaraj meuyen pemann meu mme tikjaraj mambemazin. In dalarajnok kwati am mama miminjin mme tikjarajmak beme amnaraj namtikjaraj mbep. Ak dalaraj tikjaraj maasekzin sepem kegogak in namkinpepenaj asekmabe beme in Kawawanajalen Zet Zapat Dolakjaraj ku mabep. Egaraj zemindeme zupman toweti sakamaraj dalaraj bekanaj timtati selen time mepme amnaraj mekoti selaraj maim enzenip in sepem keboj bewep. ¹⁴⁻¹⁵ Amnaraj lam konbemi menzimaraj dukjaraj ku makwalapeip. Ekjenaj lam konji munduman sosok bempeme tapme am mka kejaraj matalip bee mbusatnaj mambemendein. In sepem kegok kaway sutnan tati am msat sambe mbusatnaj bemindeme ekjen Kawawanajalen zapat sokbewep. Mka njande temaraj nen kalaj sutnan belak kawayaj tapme kwileki njenaj ku mautukekzin. ¹⁶ Keyepmti in mama miminjin dolakjaraj lamnok ke belak peme kawayaj busatnaj busatnaj bem talep keyepm am ekjenaj busatnajin ke ekme dolakjaraj beme ekjenaj ingat Biwin kululujen tazin sesewatpewep.

Zisasiyaraj zii zetgat yaraj kapigok zematazin

¹⁷ In zii zet ma golaraj zenze an ekjengalen zet ke aseksagat kolap nagat kegok nen zewiegat. Nej zet ke angosoyelen yek. Zii zet keyet yaraj penaj zemzikat indasat koban. ¹⁸ Nej penaj diindoma nait, msat ma kululuj tazin kataraj zii zelaraj wenti mulupmaraj mbe ma zii zet mulupmepin belak ku tabe. Ke penajarajmak etaj bemabe. ¹⁹ Keyepmti am njenaj zii zet belaknik bugan angosop ma notnane zikat indame zii zet angosoyelen min an ke ek Kawawanajalen zemataztatgat katnanen mama ke ku map. Naman am njenaj zii zet gawepumti notnarajne ke mimiyet zemzikat indawe egaraj Kawawanajalen zemataztatgat katnanen mama keyet kejaraj mambe. ²⁰ Nej pigok diindoma nait, ingalen zii zet gawepum mama keyaj zii zet zikat indanda anmak Palisi ekjen bugan meti bebemindesem. Yek bein beme in Kawawanajalen zemataztatgat katnanen mama ke kejaraj ku tabep.

Am notn njenzinjaraj msan keyaj kumann gakin bein

²¹ Nen sokjineyet zet kapigok diindondonaraj,
'Gerj am ku indomane gakiwep. Am njenaj kegok mbe beme zet muluwen motabe.' (Kisim Bek 20:13)

²² Zet ke penaj keyarajgut nej tusumti pigok diindoma nait, Am njenaj notnaraj njenzinjaraj msawe beme an ke zet muluwen wati mebe. Ma njenaj notnaraj zemkwelat kuwe beme an ke sesewat mka temarajalen an damuj ekjengalen ondedagen onzempewep. Ma nen egaraj notnaraj nen, 'Kopa belakjaraj penaj,' dundumti mtopewe beme an keboj ke tezin njandarajgat zapat bewe.

²³ Keyepm gerj Kawawanaj sesewatsasagat meti naman kapigok nambanik, 'O nej notn kaindeyaraj nagat nambekam bemberaj tazin.' ²⁴ Kegok nambanik beme gerj gilik zemti ekmagen meti nambekam bemberaj zemkwetepmaraj mtinjut kot sesewatpewanik.

²⁵ Kegogak gerj nodi njengalen kwileki nen dopmaraj sasayet zemti mbanan yaraj sasapin mane pemane egaraj gerj zet muluwen gati mebe beme gerj zet muluwen ewe mobopin selen mepmambe nodi kemagen sakwep meti zelit weyarajbalup. Kegok ku mbanik beme nodi keyaj sakwep moti zet muluwen geme zet tiyape yape mmane zet nanayelen an keyaj tipdak kutum ekjen zemindeme ekjenaj kot gatamti met mka katikjaraj geme

towebanik. ²⁶ Neŋ penaŋ diŋgoma nâmbak, geŋ ke tatneti belak penaŋ ku tobanik, nodanŋalen dopmaŋ mutumane delaŋ penaŋ zemeŋgut tobanik.

An ŋengat imbiŋaŋmak set buzak mamayelen zetgat yaŋaŋ alakŋaŋ

²⁷ In Kawawaŋgalen zii zelaŋ pigok mandiidome nâip, 'In am ŋengalen imbi ma an eyak mti set buzak ku indatmambep'. (*Kisim Bek 20:14; Zii Zet 5:18*)

²⁸ Zet ke penaŋ keyaŋgut neŋ naman tusumti ingat pigok diindoma nâit, an ŋenaŋ ŋengat imbiŋaŋ keŋanen eksegat mti egaŋ imbi ke menzem wawagat keŋaŋ etaŋ otnâmba beme egaŋ ilak zii zelaŋ an notnaŋgat imbiŋaŋmak ku weweyet zewenn kelak imbi kemak wep. ²⁹ Keyepmti zikadi ŋenaŋ bekanaset gatetimti mesât mbe beme geŋ kwenzempemane mebe. Mineti geŋ zikadi zuzulak tagame maneti teziŋ ŋandaŋ towebanikgat kwenzempemane mebe. ³⁰ Bedi ŋenaŋ yomeset gatetimti mesât mbe beme geŋ atumti pemane mebe. Mineti geŋ bedi zuzulak tagame maneti teziŋ ŋandaŋ towebanigat ŋen elenŋemti pemane mebe. Yaŋaŋ kapigok, kwitnaŋ kwitnaŋ bekanaset gatetimti mesât mme katikpemane tapme mamaset pembenanŋ ke mobanik.

Awembiŋ ku kalalaŋgalen zet yaŋaŋ alakŋaŋ

(*Matiyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18*)

³¹ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ pigok zemti mkwabien, 'Ŋen ek imbiŋaŋ katipesâgât nâin beme meluwaŋ asekppeyelen kumti, "Asegeyap," zempeme mametan.' (*Zii Zet 24:1-4*)

³² Yaŋgut neŋ alak ingat naman pigok diindoyap: An ŋen imbiŋaŋaŋ an ŋenmak set kileŋ kumame egaŋ nâmbempemti imbiŋaŋ belak etaŋ asekpewe beme an keyaŋ yom temaŋ penaŋ mbe. Imbi keyaŋ apmaŋ ewe tapme egaŋ meti an ŋen wabe beme imbiŋaŋaŋ set kileŋ imbi keboŋ bein. Ma an ŋenaŋ imbi apmaŋ asekpemti main ek ke wabe beme an keyaŋ set kileŋ an keboŋ bein.

Kwitnaŋ ŋengat kwitnaŋ kumti zedi ku zemkatik bewanik

³³ Yeŋsoŋjine zet kapigok diindondaŋaŋ ke nâip, 'In zet zemkatikbembe Amobotnaŋ egat kwitnaŋen kuwep beme e ewe ku asekbep. Ke gawepuwep.'

Yaŋgut in kwileki ŋen zemkatik besâti msatgat palen kumti manzemkatik beip. ³⁴ Kegogapm neŋ naman ingat pigok diindoyap, zelin zemti ku bandim mbep. Kululuŋ ek Kawawaŋgalen mundum totatat kululuŋgat kwitnanen kumti ku bandim mbep. ³⁵ Msat e Kawawaŋgalen setnaŋgalen wetnaŋ bemti maim tazin keyepm msat kwitnaŋ kumti ku bandim mbep. Zelusalem ek Amobotnaŋ temaŋgalen mka temaŋ keyepm Zelusalem kwitnaŋ kumti ku bandim mbep. ³⁶ Sepem kegogak windenjin ku tazin keyepm in ŋokŋinan bem zemti zemkatik bembe e kegogak ku mbep. ³⁷ 'Yek' beme nâmti, 'Yek,' zewanik. 'Penaŋ' beme nâmti 'Penaŋ,' zewanik. Zet nânâpiŋ kileŋ bandim mimipiŋ; zet penaŋ etaŋ manzemmambanik.

Dopdop ku mimiyeleŋ zet

(*Luk 6:29-30*)

³⁸ Zet ŋen kapigok zenzeŋaŋ ke nâit, 'Ŋen egaŋ zikadi âtâgeme geŋ dopmaŋ egalen âtâpewanik ma ŋenaŋ zedi kume etume geŋ dopmaŋ egalen kumane etuwe.'

³⁹ Keyaŋgut neŋ naman pigok diindosowap, am ŋenaŋ in kwileki ŋen myuŋgumindawe beme in naman sepem kegogak ku msawep. Ma am ŋenaŋ neŋgumdi nembet taiwe beme naman in gilik zemti neŋgumin nembet sawep. ⁴⁰ Ma am ŋenaŋ geŋmak kasa kasa mti zet nânâ mkaŋaŋ gapmesât min beme sakwep penaŋ zelit weyaŋselup. Mti egaŋ gâgât tosa zet mgamti, 'Kogok nasenik' zeme geŋ mukulem mti buyan moti sawanik. ⁴¹ Ma am ŋenaŋ geŋ gati milawatnaŋ timti selen belatnik mebegat zekaŋkaŋ mgawe beme geŋ naman ekmak sasukwep mebanik. ⁴² Ma am ŋenaŋ kwileki ŋengat olati wekumgame geŋ ku bamkumpewanik zein keyet kataŋ nâmpewanik.

Kasandineyet gogot mimindewanik

(*Luk 6:27-28, 32-36*)

⁴³ Zet ŋen kapigok zenzeŋaŋ ke nâip, 'Geŋ nodi gogot mpewanik ma kasandi kasa mpewanik'. ⁴⁴ Keyaŋgut neŋ naman ingat pigok zeyap, In am kasaŋine ekŋen gogot mimindewep ma am sisipeŋpeŋ mamimindaip ma maindoip ekŋengat nâmti Kawawaŋgat dunduwep. ⁴⁵ Kegok mti kululuŋ Biwinaŋgat nemunambaŋane penaŋ bemti mambep. Egaŋ ikŋaŋ kasup bempeyeyan am pembenanŋ ma bekananŋ ilinsakwep mambusatnaŋ bemindein. Ma map kegogak am teŋ ma yominmak ekŋengat temakwep mme matozin. ⁴⁶ In am notnaŋ ekŋenmak gogot palen mamaip ekŋen etaŋ taolet mimindamti mambep. Kegok mbep beme ke Kawawaŋaŋ keyet dopmaŋ ku indawe. An takis mânep titi bekananŋ

mamaip ekjenan̄ nolineyet sepem kegogak mamip.* 47 In am nolin ekjenmak notn notn mti zezapat mamip beme keyan̄ sepeman̄ igak penan̄ ku bein. An Kawawan̄ ku nâmkînpeip ekjenan̄ sepem kegogak mamip. 48 In Biwin̄ kululuñ egan̄ terj main kegogak tenak mamambep.

6

Am indamukulem mimiyeleñ zet

¹ In Kawawan̄galen mulup dolakñan̄ notnan̄ mti keyet nâmti am sambe ekjenat zikalinan̄ sekñin̄ mmobep beme kululuñ Biwinan̄ keyet dopman̄ ku indawe.

² Keyepmti in am ñen kwileki ñeniyet olapme kwileki ñen saip beme keyet zapatnan̄ zemti sekñin̄ ku mmobep. Am notnan̄ sek mmobot mamip ekjenan̄ sesewat mkaen ma ondedak mundumen tokwati amnan̄ sekñin̄ mmobogat nâmti mulup mimiñan̄ keyet zapatnan̄ manzemelip. Neñ pigok diindoma nâit, am ekjen̄ keboñ ke muluwinañgat tosan̄an̄ ewerjanak msalen kapiyegak matime delan̄ zein. ³ Sepem kegog tazingapmti in am ñen olapme kwileki ñen mukulem mpewep beme mulup mbep keyet zapatnan̄ nolin penan̄ sokñan̄ tabe ke ku nâmbep. ⁴ In belak kogok enzililiñan̄ ke peme tapme Biwinan̄ kwitnan̄ kwitnan̄ enzililiñan̄ maekzin̄ egan̄ ke ekti muluwin̄ dolakñan̄ mbep ke ekti keyet tosan̄an̄ indawe.

Dundunduyelen zet

(Luk 11:2-4)

⁵ In dundusâgât an sek mmobot maip ekjenan̄ mamip kegog ku mbep. Ekjenan̄ sesewat mkaen ma ondedak mundumen belak motati dundume am ekjenan̄ indiktemtem mimindendeyet nâmti kegog mamip. Neñ penan̄ zema nâit, am ekjen̄ keboñ ke tosan̄in̄ ilak kapi matime delan̄ zein. ⁶ Keyepmti in dundusât nâmti mkan̄in̄ kenan̄ mot sekek tati Biwin̄ enzililiñan̄ main ekmagen̄ buzak dundum sawep. Apme Biwin̄ kwitnan̄ kwitnan̄ enzililiñan̄ eknâm maminan̄ keyet dopman̄ indawe. ⁷ In dundusâti belak zet omañ main̄ sambe mti ku dunduwep. Dundundu keboñ ke am Kawawan̄ ku manâmkînpeip ekjenan̄ dundun̄in̄ teepman̄ penan̄ mamip. Ekjenan̄ pigok manâip, 'Zet sambe zem toto kwakwat mmann̄ ñep nâmindesem,' zemti mandundiip. ⁸ Keyan̄gut in ekjenan̄ mamip kegog ku mbep. In Biwinan̄gat ewe dundundupin̄ mme egan̄ in kwitnan̄ kwitnan̄gat olalip e ewerjanak egan̄ nâmtapmen̄gut in mandundiip. ⁹ Keyepmti in kapigok zemti dunduwep: 'Ningat Bipm,

Geñ kululuñ mamanan̄. Nin gâgât kwidi mnotnuwen̄ kogogak am sambeyan̄ mmobotgat dundunup. ¹⁰ Geñ kot nin am sambe ndadamun̄ mi. Kululuñ gwaen gâlen zetgat kandan̄an̄ mamaip sepem kegogak nin msalen pienen̄ gâlen zedangat kandan̄an̄ mamayet nin ñingogonup. ¹¹ Geñ alak tu meu nnan̄gat weñnok niniyet ndasenik. ¹² Nin am ekjenan̄ myun̄gum ndandan̄an̄ makatikpenup sepem kegogak geñ ningalen yomm katikpe. ¹³ Yomgalen tetimaemaeyan̄ ndatime ku katikndewanik. Windendi ndamane bekananen̄ ku towewanup.'

¹⁴ In amnan̄ yom mimindawien̄ ke katikndewep beme kululuñ Biwinan̄ kegogak ingalen yomin̄ katikpewe. ¹⁵ Ma in am ekjenan̄galen̄ yomin̄ timame kululuñ Biwinan̄ kegogak ingalen̄ yomin̄ ku katikpewe.*

Meu niniyeleñ zemkulumpemti mamaipgalen̄ zet

¹⁶ Ma in meu zemkulumpemti Kawawan̄gat dundum sesewatsasâgât sesewat mkaen mowetnik beme amnan̄ geñ meu zemkulumpenak keyet sepemdi ku ekkep. Ekjenan̄ ñenzimoselin̄ amnan̄ eekgalen̄ nâmti ku manzululip ekjenan̄ amnan̄ meu zemkulumpemti tapmamo nâmimindeyet kegog mamip. Neñ zet zeyawen̄ kapi penan̄ ekjen̄ ke tosan̄in̄ tim̄ delan̄ zewien. ¹⁷ In meu zemkulumpemti beme zimoselin̄ zuluti ñoksñin̄ walabep. ¹⁸ Mti am notnan̄ ekjenan̄ in meu zemkulumpemti tapmaip ke ku nâmbep. Mme Biwin̄ enzililiñan̄ main̄ egan̄ kwitnan̄ kwitnan̄ maekmâtâzinan̄ dopman̄ indawe.

Zisasin̄an̄ milawat mobotnan̄ kululuñ tazin̄ keyet zapat zeye

(Luk 12:33-34)

¹⁹ In msalengalen̄ kwitnan̄ kwitnan̄ sambe ku akumbewep. Msalen kapi milawat gagak makwazin̄ ma etimbemti matozin̄ ma papalan̄ ime bekanan̄ mambein̄ ma kambu titiyan̄ mka kwaselemti matip. ²⁰ Yan̄gut in kwitnan̄ kwitnan̄ dolakñan̄ mamambep keyet

* **5:46:** Takis mânep titi an ekjen̄ an bekanan̄. E yan̄an̄ kapigok, ekjenan̄ takis mânep katnan̄ bembeyan̄ sebempemti kambun̄an̄mak matip. * **6:15:** Kan notnan̄gat amnan̄ meu zemkulumpemti mamaip yan̄an̄ kapigok: ekjenan̄ Kawawan̄in̄an̄gat dundum sasât ma sesewatpepeyelen̄ ma yomin̄ zemkawan̄ bembeyet meupin̄ mamti ekjen̄ keyet otânâ mulup nâmsemterj msâgâti kogok mamip.

Kawawañaj oloñen mimindewe. Muluwin dolakñaj keyet tosañin kululuñen gwaen ikñaj indawe ke bekanaj ku bewe. Ke kwawañ ku nimbe ma bekanaj ku bewe ma ku etim bewe ma kambu titi anañ ku tiwep. ²¹ In kwitnañ ñengat keñin penañ maindembein beme ingat keñin sekñin nâmanañin peme keyet palen mamepmatim tazin.

²² An ñen ek nâmanañaj Kawawañmagen bemti mamain ek busatnanen maingapmti keñan ma sekñaj busatnanen talip. ²³ Mme an ñen ek nâmanañaj Kawawañmagen ku mambein an ke tembusosogen mamain kegok zenzeyelen. Keyañgut, 'Neñ ñep Kawawañ mâti mamti naman kwitnañ kwitnañ msatgalen kogogak timambap,' an keyañ kogok zein beme ek tambusosogen penañ tazin.

²⁴ An kwewetañaj amobotnañ zut egetgalen sisiliñ mulup ñep ku mamin. Ek ñen gogot mpemti ñen egat keñaj yeeñaj mambein. Mti ñenmagen met wetekumti ñen bankumpewe. In kegogak Kawawañgalen mulup ma mânep milawatmak mama eget temakwep idapepebenti ku mimidadayelen.

²⁵ Keyet neñ zema nâit, mamañinañ mobotnañ penañ bein, tu meuyañ mobotnañ penañ ku bein. Keyepmti sekñinañgalen tu meu ma sâkmelakandungat yayañ ku mbep. ²⁶ In tedukñan gwaen gwasembelembele indigit. Age ekñen keyañ yayañ ku mamip. Ekñenañ mmonde onde ma timondakti mka milombiñinanen ku mambeip. Yañgut Biwin Kululuñen gwaenengatnañ etañaj maaikindame manip. Âpme Kawawañgalen nânânen age ekme tototnañ mambein ma in mobotnañ keyepmti Kawawañaj indikdamuñ mamm keyepm yayañ mimipiñ. ²⁷ Ma am inmagengatnañ kwiyañ yayañ mti ikñañgat mamañaj nup kanañ butnañ ñep tusumti manak? Am ñenañ kegok ñep ku mnak keyepm yayañ mimipiñ.

²⁸ Âpme in kwilekiyet sañgum melakandungat yayañ penañ mamip? In tep belaalik msalen wein ke indigit. Ekñenañ ilinañgat sañgum melakanduñin ma mulup ku mamip. ²⁹ Yañgut keyet neñ diindoma nâit, Solomon ek mânep milawatnañ temañmak ma miak miakñaj dolakñaj yañgut tep belaaligat katnañaj mamiagip keyet katañ ku miage. ³⁰ Âpme kwan ekñenañ alak taliwañ sejen lalamba kumann memuñ beme tewen mambumannzin. Ke Kawawañaj ikñaj elimiakñin mamiakindein. Âpme egañ in sañgum melakandu ñep aik indaweyet yayañ ku mseip? In nâmkijpepeñin âlâgâlâk, ma? ³¹ Keyet in yañbemti tu meu ma sañgum melakandu desetgatnañ timambanup zemti yayañ mimipiñ. ³² Ke am Kawawañ ku nâmkijpeip ekñenañ nânâñin keyet bempemti matalip. Keyañgut Biwin kululuñen egañ in kwitnañ kwitnañ ekñen keyet olalip ke ñep nâmindein. ³³ Keyepmti in naman keñin sekñin ketalasime Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet kandañan mait ma Kawawañgalen zetnañ kandañan mameñgut keyet palanañen tu meu sañgum melakandu ke indawe. ³⁴ In sejen zigok sokbewe zemti kuluj kaluj mimipiñ. Sejen ninmagen zigok sokbewe ke Kawawañgat betnañ tazin keyet msasa kweggat nukñañ Kawawañ wekumann ndamukulem mme gapuwanup.

7

*Am ñengat zemkuku ku mbep
(Luk 6:37-38, 41-42)*

¹ In am ñengat mama mimiñinañgat sakwep penañ ku manâmbemindemambep. Am zemindowep beme Kawawañaj in bam zemindowe. ² Keyet in am zet zem indondo mbep beme Kawawañaj in zem indowe. Ma am kwitnañ kwitnañ mimindowep, sepem keyegak Kawawañaj naman in mimindawe.

³ Geñ eneyet nodangat zikatnan kakalak isikñañ tazin ke ekti naman gitañgalen zikadan tep pañaj tazin ke ku eknâmâtâtnik? ⁴ Tep pañaj gitañgalen zikadan tapme ekpenti geñ zigoset nodangat pigok zemane ñep bewe, 'Geñ nâmane zikadan kakalak tazin ke tim gewi?' ⁵ Geñ an nambalamdi zut, gitañgalen zikadan tep pañaj ke ñenañ timpemti bangat ekmâtâti nodangalen zikatnan kakalak timpemane ñep bewe.

In Kawawañgalen zetnañ am nânâyet wisat mamiwen ku diindowep

⁶ In kwitnañ kwitnañ kambuk Kawawañgalen zenup ke tam ku ketalasim indame taman timti walelip. Ekñenañ kwitnañ kwitnañ keboñ ke selañ maim enzenjip. In kegogak Kawawañgalen zetnañ am nânâyet wisat mamiwen ku diindowep."

*Dundundu mimiyelen set katnañ
(Luk 11:9-13)*

⁷ Zisasiyañ dundundu mimiyelen nâmti bemzenze zet tuk kapi zeye, "Kawawañgat dundum same kwitnañ kwitnañ indawe. Ma timamat mulup mti penañaj aikbep. Ma ñande kesañ kume set kwaselemti kwitnañ kwitnañ indawe. ⁸ Mandundiwañ kwitnañ kwitnañ matip. Matimaliwañ penañaj maaigip ma ñanda kesañ makuip ekñen sekekek

kwaselemti kwitnañ kwitnañ maindain.”⁹ Dundunduyelenak ñen kapigok zeye, “Ma inmagatnañ am ñenañ nembanañ meuyet yañkwesime, nanzañ ku masain.”¹⁰ Ma añağalayet yañkwesime nombe kukñañberñ ku masain.¹¹ In am bekanañ penañañgüt nembanañ kwitnañ kwitnañ dolakñañ maindaip. Àpme Biwin kululuñen ek An dolakñañ penañ. In dundume kwitnañ kwitnañ dolakñañ penañ indamukulem mimiyelen indawe.

Notnmak totatatndañgalen set tepgat tenj

¹² Àpme in amnañ zigok mimindandayet manâip keyet katan in ekñen ñenañ mimindawep. Zet keyañ Mosesiyelen zii zet ma golan zenze an ekñengalen zet sambe pendemtazin.

*Sekekek gikñañgat bemzenze zet
(Luk 13:24-27)*

¹³⁻¹⁴ Teziñ ñandañgalen sekekek ke gâlâñañ ma ke mebegalen set tazin ke temañ ma kwetetepmañ keyepmti am sambeyañ ke mâti mamelip. Mama katikñañgalen sekekek ke gikñañ ma set ke isikñañ. Àpme am isikñañ buganañ set ke mâti mamelip. Neñ ingat sekekek gikñañ ke mebegalen nâmtikñañ miyap.

*Golan zenze an dâsuki ekñengalen yañin
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Golan zenze an dâsuki sekñin sipsip sek nembon naman kenin tam kukñañberñ penañ nembon. Ekñen kebon keyepm kenin miñyungawepgappm kenin ekdamuñ mbep.¹⁶ Mama miminjin mme in ekñengat yañañ ñep ekmâtâbep. Ke ñen tepgat bem zesowap kapigok. Ñañ zupmañañ penañ niniyelen ku peme totnak. Sañgaleyañ kegogak sam penañ ku peme totnak.¹⁷ Ma tep pembenañañ penañañ pembenañ maelikzin ma tep bekanañañ penañ bekanañ maelikzin.¹⁸ Tep pembenañañ katan bekanañ sokbembe ke ku maelikzin ma tep bekananen penañañ pembenañ ke ku maelikzin.¹⁹ Keyepm tep ñen penañañ dolakñañ ku elikme antimti tewen mambumenzin.²⁰ Sepem kegogak in golan zenze an dâsuki ekñen mama miminjin ekti yañin indikmâtâbep.

²¹ Ma am notnañañ manzeip, ‘Amobotnañ, Amobotnañ,’ ekñen ke ilinsakwep kululuñen ku mebep. Bien kululuñen egalen zet mañgawepuip ekñenañ etañ kenan mebep.²² Am sambeyañ kan delañ zenzeñañ Kawawañañ zemindome notnañañ nâgât kapigok dinowep, ‘Amobotnañ, Amobotnañ, nin gâlen mañgeengatnangappm Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ diindowenn, ma gâlen zetgat we bekanañ sambe indapmâbenn ma mulup sambe mbenn.’²³ Kegok zeme neñ kapigok diindowap, ‘Neñ ingat ku nâmâtâindeyap. In bekanañ mimi. In sebamâlit.’

*Am nânâñañmak ma am seonj
(Luk 6:47-49)*

²⁴ Am ñenañ zetn kapi nâmti gawepuwe, ek an nânâñañmak kebon. An keyañ mkañañ msat kalinjan walage.²⁵ Walapeme tâgâ lumun temañ ma map tungwam temañ kwati mka butem olapme katikñañ bemti tage. Mka msat kalinjan walalatnangapmti katikñañ bemti tage.²⁶ Ma am ñenañ nâlen zet nâmti ku gawepuwe ek an seonj kebon. An seonj keyañ mkañañ señ ñokñañ palen walage.²⁷ Wala tatnepeme tâgâ lumun temañ kwapme tungwam temañ kwati msat temañ tawalat metnepeme mka señ semunji mmege.”

²⁸ Zisasiyañ zetnañ sepem igak igak zemdelañ zeme kan keyet am ekñenañ Zet Zapat Dolakñañ zenzeñañgat nâmtemtem penañ mpewien.²⁹ Egañ zet zapat dolakñañ zeye ke sepemañ ekñen zii zet am diindondo nembon yek. Egañ am zet diindoye ke Kawawañgalen windemak zeye.

8

*Zisasiyañ an ñen liñgit satnañmak weyañpeye
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)*

¹ Zisasiyañ kalañangatanñ toti mepme an imbi mañge temañañ mâpmebien.² Àpme an ñen liñgit satnañmañ Zisasiyet kandañan kot pedondom samti kapigok zeye. “Amobotnañ, geñ nâgât liñgit satnañ mmane ñeluluyelen nânik beme ñep weyañnesenik.”

³ Zeme Zisasiyañ betnañ sekñanen timukti zeye, “Nâmegayappm liñgidi ñeluk!” Zeme keyegak sekñañ liñgit sambe ñelumâge.⁴ Àpme Zisasiyañ ankenjo zet kapigok dunduye, “Nânik, geñ zet zapat kapi am ñengat ku zemane nâmbep. Geñ belak esemteñ met sekdi sâpe sâpe bumbu an zikat samane wiliñgisem. Ma bam sâpe sâpe bumane ke Mosesiyañ eweñañ zeyenok mmane am sambeyañ nâme gâlen liñgit satnañ ñelup ke ekbep.”

*Sisiliñ nomba ñen zawatnañ mme alik beye
(Luk 7:1-10)*

⁵ Âpme Zisas egañ Kapeneam mkaen memopme Loma gapmangalen kasa kuku an ñeñañ ñenañ ekmagen meti mukulem mpepeyet zeye, ⁶ “Amobotnañ, nâlen mulup an zawat temañ penañ ma wesin penañ bemti sindem temañ nâmti mkaen etañ tawen.”

⁷ Zeme Zisasiyañ zeye, “Neñ kotoñgut weyañpesap.”

⁸ Kegok zeme kasa kuku an ñeñañ egañ zet dopmañ kapigok gilik zem zeye, “Yek, Amobotnañ, neñ kwileki pembenañ nnañgat nâlen mkaen kosenik? Geñ belak kapi tatiñgut zet etañ zeme alik besem. ⁹ Neñ gâlen yañdi nâmtâtâlap. Gâlen zedi windañbeñ keyepmti gayañkwesima mulup ann kapi tati ñep zeme alik besem. Eneyet neñ amobotnañ ekñengat kandañinan talap, ma nâgât kandañnanen kasa kuku an maip. Âpme ekñenmagen ñengatnañ ñen, ‘Met,’ zempema mamezin ma ñengat, ‘Kot,’ zema makozin ma mulup angat, ‘Mulup ke mi,’ zema mamin.”

¹⁰ Zeme Zisasiyañ zet ke nâmti nâmtemtem msamti am mâti mebien ekñen zet kapigok diindoye, “Neñ penañ diindowi, an ke Zuda mañgeen ku sokbembenañ kapi nâmkijpepenañ temañ. Israel am mañge tunjuwinangatnan an nâmkijpepenin kebon penañ ñen ku aikban. ¹¹ Neñ ingat kok ke zema nâit, am sambe Zuda mañgeen ku sokbembenañ msat katañ kobep ekñenañ Kawawañgalen mundumen kululuñ Abalaam, Aisak, Zekop ekñenmak tati tu meu nimwianbep. ¹² Kawawañañ Israel am mange ingat kululuñ mebegalen ombemindeye keyañgut ilin bamkumpewien keyepmti ekñen sambe penañ tambusok keñañ toti sek sindemgat zelinañ anjalikme si zemzu zemsu mbep.”

¹³ Kegok zemti kasa kuku ñeñañ kapigok dunduye, “Geñ mkandanen mepmane nâmkijpependangat penañañ sokbembegamin.” Âpme mulup an kan keyegak penañ alik beye.

*Zisasiyañ an imbi notnañ zawalin mme alik bewien
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Âpme Zisasiyañ Pitayelen mkaen moti Pitayet tatnañ imbi zawat sek kikip temañ weme ege. ¹⁵ Ekti betnanen timekme zawatnañ alik beye. Âpme imbi egañ wati Zisas tu meu bumsaye.

¹⁶ Âpme msat gasi tabeme am notnañañ an imbi we bekanañinmak sambe indatimkobien. Âpme Zisasiyañ belak zeletañañ we bekanañin mâge ma am notnañ zawat sek sindemak mme alik bewien. ¹⁷ Zisasiyañ kegok mme golan zenze an Aizayayelen zet penañinmak beye. Ke Aizayayan kapigok zeye, “Egañ ningalen zawat weyañme delañ zewe.” (Aizaya 53:4)

*Zisas mâti mamayelen zet
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Animbi sambeyañ kot Zisas bembuluñ tapme egañ indiknâtâti nembañaneyet wañga mti nembu nembet mebegalen zeye. ¹⁹ Âpme mesâgât penañ mme zii zet zikat indanda ñenañ Zisasiyet kandañañ penañ koti zeye, “An zikat indanda, geñ deset mesât mmene neñ gapmâti mamambap.”

²⁰ Zeme Zisasiyañ zet dopmañ kapigok gilik zem saye, “Neñ namâti mamayelen ñep yañgut nukñañ temañ penañ titiyelen. Zit ekñen enzuñinmakgapm ke mawep. Ma age ekñen mkañinmak yañgut neñ Angat Nemunyañ mka ma mundum weweyelen ku tatnain.”

²¹ Âpme mamâmpamtemien ekñenmagen ñeñañ dunduye, “Amobotnañ, nânnemane meti bipm zawalen tazin ya mmalema gakime mzilimtiñgut gilik ze kobap.”

²² Zeme Zisasiyañ kapigok gilik zem dunduye, “Geñ bipdañgat nâmtemtem mimipin. Geñ nen napmât. Bipdi gakime nodine ku napmâlipgapmti ekñengat muluwin ke. Geñ pemane tapme kot namât.”

*Map tâgâ lumunañ Zisasiyelen zetnañ gawepuye
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Kegok zemti wañgaen mopme nembañaneyañ kegogak moti mebien. ²⁴ Tapmetnepeme keyegak sakwep map tâgâ lumun katikñañ penañ kume tundua mamañañ temañ penañ kumti tuyañ lenzimti wañga keñañ towepme wañgayañ tu keñañ towesât mge. Kegok mge kan keyet Zisasiyañ wañga keñañ meluk tawemañge. ²⁵ Âpme nembañaneyañ met butemti zewien, “Amobotnañ, tu keñañ towesât tapminupgat wat ndaagalañ nde.”

²⁶ Kegok zeme egañ kapigok diindoye, “In eneyet kinñgagat temañ penañañ indaikzin. In nâmkijpepeninpin, ma?” Kegok zemti wati tâgâ temañ ma tundua mamañ zet diitdome

sewakñaj bemti titokpiñ tabun. ²⁷ Kegok sokbeme nembañaneyaj ke ekti nãmtemtem mti zewien, “Ek an zibonjapmti tãgã temaj ma tundua mamanj egelaj egat zetnañ gawepulup?”

Zisasiyan an zut we bekananjit mãtideye
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Æpme tundua kutumti met nembet daen Gadala ekñjengalen msaleset met patanj zeme an zut we bekananjitmagaj ke koti aikbun. Egelaj am zaimengatnan koti kasa penanj mmalu am ekñjenaj kiñgati keeset ku mametemien. ²⁹ Æpme egelaj kwizet ñakñak temanj mti kapigok zewun, “Geñ Kawawanjat Nemuñajaj zigok penaj mimndesãgãt kodik? Kan ewe ku danjome geñ sindem temaj ndandapiñ.”

³⁰ Æpme bo manje temaj bejanik daenen meu tatnimambien. ³¹ Kegogapm we bekananj ekñjenaj Zisas kapigok zemti dundum sawien, “Ndamãsat nãmti ndamãpmane bo keñinan metowetne.”

³² Zemalu kapigok diindoye, “Ele ilak kunzuñit.” Zeme ekñjenaj an egegat keñidanengatnan kunzuñti met bo keñinan metowepmãbien. Kegok mme bo ekñjenaj kunzuñti ñandenjen gululuñ kumti tunduaen tageen toti tu nimti gakimãbien. ³³ Æpme bo damuñ ekñjenaj mka teman kunzuñti meti boyelen zet zapat ma an zut we bekananjitmak egegalen zet zapat am sambe diindomãbun. ³⁴ Zet zapat diindome mka temanjatnan am ilinsakwep Zisas eksãt topmãbien. Toekti nãme igagen beme msalin peme tapme mebegalen nãmti zempewien.

9

Zisasiyan an wesij ñen weyanpeye
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Æpme Zisasiyan warjaen ewe moti gilik zem ikñjengalen mka temaneset koge. ² Patanj zeme an ñen wesij loe mkobien. Æpme Zisasiyan nãmkiñpepenin igagen ke ekmãtãti an wesij ke pigok dunduye, “Nemun, nãm nukñaj mimipiñ. Yomdi ilak katikpeyap.”

³ Kegok zeme zii zet zikat indanda ekñjenaj kapigok zenã zenã mbien, “An kapi zibonj? Ek Kawawanj nembon yek yanjut, ‘Yomdi katikpeyap,’ ke zein. An bekananj penanj.”

⁴ Æpme Zisasiyan keñinan ekmãtãti kapigok diindoye, “Keñinan zet bekananj kebonj ke eneyet taotnãip? ⁵ Neñ mulup zut kapi mimiyelen winde nanañajaj tatnain: Am yomin katikpeyelen ma am, ‘Wati melit,’ zemindema mebegalen kogogak winden tatnain. ⁶ Alak nen mulup msap kapi e in neñ Angat Nemuñaj winde ke nanañaj yanaj nãmãtãseip. Kapigok Kawawanjalen winde tatnain keyepm neñ am msalen yomin ñep katikpeyelen.” Kegok zemti an kapigok dunduye, “Wati loendi pumti mkandan met.”

⁷ Zempeme an egaj wati mkanan mege. ⁸ Æpme am sambe ekñjenaj ekti, Kawawanjalen winde kebonj ke ammagen mge keyepmti nãmtemtem mti Kawawanj zemsesewatpewien.

Zisas ek an bekananj mimi ekñjenmak totati tu meu ñinje
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Æpme Zisas ek keyetnaj meti mãnep takis titi munduman tapme mege. Meti mãnep takis titi an ke aikge. Ke neñ. Kwitn Matiyu.* Neñ tapma Zisasiyan koti nikti dinoye, “Geñ koti neñmak tusu.” Kegok dinome neñ keyegak wati ek mãti meban. ¹⁰ Meti nãlen mkaen meu niniyelen Zisas zemtetimti mobelin. Æpme am yomtonj ma an takis mãnep titi notnne sambeyaj kopme Zisas ma nembãjne ninsakwep meu nimbenn. ¹¹ Kegok mmann Palisi notnãñaj ndikti Zisas nembãñne ningat zewien, “An zikat indandain eneyet an mãnep takis butnaj kambu matip ekñjenmak am yomtonj temakwep tati tu meu tatnip?”

¹² Zet ke Zisasiyan nãmti bemzenze zet ñen diindoye, “Doktayan am dolakñaj zawaliniñ ekñjenagen mulup ku mamin. Zawatmak ekñjenagen etanj muluwin mamin. ¹³ In meti Kawawanjalen Zet Itnanaj kapigok tazin keyet yanaj weyanjekmãtãlit, ‘Kawawanaj zeye, ‘Neñ in am anjalaj gogot mimindemti mama keyet nãmtikñaj mamiyap. Wa in neñmak keñin kwetetepmaj beme mamayet sãpe sãpe mambup ke yek.’”

(Hosea 6:6)

An ek ikñjagat sekñaj moti zein, ‘Neñ a yomtonj yek; An dolakñaj penanj,’ zein ke neñ an kebonj ke ku indamukulem mimiyelen kolap. Ma an ek ikñjagat sekñaj mtoti zein, ‘Neñ yommak,’ tazein an kebonj ke neñ indamukulem mimiyelen kolap.”

* 9:9: Lugañ Matiyuyet kwitnãñ egaj Zet Zapat Dolakñaj kuyeen Liwai kuye. Kwit zut kapi an kwepgat kwitnãñ.

*Zisasiyan tu meu zemkulumpemti belak mamayelen zemzikat indaye
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Kan nengat Zân an tu zululut egalen nemba ekñenaj Zisasmagen koti yan kwesiwien, “Nin ma Palisi an msasa sambenik tu meu zemkulumpemti keñ sindem matatnup. Kwilekiyet mti gâlen nemandine ekñenaj eneyet tu meu ku zemkulumpemti talip?”

¹⁵ Kegok zeme Zisasiyan bemzenze zet pigok zeye, “An ñenaj imbiñaj wasât mti notnanemak tapme ekñenaj oloñen penañ tati tu meu nimwianñi tatnepeme an imbi wasâgât mge egat kasanjane ekñenaj koti mandamepme kan keyet notnaneyaj keñ sindem palen ma meu zemkulumpemti tabep.”[†]

Set itnañajmak Zisasiyelen set alakñajmak pepep ñep ku tabuk

¹⁶ Zisasiyan zet ñen kapigok zeye, “Mka tokan tunjupmanen etimbemberaj alakñaj antimti ku weyan bek. Weyansât tapmnepemane egaj bululuj zemtobodak. Keyepmti alakñaj etañaj mpemane dolakñaj kaliñaj tadak.”¹⁷ Bemzenze ñen naman pigok zeye, “Am ñenaj singapoj sâñsâñ busât selik itnañaj pewewenajgat ku bunak. Bunak beme seligan sakwep epeeme singapoj sâñsâñ kwawadak. Keyepmti selik alakñanen bunak beme dolakñaj zinak.”[‡]

*Zisasiyan an ñenajgat nemunaj gakikiengatnan mme wage
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)*

¹⁸ Zisas ek bemzenze zet ke zemti tapme an damuj eget kandañan kot pedondom samti zeye, “Namban alakñati kapi gakin keyepmti geñ gapmepma met teñjgumane ewe gilik zem wasem.”¹⁹ Kegok zemti mepme Zisas ma nembajane nin mâti mebenn.

²⁰ Tapmepmann imbi ñen sipmaj nup kan 12 omba penañ belak makwawetan. Keyaj Zisas mâti meti egalen sâkñaj butnaj etaj atasâgât nânge. ²¹ Keñajaj kapigok otnâye, “Sâkñaj etaj atasap beme dolakñaj besap.”

²² Kegok nâmti Zisasiyelen sakñaj butnaj atame Zisasiyan gilik zemti ekti zeye, “Ipm, nâmnukñaj mimipin. Nâmkinpendimkagapm dolakñaj benik.” Zeme keyegak imbiyan dolakñaj beye.

²³ Âpme Zisas egaj metneti an damuj keyelen mka keñan mowege. Moweti eget mkaen am notnañaj si silik kwisak ma am notnañgalen si zemsu zemsu nâye. ²⁴ Ke nâmti diindoye, “In ilinsakwep wati towepmâlit. Imbi nemba ek ku gakip; ek muluk tawen.” Kegok zeme am ekñenaj Zisas ekyenbien. ²⁵ Âpme indamâpme towepme delaj zeme egaj imbi nemba gakikiñaj tage mka keñan ke meti imbi nemba betnanen atame wage. ²⁶ Âpme keyet zapatnañaj msat keyet keñan palakñaj bemege.

Zisasiyan an zut zikalit beñaj weyanjideye

²⁷ Âpme Zisasiyan msat ke pemti mepme an zikalit beñaj zut egelaj ek mâti kwizet kwawet kwawet mti zewun, “Geñ amobotnañ Dewitgalen alikñajaj, nigat kembern bugan mi?”

²⁸ Zeme egaj meti mkaen mowepme, an zulan kandañan mowepmalu idayan kwesimti zeye, “Neñ zikalit weyanjideyelen ke ñep nâmkinpelup, ma?”

Zeme egelaj zewun, “Amobotnañ, nit nâmkinpengelup.”

²⁹ Kegok zemalu Zisasiyan zikalit timekti zeye, “Nâmkinpepenidajgat penañaj nâlup kegok idaktimekma sokbemidak.” ³⁰ Atame keyegak zikalit ekbun. Ekmalu Zisasiyan amgat ku zemsokbembeyet zemkulumidemti kapigok diindoye, “Nâlup, it keyet zapatnañ am ñen ku diindomalul nâseip.” ³¹ Yanjaj egelaj zet ke nâmpemti zet zapatnañ zemalu msat keyet keñan palakñaj bemti mepmâge.

Zisasiyan an zetnepin weyanpeye

³² Âpme Zisasiyan mepme keyegak am notnañaj an zetnepin wati kobien. An ke we bekanajaj mpeme zetnepin bemberaj. ³³ Zisasiyan we bekanaj mâpme mepme an egaj zetnaj zeye. Zeme am manja temañ tabien ekñenaj nâmtemtem mti zewien, “Israel msalen muluwan keboñ ñen ku sokbeme ekbenn.”

³⁴ Palisi an ekñenaj zewien, “We bekanaj ekñengalen amobotnañaj mukulem mpeme we bekanaj taindampâzin.”

Zisasiyan am indikti kembern mge

[†] 9:15: Bemzenze zet kapiyet yanaj: Zisasiyan an imbiñaj wasât mge zeye ke Zisas ikñaj. Zisasiyan nembajane mak tati oloñen palen tabien ya kan keyet kasa ekñengat belinan mopme ekñenaj tewen kume nembajane ekñenaj keñ sindem palen tabien. [‡] 9:17: Bemzenze zet kapi zet yanaj pigok: set itnañajmak Zisasiyelen set alakñajmak pepep ñep ku tabuk.

³⁵ Æpme Zisasiyan mulup kekok ke mti mka teman isikñan mame delan zeye ma sesewat mka njen njen Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyelen Zet Zapatnan Dolakñan diindoye. Diindomti zawat liñgit, sek sindemak mme dolakñan etan bewien. ³⁶ Æpme am manje teman indikti ekñengat keñan kember penan beye. Ekñen pembedan bembeyelen keñ yayan mbienangut mukulemin ku aikbien. Ekñen sipsip damuñinpiñ mamti kilen maip sepem keboñ mambien. ³⁷ Keyepm nembanone ningat kapigok diindoye, “Kawawangalen mulup sambe penan tazin æpme mulup an imbi sambe yek. Kwep kwewetan. ³⁸ Keyepmti in mulup tonan dundum same mulup mimi an imbi aikindeme mulupmane sakwep mepmâbep.”

10

*Zisas nembanayelen kwilin
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)*

¹ Zisas egan nembanone 12 ndatime koti we bekanan mâtindendeyelen ma liñgit ma zawat sek sindem ke mmann yek bem indandayelen winde ndamâge.

²⁻⁴ Nemba 12 ningat kwitn kapigok:

Neñan Saimon kwitnan njen Pita
ma yuñan Endulu
ma Zebediyet nemuñanet Zemsmak
Zân.

Ma Pilip

ma Batolomiyu

ma Tomas

ma neñ Matiyu itnanan takis mânep titi an mamteman

ma Zems Alipiasiyet nemuñan

ma Tadias

ma Saimon Zelot *

ma Zudas, Iskaliot mka temanñatnan. Egan mamotneti bamgat Zisas zemkuwe.

*Zisasiyan nembanone mulup zet indaye
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)*

⁵ Æpme Zisasiyan nembanone 12 ningat zet zemeti zeye, “In am Zuda manje ku sokbemberan msalen selan ku iwep ma Samalia ekñengalen mka teman notnanen ku mebep. ⁶ Israel am manje ekñen sipsip keboñ galan zemti waleletgat zapat mamaip ekñenmagen tokwati Zet Zapat Dolakñan Penan diindom ⁷ meti kapigok zewep, ‘Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama inmagen sokbem tazin’. ⁸ Mti zawalin mme alik bewep ma gakikñan mme gilik zemti wabep ma liñgit sat mme ñalumba ma we bekanan indamâtindewep. In winde mulup keboñ mimiyeñ tonan tonan indandanangapmti mulup ke tosanepiñ mbep. ⁹ Mânep ma milawat notnan ku timebep. ¹⁰ Ele ku tiwep. Sangum melakandu sekñinanen tazin ke ñep. Setmundunñun ma tonje ku mbep. Amnan kwitnan kwitnan taolet mimindawep keyepmti in naptalak mebep.

¹¹ Mka teman ma isikñan keyet keñan moti am nenan ekmak tatagat zemindatetime egalen mkaen metabep keyetnan toti am notnangalen mkaen selak selak ken ke ken ke ku mekobep. Mka indandanñan keyet tabep. ¹² In amgalen mkaen moti, ‘Keñ sewakñan alak inmagen tazin,’ zeme ¹³ mka tonanñan tu meu indawe beme keñ sewakñan ekñenmak weweyet zewep. Yanñut in amgalen mkaen meti, ‘Keñ sewakñan alak innak tazin,’ zeme ekñenan zemindewep ma ekñenan indaikti mka ma tu meu ku aik indawep beme Kawawangalen keñ sewakñan ku indawep. Keñ sewakñan ilinmak tapme mebep. ¹⁴ Æpme mka teman mepm amnan ku indamukume ma zelin ku nâmenñut zipelukñin señti ke ku gilik zem kobep. ¹⁵ Neñ penan zema nâit, Sodom mka ma Gomola mka temanen am bekananñanggat dopmanñan tityelen kanen Kawawan dopmanñan mti indaye yanñut mka keyelen am ekñen bekananñanggat dopmanñan mmoti mimindawe.

*Am ekñenan Zisasiyelen mulup nemba sisipenpen mimindawep
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ Nâip, sipsip tam zupman ekñengat tunñuwinan zemindema melip keyepm in sawekwikwit keboñ kakanemuñ tati weyanekmâtâti mambep mti sasakandenombe keboñ sewakñan mambep. ¹⁷ In kasanine ekñengat eksemti mambep. Ekñenan indatimti met zet muluwen indewep ma sesewat mkaninan meindemti sindiwanñan indowep. ¹⁸ Yanñut

* **10:2-4:** Kwit Zelot ke an manje Zuda ekñenmagangatan an notnan kasanineyelen selin ma ekñengat mânep takis mee bembeyet penpen mti ilinanñalen yeñsokñine ekñengalen mama mimiyeñ eksempemti mamtemien.

ke etañ yek. In nâgât nembanne maip keyepm gapman ma amobotnañ ekñenmagen in-datimti mebep eneyet in nâgât kwizet buñam zemâtâbep kegogapm kegok mimindawep. Âpme in ekñengat zikalinan ma am Zuda manje ku sokbembenañ ekñengat zikalinan windenañ bemti Zet Zapat Dolakñañ zemkawañ bewep. ¹⁹ Ekñenañ amobotnañmagen zemindome, 'Zet zigok zewanup?' zemti yayañ ku mbep. Kan keyet in zet zenzeyelen ke dembusekñinañ bema in zet ke zewep. ²⁰ Kegok mimindame zet zewep ke ingalen zet ku bewe. Biwinangalen Emetak Teñañ zet ke keñinanen indame zewep.

²¹ Kan keyet datnañ meninañ zemkume gakiwe ma bipmañañ nemuñañ zemkumti kume gakiwe ma animbi nembayañ mamin biwin kasa mimindamti zemindowep. ²² Âpme in nerjmak mamaipgapmti am sambe ekñenañ ingat nâme kanñañ bewe. Yangut amnañ an ñen nâmkijpepemak sisipenpen msame egañ nâmkijpepenañ katikñañ atam tapmetneti gakiwe beme kan delañ zenzenañ Kawawañañ an ke mama kanzizit sawe. ²³ Ekñenañ sisipenpen mme in katikpemtí kunzuñti mka ñenen mebep. Neñ zet penañ zema nâit, in Israeñ mka sambe Zet Zapat Dolakñañ ku timek kopme delañ zeme Angat Nemuñañ neñ kobap."

Kwitnañ kwitnañ neñ mnambien keyet katañ in mimindawep

²⁴ Zisasiyañ nukñañ keyet zet ñen ewe kapigok zeye, "Melañgañañ an damuñ ku sebempenak. Ma sisiliñ nembayañ amobotnañ sebempemti mobotnañ ñep ku manak. ²⁵ Kegogapm am ekñañ an damuñ msawien sepem keyet katañ melañga ekñañ nukñañ aikindame oloñen palen ku mambep. Âpme an damuñgat kwitnañ Beelsebul kuwien beme sepem kegogak melañga ekñengat kwilin bekanañ penañ kuwep.

²⁶ Ekñañ kegok mimindawep keyepmti in kasañineyet ku kinggabep. Nanañgat kwizapatañ mpalakñañ beme amnañ nâmkawañ bewep. ²⁷ Neñ zet buzagen diindoma in zet ke tusumti diindoma sambeyet zempalakñañ bewep. Ma in zet buzagen nâmbien ke sambemagen zempalakñañ bewep. ²⁸ Âpme in am sekñin etañ kume gakime emetakñin ñep ku kukuyelen ekñen keyet ku kinggabep. An ingalen emetakñin mene sekñin mene temakwep âtâtpeme teziñ ñandañ towebe windenañ tasain Ek ke Kawawañgat ek etañ eksempem mambep. ²⁹ Keyepm kasañineyet kinggapañ. In gwasembelemebele indigit. Kawawañañ indikdamuñ mam. Gwasembelemebele ekñen belakñañ penañ. Ekñen tosañin isikñañ penañ titiyelen yangut age ñen gakime Bienañ manâin. ³⁰ Keyañgut Kawawañ ingat nâme mobotnañ penañ mambein. ³¹ Keyepmti in kinggapañ mambep. In tosañin temañ penañ keyepm Kawawañañ indikdamuñ mme mambep.

An notnne Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ beme nolineyañ zemtoindowep (Luk 12:8-9, 51-53; 14:26-27)

³² Am ñenañ neñ mmotnembe beme am ekñenmagen kogok manzein, 'Neñ Zisasmak tusu mayap,' kogok manzein beme neñ kegogak kululuñen gwaen Bipmnañgat zikatnan zemkawañ bempemti, 'Ek ningalen mangeen tusuye,' zewap. ³³ Yangut ñen egañ am ekñengat zikalinan zemkandabe beme neñ kegogak kululuñen Bipmnañgat zikatnan zemkandatpewap.

³⁴⁻³⁵ Âpme neñ kululuñengatnañ inmak keñ kwep mamayelen ku toban. Neñ kululuñengatnañ toti Zet Zapat Dolakñañ Penañ indama in notnañ nâmkijpeme, notnañ ku nâmkijpep keyepm zet keyet in ilinak kalalañ tapmip.

'Bipnemuñañ kalalañ tapmilup. Ma mam nembayañ kalalañ tapmilup. Imbiyañ naniñañmak kasa kasa tapmilup. ³⁶ Ma biwinmak kasa kasa tapmip.'

³⁷ In gogot temañ mamin biwinangat ma nemunambañineyet ku mbep. Mama mimi keyañ tototnañ bewe. Âpme neñ nanañgat muluwañ toñañ nanañgat kwep nâme mamopmambe. Neñ nikme an tototnañ bema in nâgât keñ kwep penañ ku mamneip. ³⁸ An ñenañ neñ napmâbâgalen nâmti nukñañ puwe sepem neñ nukñañ puwan kegok. Ek tewen gakikiyet weyañ tabe. Nukñañ pupuyet ku weyayañ mti tabe beme egañ nâgât zapat ñep ku bewe. ³⁹ An ñenañ msalen mamañañ nâme mobotnañ beme mambe egañ mama penañ ku aikbe ma naman am ñenañ ek nâgât mti sisipenpen mpeme napmâmamambe egañ gakimti mama kanzizitgat zapat bewe.

⁴⁰ An ñenañ mka keñan in-datimti kwati dolakñañ mimindawe ke neñ egalen mka keñan natetimti kwati dolakñañ minewiek keboñ. Ke kegogak Bien Kawawañgat mpewiek keboñ. ⁴¹ Ma an ñenañ mka keñan nâlen mulup mimi an indaikkwati wembe ke bangat Kawawañañ tosañit sepem kwep idawe. ⁴² Zet penañ zesowap, am ñenañ an nâmkijpepemak tototnañ main egat tu teñañ bugan omsawe beme egañ mukuleman isikñañ bujan keyet tosañañ tiwe."

11

*Zân tu zulutindende an egat nembraane indeme Zisasmagen mebien
(Luk 7:18-35)*

¹ Zisasiyan nin nembraane 12 zet kekok zemzikat ndame delaŋ zeme pemann tapme, mka notnaŋ soknaŋan Zet Zapat Dolaknaŋ Penaj zemzikat indamimiyelen mebenn.

² Âpme Zân tu zulutindende an ek mka katiknaŋan tati Kilaisiyan mulup mge keyet zapatnaŋ nâmti nembraane zemindeme meti, ³ Zisasiyet kapigok yanŋkewesiwien, “Zânaŋ nâsâgât tapm keyet zemane nâne geŋ Zânaŋ an Islael ninmagen kokogalen zeye ke geŋ kapi ma ewe nŋen?”

⁴⁻⁵ Zeme Zisasiyan kapigok diindoye, “An zikalin beŋaŋaŋ alak zikalin taegip, selin bekaŋaŋaŋ set tapmaip, liŋgilin temaŋaŋ alak liŋgilin takŋelun, wakŋin kekeŋaŋaŋ alak ekŋenaŋ wakŋin fatnâip, an gakikiŋaŋaŋaŋ gilik zem tawalip ma am towewenaŋ penaŋaŋ Zet Zapat Dolaknaŋ Penaj fatnâip.” *(Aizaya 35:5-6; 61:1)*

In nâlen zet nâmti mulupm tapmiap ke taegip kapiyet zet zapatn gilik zemeti Zângat zeme nâmti yanŋ nâmâtâsem. ⁶ Âpme an nŋenaŋ nâgât keŋ zut ku mbe beme egaŋ oloŋen mam. Zet ke mmeti Zângat dunduseip.”

⁷ Âpme Zângalen nembraane ekŋenaŋ gilik zemti mebien Zânmaŋen Zisas egaŋ am tabien ekŋen Zângat kapigok diindoye, “In eweŋan Zânmaŋen msat tunŋupman mebien in kwileki eegalen otnâmti mebien? In Zân betut sinaŋnok tâgâyaŋ kumbume mebe kokot tapme eksât mebien? ⁸ Ma in msat tunŋupman an nŋen kâlâpmaŋ dolaknaŋ tosaŋaŋ temaŋ munduŋ tapme ke eksâgât mebien? Nâip, an kâlâwin dolaknaŋ ekŋenaŋ amobotnaŋ ekŋengalen mkaen etaŋ mamaip. ⁹ In zeme nâmbi, in kwileki eegalen otnâmti mebien? In golaŋ zenze an eegalen mebien? Ke penaŋ, ek golaŋ zenze an sambe mambien sebemendein enenogat ek golaŋ zenze an mobotnaŋ temaŋ penaŋ. ¹⁰ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋan Zângat zemkawaŋ kapigok zenzeŋaŋ, ‘Neŋ zapat zenze an pema koti egaŋ kukŋaŋgat meti zet am keŋin gilik zenzeyelen gâgât set weyaŋ be.’ *(Malakai 3:1)*

Kawawaŋaŋ kekok zeye. ¹¹ Neŋ ingat zet penaŋ zeyap, Zân tu zulutindende an egaŋ am sambe msat kataŋ sebemindemti mobotnaŋ penaŋ bein, yanŋut egaŋ nâgât gakikinnangât yaŋaŋ ku nâmâtâzin. Âpme in neŋ yominaŋgat gakimti yomin katipema in sambeyaŋ nâmkiŋpenewaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtât katnaneŋ tapmaiwaŋ in Zân sebempeip. ¹² Kan keyet Zân tu zulutindende an egaŋ mulup yanŋbemti mmepme alak fatnup kapi an ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtât katnaneŋ mamayet zapatnaŋ msat kataŋ palakŋaŋ bein âpme amnaŋ zet ke nâmti zet ke ewe timti keyet keŋan mamayelen tikŋaŋin temaŋ penaŋ wemindaye. ¹³ Golaŋ zenze an itnaŋan zewien ma Mosesiyelen zii zelen zet tazinen keyet penaŋaŋ Zânaŋ tu zulutindende an ekmaŋen sokbemkawaŋ beme Kawawaŋgalen zemâtâtât katnaneŋ mama kelak penaŋaŋmak bein. ¹⁴ Âpme itnaŋaŋ penaŋ Ilaizayaŋ mamkwati gakime golaŋ zenze an notnaŋ ekŋenaŋ an nŋen Ilaiza nembon sokbewe zewien. Yanŋ alak Zân tu zulutindende an egaŋ sokbein ek Ilaiza kebon. Âpme in zet itnaŋaŋ nâmkiŋpeip beme in Zânaŋ zet zein ke nâmkiŋpewep. ¹⁵ In zet nânâyelen tikŋaŋaŋ tazinaŋ zet kapi nŋep opeimti nâsem.”

Palisi am ekŋenaŋ wakŋin bekekti Zânmaŋ Zisasiyelen zet ku nâmbien

¹⁶ Zisasiyan pigok zeye, “In pe ziboŋ? Bemzenze zet kapigok diindosowap. Imbi nembra nŋen silik kume notnaŋeyaŋ dopmaŋ ku maŋgilik zemkuip. Ma silik kum tasume ku masumpeip kebon. ¹⁷ Keyet yaŋaŋ kapigok. Nâgât zetn ma Zângat zetnaŋ ke in nâme pepesut beme ku manâip. ¹⁸ Zânaŋ tu meu belaknik bugan manimti mamtan. Âpme am sambeyaŋ Zângat zewien, ‘Ek we bekaŋaŋmak main.’ ¹⁹ Âpme neŋ Angat Nemuŋaŋ toti tu meu nima in nikti nâgât manzeip, ‘An kapi tu meu temaŋ ma wain tu manin ma mânep takis titi an ma am yomtoŋ ekŋengat nolîn.’ In nŋotikŋin pembraŋaŋ benak beme nigalen meu zemkulumpepe ma ninindaset ekmâtâbiek.”

*Zisasiyan Galili msalen am mambien eknengat golaŋ zet mimindaye
(Luk 10:13-15)*

²⁰ Zisasiyan zet ke zemdelan zemti mka temaŋ notnaneŋ itnaŋaŋ maŋgeen ke menok temaŋ sambe penaŋ mme yomengatnaŋ keŋin ku gilik zewienyepmti kan keyet egaŋ gilik zem meti golaŋ zet mimindaye. ²¹ Golaŋ zet kapigok diindoye, “Wakae, inmagen bekaŋaŋ penaŋ sokbewe. Kolazin mkaengatnaŋ am ma Besaida mkaengatnaŋ am inmagen neŋ menok kwitnaŋ kwitnaŋ temaŋ sambe mban ke eweŋan am Taia mka ma am Saidon mka temaneŋ ke ekŋenmaŋen sokbenak ze nap sâk teŋgeŋaŋaŋ munduŋti kâyaŋ sekŋinaŋ mulati yominaŋgat nâmti sakambuk mti kembeŋ palen talip keyet zikat

indame yominmagengatnañ gilik zewiek. ²² Keyepmti neñ in pigok diindoma nâit. Taia ma Saidon am ekjengat dopmañ mututu kananen Kawawañañ yominangat tosañañ mtoti ekjengat indawe yañgut in yominangat tosañjin mmoti penañ indawe. ²³ Kapaneam ingalen mka teman tatat mimi mti menok yañañ yañañ mma am in nikmotâbien yañgut in alak pi in sekñin tapm molip in nâgât nâmâtâliwañgut kegok tapmip ke ñep yek. Keyepmti ingat tosañjin teziñ ñandanen towebep. Inmagen neñ menok sepem igak igak mban kegogak Saidon mka temanen am mbak ze alak kan pigogak ewe tabiek. ²⁴ Keyet neñ pigok zema nâit, Dopmañ titi kanen Sodom mkaengatnañ yominangat tosañañ mtoti indawep. Yañgut in dopmañ mmoti penañ indawe.”

*In neñmagen pien koti kâtnâmti talit
(Luk 10:21-22)*

²⁵ Kan keyet Zisasiyañ zet kapigok zeye, “Bien kululuñ msatgaleñ Amobotnañ, neñ gâgât wisikñ nâmgeyap enenogat am nânânjinpiñ ekñenmagen mulupdi ma Zet Zapadi Dolakñañ Penañ ekñenmagen mkawañ bemanekmâtâbien keyañgut an nânânjin temanekñenmagen kwitnañ kwitnañ enziliwanan. ²⁶ Bipm, geñ kwitnañ kwitnañ msokbewanan ke gitañgat nânâyet ma nâmtikñañdanggat mbanan.

²⁷ Bipmnañ kwitnañ kwitnañ sambe kapi betnnañ bem nemâge. An ñenañ nâgât yaññ ku nâmâtâzin. Bipmnañ nâgât yaññ maekmâtâzin. Ma Bipmnañgalen yañañ an ñenañ ku maekmâtâzin nen kwep maekmâtâlap. Ma neñ etañ am ombem indema Bipmnañgat yañañ maekmâtâlip.

²⁸ Âpme neñ an keñ sewakñañ toñañ kogogapm nukñañjin timti neñmagen kopme netimpema in keñin sewak beme mait. ²⁹ Neñ ingat nukñañjin tiwan ke keñ sewakñañ palen tati tiwangat kopme, ‘keñ sewakñañ ke indama neñmak tusume mamti keyet yañañ mnâit.’ (*Zelemia 6:16*) Eneyet neñ An bakbak toñañ. ³⁰ Ma kwileki ñen zikat indama in am ekñen zet ma mama keyañ timtot indendeyelen ku mbep in ekñen melen belañ bem indeme mambep. Âpme keyañ melen belañ bemindeme nâmâbep.”

12

*Zisas ma Palisi am ekñenañ Zuda am ekjengalen Sabat tagoñgo kanen mdondowien
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

¹ Kan keyet bamanan Zisas ma nembrañane nin nsakwep Zuda am ekjengalen Sabat tagoñgo kanen wit mulup tungupmaset meti nsakwep meuyet mti yañbemti wit katnañ tim nimbenn. ² Kegok mmann Palisi an ekñenañ ndikti Zisasiyet kapigok dunduwien, “Pi ekbak, nembandine ekñenañ muluwañ tapmip ke ningalen Sabat tagoñgo kangat ñep ku mimiyañ!”

³ Zeme kapigok diindoye, “Dewit ma amñañe ekñenañ meuyet mti kwitnañ kwitnañ mbien zapatnañ ke mamain nâip. ⁴ Egañ Kawawañgalen sesewat mka temanen moti nupmaman Kawawañgat wisikñ membenañ ke sâpe sâpe bumbu an egañ msame ikñañ ma nembrañane nupmaman nimbien ke zii zelen tazinen sâpe sâpe bumbu ekñenañ etañ niniyelen. Dewit egañ zii zet angosoye keyañgut egat zet bekanañ ku manzeip. ⁵ Sepem kegogak in eweñañ Mosesiyelen zii zet makumnâmbien sâpe sâpe bumbu an ekñenañ sesewat mka temanen ningalen Sabat tagoñgo kan* sâpe sâpe bumbu ke mulup mamtemien. Keyañ yom yek kok zenzeñañ. ⁶ Neñ pigok diindowi, an ñen kapi tazin ek sesewat mka teman mobotnañ sebempein. ⁷ Kawawañgalen Zet Itanañ zet ñen kapigok tazin,

‘Kawawañañ zeye, “Neñ in am angalañ gogot mimindemti mama keyet nâmtikñañ mamiyap. Wa in neñmak keñin kweteteptemañ beme mamayet sâpe sâpe mambup ke yek.”’ (*Hosea 6:6*)

In zet keyet yañañ nâmbiek benak ze an ekñen ke yominpiñ kebongat zetnañ ku zemindowiek. ⁸ Eneyet neñ Angat Nemunañ Sabat tagoñgo kangalen Amobotnañ keyepmti neñ ñep ekñenañ Sabat tagoñgo kangat kwitnañ kwitnañ ke ma ke mimiyañ ñep zemindendeyelen.”

*Zisasiyañ Sabat tagoñgo kan sutnateman an betnañ seleuunañ ñen weyañpeye
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)*

⁹ Kegok zemti nembrañane nsakwep keyetnañ meti Zuda ekjengalen sesewat mkaen mowebenn. ¹⁰ Âpme kan keyet an ñen betnañ seleuunañ tapme Palisi an notnañ tati

* 12:5: Sabat tagoñgo kan Zuda am ekñenañ Kawawañgalen Zet Itanañ mamainnâmtiemien.

Zisas ekti zelen pepeyelen nâmti yan kwesiwien, “Ningalen zii zelen tazinen Sabat tagonjo kangat am weyanpepeyelen ma yek?”

¹¹ Zeme Zisasiyan nâmti diindoye, “Inmagen njenaj sipsipmanj kwewetanj tatnak beme Sabat tagonjo kanen aimbonjan towepme kan keyepmti peme tadak? Yek, mpeme kwadak.

¹² Âpme sipsip ekme nânânan tototnanj mambein. Âpme am mobotnanj penanj bein keyepmti Sabat tagonjo kananj am mukulem mimi keyanj mulup penanjanmak bein.”

¹³ Kegok zemti an betnanj seleuunjanmak keyet dunduye, “Bedi mututut!” Zeme betnanj mututupme betnanj dolaknanj nembet kebonj beye. ¹⁴ Âpme Palisi eknenanj Zisas kume gakikiyelen met ondekti zetnanj zewien.

Zisas ek Kawawangalen sisilij an

¹⁵ Âpme Zisas kume gakikiyelen zet ke nâmti msat ke pemti belakjaset mepme am sambeyanj mâti mepme am zawat sambe weyanjendeye. ¹⁶ Weyanjendemi Zisasiyan ikjanjgat yananj am notnanj eknenanj ku zempalaknanj bembeyet zemkulumindeye. ¹⁷ Ke Kawawananj zet njen golanj zenze an Aizayayet ewenjan zeye ke penanjanmak bein.

¹⁸ Zet ke kapigok,

“Kilais kapi ek nananjgat sisilij nemban nej ek ombempewan. Nej egat gogot mti olonjen mampeyap. Nej Emetakj ek sama eganj am Zuda manjeen ku sokbembenanj ekjenmagen zemkawanj beme nej zemdelanj zenze zet mulup tej ekjenmagen mbap. ¹⁹ Eganj zet mdândâ ma kwizet njenzinjanmak ku mbe. Ma eganj mka temanj kenan selen zet kwizet temanj am sambeyet diindondopinj mbe. ²⁰ Eganj zet katik am yaiinanj ekjenanj ku maapitilim indein. Eganj mulup tapm metnepeme Kawawangalen zezapat dolaknanj msat katanj mpalaknanj bewe. ²¹ Am Zuda manjeen ku sokbembenanj eknenanj egat webe webe palen tabep.” (Aizaya 42:1-4)

Amnanj Zisasiyan mulup we bekananj ekjenanj njenanj Beelsebulmak tapm kegok zewien

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² Âpme kan keyet an njen we bekananjanj mpeme zikatnanj benanj ma kopa ke wati Zisasmagen mepme weyanpeme we bekananjanj pemepmâpme zetnanj zemti zikatnanj kegogak ekmâtâge. ²³ Mme am manje temanj tabien eknenanj muluwanj ke ekti nântemtem mti zewien, “Dewitgat Nemunanj ke kapi mene.”

²⁴ Kegok zeme Palisi eknenanj nâmti zewien, “Ek we bekananj ekjenanj njenanj kwitnanj Beelsebul eganj mananj bempemti winde same maindapmât indein.”

²⁵ Âpme Zisasiyan kenjananen daenen zet zigok zesâip keyet ekmâtâti diindoye. “In manzeip ke nej Beelsebul egalen windeen we bekananj maindapmâlâp tazeip ke in njotikjinj tej penanj yek keyepm bemzenze zet kapi zesowapgat nâit. Msat njeniyelen am eknenanj ilinak kasa kasa mti dolaknanj ku tabep. Âpme mka temanj ma am manje njen eknenanj ilinak njenzinjij dopmanj dopmanj mti am mka mundumin ke peme tapme mekep. ²⁶ Keyepmti manje njenanj manje njen kasa kasa Sadaŋgalen damunj mimi kenanj mbiek beme yananj kapigok eknenanj ilinak kalalanj mti katiknanj ku tabiek. ²⁷ In manzeip ke nej Beelsebul egalen windeen we bekananj maindapmâlâp. In nembanjine eknenanj we bekananj indapmâbiek beme ekjenanj zet sepem kegok manzeip? Yek, in kok njep ku zewiek. Sadaŋanj ikjanjgat windenanj njep ku mtopenak. Ilinanjgat nembanjineyanj mulup tapmij keyanj msokbenen in an dâsuki tonj. ²⁸ Wa ke Beelsebuliyelen windenanj yek. Kawawangalen Emetak Tenjanj manapmukulem mme we bekananj maindapmâlâp kapiyanj msokbemindainen Kawawangalen zemâtâtâtâtgat katnanen mama windenanj alak inmagen kapi tazin.

²⁹ Ma an kwijan an windenanjbenj mkananj moti milawatnanj tinak? Ke njep ku mimiyelen. Njenanj an ke atamti setnanj betnanj zamtingut milawatnanj tiwek. Keyet yananj kapigok, Sadaŋ ek an kuknanjbenj kebonj keyanjgut nej egat windenanj njep mtopemti njep zemâbap.

³⁰ An njenanj nejmak ku mambe beme ek nâgât kasan. ³¹ Keyepmti yananj kapi diindoma nâip, An njenanj nejmak tadak beme nâgât zetn gawepum mamti yom mbiek beme Kawawananj yomin njep katipeme medak keyanjgut an njenanj Emetak Tenjgalen winde ke Sadaŋgalen winde manzein beme Kawawananj yom ke ku katipewe. ³² In nâgâeganj emetak bekananjgat kwitnanj kumti mulup tapm ke ku nâmbep. Nej Emetak Tenj egat kwitnanj kumti mulup kapi tapmiap. In nâgâeganj nâme, ‘Emetak bekananjmak mulup tapm,’ nâmti zewien keyanj Kawawananj Emetak Tenjgat kwelat zet zeme bekananj mambein. Keyepmti Kawawananj yomin ku katipeme yom kemak kwesinj kwesinj mamti mamambep.

³³ Tep ñen ek pëbenañ mozin beme penañ dolakñan mapein. Ma tepnañ bekanaj bein beme penañ bekanajak mapein. In tep katnanen tep penaj dolakñan ma bekanaj ke eknâmbep. ³⁴ In nombe bekanajgalen alikñane, in mama bekanaj penanen matalip keyepm zet bekanaj etaj manzeip. Kejinan kwitnañ kwitnañ bekanaj ma dolakñanaj gaj zam matazin keyegak dembusegen sepem keboñ masokbein. ³⁵ An ñen keñanaj pëbenañ tazin egaj zet zesât pëbenañak manzein. Ma an keñanaj bekanaj wemsain egaj kogogak zet zesât bekanajak manzein. ³⁶ Neñ kapigok diindoma nâit, zemdelaj zenze kanañ am kwep kwep katañ Kawawañan zet bekanaj katañ manzenuwen yañan nânâyelen indeyanqwesime in dopmañ teñ zewep. ³⁷ Zelin ilinañgalen manzeiwen pëbenañ ma bekanaj gilik zemti Kawawañan keyet katañ zemdelaj zemindeme kweteteñman kwabep ma waleletgalen ke diindowe.”

*Zisasiyan menok ewe mme eekgalen zet giñgiñ mbien
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)*

³⁸ Kegok zeme zii zet zikat indanda an ma Palisi notnañ ekñenaj kapigok zemti dunduwiñ, “An zikat indanda, geñ menok ñen mmane ekne.”

³⁹ Ekñenaj kegok zeme diindoye, “Am msat alak kan kapiyet talip ekñen bekanaj penaj ma Kawawañ bamkumpemti mamaip.” Zisasiyan kapigok zemkawañ beye, “In neñ menok mimiyyet nâmti tatnapitilip? O alak yek, yañgut in menok kwewetañ Kawawañan golan zenze an Zonamagen mgeen keboñ bam ekbep. ⁴⁰ Zona ek kasup ma tambumbu tuk angala temañgat kambakñan keñanen tage. Kegogak neñ Angat Nemuñanaj kasup ma tambumbu tuk msat aimboñ keñan tabap. ⁴¹ Zonayan zet zapat dolakñan Ninewe am ekñen diindoyeen yomengatnan keñin gilik zem mâpme delañ zeye keyet dopmañ dolakñan Kawawañan indawe. Ma ekñenaj koti Kawawañan zikatnan in zemindowep. Enenogat alak neñ inmagen pi tati Zona mobotnañ penaj sebempemti tapma in nâlen zet zapatn dolakñan nâmti ewe yominangatnañ ku gilik zeip. Keyepmti dopmañ bekanaj temañ inmagen sokbewe. ⁴² Âpme imbi mobotnañ Siba msalengatnañ egaj beñangatnañ amobotnañ Solomon egat zetnañ nâsâgât kotnâmti oloñen mge. Âpme neñ amobotnañ Solomon omba penaj sebempeyap. Yañgut neñ ingat tunjuwinan pi tati mulup mma in keñinan ku mkipmañ mbemnemti yominangatnañ ku gilik zeip. Keyepmti imbi mobotnañ Siba msalengatnañ egaj Kawawañan zikatnan zemindowe.”

*We bekanaj ek mundumanen meti am penaj walebe
(Luk 11:24-26)*

⁴³ We bekanaj an keñan zempeme kwati msat tunjupman mundum tatagat timati mundum ñen ku aige. ⁴⁴ Keyepmti ikañgat kapigok zein, ‘Mkan eweñan pemti koban keyegak gilik zemti meti eksap.’ Zemti gilik zem meti egeen mka ke toñepiñ ma weyañti kapupeme tage. ⁴⁵ Keyepmti met we bekanaj notnane 7 ekñen ke bekanaj penaj eksebempip ekñen ke indatime kot keyegak tatat mimi mbien. Âpme an ke eweñan bekananik mangeyañ bekanaj penaj bem tazin. Muluwan kok keyañ am msat katañ alak talip ekñenmagen sokbemindawe.”

*Zisasiyet mamnotnane penaj
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

⁴⁶ Zisasiyan am zet tadiindomañgeen mamnotnane ekñenaj ekmak zapat mimiyyelen koti zupman baen damuñ tapme ⁴⁷ mangeengatnañ ñenanaj zeye, “Wae, mamnodine geñmak zapat msâgât koloyan zupman damuñ talip.”

⁴⁸ Zeme Zisasiyan dunduye, “Mamnotnne ke kwi?” ⁴⁹ Kegok zemti nembanañe tabieneset bet ombemti kapigok zeye, “Egit! Nâgât mam notnne ekñen kapi!” ⁵⁰ Kwi ma kwi ekñenaj Bipm kululuñen tazin egalen zetnañ manjawepuip ekñen nâgât mamm ma notnne beip.”

13

*Alialik ondendeyelen bemzenze zet
(Mak 4:1-12; Luk 8:4-10)*

¹ Kasup keyet Zisasiyan mkaengatnañ toti met tundua ganzenan met totatnepeme ² am mange sambe penaj koti bembuluñ tapme indikti egaj wañga dukñan mototapme am sambe penañ nelum gambibik palen tabien. ³ Egan bemzenze zet palen zet notnañ manzemtan. Bemzenze zet ñen kapigok zeye, “Kan ñengat an ñenaj mulupmanen wit katnañ timtetelime mekokogalen mege. ⁴ Egan mulupmanen wit katnañ tatetelime notnañ mulup selen ke towemâge. Âpme ageyañ koti nimbien. ⁵ Ma wit katnañ notnañ nanzan palen towemâge. Âpme ke msat belaknik dukñan gwaen tageyepm dukñan

sakwep kwabien. ⁶ Keyepmti kindinjanan towesâgât olati nanzan palen sagak sagak gwaan mepm kasup kuknanben kwati ekme anjasimti memun bewien. ⁷ Ma wit katnan notnan didik tungupman towembien. Âpme epeemti duknan kwapme didigan mme kwati einjeinsimti yek bewien. ⁸ Âpme wit katnan notnan msat kelaknanmagen toti kwati penanan sambe penan sokbewien. Yanan neniyet penanan 100. Yanan neniyet penanan 60 ma yanana neniyet penanan 30 kogok sokbemmâge.” ⁹ Zisasiyan zet ke zemdelan zemti kapigok zeye, “An nen zet nânâyelen tiknanan tazinan zet kapi nep opeimti nâsem.”

¹⁰ Bemzenze zet kegok zeme nin nembananeyan ekmagen meti yankwesiwenn, “Gen bemzenze zet ke yanana zigogat am eknenmak manzenik?”

¹¹ Âpme egan kapigok dindoye, “Kawawanjalan zemâtâtâtgat katnanen mama enzilim tazin ke nembanne in nânâyelen zenzenan. Notnan eknenan ke ku nânâyelen nâmâtâpeye. ¹² Am nen Kawawanjalan zetnan nâmti nâmtiknan mbe beme Kawawanjan nânâ ewe tusumti sawe keyepm egan nânânan sambe penan tasawe. Ma am nenan zetnan nâmtiknan ku mbe beme Kawawanjan nânânan isiknan ke menzem tiwe. ¹³ Âpme am nenan zikat eek ektingut kwitnan kwitnan ku maekmâtâlip ma wagan zet nâmtingut yanana ku manâmâtâlip keyepmti bemzenze zet zeleset mandiindoyap. ¹⁴ Âpme Aizayaan golan zenze an Zuda am ekngat Kawawanjalan Zet Itnananen kapigok zeye, ‘Eknenan wagan nânâ ke nâmbep yangut penan nâmâtâtât ke ku mamip. Zikalan eek ke nep ekbep yangut kwitnan kwitnan ekmâtâti mama ke ku mbep. ¹⁵ Enenogat eknen ke kenin kalinan bembenan ma waknin kekeknan ma zikalin benan. Keyepm zikalinan kwitnan kwitnan ku maekmâtâlip ma waknin kwitnan kwitnan ku manâmâtâlip. Ma keninan kwitnan kwitnan ku mawayanâmâtâlip. Kegok mti kenin ku gilik zeme nen zigoset weyanjindewak.’ (Aizaya 6:9-10)

¹⁶ Kawawanjalan zemâtâtâtgat katnanen mama nembanne inmak tazin e wakninan nâmâtâti zikalinan ekmâtâlip keyepmti in olojan palen talip. ¹⁷ Nen penan diindoma nâit. Ewenan baenen golan zenze an ma an ten notnan eknenan niksât webe webe mbien. Eknenan nâgât zetan nâsât mbien yangut ku nâmbien.

*Wit katnan ondenderjanjalan bemzenze zet keyet yanana diindoye
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)*

¹⁸ Âpme pi wit katnan muluwen ondenderjan keyet bemzenze zet diindowan. Keyet yanana zema nâit, ¹⁹ An nen ek Kawawanjalan zemâtâtâtgat katnanen mama keyet Zet Zapat Dolaknan Penan dundume nâmti kenan penan ku bemti mambe ekmagen Sadan an bekanan mimi egan koti kenanen katnan tetelilinan ke mpewe. An ke katnan selen towenge kebon keyet katan. ²⁰ Ma nanzan palen towenge am kebonan Zet Zapat Dolaknan Penan nâmtiknan mmambep ²¹ yangut kindinan msat kenan baen penan ku towge e am Zet Zapat Dolaknan Penan keninan katiknan ku tabeyepmti nuknan sambe ma sisipenpen sambeyan sokbemti nâmkipepenin mme mapeme towen. ²² Ma notnan didik kenan towenge kebon mambeyan Zet Zapat Dolaknan Penan nânâ ke nâmtingut kenanen ku bemti kenanan segesetgalen kwitnan kwitnan keyet ken otnânânan bemti mame mânep milawat keyet tiknanan kwati Zet Zapat Dolaknan Penan kume einjeinsimti penanepin bewe. ²³ Msat kelaknanen towenge eknen kebonan Zet Zapat Dolaknan Penan nâmti keninan penan bemti mambeb. Âpme nen ekmagen penanan 100 ma nenmagen penanan 60 ma nenmagen penanan 30 kegok masokbein.”

Nusiyana wit tungupman kwakwatnan keyelen zet

²⁴ Âpme bemzenze zet nen kapigok diindoye, “Kawawanjalan zemâtâtâtgat katnanen mama set kapi nembon: An nenan mulupmanen wit katnan dolaknan teteliye. ²⁵ Âpme am sambe meluk tawemâpme kasaninan kogeon nusi katnan mgasik wit tungupman time mepmâpme kunzunge. ²⁶ Âpme wilan kwati penan sokbesâgât mme nusiyana kegogak kwage.

²⁷ Âpme mulup an eknenan ke ekti mulup tonan dunduwien, ‘Amobotnan, gen mulupdanen wit katnan dolaknan etan teteliwanan. Âpme nusi mgasik zigoset koti kwazin?’

²⁸ Yankwesime zeye, ‘Ke kasa nenan koti teteliyana kwazin.’

Zeme yankwesiwien, ‘Keyepm met selumti pemann mesem, ma?’

²⁹ Zeme kapigok diindoye, ‘Yek, wa in nusi selunup zemti wit penanan ilizuzut seluwegapm peme tati ³⁰ ilizuzut kwabalup. Âpme wit elengege kanan bemenjut, mulup an eknenan elengemti nusi makumti pendem mti tewen time mot zime wit mkananen beme tabe.’”

*Mastat katnaja ma yis keyet bemzenze zet
(Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)*

³¹ Âpme bemzenze zet ñen kapigok diindoye, “Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke mastat tep katnaja keboja an ñenaja ke mulupmanen ondeye. ³² Katnaja ke isikñaja penaja. Yaja semem katikñaja bemtingut tep nemboja kwati sebemindemti tep teman mambein. Ma age ekñenaja koti betnanen mkanjin walati matalip.”*

³³ Âpme bemzenze zet ñen kapigok diindoye, “Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke yis keboja. Ma neja yis keyet palen bemzema nãseip. Imbi ñenaja yis isikñaja buganmak plawa omba kemak weyanjme plawa keyaja sememti omba penaja mambein.”†

³⁴ Zisasiyaja am zet ke bemzenze palen etaja diindomãge. Zet sosok ku zemsokbeminda-
daye. Egan bemzenze zeleset etaja zeye. ³⁵ Kegok mme golan zenze an ñenaja zet kapigok zeye ke penajmak beye,
“Bemzenze zet paleset zewap. Msat sokbeyeen keyetnaja zet enziliñaja takoti tage ke neja zemkawan bewap.”
(Sam 78:2)

Zisasiyaja bemzenze nusiyet zeye keyet yanaja diindoye

³⁶ Âpme Zisasiyaja am indeme mepme mkaen mowege. Mot tapme nembanane nin ekmagen meti zewenn, “Zemane nãne, zet bemzenze nusi muluwen kwakwagat zenak ke yanaja kwileki?”

³⁷ Yanjkwesimann diindoye, “Wit katnaja dolakñaja time mekodak ke Angat Nemuñaja. ³⁸ Mulup ke msat sambe kapi keboja. Katnaja dolakñaja ke Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mamaen mamaipgat nembanane keboja. Nusiyaja an bekanaja penangalen nembanane keboja. ³⁹ Âpme an kasa nusi bekanaja katnaja ondeye ek ke Sadaja. Âpme akumbembe ke kululuj msat delaja zewe kenok. Ma akumbembeyelen mulup an ekñen ke ensel. ⁴⁰ Ensel ekñenaja nusi selumti tewen bume ziwe sepem kegogak kan delaja zenzena sokbewe. ⁴¹ Keyepmti Angat Nemuñaja ensel zemindeme toti am manjanane ekñenmagangatnaja am bekanangalen keja walalat ma notnaja mama miminjin bekanaja penaja mamaip. ⁴² Ekñen keboja ondekindemti teziñ jandanangalen zapat indeme towebep. Ke sikalem ma zelin angalikti sek sindem palen mamti mamambep. ⁴³ Âpme Kawawangalen am ekñenaja Biwin kululujen gwaen tazin egat zimosetnaja mambein. An ñen zet nanãyelen tikñanaja tazinaja zet kapi ñep opeimti nãsem.

Zisasiyaja zezapat milawat tosanaja tembe msalen enzilimpewien keyet bemzeye

⁴⁴ An ñenaja ñengalen mulup an mamtan. Kasup ñengat mulupmanen ke milawat tosanaja temajen aikti naman msalaja kwatampemti keñaja sanjamañ beme mkanjan mege. Met bo milawatnaja sambe ke beme kwitime delaja zeye. Delaja zeme mãnep ke timti met an mulup ma msat keyet toñanjanen mot sokbemsamti mãnewaja msat ke kwitiye. Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke milawat tosanaja temaja keboja. ⁴⁵ Kegogak bemzenze zet ñen pigok zeye. An mãnep milawatnaja temaja ñenaja kekek nanzaja satnajañ weyayanaja keyet matimatana. ⁴⁶ Âpme egan kekek nanzaja satnajañ weyayanajañ ñen tosanaja mobotnaja aikti egan milawatnaja sambe am ekñenmagen beme kwitimãpme mãnepmaja timti met kekek ke tosanaja mobotnaja ke kwitiye. Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke kekek tosanaja temaja keboja.‡

Zisasiyaja am angala titiyelen keyet bemzenze zet zeye

⁴⁷ Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke elenjgolan temaja keboja am ekñenaja elenjgolan temaja nembuen wanja mti mapeme towepme angala sepemaja igak igak matip keboja. ⁴⁸ Âpme ke angalayanaja gak zem tapme mandame katikñaja mopme kalañ kumti niniyelen timti ele keñaja time toge ma ku niniyelen time mege. ⁴⁹ Msatgalen kanaan delaja zewe sepem kegok ke sokbesãpm. Keyet Kawawangalen ensel ekñenaja msat ñen msat ñen meti am ilak pembenaja bembenaja ekñengat tunjuwinangatan am bekanaja indamakumti ⁵⁰ indaãtãtindeme teziñ jandaja keñaja towebep. Ke sindem temaja timti zelin angalikti mamambep.”

⁵¹ Kegok zemti ndayanjkwesiye, “In neja zet sambe zeya ke nãmãtãlo?”

Âpme nin zewenn, “Nãmãtãtnup.”

⁵² Zemann kapigok diindoye, “In golan zenze an itnanangalen zet ke nãip in keyaja nãlen nembanne tati nanãñin itnananjmak alakñaja temakwep nanã temaja penaja tiip.

* **13:32:** Mastet katnaja isikñajañ semem katikbemti temaja mambein sepem kebojak Kawawangalen Zet Zapatanaja sememti mamozin. † **13:33:** Kawawangalen zapanaja kebojak semem palakñaja mambein. ‡ **13:46:** Bemzenze zet zut kapiyet yanja kapigok, am ñenaja kwitnaja kwitnaja sambe ke bamkumpemti Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke ekme mobotnaja penaja beme ke ti mamayet keñaja sekanaja ondekbemti mamain keyet katanja.

Kwep ñen Kawawangalen zet itnaññan ma ñen Kawawangalen zet alakñañ. Zut kemak in am ñep mzikat indanda dolakñañ mbep.”

Nasalet mka temañgatnañ am ekñenañ Zisasiyet nâmtikñañ kumti bamkumpewien (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Zisas egañ bemzenze zet sambe ke zemdelañ zemti ke pemti meti ⁵⁴ mkañañ ñotekñañ patañ zemti sesewat mkaen moti Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemzikat indame am ekñenañ tektek mti zewien, “Nânâñañ temañ ma menok mamin kapi desetgatnañ penañ aige? ⁵⁵ Nin egat yanñañ nânup. Ek an mka walalat egat nemuññañ ma mamañ kwitnañ Malia ma meniñane ekñengat kwilin nânup Zemsmak Zosep ma Saimonmak Zuda. ⁵⁶ Ma ipmane ninmak temakwep kapi mamañup. Âpme ek nânâ ma winde sambe ke desetgatnañ aige?”

⁵⁷ Kegok zemti penpenj mpewien. Âpme Zisasiyañ kapigok diindoye, “Golañ zenze an ñen kwizet buñamañañ msat notnane tapalakñañ bemepe mkañañgatnañ am ma notnane penañ ekñenañ egat wisat mamimpeip.” ⁵⁸ Âpme mka keyetnañ am ekñenañ ku nâmkijpewiegapmti Zisasiyañ ekñenmagen menok sambe ku mge.

14

Zân tu zulutindende an egalen gakikiñañgalen zet zapat (Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Zisasiyañ mulup tapmme kan keyet Elolañ Zuda am ekñengalen amobotnañ tage. ²⁻¹² Elolañ tipman baenen meniñañ Pilip egalen imbiñañ menzemti wage. Imbi ke kwitnañ Elodias.

Ke Zân tu zulutindende an ya egañ zet kapigok dunduye, “Geñ imbi wabanan ke yomañmak bein.” Kegok zeme ñenzinziñ mti Zângat betnañ atam zamti mka katikñañ peye. Neñañ zeme Elot egañ Zân kegogak kukuyelen nânge keyañgut Zuda am ekñenañ Zângat golañ zenze an manzemtemiengapmti ekñengat kiñgati peme tage. Âpme Elotgalen sokbembe kanañ beme amobotnañ indazemtetime ekñenañ kwawati ondek tapme Elodiasiyet nambañañ ekñengat zikalinan silik wendime Elolañ sandiyañ mti zeye, “Neñ penañ sukwep zeyap, geñ kwileki ñengat zenik beme ñep gasap.”

Zeme imbi nemba ek mamañañ zempeme meti kapigok zeye, “Neñ Zân an tu zulutindende an egat ñokasetnañ eleñgemti alak kapigogak batien bemti na.”

Kegok zeme amobotnañ egañ kambekat mge yanñgut am ekñengat zikalinanen zemkatik beyeyepm ekñenmagen zetnañ windenñañ tototnañ besem zemti kasa kuku an zempeme mka katikñañ meti Zân bimañ eleñgemti ñokasetnañ batien bem koti imbi nemba same mti mamañ saye. Âpme Zângat nambañane ekñenañ koti sekñañ mti met sumen mebemti met Zisasiyet buñam zapat dunduwien.

Kan keyet amobotnañ Elot egañ Zisasiyet zapatnañ zeme nânge, “An ke Zân tu zulutindende an penañ gakikiengatnañ wageyepmti windenñañben menok sepem igak igak mamin.” Egañ zet ke amobotnañ notnañ ikañgat kandañan mulup mamip ekñen keyet zemsokbemindaye.

Zisasiyañ am sambe meu indapeleñguye (Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Zân 6:1-14)

¹³ Zisasiyañ Zângalen zapat nâmti wañga ñengat moti tundua nembet meti msat tungupman igak mamayelen mepme am ekñenañ mege keyet zapatnañ nâmti mka ñen mka ñen am manje temañ ekñenañ seleset meti ekñenmagen mepatañ zeme ¹⁴ Zisas wañgaengatnañ toti am manje temañ tabien ke indikti keñañ kemben penañ beme am zawalinmak mme alik bewien.

¹⁵ Kegok tapminepeme msat gasi beme nambañane nin ekñenmagen koti dunduwenn, “Wae, msat tungupman tatnepemann msat gasi bein. Keyet am indemane mkañjanan katañ meti tu meuñin aigit.”

¹⁶ Zemann Zisasiyañ kapigok dinndoye, “Zemindeme mebegalen eneyet tazeip? In meu indame nit!”

¹⁷ Kegok dinndome nin zewenn, “Nin nupmamañ 5 ma añañala zuletañ tatndain.”

¹⁸ Zemann egañ kapigok dinndoye, “Ke neñmagen pien mti kolit!” ¹⁹ Âpme am kapigok zemindeye, “In msalen totalit!” Zemti egañ nupmamañ 5 añañala zut ke timtati kululuñen ekme mopme Kawawangat, “Wisikñ,” zemti nupmamañ mutumti añañalam ndame nin kalañkum ²⁰ am nsakwep nimbenn. Nimti am sambeyañ nim nalak nalak mme butnañ tage ke makum timann tise 12 gak zem tage. ²¹ Ma am tu meu ke nimbien ke an etañ makumann 5,000 kegok. Imbi ma nemba ekñen ku indamakuwenn.

*Zisasiyan tu paleset imti mege
(Mak 6:45-52; Zân 6:15-21)*

²² Kegok mti Zisasiyan nin ndeme wanğaen moti tundua nembet daen nnak mepmann eğan am zemindeme mebekobien. ²³ Âpme eğan am zemindeme mepmâpme igak etaj kalağan motati dunduye. Tapme msat tambume igak etaj ke tage. ²⁴ Kan keyet wagayan tundua sutnan kopme tâgâ temañaj mebenneket koge keyepmti tu mamañ temañ kumti katikñaj kwapme wanğayan tapmotopmanje.

²⁵ Âpme msat balalañ tazeme Zisasiyan tundua paleset meti nin tabennen sokñaj ²⁶ takopme ekti ñakñak mti omba penañ kiñgati zewenn, “We kozin!”

²⁷ Zemann Zisasiyan dinndoye, “Keñin sewakñaj bek. Nen takolapgat ku kiñgalit.”

²⁸ Zeme Pitayan zetnañ ñandañaj nâmti zeye, “Amobotnañ, giti penañ takodik beme zemane neñ tu paleset gâlen kobi.”

²⁹ Âpme Zisasiyan zeye, “Ñepgat kot.” Zeme Pitayan wanğa keñangatnañ toti yanbemi tu paleset Zisasmagen mege. ³⁰ Metnepeme tâgâ temañ kume ekti kiñgati tundua kenan towesât mti Zisasiyet kwizet kuye, “Amobotnañ, nata!”

³¹ Kwizet kegok kume keyegak Zisasiyan betnanen atamti zeye, “Geñ kwilekiyet keñ jut mnik? Nâmkiñpependipiñ, ma?”

³² Kegok zemti wanğaen mowepmalu tâgâyan peme tage. ³³ Âpme nembrañane nin wanğaen tabenn nin Zisas sesewatpemi zewenn, “Geñ Kawawangat Nemuñaj penañ.”

*Zisasiyan am zawalinnak Genesalet msalen weyañindeye
(Mak 6:53-56)*

³⁴ Âpme nin tundua kutumti Genesalet msat ganzenan mopmann ³⁵ am ekñeñaj Zisasi ekmâtâti zeme mka sokñaj sokñaj ke am ekñeñaj am zawalinnak indatimti kobien. ³⁶ Koti ekñeñaj Zisas kapigok wekuwien, “Nâmnemane am zawalinnagañ sekdi atait ma notnañaj sâkdi busiliñaj etaj timekti zawalinnep delañ zesem.” Kegok zemti ekñeñaj kegok mti alik bemâbien.

15

*Palisi an ekñengalen zelak zelak mamipgalen zet
(Mak 7:1-23)*

¹ Kan keyet Zelusalem mkaengatnañ zii zet zikat indanda ma Palisi notnañ ekñeñaj Zisasmagen koti yankwesimti zewien, ² “Nembandine ekñeñaj eneyet yeñsokñine ekñengalen zii zet taanğosoip? Meu niniyelen kanaan bet zululugat set bembrañaj ke ku mamâlip.”

³ Kegok yankwesime Zisasiyan diindoye, “In zigogat ilinañgalen mama mimi gawepumti Kawawangalen zii zet ke mamimyuñguip? ⁴ Kawawangalen zet kapigok tazin, ‘Geñ mamdi bipdi eksemindewanik,’ (Kisim Bek 20:12) ma ñen

‘an ñeñaj mamañ ma bipmanğat kwelat zet kuwe beme gakikiyet zapat bewe.’ (Kisim Bek 21:17)

⁵ Yanğut in kapigok manzeip, ‘An ñen eğan mamañ ma bipmanğat kapigok manzein, “Kwitnañ kwitnañ it idamti idamukulem mbak yanğut keyaj neñ Kawawangat tewalañ msasayelen.”’ ⁶ Am notnañaj kegok mme in kapigok manzeip, ‘Mamin biwinañğat ñep ku eksemindedayelen.’ In kegok mti Kawawangalen zet mtopenmi ilinañgalen mama mimi itnañaj mamâlip. ⁷ In an zetgalen etaj! In an kebonğat golañ zenze an Aizayayan zet ñen kapigok kuye,

⁸ In nâgât belak zelañ etaj manzeip. In neñ mandindoyap ke ku manğawepup. ⁹ In nâlen zii zet ku tazikat indaip. In ilinañgalen zii zet zenâm mip sepem kegogak ke nâlen zii zetnok beingapmti nâgât sekninan etaj masesewatneip.’” (Aizaya 29:13)

¹⁰ Zisas ek zet kegok diindomti am sambe indamandame kopme diindoye, “Neñ zet diindoma wakbemtati nâmâtâlit! ¹¹ Anañ meu manin ke Kawawangannmak mama main ku mambekekzin. Keyanğut bekanaj keñangatnañ makwazin keyaj mme yommak mambein.”

¹² Kegok zeme nembrañane nin egat kandañaj meti dunduwen, “Gâlen zet Palisi ekñen diindonak keyaj keñin mme kipmanğ bein. Ke nânik?”

¹³ Zemann Zisasiyan kapigok dinndoye, “Bien kululuñ tazin egalen mulupmanen tep msikokok notnañ ondemti notnañaj belak kwakwatnañ ke eğan kiñdiñaj melesin seluwe. ¹⁴ Keyepmti in Palisi ekñen katikindeit. Ekñen zikalinn beñajnok ya zikalinn beñaj keyaj beñaj notnañ ekñen indamukulem msâgât tapmip yanğut an zikatnañ beñajaj zikatnañ beñaj iknaj nembrañak teti medak beme ilisakwep aimboñan towebuk.”

¹⁵ Kegok zeme Pitayan kapigok dunduye, “Geñ bemzenze zet zenak keyet yanaj zamane nâne.”

¹⁶ Zeme Zisasiyan dinndoye. “In ewe keyet yanaj nâmâtâtâpiñ mamaip? ¹⁷ Keyepmti in kegogak ku nâip. Kanğaleminan meu nime kambakjinaj toweti setnaset makwawezin. ¹⁸ Yanjut keñ otrânânaset bekanaj makwazin keyaj mme nin Kawawañgat zikatnan yommak mambenup. ¹⁹ Amgat keñangatnaj ñotik bekanaj makwazin keyaj mme sesepem kapigok masokbeip: Am indome gakiki, awembiñ kalalar mti mama, an imbi kambu wawat ma imbiyan kegogak mamip, ma set kileñ mama, kambu titi ma zet dâsuki zenze ma notnañgat zet kwelat kuku. ²⁰ Mama mimi kebonaj Kawawañgat zikatnan pembenaj ku bein yanjut bet ku zuluti meu niniyelen zet keyaj Kawawañgat zikatnan mme yommak ku talip.”

*Imbi Zuda mangeen ku sokbembenañgalen nâmkiñpepenaj
(Mak 7:24-30)*

²¹ Âpme Zisas ma nembajane nin mka ke pemti Taia ma Saidon mka temaj zut keyet ganzenan mebenn. ²² Met mamann imbi ñen Kenan msalengatnaj keyaj koti Zisasiyet kwizet temaj penaj kumti zeye, “Amobotnaj, geñ Dewitgalen alikñanaj, ya nâgât keñdi bugan kember nâne. Nemban we bekananaj igagen penaj maoyak sain.” ²³ Kegok zeme Zisasiyan nâmtingut zet dopmaj ñen ku gilik zem saye. Kegok mme nembajane nin egat zewenn, “Geñ imbi belak zempemane melak! Ek ningat bamenen koti kwizet takuñkozin.”

²⁴ Zemann imbi ke dunduye, “Neñ Kawawañaj Israel manje sipsip galan zenzenaj kebon keyet zemneme kwatoban.”

²⁵ Zeme imbiyan koti Zisasiyet kendañaj pedondom samti zeye, “Amobotnaj, geñ namukulem mne.”

²⁶ Kegok zeme Zisasiyan ewe dunduye, “An imbi namba ekñengalen meu butnaj mti tam indame ñep ku benak.”

²⁷ Zeme zet dopmaj kapigok gilik zemti saye, “Amobotnaj, neñ Israel mangeen ku sokbembenañ e ñep zenik, yanjut tam ekñenaj meu pâpmanj toweme ke ñep manip.”

²⁸ Kegok zeme nâmti pigok zeye, “Imbi, nâmkiñpependi temaj penaj. Keyepmti yanjkwesinik keyet katarj ñep sokbemgasem.” Zisasiyan kegok zeme keyegak nembajaj dolakñaj beye.

Zisasiyan am sambe weyañindemâge

²⁹ Âpme Zisasiyan msat keyet peme tapme Galili tundua ganzenaset meti kalañaj patanj zemti mot totage. ³⁰ Am sambe penaj ekñenaj ekmagen kopmâbien. Am notnaj sebelin wesin ma zikalin beñaj ma am kopa ma zawalinmak notnaj sambe indatimti Zisasiyet kandañaj manje bemindeme indaweyaj indeye. ³¹ Âpme am kopa ekñenaj zet zewien ma sebelin wesin ekñenaj pembenaj bewien ma zikalin beñaj ekñenaj zikalin ekbien. Ke mme amnaj ke ekti nâmtemtem mti Israel am ekñengalen Kawawañ zamseawatpewien.

*Zisasiyan am sambe meu indaye
(Mak 8:1-10)*

³² Kegok mti egaj nembajane nin dinndoye, “Am kasup tuk ninmak tapmien ya alak meujinpiñ talipgapmti neñ am ekñengat kember penaj miyap. Mneti meupin zemindema meti selen meuyet zikat gililinj mseip keyet yayan mimindeyap.”

³³ Zeme nin yanjkwesiwenn, “Msat tunjupman pi meu desetgatnaj aikti indasenup ma am sambe penaj indamann nime ñep bemindesem?” ³⁴ Kegok yanjkwesimann egaj gilik zem ndayanjkwesimti zeye, “Inmagen nupmamanj zigok tazin?”

Kegok ndayanjkwesime nin zewenn, “Nupmamanj 7 ma anğala isikñaj bugan tazin.” ³⁵ Kegok zemann Zisasiyan am zemindeme totabien. ³⁶ Totapme egaj nupmamanj 7 ma anğala ke mti Kawawañgat, “Wisikj,” zemti mutumti nembajane nin ndame am kalañti indawenn. ³⁷ Indamepmann am sambe ekñenaj nim kinğapme butnaj tapmege ke makumti beme tise 7 gak zem tage. ³⁸ Meu nimbien ke an ekñen makumann 4 tausen kegok bewien. Âpme imbi ma namba ekñen ku indamakuwien. ³⁹ Kegok mti egaj am zemindeme mekopme ek ma nembajane nsakwep wanğoen moti met Magadan msalen patanj zewenn.

16

*An damuj notnanaj Zisas egaj menok mimiyet yanjkwesiwien
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Ápme Palisi ma Sadusi ekñenañ Zisasmagen koti tetimaemaeyelen toweme ekne zemti mbien, “Geñ menok mmame nin Kawawangalen windenañ geñmak tazin beme eksenup.”

² Kegok zeme egañ diindoye, “In kululun pilin pilin penañ tapme ilak mtete kan bein manzeip. ³Ma mseñañ manzeip, ‘Kululun sop kumti map tośâpm,’ manzeip. In kululun ekme mopme msat keyet sepemañ eknâmamip keyañgut nâlen muluwañ masokbein ke eknâm mamiwañgut weyañti yañañ ku maeknâmâtâlip. ⁴In am msat alak kan kapiyet talip in bekanañ penañ ma Kawawañ mambamkumpemti mamaip. In neñ menok mimiyet nâmti tatnapitilip? O alak yek, yañgut in menok kwewetañ Kawawañ golañ zenze an Zonamagen mgeen keboñ bam ekbep. Menok ñen ku msap.” Kegok zemti indem mege.

Zisasiyañ nembrañane nin Palisi ma Sadusi ekñengalen zikat indandañin ku nânâyet zembekekindeye

(Mak 8:14-21)

⁵ Ápme nembrañane nin meun kandati pemann tapme Zisasmak nin tundua kutumti nembet motiñgut otnâmbenn. ⁶Moti Zisasiyañ kapigok dinndoye, “In Palisi ma Sadusi ekñengalen yis plawa manzim semen keyet weyañ eksemti mambep.” ⁷Kegok zeme nin nâwennen egañ nupmamañgat tazen ke nâmti nin kegok otnâmti zenâ zenâ mbenn, “Meu ku mkotngapmti kegok zein.”

⁸Zet kegok tazemann Zisasiyañ nâmti ndayañkwesiye, “In kwilekiyet meu kum kolo keyet zenâ zenâ tapmip? Nâmkinpepenin âlâgâlâk.

⁹Neñ ñep menok mti meu aikbak. In ke ku nâmâtâlip, ma? Neñ nupmamañ keyañ an 5,000 indama nimkingapme butnañ tapme tise zigok beme gak zeye? In ke ku nâmtalip? ¹⁰Ma nupmamañ 7 ke timti keyañ an 4,000 indama nimkingepme in main timti tise zigok beme gak zeye? ¹¹Neñ melesin palawa manzim semen keyet penagañ ku zeya. Neñ bemzenze zet zema in eneyet ku nâmâtâlo? Palisi ma Sadusi ekñengalen zet dâsukiyet weyañ eksemti mambep keyet kegok zeya!” ¹²Zet kegok dinndome nembrañane nin nâmâtâmbenn ke nupmamañgalen melesin palawa manzim semen keyet ku dinndoye keyañgut egañ golañ zet Palisi ma Sadusi ekñengalen zet dâsuki mâbiek keyet nâmti dinndoye.

Pitayañ Zisasiyet yañañ zemkawañ beye

(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³Zisas egañ Sisalia Pilipai mka temañ keyet sokñanik kot patañ zemti nembrañane ningat ndayañkwesiye, “Am ekñenañ Angat Nemuñañ nâgât kwi manzeip?”

¹⁴Kegok zeme nin dunduwenn, “Notnañ ekñenañ, ‘Zân tu zululut,’ an manzeip. Notnañ, ‘Ilaiza,’ manzeip ma notnañ, ‘Zelemia,’ ma, ‘Golañ zenze an notnañ itnañ,’ manzeip.”

¹⁵Kegok dundumann ndayañkwesiye, “Ápme in nâgât kwi manzeip?”

¹⁶Kegok ndayañkwesiye Saimon Pitayañ zeye, “Geñ Kilais, Kawawañ an ombempepenañ ke ilak geñ. Kawawañ kwesiñ kwesiñ mambe egat Nemuñañ.”

¹⁷Zeme Zisasiyañ Saimon Pitayet zeye, “Saimon Zonayet nemuñañ, gâgât nâma tikñañ bein. Nânâ ke am ñenañ ku zemgap. Bipm kululuñenañ zemkawañ bemañ. ¹⁸Keyepm gâgât zeyap, geñ kwidi alakñañ Pita. (Ningalen zeleset ‘nanzañ katikñañ’.) Geñ zenak, nâgât Kawawañgat Nemuñañ zenak. Zet ke ñetekñañ penañ keyepmti nâgât amnañ nâmkinpemmene ondek indema Sadangalen windenañ ku indawalabe. ¹⁹Neñ winden gama geñ am ekñen Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ mkawañ bemañ ekñenañ nâgât nâmkinpewep beme geñ ekñengat pigok diindowanik, ‘In Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keñañ ñep mebep.’ Kegok zewanik. Kegok mmame Kawawañ nâmti zewe, ‘Am in ke nâlen zemâtâtâtgat katnanen mama keñañ ñep kobe.’ Kegok zewe. Ápme naman geñ am ekñen Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ mkawañ bemañ ekñenañ nâgât ku nâmkinpewep beme geñ ekñengat pigok diindowanik, ‘In Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keñañ ñep ku mebep.’ Kegok zewanik. Kegok mmame Kawawañ nâmti zewe, ‘Am in ke nâlen zemâtâtâtgat katnanen mama keñañ ñep ku kobe.’” Kegok zewe.

²⁰Kegok zemti nembrañane nin zemkatik bem ndemti zeye, “Neñ kwitn Kilais keyet zapatnañ am ñen ku diindome nâmbep.”

Zisasiyañ gakimti wabe keyet zet zapatnañ nembrañane diindoye

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹Kan keyetnañ Zisasiyañ yañbemti nembrañane nin kapigok zemkawañ bemndeye, “Neñ Zelusalem mkaen mopma sesewat mka temañgalen an damuñ ma sâpe sâpe bumbu an ñenañ ma an zii zet zikat indanda ekñenañ sek sindem namti gakikien

newep. Keyangut kasup mulup mimi tuk delanj zeme neŋ gilik zem wati mamaen kwabap.”²² Kegok dinndome Pitayanj Zisas igak zem mandamti zemkulumpemti dunduye, “Amobotnanj, geŋ Kawawanj anŋalan geme kwitnanj kwitnanj kebonanj ku sokbengawe penanj.”²³ Zeme Zisasiyanj gilik zemti Pita pigok dunduye, “Sadanj, geŋ sebe! Geŋ setn bekeknik. Geŋ zet zenik ke Kawawangalen njotkijangatnanj yek, amgat njotkijnan etanj tazinen ke nânik.”

²⁴ Kan keyegak Zisasiyanj nemanjane nin pigok dinndoye, “In neŋ nâmâsât mbep beme in seknjanŋalen tiknanj bamkumpemti in zewep, ‘Neŋ iknanj gakiwe kegogak neŋ mopmaneti gakiwap beme keyanj neŋ bewe’.”²⁵ Âpme an neŋ ek seknjanŋat yayanj mti zewe, ‘Neŋ ekmak ku gakiwap,’ zewe beme mama kanzizit ku tasawe. Ma an neŋ egaŋ seknjanj nâgât talasiwe beme mama kanzizit ke neŋ tiwe.²⁶ An neŋ ek msat palengalen kwitnanj kwitnanj sambe matim nalakzin beme egaŋ gakimti Kawawanj, ‘Mama kanzizit tosayanj kwitiwap’ ke ku zewe.²⁷ Nâip, neŋ Angat Nemunanj nen Bipmnanŋalen windenanj ma busatnanj kenanen enselmak nenmak kwatobap. Kwatoti an imbi sambe mamarjanŋat sepm dopmanj mutumindawap.²⁸ Neŋ penanj sukwep diindoma nâit, in alak talip kapi notnanj gakikipinj tapme neŋ Angat Nemunanj winden sosok mkawanj bemti mulupm mma eksâip.”

17

Zisasiyet sek sepemanj asekti mamanamanj beye

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Âpme egaŋ gakimti wawatnanŋat zapatnanj nemanjane ningat mimindamti kasup mulup mimi 6 delanj peme keyet palanj Zisasiyanj Pita ma Zemsmak meniŋan Zân indaikti ilinak kalanj nengat mowebien.² Motati ekme Zisasiyet sek sepemanj asekti mamanamanj beme zimoseŋan busatnanj kasup nemonj sokbeme melakandunanj busatnanj leŋganj beye.³ Kegok sokbeme nemanjane tuk ekjanj Mosesimak Ilaiza kululuŋengatnanj koti Zisasmak zapat tapmmalu indikbien.

⁴ Keyepmti Pitayanj zemkawanj bemti Zisasiyet zeye, “Amobotnanj, kapi tatnup pembenanj penanj! Nâmane neŋ beme mzalanj tuk walasenup kwep gâgât neŋ Mosesiyet ma neŋ Ilaizayet.”

⁵ Kegok zeme zanza busatnanjmak piyanj indasumunjme zanza kenanen zet njande neŋanj kapigok zeye, “Kapi nananjat Nemun penanj; egat nâmtiknanj mampeyap. Neŋ ek ombempewananj am yomengatnanj indati kwabe keyet olonjen miap. In egat zetnanj gawepuwep.”

⁶ Kegok mme nemanjane ekjanj zet njande ke nâmti igagen kinŋati njenzimoselin ambulut tabien.⁷ Mme Zisasiyanj kot indatanŋumti zeye, “Walit, ku kinŋalit.”⁸ Zeme ekjanj ekme am njepinj; Zisasiyanj igak tage.

⁹ Keyetnanj toti Zisasiyanj zemkulumindemti zeye, “In kwitnanj mamanamanj ego ke am neŋ diindondopinj tapme neŋ Angat Nemunanjgakikiengatnanj gilik zem wapmanŋut.”

¹⁰ Zeme nemanjaneyanj egat yanjkwesiwen, “Kwilekiyet mti zii zet zikat indanda an ekjanj Ilaizayanj kuknanŋat kopme Mesaya An Kawawanj amjane yomengatnanj timekwatindendeyet ombempewe keyanj bam kobe manzejp?”¹¹ Zeme Zisasiyanj pigok zeye, “An neŋ sepemanj Ilaizanok kuknanŋat penanj koti am njotkijnin mkawanj bemindemti kwitnanj kwitnanj sambe weyanjme pembenanj bewe.¹² Yanŋut neŋ pigok diindowi: An ke Ilaizanok tipman baen kopme am ekjanj ku nâmâtâti yunŋu yunŋu msawien. Sepem kegok yegak neŋ Angat Nemunanj yunŋum nawep.”¹³ Zeme nemanjane nin zet ke Zân tu zululut angat tazein ke nâmbenn.

Zisasiyanj anemba njengalen we bekananj mâpeye

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

¹⁴ Kegok mti Zisasmak nemanjane nin am marjen kopatanj zemann an neŋ Zisasiyet kandanj kot pedondom tati¹⁵ zeye, “Amobotnanj, nâgât nemunanŋat kembenj mi. Ek miakimbe omba kan katanj sokbensame tewen ma tuyen matozin.¹⁶ Kegok mame neŋ nembandine ekjenmagen tetim kopma ekjanj neŋ ku weyanjpeyo.”

¹⁷ Zeme Zisasiyanj zeye, “In nâmkijpepeninj. In set teŋ ku mamâlip! Neŋ inmak kwesinj mamti indamukulem mma ewe in nâgât ku nâmkijpenep. Anemba neŋmagen tetim kolit.”¹⁸ Aik kopme Zisasiyanj we bekananj zet msame keyegak nempa pemti mepme nembayanj dolaknanj beye.

¹⁹ Âpme nemanjane nin Zisas igak tapme koti yanjkwesiwenn, “Nin eneyet we bekananj mâpmâgat olapmann bep?”

²⁰ Zemann dinndoye, “Nâmkijpepejin âlâgâlâk keyepmti we bekanaj ke ku zempoyo. Neŋ penaj diindowi, in nâmkijpepejin penanaj isikŋaj bugan kabis alik katnaj isikŋaj bugan keboŋ taindanak beme nukŋaj kapi delaj zek zeme ŋep delaj zemâtnak. In kwileki ŋengat ku olabiek.” ²¹ [We bekanaj ekŋen keboŋ ke kwileki ŋen belakŋanaj ku indamâbâgalen.]*

Gakimti wabe keyet zapanaj diindome sek zut beye

(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

²² Âpme maneti nemanane nin nsakwep Galili msalen meti Zisasiyan nin kapigok dinndoye, “Pi maman kan belaknik neŋ Angat Nemunaj am ekŋengat belinan neme mopma ²³ nome gakimti kasup tuk tati wabap.” Kegok zeme nâmti nin kemben penaj mbenn.

Zisasiyan sesewat mka temanŋalen takis beye

²⁴ Âpme Zisas ma nemanane nin Kapenuam mkaen koti sesewat mkayelen takis titi an ekŋenaj koti Pita yaŋkwesiwi, “Ingalen an zikat indandanjin sesewat mka temanŋalen takis ke mambein, ma?”

²⁵ Kegok zeme Pitayan zeye, “Âk. Mambein.”

Kegok zemti Zisasiyan mka mawemtanen moti zet ewe dundupin tapme Zisasiyan yaŋkwesimti zeye, “Saimon, geŋ zigok nânik? Msalengalen amobotnaj ekŋenaj takis kwimagen matip? Noline ekŋenmagen ma manŋe notnaj ekŋenmagen matip?”

²⁶ Zeme Pitayan zeye, “Manŋe notnaj ekŋenaj mambeip; noline ekŋenaj ku mambeip.”

Zeme Zisasiyan zeye, “Neŋ Kawawangat Nemunaj keyepm neŋ ku bewakgalenajgut beyap. ²⁷ Mneti nin ekŋen ku indamann ŋenzinziŋ mseip keyepm tunduaen meti uk pemane towepme angala ŋen ŋenaj mandasenigen keyet kaŋgaleman keŋan mânep mti geŋ sesewat mka temanŋalen takis nâgât ma gâgât sepem bembeyelen aiksenik. Ke mmeti ndangat takis besenik.”

18

Kwiyan mobotnaj Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keŋan tatatgat usulalatnaj

(Mak 9:33-37; Luk 9:42-48; 17:1-2)

¹ Kan keyet nemanane nin Zisasmagen koti yaŋkwesiwienn,” Kwiyan Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keŋangalen amobotnaj bein?”

² Âpme Zisasiyan nempa isikŋaj ŋen zeme kopme tunguwinan pemti ³ zeye, “Neŋ penaj sukwep diindowi, in keŋin ku gilik zeme nemunamba isikŋaj ekŋengat sepem mambe beme Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keŋan ku mobep. ⁴ An ŋenaj ikŋangat nâme topme nempa isikŋajŋok mambe beme egaŋ Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keŋan ŋenaj bein. ⁵ Geŋ neŋmak tusuwanan keyepm geŋ nempa isikŋajŋok ke mukulem mbanik beme geŋ neŋ namukulem mnewanik bein.

⁶ An ŋenaj nempa isikŋajŋok ekŋengat nâmkijpepejin walebe beme ek ke nanŋaj siput temaj bimanen andopemti âtâpeme nembu keŋan towebe keyaj nukŋaj ku ben. Kawawangalen zemdelaj zenze katnaj dopmaj nukŋaj penaj tiwe. ⁷ Wakae, msat palen inmagen sindem omba penaj tiwep enenogat msalen bekanaj mimi omba penaj tazin ma yommagen keŋ yuŋguŋgu omba wen ma ŋen an ŋenaj notnaj zet kelakŋaj mti yom mbalup beme Kawawangaj an zet kelakŋaj mbe ke sindem omba penaj sawe.

⁸ Keyepm sedan ma bedaj yomeset gatetimti mesât mbe beme elengempemane mepme wesin mambanik. Mineti geŋ sedi bedi ilindiŋ mmaneti teziŋ ŋandanj towebanigat ŋen elengemti pemane mebe. ⁹ Ma zikatdaj mme bekanaset gatetimti mesât mbanik beme geŋ kwenzempemane mepme nembet etaŋgat mambanik. Mineti geŋ zikadi ilindiŋ mmaneti teziŋ ŋandanj towebanikgat ŋen kwenzempemane mebe.

Sipsip galaŋ pepeŋangalen bemzenze zet

(Luk 15:3-7)

¹⁰ Weyaj ekti mambeip. In manŋenine nempa isikŋajŋok ekŋengat nâme tototnaj penaj ku bewep. Neŋ keyet zema nâit, enseljine kululuŋen maip ekŋenaj Biengat zimosetnan mamaip ekŋenaj in zem indowep. ¹¹ [Angat Nemunaj neŋ am galaŋpepeŋaj indatimat titiyelen toban.]*

* 17:21: Zet kapi yaŋbembenaj an notnaj ekŋenaj Kawawangalen zet kukuŋaj notnajegat ku tazin.

* 18:11: Zet kapi yaŋbembenaj an notnaj ekŋenaj Kawawangalen zet kukuŋaj notnajegat ku tazin.

¹² In zigok manâip? An ñen sipsipmanj 100 mamambieganj ekñenmagengatnanj kwep galañ zenak beme zigok mnak? Eganj 99 indeme tapme kwep galañ zenak keyet didikñan timatnak. ¹³ Neñ penanj diindoyap, ek matimatneti aikzin beme 99 ekñengat oloñen ku mti kwep galañ zenzenanj keyet oloñen penanj mnak. ¹⁴ Sekam kegogak Biwin kululuñenanj nembra isikñanjnok kwep ñenanj ku galañ zenzeyelen maotnâin.

Nodanj yom mime musuwewetgalen zet

¹⁵ Âpme nodanj geñmagen yom aikzin beme geñ gitak buzagen yomanj zemzikat samane eganj zedi nâin beme geñ nâmane delanj zeme notn mpewanik. ¹⁶ Âk eganj zedi ku nâme geñ an kwep ma zut indatetimti yanñanj ilinsakwep nâmti in yom ke mukulem mpemti bandim bandim mti zikat sawep. ¹⁷ Yanğut eganj ingalen zelin ku nâme dapmelañge ekñenmak weyanj bep. Dapmelañgeyet zelin kulume egat nâme nâmkijpepenj beme egat zewep ek an zet kululu keboñ bein.

¹⁸ Âpme neñ penanj sukwep diindowi, neñ winden gama geñ am ekñen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñanj Penanj mkawañ bemande ekñenanj nâgât nâmkijpewep beme geñ ekñengat pigok diindowanik, 'In Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet keñanj ñep mebep.' Kegok mmane Kawawañanj nâmti zewe, 'Am in ke nâlen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keñanj ñep kobep.' Kegok zewe. Âpme naman geñ am ekñen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñanj Penanj mkawañ bemande ekñenanj nâgât ku nâmkijpewep beme geñ ekñengat pigok diindowanik, 'Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet keñanj ñep ku mebep.' Kegok mmane Kawawañanj nâmti zewe, 'Am in ke nâlen zemâtâtâtgat mama keyet keñanj ñep ku kobep.' Kegok zewe.

¹⁹⁻²⁰ Ma neñ ewe tusumti diindowi, an zut tuk ekñenanj neñmak tusumti ondekbeñ beme neñ ekñengat tunğuwinan mamti egat zut egelanj kwileki ñengat keñ kwep bemti dundumalu Biwin kululuñenanj nâmindawe."

Sisilij an keñ katikgalen bemzenze zet

²¹ Zeme Pitayanj Zisasmagen koti zeye, "Amobotnanj, âpme notn ñenanj yom mname sek zigok beme neñ yomanj katikpewap? Sek 7 katikpewap, ma?"

²² Yanğwesime Zisasiyanj dunduye, "Sek 7 yek. Sek sambe yomanj katikpenti ku makuwanik.

²³ Neñ kapigok diindowi, Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan mama ke kapigok, kan ñengat amobotnanj ñenanj sisilij anene dopmanj mutumsasayelen indamandaye. ²⁴ Yanjbemti kwep kukñanjgat aikobien egalen dopmananj mânep temanj penanj. ²⁵ Eganj dopmanj temanj ke ñep mututuyelen ku tasaye keyepm amobotnanjanj an ikñanj ke ma imbi nembrañane ke mânep tosananj mututuyelen ma mka ma bo milawatnanj ilindinj am belakñanj ekñenanj kwitime mânep dopmanj ke titiyelen zeye.

²⁶ Kegok zeme sisilij ananj amobotnanjgat kandanjan pedondom samti zekâkât mpemti zeye, 'Amobotnanj, geñ nanğalañmande neñ gâlen mânep ilindinj ñep gawap.' ²⁷ Zekâkât kegok mti dundum same amobotnanjanj kembeñ mti dopmanj ku mututuyelen zeye.

²⁸ Kegok zempeme eganj toti mulup an notnanj ñen ekmagen mânep isikñanj mge ekmagen dopmanj titiyelen aikti bimanj misik misik mti zeye, 'Geñ nâlen mânep dopmanj geñmagen tazin ke mutumna.'

²⁹ Kegok zeme an notnanjanj egat kandanjan pedondom samti zekâkât mpemti zeye, 'Geñ nanğalañmande neñ gâlen mânep ilindinj ñep gawap!'

³⁰ Dundum same kembeñ ku mti notnanj mka katikñanen pemti zeye, 'Geñ dopmanj mutu namanenğut belak geme kwewebanik.' ³¹ Kegok sokbeme mulup an notnaneyanj ekti keñin bekananj beme amobotnanjmagen meti zapat ke msawien.

³² Msame amobotnanjanj nâmti sisilij an zeme kopme dunduye, 'Geñ keñ katik penanj. Geñ zekâkât mnamanen neñ gâgât kembeñ nâmti sewakñanj mgema geñ dopmanj ku nawanen. ³³ Âpme neñ dopmanjdi katikpema geñ kwilekiyet nodanğat kembeñ ku mbanan?' ³⁴ Kegok zemti an ke ñenzinziñ omba msamti mka katikñan pemti damuñ ekñengat pigok zemindeye, 'In an kapi damuñ mti sek sindem omba masamotnepeme nâlen mânep dopmanj mutum delanj zeme kwalet pewep.' "

³⁵ Ke zemti Zisasiyanj bemzenze zet ke zemdelañ zemti yanñanj kapigok zeye, "In nolineyelen yom keñinan penanj ku katikpeme kululuñ Biwinanj ingalen kegok ku katikpewe."

19

*Awembiñ kalalañgalen zet
(Mak 10:1-12)*

¹ Âpme Zisasiyan zet yanaj yanaj zemdelaj zemti egaj Galili msat katipemti Zudia msalen Zodan tu nembet mepme ² am manje teman mâti mepme zawatmak ekjen weyanjindeye.

³ Mme Palisi ekjenaj ek tetipeme ekjengalen tetimaemaeyelen toweme eksâgât koti yanqwesiwen, "Kawawanjalen zii zelan anaj imbinaj kwitnaj kwitnaj sambe myunjume asekepeyelen zein, ma yek?"

⁴ Kegok yanqwesime Zisasiyan kapigok diindoye, "In Kawawanjalen Zet Itnanjanen ku mamakuip, ma? Ke kapigok kumpepenaj, 'Kawawanaj yanbembenaj baen an ma imbi weyanjideye'." (Sokbembe 1:27)

⁵ Weyanjidemi kapigok zeye, 'An nen ek mamarj bipmaj katim idemti imbinajmak tusumti eget kwepnok bewalup.' (Sokbembe 2:24)

⁶ Keyepm eget ewe zut yek; kwepnok talup. Kawawanaj temakwep tusumidein keyepm amnaj it kalanjideyelen yek."

⁷ Zisasiyan kegok zeme Palisi ekjenaj pigok yanqwesiwen, "Âpme kwilekiyet mti Mosesianj zii zelan an nenaj imbinaj asekepeyelen meluwanj kumsamti peme mebegalen nâmindeye?"

⁸ Kegok yanqwesime Zisasiyan zeye, "In kenj katik mamti Kawawanjalen zetnaj ku mamâlip ma in imbinj asekepeyelen manâip keyepm Mosesianj ke zeye. Yanbembenaj baen set kegok ku tage. ⁹ Keyepm nenj diindoma nâit, An nenaj imbinaj kwitnaj kwitnaj bekanaj ku mme nânbemti imbinaj asekpewe beme keyaj yom. Âk imbinajan set kilenj mame apmanaj asekpewe beme keyaj nep bewe." Âk anaj imbinajanj kegok ku mme egaj imbinaj nen wabe beme ek set kilenj anak bewe.

¹⁰ Zeme nemanjane nin nâmti pigok zewenn, "Awembinj mamayelen kegok bein beme imbi wawapij mama keyaj nep bein."

¹¹ Zemann Zisasiyan kapigok dinndoye, "Zet ke am ilindinj ekjengalen zapat yek. An kwep kwep Kawawanaj indamukulem mim ekjengat zapaletaj. ¹² Anaj imbi wawapij belak maip ke yanaj tuk kapigok: Notnaj ekjen kenj mamkenj kegok masakbeip ma notnaj amnaj sekjin butnaj walet indendenaj awembinj bembeyelen tiknaj ku nâip ma notnaj kenj sekjin Kawawanjalen mulup mimiyyet nâmti awembinj ku mambej. An nenaj mama mimi delaj zenzenaj kapi mâsât mbe beme nep mâbe."

*Nemba isisiknaj Zisasmagen indatimkobien
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Âpme an imbi ekjenaj nemunambanjine isisiknaj Zisasmagen indatim kopme egaj betnanaj sekjinan bemti dundum indendeyet ilinak zenâwien. Zemenjut nemanjane nin am ekjen zemkulumindewann. ¹⁴ Kegok mmann Zisasiyan, "Nemba indeme nenmagen kolit. In ku zemkulumindeit," kegok zeye. "Am ekjen nemba isisiknaj kebonj ekjen Kawawanjalen zemâtâtgat katnan mama keyet kandanaj mamaip." ¹⁵ Kegok zemti betnaj sekjinanen belaj atamti dundum indemti mege.

*An nen mânep milawatnaj temanaj Zisasmagen koge
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)*

¹⁶ Msat ke pemti mepmann an zomolim nenaj Zisasmagen koti yanqwesiye, "An zikat indanda, nenj mulup dolaknaj nen zibonj mti mama kanzizitgat zapat bewap?"

¹⁷ Kegok zeme Zisasiyan kapigok dunduye, "Kwitnaj kwitnaj dolaknajgat eneyet tatnayanqwesinik? Msalen kapi an dolaknaj nen ku tazin. Kawawanj kwewetaj an dolaknaj. Âpme genj mama kanzizitgat zapat besâgât mbanik beme zii zet gawepumane delaj zemâbe."

¹⁸ Zeme an keyaj zeye, "Zii zet zibonj?"

Ke zemti yanqwesime Zisasiyan zeye, "Genj kasa kumti am ku kumane gakiwe, awembinj kalalaj ku mbalup, kambu ku mbanik, ma am njengat sekjanj dâsuki bem zenzejin. ¹⁹ Genj mambipdi eksemidewanik. Mti gitangat gogot mamnik sepem kegogak amgat gogot mbanik."

²⁰ Zeme an zomolim keyaj kapigok dunduye, "Ke zenigen ke elak gawepumti mamiaip yangut nen ewe zigok mbap?" ²¹ Kegok zeme Zisasiyan dunduye, "Genj ten penaj mamasât nâwanik ma mama kanzizit ke tisâgât nâwanik beme met milawadi bemane kwitime keyetnaj mânep ke kalaj kumti am bekopsat indamâbanik. Kegok mbanik beme kululunjen gwaen kwitnaj kwitnaj dolaknaj genj tiwanik. Kegok mti nenmak tusumti namâbanik." ²² Zeme an zomolimanj mânep milawatnaj temanj tage keyepmti kenaj beme zetnepinj mege. ²³ Mepme Zisasiyan nemanjane nin kapigok dinndoye, "Nen penaj zema nâit, am mânep milawalin temanj ekjenmagen Kawawanjalen zemâtâtâtgat

katnan mama keyet keñan mebegalen olalatnañmak bewe. ²⁴ Bo temañan buñi aim-bonñan isikñanen ñep ku modak. Sepem keggok am mânep milawalinmak ekñenan Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet keñan mobogalen pepepenañ omba penañ tazin.”

²⁵ Kegok zeme nembrañe nin zet ke nâmann nukñan penañ beme zewenn, “Kegok beme kwiyañ mama kanzizit ñep tiwe?”

²⁶ Zemann Zisasiyañ zimosetnanen ndik mototi zeye, “Mânep milawalañ set bekekme amnañ Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet keñan ku mebey yanñut Kawawañan angat keñin mme eleñ belañ beme mama kanzizit ke ñep tiwep.”

²⁷ Kegok dinndome Pitayañ sakwep penañ pigok zeye, “Nânik, nin kwitnañ kwitnañ sambe pemann tapme geñ gapmâbenn keyepm maneti keyet dopman Kawawañan kwileki penañ ndawe?”

²⁸ Kegok yanñwesime Zisasiyañ kapigok dinndoye, “Neñ penañ sukwep diindowi. Maneti bangat kwitnañ kwitnañ alakñan sokbêmabe kan keyet neñ Angat Nemunañ Amobotnañgalen mundum windemak keyet totapma in keggok mundum 12 keyet totati Isael manje 12 ekñengat damuñine tabep. ²⁹ Ma am ñenan nâgât mti dapmeninene ip-bialine ma mambiwine ma nemunambanñine ma mkanjin ma muluwin yaloñti kobepgapm ekñen keyet dopman omba penañ indayap ma bangat mama kanzizit tiwep. ³⁰ An ñenan ikñangot sekñan alak pigogat mmoti, ‘Neñ ñep talap,’ tazein beme egañ bangat tototnañ bewe. Ma ñenan alak tototnañ tapmain beme egañ bangat mobotnañ bewe.

20

Zisasiyañ wain mulupgalen mulup an ekñengat bemzenze zet zeye

¹ Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnan mama keyet yanñan pigok, mse ñengat an ñenan tambuñan penañ an indatime wain mulupman mimiyelen mebien. ² Egañ mulup mimiyelen tosa sepem kwep kina kwep kina kwep keggok indandayelen zetik mimindeme ekñenan, ‘Ñep,’ zeme wain mulupmanen indatime mebien. ³ Meti tapmme 9 kilok beme an manje notnañ belak tabien ekñenmagen meti diindoye, ⁴ ‘In kogogak kopme nâlen wain muluwen met indema mulup mme tosañan ñep indasap.’ ⁵ Kegok zeme ilinsakwep wain muluwen ke mebien. Âpme 12 kilok beme sepem ewe keggok mge. Mme 3 kilok beme ewe keggok notnañ indatiye. ⁶ Ma 5 kilok beme ewe meti an notnañ mulup mimipin tapme indikti diindoye, ‘In kwilekiyet kasup teepman pi belak tatnepeme msat gasim bein?’

⁷ Zeme ekñenan zewien, ‘An ñenan mulup ke mseip ke nin ku zemndep.’

Zeme egañ diindoye, ‘Kopme nâlen wain muluwen meindema mulup mit.’

⁸ Ke tapme mulup tosañan indandayelen damuñ zempemti zeye, ‘Geñ mulup an zemane kopmâpme mânep inda. An bam kolo ekñen kukñangat indamti an ñenan kolo ekñen bam indaseni.’

⁹ Kegok zempeme an mulup 5 kilokgat yanñbemti mbien ekñen mânep kina kwep kina kwep indaye.

¹⁰ Taindame ñenan kobien ekñenan ekti, ‘Nin mânep mmoti ndasâpm,’ nâmti tatnepeme damuñ egañ kina kwep kina kwep ekñen kwep kwep indam mege. ¹¹ Mânep keggok indame ekñenan mulup toñangot ñenzinziñ msawien. ¹² Mti zewien, ‘An bam kolo ekñenan mulup belak kan isikñan bugan miyo. Âpme nin kasup katikñan penañ muluwen sek sindem palen tatnepemann msat gasim beme kwilekiyet bam kolo ekñenmak mânep sepem kwep ndanik?’

¹³ Kegok zeme mulup toñanñan ekñenmagen kwep pigok dunduye, ‘Notn, geñ ku tetinñeyap. Geñ mânep kina kwepgat zema nâmane ñep bep ¹⁴ keyepm mânepdi mti met. Neñ am bam kolo ekñenmak geñmak mânep sepem kwep indandayet nâma ñep bep. ¹⁵ Mânep nenañgalen ya neñ zigok ma zigok msâgât mbak beme nâyap katañ mbak. Neñ keñ taolet mgama geñ nâmbekananik, ma?’ ¹⁶ Âpme Zisasiyañ bemzenze zet ke zemdelan zemti pigok zeye, “An ñenan Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mama keyet keñan ñenan mebe ma ñenan bam mebe keyanñut Kawawañan eget ilizuzut mama kanzizit itdawe.”

Zisasiyañ gakikinañgat zeme sek tuk beye (Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Âpme Zisasiyañ Zelusalem mkaen mosât moti set ganzenaset nembrañe nin 12 ndatime mepmambe kapigok dinndoye, ¹⁸ “Nâip, nin alak Zelusalem mkaen tapmetnup. Ya neñ Angat Nemunañ sâpe sâpe bumbu an ñenan ekñenan ma zii zet zikat indanda ekñengalen belen mopma ekñenan nome gakikiyet zemdelan zewep. ¹⁹ Âpme keyet

palanja kasanne ekñenaj Loma ekñengalen gapman ekñengat belinan neme mopma ekñenaj pep zet mnamti sindiwanj nawetikti nome gakiwap. Yangut kasup tuk delanj peme gakikiengatnaj gilik zem wati mamaen mobap.”

Zân ma Zems egegat mamilarj eget amobotnaj tatagat yanjkwesiye
(Mak 10:35-45)

²⁰ Kan keyet Zân ma Zems Zebediyet nemulatnenetgat mamidanj idatimti Zisasiyet kandañan koti pedondom samti nâmitdendeyelen dundum saye. ²¹ Kegok mme Zisasiyan yanjkwesiye, “Geñ neñ kwileki mganğayelen gembein?”

Zeme egañ zeye, “Geñ zemkatik bemnamane nemun zut kapiyanj geñ amobotnaj teman tabanik kan keyet ñenaj bedi penaset ma bedi alomset amobotnaj gitanğat kandañan tabalup.”

²² Kegok zeme Zisasiyan indayanjkwesiye, “In ku nâmti kegok yanjkwesip. It neñ sindem tiwap ke it ñep tiwalup?”

Zeme egeñ zewun, “E ñep tiwalup.”

²³ Kegok zemalu Zisasiyan zeye, “Neñ sindem tiwap ke it penaj tiwalup yangut nâlen betn penaset kwiyanj tatatgalen ma betn alomset tabe ke neñ ñep ku zenzeyelen. Mundum eksesenajmak ke Bienaj an kwi makumindeye ekñengalen zapat tazin.”

²⁴ Kegok mme nemuñane 10 nin keyet zapat nâmti egegat ñenzinziñ mbenn. ²⁵ Mmann Zisasiyan nin ilindiñ zeme kopmann dinndoye, “In nâip msalengalen amobotnaj ekñen winde omba taindame zet winderajberj msat palen am ekñengat manzeip. ²⁶ Set keboñ ke ingat tunğuwinan ñen ku tabe. Keyepmti inmagengatnaj an ñenaj amobotnaj besât nâin beme egañ in sambeyelen sisiliñ an bewe. ²⁷ Ma inmagengatnaj an ñenaj amobotnaj Kawawanğat zikatnan besât nâwe beme egañ sisiliñ namba etañ kwati toñajğat mulup etañ mpeme tosanaj ku masain keboñ mamambe. ²⁸ Sepem kegogak neñ Angat Nemujanj amnanj sisiliñ mnanayelen ku koban yek. Neñ am ekñengat sisiliñ mulup mimindandayelen koban ma am ekñen nananjğat mamam ketalasima amnan mama kanzizit ailkat nâmti gakikiyet toban.”

Zisasiyan an zut zikalit beñaj weyanjideye
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Âpme Zisas ma nemuñane nin Zeliko msat pempti tapmepmann am manje temanaj ndamâti mebien. ³⁰ Keyegak an zut zikalit beñaj set ganzenaj tapmambun, “Ya Zisas kwawezin,” zeme nâmti kwizet temanj kumti zewun, “Amobotnaj, geñ Dewitgat alikñaj, nigat kembenj mi!” ³¹ Kegok zemalut amnanj eget zemkulumidemti buzak tagalena diit-dowien. Keyangut egeñ ewe giñgiñ mti kwizet omba kuwun, “Amobotnaj, Dewitgalen alikñaj, geñ nigat kembenj mi!” ³² Kegok zemalut Zisasiyan metati idayanjkwesiye, “It neñ zigok mimindandayelen nâlup?” ³³ Kegok zeme egeñ zuwun, “Amobotnaj, nit eekgalen nâlup.”

³⁴ Kegok zemalut Zisasiyan egegat kembenj mti zikalit tangume keyegak zikalit ekti ekmak mebun.

21

Zisasiyan Zelusalem mka temanen mowege
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Zân 12:12-19)

¹ Âpme Zisas ma nembajane nin Zelusalem patanj zesât mti Betpage mkaen ke tati nembaj Janet zut kukñangaj ² pigok zemideye, “It ñenaj mkaen met patanj pepeñak donki ñen teñaj opeñti tepum palen opeñaj nembaj isikñaj ganzenaj tapme ekselup. Ke kwaleti idatimti neñmagen koselup. ³ Kegok mmalut am ñenaj zigok ñen zeme, it pigok dunduselup, ‘Amobotnaj kapiyet mulupmaj sasayelen zemndeme kolup.’ Kegok zemalut egañ keyegak nâmideme mkoselup.” ⁴ Ke sokbeye ke eweñan baenen golan zenze an ñenaj zet meluwanj kapi mge keyet katanj sokbemkawanj bein:

⁵ “Zaion* mka temanğalen am diindo, ‘Egit, ingalen Amobotnaj ek inmagen kozin! Keñ sewakñaj toñaj. Donki nembaj isikñaj milawat matin keyet dukñaj kozin.’”
(Zekaraia 9:9)

⁶ Zeme namba zulanj nâmti Zisasiyan diitdoyenok met ⁷ donki mam namba idatimti koti nin melakandundun sakanğatnaj gulumti donki egegat palen yenğepemann Zisasiyan palanja mototage. ⁸ Âpme am manje temanaj egat set miakpepeyelen melakandunjin timti selen yenğewien. Ma notnanaj niwet sinaj atumti selen yenğewien. ⁹ Kegok mme am manje temanaj kalanji Zisasiyet ñenaj ma baman meti kwizet kapigok kuwien,

* **21:5:** Zaion kwit ke Zelusalemğat kwitnaj ñen ke makup.

“Dewitgalen alikñan, nin sesewatgenup! Kawawanñan gaombem geñgeñan kotnik keyet oloñen penañ mti Kawawanñan sesewatpene!” (Sam 118:25-27)

¹⁰ Kegok mme Zisasiyan Zelusalem mka temanñ keñan mopme am mka mtonañ kwisak ke nãmti keñin wapme yañkwesiwien, “An ke kwiyan kozin?”

¹¹ Kegok yañkwesime am mañge temanñ zewien, “Kapi Zisas. Ek golan zenze an Nasalet Galili mkaengatanñan kozin.”

Zisasiyan aem kwaem an sesewat mkaen indamãge
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Zãn 2:13-22)

¹²⁻¹³ Ke moti Zisasiyan sesewat mka temanñ keñan moti ekme amnanñ makau ma sipsip sãpe sãpe bumbuyelen aem kwaem tapmambien. Mãnep aem kwaem† tapm mambiengalen mundumanñ mgilik zeye ma sasakandenombe takwitimambien ekñengalen mundum kegogak mgilik zemti diindoye,

“Kawawanñalen Zet Itnanñan Kawawanñan pigok zeme meluwan mimiñan, ‘Nãlen sesewat mka ke dundundu mka’

(Aizaya 56:7)

keyañgut in mme an kambu titi ekñengalen enzilili mka tabein.”

(Zelemãia 7:11)

Kegok zemti am ekñen ke zemindemti indamãpme toti kwawebien.
¹⁴ Mme am zikalin beñan ma wesin ekñenanñ sesewat mka temanen kopme weyanindeye. ¹⁵ Ke tapmme nembra isisik ekñenanñ, “Dewitgalen alikñan, sesewatpene!” kwizet kegok kupenñ keñan mowepme sãpe sãpe bumbu an ekñen ma zii zet zikat indanda ekñenanñ muluwanñ mamananñ ke ekti keyet nenzinziñ penañ mti

¹⁶ Zisas yañkwesiwien, “Geñ ekñenanñ kwileki tazep ke tatnãnik?”

Zeme Zisasiyan diindoye, “Åk neñ ñep tatnãyap. In Kawawanñalen Zet Itnanñan ku mamakuip, ma? Ke kapigok kumpepenañ, ‘Geñ nembra isisik ma nembra okak zikat indamane ekñenanñ gãgãt sesewatgawep.’” (Sam 8:2)

¹⁷ Kegok mti Zisasiyan ekñen katiindemti Betani mkaen tambumbu kwep mepmanñge.

Zisasiyan tep kwitnanñ pik ke saik mpeye
(Mak 11:12-14, 20-24)

¹⁸ Åpme tambunanñ penañ Zisasiyan mka teman gilik zem kwakwagalen kwati meuyet mge. ¹⁹ Mti ekme set ganzenaset pik tep tapme ekti katnanñ niniyelen yayanñ mge yañgut katnanñ niniyelen ñen tatapin; sinanñ etanñ tage. Kegok ekti tepgat zeye, “Geñ kadi ñen ku elikbanik yek penañ.” Zeme keyegak tewanñ memunñ beye.

²⁰ Kegok sokbeme nembãne nin ekti pisemti yañkwesiwenn, “Zigogapm tep ke sakwep penañ memunñ bep?”

²¹ Kegok zemann Zisasiyan pigok zeye, “Neñ penañ sukwep diindowi, in keñ zutmak ku mamti Kawawanñat nãmkñepewep beme in neñ miyap sepem kebonñ mbep. Mti ke etanñ yek, in nukñan kalaj nembonñ keyet pigok zemsawep, ‘Nembu keñan metot,’ zeme kegok mbe. ²² Ma in nãmkñepewep beme ke ma ke mimiyet dundum same eganñ ñep mbe.”

Zisas mulupmanñgalen windeyep yañkwesiwien
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Zisas ek sesewat mka temanen gilik zem meti am zet zapat dolakñan tapm zikat indame sãpe sãpe bumbu an ñenanñ ma sesewat mka temanñ keyelen an damunñ ekñenanñ koti pigok yañkwesiwien, “An kwiyanñ nãmgeme am sesewat mka temanen ke indamãbanan?”

²⁴ Kegok yañkwesime Zisasiyan pigok zeye, “Neñ yañkwesisi kwep penañ indayanñkwesima, in dopma teñ gilik zem namenñgut neñ an kwiyanñ nãmneme mamiyap ke diindosap.” ²⁵ Kegok zemti zeye, “Zãn tu zulutindende an ek am tu zulutindendeyelen an kwiyanñ mulup ke saye? Kawawanñan nãmpewe ma amnanñ nãmpewien?”

Kegok zeme ekñenanñ ilinak zenã zenã mti zewien, “Nin zigok zesenup? ‘Kawawanñmagatnanñ,’ zesenup beme eganñ zet dopmanñ pigok zesem, ‘Ya kok ke kwilekiyet mti ku nãmkñepewien?’ ²⁶ Ma ‘Ammagatnanñ,’ zesenup ke nin am ekñengat kinganup kelak yanñan am ekñenanñ Zãn ek golan zenze an penañ kegok nãmkatik bewien.”

²⁷ Zemti Zisasiyep pigok zewien, “Nin ku nãnup.”

Kegok zeme Zisasiyan ekñengat zeye, “Neñ kegogak an kwiyanñ zemneme mamiyap ke ku diindosap.”

Ayumuñ egetgalen bemzenze zet

† **21:12-13:** Amnanñ mãnep timkobien keyanñ sesewat mkaengalen sãpe sãpe bumbuyet songom ñep ku itiyelen. Kegogapm ekñenanñ sesewat mkayelen mãnep ke Zuda am ekñengalen mãnep ke omãimti ke etanñ sesewat mkaengalen milawat kwititiyelen.

²⁸ Ke zemti zeye, “In zigok nâip? An ñen ek nemuñanet ayumuñ mambuk. Egan nemuñan yumagen meti zenak, ‘Nemun, geñ alak wain muluwen mulup msenik.’

²⁹ Zeme nemuñan yuyan zenak, ‘Yek, neñ ku msap.’ Kegok zenak yangut keñan gilik zeme naman muluwen medak.

³⁰ Biwitdan nemuñan yuyet sepem kogok dunduye âpme nemuñan muñan zeye, ‘Neñ ñep msap.’ Kegok zeye yangut ku mge.

³¹ Âpme nemuñanet egetmagengatnan kwiyan biwitdan nâñgenok mge?”

Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenan zewien, “Nemuñan yu.”

Zeme Zisasiyan zeye, “Neñ penañ diindowi, mme takis mânep titi ma set kilen imbi ekñenan ñenan bemi Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet kandanap tapmelip. Âpme in keñan ku talip. ³² Zân tu zulutindende an egan set tej zikat indame mâbâgalen ekmâtâbïen yangut in ku nâmkïñpewien. Âpme takis mânep titi an ma set kilen imbi ekñenan nâmkïñpewien. Ekñenan kegok mme in ekbïen yangut in yominan gatnan keñin gilik zeme ku nâmkïñpewien.”

Wain damuñ keñ katik ekñengalen bemzenze zet

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Ke zemti egan sesewat mka temañgalen an damuñ ma sâpe sâpe bumbu an ekñengat zeye, “Wak bemi bemzenze zet ñen zesowapgat ewe nâit. Kan ñengat msat toñan wain alikñan msatnañen ke onzeye. Mti kimbata kundun kindin bempemti wain katnan misiksikgalen msat walatopemti amnan mulup kalem tati eekgalen mka teepmaj walatpeye. Kegok mpemti wain mulupman ke kalop bemi amnan ekdamuñ mti mamayet toñan toñan indamti msat pem ñen mege. ³⁴ Egan ke meti manepeme wain katnan mâtâtâtgalen kanan beme mulup anene zemindeme wain damuñ ekñenmagen wain katnan titiyelen kobien. ³⁵ Zemindeme kopme wain damuñ ekñenan mulup an indatetimti kwep sidiwan witiqbien ma ñen kume gakiye ma ñen nanzanan kwuwin.

³⁶ Kegok mme msat toñan zapat ke nâmti mulup an ewe sambe indeme kukñanggat kobien ekñen aindangosomti omba penañ indeme kobien. Kopme wain damuñ ekñenan ewe kukñanggat mimindawien sepem kegogak mbien. ³⁷ Kegok mme bam delan zenñenan ikñanggat nemuñan penañ peme ekñenmagen mesâgât mme keñanen kapigok nâñge, ‘Penañ sukwep pi ekñenan nemun eksempeseip.’ ³⁸ Kegok otnâye yangut wain damuñ ekñenan nemuñan ke ekti ilinak pigok zenâwien, ‘Pi ikñanggat nemuñan penañ kapiyan toñan bewe keyet kopme nin kumann gakime kwilekiki sambe kapi ningat zapat bek.’

³⁹ Kegok zemti ekñenan nemuñan ke atamti mandamti mulup paselen tot kume gakiye.”

⁴⁰ Kegok zemti Zisasiyan indayan kwesiye, “Msat toñan wain mulupmanen kosâpm ke wain damuñ ekñen zigok penañ mimindasâpm?” ⁴¹ Kegok zeme ekñenan zewien, “Egan penañ sukwep am keñ katik ekñen ke indome gakime wain muluwen wain damuñ alakñan indeme ekdamuñ mti katnan titi kananen timti toñan wain muluwe butnan sawep.”

⁴² Ekñenan kegok zeme Zisasiyan kapigok diindoye, “Kawawañgalen Zet Itnananen zet ñen kapigok tazin ke in ku mamain nâip, ma?”

‘Mka walalat ekñenan tepum ñen ekme bekanan beme wisat mti peme weñge. Tepum kewan tepum miñan beye. Sepem kegok ke Amobotnan Kawawañan mme nin ekmann ego egoñanmak mambein.’ *(Sam 118:22-23)*

⁴³ Keyet zema nâit, Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke in Zuda mangeen sokbembeyet zenñenan ke inngen menzema mti naman an belakñan ñen indame ekñenan mme penañ elikbe. ⁴⁴ Amnan, ‘Tepum ke sambuñan,’ zewien yangut tepum ke kalinñan ya an keyet palen tokutun beme an ke epeeewe. Ma tepum keyan am keyet palen tokutun beme am ke gakime sekñan kânzunzuyan bemisikbe.” ⁴⁵ Bemzenze zet zut ke zeme sâpe sâpe bumbu an ma Palisi ekñenan keyet yanñan nâmâtâti zewien, “Wakae, an pi ningat tazein.” ⁴⁶ Kegok zemti atamti mka katikñan pepeyelen nâwien yangut amnan Zisasiyet golan zenze an manzemtemiangapm kinñati peme tage.

22

An imbi zulan awembiñ bernalu tu meu bumulumalu nininanggat bemzenze zet zeye

(Luk 14:15-24)

¹ Âpme Zisasiyan ewe bemzenzeeset am zet kapigok diindoye, ² “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet yanñan kapigok. Kan ñengat amobotnan gat nemuñan ñenan imbiñanmak bet mututuyelen tu meu weyan bemi ³ mulup anne indeme am kukñanggat indamandandan zeme kokogalen diindowien yangut kokogalen ku indembeye.

⁴ Kegok mme amobotnanaŋ mulup anene notnaŋ zemindeme am indamandanaŋ ekjengat zeye, 'Nâlen bulmakau ma makau nembraŋaŋ temaŋ temaŋ kumti aŋo ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ilak weyaŋo keyet awembingalen meu niniyelen kolit.'

⁵ Kegok zeye yanjut am indamandanaŋ ekjenaŋ nâmpemambe ilinaŋgat tiknaŋin nâwiengat kataŋ mepmâbien. Kwewaŋ ikaŋgat mulupman mege; ñenaŋ aem kwaem mkaen mege. ⁶ Kegok mme am notnaŋaŋ mulup annaŋ indatamti indome gakiwien. ⁷ Kegok mme amobotnanaŋ ñenaŋ penaŋ zime kasa kuku anne zemindeme am mulup anene indowienen ekjen indome gakime mkanjin temaŋ tep bume ziye.

⁸ Kegok mti mulup anne diindoye, 'Nâlen tu meu kelak weyayaŋaŋ tazin ekjengat zapat yek. ⁹ Keyepmti am alaknaŋ set temaŋ meti am omba indaikseip ke indatim koseip.'

¹⁰ Kegok zemindeme mulup anene ekjenaŋ set temaŋ meti am sambe indaikbien am pembraŋ ma am bekanaj kwaweti mka bemisik tabien. ¹¹ Kegok mme amobotnanaŋ am indamukukuyelen moti ekme an ñen ondedakgalen sâk melakandu sasaŋaŋ ke ku miak tapme ege. ¹² Ekti zeye, 'Notn, geŋ keŋaŋ pi zigoset ondedak sâk melakandu mi-ayakpiŋ kwatnek?' Amobotnanaŋ kegok yaŋkwesime an keyaŋ zetpiŋ tage. ¹³ Kegok mme amobotnanaŋ mulup anne diindoye, 'Setnaŋ betnaŋ zamti zupman tambusosok keŋaŋ peme towelak. Ke mamti sek sindem timti zetnaŋ angalikme masumambe.' ¹⁴ Zisasiyaŋ kegok zemti pigok zemdelaj zeye, "Kawawaŋaŋ am sambe indamandanaŋ yanjut kwep kwewaŋ mebeŋ."

*Takis bembeyelen yaŋkwesisi
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

¹⁵ Zisasiyaŋ kegok zeme Palisi notnaŋ ekjenaŋ buzak metati Zisas tetipemti zemkukuyelen zenâ zenâ mbien. ¹⁶ Mti nembraŋine ma Elotgalen an notnaŋ zemindeme meti kapigok yaŋkwesiwien, "An zikat indanda, nin gâgât yaŋdi nânup. Geŋ zet dâsuki zenzeŋpiŋ; penaŋak etaŋ manzenik. Ma zapat dolaknaŋgalen zet ke am mobotnaŋ ma tototnaŋ sepem kwep manzikat ndanik. ¹⁷ Keyepmti geŋ zemanen nâne. Gâlen nânâyaŋ zigok nânik? Amobotnaŋ Sisamagen takis mânep ñep bembeyelen ma yek?"

¹⁸ Kegok zeme egaŋ ekjengalen nânâ bekanaj ke ekmâtâti diindoye, "In an zetgalen etaŋ! In kwilekiyet neŋ tatetineip?" ¹⁹ Kegok zemti zeye, "In takis mânep mambeip ke ñen zikat name ekbi." Kegok zeme ekjenaŋ mânep same ege. ²⁰ Ekti kapigok indayaŋkwesie, "Am weŋaŋ ma kwit kapi kwiyelen?"

²¹ Zeme ekjenaŋ zewien, "Ke amobotnaŋ Sisayelen."

Kegok zeme egaŋ diindoye, "Nâip, Sisayelen weŋaŋaŋ tatatnaŋ ke Sisa ikaŋaŋ sawep. Âpme Kawawaŋ ikaŋaŋgalen bet meluwaŋ keyepmti in ikaŋaŋgat zapat mait."

²² Ekjenaŋ ke zeme nâmti nâmtemtem mti pemti mebien.

*Zisasiyaŋ Sadusi ekjengalen nânâ bekanajgat yaŋaŋ zemkawaŋ beye
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)*

²³ Kasup mulup mimi keyet Sadusi ekjenaŋ Zisasmagen kobien. Ekjengalen nânâyaŋ am gakiwep ke ku wabep manâip keyepmti Zisas keyet yaŋkwesiwien, ²⁴ "An zikat indanda, Mosesiyaŋ kapigok zenzeŋaŋ, 'An ñenaŋ nemunambaŋaŋpiŋ gakin beme notnaŋ isiknaŋaŋ imbi kwambet ke wati nemunamba egaŋ msokbewe keyaŋ an kuknaŋgatnaŋ keyelen sip butnaŋ bewep.'" ²⁵ Kegok zemti ewe zewien, "Âpme an ñenaŋ nembraŋe 7 indabege. Ya maneti ayuyaŋ imbi wati wati nembapiŋ gakime muŋaŋaŋ imbi kwambet ke wage. ²⁶ Ya muŋaŋ nembapiŋ gakime gwatnaŋaŋ kwambelin ke wage. Sepem kegogak ekjen sambemagen sokbeme nemunambaŋaŋpiŋ gakiwien. ²⁷ Ya bam imbi kwambelin keyaŋ yek beye. ²⁸ Ya wawat kanaŋ an kwiaŋaŋ imbi ke mkipmaŋ beme egat imbiŋaŋ bewe?"

²⁹ Ke tetipemti kegok zeme Zisasiyaŋ zeye, "In Kawawaŋgalen Zetnaŋ Itanaŋaŋ ma egalen winde keyet kandati keyepm zet manzemyuŋguip. ³⁰ Wawat kanen awembiŋ mama ke ewe ku mambep. Ekjenaŋ ensel kululuŋengatnaŋ nembraŋ bemti tabep. ³¹ Yanjut in gakikiengatnaŋ wawat keyet manâmyuŋguipgat diindow; Kawawaŋgalen Zet Itanaŋan zet kapigok zenzeŋaŋ ke in ku mamaŋ nâip, ma?" ³² Kawawaŋaŋ kapigok zeye, 'Neŋ Abalaam ma Aisak ma Zekop ekjengalen Kawawaŋin.' (Kisim Bek 3:6) Wa ek am gakikiŋaŋgalen Kawawaŋ yek. Egaŋ am mama kanzizitgat zapat ombemindeye ekjengalen Kawawaŋ."

³³ Kegok zeme am manje temaŋ ekjenaŋ egalen mzikat indanda keyet nâmtemtem mbien.

*Zisasiyaŋ zii zet ñoteknaŋ diindoye
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)*

³⁴Zisasiyelen zelan Sadusi ekñengalen winderñin mtoindeme Palisi an ekñenaj nâmbien. Keyepm ekñenaj ilinak ondekti ³⁵ekñenmagengatnaj ñen zii zet zikat indanda keyan Zisas yanñkwesisien tetipeye, ³⁶“An zikat indanda, zii zet kwilekiyan mobotnaj penaj bein?”

³⁷Zeme Zisasiyan dunduye,
 “Geñ keñdi ma nâmamandi ma windendi ma ñoktikdi ekñen ke ketalasimti Amobotnaj Kawawanğat etaj gogot mpewanik.” (Zii Zet 6:5)
³⁸Zet keyan zii zet ñotekñaj ma zet mobotnaj penaj bein. ³⁹Ma ñen ewe sakam kapigok, ‘Gitanğat keñdi mambeinok amğat kegogak gogot mbanik.’ (Wok Pris 19:18)
⁴⁰zii zet ma golan zenze an ekñengalen zet sambe keyet keyan ñotekñaj belup.”

Kilais ek Dewitğat Amobotnajaj
 (Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹Âpme Palisi an notnaj ondekti tapme Zisasiyan indayanñkwesimti kapigok zeye, ⁴²“In Kilaisiyet zigok manâip? Ek kwiyelen alikñaj?”

Kegok zeme ekñenaj zewien, “Ek Dewitğalen alikñaj.”
⁴³Zeme eğaj diindoye, “Kwilekiyepmti Dewit ek Kawawanğalen Emetak Teñanaj ekmak tapme Dewilaj Kilaisiyet ‘Amobotnajaj,’ zeye? Zet ke Kawawanğalen Zet Itñanjen kapigok kumpepenaj,

⁴⁴‘Amobotnajaj nâlen Amobotnajnñajğat kapigok zeye, “Geñ koti nâlen betn penajset totapmane kasandine mtoindewap.”” (Sam 110:1)

⁴⁵Keyepmti Dewilaj Kilaisiyet ‘Amobotnajaj,’ zeye beme ke zigoset mti Dewitğat sokñaj bein? Kilais ek Dewitğalen amobotnaj.” ⁴⁶Eğaj kegok zemti indayanñkwesime ekñenaj zet dopmaj ġilik zem sasayet kingabien. Mti kan keyetnaj baman gwaen yanñkwesisi ñen ku yanñkwesiwien yek penaj.

23

Zisasiyan zii zet zikat indanda an ma Palisi an dopmaj bekanaj mutumindandayelen diindoye

(Mak 12:38-39; Luk 11:43-46; Luk 20:45-46)

¹Kan keyet palanaj Zisasiyan am manje teman ma nemanane ningat dinndoye, ²“Zii zet zikat indanda an ma Palisi ekñenaj ilinajğat nâme Mosesinok beme zii zet alakñaj mamsokbeip. ³Ekñenaj in ekñengalen zii zet alakñaj ke mâbâğalen manzeip yangut neñ zemkulumindeyap ekñengalen mama mimi maip ke ku mâbep. ⁴Ekñenaj zii zet omtususunaj kegok mme nukñaj beme ingat palen bemti ke mâlît zeme in mâti nukñaj aikme mukulem ku mimindewep. Ekñenaj nukñaj teman ke timti ingat palen bemti ilin belak penaj maip.

⁵Ekñenaj kwitnaj kwitnaj mamip ke amnaj indik ekseseyelen etaj mamip. Sangum panaj palen Kawawanğalen zii zet kumpemti amnaj indidikğalen monzalaminan zampemti ma belinanan sangum panaj teman sepm kegogak besañok zampemti sangumin busilinañ teeptepmaj penaj amnaj indikti ekseseyelen mamiagip. ⁶Ma ekñenaj tu meu niniyelen indamandame ekñenaj mundum pembenaj ma kukñajğat totatagalen mamip. Ma sesawat mkaen ekñenaj amobotnaj mundum pembenaj keyet manâmtikñaj mip. ⁷Ekñenaj selen amnaj indikti indamukumti nâme mobotnaj beme kwilin, ‘Zikat indanda,’ kukuyet maindembein.

⁸Ma gâğât amnaj, ‘Zikat ndanda,’ zeme kwit keboñ keyet ku nâmtikñaj mbanik. An zikat indandanin kwewetaj main keyepm in, ‘Notn notn,’ zemti mambep. ⁹Mti in msalen am ñengat, ‘Bien,’ ku zewep. Biwin kwewetaj ek kululuñen main. ¹⁰Ma in an ñengat, ‘Ñenaj bembe,’ zemindendeyet kegogak ku zewep. Ñenaj bembenin kwewetaj tazin. Ek Mesaya. ¹¹Ma inmagengatnaj ñenaj amobotnaj masât nâme beme notnaj ekñengat sisiliñ anok mambe. ¹²Ma ñenaj ikñajğat nâme tototnaj bewe beme Kawawanğaj mtopewe. Ma ñenaj ikñajğat nâme tototnaj bewe beme Kawawanğaj mtopewe.

¹³Wakae, zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penaj tiwep! In an zegalen etaj! In Kawawanğalen zemâtâtğat katnanan mama keyet keñaj amnaj mebegalen mambekke ma manzemkeindeip. Mti ilin kegogak ku mamelip ma am kwiyaj mesât mamin ekñen kegogak mme pepetnajmak mamben. ¹⁴[In an teñok mamaip ma kegok tapmamti imbi kwambet mkanjanan indamâpme kwawepme milawatnaj matip. Âpme in dundundu teepmaj nukñajin ku mkawanj bembeyelen mandundup keyepmti wakae, in sindem omba penaj tiwep.]*

* 23:14: Zet kapi yanñbembenaj an notnaj ekñenaj Kawawanğalen zet kukujaj notnajğat ku tazin.

¹⁵ Wakae, zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penañ tiwep! In an zegalen etañ! In set omba tokwati mulup kaliñan mti am maindatip. An kwep mme ilinañgat zapat mambein. An ke mme in sebemindermti bekanañ mimiñin omba beme ekñenmak in ilinsakwep teziñ ñandanğat zapat mambein.

¹⁶ Wakae! In an zikat beñañ nolin set dâsuki tazikat indaip in sindem omba penañ tiwep. In manzeip, 'An ñen sesewat mka temañ teñ keyet kwitnañ zetnañ zemkatik beme beme zetnañ penañjeñij bewe kegok zemti naman an ñenañ sesewat mka temañgalen golañ mka miak pepeñañ keyet kwitnañ zetnañ zemkatik bein beme zetnañ ke penañ manâip.' ¹⁷ In an zikat beñ ma an seon penañ! In nâme kwilekiyañ mobotnañ bein: gol sesewat mka temañ miak pepeñañ tazin ke ma sesewat mka temañ iknãñ?' Kegok zemti zeye, "Mka penañ keyañ mkayelen elimiak miakñañ sebem pein. ¹⁸ Ma in kegogak manzeip, 'An ñenañ zetnañ sâpe sâpe bumbuyet mundumanen zetnañ zemti bandim mbe beme keyañ zetnañ mme penañjeñij bewe,' ma kogogak manzeip, 'An ñenañ sâpe sâpe bumbuyet mundumanen sâpe sâpe tazin keyet kwitnañ zetnañ bandim mbe beme zetnañjeñij penañ bewe.' ¹⁹ In an zikat beñ! In nâme kwilekiyañ mobotnañ bein: sâpe sâpe bumbuyet bempeyo ke ma sâpe sâpe mundumañ?' Kegok zemti zeye, "Sâpe sâpe ke munduman bemti buwek keyepm sâpe sâpe mundumañ keyañ mobotnañ bein. ²⁰ Añpe an kwiyañ zetnañ sâpe sâpe bumbuyet mundumanen zetnañ zemkatik bep beme wa sâpe sâpe mundumañ etañ yek egañ kwitnañ keyet palen tazin ekñengat eyo kwilinan zetnañ zemkatik bep. ²¹ Ma an ñenañ zetnañ sesewat mka temañgat kwitnañ kumti zetik miwen ke bandim min beme sesewat mka temañgat kwitnañ etañ yek, egañ Kawawañ sesewat mka temañ keyet toñañgat zikatnan zetnañ bandim mti zep. ²² Ma an ñenañ zetnañ kululuñgat kwitnañ kumti zetnañ bandim mimiyyet zep beme wa kululuñgat etañ yek egañ Kawawañgalen mundum totatat ma Kawawañ iknãñgat zikatnanen zetikñañ bandim mpemti zep.

²³ Wakae! zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penañ tiwep! In an zegalen etañ! Kwilekiki isikñañ sikok ma suñem sagom ma kambilak mayawak ma kawak muluwengatnañ manje 10magengatnañ manje kwep ke Kawawañgat masaip. In kwitnañ kwitnañ isikñañ keyet eksemti makalopbep yangut in zii zetgalen zet penaññañ tazin ke mamtotindeip. Zii zet ñotekñañ keyet keñañen mama mimi kabon kapi mimiyyelen eksesemak mama ma anğalañ gogot palen mama ma nãmkiñpepemak mamti mulup isisikñañ Kawawañgat mulup bandim mimiyyet taolet bembe ke eyo mimiyyelen. Mama penañ zii zelañ zeinen ke in ku mamip. In kwitnañ kwitnañ isisikñañgat tip butzenze mamip. ²⁴ In an zikat beñañ nolin zet dâsuki tazikat indaip. In zii zet isisikñañ mamâlip yangut zii zet ñotekñañ mobotnañ ku mamâlip. In sakam an ñenañ tu menzim keñañ kakalak isikñañ tapme ekti ñep mpenak yangut belañ menzim keñañ tadage keyet yayañ ku mnañ.

²⁵ Wakae! zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penañ tiwep! In menzim sekñañ etañ manzululip naman keñañen zululupij mme meu pâpmañ melesin matazin. Ingalen mama mimiñin sakamañ menzim keboñ. In amgat zikalinan am pembenañnok mamaip yangut keñañan kambu ma segalen kwitnañ kwitnañañ bemisik wen. ²⁶ Palisi an in zikalin beñañ! In kukñañgat menzim keñañen meu pâpmañmak ke zulutiñgulak sekñañset zulubep.

²⁷ Wakae! zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penañ tiwep! In an zegalen etañ. In sakamin am sum sekñañset elimiakñañ pembenañ ma kwetetepmañ keyañgut keñañset am kasetnañ ma am sek tuñañ sambuñ kwilak kwilak mimiñañ keboñ. ²⁸ In sepem keboñ sekñañset am zikalinan an teñnok mamaip yangut keñañinaset an nambalamin zut ma in yomtoñ.

²⁹ Wakae! zii zet zikat indanda ma Palisi in sindem omba penañ tiwep! In an zegalen etañ. In golañ zenze an ma an teñ itnañañ gakikiñañ ekñengalen sumen elimiak pembenañ miak pemti ³⁰ in kapiğok manzeip, 'Nin itnañañ tipman baen ekñen yeñsokñineyañ mambienen mambenek ze nin golañ zenze an ma an teñ ekñen ku indomann gakiwiiek.' ³¹ Ingalen zet keyañ yañañ mkawañ beme in am golañ zenze an indome gakiwien ekñengat alikñine. ³² Neppgat, in yeñsokñineyañ am indondo mulup mbien ke in keyegak tusumti msâbip.

³³ In asin! In asinğalen alikñañe! In yominangat dopmañ teziñ ñandañen indeme towesâgât talip ke yañañ in ku nãmâtâlip? In weyañ eksewep. ³⁴ Keyepmti zema nâit. Neñ golañ zenze an ma an nânânjinmak ma zikat indanda indema kopme notnañ indome gakiwep. Notnañ tewen indowep ma notnañ sesewat mkaen sindiwañ indawitikbep. Ma notnañ sisipenpen mimindeme mka pemñengatnañ pemñen kunzuñti mebep. ³⁵ Keyepmti an teñ indome gakiwien an indowien ekñen keyelen yom dopmañ

mutumindame puwep. An ekñen ke ewerñan yañbemberñan baenen Keinañ meninñan, Ebel an teñ kume gakiye keyañ yañbempewe. Keyetnan Belakiyayet nemuñan Zakalaya ek sâpe sâpe bumbuyet munduman ma sesewat mka temañ tunjuwitdan amnan nanzanñan kume gakiye ma sepem kekok ke in an notnan omba indowien. ³⁶ Keyet neñ penañ sukwep diindowi, am sambe indom kwabien ekñengalen yominanñgat dopmanjin am in alak kapi talipmagen sokbesâpm.

*Zisasiyan Zelusalem mka temañgat kember zet zeye
(Luk 13:34-35)*

³⁷ O Zelusalem am, Zuda msalen in golan zenze an maindome gakip, ma Kawawanñgalen zet busup an indeme makolip mee nanzanñan maindoip. Neñ in sakokolok mamañan nemberñane pâpmanñ kandanñ manñge kwep maondakindemti am bulut tazin sepem kekok kan sambe neñ in tima betn kandenñan kwawowogalen nâma in ku manâmneip. ³⁸ Keyepmti neñ zema nâit, ingalen sesewat mka temañ ke Kawawanñan katipeme ilinanñgat belinan tapmosâpm. ³⁹ Keyepmti neñ dindowi, in neñ ewe ku nikbep. Ya neñ bamgat kopma in pigok zewep, 'Kawawanñan Nemuñan ombempeme kozin keyet nin oloñen penañ mnup,' (Sam 118:26) kekok zewep."

24

*Kan delañ zenzenañgalen zet zapat
(Mak 13; Luk 21:5-36)*

¹ Zisasiyan sesewat mka temañ katipemti toti mepme nemberñane nin ekmagen koti pigok zewenn, "Amobotnan, sesewat mka temañ ekspiseseyelen pi ekbaga."

² Zemann Zisasiyan dopmanñ gilik zem zeye, "In nanzanñan mka temañ walalatnan kapi alak ego ego mip. Yanñut neñ penañ sukwep diindosowap, maneti bamgat nanzanñan mundumin talip keyet katanñ ku tabep. Kasa ekñenñan kokume epeemti nanzanñan igak kwep kwep lala bubuk mekobep."

³ Kegok zemambe met Olip Kalarñan moti nin yañkwesiwan, "Zenagen ke pe zukñan sokbewe ma geñ kokodan kanen ma kan delañ zenzenañan pilinñ zibonñ sokbewe?"

⁴ Zemann egañ dinndoye, "In weyanñekmâtât mambep mineti am ñenañ teti mimindeweyet. ⁵ Am notnanñan koti zewep, 'Neñ Kilais,' kekok zemti am omba tetimindewep. ⁶ In kasa kwisakñan ilinmagen sokñan ma kasa sukwep auuyelen zapanñan nâwep yanñut kenjin siñsiñ mme yayanñ mimipin. Kegok ke sokbeweyanñgut ke kan delañ zenzenañan yek. ⁷ Am msat ñengatnanñ ma ñengatnanñ dopmanñ mekum kwakum mbep ma msatgalen amobotnanñ zulanñ auwalup. Ma msat katanñ meuyet kambenñ temañ sokbewe ma msat sambe mâkinñan temañ mbe. ⁸ Ke sepemanñ imbiyanñ nemberñ titiyelen sindem yanñbemi manâip sepem kebonñ kwabe.

⁹ Ma am notnanñan ekñenñan in nâmkijpempneip keyepm msat palengalen amobotnanñ ekñengat belinan beme ekñenñan sisipenñen mimindewep. In neñmak tusumti mambepgapmti am sambe ekñenñan ingat nâma kanñanñan bewe. ¹⁰ Kan keyet am sambe nâmkijpepenñinmak ku mkatik bem tabep am notnanñ nâmkijpepenñinmak zem-sokbemindame ekñenñan ma notnanñan am notnanñgat ilinanñgat kenñ kasa mimindewep.

¹¹ Ma kegogak golanñ zenze an dâsuki ekñenñan koti am sambe kenjin mme yunju mâbe. ¹² Ma mama mimi bekananñan palakñanñ beme am notnanñan ilinanñgat notn notn ku mbep. ¹³ Yanñut amnanñ an ñen nâmkijpepemak sisipenñenñ msame egañ nâmkijpepenñan katikñanñ atam tapmetneti gakiwe beme kan delañ zenzenañan Kawawanñan an ke mama kansiziti sawe. ¹⁴ Mti Kawawanñalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet zapanñanñ msat katanñ mekopme am sambe nâmenñgut kan delañ zenze sokbewe.

¹⁵ Âpme kan tipman baenen golanñ zenze an Danielanñ, 'Kwileki ñen mamañanmak ma kinñgatnanñmak kotabe,' keyet zetnanñ zeye. Kwitnanñ kwitnanñ keyañ ingalen sesewat mka kambu manzeip keyet kenñan sokbem tapme am zet kapi mainñti nâmbembe ekñenñan keyet yanñan nâmbâtâbep. ¹⁶ Âpme kan keyet am Zudia msalen talip ekñenñan kunzuñti kalanñ dukñan mowebe. ¹⁷ Ma am ñenañ mka solonan tapmambe ya kan keyañ sokbewe milawatnanñ mka kenñan ku akum tiwe. Egañ keyegak tati kunzunñ mebe. ¹⁸ Ma sepem kegogak am ñenañ kolopmanñ mkanñan tapme ikñanñ mulupman tapmambe beme keyañ sokbewe kolopmanñgat nâmti mkanñan kokopinñ. Egañ keyegak tati kunzunñ mebe.

¹⁹ Kan keyet imbi kenñmak ma nemberñin okakñanñ ekñenñan kunzunñunñgalen timyapewep ke kember penañ. ²⁰ In Kawawanñ dundum same nâmindame kunzunñunñ

map tâgâ kanen ma Sabat tagonjo kanen ku sokbemindawe!* ²¹ Keyepm kan keyet nuknjaŋ omba penaj sokbemâbe. Nuknjaŋ keboŋ ke itnanaŋ msat sokbembenaŋgatnaŋ alak tatnup kapi keboŋ nŋen ku sokbeye ma bam gwaenen nŋen ku sokbewe. ²² Eganj an imbi iknjaŋgat zapat indamakuye ekjengapm kan ke mme danaŋ bewe ekjŋen yek benak ze nuknjaŋ ke kan danaŋ ku tapme am sambe walapne delaŋ zenak.

²³ Âpme kan keyet an nŋenaŋ pigok zewe, 'Egit, kilais delaŋ tazin,' ma 'Pi tazin,' zeme nâmbep beme ku nâmkinjpepew. ²⁴ Ma kilais dâsuki sambe ma golaŋ zenze an dâsuki sambe ekjŋenaŋ sokbemti menok sepem igak igak ma mulup pisesenaŋmak mme amnaŋ ekti nâmkinjpepenti indamâbâgalaŋ mbep. Sepem kegogak Kawawaŋaŋ am iknjaŋgat zapat indamakuye ekjŋen keyet keŋin myunjuindesâgât mbep. ²⁵ Nâip, neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ keyet tazemsalaŋ beyap ke sokbesâpm.

²⁶ Âpme amnaŋ pigok zewep, 'Egit, kilais ek msat tunjupman tazin.' Zeme ke mebeŋin. Ma nŋen pigok zewep, 'Ek mka keŋan tazin.' Zeme nâmkinjpepeŋin. ²⁷ Âpme neŋ Angat Nemuŋaŋ neŋ ambeyak sakam kasup kwakwatnasetgatnaŋ tototnaset ilindinj sakwep beyak mamnok neŋ kegok kobap. Kegok kopma am sambeyan nŋep nikbep.

²⁸ Neŋ kokotnnaŋgalaŋ kanen nâlen maŋgeyanj ekme tep katnaŋ saŋgamaŋ penaj elikme age sambeyan maondagip. Sekam kegogak kwitnaŋ kwitnaŋ ke ilinmagen sokbeme ekti nâmkawaŋ bewep. ²⁹ Nuknjaŋ sambe ke delaŋ peme keyegak, 'kasup zikatnaŋ sopkusâpm ma eyonja busatnaŋ yek besâpm ma wenzimanj kululjŋengatnaŋ âtâtosâbip.' (Aizaya 13:10; 34:4)

Ma Kawawaŋaŋ kululuŋ buteme titok mme kululuŋgalaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe keyan puluk pilik zem mekobep.

³⁰ In Angat Nemuŋaŋ neŋ nâlen kokotnnaŋgalaŋ kanaŋ ma pilinaŋgat yaŋkwesiwien kelak dindosowap. Ma in Angat Nemuŋaŋ neŋ mgulumbuk palen kululuŋen tati winde-mak saŋga soŋga keŋan busatnaŋmak kopma niksâbip. Am maŋge msat sambeyelen ekjŋenaŋ nikti susâbip. ³¹ Kan kobawen keyet lumun kwisak omba kume eganj enseljane zemindeme msat ganzenaŋ nembet ma nembet ma gwaen ma baen meti am iknjaŋgat zapat makumindenderaŋ ekjŋen msat katanŋgatnaŋ ondekindewep.

³² Âpme in balam balam tep ekjŋengat otnâit. Kan tep balam balam katnaŋ yaŋbemti kwapme manzeip, 'O, ilak mtete yaŋbesâpm ma tep gwazege sinaŋaŋ taalaŋ sime' in manzeip, 'Tonne mtete tasâpm,' manan sinaŋ betnaŋaŋ epeemti sinaŋaŋ tapmme manzenup, 'Mawalam tasâpm.' ³³ Sakam kegogak in bamgat nuknjaŋ sambe sokbeme ekti nâme kan ilak sokjaŋ bududuk bein keyepm in weyayaŋ mulup mtalit. ³⁴ Neŋ penaj sukwep diindowi, am alak talip kapi ilindinj ku gakimâpme kwileki sambe kapi sokbesâpm. ³⁵ Msat ma kululuŋ eget asekmalu delaŋ zesâpm yaŋgut nâlen zetnaŋ delaŋ zenzeŋepin matapmambe.

*Am nŋenaŋ Angat Nemuŋaŋ zukjaŋ kobe ke ku nâin
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-35)*

³⁶ Am nŋenaŋ Angat Nemuŋaŋgalaŋ kan kokogalaŋ ke ku nâin. Ensel kululuŋengatnaŋ ekjŋenaŋ ku nâip. Nemuŋaŋ neŋ kegogak ku nâyp. Bipmnaŋ igak etaŋ kan ke nâin. ³⁷ Angat Nemuŋaŋ neŋ kokotnnaŋgalaŋ ke itnanaŋ Noamagen sokbeye sepem kegok sokbewe. ³⁸ Tunjwam kosât mge kan keyet am ekjŋenaŋ itnanaŋ mamimtemienok tu meu nimwianbien ma an imbiyanj awembiŋ bemti msalengalaŋ kwitnaŋ kwitnaŋgat otnâmti Kawawaŋgat ku otnâwien. Sepem kegok tapmme Noayanj waŋgaŋaŋ teman keŋan mowege. ³⁹ Yaŋgut ekjŋenaŋ zigok sokbesâpm ke nâme dâsuki beme tatnepeme tunjwagemaŋ ilindinj indaminziliye. Sepem kok penaj Angat Nemuŋaŋ neŋ kosowawen sokbesâpm. ⁴⁰ Kan keyet an zut muluwen mulup tapmambaluwaŋ kwep nŋen teti meti nŋen peme tabe. ⁴¹ Imbi zulaŋ saŋgo sâŋsâŋ tapmambaluwaŋ kwep nŋen teti meti nŋen peme tabe.

⁴² Amobotnaŋin kan zukjaŋ kobe ke in ku nâipgapmti kelem mti nâpeŋ nâpeŋ mambep. ⁴³ In pigok nâit, mka toŋaŋaŋ kan kwilekiyet an kambu titiyaŋ kokogalaŋ ke nânak beme eganj keik tati mkaŋaŋ damuj mme an kambu titiyaŋ mka ku asekti keŋan tinjkwabiek. ⁴⁴ Sepem kegogak Angat Nemuŋaŋ neŋ in kan zukjaŋ sokbewap ke nânapin tapme kobapgapmti in weyaŋti nâpeŋ nâpeŋ mamambep.

*Mulup an dolakjaŋ ma mulup an bekananj keyelen bemzenze zet
(Luk 12:41-48)*

* **24:20:** Kawawaŋgalaŋ zet itnanaŋen zii zelaŋ Zuda ekjŋengalaŋ Sabat tagonjo kangat kapigok zenzeŋaŋ, 'Amnaŋ set teepmaŋ ku mebegalaŋ,' zenzeŋaŋ.

⁴⁵ Mulup nempa dolakñan nânânñanmagañ mulup kapigok mbe. Amobotnanñan pen nèn mesât mti mulup nempa notnan ekñengat damuñ peme egañ indikdamuñ mti meü kananen teñ maindain. ⁴⁶ Kegok tapmme bamgat amobotnanñan gilik zem kobeen ekme mulup nempa egañ zemâtâtpeyenok tapmme ekti nâme oloñen bewe. ⁴⁷ Neñ penañ sukwep diindowi, ek ke amobotnanñan iññanğalen kwitnayan kwitnayan sambe ke egat betnan beme ekdamuñ mbe. ⁴⁸ Âk egañ mulup nempa bekanan penañ beme egañ keñan pigok nâwe, 'Amobotnanñan ek sakwep ku kobe.' ⁴⁹ Kegok nâmti egañ mulup nempa notnane indomti meü ma tu katikñan an tu katikñan nini ekñenmak nimbe.

⁵⁰ Âpme mulup nempa egat amobotnanñan egalen kanan kokogalen ku nâmâtâbe. ⁵¹ Mti amobotnanñan dopman omba penañ mutumsamti putatime an nambalamin zut ekñenmak mambe. Mamti sindemgat si zemu zemu mti zelin anğalikme mamampbe.

25

Imbi nempa 10 ekñengalen bemzenze zet

¹ Kan keyet Kawawağalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke imbi nembip 10 ekñenan tañamin timti an ñenan imbi wawagalen kopme selen aiikgalen mebien ke sepem sokbewe. ² Ekñenmagengatnan imbi nempa 5 ekñen nânânjinpiñ ma 5 ekñen nânânjinmak.

³ Nânânjinpiñ ekñenan tañamin mbienanğut tuñan butnan ñamgat ku mbien. ⁴ Âpme nânânjinmak ekñenan senğewinan tañam tuñan kasime topme tañaminmak ilinsakwep mmebien. ⁵ An imbi wawagalen egañ sakwep ku kopme imbi nembip ekñenan damuñ tabienan melupgat sukñan bemti meluk wembien.

⁶ Tawene peme tambu sutnan teman kwizet pigok koge, 'An imbi wawagalen kozin! In wati toaigit!'

⁷ Kegok kume nâmti imbi nembip ekñenan ilindiñ wati tañamin weyañbien. ⁸ Kegok mti nânânjinpiñ ekñenan nânânjinmak ekñengat zewien, 'In nin tañam tuñan buğan kasim ndait. Ningalen tañamlak bep zein.'

⁹ Zeme nânânjinmak ekñenan gilik zemti zewien, 'Inmak ninmak nsakwep tuñan buğan kapiyan ñep ku bendesemgat in dalan mkaen met ilinanğat kwitim kolit.'

¹⁰ Kegok zemideme imbi nembip nânânjinpiñ ekñenan tuñan kwitisât mebien. Ekñenan met mame mame an imbi wawagalenan patañ peye. Âpme imbi nembip 5 damuñ tabien ekñenan ekmak awembiñ bembeyelen tu meuyet ondedak mkaen mowepme sekekek kege.

¹¹ Kegok sokbeme bamgat imbi nembip nânânjinpiñ ekñenan patañ zemti zewien, 'Amobotnan, amobotnan, nâmdemane kwatne!'

¹² An imbi wawagalenan zeye, 'Neñ penañ diindowi, neñ in kandat indeyap.'

¹³ Zisasiyan zet kekok zemdelan zemti kapigok zeye, in kan kwilekiyet ma bet kwilekiyet ma tambunan ma gasiyet kobe ke ku nâip keyepmti in kelem mbep.

Mulup nempa mânep indandañğalen bemzenze zet (Luk 19:11-27)

¹⁴ Maneti amobotnan ñenan msat pemñen mesât mti egañ mulup nempa nane kume kopme kwilekikiñan sambe belinan bemti ekdamuñ mimiyyet zemindeye. ¹⁵ Egañ mulup nempa kwep kwep ekñengat sepemin ma windenjin nâmti keyet katan mânep indaye. Kwep ñen 5000 kina saye. Ñen 2000 kina saye. Ñen 1000 kina saye. Kegok indamâti egañ msat sukwep mege. ¹⁶ Egañ mepme mepme mulup nempa 5000 kina tiye egañ sakwep penañ mânep keyan mulupman mmeppme 5000 kina ñen ewe mânep tågânñan aige. ¹⁷ Sepem kekokak mulup nempa mânep 2000 kina tiye egañ mulupman mmeppme 2000 kina ñen ewe mânep tågânñan aige. ¹⁸ Âpme mulup nempa mânep 1000 kina tiye egañ mobotnanğalen mânep ke msat walati keñan kwatampaye.

¹⁹ Kan teepman penañ delan zeme bamgat mulup nempa ekñengat amobotnanñan gilik zem koge. Koti mânep indaye keyelen yanñan nâsât ondek indaye. ²⁰ Mulup nempa 5000 kina tiye egañ 5000 kina tågânñan aikge ke mkoti zeye, 'Amobotnan ekbak, geñ 5000 kina nawananañ neñ mulupman sama 5000 kina tågânñan aikban.'

²¹ Amobotnanñan zeye, 'Geñ mulup nempa pembenan penañ. Geñ zetn gawepumti mulup pembenan penañ mbanan. Geñ mânep isikñan ñep mandamuñ muikgapmti neñ mânep ternağat damuñ mimiyyelen gewap. Geñ neñmak kopmane oloñen mdi.'

²² Mulup nempa 2000 kina tiye egañ kogak koti zeye, 'Amobotnan, geñ 2000 kina nawananañ. Ekbak, neñ mulupman sama 2000 kina tågânñan aikban.'

²³ Amobotnanñan pigok dunduye, 'Geñ mulup nempa pembenan penañ. Geñ zetn gawepumti mulup weyañti mbanan. Geñ mânep isikñan ekdamuñ ñep mbanan keyepmti neñ mânep ternağat damuñ mimiyyelen gewap. Keyet geñ neñmak kopmane oloñen mdi.'

²⁴ Âpme mulup nemba 1000 kina tiye egañ koti zeye, 'Amobotnañ, neñ nâyap ke geñ an katikñañ. Geñ mânep tunjupmañ nemandineyañ monze onze mulup mti onzenzenangatnañ timti tosayet bemane kopme matinik ma geñ mânep setnañ mtitiyelen omba nâmtatnik. ²⁵ Kegok nâmti neñ mânep tima mebegat kingati met 1000 kina ke msat keñan atam pema matazin keyepmti ekbak, kapi gitañgalen mânep ikñañ ke gilik zem gayap.'

²⁶ Zeme amobotnaññan gilik zemti zeye, 'Geñ mulup an bekanan ma awisaton! Geñ nânak, neñ mânep tunjupmañ nembanneyañ monze onze mulup mti onzenzenangatnañ timti tosayet bema kopme matiap ma neñ mânep setnañ mtitiyelen omba nâmtalap. ²⁷ Nâmane kegok beme geñ nâlen mânepm mânep mkañan bewekwan ya neñ gilik ze kobagen nenañgalen mânep ilindiñ timti tâgãñañ notnañ tiwak.'

²⁸ Amobotnañ kegok zemti gilik zemti an mulup an ñengat zeye, 'Mânep ke menzem mti an 10,000 kina tasain ke sait.' ²⁹ Amobotnañ keyañ tusumti zeye, 'An ñenañ kwileki notnañ tasame keyet mulupmañ mam beme kwileki notnañ ewe tusumti same ekmagen polak polak wemsawe. Âk am ñenañ kwileki ñen isikñañ tasame mulupmañ ku mbe beme ewe kwileki isikñañ penañ bugan tasain ke kogogak menzempewep. ³⁰ Keyepmti mulup nemba bekanan ke putatime zupman tambusosok keñan ke mamti si zemsu zemsu mti zetnañ anjalikti mamambe.'

Zisasiyañ koti am kalañsâpm

³¹ Maneti Angat Nemañañ neñ winde temañmak enselne indatetimti kosowap. Koti damuñ mulup mimiyelen Amobotnañgalen munduman totasowap. ³² Âpme am sambe msat ñen msat ñen keyet keñangatnañ am ilindiñ mamkandañnan ondek indesowap. Sekam sipsip damuññan sipsipmak meme makalanjidein sepem kogak mbap. ³³ Mti neñ am teñ maip ekñañ betn penaset zemindema tabep naman am notnañ betn alomeset zemindema tabep.

³⁴ Mañge bemindemti Amobotnañ neñ am betn penaset pigok diindowap, 'In Bienmak tusum talip keyepm kolit. Kawawañgalen zemâtâtãgat katnanen mama keñan mamayelen eweñañ msat sokbeme baenen ke weyañpepeñañgat koti mama kanzizit tit. ³⁵ Ke pigogat neñ meuyet mma in meu nambien. Neñ tuyet tapmma in tu name nimban. Neñ an mamanan kopma in notn mnemti mkañinan natetimobien. ³⁶ Neñ melakandundayet olapma in melakandu nawien. Neñ zawat mma in nikdamuñ mbien. Neñ mka katikñañ tapma in met nikdamuñ mti mukulem mnembien. Keyepmti in kolit.'

³⁷ Zema am teñ bembenaññan pigok gilik zesâbip, 'Amobotnañ, nin kan kwilekiyet geñ gikmann meuyet tapmmame meu gawenn ma tuyet tapmmame tu gawenn? ³⁸ Ma geñ denen an mamananan kopmane nin weyañgewenn ma melakandundayet olapmane melakandu gawenn? ³⁹ Ma kan kwilekiyet zawalen ma mka katikñañ wemane nin mukulem mgewenn?'

⁴⁰ Âpme Amobotnañ neñ zet dopmañ pigok gilik zewap, 'Neñ penañ zema nâit, in kan ke ma keyet nâlen notn an tototnañ nâmkijpepemak mukulem mpewien in ke ek etañ ku mukulem mpewien. Ke neñ mukulem mnewienok bein.'

⁴¹ Mti neñ betn alomset tabep ekñengat pigok zewap, 'In nenemti sebeit! In teziñ ñandayet zapat ombemindendañ. Teziñ tañañan delañ zenzeñepiñ ke Sadan ma enselñane ekñengat weyañpepeñañ keyet keñan towelip! ⁴² Ke pigogat neñ meuyet mma in meu ku nawien. Neñ tuyet mma in tu ku nawien. ⁴³ Neñ an mamanan kopma in neñ notn mnemti mkaen ku newien. Neñ melakandundayet olapma in neñ melakandu ku nawien. Neñ zawalen ma mka katikñañ tapma in ku namukulem mnewien.'

⁴⁴ Zema ekñaññan pigok gilik zem zewep, 'Amobotnañ, nin denen gikmann meuyet mmame ma tuyet mmame ma an mamanan kopmane ma melakandundayet olapmane ma zawalen wemane ma mka katikñañ tapmane nin ku mukulem mgewenn?'

⁴⁵ Âpme Amobotnañ neñ dopmañ pigok gilik zem indawap. 'Neñ penañ sukwep diindowi, in kan ke ma keyet nâlen notnne peweñañ ekñañmagatnañ ñen mukulem ku mpewien beme in neñ ku mukulem mnewienok bein.'

⁴⁶ Kokgapmti zemindema ekñaññan yomgalen dopmañ gakiki delañ zenzepiñ keñanen towebep. Âpme am teñ Kawawañgat zet kandañan maiwañ mama kanzizit tiwep."

26

Sâpe sâpe bumbu an ma an ñeñañ ekñaññan Zisas kume gakikiyelen zet zemtâwien (Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Zân 11:45-53)

¹ Äpme Zisasiyan zet sambe ke zemzikat indame delañ peme nembañane ningat pigok dinndoye, ² “Bet mulup mimi zut delañ peme Anjalalan Kendo bewe ke in ñep nâip. Kan keyet neñ kasanneyañ zemnomti Angat Nemunaj amgat belinan neme tewen nowep.”

³ Kan keyegak sâpe sâpe bumbu an ñeñaj sambe ma sesewat mka temangalen an damuj ekñeñaj sâpe sâpe bumbu an sambeyelen ñeñajin kwitnaw Kayapas egalen mka teman ondekti ⁴ Zisas buzageset atamti kume gakikiyelen setnanjat zenâ zenâ mbien. ⁵ Yanjut ilinak pigok zewien, “Nin kendo keñan kapi ku msenup. Mnepemann am sambeyañ kasa kilen mseipmagengat.”

Imbi ñeñaj wet kelakñaj sesikñaj pembedañ penañaj Zisasiyet ñokñan mulapeye
(Mak 14:3-9; Zân 12:1-8)

⁶ Äpme Zisasiyan Betani mkaen tage ke an ñen kwitnaw Saimon ek sekñaj liñit satnawmak itnawaj mamtan ya Zisasiyan weyañpeye egalen mkaen tabien. ⁷ Ke motati meu tatnmann imbi ñeñaj wet kelakñaj sesikñaj pembedañ penañ sengepmanmak tosanaj teman ke mkoti Zisasiyet ñokñan mulapeye.

⁸ Äpme imbiyan kekok mme nembañaneyañ nin ekti ñenzinziñ mti yankwesiwenn, “Kwilekiyepmti pi belak walezin?” ⁹ Wet kelakñaj kapi tosayet beme mânep teman ime kopme am bekopsat indandayelen.”

¹⁰ Zemann Zisasiyan nin zigok zewenn ke nâmti, “In kwilekiyet mti imbi dundumti zekalumpaip? Egan mnep ke pembedañ penañ. ¹¹ Am bekopsat ekñeñaj innak kwesiñ penañ mamambep äpme neñgut innak kwesiñ kapi ku mamambap. ¹² Imbi eñaj kwileki mip ke nâgât sekñ kapi weyañti kelakñaj zulumeme sumen nambembeyelen mip. ¹³ Neñ penañ sukwep dindowi, msat katanj deset ma deset Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñaj Penañ kapi mebennok imbi kapiyan nâgât mnep kapi kogogak zenâ mti egat otñawep.”

Zudasianj mânepgapm Zisas zemkuye
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴ Äpme nembañane 12 ninmagengatnaw kwep ñen kwitnaw Zudas Iskaliotgatnaw eñaj sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ekñenmagen meti ¹⁵ pigok indayankwesiye, “Neñ Zisas in zikat indamti belinan bema in tosanaj kwileki naseip?” Yankwesime ekñeñaj mânep silwa kasetnaw 30 kekok makumti sawien. ¹⁶ Äpme Zudasianj kan keyet yanbemt, “Zigoset mti Zisas zemkusap,” zemti setnanjat timage.

Zisas ma nembañaneyañ Anjalalan Kendoyet meu nimbien
(Mak 14:12-26; Luk 22:7-23; Zân 13:21-30; 1 Kolin 11:23-25)

¹⁷ Äpme Nupmamanj Yispiñ Niniyelen Kendo keyet yanbemberañ nembañane nin Zisasmagen koti yankwesiwenn, “Geñ nin Anjalalan Kendoyelen tu meu denen weyañ bembeyelen gambein?”

¹⁸ Yankwesimann Zisasiyan zeye, “In Zelusalem mka teman keñan meti an ñen aikseip keyet pigok dunduseip, Ningalen zikat ndandayan zep, “Nâlen gakiki kan ilak dangoin keyepm nembanemak nin Anjalalan Kendoyet gâlen mkaen tasenup,” ‘kekok zeseip.’” ¹⁹ Nembañane nin Zisasiyan ikñaj zemâtâtndeye keyet katanj mâti Anjalalan Kendoyet tu meu weyañ bewenn.

²⁰ Kegok mti mkokok kume Zisas ma nin 12 nsakwep tu meu niniyelen tomtabenn. ²¹ Ke tati tu meu nimambe Zisasiyan dinndoye, “Neñ penañ diindowi innmagengatnaw ñeñaj neñ zemnosem.”

²² Kegok zeme nembañane nin keñ sindem mti ikñanjat kwep kwep yanbemt yankwesiwenn, “Amobotnaw, geñ nâgât tazenik, ma?”

²³ Kegok yankwesimann delanpeme Zisasiyan dinndoye, “An ñeñaj nupmamanj tu batien nsakwep pemalu towepme nselup an keyañ neñ zemnosem. ²⁴ Angat Nemunaj neñ Kawawañgalen Zet Itnawaj zeinok gakiwap yanjut an ñeñaj Angat Nemunaj neñ kasayet belinan besâpm an ke wakae, sindem omba penañ tiwe. An ke mamanaj ku ambedak ze ñep bempenak.”

²⁵ Zudas an keyañ Zisas kasayet belinan beweyañ zeye, “Zikat indanda, geñ nâgât tazenik, ma?”

Zeme Zisasiyan dunduye, “Geñ zenik kok kemak.”

²⁶ Zemti Zisasiyan nupmamanj ñen mti Kawawañgat wisikñ zemutumti ndamti zeye, “In mti nit. Kapi nananjat sek sesumbannok.”

²⁷ Nimann delañ zeme wain okop tageen ke mti Kawawañgat wisikñ zemti kegogak ndamti zeye, “In ilindiñ mti nit.” ²⁸ Ewe tatnimambe zeye, “Kapi nananjat sipmnok. Kapi tâtâ alakñaj ammak Kawawañmak sipmnaw tâmindeyap. Äpme sipm tewen nome sipmnaw tobe ke am sambe ekñen yomengatnaw indatim kwakwagat nâmti kekok mbap.”

²⁹ Kegok zemti zeye, “Nej penañ sukwep zema nâit, nej wain tu ke ninipij maneti bangat Biengalen zemâtâtât katnanen mama kululuñen gwaen tati wain alakñaj ke nsakwep nbanup.”

³⁰ Zeme delañ zeme keyegak tapen tati sesewat silik kumann delañ zeme mkaengatnan toti tambuyelak Olip Kalañan mowebenn.

Zisasiyan Pitayan yañpewe keyet zetnañ zeye
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Zân 13:36-38)

³¹ Motati Zisasiyan nembajane nin pigok dinndoye, “In kasa kuku an ekñenan kopme ekñengat kingati nemkunuz mekopme nenak etañ tasap. Kawawanñalen Zet Itnañanen ikñaj pigok zeye,

‘Nej sipsip damuñ kuma gakime sipsip ekñenan kilen lala bubuk kunzuj mekobep.’
(Zekaraia 13:7)

³² Yanğut bam Kawawanñaj nej mme gakikiengatnan gilik zem watingut Galili msalen mepma in bam napmâkobep.”

³³ Zeme Pitayan zemkatik bemti pigok zeye, “Nemba notnañaj bamkungemeseip yanğut nej ñep ku bamkungemesap!”

³⁴ Zeme Zisasiyan dopmañ pigok gilik zem saye, “Alak tambumbu kapiyet sakokolok apmañ kwitnañ sakwep kumti sek zut ewe kukupij tapme geñ nâgât sek tuk yañnesenik.”

³⁵ Zeme Pitayan zekañkañ mti zeye, “Nej nome gakikiyelen msawanğut nej geñ ku yanğesap penañ.” Zeme nemba notnañ sambe nin zet sepemañ kwep keğogak zemâbenn.

Zisasiyan Gesemani muluwen dundundu mulup mge
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Zemti nsakwep olip muluwen msat kwitnañ Getsemani ke mebenn. Mepatañ zemti Zisasiyan nembajane ningat zeye, “In kapi totapme nej nenak daen metati dundumti kosap.” ³⁷ Zemti egañ Pita ma Zebediyet nemuñane zut idatetime mebien. Ke meti Zisasiyan yañbemti kemberj ma keñ sindem omba nâye. ³⁸ Nâmti nembajane tuk ekñengat zeye, “Nej keñj sindem beme gakikiyelenok tapmia keyepm in muluk wewepij. Neñmak keik tapmasenup.” ³⁹ Kegok zemti belaknik bugan met ñenzimosetnaset msalen kutuwemti pigok dunduye, “Bien, geñ nâmane ñep mimiyelen beme sek sindemgalen nukñaj kapi mâtâtne! Keyanğut nej nâyapnok yek. Giti nânik katañ sokbesem.” ⁴⁰ Kegok mti egañ gilik zem koti nembajane tuk indikme meluk taweme indabutemti Pitayet pigok dunduye, “In tuk kwilekiyepmti neñmak kan belaknik bugan pi keik tati otnâna mulup bugan ku mbiek? ⁴¹ In keik tati dombemti dunduit mneti nukñanen toindosem. Keñinañ nâgât kemberj nâyo yanğut sekñinañ nukñaj beme tawemo.” ⁴² Zisasiyan sek ñen ewe meti dunduye, “Bien, sek sindemgalen nukñaj kapi ñep ku mâtâpepeyelen beme ma nej ke pupuyelen penañ bein beme geñ nâniknok nej ñep pusap.”

⁴³ Egañ sek ñen ewe gilik zem koti nembajane koindikme meluk tawemambien enenogat zikalinan nukñaj penañ beye. ⁴⁴ Zisasiyan nembajane katim indemti ewe gilik zem meti dundudu sek tuk mge. Ke zet ewenaj dundumti zeye keyegak dunduye.

⁴⁵ Mti egañ nembajanemagen gilik zemkoti zeye, “In ewe meluk wemwat wemwat ma kâtnâmtat kâtnâmtat tapmpip? Egit! nej Angat Nemuñaj kasannañ zemnomti am yomtoñ ekñengat belinan neneyelen kanlak bein. ⁴⁶ Wati, kopme metne! Egit, an ñen nej zemnonoyelen ilak kolep!”

Kasa ekñenan Zisas atawien
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Zân 18:3-12)

⁴⁷ Zisasiyan ewe nembajane nin zet tadindome Zudas nembajane 12 ninmagengatnañ kwep egañ am manje temañmak wanam ñilikñaj ma wenzom timti kobien. An ekñen ke sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenan zemindeme kobien. ⁴⁸ Selen kopmambe Zudasayan pigok zemâtâtindaye, “Nej meti an mukumpesap ke in ekti keyegagak ataseip.” ⁴⁹ Zeyenok Zudasayan Zisasragen teñ mebedak zeye, “Tambuyet Amobotnañ!” Zemti nañguman nuknuk mpeye.

⁵⁰ Âpme Zisasiyan pigok dunduye, “Kwilekiyet nâmkodak ze, sakwep mi!” Zeme ekñenan Zisasiyet betnañ kili kili atamti zampewien. ⁵¹ Atame an Zisasamak mamambien ekñenmagengatnañ ñenan wanamañ ñilikñaj mandam kwati sâpe sâpe bumbu an sambeyelen ñeñajgat mulup nembajaj wakñaj nembet sâmpeye. ⁵² Mme Zisasiyan egat pigok zeye, “Geñ wanamdi munduman gilik zem bepe. Zigogak an ñeñaj wanamañ kasa makuip ek an notnañaj wanamañ keğogak añme gakiwe. ⁵³ Âpme nej Biengat mukulem mimiyet yañkwesima egañ alagalak kapiyet ensel sopmañ sambe penañ ku makukuyelen zemindeme kot napmukulem mbiek. Ke geñ ku nânik? ⁵⁴ Kawawanñalen Zet Itnañanen

kapigok zenzeñan neñ ñep sindem titiyelen keyepm Kawawangat nemukulem mimiyeleñ zewak beme Kawawangalen zet itnanan keyañ penañmak ku benak.”

⁵⁵ Kan keyet Zisasiyan an manje teman pigok diindoye, “In nâgât nâme an kambu tititon beme in wanam ñiliknan ma wenzomak natatayelen kolo? Neñ kasup katan Kawawangalen sesawat mka teman keñan tomtati manzikat indamtemanangut in ku natawien. ⁵⁶ Keyangut kwilekiyet sambe sokbep ke nâgât Kawawangalen Zet Itnananen golan zenze an zet meluwan mge ke penañan sokbemkawan bembeyelen.” Kegok mme nembanane nin ilindin katikpemti kunzun mebenn.

Zisas zelen pewien

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Zân 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Âpme am Zisas atawien ekñenan mmeti Kayapas, sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengalen ñenan egat mkaen an zii zet zikat indanda ma sesawat mka teman galeñ an damuñ sambeyan ondektabiennen ke tetimebien. ⁵⁸ Mepme Pitayan ewe sukwep tati indamâti Kayapasiyet mka kimbaleñ mege. Meti kimbat keñan moti zigok sokbesem ke egalen Zuda ekñengalen an kuknanben kimbat damuñ ekñenmak tomtage.

⁵⁹ Âpme sâpe sâpe bumbu an ma Zuda am ekñengalen am ñenan bembeyan sambeyan Zisas zet zigoseñ ma kwilekiyet bemzemti gakikiyet zemdelañ zempepeyelen timabien. ⁶⁰ Am sambe penañan ñenan kot sokbemti dâsuki bemzewienangut zet ñen ku aikbien.

Bam delañ zenzeñan an zulan kot sokbemti ⁶¹ zewun, “An kapiyan zeye, ‘Neñ ñep Kawawangalen sesawat mka teman kapi asekmatopme delañ zeme nan bet mulup mimi tuk kapiyet keñan etañ ñep walabak.’”

⁶² Âpme sâpe sâpe bumbu an sambeyet ñenaninan watati Zisasiyet pigok yan kwesiyey, “An zut egelañ gâgât zet bemzelut kelak ñep nânak? Keyet geñ dopman gilik zenzeyelen ñen mtadik?” ⁶³ Yan kwesime Zisasiyan zet ñen ku zeye.

Ewe keyegak sâpe sâpe bumbu an sambeyet ñenaninan egat yan kwesiyey, “Neñ Kawawan mama toñan egat kwitnanen bandim mti gayan kwesima geñ zemkatik bemti dino: Geñ Kilais Kawawangat Nemuñan penañ?”

⁶⁴ Zeme Zisasiyan gilik zemti dunduye, “Geñ zenik kok kemak. Keyangut neñ ilinsakwep diindowi: Kan belaknik penañ palañan in taekme Angat Nemuñan neñ Kawawan winde toñangat betnan penaset Amobotnan tati kululun mgulumbik palen kosowap!”

⁶⁵ Zeme sâpe sâpe bumbu an sambeyet ñenaninan zet ke nâmti ñenan zimeyepm kâlâpman mendeleti zeye, “Egã Kawawangat zet mobotnan min. Nin egat zet ñen zemti zemkukuyelen ewe ku timabagalen! In alagalak kapi egalen kwelat zelak nâyo!” ⁶⁶ Keyepm in zigok nâip?”

Zeme ekñenan gilik zewien, “Ek yoman zemsalañ bepgapm gakime delañ pesem.”

⁶⁷ Zemti ekñenan zimosetnan zawaga wasek pemti bet mutumti kwien ma notnanan bet palak palak neñguman taiwien. ⁶⁸ Mti zikatnan kwaik pemti zewien, “Geñ gitan golan zenze an manzenik. Ele, golan zenze an mulup mi! Kilais, geñ kwiyan goin? Ke zemane nâne.”

Pitayan Zisas yanpeme sek tuk beye

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Zân 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Âpme Pitayan mka kimbat keñan kayaknan totapme sâpe sâpe bumbu an sambeyelen ñenan galeñ mulup imbi ekñenmagangatnan ñenan ekmagen koti zeye, “Geñ kogok Zisas Galiliyetnanmak mambanan.”

⁷⁰ Kegok dunduye yangut egã ekñen sambeyet zikalinan yan ti zeye, “Neñ geñ kwiyet tazenik ke ku nâyap.”

⁷¹ Zemti egã kimbat sekekegen metopme mulup imbi ñenan ekti an ekñen tabien keyet zeye, “Ek Zisas Nasaletgatnanmak mamtan.”

⁷² Pitayan ewe kogak yan ti gilik zeye, “Neñ penañ sukwep zemkatik bemti zeyap: Neñ an ke ku nâmpeyap!”

⁷³ Kegok zeme belaknik bugan tati am dendañ tapmambien ekñenan Pitamagen koti zewien, “Penañ sukwep, geñ ekñenmagangatnan ñen kwilekiyet zedi ñandananan zein geñ Galili msalengatnan ekñengat nolin!”

⁷⁴ Zeme Pitayan zeye, “Neñ zemkatik bemti zeyap. Neñ penañ sukwep penañ zeyap! Neñ dâsuki zeyap beme Kawawan dopman ñep mutumnasem. Neñ an ke ku nâmpeyap penañ!” Zeme zeme keyegak sakokolok apmanan kwitnan kuye. ⁷⁵ Kume Pitayan ewen Zisasiyan pigok dunduye ke otnãge, “Sakokolok apmanan kwitnan sek tuk ewe kukupin tapme geñ nâgât ku nâmpeyap zewanik.” Kegok mti keñan teñ peme egã zupman meti si omba penañ suye.

27

Zuda an ñejañ ekjenañ Zisas amobotnañ Pailletmagen teti mebien

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Zân 18:28-32)

¹ Æpme msat msame sâpe sâpe bumbu an ñejañ sambe ma amgalen sesewat mka temañgalen an damuñ ekjenañ Zisas gakikiyet zenâmti zemdelañ zempewien. ² Zemdelañ zemti betnañ zamti mtetim meti Loma gapmangalen amobotnañgat betnan bewien. An ke kwitnañ Paillet.

Zudasiañ tapelen tage

³ Æpme Zudas an zemkuku egañ egeyañ Zisaslak gakikiyet zemdelañ zempepenañ beme keñañ gilik zeme mânep kasetnañ 30 silwawan mti sâpe sâpe bumbu an ñejañ ma sesewat mka temañgalen an damuñ gilik zem indamti ⁴ pigok zeye, “Neñ an teñ zemkuma gakikiyet zapat beme yom temañ tiap.”

Zeme ekjenañ dunduwien, “Ke ningalen kwitnañ kwitnañ yek. Ke giti nâniknok msenik.”

⁵ Zeme Zudasiañ mânep kasetnañ mkoti Kawawañgalen sesewat mka temañ keñañ peme topme katimindemti mege. Meti tapelen tage. ⁶ Kegok mme sâpe sâpe bumbu an ñejañ ekjenañ mânep ke makum timtati zewien, “Mânep kapi sipgalen tosa. Ke ningalen zii zelañ mânep keboñañ Kawawañgalen sesewat mka temañgalen tewalan keñañ ku bembeyelen zemkatikbemberañ.” ⁷ Keyepmti ekjenañ zenâmti zemtâmpemti mânep ke mtati an menzim weyeyañ egalen msat kwitiwien ke am Zuda manjeen ku sokbemberañ indabembeyelen sumin. ⁸ Kegok mti msat ke kwitnañ “Sip Msat” kuwienañ pigogat ewe makup. ⁹ Kegok mme golan zenze an Zelemaiañ pigok zeyenok penañ bein,

“Israël am ekjenañ mânep kasetnañ 30 silwa ke mti egat tosañañ kwititiyelen zemtâmpewien. ¹⁰ Mti mânewan mtati an menzim weyayañgalen msat kwitiwien.

Ke Amobotnañ neñ zemâtât nenjenok.” (*Zelegaia 32:6-9; Zekaraia 11:12-13*)
Ke penañ sokbeye.

Pailelañ Zisas gakikiyet zemdelañ zempeye

(Mak 15:2-15; Luk 23:3-25; Zân 18:33-19:16)

¹¹ Æpme Zisasiyañ Loma gapmangalen amobotnañgat zimosetnañ tapme egañ yanjkwesiye, “Geñ Zuda am ekjenngalen amobotnañ, ma?”

Zeme Zisasiyañ zeye, “Geñ zenik kok kemak.”

¹² Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an ñejañ ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekjenañ Zisasiyet yom ombem zewienangut Zisas ek yomepiñ keyepm ekjenngalen zeombem zenzenjanngat dopmañ ñen ku diindoye. ¹³ Kegok mme Pailelañ egat pigok zeye, “Geñ ekjenañ zet sambe gâgât tabemzeip ke tatnânik ma yek?” ¹⁴ Yanjkwesiye yanngut Zisasiyañ dopmañ zet kwep bugan gilik zenzepiñ mge. Kok keyepmti Loma gapmangalen amobotnañ nâmtemtem omba penañ mge.

¹⁵ Æpme nup kan kwep kweggat Anggalalañ Kendoyet Loma gapmangalen amobotnañ an mka katikñañ nup kan kweggat an kwep ma nup kan ñengat sepem kegogak mainde-mekwawetmien. Am ekjenañ an kwiyet kwitnañ makumtemien ke matalasim indam kwatan. ¹⁶ Kan keyet an bekanañ kwizetpatnañmak ñen mka katikñañ matatan kwitnañ Zisas Balabas. ¹⁷ Keyepmti amnañ ondekme delañ peme Pailelañ pigok indayanjkwesiye, “An kwi in neñ belak lala kwalapema kokogalen nâip: Balabas ma Zisas am notnañañ Kilais manzeip keyet nâip?” ¹⁸ Pailelañ Zuda am ekjenngalen am ñejañ bemberiñ ekjenañ Zisasiyet mulupmanngalen ma windenngalen keñ kuku mti ekmagen wakobien keyet egañ ñep penañ nânge. ¹⁹ Kegok zeme Pailelañ zemdelañ zenze munduman mka keñañ totapme imbiñañ mulup anañ zempeme egat zet zapat pigok kot zeye, “Geñ an yomepiñ ke kwileki ñen msasapiñ. Neñ an keyet paleset ki bekan bekan alak tambuyet takimbemayet.”

²⁰ Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an ñejañ ma sesewat mka temañgalen an damuñ ekjenañ an imbi sambeyet keñin walati Pailletgat yanjkwesime Balabas kwaletindamti Zisas gakikien pepeyelen am keñin walabien.

²¹ Kegok mbienangut Pailelañ ewe am sambe pigok indayanjkwesiye, “Eget zut kapimagatnañ kwi in neñ belak kwaletpepeyelen nâip?”

Zeme ekjenañ zewien, “Balabas!”

²² Zeme Pailelañ yanjkwesiye, “Neñ Zisas am notnañañ Kilais manzeip ke zigok penañ msap?”

Ke zeme ekjenañ ilindiñ yanjbemti kwizet kuwien, “Tewen kume gakik!”

²³ Kegok zeme Pailelañ ewe indayanjkwesiye, “Ek yom kwitnañ kwileki mgeyepm?”

Zeme ekjenañ ilindiñ kwizet kwakwak omba penañ mti zewien, “Tewen kume gakik!”

²⁴ Âpme Pailelan egeyan tapmnepe kasa nenzinziñ sokbembeyelenok kok beme egan ewe ñep ku zenzeyelen. Keyepmti tu mti betnanj am sambeyet zikalinan zuluti zeye, “An kapiyelen gakiki ke neñ tonanj ku beyap. Ke ilinanğalen kwitnanj kwitnanj!”*

²⁵ Kegok zeme am sambe ilindiñ zewien, “Pemane egalen gakikiñğalen dopmanj ke nin ma nemunambanne ningat palen wembe!”

²⁶ Kegok zeme Pailelan Balabas kwaletindaye. Âpme Zisas peme witikti piliñ tewen kukuyelen an kukñanğenğat belinan beye.

Loma kasa kuku ekñenanj Zisas mobotnanj yanñan yanñan msawien
(Mak 15:16-20; Zân 19:2-3)

²⁷ Âpme Loma ekñengalen kasa kuku an ekñenanj Zisas aikti Pailletgalen mka temanen mmeti kasa kuku sambe ilindiñ bembuluñti tabien. ²⁸ Mti ekñenanj Zisas ikñanğalen sâkñanğulumpemti melakandu ñamanj teepmanj ñenanj miakpemti ²⁹ naman sepmeñanğ amobotnanğalen elimiaknok muñğumti ñokñan peme toge. Mti takanzi ñen betnanj penanen sawien. Ekñenanj kwitnanj kwitnanj mbienen ke amobotnanğalen katanj miakpewien. Kegok miakpemti mamkandanğan pedondom samti mobotnanj ma pep msamti zewien, “Zuda am ekñengalen amobotnanj kwesinğ mamaniganğ mamambanik!” ³⁰ Kegok mti zawak wasekpmti takanzi mtati ñokñan kwep kwep meti witikbien. ³¹ Âpme ekñenanj mobotnanj ma pep msame delanğpeme melakandu ñamanj teepmanğ gulumpemti ikñanğalen sâkñanğanğ miakpewien. Mti aikti kukuyelen wapmebien.

Zisas tewen kuwien

(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Zân 19:17-27)

³² Ekñenanğ Zelusalem mkayelen kimbaleñ toti mesât meti an ñen Sailini msalengatnanğ kwitnanğ Saimon aikti kasa kuku ekñenanğ Zisasiyelen tep pupuyelen apitilimpeme puye. ³³ Kegok mme moti msat ñen Ibulu ekñengalen zeleset kwitnanğ Golgata ke patanj pewien. Golgata ke nanzanj sakamanğ am gakikiñğalen ñokaset nembonğ keyepm kwit ke “Ñokasetgalen msat” makumtemien. ³⁴ Patanj pemti ekñenanğ Zisas wain tu sakokolokgalen munziñ kanğanğanğmak lelimti sawienanğ nime ñep kumberme wisat mge. ³⁵ Kegok mme tewen masasokpemtı gwilimanğ kuwien. Ikñanğ kumti sâkñanğ manğe kwep bemti nanzanj guluk gilik mti an ñenanğ nanzanj omba kumtiwien katanğ sanğum melakandanğanğ kwep kwep kalanğ tiwien. ³⁶ Mme delanğ zeme ke totati Zisasiyete damunğ mbien. ³⁷ Âpme ñokñanğat palananğ zet muluwanğ zet ombemzemti tep palen kuwien. Ke kapigok kumpewien,

“KAPI ZISAS ZUDA AM EKNENGALEN AMOBOTNANJ.”

³⁸ Mti ekñenanğ an kambu titi zet Zisasmak ñen betnanğ penaset ma ñen betnanğ alomeset tewen gwilimanğ idowien. ³⁹ Âpme am keeset mebe kokot mbien ekñenanğ ñok kilinğ kilinğ mti Zisas tipkwasisi zet pigok dunduwien, ⁴⁰ “Geñ an kapiyanğ Kawawanğalen sesewat mka temanğ aseknatopme neman ewe bepmulup mimi tugat keñanğ etanj walalagalen zewananğ! Geñ penanj Kawawanğat Nemunanğ beme gitanğat sekdi anğalanğti tewengatnanğ kwatot!”

⁴¹ Sepem keğogak sâpe sâpe bumbu an ñenanğ ma zii zet zikat indanda ma sesewat mka temanğalen an damunğ ekñenanğ pep msamti pep palen pigok dunduwien, ⁴² “Eganğ an notnanğ mukulem mamiindenanj ikñanğat sekñanğ ñep ku mukulem mpeinğ! Ek İslael ekñengalen Amobotnanğ bein bemelak tewengatnanğ kwatopme nin ekti penanj nâmkinğpesenup! ⁴³ Eganğ Kawawanğ nâmkinğpemtı manzein, ‘Neñ Kawawanğat Nemunanğ.’ Neğ, keğogat kame taekmann Kawawanğanğ alak anğalanğpesâpm manzemti ekne!” ⁴⁴ Sepem keğogak an kambu titi zet ekmak tewen idowienanğ tipkwasisi zet dunduwun.

Zisas gakiye

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Zân 19:28-30)

⁴⁵ Tewen kuwienen ke tatnepeme tinsutnanğ beme msat ilindiñ sopsop kume tambumbuyanğ sumunğ tatnepeme 3 kilok mee keğok beye. ⁴⁶ Tambum tatnepe 3 kilok mee keğok beme Zisasiyanğ kwizet Ibulu zeleset omba pigok kuye,

“Eloi, Eloi, lama sabaktani?” (Sam 22:1)

Zet ke yanğanğ pigok, “Kawawanğ, Kawawanğ, geñ kwilekiyet katiknenak?”

⁴⁷ Kegok kume am notnanğ sokñanğ ke tabien ekñenanğ nâmti pigok zewien, “An piwanğ İlaiza golanğ zenze an itnanğanğ eganğ mukulem mpepeyelen takun.”

⁴⁸ Âpme ekñenmagangatnanğ ñenanğ sakwep winde bem meti kwilekinğenğ yembem nembonğ ke mti wain tu akñanğ keyet keñanğ pemetopme mwati pum kasetnanğ dukñanğ

* 27:24: Betnanğ zuluge keyet yanğanğ kapigok: eganğ nânânğanğanğ otnâyeenğ eganğ yom keyet tonanj ku bein amnanğ nânâyelen ke mge.

bem zampemti Zisas same niniyelen mge. ⁴⁹ Kegok msât mgeyanjut am notnan ekjenan zewien, “Petalak, kame tati ekmann Ilaizayan koti mukulem mti mâtâtpesâpm manze ekne!”

⁵⁰ Kegok tazeme Zisasianj kwizet omba ewe kumti yek beye.

⁵¹ Kegok mti gakime Kawawanjalan sesewat mka temanen utu kekek sanjum teepman mapeme totatan ke sutnan teman kauyetnan eselepeme mane mane kaim delanj zeye.† Mti mâkinan mme msat titok mme nanzanj sambe epeewien ⁵² ma am sum sambe kegok andeye. Âpme Kawawanjalan an imbi sambe nâmkinpepemak gakiwien ekjen mbelak zemindeme mamaen wabien. ⁵³ Wati ekjenan sumin katipewien. Âpme Zisasianj gakikiengatanj wage keyet palananj Zelusalem mka teman mepme am sambeyan indik-bien.

⁵⁴ Kegok sokbeme kasa kuku njenan ma kasa kuku an Zisasiyet damunj tabien ekjenan mâkinan mge ma kwilekiki notnanj sambe ke sokbemmege ke ekti igagen penanj kingati pigok zewien, “Penanj sukwep, an kapilak Kawawanjat Nemunanj penanj!”

⁵⁵ Imbi notnan ekjenan kegogak sokjanik tati Zisas ektitimi tapmambien. Imbi ekjen ke ewenan Galili msalen gwaenen mâpmamti mukulem mampeptemien. ⁵⁶ Ekjen kemagengatanj kwilin Malia Makdala mkaengatanj ma Malia Zemsmak Zosep egegat mamit ma imbi njen Zebediyet imbinanj.

Zisas seknjan nanzan enzunjan bempewien

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Zân 19:38-42)

⁵⁷ Âpme gasim beme an mânep milawatnanj teman njen kwitnanj Zosep mkananj kwitnanj Alimatia ek kegok Zisasiyet nemunanj mamtan eganj koti ⁵⁸ Pailletmagen meti Zisas seknjan mmet bembeyet yanqwesime Pailleanj kasa kuku anene ekjenan Zisasiyet seknjan ke Zosep sasayelen diindoye. ⁵⁹ Kegok mme Zosewanj mtoti sanjum alaknanjanj sumunjpeye. ⁶⁰ Kegok mpemti iknanjalan sum alaknanj penanj nanzan palaknanj kenjan kakalimpeyeen keyet kenjan Zisasiyet seknjan bempemti nanzan teman njen wililime meti sum zetnanj bekek tapme mege. ⁶¹ Âpme Malia Makdala mkaengatanj ma Malia njen egelanj zimoselit sumeset ektapmambun.

Kasa kuku an ekjenan sum damunj tabien

⁶² Âpme msejan Sabat tagonjo kan beye keyet sâpe sâpe bumbu an njenan ma Palisi ekjenan Pailletmagen meti ondecti ⁶³ ekjenan pigok zewien, “Amobotnanj, an dâsukiton eganj alik mamtanen zet kapigok zeye, ‘Bet mulup mimi tuk delanj zeme nej ewe belak zem wabap.’ Kegok zeye ke nin nânup. ⁶⁴ Keyepmti mulup zet indamane sum ekdamunj mtapme bet mulup mimi tuk bewe. Mneti nembananj ekjenan meti seknjan kambu mkwawebepgat ma am ekjenan gakikiengatanj belak zem walep koke zewepmagengat ke damunj mbanup. Zet alik mamti zeye keyan dâsuki penanj bein keyanjalak zet dâsuki teman penanj bam sokbesâpm keyan dâsuki kuknanjat ke sebempesâpm.” ⁶⁵ Zet ke kasa kuku ekjenan zeme Pailleanj ekjengat kapigok zeye, “In kasa kuku an notnanj indatetimiti sum weyanji penanj damunj mseip.” ⁶⁶ Kegok zeme ekjenan met sum weyanji damunj mimiyeen kasa kuku an indemti nanzan sekekek ke welime mekindin zeme teganj melim kwalim mbien mneti amnanj tek ke mpemti kambu mmeseipmagen nâmti pilin zampewien.

28

Zisasianj gakikiengatanj wage

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Zân 20:1-10)

¹ Âpme Sabat tagonjo kan delanj zeme msejan Sonda tambunanj msat tapmsame msame Malia Makdala mkaengatanjmak Malia njen kemak Zisasiyelen sum eksât mebus.

² Âpme Amobotnangalen ensel njenan kululunjengatanj kwatoge keyepm mâkinan teman memendepmak mge. Ensel keyan kwatoti sumen ke meti nanzan sekekek mâtâpemt keyet duknanj totapmanje. ³ Ensel ek sepemanj ambeyak nemborj ma sâk miayaknanj satnanj lenjananj penanj. ⁴ Âpme kasa kuku damunj tabien ekjenan egat kingagat omba mti selin belin omba wendime katik katik sim gakikinanj nok msalen tokutumti wembien.

⁵ Kegok mme enselanj imbi egegat pigok zeye, “It kingagapin. Ke nej nâyap, it Zisas tewen kuku nanj egat tatimalup. ⁶ Ek kapi ku tazin. Ek itnananj zeyenok belakzem walep. Pien koti mundumanj bewienen egit. ⁷ It sakwep kapiyak meti nemunanj pigok

† 27:51: Keyet yanjan amnanj nin ilak Kawawanjanmagen njen mebegalen pilin sokbeye.

diindoseip, 'Eklak gakikiengatnañ walep. Mti egañ ñeñañ bemindemti Galili msalen alak mezin in ke meti ekseip!' In neñ zet diindowan ke nâit!"

⁸ Kegok mti egelañ kinğagat ma oloñen temakwep nâmti sum sakwep katikpemti nembrañane ningat zapat dinndosât winde bemberjak mebun. ⁹ Âpme Zisasiyañ eget memendepmak idaikti diidoeye, "Tambuñan penañ, keñ sewakñañ itmak tasem." Zeme egelañ ekmagen koti setnañ ambepumti sesewatsawun. ¹⁰ Kegok mmalut Zisasiyañ egegat diidoeye, "It ku kinğalit. It meti nembrañane ekñengat zemalut ekñañ Galili daen meti ke menaikbep."

Kasa kuku ekñañ damuñ tabien keyet zapat mbien

¹¹ Âpme imbi egelañ selen tapmepmalu an kasa kuku sum damuñ tabien ekñenmagengatnañ notnañ gilik zemti Zelusalem mka teman meti sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ekñen kwitnañ kwitnañ sambe sokbeye keyet zapatnañ mbien. ¹² Zapat ke mme sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ekñañ nâmti sesewat mka temañgalen an damuñ ekñenmak ondekti zet zemtâmpewien. Kegok mti kasa kuku ekñen mânep makukuñañ temañ penañ indamti ¹³ pigok zewien, "In am pigok diindoseip, 'Nin meluk tawemann nembrañaneyañ tambuyet koti Zisasiyet sekñañ kambu mmelo.'" ¹⁴ Âk Loma ekñengalen amobotnañ zapat kapi nâsem beme nin ñep zemann nâsem. Âpme in keyet yayañ ku mseip." ¹⁵ Kegok zeme kasa kuku ekñañ nâme ñep beme mânewin timti zemâtâtindawienok zembien. Kok keyepmti zapat kapiyañ Zuda am ekñenmagen palakñañ beyeyañ pigogat ewe tazin.

Zisasiyañ nemuñanemagen sokbemindaye

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Zân 20:19-23; Nembayelen Muluwin 1:8)

¹⁶ Âpme nembrañane 11 nin Galili msalen meti kalañ ñen Zisasiyañ ikuñañ zemâtâtndaye ke mebenn. ¹⁷ Meti ikuñañ aikbenn ya nembrañaneyañ nin dundum sawennañgut notnañ egañ gakikiengatnañ wage keyet keñ zut mbien. ¹⁸ Mme Zisasiyañ sokñañ koti zeye, "Winde sambe kululuñ keñañ ma msat palen Kawawañañ neñ name delañ zenzeñañ. ¹⁹ Keyepmti in msat katañ meti am sambe Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zikat indame nâgât nâmkijpeme Kawawañ Bipm ma nâgât kwitnann ma Emetak Teñ ningat kwitnann tu zulutindewep. ²⁰ Mti neñ kwitnañ kwitnañ sambe zemâtâtindawan ke gawepupuyelen kekok zikat indawep. Âpme neñ zema nâit, neñ kan katañ inmak kwesiñ kwesiñ mamti tapmanepema kan delañ zenzeñañ bewe."

Mak Magan Zisasiyet yanaj meluwan kapi mge

Mak ek Zisasiyet nembajane ekjengalen manjeengatnaj yek. Ek Palyet notnanjat donaj. Egat kwitnaj njen Zân Mak makuip. Ek Zelusalem mkaen sokbeye kogogapmti Zisasiyan zigok mamkwakwatnaj e nâmâtâtîm tati keyet ketanj kuye. Ma Zisasiyet nembajane ekjenmagengatnaj zet notnaj nânge kemak temakwep timtusum kuye. Makgat donanjat kwitnaj Banabas (Kolosi 4:10) kegogapmti eganj Pâlmak donaj idamâti Kawawanjalen Zet Zapat Dolakjanj kapi kumbeme am Zuda manjeen ku sokbem-bejanmagen mege (Nembayelen Muluwin 15:38-40).

Kan eganj bujam zapat kapi kuyeen am Loma msalengatnaj amobotnanjanj egat kenderjan mambien ekjenanj an winde toj ekjengat nâme mobotnaj mambemtangapmti Zisasiyet yanaj an winde toj Kawawanjalengatnaj koge kekok kuye. Maganj Zisasiyan mulupmanj Bipmanj Kawawanjanj zempeme kogeon yanbemti meon sakwep sakwep miminjanok kogok kuye. Eganj meluwanj mgeen zet kabonj sambe aikbek: “Miminjak”, “Mmambeyegak”, “Patanj zemti keyegak”. Zet notnaj zet timtâmti zenzenjanok kumâge. Zisasiyan msalen koti manjeyelen ma gakikijanjanj ma gakikiyengatnaj wage keyelen zet zapatnaj omba mge.

Zet noteknanj temanj kapigoganj Makgalen bujam zapat kejan talip:

1:1-8 Zân an tu zulutindenderjan mulupmanj yanbebenanj

1:9-11 Zisas Zânanj tu zulutpeye

1:12-13 Zisasiyanj Sadanjalen tetimaemaeen moti ku sukjanj beye

1:14-6:29 Zisasiyanj Galili msalen Kawawanjalen Zet Zapat Dolakjanj zemkawanj beye

6:30-9:32 Zisasiyanj Galili msalen Kawawanjalen Zet Zapat Dolakjanj mulup mde-lanpepeyelen bududuk beye

10 Zisasiyanj Zudia msalen Kawawanjalen Zet Zapat Dolakjanj zemkawanj beye

11-15 Zisasiyanj sindem timti gakikijanjalen zet zapat

16 Zisas wawatnanjalen zet zapat

Zân tu zulut ananj Kawawanjalen Zet Zapat Dolakjanj zemkawanj beye

(Matiyu 3:1-12; Luk 3:1-18; Zân 1:19-28)

¹ Zânanj Kawawanjat Nemunanj Zisas Kilaisiyelen Zet Zapatnaj Dolakjanj kapi yanbemti ku zemsokbeye. ² Kwitnaj kwitnaj kapuk sokbembeyet Kawawanjalen golan zenze an Aizayaanj ewenjan baen meluwanj pigok mge:

“Nânik! Kawawanjanj zet pigok zeye, ‘Nen bujam zapat zenzenn an njen zempema eganj koti njanjanj bemindamti selin weyanjindewe.’” *(Malakai 3:1)*

³ An nenanj msat tunjupmanj kwizet kapigok takuin, ‘Amobotnanjat setnanj weyanjme doananj bak.’” *(Aizaya 40:3)*

⁴ Zet keyet katanj Zân tu zulut ananj msat tunjupmanj sokbembkawanj beme am sambeyanj ekmagen meti yomengatnanj kejin gilik zemti tu zulupme Kawawanjanj yomin zemzulutindendeyet mandindomtan. ⁵ Âpme Zudia msalen ma Zelusalem mka teman am mambien ekjen sambeyanj ekmagen âlâk zem meti mama miminjin bekananj ke zemsokbeme Zânanj Zodan tuyen tu zulutindeye.

⁶ Âpme Zânanj ikjanj melakandunanj teepmanj kamel keyet zupmanjanj weyayanjanj ke peme topmo bitimanj songom sekjanjanj weyayanjanj pemanen zamamtan. Âpme meunanj gwidek ma bizik tunjanj mee ke timti manimamtan. ⁷ Eganj Zet Zapat Dolakjanj kapigok am zemkawanj bemindaye, “An bannanen takozin, ek windejanjanj penanj, ek bekebonj nenj bukabonjanj elenjanj timpema njep ku bewe. ⁸ Nenj belak in tu etanj manzulutindeyanj. Yanj eganj ikjanj kobeon Kawawanjalen Emetak Tenj ke indame tiwep.”

Zânanj Zisas tu zulupeme Sadanjalen tetipeye

(Matiyu 3:13-14; Luk 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Kan keyet Zisasiyanj Nasalet mkaengatnanj Galili msalen kopatanj zemti Zânmalen mepmo Zânanj Zisas Zodan tuyen tu zulutpeye. ¹⁰ Zulutpeme Zisasiyanj tuyengatnanj kwapme kwapme keyegak kululunj njandem tapme Kawawanjalen Emetak Tenjanj sasakandenombe kebonj bemti ekmagen toge. ¹¹ Topme kululunjengatnanj zet nen kapigok toge, “Gej nâgât Nemun dolakjanj penanj. Nenj gâgât gogot penanj mamiap. Gej nâgât kejan mamim olojanj bemnenik.”

¹² Zemdelaanj zeme keyegak Kawawanjalen Emetak Tenjanj Zisas penjeme msat tunjupmanj igak mege. ¹³ Meti ke kasup 40 kekok songom kukjanjanj didikjanjanjgatanjanj

eknjengat tunjuwina meti mame Sadangalen tetimaemae sambe sokbemsaye yangut egañ katikñañ bemti tage. Kegok mme Kawawangalen ensel kululuñengatñañ ekñañ kot mukulem mpewien.

*Zisasiyañ nembajane yañbemti zulak zulak indatiye
(Matiyu 4:12-22; Luk 4:14-15, 31-37; 5:1-11)*

¹⁴ Âpme amobotnañ Elolañ Zân mka katikñañ peme tage. Kan keyet Zisas ek Galili msalen meti Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ am sambe ¹⁵ pigok manzemzikat indametan, “Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama kan bududuk bein. Keyet yomengatnan keñin gilik zemti Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ nâmti nâmkinjañ.” Kegok mandiindometan.

¹⁶ Yañ misenjañ Zisasiyañ Galili tundua ganzenaset wapme wapme metneti Saimonmak datnañ Endulu egeñan tunduaen angalayet elengolamidana angala tatimalut idige. An zut ke muluwit ñotekñañ angala titi mulup ke mampmetun. ¹⁷ Yañ Zisasiyañ metneti idikti pigok diidoeye, “An zut, it neñmak kopmalu meti neñ angala matilup kegogak am timti neñmagen tusum indendeyelen mulup ke zikat idawap.” ¹⁸ Zeme egeñan nânâñak elengolamit mee pi timalu temepme keyegak wati Zisas mampmebun.

¹⁹ Belantik bugan dati meti naman Zebediyet nemulatnetet Zemsmak Zân idaige. Egeñan kegogak wañganjanan tati elengolamit taomkekmalu ²⁰ idikti keyegak kwizet idakumtetime nâmti biwit Zebedi ma mulup an notnañ wañgaen tabien ekñañ katim indemti kot Zisas mâti mebun.

²¹ Meti ekñañ Sabat tagoñgo kanen kan keyet Zisasiyañ nembajane ekñañ ke inda-time Kapaneam mkaen moti Zuda ilinañgaleñ sesewat mkaen moweti Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ am zemzikat indammege. ²² Âpme amnañ zetnañ ke nâmti zet zenzenañgat nâmtetem omba penañ mbien. Zisasiyañ naman zii zet zikat indanda an ekñañ zet manzemtemienen e silim indemti winderañben zemzikat indammege.

²³ Âpme an ñen we bekanañmagan totapmangeyañ wat kanñañ temañ kumti zeye, ²⁴ “Zisas Nasalet mkaengatnañ, geñ eneyet kot omenzan ndamti ndawalesâgât tapmnik? Geñ Kawawangangatnañ An Terj penañ ke nâmtâtageyañ.”

²⁵ Zeme Zisasiyañ we bekanañ an keñan tage keyet zemkulumpemti zeye, “Geñ zet sambe mimiñañ buzak angat keñangatnan kwati belakñañ met!”

²⁶ Zeme we bekanañ an bekan piwan sekñañ winderañben mbutemti kanñañ temañ penañ kumti an keñangatnan kwati mege. ²⁷ Âpme am tabien ekñañ nâmtetem penañ mti ilinak met zenâ zenâ mti zewien, “An kapi kwilekiyet set alakñañ penañ zikat ndame ekuwa? An kapi we bekanañ ekñañ zemindeme mebegalen keyet winderañ tasaingapmti zetnañ zeme gawepumti mezin.”

²⁸ Âpme keyet zapatnañ sakwep penañ Galili msalen ilindinj palakñañ bemekopme am sambeyañ nâme delañ zeye.

*Zisasiyañ am zawatmak sambe weyañindeye
(Matiyu 8:14-17; Luk 4:38-44)*

²⁹ Zemsmak Zân Zismak ilinsakwep Zuda ilinañgaleñ sesewat mkaengatnan toti Saimonmak Endulu egeñan mkaen mowebien. ³⁰ Âpme Saimongat tatnañ imbi zawat sek kikip temañ tapmme keyet zapatnañ Zisasiyet ³¹ dundume nâmti egañ mka keñañ tawamanğaen ke meti betnanen atamti mwapme keyegak zawat sek kikip bepiwan katikpeme wati timbunuluñ indaye.

³² Mti tatnepeme msat tambusât tapmme am notnañ ekñañ noline zawatmak ma we bekanañinmak indatimti Zismagen kopmâbien. ³³ Kogogak mka keyetnañ am mee piyañ ilinsakwep mka dembusegeset pi met gak zemti tabien. ³⁴ Âpme egañ an zawalinañ sepem igak igak ma we bekanañinmak mâtindeme we bekanañ ekñañ Zisasiyet yañañ nâmtâpewiangapmti egat yañañ ku zemsokbembeyet zemkulumindeye.

³⁵ Mulup ke tapmmetneti wenje yañ tambunañ penañ ewe msasapiñañ tapme Zisasiyañ wati mkaengatnan toti msat kwisak piñañ penañ igak metati dundundu mulup tapmanğa. ³⁶ Âpme Saimonmak am notnañ tabienañ Zisas mâti mebien. ³⁷ Meaikti zewien, “Zisas! Am sambe ekñañ gâgât timalip.”

³⁸ Zeme Zisasiyañ pigok diidoeye, “Neñ Kapaneam mka ke wa belak ku pemkola, ke nin mka sokñañ notnañ tapmezinen ke meti Zet Zapat Dolakñañ eyo diindondoyet nâmti kola.”

³⁹ Âpme Galili msalen mka katan tokwati Zuda ilinañgaleñ sesewat mkaen meti Zet Zapat Dolakñañ diindomti am notnañ we bekanañ keñinan tatatnañ eyo mâtindeye.

Zisasiyan an ñen liŋgit satnaŋaŋmak mme ñeluye
(*Matiyu 8:1-4; Luk 5:12-16*)

⁴⁰ Æpme an ñen liŋgit satnaŋmagaŋ Zisasmagen kotpedondom samti pigok yaŋkwesiye. “Amobotnaŋ, geŋ ñep weyaŋñeneyelen nânik beme liŋgit satn kapi mmane ñeluk.”

⁴¹ Zeme Zisasiyan an ke ekti egat kember penan nâmti betnaŋaŋ sekjanaŋ timakti zeye, “Ñep nâmgeyapgat liŋgidi ñepbak!” ⁴² Kogok zeme keyegak liŋgit satnaŋaŋ piwan ñelume sekjaŋ dolakjaŋ beye. ⁴³⁻⁴⁴ Æpme Zisasiyan an keyet zeye, “Geŋ meti am ñengat sedi dolakjaŋ bep keyet zet zapatnaŋ ku diindomane nâseip. Geŋ belak buzak meti sâpe sâpe bumbu an ekmagen mepmane egaŋ sekdi weyaŋ wilingim gikme delaŋ zeme geŋ ewejaŋ baenen Mosesiyaŋ sâpe sâpe zigoset bumbuyelen meluwaŋ mge keyet kataŋ Kawawaŋgat sâpe sâpe bumane amnaŋ liŋgit satnaŋdi dolakjaŋ bep keyet yaŋaŋ nâseip.” Zisasiyan zet windenjaŋber kekok zemti keyegak zempeme mege. ⁴⁵ Yaŋgut an piwan selen mepmambe dolakjaŋ beye, keyet zet zapatnaŋ am sambe diindom mege. Keyepmti Zisasiyan mka teman am sambeyaŋ kot bemisikti bembuluŋ tabien. Keyepmti egaŋ igak msat tuŋgupman meti âlâk gâlâk tapme am mka ñande sambeyaŋ ekmagen kopmâbien.

2

Zisasiyan an wesin ñen mme dolakjaŋ beye
(*Matiyu 9:1-8; Luk 5:17-26*)

¹ Zisasiyan mameti ewe gilik zem Kapaneam mka teman kopataŋ zeme amnaŋ bujaŋaŋ nâmbien. ² Nâmti am sambeyaŋ kot mka kejaŋ ma set dembiseen meti gak zem tapme Zisasiyan Zet Zapat Dolakjaŋ tadiindomange. ³ Diindomambe tapme an zulak zulagaŋ an wesin luanzamti Zisasmagen kobien. ⁴ Koti ekme am sambeyaŋ misik tabiangapm Zisasmagen sokjaŋ kokogat kwindemti mka nukjaŋ moti Zisas tageen penan ke mka ñokjaŋ ampambelaŋ taiŋaŋ ke asekbem asekbem mti aimbojaŋ an wesin ke luajaŋ melesin tegeŋ timtapme âlâr âlâr peme towege. ⁵ Zisasiyet kandaŋaŋ towepme Zisasiyan nâmkinjaŋpepeŋin kaliŋaŋ ke ekmâtâti awesiŋgat zeye, “Nemun, gâlen yomdi katikpeyaŋ.”

⁶ Zeme zii zet zikat indanda an notnaŋ tapmambien ekjaŋaŋ zet ke nâmti kejaŋaŋ kapigok otnâmbien, ⁷ “An kapi Kawawaŋgat zet mobotnaŋ penan min! Msalen an ñen yom katikpepeyelen windenjaŋ ku tazin; yom katikpepe mulup e Kawawaŋgalen etaŋ!”

⁸ Nânâ keboŋ otnâme keyegak Zisasiyan kejaŋaŋgat yaŋaŋ ekti pigok diindoye, “Kwilekiyet in nânâ bekaŋaŋ keboŋ kejaŋaŋaŋ taotnâip? ⁹ In nâme an wesin gat zet zigok zenzeyelenaj eleŋ beleŋ bein, ‘Yomdi delaŋ zein’; ma ‘Wati luendi gapumti met keyaŋ bein?’ ¹⁰ Pi Angat Nemujaŋ neŋ keyepmti neŋ msalen am yomin katikpepeyelen Bien Kawawaŋaŋ windennaŋgayaŋ tatnain, ke mma in nâgat yaŋaŋ nâmtâtâtâgaleŋ miap.” Zemti awesiŋmageset ekti zeye, ¹¹ “Geŋ wati sinkwilimbaŋdi ambepelet timti mkandaŋ met.” ¹² Zeme egaŋ wati keyegak sinkwilimbaŋaŋ ambepelet timtoti tambaŋgumen mepme am sambeyaŋ ekti nâmtentem temaŋ penan mti zewien, “Nin muluwaŋ kapi manamaŋ penan sokbeme eknup. Zemti Kawawaŋgat kwitnaŋ mwati sesewatpewien.”

Zisasiyan an ñen kwitnaŋ Liwai zemtetiye
(*Matiyu 9:9-17; Luk 5:27-39*)

¹³ Egaŋ mulup ke mme delaŋ zeme mka petapme toti ewe Galili tundua ganzenan negak mepme am sambeyaŋ ek ekti kot ondekti bembuluŋ tapme egaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakjaŋ zemzikat indammge. ¹⁴ Tadiindonetiti toti met Alipiasiyet nemuŋaŋ Liwai takis mânep mkaen totati mulup tapmme ekti zeye, “Geŋ kopmane medi.” Zeme keyegak mulupmaŋ bee pem wati toti koge.

¹⁵ Koti Zisas aikme ilinsakwep meti mkaŋaŋ patan zewien. Æpme Zisasiyan egalen mkaen ke moti meu tatnime am takis mânep timti butnaŋ kambuŋaŋmak ilinaŋgat matimtemien ekjaŋ ma am yomtoŋ ekjaŋmak Zisas ekjaŋaŋ nemuŋane ilinsakwep keyegak motati tu meu tatnimambien. ¹⁶ Mme Palisi ekjaŋgalen maŋgeangataŋaŋ an zikat indanda notnaŋaŋ meti Zisas nambaŋaneyet indayaŋkwesiwien, “Kwilekiyet Zisasiyan tu meu am yomtoŋ ma an mânep takis butnaŋ kambu matip ekjaŋmak pi tati tatnin?”

¹⁷ Tazeme Zisasiyan nâmti pigok diindoye, “Am zawatpiŋ ekjaŋaŋ doktamagen ku mamelip, zawatmak ekjaŋaŋgut doktamagen mamelip. Sepem kekok neŋ wan am ilinaŋgat nâme teŋ mambein ekjaŋ indatitiyet ku toban. Am yomtoŋ ekjaŋ yominangatan gilik zemti indatitiyelen toban.”

¹⁸ Zuda am ilinaŋgalen set Kawawaŋgat sesewatsasâti tu meu mee manzemkulumpematatemien. Kekogak kan ñengat Zân tu zululut anmak Palisi ekjaŋgalen nembayaŋ meu zemkulumpemti tapme am notnaŋaŋ Zisasmagen koti yaŋkwesiwien, “Zân tu zululut

anmak Palisi ekñengalen nembrañineyañ meu zemkulumpemti matalip âtnaman gân nembayañ kekok eneyet ku mip?”

¹⁹ Yarñkwesime Zisasiyañ pigok diindoye, “Neñ ekñenmak talapgapmti ekñenañ oloñen mti tu meu zemkulumpemti belak ku talip. Âpme neñ an ñenañ mge keboñak an keyañ imbiñañmak bet butete kanan beme notnane meuyet indamandame koti meu ninipin belak ku matalip, ekñenañ tu meu nimwanñti oloñen mamip. ²⁰ Yar maneti kan danjome an ke notnaemak tatnepeme kasa ekñenañ kot mandamti mepme kan keyet kemberj mti tu meu ninipin ñep zemkulumpemti tabep.

²¹ Mka tokan tungupmanen etimbemberañ alakñañ atimti ku weyañ bek. Weyañsât tapmpemane egañ bululuñ zemtobodak. Keyepmti alakñañ etañañ mpemane dolakñañ kalijañ tadak keboñ. ²² Ma am ñenañ singapañ sãñsãñ busât selik telepmanen bunak beme pululuk zemti mulatnak. Keyepmti selik alakñañen bunak beme egañ epeepin; dolakñañ zinak!”

*Sabat tagoñgo kangalen zet
(Matiyu 12:1-8; Luk 6:1-5)*

²³ Sabat tagoñgo kan ñengat Zisasmak nembrañane ekñenañ set wit mulup tungupmaset meti Sabat tagoñgo kan keyet keñañ kwileki ñen ku mimiyelen zenzenañangut nembrañane ekñenañ mepmambe wit katnañ notnañ belinañ tapmâtñnimepmambien.

²⁴ Âpme Palisi ekñenañ indikti Zisasiyet pigok yarñkwesiwien, “Zisas, pi ekbak, nembandine ekñenañ Sabat tagoñgo kangalen set bemberañ notnañ pi kwilekiyet taangosoip?”

²⁵ Zeme nãmti Zisasiyañ pigok indayañkwesiye, “In yeñsokñ Dewit ma anene meuyet olati meluwan ku mimiñañ mbien. Ke papiaen muluwan mimiñañ e in ku mamaiñ nãip? ²⁶ Abiatayañ sãpe sãpe bumbu an ñenañ manje kan keyet amobotnañ Dewilañ Kawawañgaleñ sesewat mkaen moti Kawawañgat zikatnan nupmamañ bemberañ ke mnimti anene notnañ indame nimbien. Nupmamañ ke am belakñañ ku manimtemien. Sãpe sãpe bumbu an ekñenañ etañ matimnimtemien keyangut ekñenañ meuyet penañ gakimti kilen ke anene timkotindame nimbien.”

²⁷ Zet zapat ke mimindamti zeye, “Amgapmti Kawawañañ Sabat tagoñgo kan ke mme sokbeye. Wa Sabat tagoñgo kan keyepmti Kawawañañ am ku indaweyañge. ²⁸ Angat Nemunañ neñ Sabat tagoñgo kan ma kwitnañ kwitnañ sambe wein kapiyelen Amobotnañjin mayap.”

3

*Zisasiyañ Sabat tagoñgo kan sutnateman an betnañ seleuunañ ñen weyañpeye
(Matiyu 12:9-14; Luk 6:6-11)*

¹ Zisasiyañ ewe gilik zemti Zuda ilinañgaleñ sesewat mkaen negak moti an betnañ seleuunañ ñen tapme ege. ² Âpme Palisi notnañ tabien ekñenañ Zisasiyañ an kapi Sabat tagoñgo kanan kapi weyañpeme ekti wapmet zelen pesenu, zemti ekdamuñ mtabien.

³ Âpme Zisasiyañ an betnañ seleuunañgat zeye, “Geñ wati ñenañ pieneñ kwat.”

⁴ Zemtetime motapme Zisasiyañ am pigok indayañkwesiye, “Sabat tagoñgo kanan mulup dolakñañ mimiyelen ma bekanañ mimiyelen am mamañjin ewe weyañindendeyelen ma indawalapme gakikiyelen? Ze zeme nãmbi.” Indayañkwesime ekñenañ zelinpin buzak tabien.

⁵ Âpme amnañ keñ katik mme Zisasiyañ nãme ñep ku beme ñenzinñmak tokwaindikti an betnañ seleuunañgat zeye, “Bedi mututut.” Zeme betnañ mututupme betnañwan dolakñañ beye. ⁶ Ke mme Palisi ekñenañ sesewat mkaengatnan toti meti keyegak amobotnañ Elotgat mukulem mimiñane ekñenmak ondekti, “Set zigoset aikti Zisas kumann gakiwe,” zemti zemkabewien.

Am sambe penañ tundua ganzenan ondekbien

⁷⁻⁸ Âpme Zisasmak nembrañane ekñenañ Galili tunduaen mesât mme Galili msalengatnan am sambe penañañ indikti indamãpmbien. Mepme am sambe Zudia msalengatnañ ma Zelusalem mka temañgatnañ ma Idumea msalengatnañ ma Zodañ tu nembetgatnañ ma Taia ma Saidon mka temañ keyet nembet nembet mka isisikñañ notnañgatnañ am sambe penañañ Zisas mulup mimiñañgat zapatnañ mekopme nãmbiengapmti ekmagen ondek kopmãbien. ⁹ Am sambeyañ kot bembuluñti Zisas neñ ekbi geñ ekbi mti Zisas bekan mañgalañpeme weweyelen mbiengapmti nembrañaneñ wajañ ñen sakwep aik-sasayet zeye. ¹⁰ Zisasiyañ am sambe maweyañjindemtañgapmti am zawatmak sepem igak igagañ koondakti Zisas timekti dolakñañ bembeyet âmandamti dopmañ âtape dopmañ âtape mti mañgalañpeme weweyelen mge keyepmti, “Wajañ aiiat,” ke zeye. ¹¹ An we

bekanañinmak kwep kwep ekñenañ Zisas zimosetnañ kot ekti kandañan tokutumti ñagak temañ palen tazemambien, “Geñ Kawawañgat Nemuñan.”

¹² Ápme Zisasiyañ we bekañañan egat kekok zemkawañ kumbembeyelen zemkulu-mindeye.

Zisasiyañ an 12 ombemindeme Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ bembeyet zemindeye

(Matiyu 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Ápme tunduaengatanan am notnañ Zisasmak ilinsakwep kalañan mobien. Motati Zisasiyañ am kwiyet nâme ñep beye ekñen ke indazemandame ekmagen kopme ¹⁴⁻¹⁵ 12 ekñen pi ikñañmak mamayelen indaombemti an Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ zempalakñañ bembe an zenzeyelen ma we bekañañ indapmobogalen zemindemti winde indaye.

¹⁶ An ekñen keyelen kwilin kapigok:

Saimon (kwitnañ ñen Zisasiyañ Pita kuye) ma

¹⁷ Zebedi nemulatnenet Zemsmak meniñañ Zân egelañ ñenzinziñ mti kwizet ñagak temañ makumtemun, keyepmti Zisasiyañ egagat kwilit Boaneges kuye. Kwit keyet yañañ ningalenañ zeleset gilik zemann kululuñ kwisak kekok bein.

¹⁸ Ma Endulumak

Pilip ma

Batolomiyumak

Matiyu ma

Tomasimak (Alipiasiyet nemuñan)

Zems ma

Tadiasmak

Saimon Zelot*

¹⁹ ma Zuda Iskaliot mkaengatanañ. An keyañ maneti bam Zisas zemkuye.

Amnañ Zisasiyañ mulup we bekañañ ekñengagat ñeñañin Beelsebulmak tapm kekok zewien

(Matiyu 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Meti mkaen motapme am sambeyañ ekti ewe kobem misik tapme keyepmti Zisas nembajane ekñenañ tu meu niniyelen set ku sokbemindaye. ²¹ Ápme Zisasiyet mamnot-naneyañ zapatnañ ke nâmti, “An pi keñañ kilom beme mene tapm,” zemti aiksât mebien.

²² Ápme zii zet zikat indanda an notnañ ekñenañ Zelusalem mka temañgatnañ kapi Zisasiyet zewien, “An kapi Beelsebul† keñañ tazin.” Ma am notnañan zewien, “An kati we bekañañ ekñengalenañ ñeñañinañ winde same we bekañañ ekñen am keñinangatanañ tapmâindeme melip.”

²³ Zeme Zisasiyañ nâmti am ekñen ke indamandame kopme bemzenze zet ñen kapigok diindoye, “Sadañañ zigoset Sadañ ikñañmak mâpme medak? ²⁴ Ma msat kwepgalenañ am mañgeyañ kalañti âmandawiek beme msat kwep am mañge keyañ winderinberñ ku tabiek. ²⁵ Ma mka ñen keyet keñañ amnañ kalañti âmandawiek beme mka keyet kwitnañ bekañañ benak. ²⁶ Ápme Sadañgalenañ mulup an ekñenañ epeemti ilinak âwiek beme windemberñ ku tabiek ma ekñengalenañ mamañin dolakñañ ñep ku tatnak.

²⁷ Ápme an ñen winderñañberñ penañ e nâmtiñgut kwindiñ moti milawatnañ kilom kambu ku matip. Egañ ñeñañ an katikñañ beke ambeti setnañ betnañ zampeme tadak beme ñep milawatnañ tinak. Bemzenze zet kapi Sadañgat zenzeñañ. Sadañ ñeñañ ambeti zampeme tapmeñgut we bekañañ am keñinan talip ekñen ke ñep indamâbâgalenañ.”

²⁸⁻³⁰ Amnañ Zisasiyet, “We bekañañ keñañ tazin,” kekok zewiengapm Zisasiyañ zet kapi zeye, “Ñeñ zet kapigok penañ zema nâit, amgalenañ mama mimi bekañañ sambe ñep katikpepeyelen ma Kawawañgat zet mobotnañ mimi keyelen yom kekok ñep katikpepeyelen. Ñeñ Emetak Teñañ winde name we bekañañ taindapmâlappapmti Emetak Teñañgat zet mobotnañ zenze keyelen yom ñep ku katikpepeyelen. Yom ke delañ zenzeñepiñ tapmetnepeme yom keyet dopmañ time delañ zewe.”

Am Kawawañgalenañ zet mañgawepuwen Zisasiyet sipbutnañene

(Matiyu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Ápme Zisasiyet mamnotnane ekñenañ mka solonanañ baen kotati Zisasiyañ kwatotogat zepeme mopme tapmambien. ³² Zeme am sambe ekmak mka keñañ tabienañ Zisasiyet zewien, “Mamnodine ekñenañ zupman baen kotati gâgât tazeip.”

* **3:18:** Kwit keyet yañañ Matiyo 10:4 ekbak. † **3:22:** Beelsebul ek we bekañañ ekñengalenañ an ñeñañ bembe an. Zuda am ekñenañ Sadañgat kokog manâmtiemien.

³³ Zeme egañ am ekñengat pigok indayañkwesiye, “Kwiyañ nâgât mamnotnne beip?”
³⁴ Zemti am tabien ekñen meindik koindik mti zeye, “In talip kapiyañ nâgât mamnotnne
penañ beip! ³⁵ Am ekñen Kawawañgalen zet mañgawepup ekñenañ nâgât mamnotnne
penañ beip.”

4

*An ñenañ alialik katnañ time megeyet bemzenze zet
(Matiyu 13:1-17; Luk 8:4-10)*

¹ Âpme Zisasiyañ ewe Galili tundua ganzenanak meti Kawawañgalen Zet Zapat
Dolakñañ tazemzikat indame am sambe penañañ koti bemisik tabiangapmti egañ wañga
ñengat moti tu palen tapme amnañ tu ganzenan gambibigen totabien. ² Tapme egañ
bemzenze zet zemti nânâ sambe zemzikat indameti bemzenze zet ñen kapigok zeye,

³ “Nâip, an ñenañ wit katnañ muluwen meti timtetelime mekoge. ⁴ Âpme katnañ
notnañañ bululuñ zemti selen totemepme ageyañ koti ekti nimbien. ⁵ Âpme katnañ
notnañañ bululuñ zemti msat nanzañ palen toge. Ke msat isikñañ bugan bududuk gwaen
nanzañ palen etañ tageyepmti dukñañ sakwep patañ zemkwage. ⁶ Yañ kasuwañ kwageen
kan keyet kindiñañ msalen baen penañ ku tototnañgopm zime gakiye. ⁷ Âpme katnañ
notnañ bululuñ zemti didik nusi keñaen toti kwakwat e ñep kwage yanggut nusi kwati
minzilime eiñeiñ siye. ⁸ Âpme katnañ notnañañ bululuñ zemti msat kelakñañ temanen
togeypm penañañ dolakñañ epeem kwat temañ bemti tepmañ notnañgat katnañ 30
sokbeye. Ma tepmañ notnañgat penañañ 60 sokbeye. Ma tepmañ notnañgat penañañ
100 sokbeye.” ⁹ Zisasiyañ bemzenze zet kekok zemdelañ zempemti pigok diindoye, “An
ñen zet nânâyelen tikñañañ tazinañ zet kapi ñep opeimti nâsem.” ¹⁰ Kegok zemdelañ zeme
amnañ kalañ mekopme Zisasmak nembrañane ma am notnañ ek kwesiñ mâpmamtemien
ekñañañ ilinak tati bemzenze zet keyet yañañgat yañkwesiwien. ¹¹ Yañkwesime egañ pigok
diindoye, “Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet zet enzililiñañ tazin keyet
yañañ in sosok zemkawañ bem indandañañ. Âpme an notnañ belak kileñ zupman maip
ekñengut bemzenze zet etañ diindondoyet zenzenañ. ¹² Keyepmti Aizayayan pigok zeye,
‘Ekñañañ zikalañ eek ektiñgut penañ ku maekmâtâlip. Ma wagañ zet nânâ e nâmtiñgut
penañ ku manâmâtâlip. Ekñañañ weyañekmâtâbiek ze Kawawañmagen keñ gilik
zenze aikme yomin katikpenak.’ ” (Aizaya 6:9)

*Zisasiyañ bemzenze zet zeye keyet yañañ zemkawañ beye
(Matiyu 13:18-23; Luk 8:11-15)*

¹³ Zisasiyañ zet kekok mti pigok indayañkwesiye, “In kwilekiyet bemzenze zet mandi-
indoyap keyet yañañ ku nâmâtâlip? In zigoset bemzenze zet notnañ sambe zewap
keyet yañañ nâmâtâbep?” ¹⁴ Kegok indayañkwesimti bemzenze zet keyet yañañ pigok
diindoye, “An wit katnañ time mege ke Kawawañgalen zet keboñ ¹⁵ ma katnañ notnañ
selen totemegeen am keñin keboñ ke Kawawañgalen zet nâme keñinan topmatazinañgat
Sadañañ koti makumsagat min. ¹⁶ Ma am notnañ nanzañ palen toge keboñ ekñañañ
Kawawañgalen zet nâmti keyegak zet keyet nâme dolakñañ beme oloñen temañ mamip.
¹⁷ Keyañgut keñinan penañ Kawawañgalen zet zapat ku nâmkatik bemti kindiñañañ
ku time towewetnañgopm Kawawañgalen zet zapat dolakñañgat kasa ma sisipenpen
mimindame keyegak makatikpeip. ¹⁸ Naman am notnañ ekñen nusi keñañ totemege
keboñ. ¹⁹ Ekñen keboñañ msatgalen nukñañ sambemak mânep milawatgat tikñañañ ma
kwitnañ kwitnañ notnañgat eyak mimi keyañ mamañin minzilime eiñeiñ masimalip.
²⁰ Ma am notnañ katnañ msat kelakñañ temanen towenje sepem keboñ. Ekñañañ
Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ nâmti nâmkipemti keyet penañañ am notnañmagen
30 ma notnañmagen 60 ma notnañmagen 100 mee kekok masokbeip.”

*Lam batiyañ ku kwalatpepeyelen zet zapatnañ
(Luk 8:16-18)*

²¹ Zemti zet ñen naman pigok tustum zeye, “Âpme amnañ lam koñbemti batiyañ dukñañ
ku makwalapenup ma mundum wewe kandañañ ku mambepenup. Nin lam koñti
mundumañ tatatnanen sosok bempemann tapme am mka keñañ matalip mbusatnañ
mambemindein. ²² Nâlen zetrn ke lam nembon keyepmti in nâlen zetrn zemkawañ bewep
beme nânâ enziliñañ matazin ke ewe ku enzilim tabe ma nânâ kwatam tazin mâtâpeme
kawañ bewe. ²³ An ñen zet nânâyelen tikñañañ tazinañ zet kapi ñep opeimti nâsem.

²⁴ Keyepmti in weyañnâmâtâbep enenogat am ñen Kawawañgalen zetrnañ nâmti
nâmtikñañ mbe beme Kawawañañ nânâñañ ewe tustumti sawe keyepm egañ nânâñañ

sambe penaj tasawe. ²⁵Ma am njenaj zetnaj nâmti nâmtikñaj ku mbe beme Kawawanaj nânâñaj isikñaj ekmak tasain ke menzem mbe.

Wit katnaj epeem kwapmâgeyet bemzenze zet

²⁶Kawawangalen zelaj ammagen msat katanj mekopme am sambeyaj kwati egalen zemâtâtâtgat katnanen mama keñaj mepmâbien keyet pigok bem zema nâit. An njenaj muluwen wit katnaj time mege. ²⁷Âpme egaj tambu misa pi wemwat wemwat mti katnajaj mulupmaj zigok tapm bee eekpiñ mme msat keñajak kaim igak epeemti dukñaj makwazin. ²⁸Msalaj ikñaj katnaj ke mukulem mme dukñaj epeemti kwat sinaj betnaj mti penajaj mapein. Yan maneti ekñen beewan ²⁹penajaj memuj memuj bemtemepme elanjenje kanan beme wanam mti maantip.”

Mastat katnajgat bemzenze zet
(*Matiyu 13:31-32; Luk 13:18-19*)

³⁰Âpme Zisasiyaj bemzenze zet njen kapigok zemti diindoye, “Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama keyet yanaj mastat katnaj keboñ. Ma neñ mastat katnaj keyet palen bemzema nâseip. ³¹Msat sambe tep katnaj notnajaj mastat katnaj sebempeip. Mastat tep keyet katnaj isikñaj bugan penaj yan an njenaj mulupmanen mmet ondeme ³²epeem kwat sememti antemañelip bemti sinaj betnaj mekopme age ekñenaj ke motati keyet eyonaj mkanjin mawalati kelin mambeip.” *

³³Zisasiyaj bemzenze zet keboñ keboñ notnaj sambe zemti animbi Zet Zapat Dolakñaj Penaj nânâñinajgat katanj mandiindomtan. ³⁴Egaj am sambe zet sosok yanajmak zemkawanj bembepiñ belak bemzenze zet etaj mandiindomtan yan nembajanemak ilinak tati naman bemzenze zet manzemtan keyet yanaj manzemkawanj bem indamtan.

Zisasiyaj tâgâ lumun temaj zemkulumpeye
(*Matiyu 8:23-27; Luk 8:22-25*)

³⁵Kasup keyegak manepeme gasim beme Zisasiyaj nembajaneyet zeye, “Nin tundua nembet daeset mebegalengat kame metne.” ³⁶Kegok zeme nembajane ekñenaj am sambe bepi katim indemti Zisasiyaj tapmanjeen wanja keyegak moti Zisasmak ilinak mepme am notnajaj wanja notnajgat moti indapmoti keyegak mebien. Mepmambe Zisasiyaj mulukgat mti wanja butnaj delaj zenzenaj kwilimbenaj met bemti mulukñaj bekan tawemañje. ³⁷Taweme tâgâ lumun temaj penaj kwati tundua kumbume tundua mamaraj temaj kwati wanja keñaj tuyaj toti gak zesât mge. ³⁸Âpme nembajane ekñenaj mebutemti zewien, “An zikat indanda, tuyen toti walesâpmnup pi geñ nânâpiñ belak muluk kwapem tawenik?”

³⁹Zemti buteme mulugengatnan wati tâgâ ma tu zemkulumidemti zeye, “It buzak talit!” Zeme tâgâyanj zetnaj gawepumti katipeme tuyaj titokñepiñ tage. ⁴⁰Mti nembajane pigok indayanqwesiye, “In wilekiyet kiñgati sebelan diñdiñ pi tapmip? In nâmkijpepenjin bugan ku tazin?”

⁴¹Zisasiyaj kegok mme nembajane ekñenaj nâmtemtem mti ilinak buzak zenâ zenâ mti zewien, “An kapi zibon penajgapm am ma tumak tâgâ mee piyanj zetnaj manjawepuipgat!” Kegok zemti tundua ganzenaj nembet daen mesât mebien.

5

Zisasiyaj an njen we bekanajaj sambe mâpeye
(*Matiyu 8:28-34; Luk 8:26-39*)

¹Meti ekñenaj tu nembet daenen Gelasen msalen patanj zemti ²nembajaneyaj tapme Zisasiyaj wanjaengatnan toti met an njen we bekanajajmak kopme ege. An beke mkanaj am zaimen nanzaj einzunaj ke mawemtanañ kwati koge. ³Âpme egaj minja keyet keñaj ke weme we bekanajaj winde same mobotnaj mme amnanj waia katikñaj piyanj setnaj betnaj manzampemtemienaj egaj mamitimitan keyepm belak katipeme kilen belak matokwatan. ⁴Ekñenaj waia katikñaj piyanj setnaj betnaj manzampemtemienanjgut egaj met nanzaj palen talinaj kunepeme etim toweme mametan. An njenaj windenaj bemti ek ñep ku mtopepeyelen yek. ⁵Tambu msa egaj sekñaj nanzaj aimbonaj mawetindemetemien keyet keñaj mawemetan. Mti kalañan mototi ñagak mti sekñaj sambe nanzaj mti kilen ikñaj mawaletan.

⁶⁻⁹An keyaj Zisas beñan daen kopme ekti windembemti mepme Zisasiyaj ekti zeye, “We bekanaj in an keñangatnan kwati melit!”

* **4:32:** Mastat katnaj bemzenze zetgat yanaj Luk 13:21 ke mainj nâmbek.

Zeme ekjenaj Zisasiyet nâme mobotnaj beme kandañan pedondomti ñagak palen yañkwesiwien, “Zisas Kawawanj Amobotnaj penañgat Nemuñaj, geñ nin kwileki mindasâgât tapmnik?” Nin Kawawanjat monzalaman penaj diñgonup, “Nin sek sindem ku ndasenik.”

Zeme Zisasiyanj baenen we bekanaj ekjen ke kwati mebegat zeyeyepmti Zisasiyanj an keyet yañkwesiye, “Geñ kwidi kwi?”

Yañkwesime egañ zeye, “Nâgât keññan we bekanaj sambe talip keyepmti nâgât kwitn ‘Sambe Sopmaj.’”¹⁰ Âpme we bekanaj ekjenaj zet giñginj mti zewien, “Geñ msat kapiyetnaj ku ndapmâpmane mesenup.”

¹¹ Âpme kalañ keyet kandañan bee an ñengalen bo sambe penaj tati meu tatnimambien. ¹² Keyepmti we bekanaj sambe am keñan tabienaj zet giñginj mti zewien, “Geñ ndapmâpmane nin bo keñinan ñep metowemâsenup.”¹³ Zeme Zisasiyanj we bekanaj nâmindeme an keñangatan kwati met bo keñan towepme boyaj keñin kilom beme ekjenaj kunzuñ met tundua keñan toti tu nimti gakimtemebien. Bo ekjen ke sambe penaj 2 tausen kegogaj toweti gakiwien.

¹⁴ Boyaj kegok mme am bo damuj mamtemien ekjenaj ekti winde bemti met mka teman ma mka isikjan am notnañgat zet zapat diindome ekjenaj kwitnaj kwitnaj sokbeye ke eksât kopmâbien. ¹⁵ Zisasmagen koti an itnañaj we bekanaj sambe keñanen tapme keñ kilom mti matokwatan ke ekme keñan teñ beme sangum melakandunaj miakti totapme ekti Zisasiyanj mulup kiñgagatnajmak mge beke ekti kiñgabien. ¹⁶ Âpme am bo damuj mamtemien ekjenaj an we bekanajmajmak mamtan egat zapatnaj ma bo ekjenmagen kwitnaj kwitnaj sokbeye keyet zet zapatnaj am sambe diindome nâmbien. ¹⁷ Nâmti ekjenaj Zisasiyanj msat ke pemti mebegalen yañbemti apitilim pewien.

¹⁸ Zisasiyanj naman wañgaen moti mesâgât mme an itnañaj we bekanajmajmak mamtan egañ Zisasmak mesâgât yañkwesim giñginj mge.

¹⁹ Yañgut Zisasiyanj zemkulumpemti zeye, “Geñ ipnodine ekjenmagen meti Amobotnajnej kembenj mgamti weyayanj mulup mme dolakñaj benak keyet zet zapati diindosenik.”

²⁰ Zeme egañ gilik zem meti Zisasiyanj ekmagen kwitnaj kwitnaj mge keyet zapatnaj Dekapolas mka keyet keñan diindome am ekjenaj nâmti nâmtemtem teman penaj mbien.

Zisasiyanj Zailas nembañaj gakiengatan mwañge ma imbi ñenanj Zisasiyet melakandunaj timmekti dolakñaj beye

(Matiyu 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Âpme Zisasiyanj wañgaen moti tu nembet daen mepatañ zemti ewe nembu ganzenanak tapme am sambe penañaj ekmagen kot ondekbien. ²²⁻²³ Ekñengat tunjuwinangatanj an ñen kwitnaj Zailas, Zuda am ekñengalen sesewat mka damuj an ñen beke egañ koti Zisasiyet nâme mobotnaj beme pedondom samti pigok wekum saye, “Amobotnaj, neñ namban gakisât bududuk penaj tapmgat geñ koti beñañ señañan bemti mmane alik bemti mak.”²⁴ Zeme nâmti an kemak mepmalu am sambeyanj idamâpmeti ekjenaj set tunjupman Zisas misik peme wesât mmebien.

²⁵ Âpme am mebien ekñengat tunjuwinan imbi ñen sipmaj makwawetnepeme nup kanaan 12 beye. ²⁶ Imbi keyaj kan teepmaj dokta ekjenmagen mepme ekjenaj weyañpenup zemti mme ekjenmagen mânepmaj sambe katipeme delañ zeme ewe sindem teman timti sip omba penaj tusumti ewe makwawetan. ²⁷ Imbi keyaj Zisasiyanj am maweyanjindemtan keyet zapatnaj nâñgeyepmti am sambeyet keñan Zisas tanjuwi zem kilik kilik mege. ²⁸ Kapigok otnâmti mge, “Neñ melakandunaj etanj timmeksap beme ñep alik besap.” Zemti kilik kilik mmeti met ²⁹ melakandunajan timmekme keyegak sipmaj katime keñañan nâme zawatnaj yek beye. ³⁰ Imbi keyaj timmekme Zisasiyet winderñaj notnaj ekmagen mepme nâmti zeye, “Kwiyanj melakandunaj timmekme nâyanj?”³¹ Zeme nembañane ekjenaj zewien, “Am sambe penañaj misik koti gatimego. Âpme geñ kwilekiyet, ‘Kwiyanj natim mekzin,’ tazenik?”³² Yañkwesime Zisasiyanj am timmege keyet guluk gilik mti timmage. ³³ Âpme imbi keyaj timmekme señañan kwitnaj kwitnaj sokbeye keyet yañaj nâmti set belaj diñdiñ mti Zisasiyet kandañan pedondom samti zet zapatnaj sambe ke msaye. ³⁴ Msame Zisasiyanj imbi keyet zeye, “Ipm, nâmkijnenagapm pmbenanj benak keyepm keñdi sewakñaj beme meti alik benak kegogak mepmambanik.”

³⁵ Egañ imbi keyet zet ewe zemambe tapme Zuda am ekñengalen sesewat mka ñenanjin egalen mkaengatan am notnañaj Zailas ekmagen koti zewien, “Nambandi walak yek bep. Keyet geñ Zisas belak ku wakosenik.”³⁶ Ekjenaj zet kegok tazenâme

Zisasiyan nâmti keyegak Zuda am ekjengalen sesewat mka damuñ egat zeye, “Geñ yayan ku mi; nâmkijpependi mkipmanj be.”³⁷ Kegok zemti am notnanj mâpmebien ekjen zemkulumindemti Pitamak Zems meniñan Zân ekjen etanj indatime mebien.³⁸ Meti Zuda am ekjengalen sesewat mka damuñgalen mkaen moti Zisasiyan nâme amnanj kwisak temañ mti ambembesi tapmme moti³⁹ indikti am sambe ambembesi tapmme zeye, “In kwilekiyet kwisak temañ mti yuyu yeye tapmip? Imbi nempa kapi ku gakip; belak muluk tawen.”⁴⁰ Zisasiyan kegok zeme ekjenan an pi zigogat kwat siwawakjan tapmin zemti yenbien. Mme Zisasiyan am sambe mka keñan tapmambien ke indapmâpme zupman baen topme delañ zeme nempa keyet mamañ bipmanj ma nempañane Pitamak Zemsmak Zân etanj zeme ilinak nempa gakikijanj tageen ke tabien.⁴¹ Tati imbi nempa keyet betnanj atamti Zuda zeleset pigok zeye, “Talita kumi,” keyet yanjan, “Imbi nempa isikjan, neñ geñ wawagat zeyap!”⁴² Zeme keyegak imbi nempa isikjan keyan wati mebe kokot mge. Imbi nempa ke nup kanañ 12 etanj. Âpme imbi nempa isikjan ke gakikiengatanan wapme ekti ekjenan nâmtemtem penañ mbien.⁴³ Âpme Zisasiyan keyet zet zapatnanj am ñen ku diindondoyet zemkulumindemti nempa meu mkosame niniyet zeme meu mkot same niñge.

6

Zisasiyet mkanjanj ñotakjanen am ekjenan wisat mpewien
(Matiyu 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Zisasiyan mka ke peme tapme ikjanjat mkanjanj ñotekjanj Nasalet mesât mme nempañaneyan mâti ilinsakwep mebien.² Mepmane peme Zuda am ilinangalen kâtnânâ kan beme sesewat mkaen moti Kawawangalen Zet Zapat Dolakjanj Penañ zemzikat indamijge. Âpme am sambe ekjenan zetnanj nâmti nâmtemtem penañ mti zewien, “Kwitnanj kwitnanj sambe mamin kapi ma nânâ temañ temañ kapi egañ desetgatanan penañ tiye? Egañ zigoset mulup dolakjanj temañ temañ kapi aikti mamm? ³ Nin egat yanjan nânup. Ek bipmanj mka walalat an ma mamañ kwitnanj Malia ma meniñane Zemsmak Zoses ma Zudamak Saimon ma ipmanemak ke nin nâmtatnup.” Kegok zemti zemlati mtopewien.

⁴ Mtopeme Zisasiyan pigok diindoye, “Kawangangalen golañ zenze an ñengat kwizet buñamanj msat notnanen palakjanj bem tapmepme ikjanjat mamnotnane ma doipmane ma ikjanngalen mkaengatanan amnanj zemtalatpempti kwizet buñamanj ku mamwalip.”

⁵ Kegok zemti Zisasiyan ekjenmagen mulup temañ ñen ku mge. Am zawalinnmak kwep kwep etanj notnanj betnanj indatamti zawalin mme alik bewien.⁶ Mkanjanj ñotekjanj am ekjen nâmkijpepenjiniñgapmti tektek penañ miindemti egañ mka notnanen etanj tokwat meti Kawawangalen Zet Zapat Dolakjanj zemzikat indam mge.

Zisasiyan nempañane 12 mulup mimiyyet zemindeme mekobien
(Matiyu 10:5-15; Luk 9:1-6)

⁷ Zisasiyan nempañane 12 indazem tetime kopme Kawawangalen Zet Zapat Dolakjanj zenzeyelen ma we bekanan indapmâbagalen winde indamti nempa zut zut zemideme mka katarj mekokogot zemideye.⁸ Ekjenan mesât mme Zisasiyan kapigok diindoye, “In mesâti set mebegalen tonjanjin etanj mmebep. Meu ma ele ma mânewin mee ñen ku timebep.⁹ Sewewelin mmebep ma melakandunjin tipmasek mee ku munduñ bep. Sekjinan tazin ke etanjmak mebeb.”¹⁰ Mti pigok diindoye, “In mepme mka keñan ñen indame in kwep keyegak mawemetneti mebeb.¹¹ In mka ñen patañ zeme mka keyelen am ekjenan mka weweyelen ku indawep beme in mesât mbep, kan keyet zipelukjin sentji zewep Kawawangalen ñenzinjanj mka kapimak tazin zemti mebeb.”

¹² Zeme nâmti ekjenan msat katarj meti amgat zeme yomengatanan gilik zenze keyet zetnanj diindowien.¹³ Diindomti we bekanan sambe am keñan indapmâindewien ma zawatmak sambe olip kelakjanj tunjanj sekjinan zulutindemti mme alik bewien.

Zân tu zulumul gakikijanjgat zapatnanj
(Matiyu 14:1-12; Luk 9:7-9)

¹⁴⁻²⁹ Elolanj meniñan Pilipgat imbiñan Elodias menzem wageyepmti Zânanj moti Elotgat zeye, “Geñ meniñdangat imbiñan menzem wadik kapi geñ Kawawangalen zii zet tazin e anjgasonik.” Kegok zeme Elodiasianj Zânanj Elotmak egegat yomit zemkawanj bemidaye keyet nâme ñep ku beme Zângat ñenzinjanj mti zemdelanj zeme Elolanj am notnanj zemindeme Zân atamti setnanj betnanj zamti mka katikjanj met pewien.

Imbi Elodias keyan Zângat ñenzinjanj mti kukuyelen nângeyanjgut Elolanj Zân ek Kawawangalen mulup an tej ma yomepiñ kwetetepmanj mamain keyet mti mineti, “Neñ

kuma gakime Kawawanjap naman neŋ kegogak nawalebemagen,” zemti kiŋgati anŋalan peme mamti zetnaŋ zeme nânâyelen nâmtikŋaŋ mamtan.

Âpme maneti peme Elot sokbembenaŋ keyet kan danjome egaŋ egat kandaŋan an neŋaŋ bembé notnaŋ mamtemien ma an kasa kuku ekŋengalen neŋaŋin ma Galili msat notnaŋ ekŋengalen an neŋaŋ notnaŋ indamandame kopme bumuluŋti indamti tapmambien. Kan keyet Elodiasiyaŋ Zân kume gakikiyelen setnaŋ dolakŋaŋ penaŋ sokbemsaye. Elot ma an neŋaŋ notnaŋ ekŋenaŋ ondek tapme Elodiasiyet nambaŋaŋaŋ ekŋengat zikalinan meti silik wendiye. Silik wendime Elot ma an neŋaŋ notnaŋaŋ egome Elolaŋ nambaŋaŋ keyet zeye, “Geŋ kwileki neŋgat gembeme zemane neŋ neŋ gasap. E Kawawaŋgat zikatnaŋ pigok zemkatik bem gayap. Geŋ kwileki belakŋaŋ neŋgat zemane neŋ gasap ma msat mandamuŋ miap kapi butnaŋ elenŋem gaŋgayelen zemane e kegogak neŋ elenŋemti gasap.”

Zeme imbi nemba keyaŋ mka butnaŋ gwaen mamaŋgalen meti mamaŋgat yaŋkwesiye, “Maŋge, neŋ bienaŋ kwileki nanayet zesap?”

Yaŋkwesime mamaŋaŋ Zân tu zululut egat neŋzinziŋ mamtan keyepmti nambaŋaŋgat pigok zeye, “Geŋ Zângaŋ ŋokasetnaŋ gaŋgayet zeseniŋ.”

Zeme nambaŋaŋaŋ nâmti keyegak winde bemti amobotnaŋ Elotmagen toweti zeye, “Alak kapi Zân tu zululut angat ŋokasetnaŋ usumti batien bemti naseniŋ.”

Zeme amobotnaŋ Elolaŋ zet ke nâmti keŋaŋ bekanajaŋ penaŋ beye, yaŋgut amgat zikalinan zemkatik beyeyepm yek neŋ ku zenak. Keyepm egaŋ kasa kuku an neŋ zempeme egaŋ mka katikŋaŋ meti Zângaŋ bimaŋ usumti ŋokasetnaŋ batien bem mti kot nambaŋaŋ ke same egaŋ Zângaŋ ŋokasetnaŋ pelep ke mti mamaŋ mesaye. Âpme mamaŋaŋ Zângaŋ neŋzinziŋ mamtan keyepmti Zângaŋ ŋokasetnaŋ ke same egat ŋokasetnaŋ ke ekti nâme neŋ beme mti mepeme mege. Kegok mme nambaŋane ekŋenaŋ zet zapaŋnaŋ nâmti kot sekŋaŋ mti met miŋa keŋaŋ wat pemti atampewien.

Elot kegok mmame Zisasiyet zet zapaŋnaŋ msat kataŋ palakŋaŋ bemti amobotnaŋ egat wakŋaŋ topme nâmti zeye, “Zân tu zululut neŋ bimaŋ elenŋewan keyaŋ naman gakikiengatnaŋ walep keyepm windenaŋ igagen penaŋ tapm.”

Yaŋgut am notnaŋaŋ zewien, “An kapi Kawawaŋgalen golaŋ zenze an Ilaiza,” ma notnaŋaŋ zewien, “Ek Kawawaŋgalen golaŋ zenze an itnaŋaŋ baen mamtemien ekŋen keboŋ.”

Zisasiyaŋ am 5 tausen meu indaye

(Matiyu 14:13-21; Luk 9:10-17; Zân 6:1-14)

³⁰ Zisasiyaŋ nambaŋane zemindeme mka kataŋ mebienajaŋ maneti Zisasmagen koon-dakti ammagen kwitnaŋ kwitnaŋ mbien ma Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zemzikat indawien keyet zezapaŋnaŋ msawien. ³¹ Âpme am sambeyaŋ ekŋenaŋ tabienen ke mekopeŋ tapme Zisas ma nambaŋane ekŋenaŋ meu niniyelen kan tunŋupmaŋ bugan ku sokbemindame keyet mti Zisasiyaŋ nambaŋaneyet zeye, “Kame, nin pi pemti msat tunŋupmaŋ nnak daen meti bugan kâtnâmtati meu nsenup.” ³² Zemti ekŋenaŋ ilinak waŋgaen moti msat tunŋupmaŋ tu nembet daeset ke mesât mebien.

³³ Tapmepme am sambe mka temangatnaŋ ekŋenaŋ indik mâtâti ekŋenaŋ nembu gilop windem bemti nembet daen neŋaŋ met pataŋ zewien. ³⁴ Âpme Zisasmak nambaŋane ekŋenaŋ bam met ganzenan patakpemti Zisasiyaŋ toti met am sambe penaŋ indige. Ekŋenaŋ sipsip damuŋinpiŋnok tabienŋapmti Zisasiyaŋ am ekŋengat kember penaŋ mti yaŋbemtî Zet Zapat Dolakŋaŋ sambe zemzikat indam mge. ³⁵⁻³⁶ Tazemzikat indam mnepeme msat tambusât penaŋ tapmme nambaŋaneyajaŋ ekti Zisasmagen meti zewien, “Msat penaŋ tambusât tapm keyet geŋ am indemane mka temanen ma isikŋanen meti meuŋin ilinaŋgat aikti kwitimti nseip.”

³⁷ Zeme Zisasiyaŋ dopmaŋ pigok gilik zem zeye, “In meu neŋ aikti indame nila!” Zeme ekŋenaŋ Zisasiyet yaŋkwesiwien, “Nin 200 kina kapiyaŋ nupmamaŋ met kwiti koindamann niniyet nâmti tazenik?”

³⁸ Âpme egaŋ pigok indayaŋkwesiye, “In meti elenjaŋaŋ nupmamaŋ zigok tazin ze egit?” Zeme ekŋenaŋ meekti zewien, “Eleen nupmamaŋ 5 ma anŋala zulaŋ talup.”

³⁹ Zeme nâmti egaŋ nambaŋaneyet zeme am zemindeme maŋge neŋ maŋge neŋ kwan sinaŋ dolakŋaŋ palen gwilelaŋ pemti totapmebien. ⁴⁰ Maŋge notnaŋgat am 100 ma maŋge notnaŋgat am 50 kegok tapmebien. ⁴¹ Tapmepme Zisasiyaŋ nupmamaŋ 5 kemak anŋala zut ke timtati zikatnaŋ kululuŋen gwaen ekme mopme Kawawaŋgat, “Wisikŋ,” zemti nupmamaŋ ke meselemti nambaŋane indame ekŋenaŋ ambepelet timti am maŋge tabien kataŋ indamebien. ⁴²⁻⁴⁴ Indamepme am 5 tausen piyaŋ meu nimkiŋgapme meu

butnañ kilenj temepme ke naman namba ekñenañ akumtim akumtim mti tise 12 kegok wepme gak zeme nambañane ekñenañ timti mebewien.

*Zisasiyañ tu paleset mege
(Matiyu 14:22-23; Zân 6:15-21)*

⁴⁵ Kegok mti Zisasiyañ iññañ ewe keyegak tati nambañane ekñen ñenañ zemindeme ekñenañ waññaen moti tu nembet Besaida mkaen daeset mesâgât tapmepme egañ iññañ ke tati am sambe zemindeme mekobien. ⁴⁶⁻⁴⁸ Ekñenañ mekopme delañ zeme Zisasiyañ dundusâgât kalañan memoge. Moti Zisasiyañ igak kalañan ke dundumambe tapme gasi penañ beme indikme nambañane ekñenañ ilinak etañ piyañ tundua sutnan penañ daen mepme tâgâ temaññañ mebieseset kot indakumbume mesâgât taolapmambien. Tambu tetak piwan mulup temañ ke tapmmetnepeme msasâgât tapmme, Zisasiyañ toti tundua paleset ekñenmagen sokñañ sehem indesâgât mge. ⁴⁹ Egañ kegok mme ekñenañ, "Wa, we bekañañ kozin," zemti kiñgati yeye mme ⁵⁰ Zisasiyañ pigok diindoye, "Kiñgagapiñ. Neñ nen penañ takolapgat sewak talit." ⁵¹ Zemti Zisasiyañ wañña keñañ mowepme keyegak tâgâyañ katikñañ takumañgewan bep zeme nambañaneñañ nâmtemtem temañ mti tabien. ⁵² Ekñenañ Zisasiyañ am sambe penañ meu indame nimbien windenañ keyet yanñañ mee kegogak ku eknâmbien.

*Zisasiyañ Genesalet msalen am zawalinmak weyañjindeye
(Matiyu 14:34-36)*

⁵³ Âpme ekñenañ tundua nembet daenen meti Genesalet msalen patañ zemti wañña mandame kaiñañ mopme tekñañ mandamti mot tep palen ⁵⁴⁻⁵⁵ zampemti Zisasmak nambañane ekñenañ toti mepme am notnaññañ indikmâtati windembemti mka katañ meti am zawalinmak indaluanzamtimti Zisasmagen kopmâmbien. ⁵⁶ Âpme Zisasiyañ mka temanen ma mka isikñañ notnanen mege kan keyet am zawalinmak luemtimti tambañgum sutnanen koindeme wemti ekme Zisasiyañ takopme melakanduñañ butnañ etañ ke timekti dolakñañ bembeyet wekuwien. Wekume nâmindeme am zawalinmak ekñenañ sañgumañ busiliñañ etañ timekti alik bemâmbien.

7

*Yenpawineyelen mama mimi itnaññañ ke mâti mamtemien
(Matiyu 15:1-20)*

¹ Âpme zii zet zikat indanda an ekñenañ Zelusalem mkaengatnan kot Palisi indaikme ilinsakwep met Zisasmak ondekbien. ² Ondak tati Zisasmak Zapat mmambe tati indikme Zisasiyet nambañane notnañ ekñenañ yenpawineyelen zii zet tazin keyet katañ belin zululupij tu meu taatannimambien.

³ Âpme Palisi ma Zuda am ekñenañ yenpawineyelen mama mimi ke mâti keyet katañ belin mee zululupij tu meu ñen ku maatannimtemien. ⁴ Ma ekñenañ bemkwiti kwiti mundumengatnan gilik zem meti kegogak tu zululupij meu ñen ku maatannimtemien. Wa ke etañ yek, mama mimi keboñ notnañ menzim bati ma okop mee pi ewe zululutnañ keyegak sakwalam zuluti mambumbemnimtemien. Ma mama mimi keboñ keboñ sambe notnañ ewe wemezin.

⁵ Keyepmti Palisi ma zii zet zikat indanda ekñenañ Zisas nambañaneyelen muluwañ ke ekti Zisasiyet pigok yanñkewiswien, "Nembandine ekñenañ kwilekiyet yenpawinañgalen set tazin ke kulumti tu meu mee belin zululupij bumbulumimagañ kilen tatim nip?"

⁶ Yanñkewisime Zisasiyañ ekñengat pigok zeye, "Eweñañ tipman baenen Kawawañgalen golañ zenze an Aizayañ in tetimaemae an keboñgat esemter penañ meluwañ pigok mge,

'An ekñen keboñ keyañ keñañ penañ bamkunemti kwizet buñamm belak sekgañ etañ mwati manzempalakñañ bemneip. ⁷ Mti ilinañgalen yenpawineyelen set keyañ nâlen zii zetnok bempemti ke am sambe zemzikat indamamipgapmti nâgât belak segañ etañ mandundunaip.' "

⁸ Zemti pigok diindoye, "In Kawawañgalen zii zet penañ ke imgulume topme ilinañgalen yenpawineyelen set sambe ke mamkatikñañ bem maip."

⁹ Zemti ewe tusumti pigok diindoye, "In yenpawinañgalen set ke mtati Kawawañgalen zii zet imgulume totogalen setnañ dolakñañ penañ masokbemindain. ¹⁰ Mosesiyañ Kawawañmagen zet ñen mti kapigok zeye, 'Geñ mambipdañgat nâmane mobotnañ bewe. An ñenañ mambipmañgat zet mgasik zeween an ke kume gakiwe.' "

¹¹ Keañgut in naman am set sepem ñen zikat indame ekñenañ pigok mamip. 'Mam biwine ekñenañ olat olat ke temimti mamenjgut ekñenañ pi ilak Kawawañgat tewalañ sasâgât

zemti bempeya.’¹² Zemti mam biwine indamukulem dolakñan penan ku mamiindeip.¹³ Set kegoset in Kawawangalen zii zet mtopemti ilinangalen set manzemzikat indaip. Mama mimi sambe kebonj notnanj sambe penanj mamâlip.”

¹⁴ Kegok zemti am sambeyet ewe zeme kopme pigok diindoye, “In sambe wakbemti tapme zet kapi zema weyanñâmâtâlît. ¹⁵ Kwitnanj kwitnanj nime kambakñinan matowezin keyanj yom kum bein. Keñningatnan nânâ bekanaj ma dembusek bekanaj makwazin keyanj kenjin mme bekanaj mambein. ¹⁶ An ñen keñanmaganj zet zeyap kapi nâmti ikñanjak opeim nâsem.”

¹⁷ Eganj zet kekok zemdelanj zemti am indeme mekopme mkaen mowepme nembanjane ekñenaj keyegak mâpmoti bemzenze zet zeye keyet yananj zemâtâtindame nânâyelen yanjkwesiwien. ¹⁸ Yanjkwesime Zisasiyan pigok diindoye, “In kekokak ñoktikñinpinjak tapmaip? ¹⁹ Meu nimann tipkambakñinan matowezin keyanj keñinanen toti kenjin mme bekanaj ku mambein. Keyanj belak tipkambakñinan totapme baeset tipman makwawezin.” (Keyepmti Zisasiyan) meu sambe kapi ku zemkuluye ñep etanj niniyelen zeye.)

²⁰ “Âpme keñningatnan nânâ ma zet bekanaj makwazin keyanj keñin mme bekanaj mambein. ²¹⁻²² Am keñngatnan kwitnanj kwitnanj bekanaj kapigoganj makwazin: ñoktik bekanaj, ma animbi zomolim ekñenaj set kilenj mama ma awembinj bembenjanjgut notnanjgalen imbi menzem wawat ma kambu, kasa kuku, imbi indaasek indene, mobotnanj sakam igak igak, dâsuki, kakiki ma amgat zet bekanaj notnanj zenze ma nânânjin kilom maotnâip. ²³ Nânâ bekanaj kebonanj keñningatnan kwati kenjin mme bekanaj beme Kawawangat zapat ku matalip.”

*Zisasiyan Silia mkaengatnanj imbiyet nâmkñinpepenanj kalinanj ege
(Matiyu 15:21-28)*

²⁴ Kegok zemdelanj zemti Zisasiyan mka ke peme tapme Taia ma Saidon mka temanj egegat msat tunjgupmanen mege. Eganj meti mka tambanjgumen moti amnanj egat zet zapatnanj ku nânâyelen otnânge. Yanjut am ekñenaj mepme zapatnanj nâmâbiengapmti ñep ku enzililiyelen sepem beye. ²⁵ Keyepmti Zisasiyan mopme mopme keyegak imbinjenanj zet zapatnanj nâmti nambanjaj we bekanaj ñenanj mme keñan kilenj mambemtangapmti Zisasiyet nâme mobotnanj beme pedondo saye. ²⁶ Imbi ke Pinisia imbi Silia mkaengatnanj zetnanj Glik zet manzemtan. Imbi keyanj nambanjngat keñngatnanj we bekanaj mâpepeyelen Zisasiyet zet giñginj mge. ²⁷ Keyepmti Zisasiyan imbi keyet pigok dunduye, “Nemba ekñenanj meu ñenanj manip. Âpme geñ nâmane nembayelen meu menzemti tam ñep ku sasayelen bein. Sepem kekok neñ Zuda am ekñen ñenanj indamukulem mtinjut bam am Zuda manjaen ku sokbemenanj in indamukulem mimiyeleñ.”

²⁸ Zeme imbi keyanj dopmanj pigok gilik zem saye, “Amobotnanj, geñ zet e penanj zeniganjut tam ekñenanj nembayelen meu pâpmanj bap palen toweme kilenj ke mambeseip.”

²⁹ Eganj kekok zeme Zisasiyan kapigok zeye, “Geñ zet kekok penanj zenikgapmti nambandi we bekananj katipe mezingat gilik ze mkandan met.”

³⁰ Zeme imbiyanj mkananj meti ekme nambanjaj we bekanaj pemepme sinanen muluk dolakñanj taweme ekti nâme dolakñanj penanj beye.

An wakñanj kekeknanj ma zet ku manzemtan ke Zisasiyan weyanpeye

³¹ Zisasiyan Taia mka katikpem met Saidon mka sebempemti Dekapolas mka sebemindemti Galili msat tunduaseset mepme ³²⁻³³ am notnananj an wakñanj kekeknanj zet mee zesât maolatan ke wati Zisasiyan betnananj timekme dolakñanj bembeyelen nâmti ekmagen wapmebien. Wapmeti Zisasiyan weyanpepeyent yanjkwesin giñginj msame Zisasiyan nâmti eganj an ke wati ganzenanik meti betnan nemujananj wakñanj nembet nembet wapemti naman mtot zawaganj betnanen wasekpermti an keyet nambalamanan ³⁴ bemtati an keyet kembenj mti zikatnanj kululujen ekme mopme Zuda ilinangalen zeleset Bipmanjgat pigok zeye, “Epata.” Zet keyet yananj, “Wakdi tenj beme zet ze!”

³⁵ Zeme wakñanj tenj peme zet dolakñanj zeye. ³⁶ Âpme Zisasiyan keyet zapatnanj ku zenzeyelen am indazemkulum aleme am ekñenanj nâpemtî keyet zapatnanj zempalakñanj bemâbien. ³⁷ Ekñenanj nâmetemten penanj mti zewien, “An kapiyanj kwitnanj kwitnanj mme dolakñanj etanj mambein. Mti kekok am wakñanj kekeknanj ma zet ku manzeip ekñen mme zet zeip ma wakñin tenj mapemâzin.”

8

*Zisasiyan am 4 tausen meu indapelanjuye
(Matiyu 15:32-39)*

¹⁻² Zisasiyanj tipman baenen am sambe meu indaye yanaman mise njen am sambe penanj ondek tapme kasup tuk bepi Zet Zapat Dolaknjaj tadiindometne peme, am ekjenaj meu bugan mkobien e nime delanj zemage. Apme amnaj tu meu aikti niniyelen setnaj njen ku aikbiengapm Zisasiyanj nembajane indapmandame kopme zeye, "Nej am sambemak kasup tuk takwati meuinj belaknik mkobien elak nime delanj zeyeyepmti alak meuinjpij tapme indikti nej ekjengat kemberj penanj miap. ³ Am notnaj mkanjin bejangatnan penanj kobiengapmti belak indema gilik zem mkanjin mesat meti meuynet selen sukjan bemti zikalini gililij peme tokutuseip beme njep ku besem."

⁴ Zeme nembajane ekjenaj yanjkwesiwien, "Msat tunjupman pi tu meu desetgat aikti indamann nseip?"

⁵ Zeme Zisasiyanj indayanjkwesiye, "In nupmamanj zigok mtalip?"

Zeme ekjenaj zewien, "Nupmamanj 7 mtatnup."

⁶ Kegok zeme namti am ekjengat zeme ondekti msalen gwilelanj totapme nupmamanj 7 ke mti Kawawanjat, "Wisikj," zemi meselem nembajane kalanj indame ekjenaj timti am indamebien. ⁷ Apme anjala isikjanj notnaj keggak taindaye. Ke Zisasiyanj mti keggak Kawawanjat wisikj zemi nembajane kalanj indame timti am kalanj indamebien. ⁸⁻⁹ Indame am 4 tausen piyanj meu nimkinjapme butnaj belak temege ke timti tise 7 wepme gak zeye. ¹⁰ Kegok mti Zisasiyanj am zemindeme mkanjinan mekobien. Am zemindeme mekopme Zisas ma nembajane ekjenaj ilinak etanj wanjaen moti Dalmanuta msalen daen mebien.

*Palisi am notnanj Zisasiyanj menok mme eegalen yanjkwesiwien
(Matiyu 16:1-4)*

¹¹ Dalmanuta msalen met tapme Palisi an notnaj ekjenaj Zisasmagen koti menok temaj notnaj mme ekjenaj Kawawanjat Nemunanj penanj ke namatatagalen tetipem ekbien. ¹² Mme Zisasiyanj ekjen ke indikti kenaj bekanaj beme zeye, "Alak kan pigogak am talip ekjen kapiyanj kwilekiyet menok mme eegat etanj manzeip? Keyepm alak kan kapiyet nej ekjenmagen menok njen ku mma ekseip, yek penanj."

¹³ Eganj keggok zemi katiindemti nembajane ilinsakwep gilik zemi wanja etanj ewe moti tundua nembeleset mebien.

*Palisimak amobotnaj Elot ekjengat yanjin Zisasiyanj nupmamanj yisiyanj mme masemen keyet palen bemzenze zet zeye
(Matiyu 16:5-12)*

¹⁴ Nemba ekjenaj nupmamanj mekwititijet kandati nupmamanj kwewetanj wanja kenaj tagaen ke mkobien. ¹⁵ Apme Zisasiyanj Palisi ekjengalen mama mimi ke ekme njep ku beye keyepmti selen kopmambe Zisasiyanj nembajaneyet golanj zet zemi bemzenze zet kapigok diindoye, "In Palisimak Elot egetgalen yis keyet eksewep." *

¹⁶ Zeme nembajane ekjenaj Zisasiyelen zet keyet yanaj ku weyanjanbiengapmti ilinak zenâ zenâ mti pigok zewien, "Nin nupmamanj njen kwititipij belak kotngapmti Zisasiyanj keyet tazen."

¹⁷ Ekjenaj keggok zenâ zenâ tapmme Zisasiyanj namti pigok indayanjkwesiye, "In nupmamanj kwititipij kolo keyet eneyet zenâ zenâ tapmip, in nagat yanj ku eknamatâlip, ma? In kenjin uwatnaj penanj! ¹⁸⁻¹⁹ In nej kwitnaj kwitnaj mima 'Zikalinaj eek ektingut ku maekmatâlip ma zet zema wakjinanj zet nanâ namtingut ku manamatâlip.' (Esekiel 12:2)

In tipman baenen am 5 tausen pi nupmamanj 5 etanj bukeyanjut meselem indama nimbien ke ku namatâlip?"

Zemi nembajane indayanjkwesiye, "In nupmamanj nimkinjapme belak temepme timti ele zigok webien?"

Indayanjkwesime ekjenaj zewien, "Ele 12 keggok webenn."

²⁰ Zeme Zisasiyanj ewe indayanjkwesiye, "Kan njengat nupmamanj 7 mti am 4 tausen pi indama nimkinjapme butnaj totemepme timti ele zigok webien?"

Indayanjkwesime ekjenaj zewien, "7 webenn."

²¹ Zeme namti pigok diindoye, "In nej keggok mimiyet windenn tatnain keyet yanj mkawanj bema in nikti yanaj namatâlipgapmti Palisi ekjengalen mama mimi ku mabep."

*Zisasiyanj Besaida mkaen an njen zikatnaj bejanj weyanjpeye
(Matiyu 16:8)*

* **8:15:** Palisi ekjengalen mama mimi ke Kawawanj sesewatsasayet setnaj sambe bemtimampambien ke namkinjapepe palen yek. Amnaj indikongoyet seganj etanj mti mambien. Elolanj Zisasiyanj menok mme eekgalen etanj manamtan. Eganj menok ke ekti namkinjapeyelen yek.

²² Âpme Zisas ma nembrañane ekñenañ Besaida mkaen mepatañ zeme mka keyetnan an ñen zikatnañ beñañ an keyet notnaneyañ Zisasiyañ señañane atamti mme dolakñañ bembeyet watoti Zisasiyet yañkwesim giñgiñ mbien. ²³ Kegok zeme nãmti Zisasiyañ an zikatnañ beñañ ke betnamti mka ganzenan ilidak baen metati Zisasiyañ an keyet zikatnanen zawañan wasekpmeti betnañ zikatnanen mobemti yañkwesiye, “Zikadan kwilekiki notnañ ñep taekdik?”

²⁴ Zeme an keyañ belak zem wat ekti zeye, “Neñ am taliwen pi ñep taindigap yañgut indikma tep ñotekñañ nemboñ tabem temezin.”

²⁵ Zeme Zisasiyañ betnañ ewe zikatnan bemti weyañpeme zikalañ bikbik mti kwitnañ kwitnañ sambe bepi ekmãtãpmãge. ²⁶ Âpme Zisasiyañ zempemti zeye, “Geñ am mka tungupman moti am keyet zapat diindondopiñ belak buzak lolotnak mkandanen mesenik.”

Pitayañ Zisasiyet yañañ zemãtãge
(Matiyu 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Âpme Zisasiyañ nembrañane ilinsakwep Sisalia Pilipai mka temañ manzemtemien keyelen mka isisikñañ ñengat seleset mepmambe Zisasiyañ nembrañane pigok indayañkwesiye, “Am ekñenañ nãgãt kwiyañ tapmain manzeip?”

²⁸ Indayañkwesime nembrañane ekñenañ zewien, “Gãgãt am notnañan, ‘Zãn tu zulutin-dende an egañ gakikiengatnan wati tapmain,’ manzeip ma notnañan, ‘Kawawañgalen golañ zenze an itnañan ñen egañ wati tapmain,’ manzeip ma notnañan, ‘golañ zenze an Ilaiza egañ kululuñengatnan toti tapmain,’ kegok manzeip.”

²⁹ Zeme nãmti naman Zisasiyañ ilinañgat indayañkwesiye, “Âpme in nãgãt kwi manãmneip?”

Indayañkwesime Pitayañ dopmañ pigok gilik zem zeye, “Geñ Kilais Kawawañan am nin yomenganñan gilik zemdatitiyet zengeme tobanan. Kegok penañ manãmgenuñ.”

³⁰ Zeme yañañañ ke am notnañ ku zemindandayet nembrañane zemkulumindeye.

Zisasiyañ sindem timti gakiweyet zapatnañ diindoye
(Matiyu 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Âpme Zisasiyañ nembrañane zet zemzikat indam metneti zeye, “Angat Nemuñañ neñ mamoti amnañ sindem temañ penañ nawep. Sesawat mka temañgalen an damuñ ma sãpe sãpe bumbu an ñenañ ma zii zet zikat indanda an ekñenañ niktakalimti nome gakiwawañgut naman kasup tuk etañ tati ewe gilik zemwabap.” ³² Kegok zemkawañ be-mindame keyegak Pitayañ Zisas wati namba notnañ bamkulumindemti yañbemti Zisasiyañ ku gakikeyet zemkulumpewe. ³³ Zeme Zisasiyañ naman nembrañane notnañ ekñenmagen gilik zemindikti Pitayet zeye, “Geñ Sadañgalen nãnã mgasik ke pemane talak! Geñ zet zenik ke Kawawañgalen ñotik yek, amgalen ñotik etañ otnãmtiyepm zenik!”

³⁴ Âpme Zisasiyañ am sambe ekñen ma nembrañane indazemtetime ekmagen kopmãpme ekñengat zeye, “An ñenañ neñmagen tususãgãt mbe beme egañ ikñañgat sekñañ mtoti segalen kwitnañ kwitnañgat ku nãmtikñañ mti egañ sindem temañ Angat Nemuñañ neñ tiwap sakam keboñ timti namãbe. ³⁵ Ma am ñenañ ek sekñañgat yayañ mti Kawawañgalen zezapat dolakñañ ku mkawañ bewe beme egañ mama kanzizit ku tiwe. Yañgut am ñen egañ sekñañ nãgãt talasiwe beme mama kanzizit mama ke ñep tiwe. ³⁶ Am ñen ek msat kapiyelen milom bilombi sambe ke tim nalak nalak mam mnepeme mamañañ yuñgume ek keyañ walebe. Msalengalen kwitnañ kwitnañ keyañ zigok mukulem mme mama kanzizit tiwe? Yek penañ. ³⁷ Egañ walelet mundumen met tazin ke naman kwitnañ kwitnañ ñenañ bamamañañ ku kwitimti gilik zem wawagalen. Yek penañ. ³⁸ Mineti am ñenañ Angat Nemuñañ nãgãt ma Zet Zapatn Dolakñañ kapi am Kawawañgat zemlatatpemtí kilerñ mamaip ekñengat zikalinan zemkawañ bembeyet sakambuk mbe beme neñ bam kululuñ Bipmnañgalen winde ma busatnañmak ma Kawawañgalen ensel teñ maip ekñenmak kobap kan keyet neñ kegogak am ekñen keyet nãma sakambukñañmak beme bankumindewap.”

9

¹ Zisasiyañ zet ñen ewe pigok tusumti diindoye. “Neñ zet penañ sukwep penañ pigok zema nãit, in am talip kapiyetnañ am notnañan ewe gakiqipin tapmetnepeme Kawawañgalen zemãtãtãtgat katnanen mama keyañ windenañmak kawañ beme ekbep.”

Zisasiyet sekñañañ asekti mamamañañ penañ beye
(Matiyu 17:1-13; Luk 9:28-36)

² Manepeme kasup 6 mepme Zisasiyañ nembrañane Zãnmak Zems ma Pita indatime ilinak etañ kalañañ memoti Zisasiyañ sek sepemañ asekti naman sepemañ igak penañ

beye. ³ Melakandungna mee pi satna penaj bemti sokna naja puyuk peyak penaj mge. Msalen an nena melakandu zulupme sepem kebon penaj nep ku benak. ⁴ Ape nembane ekjena ke ekpe tapme Mosesimak Ilaizayan keyegak koti Zisasmak zena zena tapme indikbien. ⁵ Indikti Pitayan Zisasiyet zeye, "An zikat indanda, pi dolakna penaj nnak kapi tatnupapmti namane mka minzalan tuk, nen gaga, nen Ilaizayet, nen Mosesiyet walati mambanup." ⁶ (Pitayan kingagat palen tati zet yanaj nana pin; belak kilen kegok zeye.)

⁷ Zeme keyegak zanza nena tot indasumume indidikin mbien. Ape zanza keyet kenan zet kapigok sokbeye, "Kapi nanangat Nemun penaj. Ne naga tikna manayagat in egat zetna gawepuwep." ⁸ Zet kegok sokbeme keyegak nembane ekjena meek koek mti Zisasiyan igak etan tapme ekbien.

⁹ Ape Zisasiyan kot indatimti kalangangatna kwatopmambe Zisasiyan Nembaneyet zemkulumindemti zeye, "In kwitna kwitna e ego keyet zet zapatna am nen diindodopin manepeme Angat Nemun naja gakiingatna gilik zemti wabap."

¹⁰ Zet ke ekjena namti kenana bemti ilinak pigok zena zena mti zewien, "Gakikien-gatna wawat zet kapi kwilekiyet namti zena?" ¹¹ Ilinak kegok zem mbienaja yek beme Zisasiyet yan kwesiwen, "Zuda amgalen zii zet zemzikat indanda an ekjena eneyet Kawawangalen golan zenze an Ilaiza ega naja kopmenjut bam Mesaya An Kawawangala amna yomengatna timkwatindendeyet ombempeye keya kobe manzeip?"

¹² Kegok yan kwesime Zisasiyan pigok diindoye, "Ilaizanok ek naja penaj koti am yomengatna timkwat indendeyet mulupna mimiyet zenzenaja mge. Ape zet nen zenzenaja tazin kapi zigosetga Angat Nemun naja nen sindem tema namti bamkumneneyet Kawawangalen zelen kogok meluwan miminaja?" ¹³ Ne naja pigok penaj zema nait, an Ilaiza nembon ilak kopme amna muluwan bekanaja sepem igak igak msawien.* Kawawangala Zet Itanana meluwan miminaja keyet katan sokbeye."

Zisasiyan we bekanaja anemba neniyet kenangangatna zempeme mege (Matyu 17:14-21; Luk 9:37-43a)

¹⁴ Zisasmak nembane tuk ekjena kalangangatna nembane notna tabien ekjenagen toti indikme am notnaja inda bembulu tapme Zuda amgalen zii zet zemzikat indanda an ekjenmak Zisasiyet nembane notna tabien ekjena naja nengat zemtalat naja nengat zemtalat tapmambien. ¹⁵ Yaj am sambe ekjena tatneti ekme Zisasiyan daen kopme ekti Zisasiyet olimti windenbemti mkuwien. ¹⁶ Met mkume Zisasiyan indayan kwesiye, "Indati kwilekiyet dopnaga tapmdanda?"

¹⁷ Ape an nen ekjena tunguwinangatna wati zeye, "An zikat indanda, ne nemun we bekanaja mme zet zenzenaja mamngapmti genmagen wakolap. ¹⁸ Nema kapi we bekanaja mtati msalen kutupeme kwati zawa sala kwilak kwilak mti zetna angalikti setna betnaja mutututi katikna mambein. Keyepm ne nembandine ekjena zema we bekanaja zempeme mebegat olalo."

¹⁹ Zeme Zisasiyan zet ke namti am tabien ma nembane ekjena zeye, "In namkinpepinaja penaj! Ne naja inmak kan teepna kapi mamti indamukulem mamabap?" Diindomti zeye, "Anemba denze wati kopme ekbi!" ²⁰ Zeme anemba ke Zisasmagen sokna wapmepme we bekanaja Zisas ekti nema piwan belak msalen mkutupeme kwati kililin mti zawa sala kwilak kwilak mge. ²¹ Ape Zisasiyan nema keyet bipnaga yan kwesiye, "Nembandi kapi kan zukna penaj yan bemti muluwan kapi mge?"

Yan kwesime bipnaja zeye, "Nema isiknana naga yan bemti mge. ²² We bekanaja ega sesepelimti wat tokwapme meti sekna waleletgalen mulup tema penaj mamin. Keyepmti ge windendi tazin beme nep ndapmukulem mimnde."

²³ Ape Zisasiyan zeye, "Kwilekiyet ge windendi nep tazin beme mbek zet e zenik? An naja namkinpepinaja katikna penaj tabe beme kwitna kwitna zein keyet katan nep sokbem sawe."

²⁴ Zeme keyegak nema keyet bipnaja sinzet palen zeye, "Ne naja namkinpepinaja yanjut namkinpepinaja katikna yegat napmukulem mmane genmagen namkinpepinaja katikna bak."

²⁵ Ape am sambe penaj windem bemti taondak kopme Zisasiyan we bekanaja anemba masesepelimwati mamta keyet zet windenben zempemti zeye, "Ge nembane kenangangatna kwati meti ewe gilik zem kapiyegak nen ewe ku kwatowebanik."

* 9:13: Ilaiza e Zan tu zululut an ega namti zenzenaja (Matyu 17:13).

²⁶ Âpme we bekananaj kwati mesât mge, kan keyet nempa bekan piwan omba penaj butemti we bekananaj yeye mti kwati mepme anempa keyaj gakikijanjnok toangasim weme am ekjenaj ekti zewien, “Nempa pito ilak gakip.” ²⁷ Kegok zeme Zisasiyan nempa betnanen atamti mwat onzempeme tage.

²⁸ Kegok mti Zisasiyan mkaen mowepme nembajane ekjenaj keyegak moti ilinak etanj tati yanjkwesien, “Kwilekiyet nin we bekanaj ke mâbâgat olapmann bep?”

²⁹ Yanjkwesime Zisasiyan zeye, “We bekanaj ekjen kebonj ke belak nej ku indamâbâgalen dundundumak tati nej indamâbâgalen.”

Zisasiyan gakikijanġat zet zapatnaj ewe diindoye
(*Matiyu 17:22-23; Luk 9:43-45*)

³⁰⁻³¹ Zisasiyan nembajane gakikijanġat zapatnaj ilinak diindondoyet nânge keyepmti ekjenaj mka ke katipemti Galili msat tungupmaset buzak buzak enzilimti mebien. Selen mepmambe Zisasiyan nembajane zemzikat indamti zeye, “Angat Nemujan nej maneti angat belinan mopma ekjenaj nome gakima nabewep. Yan kasup tuk etanj tati ewe gilik zem wabap.”

³² Eganj kegok zeme ekjenaj zet ke yanaj ku weyanjâmâtâtî yanjkwesimti nâsâgât mbienanjgut naman kingati belak peme tage.

An kwiyanj amobotnaj bein?
(*Matiyu 18:1-5; Luk 9:46-48*)

³³ Ekjenaj meti Kapaneam mkaen patanj zemti mka njengat motati Zisasiyan nembajane indayanjkwesimti zeye, “Selen daen in kwilekiyet tazenâmkopmo?”

³⁴ Kegok indayanjkwesime ekjenaj selen daenen koti, “Kwiyanj ningat amobotnaj mambe?” Zemti zenâ zenâ tapmkopmambiengapmti zelinpinj buzak tabien. ³⁵ Âpme Zisasiyan mkaen koweyeyanj totati nembajane 12 ekjengat zeme koondak tapme zeye, “An njenaj amobotnaj mamasâgât nâin beme eganj tototnaj penaj mamti am notnaj ekjen sisilinj mulup mimindamti mambe.” ³⁶⁻³⁷ Kegok zemti nempa isikjanj njen wati tunguwinan mwat ambetati zeye, “Nempa kebonj kapi an njenaj nâgât mti gogot mpewe beme eganj nej gogot mnewe ma njenaj nej gogot mnewe beme An zemneme toban ek kegogak gogot msawe.”

An njenaj ningat mulupmnanjat ku zentalabe beme ek ningat notn
(*Luk 9:49-50*)

³⁸ Âpme Zânanj Zisasiyet zeye, “An zikat indanda, nin an njenaj gâgât kwidan kumti we bekanaj mâpeme ekti ninmak ku mamaingapmti zemkulumpenn.”

³⁹ Kegok zeme nâmti Zisasiyan nembajane ekjengat pigok diindoye, “In an njenaj nâgât kwitnnan kumti muluwanj tototnaj kebonj mme ekti ku zemkulumpewep. An kebonj keyaj sakwep elenj belej bemti nin ku zentalatndewe. ⁴⁰ An njen mulupmnanjat ku zentalatndewe ek ningat notn kegok nâmpewanup. ⁴¹ Nej pigok penaj zema nâit, in nâgât nembanne maipgapmti am njenaj kwitnanj kwitnanj dolakjanj njen ma okowen tu etanj bemindame nimbej beme an ke tosanjepinj belak penaj ku tabe bam maneti keyet tosanj tiwe.

Mama mimi bekananjalen tetimaemae sokbemindame sukjan ku bembeyet ankenjoo zet diindoye

(*Matiyu 18:6-9; Luk 17:1-2*)

⁴² Am njenaj notnaj njen nâmkinjpepenaj isikjanj bugan tasain ek bekanaj mimiyet zet kelakjanj mpeme bekanaj mbe beme an bekananjat zet kelakjanj mpewe ke bimanen nanzaj siput temanjaj opempemti nembu kenaj âtâpeme towepme dolakjanj bein mneti ekjenaj kegok ku mme eganj belak tapmetneti Kawawanġalen zemdelanj zenze kanen dopmanj nukjanj bekanaj penaj tiwe. ⁴³ Sepem kegok tazingapmti bedi njenaj mama mimi bekananen gaik mesâgât mme elenjgem pemane mebe. Gej mineti bedi zuzulak mmaneti tezinj njandanj toti tewen zimti sek sindem tipej mamambanikmagengat bedi elenjgem pemane mepme bedi nembet dumanj maneti mama kanzizit tiwanik. ⁴⁴ [‘Âk kegok ku mbanik beme tezinj njandanj meti sambum kuluk kwilak mti gakikipinj sindem tipej tipejak mamambanik ma tewanj kogogak gazime sindem tipej mamambanik.}]†

⁴⁵ Ma gej sedanj mama mimi bekanaset gapmesâgât mme sedi nembet elenjgem pemane mepme kanjanj kanjanj mamambanik. Mineti sedi zuzulak maneti tezinj njandanj towebanigat sedi nembet elenjgem pemti sedi nembet dumanj piyanj kanjanj kanjanj maneti mama kanzizit aikbanik. ⁴⁶ [‘Âk kegok ku mbanik beme tezinj njandanj meti sambum

† 9:44: An Kawawanġalen zetgat yanaj mkawanj bembeyet nânâ mulup mamip notnanaj zet kukunanj ke tususunaj manzej papia notnanaj tazin; notnanaj yek.

kuluk kwilak mti gakikipin sindem tipej tipejak mamambanik ma tewan kogogak gazime sindem tipej mamambanik.]⁴⁷ Ma gej zikadi nenaj mama mimi bekanaset gapmesâgât mbe beme gej kwenzempemane mebe. Mineti gej zikadi ilindin maneti tezin njandan towebanikgat kwenzempemane mebe.⁴⁸ Âk kegek ku mbanik beme tezin njandan meti sambum kuluk kwilak mti gakikipin sindem tipej tipejak mamambanik ma tewan kogogak gazime sindem tipej mamambanik.⁴⁹ Nejen gejmak tususu mimiyet zetik mban keyet katnaj ku mambanik beme nen katikgema tezin njandan gat zapat bewanik.⁵⁰ Dalan ke tiknaj keyanjut dalanjat tiknaj delanj zeme amnan selen mulati maimmak kolip kebonj. Kogogapm in dalan nembonj keyet tiknaj in kwesin tatagat nâmti in kenjin dolaknaj tapme nolinmak kenj kwep bemti kenj sewaknaj palen mamambep.”

10

*Zisasiyan awembinj ku kalalangat zetnaj zeye
(Matiyu 19:1-12; Luk 16:18)*

¹ Âpme Zisasiyan mka ke naman katipemti Zudia msaleset meti Zodan tu nembet daen mepme am sambeyan ewe koondakme manzemzikat indamtan, kegogagapm Kawawangalen Zet Zapat Dolaknaj Penaj diindom zikat indaminge.

² Tadiindome Palisi an notnanaj koti, “Zisas tetipemann eganj zet nen zemyunngume ekti wati zelen mepesunup,” zemti kapigok yan kwesiwien, “An nenaj imbinaj asekppeyelen Mosesiyelen zii zelen set nen tazin ma yek?”

³ Zeme Zisasiyan naman dopman yan kwesisyegak kapigok indayan kwesiye, “Mosesiyaw awembinj kalalangat zigok zeye?”

⁴ Indayan kwesime eknenaj zewien, “An nenaj imbinaj asekpemti zemâtâtât papia kumsame mebegat Mosesiyaw nep mimiyelen zeye.”

⁵ Kegok zeme Zisasiyan dopman pigok gilik zem indaye, “In kenj katik mbiengapmti Mosesiyaw nâmindamti zii zet ke kumindaye wa ke Kawawangalen njoktik penaj yek.

⁶ Kawawanaj yan bemti kwitnaj kwitnaj sambe mge kan keyet eganj an ma imbi betnanaj penaj miideye.⁷⁻⁸ Keyepmti Kawawangalen Zet Itnanajen kapigok zein,

‘An nenaj imbinaj wazin beme eganj mambipmanj katiidemti egelanj kenjit segit pepap bema malu kwep beme mambalup.⁹ Kawawanaj animbi kapi tsum idenderanjapmti ilit ma am nenaj kilej ku kalanjide.’ ”
(Sokbembe 2:24)

¹⁰ Mkaen motati nembanane eknenaj zet keyet yanaj nânâyet yan kwesiwien.
¹¹ Yan kwesime eganj yanaj pigok diindoye, “An nenaj imbinaj asekpemti an njengat imbinaj menzem wabe beme yom mbe.¹² Ma imbi nenaj apman asekpemti imbi njengat apman menzem wabe beme eganj awembinj mama ke kalanji yom tiwe.”

*Nemba isisiknaj Zisasmagen indatim kobien
(Matiyu 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ Âpme am eknenaj nembanane Zisasiyan indati mebegat indatim kopme Zisasiyet nembanane eknenaj nemba isiknaj eknjengat nâme tototnaj beme Zisasiyan ku indati mebegat zemkulumindewien.¹⁴ Kegok tapmme Zisasiyan indikti nâme nep ku beme zeye, “Kululunjen gwaen mama katikjanen amnan namba eknen kebonj bemti mebegat zenzenanjapmti nemba zemkulumindendepin katiindeme nenmagen kolit.¹⁵ Nejen penaj zema nâit, an nenaj nemba isisiknaj eknenok bemti zet nâme penaj penaj etanj beme yan kwesim ginjin ku mamip. Keyet katnan yan kwesi yan kwesi mimipin. Belak etanj nâmkinjewe beme eknen Kawawangalen zemâtâtât gat katnanen mama keyet kenaj meti masâip.”¹⁶ Kogok diindomti nemba kwep kwep ekmagen kopme indambetati popop kumindemambe betnaj njokjinan bemti Kawawanaj indamukulem mimindendeyet zemgwatnaj mge.

*An mânep milawatnaj temanaj Zisasiyet nâme mobotnaj beme ekmagen mege
(Matiyu 19:16-20:19; Luk 18:18-33)*

¹⁷ Âpme Zisasiyan mka ke katipemti tapmepme an mânep milawatnaj teman keyanj ekti windembem kot Zisasiyet nâme mobotnaj beme pedondom samti yan kwesiye, “An zikat indanda dolaknaj, nen zigok penaj mti mama kanzizit ke tiwap?”

¹⁸ Yan kwesime Zisasiyan dopman pigok gilik zem dunduye, “Gej nâgât ‘An zikat indanda dolaknaj,’ zenik. Zet keyet yanaj nep nâmdelanj zemti zenik? Kawawanaj kwewan dolaknaj.¹⁹ Gej Mosesiyelen zii zet kapigok tazin ke nânik, ‘Kasa ku kuwanik, imbimak sek kilej ku mambanik ma kambu ku tiwanik, zet dâsuki ku zewanik ma amgalen milawat notnaj kilej ku omenzanj tiwanik, ma gejen mambipdineyet kandanjan meti zet nânâj mambanik.’ ”

²⁰ Zeme an keyañ zeye, “An zikat indanda, kwitnañ kwitnañ zenik ke nempa isikñanenak baenen yañbemi mañgawepumkwalap.”

²¹ Zeme Zisasiyañ ekti nâmtikñañ mpemti zeye, “Geñ kwileki ñen ewe mimiyelel tagain. Geñ gilik zem mkandan meti milawadi sambe tazin ke kalañ kumti am bekopsat indamâpmane delañ zeme kopmane neñmak meselup. Âpme keyet dopmañ maneti kululuñ gwaen tiwanik.” ²² Zisasiyañ kok zeme egañ mânep milawatnañ temañgamp nâpeme mekwapme belak zetnepiñ kusum tati kember palen mege.

²³ Mepme Zisasiyañ nembrañane guluk gilik zem meindik koindik mti zeye. “Am mânep milwalin temañ ekñañ Kawawañgalel zemâtâtâtgat katnanen mama keñañ mebegalen e kwindenderañ temañ penañ.”

²⁴ Zeme nempa ekñañ zet ke nâmti nâmtetem penañ mme Zisasiyañ ewe pigok diindoye, “Nembanne kululuñ gwaen mama katikñañane mebegalen set ke nukñañ penañ.

²⁵ Bo temañañ buñ aimboñañ isikñañane ñep ku modak. Yek penañ. Sepem kegogak am mânep milwalinmagañ Kawawañgalel zemâtâtâtgat katnan maip ekñañmak tususuyelen nâmnukñañ penañ mamip.”

²⁶ Kegok zeme ekñañ nâmtetem temañ mti zewien, “Kok zenik beme kwiyañ mama kanzizit ñep tiwe?”

²⁷ Zeme Zisasiyañ indikmototi zeye, “Mânep milwalañ set bekekme am Kawawañgalel zemâtâtâtgat katnan maip ke tuusuwep yañgut Kawawañañ am ekñañ keyet keñañ mim eleñ belañ beme mama kanzizit ke ñep tiwep.”

²⁸ Zeme Pitayañ zet ke nâmti Zisasiyet pigok dundoye, “Nânik, nin kwitnañ kwitnañ sambe bankumpemanañ delañ zeme geñmagen kobenn.”

²⁹ Zeme Zisasiyañ dopmañ pigok gilik zem saye, “Neñ penañ sukwep zema nâmbak, am ñenañ nâgât ma Zet Zapat Dolakñañgampmi mkañañ ma dapmeniyañ ma ipmamnotnane ma mambipmane ma nemunnambañane ma msatnañ mee pi katipe mâbe beme ³⁰ Kawawañañ egañ tosañañ 100 ewe tusum sawe. Pien msalen msat, mka ma dapmeniyañ ma ipmañ ma mamañ bipmañ ma nemunambañ ma mâmulumpañ mee pi omba samâbe. Âpme msalen kapi nâgât zet zapatn mti mame amnañ keyet pepetnañ mti sisipeñañ mpeme ola olat palen mambe keyet penañañ mama kanzizit titiyet kanañ danggoween kan keyet egañ mama kanzizit keyet toñañ bemtabe. ³¹ Apme an ñenañ ikñañgat sekñañ alak pigogat mmoti, ‘Neñ ñep talap,’ tazein beme egañ bangat tototnañ bewe. Ma ñenañ alak tototnañ tapmain beme egañ bangat mobotnañ bewe.”

³² Zisasiyañ ñenañ bemindame meti met set tungupman tati Zisasiyañ Zelusalem mkaen mopme kwitnañ kwitnañ msawep keyet zet zapatnañ nembrañane ma am notnañ zet zapat mimindame ekñañ nâmtetem mti kingagat palen Zisas mâti Zelusalem mkaen mosâgât mobien. ³³⁻³⁴ Mopmambe Zisasiyañ zeye, “In nâip, nin Zelusalem mkaen mosâgât tapmotnup. Âpme kan keyet Angat Nemunañ neñ sâpe sâpe bumbu an ñenañ ma zii zet zikat indanda an ekñañ zemnome Zuda am mañgængatnañ ku sokbemberñañ ekñañgalel belen mopma ekñañ tetepulet mnamti sindiwañ nawitikti sindem temañ nameti nome gakima met nabewep yañgut kasup tuk etañ tati naman ewe gilik zem wabap.”

*Zemsmak Zân egeleñ amobotnañ tatagalen Zisas yañkwesiwun
(Matiyu 20:20-28)*

³⁵ Âpme Zebedi nemulatnenet Zemsmak Zân egeleñ Zisasmagen meti zewun, “An zikat indanda, nit geñ kwileki ñen minndandayet nâmti gayañkwesisâpnilup.”

³⁶ Zemalu Zisasiyañ idayañkwesiye, “An zut, neñ pe kwileki miidandayet nâmti kotazelup?”

³⁷ Idayañkwesime egeleñ dopmañ kapigok zewun, “Geñ bam Amobotnañ mundumdanen tabanigen nit nâmndemane ñenañ gâgât sukwakalakdi penaset ma ñenañ alomeset tabalup.”

³⁸ Zemalu Zisasiyañ pigok diidoye, “It zet keyet yañañ kandati kegok yañkwesilup. Neñ amnañ sindem nawep ke okowen tu akñañmak nember bemname nimbap. Ke it ñep nimbap? Ma sindem tiwawen amnañ tu zulutnewepnok ke it kegogak ñep zulubalup?”

³⁹ Âpme egeleñ egañ zewun, “Nit ñep mbalup.”

Zemalu Zisasiyañ pigok diidoye, “Neñ tu okop nimbawen keyegak it ñep nimbap ma neñ tu zulubawen keyegak it ñep zulubalup. ⁴⁰ Keangut neñ sukwakalaky penaset ma alomeset tatagalen keyet zetnañ neñ ñep ku zesap e Kawawañañ ikñañ mundum ke tatagat am kwi ombemindeye, ekñañ keyañ tabep.”

⁴¹ An zulañ Zisasiyet kegok zemalu nembrañane notnañ ekñañ egegañ nâme bekanañ beme ñenzinziñ miidame ⁴² Zisasiyañ ilinsakwep indazem tetime kot ondek tapme pigok

diindoye, “Msat sambe ekjengalen amobotnañ temañ ekjenañ mulup anjine mka katarj indem mepme mamti ekjenañ am notnañ indadamuj mme maip in keyet yanaj ñep nâip. ⁴³ Set kaborj kapiyanj inmagen ku sokbewe. Inmagengatnañ an ñenañ amobotnañ besât mbe beme eganj am tototnañ notnañ ekjengat sisilij mulup mimi an bewe. ⁴⁴ Ma inmagengatnañ an ñenañ ñenañ mamayelen nâmti notnane ekjengat kandañinan mamti am sisilij mulup etanj tosanjinpij mamip keyet katarj miindawep. ⁴⁵ Neñ Angat Nemuñaj amnañ neñ napmukulem mneme mamayet nâmti ku koban. Neñ nen am notnañ indamukulem mimindemti neñ nananjat mamann ke ketalasimti am yomengatnañ kwitim indatimti mama kanzizit indandayet nâmti toban.”

Zisasiyanj Batimeasiyet zikatnañ weyanpeye
(Matiyu 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Âpme Zisasmak nembajane ekjenañ Zeliko mka sebempemti mepme am sambeyanj baminan indamâti mebien. Âpme Timeasiyet nemuñaj Batimeas ek zikatnañ beñañaj set ganzenan ke mepeme totati mânep milawatgat am mawekum indamtan. ⁴⁷ Yanj am notnañaj “Zisas Nasalet mkaengatnañaj takozin,” zeme nâmti ñagak palen zemsu zemsu mti zeye, “Zisas, geñ Dewitgat sokñañaj nâgât kemberj mi!”

⁴⁸ Eganj kegoj ñagak mtasume am notnañ ekjenañ, “Buzak tat,” zemti zemkulpewienanjut eganj ewe ñagak temañ msumti zeye, “Zisas, geñ Dewitgat sokñañaj nâgât kemberj mi!”

⁴⁹ An zikat beñ keyanj kwizet takume Zisasiyanj nâmti set tunjupman ke metati zeye, “An ke zeme neñmagen pien wakolit!”

Zeme am ekjenañ egat kwizet kumti zewien, “Batimeas, Zisasiyanj gâgât tazeingat oloñen palen wati daen ekmagen met!”

⁵⁰ Zeme eganj zet ke nâmti tagâj melakandunaj sakwep gaipeme toweme belanj bemti Zisasmagen mesât pumpem pumpem mege. ⁵¹ Mepme Zisasiyanj yanjkwesiye, “Neñ geñ kwileki penanj mgarñayelen nâmti tazenik?”

Yanjwesime an zikatnañ beñañ keyanj zeye, “An zikat indanda, geñ zikatn weyanjemane eegalen nâmti tazeyap.”

⁵² Zeme Zisasiyanj pigok dunduye, “Nâmkijñependanjat penañaj zikadi alik beme ekti mesenik.” Zeme keyegak zikatnañ alik beme ekmâtati Zisas mâti mege.

11

Zisasiyanj Zelusalem mka teman mopme am ekjenañ zem olioli mpeme mowezin
(Matiyu 21:1-11; Luk 19:28-40; Zân 12:12-19)

¹⁻² Zisas nembajane ekjenañ Zelusalem mka teman sokñanik moti Betpasi ma Betani mka zut Olip kalañan tazin ke mopatañ zemti Zisasiyanj nempa zut zemidemti zeye, “It mkaen kainde mot patanj zenzenak ekmalu donki nembajanj ñen teganj opempepeñanj am ñenañ dukñañ ñen ewe ku mamañaj ke tapme ekti kwalet mti koselup. ³ Metakwaletnepemalu an ñenañ, ‘It zigok msâgât takwalelup?’ idayanjkwesime an keyet kapigok zeselup, ‘Amobotnañaj kapi mmet samalu eganj mmaneti naman sakwep ewe mkoti mundumanak giilik zem opempepeyete zeme kot takwalelup.’ Kegok zemalu eganj nâmideme kwalet mti koselup.”

⁴ Kegok zeme nempa zut egelanj meti donki nembajanj teganj mka set keyet solonan opempepeñanj tapme ekti metakwalepmalu ⁵ am notnañ sokñañ tabienanj idikti zewien, “It kuwiekiyet donki nembajanjat tekñañ ke takwalelup?”

⁶ Zeme egelanj Zisasiyanj zet zemideye keyet katarj zemalu nâmideme egelanj tekñañ ⁷ kwalet Zisasmagen mmeti melakandunij gulumti donki bisetnañ palen bempemalu Zisasiyanj keyet palen mototati ⁸ Zelusalem mka teman mopme am sambe penañaj melakandunij ma notnañ ekjenañ tep belak set ganzenan tapmege bee mutumti siñsasatnañ melesij kot selen yeñgemebien. ⁹ Mti bembuluñ meti ñagak ma kwisak temañ mti zewien,

“Kot ndapmukulem mti ndañgalanj nde! An kapi Amobotnañmagengatnañ ndamukulem minndesâgât kozingapmti kopme kwizet buñamanj mwati sesewatpene. ¹⁰ Yeñsokñ Dewit eganj am indadamuj mme dolakñañ mambien. Keyet katarj an kapiyanj nin kot ndamukulem minndemti anğalañndesâgât kozingat kopme oloñen mti sesewatpene!” (Sam 118:26)

¹¹ Kegok mpeme eganj Zelusalem mkaen Zuda am ekjengalen sesewat mka temañ keyet keñanj moti kwitnañ kwitnañ sambe bempeme wemege ke tokwati ekmâge. Mti ke manepeme msat gasi penanj beyeyepm nembajane 12 indatime Zelusalem mka katipemti Betani mkaen mebien.

*Zisasiyan tep kwitnañ pik saik kumpeye
(Matiyu 21:18-19)*

¹² Mewembienañ mseñan ewe gilik zem Zelusalem mka temanenak kosât koti Zisasiyan meuyet penañ mge. ¹³ Mti ekpeme mepme tep kwitnañ pik ñen sinañ kundumañ temañ tapme ekti, “Wa katnañ ñen tazinañ mâtâti nsap,” zemti met timapme beye. Pik katnañ eililgalen kanan ewe ku beye. ¹⁴ Zisasiyan pik tepmañgat zet kapigok zeye “Am ñenañ gâgât kadi ñen ewe ku nimbe.” Kegok zeme nembrañe nâmbien.

*Zisasiyan Zelusalem Zuda amgalen sesewat mka temanen mege
(Matiyu 21:12-17; Luk 19:45-48; Zân 2:13-22)*

¹⁵ Kegok zeme ekñenañ Zelusalem mkaen meti Zisasiyan sesewat mka temañ keñañ mepmoti ekme amnañ kwaweti sâpe sâpe bumbuyet age ma mânep bemkwiti kwiti tapme indikti egañ mânep mundum âtât peme kutume age mundumañ setnañ ke mâtâtindemâpme kwawepmâbien. ¹⁶ Kegok mti muluwañ keboñ ke sesewat mka temanen ewe kwitnañ kwitnañ timet timkot mimiyelen zemkulumindeye. ¹⁷ Mti zet kapigok diindoye, “Kawawañgalen Zet Itnañanen meluwañ ñen kapigok mimiñañ tazin, ‘Nâlen mkannan am msat sambeyañ kwaweti dundundu mulup mbep!’ (Aizaya 56:7) Âpme in naman mka kapi mme,

‘Am kambu titi ekñengalen mkanok tabein.’ ” (Zelemmaia 7:11)

¹⁸ Zisasiyan kekok mme sâpe sâpe bumbu an ñenañ ma zii zet zikat indanda an ekñenañ ñeñin zime set ñen aikti Zisas kume gakikiyelen nâmbien. Keyañgut am sambeyañ Zisasiyet zetnañgat nâme mobotnañ mambemtangapmti kiñgati belak peme tage.

¹⁹ Âpme Zisasmak nembrañane ilinsakwep ke manepeme tambusâgât tapmme ekñenañ Zelusalem mka temañ katipemti Betani mkaenegak gilik zem mebien.

*Pik tep memuañ beye
(Matiyu 21:20-22)*

²⁰ Mewembienañ msame tambuñan gilik zem koti ekme pik tep piwan memuañ penañ bem tapme ekti ²¹ Pitayañ Zisasiyan zet zeye ke otnâmti zeye, “An zikat indanda, geñ sañenen pik tep saik kumpemanan piwan memuañ bem tazingat ekbak!”

²²⁻²³ Âpme Zisasiyan dopmañ kapigok gilik zem indaye, “Neñ zet penañ zema nâit, inmagengatnañ ñenañ keñ zutpiñ Kawawañgat nâmkijpewe beme nukñañ notnañ kalañ nembon keyet kapigok zewe, ‘Geñ epeemti nembuen towet,’ zemti zetnañgat penañañ sokbembeyet zemti keñ zutpiñ tati dunduwe beme nukñañ kalañnembon keyañ ñep etumti nembuen metowebe. ²⁴ Neñ ingat pigok penañ zema nâit, in nâmkijpepe kaliñañ mti kwitnañ kwitnañ ke penañ sokbemindandayelen e nâmkatikbemti dunduwewen ñep sokbemindawe. ²⁵ Âpme geñ dundusât mbanik kan keyet am ñenmak kalalañit tazin beme yomañ ke katikpewanik. Katikpewane Kawawañ kululuñen main egañ kekokgak gâlen yomdi katikpewe. ²⁶ Âk geñ an ñenmak yomit tazin ke ku katikpewanik beme Bipdi kululuñen main egañ kekokgak gâlen yomdi ku katipewe.”

“Zisasiyan mulup winde deyet timti mamin,” zemti Zuda an ñenañ ekñenañ yañkwesiwien

(Matiyu 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷⁻²⁸ Zisasiyan zet kekok zemdelañ zeme ekñenañ naman Zelusalem mkaen ewe mesâgât mebien. Meti Zisasiyan ewe sesewat mka temanen moti tatokwapme sâpe sâpe bumbu an ñenañ ma zii zet zikat indanda an ma sesewat mka temañgalen damuñ notnañ ekñenañ ekmagen kot ondekti yañkwesiwien, “Geñ kwiyañ nâmgemti zemgeme kot am sesewat mkaen indamâtnak ma muluwañ mamananañ notnañ mamnik? Keyet yañañ zemane nâne.”

²⁹ Yañkwesime Zisasiyan dopmañ pigok diindoye, “Neñ ñenañ yañkwesisi ñen yañkwesima in keyet dopmañ ñenañ gilik zem nameñgut neñ kwiyañ nâmneme muluwañ mamananañ mamiap keyet yañañ kekokgak zema nâseip.” ³⁰ Zemti pigok indayañkwesiyeye, “Zân tu zululut an egañ mulup mam ke Kawawañmagengatnañ ma ammagengatnañ timam ze zeme nâmbi?”

³¹ Kegok indayañkwesime ekñenañ ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Nin ‘Zânañ mulup Kawawañañ saye,’ zesenuñ beme egañ zesem, ‘Âpme kwilekiyet in egat zetnañ ku manâmkijpeip?’ dindosem. ³² Ma nin, ‘Ammagengatnañ timti mamm,’ zesenuñ beme naman am sambeyañ, ‘Egat nâme golañ zenze an mobotnañ temañ,’ manzeip keyepmti zet ke nâmti ndoisepmagen zemti kiñgati peme tage.”

³³ Mti Zisasiyet zewien, “Nin egat yañañ ku nânuñ.”

Zeme Zisasiyan zeye, “In egat yanaj ku nâip keyepmti neŋ kwiyan nâmneme mulup kapi mamiap keyet yanaj e kegogak ku diindosap.”

12

*Wain mulup damuŋ bekanangat bemzenze zet Zisasiyan zeye
(Matiyu 21:33-46; Luk 20:9-19)*

¹ Zisasiyan Zuda am ma neŋaŋine ekjengat bemzenze zet ŋen pigok diindoye, “An ŋenaj wain mulup mti kimbatnaŋ tokwat bembuluŋti peye. Mti wain katnaŋ misikne tunaj bembeyet nâmti mundumaŋ simenaŋ weyaŋ taimpemti mka teepnaŋ beŋaŋ walatpemti an ŋenaŋ mka keyet dukjaŋ gwaen tati mulup ke ekdamuŋ mimiyet walage. Mulup ke mmâpme delaŋ zeme an notnaŋ ekjengat belinan bemti an ekjên keyaŋ damuŋ mme mânep keyetnaŋ mme kwapme butnaŋ ilinaŋgat timti butnaŋ ikaŋŋgat masam kwakwagat zemindemti ikaŋŋ msat ŋenjaŋset mege. ² Yaŋ met maneti peme wain penaŋ mâtâtâgalen kanaŋ beme mulup toŋaŋaŋ mulup anaŋ ŋen zempeme mulup mamtemien ekjênmagen meti katnaŋ notnaŋ timti met sasayelen nâmti zempeme mege. ³ Mulup an keyaŋ mepataŋ zeme mulup damuŋ ekjênaŋ atamti omba penaŋ witikne witikne peme weme zempeme gilik zem belak etaŋ mege. ⁴ Mepme ekti mulup toŋaŋaŋ mulup an ŋen ewe zempeme mepataŋ zeme mulup an ekjênaŋ atam tati tep pemaŋaŋ ŋokjaŋ somti sakambuk samti ku mâpme belak gilik ze mege. ⁵ Mepme ekti egaŋ ewe tusumti mulup an ŋen zempeme kopme ekjênaŋ penaŋ kume gakiye. Gakime mulup toŋaŋaŋ mulup an sambe ewe zemindeme kopme notnaŋ penaŋ indome gakime notnaŋ belak indom peyak peyak mamtemien. ⁶ Indomwaleŋ mme delaŋ zeme ikaŋŋgat nemuŋaŋ kwep etaŋ ek tikjaŋ nâmpeme mamtan egaŋ igak tage. Tapme bam pigok nâmti nemuŋaŋ penaŋ ke zempeme mege, ‘Neŋ nanaŋgat nemun penaŋ kapi zempema mesemnen egat nâme mobotnaŋ beme zetnaŋ gawepuwep.’ ⁷ Nâmti zempeme mepme mulup damuŋ mamtemien ekjênaŋ nembraŋaŋ penaŋ ke kopme ekti ilinak zenâ zenâ mti zewien, ‘Maneti bam nemuŋaŋ penaŋ kapiyaŋ mulup kapi toŋaŋ beweyet kame nin kumann gakime mulup pi ningat bewe.’ ⁸ Kegok zemti ekjênaŋ atamti kume gakime sekjaŋ mandamti paset zupman baen met peme weŋe.

⁹ Âpme mulup toŋaŋ keyaŋ bam koti am ekjên ke zigok penaŋ mimindawe? Egaŋ koti an ekjên ke indome gakimâpme naman mulup ke an notnaŋ ŋen indame ekjênaŋ damuŋ mbep. ¹⁰ In Kawawaŋgalen zet itanaŋaŋ zet ŋen kapigok kukuŋaŋ tazin ke in nâip, ‘Mka walalat ekjênaŋ tepum ektalati belakjaŋ peme mewenŋgeyaŋ tepum keyaŋ alak sut-neteman peme kwatageyaŋ kalijaŋ penaŋ bemtazin. ¹¹ Amobotnaŋ Kawawaŋaŋ ikaŋŋ ke mme sokbeyeyepmti nin ke ekmann dolakjaŋ penaŋ bein.’” (Sam 118:22-23)

¹² Zisasiyan zet kegok diindome nâmti an neŋaŋ bembe notnaŋ ekjênaŋ, “Bemzenze zet ke ningat zein,” kegok nâmtâtâti ŋenjin zime atamti zemkukuyelen nâmbienangut am sambeyaŋ zetnaŋ zeme tatnâmbien ekjên keyet kinŋgati peme tage.

*Takis mânep bembeyet Zisas dombem kuwien
(Matiyu 22:15-22; Luk 20:20-26)*

¹³ Âpme Palisi neŋaŋ ma Elotgalen mulup an neŋaŋ ekjênaŋ mulup anjin notnaŋ zemindeme Zisasi met tetipeme, “Egaŋ zet ŋen zemyuŋgume ekti met zemkusenuŋ,” zemti zemindeme mebien. ¹⁴ Meti Zisasiyet zet kelakjaŋ kapigok msawien, “An zikat indanda, nin nânuwen gâlen zedi ma mzikat indandandi esemteŋ penaŋ mamkawaŋ benik. Nin nânuwen am kwilinmak ma am kwilinpiŋ ekjênmagen Kawawaŋgalen zezapat dolakjaŋ sakam kwep mamkawaŋ bemindenik. Yaŋgut geŋ zet penaŋ Kawawaŋmagengatnaŋ amnaŋ mama mimi zigok tatagalen ke mamkawaŋ bemindenik. Keyepmti zemane nâne, ningalen zii zelaŋ zeinen nin mânep takis Loma gapman sasayelen ma yek?” ¹⁵ “Nin ek takis mânep ŋep sawanup ma ku sawanup? Ze zemane nâne.”

Zeme Zisasiyan dâsukuŋinaŋgat yanaj nâmtâtâti zeye, “Eneyet neŋ tatetineip? In mânep kasetnaŋ ŋen mkopme ekbi.”

¹⁶ Zeme ekjênaŋ mânep kasetnaŋ ŋen mkosame ekti indayaŋkweysiye, “Mânep palen an zimosetnaŋ ma kwitnaŋ kwiyelen kumpepeŋaŋ?” Kegok indayaŋkwesime ekjênaŋ zewien, “Loma gapmangalen amobotnaŋ kwitnaŋ Sisa egat weŋaŋmak kwitnaŋaŋ tazin.”

¹⁷ Ekjênaŋ kegok zeme Zisasiyan zeye, “Ele, kwitnaŋ kwitnaŋ amobotnaŋ Sisayet weŋaŋ tatatnaŋ beme ek sawep ma am in Kawawaŋ ikaŋŋgalen bet muluwaŋ keyepmti in ikaŋŋgat zapat mait.” Kegok diindome ekjênaŋ zetnaŋgat nâmtemtem mpemti peme tapme belak mepmâbien.

*Sadusi ekjenan gakiengatnan gilik zemwawat keyet Zisas yankwesiwien
(Matiyu 22:23-33; Luk 20:27-40)*

¹⁸⁻¹⁹ Âpme Sadusi ekjenan am gakiengatnan wawat ku tazin manzemtemien keyepmti an ekjen keyan Zisasmagen koti yankwesiwien, “An zikat indanda, Mosesiyan zii zelen zet meluwan kapigok minndaye, ‘An njenan imbi wati nembanan njen sokbembepin mme an keyan gakiwe beme meninanan imbi kwambetnan ke wati datnanngat munduman aliknan njen mme sokbewe.’ ²⁰ Âpme an yan kogili 7 kegok mamtemien. Maneti yuninan imbi njenan wage. Wat maneti nembananpin gakiye. ²¹ Gakime munanan toti imbi keyegak wati nembananpin maneti gakiye. Gakime gwalan kegogak wage. ²² Mti an 7 ekjen piwan imbi kwep ke wati nembananpin belak etan gakimâbien. Yan maneti ekngalen imbi kwambet keyan kegogak gakiye. ²³ An yan kwep 7 ekjenan imbi kwep ke wabiengapmti gakiengatnan wawat kanen imbi ke an kwiyet imbinan bewe?”

²⁴ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “In Kawawangalen winde ma egalen zetnan ku weyan manâmâtâlipgopmti zet ke zemyunngip. ²⁵ An ma imbi gakiengatnan gilik zemwabewen awembin mama ewe ku mambep. Belak Kawawangalen ensel kululuŋen talip kebon etan bemti mambep. ²⁶ In gakiengatnan wawat ku tazin manzeip âpme Mosesiyan didik kunduman tep tazime ke ekti tapme Kawawanjan zapat dundume nâmti egan zapat meluwan mge ke mainji manâmâtâlip. Kawawanjan Mosesiyet kapigok zeye, ‘Nen alak kapiyet Abalaamgalen Kawawan ma Aisakgalen Kawawan ma Zekopgalen Kawawan.’ (Kisim Bek 3:6)

²⁷ Keyepmti nen ingat pigok zema nâit. Kawawanjan zet ke yanjan kapigogapmti zeye, ‘Ek am gaki meti mama kanzizit mamaip ekngalen Kawawan wa ek am gaki katiknan mangakip ekngalen Kawawan yek. In zet ke manâmyunngip!’ ”

*Kawawangalen zii zet kapiyan zii zet notnan galen noteknan penan bein
(Matiyu 22:34-40; Luk 10:25-28)*

²⁸ Âpme zii zet zikat indanda an njenan keyak tati ekme Zisasiyan Sadusi ekjenmak zenâ zenâ mti yankwesiwinanngat yanjan dolaknan tagilik zemindame egan nâmti Zisasmagen meti yankwesiye, “Zii zet zibonan notnan sambe bee silim indemti noteknan penan bein?”

²⁹ Yankwesime Zisasiyan dopman pigok gilik zem zeye, “Zii zet sambeyet noteknan kwep kapiyan bein,

‘Israel am in nâit, Amobotnan ek kwewetanjan ningalen Kawawanjan bein. ³⁰ Keyepmti in Kawawangat gogot mpemti kenjmak wenjin ma notikninmak winderjin bee katan egat ketalasim samâbep.’ (Zii Zet 6:4-5)

³¹ Zii zet keyet kandanjan zet notnan njen kapigok tazin, ‘Gitangat mangembein keyet katan am notnan ekngat gogot mbanik.’ (Wok Pris 19:18) Zii zet njenan eget zut kapi ku sebemidein.”

³² Zeme zii zet zikat indanda an keyan nâmti Zisasiyet pigok zeye, “An zikat indanda, gen njen penan zenik,

‘Amobotnan e Kawawan kwewetan egat baman njen ewe ku tazin. ³³ Keyepmti am njen Kawawangat gogot mpemti kenjanmak notiknan ma winderjan egat etan sawe.’ (Zii Zet 4:35; 6:5)

Mti iknanngat manân keyet katan am notnan ekngat kenjan bewe beme sâpe sâpe bumbu ma Kawawangat taolet bembe set ke sebem pemâbe.”

³⁴ Zii zet zikat indanda an keyan yanjan dolaknan penan zeme nâmti Zisasiyan zeye, “Gen ilak Kawawangalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke titiyelen soknan penan kodik.” Zet esemtan kegok zemi selin bekeke ekjenan yankwesisi njen ewe yankwesisiyet olapme beme peme tapme mebien.

*Kilais ek Dewitgat aliknan ma eget Amobotnan
(Matiyu 22:41-46; Luk 20:41-44)*

³⁵ Zisasiyan Zelusalem sesawat mka teman ke tati zet zapat tadiindoneti ekjen kapigok indayankwesiye, “Ingalen zii zet zikat indanda an ekjenan Kilais ek Dewitgat insojanjan bam kobe manzeiwanngut ³⁶ ewenan Kawawangalen Emetak Tenjan zet kapi amobotnan Dewit zem same Dewilan pigok zemkawan beye,

‘Amobotnan Kawawanjan nâgât Amobotnanjan Kilaisiyet pigok zeye, “Gen Amobotnanngat kot betn penaneset totati windendi teman timti tabanik. Âpme njen gapmukulem mma gen kasandine sambe ekjen winderjin mtoindewanik.” ’ (Sam 110:1)

³⁷ Dewilan iknan Kilaisiyet ‘Amobotnanjan’ zeye keyepmti zigoset Kilaisiyan naman Dewitgat insojanjan bein etan? Ke penan njen Dewitgat aliknanmagen sokbewan yanngut njen Kawawanngat Nemunan penan kogogapm Dewilan Kawawangalen Zet Itnanjan kuyeen ke nâgât ‘Amobotnanjan,’ zeye eneyet njen Kawawanjan zemnemetot amgat yomgat

dopmanj gakikiyet toban.” Zisasiyanj kok zeme am sambe penanj tabienanj zetnanj nântiknanj mbien.

Zisasiyanj an zii zet zikat indanda ekjengat mama miminjin kumâbâgat zeye.
(*Matiyu 23:1-36; Luk 20:45-47*)

³⁸ Âpme Zisasiyanj am sambe tazemzikat indammetneti pigok zeye, “In an zii zet zikat indanda ekjengalen njotik mgasik ke ku mâti mbep. Ekjenanj melakandu teepmanj gwaen biminanjatnan baen selinan tot lapit mepme mamti ilinanjgat nâme mobotnanj beme selen ma tambanjgumen mame amnanj seknjin moindendeyet etanj manâip. ³⁹ Ekjenanj sesewat mkaen amobotnanjgalen mundumen nejnanj gwaenen etanj mametalip. Ma ondedak temanen ekjenanj meu ma songom temanj indame niniyelen etanj manâip. ⁴⁰ Ekjenanj imbi kwambetgalen mânep milawat ma mkanjin mee pi menzem timti indamâpme kilenj mepme dundundu teepmananj myunngunjanj beke mamim atanepeme amnanj njep ku eegalen mambein. Am ekjen kebonj ke maneti kan delanj zenze kanan Kawawanjanj zem indomti tosanjin bekananj penanj mmoti indawe!”

Imbi kwambet njenj tewalanj mânep beye
(*Luk 21:1-4*)

⁴¹ Zisasiyanj sesewat mka temanen mânep pelep keyet soknanj tati ekme am sambeyanj mânep pelewen tabem mambien. Am sambe ekjenanj mânewin temanj pelewen tapeme towepme ⁴² imbi kwambet bekopsat njenj koti mânep njamanj isisiknanj zut piwan peme pelewen towege. ⁴³ Kegok mme Zisasiyanj ekti nembanjoneyet zeme kopme pigok diindoye, “An ekjen, nej penanj sukwep zema nâit. Imbi kwambet bekopsat kapiyanj mânep pelewen bep keyanj an imbi sambe notnanjanj tewalanj beyo bee seabemidein. ⁴⁴ Am mânep milawatmak notnanj ekjenanj mânewin omba penanj tazinanjgut butnanj bugan timti kot pelewen time towelep. Yanjgut imbi kwambet bekopsat keyanj mânepmanj bugan tazin elak kopeme pelewen towepme delanj zein mkanjanen daenen butnanj njep ewe ku tasain, yek penanj.”

13

Zisasiyanj Zelusalem sesewat mka temanj beke kasa ekjenanj kumasekbepe keyet zapatanj diindoye
(*Matiyu 24:1-31; Luk 21:5-28*)

¹ Ziasmak nembanjane ekjenanj sesewat mka temanengatnan toti mepmambe Zisasiyet nembanjnanj njenj sesewat mka temanj beke ektemtem mti zeye, “Wenanj nanjeye, an zikat indanda, gwa ekbak, nanzanj yanjan tatat nembonj weyanjti mka dolaknanj walapepenanj gwa ekbak!”

² Zeme Zisasiyanj dopmanj pigok gilik zem saye, “Gej nanzanjnanj mka temanj walalatanj kapi alak ego ego mnik. Yanj maneti bamgat nanzanjnanj mundumin talip keyet katanj ku tabep. Kasa ekjenanj kokume epeemti nanzanj igak kwep kwep lala bubuk mekobep.”

³⁻⁴ Kok zemti Zelusalem mka peme tapme meti Olip kalañan mosât mobien. Motati Pitamak Zems Zânmak Endulu ekjenanj ilinak Zisasmagen meti zikalin Zelusalem mkaeset ekme topme Zisasiyet yanjkwesiwien, “Sesewat mka temanen daenen tati zet zenak ke kan zuknanj penanj sokbewe. Ma keyanj sokbesâgât tapmme menok zigoganj njenjanj beme ekti nâmbanup kwitnanj kwitnanj gâgâeganj sokbembeyet zeye walak kapi sokbesâpm zewanup.”

⁵ Zeme Zisasiyanj pigok diindoye, “In weyanj eksem mambep. Mineti am notnanjanj tetimindemti indatetimti mebepgat. ⁶ An notnanjanj Zisasiyet kwitnanj belak mimyambumti kot an imbi notnanj tetimindemti zewep, ‘Nej Kilaisyanj kolap!’ ⁷ Ma msat butnan butnan kasa tawapmepme keyet buñam zapatanj nâwep ma kasa kwisak wekumepme keyet yayanj palen ku tabep. Kawawanjanj kwitnanj kwitnanj kebonjanj njenjanj sokbembeyet zeye yanjgut msat kululuñ kumasesehalen kan sakwep ku kobe. ⁸ Am mange kwewanj epeemti dopmanj mekum kokum mbep. Ma msat temanen amobotnanj zulanj wati âwalup. Ma msat katanj mâkinanj temanj mbe ma msat sambe meuyet kambeñ temanj sokbemmebe. Kwitnanj kwitnanj ke imbiyanj nempa sokbesâpmme yanjbemti sindem manâip keyet katanj sokbemmbâbe.

⁹ Ekjenanj belak kilenj indatimti amobotnanj ekjengalen ondedagen meti zet muluwen indewep ma Zuda ekjengalen sesewat mkaen indatim moti sindiwanj indawitikbepe keyet eksemambep. Ekjenanj kogok mimindamti gapmangalen am njenjanj notnanj ma amobotnanj temanj ekjengat zikalinan met onzemindeme tati nâgât yanj zemâtâtât mulup mbep. ¹⁰ Kogok mme msat katanj Kawawanjgalen Zet Zapat Dolaknanjanj njenjanj am ilindinj bemindemenjgut keyet saknanj gwaenen msat kululuñ asebbe. ¹¹ Keyepmti

am notnañ ekñenañ indapmeti zem indomti mka katikñañ indesât mbep. Kan keyet in zet muluwen motati, 'Pe zet zigok zesenu,' zemti yayañ temañ penañ ku mbep. Kan keyet Kawawañgalen Emetak Teñañ zet keñinanen bemindeme zewep. ¹² Âpme datnañ meninañ kume gakikiyet mezemdelañ zewep. Ma biwinañ nembajane kogogak indome gakikiyet mezemdelañ zemindewep. Ma nempa ekñenañ mambiwiñe kasa mimindemti indome gakikiyet zemindowep. ¹³ In nâgât manâmkijpeipgampmti amnañ ingat nâme kangañañ etañ bewe. Yangut am ñenañ nâmkijpepeñañ katikñañ bemtapmetneti gakiwe beme kan delañ zenzenañ Kawawañañ an ke mama kanzizit sawe.

¹⁴ Golan zenze an Danielañ meluwañ kapigok mge, In zet kapi maiñti weyañ nâit, 'Kwileki ñen mamañañmak ma kijañgagatnañmagañ Zuda am ekñengalen sesewat mkaen ku moti tatagalenangut egañ mot ke tati indawalebeyet,' (Daniel 9:27; 11:31; 12:11) in ke ekti am Zudia msalen mambewañ keyegak tapen tati kunzunñi kalañan mowebep. ¹⁵ Âpme am ñenañ mka solonan tatneti gilik zem mka keñañ moti milawatnañ tiyañ zemti tim yape yape mti kan ku walabe msalen keyegak tati kunzunñ mebe. ¹⁶ Ma ñenañ muluwen maneti gilik zem tâgâ melakandunañ msâgât mkañañ ku mebe keyegak tapen tati kunzunñbe. ¹⁷ Imbi keñañmak ma imbi nembajin ewe okakñañ nam manip bekakane ekñen keboñañ zigok penañ mbewe. ¹⁸ In kwitnañ kwitnañ nukñañbeñ ke map tâgâ keñañ ku indandayet nâmti Kawawañgat dundume egañ mteteyet sokbembeyet nâmindewe. ¹⁹ Kan keyet amnañ sek sindem tisâiwen keboñ ke eweñañ Kawawañañ yañbemti kwitnañ kwitnañ msokbeye ma tunjupman mamkwati alak tatnup ma bam mamti masâpmpnup keyet keñañ ñen ku sokbeye ma ku sokbewe. ²⁰ Amobotnañañ kan ke ku mme pemkwepman benagen am ñenañ alik ku manak. Yangut egañ am ikañañgat indaombemindeye ekjengat nâmti nukñañ temañ keyañ kan teepmanñ ku sokbembeyet nâmti kan ke mme pemkwepmanñ beye.

²¹ Âpme kan keyet am notnañañ tetimindemti zewep, 'Kilais pien tazingat koegit!' Ma 'Kilais daen tazingat meegit!' Zeme zelin gawepumti ku nâmkijpemindewep. ²² Sadañañ am sambe winde indame ekñenañ wati Kilais ma Kawawañgalen zapat zem zemsokbeme am ekjengat kwilinan mimyambumti menok sepem igak igak mti Kawawañgalen am keñin mme yunñum mâbe. Yañ ekñenañ Kawawañgalen am ikañañ ombemindeye ekjengat keñin myunñunñuyelen nâmbep beme ñep mbep. ²³ Kwitnañ kwitnañ ke ewe sokbembepin tapme neñ eweñañak yayañ mti diindoyapgapmti weyañ eksemti mambep.

²⁴ Sindem kan keyet kwati delañ zeme sakñañ gwaen kasup zikatnañ sopsop sime eyonña busatnañ yek bewe. ²⁵ Ma wenzim notnañ kululujengatnañ tuluk talak zemti topme enzunñañ sokbeme wenzim notnañ tabep ekñenañ ulugâlâk bemtemebep. ²⁶ Kogok mme neñ Angat Nemuñañ neñ mgulumbuk palen tati windennbeñ penañ ma sanña songanañ uluñ elañ tapmme kopma in nikbep. ²⁷ Mti keyegak neñ ensel kululujengatnañ zemindema,

'Ekñenañ msat butnan butnan ma msat tunjupman mekoti Kawawañañ amñañe ombemindenderañ ekñen indaakume manje kwep kwao tabep'. (Zii Zet 30:4; Zekaraia 2:6)

Balam balam tepgat yayañ Zisasiyañ zemâtâge
(Matiyu 24:32-35; Luk 21:29-33)

²⁸ In balam balam tep ke ekti nâmatâlît balam balam tep keyet katnañañ dolakñañ penañ sokbeme ekti manzenup, 'Olak mtete kan sokñañ bein.' ²⁹ Sepem kegogak nukñañ sambe beke sokbeme ekti nâmbep, 'Olak Zisas kokotnañgalen kan ilak sokñañ bein.' ³⁰ Neñ penañ sukwep zema nâit, am in talip kapi notnañañ ewe gakikipin tati ekme kwitnañ kwitnañ zeyap kapi sokbeme ekbep. ³¹ Msat ma kululuj eget kapi asekalbalup yangut nâlen zetn ku delañ pewe yek penañ.

Zisasiyañ kobe keyet kanañ an ñenañ kasup ma kan tunjupmanñ desetgat kobe ke ku nâin
(Matiyu 24:36-44)

³² Neñ kokotnañgalen kan ke kasup ma kan tunjupmanñ desetgat kobap ke msalengatnañ am ñenañ ku nâin penañ. Ma kululujen gwaen Kawawañgalen ensel ekñenañ kan keyet penañ kobe ke ku nâip ma nenn ikañañgat Nemuñañ penañañgut zukñañ zemneme kobap keyelen kan ke ku nâyop. Bipm Kawawañañ igak etañ nâin. ³³ Kan zukñañ kobap ke ku nâipgapmti nâpeñ nâpeñ kelem mti mambep. ³⁴ Kan ke amobotnañ ñenañ mkañañ peme tapme msat ñenen mesâti an mulupmanñ weyañdamuj mimiyet zemâtât mulup mpemti sekekek damuj kaliñañ mimiyet zempemti pigok dunduye, 'Neñ kopma set kwalet newanigat nâpeñ nâpeñ matapmambanik.' ³⁵ Sepem kegogak in weyañ eksemti mamambep. Neñ gasiyet ma tambusutnan ma msat msasât tapmme ma tambunañ kobap ke kan esemteñ penañ ku nâipgapmti in nâpeñ nâpeñ nâgât damuj matapmambep.

36-37 Mineti in nânâpij meluk tawenepeme neŋ koti indikma endilipewepmagengat in ma am sambe zet kapi nâmti nâpej nâpeŋak mamambep.”

14

*Zuda an ŋeŋaŋ ekŋenaŋ Zisas kume gakikiyelen zembiliwebien
(Matiyu 26:1-5; Luk 22:1-2; Zân 11:45-53)*

¹ Zuda amgalen Anjalalan Kendo Nupmaman Yispij Niniyelen Kendo kasup zut delan zemenjut tatagalen tapme sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ma zii zet zikat indanda ekŋenaŋ Zisas buzakset atamti betnaŋ zamti kume gakikiyelen zemkabewien. ² Yanjut naman pigok zemti kiŋgabien, “Mineti nin kendo kanen pigogat msenup beme amnanj kasa kilen kuseipmagengapmti pemann talak.” Zemti peme tage.

*Imbi ŋeneyan Zisasiyet ŋokŋan welan mulage
(Matiyu 26:6-13; Zân 12:1-8)*

³ Zisasiyan Betani mkaen Saimon itnanan an liŋgit satmak mamtanan weyanpeye egalen mkaen me nini mundumen totapme imbi ŋenaŋ wet kelakŋan sesikŋan dolakŋan kwitnaŋ nalat ke okop nanzanan weyayanan keyet keŋan tapme mkoti butnaŋ ŋilikŋan gwaen kume etume Zisasiyet ŋokŋan mulapme toge. Wet ke tosanŋan mobotnaŋ penaŋ. ⁴ Kegok mme am notnaŋ ekŋenaŋ ekme ŋep kumbeme ilinak zenâ mti zewien, “Pi kwilekiyet penaŋ wet tosanŋan mobotnaŋ penaŋ pi belak kilen walezin? ⁵ Egan wet kapi nin ndame mmet bemann tosanŋan 300 kina mee kegok ndame am bekopsat ekŋen kalan indawanek ze ŋep benak.” Zemti imbi keyet nâme bekanan beye.

⁶ Âpme Zisasiyan nâmti pigok diindoye, “Imbi kapiyan neŋmagen mulup dolakŋan miŋgat in egat zet ŋen zenzepiŋ belak peme talak. ⁷ Am bekopsat ekŋen pi innak kwesiŋ kapi mamambepgapmti in kwileki ŋen miindasâgât nâmti ŋep miindawep. Âpme neŋ innak msalen kapi kwesiŋ ewe ku mamabap. ⁸ Belatnik bugan bukapi tapmoti gakima am sumen nabewepgapmti egan iŋŋanŋat keŋan galak eweŋanak wet sesikŋan dolakŋanŋan mulati zulutnein. ⁹ Neŋ penaŋ sukwep zema nâit. Am msat katan Kawawangalen Zet Zapat Dolakŋan Penaŋ zemebep katan imbi kapiyan kwitnaŋ kwitnaŋ mnain keyet zapatnaŋ eyo zeme manâmambep.”

*Zudayan amobotnaŋ ekŋengat zikalinan Zisas zemkukuyet zetik mimindeye
(Matiyu 26:14-16; Luk 22:3-6)*

¹⁰ Zisasiyet nemanane 12 ekŋenmagengatnaŋ nempa ŋen Zudas Iskaliot mkaengatnan egan sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ekŋenmagen meti Zisas zemsokbemindandayet zemkaliŋ bemindeye. ¹¹ Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ekŋenaŋ nâmti oloŋen mti dopman mânep sasayet zetik mpeme Zudayan set ŋen aikti Zisas zemsokbemindame atatayet mulupman mge.

*Zisasiyan nemananemak Anjalalan Kendoyet me bimbinaŋat nimbien
(Matiyu 26:17-30; Luk 22:7-23; Zân 13:21-30; 1 Kolin 11:23-25)*

¹² Nupmaman yispij niniyelen kendo ke kan sokŋanik beme am ekŋenaŋ sipsip makumbumtemien kan ke beyeyepm nemananeyan Zisasiyet yanjkwesiwien, “Nin mkan den meti Anjalalan Kendo tati tu me niniyet weyan besenup?”

¹³ Yanjkwesime Zisasiyan nemanane zut zemidemti zeye, “It Zelusalem mka teman moti ekmalu an ŋenaŋ tu menzim belen mmepme aikti keyegak baman mâti mepmalu ¹⁴ egan mka ŋengat mowepme ekti keyegak mâpmoti mka keyet toŋanŋat zeselup, ‘Amobotnaŋan pigok zemndeme kolup. Neŋ nembannemak Anjalalan Kendoyelen me mka keŋan de tati nsenup?’ ¹⁵ Zemalu egan idati mka keŋan teman tedukŋan gwaenen kwitnaŋ kwitnaŋ eweŋanak weyan bembeŋan ke zikat idame it me ke bumbemalu kot nsenup.”

¹⁶ Zisasiyan kegok diidome egelan meti kwitnaŋ kwitnaŋ zeye keyet katan penaŋ aikti Anjalalan Kendoyelen me niniyet weyan tabumbambun.

¹⁷ Âpme msat tambusât tapmme Zisasiyan nemanane 10 indatimti mka keyet keŋan mopmâbien. ¹⁸ Motati me nini mundumen totati me nimambe Zisasiyan pigok zeye, “Neŋ penaŋ sukwep penaŋ zema nâit, innmagengatnan nempa ŋenaŋ me neŋmak pelep kwep tatnilup egan zemnome kasa ekŋengat belinan bemneme ekŋenaŋ nome gakiwap.”

¹⁹ Zeme nemanane ekŋenaŋ nâme nukŋan beme Zisasiyet igak kwep kwep pigok yanjkwesiwien, “Mneti nâgât mene tazemaseniŋat zema nâmbi?”

²⁰ Kegok yanjkwesime egan pigok diindoye, “Nempa neŋmak nsakwep nupmaman tu batien pemalu towepme mkwat nselup an keyet nâmti tazeyap. ²¹ Kawawangalen Zet Itnananen neŋ Angat Nemunanan neŋ zemâtâtneneŋanok meti gakikiyelen zemneneŋan.

Wakae, neŋ zemnowe an ke sindem omba penaŋ tiwe. An ke mamaŋaŋ ku ambetnak ze dolakŋaŋ penaŋ beŋak.”

²² Zemti Zisasiyaŋ nupmamaŋ ŋen mti Kawawaŋgat wisikŋ zemutumti indamti zeye, “In mti nit kapi nanangŋat sek sesumban.” ²³ Nime delaŋ zeme wain okop tageen ke mti Kawawaŋgat wisikŋ zemti kegogak indame nimbien. ²⁴ Nime zeye, “Kapi tâtâ alakŋaŋ ammak Kawawaŋmak sipmnaŋ tusum indeyap. Ke am sambe ekŋen yomengatnan indatim kwakwagat nâmti kegok mbap.” ²⁵ Kegok zemti zeye, “Neŋ penaŋ sukwep zema nâit, neŋ wain tu ke ninipiŋ maneti bangat kululuŋen gwaen mama katikŋanen tati wain niyap kabonŋ yek; wain alakŋaŋ nimbap.” * ²⁶ Zeme delaŋ zeme keyegak tapen tati sesewat silik kume delaŋ zeme mkaengatnan toti tambuyelak Olip Kalaŋan mowebien.

Pitayaŋ Zisas yaŋpewe keyet zetnaŋ zeye
(*Matiyu 26:31-35; Luk 22:31-34; Zân 13:36-38*)

²⁷ Motati Zisasiyaŋ nembraŋane pigok diindoye, “In kasa kuku an ekŋenaŋ kopme ekŋengat kiŋgati nemkunuz mekopme nenak etaŋ tenŋewat tasap. Kawawaŋgalen Zet Itnanaŋen Kawawaŋaŋ iŋnaŋ pigok zeye, ‘Neŋ sipsip damuŋ kuma gakime sipsip ekŋenaŋ kileŋ lala bubuk kunzuŋ mekobep.’ (Zekaraia 13:7)

²⁸ Yaŋgut bam Kawawaŋaŋ neŋ mme gakikiengatnan gilik zem watingut Galili msalen mepma in bam napmâti kobep.”

²⁹ Zeme Pitayaŋ pigok zeye, “Nemba notnaŋaŋ bamkumgemeseip yaŋgut neŋ ŋep ku bamkumgemesap.”

³⁰ Zeme Zisasiyaŋ dopmaŋ pigok gilik zem saye, “Alak tambumbu kapiyet sakokolok apmaŋ kwitnaŋ sakwep kumti sek zut ewe kukupiŋ tapme geŋ nâgât sek tuk yaŋnesenik.”

³¹ Zeme Pitayaŋ zekaŋkaŋ mti zeye, “Neŋ nome gakikiyelen mseiwangut neŋ geŋ ku yaŋgesap penaŋ.” Zeme nemba notnaŋ sambe ekŋenaŋ zet sepemaŋ kwep kegogak zemâbien.

Zisasiyaŋ Gesemani muluwen dunduye
(*Matiyu 26:36-46; Luk 22:39-46*)

³² Zemti ilinsakwep Gesemane muluwen mebien. Mepataŋ zemti Zisasiyaŋ nembraŋaneyet zeye, “In kapi totapme neŋ nenak mulup butnan daen metati dundumti kosap.”

³³ Zemindemti Zisasiyaŋ nembraŋane tuk Pitamak Zems ma Zân indatimti mege. Âpme yaŋbemti nukŋaŋ sambe penaŋ keyet nâmti keŋaŋ sindem igagaŋ penaŋ beme sek monzalamaŋ ululuŋ pem toge. ³⁴ Mti nembraŋane tuk ekŋengat zeye, “Neŋ keŋaŋ sindem beme gakikiyelenok tatnâyapgat in kapi kaik tapmaseip.”

³⁵ Kegok zemti belaknik bugan meti keŋaŋ nukŋaŋ beme msalen ŋenzimosetnaset palak palak tokutumwemti pigok dunduye, “Bien, geŋ set elen belan ŋen aiknanaŋyelen nâsenik beme aiknamane sindem temaŋ timti ku gakisap.” ³⁶ Kegok dundumti zeye, “Bien, Bien, geŋ nâmane sindem temaŋ kapiyaŋ dukŋanaŋ ku mosem. Yaŋgut nâlen zet zeap ke mâtî msenik yek; giti nâmtadik keyet kataŋ mâsenik.”

³⁷ Kegok dundum delaŋ zemti nembraŋane tuk ekŋenmagen gilik zem koti indikme meluk taweme Saimon Pitayet zeye, “Pita, geŋ ewe kegogak meluk tawenik? Kan belaknik bugan kaik tati otnânâ mulup bugan ku mbek? ³⁸ In mama mimi bekananen ku toindondoyet nâmti eksem kaik tati dundumu mulup mit. Keŋinaŋ nâgât kember ŋayo yaŋgut seŋinaŋ nukŋaŋ bein.”

³⁹ Zemti ewe gilik zem met zet Bipmaŋgat dunduye kegogak ewe zemdunduye. ⁴⁰ Dundum delaŋ zemti koindikme zikalin ewe melugaŋ kwasime taweme keyet zeme ekŋenaŋ zet dopmaŋ gilik zem sasayet timabien.

⁴¹ Âpme met sek tuk ewe dundumti gilik zem koindikme ewe muluk taweme zeye, “In ewe tagomti meluk tawep? Angat Nemaŋaŋ neŋ zemnomti am yomtoŋ ekŋengalen belen mobogalen kann ilak sokŋanik bein. ⁴² Wapme an neŋ zemsokbemneneyelen walek kozingat meti ekne!”

Zudasiyaŋ meti kasa ekŋen Zisas zikat indame atawien
(*Matiyu 26:47-56; Luk 22:47-53; Zân 18:3-12*)

⁴³ Zisasiyaŋ nembraŋaneyet zapat kegok diindomambe tapme nemba 12 ekŋengat tunŋuwinangatnaŋ ŋen Zudasiyaŋ piwan kasa kuku an ŋenaŋ bemindeme kobien. Zudasiyaŋ sâpe sâpe bumbu an ŋenaŋ ma zii zet zikat indanda an ma sesewat mka

* **14:25:** Wain alakŋaŋ Zisasiyaŋ nsât zeye ke iŋnaŋ mama kanzizilen ningat Amobotnaŋ tati mama ekmagengatnaŋ kopme timti ekmak nimwianwian kwesin mti mambanup keyet zeye.

temañgalen an damuñ notnañ ekñenañ kasa kuku an notnañ ekmak zemindeme wanam kukñañmak ma tepemañ mee pi belen belen timti kopmâbien. ⁴⁴ Selen kopmambe Zudasianañ pigok zemâtâtindeye, “Neñ meti an mkumpema in ekti keyegak weyañ atamti bembuluñ wapmeseip.”

⁴⁵ Zemindatim koti keyegak Zisasmagen meti “Amobotnañ” zemti ambet mkumpeye. ⁴⁶ Kegok mme ekti kasa ekñenañ met betnanen atam kitik mti tabien. ⁴⁷ Âpme Zisasiyet nembrañane ekñenmagengatnañ ñenañ ñenañ zime wanam kukñañmak pitakñaenagatnañ mandapeme kwapme sâpe sâpe bumbu an ñenañgat mulup anañ wakñañ nembet sâmpeye. ⁴⁸ Âpme Zisasiyañ pigok diindoye, “In nâgât nâme kambu titi an bema wanam kukñañmak ma tepemañ mee pi timti kot natam kitik mtañlip? ⁴⁹ Neñ kan katañ inmak sosok sesewat mka temanen an imbi Zet Zapat Dolakñañ diindomti mamtemanen ke in ku natawien. Yanğut alak pi Kawawañgalen Zet Itnañan nâgât meluwan miminañ keyet katañ sokbein.”

⁵⁰ Zeme nembrañane sambe ekñenañ kiñgati pemkuñkunzuñmâpme delañ zeye.

⁵¹⁻⁵² Notnañan kuñkunzuñ mâpme Zisas nembrañane ekñenmagengatnañ nembra zomolim ñen sanğum kwewetañan kaik mamañgeyañ atanup zem sanğumañ kwep mâtât mtañpme belak talak kunzuñ mege.

Ekñenañ Zisas sâpe sâpe bumbu an ñenañ ekñengat temañin ma amobotnañ notnañ ekñenmagen wapmebien

(Matiyu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Zân 18:13-14, 19-24)

⁵³ Sâpe sâpe bumbu an ñenañ ekñen ma zii zet zikat indanda an ma damuñ notnañ ekñenañ sâpe sâpe bumbu an ñenañin temañ egalen mkaen met ondek tati Zisas taekme Zisas zem kukuyet nâmti ekmagen wati ⁵⁴ tapmepme Pitayañ baman mâti kiñgapeñ beñañ daen igak takopmañge. Koti ekñenañ zem kuku mka kimbaleñ toti mka keñañ mowepme Pitayañ keğogak kimbat keñañ toweti zupman baen sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengat ñenañin egalen mulup anañ tep bum kâtapmambieneni toti tep kâti tapmañge. ⁵⁵ Âpme ekñen sâpe sâpe bumbu an ñenañ ma amobotnañ sambe ekñenañ ondekti Zisasiyet nukñañanñ ñen aikti kume gakikeyet zemtimapme beye. ⁵⁶ Am sambe ekñenañ Zisas zemkukuyelen zet dâsuki notnañ bemzem zewienanğut zelinañ sepeñ igak bemâge.

⁵⁷⁻⁵⁸ Âpme an notnañan ondedagen tabienanñ wati Zisasiyañ zet zeme nâmbien ke mti pigok zewien, “Nin sek ñen tatnâmann Zisasiyañ kapigok zeye, ‘Neñ sesewat mka temañ amnañ walabien bekañi ñep asekti kasup tugat keñañ neñ alakñañ ñen walabap.’ ” ⁵⁹ Zet notnañ kogok zewien keyañ zelin sepeñan kwewagak ku bemâge.

⁶⁰ Mme sâpe sâpe bumbu an ñenañ ekñengat ñenañinanñ wat zimoselinañ tati Zisasiyet pigok yanğwesiye, “Ekñenañ gâgât zet sambe tabem zep; kapi geñ dopmañ ñen gilik zem indandayelen ñen nânik ma yek?”

⁶¹ Yanğwesime Zisasiyañ belak zetnepiñ tapme naman ñen pigok yanğwesiye, “Kawawañ masesewatsanup egat Nemuñanñ Kilais kokotnañgat damuñ matatnuwan, geñ kapi?”

⁶² Yanğwesime Zisasiyañ zeye, “Penañ ke zenikmak. Neñ Kilais. Angat Nemuñanñ neñ yanğ bam in nikme neñ winde toñañ Kawawañgalen betnañ penaset tati gilik zem am indatisât msalen zanza palen tati tobap.” *(Sam 110:1; Daniel 7:13)*

⁶³ Zeme sâpe sâpe bumbu an ñenañ sambe ekñengat ñenañin bekeyañ nâme bekananñ beme ñenzinziñ palen ikañgat melakanduñanñ mendalemte zeye, “Kwilekiyet zet sambe ewe tusumzesenup? ⁶⁴ Egañ Kawawañgat zet mobotnañ penañ min keyepmti in zuk nâip?” Zeme am sambe ekñenañ zemdelañ zemti zewien, “Ek gakikeyelen zapat etañ bein.”

⁶⁵ Zemdelañ zeme keyegak notnañanñ yanğbemi zawağañ wasekpwien ma notnañanñ zikatnañ melakanduñanñ zampeme tapme kumti zewien, “Kwiyañ goin? Ze zemane nâne.” Tapmme sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengat ñenañin egalen mulup an ekñenañ kwapem penañ kuwien.

Pitayañ Zisasiyet yanğpeye

(Matiyu 26:69-75; Luk 22:56-62; Zân 18:15-18, 25-27)

⁶⁶⁻⁶⁷ Âpme Pitayañ mka temañ keyet kimbat keñañ tep kâti tapme sâpe sâpe bumbu an sambe ekñengat ñenañinagat mulup imbi ñenañ koti Pita ekmototi zeye, “Geñ kapiyañ Zisas Nasalet mkaenagatnañ ekmak manik.”

⁶⁸ Zeme Pitayañ yanğpemtî zeye, “Geñ zet tazenigen ke yañan ku nâyap.” Zemti set tokwakwalen metowesât mme sakokologañ kwitnañ yanğbem kâkâkââk kuye.

⁶⁹ Âpme imbi keyañ metneti Pita ewe aikti am tabien ekñengat zeye, “An kapi Zisasiyelen manğeyengatnañanñ tazin.” ⁷⁰ Imbi keyañ kok zeme Pitayañ ewe yanğge belaknik

tapmetneti am tabien ekjenaj Pitayet zewien, “Penañ, geñ ekjengalen manjeengatnañ Galili msalengatnan kopmanan.”

⁷¹ Zeme Pitayan zeye, “Nerj Kawawañgat zikatnan penañ zeyap, an ke ku nâyap. Nerj dâsuki zeyap beme Kawawañaj nâgât sekñ jep saik kumnewe.”

⁷² Zemambe tati nâme sakokolok apmañaj kwitnañ sek zut kume Pitayan eweñan baenen Zisasiyan, “Sakokolok kwitnañ zut kukupin tapme geñ yajñemane sek tuk bewe,” zeye ke otnâmti keñan bekanaj penañ beme si sum ñetjet temañ mti tusumti suye.

15

Loma gapmangalen an ñeñaj ñen Zudia msalen matatan kwitnañ Paillet ekmagen wati mebien

(Matiyu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Zân 18:28-38)

¹ Msat msasâgât tapmme sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ma sesewat mka temañgalen an damuñ notnañ ma zii zet zikat indanda an ekjenaj ondekti, “Zisas zigok msasenup,” zemti zembiliwati am notnañaj Zisas tek katikñañaj betnañ zamti amobotnañ Paillet-magen wapmepme ² Paillelaj Zisas yanjkwesimti zeye, “Geñ penañ Zuda am ekjengalen Amobotnañ manik?”

Zeme Zisasiyan zeye, “Zet penañ ke zenikmak.”

³ Âpme sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ekjenaj zet dâsuki zet sambe sekñanen bemzewien. ⁴ Kegok zeme Paillelaj yanjkwesiye, “Am sambeyaj gâgât bemzenze zet sambe tazeip. Âpme geñ ekjengat zelin dopmañ ñen gilik zenzeyelen mtatnik ma yek?”

⁵ Yanjkwesime Zisasiyan dopmañ ñen ku gilik zem zeyeyepmti Paillelaj nâmtemtem penañ mpeye.

Paillelaj Zisas gakikiyet zemdelaj zempeye

(Matiyu 27:15-26; Luk 23:13-25; Zân 18:39-19:16)

⁶ Nup kan katañ Anjalalaj Kendo matakwatemiennen amobotnañ Paillelaj am mka katikñañgatnañ ñen amnañ zetnañ zemdelaj zempeme makwawetan. ⁷ Kogogapm an notnañ ekjenaj gapmanmak kasa mwati am notnañ indome gakiwien keyepmti an ekjen ke indatimti mka katikñañ meindewien. Ekjenmagengatnañ an ñen kwitnañ Balabas egaj kegoak kasaen meti am notnañ indoye keyepmti mka katikñañ ilinsakwep met indeme matatemien. ⁸ Âpme am sambe penañaj Pailletgalen mka solonan koondakti Pailletgat nup kan katañ Anjalalaj Kendoen mamtan keyet katañ mimiyelen yanjkwesiwien. ⁹ Yanjkwesime egaj zeye, “In nerj Zuda am ilinañgalen Amobotnañin nâmpema inmagen kokogalen nâip?” ¹⁰ Amobotnañ Paillet egaj sâpe sâpe bumbu an ñeñaj ekjenaj Zisasiyet keñ kuku mti pien wakolo e nâmtatiyepm kegoak indayanjkwesiye.

¹¹ Âpme sâpe sâpe bumbu an ñeñaj notnañ ekjenaj am ke tabien ekjengat keñin walatindemti zewien, “In Zisasiyet munduman Balabas zempeme kwatotogat,” zeseip.

¹² Zeme Paillelaj ewe indayanjkwesimti zeye, “In Zuda am ilinañgalen Amobotnañin, ek neñ zigok msasayet nâip?”

¹³ Indayanjkwesime ekjenaj ñagak palen zewien, “Tewen kumasasok peme gakik!”

¹⁴ Zeme Paillelaj indayanjkwesiye, “Egaj kwileki yom mgeyepmti tewen kuseip?”

Yanjkwesime ekjen sambeyaj kwizet ñagak ewe mti zewien, “Tewen kumasasok peme gakik!”

¹⁵ Kegok zeme Paillelaj am ekjen keñin mme oloñen bembeyelen nâmti Balabas nâmpeme ekjenmagen mege. Mti Zisas zemdelaj zempeme Pailletgat mulup anene ekjenaj sindiwanj witikti tewen kumasasok pepyeyet kasa kuku ekjengat belinan be-mindeye.

An kasa kuku ekjenaj Zisas seknjeyak igak igak msawien

(Matiyu 27:27-31; Zân 19:2-3)

¹⁶ Kasa kuku an notnañ ekjenaj Zisas wati Pailletgalen mka temañ meti kasa kuku an notnañ indakumtetime ¹⁷ kopmâpme ekjenaj melakandu ñamañ amobotnañaj mamundunjamtemien kebonaj Zisas mundunpewien. Ma amobotnañaj bundun mamundunjamtemien keyet sesepmañ ekjenaj sepmerj mungumti ñokñanen mundunpewien. ¹⁸ Mundunpemtiti yanjbem kwizet kaliañ msamti zewien, “Zuda ekjengalen Amobotnañ geñ ewe gakikipin kan teepmañ mamambanik!” ¹⁹ Zemti puñ kasetnañaj ñokasetnaneñ somti zawagan wasakpemtiti belak segañ etañ dâsuki beke pedondom samti zemsesewatpewien. ²⁰ Ekjenaj mobotnañ ma pep kegoak tapmsaneti kasa kuku ekjenaj Amobotnañgalen melakandu mundunpewien. Ke guluñpemtiti ikñañgalen itnañaj keyañ ewe gilik ze mundunpemtiti tewen kumasasok pesâgât wapmebien.

*Zisas tewen kumasasokpewien
(Matiyu 27:32-44; Luk 23:26-43; Zân 19:17-27)*

²¹ Selen mepmambe an njen aikbien kwitnarj Saimon ek Aleksandia ma Lupus egegat biwit. Ek Apelika msalengatnan mkanjarj Sailini keyetnan koti Zudia msalen ke mamtan, an keyanj Zelusalem mka teman mesâgât tapmepmangejarj selen ke aikti Zisas ku masasokpepeyelen tepmarj ikrjarj pumti taolat kopmange ke mukulem mti pupuyet ze kanjarj ²² mpeme pume Golgata kalañarj mowesât mowebien. Golgata kwit keyet yanjarj “am njokanzijanj ekjengalen mundum.” ²³⁻²⁵ Kalarj ke moti Zisas tambujan 9 kilokgat tewen masasokpemtj gwilimanj kumpewien mti sindem temanj ku nânâyet nâmti wainmak sakokolokgalen munzinj kanjarjanmak lelimti sawienanj egarj ninijet wisat mge. Âpme kasa kuku an ekjenanj kwitnarj kwitnarjanj gulum m timti manje kwep bemti nanzanj guluk gilik mti an kwiyanj nanzanj omba kum timti katarj sanjum melakandujanj kwep kwep tiwien. ²⁶ Kumasasokpemtj tep keyet palen meluwanj kapigok kumpewien, “AN KAPI ZUDA AM EKJENGALEN AMOBOTNANJ.”

²⁷ Kan keyegak am indomti milawalin kambu matimtemien ekjenmagengatnanj an zut njen Zisasiyet betnarj penaset ma alomeset kumasasok idewien. ²⁸ [Kegok mme Kawawanjalan zet zapat itnananj meluwanj pigok mimiyanj ke penanjarj sokbeye, “Ekjenanj ek am bekananj egetmak temakwep tusumti indowien.”] (*Aizaya 53:12*)

²⁹⁻³⁰ Âpme amnanj selen mebekoti Zisas ekti tete pulet msamti zewien, “Anbengwa egit! Gej Zelusalem sesewat mka temanj beke asekti kasup tugat kenanen etanj walasât manzenik wan gej gitanggat sekdi mukulem mpemti tewengatnan palam kwatot!”

³¹ Naman ekjen sâpe sâpe bumbu an njenanj ma zii zet zikat indanda an ekjenanj ilinak zenâ zenâ mti zewien, “An kapiyanj am notnanj nep mamukulem miindeinanj naman ikrjarjngat sekrjarj nep ku mukulem mpen. ³² Ek Kilais Israael am ningalen Amobotnanj penanj mamain beme tep ke pemti kwatopme ekti egat penanj nâmkippesenup.” Zeme an zut tewen ilinsakwep kumasasokindewien egelanj kegogak zemtatalat zet zewun.

*Zisas gakiye
(Matiyu 27:45-56; Luk 23:44-49; Zân 19:28-30)*

³³ Tewen ke kumpeme anzam tatnepeme meti msat tinsutnan penanj 12 kilok beme kasup zikatnanj sop kume tambumbujanj msat katarj sumunj tatnepeme gasiyet 3 kilok beye. ³⁴ Kan keyegak Zisasiyanj Zuda zeleset kwizet pigok kuye, “Eloi, Eloi, lama Sabakrani?” Zet keyet yanjarj kapigok, “Kawawanj, Kawawanj, kwilekiyet bamkumnenik?”

³⁵ Kwizet kegok kume, am notnanj sokjanik tabienanj nâmti pigok zewien, “Nâip, Zisasiyanj golanj zenze an Ilaizayet kwizet takun.” ³⁶ Âpme Zisasiyanj eyak geyak temanj tatime an njenanj winde bemti met kwileki njen yembem nemboj ke mti wain tu akrjarj keyet kenanj peme topme mkwat puja kasetnanj palen zampemti Zisas same beseseyet nâmti mge. Mti zeye, “Yegat kame nin belak tati ekmann golanj zenze an Ilaizayanj kot mukulem mpesem manze ekne!”

³⁷ Kegok tazeme Zisasiyanj kwizet temanj kumti keyegak gakiye.

³⁸ Kan keyet Zelusalem sesewat mka temanen sanjum teepmarj mapeme totatatnanj keyanj gwaengatnan yanjbem endelepeme mane mane tot yanjarj baen endelet delanj zemti metat kotat mge. ³⁹ Âpme kasa kuku ekjengat njenjananj taekme Zisasiyanj gakime Golgata kalañarj mâkinanj ma kwitnarj kwitnarj sambe notnanj ke sokbeme ekti zeye, “Penanj sukwep an kapi Kawawanjngat Nemujanj penanj!”

⁴⁰ Imbi notnanj ekjenanj kegogak benanj tati Zisas ekti timti tapmambien. Imbi ekjen keyet kwilin: Malia Maktala mkaengatnan ma Malia Zems nempa zomolim ma meniyanj Zoses egegat mamit ma imbi njen Salome ekjen kegoganj tapmambien. ⁴¹ Zisasiyanj Galili msalen mamtanen kan keyet imbi ekjen ke ma imbi notnanj ekjenanj mapmamti mukulem mammpemtemiengapm Zisasiyanj Zelusalem mkaen kopme ekjenanj keyegak mâti kobien.

*Zisas sekrjarj nanzanj enzujanjen bewien
(Matiyu 27:57-61; Luk 23:50-56; Zân 19:38-42)*

⁴²⁻⁴³ Zuda ekjengalen kâtnânâ kan sokjan beme weyeyanj mulup mimi kan keyet Zosep Alimatia mkaengatnan an keyanj koti amobotnanj Paillet egat zikatnan nâmtalati kingagapinj motati Zisas sekrjarj nâmpeme mâtâpmti mebebeyet yanjkwesiye. Zosep ek Zuda an njenanj ekjengalen manjeengatnan an notnanj ekjenanj ek kwizet bujananj temangapm egat nâme mobotnanj mambemtan. An keyanj Kawawanjalan zemâtâtâtgat katnanen mama egegat damuj matatan. ⁴⁴ Egarj mezeme Pailleanj sakwep gakip zemti nâmtemtem mti kasa kuku njenanggat zeme kopme yanjkwesiye, “Zisas ilak gakip?” ⁴⁵ Yanjkwesime, “Egarj ilak gakip,” zeme nâmti Zosewanj sekrjarj mmet sumen bebeyet

⁴⁶ nâmpeme Zosewarj met sangum satnarj njen kwitimti met Zisas sekjarj tewengatnarj mpeme topme sangum satnarj sumunji am sum nanzarj njen kakalim pepenarj keyet en-zujanen mebepemti nanzarj temarj njen mewililipemetot aimbonarj bekek tage. ⁴⁷ Malia Makdala mkaengatnarj ma Malia Zoseyet mamarj egelarj taekmalu Zosewarj Zisasiyet sekjarj mmet beye.

16

Zisasiyarj sumengatnarj wage

(Matiyu 18:1-8; Luk 24:1-12; Zân 20:1-10)

¹ Zuda am ekjengalen kâtnânâ kasup kwep elak tapme delarj zeme imbi tuk Malia Makdala mkaengatnarj ma Malia Zemsiyet mamarj ma Salome ekjenarj wet sesikjarj dolakjarj Zisas sekjanen zulupepeyet met kwitimti bewembien. ² Yarj Sonda tambujan penarj kasuwarj alagak patarj zemkwapme keyegak am zaimen mebien. ³ Selen mep-mambe ilinak pigok zenâ zenâ mtapmepmambien, "Pe kwiyarj penarj nanzarj temarj aimbonarj bekek tazin, ke mâtâtndeme kenarj moti sekjarj zulupesenup?" ⁴ Zemambe ekjenarj berjarj pienen metati ekme nanzarj temarj penarj pi walak njarj kwanzepeme nanzarj aimbonarj njandem tage. ⁵ Ke ekti ekjenarj mobotnak amsum nanzarj aimbonarj keyet kenarj moti ekme anemba zomolim melakandujan satnarj teepmarjarj mundumti bet penaset totapme ekti endilipeme ⁶ indikti imbi ekjengat pigok zeye, "In endilipepepin nej nâyarj in Zisas Nasalet mkaengatnarj tewen kumasasok peme gakime mkobemien ke eksât kolip. Ek pi ku tazin. Ilak wati melepgat mundumanj etarj pi tazingat egit. ⁷ Keyet in met Zisasiyet nembajarjone Pita ma notnarj ekjengat pigok diindoit: 'Ewerjarj baenen Zisasiyarj diindoye keyet katarj in Galili msalen njarj bemindemti metatme meekbep.'" ⁸ Zet kekok zeme imbi ekjenarj nâmti kenjarj punjarj mme sebelarj diindij mti nanzarj kenjarjngatnarj kwakwatnak toti am zaim katipemti windembem mebien. Kogok mbiengapm kinjarjgalarj sekjin sumunje selen am njengat zapat dundundupin belak windembemti mebien.

Zisasiyarj Malia Makdala mkaengatnarj sokbemsaye

(Matiyu 28:9-10; Zân 20:11-18)

⁹ Zisasiyarj Sonda tambujan penarj wati njarj penarj Malia Makdala mkaengatnarj ke sokbemsaye. Imbi ke ewenjarj baen Zisasiyarj ikjarj we bekanarj 7 kekok mâpeye. ¹⁰ Am itnarjarj baenen Zisas mâti mamtemien ekjenarj kenjarj nukjarj beme nâpeme mekwapme sumti matatemianarj imbi keyarj winde bemti met Zisasiyarj sokbemsame ege keyet zapatnarj pigok diindoye, ¹¹ "Zisasiwan gakikiengatnarj wati alik tapmain," kekok diindome ekjenarj zetnarj nâme penarj ku beye.

Zisasiyarj an zut nâmkijpepenjitmak sokbemidaye

(Luk 24:13-35)

¹² An zut nâmkijpepenjitmak egelarj Zelusalem mka temarj katipemti selen tapmepmalu Zisasiyarj sepemjarj asekti am belakjarj njen nembjarj bemti egetmagen mesokbemidame ¹³ ilinsakwep zepmak zepmak metneti egarj gelarj zemepme an zut egelarj gilik zem ewe Zelusalem mkaen koti nembra notnarj ekjengat diindome ekjenarj zelit keyet nâme penarj ku beye.

Zisasiyarj nembajarjone 11 ekjenmagen sokbemidaye

(Matiyu 28:16-20; Luk 24:36-49; Zân 20:19-23; Nembayelen Muluwin 1:6-8)

¹⁴ Keyepemti nembajarjone 11 ekjenarj meu nini mundumen totati meu tatnime Zisasiyarj kot sokbemindamti, "Am notnarjarj nej gakikiengatnarj wala kekok diindome kwilekiyet kenjarj katikjarj beme ekjengalen zet ke ku nâmkijpeip?" Zemti memendep mimindamti ¹⁵ naman tusum zeye, "In msat katarj meti am sambe Kawawanjgalen Zet Zapat Dolakjarj Penarj diindome ¹⁶ am njarj nâmkijpem nemti tu zulube ek mama kanzizit tiwe. Âk am njen egarj nâmkijpem nenepin mbeben ek bamgat zet muluwen moti walelet aikbe. ¹⁷ Am nej nâmkijpem newep ekjenarj mulup kapigok mmebep. Nâgât kwitninanen kumti am we bekanarj njarj mâindewep ma zet njandarj nenjaraset zewep. ¹⁸ Ma ekjenarj menemae mee pi ke belarj njarj atawep ma kwitnarj kwitnarj tu meu mgasik notnarj amnarj nimti gakikiyelenarjgut ekjenarj nimti ku gakiwep. Ma am zawatmak belinan sekjanen bem dundume ekjenarj njarj ewe alik bewep."

Kawawanjjarj Zisas kululujen wapmoge

(Luk 24:50-53; Nembayelen Muluwin 1:9-11)

¹⁹ Zisasiyarj zet kekok zemdelarj zemti tapme Kawawanjgalen windeyarj mpeme katiindemti kululujen moti egarj Kawawanjgat betnarj penarj winderjarjmak keyeset totazin.

²⁰ Mowepme nembajane ekjenaj Zudia msat kataj meti Kawawangalen Zet Zapat Dolakjaj pi zemkawan bewien. Kan keyet Amobotnanaj ikjaj winde indame menok kwitnaj kwitnaj mti zelin mme winderajbenj etaj bernâge.

Luk Zisasiyet yaṅaṅ Lugaṅ meluwaṅ mge

Luk iḱṅaṅgat yaṅaṅ penaṅ kapigok. Egaṅ Zisasiyet nembraṅane ekṅengat tuṅguwinangatanṅ yek. Naman ek kegogak am Zuda maṅgeen ku sokbemberaṅ yaṅgut egaṅ buṅam zapaṅ kapi meluwaṅ mge. Ma Luk ek kegogak an dokta mamtan (Kolosi 4:14) ma an nânâṅaṅ temaṅ Gilis amgalen zet mninge keyepmti buṅam zapaṅ kapi weyaṅti Zisasiyaṅ sokbem mamkwati gakiyet keyet buṅamaṅ weyaṅ kuye. Egaṅ kegogak Pâl mukulem mti Kawawaṅgalen Zet Zapaṅ Dolakṅaṅ Penaṅ kapi timti timet timkot mbun.

Lugaṅ buṅam zapaṅ kapi an kweggat kumsaye. An ke kwitnaṅ Tiopilas. An iḱṅaṅ kapiyegak kwitnaṅ ewe nempa ekṅengalen muluwinangalen papia keyet keṅaṅ tazin. Kogogapmti am Kawawaṅgalen Zet Zapaṅ Dolakṅaṅ Penaṅ mulupmaṅ mamiwaṅ zeuwen Lugaṅegak Nembayelen Muluwin ke kogogak kuye. Zet zapaṅ an kweggat kuye yaṅgut zet keṅaṅ tazin keyaṅ an kweggalen zapaṅnok ku ekbak. Zet zapaṅ keṅaṅ tazin keyaṅ nin sambe ṅep ndamukulem msâpm. Kawawaṅgalen Zet Zapaṅ Dolakṅaṅ Penaṅ an tuk ekṅenmak Lugaṅ kuwienṅaṅ belak etaṅ ku kuwien. Ekṅenaṅ yaṅaṅmak nâmtati kuwien. Zet sepeṅ kwegpok kuwienṅaṅgut an maṅge iḱṅak iḱṅakgat nâmti kuwien. Kegogapmti Lugaṅ am maṅge Zuda maṅgeen ku sokbemberaṅ ekṅengat Zisasi nâṅkinpepeṅin mamti zet notnaṅ ekṅenaṅ manzemmainpok keyet wetekume zeye. Lugaṅ Zisasiyet kwitnaṅ Angat Nemaṅaṅ kuye ma iḱṅaṅegak Zisasiyaṅ mulup notnaṅ am ekṅenmagen mge keyet zetnaṅ omba kuye: Animbi yomtonṅ ekṅenmak meu nini ma am kwep kweggalen mkaen mot indige ma am kwep kwegpet nâmtikṅaṅ mindeye. Egaṅ kogogak Emetak Teṅgat mulupmaṅgat yaṅaṅ zemâtâge. Zet kapi egalen buṅam zapaṅ etaṅ tazinaṅ makuwek.

Zet ṅotekṅaṅ temaṅ kapigogaṅ Lukgalen buṅam zapaṅ keṅaṅ talip:

1:1-4 Zet katnaṅ bemzenzeyelen zet

1:5-2:52 Zisasiṅmak Zânṅmak sokbemberitdaṅgalen busup zet zenzeṅaṅ

3:1-4:13 Zisasiyaṅ ammagen mulup msâgât weyaṅaṅ mulup mge

4:14-9:9 Zisasiyaṅ Galili msalen an kwep kwep mukulem mimindeye

9:10-11:54 Zisasiyaṅ iḱṅaṅgat yaṅaṅ msokbemiṅ nembraṅane mulup zet indaye

12:1-19:27 Zisasiyaṅ amgalen mama mimi bekaṅaṅgat zet kutuk mti zemâtâtât zet omba keyet paleset bemzeye

19:28-24:53 Zisasiyaṅ ningapmti gakimti wat kululuṅen mowage

Lugaṅ Zisasiyelen zapaṅ pembraṅ Tiopilasiyet zapaṅ meluwaṅ kumsaye

¹⁻² O amobotnaṅ Tiopilas, am notnaṅ ekṅenaṅ Kilais egaṅ msalen maṅge keyet zet zapaṅtaṅ ke mulup windenaṅbeṅ mti meluwaṅ mme nin ekbenn. Mti ekṅenaṅ zet zapaṅ dolakṅaṅgalen an ekṅen yaṅbemberaṅ baenen Zisasi iḱṅaṅmak sokṅaṅ mamti zikalinan weyaṅ eknâmâtâṅkwabien an ekṅen keyaṅ meluwaṅ ke mbien. ³ Âpme neṅ kegogak kukṅaṅgat penaṅ kwileki notnaṅ sokbembkwege keyet papia sambe makumti nâmtâti amobotnaṅ Tiopilas gâgât neṅ Zisasiyelen zet zapaṅ ekdelanṅ zewann keyet katanṅ kapi kabemti meluwaṅ kuyap. ⁴ Ma neṅ meluwaṅ kumgama geṅ zet zapaṅ mṅaṅgaṅaṅ ke zet zapaṅ penaṅ kogok nâmtâṅbanik.

Zânaṅ sokbemberaṅgalen zet zapaṅ

⁵ Âpme an kwitnaṅ Elolaṅ Zuda msalen amobotnaṅ mame kan keyet sâpe sâpe bumbu an ṅen maṅge egat kwitnaṅ Zekalayasi ek Abiyayelen mulup mimi katnanengatanṅ mamtan. Imbiṅaṅ kwitnaṅ Elisabet ek kegogak sâpe sâpe bumbu an Alongat sipbutnaṅ. ⁶ Egelan Kawawaṅgat zimoseṅtan mama miminjit dolakṅaṅ kwetetepmaṅ mamkwati Amobotnaṅ Kawawaṅgalen zet ma zii zetnaṅ maṅgawepum mâti mambun. ⁷ Ma Elisabet ek imbi tipkatik keyepm egelan nembapiṅ mamkwatneti an imbi ilip bewun.

⁸ Âpme kan ṅengat Zekalayasiyaṅ sâpe sâpe bumbu mulupmanen Kawawaṅgalen sesewat mka teman mge. Egaṅ mulup ke kan katanṅ mammtan keyet katnaṅ mge. ⁹ Sâpe sâpe bumbu an ilinangalen selin sepeṅ mama miminjin ek ombemti zempeme Kawawaṅgalen sesewat mka teman kambe sesikṅaṅmak dolakṅaṅ Amobotnaṅgalen zikatnan busât mowege. ¹⁰ Egaṅ moti kambe sesikṅaṅmak dolakṅaṅ tabume Zuda am ekṅenaṅ zupman ondek tati Kawawaṅgat dundundu mulup tapmambien. ¹¹ Egaṅ kegok tapmnepeṅ Kawawaṅgalen enseliyaṅ sokbemiṅ kambe sesikṅaṅ bumbu sisak ganzenaṅ bet penaset kotage. ¹² Ke kotapme Zakaliasiyaṅ ekti palapemti weṅaṅ mepme kinṅage. ¹³ Kegok mme enseliyaṅ ekti pigok dunduye, “Zakalias, geṅ kinṅagapin. Kawawaṅaṅ

dundundunjit nâyeyepmti imbindi Elisabelan nempa keñmak tati nempa ambepme egat kwitnan Zân kuwanik. ¹⁴ Kegok sokbeme keñdan oloñen nâwanik ma am sambe ekñenan sokbemberañgat nâmtikñan mpewep. ¹⁵ Egan Amobotnan Kawawañgat zikatnan an teman mambe. Mti egan wain ma tu katikñan notnan ku nimbe. Egan mamañgat keñanenak taweme Emetak Tenan ekmak tabe. ¹⁶ Ma Islael am sambe yomengatnan keñin mgilik zeminde Amobotnan Kawawañin sesewatpewep. ¹⁷ Âpme golan zenze an itnanan kwitnan Ilaiza ekmagen Kawawañgalen Emetak Tenñgalen winde wemsaye sepem kegogak Zânmagen wemsame zet zapat dolakñan zenze an benti mambe. Egan mulup mbeen kapigok: egan bipnempa ekñen yominangatnan keñit mgilik zeme kwep tusum tabalup. Ma am keñin katikñanmak ekñen Zânan weyañjindeme an ten ekñengalen nânâyet kandañanen wakbenti ekñenan Amobotnanñgat Zânan zeme katan weyañti tabep.”

¹⁸ Enseliyan kogok zeme nâmti Zakaliasiyan zet kapigok gilik zem saye, “Imbinmak nit an imbi ilip penañ keyepm gâlen zet ke nâma ñep penañ ku bein.”

¹⁹ Kegok zeyeyepmti enseliyan pigok dunduye, “Nânik, neñ kwitn Gabiel. Neñ Kawawañgat zikatnan matalawan ikñan zemneme toti zapat pembenañ kapi diñgoyañ ²⁰ keyañgut zetan ku nâmkñipnik keyet dopman geñ kopa benti zetpiñ manepemane zet diñgoyañ kapiyan penañanmak sokbewe. Bam nâlen zetan penañan sokbeme ekbanik.” Enseliyan kegok zeye.

²¹ Kan tuñgupman keyet Zakaliasiyan Kawawañgalen sesewat mka temanen kwisiñ penañ tapme an imbi ekñenan egat damuñ kwisiñ penañ tati, “Zigok tapm,” zemi yayan igagen mbien. ²² Kegok tapmnepeme bam ekñenmagen toti zet diñdosâgât olapme ekñenan pigok nâmtâbien ek sesewat mka temanen, “Kuleki ñen mamananañ sokbemsap.” Ma egan belañ sesepman etañ mimundaye, zet zigoset zenak.

²³ Zakaliasiyan kegok ke tapmnepeme kasup mulup kan delañ zeme mkanan gilik zem mege. ²⁴ Âpme bangat imbiñan Elisabelan nempa keñmak tati mkanan etañ tatnepeme eyoñga 5 zeye. ²⁵ Delañ zeme pigok zeye, “Neñ nembapiñ sambanan Kawawañan kan kapiyet namukulem mnein keyepm am sambeyet zikalinan sakambuk ku msap.”

Ensel Gabielian Zisasiyet busup zet Malia zemsokbemsaye

²⁶ Elisabelan nempa keñmak tapme eyoñganañ 6 beme Kawawañan ensel Gabiel zempeme Galili msalen Nasalet mkaen mege. ²⁷ Mka keyet keñan imbi nembip ñen manje kwitnan Malia ekmagen busup zet ñen mmege. Ek ke an ñen kwitnan Zosep amobotnan Dewitgat insoñan egat imbi zapatnan zempepenañ. ²⁸ Enseliyan Maliamagen sokbemsamti zeye, “Ai, nânik, keñ sewakñan geñmagen wesemin. Kawawañ Amobotnanan geñmak tazin ma egan gâgât nâmtikñan mgain.”

²⁹ Enseliyan zet kegok zeme keñan nâmkwindemti pigok nâye, “Kwilekiyet zet nukñan kabon kapi dinoin?”

³⁰ Kegok otnâme enseliyan pigok dunduye, “Malia, geñ ku kiñgat! Kawawañan nâmtikñan mgain. ³¹ Nânik, geñ kambakmak tati nempa an ambeti kwitnan Zisas kuwanik. ³² Egan Amobotnan penañ mambe. Amnan egat, ‘Amobotnan Teman Penañgat Nemuñan,’ zewep. Amobotnan Kawawañan sokñan Dewitgat munduman zempeme tabe. ³³ Âpme egan Zekopgat alikñane ekñen Zuda am ekñenmagen Amobotnan benti damuñ mulup miminanan delañ zenzepin mmobe.”

³⁴ Kegok zeme Maliayan ensel kapigok yanñkwiseye, “Neñ apmpin mayapgapmti zet zenik keyet penañan zigoset sokbewe?”

³⁵ Kegok zeme enseliyan zetnan pigok gilik zemsaye, “Kawawañgalen Emetak Tenan gâgât keñdan menok msokbeme nempa kambakmak tapmane Kawawañan zewe, ‘Nempa ke nâlen Nemuñ Penañ.’ Kegok zeme Nempa ambekanik ke Ten Tonan mambe. ³⁶ Keyepmti kapigok zema nâmbak. Imbi nodi Elisabet ek imbi iliwan nempa kambakmak tapme eyoñganañ 6 bein. Egat, ‘Imbi tipkatik,’ manzeiwanjut ekmagen kegok sokbein. ³⁷ Keyepmti Kawawañan kwileki ñen msât mnagen ku mim alenak egan ñep mnak.”

³⁸ Kegok zeme Maliayan pigok dunduye, “Neñ Amobotnanñgalen mulup imbi nempa keyepmti zet zenik keyan neñmagen ñep sokbemnasemin.” Kegok zeme enseliyan pempti mege.

Maliayan Elisabet eksât mege

³⁹ Enseliyan mepme kan teepman ku beme Maliayan sakwep penañ milawatnan omakumbe akumbe mti Zudia msat kalanan mka ñen tageen ke memoge. ⁴⁰ Mot patan pempti Zakaliasiyelen mkaen moti imbiñan Elisabet ekti zem oloñen mpeye. ⁴¹ Zem oloñen mpeme tatnânepeme keyegak kambakñanen nempa okagan titokñan mge. Âpme Emetak Tenan Elisabetgat keñan tot bemisige. ⁴² Âpme Elisabelan olimti Maliayet zeye, “Kawawañan imbi ñenan nempa kapi ambebegalen ku ombempewe. Egan gâgât nâme

mobotnañ penañ beme geñ gaombem geye. Keyepmti am ekñenañ gâlen nempa ke egat nâme mobotnañ penañ beme ek sesewatpewep. ⁴³ Geñ Amobotnaññ ambebanigan Kawawaññ zeme geñ neñmagen kodik keyepm oloñen miap. ⁴⁴ Zem oloñen mnemane nâma keyegak keññanen nempa okagan endilipemti oloñen mme nâyap. ⁴⁵ Geñmagen Kawawaññ menok mme sokbembeyet zeyeen nâmkîñpewanangapmti geñ imbi oloñen toñ.”

Maliayan Kawawañgat sesewat silik kuye

⁴⁶⁻⁴⁹ Âpme Maliayan silik kapigok kuye,

“Kawawañ egañ mulup imbi nembraññ tototnañ penañ neñ mnotneme neñ sese-watpenti keñnan oloñen penañ nâmpema am sambeyañ nâgât nâmneme neñ imbi oloñentoñ bemobe. Ma Kawawañ ek An Winde Toñ keyepmti menok kapi neñmagen min. Ek kwitnañ An Teñ Toñ. Egañ yomengatnañ mkwat-nein. ⁵⁰ Âpme am keñin Kawawañgat nâme mobotnañ mambein ekñen ilin ma alikñañine ekñenmagen anğalañ gogotnaññ wenti wemobe. ⁵¹ Kawawañ ek windaññ igagen wemsain keyepm am notnaññ nânâñinañgat nâme mobotnañ mambein ekñen nânâñin makume tozin. ⁵² Egañ amobotnañ notnañ ilinañgat nâme mobotnañ penañ mambein ekñen munduminangatnañ zemindeme keñnan mamtotindein, yanğut am ilinañgat nâme tototnañ penañ mambein ekñen mnot indeye. ⁵³ Egañ ola olat palen mamaip ekñen indamukulem mimindein. Ma polak polak maip ekñen ku maindamukulem mimindein. ⁵⁴ Egañ yeñsokñne ekñenmak zetik mimindaye ke katikñañ bein. Keyet penaññ Israeal amñane ekñen indamukulem min. ⁵⁵ Ke anğalañ gogotnañgat penaññ Abalaam ma egat alikñane sambe ekñenmagen wemoti weweyelen nâmâtâti kekok zikat sasaññ.”

Silik kogok kuye. ⁵⁶ Maliayan eyoñga tuk mee kekok Elisabetmak tapmâti mkaññan gilik ze koge.

Zânañ sokbeye keyelen zet zapat

⁵⁷ Âpme Elisabet nempa ambebegalen kanañ kopme nempa okak an sokbeye. ⁵⁸ Kegok sokbeme am notnañ sokñan ke mambien ekñenañ keyet zapatnañ nâmti ekmagen koti Amobotnañgaleñ anğalañ gogotgat penaññ ekmagen sokbeye keyet olim sesewatsawien.

⁵⁹ Keyet palaññ kasup mulup mimi 7 delañ zeme 8gat ekñenañ nempa okak keyet sekñañ butnañ Kawawañgaleñ pilin antumpemti kwitnañ bipmañgat opmañ Zakalias kusâgât zewien. ⁶⁰ Kegok zeme mamaññ zemkulumindemti zeye, “Ekñen, ke yek; kwitnañ Zân kusenup.” ⁶¹ Mamaññ kekok zeme ekñenañ kapigok zewien “An nodinemagen kwit kebonñ ñen ku matazin!”

⁶² Kegok zemti zet mnot mtot mti bipmañ an kopa beyeyepm belañ sesepmañ msamti yanğwesiwien, “Kwitnañ kwi kukuyelen nânik?” ⁶³ Yanğwesime egañ meluwañ mimimak papiamak meluwañ kukuyet belañ sesepmañ mme mkot same egañ, “Kwitnañ Zân,” kekok meluwañ mme ekbien. Ekti ekñenañ keyet nâmtetem igagen mbien. ⁶⁴ Kegok mme keyegak Zakalias nambalamañ gilik zeme zetnañ zemti Kawawaññ sesewatpeye. ⁶⁵ Âpme an notnañ sokñañ sokñañ mambien ekñenañ zet zapat ke nâme igagen penañ beye. Ma zet timet timkot mmetnepeme Zudia msat kalaññ zelañ memot sambelenge. ⁶⁶ Âpme Amobotnañ nempa ke ektikñañ mpheyepmti an imbi notnañ zapat ke nâme igagen penañ beme pigok zewien, “Anemba kebonññ sememti bamgat amobotnañ temañ bewe.”

Zekalayasiyan Kawawañgat sesewage

⁶⁷ Âpme Zângat bipmañ Zakalias ek Emetak Teññan keñanen bemisikme kwitnañ kwitnañ bam sokbeye keyet golañ zenze anañ zenzeññok zet kapi zeye,

⁶⁸ “Israeal am, nin Amobotnaññ Kawawaññ sesewatpene! Ikñañ amñane ninmagen koti walelelengatnañ ndatin. ⁶⁹⁻⁷⁰ Itnaññ golañ zenze an teñ ekñenañ busup zet zewien kelak kapi sokbemkawañ bein. Ke kapigok zewien, ‘Mulup anañ Dewitgat alikñane nin walelelengatnañ ndatitiyelen Amobotnañ awindaññan beñ ñen munozemndain. ⁷¹ Ma ekñenañ kasa mimindawien ekñengalen windeengatnañ ndamukulem mbe.’ ⁷² Kawawaññ yeñsokñneyet kapigok diindoye, ‘Neñ anğalañ gogot mimindewap. Ke tususu zet innak mimiññan keyet otñamti kekok mbap.’ ⁷³⁻⁷⁴ Egañ ningat sokñ Abalaamgat kapigok zemkatik beye, ‘Neñ kasañine ekñengat belinañgatnañ indamukulem mimindema in nâmtalasimti neñ sesewatpewep. ⁷⁵ Keyet in nâgât zimosetnañ kwetetepmañ ma keñinañ teñ mamti zezapatn mmamkwatneti gakime delañ zewe.’ ⁷⁶ Âpme nemun, gâgât amnañ, ‘Kawawañ Temañ penañgaleñ golañ zenze an,’ zewep. Geñ Amobotnaññ ammagen kokogaleñ kukñañgat setnañ weyeyañ mulup mti keyet zezapatnañ diindowanik.

⁷⁷ Mti amñane pigok diindowanik, ‘Kawawanñan yomin katikpemti walelelengatnan indatisâpm.’ ⁷⁸ Âpme kasuwanñ msat mme mambusatnanñ mambeinok keyet katanñ Kawawanñan an nñen zempeme koti ndamukulem mti tambusosogengatnanñ mbusatnanñ bemndemti ikñanñmagen timkwatndewe. Ke Kawawanñalen anñgalanñ gogot ma keñ sewakñanñgapmti kegok mimndewe. ⁷⁹ Ma busatnanñ keyanñ nin am tambusosok katikñanen matatnup nin mbusatnanñ bemndeme busatnanen kwati keñ sewakñanñgalen set aikñgalen sokbeme meti aikbanup.”

Eganñ kegok zeye.

⁸⁰ Âpme anemba ek sekñanñ ma nânânñanñ Kawawanñmagen kegogak semen katik beye. Kegok mti msat tunñgupman mepmanepeme Kawawanñgalen mulup mimiyelen kananñ sokbeme Isiael am ekñenmagen koti sokbemkawanñ bemindeye.

2

Zisas sokbeyeyelen zezapat

(Matiyu 1:18-25; 2:1; Zân 1:14)

¹ Âpme kan keyet Loma msatgalen amobotnanñ temanñ kwitnanñ Ogastas egalen zemkatik bembe nñen kapigok zemkatik beye, “Am msat katanñ nâlen zemâtâtâtgat katnanen maip ekñen kwilin makumti papiaen mkatikñanñ beseip.” ² (Âpme an kwitnanñ Kwilinias ek Silia plowins amobotnanñ temanñ tati kan keyet mulup nembanñane zemindeme am kwilin makuku mulup ke eganñ kukñanñgat yanñbemti mge.) ³ Kegok sokbeme am sambe ekñenñanñ mkanñanñ nñotakñanen katanñ kwilin besâgat mepmâbien.

⁴ Mepmâpme Zosep eganñ Galili msalen Nasalet mkaen manñgeyanñ pemti Zudia msalen Beteleem mkaen amobotnanñ Dewit eganñ sokbeyeen mkanñanñ nñotakñan ke kwitnanñ bembeyelen mege. Ek amobotnanñ Dewitgat alikñanñgapmti ke mege. ⁵ Eganñ imbi zapatnanñ Malia tetimti ilizuzut kwilit amobotnanñgalen papiaen besât mekun. Ke Malia nemba keñmak tetime mekun. ⁶ Beteleem ke met tatnepemalu Malia okak sokbembeyelen kananñ bududuk beye. ⁷ Kegok sokbeme am sambeyanñ amkupalen mka ke bemisikti tabien keyepm Maliayanñ bulmakau mkanñanñ nemunñanñ yu ambeti sanñgumarñ sumunñti peme bulmakau batinñan townenñe.

Sipsip damunñ an ekñenmagen enseliyanñ sokbeye

⁸ Âpme msat keyegak sipsip damunñ ekñenñanñ tambuyet msat tunñgupman kwanñ tageen sipsiwin ekdamunñ mbien. ⁹ Mti tatnepeme Amobotnanñgalen ensel nñenñanñ ekñenmagen sokbemindame busatnanñanñ mbusatnanñ bemindeme omba penanñ kinñgati sebelah dindinñ mbien. ¹⁰ Kegok mbien yanñgut ensel eganñ kapigok diindoye, “An ekñen, in ku kinñgalit! Neñ zapat dolakñanñ nñen diindosâgat kolap. Keyet penanñanñ an imbi sambe ekñenñanñ oloñen temanñ palen tabep. ¹¹ Alak Amobotnanñ Kilaisinñanñ yomengatnanñ indatiti ek Dewitgalen mka nñotekñanñ sokbemindain. ¹² Keyepmti an am yominangatnanñ indetitiyelen kozin egalen piliñanñ kapigok: In nemba okakñanñ penanñ bulmakau mkanñanñ sanñgumarñ sumunñpepenñanñ bulmakau batinñanen weme meekseip.”

¹³ Zeme zeme keyegak kululunñengatnanñ ensel manñge temanñ penanñ ekñenñanñ kotati pigok zemti Kawawanñgat olim sesewabien, ¹⁴ “Kululuñ bete bete gwan penanñ Kawawanñ olim sesewat mpepeyelen. Eganñ msalen am kwi ekñen nâmtikñanñ mimindeme egalen keñ sewakñanñ ekñenmak wembe.”

¹⁵ Ensel ekñenñanñ kegok zemdelanñ zemti gilik zemti ekñenñanñ kululuñen mowepme sipsip damunñ ekñenñanñ ilinak zenâ zenâ mti zewien, “An ekñen, kame nin Beteleem mkaen meti Amobotnanñanñ kwileki sokbeme dindoin keyet penanñanñ meekne.”

¹⁶ Ekñenñanñ kegok zemti sakwep bulmakau mkaen meti Zosepmak Malia egelanñ nemba okak pemalu batikondoen weme tapmalut moindikbien. ¹⁷ Ke metati sipsip damunñ ekñenñanñ ekñen meindikti nemba okak ekti enseliyanñ nemba okakgat zezapat mimindaye ke diindowien. ¹⁸ Âpme am notnanñ ekñenñanñ sipsip damunñ ekñenñanñ zezapat ke nâmti nâme igagen penanñ beme nâmtemtem mbien. ¹⁹ Ma Maliayanñ zet ke keñan penanñ bempemti otrânpeñ penanñ mamantan. ²⁰ Sipsip damunñ ekñenñanñ kegok zemdelanñ zemti gilik zemti meti enseliyanñ kwileki sambe mzikat indame eknâm mbien keyepmti Kawawanñgat olim sesewatbien.

Nemba okak kwitnanñ sawien

(Luk 1:59)

²¹ Âpme mulup mimi kasup 7 delanñ zeme 8gat nemba sekñanñ butnanñ antumpemti kwitnanñ Zisas kuwien. Kwit ke kukñanñgat nemba okak ku sokbeme enseliyanñ zemsokbeye.

Malia ma Zosewanñ Zisas wati sesewat mka temanen mobun

²² Âpme Mosesiyelen zii zelen tage ke mâti Maliamak Zosewanj sesewat mka teman mobopiñ mamtemun ya bangat Malia egalen nempa sokbeyeyelen sip katim delanj zeme Zelusalem sesewat mka temanen Zisas Amobotnanngat zapat sasayet wapmobun. ²³ Ma Mosesiyelen zii zelen kapigok zenzenanj, “Anempa yu ekñen Amobotnanngat zapat indandayelen.” (Kisim Bek 13:2-12)

²⁴ Ma Amobotnanngalen zii zelen zet ñen kapigok mimiyelen, “Sasakandenombe awembiñ zut yek beme kopende awembiñ zut sâpe sâpe bumbuyelen mobogalen.” (Wok Pris 12:6-8)

Egelanj ke mâti kwitnanj kwitnanj ke timti bumbuyelen mowebun.

²⁵ Âpme kan keyet an ñen kwitnanj Simion eganj Zelusalem mka teman mamtan. Ek an dolaknanj Kawawangalen zet gawepumti Israeal an ekñenmagen yominangananj indatitiyelen An ñengat damunj mamtan. Ma eganj Emetak Tenmak mamtan. ²⁶ Keyepmti Emetak Tenanj kapigok zemâtâtpeme mamtan, “Geñ gakikipiñ tapmane Kawawanganj Kilais zempeme kokogalen zetik mpepenanj ke ektingut gakiwanik.” ²⁷ Zeme tatnepeme Zisas mamanj bipmananj wati sesewat mka temanen zii zelan zenzenanj ke mâti mowebun. Kan keyet Emetak Tenanj Simion zemâtâtpeme sesewat mka temanen mowebun ²⁸ tapme Maliayanj nempa okak same ambetati Kawawanganj wisiknj kapigok zeye,

²⁹ “Amobotnanj, geñ zetikdi bandim mnik keyepmti alak mulup andi neñ nempa okak ambetati keñ sawaknanj penanj beingapm nemane ñep gakisap. ³⁰ Alak neñ nempa kapiyanj an nin walelelengatnanj ndatim kwakwagalen ke zikatnanj penanj egap. ³¹ Kawawanganj geñ weyeyanj mulup ke am sambe ekñenanj ek nâmâtâtâgalen kekok mnik. ³² Ma an geñ pemane kozin keyanj Zuda am ñingat tunjgupmanj tati walelelengatnanj ndamukulem mbe ma eganj kekok am Zuda mangeen ku sokbemenanjmagen meti Kawawangalen zezapat dolaknanj mzikat indame ekñenanj nâmâtâbep.”

³³ Kegok zemsesewatpeme nempa mamanj bipmanj egelanj Simionanj nempa okakgat zet ñandanj zeye ke nâmti nâmtemtem mbun. ³⁴ Kegok mmalu Simionanj Kawawanganj eget winde idadayelen wekumti eganj Zisas mamanngat kapigok dunduye, “Nempa okak kapi Kawawanganj ikñanj ombempeme koge. Ya Israeal am notnanj egat nâmkinjpewewanj ku walebep. Ma notnanj ekñenanj egat sek kanjanj nâmpewewanj walebep. Nempa okak kapiyanj Kawawangalen golanj zet ammagen diindome ekñenanj zet ke ku mkipmanj bewep. ³⁵ Ma nempa kapiyanj amgalen nânânjin enzillinanj penanj keyet yananj mkawanj bewe. Kegok sokbeme geñmagen sindem omba penanj sokbewe sakamanj wanam kukñanj penanj sekdi anjme sindem mambein keboñ penanj tiwanik.” Kegok zemdelanj zeye.

³⁶ Âpme kan keyegak imbi ilip golanj zenze imbi ñen mamtan kwitnanj Ana. Ek imbi kwambet Panueliyet nembananj Aseliyet sipbutnanj. Eganj an wati manepeme nup kan 7 etanj beme apmananj gakime ³⁷ igak kwambet manepeme nup kananj 84 beye. Eganj sesewat mka temanen mene mene Kawawanganj olim sesewati mandundum samtanj ke tu meuyet nâmtalati kekok mamtan. ³⁸ Eganj Simionanj olim sesewat tapmangeen keyegak kot patanj pemti Kawawanganj wisiknj zemti am notnanj ekñen Kawawanganj Israeal am yomengatnanj indatitiyelen damunj matatemien ekñen nempa keyet zapat diindoye.

Zisasmak mambipmaneyanj Nasalet mkaen gilik zewien

³⁹ Âpme Zosepmak Malia egelanj Amobotnanngalen zii zelan zenzenanj ke mâti kwileki mimiyet zenzenanj ke mdelanj zemti nempa okak wetimti gilik zemti mkanjtdan Nasalet Galili msalen mebun. ⁴⁰ Âpme nempa ek winderanjmak ma nânânjanj temanmak sememe Kawawanganj ek oloñen igagen mpeye.

Zisasiyanj anembaen sesewat mka teman mowege

⁴¹ Nup kan katanj Zisasiyet mamanj bipmananj Anjalalanj Kendoyet Zelusalem mka temanen mamotemun. ⁴² Âpme Zisasiyanj nup kananj 12 beme Kendoyet mamotemun kekokganj mowebien. ⁴³ Ke moti mame Kendo delanj zeme am ekñenanj gilik zemti mkanjanj mekopme an nempa Zisas ek Zelusalem mka teman tapme mamanj bipmananj nânâpiñ pemti ilidak mebun. ⁴⁴ Egelanj, “Wan notnanj nemak olokati melep,” zemti mebun. Kegok tapm nepemalu kasup kwep delanj zeme selen eknepmalu yek beme sipbutnanj ma notnane ekñenmagen timamat mulup mbun. ⁴⁵ Egelanj kekok mti ku aikbungapm egelanj Zelusalem mka temanj gilik zemti egat timapmebun. ⁴⁶ Kegok tapmalut kasup zut delanj zeme tugat keñan egelanj Zelusalem sesewat mka temanj keñan Zuda zii zet diindondo an ekñenmak tomtati zenâ zenâ tapmme moti aikbun. ⁴⁷ Ekñenanj egat nânânjanj ma yanjkwesisinjanngat dopmanj zeye ke ekti nâme igagen beme nâmtemtem mbien. ⁴⁸ Kegok tapme mam bipmanelanj ek ekti kan keyet nâmtemtem temanj mti mamanjanj pigok

dunduye, “Nemun, kwilekiyet mti geñ pigok mimndamane bipdimak nit keñ sindem palen gâgât timalup?”

⁴⁹ Kegok zeme egañ kapigok gilik zemti diidoeye, “Mange bien, kwilekiyet natimalup? It neñ Bipmnañgalen mka keñan tatagalen ke ku nâlup?” ⁵⁰ Kegok zeme egeñañ Zisasiyelen zetnañ gilik zemidaye keyet yañañ ku nâmatâbun.

⁵¹ Kegok sokbeme Zisasiyañ mamañ bipmañ egetgalen zelit gawepumti ilinsakwep gilik zemti Nasalet mkaen mebien. Meti ke mamti mamañ bipmañgalen zelit gawepumti mamtan. Mamañañ egalen zet ke keñanen mkatikñañ bemti nâmamtan. ⁵² Âpme Zisasiyañ sekñañ sememe nânâñañ kegoak nâmteleñ peme Kawawañañ ma amnañ ek ekti nâmtikñañ mme manje.

3

*Zânañ Zisasiyelen mulupmañ mbe keyelen weyeyañ mge
(Matiyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Zân 1:6-8, 15-36)*

¹ Âpme an kwitnañ Tibeliasiyañ Loma msalen amobotnañ temañ manje. Kan keyet an ekñañ kapiyañ polowins sambe Lomayelen zemâtâtât kandañan mambien ekjengalen amobotnañ mambien: Pontias Paillet Zudia, Samalia, Idumea polowins tuk ekñañ keyelen amobotnañ manje; Elobañ Galili ma Pelea polowins zet keyelen amobotnañ manje. Elotgat meniñañ kwitnañ Piliwañ Itulia am ma msat isikñañ kwitnañ Talakonaitis ekjengalen amobotnañ manje. Âpme Lisanasiyañ msat isikñañ kwitnañ Abilin ekjengalen amobotnañ manje. ² Âpme Anas ma Kaiapas egeñañ Zelusalem sesewat mka temañgalen sâpe sâpe bumbu amobotnañ ilizuzut mambun. Kan keyet Kawawañañ zezapat Zân Zekalayasiyet nemuñngat msat tungupman ke zemsame kopme ³ Zân egañ Zodañ tu nembet nembet mka nñande tapmege ke meti zezapat kapigok diidoeye, “Keñ gilik zenze aikti yomengatnan kwati tu zulupme Kawawañañ yomin katikpesem.” ⁴ Zeme zet nñande keyet golañ zenze an Aizayañ Kawawañgalen zapat itnañanen meluwañ mge keyet katnanen sokbein. Zet ke kapigok,

“An nenañ msat tungupman kwizet buñañ kapigok takuin, ‘Amobotnañañ kokotnañgalen weyeyañ mulup mit. Set mobototot mimiñañ utume kweteteppañ beme egañ kokogalen setnañ sokbak. ⁵ Ma luñ temañ tototnañ sambe msat añañbeme kwepmâlak ma kalañ amobotnañ utume tolak. Set guñgwañ guñgwañ mimiñañ weyañ teñ bek ma set aimboñañmak ma kañañ mobot totot mme kweteteppañ bek. ⁶ Msalen am sambeyañ Kawawañañ yomengatnañ ndatetim kwazin ke ekmâtâbep!’”
(Aizaya 40:3-5)

Zet nñande ke Aizayañ zeye ya Zânañ ewe zet nñande keyegak zeye.

⁷ Âpme am sambe ekjenañ Zânañ tu zulutindende ekmagen kopme kapigok diidoeye, “In nombeyelen alikñañ. In nâme Kawawañañ yominañgat dopmañ mutumindasâgât tapm ke walabep bein? Yek penañ. ⁸ In mama mimi dolakñañ mme keyañ in yomengatnan keñin gilik zewien ke sosok sokbemkawañ bewe. In keñinan kapigok ku otnâit, ‘Nin Abalaamgat iñsokñañ manup keyepm Kawawañañ ku zemndowe.’ Neñ pigok diindoma nâit, zet ke belakñañ penañ. Kawawañ egañ zenak beme ke njeñ zeme nanzañ ekñañ kapiyañ Abalaamgat alikñañ bewiek.” ⁹ Kegok zemti zet zapat sesepmañ ewe tusum pigok zeye, “An njeñ ek nâmkijpepeñañmak bewe ke tep katnañ maelikzin keboñ. Âpme an ek nâmkijpepeñañ bewe ek tep sinañ memuñ beme tobe keboñ ke ek tepgat zapat bewe.”

¹⁰ Kegok zeme am ekjenañ yañkwesiwien, “Nin zigok mmann njeñ benak?”

¹¹ Zeme egañ zet dopmañ kapigok gilik zemindaye, “An njeñ melakanduñañ zut wemsain beme njeñ an melakanduñañ main ke sawe ma an njeñ meu nimwian wiañañmak main beme am notnañ tu meupij ekñañ kalañkum indawe.”

¹² Kan keyet takis mânep titi an ekjenañ kegoak Zânmagen tu zululugalen kobien. An ekñañ keyañ kapigok yañkwesiwien, “An diindondo, nin kwileki mmann njeñ benak?”

¹³ Ekñañ kegoak yañkwesime egañ kapigok diidoeye, “In takis mânep katnañen bembenañ ke añañsometri moti matip ke katikpemi zemâtâtpepeñañen esemteñ matimambep.”

¹⁴ Âpme kasa kuku an notnañ ekjenañ koti kegoak yañkwesiwien, “We nin zigok? Nin kwileki mbanup?” Zeme kapigok diidoeye, “In am ekñañmagen mânep indapilimti zem kijañ indemti zet mutum mutum zemti ku tiwep. In muluwinañgat tosañañ keñ pembrañ palen indame tiwep.”

¹⁵ Am ekjenañ webe webe mamimtemien keyet penañañ yañbemti sokbeme ekjenañ keñinan kapigok otnâwien, “Zân kapi Kilais sokbembeyelen zenzeñañ ke mene.” ¹⁶ Kegok

zeme Zânanj ekñen sambe kapigok diindoye, “Neñ keñin gilik zeme tu etañ manzulutindeyap yañgut bamnan An kosâpm ek Amobotnanj temañ winderñañbeñ penañ. Ek Amobotnanj penañ; neñ an tototnanj. An keyañ koti ikñañ Kawawañgalen Emetak Teñ mulupmanj teziñañ yom zim kweteteñmanj mambein kemak temakwep zulutindewe. ¹⁷ An keyañ am nâmkijpepenjinmak time mañge ñen motasâip mti nâmkijpepenjinpiñ kegogak time mañge ñen motatsâpmnen sepemañ imbi ñenañ kawakñañ ondesâgât makalopbein kogok mbe. An ke mulupmanj imbiyañ kawakñañ makalopbemi bekanañ matime mezin keyet katanj egañ am nâmkijpepenjinpiñ timti time teziñ ñandan towebep. Mti kawak ketnanj pembedañ ondesât time mamotazinen kogok ke am nâmkijpepenjinmak indatime ikñañmak tabep.” ¹⁸ Âpme Zânanj am mama mimiñin ekmâtâti keñ gilik zenze aikgalen egañ zapat dolakñañ yomengatanj indamukulem mbe keyelen golarj zet set katnanj igak igak zemsokbemindaye.

*Zânanj Zisas tu zulutpeye
(Matiyu 3:13-17; Mak 1:9-11)*

¹⁹⁻²² Âpme am ekñenañ tu zulupme delañ zeme Zisasiyañ kegogak meñme tu zulutpeye. Kegok mti keyegak tadundume kululuñ ñandeme Kawawañgalen Emetak Teñañ sasakan-denombe nemboñ bemti ekmagen toge. Ke topme kululuñengatanj zet ñande kapigok sokbeye, “Geñ nanañgat Nemun penañ. Neñ gâgât nâmtikñañ omba penañ manâypañ. Neñ geñ gaombengewanan am yominangatanj indati kwabanik keyet oloñen miap.”

Âpme amobotnanj Elolañ meniñañgalen imbi kwitnanj Elodias kambu menzem wage ke ma sekñeyak notnanj bekanañ penañ mge keyepmti Zânanj egañ yom mge keyet musuwewet zet zeye. Kegok mme Elolañ Zân mka katikñañ peye ke yom temañ ñen ewe tusuye.

Zisasiyet yeñsokñane ekñengat kwilin

²³ Âpme Zisasiyañ nup kanaan 30 beme mulupmanj yañbemi mge. Am notnanñañ Zisasiyet nâme Zosep ikñañgat nemunñañ penañ beye.

Zosepgat bipmanj Eli,

²⁴ Eliyet bipmanj Matat.

Matatgat bipmanj Liwai.

Liwaiyet bipmanj Melki.

Melkiyet bipmanj Zanuai.

Zanuaiyet bipmanj Zosep.

²⁵ Zosepgat bipmanj Matatias.

Matatiasiyet bipmanj Amos.

Amosiyet bipmanj Naum.

Naumgat bipmanj Esili.

Esiliyet bipmanj Nagai.

²⁶ Nagaiyet bipmanj Mat.

Matgat bipmanj Matatias.

Matatiasiyet bipmanj Semein.

Semeingat bipmanj Zosek.

Zosekgat bipmanj Zoda.

²⁷ Zodayet bipmanj Zoanan.

Zoanangat bipmanj Lesa.

Lesayet bipmanj Zelubabel.

Zelubabeliyet bipmanj Sealtiel.

Sealtieliyet bipmanj Neli.

²⁸ Neliyet bipmanj Meliki.

Melikiyet bipmanj Adi.

Adiyet bipmanj Kosam.

Kosamgat bipmanj Elimadam.

Elimadamgat bipmanj Eili.

²⁹ Eiliyet bipmanj Zosua.

Zosuayet bipmanj Eliezel.

Eliezeliyet bipmanj Zolim.

Zolimgat bipmanj Matat.

Matatgat bipmanj Liwai.

³⁰ Liwaiyet bipmanj Simion.

Simiongat bipmanj Zuda.

Zudayet bipmanj Zosep.

Zosepgat bipman Zonam.
 Zonamgat bipman Eliakim.
³¹ Eliakimgat bipman Melea.
 Meleayet bipman Matata.
 Matatayet bipman Natan.
 Natangat bipman Dewit.
³² Dewitgat bipman Zesi.
 Zesiyet bipman Obet.
 Obetgat bipman Boas.
 Boasiyet bipman Salimon.
 Salimongat bipman Nason.
³³ Nasongat bipman Aminadap.
 Aminadapgat bipman Alini.
 Aliniyet bipman Esilon.
 Esilongat bipman Peles.
 Pelesiyet bipman Zuda.
³⁴ Zudayet bipman Zekop.
 Zekopgat bipman Aisak.
 Aisakgat bipman Abalaam.
 Abalaamgat bipman Tela.
 Telayet bipman Naol.
³⁵ Naoliyet bipman Seluk.
 Selukgat bipman Leu.
 Leuyet bipman Pelek.
 Pelekgat bipman Abel.
 Abeliyet bipman Sela.
³⁶ Selayet bipman Kainan.
 Kainangat bipman Alapasat.
 Alapasatgat bipman Sem.
 Semgat bipman Noa.
 Noayet bipman Lemek.
³⁷ Lemekgat bipman Metusela.
 Metuselayet bipman Enok.
 Enogat bipman Zalet.
 Zaletgat bipman Maalalel.
 Maalaleliyet bipman Kenan.
³⁸ Kenangat bipman Enos.
 Enosiyet bipman Set.
 Setgat bipman Adam
 ma Adamgat bipman Kawawanj.

4

Sadañan msat tunjupman Zisasiyet yanñan mim ege
(Matiyu 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Âpme Zisas Emetak Teñan keñanen tage keyepm egañ Zodan tu katipemti mepme Emetak Teñ keyañ Zisas msat tunjupman met zeme ke meti ² msasa 40 ke Zisasiyan tu meu ninipin mamti egañ tu meuyet penañ gakiwaleletgalen mge.

³ Kegok tapmme msasa 40 delañ zeme Sadañan ekmagen koti yanñan m eksâti pigok dunduye, “Geñ Kawawanğat Nemurñan penañ benik beme nanzañ kapi zemane meu sokbeme ñep nsenik.”

⁴ Kegok zeme Zisasiyan kapigok dunduye, “Kawawanğalen Zet Itnanñanen meluwanj kapigok kukuñan tazin,

‘Amnanj keñin tu meuyet etañ bemti ku mamayelen. Yek penañ.’” *(Zii Zet 8:3)*

⁵ Kegok zeme Sadañan Zisas kalanj teepmanj temanj ñengat dukñan aikmoti msat katanj amobotnanj sambe ekñengalen msat sambe zikat same ekmâpmeñğut ⁶ Zisas kapigok dunduye, “Neñ amobotnanj sambe ekñengalen msat sambe msat katanj tazin ke ma ekñengalen kwitnanj kwitnanj dolakñan sambe ke gâgât gasap. Ekñen kwitnanj kwitnanj sambe kapi nâlen ma neñ an ñen ma an ñen sasâgâti ñep sasap. ⁷ Keyet geñ nâgât pedondomti dundundu mnasenik beme kwitnanj kwitnanj sambe ekdigen ke gâgât gasap.”

⁸ Kegok zeme Zisasiyan zet dopmanj kapigok dunduye, “Kawawanğalen Zet Itnanñanen meluwanj kapigok kukuñan tazin,

'Kawawanj Amobotnanjdi etanj pedondom samti dundum sawanik ma ek kwep etanj sisilinj mim samti mambanik.' ”

(Zii Zet 6:13-14)

⁹ Kegok dundume Sadaranj Zisas Zelusalem sesewat mka temanj duknanjen aikti mot peme tapme kapigok dunduye, “Gej Kawawanjat nemunanj beme kapiyetnan palam towet ¹⁰ enenogat Kawawanjalen Zet Itnananjen meluwanj njen kapigok kumpepenanj tazin,

'Kawawananj enselinanj peme kot anjalangeme ku walebanik.'

¹¹ Ma njen ewe kapigok,

'Ekjananj belinanj gatam topme nanzananj sedi ku anje.' ”

(Sam 91:11-12)

¹² Kegok zeme Zisasiyanj Sadanj kapigok dunduye, “Yanjgut Kawawanjalen Zet Itnananj meluwanj njen kapigok tazinegak,

'Kawawanj Amobotnanjdi tetimaemaenen ku pewanik.' ”

(Zii Zet 6:16)

¹³ Sadanj ek yananj kegok m ek m ek mgeyanj yek beme bam yananj m eekgalen namti pemege.

Zisasiyanj Kawawanjalen zet zapat dolaknanj yanjbemti Galili msalen zemsokbeye

¹⁴ Aprme Zisasiyanj Galili msalen gilik zem mepme Emetak Tenjalen winde ekmak tage. Ke kot mame kwizapatnananj sakwep palaknanj bemti msat ke ma notnanj soknanj tapmeluwen ke mekoge. ¹⁵ Ke mekopme eganj Zuda amgalen sesewat mka isisiknanj sambe ke meti am Kawawanjalen zezapat dolaknanj diindome ekjananj zetnanj ke namtiknanj ma olojnen penanj mti zemsesewabien.

Nasalet mkaengalen am ekjananj Zisas zetnanjat ku namtiknanj mbien

¹⁶ Aprme Zisasiyanj Nasalet mkaen mamti semeyeen ke metapme Sabat tagonjo kan sokbeme sesewat mkaen kan katanj mametan kegogak metati Kawawanjalen zezapat itnananj mainjalen dendanj watapme ¹⁷ sesewat mkaengalen mulup an njenanj golanj zenze an Aizayayelen papia munjugunanj meluwananjmak ke mti same mototi zet njen kapigok ekti mainje,

¹⁸ “Aizayayanj kapigok zenzenanj,

'Amobotnanjalen Emetak Tenjanj ekmagen koti eganj ombem neme am tototnanj ekjenang zezapat dolaknanj mkawanj bembeyelen koban. Ma am notnanj mka katiknanj matalip ekjananj lala mebep. Ma am zikalin benanj ekjananj zikalin ekbep. Ma am notnanj am notnananj mtoidewien ekjen ke tinjkwatindewe. ¹⁹ Ma eganj Kawawananj amjanone yomengatnanj indamukulem mimiyelele kananj sokbein keyelen zet zapat zemkawanj bewe.' ”

(Aizaya 61:1-2)

²⁰ Zet kegok mainje delanj zeme papia ke munjumti mulup an ke samti eganj zet keyet yananj mkawanj bembeyelen totapme animbi sambe sesewat mkaen tabien ekjananj zikat gwalalanj ek kwep ekbien. ²¹ Kegok mme eganj zet yanjbemti kapigok diindoye, “Alak zet zapat mainjma nâip keyet penananj nenmagen sokbem tazin.”

²² Kegok zeme ekjananj nâme penanj beme zetnanjat namtiknanj mti tek tek mti nânânanjat pisem zewien, “Anemba kapi sosok Zosepgat nemunanj wa kapi.”

²³ Kegok zeme eganj diindoye, “Nej nâyap in nej zapat dinosâbip ke amnanj zezapat ke nânânanj manzeip ke kapigok, 'Gej dokta benik beme gitanjat nodine weyanjindesenik.' Ma in nâgât kegogak zesâbip, 'Gej Kapaneam mka temanen menok sepem igak igak mbananen ke alak kapi mkandi noteknanj mulupdi ke kegogak mmene ekne.' ”

²⁴ Kegok zemti eganj tusum zeye, “Golanj zenze an njen mkananj noteknanj tapme iknanjalen mange ekjananj notn notn dolaknanj ku mamimpeip.” ²⁵ Ma zet njen ewe pigogat zema nâit, “Golanj zenze an Ilaiza eganj manje kan keyet Israeal msat katanj nup kan tuk ma eyonja 6 kegok mtete temanj tapme msat katanj meuyet kambenj sokbeye. Ke penanj kan keyet Israeal msalen imbi kwambet sambe mambien. In ma nej nânup.

²⁶ Kawawanj eganj golanj zenze an Ilaiza imbi kwambet Israeal msalen mambien ekjen indamukulem mimiyelele ku zempeme mege. Yek penanj. Eganj ek Israeal manjeen ku sokbembenanj mka kwitnanj Salepat Saidon msalen imbi kwambet njenmagen zempeme mukulem mpepeyelen mege. ²⁷ Aprme naman golanj zenze an njen kwitnanj Elisayanj manjeen kan keyet Israeal msalen am linjit katiknanjinmak sambe penanj mambien yanjut eganj ekjenmagengatnanj njen mukulem mme dolaknanj ku beye. An kwitnanj Naeman ek Zuda manjeen ku sokbembenanj ek Silia msalengatnanj mukulem mpeme ek etanj linjitnanj njeluye.”

²⁸ Zisasiyanj kegok diindome am sesewat mka kerjan tabien ekjananj zet keyet namti njenzinj penanj mbien. ²⁹ Kegok sokbeme ekjananj wati Zisas âtâpe âtâpem toti Nasalet mka njande ganzenan met pewien. Ma ekjenjalen mka njande ke kalanj temanj keyet

dukñan matatan. Keyepmti ekñenan mandamti kalañ kandañaset moti ekñenan Zisas nandañan âtâpeme towesât mbien³⁰ yanggut egañ ekñengat tunjuwinaset mege.

Zisasiyañ we bekañan an ñengat keñangatnañ zempeme mege

³¹ Âpme Zisasiyañ ke toti met Galili msalen mka temañ kwitnañ Kapaneam ke patañ zemti Sabat tagoñgo kanen zezapat dolakñañ am ekñen kemagen zemzikat indaye. ³² Egañ zetnañ winderñañmak zeye keyepm amnañ egañ zezapat diindoye ke nâmti nântemtem mbien.

³³ Âpme sesewat mka keyet keñan an ñen we bekañanñañmagañ keyak tapmañge. ³⁴ Yañ we bekañan keyañ Zisas ekiñgati omba penañ kwizet kumti zeye, “Eii! Zisas Nasalet mkaengatnañ, geñ ninmak mulup msâpmnik ke nin nânup. Geñ nin ndawaleletgalen nâmti kodik, ma? Geñ an kwi ke neñ ñep nâmtâtâlap. Geñ Kawawañgalen Nemunañ Ten penañ.”

³⁵ Kegok zeme Zisasiyañ we bekañan keyet pigok zeye, “Buzak tati an keñangatnañ kwati met.” Kegok zeme we bekañan an keyet keñangatnañ kwaweti am ekñengat zikalinan an ke mme tokutum peweme egañ ku waletpeye.

³⁶ Kegok sokbeme an imbi sambeyañ ke ekti nântemtem mti ilinak kapigok zemâbien, “Kae, egañ zet winderñañber penañ tazein. Ke ek an kwizapatnañmak ma winderñañmakgapm zet zeme we bekañanñañ am keñangatnañ wati mamepmâlip.” ³⁷ Âpme amnañ Zisasiyet zezapat ma menok mamananañ mkwage keyañ Galili msalen mka ñande igak igak sokñañ ma beñañ ke zapatnaññañ mekopme delañ zemâge.

Zisasiyañ Saimongat tatnañ imbi ma am notnañ weyañindeye

³⁸ Âpme Zisas sesewat mkaengatnañ toti Saimongalen mkaen mowege. Kan keyet Saimongat tatnañ imbi zawat sek kip temañ mti tawemañgeyañ egat yayañ mti Zisasiyet pigok yañkwesiwiñ, “Geñ imbi kapi ñep mukulem mpesenik ma yek?” ³⁹ Kegok zeme Zisasiyañ imbi wengeen mka keyet keñan meti mundum imbiyañ tawemañgeen ganzenan dendañ tati kusum toti sekñañ kipmañ ke atam nâmti zawat sek kikip ke zempeme egañ keyegak wawatnak ekñengat tu meu weyeyañ mulup mge.

⁴⁰ Kegok mti tatnepeme kasup towesâgât mme Sabat tagoñgo kan delañ zeme am sambeyañ noline zawat kwitnañ igak igakmak indatimti Zisasmagen kopme betnañ ilizuzut am kwep kwep sekñañ beme ñep bewien. ⁴¹ Kegok mme we bekañanñañ am keñinangatnañ kwati kwizet ñagak omba penañ mti zewien, “Geñ Kawawañgat Nemunañ penañ!”

Ekñenan Zisasiyet yañañ Kilais nâmbien keyepmti egañ ekñen zemkulumindemti, “Buzak talit,” zemindeye.

⁴² Âpme msat msame egañ toti msat tunjupman butnañ ñen met dundundu mulup mti tapmañge. Âpme am ekñenan Zisas timat meti met aikti ekñenmak mamayet añañgalañbien. ⁴³ Ekñenan kekok mme egañ pigok diindoye, “Neñ mka temañ katañ meti Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mama keyet zet zapatnañ diindondoyelen Kawawañañ zemnenañgapmti ñep ku tasap.”

⁴⁴ Kegok zemti Zudia msat keyelen sesewat mkaen meti Kawawañgalen zezapat dolakñañ mandiidometan.

5

*Zisasiyañ mulup nemañane yañbemti tiye
(Zân 21:6-8)*

¹ Âpme kasup ñengat Zisas egañ Genesalet tundua* ganzenan gambibigen tati Kawawañgalen zezapat dolakñañ tazeme keyegak animbi sambeyañ nânâyelen kot ñenan ñen âtâpem âtâpem mti kot bembulurñi zetnañ ke nâwien. ² Ma gambibik palen ke wanga zut kekok tapme añgala titi an ekñenan wangañinangatnañ toti met elenñgolañ temañ añañgalayelen ke tazulutmambien. ³ Kogok tapmme Zisasiyañ wanga ñengat dukñañ mowege ke toñañ kwitnañ Saimon. Ke motati egañ Saimongat zeme wangañangame tundua palen mepme egañ ke totati Kawawañgalen zezapat dolakñañ animbi zemzikat indaye.

⁴ Diindomâpme delañ zeme Saimon egat zeye, “Nin nsakwep tundua sutnatemanen imbeñanen meti in elenñgolañ temañ peme topme añgala notnañ tiseip.”

⁵ Kegok zeme Saimonañ kapigok dunduye, “An zikat indanda, nin mulup temañ tambu tetak kapi elenñgolañ penañgut añañgalan ñen ku tin. Yanggut geñ zenikgapmti ewe mepemti eksâpminup.” ⁶ Kegok zemti ilinsakwep meti Saimongalen mulup añañaneyañ elenñgolañ

* 5:1: Galiliyet kwitnañ ñen Genesalet.

teman peme towepme angala igagen penan keyet kenan atame nuknangat penan mti elejolan teknan etisâgât penan mge. ⁷ Kegok mti mandam alewienan ku kwapme noline wanja nen mambien eknjengat kwizet kumti bepelep mme kot indamukulem mindemti angala wanja zut keyet kenan time topme ilizuzut gak zemkwapme wanja tundua kenan towesâgât mbun.

⁸⁻⁹ Kegok mti Saimonan angala manje teman tiwien ke ekti iknan ma an notnan ekjenan ke ektemtem penan mbien. Kegok sokbeme Saimon Pitayan ke ekti Zisasiyet kandan met pedondom samti zeye, “Amobotnan, nej a yomton keyet gej nemti met!”

¹⁰ Ma Saimonmak mulup an notnane mamtemienen kwilit Zems ma Zân Zebedyet nemulatnenet egelan koekti ektemtem kegogak mbun. Mme Zisasiyan Saimon kapigok dunduye, “Gej ku kingat! Gej angala titiyan bam Kawawangalen zezapat dolaknanan am titi mambanik.” ¹¹ Kegok zeme ekjenan wanja mandame gambibik palen keinan mowepme kwitnan kwitnan sambenjin bamkumpemti Zisasmak tusumti mebien.

Zisasiyan an nen lingit satnanmak weyanpeye
(Matiyu 8:2-4; Mak 1:40-44)

¹² Âpme Zisas ek maneti mka nen met mame an nen lingit satnanmak tapmangeyan Zisas ekti kot kandan pedondom samti weyanpeyelen otnâmti kenanan sume kapigok zeye, “Amobotnan, weyanne. Gej nâgât sekj mmane nej bembeyelen nânik beme nej weyannesenik!” ¹³ Kegok zeme Zisasiyan betnan sekjanen timekti zeye, “Nâmgeyapgam sekdi nej bak!” Zeme keyegak seknan lingit samben jelye.

¹⁴ Kegok mpemti Zisasiyan zemkulumpemti kapigok dunduye, “Nânik, gej zet zapat kapi am njengat ku zemane nâmbep. Gej belak esemten met sâpe sâpe bumbu anmagen meti sekdi met zikat samane wilingisem. Ma Mosesiyan ewenan zeyenok sâpe sâpe bumane am sambeyan nâme gâlen lingit satnan nej bein ke zewep.”

¹⁵ Âpme an nej beye keyet bunam zapalan sakwep penan mekopme animbi sambeyan Kawawangalen zezapat dolaknan Zisasiyan zeme nânâyelen kobien ma am zawalinmak samben Zisas egan weyanjindendeyelen kopme maweyanjindentan. ¹⁶ Kogok mmambe Zisasiyan mene mene dundunduyelen msat tunjupman metati mandundumtan.

Zisasiyan an wesin nen weyanpeye
(Matiyu 9:2-8; Mak 2:1-12)

¹⁷ Âpme kasup njengat Zisasiyan am Kawawangalen zapat dolaknan tadiindo manjeen Palisi an ma zii zet zikat indanda an notnan ekjenan kegogak kenan ke koti tabien. An ekjen ke Galili ma Zudia msalen ma Zelusalem mka teman keyetan kopmâbien. Tapmme am zawalinmak weyanjindendeyelen Amobotnan Kawawangalen winde Zisas ekmak tasaye. ¹⁸ Âpme an notnanan wesin nen lueen lue mti koti mka Zisas tapmanjeen pum moti Zisasiyet kandan bembeyelen moolatbien. ¹⁹ Am sambeyan mka kenangatanan bemisik peme sekekegan kot kindin zeye keyepm ekjenan mowewegalen set ku sokbeye. Mme beme pumti mka njoknan moweti mka njoknan butnan asekti luejan melesin âlâlân peme am sambeyan tunjuwanan Zisasiyet kandan totage.

²⁰ Ekjenan nâmkijpewienan Zisasiyan an wesin weyanpesem nâmbien keyepmti Zisasiyan nâmkijpepenin ekti an wesin dunduye, “Notn, gâlen yomdi katikpeyan.”

²¹ Kegok zeme Palisi an ma zii zet zikat indanda an ekjenan zet ke nâmti keninan kapigok otnâmbien, “Amgalen yom katikpepe mulup ke Kawawangalen etan. Âpme an kapi iknangat nâme kwileki penan ben?”

²² Ekjenan kegok nâme Zisasiyan keninangatanan yanjan ekmâtâti kapigok diindoye, “In kwilekiyet nej zet zeya ke nâme Kawawangatanan mobotnan mpeyan penan beme nânânjinan taosolalip?” ²³ Nejan kapigok zeya, ‘Notn, gâlen yomdi katikpeyan’. Zet nânde zeya ke in nâme pepesut bep. Ele, in naman wak bemti egat zet nânde nen zesowap kapi in eknâme pepesut ku besem. Kawawangalen winde nejanagan tatnain keyepm nej zet nânde nen ma nen zewak beme penanan sokbenak. ²⁴ Nejan Angat Nemanan am msalen yom katikpeyelen Bipm Kawawangalen winde nayeyepmti nej yom nej katikpeyan. Keyet yanjan ekmâtâliti.” Kegok zemti an wesin ke kapigok dunduye, “Nejan gâgât zeyap, gejan wati luendi gapumti mkandan met!”

²⁵ Zeme keyegak eknjengat zikalinan wati luanan tawemanjeen wati gapumti mkanan mesâti mepmambe selenak tapmeti Kawawangatanan sesewatsaye.

²⁶ Mme am sambeyan ke ekti nâmtemtem teman mti kingagatmak tati Kawawan sese-watpemti ilinak zenâ zenâ mti kapigok zewien, “Alak kapi menok sepem mamananan igak igak sokbeme zikatnnan eknup.”

Zisasiyan Liwai ekmak tusumti mamayelen zeme koge
(Matiyu 9:9-17; Mak 2:13-22)

²⁷ Âpme Zisasmak nembrañane ekñenañ mka temañ tapmambienen ke katipesâgât mti takis titi an kwitnañ Liwai ek mânep titi mkañan totapme meekti Zisasiyañ ek kapigok dunduye, “Geñ koti nâlen mangeen tsumane metne.” ²⁸ Kegok dundume Liwai ek wati kwitnañ kwitnañ weyañ bepemti Zisasiyelen mangeen tsume mebien.

²⁹ Meti Liwaiyelen mkaen moti egañ Zisasiyet nâmti tu meu temañ bume mânep takis titi an sambe ma an notnañ kegogak mototati tu meu ilinsakwep nimbien. An ekñen meu ilinsakwep Liwaimak kobien ekñen ke an yomtoñ. ³⁰ Tatnime Palisi an ma ilinañgalen zii zet zikat indanda an ekñenañ ke eknâme bekanañ penañ beme Zisasiyet nembrañane ekñenmagen meti kapigok indayañkwešiwien, “In kwilekiyet am yomtoñ ma an mânep takis butnañ kambu matip ekñenmak meu tatnimo?”

³¹ Kegok indayañkwešime Zisasiyañ nâmti kapigok diindoye, “Am zawatpin maip ekñenañ doktamagen ku mamelip. Yek penañ. Am zawalinmagañ mamelip. ³² Ma neñ am teñ maip ekñen indamukulem mimiyelen ku toban yek; am yomtoñ indamukulem mima yomengatnan keñ gilik zenze aiikgalen nâmti msalen kapi toban.”

Am ekñenañ Zisasmagen koti tu meu zemkulumppeyelen set keyet zet zewien

³³ Âpme Zisas zet kegok zeme am notnañ ekñenañ egat kapigok zewien, “Zângalen namba ekñenañ msasa sambenik tu meu zemkulumpemti dundundu mulup mamip ma Palisi an ekñengalenañ kegogak mamiwañgut gâlen namba ekñenañ tu meu ku zemkulumpemti dundundu mulup ku mamip.”

³⁴ Kegok zeme Zisasiyañ bemzenze zet ñen ikñañgat palen bam sokbewe keyelen bemzeye, “An ñenañ imbiyañ wasât mti notnanemak tapme ekñenañ tu meu zemkulumpemti; oloñen penañ tati tu meu nimwianñti tatnepemengut ³⁵ an imbi wasâgât mge ek kasañane ekñenañ koti manda mepme kan keyet notnaneyañ keñ sindem palen ma tu meu zemkulumpemti tabep.”

³⁶ Zisasiyañ bemzenze zet zesâpm kapi yañañ kwep e kapigok. Set itnañañmak ikñañgalen zet zapat alakñañmak pepap ñep ku tabuk keyelen bemzenze kapi bem zeye, “Mka tokan tunjupmanen etimbemberañ selik alakñañ antimti ku weyañ bek. Weyañsât tapmnepe mane egañ bululup zemtobodak. Keyepmti alakñañ etañañ mpe mane dolakñañ kaliñañ tadak keboñ. ³⁷⁻³⁸ Ma am ñenañ singaporañ sâñsâñ busât selik telepman pewewenañgat ku bunak. Bunak beme seligan sakwep epeeme sâñsâñañ mulatnak. Keyepmti selik alakñañen buwek beme egañ epeepin; dolakñañ zinak! ³⁹ Âpme am notnañañ mama mimi itnañañ keyet nâme dolakñañ beme mâti mama mimi alakñañ neñmagengatnañ kapiyet nâme pepesut penañ mambein eneyet mama mimi alakñañ neñmagengatnañ tikñañmak ke ekñenañ ñen ku tiwien.”

6

Sabat tagoñgo kangalen zet

(Matiyu 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Âpme Sabat tagoñgo kan ñeniyet Zisas ma nembrañaneyañ set wit mulup tunjupmaset mebetnañ ke moti mebien. Mepmambe nembrañane ekñenañ meuyet mti wit katnañ kwep kwep timti belañ enzañme wit sekñañ toweme penañañ nimbien. ² Ekñenañ kegok tapmepme Palisi an notnañ ekñenañ indikti indayañkwešiwien, “In kwilekiyet Sabat tagoñgo kangat mulup ku mimiyelen zenzenañ ke tapmip?”

³ Kegok indayañkwešime Zisasiyañ kapigok diindoye, “In Dewit ma anene ekñenañ meuyet mti kwitnañ kwitnañ mbien keyet zapatnañ Kawawañgalen Zet Itnañañ tazinen ke in mamain nâip. ⁴ Ke kapigok, Dewit egañ Kawawañgalen sesewat mka temanen moti nupmamañ Kawawañgat wisikñ bemberañ ke sâpe sâpe bumbu an egañ msame ikñañ ma nembrañane nupmamañ ke nimbien. Ke zii zelen tazinen sâpe sâpe bumbu an ekñenañ etañ niniyelen zenzenañ. Am notnañañ ke ku niniyelen zii zelen zemâtâpeneañ. Dewit egañ zii zet aᅅgosoye keyañgut egañ mge keyet bekanañ ku manzeip.” ⁵ Kegok zemti zet kapigok zemdelañ zeye, “Angat Nemuñañ neñ Sabat tagoñgo kangalen Amobotnañ talap.”

Zisasiyañ an betnañ seleuñañ weyañpeye

(Matiyu 12:9-14; Mak 3:1-6)

⁶ Âpme Sabat tagoñgo kan ñeniyet Zisasiyañ Kawawañgalen sesewat mka isikñañ moti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ am zemzikat inda mme an ñen betnañ penaset seleuñañ ke motapmañge. ⁷ Ma keyegak zii zet zikat indanda an ma Palisi an notnañ ekñenañ Zisasiyañ am Sabat tagoñgo kangat weyañindeme ekti zelen pepeyelen damuñ motapmambien. ⁸ Ekñenañ kegok otnâwien yañgut Zisasiyañ ekñengat nânânjin ekmâtâti

an betnaŋ seleuŋnaŋ keyet kapigok dunduye, “Geŋ wati neŋmagen pien sosok kotat.” Kegok zeme nânâŋak wati ekmagen mege.

⁹ Ke meŋme Zisasiyaŋ am sambe kapigok diindoye, “Neŋ indayaŋkwesima in zigok nâip? Keyet dopmaŋ zeme nâmbi. Ningalen zii zelaŋ zigok zein? Sabat tagoŋgo kanen kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ mimiyelen ma kwitnaŋ kwitnaŋ bekanaj mimiyelen zein? Am weyaŋjindendeyelen ma am waletindendeyelen zein?” ¹⁰ Zisasiyaŋ kegok indayaŋkwesimti am meindik koindik mti an tageen ke kapigok dunduye, “Bedi weyaŋ mututut!” Zeme keyegak an keyaŋ betnaŋ mututume dolakŋaŋ beye.

¹¹ Kegok sokbeme ekŋenaŋ menok ke ekti keŋinan kasayaŋ sokbeme Zisas e ma e msasayelen zet zenâ zenâ msâgât zewien.

*Zisasiyaŋ mulup nembraŋane 12 ombemindeye
(Matiyu 10:2-4; Mak 3:13-19)*

¹² Âpme kan keyet Zisasiyaŋ kalaŋaŋ dundundu mulup msât moweti tambu teepmaŋ Kawawaŋgat dundum samti tapme msat msaye. ¹³ Msat msame egaŋ nembraŋane mâpmaŋtemien zeme ekmagen kopme indaondak indemti ekŋenmagengatnaŋ 12 kegok ombemindeyeen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaj zemkawaŋ bembeyelen an ombemindemti indemebegalen ombemindeye. ¹⁴⁻¹⁶ An ekŋen keyet kwilin kapigok:

Saimon, kwitnaŋ ŋen kegogak Pita Zisasiyaŋ kuye,
ma datnaŋ Endulu
ma Zems
ma Zân
ma Pilip
ma Batolomiyu
ma Matiyu*
ma Tomas
ma Zems Alapeasiyet nemuŋaŋ
ma Saimon amnaŋ kwitnaŋ ŋen Zelot makumtemien,
ma Zuda Zemsiyet nemuŋaŋ
ma Zudas, Iskaliot mka temaŋgatnaŋ. Egaŋ bamgat Zisas kasa ekŋengat belinan bewe.

Zisasiyaŋ am zezapat dolakŋaŋ zemzikat indaye ma am zawalinmak weyaŋjindeye

¹⁷ Âpme egaŋ nembraŋane 12 indatimti kalaŋangatnaŋ msat dowerŋaŋ toti dapme-laŋgeŋane sambe indaige ma am sambeyaŋ kegogak ekmagen ondekbien. Am sambe ekŋen ke Zuda msalengatnaŋ ma Zelusalem mka temaŋgatnaŋ ma Taia ma Saidon mka temaŋ zut nembu ganzenangatnaŋ. ¹⁸ Ekŋenaŋ kot zezapat dolakŋaŋ nânâyelen ma am zawalinmak weyaŋjindendeyelen indatim kobien. Ma am we bekanajaŋ waletindenderaŋ kegogak kopme ekŋen sambe ke weyaŋjindeye. ¹⁹ Kegok sokbeme am sambeyaŋ ek timekti dolakŋaŋ bembeyelen nâmti winderŋaŋ mbien. Enenogat timekbien ekŋenmagen winderŋaŋaŋ meŋme ekŋenaŋ dolakŋaŋ bemâbien.

*Oloŋen ma kembengalen zet
(Matiyu 5:3-12)*

²⁰ Âpme Zisasiyaŋ nembraŋane ekŋenmagen zikat indikti zet kapigok diindoye, “In yominaŋgat nâme kemberŋ mambein ma keŋ sekŋin mtoti mamaip beme in kululuŋgat zapat ombemindewan keyeŋm oloŋen temaŋ inmagen sokbien.

²¹ Ma in mama mimi teŋ Kawawaŋaŋ indandayet winderŋaŋ mamip in oloŋen temaŋ palen talip. Eneyet Kawawaŋaŋ keŋinan nâip keyet kataŋ mimindame oloŋen palen tabep. Ma in yominaŋgat keŋinan masumsaip in oloŋen temaŋ mamip. Keyet in Kawawaŋaŋ yomin katipeme keŋin oloŋen penaj bewe.

²² In Angat Nemuaŋaŋ neŋmak mamaip keyeŋm amnaŋ wisat nâmindemti ingat tikŋaŋ ku nâmti zet bekanaj diindomti ingat am bekanaj manzeip keyaŋgut oloŋen temaŋaŋ inmak taindain. ²³ In maneti nukŋaŋ keyaŋ inmagen sokbeme in keŋ oloŋen penaj mti pala motobep. Enenogat tosaŋin temaŋ kululuŋen gwaen motiwep. Wa ke in etaŋ yek; golaŋ zenze an eweŋaŋ tipman baen mamkwabien ekŋen am ingat wisat mimindewep ekŋengat yeŋsokŋineyaŋ sisipeŋpeŋ sepem kegogak mimindamkwabien.

²⁴ Wakae, in alak mânep milawalin temaŋmak talip in msat kapiyelen zapat etaŋ. Inmagen sindem omba penaj tiwep! ²⁵ Wakae, inmagen sindem omba penaj tiwep. Enenogat in mama mimi dolakŋaŋ mâbâgalen ku nâwiengapm in kemak walebep. Neŋ ewe kapi in yominaŋgat keŋinaŋ ku masuip in Kawawaŋaŋ yomin ku katipeme keŋinaŋ bekanaj penaj bewe. ²⁶ Wakae, sindem omba penaj tiwep. Amnaŋ ingat yaŋin bekanaj

* 6:14-16: Kwitnaŋ ŋen Liwai, an takis titi mamtan (Luk 5:27-29).

ke ku nâmtâtî keyepm ingat, 'An dolakñaj,' manzeip. Sakam kegogak am ekjengat yejsokñineyay itnanaj golan zenze an dâsuki ekjengat zewienok.

Kasanneyet gogot mbanup

²⁷ Âpme nej ingat ilinsakwep zema nâit: In kasanjinanggat gogot mti am ingat wisat mamip ekjengat pembenaj mimindawep. ²⁸ In amnaj saik kumindeip ekjengat zet dolakñaj zewep. Ma am ingat bekanaj mbep ekjengat Kawawanggat dundum same yomin katipewe. ²⁹ Ma am ñenaj neygumdi nembet omba taime gej pemane nembet kegogak taiwe. Ma am ñenaj tâgâyelen melakandu sekdanu gulum mme melakandu tipmangatnaj pemane kegogak gulum mbe. ³⁰ Ma am ñenaj olati kwitnaj nengat wekumgame nâmtalati sawanik. Ma am ñenaj gâlen kwitnaj ñen mme zemanu gilik zem gangayet zet katikñaj ku zewanik. ³¹ Amnaj gej mngangyelen manânik sepem kegogak gej kukñanggat mimindawanik.

³² Âpme in am ingat gogot mamip ekjengat etanj mbep beme Kawawangaj in dopmaj dolakñaj ku indawe. Am yomtonj ekñenaj kegogak gogot dopdop mamip. ³³ Ma in notn notn am mimiñajmak etanj mme ekñenaj kegogak mamimindaip beme ke Kawawangaj in dopmaj pembenaj ku mimindawe. Enenogat am yomtonj ekñenaj kegogak mamip. ³⁴ Ma am ñenaj kwitnaj kwitnajngat olalat penaj mti notnanggat zeme mânep sain beme notnaj mânep sain keyaj, 'Mânepmaj dopmaj nain ma yek,' keyet webe webe penaj mimiñaj. Am yomtonj ekñenaj kegogak dopmaj sam dopmaj sam mamip. Keyet ñenaj webe webe mbe beme Kawawangaj dopmaj pembenaj ku sawe. ³⁵ Yangut in kasanjinanggat gogot mimindemti dolakñaj mimindawep ma mânep indamti dopmaj titiyelen webe webe ku mbep beme in tosa pembenaj tiwep ma amnaj ingat 'Amobotnaj Kawawangat Nembajane,' zewep. Kawawangaj an keñ katik ma an bekanaj ekñen kebonj maïdamukulem min. ³⁶ Ma Biwin Kawawangaj ingat kemberj mam keyepm in am sambeyet sepem kegogak kemberj manâmindemambep.

In am ñen zem kukupin

³⁷ In am ñen sakwep penaj ku manâmbemindemambep. Am zemindowep beme Kawawangaj in zemindowe. Ma in am notnaj yomin katipewep sepem kegogak Kawawangaj ingat yomin katipewe. ³⁸ Ma in am taolet mimindame Kawawangaj in kegogak taolet mimindawe. Egan in indawe ke elendanen meu sambeyaj gak zeme eleyaj etim totogalen mnak bemzenze zet kebonjat sepem indawe. Âpme in kwitnaj kwitnaj sepem zigok amgat mbep Kawawangaj sepem amgat sawanik kegogak gawe."

³⁹ Kegok zemdelanj zemti Zisasiyaj bemzenze zet kapigok diïndoye, "An zikat beñ ñenaj notnaj zikat beñaj ñen ñep ku betnamti mebuk. Egelanj kegok mbuk beme ilizuzut enuzujaj toïdonak. ⁴⁰ Ma nembayaj an zikat indandanjaj sebem pepeyelen ku tazin yek. Nemba keyaj kwitnaj kwitnaj nâmtâtî an zikat indandayet katanj beme mandelanj zein.

⁴¹ Âpme gej kwilekiyet nodangalen kakalak isikñaj zikatnaj tazin ke ekniganjgut gitangalen zikadan tep panaj temanj tazin ke ku nâmtâtînik? ⁴² Ma naman tep panaj temanj gitangalen zikadan tapmenjgut nânâpinj gej zigosef nodanggat kapigok zempemane ñep bewe, 'Notn, nâmane zikadan kakalak isikñaj tazin ke timgewi.' An nambalamdi zut, gej ñenaj gitangalen tep panaj temanj ke mpemti zikadanj weyaj ekmâtâtinjut nodangalen kakalak ke timpewanik.

Tep katnajaj tepgat yanaj mamsokbein

⁴³ Âpme tep dolakñajaj penajaj bekanaj ku maelikzin ma tep wesinaj penajaj pembenaj ku elikdak. ⁴⁴ Ma amnaj tepgat yanajaj egegan penajajaj manzem sokbein. Ma an ñenaj sanganenajen sindip katnaj ku mâtâtnak. Ma sepem kegogak sâkâyaj meyowak ku eliknak. Yek penaj. ⁴⁵ Am ñen dolakñaj keñaj dolakñaj eganj mama mimiñaj pembenaj mkawaj benak. Ma an ñen bekanaj eganj mama mimiñaj bekanaj mkawaj benak. An keñanen kwitnaj kwitnaj gak ze matazin keyaj zet dembusekñanen masokbein.

*An zulanj mkanjit walabungat bemzenze zetmak keyet yanaj
(Matiyu 7:24-27)*

⁴⁶ Kulekiyet nâgât, 'Amobotnajaj,' zemnamti zet manzeyap ke ku mangawepuip? ⁴⁷ An ñen nejmagen koti zetn nâmti gawepun ek an sepem zibonj ke neñ am ke ñep mkawaj besâwap kapigok mbe. ⁴⁸ Ek ke an ñenaj mka walage keyet katanj bein. An ek keyaj tepum msalen teepmaj walapme towepme nanzanjaj tepum ganzenan time towepme gwatnaj mpeme kaliñaj bemti tage. Mti mka walapme delanj zeme map tâgâ temanj kwageen tunjgaw kwati tuyaj mka kumaleme gwengweñ penaj kumti tage. Enenogat tepunanaj msat imbenaj penaj towepme nanzanjaj ganzenan gwatnaj mge kogogapm

katikñan tage. ⁴⁹ Yangut an ñenan zetn nâmti ku gawepuwe ek an ñen mka winderpepiñ kebon tepumanj imbenjan ku toge ma nanzanjan tepum ganzenan ku gwatnanj mpeye. Keyepmti tunjwam kwageen tujanj mkanjanj kume tepumanj bik zemti mka tu palen kutume walelet temanj aikge. An nâgât manâmkinjpeinen an mka katikñan walage kebon. Ma nâgât ku nâmkinjpeinen an mkanjanj tuwat tuwat walage kebon.”

7

Zisasiyan Loma kasa kuku ñenanjan angat mulup ananj zawatnanj mme alik beye (Matiyu 8:5-13)

¹ Âpme Zisasiyan zet zapat ke am diindome delanj zeme Kapaneam mka teman koge. ² Ke koti tapme Loma mka temanjalan kasa kuku an ñenanj bemberjanjalan mulup nembananj nâmtikñan penanj mamtan keyanj zawat nukñanj mti gakikiyelen bududuk tage. ³ Kegok sokbeme kasa kuku an ñenanj keyanj Zisasiyet zet zapat nâmti eganj Zuda sesewat mka temanjalan an damuj indeme Zisasiyet zenânâyelen mebien eganj ñep koti mulup nempa weyanpepeyelen zeye. ⁴ Kegok zemindeme ekñenanj Zisasmagen koti egat zebabak zet giñinj mti zewien, “An ke gâlen mulup mamingat mukulem mpeseni. ⁵ Eganj ningalen aminne gogot penanj mamimindein ma eganj ikñanj mânep beme ningalen sesewat mka walatndewien.”

⁶ Kegok dundume nâmti ekñenmak meti mkanjanen sokñan kwapme kasa kuku an ñenanj eganj an notnanje zet kapigok zemti zemindeme Zisasmagen meti zewien, “Amobotnanj, an ñenanjnnanj zet kapigok zep, ‘Geñ kapi tati nâlen mkaen set kokogalen mulup ewe ku msenik.’ Neñ an gâgât kandanjan talap geñ nâlen mkaen ñep ku kokogalen. ⁷ Ma kegogak neñ nâyawen gâgât zikadan neñ ñep ku kokogalen geñ amobotnanj penanj keyepmti geñ belak zet etanj zemane nâlen mulup an alik besem. ⁸ Neñ kegogak kasa kuku an ñenanj notnanjalan kandanjan tati mulupm mamiyap ma kegogak neñ kasa kuku annemak ekñenanj nâgât kandanjan matalip. Neñ ann ñengat, ‘Met,’ zema mamezin ma ñengat, ‘Kot,’ zema makozin ma mulup nemban ñen egat, ‘Mulup mi,’ zema zetn gawepumti mamm. Keyepm neñ nâyawen geñ kapi tati zedi etanj zemane nâlen mulup annanj alik besem.”

⁹ Kegok zeme Zisasiyan zet ke nâme nâmtemtemñanmak beme gilik zem am notnanj baman kobien ekñen indikti diindoye, “Neñ zema nâit, neñ Israeal aminne inmagatnanj nâmkinjpepe temanj kebon ñen ku aikban!”

¹⁰ Kegok zeme amñane ekñenanj gilik zemti mkaen moti ekme mulup nembayanj alik bem totage.

Zisasiyan imbi kwambet ñengat nemunanj mme gakikiengatnan wage

¹¹ Âpme kasup ñen Zisasiyan mka teman ñen kwitnanj Nain ke mepme nembanane ma am sambe ekmak mebien. ¹² Ke meti eganj mka temanjalan setokwakwalen kwapme am notnanj an gakikiñanj lueen pumti setokwakwalengatnanj kwati sumen mesâgât mebien. An gakikiñanj ke imbi kwambet ñengat nemunanj kwep etanj keyanj gakime am sambe mka temanj keyetnanj ekmak mebien. ¹³ Ke takopme Amobotnanj eganj egeen keñanj imbi kwambet keyet kemberj penanj mti kapigok dunduye, “We, imbi, geñ susupinj.” ¹⁴ Kegok zemti met an gakikiñanj lue atame an tapummepmambien ekñenanj kot teñ pemti msalen an gakikiñanj tobewien. Tobeme Zisasiyan kapigok zeye, “An zomolim, geñ wat!” ¹⁵ Kegok zeme gakikiñanj wati yanbemi zet zeme Zisasiyan betnanen betnamti mamanj saye.

¹⁶ Kegok sokbeme am ekñenanj ke ek kiñgati Kawawanjgatz zemesesewatpemti kapigok zewien, “Golanj zenze an temanj tunjupmnan kapi sokbein ma Kawawanj ek amñane indamukulem mimindein!”

¹⁷ Kegok sokbeme keyet zapatnanjanj Zudia msalen palakñanj beye ma msat notnanjanj kegogak nâme delanj zemâge.

Zisasiyan Zân tu zulutindende nembananezet zet zeye (Matiyu 11:2-19)

¹⁸ Âpme Zân mka katikñan tapme nembananeyanj ekmagen koti Zisasiyan kwitnanj kwitnanj mge keyet zapatnanj msawien. ¹⁹ Ma eganj nembanane zut Zisasmagen mebegalen zemideye. Kegok zemti diidome, “Amobotnanjmagen egat zenânâyelen meseluwen kapigok yankwesiselup, ‘An kokogalen Zânanj zeyeen ke geñ kapi ma ñen?’ Meti kegok yankwesiselup.”

²⁰ Kegok zemideme egelanj Zisasmagen kobunen kapigok yankwesiwun, “Zân tu zulutindende an eganj gâgât gayankwesi nânâyelen ndeme kolup, ‘An kokogalen eganj zeyeen geñ kapi ma ñen?’”

²¹ Yan kwesimalu yegak Zisasiyan kan keyegak am zawat sepem igak igak weyanindeye ma we bekanan matindeye ma zikalin bejan zikalin mme ekbien. ²² Kegok tapmme an egelan koti yan kwesimalut kapigok diidoye, "It kwitnan kwitnan eknâmatâlut keyet met Zângat zezapat msamti kapigok dunduselup: "Zikalin bejanan zikat taegip, selin wesin ma selin tapmaip ma am lingit satnanmak mma lingilin taknelun ma waknin kekeknan mma zet tatnâip ma gakikinjan mma wati tapmaip ma an tototnanmagen zet zapatn dolaknan eknenmagen timepme tatnâip. ²³ Ma am nenan nâgât ken zut ku min beme egan olojen palen tazin." Kegok met Zân dunduselup!"

²⁴ Kegok zemideme Zângalen nempa egelan gilik zemti Zân magen mepmalut Zisas egan am sambe tabien eknen Zângat kapigok diidoye, "In ewenan Zân magen betut sinanok tâgâyan kumbume mebe kokot tapme msat tunggupan eksât mebien? Yek. Zân ek windenepin kebon yek. ²⁵ Ma in msat tunggupan an nen kâlâpman dolaknan tosanjan temanj ke eksâgât mebien? Yek penan. Nâip, an kâlâwin dolaknan eknenan amobotnanok mka pembenan etanj keyet kenan matalip. ²⁶ In zeme nâmbi, in kwileki eegalen otnâmti mebien? In golan zenze an eegalen mebien? Ke penan, ek golan zenze an sambe mambien sehemindein enenogat ek nâlen set weyeyan. ²⁷ Kawawangalen zet zapat itnananen Zângat kapigok zemkawan bemenan,

'Nej zapat zenze an pema koti egan kuknan gat meti set nen magen kenin gilik zenzeyelen gâgât weyan be.'

(Malakai 3:1)

Kawawanan kegok zeye. ²⁸ Nej ingat zet penan kapi zesowap, Zân tu zulutindende an egan am sambe msat katan sokbemkwabien sehemindemti mobotnan penan bein. Yanjut am in nen napmâti tapmaip in Kawawangalen zemâtâtât gat katnan ke in weyan eknâmatâti nâmkipeip keyepm Zân sehem pemti nâmatâlîp."

²⁹ Âpme am sambe ma takis mânep titi an eknenan Zângat zetnan nâwienan eknenan Kawawangalen mama mimi tejan mâpme egan tu zulutindeye. ³⁰ Yanjut Palisi an ma zii zet zikat indanda an eknenan Kawawangalen njotik ku mâti wisat mpewien ma eknenan Zân magen tu ku zulubien.

³¹ Âpme Zisasiyan pigok zeye, "Nej kwilekinen am alak talip kapiyelen mama miminin kebonmak bemzewi? Eknen pe zibon? ³² Eknen imbi nempa egan silik kume notnanayan dopman ku mangilik zem kuis. Ma silik kum tasume ku masumpeip. Eknen kebon. ³³ Ma Zân tu meu ninipin mamayelen set mâpme am sambayan Zângat kapigok zewien, 'Ek we bekananmak main!' ³⁴ Ma Angat Nemanan nej koti tu meu ninipin mamayelen set ku mâpma in niktî nâgât zet kuku mamip ke kapigok, 'An kapi tu meu temanj ma wain tu manin ma mânep takis titi an ma am yomton ekngat nolin!' Kegok manzeip. ³⁵ In nânâjinmak benak beme nigalen yanjit meu ninindaset ma mama mimindaset ekmâtâbiak."

Imbi yomtonan Zisasiyet setnan zulutpeye

³⁶ Âpme Palisi nen kwitnan Saimon egan Zisasiyan ekmak meu niniyelen zem mandame mkanan moti meu niniyelen munduman totage. ³⁷ Ke motapme mka temanen keyetnan imbi yomton nenan Zisas Palisiyelen mkaen tu meu niniyelen molep zeme nâmti wet kelaknan sesiknan dolaknan tosanjan temanj sejgewen gak zem tatatan ke mti ³⁸ mot Zisasiyet bamanen setnanen pedondom tati si sume siapmanan toti setnan mme tutulupsek beme njoksinan kaput pemti setnan nuknuk mpemti wet kelaknan sesiknan dolaknan setnanen mulapme toge. ³⁹ Imbiyan kegok mme Palisi egan Zisas zem mandame koge egan ke ekti kenanan kapigok otnâye, "Imbi kapi kwitnan kwitnan msain kapi bekanan. An kapi golan zenze an penan benak beme imbi egat setnan taatain keyet yanjan nej ekmâtâdak ma imbi ke imbi yomton penan ke nej nânak!"

⁴⁰ Kegok otnâme Zisasiyan kapigok dunduyé, "Saimon, nej zet nen zema nâmbak."

Zeme zeye, "An zikat indanda, nejgat zamane nâmbi."

⁴¹ Zeme Zisasiyan pigok yanbemti zeye, "An zut nenan mânep an mânepmak egalen nenan 5000 kina ma nenan 50 kina belak mti bam dopman mututuyelen nâmti mbun. ⁴² Ya bam koti mânep dopman sasayelen kanan soknan kopme eget mânepmak ku taidaye. Kegogapm mânep tonanan egalen mânep mbun keyet ketalasimidaye. Gejan nânigen egetmagatnan kwiyan mânep tonan gat nâmtiknan mpeye?"

⁴³ Kegok yan kwesime Saimonan pigok dunduyé, "Nej nâyawen an mânep temanj mge keyan kenanen nâmtiknan penan mpeye."

Kegok zeme Zisasiyan kapigok zeye, "Gejan nej zenik."

⁴⁴ Kegok zemti imbi magen gilik zemti Saimon kapigok dunduyé, "Imbi pedondom tazin kapi ekdik? Nej galen mkaen kwalâen gejan nngalen set moti tu setn zululugalen nen ku nanak. Yanjut imbi egan siapmanan setn mme tutulupsek beme njoksinan kaputnep. ⁴⁵ Gejan nâgât olojen mti nuknuk ku mnanak yan imbi egan nej kwatapma

keyegak yanbemi setn nuknuk mpeme tatnup. ⁴⁶ Geŋ wet kelakŋanmak nâgât ku weyaŋ benak yanŋut imbi egaŋ wet kelakŋan sesikŋan dolakŋan tosaŋan temaŋ keyaŋ setnnaŋ mulapme tolep. ⁴⁷ Neŋ diŋgoma nâmbak, egaŋ ke mip ke egaŋ gogot omba mnep keyaŋ mkawaŋ bep ke yomaŋ sambe delaŋ zep. Yanŋut am ŋenaŋ nâme yomaŋ isikŋan bugan Kawawaŋanŋ yomaŋ ke katikpenak manâin beme ekmaŋen gogot isikŋan bugan tasain.”

⁴⁸ Kegok zemi imbiyet kapigok dunduye, “Yomdi katikpeyaŋ.”

⁴⁹ Kegok zeme am notnaŋ tu meu ilinsakwep nimti tabien ekŋenaŋ yanbemi nânâŋinaŋ kapigok otrâwien, “Ek kapi am yomin ŋep ku katikpepeyelen. Ek dâsuki tazen.”

⁵⁰ Ekŋenaŋ kegok otrâme Zisasiyaŋ imbi ke pigok dunduye, “Nâmkiŋpependaŋ gap-mukulem mme keŋdi sewaŋanŋ beme met mamambanik.”

8

Imbi notnaŋ Zisasmak mamti mulup mbien

¹ Kan keyet palaŋan Zisasiyaŋ Galili msalen mka teman ma isikŋan sambe mameti am Zet Zapat Dolakŋan Kawawaŋgalen zemâtâtâtŋat katnaŋ mama kanaŋ bududuk bein ke diindom mege. Ma nempaŋane 12 ilinsakwep mamtemien ² ma imbi notnaŋ kegogak indamât mebien. Imbi ekŋen ke Zisasiyaŋ eweŋan we bekananŋmak ma zawalinmak mâtindeye. Ekŋen ke kwilin kapi: Malia ek Makdala mka temangatnaŋ ekmaŋen we bekananŋ 7 Zisasiyaŋ mâpeye. ³ Ma ŋen kwitnaŋ Zoana apnaŋ kwitnaŋ Kusa ek Elotgalen mkayelen an damaŋ matatan. Ma imbi ŋen kwitnaŋ Susana ma imbi sambe notnaŋ mânep milawalin ilinaŋgalenaŋ Zisas ma nempaŋane indamukulem mbien.

*Wit katnaŋ time muluwen mekokogalen bemzenze zet
(Matiyu 13:1-17; Mak 4:1-12)*

⁴ Âpme mka temaŋ ŋen mka temaŋ ŋen keyelen am sambe penaŋ Zisasmagen koondakti tapme indikti egaŋ bemzenze zet kapigok zeye,

⁵ “An ŋenaŋ wit katnaŋ muluwen time mekokogalen mege. Meti wit katnaŋ msalen time mekogeŋ notnaŋ selen totem mepme amnaŋ mekotu selaŋ dukŋan ime ageyaŋ ekti onimbien. ⁶ Sepem kegogak wit katnaŋ notnaŋ msat memunaŋ nanaŋ keŋan totemepme dukŋanaŋ patan zem kwageyaŋgut kasuwaŋ ekme memunŋ beye enenogat msat ke nanaŋ kuluj kâlâr. ⁷ Ma wit katnaŋ notnaŋ nusi keŋan totem mege. Keyet dukŋanaŋ patan zem kwapme nusiyaŋ mzilime eiŋeiŋ simti ku kwage. ⁸ Ma wit katnaŋ notnaŋ msat kelakŋanmagen toti kwati penaŋanŋ sambe penaŋ sokbeye. Yanŋan kwep kwepgat penaŋanŋ keŋan katnaŋ sambe sopmaŋ kegok elik mâge.” Zisasiyaŋ zet kegok zemdelaŋ zemti zeye, “An ŋen zet nânâyelen tikŋanaŋ tazinaŋ zet kapi ŋep opeimti nâsem.”

⁹ Âpme Zisasiyet nempaŋane ekŋenaŋ bemzenze zet keyet yaŋanŋ nânâyelen yanŋwesime ¹⁰ egaŋ diindoye, “Kawawaŋanŋ in zet enzilim tazin sambe keyet yaŋanŋ ŋep nânâyelen nâmpewaŋanŋ enenogat bemzenze zet sambe keyaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtŋat katnaŋ mama kanaŋ bududuk bein ke mkawaŋnŋ tabein yanŋut am ekŋenmagen bemzenze zet etaŋ bewe, eneyet keŋin keyet eyak ku bemindaŋ keyet penaŋ,

‘Am ŋenaŋ zikat eek ekŋiŋut kwitnaŋ kwitnaŋ ku maekmâtâlip ma ekŋenaŋ nânâ nâmtiŋgulak yaŋanŋ ku nâmâtâbep.’ (Aizaya 6:9)

Sepem golaŋ zenze an itanaŋanŋ ekŋenaŋ zet bam sokbewe zewien kegok.

*Zisasiyaŋ bemzenze zet keyet yaŋanŋ zemkawaŋ beye
(Matiyu 13:18-23; Mak 4:13-20)*

¹¹ Bemzenze zet zeya keyet yaŋanŋ kapigok, wit katnaŋ keyaŋ Kawawaŋgalen zetnaŋ bein. ¹² Ma wit katnaŋ selen totem mege ke sepemaŋ am Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋanŋ manâip yanŋut Sadaŋanŋ koti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋanŋ nâwien ke mme Kawawaŋgat ku nâmkiŋpepeyelen ma ekmaŋen keŋin ku gilik zenzeyelen masokbein. ¹³ Ma wit katnaŋ nanaŋ palen toweŋge ke sepemaŋ am ekŋen keboŋanŋ Zet Zapat Dolakŋanŋ nâmtikŋanŋ mti oloŋen palen mmambep yanŋut kinŋinaŋ msat keŋan baen penaŋ ku towege ke am Zet Zapat Dolakŋanŋ keŋinananŋ katikŋanŋ ku tageyepmti nukŋanŋ sambe ma sisipenpenŋ sambeyanŋ kwabeen nâmkiŋpepenŋin mme towembe. ¹⁴ Ma wit katnaŋ notnaŋ tek kukŋanŋmak keŋan totemege ke sepemaŋ am ekŋen Zet Zapat Dolakŋanŋ nâmbewaŋgulak kwitnaŋ kwitnaŋgat yayaŋ omba penaŋ mamip ma mânep milawatŋat kandaŋanŋ mamelip ma segesetgalen kwitnaŋ kwitnaŋgat oloŋen mti ilinaŋgat etaŋ maotnâip. Mama mimiŋin keboŋ keyaŋ nâmkiŋpepenŋin mme ku mkatikŋanŋ beme towembep. ¹⁵ Ma wit katnaŋ notnaŋ msat kelakŋanmagen totemege am ekŋen keboŋanŋ Zet Zapat Dolakŋanŋ nâmti mkatikŋanŋ bemti mambep. Ma Kawawaŋgalen zezapat pembenanŋ am notnaŋmagen zemkawaŋnŋ beme am ekŋen keyaŋ kegogak nâmkiŋpepewep.

*Lamgalen bemzenze zet**(Matiyu 5:15-16; Mak 4:21-23; Luk 11:33)*

¹⁶ Âpme amnanj lam koj benti menzimanj duknanj ku makwalapenup ma mundum wewe kandanjan ku mambepenup. Nin lam konji munduman tatatnanen sosok bempemmann tapme am mka kejanj matalip mbusatnanj mambemendein. ¹⁷ Nâlen zetrn ke lam nembonj keyepmti in nâlen zetrn zemkawanj bewep beme nânâ enzilinjanj matazin ke ewe ku enzilim tabe ma nânâ kwatam tazin mâtâpeme kawanj bewe.

¹⁸ Keyepmti in weyanj nâmâtâbep enenogat am njan Kawawangalen zetnanj nâmti nâmtiknanj mbe beme Kawawanjanj nânânanjanj ewe tusumti sawe keyepm eganj nânânanjanj sambe penanj tasawe. Ma am njanjanj zetnanj nâmti nâmtiknanj ku mbe beme Kawawanjanj nânânanjanj isiknanj ekmak tasain ke menzem mbe.”

*Zisasiyet mam notnaneyanj eksâgât kobien**(Matiyu 12:46-50; Mak 3:31-35)*

¹⁹ Âpme Zisasiyet mam notnane ekjanjanj Zisas eksâgât kobien yanjut am sambeyanj eknagen kot bembuluj tabiangapm mamnotnaneyanj kot olati belak ganzenan tabien. ²⁰ Kegok mme an njanjanj indikti Zisas kapigok met dunduye, “Mamnodine ekjanjanj giksâgât koloyanj olati mka tambagumen baen talip.”

²¹ Kegok zeme Zisasiyanj nâmti am ekjanjanj kapigok diindoye, “Am Kawawangalen zet nâmti manjawepup ekjanjanj nâgât mam notnne beip.”

*Tâgâ temanjak nembu mamananj Zisasiyet zetnanj gawepuwun**(Matiyu 8:23-27; Mak 4:35-41)*

²² Kasup njengat Zisas ma nembanjane ilinsakwep wanjaen motati eganj kapigok diindoye, “Kame nin tundua kutumti tundua nembet daeset metne.” Kegok zemnâmti yanjbemti mebien. ²³ Tapmepmambe Zisas melukgapmti wanjaen meluk wejje. Taweme tâgâ temanjanj penanj kwati tundua mamananj temanj kumbume wanja kejanj tuyanj towepme waleletgalen mbien. ²⁴ Kegok sokbeme nembanjane ekjanjanj met butemti zewien, “An zikat indanda! Tundua kejanj towesât tapmnpugat wat ndaangalanj nde!”

Kegok zeme eganj wati tâgâ temanjanj ma tundua mamananj zemkulumideme egat zetnanj gawepumti tunduayanj titoknjepinj penanj tage ma tâgâyanj dinjpeye. ²⁵ Mti eknjengat kapigok diindoye, “In nâmkinjpepepinj yek, ma?”

Kegok zeme nembu ekjanjanj menok ke ekti kinjati nâmtemtem mti ilinak kapigok zenâwien, “An kapi kwi penanj? Eganj tâgâ ma tundua mamananj zeme zetnanj gawepulup!”

*Zisasiyanj we bekananj an kejangatnanj zemindeme bo kejanen towemâbien**(Matiyu 8:28-34; Mak 5:1-20)*

²⁶ Âpme ekjanjanj ke metneti met tundua kutumti Galili msat tundua nembet met Gadala msalen an ekjanmanjan met patanj zewien. ²⁷⁻³⁰ Ke meti Zisasiyanj kejanj mowepme mka keyetnanj an njan we bekananj sambemak keyanj koti Zisas aikge. Eganj talak kwisinj mamkwage ma mkaen ku mawemtan, eganj am sumen kilenj kilenj mamamtan. We bekananj an ke kan sambe ek damuj mme amnanj setnanjanj mak betnanjanj senanj zampeme mitim yalontj msat tunjupman makunzunj metan enenogat we bekananjjanj winde same ke mamtan. Âpme we bekananj an keyet kejanjanj tabienanj Zisas ekti ekjanjanj egat kwizet njaknjak temanjanj kumti an ke msalen mkutum peme Zisasiyet kandanjanj pedondom samti zet omba kapigok zenzeyet zeme zeye, “Zisas gejanj Kawawanj Temanjanj Nemujanjanj penanj, gejanj ninmagen mulup msâpmmik ke nin njep nânup keyepm nin gâgât gawekunup keyet gejanj nin sindem temanjanj ndandapinj.”

Zeme Zisasiyanj we bekananj an ke keyet kejanjanj tageengat yanjanj nâsâti an ke yanjkwesiyen, “Gejanj kwidi kwi?”

Yanjkwesime zeye, “Nen kwitn Sambe Sopnanjanj Penanj.” We bekananj sambe penanj egat kejanjanj matatemien keyepm eganj kegok zeye.

Zeme Zisasiyanj we bekananjjanj, “Anmagengatnanj kwaweti mebegat,” zeme nâmti we bekananjjanj ³¹ Zisas wekum samti zewien, “Gejanj nin ndapmâti ndemane we bekananj nnanjanj mundum bekanan ke mebebinj.” Kegok zewien.

³² Âpme msat keyet bo manje temanjanj kalanj nembeleset tati meu tatnimmbambien keyepm we bekananj ekjanjanj Zisas wekumsamti eganj njep nâmindeme boyet kejanjanj njep metobiek keyet yanjkwesim nâwien. Yanjkwesime Zisasiyanj nâmindeme ³³ we bekananjjanj anmagengatnanj kwati bo kejanjanj towepmâbien. Kegok mme bo manje temanjanj ekjanjanj kagwilinjti windem bemti njandanjanj palamtoti tunduaen toti tu nimti gakimâbien.

³⁴ Âpme bo damuj ekjanjanj muluwanj sokbeye ke ekti kunzunjtj mka teman ma isiknanj meti keyet zezapat zeme nâmbien. ³⁵ Menzeme nâmti ekjanjanj mka katipemti kwitnanj

kwitnañ sokbeye ke eegalen mebien. Meti ekñenañ Zisasmagen patañ zemti ekme an we bekananmak mamtan piwan we ekñenañ peme mopme egat ñoktikñañ ñep beme sangum melakandu miakti Zisasiyet setnanen totapmanje. Ekñen ma bo damuñ ilinsakwep ke koekti nãmtemtem mti kinñgabien. ³⁶ Ápme am ke tati ekme an we bekananmak mamamtanañ pembenañ beye keyet zapat mimindamãbien. ³⁷ Ekñenañ ke eknãmti Zisasiyañ Gadala msat katipemti mebegalen zempewien enenogat ekñen kinñgagalañ penañ indaige keyepmti Zisas ma nembãñane ekñen ilinsakwep wangga keñan moti mebegalen motapme ³⁸ an we bekananmak Zisasiyañ mãpeye egañ Zisasmak mebegalen wekumsamti zeye, “Neñ nãnmemane geñmak mebi.” Yanñgut Zisasiyañ ñep ku zemti ³⁹ kapigok zempewe, “Geñ mka temañdan gilik zem meti Kawawañañ muluwan geñmagen mge keyet kwizapatnañ mpalakñañ bewanik.” Zeme nãmti an egañ gilik zem meti Zisasiyañ ek weyañpeye keyet zet zapatnañ amñane diindomãge.

*Imbi nemba gakikiñañmak ma imbi zawatmak egegalen zezapat
(Matiyu 9:18-26; Mak 5:22-43)*

⁴⁰ Ápme Zisasiyañ tundua nembet gilik zem kogeem am sambe egat olim peme koge enenogat ekñenañ egat damuñ matatemien. ⁴¹ Kotapme sesewat mka isikñañ amobotnañ ñen manje kwitnañ Zailas egañ Zisasiyet kandañan pedondom samti egalen mkaen mebegalen wekumsaye. ⁴² Enenogat ek nembãñañ imbi kwewetan egat nup kanañ 12 etañ keyañ zawat nukñañ gakikiyelen katnan tage.

Tapme Zisasiyañ selen tapmepme am manje temañ ekmak bembuluñti tapmepmambien. ⁴³ Tapmepmambien tunñuwinañgatnañ imbi ñen sipmañ nup kan 12 sipmañ omba penañ belak makwawetan. Egañ mãnep milawatnañ ilindin dokta ekñen indame weyañpeyelen nãmti indame ekñenañ ñep ku weyañpewien. ⁴⁴ Ápme imbi keyañ am ekñengat tunñuwinañset moti Zisas bamanen meti kolopmañ butnañ atame sipmañ keyegak katiye.

⁴⁵ Mme Zisasiyañ ke nãmti zeye, “Am kwiañ natain?” Am sambeyañ, “Nin yek,” zemãbien.

Zeme Pitayañ zeye, “An zikat indanda, am sambeyañ gambembuluñti geñmagen watakumti tatalip.”

⁴⁶ Yanñgut Zisasiyañ zeye, “Am ñenañ natame windennañ mepmen nãyañ.”

⁴⁷ Ápme imbiyañ ke eknãyeen ilak mkawañ beip nãmti koti sebet diñdin mti Zisas setnañ kandañan bengumen gunduñti am sambe zikalinan yanñañ kwilekiyet mti ataye ma zawatnañ keyegak ñep beye keyet zemkawañ beye. ⁴⁸ Mme Zisasiyañ egat kapigok zeye, “Ipm, yayañ mimipiñ, geñ nãmkijnenañkagapm mma ñep benik. Keyet keñdi sewakñañ beme meti mambanik.”

⁴⁹ Zisasiyañ kekok zemti tapme sesewat McKayelen amobotnañmagen an ñenañ buñam zet mkoti kapigok dunduye, “Nembandi ilak gakip, keyet an zikat indanda ku zempema kolak.” ⁵⁰ Yanñgut Zisasiyañ zet ke nãmti Zailas kapigok dunduye, “Geñ kinñgagañ nãmkijnependi mkipmañ bemane egañ ñep alik besem.” Zisasiyañ Zailasiyet kekok zeme nãme mebien.

⁵¹ Meti ekñenañ Zailasiyelen mkaen mepatañ zemti Zisasiyañ am mka keñan mobogalen indaombeyeen: Pita ma Zãn ma Zems ma mambipmanet ekñen etañ mobogalen zemti notnañ zemkulumindeye. ⁵² Kegok mti am si zesu zesu imbi nemba gakiye keyet tapmambien ekñen Zisasiyañ kapigok diindoye, “In ku suit, imbi nemba ek ku gakip ek belak meluk etañ tawen.”

⁵³ Kegok zeme ekñenañ penañ gakip ke nãmkatik bemti egañ zet zeye keyet zeyenñ temañ yeñbien. ⁵⁴ Kegok mme Zisasiyañ imbi nemba gakikiñañañ tawemañgeen mka keñan moweti imbi nemba keyet betnan atamti zet omba mmoti zeye, “Imbi nemba, geñ wat.” ⁵⁵ Kegok mme mamañañ gilik zeme egañ keyegak dendañ wage. Mme Zisasiyañ mamañ bipmañgat meu notnañ sait zemideme sawun. ⁵⁶ Zisasiyañ kekok mme mamañ bipmañ nãmtemtem penañ mbun. Ápme Zisasiyañ mamañ bipmañgat am ñengat kwitnañ kwitnañ sokbeye keyet ku zenzeyelen zemkulumideye.

9

*Zisasiyañ nembãñane mulup zet indamti zemindeme mebien
(Matiyu 10:5-15; Mak 6:7-13)*

¹ Ápme Zisas ek nembãñane 12 zeme kot ondek tapme we bekanan amgat keñan mãtindendeyelen ma am zawalin sepem igak igak mme alik bembeyelen winde ke talasim indamãge. ² Mti indeme Kawawañgalen zezapat dolakñañ diindomti Kawawañ ekñenmak keñinan damuñ msãpm ke diindowep. Ma zawatnak weyañjindendeyelen

zezapat mindamti zemindeme mebien. ³ Kegok zemti zemâtâtindeye, “In selen mesâpmti kwitnañ kwitnañ ñen ku timebep. In indamukulem mbep ekñen keyañ in indikdamuñ mbep keyepm tonje ma ele ma tu meu ma mânep ma melakandu zut ku timebep. ⁴ Ma mka temañ ñen mobep beme an ñenañ ingat egalen mkaen tatagalen indamandame ekmak etañ tati mebeb. Mneti in selak selak mame mka tonjañ, ‘Nâgât wisat mip,’ nâmindeweyet. ⁵ Ma in mka temañ ñen patañ zeme am ekñenañ ingalen zet ku nâmti mka weweyelen ku indame keyet Kawawaññañ ekñengalen mama mimi keboñ keyet ñenzinñ min nânâyelen zipelukñin senji ke ku gilik zem kobep.”

⁶ Kegok zemdiindome ekñenañ Zisas pemeti mka ñande ñen ñen meti Zisas Kilaisiyelen zezapat dolakñañ diindomti am zawatmak weyañ indemâbien.

Eloañ Zisasiyet zapatnañ nâmti kingage
(*Matiyu 14:1-12; Mak 6:14-29*)

⁷⁻⁹ Âpme Galili msalengalen amobotnañ kwitnañ Elot egañ Zisasiyañ menok igagen mme keyet zapatnañ nâmti, “Wa Zân tu zulutindende an gakikiengatnañ gilik zem koti mamañ tin.” Kegok zeme nânge. Kegok nâme notnañ, “Golañ zenze an Ilaiza ewe sokbemt tapmain,” zewien ma notnañ, “Golañ zenze an itnañ ñenañ mamaen gilik zem koti tapmain,” nâwien. Kegok zeme Eloañ nâmti keñ sindem palen tati kapigok zeye, “Zân ek neñ zema bimañ elenjewien. Âpme an ke kwiyañ kegok mme neñ zapatnañ tatnâyap?” Kegok zemti Zisas eegalen penañ mge.

Zisasiyañ am sambe tu meu indaye
(*Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Zân 6:1-14*)

¹⁰ Âpme nembrañane ekñenañ gilik zem koti kwitnañ kwitnañ mmebien keyet zezapat Zisas msamâbien. ¹¹ Kegok dundume nâme ilinsakwep mepme am sambe penañ ekñenañ mebien ke nâmâtâti indamâti mebien. Egañ ñep nâmindeme Kawawañgaleñ zemâtâtâtgat katnanen mama ke zemkawañ bemindaye ma am zawalinmak notnañ weyañindeye.

¹² Kegok tapmpnepeme kasup zikatnañ towesâgât mme nembrañane 12 ekñenañ Zisas-magen koti zewien, “Kapi msat tungupman penañ tatnup keyet geñ am indemane mka temanen ma isikñanen mekoti tu meu ma mka weweyelen aikseip.”

¹³ Kegok zeme Zisasiyañ kapigok diindoye, “In ilin meu aik indait.”

Kegok zeme ekñenañ zet dopmañ kapigok gilik zemti zewien, “Ninmagen nupmamañ kumbañ isisikñañ 5 ma angala sonañ isisikñañ zut etañ tatndain.” Kegok zemti egat yañkwesiwien, “Geñ nin am sambe penañ kapiyet meu mekwiti kokogalen tazenik?”

¹⁴ Âpme am tabienen ke an etañ indamakume 5000 kegok beye. (Âpme imbi ma nembra isisikñañ ku indamakukunañ.)

Âpme Zisasiyañ nembrañaneyet kapigok zeye, “Am ekñengat zeme mañge kwep kwepgat keñan am makume 50 50 kegok totaseip.”

¹⁵ Zeme nembrañaneyañ egat zetnañ nâmti am ekñen egañ zemindeye keyet katan zeme totabien. ¹⁶ Totapme Zisasiyañ nupmamañ 5 ma angala zut ke mti zikatnañ kululuñ ekme mopme Kawawañgat, “Wisikñ,” zemti meu ke mutumti nembrañane indame ekñenañ am ekñen kalañkum indawien. ¹⁷ Kegok mme ekñenañ nimwianji butnañ notnañ tapmege ke nembra ekñenañ makumti beme tise 12 gak zem tage.

Pitayañ Zisasiyet yaññañ zemkawañ beye
(*Matiyu 16:13-19; Mak 8:27-29*)

¹⁸ Âpme kan ñengat Zisasiyañ igak dundundu mulup tapmangeen nembrañane ekñenañ ekmagen mebien. Mepme egañ kapigok indayañkwesiyé, “Amnañ nâgât kwi manzeip?”

¹⁹ Kegok zeme nembrañane ekñenañ kapigok dunduwien, “Notnañ gâgât Zân tu zulutindende an manzeip. Ma am notnañ gâgât Ilaiza manzeip. Ma am notnañ golañ zenze an itnañ ñenañ mamain gilik zem kolep manzeip.”

²⁰ Kegok zeme Zisasiyañ nâmti ekñengat zeye, “Âpme in nâgât an kwi manâip?”

Egañ kegok indayañkwesime Pitayañ zeye, “Geñ Kawawaññañ ombemgeme am yomen-gatnañ indatitiyelen kobanan. An Kilais ilak geñ ke.” ²¹ Kegok zeme Zisasiyañ am notnañgat zet ke ku zenzeyelen zemkulumindeye.

Zisasiyañ gakikiñañgat zapat diindoye
(*Matiyu 16:20-28; Mak 8:30-9:1*)

²² Zemkulumindeñti egañ ewe tusumti zeye, “Sesewat mka temañgaleñ an damuñ ma sâpe sâpe bumbuyelen ñenañin ma zii zet zikat indanda an ekñenañ nâgât ku nâmtikñañ mti Angat Nemaññañ neñ sindem temañ nambep. Neñ nome gakimti kasup zut delañ zeme tugat yañbembenañ ewe gilik zem mamaen wabap.”

²³ Ma egañ ewe ekñengat zet ñen kapigok zeye, “Am ñenañ neñmagen tususâgât mbe beme egañ ikñanggat sekñañ mtoti segalen kwitnañ kwitnañgat ku nâmtikñañ mti egañ kasup katanñ sindem temañ Angat Nemunañ neñ tiwap sakam beboñ timti namâbe. ²⁴ Ma am ñenañ sekñanggat yayañ mti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ ku mkawañ bewe beme egañ mama kanzizit ku tiwe. Yanğut am ñen egañ sekñañ nâgât talasiwe beme mama kanzizit mama ke ñep tiwe. ²⁵ Am ñen ek msat kapiyelen milom bilombi sambe ke tim nalak nalak maminepeme mamañañ yungume ek keyañ walebe. Msalengalen kwitnañ kwitnañ keyañ zigok mukulem mme mama kanzizit tiwe? Kegok ñep yek. ²⁶ Am ñenañ nâgât ma zezapatn dolakñanggat sakambuk mbe beme Angat Nemunañ neñ kegogak kobawen an ke sakambuk mpewap. Neñ ensel teñmak gilik ze kobap. Ma Bipmnañgalen windañañ ma busatnañañ nasumuñme kobap. ²⁷ Neñ zet penañ zema nâit, am in talip inmagengatnañ notnañ ku gakimti tapmoti ekme Kawawañgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke sokbesâpm.”

*Zisasiyet sekñañ asekmepem ñen beye
(Matiyu 17:1-8; Mak 9:2-8)*

²⁸ Âpme Zisas ek zet kegok zemti tapme sonda kwep delañ zeme dundundu mulup msâgât nembajane Pitamak, Zânmak Zemsmak indatimti kalañ dundusâgât mowebien. ²⁹ Moti kan keyet tadundumañgeen ikñanggat zimosetnañañ sepemañ kasupgalen busatnañ nembajane beye ma kâlâpmañ teepmañañ satnañ lenjanañ penañ bemti tage. ³⁰ Keyegak an zulañ ekmak tati zet zenâ zenâ mbien. An zut ke Mosesimak Ilaizamak egelañ ³¹ kululuñengatnañ sanja songañitmak kotati Zisasiyañ Zelusalem mka temañ gakiwe keyelen zezapat msanti Kawawañgalen nânâ ekmgene sokbewe keyet zemkawañ bempewun. ³² Pita ma notnane zut ekñenañ meluk temañ wembien yanğut wati Zisas sanja songamati tapme an zut ekmak tapmalut ke ekmbien. ³³ Ekñenañ ke ekme an zut keyañ yanğemti Zisas pemeâgât tapmmalut Pitayañ Zisasiyet kapigok zeye, “An zikat indanda, kapi dolakñañ penañ tatup keyepm nâmane mka mzalañ tuk walatne gâgât ñen Mosesiyet ñen ma Ilaizayet ñen.” (Egañ zet ke yanañ ku nâmâtâti zet kegok zeye.)

³⁴ Kegok zeme keyegak zanza sepemañ ñen busatnañmak keyañ ekñengat dukñinaset kwatoti an ekñen tuk kululuñgalen busatnañmak tabien ekñen indasumuñme Zisasiyelen nembajane tuk ekñenañ ke ekti kingati sebelañ dindinj mbien. ³⁵ Kegok sokbeme zet ñande ñen zanza keñaset kapigok zeme ekñenañ nâwien, “Kapi nâgât Nemun penañ; nen ombempewan. In egat zetnañ nâmti gawepuwep.”

³⁶ Âpme ekñenañ zet ke nâmti ekme Zisas igak tapme ekmbien. Kegok sokbeme namba tuk ekñenañ kwitnañ kwitnañ sokbeye ke ekti kan keyet am ñengat diindondopiñ; keñinan etañ bemti mamtemien.

*Zisasiyañ we bekanañ anemba keñangatnañ zempeye
(Matiyu 17:14-23; Mak 9:14-32)*

³⁷ Ekñenañ ke tatneti tapme miya balañ peme ekñenañ kalañangatnañ topme an imbi sambeyañ meti Zisasmak selen kumaikmbien. ³⁸ Âpme keyegak am ekñengat tuñguwinangatnañ an ñenañ Zisasiyet kapigok kwizet temañ kumti zeye, “An zikat indanda, ekbak, neñ gâgât gawekuyap neñ nemun ma namban sambe ku talip. Nemun kwewetan kapi mukulem mpenenik.” ³⁹ Kegok zemti ewe zeye, “We bekanañ egat keñañ metoweti mme egañ kanñañ kumti endilipemti katik katik sim zawak sala kalak kalak mam. Ma we bekanañañ mse kwep kwegpat pemeâpmti namba ke kumsagat omba penañ mpemti mamezin. ⁴⁰ Âpme neñ nemandine ekñenañ we bekanañ mâbâgat indawekuma ekñenañ mim aleo.”

⁴¹ Egañ kegok zeme Zisasiyañ am sambe tabien ekñengat kapigok zeye, “In nâmkijpepeninjipij, ma? In set teñ ku mamâlip! Neñ inmagen menok igak igak mma in ewe Kawawañgalen windeyet ku nâmkijpeip.” Kegok zemti namba keyet bipmañgat zeye, “Nemundi neñmagen tetim kot.”

⁴² Kegok zeme nembayañ takopmañgeen we bekanañañ mme namba keyañ msat palen kutumti katik katik sim zawak sala kalak kalak mge. Kegok mme Zisasiyañ ke ekti we bekanañañ namba ke pemti mebegalen zempeye. Kegok sokbeme namba keyañ alik bemti wati bipmañañ tapmañgeen mege. ⁴³ Kegok sokbeme am sambe ekñenañ Kawawañgalen winde temañ ke ekti nâmtemtem penañ mbien. Ke sokbeme am ekñenañ Zisasiyañ mulup mge keyet ewe nâmtemtem tapmme egañ nembajaneyet kapigok diindoye, ⁴⁴ “Neñ zet diindosowap kapi in kandadapiñ! An notnañañ neñ Angat Nemunañ natamti amobotnañ windemak ekñengalen belinan nemti nome gakiwap. Ke amgat nânâyet yek; Kawawañ ikñanggat nânâyet kok sokbewe.” ⁴⁵ Kegok zeme nembajane

ekñenaj zet keyet yanaj ku nâmâtâbien. Zet yanaj ke nukñaj penaj; ku nâmâtâtâgalen Kawawanaj nâmpewe. Ma ekñenaj kegogak zet keyet egat yanñwesisiyet kinjgaben.

*An kwiyan amobotnaj bein?
(Matiyu 18:1-5; Mak 9:33-37)*

⁴⁶ Âpme nemanane ekñenaj ilinak an kwi egaj amobotnaj bewe keyet mdândâwien. ⁴⁷ Kegok tapme Zisasiyan kenjan indik mâtâti nempa isikñaj ñen mti ikñajgat ganzenan pemti ⁴⁸ ekñengat kapigok zeye, “An ñen nempa isisikñaj nâgât mti zem oloñen mpewe egaj neñ zem oloñen mnein sepem keboñ bein. Ma an ñen neñ zem oloñen mnewe egaj kegogak an neme kobanen ke zem oloñen mpewe. Keyepmti in nempa isikñajnok tototnaj mamambep beme Kawawanajgat zikatnan mobotnaj bewep.”

*An ñenaj ku zemtalat indein ek ingalen nolin bein
(Mak 9:38-40)*

⁴⁹ Âpme Zânaj Zisasiyet zeye, “An zikat indanda, nin an ñenaj gâgât kwidan kumti we bekanaj mâpeme ekti ninmak kumamaingapmti zemkulumpenn.”

⁵⁰ Kegok zeme Zisasiyan Zân ma nemanane notnaj ekñengat pigok diindoye, “An ñen ingat ku zemtalatindein ek ingat nolin kegok nâmpaip keyepm in zemkulumpewepin.”

*Samalia am ekñenaj Zisas ekñengalen mka temanen ku tatagalen zemkulumpewien
(Zân 7:2-10)*

⁵¹ Zisas ek kululuñen gilik zemti mobogalen kanaj sokñaj beme Zelusalem mkaen mobogalen ikñaj nâmdelaj pemti mege. ⁵² Nâmdelaj pemti an notnaj egaj mebegalen zemindeme busup zet mmebien. Kegok zemindeme meti Samalia msalen mka temanaj ñenmagen met patañ zemti Zisasiyet mka ma kwitnaj kwitnaj aik sasayelen busup zet am ekñen diindowien. ⁵³ Yanjut Samalia am ekñenaj Zuda am ekñenmak ku sekbem maip keyepm ekñenaj ek Zelusalem mka temanen dundundu mulup msât kozin kegok nâwien. ⁵⁴ Zisas ma nemanane ekñenaj Samalia msalen mka teman kokogalen sokñanik kopme an ekñen busup zet mkobien ekñenaj zet nembelen dopmaj diindowien ke nâmkoti Zisas ma nemanane koindaikti diindomti zemkulumindewien. Kegok zeme Zems ma Zânaj eknâmti egelaj Zisasiyet kapigok zewun, “Amobotnaj geñ nâmane kululuñengatnaj teziñ zemalut toti indembuk ma geñ zigok nânik?”

⁵⁵ Kegok zemalu Zisasiyan egegat gilik zemti musuwawat zet diidoye. ⁵⁶ Kegok zeme ekñenaj mka teman ke pemti mka temanaj ñen mebien.

*Zisasmagen tusumti mebegalen zet
(Matiyu 8:18-22)*

⁵⁷ Tapmetnepeme an ñenaj Zisasmagen koti kapigok dunduye, “We, geñ deset ma deset mesâgât mmene neñ gamâpmebap.”

⁵⁸ Kegok zeme Zisasiyan kapigok dunduye, “Neñ namâti mamayelen neñ yanjut nukñaj teman penaj titiyelen. Zit ekñen mkanjinmak ma age ekñen kegogak mkanjinmak yanjut Angat Nemunaj neñ mka ma mundum weweyelen ku wemnain.” ⁵⁹ Âpme Zisasiyan an ñen ekti kapigok dunduye, “Geñ koti neñmagen tusum kot.” Zeme an egaj Zisas kapigok dunduye, “Amobotnaj, nâmnemane meti bipm zawalen tazin ya mmalema gakime mzilimtingut gilik ze kobap.”

⁶⁰ Zeme Zisasiyan egat kapigok dunduye, “Geñ pemane am ku napmâlip ekñenaj bipdi gakime bewep. Yanjut geñ meti Kawawanajalen zemâtâtât katnanen mama keyet zetnaj ammagen zemkawanj bemebanik.”

⁶¹ Sepem kegogak an ñenaj Zisas kapigok dunduye, “Amobotnaj, neñ geñmagen tususuyet nâyap yanjut geñ nânemane kukñajgat meti mam bipm ma notnneyet geñmak mebegalen zet diindomtingut gilik zemti kobap.”

⁶² Zeme Zisasiyan egat kapigok dunduye, “Am ñenaj mulup selen winde taben beme egaj gilik ze bamseset egepin. Egan selen weyaj tep kindiñan ma nanzaj mee notnaj zigoset tazin ke ekmâtâti winde benak. Âk egaj bamseset ekdak beme setetek mti tokunak. Sepem kegogak am ñenaj Kawawanajalen Zet Zapat Dolakñaj mkawanj besât nâin beme ek bamanan gilik zemti kwitnaj kwitnaj msat palengalen ke eknâmtikñaj mimipin. Egan kegok mbe beme Kawawanajalen zemâtâtâtgat katnanen maip kenjan mulup neñ ku mbe.”

10

Zisasiyan nemanane sambe zemindeme mepmâbien

¹ Âpme maneti Zisasiyan nempa sambe makumti ⁷² ewe indaombemindemti mulup zet zemindeye. Kegok mti ikñaj bam msat mebegalen nângeen katañ nempa zet

zut kegek zemindeme mebien. ² Kegok mti egañ ekñengat ewe kapigok tusum zeye, “Kawawangalen mulup sambe penañ mimiyelen tazin yangut mulup am sambe yek. Kwep kwewetañ keyepmti in mulup toñañ dundum same mulup mimi am notnañ aikindeme mulupmanen sakwep mepmâbep. ³ In meti kapigok otnâmbep, neñ alak in sipsip nembon tam zupmañ ekñengat keñañ zemindema melip keyepm in weyañ eksemti mebep mneti ekñenañ indawalebepgat. ⁴ In mesâpmti mânep ma ele temañ milawatmak ma setwewet titipiñ mebep. Ma selen am ñen aikti zapat belakñañ zenâ zenâ ku mbep. Belak etañ mebep. ⁵ Âpme kan katañ mka ñengat keñañ weweyelen mosâgât mti kukñañgat mka toñañgat kapigok dunduwep, ‘Keñ sewakñañ inmak tabe.’ ⁶ Zeme egañ mkañanen indaikti mobe beme, ‘Keñ sewakñañ geñmak tazin,’ kegek dunduwep. Ak kegek ku mbe beme keñ sewakñañ ilinmak tapme mebep. ⁷ Âpme mka motabewen keyegak tatat mimi ke tapme tu meu ilin nimti zibonñ indaip beme in ke mti nimbep. In mulup ekmagen mbep keyepm tu meu ñep indame nimbep. Ma in mka kukñañgat tabep ke pemti mka ñen weweyet ku mebep.” ⁸ Kegok zemti ewe kapigok tusumti zeye, “Kan katañ mka temañ ñengat keñañ mopme amnañ ingat zemolonen mti kolit zeme meti meu zibonñ ingat weyayañ mbep ke nimbep. ⁹ Kegok mti am zawalinmak mka teman keyet keñañgatnañ weyañindemti am ekñengat kapigok diindowep, ‘Kawawañañ ingalen Amobotnañin kozinen keyelen kanañ mulup anene inmagen kolip keyañ zemkawañ beinen egalen zemâtât katnañ mama ilak sokbein.’ ¹⁰ Yangut kan katañ mka temañ ñengat keñañ mopme ekñenañ ingat zemolonen ku mip beme mka temañgalen set tungupman tazinen metati amgat kapigok zewep, ¹¹ ‘Ingalen kânzunzuñ ningat setnnaen imann talep ke pâmpâm kumann ilinmagen tozin keyañ mkawañ beinen Kawawañañ ingat ñenzinziñ min. Yangut in kapigok otnâit Kawawañañ ingalen Amobotnañin inmagen kotati in indikdamuñ msâpme in ku nâmtikñañ mti zempeip.’ ¹² Neñ penañ zet mupa nâit, eweñañ baenen Sodom mka teman am ekñenañ bekanañ mimiñañgat zet mulup mimi kanen Kawawañañ dopmañ bekanañ katikñañ penañ indaye. Âpme in mka keyelen Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ inmagen kopme in ku nâmtikñañ mti ektalabien. Keyepmti Kawawañañ dopmañ titiyelen kanen in dopmañ bekanañ penañ Sodom am ekñen sebemindemti in mobotnañ penañ tiwep.”

¹³ Kegok zemti nembrañaneyet mka temañ zut kapiyet zet diindoye, “Wakae, inmagen bekanañ penañ sokbewe. Kolazin mka temañgalen am ma Besaida mka temañgalen am inmagen neñ menok igak igak temañ sambe mban ke eweñañ Taia mkaengalen am ma Saidon mkaengalen am ekñenmagen sokbenak ze, nap sâk tengeñañ ambuluti kâyañ sekñinan mulati yominangât nâmti sakambuk mti zemu zemu palen talip keyet zikat indanagen yominmagatnañ gilik zewiek. ¹⁴ Keyepmti neñ in ewe pigok diindoma nâit, Taia ma Saidon ekñen am bekanañ tipman baen mambien ekñengalen dopmañ titiyelen kananen Kawawañañ yominangât tosañañ mtoti indawe yangut in yominangât tosañin mmoti penañ indawe. ¹⁵ Kapaneam ingalen mka teman neñ tatat mimi mti menok yanaj yanaj mma Kapaneam am in nikmâtâbien yangut in alak pi sekñin omba penañ tapmmolip. Keyepmti neñ ingat pigok nâyaq, In sekñin omba penañ tapmmoliwanjut Kawawañañ in indeme teziñ ñandanen towebep.”

¹⁶ Egañ kegek zemti nembrañane ekñengat kapigok diindoye, “Am ñenañ ingalen zet nâmti mkipmañ bewe egañ nâlen zet kegekak nâmti mkipmañ bewe. Ma am ñenañ in indik kinañgatindewe egañ kegekak neñ nakiñgat newe enenogat in zet zapat dolakñañ manzeip ke nâlen zezapat bein. Ma ñenañ neñ makiñgatnein egañ kegekak An neñ zemneme koban ek kegekak makiñgatpein enenogat nâlen zezapat ma Kawawangalen zezapat eget sakam kwep bein.”

Nembrañane 72 ekñenañ gilik zemkobien

¹⁷ Âpme Zisasiyañ nembrañane 72 indeme mebien ekñenañ met maneti gilik zemti koti ekñenañ Zisasiyet zezapat oloñen palen kapigok dunduwiñ, “Amobotnañ, nin gâlen kwidanen we bekanañ amgat keñinan kegekak zemindemann ekñenañ ningalen zet gawepumti kwawabien!”

¹⁸ Ekñenañ kegek zeme egañ zet dopmañ kapigok gilik zem zemti zeye, “In kegek mbien ke enenogat Sadañgat windañañ tatimtopme egañ kululuñengatnañ sakamañ ambeyak busatnañ sakwep peyak mamm kegek windañañ katipemti toge ein menok nâgât kwitnnañ tapmmeyepm topme ekban. ¹⁹ Nâit, in winde indawan ke asiy am indindi ma lanzi ekñen sela indiwep ma kasa ekñengalen windañin kume tobe. Kegok mme kwitnañ ñenañ ku indawalebe. ²⁰ Yangut in we bekanañañ zelin gawepuwien keyet keñ segeyak ku mit. Kawawañañ kwilin papiaen kululuñen kumpepeñañ ma in mama kanzizit kwesin kwesin mamayelen ke tiwep keyet keñ segeyak mbep.”

*Zisasiyan keŋ oloŋen nâmti Bipman Kawawangat wisikŋ zeye
(Matiyu 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Âpme kan keyet Emetak Teŋaŋ Zisas keŋanen oloŋen mimiyeleŋ mpeme penaŋ mti kapigok zeye, “Bien, kululuŋ ma msatgalen Amobotnaŋ, neŋ gâgât wisikŋ nâmgeyaŋ enenogat am nânâŋinpiŋ ekŋenmagen mulupdi ma zezapadi dolakŋaŋ ekŋenmagen mkawaŋ bemane ekmâtâbiene keyaŋgut an nânâŋin temaŋ ekŋenmagen kwitnaŋ kwitnaŋ enziliwanan. Bipm, geŋ kwitnaŋ kwitnaŋ msokbewanan ke gitangŋat nânâyet ma nâmtikŋaŋdaŋgat mbanan.

²² Bienaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kapi betnnaŋ bem neŋge. An ŋenaŋ nâlen yaŋaŋ ku manikmâtâzin; Bienaŋ kwep manikmâtâzin. Ma Biengalen yaŋaŋ kegogak an ŋenaŋ ku maekmâtâzin. Nenak kwep maekmâtâlâp. Ma neŋ am ombemindema Bipmanaŋgat yaŋaŋ maekmâtâlâp.”

²³ Kegok zemi Zisasiyan nembraŋane 72 ekŋenmagen gilik zem zetnaŋ ŋandaŋaŋ mtoti kapigok diindoye, “In oloŋen palen talip enenogat in kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ilin mti ma ke eknâmâtâbiene. Neŋ kapigok diindowi, ²⁴ eweŋaŋ baenen golaŋ zenze an ma an teŋ notnaŋ ekŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mamiyap eksâtgât ma nâgât zetr nâsâgât webe webe mbien yaŋgut ku nikti nâmbien. Naman in alak nen nikti zetr nâmtiŋgut ku nâmâtâlâp.”

*Samalia an dolakŋaŋ ŋengat bemzenze zet zenzeŋaŋ
(Matiyu 22:34-40; Mak 12:28-34)*

²⁵ Âpme kan ŋengat an zii zet nâmâtâtânaŋmak ŋenaŋ koti Zisas tetipemi eegalen kot yaŋkwesiye, “An zikat indanda, neŋ kwileki mti mama kanzizitgat zapat bewap?”

²⁶ Kegok zeme Zisasiyan nâmti kapigok dunduye, “Mosesiyelen zii zelen mama kanzizitgat zigok kumpepeŋaŋ? Keyet yaŋaŋ geŋ zigok otnânik?”

²⁷ Yaŋkwesime egaŋ zeye, “Geŋ keŋdi ma nâmamandi ma windendi ma ŋoktikdi ekŋen ke ketalasimti Amobotnaŋ Kawawangat etaŋ gogot mpewanik. Ma zet ŋen ewe kapigok, gitangŋat maŋgemben katan am notnaŋgat kogogak gogot mbanik.”

²⁸ Zeme Zisasiyan zet dopmaŋ kapigok gilik zem dunduye, “Geŋ zet teŋ penaŋ zenik. Geŋ kegok mbanik beme mama kanzizit tiwanik.”

²⁹ Yaŋgut zii zet nâmâtâtât an egaŋ am notnaŋgat gogot ku mge keyepmti egaŋ nânâŋaŋ ke Zisasiyan ku nâmâtâtâgaleŋ nâmti egaŋ zet ŋen zesât mti zet kukŋaŋgat ke atam pemi zeye, “Nâgât notn ke an kwi?”

³⁰ Kegok zeme Zisasiyan egat dunduye, “Kan ŋengat Zuda an ŋenaŋ Zelusalem mka temangatnaŋ Zeliko mkaen totogalen totnepeme kambu titi an ekŋenaŋ ek aikti milawatnaŋ kambu timti kume gakikiyelen wembe katnaŋ etaŋ tapme pemi kunzuŋ mebieŋ. ³¹ Kegok sokbeme an zut Zuda maŋgaengatnaŋ sâpe sâpe bumbu an ŋenaŋ Zeliko mka temanen mebegalen nâmti set egaŋ togeen ke tatoteti an ke ekti set keiŋaset toti mege. ³² Sepem kegogak Kawawangalen sesewat mka temangalen mulup an set keyegak kotneti an kemagen patan zemi ekmagen sokŋan meti ekmâtâti pemi set keiŋaset toti mege. ³³ Âpme Samalia am ekŋenaŋ Zuda am ekŋenmak kasa kasa mamip. Yaŋgut Samalia an ŋenaŋ set keyegak tapmetneti an ke egeen keŋaŋaŋ an keyet kember penaŋ nâye. ³⁴ Keyepmti ekmagen sokŋan penaŋ meti wain ma tep tuŋaŋ kelakŋaŋmak kumsowienien ke bepemi sâk butnaŋ mti kwaikpeye. Kegok mti doŋkiŋaŋ dukŋan ambepeme mopme aikmeti an ŋengalen mkaen mowebun. Ke moweti ekdamuŋ mge. ³⁵ Âpme mseŋan mka keyet toŋaŋ mânep silwa kasetnaŋ zut msamti kapigok zempeye, ‘Geŋ an kapi weyaŋ ekdamuŋ mbanik. Âpme neŋ set kapiyegak gilik zem koti gâlen kwitnaŋ kwitnaŋ timane mebe ke neŋ koti dopmaŋ ŋep mutuwap.’”

³⁶ Zisasiyan zet kegok zemdelaŋ zemi zii zet zikat indanda an keyet yaŋkwesiye, “Geŋ zigok otnânik, an tuk ekŋengat tuŋguwinangatnaŋ an kwiyaŋ an kambu titiyaŋ kuwien ke notn dolakŋaŋ mpeye?”

³⁷ Kegok yaŋkwesime zii zet zikat indanda an keyaŋ kapigok zeye, “An egat kember nâmti mukuleŋ mpeye ke.”

Zeme Zisasiyan zetnaŋ dopmaŋ gilik zeye, “Geŋ meti sakam kegogak mbanik.”

Zisasiyan Matamak Malia egetmagen mege

³⁸ Âpme Zisas ma nembraŋane ekŋenaŋ tapmetneti mka ŋande temaŋ ŋen kopatan zemi Zisasiyan mka temaŋ keyet keŋan moweti imbi ŋen kwitnaŋ Mata egalen mkaen mowege.

³⁹ Ma egat weneŋaŋ kwitnaŋ Malia. Egaŋ koti Zisasiyan mot totapmaŋgeen ke koti Amobotnaŋ egat setnaŋ ganzenan totati egaŋ zezapat dolakŋaŋ tazemzikat indamaŋgeen ke tatnâmaŋge. ⁴⁰ Âpme Matayaŋ meu weyaŋ igak tapm olati weneŋaŋgat nâmsokumti keyepm koti Zisasiyet zeye, “Amobotnaŋ, geŋ taekdik, wenennaŋ neŋ nemti geŋmagen kotapme mulup nenak tapm olalap. Zemane koti neŋ namukuleŋ miki!”

⁴¹ Zeme Zisasiyan kapigok dunduye, “We, o Mata, geŋ kwilekiyet kwitnaŋ kwitnaŋ sambeyet yayan mti nâmnuknaŋ mnik? ⁴² Maliayan nâgât zetnaŋgat nâmtiknaŋ min keyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe msalen kapi sebemindein. Ke ŋenaŋ menzem mimiyeleŋ sakam yek.”

11

*Dundundayelen set katnaŋ
(Matiyu 6:9-13; 7:7-11)*

¹ Âpme kan ŋegat Zisasiyan mundum ŋen metati tadundumaŋge. Ya dundum delaŋ zeme nembraŋane ŋenaŋ egat yaŋkwesie, “Amobotnaŋ, geŋ dundundu set katnaŋ ŋen Zânaŋ nembraŋane zemzikat indayenok zemzikat ndasenik.”

² Zeme egaŋ diindoye, “In dundundu sakam kapigok dunduwep: Bien, nin gâgât kwidi mmotnuwen kogogak am sambeyan mmobogat dundunup. Geŋ kot nin sambe ndadamuŋ mi.

³ Geŋ alak tu meu nnaŋgat weŋnok niniyet ndasenik.

⁴ Nin am ekŋenaŋ myuŋgum ndandaŋaŋ makatikpenup sepem kegogak geŋ ningalen yomm katikpe. Yomgalen tetimaemaeyaŋ ndatime ku katikndewanik. Windendi ndamane bekananen ku towebaŋap.”

⁵ Zisasiyan kegok zemti nembraŋane kapigok diindoye, “Inmagengatnaŋ am ŋenaŋ tambusutnaŋ notnaŋ ŋenmagen medak beme meti set tonŋon kumti zenak, ‘Notn, gâlen nupmamaŋ tuk naseniŋaŋ dopmaŋ gawap. ⁶ Nâlen notn ŋen set teepmaŋ koti kotapme neŋ meu eksasayelen ŋen ku tatnain!’ ⁷ Geŋ kegok zewek beme nodi keyaŋ mka keŋaŋ tati kapigok zenak, ‘Geŋ nabutetepiŋ, sekekek kekpeya ma neman ma nen ma imbin nsakwep mundumen meluk tawenup. Neŋ wati kwitnaŋ ŋen ku gasap.’ ⁸ Yaŋgut neŋ kapigok diindowi, geŋ egat notnaŋ ya egaŋ ku wati gamukulem mgenak. Yaŋgut geŋ yaŋkwesiŋ giŋgiŋ mbek beme egaŋ ŋep wati nupmamaŋgat zewek ke ŋep mganak. ⁹ Âpme neŋ dundundu mimiyeleŋ set katnaŋ ingat bemzenze zet tuk kapigok diindowi: Kawawaŋgat dundum same kwitnaŋ kwitnaŋ indawe. Ma timamat mulup mti penaŋaŋ aikbep ma ŋanda kasaŋ kume set kwaselemi kwitnaŋ kwitnaŋ indawe. ¹⁰ Mandunduiwaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ matip. Matimaliwaŋ penaŋaŋ maaigip ma ŋanda kasaŋ makuiwaŋ sekekek kweselemindamti kwitnaŋ kwitnaŋ maindaŋ.” ¹¹ Dundundayelen zet ŋen ewe kapigok zeye, “Inmagengatnaŋ an ŋenaŋ nembayet biwin tatnak beme nemuŋaŋaŋ meuyet mti aŋgalayet yaŋkwesime nombe kukŋaŋbeŋ ku masain. ¹² Ma egaŋ sakokolok katnaŋgat yaŋkwesime lanzi ku masain. ¹³ In am bekanan penaŋ ya nemunambaŋin kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ maindapeŋaŋgip. Âpme Biwin kululuŋen ek An dolakŋaŋ penaŋ. Egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ biwineyaŋ nempa maindaŋ ke sebempemti mobotnaŋ penaŋ indaweyeyepm in Kawawaŋgat Emetak Teŋ ndandayelen dundum same egaŋ Emetak Teŋ ŋep indawe.”

*Am ekŋenaŋ Zisas we bekananmak main kegok sekŋan bemzewien
(Matiyu 12:22-30; Mak 3:20-27)*

¹⁴ Am ŋen we bekananmak mamti zet ku manzemtan. Ek an kopa ya Zisasiyan we bekanan mâpeye. We bekananŋ kwawepme an keyaŋ yaŋbemti zet zeye. Kegok sokbeme am sambeyan nâmtemtem mbien ¹⁵ yaŋgut am notnaŋaŋ zewien, “Zisas ek we bekanan ekŋengalen ŋenaŋ bembenaŋ kwitnaŋ Beelsebul egaŋ winde same we bekanan tazemindein.”

¹⁶ Kegok zeme am notnaŋaŋ Zisas tetipemti eegalen ma egaŋ menok notnaŋ mme Kawawaŋ ekmak penaŋ taziŋ ke nâmti egat yaŋkwesiwiŋen. ¹⁷ Âpme Zisasiyan ekŋengat nânâŋinaŋ zekukuŋaŋ mbiŋgapm kapigok diindoye, “Am maŋge ŋenaŋ ilinak kalaŋti maŋge ŋen maŋge ŋen bemtati maom kwaom mbiek beme ekŋenaŋ kwesiŋ ku mam-biek ma ekŋenaŋ mama mimiŋinaŋ kileŋ bewiek. Sepem kegogak awembiŋ ma nemunambaŋine ekŋenaŋ ilinak kalaŋbiŋek beme ekŋengalen mama mimiŋinaŋ kileŋ benak. Neŋmak Sadaŋmak kasa kasa mamilup kogogapmti Sadaŋaŋ winde name eegalen winde kumatotogat winde ku nanak. ¹⁸ Eneyet Sadaŋgalen maŋgeyaŋ kalaŋti ilinak maom kwaom mbiek beme ekŋenaŋ windemak ŋep ku tabiek. ¹⁹ Âpme neŋ Beelsebul eegalen windeyŋet we bekanan mamâtindeyap zeyoyepmti kwiaŋaŋ nembraŋane winde indame we bekananŋ mâtindewep, Beelsebul eegalen windeyŋet ma Kawawaŋgalen windeyŋet mamâlip? Iinaŋgat nembraŋineyaŋ we bekanan mâlo keyaŋ in zekuku miyo ke mme penaŋepiŋ bep. Eneyet nembraŋinenaŋ yaŋaŋin msokbeyo. ²⁰ Wa ke Beelsebulgalen windenaŋ yek. Kawawaŋgalen Emetagaŋ manapmukulem mme we bekanan

maindamâlap. Kapiyan msokbemandain Kawawangalen zemâtâtâtgat katnan mama keyelen winde ke alak inmagen kapi tazin.

²¹ Âpme an winderanben nenan kasayet damuj msâgât timbiyan weyanji mkanan damuj mnagen mkanan dolaknan tadak. ²² Yanjut an winderanben penan nenan koti an ke kumsagapmti timbiyan namukulem msem nâyeyeen ke, 'Kambu titi an ke mtopesap,' nâmti mgeyanjut egalen kwitnan kwitnan ke ma milawatnan kambu tiye. Timeti notnane ekjenmak kalakumti tiwien.*

²³ An nenan nenmak ku mambe beme ek nâgât kasan.

*We bekanan gilik zem toti munduman mobotnanen mege
(Matiyu 12:43-45)*

²⁴ We bekanan an kejangatnan kwaweti msat tunjupman mundum tatagat timati mundum nen ku aige. Keyepmti ikjanjat kapigok otnâye, 'Mkan ewenan pemti koban keyegak gilik zem meti eksap.' ²⁵ Kegok zemti gilik zem meti egeen mka ke belak weyanji kaput peme tonepinj tage. ²⁶ Keyepmti met we bekanan notnane 7 ekjen keyan bekanan penan ek sebempeip ekjen ke indatime kot keyegak tatat mimi mbien. Kegok sokbeme an ke ewenan bekananik maangewan bekanan penan bemtazin."

Olonen mama mamayelen yanjan

²⁷ Âpme Zisasiyan zet kegok zemdelañ zeme imbi nen am manje tabien ekjenjat tunjuwinan tati Zisasiyet kapigok zeye, "Imbi gen gambage ma nam gaye egan olonen penan mbe!"

²⁸ Kegok zeme Zisasiyan imbi keyet kapigok dunduye, "Gen kegok zenik, âpme nen nâyawen am Kawawangalen zezapat dolaknan nâmti manjawepup ekjenan olonen penan mbep!"

*Zona egan pilin beye
(Matiyu 12:38-42)*

²⁹ Âpme am sambeyan koondakbienen kan keyet Zisasiyan zet ewe tusumti kapigok ekjenjat diindoye, "Am alak kan kapiyet talip in bekanan penan ma Kawawangat ku nâmkijpeip! In neñ menok nen mma eegat nâmti manayan kwesip. Yanjut in menok nen ku ekbep. Pilin kwewetan Kawawangalen golan zenze an itnanan kwitnan Zonamagen sokbeye kebon bam ekbep. ³⁰ Ke kapigok golan zenze an Zonayan Ninewe msalen ken gilik zenzeyet zeye keyet pilin beye sepem kegogak Angat Nemunan nen am alak talip in kapimagen nen pilin beyap. Ninewe ekjenan ken gilik zenzeyelen zet Zonayan mediindome kenin gilik zeye. Âpme nen inmagen kenin gilik zenzeyet diindoma kenin gilik zeme nâmkijpepemak mamayelen nâmti tadiindoyap. ³¹ Âpme itnanan baenen imbi mobotnan Siba msalengatnan egan bejanjatnan amobotnan Solomon nanânanan temanj ke eksâgât nâmti koge. Âpme nen amobotnan Solomon ek sebempeyap. Yanjut nen ingat tunjuwinan pi tati mulup mma in keninan ku mkipnan benemti yominanjatnan ku gilik zeip. Keyepmti imbi mobotnan Siba msalengatnan ean Kawawangat zikatnan zemindoween, 'Nen bejanjatnan Solomon etanj eksât koban âpme in Zisas soknan tazananjut in yanjan ku ekmâtâlipgapmti keyan ingalen yom temanj bein.' ³² Âpme Zonayan zet zapat dolaknan Ninewe am ekjen diindoyeen yomengatnan kenin gilik zem mâpme delañ zeye keyet dopman dolaknan Kawawanjan indawe. Ma ekjenan Kawawangat zikatnan in zemindowep. Enenogat nen alak inmagen pi tati Zona mobotnan penan sebempemti tapma in nâlen zet zapatn dolaknan nâmti ewe yomengatnan ku gilik zeip. Keyepmti dopman bekanan temanj inmagen sokbewe.

*In am ekjengalen lam kebon bemti tabep
(Matiyu 5:15-16; 6:22-23; Mak 4:21-22; Luk 8:4)*

³³ Âpme amnan lam kon bemti menziman duknan ku makwalapenup. Nin lam konji munduman tatatnanen sosok sapemann tapme mbusatnan beme amnan ekti mka kenan makwalip. ³⁴ An nen ek nâmamanan Kawawanmagen bemti mamain ek busatnanen mamaingapmti kenan ma seknan busatnanen talip. Mme an nen ek nâmamanan Kawawanmagen ku mambein an ke tembusosogen mamain kegok zenzeyelen. Keyanjut, 'Nen nen Kawawan mâti mamti naman kwitnan kwitnan msatgalen kogogak timambap,' an keyan kogok zein beme ek tambusosogen penan tazin. ³⁵ Weyan ekmâtâbep. Mti zikalin ekspeme Kawawanmagen mebe keyan kenin sekjin mme busatnanmak bewe. Kogok ku mbep beme tembusosogen kenin ma sekjin pesak pewe. ³⁶ Âpme keninan

* **11:22:** Zet zapat keyan mkawan beinen Sadan winderanmaganjut Zisasiyelen windeyan Sadangalen winde mtopen.

busatnaḡ tisâgât indembein ekḡenaḡ zet zapat penaḡ ke tip ma busatnaḡ kogogak tip eneyet neḡ busatnaḡ ma zet zapat penaḡ. Sepem keyet katanḡ lamaanḡ mka keḡnaḡ mḡbusatnaḡ mambein keḡok mbe.”

*Zisasiyaḡ Palisi zet memendep mimindaye
(Matiyu 23:13-36; Mak 12:38-40)*

³⁷ Âpme Zisasiyaḡ zet keḡok zemdelanḡ zeme Palisi an ḡenaḡ Zisas egalen mkaen tu meu niniyelen zemmandaye. Keḡok zeme mka keḡnaḡ moweti meu niniyelen mundumen totage. ³⁸ Ke totati betnaḡ Zuda am ilinaḡgalen zii zelanḡ bet zuluti tu meu niniyelen zenzenḡ ke ku mâti bet zululupinḡ tu meu ninḡge keyepm Palisi an keyaḡ ke ekti nântemtem mge. ³⁹ Keḡok otnâme Zisasiyaḡ egat nânânaḡ ekmâtâti kapigok dunduye, “In menzim sekḡnaḡ etaḡ manzulupme keḡnaen zulupinḡ mme meu pâpmaḡ melesin matazin. Ingalen mama mimiḡin sepem menzim keboḡ. In amgat zikalinan an pembenanḡnok mamaip yanḡut keḡnaḡ kambu ma sekḡgalen eiyak kwitnaḡ kwitnaḡnaḡ bemisik wen. ⁴⁰ Wakae, inmagen bekananḡ penaḡ sokbewe. In an kileḡ penaḡ. In zigok otnâip? Kawawaḡnaḡ menzim sekḡnaḡset weyaḡti eḡaḡ keḡogak keḡnaḡset weyaḡge, ma? ⁴¹ Yanḡut menzim ma pelep keḡnaḡ kwilekiyaḡ tazin ke timti am tototnaḡ ekḡen indawep. Keḡok mme kwitnaḡ kwitnaḡ sambe inmagen kweteteḡmaḡ bewe.

⁴² Wakae, Palisi inmagen bekananḡ penaḡ sokbewe! In kwilekiki isikḡnaḡ sikokok ma suḡem sanḡo muluwengatnaḡ ma sonḡom ekḡen keboḡgalen maḡḡe 10magangatnaḡ maḡḡe kwep ke Kawawaḡnaḡ masaip. Yanḡut in Kawawaḡnaḡ kweteteḡmaḡ mama ku mamaip ma ek gogot ku mampep. Egat ke mti keyet palaḡan kwitnaḡ kwitnaḡ isisikḡnaḡ keḡogak mbep.

⁴³ Wakae, Palisi inmagen bekananḡ penaḡ sokbewe! In sesewat mkaengalen mundum totat dolakḡnaḡ ilin ombempepeḡnaḡ etaḡ matotalip. Ma amnaḡ bem kwiti kwiti munduman indikti indamukume nâme mobotnaḡ bembeyet manâip. ⁴⁴ Wakae, inmagen bekananḡ penaḡ sokbewe! In sum piliḡnaḡ ma elimiakḡnaḡpinḡ tapme am sambumbuḡnaḡ tazin ke nânâpinḡ amnaḡ dukḡnaḡ mamelip. Ma ingalen keḡin bekananḡ penaḡ ke amnaḡ sekḡnaḡnaḡset ku maegip. Amnaḡ sum dukḡnaḡ eḡapinḡ mamelip sepem keboḡ.”

⁴⁵ Âpme an zii zet zikat indanda ekḡenmagangatnaḡ ḡenaḡ Zisasiyet kapigok dunduye, “An zikat indanda, geḡ zet zenik keyaḡ nin keḡogak mtotndein!”

⁴⁶ Keḡok zeme Zisasiyaḡ zeye, “Wakae, an zii zet zikat indanda inmagen keḡogak bekananḡ penaḡ sokbewe! In nukḡnaḡ sambe timbemâti am ekḡengat dukḡnaḡnaḡ bemindeme ekḡenaḡ taolapme ilin belak kakanemuḡ bet bugan kukupinḡ mamaip. ⁴⁷ Wakae, inmagen bekananḡ penaḡ sokbewe! In nanzaḡ temaḡ dukḡnaḡ meluwaḡ kumpemti yeḡsokḡineyaḡ golanḡ zenze an indowien ekḡengat suminanen bempewien. ⁴⁸ Ma yeḡsokḡine ekḡenaḡ golanḡ zenze an indokwebien ke nâmti, ‘Nep,’ zeip keyepmti in sumin elimiak pembenanḡ mamiakpeip. ⁴⁹ Âpme Kawawaḡ an nânânaḡ temaḡ eḡaḡ kapigok zeye, ‘Neḡ golanḡ zenze an ma an zet zenze ekḡenmagen indema kopme notnaḡ indome gakiwep ma notnaḡ sisipeḡpeḡ mimindawep.’ ⁵⁰ Inḡat yeḡsokḡineyaḡ kan Kawawaḡnaḡ msat ma kululuḡ weyaḡgeen keyetnaḡ yanḡbemti golanḡ zenze an ekḡen indokwebiengat dopmaḡ alak talip in Kawawaḡnaḡ musuwet indesâpm. ⁵¹ Ke yanḡbembenanḡ baenen Keinaḡ meniḡnaḡ Abel kume gakiye ma keyetnaḡ mamkwati Zakalaya ek sesewat mka temaḡgalen sisak ma kambuk mka teḡ tunḡuwidan amnaḡ nanzaḡnaḡ kume gakiye. Neḡ penaḡ zema nâit, am alak talip in keyet dopmaḡ Kawawaḡnaḡ indame puwep!

⁵² Wakae, an zii zet zikat indanda inmagen bekananḡ penaḡ sokbewe! In Kawawaḡgalen zet penaḡ amnaḡ nânâyet kwatapemti ku mamkawaḡ beip. In zet penaḡ ke ku mkipmaḡnaḡ bemti am keḡogak zemkulumindeme ekḡenaḡ zet penaḡ ke ku nâmkipwewien!”

⁵³ Keḡok zemdelanḡ zemti Zisasiyaḡ Palisi an keyelen mkaengatnaḡ toti pem ḡen mege. Âpme kan katanḡ Zisasiyaḡ an zet zapat mandiindome zii zet zikat indanda ma Palisi ekḡenaḡ kot ek mtopepeyelen zet zemti yanḡwesisi sambe sepem igak igak mayanḡkwesimtemien. ⁵⁴ Ma ekḡenaḡ egat yanḡaḡ m ekti tetipemti zet bekananḡ ekḡengalen zii zelen tazinen ḡen mtopeḡme eknâmti zelen pepeyelen keyet mamtemien.

12

*Zisasiyaḡ nemananeyaḡ Palisi ekḡengat weyaḡ eksemambep keyet golanḡ zet diindoye
(Matiyu 10:26-27; Mak 8:14-21)*

¹ Âpme am tausen sambe penaḡ ḡep ku makukuyelen koti koondakti kitik kitik tati notnaḡnaḡ notnaḡ kakalim notnaḡ kakalim keḡok tapmme notnaḡnaḡ ewe takopmambien kan keyet Zisasiyaḡ nemananeyaḡ golanḡ zet kapigok diindoye, “In Palisi ekḡengalen yis plawa manzim semen keyet weyaḡ eksemti mambep. Zet keyet yanḡaḡ ekḡen an zet

nambalam zut zenze. ² Âpme in yis nupmamanj keñan ku egoyanjut nupmamanj sememe nâyo yis keñan beyo. Keyet katanj Palisi ekñengalen mama mimi an nambalam zulan mama keyet penañanj bamgat sokbembkawanj beme yanjin ekmâtâbep. ³ Ma Palisi ingalen zet mama mimi enzilim tazin ke bamgat ku enzilim tabe. Sosok sokbeme keyanj yanjanjin dâsuki ke msokbewe.

*Zisasiyanj ku kingagagat zet zapat diindoye
(Matiyu 10:28-31)*

⁴ Notnne, neñ zema nâit, amnanj sekñin etanj kume gakime keñ kayombanjin kukuyelen windeyet timabep keyepmti ekñengat ku kingabep. ⁵ Neñ An kwiyet kingabep ke zikat indama egit: In Kawawangat etanj kingabep enenogat ek winde tasainen am indome gakimenjgut tezinj ñandenjen âtâtindeme towebep. Zet ke penanj. Egat etanj kingabep.

⁶ Âpme in gwasembebebele indikgit ekñen Kawawanj nâmâtâti indikdamuj mamm. Gwasembebebele ek belakñanj penanj. Ekñen tosanjin isikñanj penanj titiyelen yanjgut ekñenmagengatnanj ñen gakime Kawawanj age ñen gakin manâin! ⁷ Keyanjgut in gwasembebebele belakñanj penanj keboñ yek. Kawawanj nâinen in mobotnanj penanj beip. Ma in age ekñen sebemindeip ya kwitnanj kwitnanj bekananj sambe inimagen sokbeme Kawawanj ingat nâmâtâzin keyepm kingagapinj!

*Am ñenanj Zisas mâbâgalen sakambuk ku mbe
(Matiyu 10:32-33; 12:32; Matiyu 10:19-20)*

⁸ Am ñenanj, 'Neñ Zisasiyet nâmkinpenti ekmagen tusuyap,' zemti am notnanjat zikalinan eganj kekok zemkawanj bewe beme Angat Nemujanj neñ kekokag Kawawangalen ensel ekñengat zikalinan an ke, 'Nenanjat zapat penanj,' kokog zewap. ⁹ Yanjgut am ñenanj am ekñengat zikalinan nanzemkandabeen Angat Nemujanj neñ kekokag Kawawangalen ensel ekñengat zikalinan zemkandatpewap.

¹⁰ Âpme an ñenanj zet bekananj notnanj Angat Nemujanj nâgât zeijen Kawawanj yomin katipen yanjut am ñenanj Emetak Tengalen windeyet naman Sadangalen winde zeinen Kawawanj yomin ke ku katipewe. ¹¹ Ma in sesewat mka isikñanjmulup an zelen idendeyelen indateti mobep ma gapmangalen zet mulup mimi mundumen indati mebeb ma amobotnanj ñen zet nânâyelen winderanjmak ekmagen indati mepme, 'Zet zigok zesenuj?' ma 'Zet kwileki zesenuj?' keyet yayan mimipin. ¹² Kan keyet Kawawangalen Emetak Tenanj zet kwileki zenzeyelen ke mzikat game zet zewanik."

An kileñ mânep milawatnanjmak egat bemzenze zet zenzenanj

¹³ Zisasiyanj zet kekok zemdelanj zemti tapme an ñen manje temanj kemagengatnanj Zisasiyet zet kapigok yanjkwesiye, "An zikat indanda, datnmak nigat bipmdanj gakisât mti msat ma mânep milawat datnmak nilisakwep ndaye. Ya neñ alak milom bilombi ke nâgât butnanj zenzenanj ke kalopbemi nanayelen nâyapgat datnnangat zemane nasem."

¹⁴ An keyanj kekok yanjkwesime Zisasiyanj dunduye, "Notn, Bien Kawawanj neñ igalen zet weyanganj ma milawat milom bilombinjit ke kalalanganj nâmti ku neme koban." ¹⁵ Zisasiyanj zet ewe tusumti am manje temanj ekñengat kapigok diindoye, "In milawatmak mamayet ekseगत ku mbep. Keyanj indamukulem mme mama kanzizit ku tiwep."

¹⁶ Kegok zemti Zisasiyanj bemzenze zet ñen kapigok diindoye, "An mânep milawatnanjmak egalen muluwen sanjo ma meu notnanj dolakñanj penanj kwage. ¹⁷ Kegok sokbeme eganj nânâ mulup mge, 'Neñ mundum ñen sanjo ma meu notnanj bembeyelen ñen ku tatnain. Neñ zigok mbap?' ¹⁸ Kegok otnâmti eganj nânânanj ñen kapigok aige: 'Neñ mkan isikñanj sambe kapi asekmâ delanj zeme mkan temanj sambe walati sanjo ma meu notnanj ke timti mka keyet bewap.' ¹⁹ Kegok otnâmti ikñanjgat kapigok zeye, 'Neñ an delanj zenzenanj! Neñ kwitnanj kwitnanj sambe ke nup kan sambe tatnawe. Neñ nananjgat mamann mma elerj belej penanj bein ma oloñen palen tu meu ntabap.'

²⁰ Eganj kekok otnâme Kawawanj egat zeye, 'Geñ an kileñ penanj! Geñ tembumbu kapiyet gakisenik. Âpme kwitnanj kwitnanj sambe gitangat ondekbewananen ke kwiyanj tiwe?' "

²¹ Zisasiyanj zet kekok zemdelanj zemti ewe tusum zeye, "Am milom bilombi ilinanjat etanj maondakbeip am ekñen keboñ ke Kawawangat zikatnan ekñen am mânep milawal-inpinj bewep."

*Msat palengalen kwitnanj kwitnanjat yayanj ku mbep
(Matiyu 6:25-34)*

²² Âpme Zisasiyanj nemanjaneyet kapigok diindoye, "Neñ zet keyet butnanj ewe kapigok zema nâit: In alik tatagalen meuyet ma in sekñinanjgalen sâk melakanduyet yayanj

mimipin. ²³ Ma sák melakanduyet ma tu meuyet etañ ku maotnâmbep. Naman in mama kanzizit titiyelen keyet maotnâmbep. ²⁴ In tedukñan gwaen gwasembebelebe indigit. Ekñenaj meuyet yayan ku mamip. Ekñenaj mmonde onde ma timondak mka mzalañen ku mambeip yangut Kawawanj egañ meu maaikindame manip. Kogogapm Kawawanaj ingat nâme mobotnaj mambein. Ma egañ indikdamuj mamm keyepm yayan mimipin mamambep. ²⁵ Ma am inmagatnaj kwiyan yayan mti ikñangat mamananj nup kanan butnaj ñep tusum manak? Am ñenanj ñep yek, keyepm yayan mimipin mamambep.

²⁶ Ma in nup kan butnaj tususuyelen isikñan bukapi ñep ku mamip ya in kwilekiyet tu meu ma sák melakanduyet yayan penaj mamip? ²⁷ Âpme in tep belaalik msalen wein ke indigit. Ekñenaj ilinañgat sangum melakandujin ku maweyanjip ma mulup ku mamip. Yangut keyet yanaj neñ ingat diindoma nâit. Solomon ek mânep milawatnaj temanmak miak miakñan dolakñan yangut tep belaaligat katnaj ego egorañmak keyet katanj Solomonaj ku miage. ²⁸ Âpme Kawawanaj didik ekñen ikñan kwapme mamiakindein yangut kan belaknik tati sakwep memuj beme tep mambumannzin. Âpme Kawawanaj in sangum melakandu ñep ku maindaingapm in yayan mamip? In nâmkinjpepinin, ma? ²⁹ Keyepm in nânâ mulup, “Tu meu kwileki nsenup?” Keyet nâmti yayan mimipin. ³⁰ Ke am Kawawanj ku nâmkinjpeip ekñenaj nânâjin keyet maketalasip. Keyangut Biwin kululujen egañ in kwitnaj kwitnaj ekñen keyet olalip ke ñep nâmindein. ³¹ Keyepmti in naman keñin sekjin ketalasime Kawawanjalen zemâtâtât katnaj mama kandanaj tabep ma Kawawanjalen zetnaj kandanaj mepmenjut keyet palañanen tu meu sangum melakandu indawe.”

*Mama mimien kwitnaj kwitnaj dolakñan ondek bembeyelen
(Matiyu 6:19-21)*

³² Zisasiyanj zet ewe kapigok tusum diindoye, “Nâmkinjpepemak manje isikñan, in Biwin kululujengatnaj egalen zemâtâtâtât katnaj mama ke ikñanjmak damuj mbep keyepm kinjgagapin mambep. ³³ Ma in milom bilombinjin taindain ke beme amnanj kwitime mânep ke timti am kwiyanj olalip ekñen indawep. Ma in kwitnaj kwitnaj dolakñan kebonj mambep beme keyan Kawawanaj olojen mpewep. Mama mimi dolakñan keyet dopmanj ikñan kululujen gwaen indame kambu titi an ekñenaj ku tiwep ma kwawanj ku nimbe. ³⁴ In kwitnaj ñengat keñin penaj maindembein beme ingat keñin sekjin nâmamajin peme keyet palen mamepmatim tazin.”

*In Amobotnanjat damuj weyan tabep
(Matiyu 24:37-25:30)*

³⁵ Zisasiyanj zet kekok zemti ewe kapigok tusumti diindoye, “In sangumin zamti melakandujin mundunji lam konji peme tazime kwitnaj kwitnaj weyayan mulup mme delanj zeme Amobotnanjat damuj tabep ³⁶ sakam kekok amobotnanjinaj awembinj bembeyelen mundumengatnaj gilik zem kobe kan keyet mulup amjane ekñenaj egat damuj mti weyayanj mulup mbep. Kan egañ kobein kwizet kume mulup amjane ekñenaj sekekek sakwep kwaseleme keñan mowebe. ³⁷ Kan keyet mulup amjane ekñenaj ikñan zemindeme katanj mâti meluk wewepin egat damuj kaik tapmambep kogok tapmti ilinañgat olojen penaj mbep. Neñ diindoma nâit, amobotnaj keyan sangum melakandunaj gulum yalontj ñen tim miakti ekñengat zemindeme meu niniyelen munduman totapme egañ meu señti indawe. ³⁸ Âpme amobotnanjinaj tambusunaj ma msasayan koindikme mulup amjane ekñenaj meluk wewepin tapmambep beme ilinañgat kekok mbep keyet olojen mbep. ³⁹ Yangut in nâmâtâlît. Mka toñanaj kambu titiyanj kan zukñan kobe ke nânak beme egañ mkanaj ekdamuj mme kambu titiyanj mkanaj kwaselemti kambu ku tinak. ⁴⁰ In sakam kekok weyayanj mulup mtabep enenogat Angat Nemunanj nen in kan ku nâme neñ memendepmak kobap.”

⁴¹ Zisasiyanj zet kekok zeme Pitayanj kapigok yankwesiye, “Amobotnaj, geñ bemzenze zet zenagen ke ningat etañ ma am sambe kapiyet temakwep nâmti zenak?” ⁴² Pitayanj kekok zeme Amobotnanaj zeye, “Neñ bemzenze zet ñen an damuj nânânanj temanjat zesowap ke kapigok, an ñen amobotnanjalen mkanaj ekdamuj mti mulup amjane meu indandayelen kan ke amobotnaj ikñan ombempeye kan keyet mañdamtan. ⁴³ Kegok tapmepeme amobotnaj keyan gilik zem kobein an mulup mamtan keyelen mulupmaj koekme dolakñan beme an damuj keyan olojen penaj mpemti tosanaj teman sawe. ⁴⁴ Neñ diindoma nâit, amobotnanaj mulup damujanj ke kwitnaj kwitnaj sambe amobotnaj ikñanjalen ekdamuj mimiyele zempewe. ⁴⁵ Yangut an damuj keyan ikñan kapigok zenak, ‘Amobotnanj sakwep ku kobe,’ kekok zemti mulup animbi ndomti meu ma tu kalinaj nimti keñan yunju yunju kwadak. ⁴⁶ Kegok sokbeme kan ñengat

an damuñ keyañ amobotnanañan kobeen ke ku nâmatâge. Amobotnanañan koekti an damuñ ke sindiwan omba penañ witikdak enenogat amobotnanañ mulup zet saye keyet katañ ku mge. Keyepmti wati met am bekanañ mimi ekñengalen mundum bekananen ke peme ilinsakwep tabep.

⁴⁷ Âpme an damuñ keyañ amobotnanañgalen nânâñan nâmatâge yanğut egañ weyeyañ mulup ku mti esemten penañ ku mâpme amobotnanañan koekti sindiwan omba penañ witikbe. ⁴⁸ Yanğut an damuñ ñen mulup amobotnanañgalen nânâñan mulup sakam zigok mimiyelen ke ku nâmatâti egañ mulup mme bekanañ bewe ya amobotnanañan koekbeen omba penañ ku witikbe. An ñen ek mânep milawatnañ ma nânâñan omba talasim sasañan beme egañ penañan ombaegak aikme ñep bewe ma mulupman kogak windemberñ mbe.”

*Zisasiyan am manje kalañindewe
(Matiyu 10:34-36)*

⁴⁹ Zisasiyan zet ewe kapigok tusum zeye, “Neñ msalen am ingalen nâmkîñpepe mkatikñañ bembeyelen koban. Ma ingalen nâmkîñpepe ikñañ ke mma temañ bemti teziñ keboñ omba penañ ziwe. ⁵⁰ Âpme neñ nukñañ temañ ma sindem omba penañ tiwap keyet nâmnukñañ palen mmeti tima delañ zewe. ⁵¹ In nâgâegañ an kasa kume totogalen koge ke manâip, ma? Yek, neñ keyet penañ zema nâit, neñ am kalañgalen koban. ⁵² Kan kapiyet yanğbemti am mka kwepgat makukuñin 5 ya kalañti an tugañ nembet ma an zulañ nembet nembet tati kasa kasa mbep. ⁵³ Sakam kegogak biwineyañ nemuñine ekñenmak kasa kasa mbep. Ma naniñañ apmañgat mamañmak naniñañ nemuñanğat imbiñañmak kasa kasa mbe. Âe yañañ kapigogat, ekñenmagen notnañan nâgât nâmkîñpeme notnañan ku nâmkîñpewep keyepm set sakam kegok sokbewe.”

*Kulekiki tasokbein keyet yañañ ku nâmatâbien
(Matiyu 16:2-3)*

⁵⁴ Âpme Zisasiyan am manje temañ ekñengat kapigok diindoye, “In kasup towewet-naset zanza sop kume in sakwep penañ, ‘Map tosâpm,’ manzeip. In kegok zeme penañ masokbein. ⁵⁵ Ma tâgâyañ baeset keyetnañ kwapme beme in, ‘Kasup tasâpm,’ manzeip. In kegok zeme penañ masokbein. ⁵⁶ In an zet nambalam zutmak zenze! In kululu ma msat egegalen sakamañ ekti eknâm mamip keyañğut kwitnañ kwitnañ alak tasokbein kapiyelen yañañ ku maeknâmatâlip.”

⁵⁷ Zisasiyan zet ewe kapigok tusum zeye, “Neñ nâyawen inmagen zet weyayañan set katnañ kapiyañ ku tazin. ⁵⁸ Ke kapigok weyañ bep, inmagengatnañ an ñen zet muluwen aik meheb beme ewe zet mulup mimi mkaen mebepin tati igalen mânepgalen zet ke weyañbalup. Mneti geñ zet nânâ an ekmagen gaik mepme egañ an dakutum ekñengat belinan game an dakutum ekñenañ mka katikñañ kekgewep. ⁵⁹ Neñ zema nâmbak, geñ mka katikñañ towewepin ewe belakñañ tati mânep dopmañ sambe indamane delañ zewe mneti mka katikñañ kwesiñ kwesiñ mamayelen gewepgat.”

13

Am keñin ku gilik zewep ekñen bam walebep

¹ Zisasiyan zet kegok zemdelañ zeme kan keyet am notnañ Pailelañ zemindeme Galili am notnañ Kawawañgat sâpe sâpe tabumambien Pailetgalen kasa kuku an ekñenañ indome gakiwien keyelen zezapat Zisasiyet msawien. ² Kegok zeme Zisasiyan ekñengat zeye, “Galili am ekñen set katnañ kegok mme indowien ekñen keyelen yominañ mkawañ benen Galili am notnañ yomin sebemindeip, ma? ³ Yek penañ! Neñ zema nâit, in yomengatnañ ku gilik zewep beme ekñenañ gakiwien in sakam kegok gakiwep.” ⁴ Kegok zeme Zisasiyan zet ewe tusumti kapigok zeye, “Am 18 Siloam mkaengatnañ ekñen keyañ mka teepmañ kandañan tapme mka keyañ etumti indakwatame gakiwien. In nâiwen keyañ mkawañ beinen ekñengalen bekanañ mimiñinañ Zelusalem am sambe ekñengalen bekanañ mimiñin sebemindein, ma? ⁵ Yek penañ! Neñ zema nâit, in yomengatnañ ku gilik zewep beme in sambe sakam ekñenañ gakiwienok in gakime delañ zewe.”

*Tep kwitnañ pik katnañ elilikpin mamm keyelen bemzenze zet
(Aizaya 5:1-7; Matiyo 21:18-20)*

⁶ Âpme Zisasiyan bemzenze zet kapigok diindoye, “An ñenañ tep pik wain mulupmanen ondempye. Ya egañ tep pik katnañgat meegeyañ penañepin beye. ⁷ Keyepmti egañ mulup angat kapigok zeye, ‘Nânik, neñ nup kan tuk pi tep pik katnañgat tepmanen mekoti ekbanañ ñen ku elige. Keyepmti geñ anpemane melak enenogat tep kapiyañ msat kelakñañ saik mamm.’ ⁸ Kegok zeme mulup an keyañ kapigok zeye, ‘Damuñ, nup kan

kwep njen pemane belak tapme neŋ tep yaŋan msat tokwat utumti sakokolok tipmaj timatopme omguluk gilik mti ekbp. ⁹ Kegok mma katnaŋ elikzin ma ze ekbp. Elikbe beme dolaknaŋ penaŋ. ‘Åk yek bewe beme neŋ nŋep aŋbp.’”

Zisasiyaŋ imbi wesin njen Sabat tagoŋgo kanen weyaŋpeye

¹⁰ Åpme Sabat tagoŋgo kan nŋengat Zisasiyaŋ sesewat mkaen am Zet Zapat Dolaknaŋ Penaŋ zemzikat indaye. ¹¹ Kegok tapmme imbi njen keŋan ke tage ek we bekananŋmak. We bekananŋ keyaŋ nup kan 18 ekmak mamkwapme egaŋ zawat mkwage. Ma bisetnaŋaŋ kusum topme egaŋ dendaŋ esemtenŋ ku matatagalen. ¹² Kogok mame Zisasiyaŋ imbi ke ekti kwizet kume kopme egaŋ egat kapigok dunduye, “Imbi, geŋ zawadi mälöp!” ¹³ Kegok zemti egaŋ betnaŋaŋ imbi keyet bisetnaŋ atame keyegak bisetnaŋaŋ esemtenŋ beme imbi keyaŋ Kawawaŋgat sesewage.

¹⁴ Kegok sokbeme sesewat mkaengalen amobotnaŋaŋ Zisasiyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ke Sabat tagoŋgo kangat mge keyepme egaŋ nŋenzinŋ mge. Mmambe egaŋ am sambe tapmambien ekŋengat kapigok diindoye, “Kasup mulup 6 keyet mulup mamambep keyepmti kan ekŋen keyet koti am weyaŋjindende mulup mamambep wa Sabat tagoŋgo kangat yek!”

¹⁵ Egaŋ kegok zeme Amobotnaŋaŋ egalen zetnaŋ nembet gilik zeye, “In an zet nambalam zut zenze! In Sabat tagoŋgo kangat makau apmanŋin ma doŋkinŋin tegen kwalet indemti mkaŋinangatnaŋ indatimti tu meu indaŋgalen mundumen meti tu meu indame manip.” ¹⁶ Kegok zemti zeye, “Imbi kapi Abalaamgalen aliknaŋ ya we bekananŋaŋ ekmak nup kan 18 mkipmanŋ penaŋ bemtage. Ya ek nŋep Sadaŋgalen winde Sabat tagoŋgo kanen nŋep mâpepeyelen.” ¹⁷ Egalen zet dopmanŋaŋ kasaŋane ekŋen mme sakambuk penaŋ tiwien. Keyegak am sambe tabien ekŋenaŋ menok sokbeye ke ekti oloŋen penaŋ mbien.

Mastat katnaŋ keyelen bemzenze zet

(Matiyu 13:31-32; Mak 4:30-32)

¹⁸ Åpme Zisasiyaŋ bemzenze zet njen kapigok zemti diindoye, “Kawawaŋgalen zemâtâtât katnaŋmamayet yaŋaŋ ke mastat katnaŋ keboŋ. Ma neŋ mastat katnaŋ keyet palen bemzema nâseip. ¹⁹ Ke sepemaŋ mastat tep katnaŋ isiknaŋ penaŋ amnaŋ mti muluwen ondeme kwati tep temaŋ sinaŋ betnaŋaŋ mme age ekŋenaŋ mkaŋin tep betnaŋ dukŋan walabien keyet sakam.”*

Yis keyelen bemzenze zet

(Matiyu 13:33)

²⁰ Kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, “Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnanen mama ke yis keboŋ. Ma neŋ yis keyet palen bemzema nâseip. ²¹ Ke yis plawa melesenaŋ isiknaŋ bugan imbi nŋenaŋ plawa omba kemak lelime keŋan kaindeyegak tasemem kwatneti temaŋ sosok makwazin keboŋ.”†

Setokwakwat isiknaŋ

(Matiyu 7:13-14, 21-23)

²² Zisasiyaŋ Zelusalem mka temanen mebegalen meti mka nŋande isiknaŋ ma mka nŋande temaŋ keyelen am Kawawaŋgalen zezapat dolaknaŋ zemzikat indaye. ²³ Kegok tapmepme an nŋenaŋ egat kapigok yaŋkwesiye, “Amobotnaŋ, geŋ zigok nânik, am kwep kwewaŋ mama kanzizit tiwep ma?”

Kegok zeme Zisasiyaŋ am sambeyet diindoye, ²⁴⁻²⁵ “In setokwakwat isiknaŋ mama kanzizit titiyelen keyet keŋan mobogalen mulup windenaŋbeŋ mbep. In kegok ku mbep beme mka toŋaŋaŋ wati sekekindewe. Neŋ diindoma nâit, am sambe keŋan ke mobogalen mbep keyaŋgut nŋep ku mobep. Kegok sokbeme in zupman tati mka toŋaŋaŋ kwizet kumti zewep, ‘Amobotnaŋ, set kwaselemanen kwatne!’ zewewaŋ egaŋ zewe, ‘In deyetnaŋ kolip? Neŋ ingat ku nâmindeyap!’

²⁶ Egaŋ kegok zeme in egalen zet dopmanŋ kapigok gilik zewep, ‘Nin tu meu geŋmak ningalen mkaen nimbenn ma geŋ ningalen mka temanen Kawawaŋgalen zezapat dolaknaŋ mzikat ndawanan.’

²⁷ In kegok zeme egaŋ ewe zewe, ‘In deyetnaŋ kolip ke neŋ ku nâmindeyap. In am mama mimi bekananŋ mamipgat in sebeit!’ ²⁸ Kegok sokberne in kululuŋen Kawawaŋgalen mundumen Abalaam ma Aisak ma Zekop ma golanŋ zenze an dolaknaŋ ekŋen indikme

* **13:19:** Zet kapiyet yaŋaŋ kapigok: Kawawaŋgalen zezapat dolaknaŋaŋ am sepem igak igak msat sambemagen mekopme am ekŋen keyaŋ mme nâmkiaŋpepenŋmak tabep. † **13:21:** Bemzenze zut ekŋetgat yaŋaŋit kwep eget kwitnaŋ kwitnaŋ isiknaŋ penaŋ yaŋgut muluwit mamuluwen windenŋinbeŋ penaŋ. Keyet katanŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnaŋ mama ke An kwepmagen yaŋbein keyaŋ palaknaŋ bemti am sambemagen mekobe.

Kawawanjaj zemindeme in zupman tati sindemgat si zemsu zemsu mti zelin anjalikbep!²⁹ Âpme am sambe kasup kwakwatnaset ma towewetnaset ma baeset ma gwaeset nâmkijpepejnmağaj kejan mowebej. Ekjen keyaj Kawawanjalen mundumen totati Kawawanjaj ikrjanmak tu meu nimwiyajbep.³⁰ Mme am nen kwitnanjpij tototnaj mamti Kawawanjat manâmkijpein egañ bamgat Kawawanjat zikatnan kwitnanjmak bewe. Ma am nenaj kwitnanj mmoti windenajmak mamti Kawawanjat ku nâmkijpein egañ bamgat Kawawanjat zikatnan kwitnanjpij bewe.”

*Zisasiyanj Zelusalem amgat kemberj mge
(Matiyu 23:37-39; Luk 19:41-44)*

³¹ Âpme kan keyegak Palisi an notnaj Zisasmagen koti zewien, “Wae, amobotnaj Elolan gosagât zepgapm geñ kapi pemti mesenik.”

³² Ekjenaj kekok zeme Zisasiyan diindoye, “In tam kuknanjen keyet kapigok met dunduseip, ‘Neñ alak ma sarjenen we bekanaj ammagen zemindewap ma am weyanjindewap. Ya âğanen mulupm mdelañ zemti mebap.’³³ Egañ zet kekok zemdelañ zemti am tabien ekjenjat kapigok diindoye, ‘Neñ alak ma sarjen ma âğanen Zelusalem mka teman mebap.’ Golan zenze an nen msat belakjan kume gakikiyelen ke nen yek. Ek Zelusalem etanj mepme kume gakikiyelen.

³⁴ O Zelusalem am, in golan zenze an ekjen maindome gakip. Ma in Kawawanjalen zet busup an indeme makolip ke nanzanaj maindome gakip. Kan sambe nen betnanj in Zelusalem am sambe indabembululungalen manâyap sakam sakokolok mamanaj nembanjone time pâpmanj kandanaj manje mambemindoin kekok.³⁵ Keyepmti nen zema nâit, ingalen sesewat mka temanj ke Kawawanjaj katipeme ilinanjat belinan tapmosâpm. Âpme nen diindowi, Zelusalem am, in nen ewe ku nikbep ya maneti kan delanj zenzeen keyet in kapigok zewep, ‘Kawawanjaj Nemuñaj ombempeme kozin keyet nin oloñen penanj mnup.’ (Sam 118:26) Kegok zemenjat nen kobap.”

14

Zisasiyan an zawatnanjmak weyanjpeye

¹ Âpme Sabat tagonjo kanen njengat Zisasiyan Palisi amobotnaj njengalen mkaen moti tu meu nimbien. Kegok mme Palisi notnanaj Zisasiyet zikat giñgiñ tapmmambien.² Kegok tapmme an setnaj betnaj sememenaj nenaj Zisasmagen kopme³ egañ ekti zii zet zikat indanda an ma Palisi an ekjenjat kapigok indayanjkwesiye, “In zigok nâip, ningalen zii zelan am Sabat tagonjo kanen nen weyanjindendeyelen ma yek?”⁴ Kegok indayanjkwesime ekjenaj zetpiñ dilin zemtabien. Kegok sokbeme Zisasiyan an ke betnanaj atamweyanjti zempeme mege.⁵ Kegok mti egañ ekjenjat indayanjkwesiye, “Inmagengatnaj an njengat nemuñaj mene ma makau apmanaj pusak teepmanj penanj kejan baenen tujan tatatnaj keyet kejan Sabat tagonjo kangat towedak beme zigok mnak? Egañ nemuñaj mene ma makauñaj ke keyegak mandame kwadak, ma yek?”

⁶ Egañ kekok zeme ekjenaj ke nâmti sakambuk mtati zet dopmanj gilik zenzepin dilin zemtabien.

Am nenaj ikrjanjat sekñaj mtoti mamayelen

⁷ Tapme meu niniyelen mundumen tati Zisasiyan indikme am notnaj zemindaman-dawien ekjen keyaj koti mundum amobotnanjalen ombempewienentotabien. Kegok sokbeme Zisasiyan ekti bemzenze zet nen kapigok diindoye,⁸ “An nenaj geñ awembinj bembeyelen tu meu niniyelen zengamandanak beme geñ meti amobotnanjalen mundumen sokjan an imbi wawagalen tadak ekmak nen ku totabek, mneti mundum egat ganzanen ke amobotnaj geñ sehem gein njengat ombem penak.⁹ An imbi wawagalen keyaj geñmak an nenmak idamandanak ya egañ geñmagen koti zenak, ‘Notn, geñ mundum totadigen kapi an nen kapiyet ombempewe keyepm geñ watati ek pemane totalak.’ Kegok zeme geñ sakambuk penaj mti bam baenen metabek.¹⁰ Ma naman geñ an imbi wawagalen keyaj zengamandame geñ meti mundum bam baen totabanik. Geñ kekok mmane an geñ ganzemandawe keyaj kot gikti zewe, ‘Notn, geñ koti mundum nenmak sokjan kuknanjat gwaan totat.’ Kegok zeme mebanik keyaj mkawanj benen geñ mobotnaj am sambeyet zikalinan kwabanik.¹¹ Am nenaj ikrjanjat sekñaj tapmozin bewe Kawawanjaj an ke mtopewe âk am nenaj ikrjanjat sekñaj tapmtozin beme Kawawanjaj an ke mmopewe.”

¹² Kegok zemti Zisasiyan Palisi an ek zemandaye egat kapigok dunduye, “Kan njengat meundi dolakñaj nen bumti nodi ma gitanjat nodi penaj ma gitanjat sip butnaj ma an mkanjandanjit kwep nen mânep milawatnanjmak ekjen ke ku zem indamandawanik

enenogat geŋ meu zem indamandamti tu meu indawanik keyepm ekŋenaj dopmaŋ zemgamandamti gawep. Geŋ sakam kekok mnik beme dopmaŋ dilak ke tatinik. ¹³ Âpme naman tu meundi bumuluŋti am toweweŋaj ma am setnaŋ betnaŋ seleuunaj ma am wesin ma am zikat beŋ ekŋen ke zemindamandawanik. ¹⁴ Geŋ kekok mbanigen Kawawaŋaj gâgât nâme dolakŋaj penaŋ bewe enenogat ekŋenaj gâlen tu meu dopmaŋ ŋep ku mutuwep. Kan am teŋ ekŋenaj sumengatnaŋ wabep kan keyet Kawawaŋaj dopmaŋ mutumgawe.”

An ŋenaŋ tu meu niniyelen am zemindamandaye keyelen bemzenze zet (Matiyu 22:1-14)

¹⁵ Âpme an ŋen Zisas ekmak tu meu tatnmambien egaŋ Zisasiyaŋ zet zeye ke nâmti kapigok zeye, “Am Kawawaŋ mundum maekdamuŋ mnen kululuŋen ke ondekti ekmak tu meu temaŋ nimwiaŋbep am ekŋen keyaŋ oloŋen penaŋ mbep.”

¹⁶ Egaŋ kekok zeme Zisasiyaŋ dunduye, “An ŋenaŋ tu meu temaŋ bumululuŋgalen kwapme egaŋ mulup anaŋ zempeme am notnaŋ zemindamandawienien ke zeme kokogalen kapigok zempeye. Geŋ meti kapigok zesenik, ‘Kwitnaŋ kwitnaŋ sambe weyeyaŋ mulup mme delaŋ zepgat in kolit.’ ¹⁸ Mulup an keyaŋ meti ekŋengat kekok zeme ekŋenaj zapat ke nâmti yaŋbemi zet tiŋko yaloŋ yaloŋ zet zewien.

An kukŋaŋgat egaŋ kapigok zeye, ‘Neŋ msat butnaŋ ŋen kwitiman ya ke meti eksâbap. Keyepm nânmemane neŋ ŋep ku kosap.’

¹⁹ Ma an ŋenaŋ ewe kekok zeye, ‘Neŋ makau apmaŋ 10 kwitiman ya alak ekŋen ke mulup indandayelen m ek m ek mimiyeleŋ weyayaŋ mulup miyap. Keyepm nânmemane neŋ ŋep ku kosap.’

²⁰ An ŋenaŋ ewe sakam kekok zeye, ‘Neŋ alakŋati imbi waŋman ya yaŋaj keyepmti neŋ ŋep ku kosap.’ ²¹ Kekok zemâpme mulup an keyaŋ zet sambe ke timti met an damuŋaj dunduye.

Kekok zeme amobotnaŋaj ŋenzinziŋ penaŋ mti mulup anaŋgat kapigok dunduye, ‘Geŋ sakwep penaŋ mka ŋande temaŋgalen set isisikŋanen ma set temanen meti ekmane am toweweŋaj ma am sebelin seleuunaj ma am selin wesin ma am zikalin beŋaj indatimane nâlen mkaen koseip.’

²² Kekok zeme mulup anaŋ meti egaŋ zeyenok mme delaŋ zeme koti zeye, ‘Amobotnaŋ, neŋ geŋ zemnenaknok mma delaŋ zep keyaŋgut mka keŋan amnaŋ ewe ku gak zep.’

²³ Kekok zeme amobotnaŋaj mulup anaŋgat zeye, ‘Geŋ mka ŋande temaŋ ke peti set temanen ma isikŋanen meti ekmane amnaŋ wiaŋme indatimane nâlen mkaen koti gak zeseip.’ ²⁴ Kekok zemti ewe kapigok tusum zeye, ‘Neŋ in nâlen mkaen kolip ingat zema nâit, am ekŋen kukŋaŋgat zem indamandama ekŋenaj ku kobien ekŋen keyaŋ nâlen tu meu tikŋaj ku nim nâwep, yek penaŋ.’”

Zisas mâbâgalen mama mimi sewakŋaj penaŋ yek (Matiyu 10:37-39)

²⁵ Âpme Zisasiyaŋ Palisi an keyelen mka keŋangatnaŋ zupman toti mepme am manje temaŋaj ekmak mebien. Ke kopme egaŋ gilik zem indikti diindoye, ²⁶ “An ŋenaŋ neŋ napmâti nâgât nemban kwasât nâwe beme keŋaŋaj nâgât omba penaŋ gogot mti mambipmaŋ ma imbiŋaj ma nemunambaŋane ma ikŋaŋgat ip notnane sip kwep ma ikŋaŋgat nâme tobe. Âk egaŋ kekok ku mbe beme egaŋ nâgât nemban ku tabe. ²⁷ Ma naman an ŋenaŋ nâgât nemban tasât nâwe beme egaŋ neŋ napmâti ikŋaŋgat nukŋaŋaj pumti egaŋ gakikiyeleŋ weyeyaŋ mulup mbe enenogat egaŋ nâgât manâmkŋipein.”

²⁸ Kekok zemti zeye, “An inmagatnaŋ ŋenaŋ mka teepmaŋ amnaŋ tati an kasayet dombembeyet walasât nânak beme egaŋ, ‘Mânep zigok time mebe?’ ma ‘Kwitnaŋ kwitnaŋ zibon kwitwapa?’ ke nâmatâti kwitimti mka ke ŋep walapme delaŋ zenak.

²⁹ Âpme an keyaŋ kekok ke ku mnak beme mka teepmaŋ ke walat delaŋ zenzepiŋ mka ke timbalaŋge etaŋ mpeme tatnak. Egaŋ kekok mpeme am notnaŋaj mka ke ekti egat zet mtopepen zet zemti ek yeŋti kapigok zewiek, ³⁰ “An kapi mkaŋaj yaŋbeye ya egaŋ ewe ku mdelaŋ zein!” ³¹ Sepem kekok amobotnaŋ ŋen kasa kuku anaŋ ten tausen (10,000) etaŋ ya egaŋ amobotnaŋ ŋengalen kasa kuku anaŋ twenti tausen (20,000) ekŋenmak auuyelen nânak beme egaŋ weyaŋ nâmatâti amobotnaŋ ŋen keyelen windeŋaj kume tototalen ma yek keyelen nâmbiliwetnak. ³² Kekok sokbeme egaŋ otnânaŋaj ŋep ku auuyelen benak enenogat amobotnaŋ ŋen keyelen kasa kukuŋane windeŋinbeŋ penaŋ. Keyepm egaŋ an notnaŋ indeme sabenaŋ keyegak tapme amobotnaŋ ke meaikti ku auuyelen yaŋkwesimti egaŋ milawat kwilekiyet nâmtikŋaj min keyet yaŋkwesiwiek. ³³ Sakam

kegogak am nenan nâgât neman ma nen napmâsât nâwe beme egan kwitnan kwitnan sambe bamkumpewe.”

*In am ekjengalen dalaŋ keboŋ bemti tabep
(Matiyu 5:13; Mak 9:50)*

³⁴ Âpme Zisasiyan zet ewe kapigok tusum zeye, “Dalaŋ ek dolakŋan ma tikŋan penan. Âk dalaŋan tikŋan delaŋ zenak beme nin tikŋan ke mulupman mti nep ku aikbenek. ³⁵ Dalaŋ sakaman keboŋ keyan muluwen sikokok ma meu nep ku mukulem mme dolakŋan kwakwagalen keyepm belak peme mebegalen. An nen zet nânâyelen tikŋan tazinan zet kapi nep opeimti nâsem.”

15

*Sipsip galaŋ zenzenaŋgalen bemzenze zet
(Matiyu 18:12-14)*

¹ Âpme kan nengat an mânep takis titi ma am yomton ekjenan Zisasmagen sokŋan egalen zet nâsâgât kobien. ² Kegok sokbeme Palisi ma zii zet zikat indanda an notnan yanbemt sekanŋan zet zemti kapigok zewien, “An kapi a yomton ekjenmak notn notn mti meu mka kwep manip!” ³ Ekjenan kegok zeme Zisasiyan bemzenze zet nen kapigok diindoye,

⁴ “An immagatnan nen sipsipman 100 tasanak ya kwep nen galaŋ zenak beme egan zigok penan mnak? Kegok sokbenak beme egan sipsip 99 ekjen meuŋin maninjanen munduman indeme tapme egan kwep keyet timat metneti aikdak. ⁵ Egan aikdagen kan keyet oloŋen penan mti nandenjan oletetep peme weme ⁶ mkanan pum kotnak. Kegok mti egan notnane ma am egalen mkamagen sokŋan talip ekjengat zeme koondakme diindonak, ‘Nen sipsipman galaŋ zeme timalawan aikti oloŋen penan miyap keyepm koondakme tu meu bumuluŋti nne!’” ⁷ Zisasiyan kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, “Nen in zema nâit, sakam kegogak msalengalen an yomton nenan yomengatnan kenan gilik zemti nenmagen matusunen kululuŋen ekjenan oloŋen penan mamip. Kegok sokbeme am 99 ekjenan yominangatnan ku gilik zeip ekjengat manâiwen ekjen an kwetetepman penan.”

Mânep galaŋ zenzenaŋgalen bemzenze zet

⁸ Kegok zemti ewe tusum zeye, “Imbi nen tambu kwep tu meu kwitim niniyelen silwa mânep kanziŋan 5 tasanak ya nen galaŋ zenzenan benagen egan zigok mnak? Egan laman koŋti mka kenan kaputi weyan timat metneti mânepman ke aik mti ⁹ kan keyet oloŋen penan mti notnane ma am egalen mkamagen sokŋan talip ekjengat zeme koondakme diindonak, ‘Ekjen, mânepm galaŋ zeme matimalawan aikti oloŋen penan miyap keyepm koondakme tu meu bumuluŋti nne!’” ¹⁰ Nen diindoma nâit, sakam kegogak Kawawaŋgalen enselŋane kululuŋen ekjenan a yomton nenan mama mininjan bekanan bamkumpemti nenmagen matusunen ensel ekjenan oloŋen penan mamip.”

Anemba zomolim nenan mambipman idemege keyelen bemzenze zet

¹¹ Kegok zemdelan zemti ewe kapigok tusum zeye, “An nen nemuŋane zomolim melezut matapmambuk. ¹² Ya nemuŋan muŋan bipmanmagen koti kapigok zenak, ‘Bien, msat ma milom bilombi bam nanayelen nâwanan ke ilak alak kapi na!’ Kegok zeme biwidan msat ma milom bilombi kalaŋti nemulatnene idaye. ¹³ Kegok sokbeme kasup mulup mimi notnan delaŋ zeme nemuŋan muŋan msat ma milom bilombinjan beme amnan kwitime egan msat ke pemti mânepman timti pem nen benan penan mege. Ke mepmamti mânepman sambe mama mimi bekananen time mekbe delaŋ zeye. ¹⁴ Kan mânepmanan delaŋ zeyeen meuyet kamberj teman msat katan sokbeye. Kegok sokbeme ek kwitnan nen ku tasaye. ¹⁵ Keyepm egan met an msat keyelen an nengalen mulup mge. Âpme an keyan peme met egalen bo mkaen bo damuŋ mge. ¹⁶ Egan meuyet penan gakisât mti boyelen meuŋan ke niniyelen nâye yanŋut bo damuŋ keyan ku nâmpeme ninŋe. ¹⁷ Kegok sokbeme kan egan nânâ dolakŋan aigeen ikŋanŋat kapigok zeye, ‘Bipmanŋalen mulup am sambe meu maniwanjip ya nen pi tati meuyet gakisowap! ¹⁸ Keyepm nen wati bipmanmagen meti kapigok zewap, ‘Bien, nen Kawawaŋgat zikatnan ma gâgât zikadan yom mban. ¹⁹ Ya ‘Geŋ nâgât nemun,’ nep ewe ku zenzeyelen. Geŋ nemane gâgât mulup andi etan tabi.’”

²⁰ Kegok nâmti wati bipmanmagen mege.

Egan ewe bipmanŋalen mkaen mebeŋin benan tapmepme bipmanan ekti kenan nemuŋanŋat kemberj penan nâmti winde bem meti nemuŋan kot ambeti zem oloŋen mpemti egan gilik ze koge keyelen oloŋen penan mge. ²¹ Kegok mti nemuŋan bipmanŋat zeye, ‘Bien, nen Kawawaŋgat zikatnan ma gâgât zikadan yom mban. “Geŋ

nâgât nemun,” zenzeyelen ñep yek.’²²⁻²⁴ Nemuñanjan kegek zeme bipmanjan mulup an sambeyet kwizet kume kopme diindoye, ‘An ekñen, nemun kapi neñ nemti mepmame wa gakiye zem mban yanğulak alak pi ninmak alik tazin keyepm in sakwep penan met kâlâp teepman dolakñan penan ke mkoti munduñpeit ma besan isikñan mkoti betnan dukñan wepeit ma set mundundun mkoti setnanen munduñpeme tapme makau nembanan gandanjan mepmti kume gakime tu meu bumuluñti olioli teman mti nsenup!’ Egan kegek zemindeme zetnan gawepumti tu meu weyan beme nimti oloñen mbien.

²⁵ Kegenok sokbeme kan keyet nemuñan yuyan muluwen tage. Ya egan mulup mdelan zemti mkaen kokogalen sokñan koti nâme ekñengalen olioli silik ma gwasim kwisak nâye. ²⁶ Egan kwisak ke nâmti mulup anan ñen ekti kwizet kume kopme yankwesiye, ‘Wae, an notn, da kwileki tapmpip?’

²⁷ Kegenok zeme mulup ananjan dunduye, ‘Muñdi gilik zem kopme bipdan makau nembanan gandanjan kumti bup enenogat muñdan kasayet belinan mobopin esemter tati gilik ze kolep keyepm olioli tapmpip.’ ²⁸ Kegenok zeme nemuñan yuyan ñenzinziñ penan mti mka keyet keñan mobogalen ku nâmtikñan mge keyepmti bipmanjan zupman kwatoti egat keñan mtoti mka keñan mobogalen wekuye. ²⁹ Bipmanjan kegek zeme nemuñanjan bipmanğat zeye, ‘Bien, ekbak, neñ nup kan sambe pi mulup katikñan mulup andinok gâgât mkwaban ma neñ gâlen zet ñen ku makuluyap. Geñ kwileki penan mnawanan? Geñ meme nembanan gandanjan bugan ñen ku namane notnne ekñenmak bumuluñti ku nimbenn, yek penan!’ ³⁰ Kegenok zemti ewe zeye, ‘Ya nemundi muñ kapiyan gâlen msat ma milom bilombi beme amnan kwitime mânep timeti sek kilen imbi indame delan zeme gilik zem mkaen kolewen geñ makau nembanan gandanjan egat kumti bunak!’

³¹ Egan kegek zeme bipmanjan dunduye, ‘Ayu, nemun, geñ neñmak kwesin matakwadik ya nâlen kwitnan kwitnan sambe kapi gâlen etan. ³² Nodi kapi nin ndemti mepmame wa gakiye zem mbenn yanğulak alak pi ninmak alik tazin keyepmti nin tu meu bumuluñti olioli teman msenup.’ ”

16

Mânep milawat damuñ an ñoktikñan teman keyelen bemzenze zet

¹ Âpme Zisasiyan nembanane ekñengat zet kapigok diindoye, “An mânep milawatnan temanmak ñen mange. Egan an ñen mulup damuñ peye ya maneti am notnanjan mulup damuñ keyan mânep kambu mip kegek zemti an mulup toñanmagen zem kuwien. ² Kegenok zeme an mulup toñan keyan mulup damuñ ke zemandaye, ‘Geñmagen zet nâya ke kwilekiyelen? Geñ meti nâlen kwitnan kwitnan sambe ke kabemane topme nen kotna enenogat geñ nâlen mulup damuñ ewe ku tatagalen.’ ³ Kegenok zeme mulup damuñ keyan ikñanğat kapigok zeye, ‘An mulup toñan muluwen zemnen ya neñ zigok penan mbap? Neñ an pmbenanjan msat enzunan walalatgalen winde ku tatnain ma neñ amgat mânepğat wekukuyet sakambuk penan miyap. ⁴ Oo neñ kwileki mbap ke alakñati nâyan. An mulup toñan zemneme notnne sambe ekñenanjan nikdamuñ mbep.’

⁵ Keyepmti am an mulup toñanğalen mânep butnan belak tiwien ekñen inda zemandame egalen mkaen koondakbien. Kegenok sokbeme kwep kukñanğat koge keyet yankwesiye, ‘Geñ mânep amobotnanjanmagen zigok tiwanan?’

⁶ Yankwesime egan zeye, ‘Neñ kelakñan tunjan nukñanjan 800galen tiwan.’ Kegenok zeme an damuñ keyan zeye, ‘Ele, kelakñan tunjan belak mbanan keyelen papia kapi tewen bumane zime alakñan kapi mti kelakñan butnan 400 etan kumpe.’

⁷ Kegenok mti an damuñ keyan an ñengat yankwesiye, ‘Geñ an mulup toñanğalen mânep belak zigok tiwanan?’

Kegenok zeme an keyan zeye, ‘Neñ wit katnan bek 400 kwep kwep nukñanjan 50 kilo kegek tiwan.’

Kegenok zeme an damuñ keyan zeye, ‘Ele, wit katnan belak mbanan keyelen papia kapi tewen bumane zime alakñan kapi mti bek 300 etan kumpe.’ ⁸ Kegenok mme an damuñ keyelen an mulup toñan an damuñ keyan ikñanğat kambunan anğalalanğalen zet nâmtâtâtñanmak zeye keyet nâmti nâme moge. Enenogat am msalen Kawawanğat ku manâmkinjeip ekñenanjan mama miminjin bekanan mimenzililiyelen nânânjin pmbenanjan matatindame am Kawawanğat manâmkinjeip ekñen sebem indeip.”

⁹ Zisasiyan nembanane zet ewe kapigok tusum zeye, “In nâwienen neñ sakam kegek ku mimiyelen zemindewan, yek penan. Neñ notn notn tetimaeyan kwititiyelen ku zemindewan. Ma tetimae keyan nânâ dolakñan game mama kanzizit ke mti kwesin kwesin mambanik? Yek penan! ¹⁰ An ñenanjan kwitnan kwitnan isikñanğat dâsuki ku zewe beme egan kegek kwitnan kwitnan temanğat dâsuki ku zewe. Ma an ñenanjan kwitnan kwitnan isikñanğat dâsuki zewe beme temanğat kegek dâsuki zewe.

¹¹ In msatgalen kwitnaŋ kwitnaŋ weyaŋti dolakŋaŋ ku ekdamuŋ mbep beme Kawawaŋgalen mulup ñep ku nâmindeme ekdamuŋ mbep. ¹² Ma in nolin ñengalen kwitnaŋ kwitnaŋ weyaŋti dolakŋaŋ ku ekdamuŋ mbep beme kululuŋengalen kwitnaŋ kwitnaŋ Kawawaŋaŋ in ñep ku nâmindeme ekdamuŋ mbep. ¹³ Mulup an ñenaŋ mulup damuŋ zutgat kandaŋidaŋ ñep ku mamayelen. Egaŋ kekok mnaŋ beme ñengat sekaŋgaŋ pempti ñengat gogot gogot mnaŋ. In kekok Kawawaŋgalen mulup ma mânep milawatnaŋk mama eget temakwep idapepebempti ku mimidadayelen.”

*Nemba isisikŋaŋ Zisasmagen indatimkobien
(Matiyu 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁴ Âpme Zisasiyaŋ zet kekok zeme Palisi ekŋenaŋ zet ke nâmatâti ekŋenaŋ mânepgat nâmtikŋaŋ mamip keyepmti Zisasiyet zetnaŋgat wisat mbien. ¹⁵ Ekŋenaŋ kekok mme Zisasiyaŋ indik mâtâti zeye, “In amgat zikalinan ilinaŋgat nâme mobotnaŋ penaj mambein yaŋgut Kawawaŋaŋ ingat keŋin maekmâtâzin. Amnaŋ in kwilekiyet nâme mobotnaŋ mambein ke Kawawaŋgat zikatnaŋ okbi okbi mambein.” ¹⁶ Zisasiyaŋ zet ewe tusum zeye, “Itnaŋaŋ baen Mosesiyelen zii zelen ma golan zenze an notnaŋaŋ meluwaŋ mbien amnaŋ ke mâpmane peme kan Zân tu zulutindende an egaŋ koge. Kan keyet Zânaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mama keyelen zezapat dolakŋaŋ mkawaŋ beme amnaŋ zezapat dolakŋaŋ keyet nâmtikŋaŋ penaj mti mâbien. ¹⁷ Kululuŋ ma msat ke Kawawaŋaŋ elen belen penaj aseŋbe keyaŋgut Kawawaŋaŋ iŋŋaŋgalen zet ke ku aseŋbe.”

¹⁸ Zisasiyaŋ zet ewe kapigok tusum zeye, “An ñenaŋ imbiŋaŋ aseŋkempti imbi ñen wabe beme egaŋ awembiŋ mama ke kalaŋti yom tiwe. Ma an ñenaŋ imbi apmaŋ aseŋpepeŋaŋ wabe beme an keyaŋ awembiŋ kalalaŋ mti egaŋ Kawawaŋgat zikatnaŋ yom tiwe.”

An mânep milawatnaŋmak ma Lasalus egegalen zet zapat

¹⁹ Âpme Zisasiyaŋ zet ewe kapigok tusum zeye, “An mânep milawatnaŋmak ñen manŋe. Egaŋ kâlâp teepmaŋ dolakŋaŋ penaj tosaŋaŋ temaŋ mamunduŋ mamtan ma kan kataŋ egalen tatat mimiŋaŋ dolakŋaŋ penaj matakwatan. ²⁰ Âpme an ñen pewewaŋaŋ penaj kwitnaŋ Lasalus egaŋ Kawawaŋgat gogot penaj mamtan. Ma ek seŋŋaŋ ilindiŋ liŋgilaŋ pesak pepeŋaŋ ke wakoti an mânep milawatnaŋmak ke egalen kimbat setokwakwalen peme mawemtan. ²¹ Ke matapme, ‘An mânep milawatnaŋmak egalen meu butnaŋ temeŋpe makumtinti kot name nsap,’ kekok otnâmti matatan. Ma tam ekŋenaŋ koti egalen liŋgitaŋ mambesemtemien. ²² Kegok sokbeme Lasalus ek gakime Kawawaŋgalen ensel ekŋenaŋ kopmti Abalaamak kululuŋen gwaen mopewien. Kegok mme an mânep milawatnaŋmak keyaŋ kekokgak gakime sumen mebewien. ²³ Kegok sokbeme an keyaŋ zezaj ñandaŋen metoti sindem temaŋ tiye. Kegok mti ekme mopme Lasalus ya Abalaamgat ganzenan beŋan tabalut idige. ²⁴ Ke tapmalut egaŋ idikti kwizet kapigok kume moge, ‘Bipm Abalaam, geŋ nâgât kemben nâmti Lasalus zempemane tu bugan betnaŋaŋ olekti nambalam mnan olekme kipmaŋ kapiyaŋ ombem tolaŋ enenogat tewen kapi tati sindem omba penaj tiyaŋ!’

²⁵ Egaŋ kekok zeyeyaŋgut Abalaamaŋ dunduye, ‘Nemun, geŋ kapi otnâmbak, geŋ msat palen baenen mamandi dolakŋaŋ penaj mambanan âpme Lasalus ek an peme wewaŋaŋ penaj manŋe. Yaŋgut egaŋ pieneŋ nenmak oloŋen tapme geŋ zezaj ñandaŋen sindem tatinik. ²⁶ Âpme ñen kapi, ningat tungupmnan ma gâgât tungupdan ñandaŋ temaŋ penaj tazin keyepmti an ñenaŋ piengatnaŋ geŋmagen kaine kwakwagalen nâin beme ñep ku kwadak. Ma ñenaŋ geŋmagengatnaŋ ninmagen pien ñep ku kwakwagalen.’

²⁷ Abalaam kekok zeme an mânep milawatnaŋmak keyaŋ kapigok zeye, ‘Bien, neŋ gâgât gawekuyap, geŋ Lasalus pemane nâlen bipmnaŋgalen mkaen melak. ²⁸ Mkaen ke notne 5 ekŋenmagen meti mama mimiŋin bekaŋaŋ mamip keyet golanŋin timti diindome ekŋenaŋ mundum bekaŋaŋ sindemaŋmak neŋ talap kapi ku kobep.’

²⁹ Kegok zeme Abalaamaŋ dunduye, ‘Mosesiyelen zii zet ma golan zenze an notnaŋgalen golan zet kumpepeŋaŋ ke maŋti nânâyelen. Zet keyaŋ ekŋengat golanŋin titiyelen.’

³⁰ Kegok zeme an mânep milawatnaŋmagaŋ kapigok zeye, ‘Bipm Abalaam, zet keyaŋ ekŋen ku mkawaŋaŋ bem indendeyelen yaŋgut an ñenaŋ gakikiengatnaŋ wati Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaj mkawaŋaŋ bewe beme keyaŋ mme keŋin yominaŋgatnaŋ gilik zewep.’

³¹ Egaŋ kekok zeyeyaŋgut Abalaamaŋ dunduye, ‘Âpme ekŋenaŋ Mosesiyelen zii zet ma golan zenze an ekŋengalen zet wisat mbiek beme ekŋenaŋ an gakikiengatnaŋ wadak egalen zet ku nâmti mâbiek.’ ”

17

Yom katikpepeyelen set katnanj
(*Matiyu 18:6-7, 21-22; Mak 9:42*)

¹ Âpme Zisasiyan zet kekok zemdelanj zemti nembanjane eknjengat kapigok diindoye, “Am yomen zet kelakñan mti tetipepeyelen keyanj inmagen takwasâpm keyanjgut wakae, am ñenanj yomen tetimae mbe keyanj sindem omba penanj tisâpm!” ² An ñenanj nempa isikñanok ekñen kapimagengatnanj ñen tetipeme yom mbe beme an walepewe ek ke nanzanj siput temanj penanj bimanen andopemti âtâpeme nembu keñan toweti gakiwe keyanj dolakñan bein ma musuwewet keyanj nukñan ku bein. Mneti ekñenanj kekok ku mme eganj belak tapmetneti Kawawanjgalen zemdelanj zenze kanen dopmanj nukñan bekananj penanj tiwe. ³ In weyanj ekmâtâbep!

Âpme nodi ñen nâmkijpepenanjmaganj yom kwitnanj ñen mbe beme zet weyeyanj katnan meti weyanpewanik. Kekok mmane yomanj zemkawanj bein beme yomanj pemane mebe. ⁴ Âpme nodi keyanj geñmagen kasup kweggat yom sek zigok min beme eganj geñmagen sek mbe keyet katnanj koti nâmsokukunanj ke zemkawanj bembeme geñ egalen yomanj katipewanik.”

Nâmkijpepe msokbembeyelen yananj set katnanj

⁵ Âpme Zisasiyan zet kekok zemdelanj zeme nembanjane ekñenanj egat kapigok zewien, “Geñ mukulem mindemane ningalen nâmkijpepenanj katikñanj bak.”

⁶ Ekñenanj kekok zeme Amobotnananj zeye, “Kapis alik katnanj ek isikñanj penanj keyanjgut eganj msat keñangatanj windenanj bemti sosok patanj pemti sinanj mme matimbunup. Ya ingalen nâmkijpepenanj sakam keboñ benak beme in tep kaindeyetzewiek, ‘Geñ gitî señti gitiyegak, nembu tunggupmanj metabanik.’ Kekok zempeme eganj ingat zelin gawepumti kekok mnak. Ya ingalen nâmkijpepenanj sakam keboñ benak beme in Kawawanjgalen mulupmanj ñep mme penanj sokbenak.”

Kawawanjgalen mulup an ekñenanj ammagengatnanj zemsesawatgat zikat ku mbep

⁷⁻⁸ Âpme Zisasiyan zet ewe tustum zeye, “Inmagengatnanj ñengat imbiñanj muluwengatanj mulupmanj mdelanj zemti tep yâgâp mti mkaen koti yaloñpemti tu meu bume nimbiek keyet apmananj mânep sawe?” ⁹ Yek, kekok ñep ku mnak. Eganj ikñanjgat mulup imbiñanj mimiyele zempenanj keyet katnanj mip.” ¹⁰ Zisasiyan kekok zemti ewe tustum zeye, “Inmagen sakam keboñ keyanj bein. In Kawawanjgalen mulup mti am ekñenanj ingat wisikñ zenzeyet ku wekuwep eneyet mulup e in mimiyele zemindendenanj. ‘Nin mulup an etanj kwizapatpinj. Nin mulup zemndendenanj etanj katnanj mâti mbenn.’”

Zisasiyan an 10 liñgit satnanjinmak weyanjindeye

¹¹ Âpme Zisasiyan Zelusalem mka teman mebegalen Galili msalen koti Samalia msalen kot patanj zenzeyelen koge. ¹² Keyetnanj koti mka ñande isikñan kopatanj zeme an liñgilin satnanjmak 10 ekñenanj beñan tati ¹³ kwizet kapigok kuwien, “Zisas! Amobotnanj! Ningat kembenj nâmnde!”

¹⁴ Kekok zeme Zisasiyan indikti zeye, “In sâpe sâpe bumbu an ekñenmagen mepme ekñenanj ingat sekninj wilingisem.” Kekok zemindeme ekñenanj selen tapmetnepeme sek liñgilin ñeluye. ¹⁵ Kekok sokbeme ekñenmagengatnanj an ñenanj seknanj wilingiyeyanj seknanj liñgit satnanj ñelume gilik ze Zisasmagen koti Kawawanjgat kwitnanj mwati kwizet kumsesewage. ¹⁶ Kekok mmeti Zisasmagen patanj zemti egat setnanen msalen baenen pedondo mti egat wisikñ zeye. (Âpme an ke Zuda am manjeen ku sokbembenanj ek Samalia msalengatnanj.) ¹⁷ An keyanj kekok mme Zisasiyan ke ekti kapigok zeye, “Neñ nâyawen an 10 ekñenanj ñep beyo ya ekñenanj neñmagen koti Kawawanjgat wisikñ ñep zenzeyelen yanjut 9 ekñenanj belak mepme an kapi Zuda ekñengalen manjeengatnanj yek yanjut ek etanj Kawawanjgat wisikñ neñmagen kozein.” ¹⁸ Kekok zemti zeye, “Ekñenanj Kawawanjgat sesewawatgalen neñmagen ku kolo keyanjgut an msatnanj pemñengatnanj kapiyanj etanj kolep.” ¹⁹ Zisasiyan kekok zemti an keyet kapigok dunduye, “Geñ nâgât nâmkijpenik keyepm geñ ñep benigat wati met.”

Kawawanjgalen zemâtâtât katnanj mamayanj kotazin
(*Matiyu 24:23-28, 37-41; Luk 19:11-12*)

²⁰ Âpme Palisi notnananj Zisasiyet yanjkewisiwen, “Kan kwilekiyet Kawawanj an peme koti egalen zemâtâtât katnanen mamayet zeye keyanj kobe?”

Ekñenanj kekok yanjkewisime Zisasiyan kapigok diindoye, “Kawawanjgalen an kobe ke amnanj ku eknâmâtâtâgalen set katnanj kekok kobe. ²¹ Ma am ñenanj kapigok ku zewe,

'Pien tazingat egit!' ma 'Daen tazingat meegit!' Kegok ku zewe. Enenogat Kawawanj an peme kokogalen zeye ke ingat tunjuwinan tazin."

²² Zisasiyanj kegok zemti nembanjane ekjengat diindoye, "Âpme Angat Nemujanjgalen kanan kopme in kasup kwep eegalen nâmtiknanj penanj mbep keyanjulak in ek ku ekbep. ²³ Ma am notnananj ingat kapigok zewep, 'Egit, ek danen tazin!' ma 'Ek pien tazin!' Kegok zeme in ke meegapinj. ²⁴ Angat Nemujanj nej kokotnanjgalen kanan sakam ambeyegan kululuñ nembetgatnanj nembet busatnanj temanj peyak mme am sambeyanj maegip sakam keboñ kopma in nikti nâmtâtabep. ²⁵ Yanjut kuknanjat am alak talip kapiyanj sekanjanj nâmnemti ku nâmtiknanj mnemti nomti sindem ombanawep. ²⁶⁻²⁷ Âpme set katnanj an kwitnanj Noa egalen kanan sokbeyeen amnanj mamtemienok tu meu nimwianjti awembinj bemâti Kawawanjat ku otnâwien. Sakam kegok tapmambien Noayanj wanja temanj keñan mowepme tunjgwanj temanj kwati animbi ekjen ma kwilekiki sambe indanziliye. Angat Nemujanj nej kokotnanjgalen kanan sepem kegok sokbewe. ²⁸ Ma set katnanj kegogak an kwitnanj Lot egalen kanan sokbeye keboñ. An imbi sambeyanj tu meu nimwianbien ma aem kwaem mbien ma timonzewien ma mka walabien. Kegok mti Kawawanjat ku otnâmbien. ²⁹ Kan Lot an eganj Sodom mka temanj pemti mepme teziñmak nanzanj salpa kululuñengatnanj mapnok toti animbi indawalepme gakiwien. ³⁰ Sakam kegok Angat Nemujanj nej sosok kwakwagalen kanan sokbewe.

³¹ Âpme kan keyet am ñenanj mkananj tambanjguman tapmambe ya keyanj sokbeme milawatnanj mka keñan ku akum tinak. Ma sepem kegogak am ñenanj muluwen tapmanak ya keyanj sokbeme eganj milawatnanjat nâmti mkaen ku medak. Mneti ek pemepme olatnagat. ³² Sakam Lotgat imbinjananj bamanan gilik zem ekti gakiye keyet otnâit! ³³ Âpme an ñenanj sekanjanjat yayanj mti sekanj ku ketalasiwe beme eganj mama kanzizit ke ku tiwe. Ma an ñenanj sekanj nâgât nâmti talasiwe beme eganj mama kanzizit ke ñep tiwe. ³⁴ Nej diindoma nâit, kan Angat Nemujanj nej kokotnanjgalen kanan keyet an zulanj tambuyet mka keñan kwepgat meluk tawemambaluwanj kwep ñen aikmepme ñen peme tabe. ³⁵ Ma imbi zulanj sanjo sâñsâñ tapmambaluwanj kwep ñen teti meti ñen peme tabe. ³⁶ [Ma an zulanj muluwen mulup tapmambaluwanj kwep ñen teti meti ñen peme tabe.] ³⁷ Zisasiyanj zet kegok zemdelanj zeme nembanjane ekjenanj egat yanjkwesiwien, "Amobotnanj, zenigen ke msat deset sokbewe?"

Ekjenanj kegok yanjkwesime Zisasiyanj diindoye, "Ke in nâip kan tep katnanj sanjgamanj penanj elikme age sambeyanj maondagip. Sekam kegogak kwitnanj kwitnanj ke ilinmagen sokbeme ekti nâmkawanj bewep."

18

Imbi ñenmak an zet nânâ ñenmak egegalen bemzenze zet

¹ Âpme Zisasiyanj bemzenze zet kapi nembanjaneyanj kan katanj dundume Kawawanjanj nânâyelen mzikat indaye ma ekjenanj nâmnuknanj ku mimiyelen kapigok diindoye. ² "An zet nânâ ñen mka teman ñengat matatan. Eganj Kawawanjgalen zetnanj ku gawepuyeye ma amgat nâme ku moge. ³ Âpme mka temanj keyegak imbi kwambet ñen ke matatan. Eganj an zet nânâ kemagan kan sambe mekoti zeye, 'Kasan ñenanj zelen nepgat geñ namukulem mi!' ⁴ Imbijanj kegok zeme an keyanj kan teepmanj penanj ku mukulem mimiyelen nâye yanjut bamgat iknanjgat kapigok zeye, 'Ke penanj, neñ Kawawanjgalen zetnanj ku manjgawepuyap ma amgat nâma ku mamozin. ⁵ Yanjut imbi kwambet kapiyanj kan katanj mekoti nuknanj nanayelen min keyepm mukulem mma kasananj mtopewe. Mneti kegok ku mma mekoti tapmnanepeme sekanjanj ma egat zimosetnanj eegat wisat miyap!'"

⁶ Amobotnanj Zisasiyanj kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, "An zet nânâ bekananj keyanj imbi kwambet ke ñep mukulem mpeye. ⁷ In nâwien Kawawanjat tambu msa mandundum samti keñinanj masuip ke eganj kasanjine zemindomti in maindamukulem min. Ma eganj sakwep maindamukulem min. ⁸ Neñ in diindoma nâit, Kawawanjanj iknanjgat pembedanjanjat mti sakwep penanj indamukulem mamin. Am nâgât manâmkijnpeip ma dundum naip ekjenanj keñin mkipmanj bemtapme kan kobawen ke koti indikbap."

Palisimak mânep takis titi an egetgalen bemzenze zet

⁹ Âpme Zisasiyanj kegogak bemzenze zet kapi am ilinanjat nâme kwetetepmanj beme am sambe ekjengat nâme bekananj beme maindiktalalip ekjen keyet diindoye, ¹⁰ "Ke kapigok, an zulanj sesewat mka temanj keñan dundusât mowebun. Ñen ek Palisi ma ñen ek mânep takis titi an. ¹¹ Ke moweti Palisi an keyanj am notnanj tabien ekjen keyanj eegalen nâmti kawanjanj sosok dendanj tati kapigok dunduye, 'Kawawanj, neñ gâgât wisikñ zeyap. Am notnanjanj kwitnanj kwitnanj guwak matimaip ma zet dâsuki manzeip ma

set kilen mamaip. Neŋ am ekneŋ keboŋ yek. Kawawaŋ neŋ gâgât wisikneŋ zuy neŋ takis mânep titi an kanda nemboneŋ yek. ¹² Neŋ sonda kataŋ kasup zut gâgâp meŋ zemkulumpemti dundundu etaŋ mamiyap. Neŋ meŋ ma mânep milawat matiyap ekneŋ keboŋgalen manje 10magengatnaŋ manje kwep ke gâgât manjeyap.’ ¹³ Egan kekok mme mânep takis titi an egaŋ Palisi an ekmagen soknaŋ ku tage. Beŋaŋ tati zikatnaŋneŋ neŋ ku ekme mobogalen nâye ma egaŋ bekananeŋ mimiŋaŋgat nâmti sakambuk penaŋ nâmti ŋokneŋ kusum toweti Kawawaŋgat kapigok dunduye, ‘Kawawaŋ, neŋ yomtonje ke nâmti dundugayap keyepm kembeŋ nâmti!’” ¹⁴ Zisasiyaŋ bemzenze zet kekok zemdelaneŋ zemti kapigok tusum zeye, “Neŋ diindoma nâit, takis mânep titi an keyaŋ sesewat mka temaŋ pemtoti mkanjaŋ mege. Ma Kawawaŋgat zikatnaŋ an keyaŋ kwetetepeŋaŋ kwage. Âpme Palisi an keyaŋ kwetetepeŋaŋ ku kwage. Am neŋaŋ iŋkaŋgat yomaŋgat nâme pepesut beme Kawawaŋgat sakambuk palen ku mandunduin ek ke Kawawaŋaŋ yomaŋ ku katipewe. Âpme naman am neŋaŋ yomaŋgat nâme nukneŋ beme sakambuk palen mandunduin ek ke Kawawaŋaŋ yomaŋ makatipein.”

*Zisasmak nempa isisik ekneŋgalen zezapat
(Matiyu 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Âpme an imbi sambeyan nembaneŋ okakneŋ Zisasmagen indakopme egaŋ betnaŋneŋ sekneŋ teŋgunyeyelen nâmti kobien. Kegok mme nembaneŋ ekneŋaŋ ke ekti ekneŋaŋ Zisasmagen ku kokogalen zemkulumindewien. ¹⁶ Nembaneŋ ekneŋaŋ kekok mme Zisasiyaŋ nempa okak mamaŋ bipmaneyet kwizet kekok kumti nembaneŋ ekneŋgat diindoye, “In nempa mam biwine zemkulumindendepiŋ. In peme neŋmagen kolit. Eneŋogat am ekneŋ nempa isikneŋ tototnaŋ keboŋ ekneŋaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnaneŋ mama ke tusuwep. ¹⁷ Neŋ penaŋ sukwep diindowi, in sekneŋ ku mtoti ma yomin ku bankumpemti nemunamba isikneŋ ekneŋgat sepeŋ ku mambep beme in Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnaneŋ mama ku tusuwep.”

*An mânep milawatnaŋmak neŋgalen zapat
(Matiyu 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ Âpme an damuŋ neŋaŋ Zisasmagen koti yanŋwesiye, “An zikat indanda dolakneŋ, neŋ mulup dolakneŋ neŋ ziboneŋ mti mama kanzizitgat zapat bewap?” ¹⁹ Egan kekok zeme Zisasiyaŋ dunduye, “Geŋ nâgât, ‘An zikat indanda dolakneŋ zenik.’ Zet keyet yanjaŋ neŋ nâmdelaneŋ zenik? Kawawaŋ kwewaŋ dolakneŋ. ²⁰ Geŋ Mosesiyelen zii zet kapigok tazin ke nânik. Ke kapigok kumpepeŋaŋ, ‘Geŋ awembiŋ kalalan ku mbanik ma kasa kasa kumti am ku kamane gakiwe ma kambu ku mbanik ma zet dâsuki ku zewanik ma mambipdineyeteŋ kandaŋidaneŋ meti zet nânâ katnan mambanik.’”

²¹ Zisasiyaŋ kekok zeme an damuŋ keyaŋ zeye, “An zikat indanda, kwitnaŋ kwitnaŋ zenik ke nempa isikneŋaneŋ baenen yanbemiŋ gawepumkwabaneŋ ewe manjagawepuyap.”

²² Kegok zeme Zisasiyaŋ zet ke nâmti egat pigok dunduye, “Geŋ mulup neŋ ewe mimiŋyelen tagain. Geŋ gilik zem mkandaneŋ meti milawadiŋ sambe tazin ke bemane kwitime mânep timtati am bekopsat indamtiŋgut neŋmagen kopmane meselup. Kegok mbanigen maneti dopmaŋ dolakneŋ kululuŋeŋ gwaen tiwanik.” ²³ Kegok zeme an ek mânep milawatnaŋ temaŋ penaŋ tasayeyepm zet ke nâmti mânep milawatnaŋgat keŋaŋ penaŋ beye.

²⁴ An keyaŋ kekok mme Zisasiyaŋ ke ekti zeye, “Am mânep milawalin temaŋ ekneŋaŋ msalen kapi am nâmkinepepeŋinmak Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnan maip ekneŋmak tususuyelen olalatnaŋmak mbep!” ²⁵ Zisasiyaŋ zet kekok zemti ewe kapigok tusum zeye, “Bo temaŋaŋ buŋi aimboŋaŋ isikneŋaneŋ neŋ ku modak. Yek penaŋ. Sepeŋ kegogak am mânep milawalinmagaŋ Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnan maip ekneŋmak tususuyelen nâmnukneŋaŋ penaŋ mamip.”

²⁶ Kegok zeme am tabien ekneŋaŋ zet ke nâmti egat yanŋwesiŋ, “Kegok beme kwiyaneŋ mama kanzizit neŋ tiwe?”

²⁷ Ekneŋaŋ kekok zeme Zisasiyaŋ zeye, “Mânep milawalaŋ set bekekme am Kawawaŋgalen zemâtâtâtgat katnan maip ke ku tusuwep yanjut Kawawaŋaŋ am ekneŋ keyet keŋin mim eleŋ beleŋ beme mama kanzizit ke neŋ tiwep.”

²⁸ Kegok zeme Pitayaŋ pigok zeye, “Wae, Amobotnaŋ, nânik, nin kwitnaŋ kwitnaŋ sambe pemann tapme geŋ gapmâbenn keyepm maneti keyet dopmaŋ Kawawaŋaŋ kwileki penaŋ ndawe?”

²⁹ Kegok yanŋwesiŋ Zisasiyaŋ kapigok diindoye, “Neŋ penaŋ sukwep kapigok zema nâit, am neŋaŋ nâgât ma zet zapat dolakneŋgapmti mkanjaŋ ma imbi nembaneŋ ma dapmenineŋ ma ipmamnotnaneŋ ma mambipmaneŋ mee pi katipemâbe beme” ³⁰ Kawawaŋaŋ

egat dopman omba penan msalen pien sawe ma maneti bam kululuŋen mama kanzizit ke sawe.”

*Zisas ek ewe ikjanŋat gakikiyet zapatnaŋ nembananeyet diindoye
(Matyu 20:17-19; Mak 10:32-34)*

³¹ Âpme Zisas ek nembanane 12 zem indamandamti kayakŋaset toweti kapigok diindoye, “An ekjen nâip, nin alak Zelusalem mka temanen tapmotnup. Golan zenze an ekjenan tipman baen Angat Nemunanŋ egat zewienen ke penanŋ mkawanbesâpm. ³² Âpme Zuda am ekjenŋalen amobotnaŋ Zelusalem mka temanen mambien ekjenan Loma gapman ekjenŋalen amobotnaŋine Zelusalem mambien ekjenŋat belinan mopma kasa kukuŋineyanŋ sokjan tati pep zet mnamti zawaganŋ waseknewep. ³³ Kegok mti sindiwanŋ nawitikti nome gakiwap. Yanŋut kasup tuk delanŋ peme gakikiengatnaŋ wati mamaen mobap.”

³⁴ Eganŋ kegok zeme nembanane ekjenanŋ zet keyet yanŋanŋ nâmkandabien. Zisasiyanŋ zet keyet yanŋanŋ ku mkawanŋ bemindemti zet keyet ekjenmagen enzilim tage keyepm ekjenanŋ yanŋanŋ ku nâmtâbien.

*Zisasiyanŋ Zeliko mka temanen an zikat beŋanŋ weyanŋpeye
(Matyu 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Âpme Zisas ek metneti Zeliko mka teman sokjanik mege. Ke mepme set ganzenanŋ an zikatnaŋ beŋanŋ ŋen totati mânep milawatgat mawekumtan. ³⁶ Âpme an keyanŋ am manŋe temanŋ ekjenŋat sepalak kwisakŋin ma zetet bambanŋin nâmti, “Wae, zigogat kwisak temanŋ amnanŋ tapmmukup,” am indayanŋkwesime ³⁷ am ekjenanŋ egat zewien, “Zisas Nasalet mka temanengatnaŋ kozin.”

³⁸ Kegok zeme eganŋ nâmti kwizet temanŋ kumti zeye, “Zisas, geŋ Dewitgalen alikjanŋanŋ, nâgât kemberŋ mi!”

³⁹ Kegok mme an ŋejanŋ bemti mobien ekjenanŋ kwizet peme tatagalen zemkulpewien. Yanŋut eganŋ zelin ku nâmti ewe tusumti kwizet omba kumti zeye, “Geŋ Dewitgat alikjanŋ, nâgât kemberŋ mi!”

⁴⁰ Kegok kume Zisasiyanŋ nâmti ewe ku meti selen keyegak tati zeye, “In an ke neŋmagen tetim kolit.” Zeme an zikatnaŋ beŋanŋ Zisasmagen tetim kopme yanŋkwesimti zeye, ⁴¹ “Wae, neŋ geŋmagen kwileki penanŋ mganŋayalen nâmti tazenik?”

Kegok zeme an zikatnaŋ beŋanŋanŋ zeye, “Amobotnaŋ, neŋ zikatn ewe eegalen nâyap.”

⁴² Eganŋ kegok zeme Zisasiyanŋ kapigok dunduye, “Zikadi belak zem ekbak! Nâmkinŋependanŋgapm zikadanŋ dolakjanŋ bein.”

⁴³ Zisasiyanŋ kegok zeme an keyanŋ zikatnaŋ keyegak ege. Kegok mme Zisas mâpmeti Kawawanŋ sesewatsaye. Ma am sambe menok ke ekbienanŋ ekjenanŋ kegogak Kawawanŋ sesewatpewien.

19

Zakiasiyelen zet zapat

¹ Âpme Zisas ma nembanane ma am sambe Zeliko mka teman kot patanŋ zemti Zeliko mka tungupmaset moweti mebien. ² Âpme mka keyegak mânep takis titiyelen amobotnaŋ ŋen milombi lombinanŋ sambe ke matatan kwitnaŋ Zakias. ³ Ya Zisasiyanŋ selen tapmepme eganŋ, “Zisas an kwi penanŋ?” nâmti eegalen mege. Eganŋ kegok mme am sambeyanŋ bembuluŋme ek an dananŋgapm Zisas ku ekti, ⁴ “Set kapiaset kosom,” ke nâmti kukjanŋgat meti tep kwitnaŋ sikamo keyet dukjan Zisas eksât nâmti mowege. ⁵ Âpme Zisasiyanŋ tep keyet yanŋanŋ sokjanŋ kokogalen koti ekme mopme Zakiyas ekti zeye, “Zakias, geŋ sakwep kwatot; neŋ alak gâlen mkaen geŋmak metaselup.”

⁶ Eganŋ kegok zeme Zakiasiyenŋ tep dukjanŋatnaŋ sakwep kwatot zemolonŋen mpemti keŋan olonŋen penanŋ beme Zisas aikti eegalen mkaen mebun. ⁷ Zakiasiyenŋ kegok mme am sambe ke ekbienanŋ zet yupmet yupkot mti zewien, “Zisas ek ayomtonŋ eegalen amkup mezin!” zewien.

⁸ Egelanŋ ke meti mka keŋan moti totati tagoun. Kegok mme Zakiasiyenŋ dendanŋ watati Amobotnaŋŋat kapigok dunduye, “Amobotnaŋ, geŋ nâmbak! Neŋ milombi lombin butnanŋ kalanŋi am bekopsat indamti am notnanŋmagen tetimae mti mânewin tiwan ke sek zulak zulak dopmanŋ tusum indasap.”

⁹ Eganŋ kegok zeme Zisasiyanŋ dunduye, “Alak mka kapiyet tonŋanŋ geŋmak imbindi nembandine in Kawawanŋgalen Zet Zapat Dolakjanŋ nâmti yomin bamkumpemti Kawawanŋgalen nemunamba kwalip. ¹⁰ Ma Angat Nemunanŋ neŋ am Zakiyas ek nembonŋ

Kawawangat ku manâmkiñpenti yom mamip ekjen indamukulem msâgât ma yomin katipeyelen keyet toban.”

*Mânep kasetnañ golmak keyelen bemzenze zet
(Matiyu 25:14-30)*

¹¹ Âpme am manje temañ Zisasiyelen zet nâmdelan zeme egañ bemzenze zet ñen zesât nâye. Kan keyet ekjen Zelusalem mkaen sokñan koti ekñenañ otnâwienen Kawawangalen zemâtâtâtgat katnan mama alak sakwep sosok sokbesâpm ke otnâme Zisasiyañ kenjan indikmâtâti ¹² bemzenze zet ñen kapigok zeye, “An kwizapatnañmak ñen manje yañ egañ msat beñañ mepme keyelen amobotnañ msatnañgalen amobotnañ kwakwagalen ombempeme gilik zemti msatnañ yañ kokogalen weyañ weyañ mge. ¹³ Kan egañ mebegalen tati mulup anjane 10 ekñengat zeme kotondakme mânep kanziñañ golmak ke kwep kwep indamti kapigok diindoye, ‘An ekjen nâit, mânep kapiyañ mulup notnañ same mânep tâgâñañ butnañ mandamindame neñ koti ekbañ.’

¹⁴ Kegok zemindemti mepme am mkañañ ñande kwep ekñenañ sekañañ nâmpewien keyepm an zet zenze notnañ indome ekmagen meti kapigok zewien, ‘Nin geñ amobotnañ tatagat ku ndembeme wisat mgenup.’

¹⁵ Ekñenañ kegok zewien yanjut amobotnañ ke msat keyelen amobotnañ amnañ ombempeme gilik zem msatnañ yañ koge. Kotati mulup anene 10 ekjen keyet zeme kopme mânep indaye keyet yañañ nânâyelen indamandaye.

¹⁶ Kegok mti mulup an ñen kukñañgat koti amobotnañgat dunduye, ‘Amobotnañ, geñ mânep golmak kwep nawanan ya ke mulupmañ sama mânep tâgâñañ 10 mandawan.’

¹⁷ Egañ kegok zeme amobotnañañañ dunduye, ‘Geñ mulup nempa dolakñañ penañ keyepm geñ mulup dolakñañ penañ mbanan! Geñ kwitnañ kwitnañ isikñañ weyañ dolakñañ ekdamuñ mbanan keyepm neñ mka ñande temañ 10 geñ gema indikdamuñ mbanik.’ ¹⁸ Sakam kegogak mulup an ñenañ amobotnañmagen koti zeye, ‘Amobotnañ, geñ mânep golmak kwep nawanan ya ke mulupmañ sama tâgâñañ 5 aikban.’ ¹⁹ Kegok zeme amobotnañañañ dunduye, ‘Geñ mka ñande 5 gema indikdamuñ mbanik.’

²⁰ Kegok sokbeme mulup an ñenañ koti zeye, ‘Amobotnañ, gâlen mânepdi golmak kwep ke pine. Neñ sanjum pañañañ kwaikti belak mambema tazin. ²¹ Geñ an kenji kaliñañ keyepm neñ gâgât kiñgati mânep golmak belak mambema tazin.’ Kegok zemti egañ ewe tsum zeye, ‘Geñ mânep amnañ bemberñañ ke geñ matinik ma sunjem sanjo amnañ tim onzenñañ ke geñ kegogak matinik.’

²² Egañ kegok zeme amobotnañañañ dunduye, ‘Geñ mulup an bekañañ penañ. Gitañgat zedi tazenik keyet neñ zemgosowap! Geñ nâgât yañ nânik. Neñ an kenji kaliñañ ma am notnañañ milawat bemberñañ matiyap ma sunjem sanjo timonzenñañ ke matiniyañ. ²³ Ya kegok benak beme kwilekiyet mti nâlen mânepm mânep mkañañ ku bewanan? Kegok mbanan ze neñ mânep tâgâñañ notnañ mandam nanak.’ ²⁴ Amobotnañañ kegok zemti am notnañ ke tabiengat zeye, ‘In mânep kwep golan mimiñañ ekmagen tasain ke mti an mânep 10 tasain an ke sait.’ ²⁵ Egañ kegok zeme ekñenañ zewien, ‘Amobotnañ, ek mânep golmak 10 tasain. Kulekiyepmti mânep kwep kapi eksasenu?’

²⁶ Ekñenañ kegok zeme amobotnañañ zeye, ‘Neñ diindoma nâit an ñen kwitnañ kwitnañ notnañ tasame mulupmañ masain beme kwitnañ kwitnañ notnañ ewe tusumti same ekmagen polak polak wemsawe. Âk an ñen kwitnañ kwitnañ ñen isikñañ tasawe beme ewe kwitnañ kwitnañ isikñañ penañ bugan tasain ke kogak menzempewep.’ ²⁷ Kegok zemti ewe kapigok tsum zeye, ‘Neñ amobotnañ msat ñengalen takwapma am nâgât zekuku mti nâgât ku nâmtikñañ mbien ekjen ke indatim kot nâgât zikatnnañ indome gakit!’ ”

*Zisasiyañ Zelusalem mka temañ keñañ moge
(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Zân 12:12-19)*

²⁸ Âpme Zisasiyañ bemzenze zet kegok zemdelan zemti egañ ñenañ mepme nemberane ma am sambe ekñenañ Zelusalem mowewegalen mâti mowebien. ²⁹ Moweti Betpage ma Betani mka ñande teman mobogalen moti kalañ ñen kwitnañ Olip Kalañ ke motati nemberane zut kukñañgat ideme mebegalen ³⁰ buñañ zet kapigok zemideye, “An zut, Betani mka ñanden sokñañ kada meti keñañ moweseluwen donki nemberañ tegen opempeñañ amnañ ku mim mamañañ ke ekti kaluti nenmagen pien tetim koselup. ³¹ It kegok mmalut toñañañ kapigok idayañkwesisem, ‘It kwilekiyet donki tekñañ takwalelup?’ zeme it kapigok dunduselup, ‘Amobotnañañañ kapiyañ mulupmañ sasayelen zemndep,’ kegok zeselup.”

³² Kegok zemideme egeñañ meti mkaen patañ zemalut kwitnañ kwitnañ Zisasiyañ kabem idaye keyet katnañ sokbeye. ³³ Kan keyet ke metati donki ñen ekti tegeñañ

takwalepmalut donki keyet tonjanj koti idayanjkwesiye, "It kwilekiyet donki tekjanj takwalelup, e?"

³⁴ Eganj kekok idayanjkwesime egelanj zewun, "An nodi, Amobotnanj kapiyanj mulupmanj sasem." Egelanj zet dopmanj kekok zemti ³⁵ donki nembananj piwan Zisasmagen teti meti tagâ melakandu teepmanj gulumti donki palananj yanggempemti Zisas mukulem mti donki palananj ambepeme moge. ³⁶ Âpme kan Zisasiyanj donki duknanj motati megeen am sambe penananj tagâ melakandu teepmanj gulumti donkiyanj set megeen yanggempeme mege.

³⁷ Kegok sokbeme Zisas ma am ekjenanj Zelusalem mka temanjagen soknanj koti set isiknanj Olip Muluwen towezinen ke patanj zewien. Ke koti am sambe Zisas mâti kobien ekjen keyanj yanjbemti Zisasiyanj menok temanj mzikat indaye keyet Kawawanjgat wisikj zemti kwizet palen zemesewati kapigok kuwien,

³⁸ "Kawawanjanj Nemunanj Amobotnanj ombempeme kozin keyet nin olojen penanj mnuj;" *(Sam 118:26)*

Ekjen sambe kululunjen talip ekjenanj sesewatpeit ma nin Kawawanj kululunjen gwaen penanj tazin egat kwitnanj mmot penel!"

³⁹ Kegok sokbeme Palisi an notnanj am ekjengat tunjuwinan ke tati Zisas ekti kapigok yanjkwesiwien, "An zikat indanda, gej mangendine ekjen kapi zemkulumindemane kwizetpinj buzak talit!"

⁴⁰ Ekjenanj kekok zeme Zisasiyanj diindoye, "Notnne, nej zema nâit, ekjenanj kwizet kukupinj mseip beme nanzanj ekjenanj Kawawanjgat kwitnanj zemesewatseip."

Zisasiyanj Zelusalem mka walebe keyet nâmti si suye
(Luk 13:34-35)

⁴¹ Ke meti Zelusalem mka temanjagen soknanj kwati Zisasiyanj Zelusalem ekti eganj kejanj bekananj beme sumti ⁴² kapigok zeye, "Zelusalem am, nej nâyawen in kwileki mti kejanj sewaknanj aiikgalen ke in ku nâip alak kejanj sewaknanj aiikgalen kan delanj zein. ⁴³ Âpme bangat kasanjineyanj inmagen kot nembet nembet indabembuluñti sepalonj teepmanjanj ingalen kimbalen tim onzemti keyet dukjaset moti nembet nembet walatobep. ⁴⁴ Ke kwatoti mka temanj kapi kasanjineyanj walebep ma am kejanj matalip ekjenanj keggak walebep. Ma mka nanzanj walalatnanj ma kimbat ma sesewat mka temanj nanzanj walalatnanj ekjen keyanj mundumin katipemti lala bubuk totemebep enenogat alak Kawawanjanj An in yomengatnanj gilik zemindatitijet zempeme kozin ke in ku mkipmanj beip!"

Zisasiyanj sesewat mka temanj kejanj moge
(Matiyu 21:12-17; Mak 11:15-19; Zân 2:13-22)

⁴⁵ Âpme Zisasiyanj kekok zemdelanj zemti Zelusalem mka temanj kejanj ke moti sesewat mka temanj kejanj moweti ekme amnanj kejanj ke aem kwaem tapmme yanjbemti indamâti zeye, ⁴⁶ "Kawawanjgalen Zet Itnanjanen pigok zeme meluwanj miminjanj, 'Nâlen sesewat mkan ke amnanj dundundu mulup ke mbep.'" *(Aizaya 56:7)*

Yanjut in naman mme, *(Zelemia 7:11)*

⁴⁷ Kegok mdelanj zemti msasa katanj sesewat mka temanj kejanj am zezapat dolaknanj mzikat indaye. Kegok tapmme sâpe sâpe bumbu an ekjengalen an nejnanj bembe ekjen ma an zii zet zikat indanda ekjen ma sesewat mka temanjgalen an damuj ekjenanj Zisas kume gakikiyelen setgat timabien. ⁴⁸ Ekjenanj kekok mimiyet nâwien keyanjgulak am sambe ekjenanj egalen mzikat indandanjanjgât nâmtiknanj penanj mti ekjenanj egalen zet sambe ke nânâyelen etanj nâwien keyepm kekok ku mbien.

20

Zisas mulupmanjgalen windeyet yanjkwesiwien
(Matiyu 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Âpme kasup njengat Zisasiyanj sesewat mka temanj kejanj tati am Kawawanjgalen Zet Zapat Dolaknanj tazikat indamanje. Eganj kekok tapmme sâpe sâpe bumbu an ekjengalen nejnanj bembe an ma zii zet zikat indanda an ma sesewat mka temanjgalen an damuj ekjenanj ekmanjen koti ² kapigok yanjkwesiwien, "Wae, gej winde deyetnanj ma kwiyanj nângame amnanj sesewat mka kejanj bem kwiti kwiti tapmme indamâbanan?"

³ Ekjenanj kekok yanjkwesime Zisasiyanj pigok zeye, "An ekjen, nejanj yanjkwesisi kwep penanj indayanjkwesiwi. Ele, notnne, zeme nâmbi, ⁴ Zân tu zulutindende an ek am tu zulutindendeyelen kwiyanj nâmpye? Kawawanjanj nâmpye ma amnanj nâmpewien?"

⁵ Eganj kekok zeme ekjenanj ilinak zenâ zenâ mti zewien, "Nin egat zigok zesenuj? 'Kawawanjmagengatnanj,' zesenuj beme eganj zet dopmanj pigok zesem, 'Yanj kok ke

kwilekiyet mti Zângalen tu zululut mulupman ke ku nâmkijpewien?’⁶ Yanggut nin, ‘Ammagen,’ zesenuw beme an sambeyan nanzanaj ndome gakisenup. Enenogat ekjenan nâiwen Zân ek golan zenze an dolakjan kegok nâip.”⁷ Kegok zemti ekjenan Zisasiyet dunduwen, “Wae, deyetnan ke nin ku nâup.”

⁸ Kegok zeme Zisasiyan diindoye, “Ele, neŋ kegogak winde deyetnan timti kwitnan kwitnan tapmiyap ke ku zema nâseip.”

*Wain mulup an keŋ katik ekjenagen bemzenze zet
(Matiyu 21:33-46; Mak 12:1-12)*

⁹ Âpme Zisasiyan zet kapigok tusum zemti bemzenze zet nŋen am ekjenmagen zemkawan bemindeye, “An nŋenan wain alikjan mulupmanen ondemti an notnan ekjenan ekdamuŋ mti ikjanŋat notnan sasayelen zemindemti msat pemŋen meti kwesin manŋe.”¹⁰ Ke mepmame kan wain katnanaj elikti nŋep bem weme an mulup toŋan mulup an nŋen zempeme wain katnan egat weŋanŋok muluwen ke titiyelen mege. Kegok zempeme mege yanggut an ekjen mulup damuŋ mamtemien ekjen keyan mulup an ke omba penan kumti kwitnan nŋen sasapiŋ mme belak mege.¹¹ Kegok sokbeme an mulup toŋan ewe mulup an nŋen zempeme muluwen ke mege yanggut mulup damuŋ mamtemien ekjenan kumsage penan mti zet sakambuk igak igak msamti belak kwitnan nŋen sasapiŋ zempeme mege.¹² Kegok sokbeme mulup toŋan mulup nembra nŋen ewe zempeme keyegak mege. Yanggut mulup damuŋ ekjenan kumsage penan mti zempeme kimbat zupman toge.¹³ An kemagen kegok sokbeme mulup toŋan keyan ikjanŋat zeye, ‘Neŋ zigok penan mbawe? Oo, alakŋati nâyap. Neŋ nananŋat nemun penan gogot mamiap ke zempema muluwen ke mebe. Kegok mbawen ekjenan eksemti wain katnan nŋep same kobe!’¹⁴ Egan ikjanŋat kegok zemti ikjanŋat nemunan ke peme mege. Ke meti muluwen kokogalen sokjan kopme mulup damuŋ mamtemien ekjen mulup toŋan ikjanŋat nemunan ke ekti ilinak zenâ zenâ mti zewien, ‘Ikjanŋat nemunan kwitnan kwitnan sambe kapi toŋan bewe keyepm nin kuman gakime kwitnan kwitnan sambe kapi nin toŋan bewanup.’ Kegok zewien.¹⁵ Ekjenan kegok zenâ zenâ tapmme mulup toŋanŋat nemunan keyan paselangatnan kenan moti ekjenmagen sokjan mepme ekjenan ambeti paselen watoti kume gakiye.” Zisasiyan kegok zemti am indayanŋkwekiye, “In zigok nâip, wain mulup toŋan an keŋ katik ekjen kemagen zigok mimindewe?”

¹⁶ Egan kegok zemti ewe kapigok tusum zeye, “Mulup toŋan keyan kasa kuku an ekjenmak koti an keŋ katik ekjen indome gakime wain mulup ke an notnan belakjan indame ekjenan ekdamuŋ mti wain katnan notnan ikjanŋat sasayet nâmti indaye.”

Egan kegok zeme am tabien ekjenan ke nâmti zewien, “Yanggut an keŋ katik ekjen keyan kok ke nŋep ku mbiek!”

¹⁷ Ekjenan kegok zeme Zisasiyan ekjen indikti kapigok diindoye, “Kawawangalen Zet Itnananen zet papiaen kapigok kumpepenan, ‘Mka walalat an ekjenan tepum nŋen ekme bekanan beme wisat mti peme weŋe. Yan tepum kewan tepum miŋan beye.’ (Sam 118:22)

Zet kapiyet yanjan zigok?”¹⁸ Zemti ewe tusum zeye,

“‘Tepum ke amnan, “Sambuŋan,” zewien yanggut tepum ke kaliŋan. Ya amnan tepum keyet dukjan tokutuin beme tepum tapeŋ tapme am ke gakiwep. Ya tepum keyan am keyet palen tokutun beme am keyan kegogak gakiwe.’ (Aizaya 8:14-15)

Keyepm neŋ tepum kenok beyap.”

¹⁹ Egan kegok zeme zii zet zikat indanda ma sâpe sâpe bumbuyelen an nŋenan bembe ekjenan Zisas keyegak atamti mka katikjan pepeyelen nâwien enenogat bemzenze zet keyan ekjen indaampuye. Ekjenan kegok mimiyelen nâwien keyanŋut am manŋe teman ekjenan nanzanaj ndoseip ke nâmti kinŋabien.

*Takis mânep bembeyet Zisas yanjan m ekbien
(Matiyu 22:15-22; Mak 12:13-17)*

²⁰ Kegok nâmti ekjenan Zisas weyan maeknâmtemien. Ekjenan kegok tapmti an dâsukiton notnan mânawan indakwitimti zemindeme an pembenanŋok Zisasagen zikat kambu eegalen ma egan zet zemyunŋume zii zet zikat indanda ma sâpe sâpe bumbu an nŋenan bembe ekjenmagen gilik zem koti zemkume ekjenan Loma gapmangalen amobotnanmagen zemkumti winde tasain ma zemdelan zenze ekmak tazingapm zemindeme mebien. Yanggut an zikat kambu eek ekjen ke an bekanan.²¹ An zikat kambu eek ekjen keyan meti Zisasiyet yanŋkweyiwen, “An zikat indanda, nin nânuwen gâlen zedi ma mzikat indandandi esemter penan mamkawan benik. Nin nânuwen am kwilinmak ma am kwilinpin ekjenmagen Kawawangalen Zet Zapat Dolakjan sakam kwep mamkawan bemindenik. Yanggut geŋ zet penan Kawawangangatnan amnan mama mimi zigok tatagalen ke mamkawan bem indenik.²² Ekjenan kegok zemti ewe tusum zewien, ‘Ele

zemande nâne. Ningalen zii zelan zeinen nin mânep takis Loma gapman sasayelen ma yek?”

²³ Ekñenan kekok zeme Zisasiyan ekñengalen tetimaenjin ke ekmâtâti kapigok diindoye, ²⁴ “Ele, notnne, in mânep kanziñan nñen taindain beme name ekbi. Mânep palen an zimosetnan ma kwitnan kwiyelen kumpepenan?”

Kegok indayan kwesime ekñenan zewien, “Loma gapmangalen amobotnan kwitnan Sisa eget weñanmak kwitnanan tazin.”

²⁵ Ekñenan kekok zeme Zisasiyan zeye, “Ele, kwitnan kwitnan amobotnan Sisayet weñan tatatnan beme ek sawep ma am in Kawawan iññan galen bet muluwan keyepmti in iññan gat zapat mait.”

²⁶ Kegok diindoye keyepm kan egan ammak tapme ekñenan ekmagen tetimae mti zemkukuyelen nñen ku mbien enenogat egan ekñengalen yan kwesisi dopman zeye keyet nântemtem mti zetpin buzak tabien.

*Sadusi ekñenan am gakikiengatanan gilik zem wawat keyet Zisasi yan kwesiwien
(Matiyu 22:23-33; Mak 12:18-27)*

²⁷ Âpme Sadusi an notnan Zisasmagen kobien. An ekñen keyan maotnântemienan am gakikiñan ku belek zemwabep. Kogogapmti ekñenan koti Zisasiyan yan kwesiwien, ²⁸ “An zikat indanda, Mosesiyan meluwan papiaen kapigok kuye,

‘An nenan imbiñan wadak ya maneti an keyan nemanan pin gakinak beme notnan isikñan imbi kwambet ke wati notnan temangalen kwitnan mwawagalen nembra ambedak.’”

(Zii Zet 25:5)

²⁹ Kegok zemti ewe tusum zewien, “Kan nñen an nñengat nemulatnene 7 mamkwabien. Ya yuninan imbi wati nemunamban pin belak gakiye. ³⁰ Yuninan gakime munan pin imbi kwambet ke wage. ³¹ Ya muninmagen sakam kekok sokbeme an gwalan imbi kwambet ke wage. Sakam kekok ekñen sambemagen ilindin sokbeme nemunamban pin gakiwien. ³² Ekñenmagen kekok sokbeme bam penan imbi keyan gakiye. ³³ Kegok sokbeme an 7 ekñenan imbi ke mkipman bewien keyepm kan am gakikiñan belek zem mamayan wabep kan keyet imbi ke an kwiyet imbiñan penan bewe?”

³⁴ Ekñenan kekok zeme Zisasiyan diindoye, “An ma imbi alak takwalip kapiyan awembin mameip ³⁵ yan gut an ma imbi ekñenan kululungat zapat matalip ekñenan nñep gakikiengatanan belek zem wati kululun mobep. An imbi ekñen keyan kululun gwaen awembin ku mambep. ³⁶ Ma ekñenan enselnok mamti ewe ku gakiwep. Ekñen Kawawangalen nembra matalip enenogat ekñenan gakikiengatanan belek zem wabien.

³⁷ Âpme ingalen yan kwesisi penan am gakikiñan ganatnan wawat keyet yan nânât nânti mkoloen yan kapigok. Mosesiyan am gakikiñan mambelek zemwati mama kanzizit matip keyelen yan msokbembeyelen Kawawan didik kunduman tep tazime keyet Moses sokbemsame Mosesiyan Kawawangat kapigok zeyeyet meluwan mge ke maini ku manâmâtâlip? Mosesiyan Kawawangat kapigok zeye,

‘Geñ alak kapiyet Abalaamgalen Kawawan ma Aisakgalen Kawawan ma Zekopgalen Kawawan tadnik.’

(Kisim Bek 3:6)

³⁸ Wae, ek am gakikiñan galen Kawawan yek. Ek am iññan mama kanzizit gat zapat ombemindeye ekñengalen Kawawan mangeyan tapmain. Am gakiwien ekñen ewe alik mamaip enenogat Kawawan nâmindeinen ekñen alik iññan nembon tapmaip.”

³⁹ Egan kekok zeme zii zet zikat indanda an ekñenan zewien, “An zikat indanda, geñ yan kwesisiyet dopman dolakñan penan zenik!” ⁴⁰ Kegok ke sokbeme Zisasiyet yan kwesisi nñen yan kwesisiyet iññan ganatnan mak mbien.

*Kilais ek Dewitgat alikñan ma eget Amobotnan
(Matiyu 22:41-46; Mak 12:35-37)*

⁴¹ Âpme Zisasiyan am ekñengat diindoye, “Am inmagatanan nñoktik dâsuki nñen tageen kapigok, Kilais ek Dewitgat in sokñan etan manzeip. ⁴² Dewilan Kilaisiyet zet kapi kulekiyet mti papia kwitnan Sam keyet keñan kapigok kuye,

‘Amobotnan Kawawan nâlen Amobotnan gat pigok zeye: geñ betn penaset kwatotati tapmpomane ⁴³ kasandine mtoindewap.’

(Sam 110:1)

⁴⁴ Dewilan Kilaisiyet ‘Amobotnan’ zeye ke zigoset mti in ‘Dewitgat alikñan etan tadak?’ Ke penan Kilais neñ sokbewan yan gut neñ Kawawangat Nemunan penan kogogapm Dewilan zet zapat itnan nñen kuyeen ke nâgat ‘Amobotnan,’ zeye eneyet neñ Kawawan zemnemetot amgat yomgat dopman gakiyiet toban.”

*Zisasiyan an zii zet zikat indanda ekñengat mama mimi kumâbâgat zeye
(Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40)*

⁴⁵ Æpme am sambeyan wak bemti Zisasiyelen zet tatnâme egan nembanyaneyet kapigok diindoye, ⁴⁶ “In zii zet zikat indanda an ekngalengaleng nɔktik mgasik ke ku mâti mbep. Ekjenan melakandu teepman gwaen biminangatnan baen selinan tot lapit mepme mamti ilinangat nâme mobotnan beme selen ma tambangumen mame amnan sekjin moindendeyet etan manâip. Ekjenan sesewat mkaen amobotnangalen mundumen njenan gwaenen etan mametalip. Ma ondedak temanen ekjenan meu ma songom teman indame niniyelen etan manâip. ⁴⁷ Ma ekjenan imbi kwambetgalen mânep milawat ma mkanjin mee pi menzem timti indamâpme kilen mepme dundundu teepmanan myunggunjin beke mamimatanepepe amnan nep ku eegalen mambein keyepm kan delan zenze kanen Kawawanjan zem indomti tosanjin bekanan penan mmoti indawe!”

21

*Imbi kwambet njenan tewalan mânep beye
(Mak 12:41-44)*

¹ Æpme Zisasiyan sesewat mka teman kejan mânep pelep mambeip keyet soknanik tati ekme am mânep milawalinmak notnan ekjenan tewalan mânewin teman pelewen tapeme topwemaŋge. ² Ma egan kegogak ekme imbi kwambet bekopsat njenan koti mânep naman isisiknan zut piwan peme pelewen towege. ³ Kegok mme Zisasiyan ekti nembanyaneyet zeme kopme pigok diindoye, “An ekjen, nen penan sukwep zema nâit. Imbi kwambet bekopsat kapiyan mânep pelewen bep keyan an imbi sambe notnanan tewalan beyo bee bebemindein. ⁴ Am mânep milawatmak notnan ekjenan mânewin omba penan tatindainangut butnan bugan timti kot pelewen time towelep. Yangut imbi kwambet bekopsat keyan mânepman bugan elak kopeme pelewen towepme delan zein. Mkananen daenen butnan nen ewe ku tasain, yek penan.”

*Zisasiyan Zelusalem sesewat mka beke kumasekbep keyet zapatnan diindoye
(Matiyu 24:1-2; Mak 13:1-2)*

⁵ Æpme Zisasmak nembanyane ekjenan sesewat mka temanengatnan toti mepmambe nembanyane notnanan sesewat mka temanngalen nanzan teman kwetetepman ma am Kawawanngat taolet mânep teman bewien keyelen miak miaknan dolaknan penan ke ektemtem mti zewien. ⁶ Ekjenan kegok zeme Zisasiyan diindoye, “In kwitnan kwitnan ekti zeip ke kan nengat kasa kuku ekjenan kumasekme nanzan keyan mundumin katipemti lala bubuk totemebep.”

*Sisipenpen sokbewe keyet Zisasiyan zemkawan beye
(Matiyu 24:3-14; Mak 13:3-13)*

⁷ Egan kegok zeme ekjenan kapigok zewien, “An zikat indanda, zenagen ke pe zuknan sokbewe? Ma kwilekiyan mkawan beme kan keyan kwasâpm ke nâwanup?”

⁸ Ekjenan kegok zeme Zisasiyan zeye, “An sambeyan nâlen kwilen koti, ‘Nen Kilais!’ zewep ma, ‘Kan delan zenze ilak kozin.’ Kegok zeme in zelin gawepumti indamâbâpin. In weyan ekmâtâbep mneti indayunguwepgat. ⁹ Ma in msat teman nengalen kasa kuku an ekjenan msat teman nengalen kasa kukumak aume nâmti in keyet kingagapin. Enenogat kwitnan kwitnan kebon keyan kuknanngat sokbewe wa ke kan delan zenze yek.”

¹⁰ Kegok zemti egan ewe tusum zeye, “Msat teman njenmak msat teman njenmak meaum kweaum mbalup. ¹¹ Ma mâkinan teman penan kwabe ma meuyet kamber sokbewe ma nuknan ekjen kebon ke msat katan sokbewe. Ma kwitnan kwitnan kingagatnanmak sokbeme amnan ke ekti kingabep. Ma kululun pilin mamanan sokbeme amnan ekti kingabep. ¹² Kan kwitnan kwitnan keyan sokbembepin mme inmagen sisipenpen teman nâgât mti mimindawep ma in notnan an damuj ekngat zikalinan sesewat mkaen indatim mepme ekjenan zem indomti mka katiknan indewep. Ma in notnan msalinangalen amobotnan teman ma amobotnan egat kandan matalip ekngat zikalinan zemindowep. Nennmak matusuip keyepm nuknan kegok inmagen sokbewe. ¹³ In kegok mbewen set katan dolaknan Kawawanngalen zezapatnan zemkawan membeyelen sokbewe. ¹⁴ In zelen ewe mebebin tati, ‘Zet zigok zewanup,’ keyet yayan mti nâmnuknan mimipin ¹⁵ enenogat nen zet zenzeyelen nânâ dolaknan indama zet zenzeyeen kanen kasajine ekjenan in ku mtotindewep. ¹⁶ Ma notnan in mambiwin ma noline ma sip butnan ekjenan msalinangalen amobotnan ekngat belinan beme mka katiknan indewep. Ma in notnan indome gakiwep. ¹⁷ Ma in nen napmât maip keyepm am sambeyan ingat sekanngan nâmindewep. ¹⁸ Yangut nen indikdamuj mbap keyepm an njenan ku indowe ma kegogak nɔkzuwin nen ku towembe. ¹⁹ In kegok mimindame in nâmkijpepen kalijan tabewen in mama kanzizit ke nep tiwep.”

*Zelusalem mka teman walebe keyet Zisasiyan zemkawan beye
(Matiyu 24:15-21; Mak 13:14-19)*

²⁰ Âpme Zisasiyan kapigok tusum zeye, “In ekme kan kasa kuku an ekjenan Zelusalem mka teman kot bembulunje in nâwep, ‘Owen, walelelak soknan sokbesâpm,’ ke otnâwep. ²¹ Kegok sokbween am Zudia msalen talip ekjenan kunzuŋti kalaŋ duknan mowebep. Ma am nenan mka teman kenan tapmambe egaŋ ke pemti pem nen mebe. Ma am nenan mka teman ganzenan talip ekjenan mka teman kenan ku mobep. ²² Kan keyet Kawawanjan Zuda am yominanŋat dopman bekanan penan indawe. Ke Kawawanŋalen Zet Itnananen meluwan kumpepenan keyet katnan sokbwe. ²³ Keyan sokbween imbi kenmak ma imbi nempa okaknanmak kan keyet ekjenan kunzunŋgat nâmnuknan penan mme ekjenmagen kwitnan kwitnan bekanan penan sokbwe. Enenogat nuknan teman penan msalen kapi sokbwe ma Kawawanjan Zuda am ekjen kemagen nenzinŋan penan nâmbep. ²⁴ Ma am notnan kasajineyan wanaman indanje gakiwep ma notnan msat benan benan indatim mepme ken titi mulup kalinjan mbep. Ma am Zuda manje ku sokbembenan ekjenan Zelusalem mka teman kenan timkwati kwitnan kwitnan kumasekti kegok mme ekjenŋalen kan delaŋ zeme peme tabe.”

*Angat Nemunanjan kokotnanŋalen kan
(Matiyu 24:29-31; Mak 13:24-27)*

²⁵ Âpme Zisasiyan zet ewe kapigok tusum zeye, “Kan keyet pilin mamanaman sepem igak igak kasup ma eyonŋa ma wenzim ekjenmagen sokbwe. Ma am msat sambe katan ekjenan kwitnan kwitnan ke sokbeme kandadat mulup mbep ma nembu teman kwisaknan ma nembu maman teman takutume kwisaknan nomti kinŋagat omba penan mbep. ²⁶ Ma wenzim ma kwitnan kwitnan sambe ekjen keyan mundumin matokwaliwen puluk pilik pemti mundum belaknan tokwabep keyepm am sambeyan kwitnan kwitnan sokbesâpm keyet nâmti kinŋagat omba penan aikbep. ²⁷ Kegok sokbeme Angat Nemunanjan zanza palen winde temanmak ma sanŋa sonŋa busatnan teman kenan kopma nikbep. ²⁸ Âpme kan keyan yanbemi sokbween in dendaŋ tati zikalin kululunjen ekme mobe enenogat Kawawanjan in indatitiyelen kan ilak bududuk bein. Kegok otnâwep.”

*Tep balam balamegeset nânâ aikgalen
(Matiyu 24:32-35; Mak 13:28-31)*

²⁹ Âpme Zisasiyan bemzenze zet nen kapigok zeye, “In balam balam tep ekjenŋat otnâit. ³⁰ Kan tep balam balam katnan yanbemi kwapme manzeip, ‘O, ilak mtete yanbesâpm’. ³¹ Sakam tep katnan kwabe kegogak kwitnan kwitnan mamanaman ekjen keyan sokbeme nâwep, ‘Ilak Kilaisiyelen zemâtâtât katnan mama kanan soknan bein,’ otnâwep.

³² Neŋ penan sukwep diindoma nâit am alak talip kapi ilindin ku gakimâpme kwilekiki sambe kapi sokbesâpm. ³³ Âpme msat ma kululunjen asekmalut delaŋ zesâpm yanŋut nâlen zetn delaŋ zenzenepin matapmambe.”

*Kan delaŋ zenze sakwep kosâpm keyepm weyan ekmâtâbep
(Matiyu 24:34-51; Mak 13:30-37)*

³⁴ Âpme Zisasiyan zet ewe tusum zeye, “Weyan ekmâtâbep! Mneti in amandanda ma tu kalinjan ma segalen kwitnan kwitnanŋat nŋoktiknin teman ekjen keyet nâmkatik bemti tapmne peme kan delaŋ zenze sakwep kobeyet weyan eksemi mambe. ³⁵ Ke sakaman lelebeyan kwap sakwep makuin kebon msat sambe am ekjenmagen sokbwe. ³⁶ In weyan ekmâtâti Kawawanŋat dundupeŋ tapme winde indame kwitnan kwitnan nuknan keyan inmagen gwanŋumpe in windeben tabep. In kegok mbewen Angat Nemunanjan nâgât zikatnan nen tabep.”

³⁷ Âpme kasupgat Zisasiyan Zelusalem mka teman tati egaŋ Kawawanŋalen Zet Zapat Dolaknan sesewat mka teman kenan am mamzikat indamtan. Egaŋ kegok tapmme tambume egaŋ Olip Kalaŋan meti mawemtan. ³⁸ Kegok mamme msat msame am sambeyan sesewat mka teman tambunan penan Zisasiyan Kawawanŋalen Zet Zapat Dolaknan Penan mkawan beme nânâyelen makotemien.

22

*Zudasian amobotnan ekjenmagen Zisas zemkukuyet zetik mge
(Matiyu 26:1-16; Mak 14:1-11; Zân 11:45-53)*

¹ Âpme Nupmanan Yispiŋ Niniyelen Kendo kwitnan nen Anŋalan Kendo soknan sokbeye. ² Ke sokbeme sâpe sâpe bumbuyelen an nenan ma zii zet zikat indanda

an ekjenan Zisas kume gakikiyet nâwien. Yanjut amnan ndoseip nâmti kingati Zisas kukuyelen setgat timabien.

³ Kegok tapmme Zuda kwitnan njen Iskaliot Sadanan egat kejan towege. Ek Zisasiyet nembanjane 12 ekjenmagengatnan. ⁴ Kegok sokbeme egan sâpe sâpe bumbuyelen an njanan ma sesewat mka temangalen tipdakutum ekjengalen amobotnan ekjenmak met Zisas set katnan zigoset atami ekjengat belinan bembeyelen zemâtâtindaye. ⁵ Kegok zeme amobotnan ekjen keyan egalen zetnangat olojen penan mti ek mânewan kwiti-tiyelen zetik mbien. ⁶ Kegok mme Zudas egan ekjengalen zetik keyet nep zeye. Nep zemi egan Zisas set njan aikti ekjengat belinan bembeyet kan amnan ku mambembuluntemien keyet nâye.

Zisasiyan tu meu Anggalan Kendoyet weyayangat zemindeme weyanbien
(Matiyu 26:17-25; Mak 14:12-21; Zân 13:21-30)

⁷ Âpme Nupmaman Yispij Niniyelen Kendo keyan sokbeme kan keyet sipsip nembanan kumbumti nupmaman yispij kemak niniyelen kwitnan Anggalan Kendo keyan sokbeye. ⁸ Ke sokbeme Zisasiyan Pita ma Zân egelan met weyayan mulup mimiyelele zemâtâtindaye ke kapigok, "It meti Anggalan Kendo meu nimtasenupgat weyan mulup mselup."

⁹ Egan kekok zeme nembanjane egelan yan kwesiwun, "Wae, Amobotnan, nit tu meu pe mka deset weyan selup?"

¹⁰ Egelan kekok yan kwesimalut Zisasiyan diidoye, "It nait, it mka teman kejan moweseluwen an njan menzim teman tumak keyan idaiksem. Idaikme it ek mâti mka egan mepme keyegak mât moweselup. ¹¹ Ke moti mka tonangat kapigok dunduselup, 'An zikat indandayan gâgât yan kwesip: Mka kejan nembanne Anggalan Kendoyelen tu meu nsenup ke deset tazin?' Kegok zeselup. ¹² It kekok zematul egan mka tedukjan mot zikat idasem. Keyet kejan mundum totatati ma menzim pelep ma meu bumbu munduman ma kwitnan kwitnan notnan keyet kejan tapme it tu meu weyayan mulup mselup. It nâ lup?"

¹³ Zemideme egelan meti kwitnan kwitnan Zisasiyan zemideye keyet katan sokbeme egelan Anggalan Kendoyelen tu meu weyan bun.

Zisasiyan nembanjane tambualem indaye
(Matiyu 26:20-30; Mak 14:17-26; 1 Kolin 11:23-25)

¹⁴ Âpme tambualem niniyelen kan sokbeme Zisas ma nembanjane ekjenan mundum totalen totabien. ¹⁵ Ke totati egan ekjengat diidoye, "Nej Anggalan Kendo kapiyelen tu meu inmak niniyelen ewejan baenen nâmtikjan penan mban ya alak tatnup bamgat an notnanjain sindem omba penan naseip! ¹⁶ Nej diindoma nait, nej Anggalan Kendoyelen meu ewe sek nen ku nimban yan maneti am yomengatanjain timkwat indama nâmkijpepe aikme mulup keyan delan zeme kan keyet kululunjen gwaen tu meu ke nsakwep nimbanup."

¹⁷ Egan ke zemi okop wain tumak mti Kawawangat wisikj zemti ekjengat zeye, "In kapi mti ilinak nit." ¹⁸ Kegok zemti zeye, "Nej penan sukwep zema nait, nej wain tu ke ninipij maneti bamgat Kawawangalen zemâtâtâtgat katnan mama kululunjen gwaen tati wain alakjan ke nsakwep nbanup."

¹⁹ Sakam kegogak egan nupmaman njan mti Kawawangat wisikj zemutumti nembanjane indamti zeye, "In mti nit. Kapi nanganat sek sesumbannok ke ingat indayap. Ke ingat indama nimti nâgât otnânâyelen nâmti indayap." ²⁰ Kan ekjenan tu meu nim delan zeme sakam kegogak okop ikjan ke mti zeye, "Okop wain tumak kapi tususu alakjan inmak Kawawangak. Sipmnanjain tusum indeyap. Sipm tewen nâme sipmnanjain tobe ke in yominanjan indatim kwakwagat nâmti kekok." ²¹ Yanjut, nembanne, in egit! An njan zemnowe ke ninmak meu nini munduman kapi totazin! ²² Angat Nemujan nej Kawawangalen zemâtâtâtjan set katnan ke mâti gakiwap. Yanjut an nej zem nosem an kemagan bekanjan penan sokbewe!"

²³ Zisasiyan kekok zeme nembanjane ekjenan ilinak zenâ zenâ mti zewien, "An ekjen, an pe kwiyan kogok mbe?" Kegok zewien.

An kwiyan amobotnan bein?
(Matiyu 20:25-28; Mak 10:42-45)

²⁴ Âpme Zisasiyet nembanjane ekjenan ilinak an kwiyan mobotnan bein zemti zet mnot mtot mti mdândâwien. ²⁵ Kegok tapmme Zisasiyan nâmti diidoye, "Msalengalen amobotnan ekjen amjin indikdamun mimiyelele winde taindian. Ma an damuj ekjen amnan, 'Amgalen noline,' kwilin makuip. ²⁶ Yanjut inmagen kebon keyan ku sokbewe. Yek penan. Âpme naman ingat tunjuwinan amobotnan an kwiyan tabeen ikjanjan sekan mtoti am kwilinpinjan ekjengat kandanjan mambe. ²⁷ An kwi ek amobotnan? An mundum totalen totati meu tatnin ke ma meu menzimen tasejzin an ke? Ke penan,

an mundum totalen totati meu tatn an ke amobotnañ. Yangut neñ kegogak ingalen amobotnañin neñ nanañgat sekñ mtoti tapmamti taindamukulem miyap.

²⁸ Âpme kan nukñañ sepem igak igak neñmagen sokbeyeen in neñ ku katinewien. ²⁹ Bim kululuñ egan am indikdamuñ mimiyeleñ zetik mneyeyepm ma neñ kegogak in indazetik mimindeyap ³⁰ in neñmak kululuñ gwaen mundum totalen totati tu meu nsakwep nimbanup ma in mundum elimayakñañmak keyet dukñañ totati Islael am manje 12 indikdamuñ mbep.”

Pitayan Zisas bamkumpewe keyelen Zisasiyan zemkawan beye
(Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Zân 13:36-38)

³¹ Âpme Zisasiyan ewe tsum zeye, “Saimon, Saimon, geñ nâmbak, Sadañañ ingalen nâmkijpepeñin mimindikme mkatikñañ bep ma tuwat tuwat talip keyelen Kawawañañ nâmpem. ³² Yangut Saimon, neñ Kawawañañ gapmukulem mme nâmkijpependañ kalinñ tatagalen dunduya. Ya geñ yomdi ke nâmkawan bewanigen keñdi gilik zeme nâlen zetn tapmâtigulak nodine neñ manamâtmaip ekñengalen nâmkijpepe bandim mimindewanik.”

³³ Egan kegok zeme Pitayan kapigok dunduye, “Amobotnañ, neñ geñmak mka kalinñ meti geñmak gakikiyeleñ weyeyañ mulup miyap!”

³⁴ Egan kegok zeme Zisasiyan dunduye, “Pita, neñ gâgât zema nâmbak, alak tambuyet sakokolok apmañ kwitnañ kukupin mme geñ nâgât sek tuk zemkandasenik.”

Kan nukñañ pupuyelen sokbesâpm

³⁵ Âpme Zisas nembrañaneyet kapigok diindoye, “Neñ indema msat notnañ Kawawañgalen zezapat dolakñañ mkawan bembeyelen mebieneñ kan keyet in mânep eleñañ ma ele milawat wawat ma set wewet ke ku ti mebieneñ kan keyet in kwitnañ kwitnañ notnañgat olalat mbien ma yek?”

Egan kegok indayankwesime ekñañ zewien, “Yek penañ, ku olabenn.”

³⁶ Ekñañ kegok zeme Zisasiyan zeye, “Yangut alak an mânep eleñañmak ma ele milawat wawat ke tiseip. Ma an njen wanam teepmañañ yek egan kâlâp tâgâyelen munduñ main ke beme kwitime wanamañ teepmañ kwitiwe. ³⁷ Ma neñ diindoma nâit: Kawawañgalen zezapat itnañañ kapigok zenzeñañ, ‘Ek zelen zem kuwep sakam aindondo am ma an kambutiti ekñen maindeipnok!’ Âpme kwitnañ kwitnañ sambe golañ zenze an ekñañ nâgât kukuñ ke sosok sokbemkawan tabein.” ³⁸ Egan kegok zeme ekñañ zewien, “Amobotnañ, ndikbak, nin wanam zut tatndain.”

Zeme egan zeye, “Neñ wanam kwititiyet zeya ewan wanam penañ kwititiyet ku zeya. Nukñañ bam sokbesâpm keyet amnañ zigok weyeen mulup mimiyeñ nâmti zeya. Keyet wanamgat zapat njen ewe zenzepin. Ele, metne.”

Zisasiyan Olip Kalanjañ dundundu mulup mge
(Matiyu 26:36-46; Mak 14:32-42; Zân 18:1)

³⁹ Âpme Zisasiyan mka temañ ke pemti Olip Kalanjañ mametan kegok mepme nembrañane ekñañ mât mebieneñ. ⁴⁰ Ke meti ekñañ ke patañ zemti egan ekñañgat zeye, “In kapi tati tadundumaseip mneti Sadañañ ingat yañin mimindikme toweseipgat.”

⁴¹ Kegok zemindemti ekñen katim indemti amnañ nanzañ mapemezin keyet katan metati pedondomti kapigok dunduye, ⁴² “Bien, gitañgat nânâyet nâlen nukñañ kapi mâtâpesenik. Yangut geñ nâlen nânân mâbâpin; geñ gitañgat nânândi mâsenik.” ⁴³ Kegok tadundume Kawawañgalen enselañ kululuñengatnañ ek winde sasayelen koge. ⁴⁴ Kegok sokbeme Zisasiyan gakikiyeleñ kan bududuk sokbeye keyepm nâmnukñañ mti ewe tsum omba winderñañbeñ penañ dunduye ma pusinañañ sekñañengatnañ sakam sipnok petak petak msalen toge.

⁴⁵ Nembrañaneyañ kwitnañ kwitnañ sokbesâpm keyet nâmnukñañ penañ mti ma tambu tetak takwabiengapm melujan indome wem kopa bewien. Egan dundu delañ zemti dendañ wati nembrañanemagen meti indikme tawemambien. ⁴⁶ Indabutemti ekñañgat zeye, “In meluk wewepin. Kaik watati dundundu mulup mit. Mneti amnañ koti ingat nâmkijpepeñinañgat yañañ mimindikseipgat.”

Zudasian Zisas kasayet belinan beye
(Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Zân 18:3-11)

⁴⁷ Zisasiyan zet ewe tsumti tazeme an manje temañañ kobien. Âpme ekñenmagengatnañ an Zudas ek Zisasiyet nembrañane 12 ekñenmagengatnañ egan kukñañgat indatim koti Zisasmagen mebieneñ. ⁴⁸ Ke kopme Zisasiyan yañkwesie, “Zudas, geñ nuknuk mnesenik keyañ mkawan beineñ Angat Nemuñañ neñ amgat belinan nesenik, ma?”

⁴⁹ Âpme Zisasiyet nembanjane ekjenan kwitnan sokbesâpm ke ek kawan benti egat zewien, “Amobotnan, geŕ nâmdemane nin wanaman ekjen indansenu?”
⁵⁰ Kegok zemti ekjenmagengatnan nenan sâpe sâpe bumbu an nenan egalen mulup an nen wanaman waknan penaset sâmpeme enzan galan galan mge.

⁵¹ Kegok sokbeme Zisasiyan ekti zeye, “Muluwan bekanan ke katipe!” Kegok zemti an keyet waknan anam tage ke tangume nep beye.

⁵² Kegok sokbeme sâpe sâpe bumbu an nenan ma sesewat mka temangalen an dakutum ma sesewat mka temangalen an damuŕ ekjenan Zisas atasâgât kobien ekjen keyet zeye, “In wanam njiliknan ma wenzomak natatayelen kolo keyangut neŕ an kambu tititon yek.
⁵³ Neŕ inmak kasup katan Kawawangalen sesewat mka teman kenan matateman ke in ku natawien. Ya alak ingalen kan neŕ natatayelen beme Sadanan mulup bekanan mamnen sosok sokbein.”

Pitayan Zisas yanpeye

(Matiyu 26:57-58; Mak 14:53-54, 66-72; Zân 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Zisasiyan kegok zeme ekjenan atamti tetimet sâpe sâpe bumbu an ekjengalen an nenan egalen mka kenan wapmobien. Âpme Pitayan igak bam sukwep takopmange. ⁵⁵ Ke koti ekme an notnanan zet nânâ mka tungupman tep mmenzime totatmambien Pitayan kot ekjenmagen totage. ⁵⁶ Ke kototapme mulup imbi nenan tewen ke totapme ekti weyan zikat memun ektati zeye, “An kapi kegogak Zisasmak mamtan!”

⁵⁷ Imbiyan kegok zeme Pitayan yanŕi zeye, “Imbi nânik, neŕ an ke ku nâmpayap!”

⁵⁸ Ya belaknik ke tati an nenan Pita weyan ekmatâti zeye, “Geŕ kegogak Zisasiyelen mangeen mamanik!”

Kegok zeyeyangut Pitayan ewe yanŕi zeye, “Notn, geŕ zenigen ke penan sukwep an ke neŕ ku nâypap!”

⁵⁹ Ke tapmâti aua kwep kegok delan zeme an nenan ekti zet windenanber yankwesimti zeye, “Kapi penan, an kapi kegogak Zisasmak tapme ekban ma ek kegogak Galili msalengatnan!”

⁶⁰ Kegok zeme Pitayan zeye, “Notn nânik, geŕ an zenigen ke neŕ ku nâmatâlap!”

Egan kegok tazeme keyegak sakokolok apmanan kwitnan kuye. ⁶¹ Kegok kume Amobotnanan gilik zemti Pita eksem tage. Amobotnanan kegok mme Pitayan egalen zet ewenan dunduye ke nâmkawan beyeen kapigok, “Geŕ alak sakokolok apman kwitnan kukupin tapme geŕ nâgât ku nâmpayap sek tuk zesenik.” ⁶² Pitayan zet nande ke otnâmti zupman kwatoti si omba penan suye.

Zisasiyet pep zet msamti witikbien

(Matiyu 26:67-68; Mak 14:55-65; Zân 18:19-24)

⁶³ Âpme an ekjen Zisas ekdamuŕ mbien ekjen keyan pep zet msamti witikbien.
⁶⁴ Kegok mti sanjum pananan zikatnan kwaik pemti yankwesiwen, “Geŕ golan zenze an manzenikgat an kwiyan goin geŕ ke zeman nâne!” ⁶⁵ Kegok msamti zet bekanan totot tototnan sambe msawien.

⁶⁶ Msat msame sesewat mka temangalen an damuŕ ma sâpe sâpe bambuyelen an nenan ma zii zet zikat indanda ekjenan Zisas wati an damuŕ sambeyan ondebkieren ke aik meti yankwesiwen, ⁶⁷ “Geŕ zema nâne, geŕ Kilais, Kawawan an iknan ombemgengeŕan ma an kwi?”

Kegok yankwesime egaŕ diindoye, “Neŕ keyet yanŕan ingat zesap beme in ku nâmkinpeŕeip. ⁶⁸ Ma neŕ yankwesisi nen indayankwesisaŕ beme in keyet yanŕan ku dinoseip. ⁶⁹ Yanŕut kwitnan kwitnan sokbesâpm kapiyet bamen Angat Nemuŕan neŕ mundum bet penaset Kawawan an iknanmak tatagalen nâme matazin mundum ke windeyelen mundum ke nename totabap.”

⁷⁰ Egaŕ kegok zeme ekjen sambeyan yankwesiwen, “Keyepm geŕ Kawawanŕat Nemuŕan, ma?”

Ekjenan kegok yankwesime egaŕ diindoye, “Ilin zemkawan bep kelak neŕ kapimak.”

⁷¹ Egaŕ kegok zeme ekjenan zewien, “Nin yegak zetnan zem kukuyelen kelak nâmatâtnup keyepm an nen egalen zet bandim mimiyelen ku aiksenup.”

23

Zisas amobotnan kwitnan Pailletmagen teti mebien

(Matiyu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Zân 18:28-38)

¹ Âpme amobotnan sambe ekjenan zet nande ke nâmwati Zisas aikti amobotnan Pailletmagen mebien. ² Ke metati egat zet dâsuki ekjenan Pailletgat zikatnan ombem

zewien, “An kapiyan ningalen amm ekjengat amobotnan Sisamagen mânep takis ku kwititiyelen zemkulumindeye ma egañ ikñañgat ‘Amobotnan Kilais’ zeye.”

³ Ekñañ kekok zeme amobotnan Paillelan Zisasiyet yanñkweysiye, “Geñ Zuda mañgeyelen Amobotnan ma?”

Zeme Zisasiyan egalen zet dopman gilik zeye, “Giti ke zenik kemak.”

⁴ Kegok zeme amobotnan Paillelan sâpe sâpe bumbuyelen an ñeñan ma am mañge tabien ekjengat zeye, “Neñ an kapi zem kukuyelen zet dolakñañ penañ ñen ku aigap.”

⁵ Egañ kekok zeme ekñañ zet omba moti zewien, “An kapiyan Galili msat katan yanñbemi am keñin mwapme gapmanmak kasa kukuyelen zempeme Zelusalem mka teman zemkwezín. Ma Zudia msalen katan sakam kekokgak tasokbein.”

Zisas amobotnan kwitnan Elotmagen teti mebien

⁶ Âpme amobotnan Paillelan zet ke nâmti am ekñen indayanñkweysiye, “An kapi Galili msalengatnan, ma?” ⁷ Egañ otnâyeyen Galili msat ke amobotnan Elolan maekdamun min nâmti Zisas peme amobotnan Elotmagen teti mebien. Elolan kan keyet Zelusalem mka temanen kotage. ⁸ Ya Zisas amobotnan Elotmagen tetimebien kan teepman Elolan Zisasiyelen zet zapat sambe ke nâmti ek eegalen maotnâmtan keyepm Zisas eegalen oloñen penañ mge. Egañ otnâyeyen Zisas egañ menok ñen mme eegalen nâye. ⁹ Keyepmti amobotnan Elolan Zisas yanñkweysi omba penañ yanñkweysiye yanñgut Zisasiyan egalen zet dopman ñen ku zeye. ¹⁰ Kegok sokbeme sâpe sâpe bumbuyelen an ñeñan ma zii zet zikat indanda ekñañ amobotnan Elotmagen sokñañ koti Zisas zemkukuyelen zet winderñañben zewien. ¹¹ Kegok zeme amobotnan Elot ma egalen an kasa kuku ekñañ Zisas pep zet msanti zet mtopepe zet zemti kâlâp teepman dolakñañ penañ same mundumge sepem amobotnan ekñañ mamundunip keboñ mundumpemti tetimti amobotnan Pailletmagen gilik ze mebien. ¹² Tipman baenen amobotnan Elotmak amobotnan Paillet egetmagen kasa kasa takwage ya kan keyet egeñan notn notn pembedan mbun.

Paillelan Zisas gakikiyelen zemdelan zeye

(Matiyu 27:15-26; Mak 15:6-15; Zân 18:39-19:16)

¹³ Ke aikti kopme amobotnan Paillelan sâpe sâpe bumbuyelen an ñeñan ma sesewat mka temañgalen an damun ma an imbi sambe zeme ondekme ¹⁴ kapigok indayanñkweysiye, “In an kapiyan animbi keñin tapm yunñun kekok zemti in neñmagen aikiolo yanñgut neñ ingat zikalinan an kapiyet yanñan mim egeyan egalen bekanan miminñan in zem kuyoyen ke ñen ku aigap. ¹⁵ Ma kekokgak amobotnan Elolan egalen bekanan miminñan ku aikti peme ninmagen kozin. Ma an kapi nin kumann gakikiyelen bekanan miminñan ñen ku mge. ¹⁶ Keyepmti neñ zema kasa kuku an ekñañ witikme belak zem pema mesem.”

¹⁷ [Âpme Anjalalan Kendoyet katan amobotnan Paillelan an kwep Zuda ekñenmagengatnan mka katikñañ tatatnan ekñen manzemindeme belak kwawetemien.]

¹⁸⁻¹⁹ Âpme an ñeñan kwitnan Balabas ek am keñin walapme Loma gapmanmak an kasa kasa Zelusalem mka teman keñan ke mti an ñen kume gakime mka katikñañ pewien. Paillelan Zisas peme belak mebegalen nâm zemengut an imbi sambeyan kwizet kumti zewien, “Kume gakik. Balabas belak peme mesem!”

²⁰ Âpme amobotnan Paillelan Zisas belak peme mesât nâmti am ekjengat yanñkweysi kwizet paleset kuye. ²¹ Kegok kuye yanñgut ekñañ kwizet dopman kapigok kuwien, “Tewen kume gakik! Tewen kume gakik!” kwizet kekok kuwien.

²² Kegok kume egañ sek ñen ewe indayanñkweisme sek tuk beme kapigok zeye, “An kapiyan kwileki myunñguye? Neñ egañ gakisem kapiyelen myunñgunñan ñen ku aigap! Keyepm witikti belak pemann mesem.”

²³ Egañ kekok zeyeyanñgut ekñañ kwizet ewe ginñan kumti Zisas tewen kume gakikiyelen zewien. Kwizet kekok takume amobotnan Paillelan zelin gawepumti ²⁴ ekñañ nâwienen keyet katan Zisas zemdelan zempeye. ²⁵ Paillelan kekok mti an ekñañ belak mka katikñañ kwaselen peme kwawewegalen an ke wekume belak zempeme kwawege. An ke gapmanmak kasa kasa mti an ñen kume gakime mka katikñañ pewien. Kegok mti Zisas ekjengat belinan beme ekñañ ilin nâwien keyet katan mbien.

Zisas tewen kume gakiye

(Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Zân 19:17-27)

²⁶ Âpme ekñañ kekok mti Zisasiyan gakikinñgalen tepman ikñañ pume mepmambe an ñen kwitnan Saimon Silini msalengatnan an ke Zelusalem mka teman keyelen kimbat zupman tapmañge ya egañ Zelusalem kimbat keñan mowepme kasa kuku an ekñañ aikti apitilime Zisasiyelen gakikinñgalen tep ke pumti Zisasiyet bamanan mege.

²⁷ Ekñenanj kekok mme an imbi sambeyanj Zisas mâbïen ekñengat tunjuwinangatnan imbi notnanj si zesum zesum egat tapm mepmambien. ²⁸ Ekñenanj kekok tapm mepme Zisasiyanj gilik zem indikti zeye, “Zelusalem imbi, nâgât susupin! Neñ nâyawen dolakñanj ilinañgat ma nembanjneyet suit. ²⁹ Enenogat kan nukñanj temañanj sokbeme amnanj zewep, ‘Imbi ekñen nembanjñepin ma imbi nempa okak ku maambelip ma imbi nempa okak nam ku maindap ekñen keyanj oloñen penanj mbep.’ ³⁰ Ma kan keyegak amnanj kinğati

‘Kalanğat pigok zewep, “In epeemti ndakwatait!” ma sepem kekokak kalañ isikñangat zewep, “Nin anğalanj nde!” zewep!’ (Aizaya 2:19-20)

³¹ Âpme an yomepin ekmagen kwitnanj kwitnanj bekananj ekmagen sokbein beme am yomtoñ ekñenmagen bekananj penanj sokbewe!”

³² Ma keyegak kasa kuku ekñenanj an zut idatim mebieen. An zut ke an kambu titi ya Zisasmak idome gakikiyelen idati mebieen. ³³ Ke meti kalañ kwitnanj Nokanzinğ Kalañ ke patañ zemti Zisas tewen kumasasok pemti mwat onzempewien. Ma Zisas betnanj penaset ma alomset an kambu titi zut ke tewen gakikiyelen idewien.

³⁴ Ekñenanj kekok mme Zisasiyanj zeye, “Bien, ekñenanj kwitnanj kwitnanj tapmip ke ku nâmâtâlip keyepm ekñengat yomin katipe!” Eganj kekok zeme kasa kuku an ñeñanjinanj sâk melakandunğan nanzanj bet guluk gilik mti kwiyanj penanj tistem ke nâmti mbien. ³⁵ Kegok sokbeme an imbi sambeyanj dendanj tati taekme keyegak Zuda ekñengalen amobotnanj ekñenanj Zisasiyet pep zet msamti zewien, “Eganj am notnanj maindamukulem mimindein ya ek Kilais, Kawawananj iknanj ombempepenanj beme iknanjgat sekñanj ñep mukulem mpesem!”

³⁶ Sakam kekok kasa kuku an ekñenanj msamti ekmagen sokñanj koti wain tosananj isikñanj ke same niniyelen ke nâmti mbien. ³⁷ Kegok mti zewien, “Geñ Zuda amgalen Amobotnanj beme gitañgat sekdi mukulem mi!”

³⁸ Âpme meluwanj ñen kapigok kumpewien,

“AN KAPI ZUDA AM EKNENGALEN AMOBOTNANJ.”

³⁹ Kegok sokbeme an kambu titi zut egetmagengatnanj ñenanj Zisasiyet pep zet msamti zeye, “Geñ Kilais, Kawawanj an iknanj ombemgenğenanj beme gitañgat sekdi mukulem mti nit kekokak ndamukulem mi!”

⁴⁰ Ñenanj kekok zeme ñenanj zet ke nâmti ñenzinğ msamti zeye, “Geñ Kawawanğat kinğadik ma yek? Nin tuk kapi nsakwep gakikiyelen zemdelanj zemndeyo. ⁴¹ Nit bekananjñdangat dopmanj gakisâpmilup ke ñep yanğut an kapi ek myunğunğunanj ñen ku tazin, yek penanj.” ⁴² An keyanj kekok zemti Zisasiyet zeye, “Geñ Amobotnanj kobanigen nâgât nâmnewanik!”

⁴³ Eganj kekok zeme Zisasiyanj dunduye, “Neñ penanj sukwep zeyap, alak geñ neñmak kululuñen tasenik.”

Zisasiyanj gakiye

(Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Zân 19:28-30)

⁴⁴ Âpme 12 kilok kasup sutnanj bembeyelen sokñanj beme msat tambumbuyan pesak peme tapmeti 3 kilok gasiyet beye. ⁴⁵ Kegok sokbeme sanğum temanj Zelusalem sesewat mka temanj keñan maopem peme topmatatan ke tunğupman edelet balalanj zemtoti butnanj butnanj beye. ⁴⁶ Kegok sokbeme Zisasiyanj kwizet temanj kumti zeye, “Bien, nâmamann gâlen belen beyap!” Kegok zemti gakiye.

⁴⁷ Kegok sokbeme kasa kukuyelen an ñeñanj eganj kwitnanj kwitnanj ke eknâmti Kawawanğat sesewati zeye, “Penantj sukwep, an kapi an kwetetepmanj penanj!”

⁴⁸ An imbi sambe tabien ekñenanj ke ekmâtâti kemberj penanj nâmti mkanjan mebekobien. ⁴⁹ Âpme am Zisas egat nâmâtâbïen ma imbi ekñen Galili msalengatnanj Zisas mâkobien ekñenanj beñanj tati kwitnanj kwitnanj sokbeye ke eknâmâtâbïen.

Zisas sumen mziliwien

(Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Zân 10:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Âpme an ñen kwitnanj Zosep ek Zuda ekñengalen mka temanj kwitnanj Al-imatia keyetnanj. Ek an dolakñanj ma an kwetetepmanj ma ek amobotnanj Zisas zemkuwien ekñenmagengatnanj ñen ek keyanjut eganj ekñengalen nânâ Zisas kukuyelen nâmbiliwebien keyet nâmtikñanj penanj ku mge. Eganj Kawawanj an iknanj ombem pepeñanj koti Kawawanğalen zemâtâtât katnanj mama mamkwatan. ⁵² Keyepm eganj amobotnanj Pailletmagen meti Zisas sekñanj tewen mtoti sumen bembeyelen meti yanğwesime amobotnanj Pailelanj ñep nâmpeye. ⁵³ Ñep nâmpeme Zosewanj Zisasiyet sekñanj tewen mtoti sâk palakñanjanj sekñanj sumun pemti mti met nanzanj kapalanj enzunj temanj kwanj pepeñanj

an nhen ku bembenaj keyet kenan mmet beye. ⁵⁴ Ma kan keyet Bepmaj ma Sabat tagonjo tatagalen soknaj koge.

⁵⁵ Kegok sokbeme imbi ekjen Galili msalengatnan Zisasmak kobien ekjen keyaj Zosep mati Zisas seknej mepme sum deset bembeyelen ma sepem zigok pewesem ke eegalen mebien. ⁵⁶ Imbi ekjen keyaj ke koekti gilik zemti mkanjanan meti wet sesiknaj dolaknaj Zisas seknej kumpepeyelen ke met weyeyaj mulup mbien. Enenogat Sabat tagonjo kanen mulup nhen ku mimiyelen ilinangalen zii zelay zemkatik bein.

24

Zisasiyaj gakikiengatnaj wage

(Matiyu 28:1-10; Mak 16:1-8; Zan 20:1-17)

¹ Apme Sabat tagonjo kan delanj zeme msejan Sonda tambunan msat tapm msame imbi ekjen wet kelaknaj weyeyaj mulup mbien ekjen keyaj wet kelaknaj ke mti sumen ke kobien. ² Ekjenaj ke koti ekme nananj teman sumgalen sekekek bekek pewien ke welilim peme ganzenan metage. ³ Kegok sokbeme ek namti ekjenaj kenan mowebien yangut Amobotnaj Zisasiyet seknej ku tapme ekbien. ⁴ Ke motati napeme mekwapme tatnepeme keyegak an zut melakandunjit busatnaj temanmak keyaj ekjenmagen soknaj kotabun. ⁵ Ekjenaj ke ekti kingagalan indatime kusumti zikalinajan msalen baen ektatnepeme an zut keyaj kapigok zewun, "In kwilekiyet mti am gakikinajan mundumen pi an alik walep keyet kwilekiyet taegip? ⁶ An in eegalen kolo ke kapi ku tazin. Egan gakikiengatnaj walep. In egan Galili msalen inmak tati zezapat kapigok diindoye ke otnait ke, ⁷ 'Angat Nemuñaj neñ a yomton ekjengat belen mopma tewen gwiliman nowep. Ya kasup mulup mimi tuk keyet mamaen gilik zem wabap,' kegok diindoye."

⁸ An zut keyaj kegok zematut imbi ekjen keyaj zet njanke ke otnamti ⁹ sum katipemti mkanjanan gilik zem meti kwitnaj kwitnaj eknambien keyet met Zisasiyelen nempa 11 ma notnangat zezapat mimindawien. ¹⁰ Imbi ekjen zezapat nembajane ekjengat kozewien ekjen ke kwilin Malia Makdala mkaengatnaj ma Zoana ma Malia Zemsiyet manaj ma imbi notnaj ekjen ke. ¹¹ Kegok kozewien yangut nembajane ekjenaj imbi ekjen keyelen zelin name pepesut imbi zezet beye ma ekjengat ku namkinpewien. ¹² [Pitayan zet ke namti wawadak winde bemti sumen meti sekekegen kusum toti zikatnajaj Zisasiyelen mundumanen ke egeen sangum miak pewien ke etanjaj tage. Ke ekti mkanjanan meti kwitnaj kwitnaj sokbeye keyet nanâ mulup teman mge.]

Zisasiyaj am zut Emaus mka temanjalan selen idaige

(Mak 16:12-13)

¹³ Apme kan keyet am zut Zisas mapmamtemien egelanj Emaus mka temanjalan selen mkaen ke mebegalen tapmepmambun. Mka keyetnaj Zelusalem mka temanen ke mebegalen mael 7 kegok mametemien. ¹⁴ Egelanj ke mepmambe Zisasmagen kwitnaj kwitnaj sokbeye keyet zenâ zenâ tapmepmambun. ¹⁵ Kan egelanj zenâ zenâ tapmepmambunen keyegak Zisas iknaj egegat tunjuwidan ke patak zemti ilinsakwep mebien. ¹⁶ Ke sokbemidame egelanj an ke ekbun yanggulak egelanj am ke Zisas ke ku eknamatâbun. ¹⁷ Apme Zisasiyaj idayan kwesimti zeye, "It pe kwilekiyet set teepmaj pi zenâ zenâ tapmkolup?" Egan kegok idayan kwesime egelanj ten kindin pemtati zimosedidan kember sakam ekbun.

¹⁸ Egetmagengatnaj an nhen kwitnaj Kelopas egan Zisas yan kwesime, "Notn, geñ kwitnaj kwitnaj Zelusalem mka temanen agânen ma tugenen da sokbeye ke geñ ku namâtâdik?"

¹⁹ Kegok zeme Zisasiyaj zeye, "Pe kwilekiyet tazenik?"

Zeme Kelopasiyaj zeye, "Nit kwitnaj kwitnaj Zisas Nasalet mkaengatnaj ekmagen sokbeyan keyet tazelup. An ke golan zenze an dolaknaj penaj. Kawawanaj ma amnan egat dolaknaj napewien enenogat egan menok teman sepem igak igak mge ma zetnaj windenajmak zemkawanaj beye. ²⁰ Kegok tapmkwapme ningalen sape sape bumbu an nhenaj ma sesewat mka temanjalan an damun ekjenaj Loma gapmangat belinan beme gakikiyet zemdelanj zempeme tewen gwiliman kumasasokpeme gakiyan. ²¹ Nin otnâwenen an ke Kawawanaj Isael am manje indamukulem mimiyelen koge ke nâwenn! Apme kwitnaj kwitnaj sokbeyanen keyetnaj kwati alak kasup mulup mimi tuk tatnuwen kapiyegak kwitnaj manamanaj nhen kegogak sokbep. ²² Ningalen mangeengatnaj imbi notnajaj ekjenaj zet alaknaj dindoyo, 'Ekjenaj msat balanj zem topme topme sumen melo ²³ yangut Zisas egat seknej ku ego.' Kegok sokbeme ekjenaj gilik zem koti zeye, 'Nin ensel ekmann enselanj kapigok dindop, "Zisas ek alik tazin,"

kegok zep.’²⁴ Imbi ekjenan̄ kegok kozeme ningalen manjeen an notnan̄an̄ sumen ke meyo la imbi ekjenan̄ zeyoyen katan̄ ekmat̄ati Zisas n̄en ku ekti mkaen gilik zem kolo.”

²⁵ Kegok zematut Zisasiyan̄ diidoeye, “It n̄oktikn̄itpin̄, in golan̄ zenze an ekjenan̄ zet zewien ke in sewak sewak penan̄ man̄amkin̄peip!”²⁶ In kapigok n̄an̄ayelen Kilais an Kawawan̄an̄ ikn̄an̄ ombempepen̄an̄ ek sindem timti gakimti set katnan̄ keyan̄ mme kululuñen meti Amobotnan̄ kwabe.”²⁷ Zisas egan̄ Kawawangalen Zet Itnan̄an̄en Mosesiyelen papiaen yan̄bemti ma golan̄ zenze an ekjenan̄ ikn̄an̄gat meluwan̄ mbien keyet zemkawan̄ bemideye.

²⁸ Ekjenan̄ ke takotneti mka kosâgât n̄awienen ke patan̄ zemti Zisasiyan̄ ewe mebegalen nok mge²⁹ yan̄gut egelan̄ zemkulumpemti zewun, “Kopmane nigalen mkaen metne enenogat kasuplak towepme tambumbuyan pesak pesâpm.” Kegok zematut Zisasiyan̄ eget idamâti egetgalen mkaen meti tabien.³⁰ Ke tati meu nini munduman egetmak totati Zisasiyan̄ nupmaman̄ mti Kawawangat wisikn̄ zemti meselemti eget idame³¹ egelan̄ kwitnan̄ kwitnan̄ egetmak takoti mkawan̄ beye ke n̄amkawan̄ bemti Zisas ikn̄an̄ ekmat̄abun yan̄gut ke sokbemidamti keyegak galan̄ zeye.³² Kegok sokbeme egelan̄ ilidak zenâ zenâ mti zewun, “Notn, selen daenen egan̄ nigat zet zapat tazemap ma Kawawangalen zet zapat itnan̄an̄ tazemkawan̄ bemndemap kan keyet nigat ken̄ndan̄ tip busat penan̄ n̄alut.”

³³ Kegok zemti keyegak wawadak Zelusalem mka temanen gilik zemebun. Ke meti Zisasiyet nemban̄ane 11 ekjenan̄ notnan̄ ekjenmak mka ken̄an̄ ondek tapmambien ke met patan̄ zewun.³⁴ Ke metapmalut ekjenan̄ egetgat kapigok diidowien, “Amobotnan̄an̄ gakikiengatnan̄ wazan ke penan̄, Ke Saimonmagen sokbemsayan!”

³⁵ Ekjenan̄ kegok zeme egelan̄ kwitnan̄ kwitnan̄ sambe selen sokbeye keyet zemkawan̄ bewun ma nupmaman̄ meseleme Zisas ekn̄amâtâbun keyet zezapat mimindawien.

Zisasiyan̄ nemban̄anemagen sokbemindaye

(Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Zân 20:19-23; Nembayelen Muluwin 1:6-8)

³⁶ Egelan̄ ewe kegok tusumti tazematut Zisas ikn̄an̄ ekjenan̄ tun̄guwinan̄ keyegak sokbemindamti kapigok diidoeye, “Ken̄ sewakn̄an̄ innmak taindain.”

³⁷ Ke sokbemindame ekjenan̄, “We eknup,” zemti kin̄gagalan̄ omba penan̄ indatiye.³⁸ Ekjenan̄ kegok mme egan̄ diidoeye, “In n̄agât zemkandadapin̄ ma in neñ gakikiengatnan̄ wapman̄ keyet ken̄ jut mimipin̄!”³⁹ In n̄agât setn betn gwilim zembenan̄ pi egit. Neñ nenn kapimak. In n̄agât sekñ timekti n̄ait. We ekjen sesumban̄in ma kanziñin̄pin̄. Neñ sakam we nembon̄ yek. Neñ sesumbann ma kanziñmak talap ke in egit.”

⁴⁰ [Egan̄ kegok zemti setnan̄ betnan̄ gwilim zembenan̄ zikat indeme]⁴¹ n̄amtemtem penan̄ mti ken̄in olonjan̄ pesak peye yan̄gut egan̄ ekjenmagen koti tage keyet ku n̄amkin̄pewien keyepm egan̄ indayan̄kwesiye, “In meu notnan̄ kapi taindain ma yek?”⁴² Kegok zeme ekjenan̄ an̄gala zinziñan̄ butnan̄ msame⁴³ ekjenan̄ zikalinan̄ ke niñge.

⁴⁴ Egan̄ ke nim delan̄ zemti ekjenan̄ zeye, “Kan neñ innmak takwabanen neñ ingat zezapat kapi diidowan: Mosesiyelen papiaen ma golan̄ zenze an kwep kwep ekjenan̄ papiaen ma Sam papiaen n̄agât meluwan̄ kwitnan̄ kwitnan̄ mbien ke penan̄ sokbein.”

⁴⁵ Ke zemti ekjenan̄ n̄oktikn̄in mkawan̄ beme zet zapat keyet yan̄an̄ n̄amâtâbien.⁴⁶ Kegok mti ekjenan̄ diidoeye, “Zet zapat kapiyan̄ n̄agât Kawawangalen Zet Itnan̄an̄en zenzen̄an̄: An Kilais, Kawawan̄ ikn̄an̄ ombempepen̄an̄ ek sindem timti kume gakime kasup mulup mimi tuk keyet gakikiengatnan̄ wabe.⁴⁷ Ma n̄agât kwitn̄nanen zet ke amnan̄ mkawan̄ beme amnan̄ n̄amti yomengatnan̄ ken̄in gilik zenzeyelen ma an Kawawan̄ ikn̄an̄ ombempepen̄an̄ egan̄ amgalen yomin ke katikpepeyelen Zelusalem ammagangatan̄ yan̄bem am sambe msat katan̄ ekjenmagen sepem kegok sokbeme.⁴⁸ Ma in golan̄ zenze an ekjenan̄ zet zewien ke penan̄ sokbeme in kwitnan̄ kwitnan̄ sambe ke ekn̄ambien.⁴⁹ Âpme nenn Bienan̄ Emetak Ten̄ indandayelen zetik mimindeye ke indawap. Yan̄gut in Zelusalem mka temanen kapiyegak tapme Kawawangalen Emetak Ten̄an̄ winde indawe.”

Kawawan̄an̄ Zisas kululuñen wapmoge

(Mak 16:19-20; Nembayelen Muluwin 1:9-11)

⁵⁰ Kegok zemti Zisasiyan̄ nemban̄ane indatimti mka teman̄ katipemti zupman toti Betani mka n̄ande isikn̄an̄ ke meti ondekindemti betnan̄ ilizuzut mwati zet n̄ande kapigok zeye, “Ken̄ sewakn̄an̄ ma Kawawangalen winde innmagen taindawe.”⁵¹ Egan̄ zet n̄ande kegok tazeme zeme keyegak ekjen katim indemti Kawawan̄an̄ kululuñen wapmoge.⁵² Kegok sokbeme egat zemsesewati olonjen palen Zelusalem gilik zem mebien.⁵³ Âpme ekjenan̄ Zelusalem ketati mse katan̄ Kawawangalen sesewat mka teman̄ ken̄an̄ Kawawangat manzemsesewatemien.

Zân Zisasiyet yaŋaŋ Zânaŋ meluwaŋ mge.

Zânaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaj kapi kuye. Zân kapi Zisasiyet nembraŋaneyet tunŋuwinanŋatnaŋaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaj kapi kuye. Zemsiyet meniŋaŋ ma biwidaŋgat kwitnaŋ Zebedi (Matiyu 10:1-4; Mak 3:13-19 ma Luk 6:12-16). Zânaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ kuyeen ikŋaŋgat kwitnaŋ esemtenj kumti, “Neŋ Zânaŋ kuyap,” kegek ku zeye. “Egaŋ nembraŋaŋ nâmtikŋaŋ mamîn,” kegek kuye. Zet keboŋ ke omba kukuŋaŋ makuwek. Egaŋ buŋam zapat kapi etaŋ ku kuye. Zapat meluwaŋ tuk ŋen kuyeyaŋ bamgat eknup.

Matiyumak Mak ma Luk ekŋenaŋ am maŋgeen kwep kweggat kumindawien. Zânaŋ buŋam zapat kapi apapalak papia kuye. Am sambe msat kataŋ ekŋengat zapat kuye. Zet Zapat Dolakŋaŋ kapi Matiyumak Mak ma Luk ekŋenaŋ kuwien keyet kateŋ yek. Egaŋ Zisasiyet yaŋaŋ penaj deyetenaj kokotnaŋ ma egaŋ kuleki penaj mimiyeŋ koge keyet yaŋaŋ weyaŋ kuye. Zet ŋotekŋaŋ Zânaŋ kuyeen ŋen kapigok, Zisas ek Kawawaŋaŋ an peme koti am mama mimiŋin bekananengaŋnaŋ gilik zemindatimti mama tenj am indandayeŋ zenzeŋaŋ wan ilak koti kegek mmâge.

Zet ŋotekŋaŋ temaŋ Zângalen buŋam zapat keŋan kapigogaŋ talip:

1:1-18. Zisas eweŋan an kwi penaj maŋge

1:19-51. Zân an tu zulutindende egaŋ mulupmaŋ ewe tapme Zisasiyaŋ yaŋbemti nembraŋanen indage

2-6 Zisasiyaŋ am tunŋuwinaj mulup yaŋbemti mge

7-11 Zisasiyaŋ menok notnaŋ mti an ŋeŋaŋ bembe ekŋenmak zet mdândâ notnaŋ mge

12-19 Zisasiyaŋ gakikiyelen set im mege

20 Zisasiyaŋ gakikiyengaŋnaŋ wage

21 Nembraŋaneyet zengwatnaŋ notnaŋ mimindamti kululuŋen mowege

Zet mamaŋaŋmak keyaŋ naman am sokbeye

¹ Eweŋan baen Zet egaŋ yaŋbemti Kawawaŋmak ilisakwep mamkwabunaŋ Zet ke Kawawaŋegak. ² Ke tipman baen Kawawaŋmak ilisakwep mamti ³ Kawawaŋaŋ zempeme kwitnaŋ kwitnaŋ sambe bepi mme sokbemâge. Ek piŋan kwitnaŋ kwitnaŋ igak ŋen ku sokbemâge yek. ⁴ Zet ek mama keyet toŋaŋ egalen busatnaŋaŋ am mbusatnaŋ bemindeye.

⁵ Âpme busatnaŋaŋ tambu sosok keŋan mepme tambu sosogaŋ kunzuŋti mege.

⁶⁻⁷ Âpme an ŋen kwitnaŋ Zân. Ek msalen kapi am busatnaŋgat zapatnaŋ diindome am ilindiŋ busatnaŋ toŋaŋ Zisas egat zapatnaŋ nâmti nâmkŋipepeyet nâmti Kawawaŋaŋ ikŋaŋ zempeme koge. ⁸ Wa Zân ikŋaŋ am mbusatnaŋ bemindendeyet ku koge. Egaŋ belak an busatnaŋ toŋaŋ tobe keyet buŋam zapatnaŋ etaŋ manzemtan. ⁹ An busatnaŋ toŋaŋ keyaŋ msalen kapi sokbemkawaŋ bemti am msalen mammbusatnaŋ bemindein.

¹⁰ Ek ke eweŋan Bipmaŋmak mambunen msat kapi mme sokbeye. Ya egaŋ naman mamkwati msalen kapi amnaŋ masokbenupnok sepem sokbemengut am msalengaŋnaŋ ekŋenaŋ naman egat yaŋaŋ penaj ku weyaŋ eknâmâtâbien. ¹¹ Egaŋ Zuda msalen ke mama Zuda am ma ikŋaŋgat donnotnane ma eiŋbipmane mee penaj piyaŋ ek mtopemti wisat mpewien. ¹² Âpme am ek notn mpemti nâmkŋipewien ekŋen Kawawaŋgat nemunambaŋane bemti mamayet indapmukulem mimindeye. ¹³ Wa animbi Kawawaŋgat nemunambaŋane penaj bemti mamaip ke animbiyaŋ mame nembra masokbeip sepem keboŋ yek. Ma angalen segat tikŋaŋaŋ ndabeme mamaip keyet penajaŋ yek. Kawawaŋaŋ ekŋenaŋ ikŋaŋgat nemunambaŋane bembeyet nâmindeme kogok ekŋenmagen sokbeye.

¹⁴ Âpme Zet egaŋ amnaŋ masokbenup keyet kataŋ sokbemti am ningat tunŋupmnan kapi mamtan. Mamti keŋ taoletmak ma zetnaŋ penaj penajaŋ zem mamti menok sepem igak igak mme amnaŋ Kawawaŋgat Nemunaŋ kwep etaŋ keyet mama mimiŋaŋ dolakŋaŋ ke ma windenaŋ temaŋ ke Bipmaŋaŋ miak peme koge ke ekbenn.

¹⁵ Zânaŋ egat zetnaŋ pigok zemkawaŋ beye, “Neŋ an ikŋaŋ keyet buŋam zapatnaŋ diindowan, ‘An bamnan takozin egaŋ neŋ sebemnemti Amobotnaŋ penaj bein. Msat kululuŋ ma neŋ mee pi sokbembeŋin tapma egaŋ tipman penaj baen mamkwege.’”

¹⁶ Egaŋ ningat tikŋaŋ manâmndein keyepmti keŋ taoletnaŋgat penajaŋ ikŋaŋgalen mama mimi dolak dolakŋaŋ sambe piyaŋ elimiak ndeye. ¹⁷ Moses egaŋ Kawawaŋgalen zii zet ke aikndaye. Âpme Zisas Kilaisiyaŋgut keŋ taoletmak Zet Zapat Dolakŋaŋ penaj timtot ndaye. ¹⁸ An ŋenaŋ Kawawaŋaŋ sepemaŋ bugan ku ege. Nemunaŋ neŋ Bipmmak mamayaŋ neŋ egalen zet zapatnaŋ ke mkoti zemkawaŋ bemindama nâmbien.

*Zân an tu zulutindende anaj ikñajgat yanaj zeye
(Matiyu 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 2:1-18)*

¹⁹ Zuda amobotnaj ekñenaj Zelusalem mkaen tati sâpe sâpe bumbu an ekñengat kandañinaj mulup an mamaip ekñen zemindeme Zânimagen meti pigok yañkwesiwien, “Geñ pe Kilais ma an kwi? Ze zemanê nâne.”

²⁰ Zeme egañ keyegak ikñajgat yanajñaj pigok penaj zemkawan bemi diindoye, “Neñ wa Kilais yek.”

²¹ Zeme ekñenaj naman ewe pigok yañkwesiwien, “Âpme geñ an kwi? Geñ Ilaiza?”
Zeme egañ pigok zeye, “Neñ ek yek.”

Zeme ekñenaj zewien, “Âpme geñ nin golan zenze an temañ ñen ninimagen kokogat damuñ matatnuwen geñ kapi?”

Zeme egañ pigok zeye, “Neñ golan zenze an ke yek.”

²² Zeme ekñenaj pigok zewien, “Geñ kwi penaj? Ze weyañ yanajñi zemanê nâne. Am zemndeme kotn am ekñen keyet pe zigok met zeman nâseip? Geñ gitanjgat penaj yaññi zigok penaj manzenik?”

²³ Zeme Zânaj pigok diindoye, “Neñ golan zenze an Aizaya egañ zet pigok zeye keyet penañaj,

‘An ñenaj msat tunjgupan mamti animbiyet pigok takuin, “Pi mamti amnan yomin zeme delaj zeme keñin weyañti Amobotnangat damuñ talit,” mandiidoin!” (Aizaya 40:3)

²⁴ Âpme an ekñen Palisi ekñenaj zemindeme kobienan ²⁵ naman pigok yañkwesiwien, “Nin tatnâmann geñ, ‘Neñ Kilais yek ma Ilaiza yek ma golan zenze an ñen yek,’ zenik. Kegok beme geñ kwilekiyet am tu manzulutindenik?”

²⁶ Zeme Zânaj kapigok diindoye, “Neñ am tu etañ manzulutindeyap. Âpme an ingat tunjuwinan sokbeyayan mamain ek ke in ku maekmâtâlip. ²⁷ An keyañ bamnan gwaen takozin. An bekeboñ beke neñ bukaboñ kapiyañ elewat temañ timpema ñep ku bewe.”

²⁸ Ekñenaj meyañkwesiwien ke Betani mka Zodan tu nembet daeset tazinen ke mebien. Zânaj mka ke mamti am Zodan tuyen tu manzulutindemtan.

Zânaj Zisasiyet yanaj zemkawan beye

²⁹ Msat msame Zânaj am tu zulutindemambe tati ekme Zisasiyañ ninimagen takopme ekti ningat pigok diindoye, “An inde takozingat egit. An kainde Kawawañgalen Sipsip Nemañaj. Zuda am ekñenaj yomin delaj zenzeyet nâmti Sipsip Kawawañgat sâpe sâpe mambuip. Sepem kegogak Kawawañaj ikñajgat Nemañaj takozin ke amgat belen beme msat sambe am ningat yom delaj zenzeyet kume gakiwe. ³⁰ Neñ an keyet ilak eweñan pigok diindowan, ‘An bamnan takozin ke Amobotnaj temañ neñ ewe sokbembepiñ tapma egañ eweñan tipman penaj baen mamkwage.’ ³¹ Ek eweñan Kawawañaj an yomengatnaj gilik zemndadagat ombempeye ke neñ ku ekmâtâbon yanjut Kawawañaj zet zapatnaj etañ zemkawan bemname neñ Israeñ am in ondekindemti egat zapatnaj diindoma nâmti in egañ kokogat weyeyañ mulup mti mamayet nâmti inimagen tu zululut mulup kapi mimiyet zemname inimagen yanbewan.”

³² Kogogapm Kawawañaj pigok dinonje, “Neñ Emetak Teñaj kululuñengatnaj age sasakandenombe nembon bemi ekmagen totapme ekbanik beme an ilak ke. ³³ Nen an ke eweñan ku nâmâtâpewan yanjut Kawawañaj neñ am tu zulutindendeyet mulup zet kapi nangeyañ pigok dinoye, ‘Nâlen Emetak Teñaj toti dukñanen tapme ekbanik beme an keyañ am nâlen Emetak Teñ ke indamâbe.’ ³⁴ Neñ yanaj kegok zemâtâpename ekbangapmti muluwan kegok sokbeme ekti ek ilak Kawawañgat Nemañaj penaj elak nâmâtâpewan.”

Zisasiyañ yanjbemi nemañane zulak zulak ilak indatiye

³⁵ Msat msame Zânaj nemañanet zut nit ndatimti msat keyegak koti tapmambenn. ³⁶ Tatnepemann Zisasiyañ keyegak kwawepme ekti Zânaj nigat pigok dinitdoye, “An zut, an da egit. Ek Kawawañgalen Sipsip Nemañaj.”

³⁷ Zeme nema zut piwan nânâñak keyegak Zân pemti met Zisasiyet baman mâti meibun. ³⁸ Mepmalu Zisasiyañ gilik zem idikti pigok idayankwesiyê, “An zut, it kwilekiyet napmâti takolup?”

Ndayañkwesime nit pigok zewelin, “Labai, (E Ibulu zet âpme ningalen zeleset ‘an zikat indanda,’ kok zewanek.) geñ mka pe deset mawenik.”

³⁹ Yañkwesimalu pigok dinitdoye, “It kopmalu neñ met mkan zikat idama egit.” Zemti idati tapmetnepeme msat gasim beme ekmak ke tapmetneti tambu sutnan gilik zemti naman mkanjidanen kobun.

⁴⁰ An zut Zânanj Zisasiyet yanj zeme nâmti ekmagen mebun nitmagangatnaj nembra njan kwitnaj Endulu ek Saimon Pitayet datnaj. ⁴¹ Enduluyan metneti meniñanj Saimon aikti pigok dunduye, “Neñ Mesaya, kwitnaj njan Kilais* manzeip ek ilak aiga.”

⁴² Kegok zemti meniñanj Zisasmagen wati mepmalu Zisasiyanj ekti zeye, “Geñ Saimon Zângat nemunanj mun. Gâgât kwidi alakñanj neñ Sipas gayap.” (Sipas kwit keyet yanj “nanzaj”.)

⁴³ Msat msame Zisasiyanj Galili msalen mesât tati Pilip selen aikti pigok dunduye, “Geñ kopmane neñmak medi.” Zemti wati mebun. ⁴⁴ Âpme Pilipmak Endulu munjanet ekñen mkanjin kwep Besaidayetnaj.

⁴⁵ Metneti Piliwan Nataniel meaikti pigok dunduye, “Mosesimak golanj zenze an notnananj itnananj baenen an kapi Kawawananj nin yomengatanj gilik zem ndadagat ombempaye keyet zetnaj meluwanj mbien ewan penañanj alak aikti ekmak tapmanup. An ke Zisas Zosepgat nemunanj Nasalet mkaengatanj.”

⁴⁶ Zeme Natanielianj zet dopmaj kapigok gilik zemti saye, “Geñ nâmane Nasalet mkaen bukanda kwileki dolakñanj njan sokbewe bein?”

Zeme Piliwanj zeye, “Kok zenikgat kopmane met zikat gama ekbak.”

⁴⁷ Zemti Nataniel wati Zisasmagen mepme Zisasiyanj Nataniel ekti zeye, “An kapi Isael an penañ. Ek zet dâsuki njan ku manzein.”

⁴⁸ Zeme Natanielianj zeye, “Zisas, neñ pe de mama yanj nikbanangapmti kegok zenik?” Zeme Zisasiyanj zeye, “Piliwanj geñ ewe met gaiikpinj tapme geñ tep kwitnaj pik kandañanj ke tapmane giga.”

⁴⁹ Zeme nâmti egañ Zisas pigok dunduye, “An zikat indanda, geñ penañ sukwep Kawawanjat Nemunanj penañ Isael am ningalen Amobotnaj Temanj.”

⁵⁰ Zeme Zisasiyanj pigok zeye, “Neñ geñ tep pik kandañanj tapmane giga zeya keyepmti nâgât nâmkinj pemnenik? Nânik, pi ewe belak yanbemt butnaj isikñanj bugan ekdik. Âpme penañ penañ ewe bam sokbeme mamti ekmebanik!”

⁵¹ Kegok dundumti naman nembajane ilinsakwep pigok diindoye, “Neñ zet penañ njan pigok diindoma nâit, bangat in taekme kululun gwaenen njan dem tapme Kawawanjalan ensel ekñenanj Angat Nemunanj neñmagen motopme ekbep.”

2

Zisasiyanj zeme tu penañanj naman wain beme nimbien

¹⁻² Ke mti manepeme kasup zut bemelak Galili msalen mka njan kwitnaj Kana manzeip ke animbi zut njan awembinj bemidesâgâti tu meu mee akume kopme bumti Zisas mamanj ma Zisas ikñanj ma nembajane nin nsakwep ndamandame tu meu nsâgât meti ³ meu tatnepemann meuyan ewe tapme wain tu ilak delanj zeme Zisas mamananj ekti pigok zeye, “Wae, ekñen pi ilak wain tu delanj zeme belak talipgat nâmbega.”

⁴ Zeme Zisasiyanj mamanjat pigok zeye, “Manje, wa mulup kapi nin tapminup yek. Nâlen mulup miminn kann ewe bam sokbemnawe.”

⁵ Zeme mamananj mulup nembra ekñenmagen meti pigok zeye, “In tatnepeme Zisasiyanj kwileki njan mimiyet diindome zetnaj gawepumti mseip.”

⁶ Âpme mka keyet ganzenan menzim tosiñ temanj temanj ⁷ bekapi onzemindeme matatemien. Menzim tosiñ temanj kwep bekeyet tu 100 lita mee kegok makasimpentemien. Kasimpeme tapme sesewat mkayelen amobotnananj set bemindaye keyet katanj mâti kasup katanj selin belin manzulutemien. Menzim tosiñ bekeboñ sambe mka katanj mawemetan.

⁷ Kegogapm Zisasiyanj mulup an ekñen pigok diindoye, “In tu omti menzim tosiñ temanj taliwen kapi kasime towepmâlak.” Zeme mulup an ekñenanj menzim tosiñ temanj ⁷ pi tu omti kasime gak zemâge.

⁸ Omkasime delanj zeme pigok diindoye, “In tu butnaj menzim isikñanj kasimtimti met an meu damuj ke sait.” ⁹⁻¹⁰ Zeme omti mmepme tuyanj wain beme an meu damuj keyanj wain tu ke nim ekti kapi pe desetgatanj mkolip ke ku weyanj nâmatâti mulup nembra ekñenanj Zisasiyanj zeme tu penañ omti mebien. Kegogapm ekñenanj wain tu zigoset sokbep eyet yanj njan njan nâmatâbien.

Kegok mme an meu damuj keyanj animbinanjmak bet butewun ke zeme kopme pigok dunduye, “Ningalen set temanj kapigok tazin, wain tu dolakñanj penañ ke am njanj indame nimti tapmenjut naman bam bekananjnik ke mandame nip. Yanjut geñ kilerj mnak wain pembenanj pi belak pemane tapme bekananjnik njanj indamane niyo. Geñ set dâsuki mti wain tikñanj kapi anjalan pemane tapmawanj bam mti kolip.”

* **1:41:** Kwit zut keyet yanj kapigok Kawawananj am yomengatanj gilik zemdatitijet ombempaye.

¹¹ Zisasiyan mka keyet yanbenti menok ke mti Amobotnañ main keyet yanaj am ekñemagen mkawañ beme nembrañe nin winderanğat yanaj ekti nâmkinpewenn.

¹² Keyetnan Zisasmak mamnotnane ma nembrañe nin nsakwep Kapaneam mkaen ke tambu msasa isikñaj bugan topmambenn.

Zisasiyan sesewat mka temanen amnañ omkwiti kwiti tapmme indikti indapmâge (Matiyu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Topmanepemann Zuda ningalen Anğalalan Kendo elak bududuk beye keyepmti Zisasiyan Zelusalem mka teman Kendo ke eksâgât mowebenn. ¹⁴ Moti ekme sesewat mka temanğat tambanğumen amnañ kwaweti Kawawanğat sâpe sâpe bumbuyet makau ma sipsip ma sasakandanombe mee pi time kwawepme omkwiti kwiti mti mânep sisak dukñaj benti omaiñ main tapmmambien. ¹⁵ Tapmme Zisasiyan indikti ñeñaj penaj zime egaj tek timti mendenje katikñaj beme mtati makau ma sipsip mee pi wuwap indawitikti indamâpme kunzunuj kwawepmâpme mânewin timtati time mekopme sisakñin mtati gilik zempeme wenje. ¹⁶ Âpme am sasakandenombe mtabien ekñen indikti memendep mimindamti pigok diindoye, “In sasakandenombenjin timti toti melit. In Biengalen mka kapi mme ingalen bemkwiti kwiti mkanok ku bek.” ¹⁷ Zisasiyan moti kegok mme nembrañe nin Kawawanğalen zet zapat itnañanen meluwan pigok mimiñaj tazin keyet otnâmbenn,

“Gâlen sesewat mkayepm ñeñaj penaj zimetip.” (Sam 69:9)

¹⁸ Âpme Zuda amobotnañ ekñenaj Zisasmagen koti pigok yankwesiwiën, “Geñ kapigok penaj tapminikğat pi Kawawanğat winde game egalen windeen maminik beme geñ menok ñen mmane nin ekti yanğadi ekmâtâsenu?”

¹⁹ Yankwesime egaj keyegak pigok zeye, “In sesewat mka teman kapi asekyaloñme ñeñ naman kasup tuk keyet keñan etaj timtusuu tusu mti walapma delanj zemâbe.”

²⁰ Zeme ekñenaj Zisasiyet pigok zewien, “Yerñsokñe ekñenaj nup kan 46 bepi sesewat mka teman kapi tawalatne walatne peme delanj zeye. Âpme geñ bukapiyan kasup tugat keñan etaj walasât zenik?”

²¹ Yanğut Zisasiyan zet ke wa sesewat mka teman keyet penaj nâmti ku zeye egaj ikñanğat seknanğat nâmti zeye. ²² Yan maneti Zisasiyan gakiyeyan gilik zem wapme kan keyet nembrañe nin sesewat mka teman asekti walalagat zeye keyet ma Kawawanğalen zet zapat itnañanen muluwan mimiñaj keyet penanaj ekmagen sokbeme ekti nâmkinpewenn.

²³ Zisasiyan Zelusalem mka teman Anğalalan Kendoen mamti menok teman sepemanğ igak igak mme am sambe ekñenaj ke ekti Zisasiyet nâmkinpewien. ²⁴ Yanğut Zisasiyan am sambe ekñen bekapi notnañaj keñinan ñenzinziñaj tage e indik mâtâtî ekñen sambe keyet nâme notnañe etaj ku beye. ²⁵ Egan am ñeniyet yanaj nâsâti am ñen yankwesime ku dundume nânge. Egan ikñaj am keñin baen ekti yanajin eknâmâtage.

3

Zisasiyan Nikodimasmak zapat mbun

¹ Palisi an ekñenmagengatnañ an ñen kwitnañ Nikodimas. An beke Zuda am ekñengalen sesewat mka temanğalen an damuj teman ñen ek ke. ² An keyan buzak tambuyet Zisasmagen moti pigok dunduye, “An zikat indanda, nin gâgât yanğadi nânup. Geñ an zikat indanda penaj Kawawanğamengatnan kwatobanan. Âpme geñ menok sepem igak igak maminik kebon kapi an ñen Kawawanğin mamti mulup kebon kebon ke ñep ku mnak.”

³ Âpme Zisasiyan zeye, “Neñ penaj sukwep pigok zema nâmbak: An ñenaj nempa okak masokbeip keyet katanğ okak ku sokbewe beme an keyan Kawawanğmak tusumti egalen zemâtâtâtğat katnañen mama keñan ke ku mebe.”

⁴ Zeme Nikodimasiyan pigok zeye, “Weneñe, an teman penaj bekeyan naman zigoset mamañğat keñan toweti naman nempa okak sokbewe?”

⁵ Zeme Zisasiyan naman pigok dunduye, “Neñ zet penaj sukwep pigok zema nâmbak: An ñenaj tuyar ma Emetak Tenğamengatnañ mama alakñaj ke ku tiwe beme an keyan Kawawanğalen zemâtâtât katnanen mama keñan ñep ku mebe. ⁶ Amgalen mamaan masokbep ekñen amğat sepem. Âpme Emetak Tenğam ammagen mulup mme mama tenj matip ekñen Kawawanğat zapat mambeip. Ekñen ke Emetak Tenğalen am penaj. ⁷ ‘Geñ neñ sokbembe alakñaj sokbembe,’ keyet zema geñ nâmane nukñaj penaj kumbek. ⁸ Tâgâ ek belak kileñ ke kumbume kwisakñaj etaj kume manânu. Âpme geñ pe deset yanbenti met deeset mamezin e ku manânik. Âpme Emetak Tenğam am ñenmagen mulup mme mama tenj matin ekmagen Emetak Tenğam tângayanğ mulup maminok mamin.”

⁹ Zeme Nikodimasiyan nâmti zet dopman kapigok gilik zem saye, “Pe zigok penan mti alaknan sokbembeyelen nâmti zet kapi tazenik?”

¹⁰ Zeme Zisasiyan Nikodimas pigok dunduye, “Gej Isael am ekngalen an zikat indanda temanjan zet kapi zema gej kwilekiyet nâmane nuknan taben? ¹¹ Nejan penan pigok dingoma nâmbak: Nejan kwitnan kwitnan sambe Kawawanjan zemâtâtname nâmban keyet zapatnan ma Kawawanjan ammagen mulupnan kawanjan sosok mamme egap keyet zapatnan diindoma in sambeyan ningalen zet ke nâme ewe pepesut beme ku manâmkijneip. ¹² Nejan kwitnan kwitnan msalen sosok masokbemâpme egip kapiyet palen bemzema in ku manâmkijneip. Âpme nejan kwitnan kwitnan kululujen gwaen masokbemezin keyet palen bemzema in zigok nep nâwiek? ¹³ An nenan kululujen gwaen moti kwitnan kwitnan tazin ke ku ege. Angat Nemuwan nejan kululujengatnan toban keyepmti kululujen gwaen kwitnan kwitnan wein e nâmâtâpma delan zemâzin.

¹⁴ Itnanjan Moses egan msat tungupman nombe wejan aenan weyanji tep palen kwasim pemti mwat onzempeme tapme ekbien. Sepem kegogak Angat Nemuwan nejan ke tep palen palak palak masasok neme wema nomti mwat onzemmene tapma ekkep. ¹⁵ Amnan nejan nikti nâmkijnemti mama kanzizit aiikgat kegok mbep. ¹⁶ Kawawanjan egan msalen am sambe ingat gogot penan mamimindein keyepmti egan iknanjan Nemuwan kwep penan ke ketalasimti msalen peme toge. Keyepmti am nejan nâmkijnewep eknenan walelepin; mama kanzizit tiwep. ¹⁷ Kawawanjan Nemuwan nejan msalen neme toban ke wa am yominanjan dopman indandayet nâmti ku neme toban. Nejan am yomengatnan gilik zemti indatitiet Bipmnan zemneme toban.

¹⁸ An nenan Kawawanjan Nemuwan nejan manâmkijnein beme yomanjan dopman ku tiwe. Âpme an nenan Kawawanjan Nemuwan nejan ku manâmkijnein ek yomanjan dopman ilak titiyet damun matazin. Elak egan Kawawanjan Nemuwan nejan nâmkijnenepin mamm keyepmti sepem kegok sokbemsawe. ¹⁹ E yanjan kapigogapmti tosa mgasik kapi tiwe. An eknenan busatnan msalen kapi sokbeme bunjan zapatnan eknenagen mepme nâmtinjan eknenan bankumpemti eknenan mama mimi bekanan mti tambusosogot zapat mambeip. ²⁰ An nenan yom mamim beme egan busatnanen mopma yom sosok sokbesem zemti busatnanjan makingazin. ²¹ An nenan Kawawanjan zet nâmti manjanjan mam main egan busatnanjan ku makingazin. Âpme egan busatnanen mopme busatnanjan mama miminjan dolaknan ke sosok mamkawanjanbein.”

Zânan Zisasiyet yanjan zemkawan beye

²² Ke maneti Zisasiyan nemanjan nin ndatime Zelusalem mka pemti Zudia msat butnaset nen meti mambenn. Ke met eknenmak mamti animbi tu mazulutindemenn.

²³ Âpme Zân egan kegogak mka nen kwitnan Enon zeme ke Selim msaleset tu sambe penan matatan ke mamti am tu manzulutindemtan. ²⁴ [Kan keyet Zân ewe mka katiknan pepenin tapme egan belak mamti mulup ke mamtan.]

²⁵ Zângalen nemanjan Zudayetanjan Zuda an nenmak tu zululugat ²⁶ mdândâmti Zângat nemanjan eknenan Zânmagen meti pigok dunduwien, “An zikat indanda, gej an nen Zodan tu nembet daeset tapme zikat ndamane ekbenn an keyan alak am tu tazulutindeme am sambe pi ekmagen etan ondek mepmâpme delan zein.”

²⁷ Zeme Zânan nâmti pigok diindoye, “An nen Kawawanjan mulup nen zemdelan zem sasapin mme egan mulup belak kenan galak ku mamim. ²⁸ ‘Nejan Kilais yek, nejan belak Kawawanjan an keyet zapatnan zenzeyet nenan zemneme koti zema nâmbien. Âpme in zet ke eneyet sakwep penan kandabien.’ ²⁹ An neniyet imbi zapat zempepenan an keyan imbi keyet apman penan. Yan egan imbinjan kemak bet butemti ken olojen mme notnane eknenan zapatnan nâmti ekmak tusumti ilinsakwep olojen mamip. Ken olojen temanjan kebojan ke sokbemnanayelen kan alak alak penan kapi sokbemnan. ³⁰ Zisasiyet kwizet bunjanjan palaknan beme kopme nâlenan naman uluk zemti towebe.

³¹ An nen msalen kapiyetnan sokbemenjan egan kwitnan kwitnan msalen kapiyetnan etan ekti manzein. Âpme an kululujen gwaengatnan tototnan ek kwitnan kwitnan sambe kapiyet Amobotnanjan tazin. ³² Egan kululujen kwitnan kwitnan sambe tazin keyet zapatnan zemenjan am eknenan nâme dâsuki beme ku nâmkijnewien. ³³ Âpme an nenan zetnan ke nâmti mamkitik pein beme egan Kawawanjan yanjan an zet penan penanjan zemti main, e nâmâtâpewep. ³⁴ Kawawanjan an zempeme toge an keyan koti Kawawanjan yanjan manzemkawanjanbein. Keyepmti Kawawanjan Emetak Tenan winde omba penan same egalen windeen mulup mamim. ³⁵ Bipmanjan Nemuwan egomti kwitnan kwitnan sambe bepi egan damun mimiyet betnanen bemâge. ³⁶ Âpme an nenan Kawawanjan Nemuwan ke manâmkijnein beme mama kanzizit ewenan msalen kapiyegak yanjanbein masokbemsain yanjan am nenan Kawawanjan Nemuwan egalen zet ke ku gawepuwe

beme mama kanzizit ke ku tiwe. Am kebonj ekñenmagen Kawawanġalen welili eweñanak msalen kapiyegak masokbemindain.”

4

Zisasiyañ Samalia imbi ñenmak zapat mbun

¹ Zisasiyet zapatnañ Palisi ekñengat pigok kot zeme nâmbien: Zisasiyañ am tu tazulutindein eyañ Zânañ am tu zulutindeye ekñen indasebemindeye. ² (Zisasiyañ ikñañ am tu ku zulutindeye nembrañane nin etañ am tu zulutindewenn.) ³⁻⁵ Amnañ Zudia msat pemti Galili msalen mesât Samalia msat tunġupmaset beke tapmetne metne Galili msalen mapatañ zemtemien.

Âpme Zisasiyet zet sambe kekok tazeme nâmti egañ nin nembrañane ndatime Zudia msat pemann tapme Galili msalen gilik zemti mesât Samalia msaleset beke tapmetne metne mka ñande ñen kwitnañ Saika zeme ke patañ zewenn. Mka ke Zekowañ nemuñañ Zosep msat saye keyet ganzenan matatan. ⁶ Msat keyegak Zekowañ tu pusak timpeyeyañ maomnimtemien. Âpme Zisasiyañ set teepmañ kotne kotne tinsutnan penañ beme sebetnañ suknaj beme tu pusak solonan ke moti totapmañge.

⁷⁻⁸ Ke tot tagom tati nembrañane nin zemndeme mkaen tu meu kwitim tisât mepmann Zisasiyañ igak tu pusagen ke totati ekme Samalia imbi ñenañ tu osâgât menzimañ kwindiñti kot tuyen osât tapmme Zisasiyañ ekti pigok yañkwesiye, “Geñ tu bugan bemti namane nimbi.”

⁹ Kekok yañkwesime imbi keyañ pigok dunduye, “Israël ammak Samalia am nin zapat zenâ zenâ kwep ku mamnup. Yañ geñ eneyet koti tuyet nâgât tatnayankwesinik?”

¹⁰ Zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Kawawanġañ geñ kwileki ñen taolet gasât tapm ma neñ an tuyet tadingoyap nâgât yaññ nânâpiñ keyepmti tapminik âk nâmti ze nayankwesimane neñ tu zikatnañ kwapeñ matazin keyetnañ gama nimbek.”

¹¹ Zeme Samalia imbi keyañ pigok zeye, “Amobotnañ tu kapi pusak beñan penañ baen mambentimkwatnup. Âpme geñ tu oo menzimdi ñen ku tagain ke geñ tu zikatnañmak e deset tazinañ omti nasenik? ¹² Ningat sokñ Zekop egañ tu pusak temañ kapi timpeye. Mti ikñañ ma nemuñane ma sipsip ma makañane ekñenañ tu kwep kapi manimzulutemien. Âpme geñ Zekop ek sebebemti naman tu dolakñañ penañ ñen zikatnañmak makozin ke desetgatnañ aikndasâgât tazenik?”

¹³ Samalia imbi keyañ kekok zeme Zisasiyañ kapiwok dunduye, “In tu kapi ometnimti ewe tuyet mti mene mene mamekotomnip. ¹⁴ Âpme nâlen tu tazeyap ke am ñen sama nimbe beme egañ tuyet ñen ewe ku atotoyelen. Neñ tu sawap ke keñanen baen tu yeeñañ dolakñañ zikatnañmak penañ kwati telepgat tati mama aiksama mambe.”

¹⁵ Zeme Samalia imbi keyañ pigok dunduye, “Amobotnañ, geñ tu tazenik ke namane nimti tuyet ñen ewe atotopiñ mamambap. Mti tuyen pien mene mene mamekolap e alakñañ ñen ewe ku mekobap.”

¹⁶ Kekok zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Geñ meti apdimak wati kolit.”

¹⁷ Zeme imbi keyañ zeye, “Neñ apmpin; belak mamayap.”

Zeme Zisasiyañ pigok zeye, “Geñ, ‘Neñ apmpin,’ e penañ zenik. ¹⁸ Yangut geñ an 5 ekñenmak mamkwati asekindemkwabanan. Ya alak pi ñen wapmanik ke gitanġat apdi penañ yek keyepmti geñ, ‘Apm yek,’ zet e penañ zenik.”

¹⁹ Zeme imbi keyañ pigok dunduye, “Amobotnañ alagati neñ gâgât yañañdi ñayap. Geñ Kawawanġagen golan zenze an ñen penañ. ²⁰ Âpme geñ nânik, ekñen yeñsokñe ekñenañ kalañ kapiyet dukñan motati Kawawanġat mandundum samtemien. Âpme Zuda am ingulak Zelusalem mka teman ke tati Kawawanġat mandundum saip.”

²¹ Zeme Zisasiyañ pigok zeye, “Imbi, neñ pigok zema nâmbak, in kan ke penañ sokbeme kalañ kapiyet ma Zelusalem mkaen met ondekti Bien ku dundum sawep. ²² In keyet yañañ nânâpiñ; belak ek masesewasap. Âpme Israël am ningut egat yañañ nâmâtâti mamnip. Kawawanġañ Zuda am ningat tunġupmnanġatnañ an ñen am yomenganñan gilik ze ndatitiyet peme kokogat zenzeñañ ²³ kan kelak alak kapi sokbeme tazin. Âpme egalen am mañge penañ ekñenañ keñinañ penañ Emetagalen set esemteñ penañ tazin keyet katañ manti Bien dundum sawep. Bienañ am ekñen kebongat nâme dolakñañ mambein. ²⁴ Kawawanġ ek an enzililiñan mamain keyepmti amnañ ek sesewatsasâgât mbep beme ekñengalen sesewawalin ke keñinan baenenganñ kwapme mama miminjin esemteñ penañ kemak tati sesewatsawep.”

²⁵ Zeme imbiyañ pigok dunduye, “Mesaya ma kwitnañ ñen Gilik zeleset Kilais makuip egañ sokbemti kwitnañ kwitnañ sambe keyet yañañ zemkawañ bemndandayet zenzeñañ e neñ ñayap.”

²⁶ Âpme Zisasiyan pigok dunduye, “An e sokbembeyet zenzenan elak neñ kapi tati zet tadinjgoyapmak.”

²⁷ Kegok tazeme zemelak nin nembane ilak meu kwitim timti koti ekmann Zisasiyan Samalia imbi kemak zapat tapmme ekti nâmtemtem mbien. Mti imbiyet, “Geñ pi kwileki tapmnik?” ma Zisasiyet Samalia imbiyet, “Zet kwileki tadundumann?” mee ke idayan kwesisâgat mbennanğut nâmann ñep ku beme belak pemann tage.

²⁸ Âpme imbi piwan tu menziman mee piwan peme weme belak windembemti mkaen meti am pigok diindoye, ²⁹ “In kopme neñ Zuda an ñen kotazingat met zikat indama egit. An keyan nâlen yomm sambe bepi sosok zemkawan bem namâlep. An ke Kilais sokbembeyet zenzenan wa ke mene?”

³⁰⁻³¹ Zeme nâmti am bee ilinsakwep Zisasmagen kosât ewe selen takopme kan keyet nembane nin pigok zewenn, “An zikat indanda tu meu bugan niya!”

³² Âpme egan ningat zeye, “Neñ tu meu sepeman ñen tatnain e in kunâip.”

³³ Kegok zeme nâmti namba nin nnak pigok zenâmbenn, “Am pe kwiyan meu mkot same niwan?”

³⁴ Tazemann ndikti pigok dinndoye, “Neñ Bienan mulupman mimiyet zemneme toban keyepmti egalen mulupman mdelan zesap keyan tu meunok penan bein. ³⁵ In pigok manzeip, ‘Meu muluwen ondemann kwati eyonga zulak zulak beme meu penan masokbein.’ Yanğut neñ pigok diindoma nâit, in teñ zemwati mulup egit muluwen meu penan sokbembe teman ilak alak kapi sokbein. ³⁶ Âpme an ñenan mulup mti kenanen mapein kemak am nusi mti penanan maakumtin. Egelan ilinsakwep muluwit keyet tosanen timti olojen teman mbalup. Sepem kegogak an nâmkinjpepema ñenan an ñen Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan dunduye. Âpme naman ñenan mukulem mme yomengatnan kenan gilik zemti kululuwen mobotgat zapat bemti main keyepmti an zut keyan muluwidanjat tosanen ilizuzut timti olojen ilinsakwep mbalup. ³⁷ Âpme nin set kapigok maminup: An ñenan mulupman mti maondein. Âpme an ñenan mukulem mti nusi kayak mti penanan timti time manje kwep mamozin. ³⁸ Âpme neñ in nâlen muluwen meti mulup nembanne indamukulem mti ekjenmak ilinsakwep meu penan akum timeetakwep mobogat nâmti zemindeyagat melit.”

³⁹ Tazeme Samalia imbi piwan meti animbi sambe ekjen pigok diindoye, “Neñ yom kwitnan kwitnan mkwaban piwan egan zemkawan bemti namâpme delan zep.” Zet kegok zeme nâmti am sambeyan ek nâmkinjpewien. ⁴⁰ Keyepmti Samalia am ekjenan Zisasmagen koti ekjenmak mamayet yan kwesime Zisasiyan nâme ñep beme nin meti ekjengalen mkaen kasup zuletan nsakwep mambenn.

⁴¹ Ke met mamti zet zapatnan diindome am sambe penanan ewe tusumti Zisasiyet nâmkinjpewien. ⁴² Mti imbi Zisas ñenan met aige ek ke pigok dunduwien, “Nin ñenan geñ zet zemanen nânnan pi ilak nin penan dembusekjenan zetnan penan nâmti nâmkinjpenup. An kapi penan Kilais msat sambe am nin pi yomengatnan gilik zemti ndatiwe.”

Zisasiyan gapmangalen amobotnan ñengat nembanan ñen zawalen tapme mme alik beye

⁴³ Âpme Zisas nembane nin kasup zut pi Samalia am ekjenmak ke maneti naman gilik zemti Galili msalen mebenn. ⁴⁴ Mesât mepmambe Zisasiyan ikenan pigok zeye, “Golan zenze an ñen ikjanğalen mkanan ñotakjanen ke tapme ikjanğalen manje ñeneyan zetnan gawepumti egat nâme mobotnan ku mambein.” ⁴⁵ Âpme Zisasmak nembane nin meti Galili msalen patan zemann Galili msalen animbi ekjenan olojen mti ndazemetime mkaen mobenn. Nin Angalalan Kendoyet Zelusalem mka teman baen met mamti ekmann Zisasiyan menok notnan mme ekbenn keyepmti Zisas ekti ndazemetime mobenn.

⁴⁶ Ke nin moti keyetnan mane mane naman Kana mka msalen tu zeme wain beye mka keyegak met patan zewenn. Âpme Kapaneam mka keyet gapmangalen amobotnan ñen manje egat nemunan zawat nuknan penan mti mawemtan. ⁴⁷ Âpme Zisasmak nin Zudia msalengatnan ewe Galili msalen kopmann zeme nâmti amobotnan piwan Kana mka msalen meti nembanan gakisât penan tapmme koge keyepmti Zisasi wati mebegat yan kwesim nânge. ⁴⁸ Âpme Zisasiyan pigok dunduye, “In kapi neñ menok ma kwitnan kwitnan zikalinan mamananan sokbeme ekti zetn nâmkinjpesât maâip.”

⁴⁹ Zeme amobotnan keyan pigok zeye, “Amobotnan Zisas, nemban gakisemmagat kopmane sakwep medi.”

⁵⁰ Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Nemundi ilak alik beingat ñepgat gitak met!” Zeme amobotnan keyan Zisasiyet zetnan nâmkinjpemti mege. ⁵¹ Selen tapmepme sisilin nembane ekjenan ek aiksâgat selen metaikti pigok dunduwien, “Nemundi alik bep.”

⁵² Zeme egañ indayanꝑkweysiye, “Kan zukꝑan penañ alik bep?”

Zeme ekꝑenañ zewien, “Sanenen kasup sutnañ teman penañ tapme kan keyet zawatnañ yek bep.” ⁵³ Kegok zeme amobotnañ keyañ yañañ pigok nâmtâge. Kan keyet penañ Amobotnañ Zisasiyañ zemnemti pigok zep, “Nemundi ilak alik bep.” Ke nâmti mam ip don notnane zemâtâtindame nâmti ilinsakwep Zisasiyet nâmkꝑewien.

⁵⁴ Zisasiyañ Zudia msalengatnan Galili msalen sek zut meti menok ke mme sek zulak beye.

5

Zisasiyañ an ñen Betesda tu lemunan weyañpeye

¹ Ke manepeme Zuda am ekꝑengalen kendo temañ ñen beme Zisasiyañ Zelusalem mka teman mege. ² Âpme Zelusalem mka temañ keyet keñan tu lemunan temanik ñen sipsip set tokwakwat manzemtemien keyet solonan matatan. Âpme tu lemunañ keyet nembet nembet mka mzalañ 5 walapeme matatan. Ma Zuda ekꝑengalen zelinaset tu keyet kwitnañ Betesda makumtemien. ³ Âpme mzalañ keyet keñanen am zawatmak ma am zikalin beñañ ma am setnañ wesij ma selin belin wesij bembenañ sambenañ ke wemti tu titok mme ekti towewegat damuñ matatemien. ⁴ Ke tatnepeme kan notnañgat tu lemunan keyet palen Kawawañgalen enselañ kululuñengatnañ ñenañ tot titok mme ekti an kwiyañ ñenañ penañ mapalamti totan egañ sakwep sekñañ dolakñañ mambentan. ⁵ Âpme an ñen setnañ betnañ wesij yañ kan teepmañ nup kan 38 pi notnañ ekꝑenañ windañañ bemti towepme egañ olapme beme belak ke kwesij matatan. ⁶ Âpme Zisasiyañ an ke kan teepmañ penañ matatan ke ekti kembenj penañ mti yañkweysiye, “Geñ dolakñañ bembeyet nânik ma yek?”

⁷ Zeme an wesij keyañ zeye, “Amobotnañ, an notn dolakñañ penañ kwiyañ tu titok mme sakwep nambepeme tu keñan towebak? Nen towesât ewe wati tiktik takuma an ñenalak sakwep palam tu lemunan toti ilak alik mambein.”

⁸ Zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Geñ sindi ambepelet timti met.” ⁹ Zeme keyegak an keyañ wawadak Zisasiyet nânâpiñ belak sinañ ambepeleti mkañan mesât mege kasup keyegak Sabat tagoñgo kan tapmambien. ¹⁰ Keyepmti Zuda amobotnañ notnañ ekꝑenañ an dolakñañ beye ke selen aikti egat pigok dunduwien, “Alak Sabat tagoñgo kan sutnan milawadi ambepeleti wati kodik ke set dolakñañ penañ yek.”

¹¹ Zeme egañ pigok diindoye, “An weyañnep egañ pigok dinop, ‘Geñ wati sindi ambepelet timti met.’”

¹² Zeme nâmti an keyet pigok yañkweisiwien, “An wati sindi ambepelet met diñgop an ke geñ kwitnañ nâmtadik?”

¹³ Yañkwesime an sekñañ weyañañ keyañ Zisas dañan ku nâmtâge. E eneyet am sambe penañ tabien keyepmti Zisasiyañ sakwep am tungupmaset enzilimege.

¹⁴ Yañ ke maneti Zisasiyañ an ke sesewat mka temanen tapme aikti ankeño zep pigok dunduye, “Geñ sekdi ilak dolakñañ bep. Keyet geñ bekanañ ñen mbanikmagat eksemti mamambanik. Mineti nan nukñañ temañ penañ ñen dukdan mobeyet.”

¹⁵ Zeme an piwan Zisas weyañ ekmâtâti met Zuda amobotnañ pigok diindoye, “An weyañnewan kwitnañ Zisas.” ¹⁶ Zisasiyañ Sabat tagoñgo kan sutnan penañ an ke weyañpeye keyepmti Zuda amobotnañ ekꝑenañ Zisasiyet nâme ñep ku beme kan keyet yañbemti Zisas kume gakikiyet zetnañ mbien. ¹⁷ Nñenzinziñ mme Zisasiyañ pigok diindoye, “Bianañ am tagoñgoñepiñ indamukulem mammin âpme neñ sepem kegogak mamiyap.”

¹⁸ Âpme Zuda an ñenañ ekꝑenañ Zisasiyañ an ñen Sabat tagoñgo kan sutnan weyañpeye keyet ma Kawawañgat nâgât Bipm penañ nit mulup tagoñgoñepiñ mamilup zeye keyepmti ñeñin penañ zime kume gakikiyet zewien.

Kawawañgañ Zisas mulup sambe mimiýelen winde betnan beye

¹⁹ Âpme Zisasiyañ zet pigok diindoye, “Neñ penañ sukwep pigok zema nâit: Neñ Kawawañgat Nemuñañ neñ keñnañgalak mulup ku mamiap. Neñ Bianañ mulup mme ekti keyegak mamiap. ²⁰ Âpme Bianañ Nemuñañ neñ ke manigoñ keyet mti mulup mamiap katan egañ weyañ zikat name mamiap. Yañ mulup mma maegip ke etañ yek. Temañ penañ ewe zikat name mma in ekti nâmtetem penañ mbep. ²¹ Bianañ am gakikiengatnan mme mawalip. Keyepmti Nemuñañ neñ kegogak an ñen gakikiengatnan mma wasât mbawen ñep mma wabep. ²² Âpme Bianañ ikeñañ am mama titiyet ma walelet keyet zelin ku zemdelañ zewe. Mulup ke Bianañ nâgât betnan etañ beme delañ zeye. ²³ Keyepmti amnan Bipmnañgat kwizet buñamañ mamwalip sepem kegogak Nemuñañ

nâgât kwizet bujamm mwabep. An ñenaj nâgât kwizet bujamm ku mwabe beme eganj Bipm zemneme koban an keyet kwizet bujamañ kegogak ku mwabe.

²⁴ Neñ penaj zema nâit: An ñenaj nâlen zet kapi nâmti An zemneme toban ek nâmkijpewe beme an keyaj walelet ku aikbe. Eganj msalen kapiyegak gakiki ma yom dopmaj titi set e pemti mama kanzizit elak tiyeyaj mamain. ²⁵ Neñ zet penaj pigok diindoma nâit: Kan alak tatnuwen kapiyet keyepmti am mama mimi bekanajgalen seleset mâti mamaip ekñenaj neñ Kawawañgat Nemuñaj nâlen zet nâmti nâmkijpewep beme naman mama kanzizit aikbep. ²⁶ Bien ek mama keyet ñotekñaj âpme Nemuñaj neñ kegogak mamayet ñotekñaj bembeyet Bienaj nâmnenge. ²⁷ Neñ Angat Nemuñaj keyepmti Kawawañ Bipmñaj amgat zet zemdelañ zenze mulup ke mimiyet zemdelañ zemnenge. ²⁸ In neñ zet zeyap keyet nâme setnañ ku mimiyelenok ku besem. Kan ñen besâpmnen am zaimen am tawep ekñenaj kwizetn nâmti wapmâpme delañ zewe. ²⁹ Âpme am mama mimiñin dolakñaj mti mambien ekñenaj mama kanzizit titiyet oloñen palen wapmâbep. Âpme am mama mimiñin bekanaj ekñenaj yominajgat dopmaj timti teziñ ñandañ towesât bembesipen wapmâbep.

Kawawañaj Nemuñajgat yañaj mamsokbein

³⁰ Neñ nanañgat keññanajgalak mulup ke ku mamiyap. Bipmñajgalen zet keyet katnañ am mama mimiñinajgat katañ zet muluwen indemti dopmaj esemtañak mutumin-dawap. Ke wa nenajgalen zet yek An zemneme koban egalen zet gawepumti mbap.

³¹ Neñ nanañgat yaññ nenak zema in nâme penaj ku mambein. ³² Nâgât yaññ Bipm Kawawañaj manzemkawañ bemnein keyaj penaj bein. ³³ In Zân an tu zululut an ekmajen yañkwesime eganj zet penaj ñotekñaj ilak ke zemkawañ bemindame nâmbien kemak. ³⁴ Wa Zânañ nâgât yaññ zemkawañ bemindaye ke nâgât kwizet bujamm temañ bembeyet nâmti yek. In nâgât yaññ nâmtâtâti neñmagen keñ gilik zenze aikti mama kanzizitgalen set ke mâti mebegat diindoye. ³⁵ Zân an tu zulutindende eganj lam temañnok bemti in mbusatnañ bemindeme sokñan in kan isikñaj bugan ke ekti belak etañ egowien. ³⁶ Âpme nâgât yaññ bee Bienaj ikñaj manzemkawañbein. Ek ke wan Zân keboñ yek. Ek winderaj sepemaj igak penaj. Eganj neñ mulupm ke mimiyet zemneme koban. Mulup ke mima mulup keyaj neñ Kawawañ ikñajgat Nemuñaj e sosok mamimsokbemnein. ³⁷⁻³⁸ Bienaj nâgât yaññ in ilak zemkawañ bemindame nâmnembien. In ekmaj dopmaj ek dopmaj ek ku mamip ma eganj indik tati zet ikñaj esemteñ penañ diindome ku manâip. Âpme in naman neñ eganj zemneme koti egalen zet manzemkawañ beyap mee pi ku manâmkijpemeñ. ³⁹ In Kawawañgalen Zet Itnañajen zet kapigok tazin ke mañti yañaj maomkakalimti nâip. Zet keyet keñan mama kanzizit aiksenup zematimaliwañ zet keyaj nâgât yaññ manzemâtâtindainen mama kanzizit neñmagen titiyelen. ⁴⁰ Âpme in neñmak tusum mamti mama kanzizit titiyelen e ewe wisalagak mamip.

⁴¹ Âpme wa neñ amnañ sekñ mmobotgat am tungupman belak motati ku manzeyap. ⁴² Neñgut ingat yañajin elak nâma delañ zein. In keñinan Kawawañ gogot penaj ku mampeip. ⁴³ Neñ Bienaj ikñajgat munduman zemneme toban keyajgut in neñ ku nâmkijpemeñ. Âpme an ñenaj igak nânâñak koti neñ an keboñ keboñ zemerñgut in an ke sakwep manâmkijpeip. ⁴⁴ Mti ilinak notnañaj notnañgat kwizet bujamañ mwat notnañaj notnañaj kwizet bujamañ mwat mmamti keyet nâme dolakñaj mambein. Keboñ ke ingat kwizet bujamin zigok mwabe? Naman in zigoset nâgât nâmkijpewewep? ⁴⁵ In nâgât pigok ku nâseip eganj Bipmajmagen meti nin zemndowe neñ egok ñep ku mbap. In Mosesimagen mawetekummaip keyepmti Mosesiyañ Bipmajen zemindowe. ⁴⁶ Eganj zet kuye ke nâgât kuye. Yañ in Mosesiyelen zet penañ nâmkijpewiek ze elak nâgât nâmkijpenewiek. ⁴⁷ In Mosesiyañ zet kuye ke ku nâmkijpewien keyepmti naman neñ zet manzeyap, kapi zigoset nâmkijpewiek?"

6

Zisasiyañ an 5000 bepi tu meu indame nimbien

(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Zisasiyañ zet kegok zeme delañ zeme Galili tundua kwitnañ ñen Taibilias manzemtemien tundua ke somti nembet daeset mebenn. ² Mepmann animbi sambe ekñenaj Zisasiyañ animbi zawatmak ma wesij mee pi taweyajindeme ekmambien-gapmti keyegak ndamâti mebien. ³ Âpme Zisasmak nin nembet moti ndatimti kalañ dukñan gwaenen moti totapmambenn. ⁴ Kan keyet Zuda am ekñengalen Anjalañ Kendo sokñan beye.

⁵ Âpme Zisasiyan am manje temañ penañ penañ kwaweti weme indikti egañ Pilip pigok yañkwesiye, “Pilip, am manje temañ penañ kapi nupmamañ desetgat penañ kwitimti am sambe kapi indamann nseip?” ⁶ (Zisasiyan, “Kwitnañ kwitnañ zigok msap e nâmtati,” Pilipgat belak tetipem ege.)

⁷ Âpme Piliwan wa penañ penañ zep mene zemti pigok zeye, “Nin mânep 200 Kina bukapiyan meu kwitimti am manje temañ bekapi indamann isiksik bugan munzuti nseip mene.”

⁸ Zeme Zisasiyet nembanañ njen Endulu Saimon Pitayet datnañ egañ Zisasiyet pigok dunduye, ⁹ “Zisas, anemba njanñ nupmamañ 5 ma angalañ zut etañ eleñan weti tapme ekti aikolap. Âpme am sambe kamendepmañ bekaboñ bekapi bukapi zigok munzutindamann njeñ benak?”

¹⁰ Zeme nâmti Zisasiyan ningat pigok dinndoye, “In am ekjen zemindeme sutnakwep totalit.” Zeme nin am zemindemann kwanñ sinañ yati gwilelañ totabien an 5000. Âpme imbimak nembamak ekjen ku indamakukunañ. ¹¹ Zisasiyan nupmamañ ke mti Kawawañgat wisikñ zemti mutumti am tapmebienen indaye. Mti angala sepem kegogak meselemti am kalañti indamepme nimâbien. ¹² Meu nimkingapme temepme Zisasiyan ningat pigok dinndoye, “Nime meu butnañ totemelep e belak wemti walesemmagengat akume manje kwep molak.” ¹³ Âpme nin nupmamañ 5 etañ bukapiwan Zisasiyan mme sambe beme nimwianme butnañ temege. Pi timti tise 12 kapi wepme gak zeye.

¹⁴ Âpme am ekjenañ Zisasiyan menok ke mme ekti pigok zewien, “Kawawañmagen golañ zenze an temañ msalen pi sokbembeyet zenzenañ kelak an ikñañ kapimak!” ¹⁵ Zemti Zisas atamti amobotnañ in onzempesâgât tazenâme egañ wak kambu nâmti nâme njeñ kumbeme igak buzak kalañan mowege.

Zisasiyan tundua paleset mege

(*Matiyu 14:22-33; Mak 6:45-52*)

¹⁶⁻¹⁷ Msat ilak gasi penañ beme nembane nin nnak tundua ganzenan toti wañga njen mti Kapaneam mka msalen daen mesât nâmti towebenn. Towepmann msat tambuyeyepmtilak Zisas ke tapme nnak wañga njen mti mebenn. ¹⁸ Tapmepmann tâgâ omba penañ kumbume tundua mamañ omba penañ takume ekmambe tapmepmambenn. ¹⁹ Nin wañgaen moti ilak beñan daen tu sutnan* kegok tapmepmann Zisasiyan kalañangatan toti nembu paleset ninmagen sokjanik tapmepme nin ekti, “Wa! we eknup,” zemti kingabenn.

²⁰ Kegok mmann ndikti kwizet kumti zeye, “Neñ nen takolapgat in ku kingalit.” ²¹ Zemti met patañ zeme nin betnamann wañgaen molak zem tapminepeme wañgayañ ilak msat mesât nâmti mebiennen ke met sakwep metage.

Am ekjenañ Zisasiyet timabien

²² Animbi sambe ekjenañ tundua nembet daen tatnepeme msat msame zewien, “Sañen tambuyet wañga kwewetanañ tapme ekmenn elak Zisasiñ nembanañeyañ etañ moti mepme indikmen.” ²³ Kegok zemti tatnepeme wañga notnañ Taibilias mkaesetgatan Amobotnañ Zisasiyan Bipmanñgat wisikñ zeme tu meu sambe sokbeme amnañ nimwianbien keeset kot patañ zemâbien. ²⁴ Âpme am ekjenañ Zisas ma nin ndatimati naman wañga keyet moti Kapaneam mka msalen meti tokwat ndatimabien.

²⁵ Timat meti met ndaaikti Zisasiyet zewien, “An zikat indanda, geñ zuknañ tu nembet daengatan kopmanan?”

²⁶ Yañkwesime zet kapigok diindoye, “Neñ zet penañ sukwep zema nâit: Neñ menok windañbeñ inmagen mamiyap keyet nâmkijpennemti ku kolo yek. In meu sambe penañ aikindama nimti ekmien keyepmti nâgât tatokwatnatialip. ²⁷ In kwitnañ kwitnañ walebe keyet mulupmañ ku mbep. Mama katikñañ keyelen meu keyet mulupmañ weyañ mbep. Mama katikñañgalen meu ke Angat Nemuñañañ neñ indandayet Kawawañañ ikñañ nâmneme njeñ beme zemdelañ zemnenje.”

²⁸ Zeme zet dopmañ pigok gilik zemti sawien, “Nin mulup pe ziboñ ke mmann Kawawañañ ningat nâme dolakñañ bewe.”

²⁹ Yañkwesime pigok diindoye, “An Kawawañañ zempeme koge ke nâmkijpewep keyañ muluwîn njetekñañ penañ bein.”

³⁰ Zeme ekjenañ zet pigok dunduwien, “Geñ pe menok ziboñ penañ mmame ekti nâmkijpempewanup? Ma geñ pe mulup ziboñ penañ mbanigat tazenik? ³¹ Nin yeñsokñañ ekjenañ msat tungupman meu piñan mamti meunin kululuñgatanñ topme

* 6:19: mael tuk ma zulak zulak

nimti mambien. Keyet Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen pigok meluwaŋ mamaiŋ nânup, 'Kawawaŋaŋ meu kululuŋengatnaŋ aikindame manimtemien.'

³² Âpme Zisasiyaŋ pigok diindoye, "Neŋ zet penaŋ diindoma nâit: Moses egaŋ meu kululuŋengatnaŋ penaŋ ke ku indaye. Mosesiyaŋ Bien Kawawaŋgat dundume Bienaŋ kululuŋengatnaŋ meu ke belak sekjin etaŋ bandim mimiyet maindamkwatan. Âpme alak meu penaŋ ke Kawawaŋaŋ ikaŋaŋ am indapmukulem penaŋ mimiyet nâmti kululuŋengatnaŋ peme toti alak ingat tunjuwanan kapi tazin. ³³ Meu kululuŋengatnaŋaŋ toti am mama maaikindain ke Kawawaŋmagen meu penaŋ elak kapi tazin."

³⁴ Zeme ekŋenaŋ zewien, "Amobotnaŋ, geŋ meu zenik ke nin manndamambanik."

³⁵ Zeme dopmaŋ pigok diindoye, "Mamayelen meu elak neŋ kapimak. Am ŋenaŋ neŋmagen wetekumti mambe beme egaŋ kegogak tuyet ku atowe. ³⁶ Neŋ pigok diindoma nâit: in neŋ zikalinaŋ ke niktinŋut ewe ku manâmkijpemneip. ³⁷ Bienaŋ am nâmindeme neŋmagen makolip ekŋen ke neŋ ŋep ku zemindema mebep. ³⁸ Neŋ kululuŋen gwaengatnaŋ toban e wa msalen kapi nanaŋgat nânânnaŋgat etaŋ mamayet ku toban. An zemneme toban egalen zet gawepumti keyet kataŋ mamayet toban. ³⁹ Bienaŋ am nâmdelaŋ zemi nâlen belen bemindeye. Ekŋen ke maneti walelet aikkiekmagengapm neŋ indikdamuŋ dolakŋaŋ mti maneti bam kobawen ekŋen ke ilindiŋ gakikiengatnaŋ mamaen mkwatindewap. An zemneme toban egalen nânâ ilak zeya kekok. ⁴⁰ Am neŋ nikmâtâti manâmkijpemneip ekŋen bam gakikiengatnaŋ mwat indema mama kanzizit keyet toŋaŋ bewep. Biengalen nânânaŋ kekok penaŋ tazin."

⁴¹ Zisasiyaŋ "Neŋ meu kululuŋengatnaŋ" zeye keyepmti Zuda am ekŋenaŋ nâme bekanaj beme zet mmot mtot sambe penaŋ mbien.

⁴² Mti pigok zewien, "Zisas pi mamaŋ bipmaŋ Zosep ma Malia e nâmidenuŋ. Âpme naman egaŋ zigoset neŋ kululuŋengatnaŋ kwatoban pi tazein?"

⁴³ Zemi ilinak zet ŋunuŋ ŋunuŋ tapmmepme Zisasiyaŋ indikti pigok diindoye, "In zet ŋunuŋ ŋunuŋ peme talak. ⁴⁴ Nâip, an ŋenaŋ ikaŋaŋgat keŋaŋgalak neŋmagen kokot ke ŋep ku tazin. Bienaŋ an ke nâmpemenŋut ŋep neŋmagen kokogalen. Âpme neŋ an neŋmagen kobe ke maneti bam kokot kanaan koti gakikiengatnaŋ mwat pewap. ⁴⁵ Golaŋ zenze an egaŋ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen pigok meluwaŋ mbien,

'Kawawaŋaŋ ikaŋaŋ am sambe ikaŋaŋgat yaŋaŋ zemkawaŋ bemindeye.' (Aizaya 54:13) Keyepmti an ŋenaŋ Biengalen zet ke nâmti keyet kataŋ mambe egaŋ neŋmagen kobe. ⁴⁶ An ŋenaŋ Bien sepemaŋ bugan ku ege yek penaŋ. Neŋ Kawawaŋmagengatnaŋ toban neŋ etaŋ gulak nâmpeyap. ⁴⁷ Neŋ zet penaŋ pigok diindoma nâit: An ŋenaŋ neŋ nâmkijpemneip beme egaŋ mama kanzizit tiwe. ⁴⁸ Mamayelen meu e neŋ. ⁴⁹ Yeŋsokŋine ekŋenaŋ msat tunŋupman mamti meuŋin meu kululuŋengatnaŋ manimtemien yaŋgut gakimâpme delaŋ zeye. ⁵⁰ Âpme meu kululuŋengatnaŋ kwatoge ke an ŋenaŋ nimbe beme egaŋ ŋep ku gakiwe. ⁵¹ Mama keyelen meu kululuŋengatnaŋ toge elak nen kapi. Keyepmti an ŋenaŋ meu kululuŋengatnaŋ tototnaŋ ke nimbe beme ek mama kanzizit mameti mambe. Sesumban keyaŋ meunok bein ke msat sambe an indama nime keyaŋ mama kanzizit aikindaweyet indawap."

⁵² Âpme Zuda am ekŋenaŋ ke nâmti ilinak ŋenzinŋiŋ mti zewien, "An kapiyaŋ zigoset ikaŋaŋgat sesumbanaŋ munzut ndame nin niniyet tazein?"

⁵³ Tazenâme Zisasiyaŋ indikti pigok diindoye, "Neŋ penaŋ sukwep penaŋ pigok zema nâit: In nâgât sesumbann ma sipm ke ku nimbep beme in mama kanzizit ku tiwep. ⁵⁴ An ŋenaŋ nâlen sip sesumbann nimbe beme egaŋ mama kanzizitgat zapat bemi mame neŋ kobawen ek gakikiengatnaŋ mima wabe. ⁵⁵ Nâlen sip sesumbann ke tu meu nemboŋ penaŋ ⁵⁶ keyepmti an ŋenaŋ nâgât sipm sesumbann ke nimbe beme egaŋ neŋmak tusuwe. Âpme neŋ ekmak tususu dolakŋaŋ mti mambalup. ⁵⁷ Bien Kawawaŋ ek mama toŋaŋ egaŋ ikaŋaŋ zemneme toban. Neŋ ekmak mamayap keyepmti neŋ mama kanzizit timtalap. Kegogapm an ŋenaŋ neŋ natnimbe beme egaŋ nâgât pembedaŋnaŋgat mti mama kanzizit timti mamambe. ⁵⁸ Meu kululuŋengatnaŋ toge wa e yeŋsokŋineyaŋ msat tunŋupman mamti meu manimtemien sepem keboŋ yek. Ekŋenaŋ meu ke timti manimkwatemenangut gakim mâbien. Âpme an ŋenaŋ nâlen meu zeyap kapi nimbe beme egaŋ gakikipiŋ kwesiŋ kwesiŋ mameti mambe."

⁵⁹ Zisasiyaŋ Kapaneam sesewat mkaen am Zet Zapat Dolakŋaŋ tazemzikat indametneti ikaŋaŋgat zet zapatnaŋ kapi zeye.

Am notnaŋaŋ Zisasiyet nâme wisat beme bamkumpemti mebien

⁶⁰ Am notnaŋ ek mâti mamtemien ekŋenaŋ zetnaŋ ke nâmti pigok zewien, "Zet kapi pe zeme nâmann keŋj penaŋ ku bein. Zet keboŋ ke an kwiyaŋ ŋep apumti zenak?"

⁶¹ Zemti wisat zet mme Zisasiyanj kenjinan baen indikmâtâti pigok diindoye, “In zet zeya keyet nâme kenjin penanj ku beme wisat mnemti mesât tatnâip! ⁶² Âpme in tati ekme Angat Nemuñanj neñ gilik zemti naman mundumnan maneti tobanen keyegak mowepma in ke ekti pe zigok nâmbep? ⁶³ Nin mambipmmagen masokbenup ke ekñenanj mama msat palen kapi mamayelen mme masokbenup keyañgulak Kawawañgalen Emetak Teñanj mama alakñanj titiyelen kenñan mam mme sokbein. Keyepmti neñ zet zeya ke Kawawañgalen zet in mama indandayelen ke diindoya. Âpme an ñenanj zet ke nâmkijpewe beme egañ Emetak Teñanj mama kanzizit ke same mamambe. ⁶⁴ Âpme inmagen am notnananj zet keyet nâme penañepij beme ku nâmkijpeyo.” (Zisasiyanj am zet zapatnanj dolakñanj kapi bankumpewep ma maneti bam an zemkuwe e mee eweñanok indikmâtâpme mamantemien keyepmti egañ zet kekok diindoye.) ⁶⁵ Mti zet butnanj ñen pigok tusum zeye, “Neñ kegogapmti eweñan pigok diindoya an ñen Bienanj kenanj mim eleñ belej bembepij mme egañ igak nânâñak nâlen ñep ku kobe.”

⁶⁶ Zeme kan keyet am notnanj ekñen Zisas mâti mamantemien ekñenanj ewe mâti mamayet wisat mti bankumpemti mepmâbien.

⁶⁷ Âpme Zisasiyanj nembañane 12 nin pigok ndayanjkwesiye, “In am notnananj tapmelip kekokak nemti mesât tatnâip?”

⁶⁸ Zeme Saimon Pitayanj pigok zeye, “Amobotnanj, nin geñ gemti naman kwimagen mebanup? Mama katikñanj titiyelen zetnanj geñ etanj manzemâtâtdamane nânup. ⁶⁹ Nin geñmak mamti pigok manânup geñ Kawawañgat Nemuñanj teñ penanj e nâmgemti manâmkijpempgenup.”

⁷⁰ Zeme Zisasiyanj nin pigok dinndoye, “Neñ nembra in 12 kapi indatimamayap yanjut ingat tunjuwinanjatnanj ñen Sadañmak mamain.” ⁷¹ Egañ Zudas Saimongat nemuñanj Iskalot mkaengatan keyet nâmti zeye. Zudas ke nembra 12 ninmagengatanj an ñen ilak ke. Yanj maneti an keyañ Zisas zemkuwe.

7

Zisasiyet meniñane ekñenanj ku nâmkijpewien

¹ Zelusalem mka teman Zuda amobotnanj mambien ekñenanj Zisas kume gakikiyet zeme nâme Zisasiyanj ilinanjgalen msalen Zudia ke mebepiñ Galili msalen mka isisikñanj sambe tokwati mulup mamtan. ² Âpme Zuda am ekñengalen mka mzalanj isikñanj walati Mzalanj Kendo keyet weweyelen ilak sokñan beye. ³ Âpme Zisas ikñanjgat meniñane ekñenanj koti pigok dunduwien, “Geñ Galili msalen pien mamti menok sepem igak igak maminik kekokak Zudia msadan gwaen meti mmane amdine ekñenanj gikbep. ⁴ An ñenanj kwizet buñamanj temanj tisât nâmti mulup enzilimti ku mamin. Geñ mulup kekok msât yanbewanangat sosok sokbemti mulup mmane am msat sambe ekñenanj gikmâtâbep.” ⁵ Meniñane ekñenanj Zisas nâmkijpepepiñ mtopemti zet kekok zewien.

⁶ Zeme Zisasiyanj pigok diindoye, “In Zelusalem mka teman moti mulup e ma e msâti kilerj belak mamolip. Âpme neñgulak ke mobotgalen kan ewe ku beingapmti talap. ⁷ Am ekñenanj in belak ekñengat kandanjan zet nânâñ mame zigogat ekñenanj kasa mimindawep? Nengulak ekñengat myuñgunjuzin zemkawañ bemindama keyepmti neñ kasa kasa mamimnaip. ⁸ In Kendoyet ñepgat ilinak Zelusalem mka teman mowelit. Âpme neñ ke mobogalen kan ewe ku beingapmti sakwep ku mosap.” ⁹ Kegok zemti Galili mkaenak tage.

Zisasiyanj Mzalanj Kendoyet Zelusalem mkaen mege

¹⁰ Tapme ekñenanj pemti mepme egañ igak bam meti am kenjan buzak buzak tatokwapmanje. ¹¹ Âpme Kendo beme Zuda amobotnanj ekñenanj am indayanjkwesimti zewien, “Zisas ek de tazin zenâit?”

¹² Indayanjkwesime am sambe ekñenanj egat zapatnanj omba mezem kozem mme palakñanj beye. Mme am notnananj zewien, “An ke an dolakñanj.”

Âpme notnananj naman pigok zewien, “Yek, an ke am kenjin mme mayuñgumtemezin.” ¹³ Amnanj Zuda amobotnanj ekñengat kiñgati zet sosok sosok ku zewien.

¹⁴ Âpme Kendo tapmetnepeme sutnateman bemenjut Zisasiyanj sesewat mka temanen moti am Kawawañgalen Zet Itnananj zemzikat indame ¹⁵ Zuda amobotnanj ekñenanj nântemtem temanj mti zewien, “An kapi ningalen zii zet zikat indanda anne ekñengat kandanjan ku manjeyanj egañ zigok mti Kawawañgalen Zet Itnananjgalen yanjan kapi dolakñanj penanj tazemâtâzin?”

¹⁶ Zeme Zisasiyanj pigok diindoye, “Neñ Kawawañgalen Zet Itnananj diindoyap kapi wan nananjgat kenñnanjgalak yek. An zemneme koban ekmagengatanj timti tazeyap. ¹⁷ Âpme

an njanj zet kapi Kawawanmagengatnanj ma nenmagengatnanj nâsât mbem beme eganj elenj belen bemi Kawawanjalen zet ke gawepumti nenmagengatnanj ke nep nâmâtâbe. ¹⁸ An njanj ikjanjat etanj nâmti mulup mbe beme eganj belak ikjanjat kwizet bujananj etanj mwabe. Mme nej An zemneme toban egat kwizet bujananj mwasât toban wa nej zet ke dâsuki ku manzeyap. Zet penanj penanjak zemti kwizet bujananj mamwapeyap. ¹⁹ Mosesiyanj zii zet mtotindaye ke inmagengatnanj an njanj ke njeselak penanj gawepume delanj penanj ku manzein. Âpme in naman nej zii zet ku nangawepuyap zemnome gakikiyet pi manzeip?”

²⁰ Zeme am sambeyanj pigok zewien, “Gej kwijanj gosât manzein? Gej penanj kenjanen we bekanananj totapme zet kilenj kilenj tazenik.”

²¹ Zeme Zisasiyanj pigok diindoye, “Nej Sabat tagonjo kanen menok temanj kwep mma ekbien keyepmti in nikti nâmtemtem omba penanj mamimneip. ²² Nej pigok diindoma nâit, Mosesiyanj in nemunjen seknjin butnanj antim indendeyet zemindeme mamip yanjut ke Mosesiyanj ikjanj set ke ku yanbeye; ingat yensoknjne ekjenanj yanbwien. Yanj mulup ke mamkwatne kwatnelak alak pilak nembra sokbembejin mâti Sabat tagonjo kanen eyo mamip. ²³ In Mosesiyelen zii zet ke gawepumti Sabat tagonjo kanen eyo nemunjen seknjin butnanj maantip. Âpme nej an wesinj nen Sabat tagonjo kanen seknjanj mma dolaknanj penanj beye keyet naman kwilekiyet nâgât nenzinjin mbien? ²⁴ In zet nâmâtâtipinj belak kilenj ku manzemambep. In weyanj nâgât yanj nâmâtâlit. Nej Kawawanjalen nânân dolaknjaset kwitnanj kwitnanj penanjak manzemti mamiap.”

Zisas ek penanj Kilais Kawawanmagengatnanj toge zemti zem usulabien

²⁵ Âpme Zelusalem mka mtonj notnanj ekjenanj pigok zewien, “An damunj ekjenanj an kusât manzeiwan an ikjanj kapi manze egit. ²⁶ Eganj zet sosok penanj am sutnan penanj kapi tazeme amobotnanjnne ekjenanj ekti eneyet ku zemkulumpeip? Ekjenanj ek ilak Kilais e sosok ekti keyepmti belak nâmpeme tati tazein mene? ²⁷ Nin an kapiyelen mkananj njoteknanj nep nânu. Âpme Kilais kobe ek nin yanjanj ma mkananj mee nep ku nâmpewanup.”

²⁸ Zisasiyanj Zelusalem sesewat mka teman ke tati am ikjanjat yanjanj diindomambe nâme kekok zeme nâmti bim njandenanj mwati pigok diindoye, “In nâgât yanj penanj zigoset koban ke ku nâmâtâlip. Nej nenak kenj nanjalak ku toban. An zet penanj penanjak manzein An keyanj zemneme toban nâip. Âpme in An ek ku nâmâtâpeip. ²⁹ Nej ikjanjamak manepema zemneme toban keyepmti nej egat nâmâtâpeyap.”

³⁰ Kegok zeme nenjin zime wati mka katiyanj met pesât nâmbien yanjut Kawawanjanj egat kananj beye e ewe ku koge keyepmti atatayet belin nuknanj beme peme tage. ³¹ Âpme am notnanj sambe tabien ekjenanj Zisas nâmkijpemtij pigok zewien, “Kilais eganj koti menok sepem igak penanj mbe zenzenanj elak an kapiyanj set kwitnanj kwitnanj sambe bee mme delanj tazein.”

Zisasiyanj Bipmanjalen gilik zemti mosât zeme ekjenanj kadatbien

³² Am ekjenanj zet kusunj kasak tapmme Palisi ekjenanj nâmti met sâpe sâpe bumbu an njanj ekjenmak zenâmti sesewat mka temanjalen antipdakutun zemindeme Zisas wati met mka katiknanj pesât mebien. ³³ Âpme Zisasiyanj pigok diindoye, “Nej kan isiknanj bugan kapi inmak maneti bam gilik zemti naman An zemneme koban ekmagen mowebap. ³⁴ Âpme in nej natimabep yanjut nep ku naikbep. Nej met mambawen ke in ku kobep.”

³⁵ Kegok zeme Zuda amobotnanj ekjenanj pigok zemti ilinak zenâ zenâ mbien, “An kapi pe deset buzak penanj mepme nin timabanupgat tazein? Ma ek pe Glik msalen Zuda am notnane ekjenmagen met enzilim mamti ikjanjat yanjanj dâsuki ke Glik am diindosâgât mene nâmti pigok tazein? ³⁶ In natimati nep ku naikbep ma mebap ke in ku kobep, zet kebonj ke yanjanj penanj zigogat nâmti tazein?”

Zisasiyanj Emetak Tenjat yanjanj zeye

³⁷ Zuda am ekjenanj Mzalanj Kendo ilak tat delanj zesât mme sâpe sâpe bumbu an ekjenanj mawanj kokogat dundusât towepme Zisasiyanj tunjuwinan watati zet memendepmanjamak pigok zeye, “Am nen tuyet maatoin beme eganj nenmagen koti tu nimbe. ³⁸ Kawawanjalen Zet Itnanjanen tu ke Emetak Tenjat nâmti zet zemak zemak mimiyanj keyet yanjanj kapiwok, ‘An njanj nej nâmkijpemmewe beme egat kenjanen tu am mama maaikindain keyanj an keyet kenjanen zikatnanjamknok kwati kwesinj matapmambe.’” ³⁹ Zet kekok tazin keyepmti am Zisas nâmkijpewien ekjenanj Zisasiyanj pigok zetik mimindaye, “In kapi tapme nej kululunjen mundum elimiaknanjamak keyet kenjan gilik zem moti Emetak Tenj zempema inmak totmambe.”

⁴⁰ Am ekjenarj zet ke nâmti ilinak Zisasiyet pigok zemebien, “An kapi penarj golarj zenze an nin egat kokogat damuj matatnuwen ilak kapi.”

⁴¹ Âpme am notnarj pigok zewien, “An kapi penarj Kilais Kawawarj ikrarj ombempeme kokogat zeye.”

Zeme am notnarj zewien, “Kilais ek Galili msalen kapi ku sokbembeyet zenzenarj?
⁴² Kawawarjgalen Zet Itnarjanen zet pigok zenzenarj,

‘Kilais ek amobotnarj Dewitgat soknarj keyepmti egarj Dewitgalen mka rjotakarj Beteleem sokbembeyet zenzenarj.’” (Maika 5:2)

⁴³ Am ekjenarj Zisasiyet zet kekok zemti ilinak kalarjben. ⁴⁴ Mti am notnarj ekjenarj Zisas atamti met mka katikjarj pesât mbienarjgut belak peme tage.

Zuda an rjerarj ekjenarj Zisas ku nâmkirjpwien

⁴⁵ Âpme sesewat mka temarjgalen antipdakutum zemindeme mebien ekjenarj naman belak etarj gilik zemti Palisi ma sâpe sâpe bumbu ekjengalen an rjerarj ekjenmagen mepme indikti ekjenarj pigok indayanjkwesiwien, “In zigogat Zisas wawarj belak pi kolip?”

⁴⁶ Indayanjkwesime ekjenarj zewien, “Egarj zet manzein kekok ke an rjenarj zet kebon penarj rjen rjep ku zenzeyelen keyepmti nâmtentem mti ku atan kotnup.”

⁴⁷ Zeme Palisi ekjenarj pigok diindowien, “In egarj kenjin kekokak myungup mene wa kapi? ⁴⁸ In ekme sâpe sâpe bumbu ekjengalen an rjerarj ma Palisi an ninmagengarj notnarj ekjenarj egat zetnarj rjen nâmkirjpweme ekbien? ⁴⁹ Am ek mâti tapmaip ekjen ke Mosesiyelen zii zet kapi ku weyarj manâmâtâlip keyepmti am ekjen ke maneti bamgat Kawawarj indawalebe.”

⁵⁰⁻⁵¹ Âpme Palisi an ekjengat tungupwinangatnarj an rjen kwitnarj Nikodimas. An keyarj itnarj tambuyet moti Zisasmak zapat mbun. Ek keyarj notnane ekjengat pigok zeye, “In nin an rjen yomanmak ma yek keyet yanarj nânâpij belak etarj gakikiyet zetnarj zemdelarj zenzeyet zetnarj rjen zii zelen meluwarj mimiñarj rjen ku tazin.”

⁵² Zeme notnane sambe ekjenarj pigok dunduwien, “Gejmak ek msalit Galili kwep-gapmti m angalarj pemti tazenik? Gej Kawawarjgalen zet meluwarj itnarj mimiñarj ke weyarj mainji keyet nânâ mulup omba mbegen An Kawawarj ombempeme ke sokbembeyet zenzenarj ke Galili msalen kapi ku sokbembeyet zenzenarj ekbek.” ⁵³ [Mti ondedagen zet mmot mtot mti belak kalarjti ekjenarj mkanjanan mekopme Zisasiyarj Olip Kalarjan mowege.

8

Imbi set kilerj mamarj rjen wati Zisasmagen mebien

¹⁻² Zisasiyarj Olip Kalarjan ke mopmanepeme msame toti sesewat mka temanen mowepme am sambe penarj ek ekti ekmagen met pende pende tapmme egarj ke totati Kawawarjgalen zet zapat dolakjarj tadiindome ³ kan keyet Palisi ma an zii zet zikat indanda an ekjenarj imbi rjen set kilerj wati met am tunguwinan onzempemti Zisasiyet zewien, ⁴ “An zikat indanda, imbi kapi apmarj pemti met set kilerj manepeme ekti wati gâlen kotnup. ⁵⁻⁶ Imbi ekjen kabon kapi nin nanzarj timti indomann gakikiyet Mosesiyarj zii zelen zemâtândaye.” Ekjenarj, “Nin yanjkwesimann Zisasiyarj zet zigok rjen zeme ekti wati zelen met pesenup,” zemti pigok yanjkwesiwien, “Amobotnarj imbi kapi zigok msasenup ze zemane nâne?”

Zeme Zisasiyarj kusum tati betnarj yuyarj msalen baen meluwarj takumarje. ⁷ Âpme ekjenarj yanjkwesim gingin penarj mme egarj nâmtage tageyarj yek bemenjgij tenj zem wat indikti pigok diindoye, “Inmagengarj an rjen yomepij kwetetepmarj penarj main egarj yanjbemti imbi kapi nanzarj kukjarjgat kumenjgij in sambeyarj kummeti kume gakisem.” ⁸ Zemindamti egarj ewe kusum toti msalen baen betnarj yuyarj meluwarj takumarje.

⁹ Âpme ekjenarj ilinak pe an kwiyarj yanjbem kume ekti kusenup zemti meek koek mbienarj yek beme an penarj penarj rjerarj yanjbemti pakpak kwep kwep toti kwawet mme eyetnarj an notnarj ekjenarj tapmetne metne peme delarj zemâge. Âpme imbi kemak Zisasmak ilidak etarj tabun. ¹⁰ Âpme Zisasiyarj tenj zem wati ekme imbi piwan igak tapme ekti zeye, “Am gosâgât kot tapmmo ekjen pi wan de melo? An rjenarj tati gen ku gonak?” ¹¹ Zeme imbiyarj pigok zeye, “Amobotnarj, am pi kunzuj mepme delarj zep.”

Âpme Zisasiyarj zeye, “Nej kekok yomdarjgat dopmarj rjen ku zemgonjgoyelen. Gej mepmamti set kilerj mama manik ke pemane tabe.”]

Zisasiyarj ikrarjgat yanarj zemkalarj bemindaye

¹² Âpme kan ngenat Zisasiyan sesewat mka teman keñan tati am zet ñen pigok diindoye, “Nej msat sambe bekapiyelen tañam keyepmti am ñenaj nej napmâti mamambe beme eganj tambusosok keñan ku mambe. Ek nâlen busatnañaj mbusatnañ bempeme eganj ekmâtâti mama dolakñañ mambe.”

¹³ Kegok zeme Palisi ekñenaj pigok dunduwien, “Pi gitiyegak yañajdi dinndonik kapi nâmann penaj ku bein.”

¹⁴ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “Nej nanañgat yañj zeyap kapi penañepin ku bein. Nej deyetnañ koban ma maneti naman deeset mehap e nâmâtâtati tazeyap. Âpme in ke ku nâmti belak kilej tazeip. ¹⁵ In nej zet zeya keyepmti ilinañgalen nânâñinañ ma mama miminjin mamimkwalip ke nâmti keyet katañ zet muluwen neip. Âpme nej am zet muluwen nenak ku pepeyelen. ¹⁶ Nej kwileki ñeniyet am ngenat zetnañ zemdelaj zesâti esemtenj penaj zemdelaj zempewak. Nej am zet muluwen indendeyet mulup e nenak etañ ku mamiyap. Bien zemneme koban eganj napmukulem mnemenjgut nilisakwep ñep mimiyelen. ¹⁷ Ilinañgalen zii zelinan zetgat yañaj kapigok tazin, ‘An zulañ an ñeniyet yañaj kok kok main zemalu amnañ nâme penaj mambein.’ (Zii Zet 17:6; 19:15)

¹⁸ Âpme nejmak Bipm zemneme toban nit nilisakwep nâgât yañj bandim mti manzemkawanbein keyepmti nej nanañgat zema zetn penaj mambein.”

¹⁹ Zet kegok diindome ekñenaj pigok yañkwesiwien, “Bipdi pe deset tapme tazenik?”

Zeme pigok diindoye, “In nâgât yañj ku maekmâtâlíp keyepmti Bipm kegogak ku manâmâtâpeip. In nâgât nâmâtâbiek ze Bipm kegogak nâmâtâpewiek.”

²⁰ Zisasiyan Kawawañgat tewalañ mânep bembe bongis matatan mka keñaj keyet keñan tati am zet zapat dolakñañ tadiindometneti zet kapi zeye. Keyepmti am ekñenaj ek wati mka katikñañ met pesât nâmbienañgut Kawawañaj egat kanañ beye e ewe ku beye keyepmti atatayet belin nukñañ beye.

In nej Bienmagengatnañ koban ke in ku nâip

²¹ Mti Zisasiyan ewe pigok tusumti diindoye, “Nej indemti mepma in natimapme yek beme bekananjin msekpeñ gakiwembep. Nej meti mambap ke in ñep ku kobep.”

²² Kegok zeme Zuda am ekñenaj zewien, “‘Nej mehap ke in ku kobep,’ kegok ke yañaj kwilekiyet nâmti tazein? Iknaj seknaj waleti gakisâgât mene nâmtazein?”

²³ Âpme Zisasiyan pigok diindoye, “In msat kapiyelen am. Âpme nej kululuñen gwaengatnañ wan nej msat kapiyetnañ yek. ²⁴ Keyepmti nej eweñanak pigok diindoya in yomin melesinj maneti gakiwep. In nej Kilais mayap ke ku nâmkijnepmewep beme in maneti yomin sekpeñ gakiwembep.”

²⁵ Zeme nâmti pigok yañkwesiwien, “Âpme geñ kwi? Ze zemane nâne.”

Zisasiyan pigok diindoye, “Nej ilak yañj zemkawanj bemindama nâmâlo kemak. ²⁶ Nej ingalen nukñañ sambe weme ekti ñep zemindondoyelen yañgut belak ekpemt mamayap. An zemneme toban eganj keyet zet esemtenj zemti dopmañ mutumindawe. Âpme nej belak zetnañ zeme eknâm mban ke etañ msalen kapi mamti am sambe kapiyet sosok manzemkawanj bemindayap.”

²⁷ Zisasiyan Bipmañgat zapatnañ kegok diindome amobotnañ ekñenaj ku weyañ nâmâtâbien. ²⁸ Keyepmti Zisasiyan tusumti ewe pigok diindoye, “In Angat Nemuñaj nej tewen nâmti mwat onzemnemtingut nej Kilais keyet yañaj weyañ ekmâtâbep. Nej wa mulup mamiyap kapi nanañgat windeyete mamiyap yek. Bienaj zet zemâtâtneñge keyet katañ zet am manzemâtâtindayap. ²⁹ An zemneme toban ek nejmak mamain. Âpme nej mulup sambe zemti mma eganj manigoñ keyepmti eganj ku manemezín.”

³⁰ Zet kegok zeme am sambeyaj zetnañ ke nâme penaj beme nâmkijnepewien.

An ñenaj bekanaj mbe beme keyet kandañan meti mambe

³¹ Âpme Zuda am Zisas nâmkijnepewien ekñen keyet pigok diindoye, “In nej zet diindoyap keyet katnanen mamti nemunambanne penaj bewep. ³² In nâlen zet ke mâti keyet katañ mame keyaj bekanañgalen kikitek ke elañgemindeme nejmak tusumti belak lala mambep.”

³³ Âpme am notnañ Zisasiyet ku nâmkijnepewien ekñenaj zet ke nâmti zet dopmañ pigok dunduwien, “Nin Abalaamgat nemunambañane nin an kwiyañ ndañgalañti kandañan ndeme matatnupgapmti geñ ningat, ‘In kikitekñin e kwalet indema belak lala mambep.’ Pi zenik?”

³⁴ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “Nej penaj sukwep pigok diindoma nâit. An ñen yom mamimambe beme an ke yomgat kandañan meti egat sisilinj muluwetaj mamimambe. ³⁵ Sisilinj an eganj amobotnañ egalen mkaen kwesinj matazin keyañgut nemuñaj yek. An keyet nemuñaj penañaj kelak ikñañgat nemuñaj. ³⁶ Keyepmti

Kawawangat Nemunan ney yomgalen kikitek keñan mamti sisilih mulup mamip ke kalutindewap beme in belak lala penañ mambep. ³⁷ In Abalaamgat insoñane e ney nâmindeyap. Keyepmti ney zet diindoma zetnrañ belak ingat sekñinan mot kumti gwalalan kumti matozin keyepmti in ney nosât manzeip. ³⁸ Neñ Bienañ kwitnañ kwitnañ zikat name ekban keyet zapatnañ mandiidoyap. Âpme in biwineyan kwitnañ kwitnañ zikat indawien ke mamip.”

³⁹ Zeme pigok dunduwien, “Ningat bipm Abalaam.”

Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “In Abalaamgat nemunambañane penañ mambiek ze Abalaaman Kawawangat zetnañ kandañan mamamtan keyet sepem mamambiek. ⁴⁰ Neñ Kawawangalen zet penaññañ kapi mandiidoma in naman nâme dâsuki beme nosât mamip. Abalaamanj muluwanj bekanañ keboñ ke ñen ku mge. ⁴¹ In biwinangalen set mâti mamip.”

Âpme ekñenañ pigok zewien, “Nin an ñenmagengatnañ ku sokbewenn; Kawawanj ek ningat Bipm penañ.”

⁴² Zeme Zisasiyan pigok zeye, “In Biwin Kawawanj ze in Eganj ney zemneme toban keyepmti in ney ñep notn mnewiek wa ney nanangat keñnañ galak etañ ku toban Kawawanj ikñañ zemneme toban. ⁴³ In zigogat penañgappm keñ katik mmame ney zetn zema keñinan ku matowezin? Ma zigogat ney zet zema wakñin ku mambeip? ⁴⁴ In biwin Sadanj keyepmti eganj zemâtâtindame egalen nânâen mulup mamip. An ke eweñan am indawalelet mulup mgeyan ewe mamimkwazin. Eganj Kawawangalen zet bankumpeye keyepmti egat keñanen zet penañ zenze ke ñen ku matazin. Ek zet dâsuki zenze keyañ mama mimiñan beyeyepm ek an dâsukitoñ ma zet dâsuki zenze ke bipmanj ek. ⁴⁵ In egat kandañan meti mamaip keyepmti ney Kawawangalen zet penañ kapi diindoma in ke nâmti zetn ke ku manâmkiñpeip. ⁴⁶ Inmagen an ñenañ nâlen yomñ ñen zemkawanj bemname nâsap? Neñ an teñ penañ mamayawanj zet zapat dolakñañ kapi diindoma in kwilekiyet penañ zetn ku manâmkiñpeip? ⁴⁷ Am Kawawangat zapat mamaip ekñenañ Kawawangat zetnañ manâip. Âpme in Kawawangat zapat ku mamaip keyepmti in zetnañgat wisat mamip.”

Abalaamak Zisasiyet zet zenzeññañ

⁴⁸ Zeme Zuda am ekñenañ zet dopmanj pigok gilik zemti sawien, “Nin kegogapmti manzenup Samalia an geñ kapi we bekanañañ keñdan tapme zet kileñ kileñ tazenik.”

⁴⁹ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “Neñ we bekanañañ keñj ku mimyunguin. Neñ Bipm Kawawangat kwitnañ mamwapeyap. Âpme ingulak ney niktalati selanj nime belakñañ penañ mambeyap. ⁵⁰ Wa ney nanangat kwizapatn temañ bembeyet nâmti mulupmanj ku mamiyap. Nâgât kwizet buñamm mwati zenze mulup ke An ñenañ mbe. An ke zemdelañ zenze anañ mbe. ⁵¹ Neñ zet penañ pigok diindoma nâit, An ñenañ nâlen zet gawepumti mim mambe beme ek gakikiyelen set ku aikbe.”

⁵² Kegok zeme Zuda am ekñenañ pigok zewien, “We bekanañañ keñanen tazin zet e penañ tazenup! Abalaam gakiye ma golanj zenze an ekñen sambe kegogak gakimâbien. Âpme geñ na zet pigok tazenik, ‘An ñenañ nâlen zet kapi gawepumti mambe beme eganj ku gakiwe.’ ⁵³ Bipm Abalaam temañ bepiwan gakiye. Âpme geñ bukapiyanj ek sebempesâgât zenik? Golanj zenze an sambe bepi kegogak gakime delañ zemâge. Âpme geñ zibonj penañgappm kok zemti gitanjgat sekdi omba penañ mmodik?”

⁵⁴ Zeme Zisasiyan pigok diindoye, “Neñ nanangat sekñ mmopma ñep penañ ku benak. Bipm in egat, ‘Kawawanj,’ manzeip eganjgut nâgât kwizet buñamm mamwazin. ⁵⁵ In ek ke ku maweyan nâmâtâpeip âpme neñgut ek manâmâtâpeyap. Neñ zigok dâsuki ke ek ku nâmpayap zesap e mtalak in nembonj an dâsukitoñ besapgat. Neñ egat yanaj nâmâtâti keyepmti zetnañ mangawepuyap. ⁵⁶ Biwin Abalaam ke neñ kopma niknikgat keññañ señme muluk kaik matatan. Yanj nen koban kapiyet belak sesepmanj Kawawanj zikat same ekti keñ oloñen penañ nânge.”

⁵⁷ Zeme Zuda am ekñenañ zewien, “Geñ ewe anemba nup kandi 50 bembepin bukapiyanj Abalaam zigoset ekbanan?”

⁵⁸ Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Neñ penañ pigok zema nâit, neñ Abalaam ewe sokbembepin tapme mambananj ewe mamamkwalap.”

⁵⁹ Kegok zeme ekñenañ ñeñin zime nanzanj timti kusât mme eganj buzak am keñan keñanset sesewat mka temañ pemti zupman toweti mege.

¹ Zisasiyan kunzun toti nemanane ndatime nsakwep selen tapmetneti selen ke an nen zikatnan bejan mamken kebon sokbembenan aikbenn. ² Aikti nin Zisas pigok yankwesiwenn, "An zikat indanda, an kapi kwiyelen yomgat zikatnan bejan kapi mamken sokbeye manan bipman egetgalen yomgat ma nempa kapi iknan galen yomgapmti kapigok sokbeye?"

³ Zemann Zisasiyan pigok dinndoye, "Wa ke manan bipman galen yomgat ma iknan galen yomgapmti kekok ku sokbeye. Kawawan galen winde ke ekmagen sokbemkawan bembeyet ek kebon sokbeye. ⁴ Nin an zemneme koban egalen mulup ewe kasup tapme kapiyet tapmmambanup. Yan kan nenyet msat tambuwe beme ilak mulup mimiyet setnan yek bewe. Zet kapiyet yanjan pigok zemâtpama nait: Nin ewe alik mamti kan kapiyet An zemneme toban egalen mulup mbanup. Maneti gakiwanup beme egalen mulup nen ku mimiyelen. ⁵ Nejan msatgalen busatnan gapmti nejan msalen kapi mamanti am mambusatanjan bemindeyap kekok mti am njotkijin mkawan bema ekjenan Kawawan gat yanjan manâmtâlip."

⁶ Kegok zemti zawagan msat wasekpmi lelimâpme bakjan beme mkwati zikat sâknan wiliwan zulupmti pigok zempeye, ⁷ "Gejan meti Siloam lemujan ke zimosedan wiliip kapi zulupmane kwawesem." (Siloam zet keyet yanjan Zempeme mege). Âpme an piwan meti zimosedan tuyen zuluti zikatnan dolakjan beme mkanjan gilik zemti kopme ⁸ am notnane ma an notnan mânep milawatgat mawekumindame ektemien ekjenan ekti ilinak dopman yankwesim yankwesim mti zewien, "An kapi selen totati nin mânep milawatgat mawekumndain wan an kapi?"

⁹ Âpme am notnan ekjenan zewien, "An ikjan kapimak," zeme notnanjan, "Yegat," zemti,

"An kapimak nenmak egat sepemit kwepgat."

Kegok zeme an ikjan keyan pigok zeye, "Nenen mânep milawatgat mawekumindayap kemak."

¹⁰ Zeme pigok yankwesiwien, "Gejan zigok mti zikadi ekdak?"

¹¹ Yankwesime pigok diindoye, "An nen kwitnan Zisas an keyan zawakjanmak msatmak lumanji zikatn sâknan gwaen kaput nemti pigok dinop, 'Gejan Siloam tu lemujan meti wiliip zulupmane melak' zemnep. Âpme nejan meti zikatn sâknan wiliip kaputnep ke zulupma mepme zikatn pembenan beme ega."

¹² Kegok zeme pigok yankwesiwien, "An ke deset tazin ke gejan nânik?"

Yankwesime zeye, "An ke pe deset tazin ke nejan ku nâyap."

¹³ Âpme am ekjenan an zikatnan ege ke Palisimagen wati mebien. ¹⁴ Zisasiyan an zikatnan zawakjanmak msatmak lumanji zikatnan weyanpeye ke Sabat tagonjo kanen mge keyepmti wati mebien. ¹⁵ Mepme Palisi an ekjenan ewe pigok yankwesiwien, "Gejan zikadi pe zigok mti ekdak?"

Yankwesime pigok diindoye, "Nejan msalan zikatnan zulutneme met tuyen zuluti zikatn ega."

¹⁶ Zeme Palisi ekjenmagengatnan an notnanjan pigok zewien, "An zikadi weyanpeye ek Kawawan galen mulup an yek. Keyepmti nin Sabat tagonjo kanen ke tapmann egan tagonjo sutnan penan mulup mip."

Zeme notnanjan pigok zewien, "Ek a yomton mananak ze egan mulup kebon ke zigok mnak?" Kegok zemti ilinak zet mnot mtot mbien.

¹⁷ Mti an zikatnan bejan weyanpeye ek sek tuk ewe pigok yankwesiwien, "An zikadi weyanpeye an keyet gejan zigok nâmpenik?"

Yankwesime egan pigok zeye, "An ke nejan nâmpema golaj zenze an nen bein."

¹⁸ Âpme Zuda amobotnan ekjenan an kapi pe zikatnan bejan kapuk sokbeye. Zemti kejan zut mbienan yek beme manan bipman idazemetime kopmalu pigok idayankwesiwien, ¹⁹ "Nemujan kapi ilak penan zikatnan bejan sokbeye? Ek zigok mti zikatnan egap ke it bugan nâlup?"

²⁰ Idayankwesime mambipmanelan pigok zewun, "Ek nigat nemunit penan okakjanak zikatnan bejan sokbeye e nit nep nâlup. ²¹ Yanjut naman zigok mti zikatnan egap ma an kwiyen zikatnan weyanpeye ke nit ku nâlup. Ek ilak an teman kwitnan kwitnan iknan nâmtâtâtnanmak keyet ikjan weyan yankwesime diindome nait!" ²²⁻²³ Zuda amobotnan ekjenan zet kapigok zemkatik bewien. An nenan Zisasiyet Kilais zewe beme ek mâpman paset zupman belakjan mebe zewien keyepmti manan bipman egelan Zuda amobotnan ekjengat kinjati zet pigok zewun, "Ek ilak semem delan zenzenjan gat ikjan yankwesime yanjanjan diindome nait!"

²⁴ Zernalu ekñenaj an zikatnaj bekanaj weyañpeye ke ewe zeme kopme pigok dunduwien, “Geñ Kawawañgat zikatnan zapadi penaj penajak zemane nâne. Nin an weyañgep keyet yañaj nânup an ke an yomtoñ.”

²⁵ Zeme an keyaj pigok diindoye, “An ke an yomtoñ ma yek ke neñ yañaj ku nâmâtâlo. Yangut neñ eweñan zikatn beñaj mamtemanan egaj mme zikatn ekman e penaj nâmtalap.”

²⁶ Zeme ewe pigok yañkwesiwien, “Pe sepem zigok penaj mti zikadi mme ekmanan?”

²⁷ Yañkwesime pigok diindoye, “Neñ zet elak diindoma nâyo e ewe ku nâmâtâlo. Eneyet zet ewe ikñaj keyegak diindoma nânâyet tatnayanjkwesip? In egat kandañan meti egat nembajane bembeyet nâmti tatnayanjkwesip?”

²⁸ Zeme kwelatnaj kumti zewien, “Egat nemuñaj elak geñ kapimak ningut Mosesiyet nembajane. ²⁹ Moses ek Kawawañaj zet dunduye e nin nâmtatnup. Âpme an ke deeset sokbemti mulupmaj tapm kozin ke nin ku nâmpenup.”

³⁰ Zeme an keyaj zet pigok gilik zemindaye, “In an zikatn weyañnep egat sokbembeyajgat kanda zenze mulup mme neñ nâmtetem penaj mimindeyap. ³¹ Kawawañaj am yomtoñ ekñengalen dundundunin ku manâin ke nin nânup. Egañ am kwizet buñaman mamopeip ekñen etaj manâmindein. Egañ ikñajngalen nânâñaj ke amnan mimiyet nâmbiliwege. ³² Nin msat kululuñ sokbembeyangatanan alak pi tatnup pi an ñenaj am zikatnaj beñaj ñen weyañpepeñaj keyet zapatnaj ñen ku manânup yek penaj. ³³ Keyepmti an ke Kawawañmaganganaj ku kodak ze mulup kegok ke igak zigoset mnak?”

³⁴ Zeme pigok dunduwien, “An bekanaj yomdimak mamkwabananan ewe mamanan geñ bukaboñaj nin kapi set zikat ndasât tazenik?” Kegok zemti sesewat mkaanganan zempeme zupman toti mege.

³⁵ Zempeme paset zupman mege zapat ke amnan ilinak zenâ zenâ tapmmepme Zisasiyaj wak kambu nânge. Keyepmti an ke selen aikti pigok yañkwesiye, “Geñ Angat Nemuñaj egat nâmkijpenik ma yek?”

³⁶ Âpme an keyaj zeye, “Amobotnaj, geñ zenik ke an kwi ze zikat namane ekti ñep nâmkijpempewi!”

³⁷ Zeme Zisasiyaj pigok dunduye, “Neñ zet tadingoma tatniknik an elak neñ kapimak.”

³⁸ Zeme an keyaj zeye, “Amobotnaj, neñ penaj nâmkijpemgeyap.” Kegok zemti tot pedondom samti sesewatpeye.

³⁹ Âpme Zisasiyaj pigok zeye, “Neñ am yañajin mimsokbembeyet msalen toban keyepmti am notnaj zikalin beñaj ekñenaj zikalin dolakñaj ekbep. Âpme am zikalin ekti mamaip ekñenaj zikalin naman beñaj bewe.”

⁴⁰ Kegok zeme Palisi am ekmak ilinsakwep tabien ekñenaj zet ke nâmti pigok zewien, “Zeme nin mee kogok zikatn beñaj nâmnendenik?”

⁴¹ Zeme Zisasiyaj pigok diindoye, “In an zikalin beñaj mamambiek ze in yominpiñ mamambiek. In ilinañgat, ‘Nin an zikatn beñaj yek,’ manzeip keyepmti in yominmak mamaip.”

10

Zisas ek sipsip damuñ dolakñaj

¹ Zisasiyaj zet ñen pigok zeye, “Neñ zet penaj sukwep pigok diindoma nâit, An ñenaj sipsip ekñengalen kimbalen towesâgât egaj set penaj tapme kimbat dukñaj belakñaset angosomti towebe beme an ke kambutoñ ma an sage kuku toñaj kegok zewanup. ² An ñenaj set tokwakwaleset meti sipsip ekñenagen mebe beme an ke sipsip toñaj penaj mowezin nâmpewanup. ³ Mopme setokwakwat damuñ egaj ek sipsip toñaj penaj e ekmâtâti kwalet peme moti sipsip kwilinan kwilinan indakumtetime toñinañgat bim ñandañaj nâmti ekmagen kopme indatimti zupman baen matowezin. ⁴ Ikñajgat zapat ke indatimti zupman toti mepme ekñenaj bim ñandañaj nâmti ekmâti mamâmelip. ⁵ Ekñenaj an bimñandañin mamananaj ekñen ku maindahâmâti melip. Ekñenaj bimñandañin sepemanj igak ke nâmti makingakunzujip.”

⁶ Zisasiyaj am ningat nâmti bemzenze zet sipsip palen bemti zeme am ekñenaj pe bemzenze zet kapi yañaj kwilekiyet zein ke ku nâmâtâbien.

⁷ Keyepmti Zisasiyaj bemzenze zet kapiyet yañaj kapigok zeye, “Neñ penaj sukwep penaj diindoma nâit, sipsip ekñengalen setokwakwat e neñ. ⁸ Neñ ewe sokbembepiñ tapma am tetimaemae ñenaj sokbemti inmagen kobien ekñen an kambu titinok mamti zet dâsuki, ‘Neñ Kawawañaj an zempeme kosât zetik mge nen kapi,’ zemti mambien keyepmti nâlen am ekñenaj zelin ku mâbien. ⁹ Âpme neñ amgalen sekekek keyepmti

am njanaj ney nâmkijpemneinen ek anjalaj pewap. Ney ekjen indikdamuj mimindema mamambep. ¹⁰ Âpme an kambu titi ekjenaj belak buzakset moti kwitnaj kwitnaj kum-sagat mti sipsip mee kilen indomkumti notnaj buzak kambu indatimti mesâgât makolip. Yangut ney sipsip ekjen indadamuj dolaknaj mimindema ekjenaj kakanemuj mamti mamobep.

¹¹ Âpme ney sipsip tonaj penaj keyepmti ekjenmagen kwileki nen sokbeme ekjengapmti nep gakiwap. ¹² Mme sipsip damuj belak tosayelak etaj nâmti mamin ek tonaj penaj yek keyepmti mulup wisat palen tapneti ekme tam zupmaj njanaj sipsip indim nsât kwindij kwapme ekti sipsipgat yayan mimipij ketalat indemti yayanngat kunzujme tam zupmajaj kwati indimâpme makalaj mekolip. ¹³ Ek sipsip damuj penaj yek keyepmti egañ sipsip ekjengat yayan mimipij kingati makunzuzin. ¹⁴⁻¹⁵ Ney sipsip ekjengat tonaj penaj mamayap keyepmti Bienaj nâgât mama miminnañgat yanaj dolaknaj nâmnein mme ney kegogak egat nâmâtâpeyap. Sepem kegogak nejmak sipsip manjanne nin dopmaj nâm dopmaj nâm mti manja kwep mamanup. Keyepmti kwileki nen sipsipmagen sokbeme ney sipsip ekjengapmti maman nep ketalasiwak. ¹⁶ Âpme ney sipsip manjanne notnaj ewe maip wa ekjen kimbat kapiyet kenangatonaj yek. Ney ekjen ke eyo indakakalima kot nejmak kapi mamti bimñanden nâme delaj zeme sipsiwan manja kwep tapme nenn kwep indadamuj mbap.

¹⁷ Ney maman ketalasihti gakiwap ya naman gilik zem wati maman ke naman tiwap keyepmti Bien Kawawanaj nâgât nâmneme dolaknaj penaj mambein. ¹⁸ An njanaj nânâñak ney kilen nome ku gakiwap ney nen nâmâtâtati mamann ketalasiwap. Ya naman gilik zemti wawagalen winde ke tatnain. Bipmnaj ney kegok mimiyet nâmnenge.”

¹⁹ Zisasiyan zet kegok zeme nâmti Zuda am ekjenaj nâme nep ku beme ilinanjat bet wanok zet mmot mtot mbien. ²⁰ Mti am sambe penanaj pigok zewien, “An kapi we bekananaj kenaj mme yungume zet kilen kilen tapmme in eneyet momtati zetnaj taweyaj nâip?”

²¹ Âpme naman am notnanaj pigok zewien, “An nen we bekananaj kenaj tapme zet dolak dolaknaj kabonj kapi nep ku zenak. Ma an zikatnaj beñaj mee nep ku weyanpenak.”

Zuda am notnanaj Zisas ek Kilais ku nâmkijpewien

²² Zelusalem sesewat mka kambuk mme belaknaj bemberanaj Omzuluti mme kambuk bemberanjal Kendo ke nup kan katanj matakwatemien. Yan nup kan katanj Kendo ke mawalam kenaj masokbein. ²³⁻²⁴ Âpme Zisasiyan sesewat mka temaj keyet kenaj nen Solomon zeme keyet setokwakwalen ke mebe kokot tapmme Zuda am ekjenaj tokwat bembuluj tati pigok yanjkwesiwien, “Geñ eneyet yanajdi sosok penaj zemkawanj bembepij mmame nin gâgât weyan ku manâmâtâtnup? Geñ penaj Kilais, an Kawawanaj ombemgengeñaj beme yanajdi weyan zemâtâtdamane nâne!”

²⁵ Âpme Zisasiyan pigok diindoye, “Ney nananjat yanj diindoma in ku manâmkinpemneip. Ney Bipmnajalen windeyete mulup dolak dolaknaj mamiyap keyan nananjat yanj Kawawanaj ikñaj zemneme toban ke mammsokbemnain. ²⁶ Âpme in nâlen sipsip manjanne penaj bemti ku mamaip keyepmti zetn ku manâmkinjpeip. ²⁷ Âpme am nâlen sipsip manja bemti mamaip ekjenaj bimñanden nâmti ney manamâpmaip. ²⁸ Keyepmti ney mama kanzizit indama walelepiñ kwesij kwesij mameti mamambep. Ekjen ke nâlen belengatan am njanaj ku indamenzemtimti mebe yek penaj. ²⁹ Am ekjen ke Bipmnaj ikñaj nâlen belen mamayet nanjgeyepmti mame ikñaj maindamamuj min. Ek windenaj igagen penaj keyepmti am ekjen ke an njanaj nâlen belengatan ku indamenzem tiwe. ³⁰ Bienmak nit kenj kwep penaj bemti mulup mamilup.”

³¹ Kegok zeme Zuda am ekjenaj nâme nep ku beme nananj ambepelet timti kusât mbien. ³² Mme Zisasiyan pigok diindoye, “Ney mulup dolak dolaknaj sambe penaj Biengalen windeen mamima egip. Âpme in mulup mamiyap ke mulup zibonj ke ekme bekanaj beme nananj timti nosât tapmip?”

³³ Zeme Zuda am ekjenaj zewien, “Wa geñ mulup dolaknaj maminik keyet mti gosât ku tapminup. Giti zet mobotnaj mti geñ am nin nembonjaj yangut, ‘Ney Kawawanaj,’ tazenik keyepmti gosât pi tapmnup!”

³⁴⁻³⁶ Kegok zeme Zisasiyan pigok diindoye, “Kawawanjal Zet Itnananen pigok zenzenanj tazin, Kawawanaj an zemdelaj zenze an mamkwabien ekjengat pigok zeye, ‘In mulup kegok mamip enenogot in Kawawan nembonj.’ Kawawanjal zet sambe ke tapmezine ke anaj nin ku omenanjpepeyelen yek penaj. Âpme ney Kawawanaj ikñaj mulup dolaknaj mimiyet zemdelaj zemneme msalen kapi toban keyepmti ney

Kawawanğat Nemunanğ zema in eneyet eğan set ku mimiñ mti Kawawanğ mtopemti sek mmobot zet tazein manzeip. ³⁷ In mulup mamiyap kapi ekme Bipmnanğalen katañ ku mambein beme zeti kapi bamkumpeme ñep bewe. ³⁸ Âk ekme mulupm Kawawanğanğ mnak keyet katañ mamiyap wa zet manzeyap etañ yek. Mulupm mamima egip keeset eyo ekti Bienmak nit keñ kwep bemti mulup mamilup e ndik mâtâbep.”

³⁹ Kegok diindome ekñenanğ ñeñin penañ zime wati mka katikñanğ pene zeminepeme yumbemindemti toti mege.

⁴⁰ Meti Zodañ tu nembet daen Zânañ am tu itnañanğ manzulutindemtanen ke meti mamtan. ⁴¹ Ke meti mame am sambeyanğ ekmagen kotu pigok zewien, “Zânañ menok ñen ku mme ekbenn. Âpme Zânañ an ikñanğ kapiyet nâmti zet sambe zemâge ke an kapimagen penañanğmak etañ tasokbemâzin.” ⁴² Zemti am sambeyanğ egat nâmkijpemâbien.

11

Lasalus gakime bewien

¹ Betani mka msalen ke an ñen mamtan kwitnañ Lasalus ek zawat temañ penañ mti tapme ipmanet Maliamak Mata egełañ ke tati mamomtatemun. ² Lasalusiyet ipmanğ Malia kapiyanğ maneti bam Amobotnañ Zisas gakikiñanğalen kan bududuk beme wet kelakñanğ sesikñanğ dolakñanğ penañ piyanğ ek setnanen zulutpenti ñoksinanğanğ kaput pewe. ³ Lasalusiyet ipmanet zut keyanğ iwitdañğat yayanğ mti Zisasmagen zet pigok bemalu mege: “Amobotnañ, nodi penañ Lasalus piwan zawat temañ tapm weingət kot eksenik.”

⁴ Âpme Zisasiyanğ zet ke nâmti pigok zeye, “Zawat keyet penañanğ wa gakiki sokbembeyet yek. Kawawanğat Nemunanğ egalen kwizet bunamanğ msalen pien palakñanğ beme Kawawanğat kwizet bunamanğ mwat onzempeyeyet kekok sokbein.”

⁵ Zisasiyanğ Lasalus ipmanet Matamak Malia ekñen kemak notn notn dolakñanğ mti mamtemien. ⁶ Âpme Zisasiyanğ zapat ke nâmpemti mka keyegak kasup zut pi ewe tage. ⁷ Yanğ msame wati Zisasiyanğ nembrañane ningat pigok zeye, “Kame naman Zudia mkaenak gilik zemti metne.”

⁸ Zeme nin pigok dunduwenn, “An zikat indanda, geñ alagati kanda manepemane nanzañanğ gosâgât mme kunzuñti kotn yanaman keyegak gilik zemti mesâgât tazenik?”

⁹ Yanğwesimann pigok dinndoye, “Pi ewe tambunanğ mulup mimiyeleñ kan ewe teepmanğ tazin. An ñen kasupgat zikatnañ ekmâtâti mepme kwileki ñenanğ seknanğ ñen ku mawalezin. ¹⁰ An ñenanğ tambuyet mamezin beme eğan busatnañ ku tazingapmti tambusosokgat pumpem pumpem olat metiñğut tep palen ma nanzañ palen mee seknanğ mawalezin.”

¹¹ Kegok zemti zet ñen ewe pigok tusumti ningat zeye, “Notn Lasalus ek zawat mti muluk tawein yanğ neñ meti butema wasem.”

¹² Zeme nembrañane nin pigok zewenn, “Amobotnañ, eğan zawat mti muluk tawen beme ikñanğ ñep alik bemti wabe.”

¹³ Zisasiyanğ Lasalus penañ gakiye ke met mme wawagat nâmti zeye. Âpme namba nin nâmann zawat mti muluk tawenanğ met buteme wasem kok nâmti zewenn. ¹⁴ Âpme Zisasiyanğ naman pigok weyanğ zemkawanğ bemndaye, “Lasalus ek tambumbu tuk wenge yanğ neñ meti butema ewe wasem. ¹⁵ Neñ zawat zapatnañ nâmban yanğut kapiyegak mamann gakiyanğ. Âpme neñ ekmagen mulup mma in ekti nâmkijpepe kalinğanğ aikbep keyepmti nâma dolakñanğ penañ bein. Ele kame nin ilak ek eksât metne.”

¹⁶ Âpme ninmagatnañ namba ñen kwitnañ Tomas kwitnañ ñen Glik zeleset Didimas makumtemien ke ningalen zeleset namba pepet kok zewanek. Eğan nin pigok dinndoye, “Kame nin sambe bepi nsakwep ekmak mepmann ndome gakimâbanup.”

Zisas ek gakikiengatnan wawat ma mama keyet toñanğ

¹⁷ Zisasmak nin ewe kainde maman Lasalus met beme kasup zulak zulak pi sumen weme eğan bam mege. Keyepmti kwapatañ zemann am ekñenanğ zewien, “Lasalus ilak tugañ bewen.” ¹⁸ Betani mka ke bejanğ penañ yek; Zelusalem mka temañ keyet sokñanik. (Mail zut mee kekok mamekotemien.) ¹⁹ Keyepmti Zuda am sambe ekñenanğ Matamak Malia iwit gakime ambembesi mimidesât mepmâbien.

²⁰ Âpme Matayanğ Zisasmak nin kotnup zeme nâmti wenenanğ ke tapme eğan windembem toti selen meti ndaige. ²¹ Kegok mti Zisasiyet pigok dunduye, “Amobotnañ, geñ kapi mambek ze ipm ku gakinak. ²² Yanğut alak pigogət geñ kwileki ñeniyet nâmti bipdi dundum samane eğan keyet penañanğ ñep mamgain.”

²³ Zeme Zisasiyanğ pigok dunduye, “Geñ yayanğ ku mi, ipdi Lasalus ek ñep gilik zemti wasem.”

²⁴ Zeme nâmti Matayan pigok zeye, “Maneti bam kan temanen gilik zemti wabe e nep nâyap.”

²⁵ Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Gakikiengatnan wawat ma mama keyet njeteknan neñ keyepmti am nenan neñ nâmkinpemnewe beme gakiwe yangut neñ nep mamanan ewe gilik zemsawap. ²⁶ Ma am nen ewe seknan melesin mamti neñ nâmkinpemnewe beme egan gakikipin mamambe. Geñ neñ zet zeyap kapi nep nâmkinpenik?”

²⁷ Zeme Matayan zeye, “Amobotnan, geñ Kilais, Kawawangat Nemunan, msalen kapi totogat bunam zapatnan zenzenan elak geñ kapi e penan nâmkinpemgeyap.”

²⁸ Zet kegok zemti met wenenan Maliayet zeme kopme igak buzak pigok dunduye, “An zikat indanda ilak kotati gâgât tazein.” ²⁹ Zeme Maliayan nânânak wati sakwep Zisasmak nin tabenen mege. ³⁰ Nin mka set biman baen tati Mata zempeme kwapme ewe keyegak totapmambenn. ³¹ Zeme nâmti Maliayan mka kenangatnan sakwep wawatnak toti mepme Zuda am ekmak ambembesien tapmambien ekjenan wa sumen daen susât mezin mene zemti mâti kwatopmâbien.

³² Âpme Maliayan windembemti mka set biman baen toti ndikme tapmann Zisas pedondom samti pigok zeye, “Amobotnan, geñ kapi tabek ze ipm nep ku gakinak.”

³³ Zemti sume Zuda am ek mâti mebien ekjenan ek mukulem mti ambembesi teman mbien. Tapmme Zisasiyan indikti kenan bekanan penan beme siyan biman soye. ³⁴ Some pigok indayan kwesime, “In seknan pe denen bemien?”

Indayan kwesime ekjenan zewien, “Amobotnan, kopmane meti suman zikat gaman ekbak.”

³⁵ Met zikat same ekti Zisasiyan siap ulu alep timti suye.

³⁶ Sume Zuda am ekjenan ekti zewien, “An pi an kapimak notn notn penan mti mamalup keyepmti egat tasuin egip.”

³⁷ Âpme notnan ekjenan zewien, “An kapi an nen zikatnan bejan nen weyanpeye keyet zapatnan mekopme nâmbenn. Kogogapm an kapi sakwep kodak ze Lasalus kapi nep weyanpeme alik tadak.”

³⁸ Âpme Zisasiyan kenan ewe bekanan penan beme sum soknan penan mebenn. Lasalus gakime seknan mti met miña kenan wepemti nanzan teman nen wilili peme met einzunan bekek tage. ³⁹ Keyet mti Zisasiyan sumpemti pigok zeye, “In nanzan teman kapi kwanzepeme kainan melak.”

Zeme an gakiye keyet mânanan pigok zeye, “Amobotnan, tambumbu zulak zulak ilak sumen tapme tozin yalak pi sek sesiknan tapein pi zigogat nanzan kwanzempepyet tazenik.”

⁴⁰ Zeme Zisasiyan pigok dunduye, “Neñ zet daen dinggoya e nâmane betetnan bein. Geñ belak nâmkinpem nemane neñ Kawawangalen winde keyet penan mma sokbeme eksenik.” ⁴¹⁻⁴² Âpme an notnan ekjenan nanzan teman bepiwan kwanzepeme mepme Zisasiyan zikatnan kululun gwaen ekme mopme pigok dunduye, “Bien, geñ dundundun kan katañ nâmti manamukulem mnik keyepmti wisikj dinggoyap. Neñ am manje sambe talip ekjen kapiyan neñ giti penan zemnemane koban keyet yanjan ekmâtâtâtgat mulup msât tati dinggoyap.” ⁴³ Kegok zemti kwizet teman pigok kuye, “Lasalus, geñ pien kwatot!” ⁴⁴ Zeme am gakikinjan piwan banisiyan setnan betnan kwasim pepenan ma njanjan sangum meselem zempewien melesin kwatopme Zisasiyan zeye, “In banisiyan betetak teman mpepenan e kwalet pemti peme melak.” Zeme kwalet pewien.

Zuda an nenan ekjenan Zisas kume gakikiyet zemdelan zempewien

⁴⁵ Âpme Zuda am sambe Maliayet ipmanjat siyet kobien ekjenmagengatnan am sambe notnanan Zisasiyan muluwan mamanan mme ekti nâmkinpempewien. ⁴⁶ Âpme notnanan belak Palisi ekjenmagen meti Zisasiyan Lasalus gakikiengatnan mme watage keyet zet zapatnan mimindawien. ⁴⁷ Minindame nâmti sâpe sâpe bumbu an nenan teman ma Palisi egat kandan mambien ekjenan an nenan beme notnan indazemetetie kot ondekme pigok diindowien, “An kapi muluwan mamanan omba penan am sutnan tapmmezim kapi zigok msawanup?” ⁴⁸ Nin nâmti belak nâmpemti mamann am sambe bepi ekmagen met tsumâpme delan zeme Loma amobotnan manndadamun min egan ekme nep ku beme ningalen sesewat mka teman pi kumasek yalontj aminne eyo indom yalom bep!”

⁴⁹ Ekjengat tunguwanngatnan an nen kwitnan Kaipas ek kan keyet sâpe sâpe bumbu sambe ekjengat nenanin mamtan. An keyan pigok diindoye, “In sambe bekapi kenpin penan!” ⁵⁰ Nin am sambe bekapi waleletgat zapat etan bemâpman nep ku bewe keyepmti an kwewan ningat dopm gakimti am sambe pi ma nin mee eyo ndamukulem mbe.” ⁵¹ Zet ke belak iknanngat kenanggalak ku zeye. Kawawanjan zet ke kenanen beme zemkawan

beye. Nup kan keyet egañ sâpe sâpe bumbu sambe ekñengat ñeñañin mamtan keyepmti kwitnañ bam sokbewe keyet zetnañ zemkawañ beye. Zisas ek penañ Zuda am nin yomengatnan gilik zemti ndatituyet gakikiyet zenzeñañ. ⁵² Wa ke Zuda am ekñen etañ indamukulem mimiyet etañ ku gakiwe. Egañ gakimti am Kawawañgalen mañge msat katañ mamanan nin bepi ondekndeme mañga kwep bemti mamambanup.

⁵³ Âpme Zuda an ñeñañ ekñenañ kan keyet yañbemti Zisas kume gakikiyet zetnañ mbien. ⁵⁴ Âpme Zisas Zuda amobotnañ ekñenañ mineti gakikiñañ temañ ewe tapme sutnateman kume gakinakmagengapmti Zuda msalen sosok penañ ku mañge egañ nin msat tunjgupman keyet ganzenan mka ñen kwitnañ Epalaim zeme ke met mamtemenn.

⁵⁵ Zuda am ekñengalen Anjalalaj Kendonjin ke sokñañ beme mka isisikñañ am sambe ekñenañ Zelusalem mka teman yominangat nâmti Kawawañgat sâpe sâpe busâgât eweñanak ñeñañ mepmâbien. ⁵⁶ Meti Zuda am ekñenañ sesewat mka temanen motati Zisas zimosetnañ timati ilinak met zenâm kot zenâm mti zewien, “An kapi pe Anjalalaj Kendoyet kapi kopme eksenup manze weyañ zeme nâne.” ⁵⁷ Zeme Palisi an ma sâpe sâpe bumbu ñeñañ ekñenañ zet pigok am zemkabem indawien, “Zisas kopme ekti ningat kot sakwep zemsokbemndaseip. Mme nin an ke wati met mka katikñañ pesenup.”

12

Lasalusiyet weneñañ Malia egañ Zisas wet sesik dolakñañ zulutpeye

¹ Anjalalaj Kendo tatagalen kasup 6 ewe tapme Zisasmak nin Betani mkaen mebenn. Nin mka ke Lasalus gakikiengatnan mme wage keyet motabenn. ² Zisasmak nin mepmann ekti notnane ekñenañ tu meu weyañ bume mopme ambepeleti met Matayelen mkaen tapme am zeme moti Zisasmak nin Lasalusmak toatapmann Matayan tu meu timti kalop bem ndame nimbenn. ³ Ke tati tatnimann Maliayañ wet sesikñañ dolakñañ penañ tosañañ mobotnañ penañ makwitimtemien ke nukñañañ temañ pi mkoti keyañ Zisasiyet setnan mulapme topme zulutpemtî ñoksinañañ kapupeye. Âpme mka keñañ tapmambenn bee wet sesik dolakñañ bepiyañ pimpemti tage. ⁴ Âpme nembrañane ningat tunjgupmañgatnañ Zudas ek Iskaliot mkaengatnañ nempa keyañ maneti Zisas bam zemkuwe. ⁵ Egañ nâmti pigok zeye, “Wet kelakñañ sesikñañ dolakñañ penañ kaboñ kapi belak mti met bemann amnañ 300 Kina ndame mti am bekopsat ekñen indawenek ze ñep benak!” ⁶ Egañ wa mânep ke timti am bekopsat penañ indasât nâmti ku zeye. Egañ ningalen mânep ele nemuñj ke mmamti mânep ndame mawatpemtî mânep butnañ buzak kambu matim makumkwitim nimtan keyepmti ndame wanok kok mbak nâmti zeye.

⁷ Âpme Zisasiyañ pigok zeye, “In imbi kapiyet zet sambe zenzeñañ. Egañ wet sesikñañ dolakñañ ke neñ sekñ kapi zulutneinen maneti gakima nabembeyet nâmti kwitimti beme matazin yañ alak kapi zulutnein. ⁸ Am bekopsat sambe ekñen bepi inmak msalen kapi kan teepnañ ewe mamambep mme neñ inmak kan teepmañ ewe ku mambap.”

⁹ Âpme Zisasiyañ Betani mkaen ke met Lasalusmak mame Zuda am ekñenañ zapatnañ nâmti Zisasmak Lasalus an Zisasiyañ gakikiengatnan mme wage an ke eyo ilisakwep idiksâgât kobien. ¹⁰⁻¹¹ Zuda am ekñenañ Lasalusmageset sâpe sâpe bumbu an ekñen bamkum indemti Zisas mâti mepmâbien. Keyepmti sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ekñenañ Zisasmak Lasalus ilisakwep idome gakikiyet zetnañ zewien.

Zisas Zelusalem mka teman mowepme kwizet bujamañ mwabien

(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Msat msame am sambe penañ ekñenañ Anjalalaj Kendo tasâgât Zelusalem mka kopmâbien ekñenañ zet pigok nâmbien: Zisas ewe selen baen takozin zeme nâmti ¹³ ekñenañ niwet sinañ mee pi mutum timti Zisasmak nin selen baen ndaiksâgât mepmâbien. Met ndaikti kwizet bujamañ mwati kwizet pigok kumebien,

“An kapi Amobotnañ Kawawañañ ikñañ zempeme kozingat Kawawañgat kwizet bujamañ mwati sesewatpene! Kawawañañ ikñañ Islael am ningalen Amobotnañ kapi keñ sewakñañ mpen.” *(Sam 118:25)*

¹⁴ Keyet Kawawañgalen Zet Itanañanen kapigok zenzeñañ keyet katañ Zisasiyañ donki nembrañañ ñen aikti keyet dukñañ totati moge.

¹⁵ “Am Zaiion mka temañ talip in ku kinjalit. Amobotnañin ilak kozin. Egañ donki nembrañañ ñeniyet dukñañ mot totati ingalen kozin.” *(Zekaraia 9:9)*

¹⁶ Nembrañane nin kwitnañ kwitnañ sokbeye ke ekbennañgut yañañ ku nâmatâbenn. Yañ bam Zisasiyañ gakimti kululuñen mundumañ sanja songañañmak keyet keñañ ewe mowepme nin Kawawañgalen Zet Itanañanen zet keyet yañañ eknâmâtâti pigok otnâmbenn, “O, an pi sesewatpewenn ke meluwañ pi mimiñañ keyet katañ penañ msawenn.”

¹⁷ Zisasiyan Lasalus gakikiengatnan mme wapme am sambe tati ekbien ekjenan meti am notnan zet zapat mimindame ¹⁸ am sambe penan ekjenan zapat ke nâme delan zeye keyepmti ekjenan selen meti Zisas aikbien. ¹⁹ Aiksâgât selen mepmâpme Palisi ekjenan indikti ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Nin belak zet mulup etan tapmann am sambe bepi ilak ekmagen met tusume delan zemâzin!”

Glik am notnan ekjenan Zisas eksâgât mebien

²⁰ Zuda am Anggalan Kendoyet Zelusalem mka teman Kawawan sesewatsasât mopmâbien kan keyet Glik am notnan kegog Kawawan sesewatsasâgât koti tapmambien. ²¹ Yan an ekjen keyan Pilip Galili msat keyet mka njen Betsaida keyetnan ekmagen meti zewien, “An notn, nin Zisas eksâgât nâmti kotnup.”

²² Zeme Piliwan met Enduluyet zeme wati ilisakwep Zisasmagen meti “Glik am notnan giksât kolip,”

²³ zemalu Zisasiyan nâmti zeye, “Kawawan Angat Nemunan kwizet bujanan mwat peme amnan eegalen teman ilak danjo. ²⁴ Nejen zet penan pigok zema nâit, nin sangom alik kwewetan sumunti kasijen bemann e ikjan kwep keyak matazin. Yan msalen met ondemann moti penan bilimak sambe mapein. ²⁵ Âpme an njan msalen kapi mamti nâgât kwizet bujanan mamnan ketalasawe beme bam mama kanzizit tiwe. Âpme am njan nâgât kwizapatnngat mti mamnan ketalat ku pewe beme bam an ke walelet aikbe. ²⁶ Am njan nâlen sisili nempa besât nâmba beme nejen mambawenak napmâpmeti mulup mti mambe. Am njan nâlen mulup mti mambe beme Bienan kwizet bujanan mwapewe.”

Zisasiyan gakikinanngat yanan zemkawan beye

²⁷ Pi gakikiyelen kan sokjan penan kopme nâmti kenjen sindem penan bein. We, ne pe zigok msap? ‘Bien, gejen kan bewanan kapi sebem neneyelen zesap ma zigok?’ Wa kegok yek, sindem kegok ke titiyet msalen kapi toban. ²⁸ Keyepmti Bien, gejen njepegat nukjan beke pemane nâgât palen mopme keyan gâgât kwizet bujanan mwabel!”

Zeme kululungatnan zet pigok sokbeye, “Gejen mmame nâgât kwizet bujanan msalen ke palakjan beyeyan ewe mmame omba penan palakjan bem mekobe.”

²⁹ Âpme am sambe ninmak tapmambenn ekjenan kwisak ke nâmti zewien, “Kululung kwisak kun.”

Zeme am notnan zewien, “Kawawan galen ensel njan Zisas zet tadunduin.”

³⁰ Zeme Zisasiyan zet ke nâmti pigok zeye, “Wa zet ke nâgât mti ku zep. Ingat mti kululungatnan zet ke sokbep. ³¹ Pi ilak msalen am Kawawan zelin nâmti keyet dopnan mutumindandayelen kan bein. Keyepmti msalengalen mama mimi mgasik keyelen tonjan Sadan ilak mkutupeme wembe. ³² Âpme nejen tep palen palak palak wema nomnemti mwatonzemnewep kan keyet msat sambe am ekjenan zapan ke nâmti nenmagen kot tusumti mambep.” ³³ Ke Zisasiyan gakiki zigok gakiwe keyet zetnan zemkawan bemindaye.

³⁴ Zeme nâmti am tabien ekjenan pigok dunduwien, “Nin Kawawan galen Zet Itnanan zet kapigok maeknup, Kilais ek msalen koti gakikipin kwesin kwesin mamambe. Âpme naman gejen eneyet pigok zenik, Angat Nemunan ek tewen kumti mwatonzemnewep. Gejen Angat Nemunan ke pe an kwiyet penan nâmti tazenik?”

³⁵ Yan kwesime Zisasiyan zet dopnan pigok gilik zem diindoye, “Nâlen tarjamm busatnan ingat tunjuwan kan isikjan bugan busatnan bemti tabe. Tapme in tarjam sokjaset ke ekti mebeb. Mineti in tambusosok temajan indasumume keyet kenan mebebmagangat ek titiwep. Gejen tambusosok kinjan kenan mebegen set nje ekmâtâti ku mebek. ³⁶ Keyepmti tarjamm busatnan tonjan nejen ewe kapi yagak tapma in nâgât nâmkijpemtî nâgât nemunamban penan bewep.” Zisasiyan zet kegok dinndomti buzak pak zemti met enzilin mebenn.

Zuda am notnan Zisas ku nâmkijpewien

³⁷ Zisasiyan am zikalin palen penan menok sepem igak igak mme ekbienangut am sambe penan ku nâmkijpewien. ³⁸ Bee golan zenze an Aizayayan ewenan baen zeye keyet katan amnan mbien. Egan pigok zeye,

“Amobotnan, am pe kwiyen penan ningalen zet nâmkijpewe? Ma Amobotnan am pe kwi penanmenok mme windendi teman ke ekbep?” *(Aizaya 53:1)*

³⁹ Amnan Zisas ku nâmkijpewien keyet zetnan ewenan golan zenze an Aizayayan ikjan zet njen ewe pigok zeye,

⁴⁰ “Am ekjenan zet zapan nâmti nâme belakjan mambein keyepmti am ekjen keyan kwitnan kwitnan njen ekti yanjan nâmtâbiekmagangapmti Amobotnan zikalin

ma kenjin mee pi mme bubep pemâge. Mineti ekjenaj eknâmâtâti kenj gilik zenze aikme weyanjindenakmagengapmti kekok mge.” (Aizaya 6:10)

⁴¹ Golanj zenze an Aizayayanj zet zeye kapi eganj Zisasiyelen mulupmanjat windenaj bam kwabe beke ektati egat zetnanj kapi zeye.

⁴² Âpme an njenaj bembe notnanj ekjenaj Zisas nâmkijpewien. Yanjut nâmkijpewien sosok zemkawanj bemann Palisi ekjenaj ndiksokbemt paset zupman ndamâpme towebanupmagen zemti buzak mamtemien. ⁴³ Ma am ekjenaj zapatn nâmti mme kwizapatn tototnanj bewemagen zemti nâme nuknanj beye. Mti ekjenaj Kawawanj kwizet bunamanj mwatpepeyet nâme tototnanj beye.

Zisasiyelen zetnanj bam zemndowe

⁴⁴⁻⁴⁵ Zisasiyanj zet pigok bekap penanj zeye, “Am njenaj nej nikmâtâti nâmkijpemnewe beme wa nej etanj yek an zemneme toban ek eyo ekmâtâti nâmkijpempewe. ⁴⁶ Nej kululungatnan msalen kapi am mbusatnanj bemindesâgât toban. Âpme am njenaj nej nâmkijpemnewe beme eganj tambusosogengatnan nâlen busatnanen kwabe. ⁴⁷ Am njenaj zetn nâmti wisat mti bamkumpewe yanjut nej keyet dopmanj ku sawap. Nej wa am yominanjat dopmanjin indandayet msalen kapi ku toban am yomengatnan gilik zemti indatitijet toban. ⁴⁸ Âpme am njenaj nej bam kunnemti zetnanjgat wisat mbe beme bam zet mulup temanen tabe. Zet zema wisat mamin zet kapiyanj iknanj kan delanj zenzenanjat zet muluwen peme tati ekbe. ⁴⁹ Wa nej zet kapi nananjat kenjanjalok ku manzeyap. Bien zemneme toban eganj iknanj zenzeyet zemâtâtnanjge keyet katanj penanj manzemkawanj beyap. ⁵⁰ Nej zetnanj iknanj kapiyanjok am mama kanzizit maaikindain e nâmkijpemt keyepmti egalen zet ke iknanj zemâtâtnanjgenok esemtenj manzemkawanj beyap.”

13

Zisasiyanj ningat setn zulutndeye

¹ Anjalalaj Kendo tatagalen kasup kwep ewe tapme Zisasiyanj pigok nânge, “Olak, nej msat kapi pemi Bipmmagen mobogalen kan ilak bududuk penanj bein,” nâmti ammak nin ek nâmkijpemt ekmak olojkati olojen palen mamamtemenn keyepmti ningat kemberj temanj penanj nândeye.

² Zisas ma nembanjane nin tambune tu meu nsâti mot ondektati tatneti pemann Saimongat nemunanj Zudas Iskalit mkaengatnanj ek Sadanj Zisas zemkukuyet zet kelaknanj mpeye. ³ Âpme Zisasiyanj pigok nânge, “Bienanj kwitnanj kwitnanj sambe pi nâgât betnan beye. Âpme nej iknanjmagengatnan toban yanaman ewe gilik zemti naman iknanjmagennak mowebap.” ⁴ Ke nâmtati eganj meu nini mundumengatnan wati kâlâpmanj teppmanj saknjangatnanj bee gulupeme weme taot mti pemanen kwasimpemt ⁵ tu pelewen kasime topme mti yanjbemt nembanjane nin sambe setn palaknanj zulutndemti taot pemanen zampeye ke mti takaput ndemepmanjge. ⁶ Tapmmetneti Saimon Pitamagen koti setnanj zulupesâpme eganj pigok zeye, “Amobotnanj, gej eneyet nej bukapiyet setn penanj pi zulutnesenik?”

⁷ Zeme Zisasiyanj pigok dunduye, “Nej muluwanj tapmiyap kapiyet yanjanj penanj alak kapi ku nâmtâdik bamgegut o nâgâek piwan yanjanj pigogapmti tapnmanjge e nâmtâbanik.”

⁸ Âpme Pitayanj pigok zeye, “Yek penanj, gej nâgât setn zulutuninj!”

Zeme Zisasiyanj pigok zeye, “Nej sedi ku zulutgesap beme gej nejmak tususunit ewe ku tabe.”

⁹ Zeme Pitayanj pigok dunduye, “Amobotnanj, kekok beme setn etanj yek, betn ma njokj mee temakwep zulutne!”

¹⁰ Zeme Zisasiyanj pigok dunduye, “Amnanj tu zuluti bam belaknik meti kot witalip selinan etanj zuluti matalip. In sambe kapi yompinj kweteteppmanj etanj bemâbien. Âpme tunjuwinanjatnanj an kwewanj kweteteppmanj penanj ku mamain.” ¹¹ Eganj an zemkuwe egat nâmti keyepmti pigok zeye, “In sambe kapi dolaknanj etanj yek; an kwep bekananj.”

¹² Setn zulut mepme delanj zeme kot kâlâpmanj ewe mim mundunji met munduman tot tagom tati pigok diindoye, “In nej selin zulutindeya kapiyet yanjanj njep nâip? ¹³ In nâgât Amobotnanj ma An zikat indandan manzej e njep nânmemti manzej. ¹⁴⁻¹⁵ Âpme nej Amobotnanjin ma An zikat indandanjin manâmnej nej alak selin zulutindema egip sepem kekok in ilinak njenaj njengat setnanj zulutpem njenaj njengat setnanj zulutpem mamambep. ¹⁶ Nej zet penanj pigok diindoma nâit, sisilinj namba njenaj Amobotnanjanj sebempemti eganj mobotnanj ku mamain ma amobotnanj njenaj namba njep mulup zet manzempeme mezin beme namba mamezin keyanj an mulup zet masain ke njep ku

mamtopein. ¹⁷ In zet kapi dinndoma nâyo keyet katar penaj mbep beme in set ke ekme dolakñaj beme oloñen mbep.

¹⁸ Neñ zet kapi zema in sambe ilinsakwep ku indati mâzin. Neñ in sambe kapi nenn nâmti indati mâban. Âpme kwep ñen bekanaj e nâmtiñgut waban keyepmti ekmagen Kawawanğalen Zet Itnanjanen zet ñen pigok tazin ke katikñaj bewe, 'An neñmak meu pelep kwep nilut egar neñ zemnowe.' (Sam 41:9)

¹⁹ Kwitnaja kwitnaja kapi penaj ewe sokbembepiñ tapme neñ eweñanak diindoyap keyepmti kwitnaja kwitnaja nâgât palen tasokbeme ekti pigok nâmbep. 'O, Amobotnaja iñkñaj zeme nâmbenn wan penañaj ilak alak kapi sokbemsame eknupmak,' nâmbep. ²⁰ Neñ zet penaj sukwep pigok zema nâit, am ñenaj neñ an ñen zempema kopme egar kwitnaja kwitnaja dolakñaj mimindawe beme wa ekñen mimindanup zemti neñmak Bien zemneme koban nit eyo keñ taolet minndawe."

Zisasiyaja nembajane ekñenmagatnaja ñenaja zemkuwe keyet zemkawanj bemandaye (Matiyu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Zisasiyaja zet kekok zeme delaja zeme Zudasijaja alak zemnosem e nâmti keñaj bekanaj penaj beme nembajane nin pigok zem sokbemndaye, "Neñ penaj sukwep penaj zema nâit, ingat tunguwinajañgatnaja ñenaja neñ zemnosem."

²² Zeme nâmti nembajane nin weñj mepme nnak meek mti pe kwiyet nâmti zein zemti nâpemann mekwapme tabenn. ²³ Âpme nempa ninmagatnaja Zisasiyaja nâmpeme dolakñaj penaj mambentan nempa keyaja Zisasiyeta solonan penaja totapmanje. ²⁴ Keyepmti Saimon Pitayaja nempa keyet zikat petaja mti zeye, "Kwiyet nâmti tazein ze belaknik yanjkwesimane ningat zeme nâne."

²⁵ Âpme neñ ulunzemet Zisasiyeta wakñanen bemti pigok yanjkwesiwana, "Amobotnaja, geñ zet kapi ninmagatnaja kwiyet nâmti tazenik? Ze zemane nâne."

²⁶ Yanjkwesima Zisasiyaja pigok dinoye, "Neñ meu tuñanen nupmamanj pema topme olek sama nsem an keyet nâmti tazeyap." Kegok zemti nupmamanj pema topme mkwati Saimongat nemunaja Zudas Iskaliot mkaengatnaja ke same mti niñje. ²⁷ Nime nime keyegak Sadanja keñanen toti keñaja mme yunğume delaja zeye. Âpme Zisasiyaja pigok dunduye, "Geñ keñdan kwileki msâgât tatnânik elak sakwep meti miya!" ²⁸ Zisasiyaja Zudas zet kekok tadundume nempa nin tabenn nin Zisasmak Zudas egeñaj zet eneyet tazelup ke ku nâmbenn. ²⁹ Keyepmti nempa notnajañ pigok otnâmbien Zudas ek ningalen mânep egar mandamun min keyepmti Zisasiyaja Kendoyet meu nim tabanupgat nâmti meu met kwititiyet mene ma am bekopsat ñen mânep met sasayet tazempein mene nâmti tapmambenn.

³⁰ Âpme nupmamanj Zisasiyaja Zudas olek same nim pemti keyegak tambu sutnan toti mege.

³¹ Zudasijaja toti mepme mepme Zisasiyaja nembajane nin pigok dinndoye, "Angat Nemunaja neñ alak nukñaja palen mopma keyaja kwizet buñamm temañ tisowap. Âpme nâgât paseseti Kawawanğalen kwizet buñamm keğogak temañ bemesâpm. ³² Âpme Kawawanğalañ Angat Nemunaja neñ kwizet buñamm ammagen mpalakñaja beme neñ egat kwitnaja keğogak mwat onzempewap. Kelak belaknik penaja kapi sokbeme eksâip. ³³ Nembanne, neñ inmak kan isikñaja buğan kapi etaja tasâpmnup. Âpme bamgat in neñ tokwati natimapme bewe. Âpme neñ zet Zuda an damun diindowan keyegak naman ingat diindoma nâit, 'Neñ mehap ke in ñep ku kobep.' ³⁴ Kegogapm neñ zii zet alakñaja pigok diindoma nâit: In ilinak ñenaja ñengat gogot ñenaja ñengat gogot mti gogot palenak mambep. Neñ in gogot mimindemti indatimamkolap sepem kekok in ilinak mti mambep. ³⁵ In kekok mti dolakñaja mame am ekñenaja in nâgât nembanne mamaip e sosok nâmatât indewep."

Pitayaja Zisas zemkandatpesem keyet zemkawanj beye (Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Âpme Saimon Pitayaja pigok yanjkwesiyeta, "Amobotnaja, geñ pe deset mebanik?" Yanjkwesime Zisasiyaja pigok zeye, "Neñ mebawen geñ keyegak ñep ku kobanik bangulak ñep kobanik."

³⁷ Zeme Pitayaja pigok zeye, "Amobotnaja, geñ pigogat neñ ku gapmât kokogat zenik? Neñ gâgât mti geñmak meti maman ñep ketalasiwap nânik!"

³⁸ Âpme Zisasiyaja pigok dunduye, "Geñ nâgât mti neñmak meti sekdi ketalasi sâgât zenik? Neñ penaja sukwep pigok zema nâmbak, tambu sutnan sakokolok kwitnaja ewe kukupij tapme geñ sek tuk zemkandat newanik."

14

Zisasiyan Kawawaymagen mebegalen set damuj bein

¹ Zisasiyan nembanane nin pigok dinndoye, “In nâgât kemberj temanj mti kerjinar yayanj temanj ku mit in belak Kawawaymak nit nsakwep nâmkijpemndemi windemak talit. ² Bienanj mamainen gwaen mka sambe sambe penanj wemezin e ku tatnak ze ney met mkanjin weyanpepeyet zetnanj kapi ku diindowak. ³ Ney pi meti mundumin beke weyanje weyanje pema delanj zemengut naman gilik zemkoti indatima nsakwep meti neymak ke mamambanup. ⁴ Ney mebap in mka set ke nâip.”

⁵ Zeme Tomasiyan pigok yanjkwesiye, “Amobotnanj, gej pe deset mebanik? Nin zet tazenik kapi ku weyan nâmâtâtnup keyepmti nin pe set zigoset gâlen ke kwabanup?”

⁶ Zeme Zisasiyan pigok zeye, “Set ma zet penanj ma mama keyet tonanj ney. Ney kandat nemti nenanj igak set belakjaset Bienmagen nep ku mobogalen. ⁷ In ewenjanak baen mamkwabenne ke nâgât Kilais kegok nâmâtât nembiek ze Bipmnanjat kegogak nep nâmâtâpewiek. Yanj alak pi kwitnanj kwitnanj sambe nâgât palen kwapmâsâpm ke ekti Biengat yananj nep ekmâtâsâip.”

⁸ Kegok zeme Piliwanj pigok zeye, “Gej Bipdi ke de ze zikat ndamane nin ekti nâmann delanj zeme olojen palen mambanup.”

⁹ Zeme Zisasiyan pigok dunduye, “Pilip, ney kan teepmanj bepi inmak mamkwaban pi gej ewe yanj ku niknamâtâtnik? Am nenanj ney maniknâmâtâzin beme eganj Bien maekmâtâzin. Âpme gej zigogat pigok nayanjkwesinik, ‘Gej Bipdi ke de tazin ze zikat ndamane ekne?’ ¹⁰ Bienmak nit kwep mamanti napmukulem mme mulup mamiyap pi Pilip, gej ewe ku manndiknâtâdik? Ney zet sambe mandiindoyap ke wa nanañgat keñnanjalak ku manzeyap. Bienanj neymak mamti zet keñnanj benneme manzeyap. ¹¹ Bienmak nit kwep mamalup manzeyap. In zet ke penanj nâmkijpewep. Ney zelanj etanj zema nâme zet dâsukinok besemagengat mulup sambe mamiyap beke ekti penanj nâmkijpemnembe. ¹² Ney zet penanj pigok diindoma nâit, am nenanj ney nâmkijpemnewe beme eganj ney mulup mamiyap kabonanj nep mbe. Ya wa ke etanj yek eganj ney mamiyap ke sebempemti sambe mmebe. Ney Bienmagen mobap keyepmti am eknen ke winde indamti indamukulem mimindema eknenanj mulup kegok mbep. ¹³⁻¹⁴ In ney nâmkijpemnemti nâgât kwitnannan kwileki neniyet nâmti dundum name ney keyet penanj nep maaikindamambap. Kegok mma Bienanj nâgât paleset kwizet bujanmanj temanj tiwe.

Zisasiyan Emetak Teñ peme togot zetik mge

¹⁵ In nâgât gogot mti mamambep beme in nâlen zetn manzeyap kapi manjawepup. ¹⁶ Keyepmti ney moti Bipmnanjat zema eganj ingat mukulem mimiñin nen peme toti inmak kwesinj kapi mamti maïndamukulem mmambe. ¹⁷ Zet penangalen Emetak Teñ kapi am msalen nâmkijpepenjinjin belak kilej mamaip eknenanj ku tiwep. Eknenanj ek ku ekbien ma keyet yananj ku nâip. Âpme ingut egat yananj nâip keyet mti ingat kerjinar name in egat yananj nâmpaip.

¹⁸ Ney gakimti indemti mebet katiknanj penanj ku mebap; Ney bam ewe gilik zemti inmagen kobap. ¹⁹ Ney kan isiknanj bugan kapi tapmoti gakimti naman wabap. Âpme am msalen belak kilej mamaip eknenanj ku nikbep. Âpme ingut nep nâmkijpemnemti mamaip keyepmti nikbep. Ney mama kanzizit ke indama timti mambep. ²⁰ Ney gakikiengatnan wabap kan keyet Bienmak nit kwep penanj bemti mambalup ma ney kegogak inmak kwep bemti mambanup. Keyet yananj nep mamañnanj ekmâtâbep.

²¹ Am nenanj nâlen zeomkalili sambe kapi nâmti gawepumti nâgât kandanñnan meti nâgât gogot mimnewe beme Bipmnanj an ke kegogak gogot mpewe. Âpme ney an ke gogot mpemti yanj penanj zemkawanj bem sama nâmâtâtnembe.”

²² Kegok zeme nâmti Zudas Iskalit mkaengatnanj keyet opmanj pigok yanjkwesiye, “Amobotnanj, gej kwilekiyet yanjanđi am sambe bepi angalanj indemti nin etanj kapi zemkawanj bem ndasâgât etanj pi zenik?”

²³ Yanjkwesime Zisasiyan zet dopmanj pigok gilik saye, “An nenanj ney gogot mnewe beme eganj nâlen zet nâmti nep gawepuwe. Âpme Bipmnanj ek gogot penanj mpewe keyepmti Bienmak nit nsakwep ekmagen koti ekmak mamambalup. ²⁴ Âpme an nenanj nâgât wisat nâmnembe beme eganj zigoset zetn nâmti nep gawepuwe. Zet sambe mandiïdomkwapma nâip ke wa nenangalen njotikñnanjat etanj yek. Bien zemneme toban ekmagengatnanj ke timti mandiïndoyap.

²⁵ Nenn ewe inmak kapiyak mamti zet kapi mandiïndoma nâip. ²⁶ Âpme ney moti zema Bienanj mukulem mimiñin Emetak Teñ ke zempeme eganj toti nânâ dolaknanj sambe

sambe zikat indamâbe. Mti neŋ zet diindoma in notnaŋ kandapmâbien mee pi ewe mbutem indame nâmbep.

²⁷ Neŋ indemti mesât tati betziŋŋ keŋ sewakŋaŋ palen mama ke indayap wa ke am belakŋaŋ neŋaŋ mamimindaip keboŋ yek nenangalen keŋ sewakŋaŋ penaj ke keŋinan bemindeyap. Keyepmti neŋmagen kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ sambe sokbeme ekŋi in keŋin yayaŋ temaŋ kwapme ku kingabep. ²⁸ Neŋ neŋaŋ pigok diindoma nâyo, 'Neŋ indemebawaŋ met maneti bam ewe inmagen gilik zemti kobap.' In keŋin neŋmagen penaj bempemti mamambiek ze neŋ Bien an windenjaŋbeŋ ekmagen mobap zema nâmti oloŋen temaŋ mbiek. ²⁹ Pi ewe kwitnaŋ kwitnaŋ sokbembepiŋ tapme eweŋanak tadiindoyap keyepmti in tati ekme kwitnaŋ kwitnaŋ nâgât palen ke sokbeme ekŋi zet tazema nâip kapi nâmkŋipewep. ³⁰ Neŋ zet sambe teepmaŋ ku diindosap msat kapiyelen damuŋ Sadaŋ ek ilak kokogalen bududuk penaj min. Egaŋ neŋ neŋ ku mtot neneyelen. ³¹ Neŋ Bienaŋ ikŋaŋ zemâtâtneye keyet kataŋ Bien gogot msamti zetnaŋ gawepumti mulup sambe kapi mmeŋpa msalen am sambe kapiyaŋ nikmâtâpmbep. Keyet wapme ilak mka pi pemti metne.

15

Zisas ek wain tep yaŋaŋ nembor

¹ Neŋ wain tep yaŋaŋ ŋotekŋaŋ penaj âpme wain mulup keyet toŋaŋ Bienaŋ ikŋaŋ bein. ² Keyet mti mulupmaŋ mmeti ekme betnaŋ neŋ neŋmagen om mebetnaŋaŋgut penajaŋ pepepiŋ tapme ekŋi maantimpeme mezin. Âpme naman betnaŋ neŋ ekme penajaŋ dolakŋaŋ maelikzin beme egaŋ weyaŋ betnaŋ bekanaj notnaŋ elengem time topme tati penajaŋ sambe maelikzin. ³ In neŋ zet diindoma zetn nâmti nâmkŋipemti ilak kwetetepmaŋ bemti neŋmagen tusumâbien. ⁴ Keyet mti in neŋmak tususuŋin dolakŋaŋ mme neŋ inmak tususu kegogak dolakŋaŋ mti mamambanup. Âpme wain tep betnaŋ neŋ pamanen daen tususuŋin belak igak tunŋupmaŋ anzam tati penajaŋ igak neŋ ku maelikzin. Egaŋ tep penajaŋ daen tusum tatiŋgut penajaŋ maelikzin. Âpme in kegogak neŋmak tususuŋin mambep beme in penajaŋ dolakŋaŋ zigoset elikbe?

⁵ Wain tepmaŋ bee neŋ mme sinaŋ betnaŋ e in keyepmti am neŋ neŋmak tususunit kwep tabe beme am kemagen penajaŋ omba elikmâbe. In neŋ nemti ilinak etaŋ anzam tati kwileki neŋ pembedaŋ ku aikbep. ⁶ An neŋ neŋmak tususuŋaŋ tapme keyet penajaŋ ku sokbein beme neŋ tususunit ke elengem pewe. Âpme wain betnaŋ elengem time towemti angasimti memuŋ bem weme timti tewen time moti manzin ek sepem kegogak msawep. ⁷ In neŋmak tususuŋin kwep tapme zetn gawepumti mambep beme in kwileki neŋiyet nâmti dundum nawep beme neŋ keyet penajaŋ msokbewap. ⁸ In ammagen mulup mme am nâmkŋipepemaŋ sambe sokbemâbep beme set keyeset am ekŋeŋaŋ in nâgât nemunnambanne penaj mamti mulup mamip e indikmâtâti Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ omba penaj mwabep. ⁹ Âpme in neŋmak tususuŋin matazin keyepmti in am sambe gogot mamimindeip keyepmti neŋ ingat gogot penaj mamimindeyap sepem kegogak Bien Kawawaŋaŋ neŋ gogot penaj mamnain. ¹⁰ Âpme neŋ Biengalen zet sambe bee gawepumti mamiap keyepmti Bienaŋ nâgât gogot penaj mamnain. In sepem kegogak nâlen zetn sambe gawepumti mambep beme neŋ ingat gogot penaj mimindewap.

¹¹ Âpme neŋ oloŋen palen mamayap keyepmti in neŋmak pepep bemamti kwitnaŋ kwitnaŋ zeya kapi kegogak mbep beme in neŋ mamayapnok keŋ oloŋen palen mamambep. ¹² Neŋ ingat zemâtâtât zet neŋ kapigok diindoma nâit, neŋ in gogot mamimindeyap sepem kegok in ilinak neŋaŋ neŋgat gogot mti mamambep. ¹³ An neŋaŋ am notnaneyet mti mamaŋaŋ kilen ketalasiwe beme an keyet nâma amgat gogot omba penaj mamimindein keyepmti neŋ ingat nâma notne penaj mambemâzin. ¹⁴ In mulup zet diindoyap keyet kataŋ mâti mme neŋ indikma nâgât notne penaj bewep. ¹⁵ Neŋ ingat sisiliŋ nembanne ewe ku zeyap neŋ ingat notne penaj zeyap. Sisiliŋ an egaŋ amobotnaŋaŋgalen keŋanen zet zigok tazin ke ku manzeme nâinaŋgut Bienmagengatnaŋ zet sambe timti toban bee in sambe diindoma nâmbien keyepmti neŋ ingat nâma notne penaj mambemâzin. ¹⁶ In neŋ ku nabien; neŋ in neŋmak mamayet indati zemindema meti muluwin dolakŋaŋ mme penajaŋ sambe sokbemi wemti kwesiŋ tatagalen keyet diindowan. Keyepmti in met mulup mimamambe kwileki neŋiyet olati nâgât kwitnnanen Bien dundum same egaŋ indamukulem mimindewe. ¹⁷ Neŋ zemâtâtât zet neŋ pigok diindoma nâyo keyegak ewe zema nâit, in ilinak neŋaŋ neŋiyet gogot mti mamambep.

Zisas nembanane ekŋen mulup mme sisipeŋpeŋ mimindewep

¹⁶ Neñ kan isikñañ bugan tazin kapi delañ zeme mepma in neñ natimati ilinak mame neñ met belaknik bugan mamti naman gilik zemkopma nikbep.”

¹⁷ Kegok zeme nin nnak sek putuñ pitin mti zewenn, “An kapi zet kapi pe yañañ zigogat nâmti pigok pi zein? ‘Kan isikñañ bugan tazin ke delañ zeme mepma natimabep yañ met belaknik maneti naman ewe gilik zemti inmagen kopma nikbep.’ Naman zet ñen pigok zep, ‘Neñ Bienmagen mobap?’” ¹⁸ Kegok zemti ewe sakwalamti zewenn, “An kapi, ‘Pe kan isikñañ bugan tazin,’ tazein kapi kwilekiyet nâmti tazeinañ? Ke nin yañañ ku nâmâtâtnup!”

¹⁹ Zem mbenañ yek beme Zisas yañkwesisâgât tapmmann Zisasiyañ ndik mâtâti zeye, “‘Neñ kan isikñañ bugan tazin ke beme mepma natimabep. Ya naman met kan isikñañ bugan tati naman gilik zem kopma nikbep,’ zeya keyet in zenâmti nayankwesisât tapmip?

²⁰ Neñ zet penañ pigok zema nâit, neñ nome gakima in nâgât si kemberñ temañ tapmme am nâmkijpeperinpin ekñañ keñ oloñen temañ penañ mbep. In kemberñ palen ke manepeme neñ bam gilik zemti indatisât kopma nikti oloñen temañ mbep. ²¹ Imbi ekñañ nempa sokbesâpme sek sindem omba penañ timti keñin sindem mambein. Yañ bam nempa sokbeme nempañañ ke ekti sindem titiñañ ke nâme betetñañ beme keñ oloñen temañ mamip. ²² Âpme in sepem kegogak kan isikñañ bugan kapi in si kemberñ mti mambe. Manepeme neñ mamaen gilik zem wapma nikti naman keñ oloñen penañ mbep. Keñ oloñen keboñ ke am ñenañ ku menzemmbe.

²³ Neñ Bienmagen mobap kan keyet in kwileki ñeniyet yañañ penañ nâsâgât ñen ku nayankwesiwep. Neñ penañ sukwep pigok zema nâit, in kwileki ñeniyet olati Bien dundum same egañ nâgât pembenañngapmti kwilekiyet olati wewuwap ke indawe. ²⁴ Neñmak tusumti nâmkwâbien kan keyet in kwileki ñeniyet olati nâgât kwitnwanen Biengat ku yañkwesiwien. Yañ alak pi in nâgât kwitnwanen kwileki ñengat olati Biengat yañkwesime egañ kwitnañ kwitnañ ñep indame olalapin timamti oloñen palenak mambe.

Zisasiyañ Sadanğalen winde sambe kume topmoge

²⁵ Neñ zet sambe diindomkwaban ke belak bemzenze zet etañ diindomkwaban. Maneti bamgat neñ bemzenze zet ñen ewe ku diindowap neñ Biengat yañañ belak sosok zemkawañ bemti zemâtâtindama nâmâbep. ²⁶ Kan keyet in nâlen bembeñañ keyepmti nâgât kwitnwanen Biengat gwaen dundum same neñ ingat munduminan tati Biengat manzemtemanok ewe ku zewap. ²⁷ Neñ Kawawañmagengatnan kwatoban e in nâmkijpemnemti nâgât gogot penañ mamimneip keyepmti Bienañ ingat sepem kegogak gogot penañ mamimindein. ²⁸ Neñ Bien pemti msalen pien inmagen kwatoban yañ pi naman in indemti kululuñ Bienmagen gilik zem mowebap.”

²⁹ Kegok zeme nin nâmti pigok duuduwenn, “Geñ alak pi bemzenze zet ñen zenzepin sosok belak zemâtâtndamane nâmâtâtnup. ³⁰ Keyepmti nin gâgât pigok nâmgenuwep geñ an ñenañ gayañkwesisipin mme geñ gitiyegak kwitnañ kwitnañ sambe beeyet yañañ manâmâtâpmane delañ zein. Keyepmti geñ Kawawañmagengatnan tobanan e nâmkijpemgenup.”

³¹ Zeme Zisasiyañ pigok dinndoye, “Kapi zema in alakñañingut nâmkijpemneip? ³² Kan belaknik penañ kapi in neñ nemti kunzunñi mkanjan me enzilim kot enzilim msâip. Ke nem mekopme neñ nenak etañ ku tabap Bienañ namukulem mti neñmak tabe. ³³ In neñmak tusumti mamaip keyepmti in keñ sewakñañ palen mamayet nâmti zet sambe bee diindomkwala. In msalen kasa kasa mimindame keyet keñañ nâmisim mamaip. Âpme nenn msalengalen kwitnañ kwitnañ bekanañ sambe kapiyelen windenañ mtopemâban.”

17

Zisasiyañ nempañane ekñengat nâmti dunduye

¹ Zisasiyañ zet kegok zemdelañ zemti zikatnañ kululuñ gwaen ekme mopme pigok dunduye, “Bien, gakiki kann ilak bududuk penañ bein. Kan keyet geñ nâgât kwizet buñamm mwapmane neñ naman gâgât kwizet kwizet buñamdi mwabap. ² Kawawañ, geñ msalen am sambe bekapi ilindiñ neñ indadamuñ mimiyet nâgât kandaññnan yaloñ indemti indadamuñ mimiyet winde nawanan. Mti am geñ gitañgat zapat penañ ombem indewanen ekña ke neñ mama kanzizit indawap. ³ Amnañ mama kanzizit ke yañañ kapigoseñ mti matip: geñ Kawawañ penañ mamanik ma Zisas Kilais neñ nemane toban am ekñañ yañnit kegok penañ nâmâtâtndemtingut mama kanzizit ñep tiwep. ⁴ Geñ mulup mimiyet zemnemanen tobanañ mulup bepî mmetne metne pema msalen kwizet buñamdañ palakñañ bemti tazin. ⁵ Bien, msat kululuñ ewe ku sokbeme neñ eweñañ geñmak mamti kwizet buñamm temañmak mamamteman. Sepem kegogak pi ewe gilik

zemti geŋmagen kwapma kwizet buŋam ke ewe namane timti gâgât monzalamndanen mamambap.

⁶ Msalen am sambe penaj kapiyet keŋan am gitangat zapat ombemindewanan ekŋen ke nâlen belen beindewanan ekŋenmagen kwizapadi ilak zemkawanj bemindama nâmti mkatikbemâpme delanj zeye. ⁷ Mti ekŋenaj neŋ mulup kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mamiyap ekŋen kapi winde geŋmagengatnaŋetaŋ matimiyap elak ekŋen sambeyaj eknâme delanj penaj zemâzin. ⁸ Zet sambe nawanane e diindoma delanj zeye. Ekŋenaj penaj nâmkînŋeip neŋ geŋmagengatnan koban. Ma geŋ nemane koban.

⁹ Keyepmti neŋ geŋ am gitangat zapat ekŋen ke nâgât belen bewanan ekŋen keyet etaŋ nâmti pigok dundum gayap. ¹⁰ Am sambe geŋ nâlen belen bemane maindadamuŋ miap pi toŋaŋ nilizuzut belup ya am ekŋen kapiyaŋ nâgât kwizet buŋamm ŋep mwatnewep.

¹¹ Âpme neŋ msalen pien kwesij penaj ku mambap ilak geŋmagen kwakwagalen kan bududuk bein. Âpme amdine ekŋen bekakan nâlen belen bemane maindadamuŋ mkwalap pi ewe msalen kapi kwesij mamambep. Keyepmti Bien, An teŋ mamanik, geŋ kwileki ŋenaŋ mto indeweyet indadamuŋ dolakŋaj mimindemane mambep. Âpme ekŋenaj gâlen winde ke sosok ekmâtâti keŋ kwep bemti kume kwaopme mambep. Nit keŋ kwep bemti mamalup sepem kegogak ¹² neŋ ekŋenmak mamayap. Kan kapiyet neŋ gâlen windean zet zapadi dolakŋaj kapi zemti mkatikŋaj bemindewan keyepmti ekŋen sambe penaj ke walebien. Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet tazin ke katikŋaj bembeyet an kwewetaŋaŋ set tetaŋaŋ palakŋaj beme mmetneti mme pilik zeme teziŋ ŋandaŋgat zapat beye. ¹³ Neŋ ilak geŋmagen kokogat kann bududuk beme keyepmti neŋ ekŋengat yayaj mimindemti dundum gayap. Geŋ indamukulem mimindemane oloŋen palen mambep nen mamayap sepem kegogak. ¹⁴ Âpme neŋ zedi zemâtâtndama ekŋenaj ke nâmti neŋmak tusume mamakup keyepmti am ninmak tusumti ku mamaip ekŋenaj nsakwep ŋenzinziŋ minndamti mamtot ndeip. ¹⁵ Wa neŋ geŋ msalen kapiyetnan indatimti mobogat nâmti ku dundum gayap. Mneti Sadaŋgalen windeyaŋ mtoindewemagengapmti geŋ indapmukulem mimindemane mamayet nâmti dundum gayap. ¹⁶ Neŋ msat kapiyet zapat ku mamayap sepem kegogak ekŋen kapiyaŋ msat kapiyet zapat ku mamaip. ¹⁷ Geŋ gitangat zedi penaj sukwep penaj keyaŋ keŋin mmane kwetetepmaŋ penaj beme ekŋenaj yomgalen mama mimi bekanaj ke bamkumpemti gâgât zapaletaŋ mamambep. ¹⁸ Geŋ neŋ msalen pien zedi penaj sukwep penaj ke zempalakŋaj bembeyet zemmene totu mamiyap kegogak ekŋen bekakan kapi neŋ zemindema msalen kapi ammagen zedi ke tim mebep. ¹⁹ Neŋ ekŋenaj gâlen zedi teŋ penaj kapi nâmti gâgât kandaŋdan penaj kokogat nâmti indamukulem mimiŋet keŋŋ temaŋ penaj matazin.

²⁰ Ya wan neŋ ekŋengat etaŋ nâmti ku dundum gayap ekŋenaj kapi mamti zedi timepme am notnaŋaŋ zelin nâmti nâgât nâmkînŋepnemti mambep ekŋengat eyo nâmti dundum gayap. ²¹ Bien, neŋmak geŋmak keŋ kwep bemti gogot palen mamalup sepem kegogak ekŋenaj nitmak tusumti ilinak keŋ kwep bemti gogot palen mame am notnaŋ gâlen zet zapat dolakŋaj bamkumpemti mamaip ekŋenaj geŋ giti neŋ zemmene toban ke penaj nâmkînŋepnewep zemti dundum gayap. ²² Geŋmak nit keŋ kwep bemti mamalup sepem kegogak ekŋenaj ilinak keŋ kwep bemti mamambep. Geŋ neŋ nigomti kwizet buŋamm temaŋ nambanan sepem kegogak neŋ ekŋen kegogak indikgomti kwizet buŋamin mamwalap. ²³ Geŋmak nit keŋ kwep bemti mamalup sepem kegogak neŋ ekŋenmak keŋ kwep bemti mamakup. Kegogak ekŋenaj ilinak keŋ kwep penaj bemti mambep. Sepem kegok mti mame am gâlen zet bankumpemti mamaip ekŋenaj mama mimiŋin dolakŋaj ke ekti penaj geŋ giti zemmene toban ma geŋ gogot mnemti ekŋen eyo gogot mamimindanik e nâmâtâbep.

²⁴ Bien, geŋ am indamakumti nâgât betnnaŋ bewanan. Keyepmti ekŋenaj neŋ kwabap keyegak kwabep. Mti ekŋenaj geŋ msat kululuŋ ewe sokbembepiŋ tapme geŋ nâgât gogot penaj mnemti kwizet buŋamm temaŋ nawanane kwizet buŋamm temaŋ ke ekmâtâbep. ²⁵ Bien, An teŋ penaj mamanik, am sambe msalen pi wemelip ekŋen bepiyaŋ gâgât yaŋdi eweŋaŋ ku nâmbien neŋ kwep gâgât yaŋdi nâmgeyap. Keyepmti geŋ am ekŋen ke nânânjin mkawaŋ bemane ekŋenaj neŋ geŋmagengatnan toban e nâmâtâtnewep. ²⁶ Neŋ am ekŋen kemagen zet zapadi zemâtâtindawan yaŋ pi ewe manzemâtâtindamelap. Keyet geŋ nâgât gogot mamimnenik sepem kegogak ekŋengat gogot mimindewanik.”

18

Kasayaŋ Zisas met atawien

¹ Zisasiyaŋ dundundu kegok dundumepme delanj zeme wati nin ndatime mka pem totu met Kidolon tu somti tu nembet daen olip mulup temaŋ matatanen ke mobenn.

² Mulup keyet keŋan Zisasiyaŋ ninmak kan kataŋ ke meti maondaktemenn keyepmti

Zudasianj mulup set ke nâme delanj zein. ³ Keyepmti ekjenan ke mepme Zudasianj meti zeme sâpe sâpe bumbu an njenan ma Palisi ekjenan an kasa kuku ma sesewat mkayelen an tipdakutum mee pi zemindeme Zudas Zisasianj iknan nembanan wati mamtan eganj iknan njenan bemti indatime nelip sage timti tambuyet tanam konji konji piyaj Zisas wasâgât kopmâbien. ⁴ Âpme Zisasianj am kasayan koti kwitnan kwitnan sambe mnamâseip e nâme delanj zeye keyepmti ekjenan takopme kopme eganj keeselak ekjenmagen soknan meti pigok zeye, "In an pe kwiyet tatimalip?"

⁵ Zeme ekjenan zewien, "Nin Zisas Nasalet mkaengatnan ek tatimatnup."

Zeme Zisasianj pigok zeye, "Ne toka kapi talap." ⁶ Zeme ekjenan wenjin mepme tikande kande meti toindomâge. ⁷ Mme Zisasianj ewe indayan kwesiye, "In an pe kwiyet tatimalip?"

Indayan kwesime zewien, "Nin Zisas Nasalet mkaengatnan egat tatimatnup."

⁸ Zeme Zisasianj pigok diindoye, "Nej pi talap," tazeyap pe tatnâip ma yek? In nej tatnatialip beme nembanne indondopinj; nen kwep natamti napmelit. ⁹ Sepem kegok sokbeme Zisasianj ekngat dunduyeen keyet penananj sokhem katik beye, "Nemba akum namane maindadamunj mkwalap ekjenmagengatnan njenan ku walege."

¹⁰ Âpme Saimon Pitayanj Zisasiyepmti gembo pitaknanen yunmamanje pi sakwep senkwati sâpe sâpe bumbu an njenan egalen sisilinj nemba njen kwitnan Malakas zeme ke ek waknanj penaset sâmpeme mege. ¹¹ Kegok mme Zisasianj Pita pigok dunduye, "Gej gembondi sakwep mti mkanjan wepe. Bienan nej sindem teman kapi titiyet zemneje pi alak gej naman bekek nesât tapmnik?"

Zisas wati Anas egalen mkaen mebien

¹² Zemti tapme am ek wati kosât mebien ekjenan Zisas atamti betnanj teganj zampemti wati mebien. ¹³ Ekjenan njenan Kaipasiyet tatnan Anas ekmagen wati mebien. Kaipas eganj nup kan keyet sâpe sâpe bumbu an sambe ekngat njenanj teman mamayet ombempeme mamtan. ¹⁴ Kaipas an keyanj Zuda am ekngalolen ondedagen tati zet kapigok zeye, "Zisasianj tapme nin nuknanj teman aikbanupgat nin ek kwep kumann gakime dolaknanj mambanup."

Pitayanj Zisas zemkandat peye

¹⁵ Saimon Pitamak notnanj kwep njenmak Zisas zet muluwen wati mepme mâti eksât mebus. Nemba njen ke sâpe sâpe bumbu an sambe ekngalolen njenanj teman keyanj egat nâmpen keyepmti Zisas wati egalen mka kenan mopme mâti keyegak mowege. ¹⁶⁻¹⁷ Âpme Pitayanjgut igak paset zupman baen tati notnanj mebus ke sâpe sâpe bumbu an sambe ekngalolen njenanj teman eganj nâmpen keyepmti eganj nâmtalati met imbi sekekek damuj keyet zeme nâmti Pita set kwalet peme kenan kwapme imbi keyanj Pita sepemanj ekti yan kwesiye, "Gej kapi an kandayet nembanan njen tagigap."

Yan kwesime Pitayanj yanji zeye, "Gej pe kwiyet tazenik ne pi ka yegat."

¹⁸ Kegok zempemti mulup an ma kasa kuku an ekjenanj tâgâyet mti tep bume zime bembuluñti kât tapmambien ke mot wanzanjum tati tep kât tapmanje.

Sâpe sâpe bumbu an sambe ekngalolen njenanj teman Zisas yan kwesisi sambe tayan kwesimanje

¹⁹ Âpme sâpe sâpe bumbu an sambe ekngalolen njenanj teman keyanj Zisasiyet nembanan nin zigoset indatiye ma eganj zet zibonj zikat indammge pe zigok penanj manzein kebonj kebonj keyet yanjanj nâsâgât tayan kwesimanje. ²⁰ Âpme Zisasianj pigok dunduye, "Nej am sambe ekngat tunjuwinan ma Zuda am nnanjalolen sesewat mka temanen ma am ondedaknanj tema temanen sosok belak zetn zemzikat mti mkawanj bemeen. ²¹ Âpme gej nâgât pi eneyet tatnayan kwesinik? Am sambe zet mandindoma nâip ekjen ke indayan kwesimane zet pe zigok mandindoyap e ekjenan zeme nâmbak."

²² Kegok zeme an tipdakutum damuj mti tapmambien ekjenmagengatnan njenan bepalaksat nanjumanj somti zeye, "Gej sâpe sâpe bumbu an sambe ekngalolen njenanj teman kapi zet kebonj ke eneyet dundunik?"

²³ Zeme Zisasianj an ke ekti pigok zeye, "Nej zet bekananj ma pembenanj zeya ze yanjanj weyanj zemane nâmti tapmanjgut nowek. Gej belak kilen etanj eneyet nonik?"

²⁴ Zeme Anasianj sâpe sâpe bumbu an sambe ekngalolen njenanj mulupmanj teman delanj zeme belak pemti mamtan keyepmti Zisas betnanj ewe zaper ke tapme zempeme sâpe sâpe bumbu an sambe ekngalolen njenanj alakanj tatnanj Kaipas ekmagen wati mebegat zemindeye.

Pitayanj Zisasiyet sek njen ewe ku nâmpeyap zeye

²⁵ Âpme Pitayan ewe tep ke kâpmambe tapme am notnanan ekti yanjkwesiwien, “Gej kapi pe an kandayet nembanjane ekjengat tunjuwinanngatnan njan gej kapi ma zem tatnânup?”

Âpme egan zeye, “Nej yek penan.”

²⁶ Zeme Pitayan sâpe sâpe bumbu njanngat mulup anan njan waknan sâmpye keyet notnanan ekti zeye, “Gej sanenen ekmak ilinsakwep muluwen daen mamane gikman pi.”

²⁷ Zeme Pitayan yanji zeye, “Nej penan egat ku nânap.” Zeme zeme keyegak pepup apmanan yanbemi kâkâkââk kuye.

Zisas wati naman amobotnan Pailletmagen mebien

²⁸ Tambuyet pi Kaipasiyelen mkaen ke zet mulup mti tapmetnepeme msame watoti naman Loma amobotnan Paillet Zelusalem mkaen matatan ekmagen wati meti ilin penan amobotnan Paillet egalen mkaen ku mobien. Ekjanan puk nâmti mbien, “Nin Angalalan Kendoyen tu meu niniyelen kan sokjanik bein kapi egalen mkaen mopmann njan ku besem.” Kegok nâmti zupman baenak kot tabien. ²⁹ Ekjanan wakoti belak tambangumen baen tapme indikti Pailelan mka kenangatan toti pigok indayanjkwesiye, “In an ke pe yom zigok mme wati kotalip?”

³⁰ Indayanjkwesime ekjanan zewien, “An kapi bekanan ku mnak ze nin wati genmagen kapi ku kobenek.”

³¹ Zeme amobotnan Pailelan pigok diindoye, “In ilinangalen zii zelin tazin keyet katan nâmtati zetnan zemdelan zempet.”

Zeme Zuda am ekjanan zewien, “Nin am njan zetnan zemdelan zemti kumann gakikiyet ku nâmdenderan.” ³² Zuda am ekjanan kegok zemti Zisas Loma amobotnanngat betnan beme Zisasiyan maneti bam tep palen nomti masasoknewep zeye zet ke penan sokbeye.

³³ Âpme Pailelan mkanan kenan motati Zisas zemandame mopme pigok yanjkwesiye, “Gej penan Zuda am ekjanan Amobotnan manze zeman nâmbi?”

³⁴ Yanjkwesime Zisasiyan zeye, “Zet ke am notnanan zeme nâmti zenik ma gitangan kenanganlak nâmti tazenik?”

³⁵ Zeme Pailelan zeye, “Nej Zuda an keyepmti nâgât tatnayanjkwesinik? Zet ke gitangan amdine ma sâpe sâpe bumbu an njanandine ekjanan gej zigok mmane gikti gati nâlen pi kolo?”

³⁶ Zeme Zisasiyan zeye, “Wa nej Amobotnan msat kapiyetnan yek. Nej Amobotnan kululujen gwaenganan. Nej msat kapiyelen Amobotnan mambak ze nej aminne zemindema ekjanan nadaman katikanan mtapme Zuda am ekjanan njan ku natanti kobiek.”

³⁷ Zeme nâmti Pailelan zeye, “Âpme gej Amobotnan teman njan gej bekapi?”

Yanjkwesime Zisasiyan pigok zeye, “Giti zenik kemak! Nej zet penan noteknan kapi zemkawan bembeyet nâmti msalen kapi toti am mamaen sokbewan. Am zet penan noteknan kapiyet yanjan manâmâtâlip ekjanan nâlen zetn manâp.”

³⁸ Zeme Pailelan nâmti pigok zeye, “Zet penan noteknan ke pe kwilekiyet nâmti tazenik?”

Kegok zemti ewe tambangumen toti Zuda am pigok diindoye, “Nej ankanngawayelen yoman njan ku aigap. ³⁹ Keyepmti nej ilinangalen set tazin keyet katan Angalalan Kendo katan am mka katikanan tatatanan an njan ilin zeme nâmpema zupman makwawezin keyet katan zeme nej Zuda ilinangalen Amobotnanjin kapi belak zempema tototalen nâp?”

⁴⁰ Âpme ekjanan kwizet nak nak teman mti zewien, “Wa ek yek. Balabasingut belak zempemane tolak!” Balabas egan Loma gapman mtindeme keyepmti ekjanan wati mka katikanan mepewien.

19

Amobotnan Pailelan Zisas gakikiyet zemdelan zempeye

¹ Amgat zeminngayan yek beme gilik zem mka kenan wapmoti Zisas kume gakikiyet zetnan zemdelan zemti kasa kuku an zemindeme sindiwan witikti ² sepmer mungunji nokjanen peme topme kâlâp teepman naman piyan mundunpeme tapme ³ zimosestan met ondekati kwizet kalian teman msanti mbien ke pep mtiyepm zewien, “Gej Zuda am ekjanan Amobotnan kan teepman telepgat penan mamambanik.” Zemti bepalaksat nennguman taiwien.

⁴ Âpme Paillet egan Zuda am ekjanan ewe toweti zeye, “Nej an kanngwa yoman penan timapma bemeyepmti watotindesât tottiindoyap. Keyepmti in ilin nâmti talip

keyet katar msaseip.”⁵ Zemti mot Zisas ek sepmeñ tekñan ñokñan kwasim pewien ma kâlâp ñaman teepman mundunj pewien mee bee melesinj watoti Paillelanj zikat indamti zeye, “In an bukapi ekti kembeñ bugan mip ma yek?”

⁶ Zeme sâpe sâpe bumbu an ñeñan ekñen ma amiñine sambe ekñenaj kwizet ñakñak mti zewien, “Tewen kume gakik! Tewen kume gakik!”

Kume Paillelanj zet dopmanj pigok gilik zemti indaye, “Neñ yomanj ñen ku aiga keyet in ilin nâipnok wati met tewen kume gakik!”

⁷ Âpme Zuda am ekñenaj pigok zewien, “An keyanj ikñanğat, ‘Neñ Kawawanğat Nemunaj,’ zemti mobotnanj mam. Ma zii zetnnan an mobotnanj keboñ ke indome gakikiyet zenzeñan. Keyepmti an Kawawanğat zet mobotnanj mamin kapi kume gakisem.”

⁸ Zeme Paillelanj zet mobotnanj mam zewien ke nâmti kinğage. ⁹ Mti Zisas ewe mka keñan gilik zem wapmoti pigok yanğwesiye, “Geñ pe mkandi ñotekñan pe deset?” Yanğwesime Zisasiyanj zetnanj dopmanj gilik zemsasapinj; ¹⁰ belak etanj tapme Paillelanj pigok dunduye, “Geñ zetn dopmanj ñen eneyet ku gilik zemti nanik? Neñmagen winde zemdelanj zema tewengonğoyelen ma belak zemgema mebegalen tatnain ke ku nânnenik?”

¹¹ Zeme Zisasiyanj pigok dunduye, “Geñ nâğât zetn zemdelanj zenze keyet winde Kawawanj kululuñen gwaen mamain eğan gaye keyepmti geñ nâğât zetn zemdelanj zesâpmnik. Belak ze geñ nâğât zetn ñep ku zemdelanj zewek. Mme am nati kot gâlen belen neyo ekñengalen yominanj gâlen sebempein.”

¹² Paillelanj zet ke nâmti set ñen aikti Zisas belak zempeme kwaweweget zeme Zuda am ekñenaj kwizet kaliañ kumti zewien, “Geñ an ke belak zempemane mesem beme damunđi temanj Sisa ekmak Loma mka ñotakñan tazin ekmak tususundi ku tabe. An ñeñan amobotnanj nen kwep zemti amobotnanj Sisa mimtopewe beme Sisayanj ekmak kasa kasa mbe.”

¹³ Paillelanj zet ke nâmti eğan Zisas wati zupman baen toti eğan zemdelanj zenze munduman mototage. Mundum ke nanzanaj weyanđi kwetetepmanj mpepeñan keyepmti Ibulu zeleset Gabata makumtemien. ¹⁴ Kan ke ilak Anğalalanj Kendo sañen ñokñan tatagalen beye keyepmti zet mulup ke tapmimetnepeme tinsutnan penanj beme Paillelanj Zuda am pigok diindoye, “In Amobotnanjin ma piyet egit!”

¹⁵ Zeme ekñenaj kwizet kaliañ temanj kumti zewien, “An ke kumeñ gakik, kumeñ gakik, tewen kumasasokpeit!”

Âpme Paillelanj zet dopmanj pigok diindoye, “Ilinanğalen Amobotnanjin kapi neñ tewen kumasasokpepeyet nâmti tazeip?”

Zeme sâpe sâpe bumbu an ñeñan ekñenaj Pailletgat pigok zewien, “Wa nin amobotnanj zutnak yek. Nin amobotnanj Sisa kwewetanj.”

¹⁶ Am sambeyanj zet sambe ke mme ekti Paillelanj nâme ñep kumbeme Zisas nâmisimti tewen kumasasokpepeyet zemdelanj zempeye.

Zisas tewen kumasasokpewien

¹⁷ Zemdelanj zempeme kasa kuku an ekñenaj Zisas tep palen bemkukuyelen tepmanj bee ikñan mesame pumti Golgata kalaran mowebien. “Golgata” ke Ibulu ekñengalen zeleset makuip âpme ningalen zeleset ñokaset Kalanj kuwanek. ¹⁸ Ke wapmoti tewen kumasasok pewien. Zisas tunğupman kumpemti an zut nembet nembet gakikiyet kogogak kumindewien. ¹⁹ Âpme Paillelanj zeme Zisas kuwien tep keyet dukñanen gwaen meluwanj kapiğok kumpewien,

“ZISAS NASALET MKAENGATNANJ ZUDA AM EKÑENGALEN AMOBOTNANJ.”

²⁰ Zisas kumpewien msat keyet sokñan bee Zelusalem mka ñande temanj ke matatan. Âpme Amobotnanj Paillelanj zeme meluwanj ke Ibulu ekñengalen zeleset ma Glik ma Latin zeleset kumpeme tage. Âpme amnanj setemamen mekoti zet ke maiñnâmbien. ²¹ Keyepmti sâpe sâpe bumbu an ñeñan ekñenaj ekme ñep ku beme Pailletgat pigok dunduwien, “Geñ, ‘Zuda am ekñengalen Amobotnanj keğok eneyet kumpenak.’ Yegat, asekti naman pigok kumpe, ‘An kapiyanj ikñanğat pigok manzein, “Neñ Zuda ekñengalen Amobotnanj.”’”

²² Zeme Paillelanj pigok zeye, “Neñ zet ilak kumpeya ewe asekti naman sepem ñen ewe ku kusap.”

²³⁻²⁴ Âpme an kasa kuku ekñenaj Zisas tewen kumpeme tapme sekñanen kwitnanj kwitnanj gulum m timti manje zulak zulak beme tapme ikñanğat ikñanğat tonanj tonanj tiwien. Âpme kâlâpmanj keñanğatnanj teepmanj keñğut ku selilijan keyepmti pigok zewien, “Pi mineti mendelepman kilenj besemagengat kopme nin nanzanj guluk gilik mti an kwiyanj ñeñan kwasem beme eğan kâlâp ke mti mesem zemti keğok mbien.” Sepem

kegok mme Kawawangalen Zet Itnananen meluwan pigok mimiñan tazin keyet katanak beye,

“Ekñenan sekñanen kwitnan kwitnan gulum m timti toñan toñan tiwien. Âpme kâlâp teepman keñangatan ke nanzan guluk gilik mti an ñeñan kwage egan mge.” (Sam 22:18)

²⁵ Zisas tewen kumpeme tapme Zisas ikñangat mamar ma maweneñan Malia Kolopasiyet imbiñan ma Malia Makdala mkaengatan imbi ekñen keyan Zisasiyet kember nâmti met tep mwatonzempewien kandan tati ekpeme mopme tapmambien.

²⁶ Tapmann Zisasiyan nâgât gogot penan mamtan kegoğapm mamar mak nit tapmalu ndikti mamar gat zeye, “Manje, nemundi kemak mamambalup.”

²⁷ Zemti neñ nikti zeye, “Geñ mamdi talup kapimam mamambanik.” Âpme ke tatneti kwawesâti neñ Zisasiyet mamar wati mkannanen meti ekdamun mpema mamamtan.

Zisas tewen anzamtapmetneti gakiye

²⁸ Zisasiyan tewen ke anzam tati gakikiyan keñan minzilim kopme nâmti pigok nânge. Mulup msalen mkoban ewan ilak alak delañ zein. Zemti Kawawangalen Zet Itnananen zet ñen kapigok tazin ke penañan bembeyet zet pigok zeye, “Neñ tuyet penañ miyapgat tu ñen omti name nimbi.”

²⁹ Âpme ekñenan menzim ñen wain tu akñan penañ pi kasim pepeñan ke ekti yembem notnan timti takaset dukñan gwaen tegañ ñeliwen zampemti peme menzim keñan ke towepme mkwati peme mane mane dembusekñan mot olañme ke ululuk niñge. ³⁰ Wain tu akñan penañ ke nimti zeye, “Ilak msalen mulup mimiñan delañ zein.” Kegok zemti gakimti ñokñan gwañ zemtoge.

³¹ Kan ke Anjalalan Kendo tatagat kan sokñanik penañ beye keyepmti Zuda am ekñenan Pailletgat pigok zewien, “Sanjen tagoño kanen am sekñan ekñenan tep dukñanak ku tabep.” Zeme Pailelan an kasa kuku ekñenan am ekñen ke met selin kasetnan kume etume anzam tati gakime sekñin timti met indabembeyet nâmindeye. ³²⁻³³ Âpme kasa kuku an ekñenan meti an zut bekanan mimi Zisasmak idowien. Eget ke met ñen setnan kasetnan kume etume met ñen setnan kasetnan kume etume Zisasmagen koti ekbienalak ek ilak gakim wenjeyepmti setnan kasetnan ku kume etuye. ³⁴ Belak kasa kuku an ñenan ñeliwan gatnaneset omti ñeliw senkwapme sipmak tumak luman tobun. ³⁵ Neñ sokñan ke tati ekma kwitnan kwitnan ke nanangat zikatn palen sokbeme ekban keyepmti zet kapi kumti indayap. In zet kapi nâme penañ sukwep penañ bewe. ³⁶ Kwitnan kwitnan kapi Kawawangalen Zet Itnananen zet ñen kapigok tazin ke penañanmak bembeyet nâmti sokbemâge,

“Ekñenan kanziñan ñen ku kume etuwe.”

(Sam 34:20)

³⁷ Naman zet itnananen keyegak zet ñen pigok tazin,

“Ekñenan ñeliwan omti señme amnan zikalin gwalalan ek ekbep.” (Zekaraia 12:10)

Zisas sekñan mâtâpmtoti met sumen bewien

³⁸ Âpme Zosep Alimatia mkaengatan an ke Zisasiyelen manje yanğut sosok sokbemti mama Zuda amobotnan ekñenan nikmâtâti mka katikñan met newepmagen zem meti buzak enzilim mamtan. An keyan Zisas sekñan mti met bembeyet Paillet yanğwesime ñep bembeyet nâmpeme met Zisas sekñan mâtâtosât mege. ³⁹ Met mâtâtoti tobeme tapme Nikodimas an tambuyet buzak moti Zisasmak zet zenâmbun an keyan bam mâti mege. Egan mesâti wet am sekñin mme sesikñan dolakñan mapein ma keyan am sekñin mme sambumbupin kwesin matazin ke mti mege keyet nukñan 50 kilo mee kegok.

⁴⁰ Meti Zosep mukulem mme egelañ Zisas sekñan Zuda ilin am gakime sekñin miak indemti maindabemtemien keyet katan wet sesikñan dolakñan zulutpemtî sâk satnanan weyan sumuñpemalu tapme besât luanzamti mekun. ⁴¹ Zisas kuwien msat keyet nembet daeset tep belak mulup ñen matatan ke nanzan temañ ñen eweñan am bembeyet nâmti kakalimpepeñan ke am ñen ku indabembenan belak etañ matatan. ⁴² Âpme Zuda am ekñen ilak tagoño kan tatagat kan bududuk penañ beye keyepmti egelañ Zisasiyet sekñan sakwep mâtâpmti sokñan ke met bempemti kobun.

20

Zisasiyan gakikiengatan gilik zemti wage

¹ Sonda tambunan penañ msat ewe sasat takume Malia Makdala mkaengatan keyan Zisas sekñan eksâgât meti ekme an zulan nanzan temañ ñen wilili pemalu met enzuñ bekek tage e naman wililipeme kaiñan met tage. ² Kegok ekti egañ wenan mepme windembem mane mane Saimon Pitamak neñ Zisasiyan nâgât gogot mamtan ninmagen

meti zeye, “An zut, Amobotnañ sekñañ piwan ewande ñen mmelo mme neñ sumen daen meti ekma yek bep!”

³ Kegok zeme Pitamak neñmak nâmti am sumen daen eksât mebelin. ⁴ Windembem mane mane Pita ewe sewak sewak tapmepme neñ sakwep windembem met sumen patañ zewan. ⁵ Meti keñan baen ku toweban. Belak zupman baen tati bim kekesimti sañgum satnañ etañ baen tapme ekban. ⁶ Âpme Pitayanñ bam met patañ zemti keñan keim toweti sañgum satnañ kwasimpewien kwep weme ege. ⁷ Ma ñokñanen sâk kwasim pepeñañ e kegokak weyañ mutumti igak bempepeñañ tapme ege. ⁸ Âpme neñ kegokak keñan toweti nilisakwep kwitnañ kwitnañ sambe ke ekmâti pigok nâmkijpewan. Zisasiyanñ ikeñañ wasât zeme nâmban walek penañ kapi wati melep. ⁹ Mme nemba notnañ ekñenanñ Kawawañgalen Zet Itnañanen Zisasiyanñ gakikiengatnan wawagat zetnañ meluwañ miminañ ke ekñenanñ ku nâmbien. ¹⁰ Ke ekti egelañ belak wenjit mepme am zaimengatnan kwakwadak mkaen mebun.

Zisasiyanñ Malia Makdala mkaengatnañ sokbemsaye

¹¹⁻¹² Âpme Malia Makdala mkaengatnañ keyañ naman met sum ganzenan ganzenan ke tokwat sumti mgeyañ yek beme met bimkekesimti zikatnañ sum keñan baen ekpeme mepme Kawawañgalen ensel zut kâlâwit satnañ satnañ miakpewun piyañ Zisas peme wengeen ke ñenañ setnañ wengeeset ñenañ ñokñañ wengeeset totapmambun. ¹³ Egelañ imbi ke ekti zewun, “Imbi, geñ pe kwilekiyet nâmti tasunik?”

Âpme egañ zeye, “Amobotnañ nnañgalen sekñañ pi ewande ñen mmepme munduman timapma beme tasuyap.”

¹⁴ Kegok zemti gilik zemti wa belakñañ zem Zisas ikeñañ ege yañgut kapi Zisas ke ku ekmâtâge. ¹⁵ Âpme Zisasiyanñ pigok yañkwesiye, “Imbi, geñ pe kwilekiyet tasunik?”

Zeme imbi keyañ wa mulup kapiyet damuññañ ñenañ mene tazin zemti pigok dunduye, “An sum damuñ, geñ mene an sekñañ kapi mti ewande ñen met benak beme zemane nâmti met mkobi.”

¹⁶ Zeme Zisasiyanñ Malia pigok dunduye, “Malia!”

Zeme nâmti Maliyañ eleñ zem kwat Zisas ekti Zuda zeleset pigok zeye, “Laboni!” (Zet keyet yaññañ An Zikat Indanda.)

¹⁷ Zemti endilipemti atasât mme Zisasiyanñ pigok dunduye, “Geñ kot sekñ timakmakpiñ! Neñ Bienmagen ewe mobopiñ talapga! Geñ notne ekñenmagen meti pigok diindo, ‘Neñ nin sambeyet Bippmagen ma nin sambeyet Kawawañmagen mowebap.’”

¹⁸ Zeme nâmti Malia Makdala mkaengatnañ keyañ sakwep windembemti Zisas ikeñañgat nembañane ninmagen meti pigok dinndoye, “Neñ Amobotnañ ekti kolap!” Zemti zet dunduye ke dinndomâge.

Nemba ekñenañ mka keñan ondek tatnepeme Amobotnaññañ sokbemindaye

¹⁹⁻²⁰ Âpme Sonda tambuyet nin mka kwep ñeniyet mot ondek tati Zuda amobotnañ ekñengat kingati setn kili kili penañ kekti tapmann Zisasiyanñ belak tungupmnan ke petak zem kwatati pigok dinndoye, “Inmagen keñ sewakñaññañ wembe.” Kegok zemti betnañ zemberñañ nembet nembet ma gatnanen zemberñañ ke zikat ndaye. Âpme nin Zisas ekti keñ dolakñañ penañ beme tabenn. ²¹ Âpme ewe pigok dinndoye, “Inmagen keñ sewakñaññañ wembe. Bienañ neñ zemneme toti inmagen mulup mban kegokak neñ in muluwen mebegat zemindeyañ.” ²² Kegok zemti indakumbumti zeye, “In Emetak Teñ tit. ²³ In am yomin zemzulutindewep beme yomin penañ yek bewe. Âk am notnañgat yomañ tatagat nâmpewep beme yomañ ke kalinañ tabe.”

Tomasiyanñ Zisas ege

²⁴ Âpme Zisas nembañane 12 ninmagengatnañ nemba ñen kwitnañ Tomas ek keyet kwitnañ ñen Didimas manzememenn, ningalen zeleset, nemba pepet kegok zewanek. Egañ ewande ñen mame Zisasiyanñ nemba notnañ etañ sokbemindaye. ²⁵ Keyepmti nemba notnañ nin Zisas sokbemndame ekbenn nin zewenn, “Nin Amobotnañ sokbemndame ekñ.”

Zemann Tomasiyanñ pigok dinndoye, “Neñ nen penañ betnañ palakñañ gwilim zemberñañ ke ma gatnanen ñelip zemberñañ ke betnañ atam ektiñgut zelin kapi nâma penañ bewe.”

²⁶ Zemti mamotnepeme Sonda ñen beme naman Tomasmak nsakwep mka keñañ ñengat ondekti mka wanok setnañ keñaset kili kili kekpemti tapmambenn. Tatnepemann Zisasiyanñ ewe tungupmnan patañ zem kwatati pigok zeye, “Keñ sewakñañ inmagen wembe.” ²⁷ Zemti Tomas pigok dunduye, “Geñ zewanangat betn zemberñañ pi timak

ekbak ma betdañ daen pemane mepme ñelip zemberañ timak nâmbak. Mti keñ zut ewe mimipin; penañ nâmkijpemne.”

²⁸ Zeme Tomasiyañ atam ekti zeye, “Geñ penañ Amobotnaññ ma Kawawaññ!”

²⁹ Zeme Zisasiyañ pigok dunduye, “Geñ natimak ekti keyepmti nâmkijpemnenigat. Âpme am neñ sepem eekpiñ belak manâmkijpemneip am ekñen ke Kawawaññ in-damukulem mimindeme oloñen palen penañ mamambep!”

³⁰ Zisasiyañ ewe msalen pjen mamti menok sepemañ igak igak sambe penañ nembajane ningat zikatnnañ mamimkwapme ektemenn. Sambe bee papiaen pi ku kuma delañ zemâge. ³¹ Bugar pi kumpepenañ pi ilak kapigogapmti kukuñañ. In sambeyañ mainñâmti Zisas ek Kilais ek Kawawañgat Nemunañ penañ ke nâmkijpepuyet bugan kapi kumpewan. Keyepmti an ñenan zet kapi mainñâmti egat nâmkijpewe beme egañ mama kanzizit aikbe.

21

Zisasiyañ nembajane 7 sokbemndaye

¹⁻³ Mamoti Zisas nembajane 7 ke nin kapigok: Saimon Pita, Tomas kwitnañ ñen Nemba pepet, Natanael Galili mkaengatnañ ma Zebediyet nemulatnenet ma nembajane zut nit ewe Taibilias tundua ganzenan met ondek tapmmanñ Saimon Pitayañ nin pigok dinndoye, “Neñ aňgalayet timasât tapmiap.” Zeme nin nsakwep meti waňgaen moti meti tambu tetak pi mulup temañ mti aňgala ñen ku atawenn.

⁴ Ke tapmimetnepemann ilak msaye. Âpme Zisasiyañ gambibik palen daen tapmame ekbenn. Yaňgut nin an ke Zisas ke ku nâmatâpewenn. ⁵ Mme Zisasiyañ ndikti kwizet pigok kuye, “An ekñen da, in aňgala ñen mandayo ma yek?”

Ndayaňkwesime nin zewenn, “Yek, ñen ku mandann.”

⁶ Zeme pigok dinndoye, “In elenggolamin mti naman waňga ganzenan bet penaset peme topme aňgala omba mandait.” Zeme nin elenggolam mti waňga nembeset pemann towepme aňgalayañ totno elenggolam bepi gak zem tapme elenggolam mandamann kwasâgât tenñen penañ siwenn.

⁷ Âpme neñ Zisasiyañ nâmneme dolakñañ mambemtan keyañ Pitayet pigok zewan, “Pita, an kanda ilak Amobotnaññ ikuñañ tazin nânik.” Zeme Saimon Pitayañ nânâgak kâlâpmañ mti biman kaiti tuyen palam toti tukutumti tu paleset zelean mege. ⁸⁻⁹ Âpme waňga bugan nembu sutnanik daen 100 mita mee kekok tage keyepmti nemba notnañ nin waňga mme kaiñan mopmann elenggolam aňgala melesin mandapemann kaiñanik motapme gambibik palen gwaen moti ekmanñ tep kwetnanen aňgala ma meu mee piyañ tazimañge.

¹⁰ Âpme Zisasiyañ dinndoye, “In aňgala tiyo e notnañ pienen mti kolit.”

¹¹ Zeme Saimon Pitayañ waňgaen moti elenggolam tekñañ pi kwaleti elenggolam aňgala melesin mandamti katikñañ mot peme weñge. Keñanen bee aňgala temañ temañ penañ 153 bekapiyañ tabien yaňgut elenggolam tekñañ ku etiye. ¹² Mme Zisasiyañ pigok dinndoye, “In aňgala ke tapme pien kot meu timti nit.”

Zeme nin ilak Amobotnañ elak nâmpewenn keyepmti nin, “Geñ pe an kwi?” kekok ke ku yaňkwesiwenn. ¹³ Âpme Zisasiyañ kot totati aňgalamak meu tewen tapmañge ke timti kalañ ndame nimbenn.

¹⁴ Zisasiyañ gakikiengatnan wati nin sek zut ilak sokbemndaye yalak kan piyet sokbemndame sek tuk bein.

Zisasiyañ Saimon Pita sek tuk kapi yaňkwesiye

¹⁵ Nin meu ke ndame nimann delañ zeme Zisasiyañ Saimon Pita pigok yaňkwesiye, “Saimon, Zângat nemunañ, nodine ekñenañ ñâgât keñin temañ penañ bemti gogot mamimneip. Âpme geñ ñâgât zigok penañ manâmnunik?”

Zeme Pitayañ zeye, “Amobotnañ, neñ gâgât gogot omba penañ mamiyap elak ñep nâmnunik.”

Zeme Zisasiyañ zeye, “Geñ nâlen sipsip mañge maindadamuñ mmambanik.” ¹⁶ Kegok zemti ewe keyegak sakwalamti zeye, “Saimon, Zângat nemunañ, geñ penañ ñâgât gogot penañ mamimnik?”

Zeme Pitayañ zeye, “Amobotnañ, neñ gâgât gogot penañ mamimgeyap e nâmnunik.”

Zeme Zisasiyañ zeye, “Geñ sipsip maňganne maindikdamuñ mmambanik.”

¹⁷ Zeme Zisasiyañ ewe sakwalamti pigok yaňkwesiye, “Saimon, Zângat nemunañ, geñ penañ ñâgât gogot mamimnenik?”

Egañ zet sepemañ kwep ke yañkwesime sek tuk beme Pitayañ nâmti keñañ bekanañ penañ beme zeye, “Amobotnañ, geñ kwitnañ kwitnañ sambeyet yañañ nâmane delañ manzein. Neñ gâgât gogot mamimgeyap e kegagak nâmnenik.”

Zeme Zisasiyañ zeye, “Geñ sipsip mañganne kapi maindikdamuñ mmambanik. ¹⁸ Neñ penañ sukwep penañ pigok diñgoma nâmbak, geñ nempaengatan mamkwabanan yañ ewe mamabanik pi bitimdi giti zamti set deset ma deset mesâti giti nâmtati mamepmambanik. Yañ maneti an penañ bewanik kan keyet geñ bedi etañ mwapmane am notnañ ekñañ bitimdi zamgemti geñ mesât ku nâmbanigen ke gaik mebep.” ¹⁹ Zisasiyañ kekok zemti Pitayañ zigok gakiwe keyet zet bimbim zet zeye gakikiñañ sepemañ igak keyañ Kawawañgat kwizet buñañ mim wawagat zeye. Zet kekok dundumâti pigok dunduye, “Geñ nâlen nempa penañ kwati mamambanik.”

²⁰ Âpme Pitayañ gilik zemti ekme Zisasiyañ neñ nempa ektikñañ mampemtan keyañ egegat bamidan penañ mepma nikbun. Neñ Añgalalañ Kendoen meu tatnimambenn kan keyet neñ Zisasiyet wakñañ bemti pigok yañkwesiwan, “Amobotnañ, pe kwiyañ geñ zengowe?”

²¹ Neñ bamidan taidamâtmepma Pitayañ nikti Zisas pigok yañkwesiye, “Amobotnañ, nempa kapi bam amnañ zigok msame gakiwe?”

²² Yañkwesime Zisasiyañ pigok dunduye, “Egañ ewe alik mame neñ gilik zemti kobap ma gakime kobap e nen nâyañ. Âpme geñ zet keyet eneyet tatnayañkwesinik? Geñ nâlen nempa penañ kwati mamambanik.”

²³ Âpme am Zisas nâmkînpemti mamtemien notnañ ekñañ zet ke nâmti Zângat pigok zemyuñguwien, “Nempa kapi ku gakiwe.” Wa Zisasiyañ ek gakikipiñ telepgat mamambe keyet nâmti ku zeye.

Pitayañ yañkwesime keyepmti Zisasiyañ pigok zeye, “Egañ ewe alik mame neñ gilik zemti kobap ma gakime kobap e nen nâyañ. Âpme geñ zet keyet eneyet tatnayañkwesinik?”

²⁴ Neñ kwitnañ kwitnañ sambe ke eknâm mima delañ zemâge keyepmti zet sambe beke papiaen kapi weyañ zemâtâti kumâti peyap. Keyepmti nin zet meluwañ kumpeye kapiyet nâmann penañ penañak bein.

Zânañ zet kapigok zemdelañ zeye

²⁵ Âpme Zisasiyañ kwitnañ kwitnañ mkwage sambe bee ilindiñ papiaen kuma topmâdak ze papia ñotekñañ sambe penañ sokbemâdak.

Nembayelen Muluwin

Zisasiyet nembayaneyan egalen bunjam zapat dolaknan timet timkot mbiengalen zapatnan kukuwan

Kawawanngalen Zet Zapat kapi kwitnan Nembayelen Muluwin. Zet zapat kapi Lugañegak kuye. An sepem kwep bunjam zapat ñeñan kumsaye keyegak zet zapat ñen kapi kogogak kumsain. An keyet kwitnan Tiopelas. An keyet yanñan ku nanup yangut Lugañ zet zapat kapi kogogak kume an kwep keyelenegak mezin. Zet notnan zet zapat kapiyet keñan tazinen an zet zapat kukuwan kapiyan ilinsakwep mamti mulup mimiñanngapmti zet zapat esemtan penañ kumáge. Zet ñen zeyeen kapigok, “Nsakwep msat ke pemti met ke kwabenn.” Ek iknñan ilin sekwewegak mamtemien (Nembayelen Muluwin 16:10-17; 20:5; 21:18; 27:1–28:16). Zet kapiyet keñan makunikgen zet zeya ke ilak eknik.

An ekñen kapiyan Zisasimak mambien keyepmti kwilin Zisasiyelen nembayanje kogok zenzenañ. Ápme zet zapat kapiyet keñan makusápmnigen an ekñen keyañ Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penañ zempalaknan bewien keyet zetnan omba penañ tazin. Zet Nembayelen Muluwin 1:8 keyet penañ zet zapat kapiyet omba penañ makumnânik. Tungupman kwepgatnan 28 delañ zeinen zet kapigok ñep maiññâsenik: Emetak Tenngalen winde ma mulupmanngalen yanñan ma Emetak Tenñan an Kawawanngalen zet timamti zempalaknan bembeyet indakumtetiñan indamukulem mimindeme Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penañ timmet zempalaknan bemâbien ma ekñenan Zelusalem mka temanengatnan timmet timkot mme msat katan palaknan bemáge.

Zet ñoteknan teman kapigogan Nembayelen Muluwin zenup kapiyet keñan talip:

- 1:1–5:42 Dapmelange kuknanngat yanbembeyanngalen zezapatnan
- 6:1–9:31 Dapmelange ekñenmagen sisipenpen sokbembeyanngalen zet zapatnan
- 9:32–12:25 Pitayan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penañ zemkawan bemti naman Zuda am mama kemak bukñen zemyunngunñan
- 13:1–14:24 Pálnan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penañ timti set ñeñan yanbem megeyelen zet zapat
- 15:1–41 Dapmelange ñeñan ekñengalen an damun ekñenan ondekek ñeñan Zelusalem mka teman ondekbien
- 16:1–18:23 Pálnan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penañ timti set mepme sek zut beye
- 18:24–21:14 Pálnan Kawawanngalen Zet Zapat Dolaknan Penañ timti set mepme sek tuk beye
- 21:15–28:31 Pál atamti peme Loma mkaen zelen tasátmege

Zisasiyan moti Emetak Ten zempeme togot zetik mge

¹⁻² Tiopilas an notn, neñ eweñan tñman baen papia kum gawan ke Emetak Tenñan Zisas winde same egañ kwitnan kwitnan mti ombemindendenanñane nânâ zikat indamkwage keyet Zapatnan ma mulupgat yanñan zikat indamti msat katan mekoti mulupman mimiyyet mulup belinan bemindemti kululuñen mowege keyet zapatnan kum gama ekbanan. ³ Ápme Zisas amnan sindem sameti kume gakime bewienañ bangat gilik zem wati kasup 40 kekok ewe msalen kapiyegak mamti Ombemindendenanñane kan sambe sokbemenzilimindamti mange. Mneti ekñenan pe penañ wageyan main ma yek kekok zemti keñ zut mbiëkgapmti egañ yanñan zemkawan bem indamti Kawawanngalen zemátâtât katnanen mama keyet zapatnan kekok diindoye. ⁴ Ápme kan ñengat ondek tati Zisasiyan Ombemindendenanñaneyet zeye, “In Zelusalem mka teman kapi ku peme tapme mebep. In kapiyak tatnepeme neñ eweñan kwileki ñen Bienañ indandayet zetik mge keyet zapatnan zema nâmbien ke sokbemindawe. ⁵ Nâip, Zânan am tu etañan manzulutindemtan yan kan belaknik kapi mamopme Kawawanñan Emetak Ten ingat keñinan bemindewe.”

Zisasiyan kululuñen mowege

⁶ Zisasiyan Ombemindendenanñanemak Olip kalañan mot ondek tati Ombemindendenanñaneyan Zisasiyet yankwesiwien, “Amobotnan, geñ alak Israel am manje ndaondak ndemti ningalen Amobotnanñan teman bemane nin Itali msalen amobotnan Loma mka teman tazin egat kandan ewe ku tabanup?”

⁷ Kegok yankwesime Zisasiyan zeye, “Bienañ kwitnan kwitnan ke mme sokbembeyelen windeñan tasainañ kanañ beye ke ewe tazingat in eneyet keyet tatnayankwesip yangut

ke ingalen kwitnaŋ kwitnaŋ yek. ⁸ In belak kapi tatnepeme Emetak Teŋaŋ kopme in ke time winde indame nâgât zet zapat zenze an bemti Zelusalem mkaen ma Zudia msalen mka sambe tapmezinen ma Samalia msalen mka sambe tapmezinen ma msat sambe zet zapatn zempalakŋaŋ beme pelelaŋ bem mekobe.”

⁹ Zisasiyaŋ zapat kekok diindomti tapme Kawawaŋaŋ mme Zisasiyaŋ eler beles beŋti kululuŋen mopme Ombemindenderaŋane ekŋenaŋ ektitipeŋ tatnepeme zanza ŋenaŋ koti utuk kekme eekpiŋ mbien.

¹⁰⁻¹¹ Mopme ekŋenaŋ kululuŋen gwaenegak ektitipeŋ tatnepeme keyegak an zut melakanduŋit satnaŋaŋ ekŋenmagen sokbem tati zewun, “Galili mkaengatnaŋ an, in kwilekiyet zikalin kululuŋen gwaenen negak ekpeme mowepme talip? Zisas in taekme indemti kululuŋen mowelep ek maneti sepemaŋ keboŋak ewe gilik zemkopme ekbe.”

Zudayet munduman Matiasiyaŋ tataŋat ombempewien

¹² Kegok zeme nâmti ekŋenaŋ Olip Kalaŋ ke katipemti Zelusalem mkaen gilik zemti mbien. Olip Kalaŋaŋatnaŋ Zelusalem mkaen mametemiennen set tunŋupmaŋ ke maeliŋaŋ butnaŋ etaŋ mametemien. ¹³ Meti Zelusalem mka temanen patar zemti mot mundumin matatemien keyegak an kwilin kapigogaŋ motabien:

Pita,
Zân,
Zems,
Endulu,
Pilip,
Tomas,
Batolomiyu,
Matiyu,

Zems, Alipiasiyet nemuŋaŋ,
ma Saimon, itnaŋaŋ an maŋŋe Zilot ekŋenmak maŋŋe ekmak
Zuda, Zemsiyet nemuŋaŋ an kegogaŋ tapmambien.

¹⁴ An ekŋen ke ma Malia Zisasiyet mamaŋ ma imbi notnaŋ ma Zisasiyet meniŋane ekŋenaŋ keŋ kwep bemti dundundu mulup kan kataŋ omteŋ mamkwatemien.

¹⁵⁻¹⁶ Kan kataŋ kekok maondak metne peme bangat ondedak ŋengat am nâmkijpepeŋinmak 120 kegogaŋ tapme Pitayaŋ ondedagen ke watati zeye, “Dapmeniŋŋne, eweŋaŋ tipman baenen Kawawaŋgaleŋ Emetak Teŋaŋ Zudasiyaŋ Zisas kasa ekŋen zemsokbemindame atawep keyet zet zapatnaŋ Dewit zemsokbemsame zemkawaŋ beye keyet penanaŋ ilak sokberme ekbenn ke. ¹⁷ Zudas ek ningalen maŋgaengatnaŋ Zisasiyaŋ iŋkaŋ mulup ninmak mimiyelen nâmti ombempewiyaŋgut egaŋ kilen beye.”

¹⁸ (Keyepmti egaŋ myuŋuŋuŋuŋaŋgaleŋ tosaŋaŋ ke timti msat kwitiye. Msat ke kwitimi msatnanen ke met anzamti diliŋ zem tokumti kambakŋaŋ epeeme tipmaŋ wiselepmaŋ âlak zemti zupman kwawewe. ¹⁹ Kogok mme Zelusalem mka temanen am sambe tabien ekŋenaŋ Zudasiyet zapatnaŋ ke nâmti msat keyet kwitnaŋ ilinaŋat zelinaset Akeldama zewien, zet ke ningalen zeleset gilik zewanegen, Sip Sombem kekok benak).

²⁰ Âpme Pitayaŋ Kawawaŋgaleŋ zet zapat itanaŋaŋ Sam papiaen zet tazin ke mti pigok zeye,

“ ‘Mkanaŋ ŋepgat belak tabe an ŋenaŋ ke ku tabe.’
(Sam 69:25)
Âpme Sam iŋkaŋ keyegak zet ŋen pigok tazin, ‘Mulupmaŋgut an ŋenaŋ toŋaŋ bemti mbe.’
(Sam 109:8)

²¹⁻²² Keyepmti nin Zuda egat munduman an ŋen Zân tu zululut anaŋ mulup mge keyetnaŋ yaŋbemti kwat Zisas Kawawaŋaŋ kululuŋen wati moge. Kan tunŋupmaŋ ke ninmak mamkwati kwitnaŋ kwitnaŋ sambe bee ekmâtâpme delaŋ zemâge. An keboŋ aikmann ninmak mamti Zisas wawatnaŋgaleŋ zet zapat kapi zemkawaŋ bewe.”

²³ Pitayaŋ kekok zeme an zut idaikbien. An ŋen kwitnaŋ Zosep Balsabas manzemtemien ma iŋkaŋ keyak kwitnaŋ ŋen Zastas ma an ŋengat kwitnaŋ Matias. ²⁴⁻²⁵ Idaikidemti dundundu mulup mti zewien, “Amobotnaŋ, geŋ am ningat keŋŋaŋgaŋat yaŋaŋ nâmtâdik. Keyepmti geŋ an zut kapiyet nâmane an kwiyaŋ Zuda an mama mgasik mâti metneti keyet dopmaŋ timti gakiye. Egat munduman tati egaŋ Zisasiyaŋ mulup zet ndaye ke mimiyet nânik beme aik ndamane eksenup.” ²⁶ Kegok dundumti ekŋenaŋ takaset zut teepmaŋ ŋen pemkwepmaŋ ŋen mti butnaŋ baen aŋgalaŋ tati butnaŋ etaŋ zenzelim peme kwatapme Matiasiyaŋ teepmaŋ seŋ mge keyepmti egaŋ Zudasiyelen mundum ke time Ombemindenderaŋ ewe 12 munduminan egaŋ kwapme kekok beye.

2

Pentikos Kendoyet Emetak Teñaj kululuñengatnan toge

¹⁻² Nup kan katarj Pentikos Kendoyet Kawawañgat sâpe sâpe bumbuyet kwitnañ kwitnañ timti buluñ belañ mmekoti mambemtemien ke beme am nâmkijpepemak ekñenañ mka keñaj kweggat ondek tatnepeme keyegak kululuñengatnan tâgâ kwisaknok temañ penañ kumtoti ekñenañ mka tabienen ke kwisakñañaj bemisik tage. ³ Kwisak kokume ekbienañ tarajam nambalam beboñaj am tabien katarj ekñenmagen pelelañ beme tapmâge. ⁴ Emetak Teñaj keñinanen bemisik indemti zet sambe keñinan bemindeye katarj yañbemi zet ñen ñenaset zemâbien.

⁵ Âpme Zuda am sambe mulupgapmti msat sambe mekoti mamtemien ekñenañ Kawawañgat zetnañ kandañan mamamtemien. Ekñenañ kendo keyet koti keyegak tapmambien. ⁶ Yañ Emetak Teñ toge kan keyet am ekñen keyaj tatnâme kwisak temañ takume pe kwilekiyañ tapm zemti weñin mepmo kwaweti ekme Zisasiyet nembrañane ekñen Emetak Teñaj nânâ indame ekñenañ zet zapat dolakñañ tazeme am sambe keyaj nâme zelinan esemteñ tazeme nâmâtâpmâbien. ⁷ Meluwañ mamananaj kekok mme ekñenañ nâmtemtem temañ mti zewien, “An ekñen zet ñen ñenaset tazeip an ekñen kapi Galili msalengatnañ etañ. ⁸ Nin msat katarj met ambesomti ekñengalen zet nâwenn zet keyegak ikñañgat ikñañgat kapi zigoset nâmti zeme nâmâtâpmann delañ zein. ⁹ Nin bepi msat sambe kapigogatnan kopmobenn: Palitia, Midia, Elam Mesopotamia msalengatnañ, Zuda, Kapadosia, Pontas, Esia, ¹⁰ Pilisia, Pampilia, Izip ma Libia msat ilindij ke Sailini msat keyet sokñañik. Ninmagangatnañ am notnañ Loma mka temañgatnan kopmâbien. ¹¹ Ma Zuda am penañ ma am Zuda mañgaen tususunañ ma notnañaj Kilit ma Alebia msat sambe keyetnan kopmâbien. Kawawañaj an ekñen kapimagen menok temañ mme ekñenañ am sambe nin bepi ninañgat zetnaset Kawawañgalen zet zapatnañ pi zemâtândame tuluj telañ penañ weyañ nâmâtâtnup.” ¹² Ekñenañ ke ku weyañ ekmâtâti nâmtemtem mti ilinak zenâ zenâ mti zewien, “Kwitnañ kwitnañ kapi yañaj zigoset sokbein?”

¹³ Mme am notnañ ekñenañ an nâmkijpepeninmak ekñengat zet kanzowak mti zewien, “Ekñen tu katikñañ niyoñaj keñin kilen beme zet kilom kilom tazeip.”

Pitayañ am ekñengat zet zeye

¹⁴ Âpme Ombemindendañaj ¹¹ ekñenañ ilinsakwep watati Pitayañ am sambe penañ tabien ekñengat kwizet kumti pigok diindoye, “Zuda am notne ma amkup notnañ koti Zelusalem mkaen tadik, in wakñin weyañ beme neñ kwitnañ kwitnañ tasokbein kapiyet yañaj zema weyañ nâit. ¹⁵ In nâme nin kapiyañ tu katikñañ nimti keñj kilen tabein mene kekok otnândeip. Yanjut yek. Pi ewe tambuñan 9 kilom etañ pimak. ¹⁶⁻¹⁷ Muluwañ kapi sokbembeyelen Kawawañgalen golañ zenze an Zoel egañ kapiyet eweñaj baenen Kawawañgalen Zet Itanañan pigok zeme nâmti meluwañ kapigok mge,

‘Kan bududuk beme neñ nemunambañine ekñenañ neñmagen bangat zigok sokbeweyet zet timti zemkawañ bemâbep. Ma nembrañine zomolim notnañ ekñen kwitnañ zikalin mitima meluwañ mamananaj notnañ ekbep ma ailip ekñen kwitnañ kwitnañ notnañ kieset zikat indama ekbep ma Emetakj Teñ msat sambe am keñinan bemisik indewap. ¹⁸ Ma kan keyet sisilij animbinne ekñen Emetakj Teñaj keñinan mulat indame ekñenañ neñmagen bangat zigok sokbeweyet zet indama zemkawañ bemâbep. ¹⁹⁻²⁰ Neñ kululuñen ma msalen menok notnañ kapigok mma sokbemâbe. Msalen tep temañ zime kasak temañ kwaikbe ma am sipmañ kilen mulapmebep ma kululuñen neñ kasup zikatnañ mma sopsop kuwe ma eyoñga zikatnañaj ñamañ sip nembon beme Amobotnañaj kopme oloñen mimi keyet kanañ ke bewe. ²¹ Kegok sokbeme an ñenañ Amobotnañgat kwitnanen dunduwe beme egañ añañgalañpewe.’ (Zoel 2:28-32)

²² Israel am notne, in zet kapi tatnâme zema nâit: Kawawañaj ikñañ Zisas Nasalet mkaengatnañ mulup same egañ inmagen menok kwitnañ kwitnañ mzikat indamkwapme ekmâtâbien. ²³ Ewañan tipman baen Kawawañaj ikñañ ke mimiyañen nâmâtâpweye keyet katarj inmagen sokbeme in an bekanaj mimi penañ ekñengat belinan beme ekñenañ tewen kumasasok peme tati gakiye. ²⁴ Yanjut gakikiyelen windeyañ ku atam tage. Kawawañaj mme gilik zem wati gakikiyelen nukñañ sambe beye gaipeme wenje. ²⁵ Keyet Dewilañ eweñaj Zisasiyet zetnañ kapigok zemkawañ beye,

‘Neñ Amobotnañ ekma zimosetnnañ kwesij matazin. Egañ nâgât betn penaset tazin-gapmti kwilekiñen nukñañaj ku naikbe. ²⁶ Egañ neñ gakikiengatnañ mme wapma mama kanzizit nanayet zetik mneñgeyet webem mayap. Keyepmti neñ nâma dolakñañ penañ beme zetn oloñen palen manzeyap. ²⁷ Geñ ek ketalatpemane am

gakikiñan mundumen ku tabe. Ma geñ Nemundi Teñ ek pemane gakimti sekñan msalen ku sambuwe. ²⁸ Geñ mama kanzizitgalen set zikat nawanan. *Âpme gâgât monzalamdan neñ oloñen temañ penañ mbap.* (Sam 16:8-11)

²⁹ Notnne, neñ yeññ sokñ Dewit egat zet pigok penañ zemkawan bema nâit. Ek ilak itnanan gakime bewien yan bewien ke am zaimañ sosok tapme maekñup. ³⁰ Ek golan zenze an mamkwapme Kawawanñan egat zetik mpemti kapigok zemkatik bempeye. In sokdine ekñenmagengatnan an ñen aikma egan nâlen Amobotnan mundumm ke tiwe. ³¹ Ke nâmti eweñanak tipman baen Kilaisiyan gakimti wabeyet zetnan pigok zeye, 'Kawawanñan am gakikiñan ekñengat tunjuwinan peme wemti sekñanñan ku sambuwe.' (Sam 16:10)

³² Zet keyet katanñ Zisas ek Kawawanñan gakikiengatnan mme wapme nin Zisas walep elak penañ ekmâtâbenn. Keyet zapatnan kapi manzemkawan benup. ³³ Egan wati moti Kawawanñan betnan penaset moti tapme Kawawanñan Zisasiyet Emetak Teñ peme totogat zetik mpeye keyet katanñ Emetak Teñ peme toti ninmak tati mulup mme in alak egat yanñan kapi sokheme egip. ³⁴⁻³⁵ Dewit sekñan melesin kululunjen ku moge yanñut zet belak kapigok etan zeye,

'Kawawanñan nâlen Amobotnanñan pigok dunduye, "Kot betn penaset tot tapmane neñ kasandine manje kwep bemindema geñ winderin mtoindewanik." ' (Sam 110:1)

³⁶ Keyepmti Israeal am in pigok nâmkatik beseip, in Zisas an yomengatnan ndatitiyet koge an ke tep palen kume gakiye. Kilais ek ke Kawawanñan alak mtati Amobotnan onzempeme tazin."

³⁷ Pitayanñan zet kekok zeme amnanñan nâmtemtem mti Pita ma ombemindenderanñan an notnane notnanñan pigok indayanñkwesiwien, "Notnne, nin zigok penañ mmann ñep penañ besem?"

³⁸ Zeme Pitayanñan pigok diindoye, "In kwep kwewanñan bekananñan eknâmti yomengatnanñan gilik zemti Zisas Kilais nâmkinñepmti egat kwitnanen tu zulutme Kawawanñan ingat yomin katikpewe. Kegok mme Kawawanñan in Emetak Teñ taolet m indawe. ³⁹ Ilin ma nemunambanñane ma am msat sambe tapmelip kapi Amobotnanñan Kawawanñan zetnanñan nâmti ekmagen kobep katanñ eganñan Emetak Teñanñan indandayet zetik mpeye ke indawe."

⁴⁰ Pitayanñan zet kekok diindomti ewe tusumti golanñan zet pigok diindoye, "In am myunñgunñan temañ ekñenmagen peme tapme keñin gilik zemti kobep. Am bekananñan ekñen ke Kawawanñan indawaletbe nâip!" ⁴¹ Kegok zeme kasup keyegak am 3000 mee kogañ Kawawanñan zeta zapat dolakñanñan nâmti nâmkinñepeme tu zulutindeme Kilaisiyelen am manje ekñenmagen tusuwien.

Am nâmkinñepemak ondedakñin ma mama mimiñin kwep dolakñanñan wemkwage

⁴² Âpme am ekñen kapi ombemindenderanñan ekñenñan Kawawanñan zeta zapat dolakñanñan mandindom kwatemien. Mti keñ kwep penañ bemti tambunalem niniyet ma dundundu mulup mimiyyet mene mene maondaktemien.

⁴³ Âpme Kawawanñan ombemindenderanñan ekñengat palesetgatnanñan menok sambe penañ mgeyepmti am sambe ekñenñan nâmtemtem palen mamkwabien. ⁴⁴ Am nâmkinñepemak ekñenñan keñ kwep bemti kwitnanñan kwitnanñan sambe bee temakwep apalak tim nimwianñan wianñan mmamkwabien. ⁴⁵ Ma ekñenñan msalin mkanñan ma kwitnanñan kwitnanñan sambe bee ketalasime amnanñan keyet tosanñan mânep indame timti ondek bemti naman ilinagak olat zeme katanñ kalanñan indame matimtemien. ⁴⁶ Ekñenñan tambu misa katanñ Zuda am ilinanñan galeñ sesewat mka teman ilindiñ maondaktemien. Ondekpemt naman kalanñan mka ñen mka ñen mekoti meu time kwawepeme ilindiñ kalanñan kunnimti oloñen palen tati tambunalem manimetemien. ⁴⁷ Mama mimi dolakñanñan kekok mkwati Kawawanñan kwizet buñamñan mwati sesewatsamkwapme am notnanñan ke egomti ekñenmagen tusumti nâmkinñepeme aikme Amobotnanñan Kawawanñan ikinñan galeñ manjeen ke matusum indentan.

3

Pitamak Zânanñan an setnanñan bekananñan ñen weyanñepuwon

¹ Kan ñeniyet Pitamak Zân egelanñan 3 kilok dundundu kanaan beme Zuda am ilinanñan galeñ sesewat mka teman dundundu mulup msât mowebun. ² Âpme an ñen setnanñan wesinñan mamkenñan kebonñan sokbemberanñan an ke notnaneyanñan tambu msa luanen luanzamtati kot Zuda ilinanñan galeñ sesewat mka temañ keyet "Setokwakwat Dolakñanñan" manzemtemien keeset peme tati ekme am sambeyanñan sesewat mka temanen mobot totot mme indikti mânep mîlawatgat mawekumindamtan. ³⁻⁴ An keyanñan tati idikme Pitamak Zân egelanñan sesewat mka teman mowesât mmalu idikti kekok mânep mîlawatgat idawekume egelanñan ek eksememurñan mtati Pitayanñan pigok dunduye, "Geñ pien ndikbak!" ⁵⁻⁶ Mme an setnanñan

Pitayan an damuŋ ekjenŋat monzalaminan Zisasiyet yanŋan zemkawan beye

⁵⁻⁷ Msa msame sâpe sâpe bumbu an nŋanŋ ma sesewat mka temanŋalen an damuŋ notnaŋ ma zii zet zikat indanda an ekjenŋanŋ meti sâpe sâpe bumbu an nŋanŋanŋin temanŋ Anas ma egalen maŋgaengatnaŋ am notnaŋ ma Kaipas ma Zân ma Aleksandia ma sâpe sâpe bumbu an notnaŋ ekjenŋmak temakwep Zelusalem mka teman ondekti Pitamak Zân tunŋuwan onzemdemi pigok idayanŋkweŋiwien, “It winde kwiyanŋ ma kwiyet kwitnanen ma meluwanŋ zigok penaŋ mti an wesinŋ kapi mmalu dolakŋanŋ beyanŋ?”

⁸⁻⁹ Idayanŋkweŋime Pitayet keŋanen Emetak Teŋanŋ zet same zelin dopmaŋ pigok gilik zemindaye, “Sâpe sâpe bumbu an nŋanŋanŋne ma sesewat mka temanŋalen an damuŋanŋne in nit awesinŋ ke zigok penaŋ mti mmalu dolakŋanŋ bep keyet yanŋanŋ penaŋ nâsâgât ndayanŋkweŋimti talip. ¹⁰ Keyepmti nit zemkawanŋ bemalu in ma Israeal am ilinsakwep yanŋanŋ nâmâtâlît. Zisas Kilais Nasalet mkaengatnaŋ e in tewen kumasasok peme gakime bewien. Yanŋ Kawawaŋanŋ namanŋ gakikiengatnaŋ mme wageyanŋ main. Egat kwitnanen an wesinŋ kapi sekŋanŋ mmalu dolakŋanŋ beyanaŋ kapi tapme taegip. ¹¹ An Zisas keyet Kawawaŋalen Zet Itnanŋanen baen meluwanŋ kapigok mimiŋanŋ tazin, ‘Mka walalat an ekjenŋanŋ tepum nŋen bekananŋ zemti peme meweŋgeyanŋ alak tepum keyanŋ mka tepumanŋ kalinŋanŋ penaŋ bemti mka atam tazin.’ (Sam 118:22)

¹² Kawawaŋanŋ msalen an nŋanŋanŋ am nŋen yomengatnaŋ gilik zemti indatitiet winde nŋen ku saye. Eganŋ Zisasiyanŋ mulup ke mimiyet nâmte ek etanŋ saye.”

¹³ Zet keboŋ keboŋ etaŋ tazemalu am tabienanŋ nâmte zewien, “An zut kapiyanŋ nânâ mka temanen ku mebun. Zisasmak belak mamtemunanŋgut nânâ kabonŋ kapi deeset tiwunanŋ kinŋagapiŋ pi nâmatalati tazelup.” Zemti nâmtemtem penaŋ mbien. ¹⁴ Âpme ekjenŋanŋ an setnaŋ bekananŋ weyanŋpewun ke egetmak ilinsakwep tapme indikti zet dopmaŋ nŋen gilik zemindandayet nâme nŋep ku beme peme tage. ¹⁵ Kegok zemti tabienanŋ yek beme eget zemideme zupman towepmalu ilinak tati pigok zenâ zenâ mbien, ¹⁶ “An zut kapi zigok mimidasenup,” zem zenâwien? “Egelaŋ menok ke msokbemalu Zelusalem mkaen animbi sambeyanŋ keyet zapatnaŋ ilak nâme delaŋ zep keyepmti nin nŋep ku iyanŋ indendeyelen bein.” ¹⁷ Zem mbienanŋ yek beme zewien, “Yegat mulup ewe tusum mmalu am sambeyanŋ nâmpewapmti nin zemkinŋagat zet zemann egelaŋ keyet kinŋati Zisasiyet kwitnaŋ ewe ku mpalakŋanŋ bewalup.”

¹⁸ Kegok zemnâmpemti naman idazemtetime mka keŋanenak mowepmalu pigok zewien, “It am nŋen ewe Zisasiyet yanŋanŋ nŋen ku zemzikat indawalup.” ¹⁹ Kegok zeme Pitamak Zân egelaŋ zewun, “Nit zet kapi zemalu ilin opem nâit. Ingalen zet gawepumti Kawawaŋalen zet peŋ pemalu toweme keyet Kawawaŋanŋ nigat nâme zigok bewe? ²⁰ Nit Zisasiyet mulupmaŋgat yanŋanŋ sambe be ekmâtâpmalu delaŋ zeye. Keyepmti kwizapatnaŋ kapi belak atam pemalu ku tabe.” ²¹ Egelaŋ kegok zemalu an nŋenŋanŋ ekjenŋanŋ zemkinŋagat zet notnaŋ ewe tusumdiidomti belak ideme toti mebun. Am sambe ekjenŋanŋ muluwanŋ ke ekti Kawawaŋanŋat sesewatsawien keyepmti an temanŋ temanŋ ekjenŋanŋ keyanŋ kwindemti an zut ke kwileki nŋen ku miidawien. ²² An wesinŋ Pitamak Zân mak menok temanŋ egat palen mti weyanŋpewun. An ke nup kananŋ 40 sebempein.

Am nâmkinŋepemaganŋ dundundu mulup katikŋanŋ mbien

²³ Pitamak Zân anŋ amobotnaŋ ekjenŋanŋ katikideme egelaŋ nâmkinŋepemak am nolitne ekjenŋanŋanŋ kotu ondedagen sâpe sâpe bumbu an ma sesewat mka temanŋalen an damuŋ notnaŋ ekjenŋanŋ zet zewien keyet zapatnaŋ mimindawien. ²⁴ Âpme ekjenŋanŋ zet ke nâmte keŋinŋ ondek kwep bemti Kawawaŋanŋat pigok dunduwien, “Amobotnaŋ, geŋ kululuŋ msat ma nembu temanŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ma- maŋanŋmak wemezin kapi mmane sokbem mâge. (Kisim Bek 20:11; Sam 146:6)

²⁵ Geŋ ningat yeŋsokŋ Dewit mulup andi Emetakdi Teŋanŋ keŋanŋ m elenŋ belenŋ beme zet kapigok zeye,

‘Zigogat am Zuda maŋgaen ku sokbemberanŋ ekjenŋanŋ Amobotnaŋanŋat nŋenzinŋ mti kusât tapmip? Ma pe kwilekiyet am ekjenŋanŋ kapiyanŋ ondekti kwitnaŋ kwitnaŋ yanŋanŋ yanŋepin kapi msâgât tazenâip? ²⁶ Msalen an damuŋ sambe ekjenŋanŋ Amobotnaŋ Kawawaŋanŋ ma Nemunanŋ Kilais egetmak âsâgât keŋ kwep bemti zenâ zenâ tapmip.’ (Daniel 9:24)

²⁷ Dewilanŋ zeye keyet katanŋ amobotnaŋ Elotmak amŋane Israeal ekjenŋanŋ mak am Zuda maŋgaen ku sokbemberanŋmak amobotnaŋin Paillet ekjenŋanŋ mka temanŋ kapi temakwep bemti Kawawaŋanŋ geŋ Zisas mulup andi teŋ ke pemane am yomengatnaŋ ndatitiet ombepemti zempemane koge ek kume gakikiyet mulupmaŋ penaŋ sukwep mbien. ²⁸ Geŋ eweŋanŋ baen mulup andi kemagen kwitnaŋ kwitnaŋ ke sokbembeyet zemkabewananŋ keyet katanŋ sokbemsaye. ²⁹ Yanŋ alak pi naman nin Zisas mâti mamann amnanŋ ningat kasa

Ombemindenderaj sisiperpej mimindawien

¹⁷⁻¹⁸ Mulup dolakņaj kekok tapm mepme s pe s pe bumbu an sambe ekņengat ņeņajin ma notnane Sadusi notnaņ ekņeņaj ilinsakwep ombemindenderaj ekņengat n mbekambemindemti keyegak wati met indatamti mka katikņaj meindeme ¹⁹⁻²⁰ tatnepeme tambu sutnaņ Kawawaņgalen enelanj toti set kwaletindemti zupman indatimtoweti zeye, "In meti sesewat mka temaņ keņaj moti animbi mama mimi alakņaj kapiyet zapatnaņ ewe tusumti diindoseip." ²¹ Ombemindenderaj ekņeņaj zet ke n mti toti met tambuņan penaj sesewat mka temanen moti animbi zezapat diindom bien.  pme s pe s pe bumbu an sambe ekņengat ņeņajin ma notnane ekņeņaj Zuda am ekņengalen amobotnaņ sambe ekņeņaj kopme ondekzati ombemindenderaj zelen indendeyet n mti zet beme mekopme an ņeņaj notnaņ zemindeme mka katikņaj meti ombemindenderaj ekņeņ indatim kopme amobotnaņ zimoselinan tati yaņajin zenzeyet n mti zemindeme mebien. ²² Am indatisât mebien ekņeņaj mka katikņajgalen an damuņ ekņeņ ilinsakwep damuņ mti tapme moindaikti mka katikņaj set m t ti keņaj moti ekme ombemindenderaj ekņeņ ņen ku tabiangapmti mti zewien, ²³ "Nin met pataj zemti set damuņ ekņeņ bee nsakwep sekekek kaliņaj tapme ekti set m t ti moekmann ombemindenderaj ekņeņaj keņaj ku talo." ²⁴ Zet kekok zeme n mti s pe s pe bumbu an sambe ekņengat ņeņajin ma sesewat mka temaņgalen antipdakutum ekņengat ņeņajin ekņeņaj ombemindenderaj ekņeņaj kwawabien ke zeme n mti n mtemtem temaņ mbien. ²⁵ Tazem timatnepeme an ņeņaj pataj zemkwati zeye, "An in mka katikņaj met kek indeyo ekņeņ piwan kwawaloyaj sesewat mka teman daen moti animbi Zet Zapat Dolakņaj Penaj tadiindoip." ²⁶ Zeme n mti sesewat mka temaņgalen damuņ mimi egat ņeņajinaj an notnaņ ndatime sesewat mka temanen meti nin mot ekņengat zet zenepemann amnaņ nanzaņaj ndoseipmagen zemti kinņapeņ met ombemindenderaj ekņeņ zesewak sewak mimindemti indatkobien.

Ombemindenderaj ekņeņaj an damuņ temaņ temaņ ekņengalen ondedagen tati zet kinņagapiņ zewien

²⁷ Indatim koti amobotnaņ ondedagen indat koindeme ekņengat tunguwinan tapme s pe s pe bumbu an sambeyet ņeņajinaj pigok indayankwesiyi, ²⁸ "Nin an kapiyet kwit zapatnaņ am ekņeņmagen zempalakņaj ku bembeyet zemkulumindewan.  pme in Zelusalem mkaen an zapat ke ewe zempalakņaj bemti an Zisas ke kuwien e nin kukuņajnok manzemndoip."

²⁹ Zeme Pitamak ombemindenderaj notnaņ ekņeņaj dopmaņ pigok gilik zem zewien, "Nin amgalen zet gawepumti Kawawaņgalen zet kulumann ņep penaj ku bewe. ³⁰ In Zisas tewen kumti masasokpeme gakiye yanġut weņsokņemak ningalen Kawawaņaj buteme wageyaņ ewe alik mamain. ³¹  pme Kawawaņaj mme wapme wapmoti ikņajngat betnaņ penaset Amobotnaņ peme tati Isael am yomengatnaņ keņj gilik zemann ndati-tiyet mulup zet eyo saye. Keyepmti Isael amnaņ Zisasmagen yom zemkawaņ bemann egaņ yomm katimndendeyet damuņ matazin. ³² Nin zet tazenuwen pi wa kwitnaņ kwitnaņ notnaņ sokbemâpme ekn m t ben ke manzemkawaņ benup. In Kawawaņgalen zet gawepumti mame Kawawaņaj Emetakņaj Teņ ikņajngat keņ taoletnaņgapmti tewalaņ indaye egaņ in zet sambe kapi zemkawaņ bemindeme kekok eknâmâtâbep."

³³ Zet kekok zeme an ņeņaj ekņeņaj n mti keņin bekanaj penaj beme ombemindenderaj ekņeņ indome gakikiyet zen  zen  mbien.

Gamalieliyaņ notnane notnaņ zemkulumindeye

³⁴ Amobotnaņgalen ondedak keyet keņaj an ņeņ Gamaliel ek an zii zet zikat indanda. An ke am sambeyaj n mpeme mobotnaņ penaj mambemtan. Egaņ watati, "Ombemindenderaj ekņeņ belaknik zemindeme zupman baen towewegat," zeye. ³⁵ Zeme ombemindenderaj ekņeņ zemindeme towepme ilinak tati amobotnaņ sambe ekņengat zeye, "In an ekņeņ kapi kwileki ņeņ mimindas g t n seip beme weyaņn m t tati mseip. ³⁶ Itnaņaj tipman baen an ņeņ kwitnaņ Teudas egaņ wati, 'Neņ amobotnaņ,' zem mme am 400 kegogaņ ekmagen met wetekumti manepeme an ke kume amņane ekņeņaj kalaņ mekopme ondedak nin takwage ewan yek beye. ³⁷ Ya naman bam an ņeņ Zuda zeme ke Galili mkaengatnaņ egaņ gapmanan am kwilin bemtiti mulup mge kan keyet am notnaņ Zudayaņ zet kelakņaj mimindeme koti ek m ti meti amobotnaņ notnaņ mtoindes g t mme ekņeņaj ek kekokak kume gakime maņgeņane ekņeņ indomkume kalaņ mekobien. ³⁸ Keyepmti in am ekņeņ kapi indondopiņ belak indeme talit. An ņeņaj ņeņaj bemti tapm beween mulup tabep kapiyaņ ņep towembe. ³⁹  k Kawawaņaj ikņaj ņeņaj beme tapmip beme in m aleme yek bewe. Mneti nin Kawawaņgalen mulupgat kasa mbanupmagengat eksewanup!"

⁴⁰ Kegok zeme an ñejañ notnañ tabien ekjeñañ nâme ñep beme ombeminden-
denañ ekjeñ ewe indazemtetime mopme sindiwañ indomti Zisasiyet kwizet buñamañ
ewe tusumti ku zenzeyelen zemkulumindemti zemindeme ⁴¹ toti met Zisasiyet kwizet
buñamañgãpmti katikjañ bemtati sindem ma sakambuk time keyet Kawawañañ nâme
ñep beyeyepmti oloñen mti ⁴² kan katañ sesewat mka temanen ma am nãmkiñpepemak
ekjengalen mka katañ ondekmeti Zisas Kilaisiyet kwizet buñamañ ewe zempalakñañ
bemebien.

6

An 7 indaombemindeme ombemindendenañ indamukulem mti segeset mulup mbien

¹ Kan keyet am nãmkiñpepemak mange temañ penañ sokbemtí mambien keyepmti am
Glik zet manzemtemien ekjeñañ zewien, “In am zet Ibu lu manzeip in kan katañ meu
ma milawat makalañkuip katañ ningalen kwambet notnañ dolakñañ ku maweyañindeip.”
Kegok zemti zetnañ belaknik bugan sokbeye. ² Keyepmti ombemindendenañ 12 ekjeñañ
nãmkiñpepemak am ekjeñ ondekindemti zewien, “Nin segalen bandingtañ yayañ mti
Kawawañgalen buñam zapañ zenze mulup pemann toweme ñep ku bewe. ³ Keyepmti
notnne, in ilinañgat tuñguwinañgatnañ an nãñãñinmak ma an kwizet buñamin dolakñañ
Emetak Teñañ keñinan bemisik matazin. Ekjeñ keboñ indik mâtãti an 7 indaikti kopme
nin segalen bandim mulup maminuñ kapi ekjengat belinan bemann ekjeñañ mbep.
⁴ Æpme nin dundundu ma Kawawañgalen zet zapañ ammagen zemzikat indanda mulup
etañ mbanup.”

⁵ Zet ke zeme nãmkiñpepemak am ekjeñañ nâme ñep beme an 7 kapigok indaikbien:
Stiwen ek an nãmkiñpepeñañ kalinañ ma keñanen Emetak Teñañ bemisik matatan.

Ek ma Pilip
ma Polokolosimak
Naikena
ma Taimonmak
Pamenas

ma Nikolas an kapi Antiok msalengatnan egañ Zuda am ekjeñmak eweñañ kot
tusumti am nãmkiñpepemak bewien an ekjeñ kegok indaikbien. ⁶ Mti an ekjeñ
kapi ombemindendenañ ekjeñmagen indatimepme ekjeñañ belin ñokñinan bemti
dundum indemti mulup ke belinan bemindewien.

⁷ Kegok mme Kawawañgalen zelañ meti Zelusalem am m eleñ beleñ bemindeme Zisas
nemañañane ekjeñmagen tatusumepme sambe penañ beye ma sãpe sãpe bumbu an
notnañ sambe ekjeñañ nãmkiñpepe aikti ekjeñmagen metusumãbien.

Zuda am ekjeñañ Stiwen zet muluwen pewien

⁸ Stiwen ek Kawawañmagengatnañ keñ taolet ma windeyañ bemisik tapme am sambe
tuñguwinañ menok kwitnañ kwitnañ sambe mge. ⁹ Kegok mme Zuda am notnañ msalin
yañañ pemti Silia ma Aleksandria ma Silisia ma Æsia msalen met mamañañañ koti sesewat
mka ñen kwitnañ “Am Lala” ekjengalen manzemtemien ke kot tusumti mamamtemien
ekjeñ keyañ yañbemti Stiwenmak zet mmot mtot mbien. ¹⁰ Æpme Kawawañgalen Emetak
Teñañ Stiwen nãñã dolakñañ same zet tazemañge keyepmti an notnañañ egalen zetgat
windañañ ñep ku mtopepeyelen sepem tabemañge. ¹¹ Keyepmti ekjeñañ am notnañ
zet dãsuki notnañ bemzenzeyet zet kelakñañ buzak set mimindeme ekjeñañ zet dãsuki
pigok zewien, “Penañ, nin tatnãmann egañ Mosesimak Kawawañ egetgat zet mobotnañ
tapmañge.” ¹² Ekjeñañ kok zemti am notnañ ma sesewat mka temañgalen an damuñ
notnañ ma zii zet zikat indanda an notnañ ekjengat keñin walapme ekjeñañ zelin
nãmti kot Stiwen wati ondedak temanen mebien. ¹³ Ekjeñañ am notnañ Stiwegat
bemzenze zet notnañ zenzeyet zemindeme ekjeñañ ondedagen meti sekñañ bemzenze
zet notnañ sambe Stiwegat ewe pigok zewien, “Kan sambe an kapiyañ sesewat mka
kapiyet ma Mosesiyelen zii zet zemtalalat zet manzeme eknup. ¹⁴ Nin tatnãmann egañ
zet ñen ewe pigok zeye, ‘Zisas Nasalet mkaengatnañ egañ sesewat mka temañ bekapi
kumasek muti Mosesiyañ mama mimi notnañ zikat ndaye ke egañ mguluk gilik mme
naman sepemañ ñen bewe,’” kok zeye. ¹⁵ Æpme an notnañ amobotnañ ekjeñmak
ondedak temanen tapmambien ekjeñañ Stiwen zimosetnañ ekme Kawawañgalen ensel
ekjengalen zimoselin keboñ beme weyañeksememuñ mtapmambien.

7

*Stiwenañ amobotnañ ondedak temanen tapmambien ekjengat zikalinan zet zapañ
dolakñañ zemkawañ beye*

¹ Âpme sâpe sâpe bumbu an n̄ejaŋaŋ Stiwegat pigok yaŋkweŋsiye, “Amnaŋ gâgât zet same tazeip kapi penaŋ ma dâsuki ze zemane nâmbi?”

² Yaŋkwesime Stiwenanŋ pigok zeye, “Bipnotnne, neŋ pigok zema nâit. Yeŋsokŋ Abalaamaŋ ewe Alan mka msalen mebeŋiŋ Mesopotamia msalen mame busatnaŋ toŋaŋ Kawawaŋaŋ sokbemsamti pigok dunduye,

³ ‘Neŋ msat n̄en zikat gama geŋ amdine ma msadi kapi katikpenti ke mepmambanik.’
(*Sokbembe 12:1*)

⁴ Zemti zempeme Abalaamaŋ nâmti keyet kataŋ Kalidia msat ke pemi met Alan mkaen matatan. Mka ke Silia msat keyet keŋaŋ tazin. Ya ke met manepeme bipmaŋ e gakime naman Kawawaŋaŋ zempeme mka ke pemi msat n̄en kot tiye yaŋ msat timpeye keyegak nin matatnup. ⁵ Wa msat ke egat penaŋ ku saye ma msat butnaŋ bugan ku ketalasim saye yek. Egaŋ nembaneŋiŋ manje yaŋgut Kawawaŋaŋ maneti msat ke ekmak nembaneŋe indandayet zetik mimindeye. ⁶ Mti Kawawaŋaŋ zet n̄en ewe kapigok dunduye,

‘In̄sokdine ekjenaŋ nup kan 400 pi msat tuŋgupan belak mamti amgat sisiliŋ mulup etaŋ mti ola olat palen ma sek sindem palen mambep.’
(*Sokbembe 15:13*)

⁷ Mti Kawawaŋaŋ zet n̄en ewe pigok zeye,

‘Am manje kwiyaŋ sisiliŋ mulup an etaŋ indatimti mambep ekneŋ ke neŋ dopmaŋ mutumindamti gilik zemindatima koti msat kapi mamti neŋ etaŋ seŋewatnamti mambep.’
(*Kisim Bek 3:12*)

⁸ Kok zemti egaŋ Abalaamak tususu mge keyet pilijaŋ Abalaamgat nemuŋaŋ n̄en sokbeme seknaŋ butnaŋ antitiyet zempaye keyepmti Abalaam manepeme nemuŋaŋ Aisak sokbemtapme kasup 8 beme Aisakat seknaŋ butnaŋ antimpeye. Âpme Aisakat nemuŋaŋ Zekop sokbeme Aisagaŋ Zekop sakam kegogak mpeye. Yanaman Zekopgat nembaneŋe 12 sokbewien ekneŋ bee Zekowaŋ sakam kegogak etaŋ mimindeye.

⁹ Âpme yeŋsokŋne an 12 keyaŋ meniŋin isiknaŋ Zosep biwinaŋ gogot penaŋ mam-pemtan keyepmti ekpeŋpeŋ mpemti an ekneŋmagen beme mâneŋ indamti Izip msalen wapmeti sisiliŋ an peme mamtan ¹⁰ yaŋgut Kawawaŋaŋ ekmak tati nuknaŋ sambe keyet keŋaŋ mukulem mti nânâ dolaknaŋ same mulupmaŋ dolaknaŋ mme Izip am ekjengalen amobotnaŋ Palaoyaŋ egomti nâmpeme iknaŋgalen kwitnaŋ kwitnaŋ damuŋ mti Izip amgalen amobotnaŋ eyo mamtan. ¹¹ Kan keyet meuyet kamben temaŋ Izip msalen ma Kenan msalen sokbem weme yeŋsokŋne ekjenaŋ meuyet penaŋ timabien. ¹² Kegok tapme Zekowaŋ nâme amnaŋ Izip msalen meu tapme takwitip kegok zeme nâmti nembaneŋe zemindeme meu kwitisât Izip msalen mebien. Met kwitimti kot e nime delaŋ zeme ¹³ naman seknaŋ ewe mepme meniŋin Zosewaŋ yaŋaŋaŋ datnaneyet zemâtâtindame amobotnaŋ Palao egaŋ Zosepgat sipbutnane nâmâtâtindeye. ¹⁴ Âpme Zosewaŋ datnaneŋaŋ met biwin Zekop aiikokogalen zeme ekjenaŋ met biwin aikti amnaŋe notnaŋ indaaikti kobien ekneŋ am 75 kogaŋ ¹⁵ koti Izip msalen ke maneti Zekowaŋ gakiye. Âpme Zekopgat nemuŋane ningat yeŋsokŋne ekjenaŋ ewe Izip msalen keyegak maneti kegogak gakimâbien. ¹⁶ Gakime in̄sokŋine ekjenaŋ indatim met Sikem msat Abalaamaŋ am sumgat nâmti Emo ekjengalen msat butnaŋ n̄en kwitiye ke maindabemtemien.

¹⁷ Âpme Kawawaŋaŋ Abalaamgat zetik mpeye keyet kanaŋ dan̄gome Israeŋ am ekjenaŋ Izip msalen omba penaŋ ¹⁸ sambelen̄ti mame Izip amobotnaŋ alaknaŋ n̄en sokbeye keyaŋ Zosewaŋ mamti mulup dolaknaŋ mkwage keyet yaŋaŋ ¹⁹ kandiŋ ningat yeŋsokŋne ekneŋmagen meluwaŋ mgasik penaŋ mti zeme mulup temaŋ penaŋ mamtemien. Âpme amobotnaŋ alaknaŋ keyaŋ yeŋsokŋne ekjenaŋ nemuŋine indatimti met zupman indeme gakikiyet zemkatik bemindeme namba an timti met tuyen matimemetan. ²⁰ Kan keyet Moses namba okak sokbeye ek sek sepemaŋ dolaknaŋ penaŋ. Âpme mamaŋ bipmaŋaŋ eyoŋga tuk pi mkaŋinan ke buzak enzilimpeme tapme matatemien. ²¹ Tapmetneti met suasembeen peme weme tuyen mebeme Palaoyet nambaŋaŋaŋ metneti aikti namba ke mkot toŋaŋ bemi ekdamuŋ mme ²² bugan sememe Izip am ilinaŋgalen mama mimininaŋgalen nânâ ke ma zet zemusuwewet zenze ke zemzikat sam mme egaŋ zet zemâtâti mulupmaŋ dolaknaŋ mkwage.

²³ Mosesiyaŋ ke manepeme nup kan 40 mee kok beme Israeŋ am notnane bugan meindidigalen ²⁴ nâmti indiksât selen tapmetneti ekme Izip an n̄enaŋ Israeŋ an n̄en takume ekti Mosesiyaŋ notnaŋ Israeŋ ke mukulem mpemti Izip an bee kume gakiye. ²⁵ Mti Mosesiyaŋ Israeŋ am manjeŋene kapiyaŋ kapigok nâip nânge. Kawawaŋaŋ nâgât pembedaŋ nnaŋgapmti gilik zemndatiwe. Nâip nânge yaŋgut ekjenaŋ kegok ku nâmbien. ²⁶ Naman mise n̄en ewe indiksâgât meti ekme Israeŋ an zulaŋ ilidak taâmalu idikti idasubemti zeye, ‘In̄ sip kwewaŋ kwilekiyet taâlup?’ ²⁷ Zeme an aŋkuk n̄ejaŋ yaŋbemi mge egaŋ notnaŋ takumaŋge e peme tapme Moses âtâpeme mepme n̄enzinziŋ msamti

zeye, 'Gej kwiyaj nin ndadamuj mti zemdelaj zenze mulup mimiyet zemgeye? ²⁸ Gej sajen Izip an njen nãmane gakiyan ewan alak naman nej nãmane gakikiyet nãmti kot tazenik?' ²⁹ Kegok zeme nãmti Mosesiyaj Izip amobotnaj egaj zapat kapi nãmti nowemagen zemti kingati Midian ekjengalen msalen kunzujmet ke mamti imbinaj msat keyetnaj wati mame nemujanet yumuj zut sokbewun.

³⁰ Egan Midian msalen ke meti nup kan 40 kegok mame delaj zeme kan tungupmaj keyet Sainai Kalaj kandanaj msat tungupmaj am pinaj ke mame Kawawangalen enseljenaj tep noteknaj tep tazime keyet kejaset sokbemsaye. ³¹ Mosesiyaj tep ke tazime yanaj ekmãtãsãgãt nãmti mulumti soknaj tapmetnepeme Amobotnanaj Mosesiyet pigok dunduye, ³² 'Moses, nej yejsokdine Abalaam, Aisak ma Zekop ekjengalen Kawawaj.' Zeme Mosesiyaj zet ke nãmti kingati sebelaj diñdiñ mti mot eegat nãmtemtem mti belak kusumti tage. ³³ Æpme Amobotnanaj zeye,

'Gej msat imti tadik ke kambuk penaj keyet setwewedi gulumm. ³⁴ Nej Izip msalen aminne sisenpenj mimindame sek sindem teman palen tati si kemberj mname nãmti indamukulem msãt kwatolap. Keyet gej wati Izip msalen meti indatim kot.' (Kisim Bek 3:7-10)

³⁵ Kawawanaj zet kegok zeme Mosesiyaj kingaga e yanaj kapigogat. Egan Izip msalen daen mame Isael am ekjenaj ek kingati zewien, 'Gej kwiyaj ningalen amobotnaj ma damuj teman geye?' Zeme kunzujti koge an ke naman tep noteknaj tep tazime Kawawangalen enselaj tep kejan sokbemsame ke ekti kusumtapme Kawawanaj Isael am ekjengat amobotnanaj onzempemti zempeme meti Isael am njenaj bemindemti indatim kokogat mege. ³⁶ Izip msalen meti indatimkosãt tati Izip msalen menok sepeman igak igak mme amobotnaj Palaoyaj ekti kingatindeme selen indatimeti nup kan 40 pi Nembu Namanen ma msat tungupmaj mee pi menok sepem igak igak mti indatimti koge. ³⁷ Kopmambe Mosesiyaj Isael am pigok diindoye, 'Bam Kawawanaj ningat tungupmajngatnaj notn njen mti onzempeme nej golan zenze an mayapnok mambe.' ³⁸ Æpme Mosesiyaj indatimti met msat tungupmaj ondekindeme tapme egaj ikñaj Sainai Kalanaj mowepme ensel egaj zet zapat dunduye. Mme Mosesiyaj zet mamanajm ke nãmtimtoti nin dindome nãmãtãbenn.

³⁹ Yanjut yejsokjne ekjenaj Mosesiyelen zetgat wisat mti bankumpemti nãnjinanaj gilik zemti naman Izip msalen mesãgãlak manãmtemien. ⁴⁰ Æpme Mosesiyaj kalanaj ke moti ewe ke mame Isael am ekjenaj Elongat zewien, 'Gej ningat kawawanaj njen weyannda. Mosesiyaj Izip msalengatnan ndatim kot msat tungupmaj pi kilom ndemti deset melep e nin ku nãnjugat gej ke mimndamane keyaj njenaj bemndame naman gilik zemti Izip mkaenak mebanup.' ⁴¹ Zeme egaj makau nembajan weñaj njen ke betnanaj weyanpeme weme bepmluwanjin ke ekti oloñen mti sãpe sãpe bum samti age silik teman msawien. ⁴² Mobotnaj kegok mme Kawawanaj indikti pigok nãmti bankumindeye. Ekjenaj kasup eyonja ma wenzimjat ñep sesewatsasayelen nãmti kegok mge. Muluwan kebonj keyet golan zenze an ekjenaj Kawawanaj Isael am ekjengat zet pigok zeye ke mtati Kawawangalen Zet Itnananen meluwan kapigok mge,

'Isael am, in msat tungupmaj nup kan 40 mambien kan keyet in sipsip ma makau kumti sãpe sãpe ke nãgãt buwien? ⁴³ In kawawanjin nopiom Mãlok ek sesewatsamti egalen sesewat mka mzalaj walalatnaj ke luanjzamt mamaip. Ma in kawawanjin wenzim Lapan ke sesewatsamti egat weñaj weyanpeme weme luanjzamt mamaip. Keyepmti nej zemindema Babilon mka teman ke sebempemti naman beñan daen mebep.' (Aizaya 63:10; Zelemaia 19:13; Amos 5:25-27)

⁴⁴ Eweñaj yejsokjne ekjenaj msat tungupmaj mamtemien ke ekjenaj Kawawanaj penañgalen sesewat mka mzalaj ke gapum mamti egat masewatsamtemien. Mka mzalaj ke Kawawanaj ikñaj Moses sokbemsamti mka mzalaj zigok walalagalen keyet weñaj zikat samti zemãtãtsaye keyet katan walabien. ⁴⁵ Bam yejsokjne ekjenaj biwine ekjenmagen sesewat mka mzalaj ke mgapumti Zosuyan jejñaj bemindeme kasaan mepme Kawawanaj ikñaj indamukulem mti kasanine indãmãpme mepme msat kapi indaye. Æpme sesewat mka mzalaj ke matakwatnepeme Dewit amobotnaj sokbeye. ⁴⁶ Æpme Zekopgalen Kawawanaj Dewit keñ sewakñaj mpeme nãmti Kawawanaj gesewat mka njen walalagat nãmti Kawawanaj yankwesiye yanjut Kawawanaj ku nãmpeye. ⁴⁷ Maneti bam Dewitgat nemujan Solomonaj Kawawangalen sesewat mka ke walage.

⁴⁸ Yanjut Amobotnaj Teman Penaj kululuñen main egaj sesewat mka amñaj walalatnaj keyet keñaj ku matazin. Kegogapmti Kawawanaj ikñaj pigok zeme golan zenze an Aizayayan meluwan pigok mge, ⁴⁹ 'Amobotnanaj pigok zein, "Kululuñ ke nãlen mundumm penaj ke tati msalen belak setñnaj etanj maĩntalap. Keyepmti in nãlen mka

¹⁴ Âpme Samalia am ekjenan Kawawangalen zet zapat nâmti mkatik bewien keyet zapatnan Zelusalem mka teman ombemindendenan ekjenmagen mepme nâmti ekjenan Pitamak Zân zemideme ¹⁵ Samalia msalen mepatan zemti am nâmkijpepemak ekjenan Emetak Tejmak membeyet nâmti Amobotnangat dundum sawun. ¹⁶ Tipman baenen ekjenmagen Emetak Tejan ku toge belak Amobotnan Zisasiyet nâmkijpeme egat kwitnanen tu etan zulutindewien. ¹⁷ Keyepmti ombemindendenan zut egelan belit njokjinan bemti dundumalu Emetak Tejan tot kenjinanen bemisikme ¹⁸ Saimon an keyan tati ekme ombemindendenan zut keyan amgat belit njokjinan bemti dundumalu amnan Emetak Tejmak tabeme indikti egan winde ke kwitisât met mânepman timti egetmagen koti zeye, ¹⁹ “It winde tapmilup ke neŋ namalu neŋ kegogak am notnan betnan njokjinan bema Emetak Tejmak bewep.” ²⁰ Zeme Pitayan pigok gilik zemsaye, “Geŋ nâmane Kawawangalen talet takozin kapi mânewan nep kwititijelen bein? Keyepmti geŋ mânepdi tipen tezin nŋande towebanik! ²¹ Geŋ njotki bekanan kegok nânik keyan nitmak tusumti mulup kabon kapi nep ku mimiyelen. Kawawangal njotki kegok tazin ke ekti nâme bekanan bein. ²² Keyepmti geŋ otnânândi bekanan taotnânik ke pemane tapme keŋdi gilik zemti Amobotnan Kawawangat dundum samane egan nânândi bekanan keyelen yom katipewe. ²³ Geŋ mama mimi bekanan kebon kebon keyan keŋdanen gak zemti tazin keyepmti nit mulup dolakjan kapi tapmmalu geŋ ndikti eyak penan tapmmane gigup.”

²⁴ Zemalu Saimonan egegat zeye, “Ililagak nâgât mti Amobotnangat dundumalu egan napmukulem mneme kwitnan kwitnan zelup keyan neŋmagen ku sokbemâbe.”

²⁵ Egelan Kawawangal egetmagen mulup zigok mge keyet zapatnan ma Amobotnangalen Zet Zapat Dolakjan Penan Samalia am zemkawan bemindamalu delan zeme Zelusalem mka teman mesât mepmambe sele selen mka isisikjan notnan indaikmeti am Zet Zapat Dolakjan Penan diindom diindom piyan mebun.

Itiopia msalengatnan an nen Piliwan Zet Zapat Dolakjan zemkawan bemsaye

²⁶ Âpme Kawawangalen ensel egan Pilipmagen koti zeye, “Geŋ wati toti Zelusalem mkaengatnan Gaza mkaen mesât mameliŋ set keeset mâti mesenik.” ²⁷ Zeme nâmti Piliwan set ke metneti selen an nen Itiopia msalengatnan aige. An ke Itiopia imbi mobotnan Kandasi egalen mânep ekdamun mamtan. Egan Zelusalem mka teman Kawawangat sesewat mulup met mti ²⁸ gilik zemti mkanan mesât kalisinan mototati mepmambe ²⁹ golan zenze an Aizayayelen meluwan ke tapmain mepme Emetak Tejan Pilip zempemti zeye, “Geŋ kalis tapmez in kainde met aikti an kemak melit.” ³⁰⁻³³ Zeme Piliwan winde bemti met sokjan ke meti nâme an keyan golan zenze an Aizayayan papia pigok kuye ke tapmain manje,

“Ekjenan sipsipnok kume gakikiyet wati kolip. Ekjenan sipsip zupman elenjesâti wati kopme kwitnan ku makin sepem kegogak an ke wati kopme egan yeye nen ku mge. Ekjenan omba penan mtopemti zetnan esemten zemdelan zenzeŋ belak kume gakiye keyepmti nin egat in sokjane nen ku mamame indiknup.” (*Aizaya 53:7-8*)

Âpme Piliwan zet ke nâmti yan kwesime, “Zet ke maini zigogak penan nâmti zenzenan keyet yanjan bugan tatnânik?”

Yan kwesime an keyan pigok zeye, “An nenan zet kapiyet yanjan ku zemâtâtname nen nenak etan zigoset yanjan nâmâtâbak? Keyet kwati neŋmak kapi totati zet kapiyet yanjan weyan zemâtâtname nâmbi.” ³⁴ Zemtetime motapme amobotnan keyan Pilip pigok yan kwesime, “Geŋ zemane nâmbi an papia kuye kapi ikjanngat nâmti kuye ma anjengat nâmti kuye?”

³⁵ Yan kwesime Piliwan golan zenze an keyelen zet ke mtati Zisasiyelen Zet Zapat Dolakjan Penan kemak pepem bemti zemkawan bemsame ³⁶ mepmambe amobotnan keyan zeye, “Tu pi tazingat geŋ neŋ tu zulutneneyet nâmane nep beme zulutnesenik?”

³⁷ [Zeme Piliwan zeye, “Geŋ Zisas Kilais ilak penan nâmkijpenik beme zenik kegok nep mimiyelen.”

Zeme an keyan zeye, “Zisas Kilais ek Kawawangat Nemunan penan e nep nâmkijpeyap.”]

³⁸ Zemti mulup anan zeme kalis atam tapme Pilipmak amobotnanan tuyen toweti Piliwan tu zulutpemi ³⁹ ilisakwep kainan kwati keyegak Amobotnangalen Emetak Tejan Pilip wati mepme amobotnan keyan Pilip nen ku ege. Mti egan setnan mesâgât nâmti kogeem ke mâti keŋ oloŋen palen mege. ⁴⁰ Âpme Pilip wapmeti Azotus mka msalen met peme egan mka teman notnan ke tokwapmeti am Zet Zapat Dolakjan Penan diindom diindom meti Sisalia mka msalen met pataŋ zeye.

9

Sâliyan keŋaŋ gilik zeye

¹ Âpme Sâlaŋ am Amobotnaŋ Zisas mâti mamamtemien ekŋen indikti timti indapmâtindome gakikiyelen mulupmaŋ temaŋ penaŋ mamimtan keyepmti egaŋ sâpe sâpe bumbu an ñeŋaŋ temaŋ ekmagen meti ² zemâtâtât papia ñen same mti Damaskas mkaen Zuda ilinaŋgalen sesewat mka isisikŋaŋ kataŋ meti animbi Amobotnaŋ Zisasiyelen set alakŋaŋ mâti maip ekŋen indatimatimti kokogak yaŋkwesime sâpe sâpe bumbu aniyaŋ zemâtâtât zet kapigok kumsaye. An ma imbi ekŋenaŋ Amobotnaŋ Zisasiyelen mama mimi alakŋaŋ kapi mâti maip beme egaŋ ñep indatimti belin zamtimti Zelusalem mkaen indatim kobe.

³ Kegok kumsame mti Damaskas mka sokŋanik mepme kululuŋengatnaŋ busatnaŋ temaŋ penaŋaŋ toti egat palen mbusatnaŋ bemti tage. ⁴ Kegok mme egaŋ msat palen tot kutum wemti tati nâme zet ñen kapigok sokbeye, “Sâl, Sâl, geŋ kwilekiyet neŋ napmât giŋgiŋ penaŋ mti nawalesât mulupmaŋ temaŋ tapmnik?”

⁵ Zeme Sâliyan pale kaim wepeŋ tati yaŋkwesie, “Amobotnaŋ, geŋ kwi?”

Zeme Amobotnaŋaŋ zeye, “Neŋ Zisas, geŋ napmât giŋgiŋ mti nawalesât maminik kapimak. ⁶ Keyet geŋ wati mka temaŋ daen mepmanenŋgut bam an ñenaŋ mulupdi zigok mbanik ke zemâtâtgame nâmbanik.”

⁷ Âpme Sâlmak am notnaŋ mebien ekŋenaŋ muluwaŋ ke ekti weŋin mepme zetpiŋ belan diliŋ zem tati nâme zet ke sokbeye yaŋgut ekŋenaŋ am penaŋ ke ku ekbien. ⁸ Âpme Sâlaŋ wati zikat eksâgât olapme am notnane ekŋenaŋ betnamti Damaskas mkaen mebien. ⁹ Ke mepeme kasup tuk pi zikatnaŋ beŋaŋ piyaŋ tu meu mee ninipiŋ; belak mawemtan.

¹⁰ Âpme Zisas nâmkiiŋepepeŋaŋ an ñen kwitnaŋ Ananias zeme ke egaŋ Damaskas mkaen ke matatan. An keyet Amobotnaŋaŋ kie kienok sokbemsamti Ananiasiyet pigok kuye, “Ananias!”

Zeme Ananiasiyaŋ zeye, “Amobotnaŋ, neŋ pine talap.”

¹¹ Zeme Amobotnaŋaŋ pigok dunduye, “Geŋ wati Set Teŋ manzeip keeset meti Zudayelen mkaen moti an ñen Tasas mkaengatnaŋaŋ dundundu mulup tapmgat moti aiksenik. An keyet kwitnaŋ Sâl. ¹² Egaŋ tati geŋ kie kienok gikme geŋ ekmagen meti bedan ñokŋanen bemane zikatnaŋ ewe dolakŋaŋ beme ekmâtâlep.”

¹³ Amobotnaŋaŋ kegok dundume nâmti Ananiasiyaŋ ke nâme nukŋaŋ beme zeye, “Amobotnaŋ, am sambe ekŋenaŋ an keyet yaŋaŋ pigok manzeme nâyaŋ. Egaŋ Zelusalem mkaen amdine geŋ gapmâtmaip ekŋen ke egaŋ sambe penaŋ maindawalezin. ¹⁴ An ke sâpe sâpe bumbu an ñeŋaŋaŋ nâmpemti papia same mti Damaskas mka temaŋ pien animbindine geŋ sesewatgamti mandundumganup. Nin setn betn zamti mka katikŋaŋ ndatimti mesât kozan.”

¹⁵ Zeme Amobotnaŋaŋ zeye, “Geŋ ñepgat met an ke nen mulup an aikman. Egaŋ nâgât kwizet buŋamm mti am Zuda maŋgeen ku sokbembeŋaŋ ma amobotnaŋine ma Israeal am ekŋenmagen meti zemkawaŋ bemnewe keyet geŋ met ekti zikatnaŋ weyaŋpe. ¹⁶ Âpme nenn egaŋ kwizet buŋamm mmamti sek sindem tiwe keyet zet zikat sama ekbe.”

¹⁷ Zeme Ananiasiyaŋ mka zemâtâtpeye ke esemtenj met aikti mka keŋan moti betnaŋaŋ Sâl ñokŋanen bemti zeye, “Sâl notn bekan, Amobotnaŋ Zisasiyaŋ selen baen sokbemgame ekdak. Egaŋ neŋ kot zikadi mma ewe eegalen zemneme kolap. Egaŋ geŋ zikadi ekti Emetak Teŋmak bembeyet tazein.” ¹⁸ Zeme keyegak zikatnaŋ keŋangatanŋ angala galaŋaŋ pâpmaŋ nembon piyaŋ doloŋ zem topme zikatnaŋ weyaŋ ekti wati zeme Zisasiyet kwitnanen tu zulutpemt ¹⁹ bam tu meu same nimti windenŋaŋ timti ²⁰ keyegak Zuda am ilinaŋgalen sesewat mka sambe meti Zisasiyet yaŋaŋ zempalakŋaŋ bemti pigok zeye, “Zisas ek Kawawaŋgat Nemuŋaŋ penaŋ.”

²¹ Kegok zeme nâmti amnaŋ nâmtemtem mti zewien, “An kapiyaŋ Zelusalem mkaen daen an kwitn kapi kumti sesewatsame egaŋ indom walet mammaŋ naman pien koti kegogak animbi kwit keyegak kumti masewatsaip. Ekŋen kapi belin zamtimti sâpe sâpe bumbu an ñeŋaŋ ekŋenmagen indatimti mesât koge e wa an ikŋaŋ kapi manzeegit?”

²² Yaŋgut Sâlaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ke windenŋaŋbeŋ zemti amgat Zisas ek Kilais keyet yaŋaŋ weyaŋ diindomti zemâtâpme am Zuda Damaskas mkaen matatemien ekŋenaŋ zet ñen dunduduyet olati ñenjin penaŋ zime ²³ ekŋenaŋ ilinak ondedak mti Sâl kume gakikiyet zemtâwien. ²⁴ Zuda am ekŋenaŋ kegok zemti tambuyet ma msayet mka temaŋ keyet set biman baen damuŋ mtati Sâl topme kusenup zemti tapme egaŋ zapalin ke nâŋge. ²⁵ Kegok mme Sâlgat notnane Zisas nâmkiiŋepepeŋaŋ ekŋenaŋ tambusutanŋ buzak Sâl suasembeen weti kimbat enzuŋaset tegen timtati peme âlâlâlâlŋ zupman baen toweti mege.

Sâlañ Zelusalem mka teman mege

²⁶ Sâl egat yañanjan manântemien keyepmti egañ Zelusalem mkaen gilik zem meti am Zisas nâmkijpepenañ ekjenmak ondeksât mme ekjenañ egat nâme Zisasiyet kasa mamm wan an kapi nâmbien keyepmti ek kiñgatpeme ²⁷ Banabasiyañ Sâl tetimti ombemindendeñan ekjenmagen meti Amobotnanñan Sâl Damaskas selen sokbemsamti zet dunduye ma Sâlañ Damaskas mkaen moti Zisasiyet yañan winderanñen penañ zemâtâge keyet yañan zemkawan bemindame ekjenañ nâmâtât peme ²⁸ ekjenmak ke tati egañ Zelusalem am nâmkijpepemak ekjenngalen ondedakjinan kan katan meti Amobotnanñan kwizet bujanan winderanñen manzempalakñan beman. ²⁹ Mti Zuda am Glik zet manzemtemien ekjenmak Sâlmak zet zapat dolakñanñan zet mmo mtot mti Zuda Glik zet manzemtemien ekjenngat njanin zime set njan aikti Sâl kume gakikiyet nâmbien. ³⁰ Âpme am notnane notnan Zisas nâmkijpepenañ ekjenañ zapat ke nâmti Sâl wati Sesalia mka teman topeme Tasas mkaen mege.

³¹ Âpme Zudia ma Galili ma Samalia msalen am Zisas nâmkijpepenañ manje mambien ekjenmagen sisipepenañ ku sokbeye keyepmti ekjenngat tunguwinan sewakñanñan weme Emetak Teñan indapmukulem mimindeme nâmkijpepen gweñ gweñ kumti Amobotnanñan kandanajegak mambien. Âpme Am notnan Emetak Teñan kenin m elen beñ beme ekjenañ kot am nâmkijpepemak ekjenmagen tusume indama kume omba penañ beye.

Pitayan Lida mkaen an wesij njan mme dolakñan beye

³² Pitayan msat katan Zet Zapat Dolakñan Penañ mandindom metneti Zisas nâmkijpepenañ Lida mka msalen mamtemien ekjenmak kegogak met mamti Zet Zapat Dolakñan Penañ diindoye. ³³ Egañ mka keyetnan an njan kwitnan Inias ek setnan wesij bemberañan nup kan 8 pi egañ set mee bugan mebepin belak mkaen milam mawemtan. ³⁴ Yañ Pitayan an ke meekti pigok dunduye, “Inias Zisas Kilaisiyañ mme dolakñan benik keyet geñ wati sindi weyañ kutumbe.” Zeme egañ keyegak pututuk zemwati sinan bekan kutum bemti mebe kokot mge. ³⁵ Pitayan muwan kegok mme Lida am ma Selon am ekjenañ an wesij wati mepme ekti Amobotnan Zisasiyet nâmkijpewien.

³⁶ Âpme naman Zopa mka msalen imbi njan nâmkijpepenañmam mamtan kwitnan Tabita kwitnan njan Glik zeleset Dokas makumtemien. Egañ kan katan am sambe bee keñ taolet mimindamti am bekopsat notnan ola alat palen mamtemien ekjen indapmukulem mti maweyanñindemtan. ³⁷ Âpme Pitayan ewe Lida mka msalen keyegak mame kan keyegak imbi keyan zawat temañ mti gakime tuyañ sekñan zulutpenti met mka keñan sakñan gwaen mopeme weñge. ³⁸ Âpme Zopa mka ke Lida mka keyet sokjanit matatan. Keyepmti Zopa am nâmkijpepemak ekjenañ Pita Lida mkaen kotazin zeme nâmti ekjenañ Zopa an zut zemideme meti Pitayet zewun, “Lida am ekjenañ nit geñ gaikti sakwep mebegat zemndeme gaikmesâgât kolup.” ³⁹ Zemalu Pitayan milawatnan bekan mutuweti egetmak Zopa mkaen mebien. Met patan zeme keyegak wati Dokas mka keñan njan tedukñan gwaen peme weme tapmambien ke wati mopme imbi kwambet sambe ekjenañ Pita bembuluntati Dokasiyañ alik mamti kâlâwin teepman ma kwitnan kwitnan notnan sambe selim indamâge ke zikat samti si kundundu tapmmambien. ⁴⁰ Mme Pitayan am ekjen ke zemindeme zupman towepmâpme igak tot pedondom tati Kawawanñan dunduye. Dundum delan zemti zimosetnan imbi gakikinan tage keeset ekti zeye, “Tabita wat!” Zeme imbi gakikinanñan belak zemti Pita waekme ⁴¹ Pitayan met betname am nâmkijpepemak ma imbi kwambet ekjen indakumtetime kwapmâpme Dokas mme alik beye ke zikat indame ekti olojan temañ penañ mbien. ⁴² Âpme keyet zapatnanñan Zopa animbi sambe bee nâme delan zeme am sambe penañan Amobotnanñan nâmkijpewien. ⁴³ Mme Pitayan an njan Saimon soñgom sekñanñan kwitnan kwitnan notnan maweyanñan an keyelen mkaen kan teepmanik mawemtan.

10*Kawawanñan ensel njan Konelias sokbemsaye*

¹ Sisalia msalen Loma an njan mamtan kwitnan Konelias. Ek kasa kuku an 100 ekjenngalen an damunin. Ekjen keyet amnan “Itali ekjenngalen kasa kuku an” manzemtemien. ² Koneliasiyañ Kawawanñan nâme mobotnan beme ek mâti mamtan. Keyepmti egalen mkaen animbi mamtemien ekjenañ ilinsakwep Kawawanñan masesewatsamtemien. Âpme Konelias egañ ikñan Kawawanñan mene mene penañ mandundum samtan. Mti Zuda animbi bekopsat notnan indapmukulem omba penañ mamimtan. ³ Koneliasiyañ kegok mamimkwatnepeme kan njaniet Kawawanñan

ensel njanan gasiyet 3 kilok keyet kie kienok sokbemsanti egat kwitnanen kumti zeye, “Konelias!”

⁴ Zeme Koneliasianan ensel ekti wejanan mepme eksememu mtage tageyan yek beme yanqwesiye, “Amobotnan, zigok ze zemane nambi?”

Zeme Amobotnanan zeye, “Taolet mimindi ma dundundundi Kawawanmagen ilak mopme nap. ⁵ Keyet gejan an njan zempemane Zopa mkaen meti an njan kwitnan Saimon ma ikjan keyegak kwitnan njan Pita manzeip ke wati koti kapi koseip. ⁶ An ke opman Saimon songom seknanan milawat weyeyan egalen mkaen tazin. An keyelen mka nembu ganzenan penan baen matazin.” ⁷ Kawawanhalen ensel egan kegok zemti galan zempme Koneliasianan mulup anenet zut ma kasa kuku an njan mkanan ekdamu mmamti egan Koneliasmak ilizuzut Kawawanngat name mobotnan beme mamamtemun. ⁸ An ekjan ke zeme kopme zet weyan zematatindame namti Pita wasagat Zopa mkaen mebien.

Pitayan kie kienok muluwan mamananan njan ege

⁹ Ekjanan selen ke tapmetne peme tambume tambuyet eyo tusumti tapmetne metnepeme msat msame met Zopa mkaen patan zewien. Apme Pitayan kan keyegak tambunan dundundu mulup msagat mka duknan gwaen mowege. ¹⁰ Opmanngat imbinanan meu ewe tabume Pitayan mowege keyepmti egan meunngat wiselepman alanan beme kan keyet kie kienok kwileki njan pigok sokbemsame ege. ¹¹ Kululun gwaen ndandeme sangum teman waknan zulak zulak piyan kululun kerangatanan peme Pitamagen alalalan piyan toge. ¹² Sangum keyet kanan zit sepem igak igak ma nombe sepem igak igak ma age sepem igak igak piyan misik tapme toge. ¹³ Apme zet njan kapigok sokbeye, “Ele Pita, gejan wati ekjan kapi kumannti ni.”

¹⁴ Zeme Pitayan zeye, “Amobotnan, nejan kwitnan kwitnan kaban kapi niniyet zemkulmnenenan keyepmti nep ku kumannti nsap.”

¹⁵ Zeme zet ewe pigok sokbeye, “Kawawanan mme dolakanan bein ke gejan keyet mgasik zenzepin.” ¹⁶ Muluwan kegok sokbemsame sek tuk beme ekme beewan naman gilik zemti melesin kululunaganak mowege.

¹⁷ Apme Pitayan muluwan kie kienok ege keyet yanjan nanayet nanâ mulup teman tapmme kan keyegak Koneliasianan am zemindeme kobien. Ekjanan Saimon Pitayet timati angat mezeme mka zematatindame namti met egalen mkaen setokwakwalen tati ¹⁸ zewien, “Saimon Pita mka kapi tazin ma yek?”

¹⁹ Apme Pitayan ewe muluwan keyet yanjan nasagat nanâ mulup teman tapmmepme Emetak Tenan pigok dunduye, “Pita nanik, an tugan baen gagat kok tatimalip. ²⁰ Keyet gejan totindaikti tanja tangandi kutum weti ekjanmka mebagat namane nuknan beme namtemtem ku msenik. An ekjan ke nenn zemindema gaiksagat kolo.” ²¹ Apme Pitayan gwaengatanan toti sekekek matati ekjanmagen zupman toweti zeye, “An in kapiyan nagat tatnatimampo? In kwilekiyet kolo ze zeme nambi?”

²² Zeme pigok dunduwien, “Kasa kuku an njanan Konelias ek Kawawan sesewatsanti mama tenj mama Zuda am ekjanan egat name dolakanan mambein. Ek Kawawanhalen ensel tenj egan gejan gati egalen mkaen mepmann gejan zapat dundumane nanayelen dundume namti zemndeme gejan gaiksagat kotnup.” ²³ Kegok zeme namti Pitayan an ekjan ke mkaen indatim moti timbum mulunnti indatime wembienan msame wati mesat mme Zopa am namkinpepejan notnan ekjanan Pitamak an tuk kobien ekjanmak ilinsakwep mebien. ²⁴ Ekjanan Sisalia msalen mesat tapmetnepeme msat tambume tambuyet eyo metnepeme msame msayet meti Sisalia mkaen patan zewien. Apme Koneliasianan am sipbutnane kwep ma am notnane notnan zeme kopme eweranak ondekti ekjanngat posi tapmambien. ²⁵ Keyepmti Pitayan set kwaleti mka kanan mopme Koneliasianan kandanjan sokjanik met pedondom samti zemsesawatpeye. ²⁶ Apme Pitayan pigok dunduye, “Konelias wat! Nejan kegogak gejan nembon mkaengatanan amnegak.” ²⁷ Pitayan ekmak zet zenamambe ilisakwep mka kanan motneti am sambe tapme indikti ²⁸ Pitayan ekjanngat pigok diindoye, “In Zuda am nin am notnan belakanan ekjanmak metati zapat zenâ zenâ mimi ma ekjanmagen metatat keyet zemkatik bemberjan tazin ke ilin nap. Yanngut nejan Kawawanan kie kienok sokbemnamti an njanen bekanan nep ku zenzeyelen dinomti zemneme inmagen kapi kola. ²⁹ Keyepmti in nagat zet beme mege ke namti inmagen kokogalen namtemtem ku mban. Keyepmti in yanjan eneyet nazemtetiyi ze zeme nambi?”

³⁰ Zeme Koneliasianan dunduye, “Nejan muluwan njan pigok sokbemname ekti manepema kasup ilak tuk mezin keyet zema nambak. Ne gasijeniyet 3 kilok mee kok beme dundundu mulup tapmma an njan melakandunan satnan penan puyuk peyak piyan sokbemnamti ³¹ pigok dinoyan, ‘Konelias, Kawawanan dundundundi ma taolet mimindi ke ekti gagat

nâmgeme dolakñaj penaj bein. ³² Keyepm geñ Zopa mkaen am zemindemane an ñen kwitnañ Saimon Pita ke tetim koseip. An ke opmañ Saimon soñgom sekñajaj milawat weyeyaj egalen mka nembu ganzenan ke mawein kekok zemâtâtnap.’ ³³ Keyepm neñ an tuk kapi zemindema geñmagen kopmien. Âpme geñ zetn gawepumti kodak keyepm neñ gâgât nâma dolakñaj bein. Kawawañgat zimosetnañ ondekti tatnupgat geñ Amobotnañaj zet zigok zemkawañ bem game timti kodak ze zemâtâtndamane nâsenup.”

Pitayanj Zet Zapat Dolakñaj Penaj diindoye

³⁴ Zeme Pitayanj yañbemi pigok zeye, “Kawawañ egaj am segeset nâmdeme mobototot ku mambein ke nâmkijpeyap. ³⁵ Yañgut msat sambe am kwi ekñenaj Kawawañgat kandañan meti mama mimi teñ penaj mti mamaip. Am ekñen keyet Kawawañaj tikñaj manâmindein. ³⁶ Am sambe nin kapiyelen Amobotnañ Temaj Zisas Kilais ek nâmkijpemi Kawawañmak mama sewakñaj mmamayet Kawawañaj ikñaj keyet zetnañ Isael am ninmagen zemkawañ bemndaye e in nâmtalip. ³⁷ Zânañ am tu zuluti Kawawañmak tusumti mama keyet yañaj diindom kwage. Keyet sekñan gwaen Zisasiyañ Galili msalen yañbemi kwitnañ kwitnañ nukñajbeñ mpeme keyetnañ Zudia msat sambe bee eyo palakñaj bemekoge. ³⁸ Âpme Zisas Nasalet mkaengatnañ ek Kawawañaj winde ma Emetak Teñ same egaj Zuda mka katañ mekotu am keñ taolet mimindaye ma Sadañaj am mme wesij bemberaj ma am notnañ keñin mme yuñgume mamtemien eboñ eboñ e Sadañ mâpme mepme mme dolakñaj bewien. Kawawañaj ekmak tati mukulem kekok mme mulup temaj temaj sepem kekok mkwage. ³⁹ Âpme Zuda am ningalen msalen ma Zelusalem mka temanen kwitnañ kwitnañ mge ma zet zemkwatnapeme Zuda am ekñenaj ñenzinziñ mti tep palen kumasasok perne gakiye ke nin ekmâtâbenn. ⁴⁰ Âpme sekñaj sumen met beme sumen ke kasup tuk wenepeme bamgat Kawawañaj mme gilik zemti wati sokbemndam galañ mkwage. ⁴¹ Wa ke am belakñaj ekñenmagen penaj ñen ku sokbeye. Egañ gakikiengatnañ gilik zem wati am zapañan dolakñaj zenze am Kawawañaj eweñan ndaige nin etaj sokbemndame nin ekmak meu nimti zenâ zenâ kwep mbenn. ⁴² Âpme Kawawañaj ek mmoti am gakikiñaj ma alik mamanup ningalen zemdelaj zenze an onzempeye. Egañ mosâti nin ikñajgat zet zapañaj ke nin am msat katañ zemkawañ bemindandayet mulup zet ndamti moge. ⁴³ Âpme am ñenaj egat nâmkijpewe beme Kawawañaj egat pemberajgat mti yomin zulutindewe. Ewañan golañ zenze an ekñenaj zet kekok zemkwabien.”

Koneliyasiyelen mañge ekñenaj Emetak Teñ tiwien

⁴⁴ Pitayanj zet kekok diindomambe tapme Emetak Teñaj toti am nâmti tapmambien ekñengat keñinan gak zemti tage. ⁴⁵ Âpme Zuda am nâmkijpepemak notnañ Zopa mkaengatnañ Pitamak mebien ekñenaj ekme Kawawañaj am Zuda mañgeen ku sokbemberaj ekñenmagen eyo Emetak Teñ indame ⁴⁶ ekñenaj zet ñande igak igak zemti Kawawañgat kwitnañ mwat zemsesewatpeme ekñenaj indikti nâmtetem temaj mbien. ⁴⁷ Âpme Pitayanj zeye, “Nin ilak Emetak Teñ timti Zisas Kilaisiyet kwitnanen tu zulubenn keyepmti am ekñen kapi kekok Emetak Teñ ilak tiyo. Âpme nin naman kwilekiyet Zisas Kilaisiyet kwitnanen tu zululugat añañalan indesenup?” ⁴⁸ Kegok zemti Konelias ikñaj ma amñañe ekñen bee Zisas Kilaisiyet kwitnanen tu zulutindeme Pita añañalme kasup mulup mimi notnañ pi ekñenmak ke ewe tati Zet Zapat Dolakñaj Penaj diindomkwage.

11

Pitayanj ikñajgat yañaj am nâmkijpepeñinmak ekñengat diindoye

¹ Ombemindendañaj notnane notnañ ma am nâmkijpepeñinmak Zudia msalen mambien ekñenaj am Zuda mañgeen ku sokbemberaj eyo Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñaj nâmti mkitik zewien keyet zapañaj mme nâmbien. ² Keyepmti Zuda am nâmkijpepemak Zelusalem mkaen mamti am sekñin butnañ antitiyet zet winderaj mamimtemien ekñenaj Pitayanj am ekñen ke sekñin butnañ antitipinj belak indemti gilik zemkopme ekti nâme ñep ku beyeyepmti Pita mtopenmti pigok zewien, ³ “Geñ kwilekiyet am Zuda mañgeen ku sokbemberaj sekñin butnañ ku antitiñaj ekñengalen mkaen met mamane ekñenaj tu meu kileñ game mti manimtemanan.”

⁴ Kegok zeme Pitayanj kwitnañ kwitnañ sambe am ekñen kaimdemagen sokbemindaye keyet yañanen baengatnañ yañbemi pigok zemâtâti zemkawañ bemindaye. ⁵ “Neñ Zopa mkaen dundundu mulup tapmma kie kienok Amobotnañaj muluwañ kapigok zikat name ekban. Kuleki ñen sañgum temaj keboñ busiliñaj zulak zulak piyañ kululuñen gwaengatnañ âlâlâlâr neñmagen totapme ⁶ ne keñan baenen weyañ ekbanen keyet keñan soñgom didikñajgatnañ sepem igak igak ma nombe sepem igak igak ma age sepem igak

igak piyan kejan beke misik tapme ekban. ⁷ Âpme nejmagen zet njen kapigok sokbeme nâmban, 'Pita, geŋ wati kwitnaŋ kwitnaŋ kejan tazin ke tim aŋti ni!'

⁸ Âpme nej zet ke nâmti zewan, 'Amobotnaŋ, nej kwitnaŋ kwitnaŋ zemkulumneneŋaŋ ma bekanan kebon ku maniap, yek penaŋ.'

⁹ Kegok zema kululuŋengatnaŋ zet njen ewe kapigok sokbeme nâmban, 'Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mme dolaknaŋ bein ke geŋ ku zemtalat.' ¹⁰ Zet kegok sek tuk zeme nâma naman kwitnaŋ kwitnaŋ beewan gilik zemi sembe melesin kululuren mowepme ¹¹ keyegak an njen Sisaliayetnaŋaŋ an tuk kapi zemindeme nej naiksâgât mka nej matatemanen ke kot tapme ¹² Emetak Teŋaŋ nâgât pigok dinoye, 'Geŋ toti am kot talip ekjen kemak mebegat nâmtemtem ku msenik.' Kegok zeme nej toindikti ekjenmak mesât mma am nâmkijpepemak an 6 ekjenaŋ napmât meti nsakwep kasa kuku an njeŋaŋ Konelias egalen mkaen mowepmann ¹³ egaŋ zapat kapigok dinndoye, 'Nâlen mkaen Kawawaŋgalen ensel njeŋaŋ kwati pigok dinop. Geŋ am zemindemane Zopa mkaen meti an njen kwitnaŋ Saimon Pita ek wati kopme ¹⁴ egaŋ zet zeme nâmti geŋ ma manŋendine in nâmkijpepe aikme Kawawaŋaŋ in yomengatan gilik zemindatiwe.' ¹⁵ Âpme nej Zet Zapat Dolaknaŋ Penaŋ diindomambe tapma eweŋaŋ Emetak Teŋ ninmagen toge sepem kegogak ekjenmagen topme ¹⁶ nej kwitnaŋ kwitnaŋ ke ekti Amobotnaŋaŋ zet pigok zeye ke otnâmban, 'Zânaŋ animbi tu etaŋ zulutindeye âpme nej Emetak Teŋaŋ keŋinaŋ bemisikindewap.' ¹⁷ Keyepmti nin Amobotnaŋ Zisas Kilais nâmkijpepmti zet zapatnaŋ dolaknaŋ zemkawaŋ bemindamann egaŋ nin Emetak Teŋ ketalasim ndaye sepem kegogak egaŋ Emetaknaŋ Teŋ ketalasim indame nej bukabonaŋ zigok Kawawaŋgat zemkulumpewak."

¹⁸ Kegok diindome ekjenaŋ zet ke nâme penaŋ beme Kawawaŋgat zemesesewatpemt i pigok zewien, "Kawawaŋaŋ am Zuda manŋeen ku sokbembeŋaŋ ekjen kegogak yomengatan keŋ gilik zenze aikti mama kanzizit keyet toŋaŋ bembeyet eyo tatnâmindein."

Antioŋ mka teman Zet Zapat Dolaknaŋaŋ palaknaŋ beye

¹⁹ Stiwen kuwien kan keyet am nâmkijpepemak Zelusalem mkaen mambien ekjenaŋ ke ekti sekjin zime msat kataŋ kalaŋti kilen mekobien. Notnaŋaŋ beŋaŋ Pinisia msalen mepmâbien ma notnaŋaŋ Saiplas msalen mepmâbien ma notnaŋaŋ Antioŋ mka teman mebien. Kegok mekoti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolaknaŋ Zuda am eweŋaŋ meti msat ke mamaŋaŋ ekjenmak ilinak etaŋ zenâ zenâ mti mamamtemien. ²⁰ Yaŋgut am nâmkijpepemak notnaŋ Saiplas msalen ma notnaŋ Sailini mka teman Zuda am nâmkijpepemak mambien notnaŋ ekjenaŋ Antioŋ mka teman meti am Zuda manŋeen ku sokbembeŋaŋ ekjen kegogak Zisasiyelen Zet Zapat Dolaknaŋ Penaŋ diindome ²¹ Amobotnaŋgalen windeyaŋ ekjenmagen sokbemindame am sambe penaŋaŋ nâmkijpepe aikti Amobotnaŋmagen tsumâbien.

²² Keyet zet zapatnaŋ Zelusalem mka teman met patan zeme nâmti Banabas zempeme egaŋ Antioŋ mka teman meti ²³ indikme Kawawaŋgalen keŋ taoletnaŋ ekjenmak tapme indikti nâme dolaknaŋ beme keŋinaŋ Amobotnaŋmagen ewe kaliŋaŋ bemtatagat nâmti animbi sambe zemgwatnaŋ mimindeye. ²⁴ Banabas ek an dolaknaŋ nâmkijpepeŋaŋ temaŋ ma Emetak Teŋaŋ egat kejan bemisik matatan. Keyepmti Zet Zapat Dolaknaŋ Penaŋ zeme am sambe penaŋaŋ nâmti nâmkijpepe aikti Amobotnaŋmagen ewe tsumâbien.

²⁵ Âpme Banabasiyaŋ Talasas mkaen Sâl eksâgât meti ²⁶ meaikme ilisakwep gilik zemi Antioŋ mkaen kot i Antioŋ mkaen animbi nâmkijpepeŋaŋ sambe ekjenŋat tuŋguwinan ke nup kan kwep mamti am Zet Zapat Dolaknaŋ Penaŋ diindom zikat indam mamtemun. Âpme kan keyet am Kilais nâmkijpepeŋaŋ ekjenaŋ yaŋbemi kwilin Kilaisiyelen am manŋe ke kuwien.

²⁷ Kan keyet golaŋ zenze an notnaŋ ekjenaŋ Zelusalem mka temaŋ katikpemt i Antioŋ mkaen kobien. ²⁸ Âpme golaŋ zenze an kobien ekjenŋat tuŋguwinanŋatnaŋ an njen kwitnaŋ Agabas. Ek Emetak Teŋaŋ zet kejanen bempeme egaŋ ondedak temaŋ njeŋiyet motati msat sambe kamber temaŋ sokbewe keyet zet zapatnaŋ diindoye. Yaŋ maneti Loma amobotnaŋ Kolodiasiyaŋ manŋe kan keyet zetnaŋ zeye keyet penaŋaŋ sokbeye. ²⁹ Keyepmti am nâmkijpepemak ekjenaŋ Zudia am nâmkijpepemak noline indamukulem mimiyyet zenâmti ³⁰ am kwep kwewaŋ mânewin taindaye kataŋ sepem minok ondek bemti Banabasimak Sâl zemideme egelaŋ mânep ke timti Zudia msalen am nâmkijpepemak ekjenŋalen an njeŋajine mambien ekjenmagen mmebun.

12

Elolaŋ Pita mka katiknaŋ mepeye

¹ Âpme Elolanj yanbemi am notnaj nâmkijpepemak indom walet mti notnaj belak mka katikñan timet indeye. ² Elolanj zeme kasa kuku an ekñenaj Zems Zângat datnaj ek wanam kukñanbeñan omeseleme gakiye. ³ Eganj muluwanj mgasik kekok mme Zuda am ekñenaj set keyet nâme dolakñanj beme indikti keñin wapme Pita kekokgak Angalalanj Kendoyet atamti mka katikñan mepeye. ⁴ Pigok nâmti mepemti kasa kuku an 16 kapi indeme damuj mammatemien. Ke tapme nin Angalalanj Kendo kapi tapmann delanj zeme naman keyegak tusumti Nupmamanj Yispiñ Manimtemien Kendo ke yanbemtati keyet kuma gakiwe zemti wati mepeye. ⁵ Âpme am nâmkijpepemak ekñenaj Kawawanaj Pita mka katikñanen mukulem mpepeyet dundundu mulup mene mene mkwabien.

Pitayanj mka katikñanjanatnan kwatoge

⁶ Elolanj Pita wati zelen onzemepeyelen kananj sanjen nokjan tapme tambu keyet kasa kuku an zulanj nembet nembet tati damuj katikñanjan mmalu egetgat tunjuwidan sen katikñanjan zulanj zampepeñanj beye melesinj tawemañge. Âpme kasa kuku an notnaj ekñenaj setokwakwalen baen damuj katikñanjan mti tapmambien. ⁷ Âpme keyegak Amobotnanjan galen ensel ñenanj mka keñan ke belak sokbemtapme busatnanjananj mka keñanj bee mbusatnanj bemti tage. Âpme Kawawanjan galen ensel keyanj Pita butemti zeye, “Pita, sakwep wati dendanj tat!” Zeme Pitayanj dendanj pututuk wapme setnanj betnanj sen katikñanjan zampepeñanj ewan belak puluk pilik pemti topmânge. ⁸ Kegok mme Kawawanjan galen enselanj Pitayet zeye, “Pita, geñ bitimdi weyanj zamti set wewedi weti melakandunji teepmanj mti pemane topme napmât kot.” ⁹⁻¹¹ Zeme Pitayanj zeye kekok mti Amobotnanjan galen ensel ke mâti ilisakwep kasa kuku an notnaj ekñenaj setokwakwat ñenanj gwaen damuj mti tapmambien ke topmalu set ikñanj dâlânj zeme toti met namanj sekekek ñen towepmalu e kekokgak ikñanj belak dâlânj zeme toti eyetnanj met kimbatgalen sekek aen temanj ke mepmalu belak ikñanj etanj ñandeme zupman baen toti mka temanen meibun. Amobotnanjan galen enselanj Pita wati kwitnanj kwitnanj mmege ke Pitayanj nâme kapi penanj tapmiap ma belak kie kien tapmiap mene kekok otnânge. Selen metneti Amobotnanjan galen ensel eganj galanj zemti mepme Pitayanj keyegak keñanj tenj peme nâmti pigok nânge, “Penanj sukwep pi neñ nâmtâlâp. Amobotnanjan galen ensel ñen zempeme toti eganj Elotgalen belenganatnan ma Zuda am ekñenaj neñmagen kwitnanj kwitnanj mnasâgât mimien keyetnan nanjanjanji natozin.”

¹² Eganj kekok otnâmti keñanj yayanj kwapme met Zângat mananj Malia egalen mkaen memoge. Am nâmkijpepemak sambe ekñenaj egalen mkaen ke ondek tati Pitayet nâmti dundundu mulup tapmambien. ¹³ Âpme Pitayanj moti setokwakwat zupmaset baen kwat set tonñanj takume mulup imbi namba kwitnanj Loda eganj am pe kwiyanj set tonñanj kwatakuin zemti eksâgât koti ¹⁴ Pitayet zet ñandanjan nâmti segeyak mti set kwalelepiñ belak mka keñanj gwaen meti am notnaj tabiangat pigok diindoye, “Pitawan kolewanj kamba tazin.”

¹⁵ Zeme ekñenaj zewien, “Keñdi kilenj beme tazenik! Pita pi mka katikñan daen tazin.”

Zeme eganj zekañkanj mti zeye, “Penanj sukwep ek kamba kotazin.”

Zeme ekñenaj zewien, “Bati ke ensel ñenanj mene kotapme ekti kotazenigat.”

¹⁶ Âpme Pitayanj ewe set tonñanj giñginj kupenjan tapme ekñenaj meti set kwaleti ekti wenjin mepme zezebanjan omba mbien. ¹⁷ Âpme Pitayanj ekñenaj zet temanjan temanjan ku zenzeyelen nâmti belak belanj sesepmanj mti zemkulumindeye. Mti eganj Amobotnanjan mka katikñanjan galen gilik zemti angalanj peye keyet zet zapat mimindamti zeye, “In meti Zems (Zisasiyet meniñanj) ekmak am notnane notnanjanjat zet zapat kapi met miindaseip.” Kegok zemindemti toti naman msat butnaset ñen mege.

¹⁸ Âpme tambunanjan penanj kasa kuku an ekñenaj wati Pitayet ekme yek beme wenjin mepme zewien, “Ege! Pita pi zigoset melep?” Zemti tokwatimabienanj yek beme zet beme ¹⁹ Elotmagen mepme eganj nâmti kasa kuku an notnaj ewe zemindeme Pita aiikgalen tokwat timabienanj yek beme kasa kuku an 16 Pita damuj mti tabien ekñen met indatimti zet muluwen met indeme zet zesât olabiengapmti Elotgat mezeme eganj zemdelanj zemindeme Pitayet munduman ekñen ke indome gakiwien. Elolanj Zudia msat pemti Sisalia mka msalen topmaneti gilik zem kokogat nâmti towege.

Amobotnanj Elot gakiye

²⁰ Kan keyet Elolanj Taia ma Saidon animbi ekñenjan ñenzinjan teman mimindeye. Keyepmti animbi sambe mka keyetnanj ekñenjan temakwep bemkoti meluwanj damujan Balastas ekmagen mot zet zemti ñenzinjan kapi yek bembeyelen nâmti eganj indatimti amobotnanj Elotmagen mepme zelin weyanganjat nâmti zet kelakñanj mpewien. E yanjan kapigogat ekñenjan Amobotnanjan galen msalen ke meti meu makwitimtemien keyepmneti

egan setnañ bekekme olati meuyet gakiwanupmagen zemti yayañ mti muluwañ kekok mbien.

²¹⁻²² Âpme Elolañ yanñkwesisinjin keyet dopmañ gilik zemindandayet nâmti kan be-mindaye ke dançome amobotnañgalen miak miak sopmañ ke mti amobotnañgalen mundumen mototati zet tadiindome am sambe ekñenañ kaliañ temañ kumti zewien, “Zet kapi dolakñañ penañ Kawawañañ manzein keyet katañ penañ tazein.” ²³ Kegok zemesesawatpeme Elolañ ikrñañgat nâme mopme Kawawañgat nâme tototnañ beye keyepmti kan keyegak Amobotnañgalen ensel egañ nâmbekam bempeme binañ keñanen inkkume gakiye.

²⁴ Kegok mme Kawawañgalen zelañ windenjañbeñ palakñañ bemti msat katañ mekoge.

²⁵ Âpme Banabasimak Sâl egełañ Zelusalem mka temanen mulup zemidendenjañ ke mmalu delañ zeme egełañ Antiok mkaen mesât mti Zân Mak ek watî ilinsakwep mebien.

13

Banabasimak Sâl Kawawañgalen mulup mimiyet zemideme mebung

¹ Antiok dapmelañge keyet keñañ golañ zenze an ma an zikat indanda kapigogañ mambien: Balabas ma Simion an sopmañ makumtemien ma Lusias Sailini mkaengatnañ ma Manaen ekmak amobotnañ Elotmak egełañ ilinsakwep zenzelim mamti same mbun ma Sâl am ekñen kogañ ke mamti mulup mamtemien. ² Ekñen keyañ meuzemkulumpemti Kawawañmagen keñin ondek bemti sesawatpemti tapmambien. Âpme Emetak Tenjañ ekñengat zeye, “In Banabasimak Sâlmak ideme egełañ neñ mulup mimiyelen nâmti zewan ke met mbalup.”

³ Ekñenañ meuzemkulumpemti dundundu muluwen an zut eget ke Kawawañjañ mulup keyet ombem idep nânâyet tati eksokbemti belinan ñokñidan atamti mulup ke mimiyet zengwatnañ mimidamti ideme mebung.

Saipalas msalen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ zemkawañ beye

⁴ Emetak Tenjañ zemideme egełañ meti Selusia mkaen toweti wañga ñen mti msat nembu tungupman tageen kwitnañ Saipalas ke meti ⁵ egełañ mka ñotakñañ Salamis ke mot patañ zemti Zuda am ekñengalen sesewat mka tapmege katañ meti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ zemkawañ bewun. Zânañ eget idamukulem mti ilinsakwep mulup mbien.

⁶ Ekñenañ msat ke meti Zisasiyelen Zet Zapat Dolakñañ zempemalu mane mane nembet daen mka ñen Papos ke patañ zemti mka keyetnañ Zuda ankbamb ñen aikbun. Kwitnañ Bal Zisas an keyañ ikrñañgat, “Neñ golañ zenze an” kokog manzemtan. ⁷ An keyañ msat keyelen gapman ñenañ kwitnañ Selegias Pâlas an kemak notn notn mmamtemun an ke nânâñañ temañ penañ. Amobotnañ temañ keyañ Banabasimak Pâlañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ dundumalu nânâyet nâmti idazemtetime kobun. ⁸ Yanğut ankbambuk Bal Zisas kwitnañ ñen Glik zeleset Elimas makumtemien an keyañ amobotnañ temañ egañ Sâlmak Banabas egełañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ ke zemalu nâme penañ ku bembeyelen timyape yape zet notnañ dunduye. ⁹ Yanğut Sâl kwitnañ ñen Pâl manzemtemien an ke Emetak Tenjañgalen windenjañ keñanen misik tapme Elimas zikat memur ektati zeye, ¹⁰ “Sadangañ nemuñjañ, geñ mama teñ keyet kasa mpemti am tetimaemae omba mimindamti Kawawañgalen zet pi imkwatamane belakñañ penañ mambein. Geñ mama mimi bekanaj ke geñmagen omba penañ gak zem tazin nânik! ¹¹ Keyepmti alak Amobotnañ Kawawañjañ betnañjañ zikadi enzunğeme beñañ besem. Âpme geñ kasup ñen eekpñin mane pemane kan sambe mebe.”

Pâlañ zet kekok zeme keyegak sakwep zanza kebonjañ tot Elimasiyet zikatnañ bekekme tambusosok beme Elimas zikatnañ eksât olage. Mti, “An ñen aikma napbetnamti set zikat name mebi,” zemti olati bemanzat mege. ¹² Muluwañ kekok sokbeme gapman an ñenañ keyañ Amobotnañ Zisasiyelen windenjañ temañ ke ekti nâmtentem temañ mti Zisasiyelen zet keyet nâme penañ beme Zisasiyet nâmkijpeye.

Pâlmak an notnañ Pisidia msalen meti Antiok mka teman mulup mbien

¹³ Pâlmak am notnañ ekmak mebien ekñenañ Papos mka ke peme tapme wañga ñen mti Pampilia msalen Pelga mka temanen ke mebien. Âpme Zânañ ekñen katikindemti igak Zelusalem mkaen gilik zemti koge. ¹⁴ Âpme ekñenañ Pelga mka ke peme tapme naman Pisidia msalen meti Antiok mkaen ke mulup mti manepeme Sabat tagoñgo kan ke beme Zuda am ekñengalen sesewat mkaen motati ekme ¹⁵ ekñenañ Mosesiyelen zii zet ma golañ zenze an ekñenañ zet kuwien ke maiñ mepme delañ zeme sesewat mka keyet ñenañ ekñenañ Pâl ma amñane mototabien ekñengat pigok indayanñkwesiye, “Notnne, in animbi kapi zengwatnañ mimindendeyelen zet ñen mti talip beme kwatati diindome nâit.”

16 Zeme Pâlanj wati belanj sesepmanj mti zeye, "Israel am ma am notnne Zuda manjeen ku sokbemberanj in Kawawanjat masewatsaip, in wakjnj weyanj bemti tapme zet kapi zema nâit. 17 Israel am ningalen Kawawanj eganj yejsokjne ekjnen ikjanjat zapat penanj indaombemindeye. Yanj ekjnenj Izip msalen luej mamti omba penanj sokbem sambelerjti mame Kawawanj Kenan msalen indatimti kosât tati eganj Izip amobotnanj Palaomagen menok sepep igak igak mme ekti kinjatnâmindeme Izip msat pemti mebien. 18 Selen msat tunjupmanj indatim kopme ekjnenj mobotnanj msamkobienanjgut eganj sewakjanj mti indadamuj mamimkotnepeme nup kan 40 bepi set tunjupmanj ke delanj zeye. 19 Kan keyet Kenan msalen am manje 7 bepi Kawawanj indaasekti ekjngalen msat ke yejsokjne ekjngat indame ekjnenj msat ke tonj bemti mame 20 nup kan 450 kekok delanj zeme keyet baman gwaen Kawawanj zemdelanj zenze an notnanj indaaike ekjnenj mamti amgat zelin nâmti maindamusuwat indemkwatnapeme golanj zenze an Samuulijan sokbemi mulupmanj mkwage. 21 Zuda manje ekjnenj amobotnanj njan aikiगत zeme Kawawanj Benzamingalen manjeengatnanj an njan Kis egat nemujanj Sâl ek aikindame eganj Amobotnanj mulup mti indamamkwatnepeme nup kan 40 pi delanj zeye. 22 Yanjut naman Kawawanj ikjanj zempemti mundumanen Dewit ek nâmpeme amobotnanj tapme zeye,

'Nej Zesiyet nemujanj Dewit ek ekma dolakjanj penanj beme keyepmti amobotnanj mamayelen nâmti aiga. Eganj nâlen njoktik ke mâti keyet katanj mulupmanj mbe.'
(1 Samuel 13:14; 15:23, 26, 28; 16:1, 13)

23 Kawawanj amobotnanj Dewit egat sokjanj njan sokbemi Israel animbi sambe yomengatnanj gilik zemti indatitijet Israel am zetik mimindeye keyet penanj Zisasiyanj kot sokbeye. 24 Ewejanj Zisasiyanj mulupmanj ewe mimipij tapme Zân tu zululut ananj njanj yanjbemti Israel am ekjnenj mama miminjanj bekananj ke katikpemti kenj gilik zenze aikme tu zulutindendeyet zetnanj windenjanjber diindom kwage. 25 Zânanj Kawawanj mulup zempye ke mmepep ilak delanj zenzeyelen bududuk beme am pigok indayanjkwesiye, 'In nâgât nâme kwi mambeyap? Wa in nâme nej an njan kokogalen damuj mamip ke bein? An ikjanj ke ewe bam daen takozin an bekebonj beke nej bukabonjanj elenn sama time njep ku bewe.'

26 Ip notnne Abalaamgat injsokjane ma notnne Zuda manjeen ku sokbemberanj Kawawanj masewatsaip ingat pigok zema nâit, an yomengatnanj gilik zemdadagat zenzenanj e ninmagen sokbembeyet nâmti zenzenanj. 27 Yanj an ke sokbeme Zelusalem animbi sambe ma an njanjanjine ekjnenj an yomengatnanj gilik zemdatitijet koge elak an kapi kekok nânâpij ma ekjnenj kâtnânâ kendo katanj golanj zenze an ekjnenj an kapiyet meluwanj miminjanj mamainj kwatnup ke an kapi e nâmâtâpij belak etanj ekandatpemti kume gakiye. Kegok mme golanj zenze an ekjnenj zet meluwanj mbien bee penanjmak etanj bemâge. 28 Zuda am ekjnenj an keyelen myunggunjanj njan gakiyiyelen katanj ku aikbien yanjut ekjnenj egat njezinjanj etanj mpemti amobotnanj Pailelanj zemdelanj zeme kume gakiyiyet zekanjkanj penanj mbien. 29 Kegok mme golanj zenze an ekjnenj an kapi muluwanj kapiwok msameti kume gakiyiyet zetnanj ewejanj meluwanj mkwabien keyet katanj am ekjnenj tewen kumasasokpewienanj mâtâpmti am sumen met bewien 30 yanjut Kawawanj am sumengatnanj mme gilik zemti wage. 31 Ârpe am nâmkijpepemak notnanj ekmâti Galili msalengatnanj Zelusalem mkaen mebien. Ekjenj kemagen Zisasiyanj gakiyiyatnanj gilik zem wati sokbemenzilim sokbemenzilim mamkwatan. Am ekjnenj keyanj keyet zapatnanj am diindom kwabien. 32-33 Kawawanj yejsokjne ekjngat Nemujanj penanj peme togotat zetik mimindeye keyet penanj elak ningalen kanen kapi Nemujanj Zisas gakiyiyatnanj mme wage keyepmti Banabasimak nit inmagen kapi Zet Zapat Dolakjanj ke mti koti tazelup. Keyet zapatnanj Kawawanjalen Zet Itnanjanj Sam tunjupmanj zut keyet kenjanj meluwanj kapiwok miminjanj tazin,

'Gej Nemunn penanj alak nej gâgât Bipi penanj beyap.' (Sam 2:7)

34 Zisas gakiyiyatnanj gilik zemti wageyanj njan ewe gakimti ku sambuwe. Keyepmti Kawawanj keyet zet kapiwok zeye,

'Nej Dewitnagen zetik mban keyet penanj kwitnanj kwitnanj dolakjanj in indamâbap.'
(Aizaya 55:3)

35 Naman Kawawanjalen Zet Itnanjanj Sam ikjanj keyegak pemanj njan naman pigok zein, 'Gej Andi Tenj ek kilenj pemane msalen njep ku sambuwe.' (Sam 16:10)

36 Amobotnanj Dewitgat yanjanj pigok nânup. Dewilanj Kawawanjalen am mambien ekjenmagen Kawawanj mulup zempye ke ekjngat tunjuwinan mmeti gakime sekjanj mti yejsokj notnanj indabewien mundum keyegak mebeme sekjanjanj msalen ke sambuye. 37 Yanjut Zisas ek Kawawanj mme gakiyiyatnanj gilik zem wage. Ek sekjanj msalen ke ku sambuye. 38 Keyepmti notnne in pigok penanj nâseip. Nin ingat zet sosok

zengkawan bemti kapigok manzenup. Yom delan zenzeyelenset e Zisasmageset etan tazin. ³⁹ Mosesiyelen zii zet sambe ke gawepumti mame Kawawanaj keyet mti yomin ku makatipein yek. Am sambeyan Zisas ek kwep namkinpemenjut Kawawanaj egat mti yomin nep makatipein. ⁴⁰ Golan zenze an nenan Kawawanaj zet kapigok zeme namti meluwan pigok mge. Ke penanaj inmagen sokbewemagengat weyan eksemti mambep. Kawawanaj ekjengat pigok zeye,

⁴¹ 'In nâp, neŋ nukŋanj temanj inmagen sokbewe keyet zapatnanj diindomanjut in zetn nâme pepesut mambain ma neŋ am nen zempema koti zapat keyegak diindome e kegogak zetnanj nâme pepesut beme neŋ mamimtotneip. Keyepmti neŋ kwitnanj kwitnanj nukŋanbenj penanj inmagen sokbembeyet zewan ke pema kopme in ekti kinŋati gakim temebeb!' ” (Habakuk 1:5)

⁴² Pâlan zet kegek zeme delan zeme Banabasimak egelanj toti kwawesât mmalu animbi sambeyanj zewien. It kot Sabat tagonjo kan nen tabanuwen zet ikŋanj kapiyegak ewe tusumti zemâtpmalu nâmbanup. ⁴³ Kegok zemti sesewat mkaengatnan aseki toti Zuda am ma am Zuda manjeen ku sokbembenaj Zudayelen nâmkinjpepe keyet katanj nâmkinjpepiti mamananj ekjenan Pâlmak Banabasimak idapmât mepme egelanj gwatanj zet diindomti Kawawangalen keŋ taoletnanj ekjenmagen weme ekjenan eegalen mulupmanj mti mamayeti diinduwun.

⁴⁴ Naman Sabat tagonjo kananj neniyet mka temanj keyelen animbi sambe penanaj Kawawangalen zet nâsâgât sesewat mkaen kwaweti bemisik tabien. ⁴⁵ Âpme Zuda sesewat mka keyet kenan nenan mambien ekjenan ekme animbi sambe penanaj kwaweti weme indikti nâmbekam bembe mimindemti ekjenan Pâlmak Banabas egegat zelit windenanj mtoidendeyet namti zentalalat zet zewien. ⁴⁶ Kegok mme Pâlmak Banabasiyanj zet windenamben ewe pigok zewun, “Israël am in zet kapi nenan diindome nânâyelen zenzenanjanjut in bankumpemti mama kanzizit mama keyet wisat mnup zeipgapmti nep nit in katimindemti am Zuda manjeen ku sokbembenaj ekjenmagen etanj mulup mmann nâmbep. ⁴⁷ Amobotnanj pigok zemndeye, ‘Nen am Zuda manjeen ku sokbembenaj ekjenmagen busatnanj mti mebegat zemindeyap. In msat sambe tapmezinen mekoti animbi indapmukulem mimindeme nâgât nâmkinjpep neme Kawawanaj yomengatnan gilik zemindatiwe.’ ” (Aizaya 49:6)

⁴⁸ Âpme am Zuda manjeen ku sokbembenaj ekjenan zet ke namti olojen temanj mti Kawawangat wisikŋ zewien. Âpme am mama kanzizitgat zapat bembeyet Kawawanaj ewenjan nâmindeye ekjenan zet zapat dolakŋanj namti nâmkinjpepewien.

⁴⁹ Mme msat keyet kenan Amobotnanj Zisasiyelen Zet Zapatnanj Dolakŋanj palakŋanj bemti mekoge. ⁵⁰ Yanjut Zuda am sesewat mka keyet nenan mambien ekjenan mka keyelen imbi kwizet bujamin temanj Kawawangat mandundumtemien ma an nenan notnanj ekjengat kenin walapme ekjenan Pâlmak Banabas idapmâpme msat ke pemti belakŋanj mebun. ⁵¹ Egelanj Aikoniam mka msalen mesât tati mama miminjŋ bekananj ke timti mamayeti nâmindemti selidanjalen kakalakŋanj ke kapupmalu mka keyegak topmâpme mebun. ⁵² Âpme naman am notnanj Zet Zapat Dolakŋanj ke namti Zisas nâmkinjpepewien ekjenan olojen palenagak mame Emetak Tenanj ekjengat keninan bemisik tage.

14

Pâlmak Banabasiyanj Aikoniam mka temanen mulup mbun

¹ Egelanj Aikoniam mka teman ke meti muluwanj sepemanj kapigok mbun. Egelanj Zuda am ekjengalen sesewat mkaen moti Zet Zapat Dolakŋanj setnanmak weyan bemti zemâtpmalu Zuda am ma Glik am sambeyan Zisasiyeten nâmkinjpepe aikmâbien. ² Âpme Zuda am notnanj Zisasiyeten ku nâmkinjpepewien ekjenan wati am Zuda manjeen ku sokbembenaj notnanj zet kelakŋanj mimindeme ekjenan nâmkinjpepema am ekjengat nenzininj mimindawien. ³ Pâlmak Banabasiyanj kan teepmanjnik Aikoniam mkaen ke ewe nâmisim mamti Kawawangalen Zet Zapat Dolakŋanj windenamben penanj zengkawan bewun. Âpme Amobotnanjanj ikŋanj winde idame menok mbun. Keyepmti animbi sambeyan Kawawangalen keŋ taoletnanj keyet penanaj ekti nântemtem mti zet keyet nâme penanj etanj beye. ⁴ Keyepmti mka keyet kenanen animbi sambeyan kalan kumti notnanjanj met Zuda am Zisasiyeten kwizapatnanjat kasa mamimtemien ekjenmak tabien ma notnanjanj epeemti Pâlmak Banabas egetmak metabien.

⁵ Âpme Zuda am ma am Zuda manjeen ku sokbembenaj ekjen ma nenanjinne ekjenan ondekti keŋ kwep bemti Pâlmak Banabas nanzanjanj idome gakikiyeten zemtâwien. ⁶⁻⁷ Âpme

egelan zet ke nâmti kunzun naman Likonia msalen mka isisiknjan wemegeen ke Kawawangalen Zet Zapat Dolaknjan zepemalu mane mane met mka njande teman teman zut Lisitalamak Delebe ke patanj zewun.

An wesinj njen dolaknjan beye

⁸ Âpme Listala mkaen ke an njen mamkenj setnanj wesinj sokbembenjanjan ke tapme ekibun an ke set mebe kokot bugan ku mamimtan penanj. ⁹ Yanj Pâlanj zet tazeme an keyanj totati zet ke nâmambe tapme Pâlanj zikat memunj an ke ekti nânge, “An wesinj kapi nâmkinjpepenjanj njen tazin yanj nej njen mukulem mma dolaknjanj besem nânap.” ¹⁰ Kegok nâmti an keyet zet pigok zeye, “Gej wat mutututi sedanj imti tat.” Zeme keyegak sakweg pututuk wati dendanj mebe kokot mge.

¹¹ Pâlanj muluwanj mamanananj kegok mme am sambeyanj ekti Likonia ilinanjalen zeleset njaknjak mti zewien, “Nin nopiom zut masesewatidanup piwan am nembonj bemti kwatolulanj pi tunjgumpnanj tapmalup.” ¹² Zemti Banabas egat kwitnanj nopiom Zeus kuwien. Âpme Pâl ek zemâtâtât an keyepmti egat kwitnanj nopiom Elemes kuwien. ¹³ Nopiom Zeus egalen sesewat mka temanj ke mka temanj keyet ganzenan daen matatan. Yanj sesewat mka temanj keyet sâpe sâpe bumbu an njenanj makau ma tep katnanj dolak dolaknjanj ke tinti an zut egegat sâpe sâpe bumidasâgât met ambepolet tinti mka temanj keyelen kimbat setokwakwalen koge.

¹⁴ Kegok mme Banabasimak Pâl egelanj zapat ke nâmti wenjt mepme kâlâwit kumendelet muti windenjitbenj am sambeyet kenjanj meti kwizet njagak pigok kuwun, ¹⁵ “Am in pi kwilekiyiet muluwanj kapigok penanj kapi tapmip? Nit an in talip kabonjak! Nit Zet Zapat Dolaknjanj kapi zemalu in nâmti kwitnanj kwitnanj belaknjanj kapi time mepme gilik zemti Kawawanj penanj mamananjanj ekmagen mebegalen nâmti manzenup. Kawawanj nit zapatnanj tazelup kapiyanj msat kululunj ma nembu ma kwitnanj kwitnanj sambe weme eknup bepi mme sokbeye. ¹⁶ Kan tipnanj baenen am Kawawanjanj nâmindeme belak kilen lala bubup mamkwabien. ¹⁷ Yanjut Kawawanjanj am eknenanj nikseipmagen zemti ku enziliye. Eganj kululunj mamti am kenj sewaknjanj mimndamti map ma muluwinan kwitnanj kwitnanj mme dolaknjanj sokbeme manimwianjt olojen palen mamananj.” ¹⁸ An zulanj zet mulup temanj kegok mti zekanjkanj mti zemkulumindeme sâpe sâpe bumidasât tapmambien e naman peme tage.

¹⁹ Kegok mme Zuda am notnanj Antiok ma Aikoniam mka metatatanj eknenanj animbi Zuda manjeen ku sokbembenjanj notnanj kenjin walapme eknenanj Pâl nanzanjanj kumti wa gakip nâmti seknjanj mandamti tot mka temanj ganzenan baen totpeme ²⁰ weme nâmkinjpepemak am eknenanj kot ondekti mti mebene zemtapmnepepe eganj wat indikti met mka temanenak ke mowenjgeyanj msame wati Banabas ilisakwep Delebe mka teman ke meti ²¹ Zet Zapat Dolaknjanj am eknjengat zemkawanj bemalu am sambe eknenanj koti Zisasiyelen manje bemâbien. Âpme egelanj bam gilik zemti ewe Listala, Aikoniam, Antiok am nâmkinjpepemak wilingim indik indik meibun. ²²⁻²³ Zisasiyelen manje eknen nâmkinjpepenjanjaset zemgwatnanj mimindem mimindem mti animbi keyet njenjanjine eyo aikindemti tu meu zemkulumpemti belak tati eknjengat dundundu mulup mti Amobotnanjgat betnanen indem indem mmeibun. Mti pigok zemeibun, “Nin msalen sisipenpej palen kapi mametneti bam Kawawanjanj mama kanzizit gwaen tatagalen zemndendenjanjanj manup.”

²⁴ Kegok mti egelanj Pisidia msat sutnatemaset kumalu balanj zeme meti Pampilia msalen patanj zemti ²⁵ Pelga mka msalen Zet Zapat Dolaknjanj zemkawanj bemti eyetnanj toti Atalia mka msalen met patanj zewun. ²⁶ Egelanj Atalia mkaen ke wangæen mopmalu idatimti naman Antiok mkaen kobun. Mka ke am nâmkinjpepemak eknenanj an zut ke tipnanj baenen Kawawangalen kenj taolelanj egetmak tati idamukulem mme mulup mimiyet dundund idamti zemidenjanj ke ilak mdelanj zemti kobun.

²⁷ Âpme animbi nâmkinjpepemak sambe eknen ondek indemti Kawawanjanj mukulem mimideme mulup mammetneti kobun keyet zapatnanj ma Kawawanjanj am Zuda manjeen ku sokbembenjanj eknen eyo nâmkinjpepeyet set mâtâtindeye keyet zapatnanj mimindamti ²⁸ eknenmak ke kan teepmanj mamamtemun.

15

Ondedak temanj Zelusalem mkaen sokbeye

¹ Zudia mkaengatanj am nâmkinjpepenjanj notnanjanj Antiok mkaen meti am nâmkinjpepenjanjmak mka ke mambien eknjengat pigok zemzikat indam mti zewien, “In Mosesijanj zet zeye keyet katanj seknjin butnanj ku antiwep beme in mama katiknanj ku mebeb.” ² Kegok zeme Pâlmak Banabasiyanj zet ke nâmti eknjengat nâme bekananj

penaŋ beme zelin winderŋaŋ mtopemti zet mmot mtot kan teepmaŋ tapmme am nâmkijpepemak Antiok mkaengatnaŋaŋ indikti zewien, “In kapi mme nin ekmann ŋep ku bein keyepmti Pâlmak Banabasimak am nâmkijpepemak notnaŋin Zelusalem mkaen meti ombemindenderŋaŋ ma an ŋeŋaŋ notnaŋ ekjenmagen zet kapi mmepe me ekjenŋaŋ zemuwebep.”

³ Kegok zemti dapmelaŋge ekjenŋaŋ zemgwatnaŋ mimindemti zemindeme meti Pinisia ma Samalia msat sutnatemaset mepmambe am nâmkijpepemak indaikti pigok diindom diindom mebien. Am sambe ekjenŋaŋ nâmkijpepemak bemti ninmak tatusuip. Kegok diindome ekjenŋaŋ nâmti oloŋen temaŋ mbien. ⁴ Zemambe zemambe piyaŋ mane mane Zelusalem mkaen mot pataŋ zeme Zet Zapat Dolakŋaŋgalen an ŋeŋaŋ ma ombemindenderŋaŋ ma am nâmkijpepeŋinmak ekjenŋaŋ indapmukum indeme motati ekjenŋaŋ Kawawaŋaŋ winde indamti indamukulem mimindeme mulup mbien keyet zet zapatnaŋ mimindawien. ⁵ Zet zapat sambe mimindame delaŋ zeme Palisi ekjenŋaŋgalen maŋgaengatnaŋ an nâmkijpepeŋaŋ notnaŋaŋ wati zewien, “Am Zuda maŋgeen ku sokbemberŋaŋ yaŋ nâmkijpepemak bewien. Am maŋge ekjen ke zeme sekjin butnaŋ antim pemti Mosesiyelen zii zet ke zemâtâtindame weyaŋ nâmti gawepume delaŋ zewe.”

⁶ Âpme ombemindenderŋaŋ ma dapmelaŋgeŋine notnaŋ ekjenŋaŋ zet ke zemuwegewe-gat ilinak ondek tati ⁷ zet zepeme mebe kokot tapm metnepeme Pitayaŋ watati zeye, “Notnne, am Zuda maŋgeengatnaŋ ku sokbemberŋaŋ ekjenmagen Zet Zapat Dolakŋaŋ yaŋbem zenze ke Kawawaŋaŋ eweŋan ingat tunguwinangatnaŋ neŋ naombem neme neŋ meti ekjenmagen mulup mma ekjenŋaŋ nâmti Zisas nâmkijpewien keyet yaŋaŋ e ilin nâip. ⁸ Âpme Kawawaŋ am keŋinan eek toŋaŋaŋ Zuda am ningat eyak mti Emetak Teŋaŋ ndaye. Kegogak egaŋ am Zuda maŋgeen ku sokbemberŋaŋ ekjenŋaŋ eyak mti Emetak Teŋaŋ kegogak indaye. ⁹ Wa egaŋ ekjenmagen mulup naman sepemaŋ igak ku mge. Ninmagen mge sepem kegogak ekjenŋaŋ nâmkijpepe aikme keŋin mme kwetetepmaŋ beye. ¹⁰ Keyepmti in kwilekiyet Kawawaŋ tazemusuwat peip? In am nâmkijpepemak ekjen kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ keyaŋ biminanen andom indendeyet zetnaŋ sambe ku mit. Itnaŋaŋ yeŋsokŋe tipman baen mamkwabien ma alak nin pi manup nin zii zet ke timanuwaŋgut zet ke ku maŋgawepumann delaŋ penaŋ zein. ¹¹ Keyepmti nin kapigok nâmkijpenup Amobotnaŋ Zisasiyelen keŋ taoletnaŋgapmti Kawawaŋaŋ nin ma ekjen nsakwep yomengatnaŋ gilik zem manndatin.”

¹² Âpme am sambe ondedagen tabien ekjenŋaŋ Pâlmak Banabasiyaŋ am Zuda maŋgeen ku sokbemberŋaŋ ekjenmagen mulup mmalu Kawawaŋaŋ menok sepem igak igak ekjenŋaŋ palen mge keyet zet zapatnaŋ mimindame am ekjen keyaŋ buzak penaŋ diliŋ zem tati tatnâmbien. ¹³ Âpme egeŋaŋ zet ke zemeti zemdelaŋ zemalu Zemsiyaŋ wati zeye, “Notnne, neŋ pigok zema nâit, ¹⁴ Kawawaŋaŋ ŋeŋaŋ yaŋbemi am Zuda maŋgeen ku sokbemberŋaŋ notnaŋ ekjenmagen meti ikaŋŋat zet zapatnaŋ diindondoyet set weyaŋge keyet zapatnaŋ ilak Saimon Pitayaŋ zeme nâyo ke. ¹⁵ Âpme golaŋ zenze an ekjenŋaŋgalen papiaen meluwaŋ mimiŋaŋ keyaŋ Pitayaŋ zet zep kemak sepem kwep belup. Zet meluwaŋ kapigok mimiŋaŋaŋ tazin,

¹⁶ ‘Amobotnaŋaŋ pigok zeye: Bam neŋ gilik zemkoti Dewitgalen mka etumtoge ewan naman ewe mwat onzempewap. ¹⁷ Kegok mma am Zuda maŋgeen ku sokbemberŋaŋ animbi sambe ekjenŋaŋ wati Amobotnaŋŋat timapmat mulup temaŋ mbep. Am ekjen ke nenn eweŋan nanangat zapat ombem indewan. ¹⁸ Amobotnaŋaŋ ikaŋŋaŋ zet keboŋ tipman baen zeye.’ (Amos 9:11-12; Zelemaia 12:15; Aizaya 45:21)

¹⁹ Keyepm neŋ kapigok nâyaŋ: Am Zuda maŋgeen ku sokbemberŋaŋ notnaŋ ekjenŋaŋ keŋ gilik zenze aikti Kawawaŋ nâmkijpepmi ekmagen mepme nin mulup temaŋ ŋen ewe dukŋinan bemindaman ŋep penaŋ ku bewe. ²⁰ Nin belak nopiom egat meu bemberŋaŋ ke ninipin mimiyet ma imbimak set kiler ku mamayet ma sorgom tegen timtapme sipmaŋ keŋanak tatatnaŋ ke ma sip mee ku niniyet zemkululu meluwaŋgut bemann mepme ekbep. ²¹ Tipman penaŋ baen yaŋbemi alak pi mamkwatnuwen msat kataŋ sesewat mka tapmezinen kataŋ Sabat tagoŋgo kanen Mosesiyelen zii zet ke maiŋ indamti Kawawaŋgalen zet eyo manzemkawaŋ bemindamkwaliŋ.”

Meluwaŋ kumti Antiok mkaen beme mege

²² Âpme ombemindenderŋaŋ ma dapmelaŋge ŋeŋaŋ beme an notnaŋ ekjenmak dapmelaŋge sambe ilinsakwep zenâmti an damuŋ zut idaikti Pâlmak Banabasimak ideme mebegalen nâmti an zut idaikbien. An ŋen kwitnaŋ Zuda ma an ikaŋŋaŋ keyegak kwitnaŋ ŋen Balsabas ma an ŋen Sailas eget ke ombemideme an zutmak ilinsakwep Antiok mkaen zemindeme mesât mme ²³ meluwaŋ ŋen kapigok kumti indawien,

“Nin noline ombemindenderaj ma Zet Zapat Dolaknjangalen an njanaj bembe ma an nâmkijpepemak mange pien maip nin nsakwep tati am Zuda manjeen ku sokbe-mberaj nâmkijpepemak notnne Antiok mkaen ma Silia ma Silisia msalen maip ingat zemesewatindemti meluwanj kapi kumbemann kozin. ²⁴ Nin ku nâmann an notnaj piengatnajj koti zet diindomti kejin mme yungom temege. ²⁵ Keyepmti nin nnak pien ondekti keyet zetnaj zenâmti kejj kwep bemti an damuj jut idaikti idemann Pâlmak Banabasimak ilinsakwep kolip. ²⁶ An jut Pâlmak Banabasimak kolup egelanj Amobotnaj Zisas Kilais egat zet zapatnajjgappm mamajit ketalasiwun. ²⁷ Âpme an jut Zudasmak Sailas zemidemann kolup egelanj eyo tusumti zet zapat dembusek dolaknjaj mimindame weyaj nâmbep. ²⁸ Emetak Tenaj nin ingat palen nuknjaj sambe penaj membeyelen ku nâmti keyepm belaknik pigok gulak bemindesâgât zemnâmti zemtâmpenn. ²⁹ In nopiomgalen sâpe sâpe ma songom belak bimanen teganj mzame gakikijanj ma sip ma imbimak set kilerj ku mambep beme mama keyanj dolaknjaj bewe.”

³⁰ Zet kegok kumti indame mti Antiok mkaen met patanj zemti am nâmkijpepemak sambe ondek indemti papia ke indawien. ³¹ Zengwatnaj mimi papia ke indame mainj ekti kejin olojen temanj beye. ³² Âpme Zudamak Sailas egelanj ilit Kawawanjagen zet mti zenze an mamtemun keyepmti egelanj tusumti zengwatnaj zet sambe zemti nâmkijpepejin mkatiknjaj bem indewien. ³³ Ekjenanj Antiok mkaen ke kan teepmanik maneti Zudamak Sailasiyanj naman gilik zem ewe Zelusalem mkaen mesât mmalu am nâmkijpepemak ekjenanj Kawawanjaj selen idadamuj mimideme mebegat nâmti dundumti mukum ideme mesât mineti naman Sailasiyanj asekti tapme Zudayanj igak etanj mege. ³⁴⁻³⁵ Âpme Sailasmak Pâl ma Banabas ekjenanj ilinak ewe Antiok mkaen tati am sambe ekjenmagen mulup mti Amobotnajgalen Zet Zapat Dolaknjaj zemkawanj tabeme am nâmkijpepemak notnaj ekjenanj indapmukulem mti mulup mbien.

Pâlmak Banabasiyanj kalaŋti mekobun

³⁶ Kasup sambenik ke maneti Pâlanj Banabasiyet zeye, “Nit mka njande temanj katanj am sambe Zet Zapat Dolaknjaj diindomalu nâmkijpepemak bewien. Notnaj ekjen njan tapmaip manze ewe tokwat indawilinjimpemalu mebe.” ³⁷⁻³⁸ Kok zeme nâmti Banabasiyanj Zân Mak ek tetimti ilinsakwep mebegat zeme Pâlanj zeye, “Ewejan Zân Mak eganj nitmak mulup mmetneti belak tunjupman Pampilia mkaen metati gilik zemkolep keyepmti ek njan ewe ku wapeselup.” ³⁹ Egelanj ilidak Zân Makgajpmti zet mmot mtot mti kalaŋti Banabasiyanj Zân Mak aikme met wanja mti Saipalas msat njetaknjaj meibun. ⁴⁰ Âpme Pâlanj Sailas wapme mesât mmalu am nâmkijpepemak ekjenanj Kawawanjgalen taolelanj egetmak tatagalen dundum idemti ideme meibun. ⁴¹ Met Silia ma Silisia msat tunjupman kumalu etume meti am nâmkijpepejinmak ekjen zengwatnaj mimindem mimindem keyanj meibun.

16

Timotijanj Pâlmak Sailasmak mege

¹ Pâlmak Sailas egelanj meti Delebe ma Listala mkaen met patanj zemti mka keyet kejanen an nâmkijpepejanjmak njan mamtan. Kwitnaj Timoti nempa ke Zuda imbi nâmkijpepejanjmak njaniet nemunanj nempa keyet bipmanjgut Glik msalengatnaj. ² Lisitalamak Aikonian am nâmkijpepejinmaganj koti Timotijanj mama mimi dolaknjaj mamtan keyet yanaj Pâl zemâtâtsawien. ³ Âpme Pâlanj Timoti melenjenanj wati matokwakwagat dunduye. Âpme msat keyet Zuda am mambien ekjenanj Timoti bipmanj Glik msalengatnaj ke nâmtâtâtpewiengapmti Pâlanj Mosesiyelen zii zet tazin keyet katanj Timoti sekanj butnaj antimpemtiŋgut wapmeibun. ⁴ Mka katanj meti Zelusalem mkaen daen am nâmkijpepejinmak ma ombemindenderaj njanaj notnaj ondekti mama mimi kapi mimiyet zemâtâtât zet ke animbi nâmkijpepemak ekjen diindom diindom piyanj meibun. ⁵ Kegok mme an ekjen nâmkijpepejinmak gwatnaj mimindeme nâmkijpepejin katiknjaj penanj beye. Âpme am manje notnanj mama mimi dolaknjaj ke egomti kan katanj nâmkijpepejen tatusum metnepeme am omba penanj beye.

Pâlanj Masedonia an njan kie kienok ege

⁶ Ekjenanj Piligia ma Galesia msat tunjupman mulup tapmepme Emetak Tenaj Asia msaleset Zet Zapat Dolaknjaj am ku diindondoyet zem bekekindeme ⁷ ekjenanj Misia msalen met tati keyetnan Bitinia msalen mesât mbienanjgut Zisasiyelen Emetak Tenaj kegogak zemkulumindeye. ⁸ Keyepmti ekjenanj Misia sebempemti Toloas mkaen towebien. ⁹ Âpme tambuyet Pâlanj kie kienok tati ekme an njanaj Masedonia msaleset daen tati

Pálgat bepelep pelep mti kwizet kumti zeye, “Geñ pien kwati nin ndamukulem minnde.”¹⁰ Pálgat kegok ekti wat zeme nin pigok námbenn. Kawawañan iññan Zet Zapat Dolakñan am ekñen kaindamagen zenzeyet ndakumtetin kegok zemti wat milawatn mebegalan sakwep weyañ bewenn.

Lidiayan nâmkñipepemak beye

¹¹ Ápme nin Toloas mkaen ke wañña mti Samoteles mkaen ke met patañ zewenn yanaman keyetnan mane mane Niapolis mkaen ke kwati wañña pemann tapme naman¹² seleset meti Pilipai mkaen patañ zewenn. Ke Masedonia msat temañ keyelen mka temañ ñen beke Loma gapnan ñeñan egañ mka ñjotekñan ke tati am maindamun mtan.¹³ Mka ke meti manepemann Sabat tagonjo kanen beme mka ganzenan tu matatanen ke kapigok zemti towebenn. Zuda am ekñen dundundu mulup tu ganzenan tati mamambiëgat toti ekne. Zemti met indikme imbiyan ilinak ondek tapme indikti ekñenmak ke metotati Zet Zapat Dolakñan diindowien.¹⁴ Ápme imbi ekñen keyet tunjuwinangatanñ imbi ñen kwitnan Lidia ek Tiatila mkaengatanñ mulupman sangum ñaman dolakñan penañ pi selim timti ammagen timepme makwitimtemien. Imbi keyañ Kawawañgat masesewatsaman keyepmti Amobotnanñ Zisasiyanñ keñan mme elen beley beme Pálgat zet tazeme ñandemti zikatnanak taekmanje.¹⁵ Yan ondedak ke delañ zeme imbi keyañ tu zulutindendeyet zeme Pálmak notnaneyanñ imbi ke ma egalen mkaen am amatatemen ekñen ilinsakwep tu zulutindeme imbi keyañ zeye, “In náme neñ penañ Amobotnanñgat penañ nâmkñipepaw bein beme in nálen mkaen pien kwapme nsakwep wesenuwañgut sanenen indema melep.” Zeme moti ekmak ke wembien.

Pilipai mkaen Pálmak Sailas mka katikñan idewien

¹⁶ Kan ñeniyet Pálmak Sailasiyanñ dundundu mulup mságât ondedak mundumen mesât metnepemalu sisilinñ mulup imbi nempa ñenanñ selen ke kot idaige. Imbi nempa ke we bekanaññ keñan tapme egañ zet enzililinññ notnanñ manzemsokbemtan. Mti zet kwileki ñeniyet we bekanaññ ke yanjwesime egañ penañ esemtaññak mangilik zemsaman keyepmti animbi nempa ke damuñ mamimtemien ekñenañ mánep milawat temañ penañ matimtemien.¹⁷ Imbi nempa keyañ Pálmak nin selen ndapmât meti kwizet ñakñak mti kapigok tazemañje, “An in kapiyanñ Kawawañ Amobotnanñ temañ egalen mulup mti am yomengatanñ gilik zemti indatitiyet zetnanñ manzemâtâindaip.”¹⁸ Zet kwizet ñakñak sepem kegogak kan katanñ mamimkwatnepeme Pálgat seknñanñ kanñanñ beme gilik zem we bekanaññgat pigok dunduye, “Neñ Zisas Kilaisiyet kwitnanen zema we bekanaññ geñ imbi nempa keñangatanñ kwati met!” Zeme keyegak we bekanaññ kwati kunzun mege.¹⁹ Ápme imbi nempa ke damuñ mti mánep milawat titiyet webem mamtemien piwanñ setnanñ yek beme ekti imbi nempa damuñ mamtemien ekñenañ meti Pálmak Banabas idatamti mka tunjupmaset idamandamti met amobotnanñ egalen ondedagen meti²⁰ zemdelañ zenze angat kandanñan moti zewien, “An zut kapi Zuda an yan egelañ ningalen mka teman kapi koti mulup notnanñ mwati mmalu set ke ekmann bekanaññ tabem temezin.²¹ Ekñenaññ koti Zuda ilinañgalen mama mimi ke Loma am nin ku mimiyelen ke tazikat ndaip.”²² Ápme am manje temañ tabienaññ ñenzinññ temañ penañ nâmidemti met idatamti amobotnanñ ekñenmagen idatimepme ekñenañ egegat kâlâwit mendelet yalom idemti zeme sindiwanñ²³ omba penañ idome segit dulunñ dilinñ peme idatimti met mka katikñanñ idemti mka katikñanñgalen an damuñ ekñenañ an zut ke weyañ idadamuñ katikñanñ mtatagat zemindewien.²⁴ An damuññanñ zet kegok zeme nâmti egañ idatimti met mka keñanñ sutnatemanñ penañ ke idemti tep an selemti selit ilizuzut keñan peme topme kemak limbenñ bemti bem zam idemewembun.

²⁵ Yanñ tambusutanñ penañ Pálmak Banabasiyanñ Kawawañgat silik dundundu mti tazemsesewatpemambun. Ápme am mka katikñanñ indendenññ ekñenañ kwisagit ke tatnâmbien.²⁶ Mme keyegak mákinanñ temañ penañ mme mka katikñanñgat tepumanñ bee mme titokñanñmak etañ bemápe setokwakwat sambe bee ilinñ belak ñande mápme delañ zeme am selinñ belinanñ tek katikñanññ zam indeme mawemtemien e iññanñ belak kwalet topmápme delañ zeye.²⁷ Ápme mka katikñanñgalenñ damuñ egañ mulugenganñ wati meekme set sambe bee ñandepenñ ñandepenñ weme ekti endilipeye. Mti wa am mka katikñanñ kek indendenññ pi ilak kunzunñ málo zemti iññanñgat gembonñññ ñilikñanñ pitakñanñenñ yunñmanñje e mandapeme kwapme seknñanñ iññanñ oságât mme²⁸ Pálgat ekti ñakñak penañ mti zeye, “Ai, geñ sekti giti walepinñ. Nin sambe pi ewe ilinññ esemtenñ tatnup.”

²⁹ Zeme nâmti egañ am ekñenñgat zeme tañam mkot same mka keñanñ sebelañ dindinñ mpenñ moti Pálmak Sailasiyanñ tabunen met kandanñidanñ tot pedondomñ idaye.³⁰ Mti tambuñ sutnanñ keyegak mka keñangatanñ idatimñ benjumenñ toti idatimti mkanñanñ mege. Motati

an zutgat idayanjkwesiyé, “Amobotnanjnne, neñ zigok penañ mti mama kanzizitgat zapat bewap?”

³¹ Ápme egelañ zewun, “Geñ ma imbi nembandine in Amobotnanj Zisas Kilaisiyet nâmkijpemtijgut mama kanzizitgat zapat bemâbep.” ³²⁻³⁴ Kegok zemalu nâmti mka katikñanjalén damuñ egañ an zut sindiwanj idome segit buyuk beyak bemti lingit bemberañ ke zuluti kwasim ideme tati egelañ ek ma manjeñane Kawawanjalén Zet Zapat Dolakñan diindomti tu zelumideme ekñenaj indatimti mkanjnan moti tu meu nini mundumen ke ideme totapmalu zeme meu bumti idame nimalu naman idatimti kot mka katikñanak ideye. Ápme an mka katikñan damuñ ma manjeñane ekñenaj Zisasiyet nâmkijpemtí Kawawanjat zapat bewien keyepmti segeyak mti oloñen mbien.

³⁵ Msat msame tambunan an zemdelañ zenze an ekñenaj an tipdakutum notnanj zemideme koti mka katikñanjalén damuñgat zewien, “Geñ an zut kapi belak kwalet idemane melit!”

³⁶ Zeme mka katikñanjalén damuñ keyañ koti Pâlgat zeye, “Zemdelañ zenze an ekñenaj neñ it belak idema mebegat zeme kolep. Keyepmti neñ idema met keñ sewakñan palen mambalup.”

³⁷ Zeme Pâlañ am zet mti mebien ekñengat pigok diindoye, “Nit Loma mka mtonj penañ yanjut in nigat zet esemteñ zemti yom ñen aikiñij kegoganjgut belak kilen am zikalinan onzemdemti sindiwanj seknj bekan kume etim temepme mka katikñan met ndeyo. Yanaman pi in buzak enzilimti zemndeme mebegat tazeip? Nit ku meselup, yek penañ. Mka kapiyelen Loma an ñenaj ilin kotijgut ndatimti tot zupman baenen ndeme meselup.”

³⁸ Kegok zemalu an tipdakutum ekñenaj nâmti met zemdelañ zenze an ekñengat zapat ke diindome nâmti endilipemti kinjgati ³⁹ ekñenaj ilin wati mka katikñan meti kemberñ zet diindomti belak zemideme mka katikñan ke katipemti zupman toindemti mka belakñan ñen mebegat zemidewien. ⁴⁰ Ápme egelañ toti met Lidiayelen mkaen meti am nâmkijpepemak ke indikti zemgwatnanj zet diindomti naman msat ñenjan mebun.

17

Pâlmak Sailasiyanj Tesalonaika mkaen mebun

¹ Ápme Pâlmak Sailas egelañ Ampipolis ma Apolonia msat tunjgupan nesetgatnan met Tesalonaika mkaen patañ zewun. Mka eyet keñan Zuda am ekñengalen sesewat mka ñen matatan. ² Pâlañ msat notnanen mamimkwatan kegogak sesewat mka ke moti Sabat tagonjo kan kasup tuk pi ewe ekñenmak ke tati Kawawanjalén Zet Zapat Dolakñan ke mainjti ³ yanaj diindom metneti Zisas Kilais sindem temañ timti gakimti wawagat golañ zenze an ekñenaj itnanaj meluwanj mbien ke zemkawanj bemindamti Zisas ek Kilais penañanj gakimti wage. ⁴ Kegok zeme Zuda am notnanj ma Glik am sambe Kawawanj sesewatsamti mamantemien ma imbi sambe kwizet buñamin temañ ekñenaj zet keyet nâme penañ beme Pâlmak Sailas egetmak am sambe penañanj kot tsumâbien.

⁵ Keyepmti Zuda am notnanj ekñenaj nâmbekambemindemti met an bekopsat ma am keñin katikñan notnanj indatimti ñakñak temañ mti mka temañ keyet keñan tokwapme am sambe penañanj ekñenmak kot tsumti Zesongalen mkaen ke an zut kot idatimti met an damuñ ekñengat belinan idendeyet nâmti kopmâbien. ⁶ Koti ekbienaj yek beme dopmanj Zeson ma am nâmkijpepeñinmak notnanj indapmandamtimti mka damuñ ekñenmagen indatim meti kwizet ñagak kapigok mmebien, “Msat katañ set yunju yunju masokbem mezin. Piwan alak ninmagen sokbeme ⁷ Zesonaj am ekñen ke indatimbumuluñti timbewep. An zut ekmak kot welut keyañ Loma amobotnanj ewe tapme egat kwizet buñamanj mtopemti naman Amobotnanj alakñan Zisas egat kwizet buñamanj tazempalakñan tabemelup.” ⁸ Zet kegok zeme nâmti mka mtonj sambe ma an damuñ ekñenaj nâmti weñin mege. ⁹ Ápme an damuñ ekñenaj Zeson ma amñane notnanj ekñen zet kanjan miindame mânep etañ beme nâmideme toti mebien.

Pâlmak Sailasiyanj Belea mkaen mulup mbun

¹⁰ Ápme tambu keyegak penañ am nâmkijpepemak ekñenaj Pâlmak Sailas ideme tambuyet toti metne metne Belea mkaen met patañ zemalu msat ke msaye. Ápme Zuda am ekñengalen sesewat mkaen amnanj tapmowepme indikti setugit melesin keyegak mowebun. ¹¹ Msat ke am mambien ekñen keñin sewakñan wa am Tesalonaika msalen maip ekñen kebonj yek keyepmti ekñenaj Zet Zapat Dolakñan elenj beleñ bemti nâmbien. Mti Pâlgalen zet ke penañ ma dâsuki zemti kasup katañ Kawawanjalén Zet Zapat Dolakñan itnananen mainjti yanaj mguluk gilik zemti zenâ zenâ mbien. ¹² Kegok mti Zuda animbi sambe ma Glik an sambe ma Glik imbi kwizet buñamin temañ notnanj

ilinsakwep nâmkîppepe aikbîen. ¹³⁻¹⁴ Pâlan Belea mkaen meti am Zet Zapat Dolakñan zemkawan bemindaye keyet zapatnanan elelan Zuda am notnan Tesalonaika mkaen mamtemien ekñenmagen mepme nâmti ekñenaj Belea mkaen koti tokwati animbi sambe ondek indemti Pâlmak Sailas mtot indendeyet zet kelakñan mimindeme am keñin yungum temege. Âpme am nâmkîppepemak ekñenaj Sailasmak Timoti idangalañme Belea mkaen ke tapmalu notnanan Pâl wati nembu ganzenan baen toti ilinsakwep wança mti ¹⁵ Aten mkaen mepemti kosât mme Pâlan zet kapigok Sailasmak Timotiyet zemindeme kobien, “In met an zut eget zemideme sakwep penaj neñmagen kobalup.”

Pâlan Zet Zapat Dolakñan Aten mkaen zemkawan beye

¹⁶ Pâlan Aten mkaen ke an zutgat damuñ tati mka keyet keñan kawawanaj dâsuki sambe penaj timamti pedondom indamti mame indikti keñan bekanaj penaj beye. ¹⁷ Keyepmti egañ kasup katan sesewat mkaen meti Zuda am ma am Zuda mangeen ku sokbemberanaj Kawawanjat masesewatsamtemien ekñenmak zet zenâ zenâ mpemti naman aseki toti ekme amnanj tambangumen ondek tapme indikti met ekñenmak Zet Zapat Dolakñan zenâ zenâ mammetan. ¹⁸ Âpme Epikulian ma Sitoik am nânâñin temañ notnan ekñenaj Pâlmagen koti zet yanajgat zemguluk gilik mmekti notnan ekñenaj ilinak Pâlgat pigok zewien, “An nânâñajin penaj kapiyan nânâ penaj zibonj penaj zikat ndasât belak kot sek mmobot zet tazein.”

Âpme am notnanaj zewien, “Egañ msat notnanen kawawan dâsuki matazin keyet yanaj kotadinndoin.” Âpme Pâlan Zisaiyelen Zet Zapat Dolakñan Penaj zemeti gakikiengatnan wage keyet zapatnan diindoye keyepmti ekñenaj kegok zemti ¹⁹ ondedak mundum temañ Aliopagas ke wapmotti am sutnan onzempeme tapme pigok yanjkwesiwien, “Geñ animbi sambe zet mamananaj penaj tadiindomedik ke weyan zemâtândamane nâne. ²⁰ Nin gâlen zedi ke eknânan mamananaj penaj tabein keyepmti geñ ewe keyet yanaj weyañti penaj zemâtândamane nâne.” ²¹ (Aten mka mtoñ ma amkup ekñenaj zet mamananaj ñen sokbeme ke nâmti naman ekñenaj zet ke eleñ beleñ bemti manzempalakñan mambemetemien.)

²² Âpme Pâlan Aliopagas ondedagen am zikalinan wati mot tati zeye, “Aten animbi sambe, neñ kapi kopmamti yanajin pigok taeksokbeyap. In kawawanin sambe ekñengat nâme mobotnanj beme masesewatindamelip. ²³ Neñ ingalen sesewat mka sambe mekoti ekma nopiom sambe mti yalolonaj weme maindikmelap. Mti sâpe sâpe bumbu mundumen moweti ekma meluwanj ñen kapigok mimiñaj tapme maina, ‘Kapi Kawawanj ñen nin ku nânup egalen.’ In Kawawanj keyet yanaj ku nâmti belak etanj masesewatsaip. Keyet zet zapatnanaj alak kapi diindoma nâit. ²⁴ Kawawanj keyanj msat kululuñ ma kwitnanj kwitnanj sambe bekapi mge. Egañ msat kululuñ kapiyet tonaj. Egañ amnanj sesewat mka walalatnanj keyet keñan ku matazin. ²⁵ Ma egañ mulup kwileki ñen msât olapme an ñenaj kwitnanj kwitnanj timeti mukulem mti ku mampein. Egañ ikñanj am sambe nin mama ma Emetak Teñanj ma kwitnanj kwitnanj sambe pi maketalasim ndain. ²⁶ Egañ an kwewetanj mme sokbeme ekmagesetgatnan am sek sepem igak igak pi sokbemti msat sambe palakñanj bemti mekobenn. Âpme ewenaj egañ am mambep ke nâmtati msat kalañ kumti ikñanjgat ikñanjgat ndamti msat ke kan zigok mambanup ke ewenanj nâmâtâtpeye keyet katanj mamambanup. ²⁷ Kawawanaj am nin ek timapmetnetingut aiikgat zeye keyepmti nin egat timatmat mulup mbanup beme ñep aikbanup. Wa ek beñan ku mamain ninmak sokñan kapi mamain. ²⁸ Zeme an nânâñanj temañ ñenaj wati puk zeye, ‘Nin egalen zetnanj keyet kandanaj etanj mamti kwitnanj kwitnanj mti mambanup.’ Âpme inmagatnanj an nânâñin temañ notnan ekñenaj kegogak egat puk manzeip, ‘Nin egat nemunambanane nin mama ekmageset matinup ma egalen windeen mamananup ma egañ ndadamuñ mme matatnup.’ ²⁹ Nin Kawawanjat nemunambanane manuan Kawawanjat nâmann nanzanj ma gol ma silva amnanj nâmâtâti belanj weyanpepenaj Kawawanj sepem kebonj ke ku nâmpewanup. ³⁰ Kawawanaj am tipman baen mamkwabien ekñen ikñanjgat yanaj danaj ku nâmbiangapmti myungungu sambe mkwabien ekñen ke zet mulup omba penaj ku indaye mama keyelen kananj delanj zeye. Âpme alak pi msat katanj am sambe yomengatnanj keñin gilik zemti mama mimi bekanaj ke peme tapme ikñanjmagen kot tususuyet tazein. ³¹ Egañ kan ñen beyeyanj tazin kan ke sokñan beweyen am msat sambe mama mimiñinanj yanaj msokbemti keyet katanj tosanaj indamobe. Mulup ke mimiyelele an ñen aikpeye an ke msalen am sambeyanj ek nâmâtâtpepayet nâmti Kawawanaj gakikiengatnan mme wageyanj mamain.”

³² Pâlan zet kegok diindome am notnanaj zet ke nâmti yeñbien. Âpme notnanaj zewien, “Kan ñengat ewe koti zapat zenik kapiyegak dinndomane nâmbanup.” ³³ Âpme Pâlan zetnanj tazemanjeen elak peme tage. ³⁴ Âpme am notnanaj zet ke nâmti Zisas Kilaismak

tusumti nâmkijpepe aikbien ekjengat tunguwintangtnaj an njen kwitnaja Dionisias ek Kansol ekjengalen mulup an njen. Ek ma imbi njen Damalis ma am notnaja sambe tusumâbien.

18

Pâlañ Kolin mkaen mulup met mge

¹ Eganj mulup ke mdelanj zemi Aten mka katipemti Kolin mkaen mege. ² Mka ke Zuda an njen kwitnaja Akwila zeme ke aige. Ek Pontas mkaengatnan yanj met Itali msalen manepeme msat keyelen amobotnaja temaja Kolodias Loma mka teman matatan eganj Zuda am Itali msalen maip ekjenaja msat ke pemti mebe kokogat zeye keyepmti Akwilamak imbiñaja Pilisila ekjenaja Itali msat pemti Kolin mkaen ke alaknik koti mamtemun. ³ Animbi zut keyanj muluwit mka walalatgalen sangum katikñaja selimti mamtemun âpme Pâlañ mulupmaja sepemaja kwep keboñak mamimtan keyepmti eganj animbi zut ke idikti egetmak ke tati mânep mulupmaja mka walalatgalen sangum katikñaja ke selim beme amnaja kwititijet nâmti mamtan. ⁴ Mulupmaja ke mmame tati Sabat tagonjo kan kataja Zuda am ekjengalen sesewat mkaen motati Zet Zapat Dolakñaja keyet yanjangat Zuda am ma Glik ammak zet peme mebe kokot mti eganj nâmkijpepemak bambeyet indapmukulem mamimtan.

⁵ Yanj bam Sailasmak Timotijanj Masedonia msalengatnan gilik zem kopmalungut Pâlañ yanbemi mulup keyegak mti Zuda am ekjengat Zisas Kilais ek Kawawañaja iññaja ombempemti zempeme toge keyet yanaja zemâtâtindaye. ⁶ Yanjut am notnaja ekjenaja zetnaja windenaja mtopeniti zet mobotnaja msamti zetnaja ku nâmbiangapmti eganj kegok diindoye, “In bam walelet aikbep keyelen yomaja neñmagen ku kobe yek.” Kok zemi kâlâpmañ tetelime kakalakñanaja bululuj zemtopme zeye, “In kegok mnaipgapmti neñ in indemti am Zuda manjaen ku sokbemberaja ekjenmagen meti mulup mbap.” ⁷ Kegok zemi an njen Titias Zastas egalen mkaen ke meti mawemtan. Âpme an keyanj Kawawañaja sesewatsamti mamtan egalen mkanaja Zuda ekjengalen sesewat mka keyet sokñanik matatan. ⁸ Âpme Zuda am ekjengalen sesewat mka keyet damuj temaja egat kwitnaja Kilispas ek ma egalen sip butnananen ma am notnaja sambe ekjenaja Pâlgalen zetnaja nâmti Amobotnaja Zisasijet nâmkijpeme Pâlañ tu zulutindaye.

⁹ Âpme tambu njenijet Amobotnanaja Pâl kie kienok sokbemsamti pigok dunduye, “Geñ nâgât zapatn ammagen zenzejat kingati dembusekdi angalalanpin nâmtalati zemkawanj bewanik. ¹⁰ Neñ geñmak tapma an njenaja wati ku gawalabe mka temaja kapiyet kenaja nâlen animbinne sambe penaja talip.” ¹¹ Kegok zempeme Pâlañ mka keyegak mamti am ekjen ke Kawawañagen Zet Zapat Dolakñaja ewe mandiidom zikat indam mkwatnapeme nup kan kwepmak butnaja njen mege.

¹² Âpme Galio ek Akaia ekjengalen amobotnaja mmonzempewien kan keyet Zuda am ekjenaja Pâlgat kenja kasa beme ilinak zenâ zenâ mti kenj kwep bemti Pâl Galiomagen wapmeti zewien, ¹³ “An kapiyaja zii zet kenaja mama mimi tazin ke tapme eganj naman animbi sambe indatimti set sepemaja njen zikat indame Kawawañagat masewatsaip.” ¹⁴ Kegok zeme Pâlañ zet zesât mmangeyaja Galioyaja Zuda am Pâl wakobien ekjengat zeye, “An kapiyaja yom nukñaja penaja njen zetnaja neñ mimiyele nok benak ze neñ inmak sewakñaja totati ñep zewanek. ¹⁵ Âk pi in zii zelin tazin keyet zet mmot mtot mti zesâti ilinak etaja baen manzemambep ke nâlen mulup yek.” ¹⁶ Kegok zemi indamâpme zupman toti ¹⁷ ekñen sambeyaja Zuda sesewat mka keyelen damuj atamti Galioyelen mka solonan met kwapem penaja kume Galioyaja indiktingut ku indidikñaja sepem tapme takumambien.

Pâlañ gilik zemi Antiok mkaengatnan Zelusalem mkaen daen mege

¹⁸ Pâlañ Kolin mkaen kan sambenik maneti bam nâmkijpepemak am indamukum indemti Silia msalen mesât mme Pilisilamak apmaja Akwila egelaja ilinsakwep meti Señkilia mkaen patanj zemi mka ke Pâlañ mulup njen msât nâmti eganj Kawawañagat zemkatik bempemti keyet pilinaja ñoksinaja an njenijet zeme kwenzipme mepme delanj zemâpme bam wanjaen moti Silia msalen mebien. ¹⁹ Keyetnan ewe wanjaen moti met Epesa mkaen moti ke kalañ mebien. Âpme Pâlañ igak Zuda am ekjengalen sesewat mkaen moti ekjenmak Zet Zapat Dolakñaja zenâ zenâ mbien. ²⁰ Âpme Zuda am ekjenaja Pâlañ ekjenmak ewe tusumti mamayet zeme eganj zelin kumti zeye, ²¹ “Neñ manepema Kawawañaja nâmnewe beme ewe bam inmagen kapi gilik zem kobap.” Kegok zemi ekjen mukumindemti wanjaen moti Sisalia msalen mesât mege.

²² Wanjayaja Sisalia msalen mepeme eganj meti Zelusalem mkaen moti am nâmkijpepemak am bet butem indemti eyetnan toti Antiok mkaen meti ²³ ke kan belatnik

bugan maneti naman msat temaŋ Galesia ma Piligia meti mka isikŋaŋ notnanen tokwat meti am nâmkŋpepemak zemgwatnaŋ mimindem mimindem piyaŋ mege.

Apolosiyar Epesa mkaen Zet Zapat Dolakŋaŋ zemkawaŋ beye

²⁴ Zuda an ŋen Epesa mkaen ke koti mamtan an keyet kwitnaŋ Apolos Aleksandia mka temaŋ ke sokbemaŋti temaŋ beme ²⁵ am notnaŋ ekŋenaŋ Zânaŋ tu zululut mulup mge keyet yaŋaŋ ma Zisas kobe keyet Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet tazin ke eyo zeme nâmti oloŋen palen am kopma diindomtan. ²⁶ Yaŋ kan ŋeniyet Pilisilamak apmaŋ Akwila egelaŋ sesewat mkaen ke motati nâmalu egaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ winderŋaŋbeŋ bemti am tazemâtâtindame nâmti egelaŋ wati mkaŋjanaŋ meti Zisas toti gakimti wage keyet zapatnaŋ weyaŋ yaŋaŋmak zemâtâtsamalu nâŋge. ²⁷ Âpme Apoloyaŋ Akaia msalen mesât mme am nâmkŋpepemak Epesa mkaen mambien. Ekŋenaŋ Akaia msalen am nâmkŋpepemak mambien ekŋengat zet kapigok kumti Apolo ikŋaŋ same mti mege, “An kozin ke inmagen kopme ekŋi in notn mpewep.” Meluwaŋen zet kekok kumti ikŋaŋ same mti mege. Mane mane Kolin mkaen met pataŋ zemti am Kawawaŋaŋ keŋ taoletnaŋgapmti nâmkŋpepemak bewien ekŋen Zet Zapat Dolakŋaŋgalen mulup penaŋ indapmukulem mti ²⁸ am maŋge temaŋ penaŋ ekŋengat zikalinan zetnaŋ winderŋaŋbeŋ zemti Zuda am ekŋenmak zet mmot mtot mti Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen golaŋ zenze an ekŋengalen zet tazin ke mkatikŋaŋ beŋti zeye, “Zisas ek Kawawaŋaŋ an yomengatnaŋ gilik zem ndadagalen ombempeye.” Kegok zeme amnaŋ zetnaŋ nâmkŋpewien.

19

Pâlaŋ Epesa mkaen mulup mge

¹ Apolos egaŋ ewe Kolin mkaenagak tapme Pâlaŋ Esia msat tuŋgupmaset mane mane Epesa mkaen pataŋ zemti mka ke Kilais nâmkŋpepeŋaŋ am notnaŋ ke indaikti ² indayaŋkweŋsiye, “In Zet Zapat Dolakŋaŋ diindome nâmti tu zulutbien kan keyet Emetak Teŋ tiwien ma yek?”

Zeme ekŋenaŋ zewien, “Nin Emetak Teŋ tazin mee keyet zapatnaŋ ku nânuŋ.”

³ Kegok zeme naman ewe indayaŋkweŋsiye, “In kwiyet nâmkŋpemtŋ tu zulutbien?”

Zeme ekŋenaŋ zewien, “Nin Zânaŋ zet zemkoge ke nâmkŋpemtŋ tu zuluben.”

⁴ Zeme Pâlaŋ zeye, “Zânaŋ tu e amnaŋ keŋ gilik zenze aikti yomin bam kumpepeyet etaŋ mulupmaŋ ke mti Islael am ekŋengat pigok diindom kwage, ‘In an Zisas bamnan takozin egat nâmkŋpemtŋ.’”

⁵ Kegok zeme ekŋenaŋ zet ke nâmti Amobotnaŋ Zisasiyet kwitnanen tu zulutindeme ⁶⁻⁷ Pâlaŋ betnaŋ ŋokŋinan beme Emetak Teŋaŋ kululuŋengatnaŋ ekŋenmagen toti keŋin m eleŋ beleŋ beme am 12 mee kogaŋ zet meluwaŋ igak igak taoselem zem metnepeme Kawawaŋaŋ zet keŋinan beme kataŋ ikŋaŋgat ikŋaŋgat zemkawaŋ bewien.

⁸ Âpme Pâlaŋ eyoŋga tuk pi ekŋenmak ke tati kan kataŋ Zuda am ilinaŋgalen sesewat mkaen motati Zet Zapat Dolakŋaŋ winderŋaŋmak manzemâtâtindamtan. Mti Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mama sokbewe keyet zetnaŋ zemti am notnaŋ ekŋenmak zet mmot mtot mamtemien. ⁹ Ma an notnaŋ ekŋenaŋ nâmkŋpepeŋ belak Zisasiyet Zet Zapatnaŋ Dolakŋaŋ bam kumpemtŋ ondedak temanen Zisas Kilaisiyet zemtalatpewien keyepmtŋ Pâlaŋ katimindemti am notnaŋ Zisasiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ nâmti tikŋaŋgat mbien. Ekŋen ondekindemti Tilanas nânâ mkaen ke mene mene ondekti ekŋenmak Zet Zapat Dolakŋaŋ zenâ zenâ mamtemien. ¹⁰ Egaŋ mulup kekok mti Zuda am ma Glik am Esia msalen mambien ekŋengat tuŋguwanin nup kan zut pi mamti mme ekŋenaŋ Amobotnaŋgalen zet zapatnaŋ nâme dulur delaŋ zemâge.

¹¹ Kawawaŋaŋ ikŋaŋ Pâlmak mamti mukulem mme egaŋ menok temaŋ sambe am ekŋenmagen msokbemkwage. ¹² Am ekŋenaŋ ŋetip kapuputnaŋ ma saŋgum kâlâpmaŋ mee pi timti met am zawatmak ma am we bekananŋmak mee pi indame tim ekŋi zawalin ma we bekananŋin mee pi kwati mepmâpme naman dolakŋaŋ beŋmbien.

¹³ Âpme Zuda an notnaŋ mka kataŋ tokwati we bekananŋ notnaŋ am keŋangatan manzemindeme kwati mamtemien ekŋenaŋ naman mmak mmak Amobotnaŋ Zisasiyet kwitnanen kumti we bekananŋ am keŋan tage ekŋengat zewien, “Nin Pâlaŋ an Zisas egat zet zapatnaŋ manzempalakŋaŋ bein egat kwitnanen ingat zet winderŋaŋbeŋ pigok zenup: In am keŋangatan kwati meli!” ¹⁴ Âpme Zuda am Epesa mkaen mamtemien ekŋengalen sâpe sâpe bumbu an ŋenaŋ Siwa egat nemuŋane 7 kapi mamtemien. Ekŋenaŋ mulup keyegak mamtemien.

¹⁵ Ekŋenaŋ an we bekananŋmak ŋengalen mkaen meti Zisasiyet kwitnaŋ kumti we bekananŋ zempeme kwaweweget zeme an we bekananŋmak egaŋ kapigok gilik zem

zeye, “Neŋ Zisasmak Pâl egegat nâmidewap âpme in kapi kwiyaŋ desetgatnan kolo ke ku nâmindeyap.”

¹⁶ Kegok zemti egaŋ wati indom kumti saŋgum kâlâwin kumandeleŋti indamunzut kume sip balak balak timti talak piyaŋ mkanjanan kunzuŋ mepmâbien.

¹⁷ Âpme keyet zet zapatnaŋ Zuda ma Glik am Epesa mkaen mamtemienan nâmti omba penanŋ kiŋgati Kilaisiyet kwitnaŋ mwati sesewatpewien. ¹⁸⁻¹⁹ Mti am sambe nâmkînpepe aikti kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ anŋkambuŋ ma am indindiyelen zetnaŋ ma gwesep gwesepgalen zetnaŋ notnaŋ papiaen kumtimti ekti mamtemien ke ma dipsawat ma am kasetnaŋ ma nopiom mee bee timti kot ondekti am zemkawaŋ bemindamti ekŋengat zikalinan bume zimâge. Âpme am ekjenanŋ papia bewien keyet mânep maŋme 50,000.00 kina beye. ²⁰ Kegok mti Kawawaŋgalen zelaŋ windenjanben palakjanŋ bemti peleanŋ mekoti am tunguwinan dolakjanŋ sokbem weŋge.

Pâlaŋ mulup tapmme am notnaŋanŋ ekti endilipewien

²¹ Pâlaŋ mulup kegok mine mine midedelanŋ zemti egaŋ naman Masedonia ma Akaia msat kume balaŋ peme Zelusalem mkaen mesâgât otrâmŋti zeye, “Neŋ Zelusalem mkaen meti bam naman gilik zemti Loma mkaen kwawabap.” ²² Âpme egaŋ mukulem miminjanet an zut Timotimak Ilastas ideme egelaŋ Masedonia msaleset mepmalu Pâlaŋ iŋkaŋ Esia msalen ke bugan ewe tusumti maŋge. ²³ Kan keyet am notnaŋ ekjenanŋ Amobotnaŋgalen zet keyet nâme njeŋ ku beme ekjen am sambeyanŋ zet ke mtopeyeyet zet kelakjanŋ mimindawien. ²⁴ Silwiayan an weŋanŋ mee weyeyan an njeŋ mamtan kwitnaŋ Dimitilias egaŋ Glik am nopiom imbi Atemis egalen sesewat mkaen iŋkaŋgat weŋanŋ temaŋ matatan keyet sepemmak egaŋ isisikjanŋ buk pi weyanŋme mopme animbiyanŋ makwitimtemien keyepmti ek ma an notnaŋ ke maweyanŋtemien ekjenanŋ mânep temaŋ penanŋ matimtemien. ²⁵ Keyepmti egaŋ mulup anene ma an mulup keboŋ mamtemien keboŋ keboŋ ondek indemâti pigok diindoye, “Nin mulup kapigoseŋ mânep temaŋ matinup. ²⁶ Âpme an njeŋ kwitnaŋ Pâl zeme ke egaŋ koti zet zapat tazein elak ilin eknâmien. Egaŋ Esia msalen mka kataŋ mekoti animbi keŋin mme yungume egalen zet ke mamâpmaip. Yanŋ alak Epesa mkaen koti animbi sambe keŋin myunŋumti pigok tazein, ‘Kawawaŋ amnanŋ belanŋ miminjanŋ ke penanŋ yek.’ Kegok zeme am sambeyanŋ nâme penanŋ beme ek tapmâpmlip. ²⁷ Egaŋ kegok mme wa in nâme mulupm kapi etaŋanŋ yek bewe ku nâseip. Nopiom imbi temaŋ Atemis egalen sesewat mka temaŋ keyet animbi ekjenanŋ nâme belakjanŋ beme bamkumpeme delaŋ zeme Atemis egalen kwizet buŋamaŋ tototnaŋ penanŋ bewe nâip? Esia msalen ma msat sambe notnaŋ ekjenanŋ nopiom imbi keyet masesewatsaip. Yanŋ Pâl egaŋ kwizet buŋamaŋ ke mme tototnaŋ bembeyet mulupman omba tapm.”

²⁸ Zet kegok zeme nâmti njeŋinŋ zime nŋok kilin kilin temaŋ mti zewien, “Epesa mkaen nopiom imbi Atemis tazin egaŋ etaŋ imbi mobotnaŋ temaŋ bein.” ²⁹ Kegok zemti mka temaŋ Epesa keyet keŋan tokwati nŋaknŋak mme am sambeyanŋ wati tusumti nŋaknŋak mpeŋ piyaŋ met Masedonia an zut Pâl mâti mamtemun kwilil Gaiasmak Alistakasmak idamandam timti ondedak mundumen ke mesât mepme am sambeyanŋ zet yanŋanŋ nânâpiŋ belak baminan mâti nŋaknŋak mmepme ³⁰ Pâlaŋ kwisak ke nâmti indapmâti ondedak keyegak msâgât mepme am nâmkînpepemak ekjenanŋ anŋalaŋme tage. ³¹ Mme Pâlgat notnane mobotnaŋ mambien ekjenanŋ zapat ke nâmti Pâlaŋ ondedagen ke ku mebegat nâmti zemkululu zet beme mege. ³² Âpme ondedak mundumen ke tati animbi sambeyanŋ omba penanŋ nŋaknŋak tapmimambien. Yanŋgut am notnaŋanŋ yanŋanŋ penanŋ kwilekiyet minup ke nânâpiŋ belak ke nŋaknŋak etaŋ tapmimambien. ³³ Kegok mme Zuda am ekjenanŋ nolin njeŋ kwitnaŋ Aleksandia ke zempeme zet zenze keyet mundumen am sutnateman motati animbiyanŋ kwisak bugan peme tapme zet diindondoyet betnaŋanŋ sesepmanŋ mme am sambeyanŋ wa an ewelak kapi mozinmak zemti mbien. ³⁴ Yanŋ bam ekjenanŋ ek Zuda an njeŋ ke eknâtâti kan teepmanik aua zut mee kegok am sambeyanŋ kwizet nŋaknŋak mti tazemambien, “Ningalen Atemis Epesa mkaen tazin egaŋ etaŋ imbi mobotnaŋ bein.”

³⁵ Kegok tapmnepepe Epesayetnaŋ an njeŋanŋ egaŋ wati kwizet kaliyanŋ tapmimambien ke zemkulumindeme peme tapme zet zemdelanŋ zemti pigok zeye, “Epesa am, an kwiyanŋ Epesa mka temaŋ keyaŋ Atemis temaŋ egalen sesewat mka temaŋ mandamuŋ min ma nanzanŋ kambuk kululuŋengatnanŋ toge ke kegogak mandamuŋ min keyet in ku nâip? ³⁶ An njeŋanŋ ningalen kwitnaŋ kwitnaŋ kapi njeŋ ku mtopewe keyet in nâme delaŋ zein. Keyepmti in keŋin bugan mtoti kwitnaŋ kwitnaŋ kilen njeŋ ku mseip. ³⁷ An zut idatimti kolo egelaŋ ningalen nopiom imbi Atemisiyelen sesewat mkaengatnaŋ kwileki njeŋ kambu ku mbun ma Atemis egat zemtalalat zet njeŋ ku mbun. ³⁸ Keyepmti Dimitiliasmak mulup sepem kwep mamimtemien an notnaŋ ekjenanŋ an njeŋiyet nâme bekananŋ bein

beme nâmbekambembe zenze kan ke beme amobotnaŋ ekŋenmagen meti zemkawaŋ bem indawep. ³⁹ Ma ilinaŋgat zelin igagen zesâti an ŋeŋaŋine notnaŋ ekŋengat zeme ekŋeŋaŋ kan ŋen beme ke ondekti ekŋengat zikalinan zelin zemusuwebep. ⁴⁰ In muluwaŋ yaŋepiŋ belak kileŋ am keŋin walapme kasa sokbesât mip keyet zapatnaŋ amobotnaŋ temaŋ Loma mka temaŋ tazin egaŋ nâmti yaŋaŋ nâsâgât ndapmandame nin moti yaŋaŋ zigoset zemann nâmatâtâgalen ke zet penaŋ ŋen ku tazin.” ⁴¹ Amobotnaŋaŋ zet kekok zemti ondedak ke kalaŋindeme belak mekobien.

20

Pâlaŋ Masedonia ma Glik msalen mege

¹ Zet kwisak temaŋ takumaŋge ke delaŋ zeme Pâlaŋ Epesa peme tapme Masedonia msalen mesât tati am nâmkŋepemak ondekindemti zemgwaŋnaŋ mimindemti bet butem indemti mane mane met ² Masedonia msalen ke pataŋ zemti selen selen am nâmkŋepemak indikti zet diindomti gwaŋnaŋ mimindem mimindem piyaŋ metne metne Glik msalen pataŋ zemti ³ msat ke eyoŋga tuk pi ekŋenmak ke maneti bam naman nembuyen baen toweti waŋgaen moti Silia msalen mesât mme Zuda am ekŋeŋaŋ setnaŋ bekekti buzak kupeme mebegat zewien. Keyepmti egaŋ naman kogeenaŋgak Masedonia msalen selak mesât mme ⁴ Belea mkaengatnaŋ Pilasiyet nemuŋaŋ Sopatelmaŋ Tesalonaika mkaengatnaŋan an zut kwilit Alistakasimak Sekanda ma an ŋen kwitnaŋ Gais Delebe mkaengatnaŋ ma an ŋen kwitnaŋ Timoti Esia mkaengatnaŋ ekŋeŋaŋ Pâl mâti ilinsakwep mebien. Âpme an zut Tikikasmak Topolimas ⁵ egeŋaŋ ilidak nemebeleset ŋeŋaŋ meti Toloas mkaen ke ekŋengat damuŋ matatemun. ⁶ Âpme Nupmamaŋ Yispiŋ Niniyelen Kendo ke Pilipai mkaen ke tapmann delaŋ zeme toti waŋga mti kasup 5 kekok nembu palen etaŋ metne metne bam Toloas mkaen pataŋ zemti an zut ŋeŋaŋ meibun ke idaikti nsakwep mka ke sonda kwep ekŋenmak tapmann mege.

Pâlaŋ Toloas mkaen anemba ŋen gakikiengatnaŋ mme wage

⁷ Sabat tagoŋgo kama ŋeniyeŋ tambuyet tambualem niniyeŋ nâmti temakwep ondek tati Pâlaŋ msame indemti mesât nâŋge keyepmti egaŋ tambu keyet animbi Zet Zapat Dolakŋaŋ tatiindom metnepeme tambu sutnan penaŋ beye. ⁸ Âpme mka ekŋeŋaŋ tapmambien keyet keŋaŋ lam sambe penaŋ koŋti sapeme towemti tazimambien. ⁹ Âpme anemba ŋen kwitnaŋ Yutikas zeme egaŋ mka tipmasek tipmasek wala mobotnaŋ keyet keŋaŋ sakŋaŋ gwaen tâgâ setnaset ke totati Pâlaŋ zet tazeme tatnâmaŋge. Pâlaŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ kan teepmaŋ penaŋ tazemepme anemba piwan nâmtage tageyaŋ ilak zikatnaŋ mulugaŋ kwasime wemkopa bemtiŋgut telak zemti wuwup msalen baen pup tokutum weme am ekŋeŋaŋ topmimkwat ekbienyaŋ ilak gakimti sâlâgât toge. ¹⁰ Âpme Pâlaŋ keyegak toweti anemba piwan ambepuluŋ mkwat ekti am ekŋengat zeye, “In si kemberj temaŋ ku mit. Ek ewe mamaŋaŋ tazin.” ¹¹ Kegok zemti wati ilinsakwep ewe mka keŋaŋ moti tambualem nime delaŋ zeme Pâlaŋ ewe zet tusumti zemege. Tazenâmetnepeme msat msame Pâlaŋ tambuŋaŋ penaŋ toti ¹² mepme ekŋeŋaŋ anemba tot gakiyeyaŋ ewe alik bem wage ke ekti keŋin oloŋen penaŋ beme wati mebien.

Pâlaŋ Toloas katipemti Mailitas msalen mege

¹³ Âpme am notnaŋ nin Pâlaŋ zemndeme waŋgaen moti Asos mkaen mosât meti mepmann Pâlaŋ iŋkaŋ nembu gilot seleset meti Asos mkaen keyegak pataŋ zeye. ¹⁴ Mti Pâlaŋ naman ekŋenmak waŋgaen moti ilinsakwep Mitilini mkaen met pataŋ zewien. ¹⁵ Nin Malitas mka pemti metne metne pemann msat tambume tambuyet eyo metne metne Kios msat ŋetakŋaŋ ke pataŋ zemti Kios msat ke sebempemti mepmann msat msaye. Keyetnaŋ mane mane pemann msat naman tambume tambuyet eyo mane mane Samos mkaen pataŋ zewenn. Ya e pemti naman mepmann tambume tambuyet eyo mane mane Malitas mkaen pataŋ zewenn. ¹⁶ Âpme Pâlaŋ Pentikos Kendo ke Zelusalem mkaen ke tatagat nâŋge keyepmti waŋgayaŋ Epesa mkaen ke peme Esia msat ŋetakŋaŋ ke manepeme kan delaŋ zenak keyepmti belak Malitas ¹⁷ ke metati nembra notnaŋ zemindeme Epesa mkaen ke meti Zet Zapat Dolakŋaŋgalen an ŋeŋaŋ bembe notnaŋ indatiimti ¹⁸ kopme Pâlaŋ zet kapigok diindoye, “In neŋ Esia msalen kwati mulupm inmagen yaŋbemti mban keyet yaŋaŋ ilin ŋep nâmatâtâlip. ¹⁹ Neŋ Zuda am ekŋeŋaŋ niktalati mtot nemti nome gakikiyiet mulupmaŋ omba penaŋ mbien. Yaŋgut kileŋ ke si kemberj palen mamti Amobotnaŋgalen sisiliŋ mulup mti mamteman. ²⁰ Zet in diindondoyelen ŋen ku aŋgalaŋ pema tage. In pembenyaŋ bambeyelen nâmti Zet Zapat Dolakŋaŋ tambengum sutnan ma mka sambe mekoti sosok belak mandiidomteman. ²¹ Kan kataŋ neŋ Zuda am ma Glik am in temakwep yomengatnaŋ keŋ gilik zenze aikti Kawawaŋmagen sokŋanik meti

Amobotnanaḡ Zisas Kilais nâmkîḡpepeyet zet windenḡnberḡ manzeyap. ²² Neḡ Emetak Teḡnḡ zemneme zetnaḡ gawepumti Zelusalem mka teman zesowap yangut daen sepem zigok sokbemnawe ke ku nâypap. ²³ Neḡ mka temanḡ tapmezinen katanḡ mesât mma Kawawaḡgalen Emetak Teḡ eḡan am ekḡenḡnḡ kasa mnemti mka katikḡnḡ ma sindem nawep eyet zapatnaḡ ewenḡanḡk mandinoiḡ. ²⁴ Neḡ mama nnaḡgat nâma mobotnaḡ penaḡ ku mambein. Zet zemâtâtnanaḡnḡ ke oloḡen palen mamti mmetine metne mma delanḡ zenzeyet keḡnḡ temanḡ matazin. Ma Kawawaḡnḡ keḡ taoletnaḡḡapmti Zet Zapat Dolakḡnḡ ke zemkawaḡnbembeyelen Zisas Kilaisiyaḡ zemneḡḡe. Mulup ke mmeti mma delanḡ zenzeyelen keḡ temanḡ ke matazin.

²⁵ Âpme pi naman zet ḡen pigok diindoma nâit: Neḡ ingat tuḡḡuwinan kapi mamti Kawawaḡgalen zemâtâtât katnanean mama keyet zapatnaḡ diindomambe mama manigip. Yaḡ bamgat zimosetn ḡen ewe ku ekbep. ²⁶ Neḡ Kawawaḡnḡ kwitnaḡ kwitnaḡ zemâtâtnaḡḡe e ilak okindama delanḡ zemâḡe ḡen ku anḡalaḡnḡban. ²⁷ Keyepmti neḡ inmak mambanen Kawawaḡnḡ ingat kwitnaḡ kwitnaḡ nâmbiliwepme wenḡe keyet zetnaḡ ḡen ku anḡalaḡnḡpmti zewan. ²⁸ An damuḡ in ilinak kegogak dopmaḡ damuḡ dopmaḡ damuḡ mti am Emetak Teḡnḡ Kawawaḡ Nemunaḡgalen gakikḡnḡnḡ keyet paleseti dapmelaḡḡenḡne indaḡḡe ekḡen ke indadamuḡ mimiyet zemindeye ekḡen ke weyaḡ indadamuḡ mimindeme mambep. ²⁹ Neḡ nâypap neḡ indemebap kan keyet an bekanḡ notnaḡ ekḡenḡnḡ koti Zisasiyelen Zet Zapat Dolakḡnḡ diindondoḡnḡ myuḡḡumti sepemaḡ ḡen diindowep. ³⁰ Âpme an notnaḡ ilinaḡḡat tuḡḡuwinanḡatnaḡ notnaḡnḡ eyo wati Zet Zapat Dolakḡnḡnḡ zem yuḡḡumti tetim indemti ilinaḡgalen nânâ ḡgasigeset ke indamandamtimebegat zet zewep. ³¹ Keyepmti in weyaḡ eksemti mambep. In nâip, neḡ inmak nup kan tuk bepi mamti in nâmkîḡpepe aiḡḡgat nâmti am ilinak kegogak kwep penaḡ indapmukulem mimindemti mulup temanḡ simak simak mban. Ke in nâpeme mepme nâmâtâlit!

³² Neḡ Kawawaḡḡat belen bemindeyap. Egat keḡ taoletnaḡgalen zet keyaḡ ḡep gwatnaḡ mimindewe. Âpme in am keḡnḡ mme teḡ bemberḡnḡ sambe indatime met mama kanzizit ke toḡnḡ toḡnḡ bentiwep. ³³ Neḡ mânep milawat titiyet am ḡenmagen met zema ḡenaḡ ku naḡḡe. ³⁴ Neḡ nenn betnaḡ mulup sek sindem mti keyet penaḡnḡ aikti notnne notnaḡ nsakwep mamti mulup maminup ekḡen indabandim mimindemti nin nsakwep ola olat palen ku mamtemenn e ilin ḡep nâmtalip. ³⁵ Neḡ belanḡ mulup temanḡ kegogak mti keyet penaḡ aikti am towewenḡnḡ indamukulem mimindendeyelen set dolakḡnḡ ke ilak zikat indama eknâm mbien. Âpme neḡ baen ekpema mepme Amobotnaḡ Zisasiyaḡ ḡe ke nâypap, 'An ḡenaḡ kwitnaḡ kwitnaḡ am maindain keyelen keḡ seḡeyagaḡ kwitnaḡ kwitnaḡ an masain keyelen sebempein.'

³⁶ Pâlaḡ zet kegogak zemdelanḡ zeme ilinsakwep tot pedondom tati ³⁷ dundum delanḡ zemti bim kuluḡ mti omba penaḡ sumpewien. ³⁸ Eḡanḡ neḡ sepem ḡen ewe ku ekbep zeye keyepmti keḡnḡ bekanḡ penaḡ beme bim kulum mti sumpemti wati waḡḡaen topemti betnaḡ butempeme meḡe.

21

Pâlaḡ Zelusalem mkaen mesât meḡe

¹ Nin Epesa am ekḡen belin butem indemti waḡḡaen moti esemteḡ piyaḡ mane mane Kosi mkaen patanḡ zewenn. Eyetnan mametne metne Lodes mkaen patanḡ zemann msat ke msame keyetnan metne metne Patala mkaen patanḡ zewenn. ² Ke met tati ekmann waḡḡa ḡen Piniisia msalen mesât tapmme ekti naman waḡḡa ḡen kobenn ke pemti ḡen keyet moti mebenn. ³ Meti ekmann Saiplas msat bet alomeset daen tapme ekti belak sebempemti metne metne Silia msalen patanḡ zemti waḡḡayaḡ Taia mkaen met ombem tati waḡḡayaḡ milawat msat keyelen timti meḡe ke tatime topmaḡḡe. ⁴ Âpme nin toti met am nâmkîḡpepemak notnaḡ indaikti ekḡenmak kasup ⁷ mambenn. Âpme Emetak Teḡnḡ am notnaḡḡat zemindeme ekḡenḡnḡ koti Pâlaḡ Zelusalem mkaen ku mebegalen zemkumpulwienanḡgut eḡanḡ zelin ku nâḡḡe. ⁵ Ke manepemann mebegalen kan beme imbi ma nempa sambe ekḡenḡnḡ ndatimti nembuyen toweti nsakwep pedondom tati Kawawaḡḡat dunduwenn. ⁶ Dundum delanḡ zemti bet butem aimti nin waḡḡaen moti mepmann ekḡenḡnḡ gilik zemti mkanḡinan mobien.

Sisalia msalen Agabasiyaḡ Pâl golanḡ zet dunduye

⁷ Nin waḡḡaen moti Taia msat katipemti metne metne Tolemes mkaen patanḡ zemti am nâmkîḡpepemak ekḡen mukum indemti kasup kwep pi ekḡenmak ke wembenn. ⁸ Yaḡ msat msame metne metne Sisalia mkaen patanḡ zemti Pilip aikbenn. Eḡanḡ msat ke mamti Zet Zapat Dolakḡnḡnḡ Penaḡ manzemtan. Ek ke aikti ekmak ke matatemenn

an ke ewerjan Zelusalem mkaen daen mame ombemindenderjan indamukulem mti mulup mimiyet zemindewien ekjen kemagengatnan an njen ilak ke. ⁹ Ek nambalatnene zulak zulak nembip bepiyan mamtemien. Ekjen ke Kawawanjan kwitnan kwitnan bam zigok sokbewe keyet zapatnan diindome namti am mandiidomtemien. ¹⁰ Nin ke ondekatnepemann Zudia mkaengatnan golarj zenze an njen kwitnanj Agabas zeme ke eganj kotneti nimmagen patanj zeye. ¹¹ Patanj zemti Palyet bitimanj kwaletij egalen bitim ke mtati ikjanjgat setnanj betnanj zampemti zeye, “Emetak Tenjanj kapigok dinop, ‘Bitim kapiyet tonjanj ek Zelusalem mkaen met patanj zeme Zuda am ekjenanj kapigok msanti am Zuda manjean ku sokbemberjanj ekjengat belen bempewep.’”

¹² Agabasiyanj zet kegok zeme nin ma mka mtonj nin nsakwep ondekti Palanj Zelusalem mkaen ku mebegat zemkumpulewenn. ¹³ Apme Palanj pigok dinndoye, “Kulekiyet nagat kenjin bekananj beme tasumnaip? Nej Zelusalem mkaen mka katikjanj etanj mobogalen yek. Amobotnanj Zisas kwitnanjgat mti gakikiyelen namdelanj zemti weyanj talap.”

¹⁴ Nin egat zet kegok zemann eganj ningalen zet ku name keyepmti nin pigok etanj zewenn, “Yegak pemann ke mepme Amobotnanjanj ikjanj namtazin kegok msawe.”

Palanj Zelusalem mkaen mege

¹⁵ Kasup notnanj pi ekjenmak ke tapmann delanj zeme naman Zelusalem mkaen mebegalen milawatn weyanj bewenn. ¹⁶ Apme Sisalia am namkinjpepemak notnanj ekjenanj ndatime Zelusalem mka teman meti Mnasogalen mkaen meti ekmak ke matatemenn. An ke Saiplass mkaengatnan yanj eganj Zisasiyet ewerjan penanj namkinjpepmi mamtan.

¹⁷ Ekmak ke mamann am namkinjpepemak notnanj ekjenanj ndikti ningat olojen teman penanj minndawien. ¹⁸ Yanj msat msame dapmelanjgeyelen an njenjanj notnanj ekjenanj Zemsiyelen mkaen mot ondek tapme Palanj nin ndatime bam keyegak moti ¹⁹ Palanj belin butem indemti Kawawanjanj mukulem mpeme am Zuda manjan ku sokbemberjanj ekjenmagen Zet Zapat Dolakjanj diindom mege. Keyet zapatnanj ilindinj penanj weyanj diindom mage. ²⁰ Palanj zet zapat ke zemdelanj zeme ekjenanj Kawawanj zemsesewat-pemti Pal pigok dunduwien, “Notn, nanik Zuda am sambe penanj tausen njen tausen njen pi Zisas namkinjpepmi mabienanj talip. Ekjen sambeyanj Mosesiyelen zii zet ke omba penanj windenanj bemti bandim mti matalip. ²¹ Apme gejanj muluwen daen mamane gagat zapadi kapigok kopme nabenn. Gagat eganj Zuda am kwep kwep am manje notnanj ekjengat tunjuwinan met maip ekjen Mosesiyelen zii zet ku mabagat mandiidon. Mti nemujine ekjengat sekjin butnanj ku antityet manzemkulumindemezin. Ma Zuda am mama miminjin ke katikpe mage delanj zenzeyet maindapitilin. ²² Am ekjen piyan gagat yanjanjdi kegok manap kapi zigok msenup? Ekjenanj gagat ek Zelusalem mkaen kolep zapadi elak namampien. ²³⁻²⁴ Keyepmti nin gejanj zemgenup kapigok sakwep penanj msenik. An zulak zulak ekjen talip kapi Kawawanjgat zikatnan kwetetepejanj etanj mamayet namti zetik katikjanj penanj mti mamaip keyepmti gejanj ekjen kapi indatimti met Zuda nnanjgalen mama mimi tazin keyet kataj ekjengat ma gitanjgat sipsip mee ke kwitimi Kawawanjgat sape sape bumti ilinsakwep njokjin kwenzipme mepme tapme am notnanj ekjenanj in Kawawanjgat zikatnan kwetetepejanj maip. Keyet yanjanj ke indikti gagat zet bemzenze mamip ke peme tapme gejanj Mosesiyelen zii zet e angososopinj manjawepunik ke gikmatap. ²⁵ Apme msat notnanen am namkinjpepemak bemberjanj ekjen keyegut nin ekjenanj songom sipmanj ma songom minzamti tatatnanj ke ma imbimak set kilom mee ku mamayet nin papia njen kumti bemann mepme ekti gawepuwep.”

²⁶ Kegok zenamti tabien yanj msat msame Palanj an zulak zulak ke idatimti sekjin weyanj zuluti kwitnanj kwitnanjin weyanjin dolakjanj beme sesewat mka teman moti kan zigok sesewat mka teman ke tapmetingut bam kot sape sape nnanjgat buwanup zemti keyet yanjanj sape sape bumbu an yanjkwesim nasagat mowebien.

Palanj sesewat mka teman tapme atawien

²⁷ Sape sape bumbuyelen kan sokjan beme Palanj moti sesewat mkaen mame Zuda am Asia msalen mamtemien ekjenanj ekti animbi kenjin walapme ekjenanj ²⁸ atam kitik mtati kwizet njakjak mti zewien, “Israel am kot ndapmukulem mit! An kapiyanj msat kataj meti nin sambe kapi Mosesiyelen zii zet ma sesewat mkan kapi eyo zemtalati mamimtotndein. Mti Glik an notnanj indatimti kwapme ekjenanj mme sesewat mkan teman kapi okbi okbinjanmak mambein nâip!” ²⁹ Palanj an njen kwitnanj Topolimas Epesa mkaengatnanj ke wati Zelusalem mka teman ke mebe kokot mmalu maidiktemien keyepmti ekjenanj wa sesewat mka temanjanj eyo mawakwazin kegok namyunjgumti kegok zewien.

³⁰ Kegok zeme Zelusalem animbi sambe ekjenanj zapat ke namti wejin mepme windem bemti kot ondekti Pal atamti sesewat mka temanengatnanj mandamti zupman baen toweti sesewat mka temanjanjgalen set sakwep punj panj kekne delanj zemage. ³¹ Am ekjenanj Pal

atamti kume gakikiyelen tapmme keyet zapatnanaŋ elelan Loma kasa kuku an neŋaŋ temaŋ ekmagen pigok mopme naŋge. Zelusalem am ekneŋaŋ kasa kukuyelen ilinsakwep zenâ zenâ mti talip. ³² Kegok nâmti kasa kuku an mobotnaŋ ma tototnaŋ indatime buluŋ sakwep mepme am ekneŋaŋ Pâl takunapeme kasa kuku neŋaŋaŋ kasa kuku notnaŋ ekneŋ indatimti mepme indikti peme tapme telelan mekoti tabien. ³³ Âpme kasa kuku an neŋaŋ keyaŋ zeme Pâl wati tek katiknaŋ zulaŋ betnaŋ zampeme tapme am ekjengat indayaŋkwesiye, “An kapi kwitnaŋ kwi ma ek desetgatnaŋ ma yom zigok penaŋ mip?” Kegok yaŋkwesime ³⁴ animbi sambeyaŋ zet yaŋaŋ sepemaŋ igak igak zemti kwizet kaliyaŋ temaŋ mbien. Kegok mme kasa kuku an neŋaŋ egaŋ zelinanggat yaŋaŋ ku weyaŋ nâmatâti keyepm zeme Pâl wati kasa kuku ilinangalen mkaen wati mobien. ³⁵ Âpme Pâl wati mka sepaloŋen mopme am ekneŋaŋ mot yuotot kusât mme kasa kuku an ekneŋaŋ luanzamti mka keŋaŋ ³⁶ wapmosât mopme am sambeyaŋ baman moti ŋakŋak mti pigok zewien, “An ke kume gakik, kume gakik!”

³⁷ Pâl mka keŋaŋ wati mosât tapmopme Pâlaŋ kasa kuku neŋaŋgat yaŋkwesimti zeye, “Geŋ neŋ nânmmane neŋ am kamba zet neŋ diindosap?”

Zeme an neŋaŋaŋ yaŋkwesiye, “Geŋ Glik zet neŋ nânik? ³⁸ Eweŋaŋ penaŋ Izip an neŋaŋ gapmanmak kasa kukuyelen am 4000 indatimti msat tungupman mebien an ke geŋ kapi ma belaknaŋ neŋ?”

³⁹ Yaŋkwesime Pâlaŋ pigok dunduye, “Neŋ Zuda an penaŋ Talsas mka temaŋ penaŋ Sisilia msalen tazin ke sokbewan keyet geŋ nânmmane neŋ am zet bugan diindowi.”

⁴⁰ Zeme nâmpeme Pâlaŋ sepaloŋ duknaŋ gwaen tati am zemkulumindeme zepiŋ buzak tati nâme zet Ibu lu zeleset pigok zeye,

22

¹ “Notnne ma bipmne, neŋ neŋaŋ nanaŋgat yaŋaŋ pigok zemâtâpma nâit!” ² Pâlaŋ Ibu lu zeleset kegok zeme nâmti kwisak ma zet sambe topme delaŋ zeme buzak penaŋ tapme pigok diindoye,

³ “Neŋ Zuda an penaŋ Silia msalen Talsas mka temanen ke sokbewan yaŋ Zelusalem mka teman kapi koti mamti an zikat indanda Gamaliel egat kandaŋaŋ mtoti mama egaŋ zet Mosesiyelen zii zet yeŋsokŋ ekneŋ indandaŋaŋ keyet zapat weyaŋ zemkawaŋaŋ bem name eksemti keyet kataŋ mâtî mamban. In alak Kawawaŋaŋ windaŋaŋ bemti mâtî tapmaip sepem kegogak. ⁴ Neŋ Zet Zapat Dolaknaŋ Penaŋ alaknaŋ kapi mma yek bembeyelen mulupmaŋ mti animbi sambe ke mâtî mamaŋaŋ ekneŋ ilinsakwep belinan zamtimti mka katiknaŋ maindem meteman. ⁵ Nâgât yaŋaŋ sâpe sâpe bumbu an neŋaŋ ma sesewat mka temaŋgalen an damuŋ notnaŋaŋ neŋ nâmtalip. Wa neŋ zet kapi dâsuki ku zeyap. Ekneŋ keyaŋ am nâmkinaŋpepemak notnaŋ Damaskas mkaen mambien ekjengat papia kumti name mti pigok nâmti mmaban. Ne meti animbi nâmkinaŋpepemak notnaŋ Damaskas mkaen indaikti belinan zamtimti Zelusalem mkaen mka katiknaŋ indatimti kobap.

Pâliyaŋ iŋnaŋ keŋaŋ gilik zeyeyet yaŋaŋ zeye

⁶ Kegok otrâmti selen metne metne kasup sutnateman beme Damaskas mka soknaŋik mepma busatnaŋaŋ kululuŋen gwaengatnan neŋmagen naombem tapme ⁷ neŋ totpale baen kutum wenti nâma zet neŋ kapigok sokbeye, ‘Sâl, Sâl, geŋ kwilekiyet napmât giŋgiŋ penaŋ mti nawalesât tapmnik?’

⁸ Yaŋkwesime neŋ kaimak wepeŋ tati zewan, ‘Amobotnaŋ, geŋ kwi?’

Zema egaŋ pigok dinoye, ‘Neŋ Zisas Nasalet mkaengatnaŋ. Geŋ napmât giŋgiŋ mti nawalesât mamnik elak neŋ kapimak.’

⁹⁻¹⁰ Zeme nâmti neŋ seknaŋ neŋ ewe yaŋkwesiwan, ‘Amobotnaŋ, neŋ kwileki mnasâgât tapmnik?’

Zeme Amobotnaŋaŋ zeye, ‘Geŋ belak wati Damaskas mkaen daen mepmanengut mulup kwileki mbanik keyet zapatnaŋ daenen Kawawaŋaŋ iŋnaŋ diŋgome nâmbanik.’ Âpme an notnaŋ neŋmak mebenn ekneŋaŋ busatnaŋ ke ekbienaŋgut zet dinoye ke ekneŋaŋ ku nâmbien. ¹¹ Mme neŋ busatnaŋaŋ zikatn mme bekanan beyeyepmti ekma sopsop kume olati teŋtewat tapma aminne ekneŋaŋ nabetnamti Damaskas mkaen nati mebien.

¹² Mka ke an neŋ mamtan kwitnaŋ Ananias egaŋ zii zet sambe ke weyaŋ ekdamuŋ mti gawepunti mamtan keyepmti Zuda am mka ke mamtemien ekneŋaŋ egat nâme dolaknaŋ mambemtan. ¹³ An keyaŋ neŋmagen koti pigok dinoye, ‘Pâl, geŋ zikadi dolaknaŋ ekbak.’ Zeme keyegak zikatn busatnaŋ beme ekmâtâban. ¹⁴ Ekma zet kapigok dinoye, ‘Yeŋsokŋne ekjengalen Kawawaŋaŋ egaŋ yaŋaŋaŋ ke zikat game an teŋ toŋaŋ ekti zet zapatnaŋ nâmkaliŋ bembeyelen nâmti iŋnaŋ selen daenen gaombemgeyan. ¹⁵ Keyepmti geŋ

kwitnaŋ kwitnaŋ eknâm mbanan ke am msat katan diindomane nâmâbep. ¹⁶ Keyepmti pi kan teepmaŋ eneyet belak mambanik? Keyet geŋ wati Zisasiyet kwitnaŋ nâmkinpemane tu zulutgema Zisasiyet dundumane egaŋ yomdi katipewe. Zemti tu zulutnembien.

Kawawaŋaŋ Pâl am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekjenmagen zet zapat timmep-megat peme mege

¹⁷ Kegok mneme Zelusalem mkaen kapi koti sesewat mka temanen dundundu mulup tapmmambe tati kie kienok Zisas ikjaŋ ekmâtâpma ¹⁸ kapigok dinonŋe, 'Mka kapiyelen am ekjenanŋ gâgât dembusegen nâgât zet zapatnnaŋ topme nâmti wisat mbep keyepmti geŋ sakwep Zelusalem mka kapi pemti belaknaŋ met.' ¹⁹ Zeme nâmti neŋ dopmaŋ pigok gilik zemti zewan, 'Amobotnaŋ, neŋ amdine mka sambe meti sesewat mkaen indakapisikma motapme sindiwaŋ kwapem maindomteman. ²⁰ Mti bujam zapadi zenze an Stiwen ek kusâti an ekjenanŋ melakanduŋin gulumti neŋ name timtati ekma nanzaŋ mâtâti kume sip balak balak timti gakime ego ego mti nâma ŋep beye.' ²¹ Kegok zema Amobotnaŋ pigok dinoye, 'Geŋ mebegalen weyaŋ tapmane neŋ msat beŋan am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekjenmagen gema mebanik.'

²² Pâlŋ an zet kegok diindome nâmti keyegak kwizet kaliyaŋ temaŋ kumti zewien, "An keboŋ ke gakime delaŋ zep. An keboŋ keyaŋ msalen kapi ku tatagalen!" ²³ Kegok zemti ŋakŋak temaŋ mti melakanduŋin gulumti time mebekopme tot kânzunzu timti tetelime am palen palen gwaen mekopme ŋenzinziŋ palen tapme indikti ²⁴ Loma kasa kuku an ŋeŋaŋ egaŋ kasa kuku an ekjengat zeme Pâl wati mkaŋin keŋan moweti sindiwaŋ witiktinŋut amnaŋ yaŋaŋ kwilekiyet penaŋ muluwaŋ kapi tapmip. Zemti Pâl yaŋkwesim nânâyet zemindeye. ²⁵ Âpme ekjenanŋ sindiwaŋ witiksâgât mot tep palen mututut pemti setnaŋ betnaŋ tepmak pepe bemti zampemti witiksât tapmme Pâlŋ an ŋeŋaŋin keyet yaŋkwesiye, "In Loma an penaŋ zetnaŋ dolakŋaŋ zemdelan zenzepin belak sindiwaŋ wititigalen set ŋen tapme mamiwaŋ neŋ alak kegok mnasât tapmip?"

²⁶ Kegok zeme an ŋeŋaŋ keyaŋ an ŋeŋaŋin temaŋ ekmagen meti zeye, "An kapi Loma an keyepm zigok penaŋ msasenup?"

²⁷ Zeme kasa kuku an ŋeŋaŋ egaŋ Pâlmagen meti zeye, "Geŋ Loma an penaŋ manze zemane nâmbi?"

Yaŋkwesime Pâlŋ zeye, "Ilak penaŋ sukwep penaŋ ke zenikmak."

²⁸ Zeme kasa kuku an damuŋ temaŋ keyaŋ nâmti zeye, "Neŋ mânep omba penaŋ katipemti keyepmti Loma an penaŋ bewan."

Zeme Pâlŋ zeye, "Âpme neŋgut bipm Loma am maŋgeengatnaŋ kokotnaŋ keyepmti neŋ Loma an penaŋ beyap."

²⁹ Zeme nâmti Pâl bembuluŋ tati sindiwaŋ witiksâgât tapmmambien piwan keyegak peme tapme mepmâpme kasa kuku an ŋeŋaŋin temaŋ egaŋ neŋ kwilekiyet an keboŋ kapi kileŋ penaŋ zema setnaŋ betnaŋ zamti kusât miyo. Zemti weŋaŋ penaŋ mepme nâpeme mekwapme tatneti weŋge.

³⁰ Yaŋ msat msame kasa kuku an ŋeŋaŋ egaŋ Pâl sen katikŋaŋaŋ zampewien ke kwaletpemti Zuda ekjengalen sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ma an ŋeŋaŋ notnaŋ sambe indemandame kopme zigoset mti Pâlyet nâmsopkuku aikbien keyet yaŋaŋgat indayaŋkwesisâgât nâmti zeme ondekme egaŋ Pâl wati tot ondedak keyegak peme totapmaŋge.

23

Pâlŋ Zuda am ekjengalen ŋeŋaŋ bembe ekjenmagen zet zemkawaŋaŋ beye

¹ Pâlŋ an ŋeŋaŋ beme indiktitimti pigok diindoye, "Notnne, neŋ Kawawaŋgat zikatnaŋ zii zetgat zemtalalat zet ke ŋen nânânnan ku tapme mambanaŋ ewe mayap."

² Kegok zeme sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ sambe ekjengalen ŋeŋaŋin temaŋ penaŋ Ananias egaŋ am Pâlyet kandaŋaŋ tabien ekjengat pigok diindoye, "In an ke zet kilom tazeingat dembusekŋaŋ kutut!"

³ Zeme Pâlŋ Ananias pigok dunduye, "An yompaŋ, egaŋ segeset mulup dolak dolaknaŋ notnaŋ mti an pembenaŋnok mamananik. Âpme keŋdanaŋ baengut mama mimi bekananaŋ etaŋ gak zemti matazin. Keyepmti geŋ bam Kawawaŋaŋ gawalebe. Geŋ zii zelaŋ zein keyet katan mamti mulup mimiyet zemgeŋgeŋaŋ yaŋ geŋ kwilekiyet ke kulumti neŋmagen musuwewet mulup kileŋ mimiyet kegok diindoniŋ?"

⁴ Kegok dundume am Pâlmak tabien ekjenanŋ pigok dunduwien, "Geŋ Kawawaŋgalen sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ pi eneyet zet mgasik keboŋ ke dunduniŋ?"

⁵ Zeme nâmti Pâlŋ pigok zeye, "Notnne, neŋ ek sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ main ke nâmti ku zeyap. Mosesiyelen zii zet Kawawaŋgalen Zet Itanaŋanen kapigok zenzenaŋ,

'In Kawawangalen sâpe sâpe bumbu an ñejanine ku zemtalat indewep.' ” (Kisim Bek 22:28)

⁶ Âpme ondedagen ke an notnañ Sadusi ma notnañ Palisi ekñeñañ ilinsakwep tap-mambien. Pâlañ ke indikti ñakñak omba penañ mti pigok zeye, “Nâgât yenpâpme tipman baenen Palisi mamkwati gakikiengatnan wawat tazin manzemtemien. Yañ alak neñ gakikiengatnan wawat keyet webem mayap tazema kapiyepmti in alak zelen pi onzemneip.”

⁷ Zet kekok zeme Palisi ma Sadusi ekñeñañ ilinak sakwep wati zet mmot mtot mti ñeñañ bembe ilinañgat tunjuwinan kalalañ temañ sokbeye. ⁸ Sadusi ekñeñañ gakikiengatnan wawat ma Kawawangalen ensel ma we mee ku talip manzemtemien. Âpme Palisi ekñeñañ naman ke talip manzemtemien. ⁹ Keyepmti ondedakñinan ke kwisak temañ penañ kuye. Kegok mme Palisi ekñenmagengatnañ zii zet zikat indandanañ an notnañ wati zet memendepmak mti zewien, “Nin an kapiyelen yomañ ñen ku tapme eknu. Kawawangalen ensel ma we ñeñañ dundume nânge mene ke ku nârup.”

¹⁰ Kegok mti kasa kasa omba penañ mme kasa kuku an ñeñañ nânge. Mneti ekñeñañ Pâl yupmet yupkot mme sutnañ temañ etim mebekokot mme gakisem zemkiñgati kasa kuku an zemindeme met Pâl am ekñengat tunjuwinangatnañ sañ mti kasa kuku mkaen wati mebien.

¹¹ Tambu keyet Amobotnañ Pâlmagen sokbemti zeye, “Geñ windendi timti kaliñañ bemti tabanik. Zelusalem mkaen pien manzemkawañ bemnenik sepem kekokak naman Loma mkaen meti zemkawañ bemnewanik.”

Zuda am notnañ ekñeñañ Pâl kume gakikiyet buzak zemtâmpewien

¹² Msat msame Zuda an ekñeñañ zet zemtâmti zewien, “Nin tu meu mee ninipiñ belak mamti Pâl kumann gakimeñgut tu meu bangat nimbanup.” ¹³ An 40 mee kogañ zenâ zenâ mti kekok zemtâmpewien. ¹⁴ Mti an ekñeñ keyañ sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ma sesewat mka temañgalen an danuñ notnañ ekñenmagen met sokbemti pigok zemsokbemindawien, “Nin tu meu ninipiñ belak mamti Pâl kumann gakimeñgut tu meu niniyet zemkatik bempemti pi inmagen kot sokbemindanup. ¹⁵ Keyepmti in kasa kuku an ñeñañ ekmagen zet kapigok beme mebe. Geñ Pâl ningalen ondedagen ewe pemane kopme pien zetnañ ondedakñinan ke zetnañ zemdelañ zewanup. Âpme egañ zelin nâmti peme kopme nin selen dombemti buzak kumann gakiwe.”

¹⁶ Kasa zet kekok tazemânme Pâlyat biatnañañ zet ke wak kambu nâmti windem bemti kasa kuku mkaen ke moti einañgat zet ke dunduye. ¹⁷ Dundume nâmti Pâlañ kasa kuku an ekñengat ñeñañin ñen zeme kopme zeye, “Geñ namba kapi wati kasa kuku an ñeñañ temañ ekmagen wati mepmane namba isikñañ kapiyañ zapat ñen dundusem.”

¹⁸ Zeme kasa kuku ñeñañ keyañ naman kasa kuku ñeñañ temañ penañ kaimdemagen wapmeti zeye, “Pâl an mka katikñañ pemann matazin egañ nazemtetime mepma namba kapiyañ gâgât zapat ñen ñingonñoyelen nâmti mene zeme aikti geñmagen kolap.”

¹⁹ Kegok dundume kasa kuku an ñeñañ temañ keyañ namba isikñañ ke betnamti ganzenan ilidak metati yañkwesiye, “Zet zigok ze zemane nâmbiya?”

²⁰ Zeme namba keyañ pigok dunduye, “Zuda an ñeñañ ekñeñañ geñmagen zet kapigok beme kokogat zet zenâ zenâ tapmme nâya. Geñ Pâl ekñengalen ondedagen wati meti yañañ penañ ewe zemâtâtindandayet zeyo. ²¹ Keyepmti geñ tatnâmane ekñeñañ zet ke beme kopme geñ zelin ku nâmindesenik. An 40 mee sebempein kekokgañ Pâl kume gakikiyet nâmti tu meu kiñgati belak mamti Pâl kume gakimeñgut bam tu meu niniyet zemkatik beyo. Ekñeñañ selen baen dombem tati Pâl geñ zempemane mepme kukuyet gâgât damuñ talip.”

²² Namba isikñañañ zet kekok zeme kasa kuku an ñeñañ temañ egat pigok zempemti peme mege, “Geñ zet zemane nâyañ ke an ñen ewe ku dundundupin.”

Kasa kuku an ekñeñañ Pâl Sisalia mkaen wati mebien

²³ Âpme an kasa kuku ñeñañ temañ egañ kasa kuku an ñeñañ zut idamandame kopmalu pigok diidoye, “It kasa kuku an seleset mebegalen an 200 ma âs palen tati mebegalen an 70 ma ñelip sage tiwep an 200 kekok indaaikmane ekñeñañ 9 kilok tambuyet penañ wati Sisalia mkaen mebe. ²⁴ Âpme Pâl egat âsiñañ ñen weyañpeme keyet palen totapme kakanemuñ wapmane mane amobotnañ temañ Pilik ekmagen wati moseip.” ²⁵ Kasa kuku an ñeñañ temañ Kolodias Lisias egañ ekñeñañ mesât mme amobotnañ temañ egat papia ñen kapigok kuye,

²⁶ “Neñ kasa kuku ñeñañañ amobotnañ Pilik gâgât zemkawañ bembe papia kapi kuyap.

²⁷ An kasa kuku ekñeñañ wati kolip ke Zuda an ekñeñañ kume gakikiyet zeme keyepmti neñ an ke Loma mkaengatnañ kekok nâmtiyepm kasa kuku an ekñenmak

meti Zuda am ekjengat belinangatan menze mti pemann gejmagen kozin.²⁸ Yanj kwilekiyet wati zelen pewien keyet yanj penaj weyan nâmatâtâgat nâmti an njanj ekjen indaondak indemti Pâl wati ondedagen ke meban.²⁹ Wati met ke tati ekma ekjenaj Pâlaj kwilekijen nukjan ku mge keyangut ilinangalen zii zet keeset belak sekjan bemti zeme pigok nâmban. Kwitnaj kwitnaj notnaj mge keyan mka katikjan ma kukuyelen keyet katanj ku beye. Keyepmti wati mka katikjan mepewan.³⁰ Âpme Zuda an notnaj ekjenaj selen dombemti kume gakikiyelen zeme keyepmti nej ek pema gejmagen kozin ma am egat sekjan mambemzep. Ekjen kegogak zemindema kopme gerj taindikmane zelin zem musuwebep.”

³¹ Papia kegok kumti indame kasa kuku an ekjenaj an njanjin egat zetnaj gawepumti Pâl tambuyet penaj wati mane mane met Antipatilis mkaen ke met wembien.³² Yanj msat msame kasa kuku an sambe ekjenaj naman gilik zemkopme an âsien tati mebien ekjenaj etanj Pâl wati Sisalia mkaen mebien.³³ An âs palen tati mebien ekjenaj meti Sisalia mkaen patanj zemti amobotnaj temanj ke papia samti Pâl wapmet zimosetnan onzempeme tage.³⁴ Âpme amobotnaj temanj eganj papia ke makume delanj zeme Pâlyet yanjkwesiye, “Gej msat desetgatan?”

Yanjkwesime Pâlaj zeye, “Nej Sisilia mkaengatanj.”

³⁵ Kegok zeme amobotnanaj zeye, “Ele, an sek daran bemzenze zet manzeip ekjenaj kopmengg zedi mti kodak ke zemane nâmbap.” Zemti eganj kasa kuku an zemindeme wati amobotnaj Elotgalen mkaen ke met pemti damuj mamimatemien.

24

Zuda an njanj notnanaj Pâl zet muluwen pewien

¹ Kasup 5 delanj zeme sâpe sâpe bumbu an njanj Ananias ma an njanj notnaj ma an zet zenze an Teltalas ekjenaj Sisalia mkaen meti Pâl zemkukuyet Loma amobotnaj Pilik Sisalia mkaen matatan ekmagen sokbewien.² Âpme amobotnanaj Pâl zeme kot tapme Teltalasiyan Pâlyet sekjan bemzenze zet zesâti njanj yanjbemti pigok zeye, “Pilik amobotnaj temanj, gerj ndadamuj mmane sewakjan palen dolakjan mamamkwatnup. Mti am manje ningat nâmtemtem mti ndamukulem minndemane³ mka sambe mulup mmann dolakjan mambien keyepmti nin gâgât nâmann dolakjan penanj mambien.⁴ Mneti nej zet teepmanj mandam tazenepepa teepmanj besemgat nâmane nej zet pemkwepmanj bugan pigok diingoma nâmbak.⁵ Nin an kapi myungungunjan sambe penanj mamme eknup. Eganj Zuda am sambe msat katanj manup pi njanzinj omba penanj minndame tungupman kasa kasa matazin. An kapi Nasalet am manje ekjengat njanjin main.⁶ Âpme eganj sesewat mkan temangalen zii zet notnaj eyo angosome nin ekti atawenn. Keyepmti nin zii zetn tazin keyet katanj kwitnaj kwitnaj msasâgât tapmnepe-mann⁷ kasa kuku an njanj temanj Lisias eganj kasa kuku anemak kot memendepmak belak menzemi mebien.⁸ Mti an met zelen pewien ekjen ke gejmagen kapi kot sokbengamti egat zetnaj gejmak zenzeyelen zemindemti wati mege. Keyepmti nin egat zet zenup ke gerj Pâl ikjan yanjkwesimane eganj ikjanjat yanjan ikjan zemkawanj bemgame nâsenik.”⁹ Eganj zet kegok zemsokbeme Zuda an notnaj tabien ekjenaj mukulem mti zetnaj ke mkatikjan bewien.

¹⁰ Âpme amobotnanaj zet zenzeyelen Pâlyet belak belanj sesepmanj mpeme Pâlaj wati zeye, “Gej msat kapi amobotnaj kan teepmanj mamti Zuda ningalen yanj nej nânik. Keyepmti nej zet nâmtemtempij pigok zema nâmbak.¹¹ Nej Zelusalem mkaen Kawawanj sesewatasâgât moti manepema kasup 12 kegok beye. Gerj zetn nâmti kej zut msenik beme ekjengat indayanjkwesimane zeme nâsenik.¹² Nej sesewat mka temanj ma sesewat mka notnan ma ondedak mundum notnanen am ondek indemti zet mdondondo mti ammak an mee ââyat kejin walalat zet nen ku diindowan.¹³ An ekjen kapiyanj belak sekjan bemti tazeip ke penanj zigoset zikat game ekti nâmtâsenik?¹⁴ Ekjenaj nâgât pigok manzeip, ‘Nin mama mimi alakjan maektalatnup ke eganj mamin manzeip ke penaj. Nej ke mti yej papmne ekjengalen Kawawanj ek mandundum sayap. Mti Mosesiyelen zii zet ma golanj zenze an ekjengalen zet zemkwabien e eyo mangawepuyap.’¹⁵ Nin maneti an tej ma bekananj nin nsakwep gakikngatanj Kawawanj mme wapmabanup keyet an ekjen kapi ma nej nsakwep webemti mamannup.¹⁶ Kegok mti nej Kawawanjat zikatnan ma amgat zikalinan myungungupin mamayet nâmti eksemti kuma kwaopme mamayap.

¹⁷ Âpme nej Zelusalem mka pemti nup kan sambe pi msat belakjanj met mamti zema an nâmkijpepamak am msat belakjanjatnaj ekjenaj Zuda am ekjengat mânwin bugan

akumti beme ke timti indasât ma Kawawangat sâpe sâpe eyo busât nâmti Zelusalem mkaen meban. ¹⁸ Meti sesewat mka teman moti Kawawangat wisikn zemti sâpe sâpe tabumamban kan keyet mka kenan ke am sambe neymak nen ku tabien ma am notnan kasa kukuyet kenin nen ku walaban. ¹⁹ Zuda am notnan Esia msalen met maneti kokotnan ekjenan kwep Zelusalem sesewat mkaen ke tapme indikbawat ekjenan nâlen myungungunn nen kan keyet aikben beme kwati ilin gâgât zengkawan bem game nâsenik. ²⁰ Ma an nenan ondedagen talip ekjen kapiyan nâlen myungungunn nen Kansol ondedagen tabienen ke ekbien beme ilin kwat zengkawan bem game nâsenik. ²¹ Nen ekjengat tunguwinan tati zet kwep nen zema yungume ekjenan nâme nen ku beye mene. 'Ma nen gakikiengatnan wawat tazin manzeyap.' Keyepmti ekjenan nâme nen ku beme zelen neme ingat monzalamanan kapi kwatalap."

²² Amobotnan Pilik egan Pâlyet zet zemdelan zenze sakwep ku mge egan zapatnan isiknan bugan nângeyepm belak etan pigok diindoye, "Nin zet kapi belak pemann tapme kasa kuku an nenan teman Lisias egan Zelusalem mkaengatnan kopmenjut ekmak tati nsakwep zet kapi zemdelan zewalup." ²³ Kegok zemti kasa kuku an nenan pigok dunduye, "In Pâl damun mti tati kasa zimosep ku ekbep ma notnane notnanan wati kwileki nen sasâgât mme nâmindeme mot nen masamambep."

Pâlan Pilikmak Dulusila egetgat monzalamidan tage

²⁴ Mepeme ke matatnepeme amobotnan Pilikmak imbinan Dulusila egelan Sisalia mka pemti Zelusalem mkaen kobun. Dulusila imbi ke Zuda imbinan. Yan egelan motati Pâl zem tetimalu moti egat Zisas Kilais nâmkipepeyet yan nan manzemkawanbemtan keyet yan nan ²⁵ ma dolaknan bemti mamayelen setnan ma set kilej mama keyet ma eksmti mama ma dopman titiyelen kan keyet zapatnan Pilik imbinet zemâtâtidame Pilik windenan topme delan zeme Pâl pigok dunduye, "Nepgat met ya maneti nen kan tungupman nen sokbemnamenjut ewe zema kot tusumti zeman nâmbap." ²⁶ Amobotnan egan Pâlan mânep sasayet nâmti kan katan mamandame kopme zet zenâ zenâ mamimtemun. Yanjut Pâlan mânep ku saye.

²⁷ Mamotneti nup kan zut delan zeme amobotnan alaknan nen kwitnan Polsias Pestas zeme ke. Egan Pilik egat munduman tage âpme amobotnan Pilik egan Zuda am ekjenan egat nâmpeme dolaknan bembeyet nâmti Pâl ewe mka katikjanak peme tapme mege.

25

Zuda am ekjenan Pâl amobotnan alaknan Pestasiyet zikatnan zemkuwien

¹ Pestasiyan amobotnan mundum timti mame kasup tuk etan mepme Sisalia mkaengatnan Zelusalem mkaen mesât mege. ² Met patan zeme sâpe sâpe bumbu an nenan ma Zuda an nenan beme notnan ekjenan ekmanen koti Pâlyet zapat dundume ³ egan zelin nâmindemti Pâl peme Zelusalem mkaen kokogat yan kwesim gingin mbien. Ekjenan Pâl selen baen bekekti kume gakikiyet nâmti amobotnan gat kegok yan kwesiwien. ⁴ Pestasiyan pigok diindoye, "Pâl ek Sisalia mkaen mka katiknan tazin âpme nen gilik zem keyegak sakwep kapi towepap. ⁵ Keyepmti in Pâlyet zet nen zesât mbep beme inmagengatnan an nenan notnan neymak nsakwep Sisalia mkaen toweti egat zetnan kaim taindikma zewep."

⁶ Kegok zemti Zelusalem mkaen ke kan teepmanik kasup 8 ma 10 mee kegok maneti Sisalia mkanan met towep. Towergeyan msat msame zet zenze mkaen motati Pâl zeme wati mowebien. ⁷ Mopme Zelusalem mkaengatnan Zuda an nenan notnan mebien ekjenan mot bembulun tati seknan bemzenze zet omba penan tapmambien. Yanjut zet bemzenenjanngat zet katnan penanan nen ku sokbeye. ⁸ Zeme Pâlan zelin mtopemti pigok diindoye, "Nen Zuda ekjengalen zii zet ma sesewat mka temanin ma Loma amobotnan keyet nen ku zem talaban."

⁹ Zeme Pestasiyan Zuda am ekjen ke kenin mme olojen mimiyelen nâmti Pâlyet pigok yan kwesiyep, "Gej Zelusalem mkaen gwaen gapmoti ke zedi zemdelan zewap ma zigok nânik?"

¹⁰ Yan kwesime Pâlan pigok dunduye, "Loma am ningalen zet zemdelan zenze mka kapi. Gej ningat yan nan nâmtadik nen Zuda am muluwan bekanan nen ku mimindawan. Yanjut ekjenan zelen pi belak taonzemneip. ¹¹ Nen yom penan nen mbagen gej nâsâgât mbegen sekj nen ku angalanbak. Pi ekjenan belak sekjan tabemzeip keyepmti an nenan ekjengat tiwin busat bembeyet nâmti ekjengat belinan ku bem newe. Keyepmti Loma amobotnan Sisayan zetn zemdelan zenzeyelen penan nâmti zeyap."

¹² Kegok zeme Pestasiyan Zuda an nenan ekjenmak zenâ zenâ mti Pâl pigok dunduye, "Gej amobotnan temanngat nâmti zenik keyepmti ekmanen mepmane egan zedi zemdelan zemgewe. Kegok zemti wapmet ewe mka katikjanak peme tage."

Pestasiyan Pályet zet zapat Agilipa msaye

¹³ Ke mamotneti kan ñeniyet amobotnanj Agilipamak imbiñanj Belnismak amobotnanj Pestas eksâgât ¹⁴ meti kan teepmanik pi ekmak ke mamalu Pestasiyan amobotnanj ke Pályet zet zapat msam metneti zeye, “Amobotnanj Pilikganj mka katikñan an ñen zemdelañ zenzeñij belak pemti mepme kan teepmanj pi eganj belak mka katikñanak matazin. ¹⁵ Âpme neñ Amobotnanj alakñanj onzemnewien kan keyet Zuda sâpe sâpe bumbu an ñeñanj notnanj ma Zuda an ñeñanj notnanj ekñeñanj koti an ke neñ kuma gakikiyiet nayanjkwesiwien. ¹⁶ Âpme neñ zet dopmanj pigok diindowan, Loma an nin notn ñen belak ñenzinziñ etanj mti ku maindonup. Nin zet toñanj ma an zelen mapeip ekñen ondedagen zet dopdop zemti yanñanj mmann sosok kawañj sokbeme ektatiñgüt keyet katanj dopmanj maindanup. ¹⁷ Kegok diindoma Zuda an ekñeñanj zetgat lele mti neñmagen kot sokbeme nâmindemti wembennanj msamenjgüt Pâlmak ilinsakwep ondekindemti taindikma zelin zeme zelinanjgät yanñanj ekmâtâban. ¹⁸⁻¹⁹ Wa ekñeñanj egat yomanj penanj ñen aikseiñ mene zemti taindik nepema ekñeñanj nâmkijpepeninjgät zetnanj ma an ñen gakikiñanj kwitnanj Zisas egat zetnanj tazemambien. An keyet Pâlanj gakikiengatnan walewanj main manzemtan. Keyet mti Pâl zet omba tapmsamambien. ²⁰ Zet kegok sokbeme neñ zelin ku weyanj nâmâtâti keyepmti Pâl Zelusalem mkaen mopme zetnanj ke zemdelañ zenzeyelen nâmti Pâl ikñanj yanjkwesima ²¹ eganj ikñanj Loma amobotnanjanj zetnanj zemdelañ zenzeyelen nâmti dinânge. Keyepmti neñ Loma amobotnanjmagen pema mebegalen damuñ ewe mka katikñanj pema matazin.”

²² Pestasiyanj Agilipa kegok dundume nâmti Agilipayanj zeye, “An keyanj neñ zet notnanj ñep dinome nâsap?”

Zeme Pestasiyanj zeye, “Ñep, sañenengulak wati kopma zet nâsât zenik ke zeme nâmbanik.”

²³ Zemti wembienanj msat msame Agilipamak imbiñanj Belnis egelañ miak miak sopmanj mti zet zenze mkaen mepmalu kasa kuku an ñeñanj ma mka katikñanjgalen an ñeñanj notnanj ekñeñanj indapmâti keyegak mowebien. Motati Pestasiyanj zeme Pâl wati keyegak mowebien. ²⁴ Motati Pestasiyanj zet kapigok diindoye, “Amobotnanj Agilipa ma aminne notnanj kotalip, neñ pigok zema nâip. An tapme egip kapiyet Zuda am Zelusalem mkaen talip ma notnanj Sisalia mkaen talip ekñeñanj zekañanj mti kwizet ñak ñak mti pigok zewien: An kapi ewe msalen teepmanj ku mambe. Kegok penanj zewien ²⁵ yanjgüt neñ an kapiyelen yom ekma gakikiyelen katanj penanj ku beye. Âpme an kapiyanj ikñanj naman Loma amobotnanjanj zetnanj zemdelañ zenzeyet zeye keyepmti neñ Loma amobotnanjmagen pema mesâpm. ²⁶ Âpme zet wikatnanj penanj amobotnanj temanj Loma mkaen tazin egat zemkawanj bembe zet zigok penanj kumti besap zemti maolalap keyepmti an pi alak in ma amobotnanj Agilipa in tati ekme ingat zikalinan onzempema tazin. Keyepmti in zetnanj pembenanj ñen aikti zemengüt zemkawanj bembe zet papiaen meluwanj mti bemann mepme eganj ke ekti Pályet zetnanj ñep zemdelañ zempewe. ²⁷ Neñ an mka katikñanj tatatnanj ñen yom zigok mge keyet zet zapatnanj ñen zemkawanj bem papiaen kukupiñ belak etanj pema mebegat nâma ñep penanj ku bein.”

26

Pâlanj amobotnanj Agilipa ma Pestas egegat zikalidan zet zeye

¹ Âpme Agilipayanj Pályet zeye, “Geñ giti yanñanjdi zemkawanj bemane nâne.”

Zeme Pâlanj zet kapigok diindoye, ² “Zuda am ekñeñanj zelengatnan zelen etanj maonzemnemkolip. Ke naman alak Amobotnanjanj Agilipa geñ tapmane gâgât zikadan zetzñ zêsâgâti keñj oloñen bein. ³ Geñ ilak Zuda am nin mama mimiyet zet mmot mtot mamnup ma kwitnanj kwitnanj notnanjgät mamnup ke giti yanñanj penanj ñep nâmâtât tadik. Keyepmti geñ wisat mimipiñ wakdi bemti tatnâmane zetzñ zewi.

⁴ Neñ namba isikñanj bugan penañanj Talsas mkaen ma Zelusalem mka teman ke mebe kokot mmamti sememban. Sememti mamkwalap kapi set notnanj myungungupiñ mamkwabananj mayap ke Zuda am ekñeñanj ñep nâme delanj zein. ⁵ Keyepmti Zuda am notnanj nâlen kanen mambien ekñeñanj nâlen mama mimi zibonj mkwaban ke ñep nâmtalip. Neñ kan keyet Palisi an mamti zii zet ma zet sambe notnanj ilin bemti manjgawepup ke windenjanj bemti baengatnan manjgawepunjwalap. Keyepmti ke mama am yanñanj ekmâtâbien beme ekñeñanj nâgât yanj ñep nâmtalip. ⁶ Âpme neñ alak pi Kawawanjanj yeñsokñe ekñengat zetik mimindeme webem mambien keyet penañanj sokbeme ekti neñ egat nâmkijpema keyepmti pi tazemnoip. ⁷ Amobotnanj, neñ pigok zema nâmbak. Ekñen yeñsokñe manje 12 mambien ekñeñanj Kawawanjanj zetik mpeye keyet penañanj sokbeme titiyet damuñ mamti tambu msa Kawawanjgät mandundum

samtemien. Neŋ zetik keyet penaj sokbeme keyet nâmkijpema keyepmti zelen pi manemkolip nânik. ⁸ Kawawaŋaj am gakikiengatnan mme mawalip zet ke in kwilekiyet nâme ŋep ku mimiyelenok mambein?

⁹ Âpme neŋ nanajgat yaŋaj pigok diindoma nâit. Neŋ Zisas Nasalet mkaengatnaj egat kwizet buŋamaŋ mma yek bembeyet mulupmaŋ windenajben penaj mkwaban. ¹⁰ Zelusalem mkaen kaine muluwaŋ ke yaŋbemti mban. Mti sâpe sâpe bumbu an ŋenaj ekjengat zema zemâtâtâ papia ŋen kumti name ke mti am nâmkijpepemak manje sambe penaj indakapisikma met mka katikŋaj gak manzemtemien ekŋen ke notnaj indome gakikiyet zelin zemdelaj zemindeme nâma ŋep penaj mambemtan. ¹¹ Neŋ Zuda am nnaŋgalen sesewat mka tapmege kataŋ meti am nâmkijpepemak Zisas zemtalalatgat kwitnaj kwitnaj mgasik penaj mamimindamteman. Mti ŋenŋ penaj zime msat kataŋ mekoti am nâmkijpepemak sisipenŋen temaŋ penaj mamimindamkwateman.”

Pâlaŋ ikŋaj keŋ gilik zenze aige keyet zapatnaj diindoye

¹² “Kegok tapmma sâpe sâpe bumbu an ŋenaj ekjenaj nikme ŋep beme papia ŋen namti zemneme Damaskas mkaen mesâgât meban. ¹³ Tapmetnepema kasup zikatnaj sutnateman beme busatnaj temaŋ ŋen kululuŋengatnan puŋ zem toti neŋ ma aminne tabenn nin mbusatnaj bem ndeye. Wa amobotnaj, neŋ kasupgalen busatnaj pi ekma windenaj tototnaj beye. Âpme busatnaj ekban keyet busatnajaj temaŋ penaj. ¹⁴ Âpme nin sambe ke msat palen tokutumti wemti neŋ tatnâma Zuda zetnaset zet ŋen kapigok sokbeme nâmban, ‘Sâl, Sâl, geŋ kwilekiyet nâgât sisipenŋen igagen tapmnanik? Sisipenŋen tapmnik ke yaŋepiŋ penaj. Mti keyaj gitaŋgat sekdi sindem tasanik kegok bein.’

¹⁵ Zeme neŋ pigok yaŋkweŋiwan, ‘Amobotnaj, geŋ pe kwi?’

Yaŋkweŋiwan egaŋ pigok dinoye, ‘Neŋ Zisas kwizapatn yek bembeyet animbinne indamât giŋgiŋ mti maindamâdik nenn kapimak. ¹⁶ Geŋ wati dendaj tat neŋ geŋ nâlen mulupm mimiyet nâmti sokbemgayap. Keyepmti neŋ kwitnaj kwitnaj alak zikat gama ekdik kapi ma bam zikat gamobap keyet zet zapatnaj zenze an mambanik. ¹⁷ Neŋ mulupmnanŋapmti geŋ Zuda amdine ekjengat tunŋuwinan ma Zuda am manjeen ku sokbembenaj ekjenmagen zemgema mepmane ekjenaj gawalesât mme neŋ nenn gapmukulem mti anŋalŋgema mamti mulupm mbanik. ¹⁸ Mti ekjenmagen zemgema meti busatnaŋgalen set dolakŋaj ke zikat indamane ekjenaj tambu sosokgalen set mgasik ke ek mâtâti bam kumpemti busatnaŋgalen set etaj mâtî mambep. Mti Sadangalen mulup peme tapme Kawawaŋaj zapat bemti neŋ nâmkijpepneme neŋ yomin katikpema Kawawaŋgalen am manje indaombemindeye ekjenmak tusumti kululuŋen mundum dolakŋaj tazin ke motiwep.’

Pâlaŋ mulupmaŋ mmege keyet zapatnaj diindoye

¹⁹⁻²⁰ Amobotnaj Agilipa, neŋ kululuŋengatnan zet kegok zeme nâmti ke gawepumti Damaskas mkaen ma Zelusalem mka teman ma Zuda msat sambe ma Zuda am manjeen ku sokbembenaj ekjenmagen meti amnaj yomengatnaj keŋin gilik zemti Kawawaŋmagen pepem bemti keŋ gilik zenze keyet penajaj aiikgalen nâmti Zet Zapat Dolakŋaj mandiidom meteman. ²¹ Neŋ kegok mbanŋapmti Zuda am ekjenaj sesewat mka teman tatnepema mot naikti natamti nome gakikiyet nâmti namandamti mebien. ²² Yaŋgut Kawawaŋaj naŋgalaj neme ewe mamti Zet Zapat Dolakŋaj ewe manzemkwalap. Mti am mobotnaj ma tototnaj zet zapat belakŋaj ŋen yek. Golaŋ zenze an ekjenmak Mosesiyaŋ zet wesip zet zemkwabien ke mandiidom kwalap. ²³ Kilais ek Zuda am nin ma am manje notnaj busatnaŋgat zapatnaj diindondoyet zempepenaj ma sindem nâmeti gakiweyaŋ naman gilik zemti am gakikiŋaj ekjengat ŋenajin bemwawagat zenzenaj neŋ zet ke bandim mpemti manzeyap.”

²⁴ Pâlaŋ mulupmaŋaj zetnaj kegok zemâtâti diindome amobotnaj Pestasiyaŋ nâmâti zeye, “Pâl, geŋ keŋdi penaj yunŋuin. Geŋ nânâ mulup temaŋ mamne pemane ŋoktikdi kileŋ penaj bein nânik!”

²⁵ Zeme Pâlaŋ nâmti zet dopmaŋ pigok gilik zemti saye, “Amobotnaj Pestas, neŋ keŋ ku yunŋuin neŋ zet penaj sukwep penaj kapi tazeyap. ²⁶ Amobotnaj Agilipa, kwitnaj kwitnaj sokbeye kapi enziliŋan ku sokbeye keyepmti geŋmagen kapi tazemkawaŋ bema geŋ zet tazeyap kapiyet yaŋaj ŋep tatnâmâtâdik. ²⁷ Amobotnaj Agilipa, geŋ golaŋ zenze an ekjengalen zet ke nâmane penaj bein ma yek? Neŋ gâgât yaŋdi ŋep nâyaŋ. Geŋ nâmane penaj bein!”

²⁸ Zeme Agilipayaŋ Pâl pigok dunduye, “Kan belaknik bugan kapi tapm nepema an kapi Kilaisiyelen an besem nâgât kegok nânnenik?”

²⁹ Zeme Pâlan pigok dunduye, “Geŋ ma am notnaŋ in alak kapi zet kapi zema nâit. In Amobotnaŋ Kawawaŋaŋ indamukulem mme neŋ nembonŋ bembeyelen nâmti zapat pi tadiindoyap. Wa neŋ mka katikŋaŋ mayap kegogak mamayet yek. Zet zapat Dolakŋaŋ Penasetgat nâmti tazeyap.” ³⁰ Kegok zeme amobotnaŋ Agilipa ma Pestas ma Belnis ma am notnaŋ ekŋenmak ondedagen tabien ekŋenaŋ dendaj wati ³¹ met zenâm kot zenâm mti pigok zewien, “An kapi mka katikŋaŋ tatagalen ma kume gakikiyelen keyet katar muluwanŋ mgasik penaŋ ŋen ku mge.” ³² Âpme Agilipayanŋ Pestasiyet pigok dunduye, “An ke ikŋaŋ Loma amobotnaŋaŋ zetnaŋ ku zemdelanŋ zenzeyet zenak ze neŋ ŋep kapi zemdelanŋ zempema met belak manak.”

27

Pâl nembueset Loma mkaen wati mebien

¹ Itali msalen mebegalen kan bewien ke beme amobotnaŋaŋ zet beme mepme Loma amobotnaŋgalen kasa kuku an ŋenaŋ ŋen kwitnaŋ Zulias zeme ke egaŋ koti Pâlmak mka katikŋaŋgalen an notnaŋ ndatime ² waŋgaen mobenn waŋga ke Adalamitiam am ekŋengalen yaŋ msat keyetnaŋ milawat notnaŋ timti Esia msalen bemesât koge. Nin waŋga keyet keŋan mobennen an ŋen kwitnaŋ Alistakas zeme an ke Masedonia mkaen-gatnaŋ mkaŋaŋ penaŋ Tesalonaikayetnaŋ ekmak nsakwep moti mebenn. ³ Tambuyet yaŋbemti tapmetnepemann msat msame met Saidon mkaen waŋga ombemti tabenn. Mka ke Zuliasiyaŋ Pâlmak oloŋen mkobun keyepmti nâmpeme notnane notnaŋ mka ke tabien ekŋenmagen mepme meu mee bugan same niŋge. ⁴ Eyetnan naman moti mepmann tâgâyaŋ mebenneset winderŋambenŋ penaŋ koge keyepmti nin waŋga mti Saipalas msat ŋetakŋaŋ ganzenaŋ daeset mebenn. ⁵ Nin nembu Silisia ma Pampilia msat e baeset totapmalu gwaen kumann epeeme metne metne Mila mkaen ke mot ombemti taben. Mka ke Lisia mka keyet keŋan tazin. ⁶ Ke metati kasa kuku amobotnaŋ egaŋ Aleksandia mka temangalen waŋga ŋen Loma mkaen mesât tapmme aikti naman ndatime naman waŋga ŋen keyet ⁷ moti manepemann tâgâ temanaŋ ndakumbume mulup temaŋ mti sewak sewak metne metne Kidus mka sokŋanik pataŋ zewenn. Ke metnepemann naman tâgâyaŋ ndakumbume Kilit msat ŋetakŋaŋ keyet kandaŋaŋ daeset toweti ekmann tâgâ temaŋ kumbumbupinŋ mge keyepmti keeset meti Salmone mka ke sebempemti meti ⁸ Kilit msat ŋetakŋaŋ ke tâgâmak mulup temaŋ mti sewak sewak metne metne waŋga munduman dolakŋaŋ manzemtemien mundum ke met ombem tabenn. Mka ke Lasia mka temaŋ keyet sokŋanik tage.

Pâlanŋ yayaŋ zet zeme ekŋenaŋ kulumti mebien

⁹ Mka ke kan teepmann tatnepemann map tâgâ kanaŋ sokŋan beme mesâtati Pâlanŋ yayaŋ zet pigok diindoye, ¹⁰ “Nin ewe gilik zem mebegalen keyet nâma ŋep penaŋ ku bein. Mesenup beme waŋga kume epeeme milawat ma am nsakwep nembu keŋan towesenupmagen zemti nâmtemtem mti pi tazeyap.” ¹¹ Kegok zeme kasa kuku amobotnaŋaŋ Pâlyelen zet ke nâmtalatpemtî waŋga damuŋ an ma waŋga toŋaŋmak egegalen zet etaŋ nâme penaŋ beye. ¹² Âpme mka ke nembu palakŋaŋ penaŋ keyepm waŋgayayŋ ke tatagalen nâme ŋep penaŋ ku beme waŋgayelen mulup an ekŋenaŋ zewien, “Nin mundum kapi pemann tapme Pinik nembu betnaŋ ke wapmoti keeset enzilim tatnepemann map tâgâ temaŋ kapi delanŋ zemenŋgut mebanup.” Zemti nembu betnaŋ ke wati mobien.

Nembu keŋan meti walesâgât mbien

¹³ Tapmopmann bamnaset tâgâ belaknik bugan kopme ekti aen butnaŋ waŋga atam tatagat nâmti peme nembu keŋan topmatatan ke mandamann keŋan mopme Kilit msat wapme wapme ¹⁴⁻¹⁵ tapmetnepemann keyegak tâgâ winderŋaŋbenŋ penaŋ Kilit msat ŋetakŋaset koti ndakumbume waŋga weyaŋ musuwet pemann melak zem olat mbenayŋ yek beme pemann tapme belak tapmann waŋga ke belak tâgâyaŋ etaŋ kumbume mege. ¹⁶ Meti msat ŋetakŋaŋ ŋen Kaudâ keyet bamaset daen mepme tâgâ winderŋaŋ bugan topme nin waŋga isikŋaŋ tapmanda mepmambenn ewan naman mandapemann waŋga keŋanen mobotgat mulup temaŋ penaŋ mbenn. ¹⁷ Mulup temaŋ mne mne mandamann waŋga keŋan mowepme tegaŋ kili kili zam pewenn. Mti Apelika msat sokŋanik ke met gambibik palen mot kusenupmagen zemti sâk mandamann topme belak tu palen etaŋ elelan mebenn. ¹⁸ Tâgâ ewe winderŋaŋbenŋ tapenŋ tageyepmti msat msame yaŋbemti milawat notnaŋ timtati timann nembu keŋan mepmâge. ¹⁹ Naman mise ŋen ewe kegogak tageyepmti waŋgayelen milawat notnaŋ keŋan tage ke timtati time nembuyen mebâge. ²⁰ Naman kan notnaŋgat map tâgâ temaŋ mti zanzayaŋ kwasim tapme nin kasup eyonŋa

mee pi eekpiñ mti kapuk manâmtemenn. Puk penañ tapminup pi nin ewe alik ku mambanup yek.

²¹ Âpme an ekñenaj wejin mepme tu meu mee kiñgati tapme Pâlanj turjuwinan met tati pigok diindoye, “In neñ zet zewan ke nâmti Kilit msat ke pemti ku kobenek ze nukñaj temañ pigok sokbeme milawat notnañ tatimann mezin pigok ku mbenek. ²² Yanjut in keyet yayan temañ ku mit an nin ñen ñep ku walebanup wanja kapiyanjut penañ walebe. ²³ Sañen tambuyet Kawawanj neñ masesewatsayap egalen ensel eganj neñmagen kosokbemnamti pigok dinoyan, ²⁴ ‘Pâl, geñ nembuyen toti walesap zemti kiñgagapiñ. Ñep meti Loma amobotnañ ekmagen patañ zewanik. Kawawanjaj ñep gâgât mti am sambe geñmak wanja kwep maip in anjalaj indewe.’ ²⁵ Keyepm notnne, in wa walesenup zemti yayan temañ ku mit. Neñ Kawawanjat keñ jut ku miap. Zetnañ zep ke penañak ndamukulem mimndewe. ²⁶ Yanjut wanja kapiyan msat ñetakñaj ñen mot kumti asasin tobe.”

²⁷ Kegok zeme nâmti nin Edilia Nembu ke mâti mulup temañ maminepemann tambumbu 14 kapi mege. Âpme nin pigok nâmbenn pi ilak msat ñen sokñanik kotnup mene. ²⁸ Kegok nâmti pe msat beñanik ma sokñanik tazin zemti tegaj kwileki ñen nukñaj ke opempemti tek butnañ atamtati pemann towegeyan 37 mita beme naman mandamann mowege. Naman kan belaknik bugan tati ewe pemann towepme ekbenaj 27 mita beye. ²⁹ Âpme nananj palen mosenup mee zemkiñgati wanja tikandajaset baen aen nukñaj temañ zulak zulak bepi tegaj opem pemann towepme msat sakwep penañ msasayet otnâpeñ otnâpeñ ³⁰ tatnepemann wanjayelen mulup an ekñenaj buzak set wanja isikñaj mti mesâgâti mot wanja isikñaj piwan tekñaj kwaleti dâsuki puk zewien, “Nin wanja ñejaset gwaen meti aen nukñaj ñen pemann towesâpmgat in kapi tapme,” ³¹ kegok zemti tapme neñ indikti met kasa kuku amobotnañ ma kasa kuku an notnañ pigok diindowan, “Wanjayelen mulup an piyan wanja peme tapme wanja isikñaj moti mepme nin nembuyen towesenup nâip.” ³² Kegok zeme nâmti am tabien ekñenaj wanja isikñaj piwan tekñaj antime nembuyen mepme naman peme tapme tabien.

³³ Âpme msat bugan balalaj tapeme Pâlanj am sambe ekñen pigok diindoye, “In kasup 14 keyet keñan wanjayaj taindakutum kotnepeme meu kiñgati belak leplep mtemelip keyepmti in meu nâmisim nimti winderjin bugan timti talit. ³⁴ Nin tu meun nimkatik besenup beme nembuyen palam toti nembu paleset mesenup beme sekñ butnañ ñen ku walesenup.” ³⁵⁻³⁶ Kegok diindomti nupmamanj ñen mti Kawawanjat wisikñ zemti ekñengat zikalinan meselemti nime ekti ekñenaj kegogak meu niniyelen indem beme meujin time kwapme nim katikbemti tabien. ³⁷⁻³⁸ Wanja keyet am 276yanj mebenn meu igagen nim kiñgati wanja keñangatnañ wit bek temañ temañ pi ambe timann nembu keñan mepmâpme wanjayaj bugan elen belej bemti leñ zemkwage.

Wanja bekanaj bem tage

³⁹⁻⁴⁰ Msat msame msat deset penañ kotnup ke ekmâtâtâpiñ meti nembu ganzenan ñen nananj meekpiñ belak gambibik etanj ekti wanja mpemann mangalimti ke towewegat nâmti an ekñenaj aen nukñaj temañ opem pewien piwan tekñaj antimann delañ zeme timann nembu keñan towepme stia tekñaj moti zampewien ewan kwalet peme munduman totapme sâk mandamann mopme tâgâyanj ndakumbume gambibigen es- emterj musuwepmann mebegat nâmti ⁴¹ wanja omkakalili mulup temañ mti taolat- nepemanngut ewe nembu sutnatemanik kaimak wanja butnañ ñilikñajaj gambibigen omnanjgemti kalinaj bem tage. Âpme nembu mamanaj meti wanja keyak tapen tapme tikelakñaset baen kume lamban bem toge.

⁴² Topme kasa kuku an ekñenaj zet kapiwok zemtâwien, “Am mka katikñangatnañ inda- timti kotn ekñen tu paleset nembet moti kunzuj meseipgat kame kapiyegak indomann gakit.” ⁴³ Zeme kasa kuku an ñenaj eganj Pâl ekgapm zemkulumindemti zeye, “Am tu paleset mebegalen yanaj bugan nâiwanj in ñenaj tuyen palam toti tu paleset nembu nembet daen mepmâliti.” ⁴⁴ Âpme am notnañ tu paleset mebegat yanaj ku nâip ekñenaj tep pemañ notnañ ma wanjayelen katapa butnañ butnañ timti keyet paleset mepmâliti zemindeme timti mepmâbien. Am ñen tuyen ku mege ilindiñ gambibigen daenen mot puñpuñ mtemebien.

28

¹ Nin ke ilindiñ mot tapmann msat ñetakñaj motabenn keyet kwitnañ Malta kume nâmbenn. ² Âpme msat keyelen am ekñenaj kot ndikti notn notn minndamti map tâgâ temañ minndame tâgâyet diñdiñ tapmmambenngapmti tep timkoti bum ndeme kâti tapmambenn. ³ Âpme Pâlanj tep sembe melesin kopeme wenje ke kwabume nombe

kuknjaḅen ḅen tep sembe keḅan ke tageyaḅ tewajaḅ zime tep kipmaḅgaḅm kwati Pål betnanak imtapme ⁴ msat mtoḅ ekḅen keyaḅ ekti weḅin meḅme ilinak zet kusuḅ kasaḅ mti zewien, “An kapi am kileḅ maindoin keyeḅmti nembuyen baen toti gakikipiḅ mip yaḅ pi kwat tatneḅeme nombeyaḅ dopmaḅ pi mutumsain egip.” ⁵ Nombe kuknjaḅen keyaḅ ime Pålajaḅ tetelipeḅme tewen toti zime egaḅ sek sindem ma zikat giliḅin mee ḅen ku mge. ⁶ Kegok mme am ekḅenaḅ seḅjaḅ seḅjaḅ ma zikatnaḅ giliḅin peme tokutumti gakisem mene zemti tati ekḅien ekḅienajaḅ yek beme zewien, “Kawawaḅ ḅen an kapi!”

⁷ Nin msat moti mambenn keyelen amobotnaḅin kwitnaḅ Pabilias. Egaḅen mulupmaḅ nin taben keyet sokḅanik kandati tage. An keyaḅ nin egaḅen mkaen ke meḅegalen zet beme meḅme kopme nin met ekmak ke kasup tuk tabenn. ⁸ Kan keyet Pabiliasiyet bipmaḅajaḅ mkaḅjanaen ke zawat temaḅ sek kip ma tip zawat mti mawemtan. Yaḅ Pålajaḅ zapatnaḅ nāmti mkaḅjanaen moti betnaḅ an penaḅ egat ḅokḅan beḅti Kawawaḅgaḅ dundume zawatnaḅ delaḅ peye. ⁹ Kegok mme am msat keyetnaḅajaḅ zapatnaḅ nāmti am zawatmak ma liḅgiliḅinmak indatim kopme weyaḅjindeme alik beḅābien. ¹⁰ Pålajaḅ kegok mme am ekḅenaḅ keḅin pembeḅnaḅ nāmndemti teḅumolet omba penaḅ mimndamti ke ndapmanepeme eyoḅga tuk delaḅ zeme keyet sakḅan naman meḅegalen kan beme set ḅalem mee bumti ndame timti naman waḅga ḅeḅgaḅ moti meḅenn.

Pål mee ekḅenaḅ waḅga ḅen moti Loma mkaen meḅien

¹¹ Waḅga ke Aleksandia mka temanatnaḅ koge. Waḅga keyet ḅeḅaset gwaen msat keyelen kawawaḅin nembia pepeḅ keyet weḅit mimiḅajaḅ ke onzemideme matatemun. Nin tabenn kan keyet waḅga ke maḅ ḅāgāyepm keyegak met matatan. ¹² Yaḅ keyet moti mane mane Silakus mka temanen pataḅ zemti mka ke kasup tuk etaḅ tabenn. ¹³ Eyetnan naman mane mane Legium mka teman pataḅ zewenn. Msat msame naman ḅāgā ḅenaḅ kot bamnaset windeḅajaḅen ndakumbume sakweḅ msasa zut etaḅ pi nembu palen e metne metne Puteoli mka teman pataḅ zemti ¹⁴ mka keyetnaḅ am Zisas nāmkiḅpepeḅajaḅ notnaḅ indaalkmann ekḅenaḅ ndazemetime moti kasup 7 pi ekḅeḅmak ke matatemenn. Keyetnan ewe tusum meti Loma mka teman pataḅ zewenn. ¹⁵ ḅḅme Loma mka keyet am notnaḅ Zisas manāmkiḅpemamtemien ekḅenaḅ nin kokogalen zapatn eweḅanaḅ nāmbien keyeḅmti notnaḅajaḅ koti Apias beḅkwiti kwiti mundumen ke ndaikḅien. ḅḅme notnaḅajaḅ Mukup Tuk mka teman ke ndaikme Pålajaḅ indikti keḅajaḅ eleḅ beḅen beme Kawawaḅgaḅ wisikḅ zeye.

Pålajaḅ Loma mka teman Zisasiyelen Zet Zapat Dolakḅajaḅ Penaḅ zemkawaḅaḅ beye

¹⁶ Met pataḅ zemann Lomayelen amobotnaḅ temaḅajaḅ Pālyet zeme met mkaḅajaḅ igak ḅen timti tapme kasa kuku an kwewaḅaḅ damuḅ mti tatagat zempye.

¹⁷ Pål ke meḅeme kasup tuk kegok tati Zuda an ḅenaḅajaḅ notnaḅ Loma mkaen ke mamtemien ekḅen indaondak indemti zeye, “Zuda am notnne neḅ Zuda am notnne notnaḅ ku kalaḅjindewan ma yeḅsokḅne ekḅeḅgaleḅ mama mimi ke ku myuḅguwan yaḅgut an damuḅ nne ekḅenaḅ belak etaḅ Loma an ekḅeḅmagen zem nome ekḅenaḅ Zelusalem mkaen mka katikḅanewien. ¹⁸ ḅḅme Loma amobotnaḅ Sisalia mkaen main egaḅ zetn ke guluk gilik mti yaḅajaḅ nāḅgeyaḅ yom yaḅajaḅ ḅeḅpiḅ nome gakikiyelen kataḅ ḅen kum beye keyeḅmti belak nāmneḅme kwaweweḅet zeye. ¹⁹ Yaḅgut Zuda am notnaḅ ekḅenaḅ Sisalia amobotnaḅ maimin egaḅen zet mtopemti neḅ nome gakikiyot zetnaḅ windeḅajaḅ mḅien. Keyeḅmti neḅ piḅok nāmban yegaḅ neḅ amobotnaḅ temaḅ Loma tazin egaḅen meḅma egaḅ zetn nāmti zetn zemdelaḅ zemnewe. Kegok nāmti zema keyeḅmti neme kapi kopman. Neḅ notnne ekḅen kaindeyaḅ muluwaḅ mnawien keyet nāmbekambemindemti ekḅeḅgaḅ ḅeḅzinziḅ ḅen ku mimindawan. ²⁰ Keyeḅm neḅ in indikti inmak zet zeḅā zeḅā mimiyeḅen nāmti zema kolo. Neḅ Isael am nin Kawawaḅajaḅ zetik mndandaḅajaḅ keyet penaḅajaḅ sokḅembeyet weḅemti mamamtemenn keyet penaḅajaḅ sokḅeme keyet zet zapatnaḅ zempalakḅajaḅ beḅma keyeḅmti nati mka katikḅajaḅ met newienajaḅ ewe mka katikḅanaḅagaḅ ewe pi tatakolaḅ.”

²¹ Kegok diindome ekḅenaḅ zewien, “Msatnnaḅ Zuda am notnne mambien ekḅenaḅ gāgāt zemātātāt papia ḅen ku ndame ekḅenn ma am ḅen zempeme egaḅ koti gālen yom zet ḅen ku zeme nāmbenn. ²² Keyeḅm geḅ giti yaḅajaḅdi penaḅ weyaḅ dindomane nāne. Am nāmkiḅpepe set alakḅajaḅ māti tapmaḅ am maḅje ekḅen keyet zapalingulak manzeme nānuḅ. Am maḅje alakḅajaḅ ilinak ondekti tapmaḅ ekḅeḅgaḅ am sambeyaḅ peḅpeḅ mamiindeḅ. Keyeḅgulak zapalin zemkopme manānuḅ.”

²³ Kegok zemti belak ondedagaḅ kanaḅ kwep beḅ indamti belak zemindeme meḅobien. Met manepeme kan ke beḅeḅgut Zuda am Loma mkaen ke mamtemien ekḅen sambe penaḅajaḅ Pālyelen mkaen ke met gak zem tabien. ḅḅme Pålajaḅ Kawawaḅgaleḅ zemātātāt katnanaen mama keyet ma Mosesiyelen zii zet ma golaḅ zenze an ekḅenaḅ Zisasiyot

zetnaŋ zemkwabien keyet yaŋaŋ tambuŋaŋ yaŋbemti tadiindom metnepeme met msat gasi penaŋ beye. ²⁴ Zet zapat mimindame nâmti am notnaŋ ekŋenaŋ zetnaŋ nâme penaŋ beye. Âpme am notnaŋ ekŋenaŋ nâmti ku nâmkijpewien. ²⁵ Mti ilinak zet mmot mtot mme Pâlaŋ nâmti zet kapigok diindoye, “Emetak Teŋaŋ dolakŋaŋ penaŋ golaŋ zenze an Aizayayet zet pigok dundume nâmti egaŋ met yersokŋneyet diindome nâmbien. ²⁶ Geŋ meti am maŋge pigok diindo,

‘Wak etaŋ bemti zet ŋep nâmbep yaŋgut yaŋaŋ nâmatâtât ke ku mbep. Kwitnaŋ kwitnaŋ zikalaŋ eek e ŋep ekbep yaŋgut kwitnaŋ kwitnaŋ ekti yaŋaŋ ku ekmâtâbep. ²⁷ Am maŋge ekŋen kapi seonŋ penaŋ keyepmti ekŋenaŋ wakŋin mambekek maip ma zikalin manzimonŋ maip kekok ku mbiek benagen zikalinaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ŋep ekmâtâbiek ma wakŋinaŋ zet ŋep nâmatâbiek ma keŋinaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ ŋen nâmatâtât ke penaŋ ŋep penaŋ nâmbiek. Kegok mti neŋmagen keŋin gilik zeme neŋ ŋep mukulem mimindema nâgât yaŋŋ nâmatâti napmâpmambiek.’” (*Aizaya 6:9-10*)

²⁸ Zet kekok penaŋ diindoye keyepmti neŋ pigok diindoma nâit, “Kawawaŋaŋ am weyaŋ timkwat indendeyet setnaŋ aige ke am msat belakŋaŋ ekŋenaŋ setnaŋ ke ekmâtâti nâmkatikŋaŋ mbep am ekŋen keyet zapat bewe.” ²⁹ [Pâlaŋ zet kekok zemdelanŋ zeme Zuda am ekŋenaŋ ilinak zet mmot mtot mbienanŋ yek beme belak toti mepmâbien.]

³⁰ Âpme Pâlaŋ nup kan zut pi mka belakŋaŋ igak maweme am ekŋenaŋ mot ekmak zet zapat zenâ zenâ msâgât mamototemien. ³¹ Mot ekmak tapme egaŋ ekŋengat kwalanŋ kwalanŋpiŋ Kawawaŋgalen zemâtât katnanen mama keyet zapatnaŋ ma Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyet zapatnaŋ zet windenŋaŋberŋ manzemâtâtindamtan. Âpme keyet an ŋenaŋ ŋen ku manzemkulumpentan.

Loma

Loma am nâmkijpepenjmak ekjengat zapat meluwanj Pâlanj kumindaye.

Loma zapat meluwanj kapiyelen zet yanjbemti zenzeyelen kapigok. Pâl eganj Zisasimak ku mange yanjut egat kwitnanj Zisasiyelen namba ekjengalen manjeen tazin. Yanj kapigokgalen: Eganj mulup mge ke Zisasiyet nembananeyanj mimiyelel sepem keyet katanj Pâlanj mulup mge. Kogogapmti egat kwitnanj Kawawanjgalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj timamti zenzeyelen an kumteti ombempepenanj kegok nep zewanek. Loma zapat meluwanj kapi Pâlanj kuye. Pâlanj Kawawanjgalen Tâtâ Alaknanj kapiyet kenanen eganj zapat meluwanj mme 14 kegok beye. Pâlanj Loma zapat meluwanj kapi kuknanjgat ku kuye yanjut an manje Kawawanjgalen Zet ondekbeme papia njoteknanj kwep kwage ekjenanj Loma njenanj bewien. Pâlanj zapat meluwanj kapi Kolin mkaen tati am nâmkijpepenjmak Loma mka temanen mamtemien ekjengat kumindaye.

Pâlanj zet yanjanj kulekiyet zapat meluwanj kapi kuye? Zet njoteknanj kapigok: Kawawanjgalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj set pembenanj zikat ndame Kawawanjmagen tususu aiihgalen setnanj nâmkijpepe. Kegok mme Kawawanjanj an tej zemindendeyelen. Wa ke zii zet gawepupunjanjgapmti yek. Ke Zuda am manje ekjengalen etanj yek. Am notnanj Zuda manjeen ku sokbembenanj ekjengat temakwep. An njenanj Loma zapat meluwanj Pâlanj kuye kapiyet zet nen pigok zeye, "An nen notnanj set zikat same nâmkijpepe aiihgalen nâmti Loma zapat meluwanjen mâtâti notnanj set ke nep zikat sasayelen, enenogat tunjupmanj sambeyet yewenjan set kebonjgat zetnanj e zemâtâzin etanj." Zet isisiknanj notnanj kapigok: Eganj Loma dâmpelange met indikti keyetnanj Sipenia mebegalen nâmti kumindaye (1:10-15; 15:22-29). Pâlanj Kawawanjgalen kenanj temanj kapigok tazin zeye, Zuda am ma am sambe ekjen temakwep Kawawanjmagen kokogalen nâmti kuye.

Zet njoteknanj temanj kapigoganj Loma zapat meluwanj kapiyet kenanj talip:

1:1-15 Zet mopmanj bemti zet zenzeyelen zet

1:16-17 Zet yewenjanj kapiyet kenanj tazinanj zet zapat meluwanj kapiyelen zet njoteknanj penanj bein

1:18-8:39 Zuda ammak am Zuda manjeen ku sokbembenanj ekjen temakwep am yom tonanj. Nâmkijpepe etanj an mme tej makwalip

9:1-11:36 Isael am ekjengalen zet kululunjan ma Kawawanjanj ekjengat zigok manâmtazin keyelen zetnanj

12:1-15:13 Mama mimiyelel nâmkijpepeyetz yanjanj nep msokbembeyelen

15:14-16:27 Zet zemdelanj zenzenanj notnanj ma wisikj zetmak zemgwatnanj zet notnanj mge

¹ Nejanj Pâl Zisas Kilaisiyelen mulup ananj mamti Kawawanjgat Zet Zapat Dolaknanj Penanj zempalaknanj bembeyelen nâmti ombemnenje

² Kawawanjgalen Zet Itnanjanj tej keyanj Zet Zapat Dolaknanj Penanj keyet ewenjan Kawawanjanj zetik mti golanj zenze anene zeme kumâbien. ³⁻⁴ Ke ikjanjgat Nemujanj ningat Amobotnanjanj Zisas Kilais. Ek an ningalen sek penanj timti amnanj masokbenup keyet katanj Dewit egalen manjeen sokbeye. Naman Kawawanjanj gakikiengatnan mme wage keyanj msokbeinen ek ilak Kawawanjgat Nemujanj. Ek An Tej Kawawanjmak windeen tati zemâtâtât mulup msâpm ke sosok sokbembenanj beye. ⁵ Zisas Kilais Amobotnanjanjngat pembenanjgat Kawawanjanj kenj taolet mnamti ombemne Zet Zapat Dolaknanj Penanj mmebegalen mulup ke nanje. Kegok mti Zet Zapat Dolaknanj Penanj kapi msat katanj zemepma ikjanjgat kwizet bujanjanj palaknanj bemepme amnanj nâmkijpenti gawepupuyelen nâmti zemnenje. ⁶ Mti in Loma mkaen talip kegogak Zisas Kilaisiyelen am bembeyelen Kawawanjanj indazemtetitjanj keyepmti Kawawanjgalen mulup kapi inmagen kegogak mimiyelel zemnenje.

⁷ Keyepmti nejanj in sambe Kawawanj gogot mimindamti indakumtetime ikjanjgat zapat bewien Loma mkaen maip ingat zapat meluwanj kapi kumindayap. Nejanj ingat kenjanj nembeinen Bipm Kawawanjanj ma Amobotnanj Zisas Kilaisianj kenj taolet ma kenj sewak mimindawe.

Pâlanj Loma am ekjen met indidikgat nanje

⁸ In Zisas Kilais nâmkijpewien keyet zapatnanj msat katanj am sambe ekjenmagen mekopme ingat nâmindeme dolaknanj bein keyepmti nejanj in sambeyet nâmti Zisas Kilaisiyet kwitnanen Kawawanjngat wisikj zeyap. ⁹ Nejanj Nemujanjgat Zet Zapatnanj

Dolakñaj Penaj zemti keññaj Kawawañ sisiliñ mulup msama egañ eknâm mme neñ penaj zeyap neñ kan katañ mandunduyapnok ingat maotñayap. Ke Kawawañaj neñ nâin. ¹⁰ Maneti Kawawañaj nâme neñ beme sakwep set aikme inmagen kokogak nâmti mandundum sayap. ¹¹ Neñ in koindidigalen penaj nâyap. Neñ kolawen ingat nâmkijpepenin mkatikñaj bema Emetak Teñmagatnan mama mimi makozin keyañ kot mukulem mimindeme katikñaj bemti tatagat nâyap. ¹² Yañ inmagen kolawen nâlen nâmkijpepen Kawawañmagen tazin keyañ in indamukulem mimindawe ma ingalen nâmkijpepenin Kawawañmagen tazin keyañ neñ kogogak mukulem mnewe. Kogok mbanup keyañ ningalen tususu kwep e wemdain kegok nâmbanup.

¹³ Kilaismagen notnne, in nâgât yañj kandabepmagengapmti pigok zema nâit. Neñ am Zuda mangeen ku sokbemberaj notnaj ekñen Kilaismagen timkwat indendeyet mammelap kegogak inmagen mulupmnañgat penañaj sokbembeyet manâyap. Yañgut kan sambe kosât penaj mma mulup sambeyañ nayupme tentewati matalap. ¹⁴ Neñ am sambe Glik zet nâip ekñenaj ilinañgat nânâñinmak manâip ma am zet notnaj nâiwengat nâmindeme an tototnaj mambeip ekñen kemagen Zet Zapat Dolakñaj Penaj timmet diindondoyet mulup zet ke nanañaj ke ilak ekñengalen tosa butnaj neñmagen tazin keboñnok. ¹⁵ Kegok keyepmti neñ Loma mka teman am inmagen Zet Zapat Dolakñaj Penaj zenzeyet keññaj puñpuñ kogogak mamin.

Nâmkijpepe etañaj mme mama kanzizit tiwanup

¹⁶ Neñ Zet Zapat Dolakñaj Penaj kapiyet nâma sakambukñajmak ku mambein. Ke Kawawañgalen winde keyepmti am kwiyañ nâmkijpewe beme egañ kululuñgat zapat mambe. Zet Zapat Dolakñaj Penaj ke Zuda am ekñenaj neñaj nâmbien. Âpme alakñati am notnaj Zuda am mangeen ku sokbemberaj ekñenmagen mesokbein. ¹⁷ Zet Zapat Dolakñaj Penañaj manzemâtâtdainen Kawawañaj am mme ikñajmak teñ mamaye- len manzemkawañ beinen am ek nâmkijpeip. Kegok ke eweñaj baenen mkwageañ ewe tusumti mmobe ke nâmkijpepenin Kawawañmagen tazin keyepm ekñengat kogok manâin. Kawawañgalen Zet Itañaj pigok zenzeñaj,

“Am Kawawañ manâmkijpep ekñen Kawawañaj nâmkijpepeninaj ekmagen tazin ke ekti kwilin, ‘An teñ,’ makuin.” *(Habakuk 2:4)*

Am sambeyañ Kawawañ bamkumpemâbien

¹⁸ An ekñenaj Kawawañ bamkumpemti ekñenaj mama mimi bekanaj mti Kawawañgalen zet penaj ke mtopenpgapmti Kawawañgalen neñzinziñ kululuñengatnaj sosok masokbemkawañ bein. ¹⁹ Kawawañgalen yañaj am ekñenaj nânâyelen ke sosok penaj. Kawawañaj ikñajegak zemsokebmindaye. ²⁰ Kawawañaj kululuñ ma msat yañbemti mge kaimgatnan alak kapi amnan ek ku eekgalen yañgut windenaj delañ zenzepin ke sosok nâip. Ke egañ kwitnaj kwitnaj mge keeset eknâm mamip. Keyepmti ekñenaj sapepe zet neñ ku zenzeyelen. ²¹ Ekñenaj Kawawañ mamain ke nâmtiñgut ku mamainok egat nâme belakñaj penaj beme egat kwizet buñañaj ku mwabien ma egat wisikñ zet neñ ku zewien yek. Ekñenaj zem yunguñgu omba penaj mti keñin kilom beme tambusogañ indasumunje. ²² Mti, “Nin nânâñmak mamanup,” zemti mbienañgut ekñen nânâñinpiñ penaj bewien. ²³ Kegok mti ekñenaj Kawawañ mama kanzizit mamain ke sesewatsasapin ekñenaj nopiom ma age weñaj nembon ma soñgom weñaj nembon ma sayomgamak nombe weñaj nembon bam yek bemâbe ekñengat weñin sâme temepme ke sesewatsawien.

²⁴ Kegok mme keyepmti Kawawañaj indik talat indeme mama mimiñin bekanañgat tikñajaj indamandame meti bekanaj omba sakambukñajmak penaj ilinañgat nâmtikñajinangat mamip. Keyañ indamandame nolin ilin nembon kemak set kiler mama omba mbien. ²⁵ Ekñenaj Kawawañgalen zet penaj peme tapme zet notnaj dâsuki tusumti nâmebien. Âpme ekñenaj Kawawañgat mundumanen kwitnaj kwitnaj egañ mme sokbeye ke sesewatindawien. Kawawañ An kwitnaj kwitnaj mme sokbembeyelen An ikñaj ke amnan kan katañ sesewatgatnan sesewatsayelen. Ke penaj.

²⁶ Am ekñenaj ek bamkumpewien keyepmti Kawawañaj katik indeme ekñenaj sekñinangalen tikñaj ombañaj indamandame yom sakambukñajmak mbien. Ma imbi mee ekñenaj kogak Kawawañgalen zemâtâtât katipemti mama mimi bekanaj imbiyañ imbi nolinmak set kiler mambien. ²⁷ Ma an ekñenaj kegogak awembin mama ke katikpemt keñinan set kiler mamayelen tikñaj ombañaj indamandame anaj nolinemak taman mama katañ mambien. Ili ilinagak kegok mti sakambuk teman aikbien ma keyet penañaj sekñinan walelet aikme delañ zeye.

²⁸ Naman ekñenaj Kawawañgat yañaj ke nâmtiñgut nânâñinaj ek mkatik bembeyet ku nâmbien keyepmti Kawawañaj katimindemti nâmindame ekñenaj mama mimi mgasik

penaŋ amnaŋ ku mimiyelen ke ekŋenaŋ mkwabien. ²⁹ Mti ekŋenaŋ mama mimi bekanaj yaŋaŋ yaŋaŋ sambe ma nolineyelen kwitnaŋ kwitnaŋgat kakiki ma kasa kasa ma pepet ma dāsuki tetimae ma zekuku mamip. ³⁰ Ma zeok zet ma Kawawaŋgat ŋenzinziŋ mimi ma noline mtoindende zet ma segeyak notnaŋ ma sek mmobot mti mapoŋgeŋin makup ma ekŋenaŋ bekanaj sambeyet ŋotik beme ma mambiwineyay zet kululu ³¹ ma keŋ weyaŋ otnānāpiŋ mama ma zemkatik bembeniŋ ku mamtalip ma am kembeniŋpiŋ. Mti ilinaŋgat siwin butnaŋ ku maotnāindaip. ³² Kwitnaŋ kwitnaŋ ke mbep beme gakiwep Kawawaŋgalen zii zet teŋen kekok tazin ke nāmtingut mamaip. Yaŋgut ke etaŋ yek. Notnaŋ ekŋenaŋ mama mimi keyegak mme ekŋenaŋ kwizet buŋamin mamwatindeip.

2

Nin am sambe an yomton

¹ Kilaismagen notnne, in eneyet amnegak yominaŋgat tosaŋaŋ mutumindandayet omkakali mulup mamip? Kawawaŋaŋ am yominaŋgat tosaŋin mamutumindain keyet zet mobotnaŋ mimipiŋ mbek? In ekŋengat am bekanaj dopmaŋin mutumindandayelen kogok zeip beme in ilinaŋgat yomin zemsokbeip. Eneyet in yom sepem kwep ekŋenaŋ mamip keyegak mamip. ² Mti am kekok mamip ekŋen ke Kawawaŋaŋ zet zemdelaŋ zenze mulup mti yominaŋgat dopmaŋin mutum maindainen keyet yuŋguŋguŋaŋ ku tazin. Ke nin nāmātunupgopmti ³ kapiyet otnāit. In ilin ekŋengalen myuŋguŋguŋaŋ keyet zetnaŋ zemti naman ilin keyegak mamip. In nāme Kawawaŋgalen dopmaŋ mututu kan keyaŋ in ku sehem indewe nāseipgat. ⁴ Kawawaŋaŋ ingat gogot ma keŋ pembraŋ tatnāmindein ma damaŋ nāmisisim main pi yaŋaŋmak: Egaŋ in yominangatnaŋ keŋin gilik zemti egat keŋin talasim sasayelen nāmti damaŋ tazin keyepmti in bamkumpepepiŋ. Mama mimi bekanaj tapmip keyaŋ zemsokbeinen in Kawawaŋgat yaŋaŋ ku nāmātālip. ⁵ Ma kekok inimagen zigok sokbewe kapi nāmātābep. In keŋin katikŋaŋ penaŋ. Kok keyepmti in yominaŋgat dopmaŋin Kawawaŋgalen ŋenzinziŋ ma zemdelaŋ zenze myuŋguŋguŋepiŋ keyet kanaŋ sokbesāpm ke ewe inimagen mobogalen mme omba mambein. ⁶ Kawawaŋaŋ nin mama mimi mben keyet katar tosaŋaŋ ndamābe. ⁷⁻¹⁰ Am notnaŋ ekŋenaŋ mama mimi dolakŋanen katikŋaŋ bemi matalip. Mti mama mimi busatnaŋmak mamip ma mama mimi Kawawaŋaŋ nāmtikŋaŋ mam ke ma mama ŋep ku yek bembeyelen Kawawaŋmagen titiyelen webem maip ekŋen ke Kawawaŋaŋ mama kanzizit ke indawe. Zuda am ekŋen ŋeŋaŋ indamti am notnaŋ Zuda am maŋgeen ku sokbembenaŋ bam indawe. Yaŋgut am notnaŋ ilinaŋgat etaŋ nāmti zet penaŋ ŋotekŋaŋ mambamkumpemti mama mimi bekanaj mātimaip ekŋen Kawawaŋaŋ ŋenzinziŋ m indamti dopmaŋin kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋbeŋ penaŋ mutumindawe. Bekanaŋ mimi am sambe ekŋen sindem ma nukŋaŋ temaŋ ekŋenmagen sokbewe ke Zuda am ekŋenmagen ŋeŋaŋ ma am notnaŋ Zuda am maŋgeen ku sokbembenaŋ bam sokbemindasāpm. ¹¹ Kawawaŋmagen ekŋ ke ekŋ ke ku tasain.

¹² Am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ ekŋenaŋ zii zet nānāpiŋ mamti bekanaj mamipgopmti yominaŋgat dopmaŋ mutumindamti walelelen indaween zii zelen timtati ku zem indowe. Enenogat ekŋenaŋ bekanaj ke pembraŋ ke keŋinan baen zemātātāt kekok ke sokbeme nāmpemti mamip keyet penaŋaŋ Kawawaŋaŋ dopmaŋ mutumindawe. Ma am zii zet nāmātātitingut bekanaj mamip ekŋen ke Kawawaŋaŋ zii zelaŋ tazin keyet katar zelin zemdelaŋ zemindewe. ¹³ Zii zet belak wagaŋ etaŋ manāmpeme wein ekŋen keboŋ ke Kawawaŋaŋ indikme teŋ penaŋ ku mambeip. Nāmti maŋgawepuip ekŋen keboŋgagut egaŋ nāmindeme teŋ mambeip. ¹⁴ (Am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ ekŋenaŋ zii zet ŋen ŋep zemzikat indam ku mimijaŋ ekŋenaŋ keŋinaŋgalak zii zet gawepumti am zii zepiŋaŋgut zii zetmak mamaŋaŋ mamaip. ¹⁵ Kegok mme zii zet keŋinan baen meluwaŋ mpepeŋaŋ keyet yaŋaŋ mamsokbembkawaŋ bein. Zii zet ke Kawawaŋaŋ keŋinan kumpeye keyepmti keyaŋ kemi kemi mamimindain. Āpme Zuda am mangeen ku sokbembenaŋ ilinaŋgat ŋotikŋinaŋ epeeme kalaŋti nembet mambekekindeip naman nembet mama mimi mamip keyet nāmindeme ŋep mamip.) ¹⁶ Kawawaŋaŋ Zisas Kilais amgat zet zemdelaŋ pepeyay zet zapat zepereŋaŋ kan ke kosāpm. Koti am sambeyelen bekanaj mimiyelen tikŋaŋin, ŋotikŋinaŋ nāmbien ma keŋinan enzililiŋaŋ maakumbeip ke kalaŋ kumti eknābe. Neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanen zem ndowe mandiiŋdoyap. Keyet katar am sambe Kawawaŋgalen zet muluwen tapmann delaŋ zemāpbe.

Zuda am ekŋenaŋ zii zet ekŋenmagen tazin kogok zemti sek mmobot mamip

¹⁷ Āpme in Zuda am keyepmti sekŋin mmoti manzeip, “Zii zelaŋ etaŋ ŋep ndamukulem m ndeme Kawawaŋmak notn notn mmabanup,” manāip. ¹⁸ “Nin Kawawaŋ amnaŋ

zigok mimiyelel manâmain ke ñep nâmtatnup. Nin zii zet keñan pembedan de mamayet ke ewerjan nâmbenn,” zemi sek mobot maip. ¹⁹ Mti in am zii zet ku matimaipgat pigok manâip, “Ekñen ke zikalini beñan ma tambusosogen mamaipgapmti nin ñep indamandamti busatnanen kweindewanup.” ²⁰ In am nânâjinpiñ ekñengalen zemâtâtât ma Zuda am mangeen ku sokbembenañ ekñen nemunambanok nâmindemti manzikat indaip ma in zii zet taindaingapmti in kwitnañ kwitnañ ñep nâmtâtatnup zemi zet mobotnañ mamip keyepmti in zet zeip ke penarjak kok manâip. ²¹ Ma in kekok zemi am notnañ etañ zemzikat indaip yangut keñin zemzikat sasapiñ mamip. In amgat, “In kambu ku tiwep,” zemtiñgut ilin kambu matip. ²² “In sek kilen ku mambep,” zemtiñgut in ilin sek kilen mamaip. In nopiom mee manzematlat indeip yangut in ilin naman nopiomgalen mkaengatnañ kwitnañ kwitnañ kambu matip. ²³ In zii zetgat nâme mobotnañ beme sek mmobot palen mamaip yangut zii zet kulumti mama mimi bekanan mamip keyañ Kawawañ kwizet buñaman mamtopeip. ²⁴ Keyepmti Kawawañgalen Zet Itnañanen kapigok zein, “Am Zuda mangeen ku sokbembenañ ekñenañ ingalen myungungu ke ekti Kawawañgat kwitnañ kwelat makumpeip.”

(Aizaya 52:5; Esekiel 36:22)

Sek butnañ antimpepe keyañ mme Kawawañgalen am ku bembeyelen penañ

²⁵ In ilinmagen Kawawañgalen piliñ bemi sekñin butnañ antipepeñañ ke zii zet gawepume penañmak bewe. Ma zii zet ku gawepume sekñinan piliñ bembenañ keyañ penañepiñ bewe. ²⁶ Keyepmti an Zuda mangeen ku sokbembenañ sekñan butnañ ku antim pepeñañ yangut mama mimi esemten mti zii zet gawepuween ek Kawawañgan egat nâme sekñan butnañ antimpepeñañ keboñ bewe. ²⁷ Zuda am in zii zet taindain ma sekñin butnañ antitiñañ keyangut in zii zet maangosoip keyepmti am Zuda mangeen ku sokbembenañ ekñenañ mama mimi dolakñañ mamip keyañ in zem indoin. ²⁸ An ñenañ sekñan butnañ antitiñañ sekñanen piliñ etañ mti belak sekñan Zuda am sepem mambe an keboñañ Kawawañgat zikatnan an ke Zuda ammagatnañ penañ ku bein. Sek butnañ antiti ke kekok mamayelen ma keñgalen piliñ. Angat nâmkijpepeñañ Kawawañmagen tazin ke piliñ nembon. ²⁹ Âk an ke keñaset piliñ bembenañ beme egañ Zuda an penañ mambein. Ke Kawawañgalen Emetak Teñañ keñanin mulupman mme nâmkijpepe maaigip wan zii zelañ yek. An ke Kawawañgan masesewatpein, amnan yek.

3

Mama mimi bekananñ mama mimi pembedan galen winde ñep ku mtopepeyelen

¹ Keyepm Zuda am mama ma sek butnañ antimpemti Kawawañmak ten mama aiikgalen setnañ ñep ku tazin yangut Zuda am mama ma sek butnañ antiti eget muluwitmak. ² Penañ sukwep! Kukñañgat Kawawañgan Zuda am ekñen ikñañgalen Zet Itnañan kukuñañ ke ti mamayelen indaye. ³ Âme Zuda am ekñenañ Kawawañgalen Zet Itnañan kukuñañ am notnañ ke ku nâmkijpewien yangut Kawawañgan ekñen zigok mindasâgât zemkatik beye keyet katañ mbe. ⁴ Penañ sukwep! Kawawañgan zetik mge ke penañ msâpm. Dâsuki yek. Am sambeyañ dâsuki manzemann delañ zein. Kawawañ etañan zet penañ manzein. Keyepmti Kawawañgalen Zet Itnañanen zet pigok zenzenañ, “Zedi sambe ke esemten etañ bemâzin. Mti ekñen zemindowanik beme gâlen zemindondo ke esemten ma ten.”

(Sam 51:4)

⁵ Âme mama mimi bekanan Kawawañ Teñ mmanañgat yanñ mamsokbein keyepmti Kawawañgan mama mimi bekanan keyet dopman mutumndame ñep ku bewe. (Zet ke amgalen nânâ etañ penañ zeyap.) ⁶ Kegok ñep zenzeyelen. Ke ñep penañ yek. Kawawañ ek bekananñngat tosanñ ndame ñep penañ bewe. Kawawañ ek esemten ku mamanak ze zigaset egañ am sambe kapiyelen zelin zemdelañ zenak?

⁷ Âme naman Zuda am nin Kawawañgalen zet ku gawepumti keyet nâmann pembedan tatnup beme keñnan kapigok nânup. Kawawañgan am indikme yom mip ekñengat am yomton manzeingapmti neñ bekanan miap keyañ Kawawañgan manzein ke bandim mti mma egat kwitnañ mamwatomzempeap. Mti pigok zenup Kawawañgan ingalen bekanan nnañgat dopman ku mutumanayelen enenogat egañ Zuda am mangeen ku sokbembenañ ekñen mimmindain keyet katañ ñep ku minndawe. ⁸ Âme ñoktikñen Zuda am ekñenañ manâiwen kapigok, “Nin bekanan omba penañ mne, kogok mman Kawawañmak ten mama ke soksok sokbek.” Am notnañ ekñenañ ñoktik keboñ ke timamti tazempalakñañ beyap zemi neñ nâmbem neyo. Keyepm bam maneti keyet tosanñ tiwep. Zet ke penañ sukwep.

An ñen ten yek

- ⁹ Zemdelan̄ zesâti zet n̄en kapigok zesowap. Zuda am nin Zuda am man̄ge ku sokbemben̄an̄ ek̄nen silim indemti p̄emben̄an̄ mamnup kegok n̄ep ku zenzeyelen. Yek, nin kegok n̄ep ku zenzeyelen. Am nin sambe ilak bekanan̄gat kejan̄ toweti tatnup.
- ¹⁰ Kawawan̄galen Zet Itjananen zet kapigok tazin,
 “Msalen am n̄enan̄ tejan̄ n̄en ku mamain. Yek penan̄. ¹¹ Ma am ek̄nen ke Kawawan̄ ku n̄amâtâlîp. Ma ek̄nen ke Kawawan̄ ku matimalîp. ¹² Am sambe Kawawan̄ bamkumpeme delan̄ zeme yom mti mimiek etan̄ mamip. Am n̄enan̄ mama mimi n̄en dolaknan̄ ku mamin. Yek penan̄.” (Sam 14:1-3)
- ¹³ “Dembusekjin̄ zaim timpeme matazin kegogak n̄andemti matalîp. Nambalaminan̄ mobototot mme zet d̄asuki manzemyalon̄ip.” (Sam 5:9)
- “Zelin kuknan̄ben̄ nombeyelen zet tunan̄ bekanan̄ am indime man̄gakip kebon̄ kebon̄.” (Sam 140:3)
- ¹⁴ “Dembusekjinanen saik zet aknan̄ bemisik tazin.” (Sam 10:7)
- ¹⁵ “Ek̄nenan̄ am indome gakikiyet windenan̄ penan̄ mamip. ¹⁶ Kan katan̄ ek̄nenan̄ kwitnan̄ kwitnan̄ kumwaletmeti am nuknan̄ maindaip. ¹⁷ Ek̄nenan̄ mamasi palen mama keyet setnan̄ n̄en ku n̄aip.” (Aizaya 59:7-8)
- ¹⁸ “Mti ek̄nenan̄ Kawawan̄gat bugan ku makingalîp.” (Sam 36:1)
- ¹⁹⁻²⁰ Nin kapigok man̄anup, zii zelen zet zenzenan̄ sambe ke am zii zetgat kandan̄an̄ mamaip ek̄jengat etan̄ zenzenan̄. Zii zet etan̄ mâti Kawawan̄gat zikatnan̄ tejan̄ mamayelen ku tazin. Kegok yek. Keyepmti an̄ n̄enan̄ pigok n̄ep ku zenzeyelen, “N̄en tejan̄ penan̄ mamayap.” Zii zelanj̄ mama mimi bekanan̄ etan̄ manzikat ndain. Msat sambe am mamannupgalen yoman̄gat Kawawan̄an̄ dopman̄ mutumndandayelen kan keyet am n̄enan̄ ku zemusulabe.

Am Kilais man̄amkin̄pein egan̄ kwit “Tejan̄ mama” ke matin

²¹ Keyepmti Kawawan̄an̄ zii zet ke tapen̄ tapme egan̄ mama mimin̄an̄ tejan̄ ke sokbemen̄kawan̄ bembeyet setnan̄ n̄en aigeyan̄ amnan̄ ekti n̄an̄yelen tazin. Zii zetmak golanj̄ zenze an̄ ek̄jengalen meluwan̄jen tazinen Kawawan̄an̄ amnan̄ mama mimi tejan̄ mamayet setnan̄ n̄en aikbe. ²² Am Zisas Kilais man̄amkin̄peip ek̄nen etan̄ Kawawan̄an̄ mme tejan̄ makwalîp. Kogok mti Kawawan̄an̄ am Kilais n̄amkin̄pepejan̄ Zuda ma am Zuda man̄geen ku sokbemben̄an̄ ek̄nen Kawawan̄magen n̄amkin̄pepeeset kolîp ek̄nen ke indikme sepem kwep mambeip. ²³ Nin sambe yom mbenn keyepmti Kawawan̄galen mama tejan̄ ke nin ku titiyelen. Kegok mti nin Kawawan̄an̄ mama mimiyelen n̄an̄ge ke ku mbenn kegoselan̄ Kawawan̄gat kwitnan̄ ku mwapewann. ²⁴ Kogok mamann Kawawan̄an̄ ningalen yomgat dopman̄ Zisas Kilais peme toti gakiye. Kogok mge ke Kawawan̄an̄ kejan̄ taolet mindayeyepmti ningat, “An tejan̄,” kogok manzein. ²⁵ Kawawan̄an̄ ewenan̄ amnan̄ yom mkwabien keyet dopman̄ sakwep ku mutumindaye. Egan̄ kejan̄ taolet mimindamti Zisas peme koti yominan̄gat dopman̄ gakikiyet n̄amti maindiktatan. Ya am egat n̄amkin̄pewien Zisasiet sipman̄an̄ toti yomin zulut kwetetep mamindein kan keyet Kawawan̄galen mama mimi tejan̄ ke mamkawan̄ bein. ²⁶ Yan̄gut Kawawan̄an̄ iknan̄ kejan̄ tejan̄ tonjan̄ keyet yan̄an̄ zikat indandayelen alak pigogak am yomin belak ku maekpeme wen. Kogok mti egan̄ iknan̄ tejan̄ keyet penan̄an̄ am Zisas man̄amkin̄peip ek̄nen mme tejan̄ mambeip. ²⁷ Keyepmti nin mampon̄gan̄n̄ ene p̄emben̄an̄ mbengapm kuwanek. Kegok nin ku mimiyelen. Enenogat ningalen mama kanzizitgat setnan̄ ke nnan̄gat p̄emben̄an̄nnan̄gapmti ku aikgalen. E Kilaismagen n̄amkin̄penup keyan̄ maaikndain. ²⁸ Keyepmti kapigok n̄amann wembe. Am nin zii zet gawepun̄tiyepm tejan̄ ku mambenup. N̄amkin̄pepen̄ Kawawan̄magen tazin ke ekti ningat an̄ tejan̄ man̄ain. ²⁹ Kawawan̄ ek Zuda am ningalen etan̄ yek. Ek kogogak am Zuda man̄geen ku sokbemben̄an̄ ek̄jengalen. Ek nin sambeyelen Kawawan̄an̄ temakwep. ³⁰ Ek Zuda am ma am Zuda man̄geen ku sokbemben̄an̄ ningalen Kawawan̄an̄ apalak matatndain. Zuda am notnan̄ ek̄nenan̄ Zisas n̄amkin̄pewiangapmti am tejan̄ man̄amindein. Am Zuda man̄geen ku sokbemben̄an̄ notnan̄ ek̄nen kogogak n̄amkin̄pepejan̄an̄gapmti am tejan̄ man̄amindein. ³¹ N̄amkin̄pepen̄ kegok mti Kawawan̄galen zii zetgat winde ke ku maasekman delanj̄ zein. Yek penan̄. Nin zii zet ke mwatonzemi matatnup.

4

Kawawan̄an̄ Abalaamgat an tejan̄ zeye

¹ Abalaam ek an̄ nin kabon̄ak ningat yejan̄sok̄. Keyepmti nin Abalaaman̄ mama mimi sepem zibon̄ mame Kawawan̄an̄ an tejan̄ zeye e enenogat yan̄an̄ zenâ zenâ mne. ² Abalaam ek zii zet gawepun̄an̄gapmti tejan̄ benak ze egan̄ n̄ep iknan̄an̄gat kwizet bun̄aman̄ mwatnak. Yan̄gut Kawawan̄an̄ egan̄ kwitnan̄ kwitnan̄ dolaknan̄ mge ke ekme betetnan̄ beye

kogogapm Abalaaman mamponganaj zigok sonak? ³ Kawawangalen Zet Itnananen zet kapigok zein,

“Abalaam ek Kawawanj namkinpeye keyepmti Kawawanaj egat an tej nampeye.”
(*Sokbembe 15:6*)

⁴ An nenan mulup mme nin tosanaj samti kapigok nep ku zenzeyelen, “Kapi taolet gayap.” Kegok ku zewanek. Ke mulupmangot tosanaj. ⁵ Am namindeme tej kwakwagalen ke Kawawanaj etaj mimiyelel kekogapm an nenan zii zetgat mulup mimipin belak tati Kawawangat namkinpewe beme Kawawanaj an yomanmak keyet an tej zewe. ⁶ Dewilarj zet nen zenzenaj kangwa bandim mti zeye, “Am zii zet ku mangawepup yangut Kawawanj namkinpeme ekjen keyet an tej zemti yomin katikpegapmti am ekjen ke kenjen olojen bewe.” ⁷ Naman Dewilarj meluwanj pigok kuye,

“Kawawanj, gerj myungunjunin makatikpenik ma yomin manzuludik ekjen keyan keyet name olojen penarj bein. ⁸ An nen Amobotnanaj nampeme yomanmak ku mambein an keyan olojen min.”
(*Sam 32:1-2*)

⁹ Ken olojen ke am seknin butnanj elengengejanj ekjengot zapat etaj bein yek. Am seknin butnanj elengengepinj mimiyanj ekjengot zapat kogogak bein. Abalaam eget yanaj pigok nanup, ek Kawawanaj namkinpepenajgapmti, “An tej,” zeye. ¹⁰ Kawawanaj Abalaamgat, “An tej,” kuyeen kan egaj seknaj butnanj antimpepinj mame kuye. ¹¹ Ek seknaj butnanj ewe antitipin mamti Kawawanj namkinpeme Kawawanaj yomanj katipeye kekok mtingut bam seknaj butnanj antitiyet zempeye. Apme Abalaamanj kekok mti am bam namkinpepe aikti yompinj mambeip ekjengot nenaj bem indeye. Am ekjen ke seknin butnanj antitipinanjut namkinpepeningapmti, “An tej” maip kekok namindeye. ¹² Mti am pilinimlak nin Zuda am ningalen nenaj bembe kekok beye. Yangut pilinimlak etangapmti yek. Abalaam pilinpinj mamti namkinpemt ikeyan ningat set bein ke nin keyegak mati namkinpemt i Abalaam egat nenaj bembe an zemann nep bembeyelen. ¹³ Kawawanaj Abalaam ma insokjane msat sambeyet tonaj bembeyet zetik mimindeye. Ke zii zet gawepupunjaningapmti yek. Namkinpepeningapmti yomin katikpemt kekok mimindaye. ¹⁴ Apme zetik mimindandanaj ke namkinpeme indandayet zetik mimiyanj wan zii zet mangawepup keyet yek. Kogogapm Kawawanaj kwitnanj kwitnanj sokbembeyet zapatnanj diindoye ke elak penapepinj bein, eneyet ku namkinpewien. ¹⁵ Zii zelanj ndamukulem mme zetikgat keyet penanaj ku msokbenak. Ziin zelanj yomgat dopmanj seknanen Kawawangalen nenzinjin matime mozin; zii zetpinj ze nin am zii zet kululu nep ku zewanek. ¹⁶ Keyepmti kwitnanj kwitnanjat zetik mimindandanaj ke namkinpepeyepmti penanaj Kawawangalen kenj taolet palen sokbemt i Abalaamgalen insokjane nin sambemagen katiknanj bemti tabe. Am zii zet timaip ekjenmagen etaj yek. Abalaamanj namkinpepemak set iye keyegak mati mamnup ninmagen sepem kekok masokbein. Egaj Kawawangat zikatnan ningat yensokj bein. ¹⁷ Kawawangalen Zet Itnananen zet kapigok kukanaj,

“Nen gerj am sambe ekjengot biwin bewanik zemti zengewan.” (*Sokbembe 17:5*)

Kawawangat zikatnan am namkinpepemak nin Abalaamgat insokjane benup. Ek am gakikinanj nen mme wasat namti nep mme wadak. Ma Kawawanj windenaj kwitnanj kwitnanj alaknanj ku tatatanen kwitnanj kwitnanj nep mme sokbenak. ¹⁸ Abalaam ek am sambeyet biwin bembeyet Kawawanaj zeye keyet webemti zet ke penanaj zigok sokbewe keyet otnapen mamtan.

“Aliknanjdine sambe sokbemapep,” (*Sokbembe 15:5*)

kapigok penaj Kawawanaj dunduyepmti kenj zut ku mge keyet namkinpemt i mamantan. ¹⁹ Yangut ek nup kanan 100 besat mme nanje, “Nen ailip. Nen nempa nep ku msokbembeyelen. Ma Sela ek kekokak imbi ilip penaj beye keyepm egaj nep nempa ku ambebegalen.” Sepem Abalaamanj ilidangat kekok ekti keyangut namkinpepenaj ku katikpemage. ²⁰ Kawawanj zetik mpeye keyet name penapepinj ku beye. Mti namkinpepen katiknanj bem tati Kawawangat name mobotnanj beme zemsesewatsamti zeye, ²¹ “Kawawanj kwileki nen mimiyelel zetik mamn beme keyet penanaj masokbein.” ²² Keyepmti Abalaam ek zet keyet namkinpemt i mamkwage keyepmti Kawawanaj, “An tej,” zempeye. ²³ Kawawanaj name an tej beye zet ke Abalaamgat etaj ku zenzenaj. Ningat eyo namti zenzenaj. ²⁴ Nin Kawawanaj Amobotnanj Zisas gakikiengatan mme wage ke namkinpenup. Kegok mmann Kawawanaj nin an tej namndewe. ²⁵ Ningalen yomgapmti Kawawanaj namindeme Zisasi kume gakiye. Naman nin kwetetepmanj bembeyet Kawawanaj gakikiengatan mme wage.

5

Kawawanaj ningat, “An tej,” manzein

¹ Nin nâmkijpepenangapmti, “An tej” bewen keyepmti nin Zisas Kilaismagen wetekum tati Kawawangalen kej sewakñaj set kandañan mamanup. ² Zisasiyan iññaj set kweselem ndeme Kawawangalen kej sewakñaj keyet keñan mebenñan mamanup. Mamti Kawawangaj kej taoletnañgapmti ningat kwitnañ kwitnañ ego egomak iññajmak mamayet nâme wenje keyet webemti oloñen palen mamanup. ³ Yanjut ke etaj yek. Nin nukñaj palen mama keyet kegogak oloñen mamnup. Mti pigok manâñup nukñaj palen mamti nukñaj ku mann tolep keyaj keñj mgwatnañ mindeme epum mamayelen winde mandain. ⁴ Kej mgwatnañ mindeme epum manupgapmti Kawawangaj maman ke ekme ñep beme mulup anaj manâmndein. Mti kegok mmann Kawawangaj ningat kwitnañ kwitnañ ego egomak ndandayelen keyet webepñ tabanup. ⁵ Nin nâmdelanpenuwen ningalen webembenn Kawawangajmagen tazin ke penañaj kapigok: Kawawangalen taolet Emetak Tej keñnanen beme keyaj Kawawangalen gogot bemisikndeme mambanup. Keyet webem tapmmann zeye katañ mindasâpm. ⁶ Eweñan am nin bekanaj mti Kawawangaj bankumpem mambenn kan keyet Kilaisiyaj nin gilik zemndatitijet gakimti am Kawawangaj bankumpemti mamanup nin ndatimâge. ⁷ An ñeñaj an tej penangaj mti gakiki ke ninmagen kwep kwep tazin. ⁸ Keyañgut Kawawangaj eñaj nin bekanaj msamti mamann eñaj gogot mimndamti zeme Kilaisiyaj ningat mundumnan gakiye. ⁹ Egat sipmanangapmti nin kwit animbi tej ke tiwen. Keyepmti nin pigok nâñup, eñaj nin anjalaj ndeme nin Kawawangalen ñenzinziñen ku mobanup. ¹⁰ Nin Kawawangaj kasa msamti bankumpemmanepeman Nemujanaj gakiye keyet pambenangapmti Kawawangajmak kej kwep bewen. Naman Kilaisiyaj alak pigogaj ek mama kanzizit mamti ningat Bipmanangaj mamkandañan tati nin am nâmkijpepemak yom ku mimiyet tadundum sain. ¹¹ Kogok mge keyepm nin kej oloñen palen mane enenogaj nin Kawawangaj kasañaj yek. Nin ekmak tususu mbenn e Amobotnañ Zisas Kilaisiyet gakikiñangapmti Kawawangaj kegok minndain.

Adamañ walelet mkotndaye ma Zisasiyan mama mkotndaye

¹² Keyepmti nin kapigok nâne. Adamgalen yomgapmti am sambe yommak bemann delañ zeme gakiki ke ningat zapat bemâge. Eneyet nin Adamgat insoñaneyepmti kogok sokbemndaye. Adamañ Kawawangalen zet kulume Kawawangaj gakiki ekmagen sokbembeyet zeye keyet katañ. ¹³ Zii zet ewe sokbembepñ tapme bekanañaj eweñan sokbemti wenje. Zii zetpiñ keyepmti bekanangaj zem kakaliliyelen set ñen ku tage. ¹⁴ Âpme gakikiyan Adam ekmagen yanbemti am sambe zii zetmak mamkwabien ma zii zetpiñ mobotnañ bem indeme mamkwatnepeme Mosesiyaj zii zet tiye. Adamañ bekanaj mme keyaj peñ pemti am sambe nin ndabuluge sepem kegogak Kilaisiyaj gakimti mama aikndaye keyaj peñ pemti nin sambe ndabuluge. Neñ ewe an zut kapiyet yanñit zigosetgatnañ igak igak bein keyet tusumzesowap.

¹⁵ Adamgalen yoman am keñin utukek indeme Kawawangalen set ku mâbien yanjut Kilaisiyelen zet gaipupuyan am Kawawangalen set bemindeme mama aikmâbep. An kwepgalen yomgat am sambe gakiwien yanjut Kawawangalen kej taolet eyañ omba penañ am ninmagen lenzim polak polak mimiyet nâmti Zisas Kilais peme toge. ¹⁶ Mti kogogak Adamgalen zet kululuyet penañañaj am sambemagen gakiki sokbeye. Zisas Kilaisiyelen zet gaipupuyet penañañaj am sambeyelen yom zem zuluge. Kogok mti nin sambe Kawawangalen ñenzinziñengatnañ ambulul ndemti an tej mama kogok zemndeye. ¹⁷ An kwewetangalen zet kululuyepmti gakikiyan sokbemti am sambe indatiye yanjut Kawawangalen kej sewakñaj ma kej taolet keyet penañaj ningat am tej kegok zeye. Keyaj gakikiyelen mama mimi ke omba penañ sebempemti tazin. Keyepmti am sambe ekñenaj kapi tiwep beme ekñenaj mama kanzizit oli olinajmak Zisasmagen metimti mambep ke Zisas Kilais egalen mulup keyet penañaj.

¹⁸ Keyepmti pigok eknup an kwewetanañ zet kulume am sambe nin teziñ ñandañgat zapat bemâben. Sepem kegok an kwewetanañ mama mimi tej mme Kawawangaj am nin ñep an tej kegok zemndeme mama kanzizit matinup. ¹⁹ An kwep egalen zet kululuyepmti am sambe bekanaj bemann delañ zemâge. Kegogak an kwepgalen zet gawepupujanangapmti nin ñep tej bemâbanup. ²⁰ Âpme bam zii zet sokbeme zii zet anjososoyelen mama mimiyaj omba penañ sokbeye. Yomgalen mama mimi temañ penañ sokbeyeyanjut kan keyegak Kawawangalen kej taoletnañ zii zet anjososoyelen mama mimi sebempemti omba penañ beye. ²¹ Zet timtâmti kapigok zenzeyelen, yoman gakikiyelen amobotnañ bemti mamain. Sepem kegogak Kawawangalen kej taoletnañ amobotnañ bemti yompiñ an tej bemann eñaj ndaikti mama kanzizit ndawe. Ke Amobotnañ Zisas Kilais gakimeyepmti set kegok ke sokbeye.

6

Nin Zisasmak temakwep gakiwen

¹ Am notnanaj kekok nãmtiyeppm kapigok mene manzeip, “Nin yom ewe mti mimiek tapmann Kawawangalen kej taolelan sokbemi teman beme bekanangalen mama mimi sebempewe.” Zet kekok ke zewienangut kekok ñep ku zenzeyelen. ²⁻³ Kegok ñep yek. Nin Zisas Kilais nãmkijpemi tu zulutbenn kan keyet ningalen kej itnanaj yomen ndatimti matowezin ke gakiyenok. Mti mamaen keyaj ndatimti Kilaisiyelen gakiinjajmagen temakwep tusumndeye. Ewejan yoman ndatimti mme gakiinjajnok mambenn keyepmti nin ewe yomen tusumti mama ke ku mambanup. In zet ke nãip, ma? ⁴ Nin Kilaismak tusumti tu zulutbenn kan keyet ekmak gakiemann sumen ndabewienok. Kegok ke sokbeyeyepmti Kawawanj Bipmanj winde tonaj egaj Zisas am sumengatnan mme wapme mama alaknaj saye kekokak nin ekmak wati mama alaknaj tiwenn. ⁵ Ke nin ekmak tusumti egaj gakiyenok gakiwenn keyepmti egaj gakiinjanganj wagenok nin wati egaj mama alaknaj tiyenok nin kogogak timti mmamambanup. ⁶ Nin kapigok nãnuwen ningalen kej itnanaj ke Zisasmak tewen kuwien ke kej itnanaj bekanangalen winde yek bembeyelen ma bekanangalen sisilij mulup ewe ku mimiyet kekok mge. ⁷ An Kilais nãmkijpemi ekmak tususu mge egalen kej itnanaj Kilaismak gakiyenok keyepmti yomgalel mama mimiyaj ku maatam kitik mamtazin. ⁸ Nin Kilaismak gakiwenn keyet penanaj mama mimi alaknaj kapiyegak aikti masãpmmup. Kegok penaj sukwep nãnu. ⁹ Nin Kilais egat yanaj nãnuwen ek gakiinjanganj wage yanj bam ewe ku gakiwe. Gakiki winderanaj kume togeyepm gakiinjaj egat mobotnanj ewe ku mimiyelen. ¹⁰ Bekanangapmti gakiki kwep Zisasiyanj ke gakime delanj zeye. Yanj alak pi egaj mama mimi Kawawanaj nãmtiknaj mimiyelen ke mamin. ¹¹ Naman in ilinanjat kapigok nãpej nãpej mamambep inwan bekanaj ilak gakimti gaipeme weme pi ilak Zisas Kilaismak tusumti mama mimi Kawawanaj nãmtiknaj mam ke mpej mpej mamambep. ¹² Keyepmti yomgalel mama mimi keyaj ewe amobotnanj bemti ku indikdamuj mme kej itnanangalen tiknaj bekanaj ke ku mãbep. ¹³ In gakiinjanganj indame wawatnanjapmti sekjin ewe bekanangalen mama mimien ketalasime sisilij mulup ku mbe. Yek. In sekjin Kawawanaj mama mimi nãmtiknaj mamin keyet sisilij kuwep mti sekjinaj bekanangaj tiknaj manãinen gaipeme weme Kawawanaj tej mama indandanaj keyet mulupmanj mbep. ¹⁴ In zii zet kandanaj mamaipapmti yek. Kawawangalen kej taolet keyet kandanaj mamaip keyepmti bekananj amobotnanj ku bemindewe.

Nin mama mimi tej keyelen sisilij mulup mbanup

¹⁵ Am notnanaj kejinan kekok nãmti kapigok zeip mene, “Nin Kawawanangalen kej taoletgalel kimbaj kejan tatnup. Ma naman zii zelan zemndowe keyet kejan ku tatnup keyepmti nin bekanaj ewe mti mimiek mbanup.” Kegok zeip yanjut nin kekok ñep ku zenzeyelen. ¹⁶ Msalengalen amobotnanj ñeniyet tiknaj nãmti zetnanj gawepumti egalen sisilij an bemti mulupmanj mamip. Kogogapmti kej itnanangalen zet gawepup beme ek sisilij kumsamti gaki walelelen melo yanjut kej alakangalen mama mimiyet tiknaj tazin ke gawepuwanik beme ek sisilij kumsamti mama mimi tej ke titiyelen. In zet ke nãip, ma? ¹⁷ In ewenaj bekanangaj sisilij mulup mkwabien ke ilak delanj zeye. Æpe pi in Kawawanj mãti mamti Zet Zapat Dolaknaj Penanjat kandanaj mepmãbien. Yanj alak pi in zet ke timti mamaip keyepmti nin Kawawangaj wisikj zenup. ¹⁸ In mama mimi bekanangalen kimbaj kejan mambien kelak Kawawanaj kweselem indeme paselen kwawewetnanj. Kogok mti in mama tej keyet sisilij kukuyet an bem indeme mamaip. ¹⁹ Kwitnanj kwitnanj nãmãtãtagalen ñoktikjin winderanaj ewe ku taindãin keyepmti zet ñen sisilij mulup mimi keyet bem zema nãip. In ewenaj selin belin ma sekjin ke ketalasime mama mimi mgasik mti zii zet anjosomti yom sepem igak igak keyet sisilij mulup mti kilen penaj mamkwabien. Ya kan pi in selin belin ma sekjin ketalasime mama mimi tejgalel ma Kawawanaj mama mimi tiknaj nãin keyet sisilij mulup mit. ²⁰ Ewenaj penaj in bekanangalen sisilij mulup mmamkwabien kan keyet mama mimi tejnanj ku indatam kitik mti tage. ²¹ In alak pigogat mama keyet nãmti sakambuk aigip keyepm mama mimi keyet penanaj pembenaj yek. Keyet sekjan gwaen gakiinj ainalgalen etanj tazin. ²² Æpe kan pigogat bekanangalen tek ke kwalet topme Kawawangalen an bemti maip. Mti keyet penanaj kej kwetetepmanj mama ke tiwien yanj bam maneti mama kanzizit ke tiwep. ²³ Bekanangaj tosanaj tezij ñandanj mebegalen Æpe Kawawangalen angalanj gogot keyet penanaj Amobotnanj Zisas Kilaismak tusumti mama kanzizit ke tiwep.

7

Zet zemkaway bembeyet zet n̄en awembiŋgat palen bem zenze zet zein

¹ Kilaismagen notnne, neŋ zet kapi an zii zet n̄amâtâtatnaŋ ingat n̄amti zeyap. In pigok n̄aip zii zelan am alikmagen mulupmaŋ mam. Ekneŋ gakikiŋaŋmagen yek. ² Zet zesowap kapi zet zeya kangwayet bem zenzenok zesowap. Imbi n̄en apmaŋ ewe alik tazinen awembiŋ mama keyaŋ apmaŋmak t̄am itdeme awembiŋ talup. Gakiki etaŋaŋ awembiŋ mama ke maelaŋgein. Mme imbiyaŋ keyet palaŋaŋ kwileki n̄en ms̄at neŋ minn. ³ Āk imbi ke apmaŋ ewe alik ke mame ek katipemti met an n̄en wabe beme egaŋ awembiŋ mama walepme yomaŋmak bewe. Apmaŋ gakime awembiŋgalen t̄at̄a ke elenŋewe. Āpme keyet palaŋaŋ an n̄en mewabe beme keyaŋ awembiŋ walepme yomaŋmak bein keŋok ku bewe. ⁴ Keyepmti Kilaismagen notnne, nin bemzenze keyet yaŋaŋ kapigok n̄an̄ayelen, Kilais ek tewen kume gakie ke keyet nin ekmak temakwep ndome gakiwannok. Mme zii zet keyet windeŋaŋaŋ nin ku ndatam tatagalen. Eneyet zii zet am gakikiŋaŋgalen zapat yek. Nin Zisas Kilais Kawawaŋaŋaŋ gakikiŋeatnaŋ mme wage an keyelen zapat. Keyepmti nin zii zetgat kandaŋaŋ ku tatnup; nin Kilaisiyet kandaŋaŋ tati Kawawaŋgalen mama mimi ego egoŋaŋmak ke nin toŋaŋ bemti timamas̄apm̄nup. ⁵ Nin an sekmak mambennen mama mimi bekaŋaŋgalen kimbalen tabenn kan keyet zii zelan kwitnaŋ kwitnaŋ m̄gasik mimiyelengat tikŋaŋ n̄an̄a ke mme mamnup keŋ itnaŋaŋ ke tatndaingapmti yom mamnup. Kogok maminupgalen penaaŋaŋ gakiki maaikndain. ⁶ Yaŋgut nin alak gakimti kwitnaŋ kwitnaŋ mandataŋkitik mimtazin ke Kawawaŋaŋaŋ kwelet n̄dein. Mme Zuda amgalen zii zelan n̄en ewe ku ndatam kitik mti tazin. Keyepmti alak nin mama mimi tapm̄nup kapi nin Emetak Teŋaŋ ndamukulem mme mama mimi bekaŋaŋ katikpemt̄i Kawawaŋaŋaŋ mama mimi n̄amtikŋaŋ mamin ke tapm̄nup.

Yomaŋ n̄alen tususun Kawawaŋmagen tazin maantiŋ

⁷ Keyepmti am notnaŋaŋ zet ke n̄amti kapigok mene tazeip, “Zii zet bekaŋaŋgat n̄otekŋaŋ.” Kegok zeip keyaŋgut nin keŋok neŋ ku zenzeyelen. Zii zet ku tadak ze neŋ yomgat yaŋaŋ ku weyaŋ n̄amâtâbak. Zii zelan kapigok mandiindoin, “Geŋ am n̄engalen kwitnaŋ kwitnaŋ ku kakim tiwanik.” (Kisim Bek 20:17) Zet ke zii zelan ku tadak ze kwitnaŋ kwitnaŋ kakim titi keyet yaŋaŋ ku n̄ambak. ⁸ Yaŋgut bekaŋaŋgalen mama mimi ke zii zelan mamaŋ bempeme, zii zelan keŋnaŋen kwitnaŋ kwitnaŋ kakim titiyet n̄otik omba penaaŋ mamandain. Zii zet ku tadak benagen yom belakŋaŋ n̄enok benak. ⁹ Neŋ eweŋaŋ zii zetpiŋ n̄an̄apiŋ mambanen dolakŋaŋ penaaŋ mam kwaban. Yaŋ bam neŋ zii zetgat yaŋaŋ n̄amban kan keyet neŋ kakim titi ewan n̄ama yom beye. Kogok mme neŋ n̄ayap Kawawaŋgalen zimosetnan neŋ a yomtoŋ beyap. ¹⁰ Zii zelan neŋ napmukulem mneme Kawawaŋmak mamayet zenzeŋaŋ ewanan zenzeŋaŋ keyet kataŋ ku mip egaŋ tususun Kawawaŋmagen tazine antinep. ¹¹ Yom mimiyet tikŋaŋaŋ Kawawaŋgalen zii zet myembumti natetineme wa penaaŋ zemti yom mamiap. Kegok mme Kawawaŋaŋ zii zetnanen egalen set m̄ab̄agalen zenzeŋaŋ ke maan̄josoyap. ¹² Keyepmti nin pigok n̄anup, zii zet ikŋaŋ teŋ penaaŋ ma Kawawaŋgalen mama mimi kwep kwep nin mimiyet zein ke esemteŋ ma dolakŋaŋ penaaŋ.

¹³ Āpme zii zet dolakŋaŋ keyaŋ n̄alen Kawawaŋmak tususun ku antineŋge. Kegok yek. Yomgalen mamayaŋ ikŋaŋ n̄alen Kawawaŋmagen tususun antim nemti mama mimi bekaŋaŋ ikŋak ikŋak keŋaŋ towege. Keyepmti yomgalen mama mimi keyaŋ zii zet dolakŋaŋ pi m̄gilik zeme yom bekaŋaŋ penaaŋ ke mamsokbemkawaŋ bein. Egaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ ke timti gakikiyet zapat neye.

Bekaŋaŋaŋ sekŋ sambe sulume delaŋ zeye

¹⁴ Nin pigok n̄anup, Kawawaŋ ek zii zet keyet toŋaŋ; yaŋgut neŋ an msalengatnangapmti yomgalen mama mimiyaaŋ naopeme tati egalen sisiliŋ mulup mamiyap. ¹⁵ Neŋ mama mimin mamiyap keyet yaŋaŋ penaaŋ ku man̄amâtâlal. Neŋ kwileki n̄en mimiyelen penaaŋ man̄ayap ke ku mamiap ma kwileki n̄en maektalalal ke naman mamiyap. ¹⁶ Mti mama mimi m̄gasik penaaŋ manzeap ke mamiap. Kogok mti zii zelan mama mimi ku mimiyet zenzeŋaŋ ke kuluyayet n̄otikŋaŋaŋ gwaenen n̄ayaen zii zet esemteŋ elak ku m̄ati miya. ¹⁷ Keyepmti neŋ myuŋguŋgu mimiyelen tikŋaŋ ku n̄ayap keyaŋgut myuŋguŋgu ke mamiyap. Kegok miawen ke n̄aḡat keŋnaŋen bekaŋaŋ mimiyet tikŋaŋ ewe tatnain keyaŋ keŋ tikok mpeme bekaŋaŋ mamiyap. ¹⁸ Neŋ pigok n̄amâtâlal, n̄aḡat keŋnaŋen baen kwileki dolakŋaŋ n̄en ku tazin penaaŋ. Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ mimiyelen manembein ke ku mamiyap. ¹⁹ Kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ ms̄aḡat penaaŋ mamiyap ke ku mamiyap. Ma kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ ku ms̄at zemtiŋgut naman ke mamiyap. ²⁰ Bekaŋaŋ ku ms̄at zempemtiŋgut mamiyap keyet yaŋaŋ kapigok. Ke nen mimiyet penaaŋ n̄amti bekaŋaŋ ke ku mamiyap. Yomgalen mama mimi keŋnaŋ tazin keyaŋ

tikok mneme mamiyap. ²¹ Keyepmti nejmagen mama mimi kapigok masokbein elak nâmâtâlap. Nejmama mimi dolakñaj msât manâyap yanggut mama mimi bekanañaj nejm napanñaj mti mamtazin. ²² Penaj keñnan baen Kawawañgalen zii zet keyet nâma tikñaj penaj mambein ²³ yanggut yomgalen winde sekñj sambe suluñti matazin. Kemak Kawawañgalen zii zetmak notn notn ku mti an âmalu manâyap. Mti bekanañgalen winde sekñj sambe suluñti matazin keyaj nanñgalañme egalen mka katikñaj matalap. ²⁴ Nejm an kemberñ penaj. Kwiyaj sekñj gakikiyelen zapat kemberañ keyetnan gilik zemnapbe? ²⁵ Amobotnaj Zisas Kilais etañ sekñj gakikiyelen zapalengatnan kwaletneyepmti keyet Kawawañgat sesewatsayap. Nenn keññaj penaj Kawawañgalen zii zetnaj gawepumti sisiliñ mulup mamsayap yanggut kejm itnanñaj bekanañgalen winde ke gawepumti sisiliñ mulup mamsain.

8

Kilaisiyaj yomengatnaj gilik zemndatimti Emetak Tej ndaye

¹⁻² Emetak Teñaj Zisas Kilaisiyaj ningat yomgat gakimti mama alakñaj aikndaye ke winderñajmak beme kejm itnanñajmak gakiki ninmagen ku kwakwagalen mulupmaj mam. Kilais Zisasiyaj yomgat dopmaj ke gakikiñajñaj mutumti nin ekmak tusunndeyepmti Kawawañaj nin ndikti zein, “In an ku zemindowan ma teziñ ñandangat zapat ku mambej.” ³ Zii zet ke keññ itnanñaj keyaj winderñaj mtoperne ninmagen mulup msâgât penaj olage. Zii zelan nin ñep ku ndamukulem mgeyanñut Kawawañaj nin ndamukulem msâgât set ñen ewe aikge. Ikñajñat Nemuñaj penaj ke zempeme am bekanañ mimi ningalen sek sindem timti bekanañgat dopmaj gakiye. ⁴ Kogok mgeyepm nin kejm itnanñajgalen mama mimieset mebegalen yek. Set alakñaj Emetak Teñgalen set mâti zii zet gawepumti mama mimi teñ Kawawañaj nâmtikñaj mnen ke Emetak Teñaj keñnan mulup mme Kawawañgalen zii zet kegaset mamâtnup. ⁵ Mama mimi itnanñajgalen seleset mamaip ekñengat ñyotikñaj temañ ma mama mimijin kejm itnanñajgalen mama mâti sekñjinangat tikñaj tazin ke etañ mamip. Ma Emetak Teñgalen seleset mamaip ekñen keññ otrânâñin ma mama mimijinan Kawawañaj ekñenaj mama mimiyelen nâmtikñaj minen ke mamip. ⁶⁻⁷ Emetak Teñgalen mama mimi ke mâti minuwen Kawawañmagengatnaj kejm sewakñaj ma mama kanzizit ke maaikndain. Naman nembet kogok kejm itnanñajgalen mama mimiyet maotnâip keyaj Kawawañ kasa msanti Kawawañmagen tususun tazin ke maelenñein. Mme Kawawañgalen zii zet ku mamâlip. Eneyet ekñenmagen winde keboñ ke ñen ku tat indain. ⁸ Am kejm itnanñajgalen seleset mamaip ekñenaj Kawawañaj mama mimi mimiyet manâin ke ñep ku mimiyelen. ⁹ Yanggut nin kejm itnanñajgalen mama mimiyaj ku ndadamuj mme tatnup. Nin Emetak Teñgalen kogogapmti Emetak Teñaj ndadamuj mti ndap mme Kilais egalen zapat bemti Kilaisiyelen Emetak Teñaj ningat keññan matazin. An ñen Kilaisiyelen Emetak Teñaj main beme ek Kilaisiyelen zapat ku main. ¹⁰ Kogogapmti Kilais keññan tazinañgut sekñj yom toñaj kapi penaj gakiwe. Mme nan nâmanañ Kilaismak mama kanzizit ke mepmambe, eneyet Kawawañaj Kilaisiyet pembenañgat mti nin an teñ manzein keyet penañaj. ¹¹ Âpme Kawawañ Zisas Kilais gakikiengatnan mme wage. Eñaj kogogak in gakikiengatnaj mme wabep. Eñenogat Emetak Teñaj keñnan bem indeyepmti egat Emetak Teñaj am in gakikiñaj ke kogok mme wabep.

Emetak Teñaj mme Kawawañgalen nemunambañane mambanup

¹² Keyepmti notrne, nin mama mimi itnanñajgalen set ku mâbâgalen. ¹³ In mama mimi itnanñan mâti mambe beme in walelet aikbej. Ma in Emetak Teñgalen mama mimi dolakñaj mâti mambe beme kejm itnanñajgalen mama mimi mgasik ke kume gakiwe. In mama mimi katikñaj ke timti kwesij mamti mambej. ¹⁴ Am ekñen Kawawañgalen Emetak Teñaj mama mimi dolakñaj zeinen mâti mamip ekñen ke Kawawañgat nemunambañane. ¹⁵ Nin Kawawañgat nemunambañane ma egalen Emetak Teñaj ninmagen tazin keyepmti nin kejm itnanñaj sisiliñ ku kumsasayelen ma Kawawañgat ku kingagagalen. Nin “Kawawañgat Bipm,” kumti ekmagen nâmtalati mebegalen. ¹⁶ Nin Kawawañgat nemunambañane mamanan kejm keyet nânâyet Emetak Teñaj keñnan baenen zemkaway mambemndein. ¹⁷ Nemunambañane mamanuwan bam Kawawañgalen kwitnaj kwitnaj ke Kilaismak ninmak temakwep toñaj bemti tiwanup. Ewan msalen pienen eñaj sindem tiye keboñagak nin sindem tiwanup ke epum timaneti Kawawañgalen mama ego egoñajmak main ke nin keyegak mopmambanup.

Bam nin mama ego egoñajmak mambanup

¹⁸ Bamgat nin mama ego egoñajmak Kawawañ ikñajmak mambanup kemak alak msalen kapi mamti sek sindem tatinup eget ke sepem kwep yek. Bamgat mama

tiwanup keyaj sebémpemti mobotnañ penañ bein. ¹⁹ Keyepmti kwitnañ kwitnañ sambe Kawawañgañ zeme sokbembenañ ekñengat webebenjin temañ penañ tatindainen ekñen kan deyét nin Kawawañgat nemunambañañ mama ego egoñañmak Kawawañ ikañañmak mama ke ninmagen sokbembeyet nâpeñ nâpeñ talip. ²⁰ Kwitnañ kwitnañ sambe masambuin ma bekanaj mambemâzin ke ilinañgat yomgat mti kegok ku masokbemindain. Kawawañgañ ikañañ kegok sokbembeyet zempéye. Eñenogot yomañ sokbeme keyepmti kegok mge. Yanñgut ekñen sindemen kwesinñ kegok tatagat ku nâmindendenañ. ²¹ Kwitnañ kwitnañ sambe Kawawañgañ mge ekñenañ kegogak gakim walet mamip. Ke katikpemtini Kawawañgat nemunambañañ mama ego egoñañmak Kawawañ ikañañmak tabanup keyen kotusumti mamayét webemtalip. ²² Nin nânuñ kwitnañ kwitnañ Kawawañgañ mme sokbewien ekñenañ kember palen mamti sek sindem temañ penañ imbiyañ nembra ambesâti manâip sepem kegok tatnâip. ²³ Yanñgut kwitnañ kwitnañ sambe Kawawañgañ mge ekñenañ etañ kegok ku mamip. Nin Kawawañgañ Emetak Teñ ndandañañ keññañ tazin keyaj bangat Kawawañgañ ikañañmak mamayét zeye keyet wembekat alañoñ ndaye. Nin nemunambañañ mamannup nin kogogak sek sindem timambe webe webe palen tapmanuwan wan kan keyet Kawawañgañ ningat sosok zemkawañ bemndemti, “nemunambañañ,” zewe keyet damuñ mti tatnup. Mti kan keyet sekañ gakikiyelen kapi mme alakañañ ku gakikiyelen ke ndawe. ²⁴ Kawawañgañ sekañ alakañañ ku gakikiyelen ndasâgât zetik mge ma nemunambañañ kwakwagat zetik mge ke alak kapigogat sosok ku mindame ekñup yanñgut ekñen ke penañ enzillinañ tazin keyepmti nin ke titiyet nâmkijpemtini webe webe palen mane eneyet kan denen ke ndandayét zeye e ewe tazin kegogapmti ku ekti yanñgut nâmkijpepen giñgiñ mti mamannup. ²⁵ Penañañ sosok penañ ku masokbein yanñgut nin ewe webepenañ mamannup.

²⁶ Ningalen webembe keyet mukulem miminañ Emetak Teñ Kawawañ ndaye keyet keñañ tazin egañ ningalen nukñañ keyet mukulem mimiyet ninmak keñ sindem kwep nâmti egañ Kawawañgat nin giñgiñ nâmkijpem tatagat Kawawañ wendañañ mandundum sain. ²⁷ Emetak Teñ ek Kilaisiyelen am manñge ekñengalen nukñañ nâmtazin ma Kawawañgañ ekñengat zigok mimindandayelen kogogak nâmtazin keyepmti keyet katnañ Kawawañgañ indamukulem mimiyet mandunduin. Mme Kawawañ ek am keñañgat yanñañ maekzinañ Emetak Teñgalen dundundu ke manâin. ²⁸ Nin nâmtatnup am Kawawañ gogot mamsaip ma amñene ikañañgat zapat mamayét nâmbiliwet indendenañ ekñenmagen nukñañ sokbein beme Kawawañgañ nukñañ keyet keñañ mulup mme nukñañ keyaj zigoset amñene kemagen pembenañ sokbembeyelen mulupman mam. ²⁹ Nin nânuñ itanañañ Kawawañgañ am Nemuñañ Zisas nâmkijpewep ekñen ke ombemindeme ikañañgat beip. Mti am ekñen ke mme ikañañgat Nemuñañañ mama mimi mge keyet katañ mamip. Kogok mamip egañ dalin temañ beme ekñenañ ipmeninañ bemi mamambep. ³⁰ Kawawañ ek am ikañañgat bembeyet ñenañ nâmindemti ikañañmak mamayét kumindateme kobien. Egañ am ekñen keyet zeye, “In an teñ,” zemindemti sekañ alakañañ gakikiyañ ku mme waleletgalen ego egoñañmak keyaj elimiak indewe.

Kawawañgalen anñgalañ gogot ninmagen delañ zenzenañpiñ wemti wembe

³¹ Zet zeya keyet penañañ ilak zet kapiyañ mamañnok besâpm. Kawawañgañ ninmageset tazin keyepmti an ñenañ ningat tususu ekñagen tazin ke ku eleñgem ndendeyelen. ³² Kawawañgañ ikañañgat Nemuñañ ningat ketalasin ndaye. Kogogapm egañ tusumti kwitnañ kwitnañ dolakañañ ningat maman mukulem mimiyelen ke eyo ndawe. ³³ Kawawañgañ nin ikañañgat bembeyet nâmti kumndatimti ikañañgak ke an teñ manzemndein keyepm nin Kawawañgat zikatnan zelen ku tatagalen. ³⁴ Kilais Zisasiyañ ningat gakiye keyepmti an ñenañ Kawawañmagen nin an bekanañ ñep ku zemti zemndondoyelen. Kilais ek gakikiengatan wageyañ alak pigogat kwizet buramñañmak Kawawañgat betnañ penaset tati nin ndamukulem mimiyet mandunduin. ³⁵ Kawawañgalen gogot Kilaisiyañ ningat mti msokbeye keyet keñañ tapmann kwitnañ kwitnañ ñenañ ñep ku ndamenzemndabe:

Nukñañ ikañañ ikañañ msalen nin mtotndendeyelen tazin keyaj
ma sekañ sindemañ keñ nukñañ palen mamayañ matim kozin keyaj
ma nâmkijpennañgamp sisipenpen mindanda keyaj
ma meuyet kamber palen mama keyaj
ma olat olat palen mama keyaj
ma kwileki bekanañ ñenañ ndawaletsâgât mbeyañ
ma an ñenañ ndome gakivanup keyaj
ma kwitnañ kwitnañ ekñen keboñañ Kilaisiyelen gogolen ñep ku ndamenzemndabe.
³⁶ Kawawañgalen Zet Zapat Itanañanen zet ñen pigok zein keyet katañ kwitnañ kwitnañ masokbemndain.

“Nin gálengapmti kan katan omba penañ mandawalet kwalip. Ekñenañ nin ndikme sipsip maindoip keboñ beme mandawalelip.” (Sam 44:22)

³⁷ Yanğut kwitnañ kwitnañ keboñañ Kilaisiyelen gogolen ñep ku menzemndenak. Nin Zisas ikrñañmak tatnup kegogapm kwitnañ kwitnañ keboñañ mtot ndesâgât mnanğut ikrñañ ndamukulem mme windemberñ tati nukñañ ekñen keyelen winderjin kumann topme nin windennberñ matatnup. ³⁸⁻³⁹ Keyepmti ñen kapigok nâmkatikpeyap, (Mama ma winde notnañ kapi kusowap ekñenañ Kilaisiyelen gogolen ñep ku menzem ndadagalen.

Gakiki keyañ

ma mama alak talap kapiyelen nukñañ notnañ keyañ
 ma ensel winderñañberñ ñenañ ñep ku menzem ndadagalen
 ma we nombeyañ nin mtot ndesât mamip ekñen kegogak
 ma kwitnañ kwitnañ notnañ alak tapminup kapiyañ
 ma bam kwitnañ kwitnañ ninmagen sokbewe keyañ
 ma kwitnañ kwitnañ winderñañberñ nin ndawaleletgalen talip zeip keyañ
 ma mundum gwaenen ñen mot enzilliyelen nânik keyet
 ma mundum ñen msat keñañ towet enzilliyelen nânik keyañ
 ma kwitnañ kwitnañ Kawawañañ msokbeye keyañ Kawawañgalen anğalañ gogot-
 nañğatnañ ñen ku menzem ndadagalen. Kawawañañ anğalañ gogotnañ keyet penañañ
 Amobotnaññ Kilais Zisas ikrñañğat Nemuñañ nâmpeme ningat mti gakiye.

9

Pâlañ Zuda am notnane indikti ekñengat kembenj mimindeye

¹ Emetak Teñañ keñnanen zet zesowap kapiyet mopmañbemti mkawañ beme nâmti ingat keyegak zemkawañ bemindasowap. Neñ Kilaisiyelen an keyepm zet zesowap kapi dâsuki yek; penañ sukwep. ² Kilaismagen notnne, ingat kembenj teñañ penañ mti kan katan keñnan sindem penañ mambein. ³ Zuda am notnne sip kwep ekñenañ Kilais nâmkijpeyelen nâmti keyet sepalonañ nâgât palen Kawawañañ nukñañ ñen nanak mme keyet palengatnañ indamandame kosâgât nânak beme kekok ñep mnanak. ⁴ Nin Israeal am manje Kawawañañ ikrñañ nemunambañane ndatimti ikrñañgalen busatnañ sanje songañañmak yejsokñe kemak ndat kopme ekbien. Mti Kawawañañ ekñenmak zet zemtâtâyet nâmti zii zetnañ indame ekñenañ ek etañ sesewatpepeyet zemindemti ekñen indamukulem mimiyet ikrñañgalen buñaam zet zetik mimindame mmambien. ⁵ Ningat yeñ sokñine baenen mamkwabienen Kawawañgalen am manje katikñañen ma ekñen ke ningat yejsokñe mamkwapme Zisas Kilais sokbeye ek ningalen sip butnañ. Yan ke etañ yek. Ek kogogak Kawawañğat nemuñañ kwitnañ kwitnañ sambe keyet amobotnaññ tazin keyet nin Kawawañğat kwizet buñaamañ mwati kan katan masewatpemamabanup. Ke penañ.

⁶ Zuda am notnañ ekñenañ Kilais ku nâmkijpeipgopmti kapigok ñep ku zewiek, “Kawawañ Abalaamak zetik mge ke penañepiñ beye.”

Kegok ku zenzeyelen. Eneyet Israeal an penañ mama ke ekñengalen siwenn sokbembe ke yek. Am Kawawañ nâmkijpeip ekñenañ Israeal manje penañ beip. ⁷ Abalaamgalen sip butnañ sambe yanğut ekñen sambe keyañ Kawawañgalen zetik Abalaam mpeye keyet toñañ ku bemâpbien. Am Kawawañañ zetik keyet toñañ bembeyet ombemindeye ekñen keyañ etañ Abalaamgat sipmañ butnañ bewien, “Aisakgalen nembayan gâgât sokdine penañ bewep.” ⁸ Zet zeya keyet yanğap kapigok, namba Abalaamgat insoñkane zeip ekñen ilindiñ Kawawañgalen am ku beip. Namba Kawawañañ Abalaamgat nambañane bembeyet zetik mti ombemindeye ekñen keyañ Abalaamgat insoñkane penañ beip. Zetik penañañ nembandi an Selamagen sokbemgawe kemagen sokbewe Ismael imbindağalen sisiliñ imbi keyelen namba yek. ⁹ Zetik kapigok mğanğarñañ,

“Nup kan sakñañ kangwayet eyonğa sepem kwep kapigogak neñ koti Sela imbindi m elen belañ mpema namba kambakmak tabe ke namba an sokbemgawe.” (Sokbembe 18:10)

¹⁰ Zet tusumti ewe kapigok zewi. Sip kwep ilinmagen muluwañ mamananañ ñen kapigok sokbeme Kawawañgalen zetik penañañmak beye. Lebekamagen sepem kapigok sokbeye. Egan yejsokñin Aisakmak mamti namba pepet sokbewun. ¹¹⁻¹² Âpme namba zut keyañ ewe ku sokbemti bekanañ ma pembenañ keyet yanğap nânâpiñ tapmalu Kawawañañ mamidağgat kapigok zeye,

“Datnañañ meniñağgat sisiliñ mulup mbe.”

(Sokbembe 25:23)

Kawawañañ ikrñañ zetnañ katikñañ bembeyet nânge keyet katan namba kwep ombempeyeyañ ikrñañgalen zet ke penañañmak bembeyet kekok mge. Namba ikrñañğat pembenañğat yek. ¹³ Kawawañgalen Zet Itnañanen zet keyet kapigok zenzeñañ,

“Nej Zekop nâmtikņaj mti ombempewan. Âpme Isâ yek.”

(Malakai 1:2-3)

¹⁴ Am notnaņaj zet ke nâmti kapigok mene zewiek, “Kawawaņaj egatmagen mulup teņ penaj ku mge.” Zet kekok ņep ku zenzeyelen. ¹⁵ Kawawaņaj Mosesiyet zet pigok dunduye,

“Nej an ņen aņgalaņ gogot mpesâgât nâmti ņep aņgalaņ gogot mpewap. Ma ņen keņ taolet msasâti ņep msawap.”

(Kisim Bek 33:19)

¹⁶ Keyepmti amgat windenjin ma ekņengat mama mimin dolakņaj mme keyepm Kawawaņgat keņaj ekņengat beme ku mam. Kawawaņ am ikņangat bembeyet maombeindein ke aņgalaņ gogot nânâņak mam. ¹⁷ Kawawaņgale Zet Itnaņanen Kawawaņaj Palaoyet zet pigok dunduye,

“Nej geņmagen kwitnaņ kwitnaņ mgawap keyaņ nâlen winde msokbeme kwizet bujamnaņ msat kataņ mebet kopme nâmbep.”

(Kisim Bek 9:16)

¹⁸ Keyepmti Kawawaņgat yaņaj kapigok nânup, “Ek an ņen aņgalaņ gogot mpepeyet nâmti ņep aņgalaņ gogot mpein. Ma ņen zetnaņ ku nâme ikņangalen keņ ke mâti nâmpeme keņin katikņaj beme mamaip.”

¹⁹ Geņ nâgât zet zeya kangwayet kapigok mene yaņkwesiwek, “Kawawaņaj nâmneme keņj katik mmaya keyet naman kwilekiyet Kawawaņaj mama keyet zem nonoyelen? Egaņ nâmneme keņj katik mmaya, e?” ²⁰ Amnaņ kwilekidanaņgat Kawawaņgat zetnaņgat zet mobotnaņ msamti zewanik? Menzimaņ zigoset an weyaņge egat pigok zewe. “Geņ zigogapm sepem kaboj kapi naweyaņbanan?” ²¹ Nej zet zesowap kapiyet in neņmak keņ kwep beseip e nâyap. An menzim tosi weyaņaj egaņ ampambet sakam kwep mti menzim ņen weyaņsât nâin beme egaņ menzim ziboj ma ziboj weyaņsât nâp ke weyaņep. Menzim tosi mobotnaņ ņen weyaņep ma menzim ņen kan kataņ meu timbumbuyelen weyaņep ilak an weyaņep egat betnaņ tazin. ²²⁻²³ Nej bemzenze zet an menzim maweyaņzingat palen bemzeya e nin Kawawaņaj ammgagen mulupmaņ mam keyet yaņaj nânâyet nâmti zeya. An menzim weyaņaj ikņangat keņajgat nânâņak menzim ziboj ma ziboj weyaņzin keyet kataņ Kawawaņaj ikņangat keņajgalak Zuda am ma am Zuda maņgeen ku sokbembeņaj nânâņak kwitnaņ ņen mimindasâgât mamindan. Kawawaņaj Zuda am ekņengat nâmti kan teepmaņ indame ekņenaņ yom mti Kawawaņajgat ku otnâme keyaņ Kawawaņaj am Zuda maņge ku sokbembeņaj egalen ņenzinziņ ke eekgalen nâmti Zuda am ketalat indeme walelet aiikgalen nâņge. Mti naman am maņge ņen ekņenmagen Kawawaņaj muluwaņ mamanamaņ sepem ikņak notnaņ mgeen ke aņgalaņ gogotnaņ beke eekgalen mge. Ekņen kekok mimindayeen ekņenaņ Kawawaņaj mama ego egoņajmak Kawawaņ ikņajmak mamayet nâņge ke eweņan baen nâmbiliwapme weņge. ²⁴ Kogogapmti Zuda am nin etaņ Kawawaņaj aņgalaņ gogotnaņ mamayet ku ombemndeyet am Zuda maņgeen ku sokbembeņaj ekņen kogogak egalen aņgalaņ gogolen mamayet ombemindeye. ²⁵ Keyet golaņ zenze an Osiayaņ Kawawaņgale zet ņen kapigok zeye,

“Am maņge ku indatiwen ekņen nâlen am maņge kekok zemindeyap. Ma am maņge ke neņ gogot ku mimindawan ekņen ke neņ gogot mimindamti, ‘Nembanne,’ zewap.”

(Hosea 2:23)

²⁶ Ma Kawawaņaj kogogak Osiayet zet ņen kapigok zeye,

“In nâlen am yek zenzeņangut in am msat kainde mamaip in amnaņ, ‘Kawawaņgat nemunambannane,’ zemindewep.”

(Hosea 1:10)

²⁷ Mti Aizaya egaņ Israeļ ekņengat yayaņ mti kapigok zeye,

“Israeļ egalen alikņane tu ganzenan nelum gambibik tazin keyet kataņ sokbesâgât nâmti ņep sokbewewaņgat Kawawaņaj keyet keņanen maņge isikņaj bugan indatiwe.

²⁸ Amobotnaņgale bimbim zetnaņaj penajaņ msalen muwaņ memendepmak mme penajaņmak bemâpbe.”

(Aizaya 10:22-23)

²⁹ Aizayaņ itnaņaj zet ņen kapigok zeye,

“Kululuņgale an kasa kuku maņge temaņ ekņengale Amobotnaņaj ninmagatnaņ am notnaņ ņen ku katikindeme tabiek ze Sodom ma Gomola mkaingatnaņ am egegalen sepem penaj bewenek.”

(Aizaya 1:9)

Israeļ am ekņenaņ mama mimi teņ penaj mamayet olapme beeye

³⁰ Keyepmti nen zet kapigok zemdelaj zesowap, am Zuda maņgeen ku sokbembeņaj ekņenaņ kopa mama Kawawaņgale zelaņ koindaikme keņ gilik zenze sakwep aikbien eneyet yominajaņgak ekme nukņaj beme Kawawaņmagen nâmkinpmti Zisas Kilais ek ekņengat mti gakiye e nâmkinpwien. ³¹ Âpme Israeļ am ekņenaņ Kawawaņaj indikme an teņ kwakwatgale setnaņ zii zet etaņ gawepumti mama manâmtienajaņgut Kawawaņaj an ņenaņ set kegoset mamamti egale am ku bembeyelen zeye. ³² Ke yaņaj kwilekiyet kekok mbien? Ekņenaņ nâmkinpepeņin Zisasmagen ku bemti zii zet etaņ gawepumti

an ten kwabanup manâmtiemien. Mti nanzan selen tazin ekjenan ekti sebempenti mebegalen Kawawanaj peme koti ekjengat yomgat gakiye ke ku nâmkijpenti Kilaisiyan ekjengalen nanzan selen ulugaluk tapme ku nâmkijpepgapmti ime uluk zeme topmaindon. ³³ Kawawangalen Zet Itnanane pigok zein, “Nâip, nerj Saion Kalaran nanzan ulugaluk ke am ime uluk peme indawaleletgalen katan nâmti beyap. Âpme an nenan Zisas nanzan ulugaluk nembon ke nâmkijpewe an ke Zisasiyan ku bamkumpewe.” (Aizaya 8:14; 28:16)

10

Israel am ekjenan Kawawangalen mama mimi ten penan ke ku tiwien

¹ Kilaismagen notnne, nerj Kawawanaj Israel amnane ewe kenjin gilik zeme indatitijet kember nâmti kan katan Kawawanaj mandundum sayap. ² Ekjenan Kawawanaj sisilih msasayet winderjin tazin ke maindikgapgapmti kegok zeyap, yangut ekjenan Kawawanaj ekmagen kokogat set nânge ke ku mamâlip. ³ Ekjenan Kawawanaj meti yompij bembe keyet setnan makandalip. Keyepmti ilinagak dolaknan bembeyet mulupman mti ekjenan Kawawanaj am indamukulem mme ten makwalip an ke mabamkumpeip. ⁴ Kilais egan zii zet amnan zii zet gawepumti ten kwabanup nâmti mulup mamip keyet njotik kume totogat koge. Kegok mti am indamukulem mme Kawawanaj nâmkijpenti an ten kwakwagalen setnan beye.

Kawawanaj am sambe gilik zemndatitijet manân

⁵ Zii zet gawepumti mama keyet Moses egan zet pigok kuye, “An nen zii zetgalen set mâpme delan zenak beme egan mama kanzizit keeset tinak.” (Wok Pris 18:5)

⁶ Ma Mosesiyan zet nen amnan nâmkijpenti ten bembeyelen keyet zet pigok zeye, “An nenan kululuwen ku moti Kilais wat topme amnan ten bembeyelen zetnan diindondoyelen mowatobe.”

⁷ Ma am nenan Kilais gakikiengatnan towakwapme amnan ten bembeyelen keyet zetnan diindowe, “Kogok ku mimiyelen enenogat Kilais ilak kululuwengatnan toti gakimti wage.”

⁸ Keyepmti Kawawangalen Zet Itnananen meluwan kapigok kukuwan tazin, “Kawawanaj am mme ten bembeyelen keyet bunam zapanan enzillilinan yek; soknan tazin. Ke zikalinan mama kuip mti kenjan ke nâmkijpepyelen ma dembusekjinan zet keyet zenâ zenâ tunjuwinan mimiyelen.” (Zii Zet 30:11-14)

Ke zet nin nâmkijpepen timet ndendeyelen zet. ⁹ Keyepmti zet zenzeninan, “Zisas ek Amobotnan,” ke zemkawan bewep. Ma Kawawanaj Zisas mme wage keyelen zet kenjan nâmkijpemejgut Kawawanaj ingat, “An ten,” zemindemti mme ikjanngat nembanan bewep. ¹⁰ Kenjin penanan Zisas nâmkijpewewen an ten bewep. Ma dembusekjinan Zisas Kawawanaj An in mukulem mimiyet peme toti indage kogok zemkawan bewewen in an ten talip bein. ¹¹ Keyepmti Kawawangalen Zet Itnananen kapigok meluwan kukuwan, “An Zisas nâmkijpewe an ke Zisasiyan ku bamkumpewe.” (Aizaya 28:16)

¹² Kogogapm am sambe nin zet keyet kandanjan tapmann delan zein. Zuda am ma Glik am ekjen sepem igak igak penan ku beip. Zisas kwep etanan ningat Amobotnan temakwep mamamndain. Mti am nenan egan mukulem mimindendeyelen nâmti mandundum saip ekjen taolet mamindain. ¹³ Zet ke Kawawangalen Zet Itnananjan bandim mti pigok zenzenan,

“Am nenan Amobotnanjan yoman katikpepyelen dundum sawe beme an ke yoman katikpewe.” (Zoel 2:32)

¹⁴ Ekjenan Amobotnan Zisas ku nâmkijpeip keyan zeinen ekjenan egan yomin peme mebegat ku mandundum saip. Mti nan ekjenan Kawawanaj zetnan ku nâmbien benak beme zigoset egat nâmkijpewiek? Ma an nenan Zet Zapat Dolaknan Penan ke timti ku met diindonak beme zet ke zigok nâmbiek? ¹⁵ Ma am nenan bunam zet mmebegalen an nen ku indeme mebiek benak beme bunam zet ke zigok nâmbiek? Kawawangalen Zet Itnananen kapigok meluwan miminan tazin,

“Am Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penan Nemunan ningat Amobotnan nin ndamukulem mimiyet peme toge an zet ke timti ninmagen kobien ekjen keyan muluwan pembenan penan mip.” (Aizaya 52:7)

Israel am Zet Zapat Dolaknan Penangalen mama mimi dolaknan ku mâbien

¹⁶ Zet Zapat Dolaknan Penan am sambe ilinsakwep penan ku gawepuwien keyepmti golan zenze an Aizayan pigok zeye,

“Amobotnəj buŋəm zəpat zəmkawaŋ bembəŋəj an ke am sambəyaŋ ku nāmkiŋpewien.”
(*Aizaya 53:1*)

¹⁷ Keyepmti nin kapigok nānup, Zet Zəpat Dolakŋəj Penəj zəmkawaŋ beme nānup keesətgatnəj nāmkiŋpepe maaiŋkndain. Ma nan am ekŋen keyəj Zet Zəpat Dolakŋəj Penəj Kawawaŋəj Kilais niŋapmti peme toti gakimti ndage zet ke zəmkawaŋ beme nin nānup am ekŋen ke Kawawaŋəj zemindeme ninmagen kobien. ¹⁸ Yanġut notnəjəj in kapigok mene nāġət zəsāip, ekŋenəj Kawawaŋgalen Zet Zəpat Dolakŋəj Penəj Zisas Kilaisiyet zein ku nāmbien. Ke penəj yek. Sam Kawawaŋgalen Zet Itnəjanen zet ŋen kapigok tazin,

“Msət sambe buŋəm zəpat timti zəmpalakŋəj beme peme amnəj nāme deləj zemāge. Buŋəm zəpat keyəj msət ilindiŋ bemiŋkti msət beŋən eyo me peme kopmāge.” (*Sam 19:4*)

¹⁹ Yanġut ewe tusumti yanġkwesiwəp, “Israeł am ekŋenəj zet kapi ku nāip ma zigok?” Kegok yek. Ekŋenəj zet kapi nāmталip. Neŋəj Mosesiyaŋ zet pigok kuye ke zəmkawaŋ bewi,

“Nej am Zuda maŋgeen ku sokbembəŋəj indatima ekŋenəj nen nāmkiŋpem neme ekŋəngət dolakŋəj nāmindema in ke egomti nāmbekam bəmnəmbep. Neŋ am ekŋen nānəjiniŋ indatima in keyet nāmbekam beṁti ŋenzinziŋ mbep.” (*Zii Zet 32:21*)

²⁰ Naman ham Aizayaŋ kiŋġəgəpiŋ zet windəŋəbəŋ kapigok zeye,
“Am Zuda maŋgeen ku sokbembəŋəj nāġət ku natimamat mulup mbienəŋġut ekŋenəj nāmkiŋpemnewien. Am nāġət zem timapmapiŋ mambien ekŋenmagen sosok sokbemindawan.” (*Aizaya 65:1*)

²¹ Mti Aizayaŋ Israeł am ekŋəngət zet pigok meluwaŋ mge,
“Nej am zet kululu ma zet ġəpupupuiŋ yek ekŋəngət kan teepmaŋ neŋmagen ġilik ze kokogalen damuŋ tati bet talalaŋ mimindamti matalap.” (*Aizaya 65:2*)

11

Kawawaŋəj Zuda am keŋ taolet mimindasāpm

¹ Kawawaŋəj Israeł am ekŋəngət keŋəjanəj zigok manāin keyet zetnəj kapi zesowap. Kawawaŋəj amŋene ku bankumindeye. Kawawaŋəj ekŋen ku katimindeye. Yek penəj. Neŋ keġok Israeł an mamayap. Neŋ Abalaamġət iŋəj ma nāġət yanġ omātābagen meṁ Benzamin am maŋġe kemagen patəj zenak. ² Kawawaŋəj amŋene ombemindemti indatiye ke ku kandat indeye. In Ilaizayət Kawawaŋgalen Zet Itnəjanen zet zəpatnəj tazin ke in makumti manāip. Ilaiza eġəj Israeł am ekŋəngət ŋenzinziŋ nāmindemti Kawawaŋġət pigok dunduye,

³ “Amobotnəj, ekŋenəj ġolaŋ zenze andine indom walet mti sāpe sāpe bumbu mundumdi kume epeem temeġe. Āpme pi neŋ nenak mama keġogak nosāġət tazeip.”

⁴ Kogogəpṁ Kawawaŋəj zet dopmaŋ kapigok dunduye,
“ġeŋ kwep yek. Neŋ am 7,000 indaəŋġalaŋma nopiom Bal ku sesewatsamti tapmaip.” (*I Kiŋ 19*)

⁵ Āpme kan pigogak Kawawaŋəj Israeł am isikŋəj buġan keŋ taoletnəŋġapmti aŋġalaŋ ndeme mamanup. ⁶ Nnəŋġət mulupġət dopmaŋġapm ku ndatiye. Eġəj keŋ taoletnəŋġapmti ndatiye. Nin nnaŋġət mulupnnaŋġət dopmaŋ zewenek beme Kawawaŋgalen keŋ taolet ke penəjəpiŋ beŋak. ⁷ Keyepmti nin kapigok ŋep zenzeyelen, Israeł am ekŋenəj Kawawaŋmək teŋ mamanup nāmbienəŋġut Kawawaŋəj indikme ekŋenəj teŋ mama ke titiyet tim yape yape mbien. Indamakum titiŋəj ekŋenəj eŋəj teŋ mama ke aikbien. Notnəj sambəyaŋ Zisas ku manāmkiŋpeip keġogəpmti ekŋen keŋin katikŋəj beme maip.

⁸ Kogok sokbemindayelen Kawawaŋgalen Zet Itnəjanen pigok zein,
“Kawawaŋəj keŋin myuŋġum indeme zikalin taėiwaŋġut mme beŋəjŋok bewe. Ma wakŋin tatnāiwaŋġut bekekeŋəjŋok bewe. Kegok mimindame mambienəj ewe mamamkwaliŋ.” (*Zii Zet 29:4; Aizaya 29:10*)

⁹ Naman Dewilaŋ keġogak Kawawaŋġət pigok dunduye,
“Israeł am ekŋenəj Kawawaŋəj niŋat nāmtikŋəj mamm nānā manāip keyəj ilinaŋġət aŋkəpiliŋok beme ŋoktikŋin nāip keyet penəjəj ku msokbeme keyəj indowe. Ma nin Kawawaŋgalen zii zet timama toŋəj manāip keyəj aŋkəpitiŋ ŋəndolopmaŋ soŋġom bimane tim tapme ġakisāt mammnok nānəjiniŋ keyəj nukŋəjiniŋ beme bekaŋġət dopmaŋ mutumindawe. ¹⁰ Ekŋen zikalin beŋəjŋok beme ŋep ku ekmātābep. Āpme ġeŋ Kawawaŋ nukŋəj indawanik keyəj bisekaselin mutu-tuŋəjŋok bewe keyəj kwesiŋ matamambe.”

Dewilan Kawawanġat kogok dunduye.

(Sam 69:22-23)

Kawawanġa Zuda am maŋġeen ku sokbembenġa indatiwe

¹¹ Keyepmti nin keŋġnan pigok ku nâmbanup, Kawawanġa ek ilak amġane Zuda nanzan ulugaluk selen amnaġa ekti sebempepeyelen ke imti toindome eġaġ ekġenġat keŋġa teenġa beye. Yegat. Kawawanġa egok mnen am Zuda maŋġeen ku sokbembenġa ekġenaġ Kawawanġa nâmkġipepeyelen nâmti kan tustumindain. Kawawanġaġa kegok mme Zuda am ekġenaġ ke ekti keŋġin walatme Kawawanġinmak mamayet tikġaġin sokbemindame kot ekmak tustumti mambep. ¹² Zuda am ekġenaġ nanzan ulugaluk amnaġa ekseseyet Kawawanġaġa bempewe ke ekti ime ulukpeme toindoye. Kan keyet Kawawanġaġa am msat sambe ekġenaġ Kawawanġalen Zet Zapat Dolakġaġa Penanġa keyanġa koindaikme nâmkġipepe aikbien. Yanġut nâmbak, Zuda am ekġenaġaġa gilik zemti Kawawanġalen Zet Zapat Dolakġaġa Penanġa ke eknâmti nâmkġipepe aikbep beme keyet palanġanen am nin sambemagen Kawawanġamak mama eġanġa lembimti wembe.

¹³ Am Zuda maŋġeen ku sokbembenġa ingat zet kapi diindoma nâit. Neġa ingalen an Kawawanġalen Zet Zapat Dolakġaġa Penanġa timamayet an ombem neġe keyet nâma mobotnaġa penanġa bein. Kogogapmti neġa Kawawanġaġa inmagen Zet Zapat Dolakġaġa Penanġa ke diindondoyet zemneme takum indayap. ¹⁴ In Zet Zapat Dolakġaġa Penanġa diindoma keeset mene nanaġat sipm butnaġanne keŋġin puġpuġ mme yomin ekme topme Kawawanġaġa gilik zemindatitiyelen dundum sawep. ¹⁵ Kawawanġaġa Zuda am katikindeye kan keyet eġaġa msat katanġa am sambe indatime ekmak keġa kwep bembeyet nâmti mġe. Ya bangat Zuda am ekġenaġaġa Kawawanġaġamagen gilik zemkopme indatiwe beme ekġenaġaġa gakikengatnan walip sepep kegok bewe. ¹⁶ Abalaamak Aisakmak Zekop ekġen Kawawanġaġa ikġaġat anene zemindeye keyepmti am maŋġe ekġenmagengatnaġa sokbembenġa Zuda am ekġen kogogak Kawawanġat amġane beip. Enenogat am ekġen kapiyet yanġin Kawawanġaġa ikġaġa yanġbemti ombemindeye ke tep tenġat yanġaġnok beip. Mme tepgat betnaġa keġogak tenġa mama ke tiip. ¹⁷ Âpme Kawawanġaġa olip tep betnaġa notnaġa eleġġem time meġe. Zuda am kogok miindemti in olip zupmaġat betnaġa antim olip tep nġotekġaġa kwep keyet kot tustumindeye. Âpme in Zuda maŋġeen ku sokbembenġa in olip zupmaġat betnaġa keyanġa kot tepgat tunġaġa pembenanġa in tim nimti pembenanġa tapmaip. ¹⁸ In olip zupmaġat betnaġa in olip penanġat betnaġa etum towewenġaġa ekġenġat nâmindeme tototnaġa ku beme ilinaġat sekġin ku mmobep. Kegok mamip beme pigok nâit, tewanġa tu meunġa betnasetgatnaġa koti kindinġanen kumapelanġuin yek. Kindinġasetgatnaġa kwati sinaġa betnaġa mapelanġuin. ¹⁹ Neġa kegok zema in nembetnaġa kapigok mene zewiek, "Kawawanġaġa nin tustumndesâġat nâmti betnaġa itnaġaġa antu time mepmâġe." ²⁰ Ke nġe zeip yanġut Zuda am ekġen ke tati nâmkġipepe ku aikbiengapmti antum indemti ekġenġat munduminan in nâmkġipepe aikbien keyepmti tustumindeme talip. Keyepmti in ilinaġat sekġin mmobopinġa mamti eksewep. ²¹ Kawawanġaġa olip betnaġa penanġa ke aġġalanġa indeye. Âpme in olip zupmaġat betnaġaġa in mobotnaġa mbewen in Kawawanġaġa keġogak tususunġin ekmagen tazin ke eleġġem indewe. ²² In Kawawanġat yanġaġa penanġa ku nâmtâtip. Eġaġa am keġa taolet mamimindain bakbak palen mamin. Ma am nġen kasa mimindasâti bewelep kwisak palen mamimindain. Am Kawawanġalen mama mimi ku mamâlip ekġenġat kasa mamiminden ma in nâmkġipewien keyepmti in bakbak mimindeme tapmaip keyepmti Kawawanġalen mama mim eksemti mmambep. Kogok ku mbep beme eġaġa ingat zewe, "Neġa in ku nâmindeyap." ²³ Âpme betnaġa itnaġaġa atum time mebetnaġa ekġenaġa keġa katik penanġa ku tabep ma Kawawanġamagen gilik zemti nâmkġipewep beme eġaġa indatimti tustum indesât nġe tustumindewe. ²⁴ Kegogapmti in olip zupmaġat betnaġa mti olip mtawenanġat palen tustumindeye keġogak Kawawanġaġa olip mtawenanġat betnaġa eleġġempeye ke ewe mkwat tustumpesât nâmba beme sewak mkwat tustumindewe enenogat olip yanġaġa e olip mtawenanġa.

Kawawanġaġa am sambe keġa taolet mamimindain

²⁵ In ilinaġalen nânânen tustumti manâmyunġupġapm Kawawanġaġa Zuda am ekġenġat nâmbiliwepme tazin ke zemkawanġa bema in am Zuda maŋġeen ku sokbembenġa in kapigok nâit. Ekġenaġaġa Kawawanġaġa bankumpewien kan keyet in Zuda maŋġeen ku sokbembenġa in sambe ke Kawawanġaġa ombem indeme koti Kawawanġaġa nâmkġipepeyet indame tapmaip keyet sekġin mmobopinġa. ²⁶ Kawawanġaġa Zuda am ewe gilik zemindatisâpm kan ke ewe kabigok. Am Zuda maŋġeen ku sokbembenġa ekġenmagengatnaġa Kawawanġaġa ikġaġat ombemindeye ekġen sambe keyanġa nâmkġipemenġut kan keyet Zuda am sambe Kawawanġaġa nâmkġipeme gilik zemti indatiwe. Kawawanġalen Zet Itnaġanen pigok meluwanġa miminġaġa tazin,

“Saion mkaengatnan Weyeyan An nhen koti Zekopgalen injsokñane yomengatnan gilik zem Kawawanmagen kopme yomin katikpesâpm.”

²⁷ Kawawanmagen zet nhen ekñengat kapigok zeye,

“Neh ewe yomin zulupma mepme ekñenmak tâtâ alakñan ewe mbap.” (Aizaya 27:9)

²⁸ Zuda am ekñenaj Zet Zapat Dolakñan Penaj bamkumpewien keyepmti Kawawanaj ekñengat kasanj beye. Yangut ewenaj Kawawanaj yensokñin Abalaam, Aisak ma Zekop ikñangat zapat ombemindeye keyepmti ekñenmak zetik mge keyet nâmti keñ taolet mamimindain. ²⁹ Kawawanaj Zuda am nhenmak zetik mge ke kanda kume zet tim yape yape nhep ku mimiyele. Zetnanj zeye ke bandim mti penanaj mme sokbewe. ³⁰ Zuda am mangeen ku sokbembenaj in ewenaj Kawawanaj ku nâmtiyepm zetnanj kulumti mamamtemien. Âpme Zuda am ekñenaj Kawawanajmak mamayet wisat mme egan naman in indatime egalen angalan gogot keñan kwabienaj mamaip. ³¹ Mme nan Zuda amnan in ewenaj mambienok Kawawanaj tazin e nâmtiñgut egat zetnanj nâmti ku manâmkñipeip mme in Kawawanaj angalan gogot in mamimindain. Yangut ekñenaj gilik zemti Kawawanaj nâmkñipeme eganj kogogak Zuda am ekñen angalan gogot mimindawe. ³² Zuda ammak am Zuda mangeen ku sokbembenaj ekñen ilinsakwep Kawawanaj zimosetnan a yompanset bemâbien. Kogok mame Kawawanaj ilinsakwep kembenj mimindanti angalan gogotnanen indatim kwat indeme tapmaip.

Nin Kawawanaj zewet bujanaj mimwatonzempewanup

³³ Wakae, Kawawanalen nânâ ma egalen njoetik ke teman penaj tu teman bekeboj. Zemdelañ zenzenangat yanaj ke am nhenaj yanaj nhep ku nâmtâtâgalen. Ma mulup miminangat yanaj kegogak am nhenaj nhep ku eknâmtâtâgalen. ³⁴ Kawawanalen Zet Itnananen zet kangwayet kapigok zein,

“Amobotnangat keñanen zet tazin ke an nhenaj nhep ku nânge. Ma eganj zet tazeme an nhenaj ku mukulem mpemti zeye.” (Aizaya 40:13)

³⁵ Zet nhen ewe kapigok zein,

“Ma an nhenaj kwitnanj nhen nhenaj msayeyanj keyet dopmanj mutumsawe?” (Zop 35:7; 41:11)

³⁶ Kwitnanj kwitnanj ekmagengatnanj etanj makopmâzin. Eganj kwitnanj kwitnanj sambe keyet njoetekñin bein ma eganj keyet damunjin bein ma kwitnanj kwitnanj sambe mge keyet nin egat kwizet bujanaj mwawagalen kegok mti sesewatsapeñ mamambanup. Ke penanj.

12

Nin keñ ma seknj Kawawanaj sâpe sâpenok sawanup

¹ Kilaismagen notne, neh Kawawanaj angalan gogotnangapmti zet nananaj nhen zema nâit. In keñ seknj Kawawanaj sâpe sâpenok ke teñ ewe segen alik kapi tapmamti ketalasime egat etanj bewe. Mme in ilin sâpe sâpenjin nembonj ke Kawawanaj ekme oli oliñanjmak nâmtikñan min keyet katanj wembe. In kogok mip keyanj Kawawanaj sesewatsaip keyet katanj bein. ² Mti mama miminjanj am nâmkñipepeñanj mamamti maip sepem keboñ ku mambep. In keñ otnânâñin mim gilik peme sepem ikñak penanj beme Kawawanalen zetnanj tazin keyet katanj mulup dolakñan ma mulup Kawawanaj ektikñan mimiyele ma kwetetepmanj keyet zapat mambep.

Am nhen Kawawanaj winde saye keyet katanj mulupmanj mbe

³ Kawawanaj keñ taolet mnamti mulup kapi nanjayepmti in sambeyet pigok zema nâit. Am nhenaj ikñangat nâme mobotnanj ku bewe. Kawawanaj in nâmkñipepeyewet winde indaye keyet nâmkñipepe keyanj mopmanj bemindeme keñin mtoti mambep. ⁴ In kapigok nâit, seknj kwewetanj yangut betnanj setnanj mee keyanj mulup miminjin sepem ikñak ikñak miwanjut ekñen sek kwepgat butnanj. ⁵ Kenok nin Kilaismak tusumti kwep bewennanj manup nin sepem kwep keboñ. Nin am sambeyanj ondekti nâmkñipepeen kwep bemti Kilaisiyet setnanj ma betnanj nok bemmamti mukulem ikñak ikñak mamnup. Ewan sek kwep ke bandim mpeşâgât mamnup. Nin sambe piwan sek kwepgat butnanj butnanj nokgapmti mukulem mukulem kegok mamambanup. ⁶ Nin Kilaisiyet seknaj butnanj nokgapm Kawawanaj keñ taolet m ndamti sisilinj kukuyet winde toñak toñak ndaye. Am nhenaj Kawawanajmagengatnanj zet notnanj tin ma Kawawanalen Zet Zapat Dolakñan Penaj zemkawanj bembeyelen winde sasananj bujanaj zapat ke zemkawanj besâgâti Kawawanaj zet kapi ndain ke nâmkñipemti zet ke etanj zewep. ⁷ Ma ninmagengatnanj nhen ek notnanj mukulem mimiyele winde sasananj beme mulupmanj ke eksemti mbe ma nhen ek Kawawanalen zet zikat indandayewet winde sasananj eganj an zikat indanda mulupmanj ke eksemti mbe. ⁸ Ma nan ninmagengatnanj nhen ek Kawawanalen zelen zet tazin ke timti am

zemgwatnaŋ mimiyelen winde sasaŋaŋ ek mulup ke weyaŋti mbe. Manan ŋen ek mânep milawatnaŋ ekdamuŋ mti bekopsat indamukulem msâgât nâmtemtempinŋ mbe. Ma ŋen ek an damuŋ mulup mimiyet winde sasaŋaŋ egaŋ an damuŋ mulupmaŋ weyaŋ mbe. Ma ninmagengatnaŋ ŋen ek notnaŋ nukŋanaŋ tapme kemberŋ mimiyelen winde sasaŋaŋ egaŋ nukŋaŋ titi ke oloŋen palen mbe.

Notn notn mamayelen set

⁹ Notdanggat gogot mimi ke keŋdanggatnaŋ penarŋ kwapme mbanik belak dembusek etanaŋ yek. Mti mama mimi bekanarŋ ke kasa kumpemti naman mama mimi pembenarŋ mkipmarŋ bemti mamambanik. ¹⁰ In notn notn penarŋ mti mambep. Mti in sambeyaŋ noline ekse mti ilinaŋgat manâme topmambe. ¹¹ In Kawawaŋgaleŋ mulup mimiyet sebet susukpinŋ, windenjinberŋ mbep. Naman mulup kegogak windemberŋ mamambep. ¹² In Amobotnaŋaŋ inmagen kwitnaŋ ŋen mimindasâpmpgat damuŋ mamti oloŋen palen mambep. Nukŋaŋ ŋen inmagen sokbeme in winde timti katikŋaŋ bemti tabep. Mti kan kataŋ in dundundu mulup mpeŋ mamambep. ¹³ Naman Kawawaŋgaleŋ am notnaŋ indikme olat olat palen mame indamukulem mimindewep. Ma am mukup notnaŋ kopme indikti in weyaŋ indikdamuŋ mimindewep.

Am nâmkinjpepeŋjinpinŋmak notn notn mamayelen set

¹⁴ Amnaŋ in tototŋak indom walesâpme in Kawawaŋaŋ ekŋen dolakŋaŋ mimindandayet dunduwep. Kegogak ingat dembusekŋinaŋgatnaŋ saik zet ŋen ku tobep. ¹⁵ Nolinaŋ keŋaŋ segeyek mme in ekmak sebamti kwilekiyet segeyek min ke mukulem mti tabep. Naman nolin ŋen keŋ sindem palen tapme mukulem mti keŋin sindem palen tabe. ¹⁶ In ilinaŋgat maotnâip ŋoktik sepem keboŋagak noline tototnaŋ ekjengat otâmindewep. In ilinaŋgat nâme mobotnaŋ ku bewe, nolineyet nâme mobotnaŋegak bewe. ¹⁷ An ŋenaŋ inmagen kwileki ŋen mim yungum indame in dopmaŋ kegogak ku myungum sawep. Yaŋgŋ in am sambe ekjengat zikalinan mama mimi dolakŋaŋ etaŋ mamambep. ¹⁸ Mti an ŋenmak ŋenzinziŋ ku mbep. Am sambe ekjenmak notn notn mmambep. Naman an ŋenaŋ gâgât notn notn ku mbe beme e egalen kwitnaŋ kwitnaŋ. ¹⁹ Notnne penarŋ, in am ŋenaŋ myungum indame keyet dopmaŋ ku gilik zemti mindawep. Myunguŋu ke Kawawaŋgat betnaŋ esemterŋ bempewep eneyet Kawawaŋaŋ ikŋaŋ pigok zeye.

“Dopmaŋ mututu ke nâlen mulup.”

(Zii Zet 32:35)

²⁰ In kapigok etaŋ mbep,

“Kasaŋin meuyet gakime meu indawanik ma tuyet gakime tu samane nimbe. Geŋ kegok mmame gâlen mama mimi dolakŋaŋ keyaŋ an tondi ke sakambuk temaŋ sawe. Mme keŋaŋ mgilik zenak mene.”

(Totatagaleŋ Set 25:21-22)

²¹ Mama mimi bekanarŋaŋ geŋ ku mtogewe. Geŋ mama mimi dolakŋaŋ mmame keyaŋ bekanarŋgaleŋ winde kume topmâbe.

13

Nin gapman ekjengalen zet kandaŋan mamabanup

¹ Gapman mulup ke Kawawaŋmagengatnaŋ sokbeyeyepm am sambe gapmangalen zet kandaŋan mepme delaŋ zemâpbe. Ekŋen Kawawaŋaŋ zemâtâtpeye keyet katnaneŋ mulupminn mamip. ² Kegogapmti annne gapman mulup mti maip ekjengalen zet ku kuwanup. Zelin kulunup beme ekjengalen yek; Kawawaŋgaleŋ zet kulunupnok bein. Keyet dopmaŋ kangat zelen tabanup. ³ Mti am damuŋin mamaip ekjengat kinŋagatpinŋ. Mama mimindi dolakŋaŋ tagain beme eneyet kinŋasât? Bekanaŋ mamip ekŋenaŋ kinŋat indeip eneyet ekŋenaŋ bekanarŋ mamip keyepm kegok mip. Âpme nin kinŋagatpinŋ mamasât nâmti mama mimi dolakŋaŋ mbanup. ⁴ Gapman ekŋen Kawawaŋgaleŋ mulup angapmti ndamukulem mme dolakŋaŋ mamayet mulup mamip. Âk ekjengalen zet dolakŋaŋ mimiyet zeip ke ku gawepumti bekanarŋ mnup beme ekŋen bekanarŋgat dopmaŋ mututuyet mulup mimiyelen Kawawaŋaŋ mulup zet ke indaye. ⁵ Keyepmti in zelin penarŋ gawepuwep. E yaŋaŋ kapigogat: dopmaŋ mutungawep keyet kinŋagagatnaŋgat etaŋ yek ma ingat keŋinanen ke mimiyelen keŋin maindembein keyet penarŋaŋ msâtâmtiyeŋm mamip. ⁶ Ekŋen Kawawaŋaŋ damuŋ mulup mimiyet zemindeye ke mamip. Keyet nin takis mânep bemann keyetnaŋ timtati tosaŋin tiwep ma ninmagen mulup mbep. ⁷ Âpme in kwitnaŋ kwitnaŋ zemâtâtâtnaŋ keyet kataŋ mbep. Takis indandayet zenzeŋaŋ ekŋen takis mânep indawep. Ekŋen sisiliŋ mulup mimindandayet zenzeŋaŋ ekŋen sisiliŋ mulup mimindawep. Kandaŋinan mtoti mamayet zenzeŋaŋ ekjengat kandaŋinan mtoti mambep. Kwizet buŋamin mwawatgat zenzeŋaŋ ekŋen kwizet buŋamin mwat indewep.

Notn notn mti keŋ taolet dopdop mbep

⁸ Nodaŋgalen dopmaŋ geŋmagen tazin beme ke mutuwanik. Ninmagen dopmaŋ ŋen mututuyelennok tazin ilak nolinaŋgat indembembe ke taindame nolin kan kataŋ gogot mimindemambep. Kogok mbewaŋ zeinen in nâlen gogotgalen zii zetn maŋgawepup bein.

⁹ Zii zelen pigok zenzeŋaŋ;

“Awembiŋit kalelaŋ ku mbalup,”

“Geŋ kasa ku kuwanik,”

“Geŋ kambu ku tiwanik,”

“Nodaŋgalen kwileki ŋeniyet eyak ku mbanik.”

(Kisim Bek 20:13-17)

Zii zet ke ma aŋkeŋoo zet notnaŋ sambe talip ekŋengat temakwep bemti ŋotekŋaŋ pigok zenzeŋaŋ,

“Gitaŋgat maŋgembein sepem kegogak nodaŋgat gembewe.”

(Wok Pris 19:18)

¹⁰ Am gogotmak mambe egaŋ notnaŋ kwileki ŋen ku myuŋgum sawe. Keyepmti am ŋenaŋ gogot palen mamain egaŋ zii zet nodaŋgat gogot mimi ke ilak maŋgawepun.

¹¹ Kegok mimiyet zemindendeŋaŋ in kan alak tapmanup kapiyet yaŋbemti mit. In muluk weweŋanok mama tapmaip e peme tapme eweŋaŋ Kawawaŋ nâmkŋipemti mama mimi dolakŋaŋ mbien ewan mit eneyet Amobotnaŋ kokotnaŋgalen kan sokŋaŋ bein.

¹² Tambumbu delaŋ zeme msalaŋ msasâgât sasat kuingapmti nin tambumbuyelen kwitnaŋ kwitnaŋ timan tamepme msat msame kasayelen timbi sâk timi eksemti tatne.

¹³ Nin amnaŋ msayet mamanup kegogapm mama mimi pembenar mam mambanup. Nin tu katikŋaŋ nimti keŋ kilen ku mbanup. Nin kanzowak kilen kilen mti imbimak set kilen ku mambanup. Ma nin am notne ekŋengalen kwitnaŋ kwitnaŋgat eyak mti ŋenzinziŋ kilen ku mbanup. ¹⁴ Zisasi Kilais ek nâmkŋipemti ekmak tususujin tapme mamti mambep. Mti keŋ itnaŋaŋgalen mama mimi mgasik sambe e bamkumpemti keyet ŋen ewe ku otnâmbanik.

14

Nin notnneyelen mama mimininaŋgat yaŋaŋ ekti, “Geŋ keboŋ neŋ keboŋ nnaŋak,” zemti ku atindândâwep

¹ Am nâmkŋipepeŋinmak notnaŋ ingat tuŋguwinan tapmaip ekŋen nâmkŋipepeŋin tuwat tuwat kogogapmti mama mimininaŋgat ku atindândâwep. ² Notnaŋ inmagen an nâmtememinpiŋ ekŋengalen mama miminjin kapigok tatindain, “Neŋ kwitnaŋ sambe ŋep nimâbâgalen etaŋ.” Ma notnaŋ nâmtememinmak pigok nâip, “Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ Kawawaŋaŋ nâme neŋ niniyelen beye ke etaŋ niniyelen,” zemti msikokok etaŋ manip. An nâmtememaŋpiŋaŋ an nâmtememaŋmaŋgat ku ekme topme nâmtalat pewe.

³ It temakwep Kawawaŋgalen am kegogapm geŋ nâmtemtem kumti kwitnaŋ kwitnaŋ eksesepeŋin mannik in noline nâmtememinmak ku indikme topme eklatat indewep.

⁴ Keyepmti geŋ an zibonaŋ an ŋeniyelen mulup an ŋeniyet, “Geŋ Kawawaŋgalen set tazinen ke ku mainik,” zeme ŋep bewe? Egaŋ mulupmanen windeŋaŋ bemti tabe ma tuwat tuwat bewe keyet zetnaŋ zenze ke Amobotnaŋaŋ zenzeyelen, eneyet zet keboŋ zenze ke Kawawaŋgalen; nin yek. Keyepmti egaŋ tuwat tuwat ŋep ku bembeyelen Amobotnaŋaŋaŋ mukulem mpeme ŋep gweŋ gweŋ kumti tabe. ⁵ An ŋenaŋ kasup kwep ŋeniyet nâme mobotnaŋ penaŋ beme pigok manâin, “Kasup mulup mimi kwep kapiyaŋ kasup notnaŋ sebemindemti gwaen tazin kegok mambein.”

Ârpe an ŋenaŋ nâme, “Kasup mulup mimi sambe bepi sepemin kwep mambein” Am sambe nânâŋin sepem ikŋak ikŋak kegok tazingapmti kwileki ŋen msât nâmbep beme ŋep ilinak kwep kwep nâmti mbep. ⁶ An msasa ŋen Amobotnaŋgat sesewatsasayet nâmti ombepep beme egaŋ Amobotnaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ mwasâti kegok mip. Ma an soŋgom meu nâmtememaŋpiŋ manin ma an nâmtemtem mti eksemti egaŋ sikokok etaŋ manin. Mti egelaŋ kegok milut ke Amobotnaŋ Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ meu maidain keyet nâmti dundum samti wisikŋ zemti manilup. ⁷ Am nin mamanup kapi ninaŋgat kwizet buŋamak bembeyet mti ku mamanup yek. Nin mama miminnanen kwitnaŋ ŋen minup beme nin ke mman Kawawaŋaŋ keyet kwizet buŋamaŋ tin. Mti mama mamanup ke Kawawaŋaŋ nâme tikŋaŋ bembeyelen ke mti keyet keŋaŋ mene gakiki aiknup beme ke kegogak Kawawaŋgat zapat bein. ⁸ Kegogapmti nin msalen kapi mamti Amobotnaŋgat kwitnaŋ mwaatomzempemti mamambanup. Nin Kawawaŋgalen zapat mamanup keyepmti gakinup ma alik mambanup beme Kawawaŋgalen kwitnaŋ kwitnaŋ etaŋ. ⁹ Amobotnaŋ gakimti naman gilik zemti wage ke yaŋaŋ kapigogot, Kilaisiyaŋ am gakikinaŋ ma am alik mamanup ningat Amobotnaŋaŋ temakwep mamayet nâmti gakimti wage eyaŋ ningat Amobotnaŋaŋ tazin. ¹⁰ Kilais ek ningat Amobotnaŋaŋ kogogapm geŋ soŋgom meu ku manik in ekŋen soŋgom meu manip ekŋengat zekukuŋin ku mbep.

Naman kegogak geŋ songom me u manik in ekŋen songom me u manip ekŋengat zekuku ku mbep. Nin sambeyan Kawawaŋgat zikatnan sokbemann egaŋ nin sambeyet zetn zemdelan zewe. ¹¹ Kawawaŋgalen Zet Itnananen golan zenze an Aizayayan zet meluwan kapigok mimiŋan tazin,

“Amobotnanan zeinen neŋ penaŋ sukwep penaŋ mamayapgapmti in nâgât pedondom namti zewep. Nen Kawawaŋ neŋ an zet zemdelan zenze an.” (*Aizaya 49:18; 45:23*)
¹² Keyepm nin sambe pi Kawawaŋgat zikatnan yanŋ zemsokbemann delan zemâbe.

In nolineyan Kawawaŋ mâbâgalen selin kwitnan ŋenan ku bekekbeŋ

¹³ Keyepmti in Kilaisiyelen am maŋge ekŋengat zet zemdelan zenze zet mulup ku mbep. Mti naman ŋen kapigogak ku mbep, in Kilaisiyelen am maŋge selinan kwitnan ŋen mme keyaŋ ekŋen mme toindondoyelen seleset ku indaik mebeŋ. ¹⁴ Neŋ Amobotnan Zisasmak tusuwanan mamayap keyepmti neŋ pigok nâyaŋ, me u sepemaŋ inak inak tapmez in keyaŋ naman keŋ mme bekanan beme neŋ Kawawaŋgalen ku bembeyelen mulup mamm. Kogogapm ŋen egaŋ me u ekseŋeŋmak, “Neŋ nimti keŋ keyaŋ mme bekanan beme Kawawaŋgalen an ku bewap,” nâme nin egalen nânâ ke ku mann topme me u ke niniyelen apitilimpewek mene. ¹⁵ Kogok apitilimpemtiŋut geŋ zedi mâti me u egaŋ, “Nima keŋ mme bekanan bewe,” manâin ke naman geŋ giti totati tatnimane gigeŋ. Gikti egaŋ keŋanen nâme bekanan beŋ. Kegok mnak beme gaŋlen nodanŋat keŋdi bembe ke ku tazin. Geŋmak nodi it ilisakwep Kilaisiyaŋ gilik zemti idadagat gakiye. Keyet geŋ nodanŋat ŋotik nâmamaŋan kumane gakikiyet setetekdi lendetme mama mimi egaŋ nâmtemtem min ke ku mbanik. ¹⁶ In kwitnan kwitnan pembenan zemti maip keyaŋgut mama mimi keyet nodan ekme nukŋan ma ekseŋemak mambein kogogapm geŋ eksemti mbanik. Mneti nodan keyet nâme mgasik mambeinan zeok zet notnan zeweyet eksemti mamambanik. ¹⁷ Kawawaŋgalen zemâtâtâtŋat mama ke Emetak Teŋan amgat keŋinan mulup mme amnan mama kapigok mamip: nolinmak oloŋkati mamaip ma nolinmak keŋ sewakŋan palen ma mama kweteteŋman Kawawaŋan nâmtikŋan min ke mamaŋinan mamkawaŋ beip. Kawawaŋgalen amnan in keyet otnâmti tu meuyet etaŋ atindândâ ku mbep. ¹⁸ Keyepm an ŋenan set ke imti Kilais sisiliŋ mulup msamti mainen Kawawaŋan ek nâmpeme dolakŋan bewe. Ma am ekŋenan kegogak egat nâme dolakŋan penaŋ bewe. ¹⁹ Keyepmti sewakŋan mama keyaŋ notnnekam ningalen mamayet popenŋan bembeyelen ŋokanŋan kumti mbanup. Naman notn mukulem mukulem ke kogogak mti Kawawaŋgalen mama mimi in mimiŋet manâinen ke mamaŋinan penaŋ mkatikŋan bewep. ²⁰ Geŋ tu meuyepmti nodanŋalen nâmkŋipepenan Kawawaŋmagen tazin ku walebanik. Bo me u sambe ekŋen ke dolakŋan etaŋ. Kawawaŋan nin niniyelen bempeye yanŋut bo me ninup keyet notn keŋan walatme ekme tokukuyelen beŋ beme geŋ bo me u ke ninipin. ²¹ Geŋ nodi keŋan ku mmame bekanan bembeyelen nâmbanik beme geŋ songom sesumbanan ma wain tu ma kwileki ŋen ku nimbaniŋ ma kwileki ŋen mmame nodanŋat keŋan mme bekanan ku bewe. ²² Geŋ kapigok nâmbanik, tu me u niniyelen maotnânik ke geŋ ma Kawawaŋ galen kwitnan kwitnan. Kegogapmti nodimak tu meuyet atindândâŋin. Geŋ kwileki ŋen yayan palen ku mnik beme keyet keŋdan nâmane ŋep beme oloŋen mbanik. ²³ Yanŋut an ŋenan keŋ zut mtiŋut kilen ke nimbe beme ek nimti yommak bewe. Egaŋ nâmkŋipepeŋin ilak nin keyet penaŋan kegok sokbewe. Nin kwileki ŋen nâmtemtem palen belak etaŋ mmann keyaŋ yommak etaŋ bemâbe.

15

Nin Kilaisiyaŋ maŋge sepem keyet kataŋ mambanup

¹ Nin nâmkŋipepen katikŋan bemti kwitnan kwitnan ŋen ku eksemti kambuk ku manzenup nin am nâmkŋipepenin tuwat tuwat kwitnan kwitnan eksemti kambuk manzeip ekŋenmak atindândâŋin sewakŋan palen mambanup. Kogok namti nin nânuwen kapiyan pembenan etaŋ kogok nâmti sek mmopmot ku mbanup. ² Nin notnne indamukulem mmann nin mama mimi dolakŋan minuwen keyaŋ ekŋen indamukulem mimindeme Kawawaŋmak tusu mamaŋin mkatikŋan bewe. ³ Kilais egaŋ kegogak ikŋanŋat nâme mopme ku maŋge. Kegogapmti Kawawaŋgalen Zet Itnananen Dewilan Zisasiyet zet ŋen kapigok kuyeyan tazin ke penaŋanmak beye,

“Kawawaŋ zemtalat pewien keyaŋ neŋ zemtalat newien kegok bein.” (*Sam 69:9*)

⁴ Kawawaŋgalen Zet Itnananen zet ke belak ku kukuŋan. Zet keyaŋ mama mimi dolakŋan zikat ndandayelen nâmti meluwan mimiŋan. Zet keyet keŋan tazin keyaŋ nin ŋep ndamukulem mme nâmkŋipepen kaliŋan bem tati Kawawaŋan koti yommak gakiki mtot idesâpm keyet damuŋ mti webepen tabanup. ⁵ Kawawaŋ ek am keŋin mkatik beme kaliŋan bemti tatat toŋanŋan ŋep indamukulem mimindeme Kilaisiyelen mama mimi ke timti keŋ kwep bemti mambep. ⁶ Kogok mti nin sambe keŋ kwep bemti

Amobotnaŋ zemsesewatpewanup. Kegok minuwen Zisas Kilaisiyet bipmaŋ Kawawaŋ nin zemsesewat mnup keyaŋ kwizet buŋamaŋ mme palakŋaŋ bein.

⁷ Notn notn mti keŋ kwep bem mama keyaŋ ingalen mamayet popeŋaŋ beme noline keŋ oloŋen palen indazemetetime kopme mait. Kilaisiyaŋ in indazemetiye keyet penaŋaŋ notn notn mmame mti Kawawaŋgat kwitnaŋ mme palakŋaŋ bewe. ⁸ Kawawaŋaŋ notnne Zuda indamukulem mme kapigok nânâyelen nâmti Kilais peme koge. Egaŋ ekŋengat mukulem mimi an yeŋsokŋineyet zetik mge ilak Kilais zempeme kogeyaŋ egalen zetik ke mme penaŋaŋmak sokbeye. ⁹ Kegok mgeyepm am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋenaŋ Kawawaŋgalen aŋgalaŋ gogotgat zemsesewatpepeyet nâmti kegok mme Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen tazin keyet katnaŋ sokbeye,

“Neŋ Zuda am maŋgeen ku sokbemberaŋ am ekŋengat zikalinan zemsesewatgemti silik kwizet buŋamdi mwawatgat mililim kuwap.” (2 Samuel 22:50; Sam 18:49)

¹⁰ Naman zet ŋen ewe Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ zenzeŋaŋ kapigok tazin, “Am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋenaŋ koti iŋkaŋgalen maŋgeen ekŋenmak tusumti zemsesewatnewep.” (Zii Zet 32:43)

¹¹ Naman zet ŋen ewe kapi zenzeŋaŋ tazin, “Am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ, in ilinsakwep Amobotnaŋ oloŋen mpemti sesewatpewep ma am sambe ekŋenaŋ kegogak egat nâme mopme zemsesewatpewep.” (Sam 117:1)

¹² Ma Aizayaŋaŋ zet ŋen kapigok kuye, “Zesimagatnaŋ an ŋen sokbewe egaŋ Zuda am maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋen ma am sambe ekŋengalen Amobotnaŋ bewe. Mme am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋenaŋ egaŋ indamukulem mbeyet webemti mambep.” (Aizaya 11:10)

¹³ Keyepmti neŋ in Zuda am maŋgeen ku sokbemberaŋ ingat nâmkŋepepeŋin ma webemberin Kilaismagen tazin keyaŋ keŋin msewak beme mamayet mandundayap. Kawawaŋ ek webembe toŋaŋ keyepm Emetak Teŋ indaye keŋinan tazin keyaŋ webemberin mkatikŋaŋ beme mamayet mandundayap.

Pâl Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ timti am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋenmagen zenze an

¹⁴ Kilaismagen notnne, inmagen keŋ taolet mimi ma mama mimi teŋ keyelen set ke ilak ke Kawawaŋaŋ keŋinan bemisik peme mamaip keyepmti ilinagak mukulem mukulem mti ŋohtik dolakŋaŋ dopmaŋ sam dopmaŋ sam mimiyeŋ ŋep mmambep. Neŋ ingat yaŋaŋin kegok ke ilak manâmkatik beyap. ¹⁵ Âpme neŋ Kawawaŋaŋ keŋ taoletnaŋgat Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zenze mulup ke tewalaŋ mneŋge keyepmti neŋ zet notnaŋ ingat zesâgâti kwalaj kwalaj ku mamiyap. ¹⁶ Kilais egaŋ am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋenmagen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zempalakŋaŋ bembeyet naombemneŋge keyepmti neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋgapmti sâpe sâpe bumbu anak beyap. In Kawawaŋgat wisikŋ tewalaŋ Emetak Teŋaŋ keŋinan mme kweteteŋmaŋ beme Amobotnaŋgalen wisikŋ tewalaŋ dolakŋaŋ Kawawaŋmagen neŋ mmet Kawawaŋgat tewalaŋ ke sâpe sâpe bumbuyet mulup zet ke naŋge. ¹⁷ Neŋ keŋ buŋan oloŋen bein enenogat neŋ Kawawaŋgalen mulup ke mma keyet keŋanen Kilais Zisasiyet kwizet buŋamaŋ mwaban keyet nâyap. ¹⁸ Neŋ sekŋ mobot zet zeya gwa yaŋaŋ kapigogak, neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timti mulup dolakŋaŋ am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋenmagen timet zema Kilaisiyaŋ indamukulem mme nâmkŋepepeen kwabien keyepmti zeya. ¹⁹ Neŋ menok ma winde mamananaj notnaŋ tatname zet zewan ke Emetak Teŋaŋ winde name mti Zelusalem mkaengatnaŋ yaŋbemti Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ katnaŋ ke ilak msat kataŋ zempalakŋaŋ bemmeti met liilikam msalen met pataŋ zewan. ²⁰ Neŋ am ŋenaŋ mka taŋkawat tendempeye keyet palen mka walalatgat nâma ŋep ku bein. Kegogapm nanaŋgat mawalalap. Kegok mamiawen neŋ Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ kapi am notnaŋ ku nâip ekŋenmagen met zempalakŋaŋ bembeyet tikŋaŋ omba penaŋ matazin. ²¹ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen golaŋ zenze an Aizayaŋaŋ zet zeye ke penaŋaŋmak bembeyelen manâyawen ke kapigok zeye,

“Am zet zapatnaŋ ku nânâŋaŋ ekŋenaŋ ke eknâmâtâbep.” (Aizaya 52:15)

²² Zet keboŋ keyaŋ naopem manamandame mulup mamiyap ke ekma ektemtemŋaŋmak beme inmagen sakwep kokogalen kwindendenjaŋmak beye.

Pâlaj Loma am met indikti omteŋ Sipaen msalen mesâgât nâŋge

²³ Neŋ am ekŋen kapimagen mulup mimiyeŋ nâmbanen ilak mma delaŋ zeme inmagen kosâgât webe webe teepmaŋ mban ke elak dangome inmagen kosowap. ²⁴ Neŋ in kot indikti inmak belaknik taindema mukulem notnaŋ mnamenŋut indemti Sipaen msalen indem mehap ke nâma kopme oloŋen miap. Sipaen msat ke mebegalen

manâypap kegogapm mebab. ²⁵ Yangut alak pi Kawawangalen an imbi indamukulem msâgât Zelusalem mkaen mesâgât weyanbe weyanbe notnaŋ tapmiap. ²⁶ Ke notnne Kawawangalen am bemberaŋ Masedoniamak Akaia Plowins ekŋenaŋ Zelusalem mkaen Kawawangalen am olat olat palen mamaip ekŋen indamukulem mimindemti zemtâmti milawat akumbemti beme Zelusalem mesâgât oloŋen palen tapmip. ²⁷ Ekŋenaŋ keŋ taolelin tazin keyet kataŋ mme dolakŋaŋ penaŋ bein. Yangut ekŋen Zelusalem am ekŋenmagen dopmanjin butnaŋ tazin. Ekŋenaŋ am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋengat Kawawangalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timamti zenze an bemti ekŋenmagen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timkokotnaŋ keyaŋ ekŋengalen dopmanjin mututuyelenok keyepmti ekŋenaŋ sekgalen bandim ke akumbemti indame nep penaŋ bembeyelen. ²⁸ Âpme zemkatik bewien keyet penaŋaŋ sekgalen bandim akum bewien ke neŋ timti met indama delaŋ zeme gilik zem inmagen koti keyetnaŋ Sipaen msalen mebab. ²⁹ Neŋ inmagen kobawen belak penaŋ yek. Neŋ Kilaisiyelen winderŋaŋmak koti ingalen nâmkŋipepeŋin Zisasmagen bemtalip ke kegogak mgwatnaŋ mimindewap.

³⁰ Kilaismagen notnne, neŋ Amobotnaŋ Zisas Kilais egapmti Kawawaŋaŋ nin egalen mulup an ombemndeyepmti Emetak Teŋaŋ keŋnaŋ bempaye keyaŋ indamukulem mme notnneŋ gogot mimiyet ndaye. Keyet Kawawaŋaŋ nâlen nukŋaŋ ke mukulem mimiyet dundud sait. ³¹ In kegok namukulem mme Kawawaŋaŋ Zudia msalengatnaŋ am nâmkŋipepeŋinŋin ekŋengalen belengatnaŋ gilik zemti napbe. Ma Kawawaŋalen am Zelusalem mamaip ekŋengat am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ekŋenaŋ milawat ondek beme tim mebab keyet oloŋen mbep. ³² Kegok mme neŋ inmagen kosâgât oloŋen palen koti innak bugan tat indema kegoset ke Kawawaŋaŋ in ma nâgât keŋŋ mme oloŋen bewe. ³³ Kawawaŋ ek keŋ sewak mama keyet ŋotekŋaŋ egaŋ innak kwesiŋ mamayet nâmti dunduyap.

16

Pâlaŋ Loma mka temaŋgatnaŋ an imbi ekŋengat nâpeŋ mamamtan

¹ In nâgât Kilaismagen ipm Pebe egaŋ inmagen kot pataŋ zeme in ek weyaŋ ekdamuŋ mbep. Ek Senkli mkaen imbi damuŋ matazin. ² Âpme neŋ in Amobotnaŋgat nâmti Pebe mkitik peme ingat tuŋguwinan mamayet nâmti diindoyap. Kawawaŋalen an imbi nin mama mimi dolakŋaŋ kegok nep penaŋ mimiyelen. Egaŋ kegogak neŋ ma am notnaŋ mandamukulem mamimindain keyepm ek nukŋaŋ nen sokbemsame in mukulem mpewep. ³ Mti Plisilamak Akwila eget nenmak nsakwep Kilais Zisasiyelen mulup animbiŋaŋet nâgât egaŋ indamukuin zewep. ⁴ Egelan nâgât mti seknjit walesât mbungapmti Kawawaŋalen am Zuda maŋgeen ku sokbemberaŋ ma neŋ egetgat keyet nâmamozin. ⁵ Ma egalen mkaen an imbi ondekti Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zenâ zenâ mamip ingat kegogak indamukumindein. Ma in Epinetas notn penaŋ Asia an Kilais kukŋaŋgat nâmkŋipeyeen ek kegogak mukumpeyap. ⁶ Malia eget kegogak zeme nâk egaŋ inmagen mulup omba penaŋ mge keyepm neŋ eget nâma dolakŋaŋ beme ek kegogak mukumpeyap. ⁷ Adonikus an ma Zunias ek imbi eget am manje msat kwegatnaŋ neŋ keyetnaŋgapmti nejmak nsakwep mka katiŋan kek ndeme taben. Egetgat zeme nâselup neŋ eget kogogak mukumideyap. Eget an imbi kwizet buŋamit temaŋaŋ ma eget kogogak an imbi Kawawaŋalen zet timamti zenze an ekŋengat tuŋguwinan mamti Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ ŋenaŋ bemti nâmbun. Neŋ ewe belak mama egaŋaŋ kegok mbun. ⁸ Ampliatius ek Amobotnaŋgaleŋ mama mimien notn penaŋgapm mukumpeyap. ⁹ Ulbanus ek Kilaisiyelen mulupgat mandamukulem mindein ekmak Stakis eget notnet penaŋgat idamukum ideyap. ¹⁰ Apelis ek Kilaisiyelen mulupgapm sindem omba same ke epumti manje keyaŋ mme ek Kilaisiyelen an penaŋ mamain mukumpeyap. Mti am Alistobulus egalen mkaŋanen matalip ekŋen kegogak mukumideyap. ¹¹ Zuda an notn Elodion ma am Nasisusyelen manje Amobotnaŋmak mamaip ekŋen kegogak indamukumindeyap. ¹² Imbi zut Tilipenamak Tiliposa egaŋaŋ Amobotnaŋgaleŋ mulup nukŋaŋbeŋ penaŋ mamilup. Imbi eget kegogak mukumideyap. Pesis ek Kawawaŋalen mulup winderŋaŋbeŋ mamgapmti ek kegogak mukumpeyap. ¹³ Lupus ek an Amobotnaŋ mâti mamayet giŋgiŋ mamain. Ek mamenet egaŋaŋ dolakŋaŋ nadamuŋ mbun mti mamaŋaŋ nâgât mamnuk penaŋ beye keyepmti eget kegogak mukumideyap. ¹⁴ Asinklitusmak Pligon ma Elmes ma Patlobas ma Elmas ma an notnne notnaŋ ekŋenmak mamaip ekŋen kegogak mukumideyap. ¹⁵ Pilologusmak imbiŋaŋ Zulia ma Neliasmak ipmaŋ ma Olimpas ma Kawawaŋalen an imbi sambe ekmak matalip ekŋen kegogak indamukumindeyap. ¹⁶ Kawawaŋalen an imbi mama mimijin tazin keyet kataŋ ilinak notn notn mti bet butem aiwep. Msat kataŋ Kilaisiyelen manje ekŋenaŋ ingat kegogak nâpeŋ mamaip.

Am notnanaj nâmkijpepemak maindakalarj indeip ekjengalen zet

¹⁷ Kilaismagen notnne, in indakalarjti Zet Zapat Dolaknarj Penarj zemzikat indamiminjarj ke myungusât mamip. Am ekjen kebonjat indiksem indemti bamkumindewep. ¹⁸ Am ekjen kebonj keyarj Amobotnarj Kilais egat mulupmarj ku mamip. Ekjenarj ilinarjgat kenjarngalak mulup ke mamip mti sek mmobot zet zemti an imbi notnarj kenjin uwatnarj zet kelaknarj mimindamti maindatetimindeip. ¹⁹ Zet Zapat Dolaknarj Penarj nâmti marjgawepup keyet zet zapalin msat katarj mepmâge. Âpme nej keyet ingat kenj dolak nâmti pigok diindosowap. Kwitnarj kwitnarj dolaknarj mimiyet kenjin imbelajarj beme olojen palen mbep. Kwitnarj kwitnarj bekanarjgatgut imbelajarj bemti ku mbep. ²⁰ Kawawarj An sewaknarj tonarj egarj Sadarj belaknik kapi mtopesâpm. Amobotnarj Zisas Kilais egalen kenj taolelarj inmagen wemti wembe. ²¹ Mukulem mimin Timoti ma Zuda am notnne notnarj Lusias ma Zeson ma Sosipata ekjenarj in kegogak indamukumindeip. ²² Tetias nej Pâlarj zet zeme keyet katarj zet kapi kumti Amobotnarjgat kwitnanen zet kapi ingat kumidalup mti nej in kegogak indamukumindeyap. ²³ Gaiasyarj nej ma nâmkijpepejnmak manndikdamuj minden egarj kegogak in indamukumindein. Ma Elastas ek Loma gapmangalen mulup an mka kapiyelen mânep damuj ek ma ningat notn Kwotas egelarj in kegogak indamukumindeip. ²⁴ Amobotnarjgalen arjgalarj gogolarj inmagen wemti wembe penarj. ²⁵ Kawawarj nej Zet Zapat Dolaknarj Penarj tim kotdiindowaneset ingalen nâmkijpepej in Zisas Kilaismagen tazin ke mme winderjarjberj ñep tatagalen. Mme Kawawarjgalen zet enzililinarj ewenarj baen takwage ke Nemunarj ningapmti peme kotgakikiyelen nânge kelak sokbeye keyet zapatnarj mandiindonup. ²⁶ Kawawarj mama kanzizit mamain egarj zemndeme nin keyet katarj manzemkawarj benup. Ma am sambeyarj ke nâmti gawepupuyet nâmti zeme golarj zenze an ekjenarj papiaen yarjarj sosok zemkawarj bemti meluwarj mpepejarj. ²⁷ Âpme Kawawarj ek an ñoktiknarj temarj mamain Zisas Kilais ningapmti zempeme koge keyepmti Kawawarj zem olojen mpemti kwesin kwesin sesewatpepeyelen! Ke penarj.

1 Kolin Pálanj Kolin am ekjengat zapat meluwanj ñeñaj kapi kumindaye

Zapat meluwanj kapi Pálanj Kolin ekjengat ñeñaj kumindaye. Kolin ekjengat zapat meluwanj zut kuye yangut nukñaj sepem ikñak ikñakgapmti sek zut kuye. Pálanj Kolin mkaen Kawawanjalen Zet Zapat Dolakñaj Penaj timepme sek zut beye kan keyet Kolin dapmelañge msokbemindemti koge. Koti mame nukñaj notñaj sokbeme kot zeme nãmtiyepm zapat meluwanj kapi kuye.

Kolin mka temañ ke Akaia plowis keñaj tazin. Manan Akaia msat ke msat temañ alak pigokgat Glis makup keyet keñaj tazin. Am msat keyetnañaj zelin Glik zet ke manzeip. Kolin mka keyaj nembu ganzenan ma msat busilijanj ñetekñaj Aika msat temañ ma Kolin mka temañgatñaj mezinen ke atam tatatnañnok mam tazin. Ápme am wanjaen makotemien ekñenaj tokwat bembululuñgat wisat mti sakwep mepmegalen nãmti wanjañin Kolin msat busilijanen ke gapumoti nembet daen mebemti moti mametemien. Mme naman Kolin ke kawa kambuk ikñakñen tapme keñanen amñaj sesewat mulup sepem ikñak ikñak mamtemien. Kawa kambuk ñengat keñaj Kawawanj sesewatsawien ma ñengat keñaj nopiom mãnep milawatgalen mene sesewatsawien ma kawa kambuk ñengat nopiom imbi set kilenjalen. Kogok mme Kolin mka ke mama mimi mgasikgalen sulumsesikganj Kolin am indabulut tapmeyepm Pálanj zapat meluwanj kapi kumindaye. Nukñaj notñaj Kolin mkaen dapmelañge mambien ekñenmagen sokbeyeen kapigok: Ekñenaj meu nopiom ekjengat sãpe sãpe zemindamti naman timkot bemkwiti kwiti munduman kobeme dapmelañge ekjengat tunjuwinanen notnañaj ke met kwitim nime zezet barñarñajmak sokbeye. Notnañaj nolinañgalen mama mimiyyet ektekalili mulup omba mbien. Nolin towewenaj ekjengat tewalanj bembeyet nãmti kumindaye (7:1; 8:1; 12:1; 16:1).

Zet ñetekñaj temañ kapigoganj 1 Kolin zapat meluwanj keñaj talip:

1:1-9 Pálanj indamukumti zengwatnañ zet notnañ zeye

1:10-4:21 Zet atindãndã yanj dapmelañge kalañge

5:1-6:20 Msatgalen mama mimi bekananjaj dapmelañge ekjenjalen nãmkijpepeñin waletme delanj zemãge

7:1-40 Pálanj awimbinj mamayet zet notnañ zeye

8:1-11:1 Keñ zut palen ku mamayelen; Zisas kwewetanj nãmkijpemti mamayelen

11:2-14:40 Dapmelañge ñoktik sepem zibonj mãti Kawawanj sesewatpepeyelen

15:1-58 Zisasiyanj gakikiyeengatnañ wageyepmti am nãmkijpepeñinmaganj kegogak wabep

16:1-24 Pálanj ikñajñgat zigok mimiyyelen nãñgeyyet zemkawanj bemti zengwatnañ mindamti eksem mamayet zemindeye

¹ Pál neñ Kawawanjaj ikñaj nãnganok Zisas Kilaisiyanj bunjam zapatnañ zempalakñaj bembeyelen annaj nakumtetiye ma ningat notn nãmkijpepeñinmak kwitnañ Sosenes ² nit meluwanj kapi kumti Kawawanjalen am nãmkijpepeñinmak Kolin mka teman mamaip ingat kumbemalu kozin. Kawawanjaj in Zisas Kilaismak tsumuindemti mme teñ kwapme iknañgat zapat etanj mamayet indakumtetiye. Kawawanjalen Zet Zapat Dolakñaj Penaj keyaj am sambe msat katanj Amobotnaññ Zisas Kilais masesewatpeip ekñenmagen penaj bein ma eganj ekjenjalen Amobotnañin ma sakam kegogak ningalen Amobotnaññ bein.

³ Bipm Kawawanj ma Amobotnañ Zisas Kilais egetmagatnañ keñj taolet ma keñj sewakñaj inmagen wemti weweyelen mandundulup.

Kolin am ekjenmagen zet zapat dolakñajgalen penañaj sokbeye

⁴ Kawawanjaj in Zisas Kilais nãmkijpeme keyepmti egat pembenangat keñj taolet omba mamimindain. Neñ Kawawanjalen keñj taoletgat ma kwitnañ kwitnañ kapiyyet egat kan katanj wisikñj zemti mandunduyap. ⁵ Enenogat in Zisasiyelengapmti Kawawanj kwitnañ kwitnañ sambe in tim mamayelen indaye ke kapigok: in nãnã penaj keyelen yanaj kogogak winde indame nãmbien ma Kawawanjalen zet katanj penaj ke amgat diindondoyet winde ñep indayeyanj tat indain. ⁶ Ke Kilaisiyyet bunjam zapatnañ ingat tunjuwinan zemkawanj bemann keñinanj atam katik mbien. ⁷ Keyepmti in Kawawanjalen Emetak Teñaj taolet yanaj yanaj maindain kwep ñen ku matimalip timti in Amobotnaññ Zisas Kilais bangat sokbemkawanj beme eegalen gulak damuñ mamip. ⁸ Ma Kilaisiyanj in

kegogak bandim mimindeme teñ mama tapmepme kan delanj zenze sokbeween Amobotnanj Zisas Kilaisiyelen kokot kanen ingat myungungunin nen ku aikbe. ⁹ Kawawanj Amobotnanj Zisas Kilais ekmak pepap bemti mamayet nãmti indakumtetime kobien. Ek zet nen zem nen zem ku mamín.

Kolín dapmelanje ekjenaj kalalaj mbien

¹⁰ Kilaismagen notnne, nej Amobotnanj Zisas Kilaisiyet kwitnanjgapmti in golarj zet diindoma nãit. In zet mnot mtot mti tunjuwinan kalalaj temanj ku sokbak. In kej kwep bemti kalalaj tazin ke weyanje kwep bak. Mme kejinan ma nãnjãnin tusumti kej kwep mamayelen nãwep. ¹¹ Kilaismagen notnne, ingalen tunjuwinan atindãndã temanj tasokbein keyet zapalin ke Koloweyelen sip kwep notnanj kot dinome nãmban. ¹² Zet zapalin kapigok kot zeme nãmban. Inmagen notnanj manzeip, “Nin Pãl egalen am.” Ma notnanj manzeip, “Nin Apolosiyelele am.” Ma notnanj, “Nin Kepasiyelele* am,” manzeip. Ma notnanj, “Nin Kilaisiyelele am,” manzeip. ¹³ Kegok njewanjut pigok njep zenzeyelele Kilaisiyanj ikjanj epeemti sambe ku beye. Ma Pãl nej ingapmti tewen yomengatnanj indatitiyelele ku gakiwan. Ma Pãl nãlen kwilen tusumindemti tu ku zulutindewien.

¹⁴ Nej inmagengatnanj am sambe tu ku zulutindewan yek. Keyet nej nãma njep bein. An zut Kilipusmak Gaias eget etanj zulutindewan. ¹⁵ Keyepmti inmagengatnanj njenan, “Pãlgat kwitnanen tu zulutgeyap,” njep ku zenzeyelele. Eganj kegogak, “Nej egalen zapat,” njep ku zenak. ¹⁶ Nej Stiwen ma an notnanj egalen kmaen matalip ekjen tu zulutindewan ke nãmtalap. Yanjut am notnanj tu zulutindewan ma yek ke ku nãmtãtãndeyap ¹⁷ enenogot nej Kilaisiyanj am tu zulutindendeyet ku zemnejge. Eganj Kawawangalen Zet Zapat Dolakjanj Penanj zemkawanjbembeyelele mulup ke nanje. Yar nej am nãnjãnin temanj ekjenaj manzeip kegok am ku maapitilimindeyap. Nej belak Kilais tewen kumasasokpewien zapat ke amnanj nãmkijnpepeyelen mandiidoyap enenogot zet zapat ke ikjanjgag wundenanj omba penanj tasain.

Kawawanj amgat set maweyanzin ke njotik dolakjanj penaj

¹⁸ Am waleletgalen mama mimi tapmip ekjenaj Zisasiyet gakiijnagat bujam zapat diindomann ekjenaj nãme belakjanj penaj mambein. Yanjut am yomengatnanj indatitijnj ekjenagat bujam zapat ke diindoman kemageset kejinan Kawawanj ekjenmagen mulupmanj wundenanjbej mamm. ¹⁹ Kawawangalen Zet Itnanj meluwanj nen pigok mimiãnj tazin,

“Nej am njotikijn temanj ekjenagen nãnjãnin mtot indewap. Ma am njotik sambe ma otnãip ekjen njotikijn penj pema mebe.”

(Aizaya 29:14)

²⁰ Mti amnanj nãme njotik temanj mambein ke Kawawanj mapenpeme mezin. Kelak eganj am nãnjã omba manãip ekjenagen nãnjã ke ku matimti zein. Eganj, “Am Zuda ekjenagen zii zet nãnip,” manzeip ekjenagen nãnjã ke ku matimti zein. Eganj am zelanj auuyelele weyanji manzeip ekjenagen zet ke mapemewen.

²¹ In nãit, am Kawawangalen Zet Zapat Dolakjanj Penanj ku manãmkijnpeip ekjenaj Kawawangalen njotik temanj penanj ke nãme zet kilom mambein. Mme ekjenaj ilinanjgag njotikijnanjgag Kawawanj ku nãmtãtãpewien. Yanjut Kawawanj am Kilais nãmkijnpewien ekjen ombemindemti yomengatnanj indatitijet egalen Zet Zapat Dolakjanj Penaneset nin manzemkawanj benup keyanj am Kawawangat zapat maangalanjindein. ²² Zuda am ekjenaj menok yanjanj yanjanj egalen njotikijn temanj keeset bemti matalip. Ma am Zuda mangeengatnanj ku sokbembenanj ekjenaj nãnjã temanjmak mamayet njotikijn keeset mambeip. ²³ Yanjut nin Zisas tewen kukunanj keyet zapatnanj manzemkawanj benup. Mme Zuda am ekjenaj Kilais tewen gakiye keyet zapatnanj nãnjãyet njenzinjin mamip ma am Zuda manjeen ku sokbembenanj ekjenaj nãme zet ke kilom mambein. ²⁴ Yanjut Kawawanj Zuda am notnanj ma am Zuda manjeen ku sokbembenanj notnanj ikjanjgag zapat bembeyelele indamandaye ekjenaj Kilaisiyelele bujam zapat zemkawanj beme nãmti ekjenaj Kawawangalen wundenanj am yominangatnanj matimkwatindein ke maegip ma nãnjãnj temanj am walelelele ku mebegalen manãin ke kegogak maegip. ²⁵ Am ekjenaj Kawawangalen zet keyet kilom zeme keyanj naman egalen nãnjãyanj amgalen nãnjã masebembein. Ma Kawawangat an wundenanj isikjanj bugan nãme keyanj naman egalen windeyanj amgalen winde masebembein.

²⁶ Ke nej pigok nãyanjgag zema nãit: Kilaismagen notnne, in ewe ikjanjgag zapat ku indakum tetiyeen baen kan keyet in sambe notnanj nãnjãmak ku mambien ma notnanj kogogak windemak ku tabien ma notnanj kwizet bujammak ku mambien. ²⁷ Am msat palengatnanj anjine njotik temanjnmak maombem indeip yanjut Kawawanj

* 1:12: Kapi Pitayet kwitnanj nen gilik zeleset maukup.

am ñoktikñjin temañmagañ sakambuk mimiyelen nâmti keyepm am totonañ penañ ke ikñangalen mulup mimiyelen maonzemendein. Ma am windenjinmak ekñenaj sakambuk mimiyelen nâmti keyepm am ekñen windenjinpiñ mamaip ke Kawawañaj maonzemendein. ²⁸ Mme Kawawañaj ñep kwitnañ kwitnañ sambe am msat kapiyetnañaj nâme mobotnañ mambein ke asesekgalen manâin keyepm egañ am totonañ mangeengatnañ ma am msat kapiyetnañaj nâme ekñen am totonañ bemberañ ma ekñengat kogogak nâmindeme belakñaj penañ bemberañ ke ombemindeye. ²⁹ Msalen am ñenañ Kawawañgat zikatnan sek mmobot mnakgapmti Kawawañaj yañaj kegok mamimindain. ³⁰ Kawawañaj ikñanggat ñoktikñangalak in indatetimti Zisas Kilaismak tusalemdeye ma Kawawañaj mme Kilaisiyaj ningalen ñoktikñ beye. Mti Kilaismage set in Kawawañaj ikñanggat zapat mamayet ma yomengatnañ timkwat indemti teñ mamayet ombemindeye. ³¹ Keyepmti Kawawañgalen Zet Itnañaj meluwan pigok miminaj, "An ñenañ ikñanggat sekñaj ku mobe. Amobotnañaj mulup mge keyet nâme mobe." (*Zelemia 9:24*)

2

Pâlanj Zisas kumasasokpepenaj keyet zapat diindoye

¹ Âpme Kilaismagen notnne, neñ inmagen koti Kawawañgalen zet enzillinaj penañ zewan ke zet dolakñaj weyañti zenze ma ñoktik temañ temañ ñen timti ku diindowan. ² Neñ kapigok nâmkatik bemti inmagen koban. Zet notnañgat yek; Zisas Kilais tewen kumasasokpewien keyet zapatnañ etañ diindosât koban. ³ Neñ inmak mambanen kan keyet neñ sebetn suknaj beme kinglyti sebet diñdiñ palen mamban. ⁴ Neñ zet zemzikat indandan ma zet zapat zemkawañ bewan ke an ñoktikñjin temañaj zemkawañ bemti mamip keyet katarñ ku mban. Neñ Emetak Teñaj winde name Zisasiyelen buñaj zapat ke zemkawañ bema in nâmkipewien. ⁵ Wa ke am ñoktikñjin temañ ekñengalen zet sakam ku zewan. Enenogat neñ nâmbanen ingalen nâmkijpepenin ke am ñoktik temañ ekñengalen zelen peme ku wetekum tatagalen nâmban; Kawawañgalen windeen peme wetekumi tatagat nâmban.

Kawawañgalen Emetak Teñaj kwitnañ kwitnañ manzemkawañ bemndain

⁶ Yangut neñ am nâmkijpepenin katikñan ma Amobotnañgat zetnañ mangawepuip ekñengat tunguwinan talawan buñaj zapat Kawawañgalen ñoktikñaj temañmak neñ zet mandiindoyap. Naman zet manzeyap keyañ neñ am ñoktikñjin temañmak msat kapiyelen amobotnañ manzeip keboñ yek. An ekñen keyelen ñoktik ke belakñaj penañ bewe. ⁷ Yangut nin zet enzillinaj manzenup ke Kawawañmagengatnañ. Zet enzillinaj kapi Kawawañgalen ñoktik temañ eweñan baen msat ku weyañgeen ke nâmbiliwege. Zet enzillinaj ke Zisas Kilais nin pembenaj bembeyet ketalasim ndaye. Yangut egañ an ñen ku dundum mamkwatnepeme alak tatruwen kapi kwazin. ⁸ Msalengatnañ amobotnañ ñenañ Kawawañaj ñoktikñaj temaset kwitnañ kwitnañ setnañ zigoset mamin ke ñenañ ku nâmatâge. Ekñenaj Kawawañgalen ñoktik temañ ke ku nâw keyepm Amobotnañ Kawawañgat yañaj penañ mamsokbein ke tewen kuwien. ⁹ Keyet Kawawañgalen Zet Itnañaj zet meluwan kapigok miminaj tazin,

"An ñenañ zikalaj ku ege ma wagañ ku nâmatâge ma an ñenañ Kawawañaj kwitnañ kwitnañ pembenaj am ek gogot mampeip ekñengat indandayelen weyañ beye ke ku eknâmmge penañ." (*Aizaya 64:4*)

¹⁰ Nin kwitnañ kwitnañ pembenaj ke nin nâmatâtnup enenogat Kawawañgalen Emetak Teñaj zemâtâtndaye. Ke penañ enenogat Emetak Teñaj Kawawañgalen ñoktik temañ biliwawatnañ sambe ke maekmâtâzin. ¹¹ An ñenañ ñep notnañgat kenangat yañaj ku nâmatâtdak keñ toñajaj ikñaj kwewetaj manâmâtâzin. Kegogak Kawawañgat kenangat yañaj an ñenañ ku nâin; Emetak Teñaj etañ ñep nâmatâtin. ¹² Âpme nin Emetak Teñaj am ñoktikñjin temañmagengatnañ ke ku tiwenn. Yek, nin Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñaj Penañ ke eknâmâtât mimiyelengapm ikñanggalen Emetak Teñaj ke ndaye. ¹³ Keyepmti nin zet mandiindonuwen am ñoktikñjin temañaj manzeip keyet katarñ ku diindowenn yek. Nin zet Emetak Teñaj manzemzikat ndainen ke mandiindonup. Sepem kegogak nin am kwitnañ kwitnañ mandiindonuwen Emetak Teñaj mandiindoin sepem kegogak mandiindonup. ¹⁴ Am ñen Emetak Teñajpiñ egañ Kawawañgalen Emetak Teñgalen zet ku manâin ek kwilekijanggat nâmatâtnak? Egañ zet ke nâme penañepiñ mambein. Zet ke am Emetak Teñaj tat indain etañaj maweyaj nâmatâlip. ¹⁵ Am Emetak Teñaj keñinan tazin ekñenaj kwitnañ kwitnañ keyet yañaj ñep manâmâtâlip. Am Emetak Teñaj keñinan ku tazin ekñenaj am Emetak Teñaj keñinan tazin ekñengat zelin zemdelan zenze mulup ñep ku mimiyelen.

16 “Amobotnangot kejanen zet tazin ke an kwiyan nanggeyan nep zemâtât zikat same mnak?” (Aizaya 40:13)
Nin Kilaisiyelen nòktik ke Emetak Tenaj zikat ndame ke etaj timti manup.

3

Dapmelaŋge ekjengalen an njanaj bembe ekjen Kawawangalen mulup an

¹ Kilaismagen notne, neŋ inmagen koti am Emetak Tenaj indadamun mme mamaip ekjengot zet diindondoyelen keyet katan ku diindowan. Inŋat nòktiknin am msat kapiyelen sepem keboŋ ma in Kilaisiyelen bunam zapat ku nâwien keyepmti neŋ inŋat okak ekjengot zet zewaknok zewan. ² Neŋ me u katiknan ku indawan, belak nam etaj indama nimbien ma me u katiknan zigok nimbiek? Enenogat kan pigogak in me u katiknan niniyelen katan ewe ku beip. ³ Alak in am Emetak Tenaj indadamun mme mamaipnok ewe ku mamaip. Inŋat nòktiknin am msat kapiyelen sepem keboŋ nâmti pepet ma atindândândâ tunguwinan mti am nâmkijpepeninpin ekjenan mti maip sakam kegok tapmip. ⁴ In pigok tazeip, “Neŋ Pâliyelen am,” ma “Neŋ Apolosiyyelen am.” Kegok tazeip keyan zeinen in am msat kapiyelen nembon beip.

⁵ Apolos ma neŋ nit kwiyeipm in nigat egegalen am manzeip? Nit mulup an etajan belak Kawawangalen Zet Zapat Dolaknan Penaj diindomalu in Kilais nâmkijpepenin. Keyet katan Amobotnanan mulup ikjanagot kwep kwep zemndeyenok mbelin. ⁶ Neŋ aliknan katnan etaj onzewan. Âpme Apolos egan kegogak nusiyan etaj mge. Âpme Kawawangalen iknan mme penajan sokbeye. ⁷ Keyeipm an katnan ondeye ma nusiyan mge keyan mulup omba penaj mge nep ku zenzeyelen. Kawawangalen mme penajan masokbeingapmti egan mulup omba mangulak nep zenzeyelen. ⁸ Maondeme mozin ma nusiyan mamin an eget ke sepemit kwep. Yanŋut mulup mimiŋit danŋat katan tosananggulak iknan iknan tiwalup. ⁹ Nit belak Kawawan mukulem mimiŋan anenet mme in Kawawangalen mulupmanngalen msat nembon. Kogogak in Kawawangalen mka nembon nit tawalalup.

¹⁰ Kawawangalen keŋ taolet mnanti nânâ nanŋe katan neŋ mka walalalan tanawat kalinan pema towege. Âpme timbilanŋe ilak mpepenan keyet palen amnan mka penaj tusumti tawatmolip keyeipm am ekjen keyan weyan nâmâtâtati walapbep. ¹¹ Kawawangalen Zisas Kilais amnan mka timbilanŋe mampeipnok bempewe. Zisas Kilais ek am nâmkijpepeninmak ekjengalen mka timbilanngenan keyepmti an njanaj asekti timbilanŋe alakan mimiyyelen sakam yek. ¹² Âpme mka timbilanŋe mpepenan keyet am notnanan tusumti gol ma silwa ma nanzan tosanaj teman ma tep ma mgek ma puŋ kawasen kebonan walambep. ¹³ Kan temanŋat Zisas kobe keyet muluwinaŋgat yanaj tewaj zimti mka butnan kwep keyet kwiyan katiknan ma baknan walalatan keyet penajan msokbewe. Mka keyet palen tep teman zimti tewaj mka mulup mimiŋan keyet yanaj msokbewenok am kwep kwegalen kegogak mbe. ¹⁴ Âpme an njanaj mulupman mka timbilanŋe mpepenanok keyet palanan walage ke tewaj zim alewe beme egan keyet tosanaj tiwe. ¹⁵ Ma an neniyyelen mulupman ke tewaj zime delan zemâbe beme mulupmanŋat tosanaj ku tiwe. Âpme mka tonaj ke zinziyyelen bududuk penaj tapmengan Kilaisyan an iknan ke etaj angalanpewe.

¹⁶ In Kawawangalen sesewat mka ma Kawawangalen Emetak Tenaj inŋat tunguwinan mamain. In kegok nâmtalip ma yek? ¹⁷ Kawawangalen sesewat mka ke ikjanngalen etaj. Sesewat mka ke dapmelaŋge in kemak. Keyepmti am njanaj Kawawangalen dapmelaŋge sesewat mka nembon ke walebe beme Kawawangalen kegogak an ke waletpewe.

¹⁸ In keŋ otnânânin ku tetipewep. Inmagengan njanaj nâme nòktiknanmak bewe beme egan am msat kapiyelen ekjenan maotnât sepem keboŋ. Egan iknan nòktiknanmak ku nâwe. Egan kogok peme tapme Zisas nâmkijpewe keyan mme nòktiknanmak penaj bewe. ¹⁹ Enenogat msalengalen kwitnan kwitnanngalen nòktik keboŋ ke Kawawangalen nâme belakan penaj mambein. Kawawangalen Zet Itanan meluwan nen kapigok mimiŋan tazin,

“Egan am nòktiknin teman ekjenan kwitnan kwitnan tetimae palen tapmme Kawawangalen ke timti ankapipilinok ompeme indowe.” (Zop 5:13)

²⁰ Ma nen ewe kapigok zenzenaj,

“Amobotnan egan am nânânin teman ekjengalen zet nâme belakan etaj mambein.” (Sam 94:11)

²¹ Keyepmti nin inŋat an njanan tapmanup kalaŋ kumndemti, “Neŋ ekmak talap,” zemti sek mmobot palen ku mambeip. Yanŋut kwitnan kwitnan sambe ke ilinanngalen zapat: ²² Neŋ ma Apolos ma Kepas nin ingalen zapat mammanup ma msat kululun ma wenzim

eyonja talip ma gakiki ma alik mama pigogat wein ma bam wemobe ke ingat zapat bein. ²³Ma in Kilais egat zapat mambeip âpme Kilais egaj naman Kawawanjat zapat bein.

4

Amobotnanaj iknaj mulup anene ekjengat yanjin msokbemâbe

¹Kogogapm ningat nâmdeme nin Kilaisiyelen mulup an ma egaj mulupmanjat njenaj bembeyelen ndeme nin amgat Kilaisiyelen bujam zapat itnanaj ku nâwien ke zemkawan bembeyelen ndeye kogok nâwep. ²Âpme Kilaisiyelen mulup an ekjenaj weyanji muluwin zemâtâtindenderajnok nâmsemtenj mbep. ³Mti naman pi nananjat yanj zema nâit. Nâlen mulupgat in ondedakjinan manzemkwalalip beme nej keyet yayanj ku mamiap. Ma nej nâmtalawen nej mulupm nen ku myungjuwan. ⁴Nej Kawawangalen mulup miminanaj myungjuwu nen ku mban ke nâyap yanjut nej yompij penaj mayap kekok nen ku zenzeyelen. Amobotnanaj nâgât yanj ewe msokbewe. ⁵Keyepm in amgat yanjin bekanaj zemi msokbembeyet mulupmanj sakwep ku mbep. Amobotnan egaj iknaj koti kwitnaj kwitnaj enzillilijan tazin ke mkawan bemâbe ma am kenan nânâ zibonj tapmezina ke kekok msokbemâpbe. Mme zemdelanj zenze kanen Kawawanaj iknaj sakamin nâmti keyet katanj zemsesewatindewe.

⁶Kilaismagen notnne, in zet kapi ilak manzeip, “Zet kumpepenaj ke ku seabempepeyelen.” Zet ke yanaj kapigok, Kawawangalen zelen zet tazin ke ku seabempepeyelen. In zet ke gawepup beme an njenajine jengat seknoj mmoti jengat peme topme kekok nen ku mimiyele. Nej ma Apolos nigat palen in kekok mamip. ⁷In ilinanjat seknoj mmopemti am notnanjat kwit zapalin mamtotpeip. Kegok ke kwiyanj zemindeyeyepm mamip? Âpme kwitnaj kwitnaj sambe taindandanaj ekjenmagengatnaj kwep nen Kawawanaj ku indandanaj, ma? Ekjen sambe ke Kawawanaj talasim indandanajanjut in nâme ku indandanajnok beme seknoj mammolip.

⁸Âpme in nâme, “Kawawangalen zet sambeyet yanaj ilak bemisik ndeyeyan manup,” manzeip. In nâme ninpij ilinak amobotnaj nen kwebenek zemi ilinagak amobotnaj bewienaj talip. Nej nâma in amobotnaj nen tabiek ze nin innak tusumti amobotnajak tabenek. ⁹Amnaj kogak nâme nin belaknaj pewewenaj gakikiyet zapat penajnok beme tetepulet mimindamti yeyengalen nembonj kwitnaj kwitnaj sambeyet zikalinan ma ensel sambe ma msat palen am ilindi penaj tatndigip keyepm nej nâma Kawawanaj nin an ombemndemti bujam zapatnaj zemkawanj bembeyelen anene mundum delanj zenzenaj tototnaj penaj ndeye mambein. ¹⁰In nâme nin Kilaisiyelen mulup mamnup-gapmti an kopanok benup. Mme in nâme ilin Kilaismagen nâmkinjpeipgapmti am njotkijn temajnok mambeip. Âpme nin windenpij mme in windenjinmak kogok nâip. Ma nin tototnaj benup mme ilin mobotnaj beip kekok nâip yanjut enenogat kekok ke zeap ¹¹nin tu meuyet gakim walet mbennan ewe mamnup. Mti elimiak miakpij ma kasayanj mandoip ma mkayet olat olat palen mammanup. ¹²Mti kwileki bugan aikti mamayet nâmti nin betnaj mulupmanj temaminup. Ma am notnanaj saik makumndeiwanjut nin Kawawanaj pembenaj etaj mimindandayet mandundunup. Ma amnaj sisipenpenj mti kasa mamndaiwanjut nin epumtati dopmaj ku mamnup. ¹³Amnaj dekuku mindame kenj sewaknaj zet mandindonup nin mgasik penaj bemti msat sambe ekjengalen isek iseknok bemti mam kobenan ewe mammanup.

¹⁴Âpme nej meluwanj kapi sakambuk indandayet ku kuyap. Belak nananjat nemunambanne gogot mimindawaknok mti golanj zet etaj zemi m indayap keeset indamukulem miap. ¹⁵Kilaismagen am mukulem mimiwine sambe penaj nej tatindaip, yanjut njenaj ingat biwinnembonj penaj ku tazin. Nej kukuwanjat Zisas Kilaisiyepm Kawawangalen Zet Zapat Dolaknaj Penaj diindoma nâmkinjpevien keeset nej kwewetanj kapiyanj biwin bewananj indadamuj mti mayap. ¹⁶Keyepmti nej kapigok apitilin indesowap in nej mayapnok napmâti mamambep. ¹⁷Keyepmti nej Timoti Amobotnajmagen nemun pembenaj gogot mampeap ma ek an mulupmanj nâmsemtenj mam zempema inmagen kozin. Koti egaj nej Zisas Kilais nâmkinjpevamti mama mimi mamiap ke ma msat katanj meti am manzemzikat indayap eget keyan sepem kwep mambein kekok diindowe.

¹⁸Inmagengatnaj notnanaj nâgâek, “Ku kobe,” zemi mobotnaj mbien. ¹⁹Kegok tapmiwanjut nej Amobotnanaj nâme nen bewe beme kan belaknik bugan inmagen ke kobap. Koti an notnaj mobotnaj tapmip ekjen zeletanj tazeip ma Emetak Tengalen windemak tazeip ke eknâmbap. ²⁰Enenogat Kawawangalen zemâtâtât katanj mama ke Emetak Tengalen winde palen masokbein amnaj zelak zelak etaj mamip ke yek. ²¹Ke

penañ in neñ njezinziñmak ku kokogalen nâip nâyap keyepmti in mama mimiñin weyañjit mme neñ gogot ma keñ sewakñañ palen kobap.

5

Kolin dapmelange mama okbi okbiñañmak mbien

¹ Neñ ingalen zapat kapigok ilak penañ dinome nâmti talap. Inmagen kwitnañ kwitnañ okbi okbiñañmak am Kawawañañ ku nâmkijpepmi maip notnañ ekñjemagen ku sokbembeyelen ke inmagen sokbemi tazin. Nemuñañañ gilik zemti naman mamañ mpelañgunñgunñmak alak set kileñ malup keyet zeyap. ² Mama mimi keboñ mmambe in naman mobotnañ igagen tapmip. In mama keboñ ke weingapmtiñgüt kembenj mti an keboñ ke peme ingat tunjuwinan ku tabe. ³ Neñ sekññañ beñan pien tapme nânânñañ inmagen kopme an muluwañ bekanañ ke mge eget zet ingat tunjuwinanok mamti zet zewaknok ilak kapigok nâmdelañ zewan. ⁴⁻⁵ In ondektapme neñ keñññan etañ inmagen tusumtati zemdelañ zempeman an keyet keñañ sekññañ mama mimi itnañañgaleñ ke tikñañ nâmezingapm Amobotnañ Zisas egat kwitnañ Sadanñgaleñ kimbalen pemann sek sindem tusumsawe. Nin kekok mmann egañ zupman totati keñ itnañañgaleñ tikñañ keyet, “Yek,” zenzeyelen winde timti tabe. Mme keeset keñañ gilik zeme Amobotnañ egañ kanañ danñgome an kemak in temakwep Amobotnañañ indatiwe.

⁶ Mama mimi bekanañ keboñ tatindame in sekññan mammolip keyepmti neñ nâma ñep penañ ku bein. Bo kañkañañ ek isikñañ buganañgüt bo penañ olekme bumann keyañ bo penañ mme akñañ mambemâzin. Ke in nâip, ma? ⁷ Sipsip yomgat dopmañ kukunñañ ke Kilais. Ingat kañkaññin indam menzertimâbâtñañ keyepmti akñaññin ekmâtâti peme mepme penaññin tikñañ bewe. ⁸ Kilaisiyañ ningat yomnanggat dopmañ gakiye keyepmti kwilekiki akñañ ke katikpewanup ma mama mimi bekanañ akñañ ke katikpepmi mama mimi busatnañañmak ma penañañmak ke mtati Anggalalañ Kendo Penañ ke tatne.

⁹ Eweñañ neñ meluwañ ñen kapigok kumindama ekbien. Meluwañ keyet keñanen kapigok zewan in am set kileñ maip ekñjemak zenâ zenâ ma aem kwaem ku mbep. ¹⁰ E am Kilais ku manâmkijpeip ekñenañ set kileñ mama ma nolineyelen kwitnañ kwitnañ ego ego mti kileñ matip ma am kambu titi ma nâmkijpepe dâsuki notnañ mamip ekñen katikindemti ilinak pañsetnak tatagat ku nâmti kuwan. Eneñogat ekñen msatgaleñ am mme nin kogogak msalen kapiyelen am mamanup. ¹¹ Neñ kapigogapmti kumindawan. An ñen nâmkijpepenañmak ñenañ set kileñ mamain met walebe ma notnañgaleñ kwitnañ kwitnañ notnañ ego ego mti mandamtiwien ma nopiom sesewatindanda ma nolineyet dekuku mamip ma tu katikñañ nimâbât ma kambu titi an. Am ekñen keboñ katimindeme met zupman mame in naman ekñemak zet zenâ zenâ mti tu meu nimwian wiañ ku mbep.

¹² Neñ am Kilais ku nâmkijpeip ekñengat zet zemti ku zemdelañ zemindewak. In ilinañgat noline Kilaismagen maip ekñengat mimyungñgunñinañgat musuwewet zet diindome ñep bewe. ¹³ Âpme am Kilais ku nâmkijpeip ekñengaleñ mimyungñgunñinañgat zetnañ Kawawañañ zemdelañ zewe. Naman in Kawawañgaleñ Zet Itnañañ mâti, “Inmagatnañ am bekanañ mimi keboñ ke indeme ingat tunjuwinan ku mambep.”

6

Nukñaññin notnañ sokbemindame ilinak ku zemdelañ zewien

¹ Inmagatnañ ñenañ notnañmak kalalañ mbe beme egañ kalalañjit ke mmeti am Kilais ku nâmkijpeip ekñjemagen notnañ zelen ku pewe. Ekñelañ nâmkijpepenañmak ilinañgat tunjuwinan kalalañjit ke weyañbalup. ² Am nâmkijpepemak nin maneti am nâmkijpepenaññin ekñengaleñ zet zemdelañ zewanup ke in nâip keyepmti ilinañgat tunjuwinan zet notnañ isikñañ sokbeme ñep zet zemdelañ zenze mulup mbep. ³ Nin ensel ekñen kegogak zet zemdelañ zemindewanup ke in ku nâip? Ya nin keboñañ nukñañ notnañ nnañgat tunjupmnañ sokbeme zelin zemdelañ zenzeyet nâmtemtem ku mimiyeleñ. ⁴ Kalalañ keyeleñ nukñañ sokbeme am Kilais ku manâmkijpeip ma dapmelange ekñenañ an ekñen ke indikme an damuñ ku mambep ekñenañ zet zemdelañ zenze mulup ku mbep. ⁵ Mama mimi kapi mamip ke nâme sakambukñañmak bembeyet nâmti zet kapi diindoyap. Neñ nâyap inmagen an ñen zet nâmatâtâtñañ dolakñañ main in nukñaññin ekmagen mmepme egañ ñep zelinanggat zemdelañ zenze mulup mbe.

⁶ In kekok penañ ku mamip, yek penañ. An nâmkijpepemak zulañ nâmbekambembenjit tapme in katikpeme an nâmkijpepenaññin ekñjemagen mmepmalu manzem musuwetindeip. ⁷ Âk kalalaññin zupman mmeti weyañsât zeip beme Kawawañgaleñ set ku mâti mme keyañ am nâmkijpepenañmak sakambuk indamti Kawawañgatañ kwit zapatnañ mamtotpeip. Set keboñ dolakñañ yek. Nodañ myungñgunap ke timane weme nâmpemane gâleñ kwitnañ kwitnañ notnañ tiwe.

⁸ In ilinanggat tunjuwinan nâmkijpepen noline eknjengalen kwitnañ kwitnañ tatetimin-dem tip ma myunjuñgu sambe tapmip. Kok penañ ke tapmimindaip ke nep penañ yek.

⁹⁻¹⁰ Am set kileñ mamaip ma nopiom masesewatsaip ma awembij kalalaj mamip ma an anekgan muluwan bekanaj mamilup ma an kambu titi ma amgalen kwitnañ kwitnañ notnanggat eyak mamip ma am tu kaliñaj omba manip ma nolinnanggat zemtatalat zet manzeip ma kwitnañ kwitnañ tetimaem titi. Am mama mimi bekanaj kekok mamip ekjenaj Kawawangalen zemâtâtât katnanen mama keyet keñan ku mebep keyepmti in bekanaj sambe kapi nep mimiyelen zemti keñin ku tetipewep. ¹¹ Itnanaj in notnajañ sepem kekok ke mti mamkwabien yaj pi ilak in Amobotnajañ Zisas Kilais nâmkijpeme egañ yomin sambe zemzuluge. Mme Kawawangalen Emetak Teñ ikñanggat zapat mame Kawawangajañ indikme an teñ bewien.

¹² Am notnajañ, “Kwitnañ kwitnañ sambe kapi nep mimiyelen,” kekok tazeip. Yangut kwitnañ kwitnañ ke mma nep ku napmukulem mbe. Kwitnañ kwitnañ sambe nen mimiyelen tapmezín, yangut ekjenmagangatnañ nenañ neñ nadamuñ mimiyelen ku nâmpewap. ¹³ Tu meu ke tip kambakñinañgat kwitnañ kwitnañajañ etañ âpme tip kambakñin ke tu meuyet eleñajañ. Kekok kek penañ yangut eget ilisakwep Kawawangajañ indawalepme yek bewalup. Sekñ kapi set kileñ mama keyet zapat yek; ke Amobotnajañgat zapat bein. Egañ sekñinañgat toñajañ ikñajañ ekdamuñ mamm. ¹⁴ Âpme Kawawangajañ Amobotnajañ gakikiengatnan mme wage keyet katan maneti egalen windeen sekñ kapi mama alakñajañ samti mme wabanup.

¹⁵ Sekñ kwewajañ butnajañ butnajañ sambe sepem kogok nin sambe Kilaisiyet zapalañ egat sekñajañ kwep keyet butnajañ kwep kwep benup. Ke in nâip, ma? Ke nâmtiñgulak in Kilais nâmkijpepenajañ in sekñin kilom timeti imbi set kileñmak tusum tapmaip beme ke pembenajañ penañ yek. Kelak peme tasem. ¹⁶ Kawawangalen Zet Itnanajañ meluwan kapigok miminajañ tazin,

“Egat zulan pepap bemalu sek kwepnok mambein.” *(Sokbembe 2:24)*
Kegogapmti an nenañ imbi set kileñtoñ ekmak mepmain beme egañ ekmak keñan aem kwaem mti eget kwepnok mambelup. Kekok ke in ku nâip, ma? ¹⁷ Ma naman nen egañ Amobotnajañ ekmak tusumti keñ kwep bemti pepap mambelup.

¹⁸ Am nenañ yom notnajañ nen mbe keyajañ sekñajañ zigok nen ku mamsain yangut am nenañ set kileñ mambe egañ sekñajañ Amobotnajañgat zapat zenzenajañ ke walebe keyepmti in set kileñ mama eksemti kunzunbep. ¹⁹ Ma in kapigok nep penañ nâip, sekñin ke Emetak Teñgalen sesewat mkanok bein. Emetak Teñajañ ingalen sekñin keyet keñan ke mamayet Kawawangajañ ketalasim indaye keyepmti ingalen sekñin ke ilinangalen etañ yek. ²⁰ Enenogat in Kawawangajañ tosa temañ penanjañ indakwitiye keyepmti sekñinajañ Kawawangalen kwizet bunajamañ mwawatgat mulup mbe.

7

Awembij mamayelen zemâtâtât

¹ In yanjkwesisi kumbeme koge ke meluwanen bemti pigok zemâtâtindama nâit. An nenañ imbi wawatpiñ masât nâme e ñewak bewe. ² Yangut set kileñ mamayelen tetimaemae temañ penañ tazin keyepmti an ma imbi nenañ apman ma imbinajañ wati ekmak etañ esemteñ mambe. ³ Kekok mti apmanajañ sekñajañ imbinajañgat anginajañ ku mpewe ma imbinajañ kekok sekñajañ apmanajañ anginajañ ku mpewe. ⁴ Imbiñajañ ikñanggat sekñajañ toñajañ yek; apmanajañ toñajañ bein. Ma apmanajañ kekok ikñanggat sekñajañ toñajañ yek; imbinajañajañ toñajañ bein. ⁵ Awembij, in sekñin anginajañ kileñ penañ ku mbep. In dundundu msât kan keyegut an imbiñajañ ilisakwep zenâmti keñ kwep bemti segit anginajañ mti kan tunjupman isikñajañ bugan ke dundunduyet otnâwalup. Mti keyet palañajañ an imbi mama miminjit ke nep tusumti mambalup. It kekok mti an imbi mamayet tikñajañ damuñ mmalu Sadanajañ tetimae nep ku idemti yomen ku idatimtowebe. ⁶ Awembij mama kapigoset mambiegen nep mene benak keyet nâmti zet kapi zeyap. Wa zemkatik bemindemti ku zeyap. ⁷ Nanañgat keñnajañ pigok nâpaj: Am sambe pi neñ mayap kekok imbi wawatpiñ mambenek. Yangut Kawawangajañ winde sepem igak igak ndame notnajañ imbi ma an wawatpiñ ma notnajañ awembij bembeyelen winde maindain.

⁸ Sipkotem ma animbi kwambet ingagulak pigok zeyap: In neñ imbi wawatpiñ belak mayap sakam kebonak mambiek beme nep benak. ⁹ Yangut sipkotem ma animbi kwambet in awembij mamayelen sek tikñajañ omba tapme sekñin nep ku damuñ mimiyelen beme awembij nep bewep. Mneti sekñinangalen tikñajañajañ indamandame yom mbepgat awembij nep bewep.

¹⁰ Awembij maip eknjengat zet pigok zema nâit (kapi nenangalen zet yek; Amobotnajañ zeye): Imbi nenañ apman ku asekpemti mebe. ¹¹ Ma ilak apman asekpemti megeyañ main

beme egañ apmañ peme tapme mege ke ewe kot zet weyañ wabe. Âk yek beme an ñen ewe ku wabe. Ma an ñenañ kegogak imbiñañ ku asekpewe.

¹² Ma am notnañ sambe ingat nanañgat keñañgatnañ zet zesowap. Wa ke Amobotnañañ zet ñen zeye keyetnañ yek. Zet ke kapigok: An nâmkijpepeñañmak ñenañ imbi nâmkijpepeñañpiñ wage yañgut imbi keyañ ekmak mamayet tikñañ nâin beme imbi ke ku asekpewe. ¹³ Ma imbi nâmkijpepemak ñenañ apmañ nâmkijpepepiñ wage yañgut an keyañ ekmak mamayet tikñañ nâin beme apmañ ke ku asekpewe. ¹⁴ Enenogat neñ kegok zeya? An Kilais nâmkijpepepiñ egañ imbi nâmkijpepemak walep manan imbi nâmkijpepeñañpiñañ an nâmkijpepeñañmak walep beme ekñetmagengatnañ ñenañ nâmkijpepeyeyet setnañ zulutme ñandem tazingapm Kawawañañ nâme ñep mambain. Keyepmti Kawawañañ keboñagak nemunambañane ekñen maminbiwineyelen nâmkijpepeyepm ekñenmagen kogogak nâmkijpepeyelen setnañ zulutme ñandem tazingapm nâme ñep mambain.

¹⁵ Yañgut an ma imbi ñenañ Kilais ku nâmkijpein egañ imbiñañ ma apmañ nâmkijpepeñañmak ñen pemti mesât giñgiñ mme nâmpeme ñep mebe. Keyet zemkululuñañ ñen ku tazin. Enenogat Kawawañañ sewakñañ palen notn notn mti mamayet nâmti indakumtetime kobien. ¹⁶ Imbi, geñ apdi mama mimi dolakñañset mukulem mmane egañ nâmkijpepemak benak ma yek? Set ke geñ ku nânik, ma? Ma an, geñ imbindi mama mimi dolakñañset mukulem mpemane egañ nâmkijpepemak benak ma yek? Set ke geñ ku nânik, ma? Keyepm an ma imbi nâmkijpepepiñ watnagañ geñmak mamayet tikñañ nâin beme asekpewepiñ.

Nin Kawawañañ mama mimi nâmtikñañ mamnen mâti mbanup

¹⁷ In mama mimi zigok mti mame Kawawañañ indakumtetime nâmkijpepeen kwabien ke ilak mti mambep. Neñ zet sakamañ keboñ am nâmkijpepemak mka sambe manzemkawañ bemindam melap. ¹⁸ An sekñañ butnañ piliñañmagañ nâmkijpepemak beye beme egañ piliñ ke asekgalen ku nâwe ma an sekñañ butnañ piliñpiñ tati nâmkijpepemak beye beme egañ sekñañ butnañ piliñmak bembeyelen nâmti ku antiwe. ¹⁹ Sek piliñmak mamayelen ma piliñpiñ mamayelen keyañ nâmkijpepemak mamayet yañañ penañ ku bein. Kawawañgalen zet gawepupu keyañ penañañ penañ bein. ²⁰ Keyepmti an ñenañ mama mimi ke ma ke tati nâmkijpepemak beye beme mama mimi keyegak mti mambe. ²¹ Geñ mulup an tosañpiñ mulup mimi mamti nâmkijpepemak bewanan beme mama keyet nâmtemtem mimipiñ. Yañgut geñ mama ke katikpepeyelen setnañ sokbengaween katipewanik. ²² An ñenañ mulup an tosañpiñ manepeme Amobotnañañ kumtetiye beme egañ Amobotnañgalen an opepeñañpiñ beye. Enenogat Amobotnañañ yomañ katikpemnâge. Sepem kegogagak an ñen opepeñañpiñ name Amobotnañañ kumtetiye beme egañ Kilaisiyelen mulup an tegañ opepeñañnok beye. ²³ Kawawañañ in ilak tosa temañañ kwitimindage keyepmti amgalen nânâyet kandañañ wak bemti ku mambep in Kawawañ mâti zet kapi etañ nâwep. ²⁴ Kilaismagen notnne, an ñenañ mahañañ zigok tapmmamti nâmkijpeye egañ mama mimi keyegak tapmmamti Kawawañañ nâmkijpemti mambe.

Am awembiñ bemti mama ma awembiñ ku bemti mama keyañ zetnepiñ

²⁵ Âpme pi am awembiñ bembepiñ maip ekñengat yañkwesisi bewien keyet dopmañ gilik zesowap. Awembiñ bembepiñ maip ekñengat Amobotnañañ zet windenjañber zeye ñen ku mtaalap. Yañgut Amobotnañañ kemberiñ mnaeyepmti neñ zet penañ zeyap ke in ñep mimiyele. ²⁶ Kan pigogat nukñañ igagen penañ tasokbein keyepmti an ñenañ imbi wawatpiñ mamayelen zeme neñ nâma dolakñañ penañ bewe. ²⁷ Ma imbindimak manik beme imbi ke asekpesâgât ku nâwanik. Ma geñ gitak belak manik beme imbi wasâgât ku zewanik. ²⁸ Yañgut imbi wasât mbanik beme ke wapmane yom ku bewe ma imbi ñenañ an wapme keyañ yom ku bewe. Kegok ñewañgut kan pigogat nukñañ igagen penañ tasokbein keyepmti kegok ku mti mamayelen nâmti kegok zeyap.

²⁹ Kilaismagen notnne, zet pi zema nâit. Kan delañ zenze ilak bududuk bugan beingapmti an imbiñañmagañ Amobotnañgat mulup omba penañ mamambe yañgut nâme imbi ku wage nembon bewe. ³⁰ Ma si zemu zemu mamip ekñañ si kemberiñ ñenjanan bemti Kawawañgalen mulupgat omba penañ ku manâip ma am oloñen palen maip ekñen oloñerjin ñenjanan bemti Kawawañgalen mulupgat omba penañ ku manâip. Ma am milawat makwitip ekñañ milawat keyet nâme tatat katikñañ tabe nâmti keñin temañ keyet ku bewep. ³¹ Ma am aem kwaem mulup mamip ekñañ mânep mulupgat etañ nâme mobotnañ penañ beme ku mambep. Enenogat msat ma kululuñ kapi ilak sakwep delañ zesâpm.

³² Mneti in kwitnañ kwitnañ belakñañ keboñ timti mamti ñoktikñin temañ keyet bemti nâmtemtem palen mambepmagen zemti keyet zemâtâtindayap. Imbi wawatpiñ ekñañ

Amobotnangalen mulupgat yayanin omba penan tatindain eneyet ekjenmagen opepenan nen ku tazin. Egan Amobotnangalen mama mimi nãmtiknan min ke mãti mam. ³³ Yangut animbimagan sekgalen bandim keyet nãmtemtem mamã. Mti imbinanã nãmpeme dolaknan bembeyelen mulupman mamm. ³⁴ Kogok mti nõktiknan sambe makalanãzin. Åpme imbi apmepin ma imbi nembip ekjenan kenin ma sekjin Amobotnangat zapat sasãt manãip mti Kawawangalen mulupgat yayan omba penan mamip enenogat ekjenmagen opepenin nen ku tazin. Mme naman imbi awinmak ekjenan sekgalen bandim keyet nãmtemtem temanã mamip. Mti awinanã nãme dolaknan bembeyet mulup mamip. ³⁵ Neñ nuknan palejinan bemti ku zeyap yek. Neñ zet kapi in indamukulem mimiyelen nãmti diindoyap. Neñ in kwilekianã penan ma pembenan ke mimiyelen nãmindayap mti kenin ma sekjin melesin ondekme Amobotnangalen mebegalen nãmti zapat kapi diindoyap.

³⁶ Yangut imbinan an zapatnanmak awembijn sakwep ku bemti damun teepmanã tati welut beme ke pembenanã yek. Egelanã kegok milut beme yom milut. ³⁷ Yangut an nenanã imbi zapatnanã zempenenãyanãgut nãme eganã iknãngat seknãngalen tiknanã ke nep ekdamunã mimiyelen winde tasainã imbi zapatnanã ku wazin beme keyanã yom ku bein. ³⁸ Keyepm an nenanã imbi zapatnanã wazin beme ke nep bein ma eganã imbi zapatnanã ku wazin beme keyanã naman dolaknanã penanã bein.

³⁹ Imbi nen apmanã mambeen eganã apmanãmak tãtãnit tapme mamambe. Apmanã gakimengut bam an nen wasãt nãmti eganã eknãmãtãti an Kilais nãmkijpepenãnmak beme wabe. ⁴⁰ Imbi eganã ewe an nen wawapinã mambe egatgulak nãma dolaknanã bein. Ke nanãngat kenãngalãk zeyap yangut Kawawangalen Emetak Tenã keñnanã tazinã keyanã keñnã m elenã belejã beme zeyap.

8

Sonjom nopiomgat sãpe sãpe sasayet nsãti nãmãtãtati nimbep

¹ Åpme pi naman nopiomgat sãpe sãpe masaip keyet pigok zema nãit: Nin nãmkijpepemaãnanã nãnup nin sambe nãnãnã tatndain. Nãnã temanã an notnanã mme sekñ mobot mamipã yanãtin nin amã gogot mimindenup beme nin mukulem mimindemannã ekjenanã Ambotnanã weyanãti dolaknanã mãbãgalenã manãnup. ² Inmagen an nenanã nãme iknãngatã nãnãnanã omba bein beme eganã, “Neñ nep nãyanã,” zet zeinã keyanã mkawanã beinenã an ke Kawawangalenã nãnã penãnanã penã yanã ewe nep ku nãin. ³ An nenã eganã Kawawanã gogotã mampeinã beme Kawawanã ek ekti zeinã, “An keyanã nãnã penãnanã yanã nep nãin.”

⁴ Keyepmãti neñ zet nenãnanã nopiomgalenã sãpe sãpe meũ kuknanãgatã bembenanã niniyelenã kapigokã zesowap: Ninã nãnupã nopiom ke amnanã sãsanãnanã manãnanãpiã ma eknenã ke Kawawanã penã yek. Kawawanã kwewanã penã mamainã ke ninã nãnup. ⁵ Am notnanãnanã kawawanã notnanã penã kululuãenã ma msalenã talipã manzeip. Penã, ekjenãnanã amobotnanã sambe ma kawawanã sambe talipã manzeip. ⁶ Yangut ninã nãnuwenã Kawawanã ek ningalenã Bipmã ek kwewanã penã mamainã. Eganã kwitnanã kwitnanã sambe kapiã Amobotnanã melakwepã Zisasã Kilaisã ekmagesetgatnanã etanã mme sokbemãge ma eganã mme ninã iknãnanã manãnkijpepentiã ekmãkã manãnup.

⁷ Yangut zet penã yekã kapiã amã ilindinã ku nãmãtãlip. Amã notnanã sambeyanã nopiomgatã nãme mobotnanã penã beyeyepmã alakã pigogatã meũ keboñ ke nimã nãme nopiomgalenã meũ mambein. Eknenã keboñã keyetã nãmkijpepeninã tuwatã tuwatã ma ekjenãnanã kenjinã nãme meũ ke niyo beme amã yomtonã kogokã nãyo. ⁸ Kawawanãnanã tu meuyepmã nãmndemeã mobotnanã ku bewanup. Nopiomgalenã tu meũ kingabanupã keyepmã ku nãmbekambemã ndewe ma ke nimannã ku zemsesewatndewe.

⁹ Ma notnanã inã yanãnanã weyanã nãmãtãtiã manip inã nolineã nãmkijpepeninã tuwatã tuwatã tazinã eknenã keninã myunãgumeã yomã beweyetã eksewep. ¹⁰ Åpmeã geñã nãnãndiã ke tazinãnanã metã nopiomgalenã sesewatã mkaenã motiã egatã meũ bumbembenanã ke tãtnimaneã nodiã nenã nãmtemtemãnanãmanãnanã giktiã eganã tãtninãgatã nimbiã kogokã zemtiã nimeã yomã beweã keyetã geñã eksewanik. ¹¹ Enenogatã nodiã kapiyetã Kilaisianã egatã mtiã gakiyeã ekã nãmkijpepenãnanã tuwatã tuwatã ke gãlenã nãnã keyanã mme suknanã bemti meũ ke nimtiã nãmeã yomã bemeã walebe. ¹² Setã kegosetã inã nolineã nãmkijpepeninã tuwatã tuwatã waletindemtiã yomã miyo. Inã kegoã miyoã keyanã inã Kilaisã yomã msayoã bein. ¹³ Keyepmã notnã Kilaisã manãmkijpepenãnanã meũ nopiomgatã sãpe sãpeã bembenanã ke nimaã yomã besemã nãinã bemeã neñ meũ keboñ eweã ninipinã penãnanã mamambap. Enenogatã neñ ekã mmaã yomã ku mimiyelenã kogokã nãmtiã mbak.

9

An Zisasiyanã galenã zet zemkawanã bembeyelenã ombemtiã kumtetitijnãgalenã mama

¹ Zet zemkwala keyet butnañ ñen ewe kapi zesowap. Neñ kwitnañ kwitnañ keyañ ku naopemneneñañ. Neñ belak âlâgâlâk talap. Ma neñ Amobotnañ Zisas penañ ekban. Neñ Amobotnañgalen mulupmañ penañ ingat tunnguwinan mamti mban keyepmti in nâmkijpepemak bewien. Keyepm neñ Zisasiyet buñam zapatnañ zemkawañ bembe an ombemnakumtetitiñañ penañ talap. ² Am notnañ nâme mene neñ Kilaisiyelen buñam zapat zempalakñañ bembe an ku ombemnemti nakumtetitiñañ ku beyawañ in yaññ penañ sukwep nâmneip. Enenogat neñ Kilaisiyelen buñam zapat zempalakñañ bembe an ombemnemti nakumtetitiñañ mamti zapatnañ diindoma in Amobotnañ nâmkijpewien keyañ neñ an kwi keyet yaññ penañ msokbeye.

³ Âpme yaññañgat zet kuku mti nâgât Zisasiyelen buñam zapat zempalakñañ bembe an ombemnemti nakumtetitiñañ ku manzeip ekñen keyet zet dopmañ kapigok gilik zemindayap. ⁴ Nin inmagen mulup mamnupgâpm in tu meu ndandayelen ñep wekukuyelen yañgut nin ku mawekunup. ⁵ Amobotnañgat nembajañne notnañ ma meniñañ ma Sipas ekñenañ imbiñinemak zet zapat dolakñañ manzemelip. Keyepmti notnañ nin sepem kegok mimiyelele nâmbenek beme nin ñep kogok mbenek. ⁶ Kulekiyet neñmak Banabas nit betndañ mulup mti mânep keeset aikti meu kwitim niniyelen mamilup âpme ekñenañ in indapelañgunguyet manzeip? Ke set pembenañ yek.

⁷ Kasa kuku an ñenañ mulupmanen mamti ikñañgalen mânewañ tu meu ma kwitnañ kwitnañ sambe ke kwititiyañ mulup belakñañ ñen mti keeset mukulem ku matin. Ma an ñenañ mulup mip keyet penañ weme belak peme tatagalen ku maondein yek. Egañ meu penañ ñep bep ke akumti manin. Ma bo toñañ ekdamañ mme sememe kumti manin. ⁸ Pi an zet etañ ku zeyap; zet kapi zii zelen keyegak zemkawañ bembenañ tazin. ⁹ Mosesiyelen zii zelen zet ñen kapigok meluwañ mimiñañ tazin, “Bupaloyañ mulup mgemti kwan sinar nsât mme ku añañ mpewanik.” (*Zii Zet 25:4*) Âpme Kawawañ zet ke bupalo ekñengat etañ nâmti ku zeye. ¹⁰ Zet ke am ningat penañ zenzeñañ. An mulup mimonze onze mam ma an meu penañ maakumbein egelan meu penañ ke ilisakwep kalañti nimbalut ke nâmti mamilup. ¹¹ Âpme nin Kilaisiyet buñam zapat diindowen kan keyet nin mulup an mulup mimondeyelen zapat sakam keboñ mbenn. Nin mulup keboñ mmann Emetak Teñañ ingat keñinan topmañge keyepmti nin inmagengatnañ segalen mukulem mimiyelele omba penañ ndandayelen ku mawekunup. ¹² Mulup an notnañ inmagengatnañ segalen bandim titiyelen beme nin kegogagak segalen bandim titiyelen bein enenogat nin inmagen mulup yañbemti mbenn. Yañgut nin inmagengatnañ meu milawatgat ku wekuwenn. Mneti Kilaisiyelen zapat pembenañ bekekpewanekmagen zemti inmagen titiyelen zenzeñañ ke katikpewan. ¹³ Zelusalem mka temañgalen sesewat mka temanen an mulup mamip ekñenañ meu sesewat mka temañgalen matiniñ. Ma an sâpe sâpe sisagen mambuip ekñenañ keyetnañ meu butnañ niniyet zenzeñañ timti manip. In set ke ñep penañ nâip. ¹⁴ Âpme set keeset Amobotnañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zenze an nin zet zapat dolakñañ zemepman am ekñen keyañ tu meu aikndame niniyet nâmti zet ke diindoye.

¹⁵ Neñ set ke ku mamâlâp. Mti in sakam keyet katañ mnanayelen otnâmti meluwañ ku miyap yek. Nen betnañ mulupmañ mti maaikniyap keyet nâma mobotnañ mambein. Enenogat ingat tu meuyet indawekumindandayet nâma sakambukñañmak penañ mambein. ¹⁶ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ bembeyelen mulup ke zemkatikbemtî ilak nâgât belen bempepeñañ yangut neñ an buñam zapat dolakñañ diindondopiñ mma wakai Kawawañ sindem omba penañ nawe keyepm buñam zapat manzempalakñañ beyap keyet sek mmobot zet zema dolakñañ penañ ku besem. ¹⁷ Mulup ke nanañgat keñañgalak sokbemtî mbak ze maneti tosañ tiwak. Yañgut nanañgat keñañgalak mulup kapi ku tiwangañ pigok ñep zewi, Kilaisiyañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zenzeyelen zeneggeyepm manzeyap.

¹⁸ Kawawañgalen mulup mamipgat tosañ kapigok: neñ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañgalen mulup mmeti am mulup keyet tosañgat ku wekuwap. Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ manzeap keyet tosañ ñep titiyelenañgat keyet ku mawekuyap. Keñ oloñ nâyap keyañ tosannok bein keyet nâma pembenañ bein. ¹⁹ Neñ zet keboñ keyañ ku naopemneme talap keyañgat neñ an sambeyet kilambañinan gwidikti ekñengalen sisiliñ an beyap. Enenogat neñ keeset am sambe indatetima Kilais ñep nâmkijpepeyelen nâmti mamiyap ²⁰ Keyet yaññ neñ Zuda am ekñenmak mamti Zuda am ekñengalen mama mimi timti ekñenañ Kilais nâmkijpepeyelen mulupmañ mban. Zii zet keyet sisiliñ mulup mamip ekñenmak tusumti ekñengalen mama mimi keyet meti zii zetgat sisiliñ mulupnok mban. Mosesiyelen zii zet itnañ nâgât damañ ku mam keyañgat am keyet sisiliñ mulup mamip ekñenañ Kilais nâmkijpepeyelen

kegok mamiyap. ²¹ Neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penañ am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ ekŋen zemkawaŋ bembeyelen ekŋenmak mamti ekŋengalen mama mimi ke timti sepem ekŋen nemboŋ Zuda amgalen zii zepiŋ mamayap. Àpme kogok mama ekŋenaŋ Kilais nâmkînŋepeyelen mamiyap. Kapiyaŋ neŋ zii zet maanŋosoyap kogok ku bein enenogat Kilaisiyaŋ neŋ mama mamayelen mandinoinok mayap. ²² Àpme Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanen Kilaisiyet yaŋaŋ mandiiŋdoyawen am nâmkînŋepeŋin tuwat tuwat ekŋenaŋ kwilekiki nâme bekanaj am nâmkînŋepemagaŋ ku mimiyele bein ke neŋ belak mapeyap. Kogok mti neŋ mukulem mimindema weyaŋ nâmatâlip ma set kegok set neŋ am sambe yaŋaŋ yaŋaŋ maipnok ma mama ekŋenaŋ Zisas Kilaisiyet nâmkînŋepewep. ²³ Keyepm neŋ set ekŋen sambe ke mma am sambe msat kataŋ ekŋenaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penañ nâmti neŋ ma in sambeyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ pembraŋ sambe Kawawaŋaŋ am Kilaisiyelen buŋam zapatnaŋ manâmkînŋeip ningat zetik mimndaye ke titiyelen mamiyap.

²⁴ Àpme in pigok nâit, kanzowak mimi mundumen am sambe ekŋenaŋ ilinsakwep yaŋbemtî winde mambeip. Yaŋgut an ŋenaŋ winde bemti ŋenaŋ piliŋen ke kwati milawat ke matin. Àpme in kegogak kululuŋgalen milawat tazin ke tisât nâwep beme in winde bewewen an ŋenaŋ bemti makwazin kegok winde bewep. ²⁵ Am ekŋenaŋ msalen kanzowak msâti sesep mulup taŋoŋŋoŋepiŋ mti kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ ekseseŋaŋmak mti mamaip. Ekŋenaŋ msalengalen milawat sakwep waleletgalen keyet kegok mamip. Nin mama kanzizitgalen milawat kululuŋgalen kanzizit matazin keyet kegok mbanup. ²⁶ Nenn kegogak piliŋ bembenaŋ ke ektati keyet esemteŋ mawindem beyap. Neŋ nasamek belak tuŋgupman kilen kuma elepema mezin weyaŋti teŋ maeleyap. ²⁷ Neŋ am Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penañ manzemkawaŋ bemindanetiŋgut nenn zet ke ku mâti mbap beme walelet aikbap keyepm sekŋnaŋgalen tikŋaŋ igak igak ke mtotpemtî nen damuŋ mma etaŋ mamain.

10

Israël myuŋŋuŋŋurŋinaset ningat golaŋŋ titiŋaŋ

¹ Kilaismagen notnne, neŋ eweŋaŋ yeŋsokŋne ekŋenaŋ Moses mâti mama mimi mkwabien keyet zapatnaŋ mimindama nâit. Ekŋen ilindiŋ zanzayaŋ indautukekme meti nembu diliŋ zem metat kotat mme Kawawaŋaŋ atamtapme tuŋgupmaset walelepiŋ nembelen mepataŋ zewien. ² Àpme ekŋen am maŋge kwep Mosesiyaŋ ŋenaŋ bemindeme ekmak zanza mâbien ma nembu diliŋ zemtî metakotat mti katime tuŋgupmaset mebien. ³ Àpme ekŋenaŋ ilinsakwep tambu kataŋ Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ mme kululuŋŋegaŋnaŋ meu sepemaŋ kwep matotan ke nimbien. ⁴ Ma ekŋenaŋ Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ nanzaŋ kapilaŋ sepemaŋ igagen keyetnaŋ tu mme kwapme ekŋen ilindiŋ nimbien. Nanzaŋ kapilaŋ ke Kilais iŋŋaŋ nemboŋ. Egaŋ deset ma deset mebien ke ekŋengat winderiŋaŋŋat yaŋaŋ ŋotekŋaŋ penañ tapme mamamtemien. ⁵ Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe weyaŋindeyayaŋgut sambeyaŋ Kawawaŋaŋ nâŋge kogok ku mambiengapm egaŋ zemindeme msat zetik mimindendaŋ ku mebegalen zemtî notnaŋ indeme msat tuŋgupman amnaŋ ku maiwen gakiwien.

⁶ Ekŋenaŋ mama mimi bekanaj msâgât keŋin temaŋ wemindaye keyepm ekŋenmagen kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeye. Keyaŋ ningat golaŋ tin mneti nin kegogagak mbenekmagengaŋ. ⁷ Kawawaŋgalen zet Itnaŋaŋ papiaen meluwaŋ pigok mimiŋaŋaŋ tazin, "Am ekŋenaŋ nopiomgat kandaŋaŋ totati tu meu nimwianŋi silik kumti wendiwien." (*Kisim Bek 32:6; Makuku 25:1-3*)

Ekŋenmagen notnaŋaŋ nopiom sesewatpewien. Nin sepem kegogak ku mbanup. ⁸ Ekŋenmagen notnaŋaŋ kegok mme kasup kwep keyet Kawawaŋaŋ am sambe penañ (23 tausen) indawalege keyepm nin set kilen ekŋenaŋ mambienok ku mambanup. ⁹ Ekŋenaŋ Kawawaŋ m ekmeyepm Kawawaŋaŋ nombe zemindeme koti indime gakiwien. Kegogapm nin Amobotnaŋŋat m ek m ek mimiyele yom omba penañ ku mmobanup. Penañ, egaŋ dopmaŋ ekŋen gilik zemindayenok ndawe. ¹⁰ Àpme in Kawawaŋŋat kwileki ŋen ku tatndain zemtî kwelat zet ku dunduwep. Ekŋenmagen notnaŋaŋ kegok mme ensel am indome gakiyelenaj koti indome gakimâbien.

¹¹ Àpme msat kululuŋ asesekgalen kanaŋ bududuk tabame manupgapmti ekŋenmagen kwitnaŋ kwitnaŋ sokbeye ke ningat golaŋnok bein. Nin ekŋenaŋ mama mimi mgasik mbien kegok ke ku mne. ¹² Àpme an ŋenaŋ nâme egaŋ Amobotnaŋŋat nâmkînŋepeŋaŋ taziŋapm tetimaen katikŋaŋ benak nâin egaŋ weyaŋeksewe. Enenogat ek ŋep tetimaeme am itnaŋaŋ ekŋenaŋ yom mbienok mnaŋ. ¹³ Inmagen tetimaema masokbein sepem kegogagak am sambe masokbemindain. Àpme Kawawaŋaŋ zemkatik bembenaŋ

mamâzin keyepm egañ peme tetimaemaeyañ ingalen winderñan anjosomti ku masokbein. Yanjut tetimaemaeyañ inmage masokbein beme Kawawañan indamukulem mimiyelen setnañ ñep weyañme in katik bem tapme tetimaemae keyañ ñep ku mamtoindein.

¹⁴ Keyepmti Kilaismagen notnne penañ, in nopiom masesewatindep ke bamkumpemti kunjzujit. ¹⁵ In zet opeem nânâyelen nânâjin tazin keyepmti zet kapi zema ilin opeemti nâseip. ¹⁶ Okowen wain mannup kan keyet nin Kilaisiyet sipmañ ningalen yomgat mti mulage ke otnâmti nin keyet Kawawañgat wisikñ manzenup. Âpme nin wain mannuwen kan keyet nin am sambe Kilaisiyañ ekñengat yominanğapm sipmañ mulage ekñengat bulinan tusunup kegoğ masokbein. Âpme nin nupmamañ mutumti mannuwen kan keyet nin Kilaisiyañ gakimti sekñan ningalen yomgat dopmañ ndaye kan keyet maotnânup. Nin kogok mti am sambe Kilaisiyañ ekñengapmti sekñan talasiye ekñen keyet bulinan tusunup kegoğ masokbein. ¹⁷ Keyepmti nupmamañ kwepnok âpme nin sambeyañ nupmamañ ikrñan kwep ke mannup. Âpme nin nupmamañ nsakwep mannuwen keyañ nin butnañ sambenok keyañ ondekti sek kwepnok benup kegoğ masokbein.

¹⁸ Âpme ñen pigok zema nâit, Zuda am sambe kwi ñenañ sâpe sâpe meu sisak dukñan bumbuañ manip ekñenañ ilinsakwep sisak keyelen Kawawañ masesewatsaip. ¹⁹ Neñ zet notnañ zemkwala keyet in nâmkilen bemti nâgât egañ nopiomgat sâpe sâpe meu sasañan keyet nâme sâpe sâpe penañ bein ma nopiomgat nâme Kawawañ penañ bein. Kegoğ ke yek. ²⁰ Yanjut neñ neman guluk gilik tazeyap ke am Kilaisiyet ku manâmkinpeip ekñenañ nopiomgat sâpe sâpe mambumsaip ke wa Kawawañgat yek. We bekanañ masesewatpeip bein. Kok keyepm neñ in we bekananmak tususuyelen ku nembeingapmti ekñen eksemindendepiñ. ²¹ In Amobotnañgalen okowen wain nti naman dembusek kwep keyañak we bekananğalen windeyete tazemopenik keyañ pembenañ yek. Ma in nupmamañ Amobotnañan ikrñanğat sekñan otnâmti naniyelen ningat ndaye ke nti naman dembusek kwep keyañak we bekananğat songom sasañan ke ñep ku niniyelen. ²² Nin kogok mmann Amobotnañan ningat keñ kuku mti ñenzinziñ penañ mbe. Nin nâmann nin windermak beinañgat egalen musuwewet ke nin ñep ku sebempeyeyelen penañ.

Ilinanğat etañ otnânâ keyañ pembenañ yek

²³ Am notnañ, “Kwitnañ kwitnañ sambe kapi ñep mimiyelen,” kegoğ tazeip yanjut kwitnañ kwitnañ ke mma ñep ku napmukulem mbe. Kwitnañ kwitnañ sambe tapmez in keyañ nâmkinpeepen katikñan bemti mamayelen setnañ ku kabemndawe. ²⁴ Am nâmkinpepemak ñenañ kwitnañ kwitnañ ikrñan mukulem mimiyelen etañ ku mbe egañ naman am notnañ indamukulem mimiyelen keeset mbe.

²⁵ In songom kwitisât omkwiti kwitim mundumanen meti songom ke nopiom sâpe sâpe sasañan keyet yanğwesisiñ ñep kwitiwep. ²⁶ Enenogat Kawawañgalen Zet Itnañan kapigoğ zenzenañ,

“Msat ma kwitnañ kwitnañ sambe msat palen tazin ke Amobotnañgalen etañ.” (Sam 24:1)

²⁷ Am Kilais in nâmkinpein ñenañ tu meu weyañbemti indazemtetime keñinan mobogalen indembeme ñepgat ekñengalen mkaen mowebe. Mowepme ekñenañ tu meu indame nâmtetem mti nopiomgat sâpe sâpe bumbu mundumananğatnañ kwitiyo zemti ku indayanğwesiwep. Belak nimbep. ²⁸ Yanjut in nsâgât tapmme an ñenañ pigok diindowe, “Songo kapi nopiomgalen sesewat mkaenganan.” Zeme nâmti in ke ku nimbep. An zet zemkawañ bemindawe egat otnâmti meu ke ku nimbep mneti ñoktikñinañ nâmnukñan mbepgat. ²⁹ Wa in nâme bekanan beingapm ku nimbep kogok ku zeyap yek. An ñen keyañ nâme bekanan bein egat mti ku nimbep. Yanjut an ñenañ kapigoğ mene zein, “Neñ kwitnañ kwitnañ keñnan nâma ñep mimiyelen bein beme an ñenañ nâme bekanan bein beme keyepm egañ neñ ñep ku zemkulumneneyelen. ³⁰ Neñ Kawawañgat wisikñ zemti niyap beme an belakñan ñenañ, ‘Geñ an bekanan,’ ke ñep ku zenak. Enenogat neñ kwitnañ kwitnañ sambe msat palen tazin ke Kawawañgalen etañ nâyap.”

³¹ Notnañ kogok zewien mene mme neñ kapigoğ zesowap, in tu meu nimbep ma kwitnañ kwitnañ sambe mbep ke in mme Kawawañgat kwitnañ m onzempeyete nâmti mbep. ³² In kwileki ñen mme Zuda am ma am Zuda manğeen ku sokbemberañ ma Kilaisiyelen am nâmkinpepeinmak ñen setnañ bekekme Kawawañ zetnañ ku mabeyete eksewep. ³³ In neñ mamiyapnok mamambep. Neñ kwitnañ kwitnañ sambe mamiyap ke mma amnañ oloñen mimiyelen nâmti mamiyap. Nananğat pembenanğat etañ ku mamiyap. Neñ kegoğak am sambeyete pembenaninğat nâmti mma am sambe Kilaisiyañ anğalanğindendeyete nâmti mamiyap.

11

¹ Neñ Kilaisiyelen set kaisasat ekti māti mayap. Âpme in kegogak nâlen set kaisasat ke ekti namât mambep.

Silik dundundu mimiyelen zemâtâtât

² In Zuda am ekñengalen mama mimi māti mamayet neñ zemâtâban keyet katan mamaip keyepmti ingat nâma dolakñaj penaj beme olojen miyap.

³ Âpme pi naman Zuda am ekñengalen mama mimi ñengat zet kapigok zema nâit. Angat yanaj Kilaismagengatñaj kozin. Âpme imbi kogogak egat yanaj anmagengatñaj kozin. Âpme Kilaisiyet yanaj Kawawañmagengatñaj kozin. ⁴ An ñenaj bunduj ñokñanen munduj tati dapmelange tunjuwinan dunduwe ma Kawawañgalen zet zapat dolakñaj zewe beme egaj Kilais sakambuk sawe. ⁵ Ma imbi ñenaj sangum ñokñan ambululupij tati dunduwe ma Kawawañgalen zet zapat dolakñaj dapmelange tunjuwinan zemkawan bewe beme egaj apmaj sakambuk sawe.* Kogok min beme egaj imbi ñokñan pilik pilik kwanzetpepejan nemboñ bein.† ⁶ Keyepmti imbi ñen sâk ambululupij mame ñok sinaj antim pewep. Ma egaj keyet sakam mti ñok sinaj antitipij mbe beme ek sâgaj ñokñaj ambulut be. ⁷ An in ñokñin ondedagen sumumuñij enenogat inimagesetgatñaj ñep Kawawañgat sakaman ma kwitñaj mamsokbein. Ma imbi inimagesetgatñaj ñep angat kwitñaj mamsokbein. ⁸ Neñ kegok zeyap enenogat Kawawañaj an kukñajgat mti anmagengatñaj imbi mge. Imbimagengatñan an ku mge. ⁹ Kawawañaj an imbiyepmti ku mimiñaj. Egaj imbi angapmti mimiñaj. ¹⁰ Keyepmti imbi apmajgat eksempeinan ondedagen sangumaj ñokñaj ambuluti mamezin enenogat ensel ekñenaj taekgip. ¹¹ Yanjut am Kilais nâmkijpemtii maiwan imbiyan apmajgat mukuleman bein ma anaj kogogak imbiñajgat mukuleman bein. ¹² Kawawañaj imbi kukñajgat anmagengatñaj mge keyepmti naman alak imbiyan an mammsokbeip. Kogok keyanjut eget ma kwitñaj kwitñaj sambe Kawawañmagengatñaj sokbewien.

¹³ In nâmkijpepejinmak, ilinak weyaj nâmatâlit. Inmagengatñaj imbiyan dapmelange tunjuwinanen Kawawañgat dundusât nâwe beme egaj ñokñaj sâk ambululupij mbe beme keyaj pembenaj yek. Imbi in ñokñin ambulubep. ¹⁴ Kogok keyepm in kapi ekme penaj bein enenogat kwitñaj kwitñaj setñaj talip in nâip. Ñen pigok egip an ñenaj ñokñaj sinaj teepmaj peme tozin beme ke sakam bukñajmak. ¹⁵ Yanjut imbi ñenaj ñoksinañ peme teepmaj tozin beme nin nâmann keyaj mme sepemanj dolakñaj bein. Enenogat ke Kawawañaj ikñaj imbiyan ñoksinañ teepmaj kogok toti kwatan tapme mamayet nâmti beye. ¹⁶ Am ñenaj zet kapiyet nâme ñep ku beme mdândâsât setñaj zulutbe beme kapigok nâmbep. Set kapi Kawawañgalen dapmelange sambe nin māti mamnup.

Amobotnañaj tu meu ndandanañ

¹⁷ Âpme neñ tambuñalem zigok niniyelen ke zemzikat indasowap. Neñ in set mamip keyet zemesewatindendeyelen yek. Enenogat set in alak kapi tapmip kapiyan indamukuleman mme Amobotñaj Kilais nâmkatik bempemti zetñaj gawepumti yek. Keyaj naman mme in Amobotñaj nâmkatik bemti zetñaj gawepupuyelen mme naman bakñaj betobep. ¹⁸ Kukñajgat neñ pigok zesowap. Neñ zet pigok nâwan in tambuñalemgat ke ondaktijgut tunjuwinangatñaj am notnañaj zet mopmtot mti kalalaj mawen. Am notñaj zapat kegok mnawien ke naman nâma bugan penaj penajnok beye. ¹⁹ Yanjut inmagengatñaj manje denenaj set pembenaset kwitñaj kwitñaj tapmip ke ñep ekmâtâtâtgalen ke kapigok, ekñenaj manje temaj katikindemti kalantj sokbemkawan bembeyelen mamip. ²⁰ In ondekti tambuñalem nsât koti tu meu bumti koti nolineneyet zikat gatnan mti tatnip. Kegok ke in tapmip. ²¹ In sambeyaj meunjen timkoti nolineneyet damuj tatapij sakwep manip. Neñaj igak kambak balaj mmepep neñaj meuyet mamimti melip ma notnañaj wain omba penaj nimti kenj kilen mamip. ²² In tu meu etaj nsât nâmti ilinañgat mkanjan manimambep enenogat in Kawawañgalen dapmelange ondegiiwen in ku maeksemindeip ma am bekopsat ekñen sakambuk maindaip. Neñ keyepmti ingat zigok zenzeyelen ke ku nâmatâlap. Keyepmti neñ keyet olojen ñep ku mimiyelen.

²³ Neñ zet kapigok Amobotnañmagen tiwanen ke in zemâtâtindama delaj zeye. Tambuyet Amobotñaj Zisas Zudasianj Zuda am ekñengalen an neñaj ekñenmagen zemkuye kan keyet Amobotnañaj nupmamanj mti ²⁴ keyet Kawawañgat wisikj zemutumti zeye, “Nupmaman kapi nanangat sekñnok ingat yomin katikpepeyelen indawap. Nimbep

* 11:5: Ke Zuda am ekñengalen set kegok matazin. † 11:5: Imbi set kilen inda aikti ñokñin makwanzetindeip ke Zuda am ekñengalen set kegok matazin.

kataŋ nâgât otnâpeŋ mamambep.”²⁵ Meu nime delaŋ zeme wain okop sakam kegagak mtati pigok zeye, “Wain kapi nanaŋgat sipmnok. Tâtâ Alakŋaŋ sipmnaŋ miap. Nimbep kataŋ nâgât otnâpeŋ mamambep.”²⁶ Kok keyepm in nupmanaŋ ma wain kapi manimambep kataŋ Amobotnaŋgat gakikiŋaŋgat zapatnaŋ zemkawaŋ bepeŋ manepeme iŋkaŋ kobe.

²⁷ Keyepmti an ŋenaŋ set pembenaj ku mâti nupmanaŋ ma wain nti keeset egaŋ Amobotnaŋgalen sip sesumbaŋaŋ ku eksempepapatmi yom mip. ²⁸ Keyepmti am ŋen nupmanaŋ ma wain nsâpmti iŋkaŋgat keŋaŋgat yaŋaŋ nâmâtâti nimbe. ²⁹ ŋen egaŋ Amobotnaŋgat sekŋaŋ keyet yaŋaŋ ku nâmâtâti nupmanaŋ ma wain nimbe beme Amobotnaŋaŋ zemkuwe. ³⁰ In notnaŋ set pembenaj ku mâti Amobotnaŋgalen tu meu manipapatmi zawat suksuk ma sek sindem matip ma notnaŋ gakiwien. ³¹ Yaŋgut nnaŋgat yaŋaŋ ekmâtâti nimbanup beme Amobotnaŋaŋ ku zemndowe. ³² Yaŋgut Amobotnaŋaŋ yaŋaŋ msokbemi manndamusuwezin kogok mme egaŋ am Kilais ku nâmkiŋpeip ekŋen nsakwep ku zemdelaŋ zemndowe.

³³ Keyepmti Kilaismagen notnne, in nupmanaŋ ma wain nsâti am sambe ilinsakwep ondekme delaŋ zemeŋgut yaŋbemi manimambep. ³⁴ ŋenaŋ meuŋaŋgat penaŋ mbe beme egaŋ meuŋaŋ mkaŋaŋaŋ nimtiŋgut bam kobe. Mneti ondedak ke myuŋgunepeme Kawawaŋaŋ zemkuwe.

Zet notnaŋ notnaŋ ke nen kotiŋgut zemâtâtindawap.

12

Emetak Teŋaŋ taolet yaŋaŋ yaŋaŋ mulupmaŋgat manndain

¹ Kilaismagen notnne, neŋ Emetak Teŋaŋ mulupmaŋ am nâmkiŋpepeŋinmak ekŋengat mamaŋinan zigok mamam yaŋkwesisi keyelen dopmaŋ gilik zesowap. Neŋ in kapi weyaŋti nâmâtâtâgalen nâyaŋ. ² Ilin nâmtalip in itnaŋaŋ tambusosop keŋaŋ mambienen nopiom yaŋaŋ yaŋaŋ mamaŋinpiŋ pedondom indanti masesewatindemtemien. ³ Keyepm neŋ nembetnaŋ pigok diindosowap: An ŋen ek Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ keŋaŋ m eler belej beme egaŋ pigok ku zenak, “Zisas geŋ zemtalat geyap.” Ma ŋen Emetak Teŋaŋ keŋaŋ ku m eler belej beme egaŋ pigok ku zenak, “Zisas ek Amobotnaŋ.”

⁴ Emetak Teŋaŋ taolet yaŋaŋ yaŋaŋ am nâmkiŋpepeŋinmak sambe ke mulupmaŋgat winde indame mamip. Yaŋgut Emetak Teŋ iŋkaŋ kwep keyaŋak am nâmkiŋpepeŋinmak taolet sambe ke maindain. ⁵ Amobotnaŋgalen mulup kwep kwep am nâmkiŋpepeŋinmak sambeyaŋ mimiyelen maindain. Yaŋgut Amobotnaŋ iŋkaŋ kwep keyaŋak iŋkaŋgalen am sambe mukulem mimiyelen mulup ke maindain. ⁶ Ma Kawawaŋaŋ mulup mimiyelen am nâmkiŋpepeŋinmak kwep kwep winde sepem igak igak maindain. Yaŋgut Kawawaŋaŋ iŋkaŋ kwep keyaŋak iŋkaŋgalen am sambe mulup mimiyet winde maindain.

⁷ Emetak Teŋaŋ am nâmkiŋpepeŋinmak taolet sakam iŋkaŋ iŋkaŋ maindainen keyaŋ msokbeinen Emetak Teŋaŋ am ŋeniyet tuŋguwinan mulupmaŋ penaŋ tapm. Kogok mi-mindainen am sambeyaŋ mukulem titiyet nâmti mamam. ⁸ Emetak Teŋaŋ nânâ dolakŋaŋ nânâyelen taolet same egaŋ am Kawawaŋaŋ mama mamayelen nâmtikŋaŋ mam ke manzemkawaŋ bemindain. Emetak Teŋ iŋkaŋ kwep keyaŋak am nâmkiŋpepeŋinmak taolet sambe ke maindain. ⁹ ŋen Emetak Teŋ iŋkaŋ kwep keyaŋak taolet mpeme Kilaismagen nâmkiŋpepeŋaŋ kaliŋaŋ penaŋ tatagalen masain. Ma ŋen ek Emetak Teŋ iŋkaŋ kwep keyaŋak am zawat mme alik bembeyelen taolet masain. ¹⁰ Ma ŋen Emetak Teŋ iŋkaŋ menok notnaŋ mimiyet taolet masain. Ma ŋen ek Emetak Teŋaŋ buŋam zapat same timti dapmelange ondedaŋinaŋ mandindon. Ma ŋen ek taolet mpeme winde ke Kawawaŋmagatnaŋ makozin ma we bekanajmagatnaŋ ke maekmâtâzin. Ma ŋen taolet zet mamaŋamaŋset zemkawaŋ bembeyet masain ma ŋen ek taolet zet mamaŋamaŋset zeme nâmti am zelinaset gilik zemindandayet masain. ¹¹ Emetak Teŋ iŋkaŋ kwep keyaŋak taolet sambe kapi mulup sambeyet winde am kwep kwep maindain. Mti Emetak Teŋ iŋkaŋgat keŋaŋgatnaŋ am nâmkiŋpepeŋinmak sambe taolet sepem iŋkaŋ iŋkaŋ makalaŋ kumti indain.

Sekŋ butnaŋ butnaŋ ekŋen muluwin iŋkaŋ iŋkaŋ yaŋgut sek ek kwewetaŋ

¹² Am nin sekŋ kwewetaŋ yaŋgut sekŋ butnaŋ butnaŋ ekŋen sambeyaŋ muluwin iŋkaŋ iŋkaŋ penaŋ mamiwaŋgut ekŋen keyaŋ ondekmi sek kwepapat mulup mamip. Kilaismagen sepem kebonjak tazin. Nin am sambeyaŋgut mange kwep benup ma mange ke Kilaisiyelen sekŋaŋ. ¹³ Notnaŋ nin Zuda am ma notnaŋ Zuda mangeen ku sokbemberaŋ ma notnaŋ sisiliŋ kuku an etaŋ ma notnaŋ lala bubuk etaŋ mamayet Emetak Teŋ kwep keyaŋ nin sambe sek kwep kegak mamayet temakwep ondekndeye.

¹⁴ Âpme sekŋ iŋkaŋ ke butnaŋ kwep etaŋ yek; sambe penaŋ. ¹⁵ Keyepmti setnaŋ kapigok ŋep ku zenzeyelen, “Neŋ bet yek keyepmti neŋ sekmagen etimti nanak etaŋ

mepmamambap,” kekok nep ku zenak. ¹⁶ Ma wagan kapigok nep ku zenzeyelen, “Nep zikat yek keyepmti nep sekmagen etimti nenak etaj mepmamambap,” kekok nep ku zenak. ¹⁷ Seknraj zikat etaj bemâdak ze zigoset zet nânak? Ma wak etaj tamâtnak ze zigoset kambe sesik nânak? ¹⁸ Sekn iknraj tazin kapigok Kawawanraj iknrajgat kenrajgalak butnraj butnraj iknraj nânge nogak beye. ¹⁹ Sekn butnraj sambe sepemraj kwewetraj ze sekn kapiyet sekn ku zewanek. ²⁰ Sek iknraj tazin kapigok butnraj sambe yanjut sekn penraj kwep.

²¹ Âpme zikalraj betgat pigok nep ku zenak, “Nep gepinj nep mambap.” Ma noknraj setn zutgat pigok nep ku zenak, “Nep itpinj nep mambap.” ²² Kogogapm sekn butnraj notnraj nâmindema winderinpinj mambeip; ekjenpinj beme seknraj dolaknraj penraj ku tadak. ²³ Nin sekn butnraj nâmindemann tototnraj mambein ekjen indikdamuj dolaknraj mamnup ma notnraj sakambuknrajmak maanjalajindenup. ²⁴ Sekn butnraj notnraj sakamraj pembenraj ekjenraj sosok matamâlip. Kawawanraj sekn mmeti sek butnraj notnraj tototnraj yanjut mulup temaj indaye. ²⁵ Ke sekn butnraj ekjenraj epeemti kiler mekokopin sisilinj mulup sakam kwep penraj mimiyet nâmti kekok mge. ²⁶ Keyepmti sekn butnraj kemak nenraj sindem nâme sekn sambe ekjen sindem mambein etaj. Ma nenraj zemsesewatpeme ekjen sambe ekjenraj kemak olojen mammâlip.

²⁷ Inmagen kekok bein. In sambeyaj temakwep Kilaisiyet seknraj beip. Ma in kwep kwewaj sek keyet butnraj butnraj bep. ²⁸ Kawawan egan amjene nâmkinjpepemak manje ninmagen am kapigok taolet mimindamti indem mege.

Nenraj an ombemindemti bunjam zapat zemkawanj bembeyelen indeye,
keyetnan golaraj zenze an,
keyetnan am zikat indanda,
keyetnan am menok mimiyelen,
ma am zawat sek sindemak weyanjindendeyelen,
keyetnan am mukulem mimi
ma am damuj
ma zet mamanamaj iknraj iknraj zenzeyet am indaye.

²⁹ Kawawanraj am sambe ombemindemti bunjam zapat zemkawanj bembeyelen an etaj taolet ku indaye. Ma am sambe golaraj zenze an bembeyet taolet ku indaye. Ma am sambe an zikat indandayelen taolet etaj ku indaye. Ma am sambe menok yanraj yanraj mimiyelen taolet etaj ku indaye. ³⁰ Ma am sambe zawat sek sindemak weyanjindendeyelen taolet ku indaye. Ma an zet mamanamaset zenze keyelen taolet etaj ku indaye. Ma am zelinaset zenguluk gilik mimiyelen taolet an etaj ku indaye.

³¹ Yanjut nep in Emetak Tenmagengatnraj taolet mobotnraj ke indandayelen omba penraj indembewe. Keyaj indamukulem mme mulup dolak dolaknraj dapmelangeyet tunjuwinan nep mimiyelen. Kegogapm nep set pembenraj nen kapigok zikat indasowap.

13

Am nâmkinjpepenjmagalen gogot

¹ Âpme nep taolet nen zet mamanamaj zenzeyet nanañaj ma ensel ekjengalen zet nep zeyap yanjut am njengat gogot ku miap beme nep belo ma gwesim nembonj kwisakñ yanepinj nembra isikñanraj kunak kebonj. ² Ma nep Kawawanjalen bunjam zapat timti dapmelange ondedagenjan diindowak ma nep Kawawanraj kwitnraj kwitnraj bam mme sokbembeyelen enzilim tazin ke nâwak, ma nep am Kawawanraj mama mamayelen nâmtikñaj mam ke nep manzemkawanj bemindama delanj penak ma nâmkinjpepe kalinraj name Kawawanj dundum sama winde name kalanj zempema piyetnraj kainde medak yanjut nep am njengat gogot ku mimindawak beme nep belakñaj penraj beap. ³ Âpme nep milawatn kalop bemti am tototnraj ekjen indawak ma sekn Kawawanjalen Zet Zapat Dolakñaj Penanjgopm ketalasimindama kumti buwiek yanjut am njengat gogot ku mbak beme nep belakñaj penraj beap.

⁴ Am kenjanen gogolaj misik tazin ekjenraj sindem indame dopmaj ku mutumindaip ma sindem indame keyet peme weme dopmaj pembenraj mamimindaip, ma eyak ku mamip ma ilinrajgat mamponganin ku kumti kwilin ku mamwalip. ⁵ Ekjenraj am nolinetey seknrajak ku mamin indaip; ekjengat nâme mobotnraj mambeip. Ma ilinrajgat etaj nâme ku mamolip ma njenzinij sakwep ku mamip ma myungum indame keyet nâmbekambembe teepmaj ku mamm maip. ⁶ Am gogolinmagaj bekananraj palakñaj bemepepe keyet nâme pembenraj ku mambein yanjut ekjenraj mama mimi dolakñanraj palakñaj bemebeyet nâme pembenraj mambein. ⁷ Ekjenraj nukñaj sepem iknraj iknraj ke nâme betetnraj beme mapuip, ma am nen ekti ekjengat ku manâmbemindeip. Ekjenraj

am notnañan mamañin gilik zeme pembenanen kokogat webepeñ mamaip. Nukñañ sambe sokbemindame ekñañan katikñañan bempti matalip.

⁸ Gogot ke delañ zenzeñepiñ. Âpme Emetak Teñgalen taolet golañ zenze an kapi delañ zenzeñañmak ma Emetak Teñgalen taolet zet mamananaset zenze kapi kegogak delañ zenzeñañmak. Ma Emetak Teñgalen taoletñañ kwitñañ kwitñañ yañan nâmâtâtât kapi kegogak delañ zenzeñañmak. ⁹ Enenogat alak pigogat Kawawañgalen mama butñañ etañ nâmti ke dapmelañge ondedakñinan buñam zapat butñañ etañ ke mandîndonuwañ ¹⁰ bamgat Zisasiyañ ikañan kopmegulak taolet ekñañ kapi delañ zeme nin kwitñañ kwitñañgat yañan nâmâtâbanup enenogat Kawawañ ikañanmak tapmann kegok sokbewe.

¹¹ Neñ nempa isikñañ mambanen zet ma mamañ ma otnânân nempa isisigañ mamip keyet katañ otnâmti mamtteman. Yañgut maneti an temañ bewan kan keyet nempa ekañgalen nânâ ke pema temege. ¹² Alak pigogak Kawawañgalen yañan isikñañ bugan nâmâtâtnup yañgut bamgat Zisasmak sokñañ tati zikalañ dopmañ ek dopmañ ek mbanup. Alak kapiyet Kawawañgat yañan butñañ butñañ etañ maeknâmâtâtnup yañ kan keyet egat yañan nâmâtâpmann delañ zewe. Kawawañan nâgât yañan nâme delañ manzein sepem keboñ neñ egat yañan eknâm mman delañ zemâpbe.

¹³ Alak pigogak mama mimi kapigok wem ndame tapmanup; Nâmkiñpepemak mama ma Zisasiyet kokotñañgat webemti mama ma gogot mti mama. Ekñañ tuk kegogañ talip, yañgut ekñañ kemagangatnañ gogot palen mama keyañ egat zut ke sebemidtemti dolakñañ penañ bein.

14

Emetak Teñgalen taolet kapiyañ ñeñañ penañ bein

¹ Kogogapm in am sambe gogot mimidewep. Mti Emetak Teñmagangatnañ taolet kapi titiyelen keñinan omba indembewe: Kawawañmagangatnañ buñam zet timti dapmelañge ondedagen diindondo mulup ke nâme mobotñañ bewe. ² Am ñeñañ zet mamananaset manzein egañ amgat yek; Kawawañgat etañ manzein ma keyañ ek etañ mamukulem mpein. Egañ Emetak Teñan zet ke zenzeyet keñañ m elen belen mpeme manzein mme am ekñañan yañan ku manâmâtâlip. ³ Keyañgut am ñeñañ Kawawañgalen buñam zapat manzemkawañ bein egañ am zet ke diindome keyañ nâmkiñpepeñin bandim mamindein ma mamañin gwatñañ mamin ma keñin mamkiñmañ bein. ⁴ Zet mamananaset manzein egañ ikañanget keñañ mambutein yañgut Kawawañgalen buñam zapat manzein egañ am nâmkiñpepeñinmak mawatnañ mam indein.

⁵ In zet mamananaset zeme neñ ingat nâma ñep penañ bein, yañgut naman Kawawañgalen zet zapat zemkawañ bembeyelen an beme neñ keboñ keyet nâma pembenañ penañ mambein. Kawawañgalen zet zapat manzemkawañ bein egañ am zet mamananaset manzeip ekñañ bugan silim indem talip. Yañgut ekñañan zet mamananaset zem meti keyet yañan am nâmkiñpepemak zemâtâtindandayelen an ñen tazin beme dapmelañge ekñañmagen mukulem ñep omba penañ sokbenak.

⁶ Kilaismagen notnne, neñ inmagen koti zet mamananaset zewak beme nâlen zet mamananañ keyañ in zigok indamukulem mindenak? Inmagen kopmambak mene ze Kawawañmagangatnañ nânâ zet katnañ mzikat nayeen ke ma Kawawañgalen nânâ dolak dolakñañ ma Kawawañgalen buñam zapat zemkawañ bemindawak ma Kawawañ nâmkiñpemmamayelen zemâtâtât notnañ in kot zemzikat indandayelen keboñ timti kobak. ⁷ Gwasim ma gita kulele belak etañ kuma kwitñañ kuwañgut silik ñandañan ku mâti kun beme amnañ yañan ñep ku nâmâtâtâgalen. ⁸ Ma lumun ondedagat makumbuiwen katnañ ku kumbuyo beme kwilekiyet takup ke ñep ku nâmbek. ⁹ Ma in kegogak zet mamananaset belak kwisak etañ takume notnañ ekñañan zigoset zet keyet yañan nâmâtâbe. E to zeme met penañepiñ mambein. ¹⁰ Msat sambe katañ zet sepemañ ikañan ikañan penañ wemezin yañgut zet zeip ke am mañge keyelenañ ñep yañan zigogat tazeip ke nâyo. ¹¹ Yañgut neñ zet ke ku weyañ nâmâtâbap beme zet toñañ egañ nâgât nâme kopa penañ bewak ma neñ kegogak egat nâma kopa benak. ¹² Âpme inmagen sakam kegogak tazin. Emetak Teñgalen taolet inmagen sokbembeyelen manzeip e ñep, yañgut in taolet ke timti am nâmkiñpepemak indamukulem mimiyyet windenañ mbep.

¹³ Keyepm zet mamananaset animbi zet diindosât mbanik beme Amobotnañ dundum samane zedi ke gilik zenze winde game timtati zemti gilik zemindawanik. ¹⁴ Neñ zet mamananaset ondedagen dundusât nâmti dunduyap beme nanañgat keññ ma sekñ mme pâpâyelen talayañgut yañan zigogat miak ke ñoktikñañan penañ ku alalep. ¹⁵ Keyepmti zigok ñep mimiyyelen? Zet mamananaset ondedagen dunduyap beme keyet yañan ñoktikñañan sokbeme gilik zemindayap. Mme silik ñen zet mamananaset ondedagen kuyap beme keyet yañan ñoktikñañan sokbeme gilik zemindayap. ¹⁶ Ma geñ ondedagen

kenjan zet mamananaset Amobotnangat zemsesewatpemane, am ekjenan gâlen zet yanjan ku nâip beme ekjenan jigose gamukulem mti keyet, “Ke penan,” zewiek? ¹⁷ Geñ dundundunan Kawawan zem olim pesât mene mti zet mamananaset dundunak yangut yanjan ku gilik zenak keyan nodi ku mukulem mip.

¹⁸ Neñ in bugan sebemandemti zet mamananaset zet mamananan omba penan manzeyap keyepmti Kawawangat wisikñ zemti mandundusayap. ¹⁹ Yangut neñ dapmelanje ondedagen zet nâm taliwen Kawawangalen bujam zapat pemkwepman zema nâme tuluj telanj bembeyelen zelinan zema nâyo keyan pembenan. Yangut zet mamananaset zemane amnan yanjan ku nâme teepman zemti mandam mama ke pembenan penan yek.

²⁰ Kilaismagen notnne, zet zemkwalâ keyet yanjan eknâmâtât mimiyelen ñoktikñinan okak ekjengalen sepep ku bewe. Bekanan mimi ekjenmagensetgut okak maipnok mam-bep, yangut kwitnan kwitnan eknâmâtât mimiyelengut ñoktikñinan an temanj ekjengalen katañ bewe. ²¹ Zii zelen zet ñen kapigok kumpepenan matazin. Amobotnanan zain, “Neñ am mamananan ma zelin igak ñen zemindema ekjenan koti nenangalen am mangemagen kobewen nâlen ñenzinngalen pilinñok keyanngat nâlen amnan ekjenan kenjin kaliñan bewe mme yomengatnan gilik zem kwakwagalen ku nâmbep.”

(Aizaya 28:11-12; Zii Zet 28:49-50)

²² Am zelin mamanananmak kobien ke am Kawawangalen zet ku nâmkijpewien ekjengat pilinñok nâmindeme kokotnan yangut ke nâmkijpewiak am ekjengat zapat ku beye. Âpme naman Kawawangalen bujam zapat zemkawan bembeyelan keyan am nâmkijpepenmak ekjenmageset pembenan masokbein enenogat keyan kenjin mbutemti mamanan mgwatnan mamn.

²³ Kogogapmti am nâmkijpepemak sambeyan ondek tati zet mamananaset tazeme am nâmkijpepenin ekjenan Emetak Tengalen taoletgat yanjan ku nâiwan kot indikti pigok zewep, “Am kapi kenjin kilen tabein.” ²⁴ Yangut an Kawawangalen bujam zapat tazemkawan beme am nâmkijpepenin ekjenan Emetak Tengalen taoletgat yanjan ku nâiwan kot zet ke nâme keyan mama mimin mgasik ke zikat indame ekti yayan omba mbep. ²⁵ Âpme kenanan kwitnan kwitnan bekanan maenzilim tazin ke sokbembawan beme msalen tot kusum tati Kawawan zemsesewatpemti pigok zewe, “Kawawan innak penan mamain.”

Silik dundundu msât setnanen mâti mbep

²⁶ Keyepm Kilaismagen notnne, in zigok penan mbep? In ondebep kan keyet ñenan silik yanbeme kuwep ma ñenan Kawawangalen zetgat yanjan zemzikat indam mbe ma ñenan Kawawanmagengatnan nânâ zet katnan mzikat saye ke zemsokbewe ma ñenan zet mamananaset zewe ma ñenan zet keyet yanjan gilik zewe. In kwitnan kwitnan silik dundunduninan mbep keyan am nâmkijpepenin bandim mme katikñan bertabe. ²⁷ Zet mamananaset zet zesâti sambeyan yek. Am zut tuk mee kekok etanjan mbep. Yangut kwewan zeme kwewan zeme kekok mme ñenan yanjan gilik zem zeme amnan nâmbep. ²⁸ An zet gilik zenze timabep beme ondedak keyet kenjan zet mamananan ku zewep. Egan zesât nâmbep beme ikñak etan ma Kawawangat zewe.

²⁹ Ma Kawawangalen bujam zapatnan zenzeyelen Emetak Tenjan taolet indandanjan ekjenmagengatnan an zut ma tuk etanjan zewep. Âpme an notnan ekjenan zet ke yanjan penan opemnâmbep. ³⁰ An ñen Emetak Tenjan Kawawanmagengatnan nânâ zet katnan mzikat same an keyan zesât wabe beme an zet tazein keyan notnan zet zesât wazin ke ekti totabe. ³¹ Kawawangalen zet zapatnan zemkawan besâti ñepgat zewep. Yangut ñenan zeme nâm ñenan zeme nâm kekok mme am nâmkijpepeninmak ekjenan nâme keyan kenjin mbuteme kenjin kikipmak mambep. ³² Kawawangalen bujam zapat zemkawan bembeyelan an ekjenan zet zigok zigok zesenu e yanjan ilinagak omkalili mulup mbep. ³³ Kawawan ek myungungu keyet ñotekñan yek. Ek sewakñan mama keyelen Kawawan.

An zikat indanda notnanjan dapmelanje ekjengat tunguwinan zet kapi mamzikat indaip, ³⁴ “Ondedeginan imbi ekjenan zet zenzepin belak tabep. Imbi ekjenan kekok mti tototnan mambep. Nin etan ku zenup; zii zelen kekok zenzenan tazin. ³⁵ Kwileki ñen nânâyelen nâmti mkanjan daenen awinemak zenâ zenâ mbep. Mneti imbinineyan dapmelanje ondedagen zet zeme sakambukñanmak bewe.” ³⁶ Zet ke nâma yeyengalen penan bein. Kawawangalen zet inngagen etan sokbembeyan ma in ilinak etan nâmamayet zet keyan koindaige? Yek penan. ³⁷ Inmagengatnan ñenan ikñanngat nâme golan zenze an ma Emetak Tenmak mayap bewe beme egan zet kumindayap kapiyet nâme Amobotnanngalen zemkatik bembep bewe. ³⁸ An ñenan kekok ku nâme beme, in eget nâme Kawawangalen zet zapatnan zenze an penan ku bewe mti naman egalen zet nânâpin.

³⁹ Keyepm Kilaismagen notnne, kapigok kweggut nåseip. In Emetak Tengalen taolet Kawawangalen bujam zapatnañ zemkawan bembeyelengut winderñañ mbep ma taolet ñen zet mamananaset zenze ke ku bekekbep. ⁴⁰ Yanğut in silik dundundunjin ke weyañti eklamuj mti esemterñ mbep.

15

Zisasiyan gakikiengatnañ gilik zem wawatnağalen zetnañ

¹ Kilaismagen notnne, pi ewe Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ timkot diindoma nâmkînpemti timaip ke ewe winderñañ berñ atam kitik mtalip. ² Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemzikat indam mban keyet nâmkînpeme keyañ indağalanjindeye. Keyet Kawawangalen zet katnañ ke weyañti atam kitik mti mamambep. Kegok ku mbep beme ingalen nâmkînpeme belakñañ penañ bewe.

³ Zet ñotekñañ mobotnañ neñ kukñağat zemâtâtnağañ keyegak inmagen koti diindowanen kapigok: Kilais ek eweñañ Kawawangalen Zet Itnağanen zemâtâtpepenañ keyet katañ ningalen yommgat dopmañ gakiye. ⁴ Mti Kawawangalen Zet Itnağanen zenzenañ keyet katañ kumti met am sumen bewiënan kasup tuk etañ tati naman gakikiengatnañ gilik zemti wage. ⁵ Gakikiengatnañ wati ñeñañ Pita sokbemsaye eyetnañ nembanañe sokbemindaye. ⁶ Eyetnañ zet zapat zenze anene 500 sebempein kegogak sokbemindame ekmâbien. Am ekñen ke ekbien ke notnañ gakiwien ma notnañ ekñen ewe tapmaip. ⁷ Eyetnañ Zekop sokbemsamti met nembanañe ekñen ilindinj sokbemindaye. ⁸ Bam penañ neñmagen pempetuk sokbemname ekban. Neñ ekmak ku mamağañanğut kegok sokbemnamti an zet tim palakñañ bembeyet an bekanañ neñ nakumtetiye.

⁹ Neñ an Kawawangalen bujam zapat zempalakñañ bembeyet ombemindemti indakumtetiye ekñen kemagengatnañ neñ towewenaj penañ. Tipman baenen neñ Kawawangalen marje indom walet mamteman keyepmti Kawawangalen bujam zapat zempalakñañ bembeyet ombemnemti nakumtetiğañ kwit ke name ñep penañ ku mambein. ¹⁰ Yanğut neñ alak Kawawangalen bujam zapat zempalakñañ bembeyet ombemnemti nakumtetiğañ kwit ke timti talap ke pe Kawawangalen keñ taoletnağapmti tiwan. Âpme Kawawangalen keñ taolet ke penañepiñ ku beye yek penañ. Neñ mulup mban keyañ Kawawangalen bujam zapat zempalakñañ bembe ombemindemti indakumtetiye notnne silim indemti omba penañ mban. Kegok mban ke nanak ku mban; Kawawangañ keñ taolet mnamti napmukulem mme mban. ¹¹ Âpme neñ ma ekñeñañ bujam zapat kwep keyegak mkoti zempalakñañ bemann in zet ke nâmkînpemti maip.

Zisas gakikiengatnañ wageyepmti nin kegogak gakikiengatnañ wapmâbanup

¹² Nin Kilais gakikiengatnañ wawatnağalen zapatnañ diindomangut inmagen notnağañ gakikiengatnañ wawat ku tazin manzeip. ¹³ Ekñeñañ zet tazeip ke penañ benak beme, Kilaisiyan gakikiengatnañ wage zet ke kegogak penañ yek. ¹⁴ Kilais ku watnak ze Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemkawan bembenn ma ingat nâmkînpepenjin penañepiñ bemâtnak. ¹⁵ Âpme nin Kawawangañ zewenn egañ Kilais gakikiengatnañ mme wage. Naman in gakikiengatnañ wawat ku tazin zewiegen nin Kawawangalen zet zapat zemyunğunğũ an bewenek. ¹⁶ Am gakikiengatnañ ku mawalip kegok zewanup beme nin Kilaisiyet kegogak gakikiengatnañ wage ku zewanup. ¹⁷ Kilais gakikiengatnañ ku watnak ze nâmkînpepenjin belakñañ beme, yomîn asesekgalen selin ñen ku tatindanak. ¹⁸ Ma am notnañ Kilais nâmkînpemti gakiwien ekñen kogogak waleletgalen zapat bewiek. ¹⁹ Nin Kilais manâmkînpenuş ke msalen mama tapmanup kapiyelen kwitnañ kwitnañ etañ benak beme nâmkînpeme keboñ ke kemberañmak.

²⁰ Yanğut kegok yek. Kilais ek penañ gakikiengatnañ am gakiğiğañ ñeñañ bemindamti wageyaj mamain. ²¹ An ñeñañ yanbem gakiyepmti nin manggakimann delañ zein. Yanğut an ñeñañ kegogak yanbem wageyepm nin wabanup. ²² Nin Adamgat sip butnañ keyepmti manggakimann delañ zein. Sepem kegogak Kilaismak tususun tazin keyepmti gakikiengatnañ wapmâbanup. ²³ Gakikiengatnañ wawat ke setnañ kapigok penañ sokbesâpm: Kilais ek ilak Bipmañ Kawawağañ mme wage. Âpme Zisas kosâpm kan keyet egalen amñaneğañ kegogak wapmâbep. ²⁴ Kawawağañ kululuğ ma msat kapi aseksâpm, kan keyet Zisasiyan msatgalen amobotnağin sambe ma Sadanğalen mulup anene ma winde sakam ikñak ikñak timtot indemti egañ ikñak etañ Amobotnağin tabe. Ke ilak Kawawağalen zemâtâtât katnanen mama ke sokbeme mtati Bipmañ same Kawawağañ damuğ mbe. ²⁵ Kan keyet Kawawağañ kasağene sambe timtot indeme setnañ kanderğañ tamâpme Nemuğañ nâmpeme kwitnañ kwitnañ sambeyet Amobotnağin tabe. ²⁶ Kawawağañ an kasa notnañ mtot indem metiğut gakiği winderñañ bekegogak mtot pewe. ²⁷ Kawawangalen Zet Itnağañ pigok zemkawan bemberañ,

“Kawawanjaj am ma kwitnaj kwitnaj sambe Kilaisiyet kandenaj manje bempewe.”
(*Sam 8:6*)

Zet ke Kawawanjat eyo ku zenzenaj enenogat Egan am ma kwitnaj kwitnaj sambe Kilaisiyet kandenaj manje bemindewe. ²⁸ Kawawanjaj am ma kwitnaj kwitnaj sambe Kilaisiyet kandenaj yalompemti Kilais naman ikjanjat kandenaj pewe. Mti Kawawanjaj ikjanj Kilais ma am ma kwitnaj kwitnaj damuj mme delanj zewe.

²⁹ Gakikiengatnaj wawat keyet zemkotnetipeya ke ewe tustum zesowap. Kawawanjalen bujam zapat zemkawanj bembem an notnne ekjen sekjin ketalasimti am namkinjpepepinj ekjenmagen bujam zapat timet diindome maindome gakip. Gakikiengatnaj wawat ku tazin beme eneyet ekjenaj kekok mamip? ³⁰ Apme nin kekok, kwilekiyet kwitnaj kwitnaj ndawalegalen mme napemti set keyegak mamatnup? ³¹ Kilaismagen notnne, nej Amobotnanj Zisas Kilais ekgapmti ingat kej olojen mambein. Zet kapi penaj sukwep diindoyap. Nej kasup katan nuknanj sambeyan naminzilime gakikiyelen etanj mamkwalap. ³² Nej Epesa mkaen an songom kuknanjbenjok ekjenmak auwan. Nuknanj tiwan keyet penanaj kwileki tiwap? Gakikiengatnaj wawat ku tazin beme nej kapigok zema nej besem,

“Senen mene gakiwanupjat alak tu meu akuman kwaopme nim wianwianj temanj mne.”
(*Aizaya 22:13*)

³³ Am mama miminjin bekanaj ekjenaj zet kelaknanj mti indatetim mebeb beme ingalen mama mimi dolaknanj ke mme bekanaj bewe. ³⁴ In yom mamip ke katikpeit. Mti eksemti mamambep. Inmagen notnanaj Kawawanjat yanaj dolaknanj ku namatlip ke sakambuknanjmak.

Gakikiengatnaj sek alaknanj timti wabanup

³⁵ Notnanj ekjenaj kapigok mene yankwesiwiek, “Gakikinanj ekjenaj zigok mti wabep ma sek sepemin zibonjmak wabep?” ³⁶ Yankwesisi ke ku namatati belak kilen zenzenaj. Alik alik katnanj notnanj maondeip ke mamananj sambume duknanj alaknanj makwazin. ³⁷ In alik alik katnanj notnanj maondeip ke duknanj mitimti ku maondeip. Nin sanjom ma kawek mee kebonj ondemann duknanj nejnanj patanj zemkwapme bam sinanj betnanj mamin. ³⁸ Apme Kawawanjaj zematatpeye keyet katanj kwati penanaj iknanj keyek masokbein ma katnanj kekokak sepem ikjak ikjak masokbein. ³⁹ Sekjanjat yanaj kekokak sepemanj kwep penanj yek. Am ningalen sek sepem ikjak ikjak ma songom ekjen kekokak sek sepemin ikjak ikjak ma age ekjen kekokak sek sepemin ikjak ikjak ma tuyengalen songom ekjen kekokak sek sepemanj ikjak ikjak. ⁴⁰ Msat kululuj palen kwitnanj kwitnanj tazin ke kululujen ekjen sepemin ikjak ikjak ma msalen ekjen kekokak sek sepemin ikjak ikjak. ⁴¹ Ma kasup ek busatnanj sepemanj ikjak ma eyonja ek kekokak busatnanj sepemanj ikjak ma wenzim ekjen kekokak busatnanj sepemanj ikjak ikjak. Wenzim notnanj ekjenaj nolinyet busatnanj sebemindemti ego egonjanmak tapmelip.

⁴² Gakikiengatnaj wawat ke sepemanj kekokak tazin. Msalen bembenanaj sambumbuyet zapat; wabe ek mama kanzizit mamayet zapat mambe. ⁴³ Msalen bembenanj waleletnanj ego egonjanj yanjut wabeyen elimiaknanjmak ma ego egonjanmak. Msalen bembenanj windenepin yanjut wabeyen keyanj windenjanmak. ⁴⁴ Bembenanj msat sekmak, wabeyen kululuj sekmak. Msat sek timti manup kekokak kululuj sek timti mambanup. ⁴⁵ Mama msalen sokbemti manup keyet kapigok zenzenaj,

“Kawawanjaj an kuknanjatnaj weyanj mama saye kwitnanj Adam ke.” (*Sokbembe 2:7*)
Apme mama alaknanj tiyelen ke Kawawanjaj Nemunanj Zisas gakikiengatnaj mme wapme saye keyepmti egan mama alaknanj mama kanzizit ndawe ke egat An bamgatnaj Kawawanjalen zelanj manzemkawanj bein keyet katanj. ⁴⁶ Msalengalen sek nejnanj ndame timti msalen kapi mambanup; bangut kululujengalen sek ndame timti kululujen mambanup. ⁴⁷ An nejnanj ek Kawawanjaj msalanj mgeyepmti msat kapiyelen an beye. Apme An bam ek gakikiengatnaj wapme kululuj sek sasanaj. ⁴⁸ An nejnanj msalanj mge kekokapm nin egat insokjene bemti msat sek timti mambanup. Apme naman An bamgatnaj kululuj sek timti mamaingapmti nin egalen bembenanj kekokak kululuj sek timti ekmak mamti mambanup. ⁴⁹ Apme an msatgalen sek sakam tiwenn sakam keyet katanj maneti bam kululujengalen An ikjanjalen sek sakam timti mambanup.

⁵⁰ Kilaismagen notnne, nej zet nen pigok zema nat. Am msat sekmak ekjenaj Kawawanjalen zematatgalen katnanen mama keyet kejan ku mebeb. Ma kwitnanj kwitnanj sambumbuyelen ekjenaj mama kanzizitgat tojanj ku bewep. ⁵¹ In weyanj tati name zet enziliinanj Kawawanjaj am nen ku diindoye ke nej dinoyeyepm ingat pigok zema nat: Nin notnanj ku gakimann Kilaisianj gilik zemkopme nin sambe asekti

sepem njen bemâbanup. ⁵² Lumun temanj kuwe keyegak nin sepem asekmë iknjak njen bemâbanup. Âpme gakikiñanj ekñenanj seknj in alakñanj kululuñgengalen kemak wabep ma alik mamamup ningat seknj kapi asekmë sepemanj njen kululuñgengalen zapat bewe. ⁵³ Seknj kapi gakimti masambum yek mambein ke mgilik zemti naman ku waleletgalen ke timti mama kanzizit mambe. ⁵⁴ Kegogapmti seknj tetak ku mamayelen pi mgilik zeme tetak mamayelen sokbwe. Kan keyet zet pigok Kawawañgalen Zet Itnanjane Itnanjanen zenzenanj ke penananj sokbwe,
 “Mamayan gakiki wilige.”

(Aizaya 25:8)

⁵⁵ “Kawawañanj gakiki ilak windenanj mtotpein. Gakikiyet windenanj ninmagen ewe ku tazin.”

(Hosea 13:14)

⁵⁶ In kapigok nâit, yom ke nombe kukñanjbenjat zetutuñanj nembonjgapm ndime gakinup. Zii zelanj nin an yomtonj zemti keyet dopmanj manzemndomwaleletgat zapat manndein. ⁵⁷ Kwitnanj kwitnanj ekñen keyelen windenjananj ninmagen njen ku tim tazin enenogat Zisas Kilaisiyanj gakimti windenjin tim totindeye keyet nin Kawawañanj wisiknj manzem mamambanup. ⁵⁸ Kogogapmti Kilaismagen notnne, in katikñanj bemti tabep. Mti Amobotnanjgalen mulup ñokkanñanj kumti windenanj bemti mbep. Amobotnanjgalen mulup mbep ke penanjepinj belak penanj ku wembe ke nâmkatik bemti mbep.

16

Kawawañgalen an imbi towewenanj indamukulem mimiyeleñ tewalanj akukuyet diindoye

¹ Kawawañgalen an imbi towewenanj ekñengat mukulem mimiyeleñ mânep akum besât nâmbep beme Galesia am diindowan sekem kegogak mbep. ² In mânewen tiwep katanj butnanj njen kalantj Sonda katanj ewenaneke mkarjanan mopmangat Kawawañgalen tewalanj bambeyet wisimti beme tabe kogogapm nej ke tisât kopma in nâmkwindendepinj âlâkñak bewep. ³ Nej inmagen kot patanj zemti an zemindewep ekñen zemâtâtât papia njen kumindama tewalanjin akum bembenanj kemak indame timti Zelusalem mebep. ⁴ Ma tewalanjin sambe nej nsakwep mebegalennok bewe beme ñep mebanup.

Pâlanj Kolin ekñenmagen met indidikgat zet beme mege

⁵ Nej Masedonia msat kuma balanj zeme mamkotne kotne inmagen kot patanj zewap. ⁶ Nej Masedonia msalen kwesinj penanj ku mambap, winde bembenjak inmagen kobap. Inmagen koti inmak belaknik bugan mambap ma inmak ke tapmetnepema mawalam kanen delanj zewe mene. Ma in set aikneme nej katim indemti butnaset njen mebap. ⁷ Nej inmak abatatat palen kotati mebegat ku nembein inmak ke Amobotnanjanj nâmneme koti inmagen kan teepmanjik bugan mamayelen nâmti zeyap. ⁸ Nej pi ewe Epesa mkaen kapi mama Pentikos Kendo bewe. ⁹ Pienen Kawawañanj ikñanjgalen Zet Zapat Dolakñanj Penanj zenzeyelen set weyanjeme mulup temanj penanj sokbemnain. Yanjut keyet kenjan Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñanj Penanjgalen kasa kuku an notnanj tapmaip ekñen nejmak ñeñbeluj beluj mti mulupnnanjgat kasa bugan tapmip.

¹⁰ Timoti eganj inmagen koti kingatpenj bambeyet kopme ekti in wati mkitikpewep. Nej Amobotnanjgalen mulup mamiyap eganj mulup keyegak mamin. ¹¹ Keyepmti in egat nâme tototnanj ku bewe. Ek ekdamuñ dolakñanj mpemti peme ewe gilik zemti nenmagen kenj sewakñanj palen kobe. Nej ma am nâmkinjpepemak notnanj nin egat damuj tapmanup.

¹² Ningat notn Apolos ek inmagen am nâmkinjpepemak notnanj indatime inmagen kokogat zeginjinj mpema eganj nâme bugan nukñanjnik bein. Eganj kan kapigogat ku kobe bam maneti ikñanj inmagen kokogalen nâmtinjgut kopme ekbep.

¹³ In nâmkinjpepenjin mme toweweyelen nukñanj sambe kobeyet eksemti tabep. Ma Kilais kogogak ginjinj nâmkinjpepmi bambep. Am windetonj ekñenanj nâmtalat matalipnok in kogogak nâmtalati mamambep. In mama mimi bekananj njen nâmpeme keyanj ku indikdamuj mti tabe. ¹⁴ Kogok mti kwitnanj kwitnanj sambe gogot palen mbep.

¹⁵ In Stepanesmak am egalen mkaen matalipgat yanjanjin nâip. Akaia msalen an ke ma am egalen mkaen matalip ekñenanj ñenanj bemti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñanj Penanj nâmti nâmkinjpepe aikbien. Ekñenanj dapmelañgeyelen damuj mamti Kawawañgalen bunjam zapalanj palakñanj bambeyet mukulem eyo mamip. Kilaismagen notnne, in kapigok ewe mimiyeleñ zema nâit, ¹⁶ in ekñengat nâmindeme mopme an damuj sambe nej mamiap sepem kegogak mâti mamip ekñen eksemindewep. ¹⁷ Ingalen an damuj kapigoganj nejmagen Epesa kobien Stepanesmak Potiunetas ma Akaikas ekñenanj kopme nej indikti oloñen penanj mimindewan. Ekñenanj ingat munduminan koti ingat zet zapalin mname keyanj kenj mkipmanj beye. ¹⁸ Dolakñanj penanj an ekñen kapi zemindeme kobiengapm nâgât kenj ma ingat kenjin kogogak msewakñanj bewien. In an kebonj ekñengat kegogak nâme dolakñanj bewe.

Pâlaŋ amŋane indamukumindemti zemgwatnaŋ mimindein

¹⁹ Nâmkinŋepemak am Esia msalen maip ekŋenaŋ in indamukumindeip. Akwilamak Plisila ekŋetgaleŋ mkaen am nâmkinŋepemak maondegiŋ ma egelaŋ Amobotnaŋgat pembedaŋgam in gogot palen indamukumindeip. ²⁰ Kilaismagen notne neŋmak pien taliwaŋ indamukumindeip. Kawawaŋgaleŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋ mâti maip ilinak bet butem ainti oloŋen palen mambep.

²¹ Pi neŋ Pâl inda mukukuyelen zet kapi betnnaŋ penanŋ meluwaŋ kumindayap.

²² Am ŋenaŋ Amobotnaŋgat wisat mbe beme ek teziŋ ŋandenaŋgat zapat bewe. Amobotnaŋ, geŋ kot!

²³ Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyelen keŋ taolet inmagen wemti weweyet mandundayap.

²⁴ Neŋ Kilais Zisasmagen tusumtati in sambe nâmtikŋaŋ mimindeyap.

2 Kolin

Pâlañ Kolin dapmelañge ekñengat zapat meluwañ sekñen ewe kumindaye

Zapat meluwañ kapi Pâlañnegak kuye. Kan keyet Kolin dapmelañge ekñengat tunjuwinangatanñ an notnaññ Pâlmak atindândâ msâgât set notnañ aikti egat keñañ walalatgaleñ zet notnañ kapigok zewien: Pâlañ Kawawañgaleñ zet timti zempalakñañ beme an gwalak dâsuki manzein enenogat egañ eweñañ Zisasimak ku mañge. Tunjupmanen piwandesetgatnan koti zet kileñ tazemulaloñ mezin. Zet notnañ ikñañgat mulupmañ mamneset bemzemti keyet zetnañ omba penañ zapat meluwañ kapiyet kumindaye. Pâlañ dapmelañge ekñañ milawat notnañ akumbewien ke ondekbeme delañ zeme timti kokogat an zut ombemideme met indamukulem mindeme bukñañ ombanik akumbemtingut timti kot am Zuda msalen meuyet kamberñ tapbien ekñañ indamukulem mimiyet zemgwañnañ zet notnañ diindoye. Egañ ekñañmagen ewe gilik zemet indikdigat nâmti zapat meluwañ kapi kuye.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ 2 Kolin kapiyet keñañ talip:

1:1-11 Zet yañbemti zenzeyelen zet.

1:12-7:16 Pâlañ Kolin dapmelañge ekñañmak zet weyeyañgaleñ notnañ zenzeñañ.

8:1-9:15 Zuda amgat milawat om aku aku mulup mimiyelengat zemgwañnañ zet notnañ zeye.

10:1-13:10 Pâlañ ikñañgat mulupmañgat yañañ bandim mti zet zenzeñañ.

13:11-13 Zet zemdelañ zenzeyelen zet.

Zet yañbemzenzeyelen zet

¹ Neñ Zisas Kilais ikñañgaleñ ombemindenñañ mamayet Kawawañañ ikñañ nâmdelañ zemti neme mamti mulupmañ kapi mamiyap. Âpme neñmak Timoti nâmkijpepeen notn ekmak nit Kawawañgaleñ am mañge nâmkijpepeñinmak Akaia msalen mka katañ tapmelip ingat temakwep papia pigok kumti bemañ mkañin ñotakñañ Kolin ke kozin. ² Kawawañ Bipm ma Amobotnañ Zisas Kilais egañ keñ taolet mimindeme ingat tunjuwinan keñ sewakñañ wemti weweyet nâmti dunduyap.

Pâlañ Kawawañgat zemsesewatpeye

³ Amobotnaññ Zisas Kilais egat Bipmañ Kawawañ ek bakbak toñañ ma ninmagen mukulem ekmageset etañ makopmâzin keyet mti nin ek sesewatpewanup. ⁴ Egañ Zisas-iyet buñañ zapatnañañ kalinañ tatagat nâmti mulupmañ mmann am ekñaññ nukñañ sambe dukñañ beme keyet palen tapmann Kawawañañ ikñañ ndamukulem dolakñañ mamin. Âpme nin naman mama mimi sepem keyegak timtati am notnne notnañ nukñañ sambe sokbemindame maolalip ekñañ keboñ ke indamukulem mimindewanup. ⁵ Kilais egañ ikñañ sek sindem omba penañ nâmeti gakiye. Keyet katañ nin Kawawañgaleñ kwizet buñañgapmti sek sindem kegogak omba penañ matinup. Keyepmti Kilaisiyañ Emetak Teñañ peme toti egañ ndamukulem mti keññ m elen belen bemndein. ⁶ Ninmagen sek sindem sambe masokbemndain ke belak etañ penañ yek. In indamukulem mmann in yomengatanñ gilik zemkwati mama kanzizit timti mamayet maminup. In nin sindem matinup sepem kegogak matip. Âpme Kawawañañ nin nukñañen ndamukulem mndeme mambanup beme nin keeset in nukñañen ñep indamukulem mimindemti zemgwañnañ mimindemann mambep. ⁷ Âpme nin ingat nâmtemtem temañ mimipiñ pigok manâmkatikbenup. In ninmak tusumti mamaip keyepmti sindem indame keyet kijañgapiñ timti titiyak mamelip keyepmti Kawawañañ nin nukñañen manndamukulem min sepem kegogak in maindamukulem min.

⁸ Nin Esia msalen mulup mmamti sek sindem palen etañ mamkwabenn. Keyet zapatnañ bugañ pigok zemâtâtindama nâit. Kwitnañ kwitnañ nukñañ omba penañ sekñañ moti mtotndeme ekti nin ilak kapi gakisâpmmup elak penañ nâmkatik bewenn. ⁹ Sepem kegok mti windenn penañ kwalepme delañ zemâge. Yanjut kwitnañ kwitnañ ke belak etañ penañ ku sokbemndaye. E nin nnañgat nâmann tototnañ beme Kawawañ ek am gakikiengatanñ mamme walip egat kwewetanñ nâmkijpepeyet nukñañ sambe ke sokbemndaye. ¹⁰ Nin nukñañ temañ ke timti gakikiyelen bududuk tapmnepemann Kawawañañ ikñañ ndañgalañ ndemti ndatimti koge. Nan alak nukñañen tapmann pi ewe tañgalañ ndemkwazin. Yan bam ewe tatndañgalañ mepmambe e penañ nâmkatik beyap. ¹¹ Keyet mti in dundunduyañ ndamukulem minndewep. Âpme Kawawañañ

dundundunjin nâmti ndanġalaŋ ndeme ewe mamann in ma am sambeyan ningat mti Kawawaŋgat olim sesewatsawep.

Pâlaŋ Kolin mkaengatnaŋ am ekjen ñen ku tetim indeye

¹² Nin yaŋaŋ kapigogapmti nnaŋgat nâmann dolakñaŋ mambein. Nin Kawawaŋaŋ ndadamuŋ mme egat zikatnan zet penaŋ penaŋak zemti kweteteŋmaŋ mamti am nâmkijpepepiŋ ekjen indamukulem mamimtemenn. Âpme naman ingat tuŋguwinan kopmanti indamukulem omba penaŋ mamimtemenn. Ewan am nnaŋgalaŋ nânâen yek. Ke Kawawaŋaŋ keŋ taolet minndamti nânâ ndame egalen nânâen mulup mamimtemenn. ¹³ Nin in zet maiŋti nânâyelen ilak kapi kumti bemann kozin. Ke maiŋti yaŋaŋ weyaŋ nâmâtâpme delaŋ zemâbe ke nâmkijpemindenup. ¹⁴ In ningat yaŋaŋ omba penaŋ ku nâmtalip; isikñaŋ bugan nâmtalip yaŋgut yaŋaŋ belatnik mamoti nâsâip. Mme temaŋ penaŋ Amobotnaŋ Zisasiyaŋ kobeen kan keyet nin dopmaŋaŋ dopmaŋgat yaŋaŋ eknâm mbanup keyet oloŋen temaŋ penaŋ mbanup.

¹⁵⁻¹⁶ Neŋ zet kapi keŋñaŋ penaŋ tageyepmti neŋ weyeyaŋ mti ñeŋaŋ in kot indikti nâmkijpepepiŋ gwatnaŋ mimindemti eyetnan Masedonia msalen met maneti gilik zemti ewe inmagenak koti ewe sepem kegogak mimindema in naman napmukulem mimneme Zudia msalen mebegat nâmti zewan. ¹⁷ Âpme in nâme neŋ zet ke belak etaŋ tetim indewanok bein? Ma in nâme neŋ am dâsukitoŋ ekjenajaŋ kwilekiŋen mimiyet zet zemkatik bemtiŋgut naman ñen mimipiŋ belak mapeme wennok sepem kegok mamiyaŋ bein? ¹⁸ Yek. Kawawaŋaŋ ek an zet teŋ toŋ egat zikatnaŋ zet zewenn kelak penaŋ etaŋ. Dâsuki ñen ku tazin. ¹⁹ Kogogapm Kawawaŋgat Nemuŋaŋ Zisas Kilaisiyet buŋam zapatnaŋ neŋmak Sailas, Timotimak nin tim koti diindowenn ke zemusulalatnaŋmak ku tazin. Zetlak ikñaŋ kwep ke etaŋ diindowenn kemak. ²⁰ Kawawaŋgalaŋ zetik sambe sopmaŋ zigok mkwakwatnaŋ ekjen keyet penaŋin Zisasmagen sokbemâpme delaŋ zenzeŋaŋ. Kogogapmti nin egalen zetikñaŋgalaŋ penaŋaŋ ke nâmkijpemti Zisas Kilaisiyet wisikŋ zenup mti Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋaŋ kegaset mwaŋpenup. ²¹ Kegok ke Kawawaŋaŋ ikñaŋ in ma nin Kilaisiyet bembeyet zemgwatnaŋ mammindein. Mti Kawawaŋaŋ ikñaŋgat zapat mamayet maombemndein. ²² Kawawaŋaŋ nin ikñaŋgat betziŋaŋ bembeyelen nâmti Emetak Teŋ keŋnaŋ bempye keyaŋ ekmagen kwitnaŋ kwitnaŋ bam tiwanup keyet busilinan bugan kogok mndaye. ²³ Kawawaŋaŋ neŋmak tapme zet kapi zeap. Neŋ Kolin dapmelanġe inmagen ku gilik zemkobanen e yaŋaŋ kapigogat neŋ innak ku atindândâyelen nâmbangapm ku koban. ²⁴ Neŋ innak ku atindândâyelen nâmbanen ke kapigogat neŋ ingat mobotnaŋin bem tati nâmkijpepeen ke mit ke mit ku mimindandayelen nâmban. Nin inmagen mulup mbenen ke in nâmkijpepeen katikñaŋaŋ bemti oloŋen nsakwep mamayelen nâmti mbenn.

2

¹ Neŋ inmagen ewe koti kembeŋ temaŋ aik indawapmagengapm nâmtemtem miyapgapmti ñep ku koban. ² Neŋ am nâgât keŋaŋ mme oloŋen bembeyelen elak in kwep ke keyepmti neŋ mneti keŋin mma bekanajaŋ bewe beme naman am kwiyajaŋ nâgât keŋaŋ mme oloŋen bewe. ³ Mneti in ilinak nukñaŋin weyayaŋpiŋ tatnepeme neŋ kot indikti nukñaŋaŋ tiwapmagen zemti papia ñeŋaŋ baen kumti indawan. Am neŋ keŋaŋ mme oloŋen bembeyelen am maŋġe elak in kwep penaŋ ke. Keyepmti in nukñaŋin sambe weyaŋme delaŋ zeme tapme neŋ kot indikti oloŋen mma in ilin kegogak oloŋen mbeŋ elak penaŋ nâmindeyaŋ. ⁴ Neŋ ingat yayaŋ temaŋ mti keŋaŋ sindem beme simak tati nâmisimti zapat meluwaŋ ke kumti indawan. Wa neŋ zapat meluwaŋ ke in nukñaŋaŋ aikindandayet nâmti ku kuwan. Neŋ keŋaŋ temaŋ inmagen penaŋ matazin keyet yaŋaŋ e in ekmâtâtâgat nâmti ke kumindawan.

Am ñeŋaŋaŋ kwileki ñen myuŋgumindame in yomin katikpewep

⁵ Ingat tuŋguwinanġatnaŋ an ñeŋaŋ keŋin mme walebe beme wa ke nâgât keŋaŋ eyo mme ku walebe ilinaŋgat keŋin ke waletindawe. Neŋ zet windenjaŋbeŋ an yom mge ikñaŋgat esemteŋ ombemzema ñep ku besem. ⁶ In sambenik penaŋaŋ an kwitnaŋ kwitnaŋ mgasik mimindaye keyet dopmaŋ msamkwabien elak ñepgat peme tabe. ⁷ Mneti egaŋ igak tapme nukñaŋaŋ sambe keyaŋ omba penaŋ mtopewemagat in yomaŋ ke katikpemti zebabak mpemti kandaŋinan pemti mambep. ⁸ In notn notn penaŋaŋ ewe mpemti gogot penaŋ mti mimiek mimiyelen nâmzeap. ⁹ Neŋ meluwaŋ kebongat zet eweŋaŋ tipman baen zet diindowan ke maŋgawepup ma yek? Keyet yaŋaŋin eknâsâgât nâmti papia ñeŋaŋ ke kumti indawan. ¹⁰ In noline ekjenajaŋ myuŋgum indame in yomin ke katikpewep beme neŋ kegogak ekjenagalaŋ myuŋgunjaŋin katikpewap. An ñeŋaŋ in myuŋgumindawe beme neŋ ingat tikñaŋaŋ omba matazin keyepmti Kilaisiyet monzalaman

an keyet yoman ke katikpewap. ¹¹ Nin Sadanġalen tetimaemae eyet yaŋaŋaŋ nâmpenup keyepmti nin eġaŋ zet kelakŋaŋ mindandayet kawawaŋaŋ buġan ku pewanup.

Pàlaŋ Toloas meti eyetnan Masedonia meġe

¹² Neŋ meti Toloas mkaen pataŋ zema Amobotnaŋ Kilaisiyaŋ ikŋaŋ zet zapatnaŋ dolakŋaŋ kapi ammagen zenzeyet setnaŋ dolakŋaŋ penaŋ aikname tati ¹³ naman notn Taitas ek ku aikban. Keyet mti eġat yayaŋ temaŋ mti mulup dolakŋaŋ ku mban. Keyepmti neŋ Toloas mka pemti naman ek aiksât Masedonia msalen meban.

Nin Kilaismak tapmann nukŋaŋaŋ omba ku mtotndeye

¹⁴ Nin Kilaisiyaŋ kan kataŋ ndabandim minndeme nin eġalen mulup mmepmann nukŋaŋ sambe masokbemndain kataŋ mtopemti keyet oloŋen mti ambeliliŋaŋ makunup. Amnaŋ kasaŋin mtoidemti oloŋen mti ambelili makuip sepem keboŋak nin Amobotnaŋaŋ ndabandim minndeme msat kataŋ Kilaisiyalen buġam zapat zemepmann am ekŋenaŋ keyet nâme soŋgompelep sesik dolakŋaŋ keboŋ mambein. Keyepmti nin Kawawaŋalen winde keyet wisikŋ manzenup. ¹⁵ Wisikŋ manzenup keyaŋ Kawawaŋaŋ nin ndikme zit kunuk sesik Kilaisiyaŋ Kawawaŋ mpeyenok mambenn. Âpme sesik keyaŋ kalaŋti mama kanzizitgat zapat bewep ma gakikiyet zapat bewep ekŋenmagen mekobe. ¹⁶ Âpme am yomengatnan ku gilik zenzeŋaŋ ekŋenmagen nin Kawawaŋalen zet dolakŋaŋ zemann nâmti waleletgat zapat mambeip. Ma am yomengatnan indatitiŋaŋ ekŋenaŋ nâme sesik dolakŋaŋ beme mama kanzizitgat zapat mambein. Keyepmti mulup dolakŋaŋ kabon kapi Kawawaŋaŋ ndamukulem ku mme nin nnaŋ etaŋ mulup temaŋ kapi ŋep ku mbenek. ¹⁷ Wa nin am Kawawaŋalen zeleset kwizet buġam temaŋ etaŋ matip ekŋen keboŋ yek. Nin Kawawaŋgat zetnaŋ kandaŋaŋ mamanup keyepmti Kilaisiyaŋ nin ikŋaŋgat mulupmaŋ kapi mimiyet zemndeyeyepmti Kawawaŋgat zikatnan esemten mamti mulupmaŋ mamnup.

3

Tâtâ alakŋaŋgalen mulup an

¹ In nâme nin nnaŋgat kwizet buġam etaŋ mobotgat mulupmaŋ mamnup bein? Ma in nâme an ŋenaŋ ningat yaŋŋ papia notnaŋ ningat kwizet buġam mmobogat kumti kot indawien? Ma in papia notnaŋ keboŋ kumti ningat kwizet buġamm mmot ndendeyet zemzenup ma? E yek penaŋ. ² Ningalen papia elak in kemak. Inġat mama miminŋ dolakŋaŋ ma nâmkinŋepeŋin an imbi sambeyaŋ ke ekti nin inmagen mulup dolakŋaŋ mbenn ke ilinak maekmâtâlip. ³ Nin inmagen mulup mmann in Kilaisiyalen papia keboŋ bewien. Zet zeyap keyet yaŋaŋ sosok penaŋ tazin. Yaŋgut ke tinde sopmanen olekti meluwaŋ makunup sepem keboŋ yek. E ikŋaŋgat Kawawaŋ mama mamain eġalen Emetak Teŋ keyaŋ am kenjan baen meluwaŋ mpeye wa ke nanaŋ palakŋaŋ palen yek.

⁴ Zet ke yaŋaŋ kapigogapmti zeyap Kawawaŋ nâmkinŋepeyelen set ke Kilaisimagesetgatnaŋgut sokbeye. ⁵ Penaŋ nin nnaŋ etaŋ mulup kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kapi mmann ku sokbenak Kawawaŋaŋ etaŋ ndamukulem mme mulup sambe mmann penaŋ sokbem mâġe. ⁶ Kawawaŋ ikŋaŋ nin tâtâ alakŋaŋgalen mulup mimiyet ndaombem ndeme nin Emetak Teŋaŋ zemâtâtndain keyet kataŋ mulup ke mamnup. Wa nin zii zelen meluwaŋ miminŋaŋ keyelen mulupmaŋ ku maminup. Âpme zii zet sambe keyaŋ nin ŋep penaŋ ku gawepumann delan zenzeyelen keyepmti zii zet meluwaŋ miminŋaŋ keyaŋ am gakiki katikŋaŋ maaikindain. Âpme tâtâ alakŋaŋ ke Emetak Teŋaŋ mulup mme keyaŋ mama kanzizit maaikndain.

⁷ Kawawaŋaŋ zii zet ke nanaŋ palakŋaŋ palen meluwaŋ mġe. Zii zet keyaŋ mulupmaŋ am ekŋenmagen mam ke gakiki aikindaye. Yaŋgut zii zet ke Kawawaŋ an busatnaŋaŋmak piyaŋ mme sokbeye. Keyepmti Kawawaŋaŋ Moses zii zet saye kan keyet Moses ŋenzimosetnaŋ busatnaŋ temaŋ bemti tapme topme Israeal am ekŋenaŋ zigok epumti zimosetnaŋ ekbiek belak kwalaj kwalaj mbien yaŋgut busatnaŋ ke Mosesiyet palen tatat katikŋaŋ ku tage. ⁸ Âpme Emetak Teŋgalen tâtâ alakŋaŋ keyet busatnaŋ zii zetgalen busatnaŋ silipein. ⁹ Penaŋ sukwep Kawawaŋaŋ Moses zii zet saye kan keyet Mosesiyet zimosetnanen saŋġa soŋgayaŋ uluŋ elaj tapmme toġe. Zii zet ke dolakŋaŋ yaŋgut zii zet keyaŋ am belak zet muluwen etaŋ maindein. Âpme naman Kawawaŋaŋ am yomengatnan ndanġalaŋti tâtâ alakŋaŋ ke mobotnaŋ igagen penaŋ mme nin teŋ mamayelen winde keyet kenjan tazin. ¹⁰ Mosesiyet ŋenzimosetnaŋ busatnaŋ tapme toġe busatnaŋ keyaŋ belaknik tapmetneti yek beye sepem kegogak zii zetgalen mulupmaŋ dolakŋaŋ ewan belaknik tatopmâzin. Âpme tâtâ alakŋaŋgalen buġam zapat kapiyaŋ naman itnaŋaŋ ewan sebempemti gwaen tapmozin. ¹¹ Set eweŋaŋ sokbeye keyelen busatnaŋaŋ elak kan

pigogak tototnaŋ beme naman tâtâ alaknaŋ kapiyelen buŋam zapatnaŋaŋ omba penar tapmakozin.

¹² Nin ŋoktikŋnan zet keyar penar tazin keyepmti nin mulup Mosesiyaŋ mge kekok ke ku mamipun. Nin mulup tâtâ alaknaŋ ke mâti kinŋgagapiŋ mulup winderŋaŋbenj mamnup. ¹³ Âpme nin Mosesiyaŋ mge sepem kekok ŋep ku mimiyele. Egar busatnaŋ temaŋ ŋenzimoseŋtan tage ke Islael am ekŋenaŋ ekti walebiekmagengapmti egar ŋenzimoseŋtan saŋŋum aiaikŋaŋ keyar ambulutpeme tapmeti busatnaŋ ke yek bemeti yek beme delaŋ zeye. ¹⁴ Mosesiyaŋ mge sepem kekok Islael amŋane ekŋenaŋ keŋ otnânâŋin saŋgumaŋ atampemâbien. Keyepmti ekŋenaŋ Kawawaŋgaleŋ Zet Itnaŋaŋ e ŋep mamain nâip yangut keyet yanŋaŋ penar ŋep ku maweyaŋnâmâtâlip. Saŋŋum ke gaipeme mebegalen. Setnaŋ ke Kilais kwewetanŋ nâmkinpemtiŋut ŋep gaipeme mebegalen. ¹⁵ Yanŋ alak kan pigogak eyo ekŋenaŋ nin Mosesiyelen zet kapi gawepumti set keeset mama kanzizit mambanup. Zemi ke mâti mame keyar saŋŋumnok keŋ otnânâŋin maambulut tazin. ¹⁶ Keyepmti am ekŋen keyar ilin keŋin gilik zemi Amobotnaŋmagen mepme saŋŋum ke tim beme mekobe. ¹⁷ Amobotnaŋ ek Emetak Tenŋgak keyepmti egar am ŋengat keŋaŋ matazin beme egar saŋŋum ke tim beme mekopme an keyar belak lala mamain. ¹⁸ Am nâmkinŋepemak niŋgulak zimoseŋtnan busatnaŋ ke saŋgumaŋ ku mautukekpenup. Nin gapiyamnok tapmann Amobotnaŋgaleŋ saŋŋa songa keyar niŋgat palen ome nin naman sepem asekre Amobotnaŋgaleŋ mama mimi ke omba penar mkwapmann am ekŋenaŋ nin Amobotnaŋgaleŋ maŋge e sosok manndikmâtâlip.

4

Nin am indamukulem mmann busatnanen kwabep

¹ Kawawaŋaŋ aŋgalaŋ gogotnaŋgapmti nin mulupmaŋ kapi mimiyeŋ ndaye. Keyepmti nin mulupmaŋ kapi ku katikpewanup. ² Âpme nin zet manzemkawaŋbenup kapi Kawawaŋ ikŋaŋgaleŋ zet penar. Keyet mti amnaŋ nin ndikti am ekŋen kapi Kawawaŋ ikŋaŋgat monzalaman mulup mamip elak manâmâtâtndeip. Nin zet dâsuki ma amnaŋ yom notnaŋ enzilimti mammelip ma tetimaemae eboŋ eboŋ bamkumpemâbenn. Nin Kawawaŋgaleŋ zet penar peman tapme naman dâsuki kileŋ ŋen ku manzenup. ³ Nin Kawawaŋgaleŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penar kapi diindomann am waleletgat zapat ma-maip ekŋenaŋ ku manâmâtâlip ekŋen ke walepmâbep. ⁴ Msat kapiyelen Amobotnaŋ Sadaŋ egar am ekŋen kapi tambusosok keŋaŋ maindatimti main keyepmti ekŋenaŋ nâmkinŋepepe ku maaigip. Egar Kawawaŋgaleŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penar kapiyaŋ keŋin mkawaŋ bem indeme Kilais ek Kawawaŋak ma am mama eyo maaikindain ke nâmâtâti nâmkinŋepeyeyet selin mambek indein. ⁵ Nin toto kwati nnaŋgat kwizet buŋamm mobotgat ku manzemmetnup. Nin Zisasiyeyet kwizet buŋamaŋ etaŋ mwati Zisas Kilais ek niŋgaleŋ Amobotnaŋ kekok manzenup. Mti nin ingat sisiliŋ anŋin mamanup elak sosok penar mandiindonup. ⁶ Kawawaŋaŋ msat kululuŋ mme sokbeye kan keyet pigok zeye, "Busatnaŋaŋ tambusosogen melak." Zeme kekok mge. Sepem kekok zeme am niŋgat keŋnaŋ busatnaŋaŋ sokbeye. Keyet yanŋaŋ kapigok: Kawawaŋaŋ ikŋaŋgat winderŋaŋ keyet yanŋaŋ Kilaismageseti am nin yomengatnan gilik zemi ndatiye keeset mkawaŋ beme ekmâtâbenn.

⁷ Mti egar niŋgat sekŋ winderŋepiŋ menzim tosiŋ bakŋaŋ keboŋ kapiyet keŋaŋ Kawawaŋgaleŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penar tapme timti manzemkawaŋbetnup. Ke wan nin keŋnaŋgatnaŋ timti ku manzenup. Nin Kawawaŋgaleŋ winderŋe etaŋ tati manzenup. ⁸ Zisasiyelen buŋam zapatgapmti kan sambe penar amnaŋ nukŋaŋ omba penar manndaip yangut ku mawaletnup nukŋaŋ temanen tati pe zigok minndame eksenuwenn zemi keŋ zut mamipun. Yangut kileŋ ke nâmisimti mulup temaminup. ⁹ Am sambeyar niŋgat kasa ŋenzinziŋ omba mam ndaip. Yangut nin Kawawaŋaŋ ikŋaŋ ndamukulem minndeme matatnup. Kan notnaŋgat kasa ekŋenaŋ omba penar manndoip yangut penar ndome ku maŋgakinup. ¹⁰ Msat sekŋ kapi kan sambe penar gakiyelen selen mamezin Zisas msamebien sepem kekok mamimndaip. Âpme am ekŋenaŋ Zisas kume gakiyeyar naman wageyar ewe mamain. Egar ndaŋgalaŋme nin ewe alik kapi mamann am sambe ekŋenaŋ Kilais ek mama keyet toŋaŋ elak sosok maekmâtâpeip. ¹¹ Nin pi Zisasiyeyet zet zapatnaŋ zekawaŋ bemann keyet kasa mti ndom walet mme gakiyelen bududuk penar mamipun. Yangut Kilaisiyaŋ msat sekŋ kapi ewe mukulem mme alik mamann am ekŋenaŋ Kilais ikŋaŋ alik main elak sosok masokbemkawaŋ beme egip. ¹² Nin inmagen Kawawaŋgaleŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penar diindomann keyepmti ndomkume gakisâgât penar mimkwabenn sindem mulup kekok mkwabenngapmti in mama kanzizitgat zapat bewien.

¹³ Kawawaŋgaleŋ Zet Itnaŋaŋ Sam keyet keŋaŋ zet ŋen kapigok tazin,

“Nerj nâmkijpepenn tazin keyet mti nerj Kawawanġalen zet manzemkawanj beyap.” (*Sam 116:10*)

Sepem kegogak nin pigok zenup, Nin nâmkijpepenn tazin keyepmti Kawawanġalen zet pi manzemkawanj benup. ¹⁴ Mulup ke mmambe pigok penarj manânup Kawawanġan Amobotnarj Zisas gakikiengatnan mme wage. Âpme nin ekmak tusumti mamanup keyepmti Kawawanġan eġarj ninmak inmak kegogak mme wapmann ndatimti mot Zisasiyet kandanarj yalojndewe. ¹⁵ Nin ingat mti sek sindem mulup mkwapmann Kawawanġan keġ taoletnarġapmti am indij nġen indij nġen keġin m elerj beġerj beme Kilais nâmkijpepmti Kawawanġat dundundunjanen wisikj zemti kwizet buġamarj mamwapmâlip.

¹⁶ Nin yanarj kapigogapmti nin mulup kapi mimiyet keġerj elerj beġerj beme maminup. Nin sekjnarj belaknik belaknik piyarj mamenzeum tozin yanġut keġeset Kawawanġan mene mene ndamukulem mti gwatnarj maminndein. ¹⁷ Alak kan pigogat mulupġapmti nukjarj ma sek sindem tatim kwatnup kapi kan isikjarj buġan tapmoti delarj zewe. Âpme nukjarj kapi matinup keyet penarj Kawawanġan mama kanzizit ndame keyet keġarj moti eġat zimosetnan teleġġat mambanup keyarj mobotnarj penarj bein. ¹⁸ Keyepmti nin keġ otnânân nukjarj tasokbemndame eknup keeset ku bemann tabe. Nin bam kululuġen gwaen moti oloġen palen kwesij mambanup keeset bemann tabe. Alak kwitnarj kwitnarj sambe tasokbemndain kapi kwesij ku tapmobe. Bam mama oloġen palen mamobanup keyarj kwesij tapmobe.

5

¹ Keyepmti nin pigok nânup: Nin msatgalen mka minzalarj nok kapi Kawawanġan asekpeme toweme naman mka alakjarj nġen kululuġengatnarj ke ndame ke timti mama kanzizit mamti mambanup. Mka minzalarj ke wa am belarj mawalatnup keboġ yek minzalarj kapi sekj kapiyet nâmti zenzerj. ² Nin mama mamanuwen kapi nukjarj sambeyarj sokbemndame keyepmti msat sekj kapi ġaipemann toweme kululuġen gwaen moti sekj penarj ke timti sek welelarj kwawepme mamayet nâmti eyak temarj maminup. ³ Nin kululuġen gwaen sekj alakjarj tazin yarj maneti gakimti mot bam tiwanup e nâmann tapme mamanup. ⁴ Alak sekj tazin kapi nukjarj kwati mamimtopein yanġut nin gakikiyet ku manânup. Nin belak sekj alakjarj kemak sekj itnarj kapimak timundurjti sekj alakjarj keyarj minzilime delarj zeme melesij kululuġen mobogat manânup. ⁵ Kwitnarj kwitnarj tasokbemndain kapi sokbemndandayer nâmti Kawawanġan eweġarj nâmtâpme weme keyet pilijarj Emetak Tenarj ke yanbemti ndaye.

⁶ Nin kwitnarj kwitnarj kegok sokbemndawe e nâmti keyepmti nâmann elerj beġerj beme mamanup. Nin msalen pien msat sekmak mamnup yarj maneti ġakiwanup beme Amobotnarjmak moti mambanup. Nin msalen pien msat sekmak mamanupġapmti nin Amobotnarj egalen mkaen ku matatnup. ⁷ Keyepmti kan pigogat nin Amobotnarj zikalarj eekpij belak etarj nâmkijpepmti mamayelen kan tazin. ⁸ Nin Amobotnarjmak moti mambanup e penarj nânupġapmti keyarj keġerj m elerj beġerj bem ndeme gakikiyet mee eyet ku makingatnup belak nâmann nġep etarj mambein. ⁹ Nin sekj kapi melesij msalen kapi mambanup ma kululuġen moti sekj alakjarj timti mambanup beme kwitnarj kwitnarj notnarj sambeyet nâmann tototnarj beme Amobotnarj ek etarj keġerj mmann pembenarj mamti mambe. ¹⁰ Maneti am nin sambe bepi Kilaisiyarj zet zemdelarj zenze munduman tapme eġat kandanarj mopmann delarj zemâbe. Âpme eġarj nin msalen pien mamti mama mimi dolakjarj mbenn ma bekanarj mbenn keyet tosanarj ikjarjġat toġarj toġarj kalaġ kumti ndamâbe.

Pâlarj Zisasiyarj yomengatnan ndatiye keyet buġam zapatnarj zemkawanj beye

¹¹ Set kegok penarj tazingapmti nin Amobotnarġat nâmpemann mamozin. Keyepmti nin am indamukulem mmann nâmkijpepe aiġġat mulupnarj kaliġarj maminup ke Kawawanġan ikjarj penarj nâmndein sepem kegogak in ningat nâmndeip e nâmtalop. ¹² Wa in nin kwizet buġamm in mmot ndendeyer nâmti nnaġġat keġnarġġalak zet dolak dolakjarj ku mandiindonup. Nin Amobotnarġalen mulup esemterj penarj ke mmannġat am notnarj msatgalen mama mimi keeset mti sekjin etarj mammolip ekġen keyarj ningat naman kasa maminndaip keyepmti in am ekġen keyarj zet nġen wakjinarj peme topme in dopmarj naman Amobotnarġalen zet ke timtati diindowep. ¹³ In ningat nâme keġin kilom mambein kegok manâip beme e nin Kawawanġat kwizapatnarj mwawatġat sepem kegok mamnup ma nin nġoktikj esemterj nâmtâti mulup mamnup beme e in pembenarj bembeyet nâmti ke maminup. ¹⁴ Kilaisiyarj ningat gogot penarj maminndaip keyepmti nin pigok nânup: An kwewetarj am nin sambeyelen yomġapmti gakimti nin ndamukulem mme nin yomgalen mama mimi mġasigen mamkwabenn bee bamkumpemann delarj zemâġe. ¹⁵ Eġarj msalen am sambe nin bekapiyet mti gakimti

naman gakikiengatnan gilik zemwati mama alakñaṅ kapi aikndaye. Keyepmti nin mama ke mamti nnaṅgat sekn ḡep ku mmobogalen. Nin Kilaisiyelen mulupmaṅ ke winderṅaṅberṅ mti ek etaṅ manzemesesewatpemambanup.

¹⁶ Alak nin nnaṅgalen nānā māti am ḡeniyet ewe zelin ku manzemdelan zemindemambanup. Eweṅaṅ nin am nnaṅgalen nānā ke māti keyet kataṅ Kilaisiyet zetnaṅ zemdelan zempewenn. Yaṅ nin set sepem kekok ke ewe ḡen ku maminup. ¹⁷ An ḡenaṅ Kilais ek penaṅ manāmkīṅpein beme egaṅ Kilaismagen mama alakñaṅ ke timti naman an sepem igak ḡen ke makwazin. Egaṅ mamaṅaṅ ḡgasik itnaṅaṅ mamkwage ewan katikpem māpme delan zeme egaṅ naman Kilaisiyelen mama alakñaṅ ke yaṅbemi mamezin. ¹⁸ Nin itnaṅaṅ Kawawaṅgat kasa mti manepemann Kawawaṅaṅ Kilais egat mti egaṅ naman ndamingilik zeme nin egat notnane penaṅ sokbewenn. Ḃpme egaṅ nin am notnaṅ ekṅen eyo indamukulem mmann egat notnane sokbembeyet nāmti mulupmaṅ kapi ndaye. ¹⁹ Nin Kawawaṅaṅ Kilais egat pembenṅṅapmti msalen am sambe bepi notn notn etaṅ mamimndein keyet zapatnaṅ nin kapi zemkawaṅ bemndame nin am manzemkawaṅ bemindanup. Am egat notnane penaṅ bemi mamaip ekṅen ke egaṅ yominṅgat dopmaṅ indandayet nāmti yomin kumabiliwezin.

²⁰ Kawawaṅaṅ ṅingat paleset in zet mandiindoin. Nin Kilaisiyet kwitnane ṅingat pigok zemti indayaṅkwesinup. Ka yek, in Kawawaṅgat kasa mamip e peme tapme Kawawaṅaṅ iṅṅaṅgat notnane penaṅ bemi mamayet indatiwe. ²¹ Kilais ek yomaṅ meepiṅ yaṅgut Kawawaṅaṅ am ṅingat mti ṅingalen yomm bepiwan naman timtati Kilaisiyet dukñaṅ peme mowege. E nin ekmak tusumti Kawawaṅgalen mama teṅ ke nin eyo titiyet nāmti kekok ḡge.

6

Pālan Kawawaṅgalen mulupgat nukñaṅ omba penaṅ tiye

¹ Nin Kawawaṅ iṅṅaṅmak mamti mulup maminuwaṅ in pigok indayaṅkwesinup: Ka yek, in Kawawaṅaṅ keṅ taoletnaṅṅapmti mulup dolakñaṅ notnaṅ mimiyet winde indaye ke in belak peme ku tabe. ² Nāip, Kawawaṅgalen Zet Itnaṅaneṅ zet ḡen pigok zenzeṅaṅ, “Neṅ kan esemteṅ keyegak ṅingalen kwizelin nāmti yomengatnan gilik zemti indatiwan.” (Aizaya 49:8)

Nāip, kan kapi ilak am yomengatnan gilik zemti indatiṅ keyelen kan esemteṅ penaṅ ilak alak kapi sokbein.

³ Nin am ḡenaṅ mulup maminup keyet keṅaneṅ myuṅṅuṅgunn ḡen ku aiikgat nāmti maweyaṅ mnup. Mneti nin kwileki ḡen mmann yuṅgume am ekṅenaṅ ke ekti nāme ḡep ku beme Kawawaṅgalen Zet Zapat Dolakñaṅ Penaṅ manzenup kapi bamkumpeme ḡep ku bewe zemti maeksenuṅ. ⁴ Nin Kawawaṅgalen mulup kapi esemteṅ timamti mmann am ekṅenaṅ Kawawaṅgalen mulup an penaṅ maip e ḡep ndik mātābep. Nin mulupmaṅ ke mti sewak palen mamann am ekṅenaṅ sisipeṅpeṅ temaṅ mimndame nukñaṅ temaṅ keyet palen mot anzam tati olat olat palen mamti keyet nāmann kīṅṅagatnaṅmak ku bewe. ⁵ Am ekṅenaṅ kileṅ manndomkuip ma ndatamti met mka katikñaṅ manndeip. Ma am sambeyaṅ bililim kot ndatamti ndome gakikiyelen bududuk maminup. Nin kekok mimndame nāmisimti Kawawaṅgalen Zet Zapat Dolakñaṅ Penaṅ zenze mulup tagoṅgopiṅ mimiek mmeti muluk mee wewepiṅ ma tu meu mee dolakñaṅ aikṅinipiṅ mamanup. ⁶ Nin mama kweteteṅpenaṅ penaṅ mamanup. Nin Kawawaṅgat yaṅaṅaṅ sambe penaṅ nānup ma sewak sewak palen mamanup ma am gogot dolakñaṅ mimindamti manup. Ma Emetak Teṅaṅ ḡwatnaṅ mimndeme mamann am ekṅenaṅ nin Kawawaṅgalen mulup an penaṅ mamanup elak manāmnndeip. ⁷ Nin Kawawaṅgalen windemak tati zetnaṅ penaṅ kapi manzemkawaṅbenup ma mama mimin kweteteṅpenaṅ keyaṅ timbi sāṅṅnok beme timtati nembelen sekn aṅḡalaṅpemtī nembetnaṅ naman kasanne indelem māpman mebeṅ. ⁸ Keyepmti am notnaṅ ekṅenaṅ naman mamimtotndeip. Ḃpme notnaṅ ekṅenaṅ ṅingat nāme mopme manzemesesewatndeip. Nin zet penaṅ ke zemannḡut notnaṅ ekṅenaṅ ṅingat nāmdeme an dāsukitoṅnok mambenuṅ. ⁹ Ḃpme am notnaṅ ekṅenaṅ ṅingat Kawawaṅgalen mulup an pembenṅaṅ yek kekok zemti nāmdeme tototnaṅ mambenuṅ yaṅgut am notnaṅ sambe ekṅenaṅ naman ṅingat yaṅḡ ḡep nāmdeme mandelaṅ zein. Am notnaṅ ekṅenaṅ nin kwapem penaṅ ndome gakikiyelen bududuk penaṅ mamanup. Yaṅgut kileṅ penaṅ ke nāmisimti temamanup. Naman kan notnaṅṅat ndatimti mepme amobotnaṅ ekṅenaṅ zemdelan zeme omba penaṅ mandom kwatamtemien. Yaṅgut penaṅ manndome ku maṅḡakinup. ¹⁰ Nukñaṅ sambe penaṅ ke sokbemndame keṅḡ sindem omba penaṅ mambein. Yaṅgut nin Amobotnaṅgat etaṅ nāmti oloṅen maminup. Nin mānep milawatṅpiṅ am bekopsat penaṅ mamanup. Yaṅgut nin am indamukulem mmann ekṅenaṅ nāmkīṅpeimak bembeyet mulupmaṅ winderṅamberṅ

maminup. Nin penaj kwitnaj kwitnaj sambe ku tatndain yanggut Kilaisiyelen mama mimi sambe bee penaj tatndame delaj zein.

¹¹ Kolin am manje notrne dolaknaj penaj, nin ingat tiknaj omba penaj matatndain elak sosok penaj zemkawan bemindamann nâip ke. ¹² Nin pien mamti ingat otnâpej penaj mamanan yanggut in ilinagak ningat wisat minndemti bamkumndewien. ¹³ Keyepmti ney am notnanej nemunambanjine ekjengat zet manzeip sepem kegogak ney ingat pigok penaj diindoma nâit. Nin ingat tiknaj manâmindenup sepem kegogak in ningat tiknaj ewe nâmdemti kot tusume nsakwep mambanup.

Am nâmkijpepepij ekjengalen mama mimi ku mâti mamayet ankenjoo zet zenzenaj

¹⁴ In am nâmkijpepepij ekjenmak met lumañti ekjenaj mama mimi bekanaj mamip sepem kegogak ku mbep. Am bekanajmak am dolaknajaj zigoset notn notn mti mambuk ma busatnajmak tambusosogaj zigoset temakwep ondekti tabuk? ¹⁵ Ma Kilaismak Sadaj ekjenaj zigoset mulup nen mimiyet zenâmti keñ kwep bewuk? Ma am nâmkijpepepijmak am nâmkijpepepij ekjenaj zigoset manje kwep penaj bemti mambiek? ¹⁶ Ma nin zigoset Kawawan penajgalen sesawat mka temaj kemak naman nopiom egalen sesawat mkamak tsumidewanup? Nâip, Kawawan mama kanzizit mamain egalen sesawat mka ke am nâmkijpepemak nin. Keyepmti Kawawanaj Zet Itanajan pigok zeye,

“Ney aminne ingat tunguwinan mundum weyañti ke mamambap. Mti ney Kawawanin bemti mama in nâlen aminne bemti mambep.” (*Wok Pris 26:12; Zelemaia 32:38; Esekiel 37:27*)

¹⁷ Keyepmti Amobotnajaj pigok zeye,

“In am ney ku manâmkijpem neip ekjenmak tsummaneti ekjengalen mama mimi bekanaj notnaj in ku mimiyelen zemkulumindendeneñ ke mbepmegat wati kunzunt nenmagen pien kopme nen indatiwap.” (*Aizaya 52:11; Esekiel 20:34, 41*)

¹⁸ Âpme nen biwin mama in nemunambanne bemti mambep. Amobotnaj ek kwitnaj kwitnaj sambeyelen winde bee tasamâpme delaj zein. Egañ ningat zet kegok penaj zein.” (*2 Samuel 7:14; 7:8; Aizaya 43:6; Hosea 1:10*)

7

¹ Notrne dolaknaj penaj, ney pigok zemkawan bema nâit: Kawawanaj zetik sambe mge bee nin kapiyet nâmti mge. Keyepmti nin yomañ keñ sekñ mme bekanaj bembeneñ e zulutkaputmann delaj zeme kwetepman penaj mamti Kawawanaj etaj nâmann mobotnaj beme egat kandañanak matapmambanup.

² In ningat keñ ewe beme ninmagen ewe kopme mamambanup. Inmagengatnaj am notnaj ekjenaj ningat ekjenaj am belak keñ in mamuyungun indeip ma am notnaj bekanaj mimiyet zet kelaknaj mimindeme ke metneti mawalelip ma tetim indemti milawalin notnaj makakimtip manzeip. E ilin zet keyet yanaj nâmtalip. Wa ney zet kapi in mtot indendeyet nâmti zet kapi ku zeyap yek. ³ In ninmak notn notn dolaknaj penaj mamanan keyepmti gakiwanup ma ewe alik mambanup beme tususun tazin ke ku etiw keboñ keyepmti ney meluwan nejñ kuwan ke wa in mtot indendeyet zetnaj ku kumindawan. ⁴ In Kawawanajgalen mulup dolak dolaknaj sambe ke ewe mmebep. E nâmkijpem indeyap keyepmti ney ingat nâma dolaknaj penaj beme masesewatindeyap in nâgât keñ omba penaj gwatnaj mamimneip. Ney Zisasiyelen mulupgapp sek sindem omba penaj timkawan yanggut in naman mme keñ olojen penaj mambein.

⁵ Nin Masedonia msalen meti mulup yanbemi mbennen kan keyet nin tagonjo dolaknaj nen ku aikbenn penaj. Mka sambe mebenn katañ nuknaj sokbemndaye ma am notnajmak zet mmot mtot omba mbenn ma ndomkusât mme sekñaj omba penaj makinjatan. ⁶ Keyañgti Kawawan ek an zemkâkât toñaj keyepmti egañ nin zemkâkât minndemti keñ m elen belen bemndendeyet nâmti Taitas zempeme ningalen pien koge. ⁷ Wa egañ ninmagen koge keyet etaj nâmti ku zeyap. In ek gwatnaj zet dundumti naman ney eyo kot niknikgat keñ temaj matazin keyet ma in nâgât kember manâip ma nukjanen tapma otnânâñinan bandim mamimneip. Keyet zapatnaj kot zeme nâmti ney ingat olojen temaj penaj mban.

⁸ Ney itanaj meluwan kumti indawan ke in main nâmti keyet nâme bekanajnik beye yanggut nenn zet kumti indawan keyet nâma bekanaj ku bein. Zetn keyaj in kan isikñaj bugañ bukapi keñ mme bekanaj beye keyet nâma nukñajnik beye. ⁹ Yanggut alak kan pigogak ney ingat nâmti olojen palen penaj talap wa meluwan kumti indama ekti nâme nej ku beye keyet yek. Nâmbekam bembe mbien keyelen yomañ keñ ngilik zeye keyet nâma dolaknaj bein. Zet ke Kawawanaj ikñaj nâme wenje keyet katnanen sokbemndaye. ¹⁰ Amgalen nukñaj sepem keboñ mataindain ke Kawawanaj

mamanjin mgasik ke mgilik zemti naman egañ mama kanzizitgalen set maaikindain. Keboñ keyepmti nin nâmbekambembe temañ ngen ku maaiknup. Am msalen sambe yomin bamkumpemti kenjin ku gilik zemti Kawawañmagen ku mamelip. Ekñen sambe bee mama miminjin bekanañ keyañ indaâtâindeme teziñ nñandan mebep. ¹¹ In nâip, in yom tunguwinan ke sokbeme nukñan palen mamkwabien ewan naman Kawawañañ mim gilik zeme innagen mama mimi dolakñan sambe pigok sokbemindamâge. In yom sokbeye ke mtopepeyey nânânjin kaliñan penañ matazin. Ma myuñgunñu notnañ tunguwinan sokbeme sakwep weyañti belaknok tapme amnañ myuñgunñunjin ku maegip. Ma myuñgunñu notnañ mimiyet kenjin temañ ku matazin ma mineti Kawawañgalen ngenzinjin ninmagen sokbesem zemti egat kiñgapen maip ma nin kot indikmann dolakñan bembeyet nâmti myuñgunñunjin sakwep weyañti matalip. Ma mineti myuñgunñu ewe kwesinj tapme ñep ku besem zemti Kawawañgat zikatnañ sakwep maweyañip ma an myuñgunñu mge e keyegak sakwep myuñgunñunñagat dopmañ mutumsawien keyepmti yañañjin keyañ pigok penañ mamsokbemindein ingat tunguwinan myuñgunñunjin bugan ku tazin. ¹² Neñ eweñan meluwan kumti indawan ewan an myuñgunñu mge egat etañ nâmti ku kumindawan ma an ngen an kapiyañ myuñgumsaye egat etañ nâmti kegogak ku kuwan yek. In Kawawañgat zikatnañ ningat tikñanjin omba penañ matazin keyepmti ingat meluwan kapi kumti indawan.

¹³ Yañgut neñ wan kwep keyet etañ nâmti kenñ dolakñan ku beye. Taitas innagen kopme in zemtetimemopme mukulem dolakñan mpeme ekti egañ kenñ pembenañ penañ beye keyañ eyo kenñ mme oloñen beye. ¹⁴ Taitasiyañ innagen kosât mme neñ in animbi dolakñan e eweñanok dundumti ingat sekñin mmoban. Yañ in manepeme egañ kopme neñ zapat dunduwan keyet katanñ msawien. Nin ingat zet ngen nâmti manzenup ke zetnañ kipmañak mambein sepem kegogapmti nin Taitas innagen kokogat zet zemti kenñ mwat pewenn e penañak msawien. ¹⁵ Taitas egañ ke kopme in egat nâme mobotnañ beme oloñti met peme egañ zet notnañ zeme zetnañ gawepuwien. Yañ alak egañ pien tati kwitnañ kwitnañ sambe msawien keyet otnâm meti ingat nâmindeme dolakñan penañ mambein. ¹⁶ Nin alak pigogat innak tususunn ewe dolakñan sokbein keyepmti neñ ingat oloñen temañ penañ mimindayap. Mti ewe mama sepem kapigogak mamobanup e penañ nâmkijpeyap.

8

Pâlañ tewalañ bembeyet zetnañ zemâtâge

¹ Kolin dâpmeñange notnne, in Kawawañañ Masedonia msalen dâpmeñange maip ekñen keñ taolet temañ mimindame ekñenañ Kawawañgat tewalañ temañ bewien keyet yañañ in weyañ indikmâtâtâgat nâmti pigok diindosowap. ² Masedonia dâpmeñange ekñen nukñan sambe sokbemindame keyet palen moti olat olat temañ mkwabien. Ekñen am bekopsat penañ ke mambienañgut Kawawañgat tewalañ bembeyet kenjin oloñen temañ penañ tage keyepmti tewalañ omba penañ bemkwabien. ³ Ekñenañ Kawawañgat tewalañjin bembeyet eyakñin omba penañ tage. Keyepmti ekñenañ tewalañ omba penañ bewien elak penañ nâmindeyap. Wa nâlen zetgat yek ilinañgat kenjinangalak mmoti omba penañ bewien. ⁴ Ekñenañ nin nâmindemann Kawawañgalen dâpmeñange Zudia msalen olat olat palen mambien ekñen ke nin nâmindemann ekñenañ eyo indamukulem mimindendeyet ndapitiliwien. ⁵ Âpme nin ekñenañ tewalañ gesinañ isikñan kegok bewep e nâmti tatnepemann naman ekñenañ mmoti omba penañ mambeip. Ekñenañ ilin melesinj Kawawañgat betnan beme maindikdamuñ min yañ bam Amobotnañañ ikñan nâme weñge keyet katanñ ningat kegogak gogot minndawien. ⁶ Âpme in eyo Zudia am indamukulem mimiyet Taitasiyañ kot indamukulem mme yañbemti sek bandim notnañ indandayet akuku mulup mmnetneti peme muluwinañ memuj bemti tage. Mulup dolakñan mkwabien ke ewe kot indamukulem mme mimiyet zempewan. ⁷ Kolin am innagen mama mimi dolakñan kapigok wein: In nâmkijpepenjin kaliñan tazin innagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ zenze an dolakñan sambe talip ma in Kawawañgalen zet notekñan sambe penañ nâip ma in am indamukulem mimiyet webembenjin temañ tazin ma in ningat tikñanjin omba penañ tazin kegok keyepmti in tewalañ bembeyet eyo otnânâjin temañ penañ bemti mamayet nâmti diindoyap.

⁸ Wa neñ in ke sakwep mimiyet ku indapitiliap. Masedonia dâpmeñange notnne bekakan ekñenañ tewalañ bembeyet otnânâjin temañ penañ matazin in muluwjin ke mbep beme muluwjin keyañ in Zudia am ekñengat gogot mamimindeip ke ilak penañ mkawañ bemindawe. ⁹ In nâip, Amobotnañ Zisas Kilais ek keñ taoletnañ temañ penañ eknup. Ek kwitnañ kwitnañ sambe bekapiyet toñañ yañgut egañ ningat mti kululuñen mundumanñ dolakñan e peme tapme toti am nin kabonñ bekopsat penañ bemti manje.

Mti set kegoset egañ am nin yomengatnan gilik zemti ndatimti mama kanzizit motitiyet setnañ aikndaye.

¹⁰⁻¹¹ Pi nâgât nânânnan zet pigok tazin ke zemsokbemindama nâit: In nup kan tipman baenak yañbemti tewalañ mânep akum beme mulup kapi mimiyet keñin puñpuñ penañ kwapme mkwatneti naman tuñgupman peme memuj bemti tage. In mânep akuku mulup ke alagak yañbemti keñin señme oloñen palen mulup ke mkwabien. Sepem kegogak ewe mmepme amujine ekñenañ mânep taindain katañ bemti beme delañ zewe. ¹² In tewalañ mânep ke bembeyet keñin puñpuñ mme keñ taolet palen taindain katañ bewep. Âk penañ ku taindawe beme keyet yayañ temañ ku mbep. Kawawaññañ am sambeyet nânâñinañgat yaññañ maekmâtâpme delañ zein.

¹³⁻¹⁴ Wa nin in mânep akumti am bekopsat indamti ilin naman omtimat timat palen mamayet nâmti ku zenup. Alak kan pigogât in mânep polak polak penañ taindain keyepmti in am notnañ deset olat olat palen tapmelip ekñen indamukulem mimindewep. Ya naman maneti ekñenañ nimwian wian temañ palen tapme in naman kamberj sokbemindawe beme naman ekñenañ in kegogak indapmukulem mimindewep. ¹⁵ Kawawañgalen Zet Itnañanen zet ñen pigok zenzeññañ tazin,

“Israël am ekñenañ msat tuñgupman mameti meujin mana ke matim nimtemien. Am meti mana omba polak polak maambepeleti timkotemien ekñen polak polagak ku taindawe ma am meti mana ilinangât katañ isikñañ bugan timti makotemien

ekñenañ olat olat temañ ku mbien.*

(Kisim Bek 16:18)

¹⁶ Neñ ingat tuñguwinan kot mamti mulup mimiyet keññañ temañ penañ matazin. Sepem kegogak Kawawaññañ Taitas keñañ m elen belej beme egañ ingat tuñguwinan mulup kot mimiyet keñañ temañ penañ kegogak matazin keyepmti neñ Kawawañgat wisikñañ penañ manzeyap. ¹⁷ Egañ in kot indamukulem mimiyet keñañ temañ eweñanak matazin yañ neñ in kot indamukulem mimiyet nâmti zempema egañ zetn gawepumti oloñen temañ mti inmagen kosât tapmin. ¹⁸ Neñ ekmak an notn ñen kapi mamti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zenze mulup mme dapmelañge ekñen kapiyetnaññañ mulup anin ke maegoip an kemak ilisakwep idema kolup. ¹⁹ An ke dapmelañge ekñenañ egomti zempeme nitmak ke koti in tewalañ mânep bewep ke timti Zudia am met indandayet zempewien. Mulup kegok mmann Zudia am ekñenañ nin indamukulem mimiyet keñin temañ tazin ke ekti Amobotnañgat kwizet buñamañ temañ mmobep.

²⁰ Nin in am bekopsat indamukulem mimiyet tewalañ mânep temañ ke beme damuñ mti mmetnepemann tuñgupman notnañ yuñgume zet mmot mtot notnañ tuñgupman sokbewemagat weyañ eksewanup. ²¹ Amobotnaññañ ikñañ nin an dolakñañ elak mandiknâtândein keyepmti nin kwitnañ kwitnañ kapiyet mulupm weyañti mmann am ekñenañ kegogak ndikmâtâtâtgat nâmti maminup.

²² Egetmak an notn ñen ewe pema kozin ek ke pienen mukulem mulup notnañ mimiyet zempemann egañ ñep etañ mamme eknup keyepmti nin ingat ekñenañ Zudia am nâmkijpepemak ekñen indamukulem mimindendeyet keñin temañ matazin keyet zapatnañ zema nâmti egañ inmak kot mânep akuku mulup ñep penañ mbep elak penañ nâmkatikbemti pemann kozin. ²³ An ñenañ Taitasiyet yaññañ nâsâgât indayañkwesime in nâgât ekmak ilisakwep nin ndamukulem mimiyet mulup mamilup kegok dundume nâmbep. Ma an zut ñen keyet yañidañgat idayañkwesime in pigok zewep, “An zut kapi Kilaisiyelen kwizet buñamañ mpalakñañ bembeyet nâmti dapmelañgenjine ekñenañ mulup kapi mimiyet zemideme kobun.” Kegok zeme nâmbep. ²⁴ Neñ ingat am dolakñañ zemti dapmelañge ekñengat tuñguwinan seknin mmotindewan keyet katañ in an ekñen keyañ kopme gogot mimindawep. Âpme nin meti dapmelañge notnañ ekñenmagen met zet zemti ingat seknin mam moindenup keyet penaññañ sosok sokbeme ekmâtâbep.

9

Pâlañ nâmkijpepemak am indamukulem mimiyet mânep akum bembeyet zeye

¹⁻² In Kawawañgalen am Zudia msalen maip ekñen indamukulem mimiyet keñin temañ e eweñanak matapme egañ. Keyepmti neñ Masedonia dapmelañge ekñengat zikalinan ingat seknin mmot indemti masesewatindemteman. Âpme am nâmkijpepemak notnne bekakan Gilis msalen maip ekñenañ nup kan tipman baenak yañbemti mânep akum bembeyet mulupman mkwabien. Nâip, in Zudia am indamukulem mimiyet keñin temañ tapme mamip keyañ am sambe notnañ keñin mamwatindein. ³ Neñ ingat seknin mmot indemti zet zewan keyet penaññañ ku sokbenakmagat in keyet penaññañ mânep

* **8:15:** Meu kwitnañ mana zenup kapi msat tuñgupman Kawawañgalen amnañ meuyet gakiwaletme meu kapiyan msat tuñgupman indapelenjuyep.

akuku mulup tapmme an nâmkijpepemak notnne notnaj zemindema kolip ekjen keyan inmagen kot pataj zemti indamukulem mme in mânep zenjenaj ke akum beme delanj zeme tapmambep. ⁴ Mneti wan inlak akumti beyo mene zemti nej Masedonia am notnaj indati nsakwep kotneti indikmann in mânep nen ku akumti bembenaj tapme ekti innak nin nsakwep Masedonia am ekjengat zikalinan sakambuk mbanupmagat in mânep akuku mulup ewenajak mbemti tapmambep. ⁵ Nej mulup keyet nâma temaj penaj beme keyepmti an ekjen ke ewenajak njenaj zemindema kolip. Kot indamukulem mme in tewanaj mânep akumti beme mebegat zetik mbien ewan ke tapmme nej bam koti indikbap. Ke am ilinajngat kej taolelinajngat penajngat nâmti beip sepem kekok bewe. Wa ningat ekjenaj zeme tapmnup sepem kekok ku bewe.

⁶ Pigok penaj zemâtâpma nâit: An njenaj mulupmaj temaj mti alik alik sambe kwitnaj kataj maondein. Ek nimwianj wianaj omba penaj mamim ma an njenaj mulupmaj belaknik mti alik aliknaj belaknik maondein beme nimwianj wianaj belaknik bugan masokbemsain. ⁷ An kwep kwep in ilinajngat nânâjin tazin keyet kataj nâmti kej taolet palen tewanaj mânep bewep. Wa ningat ekjenaj zeip keyet ma amnanj tabeipgat bene zemti ku bewep. Kawawanaj am kej taolet tewanaj mambeip ekjen keyet nâme dolaknaj mambein. ⁸ Âpme Kawawanaj am ekjen ke naman kwileki njeniyet maolalip beme e egaj nep omba indamkwatawe. Âpme ekjenaj olat olatpij tim nimwianji mamaip. Mti mulup dolak dolaknaj notnaj zigoset tapmezim ke mukulem mti mamelip. ⁹ Sepem kegapmti Kawawanaj Zet Itnanaj keyet kejan zet nen pigok tazin,

“An njenaj am bekopsat sambe kwitnaj kwitnaj sambe maendamkwatain kej taoletnaj kebonj ke am njenaj ku kanda pewe.”

(Sam 112:9)

¹⁰ Am sambe nin bepi Kawawanaj etaj meu alik maakumndain. Âpme nin msalen pemann egaj iknaj meu agulam mme penajngat sambe sosop sokbemndame matimti nimwianjrup. Egaj in alik alik sambe ke akumti indame in mme sambe penaj masokbemindain. Ke tim nimti notnaj timti Kawawanaj am notnaj indamukulem mbep. ¹¹ Kawawanaj in kwitnaj kwitnaj sambe indamkwatame olat olatpij mamti in naman am bekopsat notnaj ekjengat tewanaj akum beme nin timti met indawanup. Âpme ekjenaj ingat kejin dolaknaj beme Kawawanaj wisikj zemti kwizet bujanaj mwabep. ¹² In mulup kekok mti Kawawanaj am sambe Zudia msalen maip ekjen ke indamukulem mimindeme mama miminjin dolaknaj keyan am sambe kejin mwapme sambe penajngat kati Kawawanaj wisikj zewep. ¹³ In am nâmkijpepemak bekopsat Zudia maip ma am kebonjak msat notnanen indamukulem mmepe ekjenaj in tewanaj mimindamebep. Keyet olojen temaj mimindewep mti in Kilaisiyelen zet zapat dolaknajngat manzein keyet kataj tati muluwin ke mme ekjenaj keyet eyo nâmti Kawawanaj kwizet bujanaj mwabep. ¹⁴ In sepem kekok mme am ekjenaj ingat tiknanjin omba penaj tapme Kawawanaj in indamukulem mimindendeyet dundum sawep. Set dolaknaj kapi Kawawanaj iknaj kej taoletnaj omba penaj tasaingapmti weyan zikat indayeen ke mamip. ¹⁵ Kawawanaj iknaj msalen am nin iknajngat Nemunaj Kilais gogot penaj mampein mee piwan ningat tewanaj temaj ndame egaj toti ndamukulem mge keyepmti egat wisikj zempene.

10

Pâl Kawawanaj mulup zet sasanaj keyet yanaj zemâtâzin

¹ Alak nej nanajngat mamananajngat zapatnaj pigok diindoma nâit: In nâgât pigok manzeip, “Egan ninmak kapi matazin beme egaj mtopmamti zet sewaknaj mandindoin. Ya naman met bejan main kan keyet egaj naman nin papia tipkwasisi zet notnaj makumndain.” Yanjut nej Kilaisiyaj iknaj mtot mamti zet sewaknaj mandindomtan set sepem kegak mimiyet kejj temaj matazin. ² Sepem kegapmti nej inmagen kobap kan keyet in kejj ku walabep. Mneti peme nej in sambe keyet zet tipkwasisi zet zema keyan jep ku bewe. Âpme am ningat ekjenaj msat kapiyelen mama mimi mgasik mâti maip manzeip ekjen kemagengut zet nenzinjin mimindawap. ³ Nin msat palen am bekanaj ekjen kapiyet turjuwinan e penaj mamanup. Yanjut nin wa msat kapiyelen timbi sâk ke timti an ku maânup. ⁴ Nin timbi sâk timti an maânup ke wan am bekanaj msat palen mamti maâip ekjen keyelen timbi sâk sepem kebonj yek. Nin Kawawanaj timbi sâk windenamben penaj ke timti an windenamben penaj Sadaj egalen mka njande temaj maindelemâkunup. ⁵ Nin timbi sâk ke timtati nin am zet dâsuki mmot mtot mti Kawawanaj nânânj ke mtopepeyet mulupmaj mamip keyelen windenaj mtopemti am ekjen ke njoktikjin mgilik zemann Kilaisiyaj njoktik mimiyet manâin ke etaj mti

mamayet mamnup. ⁶ In zeti kapi gawepumti mulup mme nin keyet sakñan ektatingut nin am ningalen zet ku mangawepup ekñen ke zet muluwen indendeyet kalem mbanup.

⁷ In mulupm mamiap keyet penañan ekti yanñ nâmatâtnembep. An ñenan nâgâeganñ Kilaisiyelen mulup an penañ mamain kekok nâmnembep beme an keyañ neñ Kilaisiyelen mulup an penañ mayap elak penañ nâmatâtnembe. ⁸ In neñ nikme neñ Amobotnanñ mulupgat winde nançe keyet sekñ omba penañ mammolapnok penañ bein beme ke wa in mtot indendeyet ku mamiap. In indamukulem mimiyet kekok mamiap keyepmti neñ keyet nâma sakambukñanmak ku bein. ⁹ Keyepmti neñ ingat papia sambep kumti indawan ke wa in sekñin mma kiñgagagat nâmti ku kuwan. ¹⁰ Am notnanñ nâgât pigok manzeip, “Pâlanñ beñan met mamti papiananen zetnanñ nukñanñ ma tipkwasiñ zet makum ndain ya naman pien ninmak kot mame ekmanñ an sâlâgâgâtñanñ bugan zetnanñ mee zeme nâmann windeñepiñ mambein.” ¹¹ Am nâgât zet kekok manzeip ekñen keyañ pigok nâmbep, neñ beñan met mamti papia makum indayap ma sokñan inmak mamti zet mandiindoyap kemak sepemti igak igak ñen ku belup.

¹² Wa nin am belak am nânânjinpiñ ilinanñgat mamanñin bem ekti neñ an keboñ gerñ an keboñ mti mamiap ekñen keboñ yek. Am ekñen keyañ ilinanñgat ziiñin notnanñ ilinak bempemti ke ekti keyet katanñ neñ keboñ ek keboñ mamip. ¹³ Yanñut nin wa Kawawanñ winde ndame mulup mamnup keyet nâmti nnanñgat sekñ ku mam motnup. Kawawanñ ikñanñ nin mulup mimiyet gesiñanñ bemndaye ke inmagen mulup eyo mimiyet nâmti bempaye. ¹⁴ Keyepmti nin Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakñanñ Penañ inmagen kot ñenanñ yanñbemti zewenn. Wa nin mulupmnanñgat gesiñanñ bemndendenñ ke sebempemti belak mulup kilom ku mammetnup. ¹⁵ Wa nin mulup an mançe ñenanñ inmagen mulup mimiñanñanñ nin keyak sakwalam mti kwizet buñam temañ titiyet nâmti ku mbenn. Nin Kawawanñ mulupm mimiyet gesiñanñ inmagen bemndeye keyepmti nin mulup mmanñ in Kilaisiyelen nâmkijpepiñin kaliñanñ bewe ma mulupmnanñ inmagen palakñanñ bemti omba mekobe e nâmkatik bemti mulup ke inmagen yanñbemti mbenn. ¹⁶ Inmagen mulupmnanñgat penañanñ kekok sokbeme ektiñut nin naman mulup msat beñan notnanen am ñenanñ mulup ku mimiñanñ nnanñgat met yanñbemti keyet nâmti sekñ ñep mmobanup.

¹⁷ Kawawanñalen Zet Itnanñanñ keyet keñan zet ñen pigok tazin, “An ñenanñ ikñanñgat sekñanñ mmosât nâmbep beme egañ Amobotnanñanñ mulup ekmagen mge keyet nâmti sekñanñ ñep mmobe.” *(Zeleaia 9:24)*

¹⁸ An ñenanñ mulup ikñanñ mbe keyet nâmti ikñanñgat zemsesewabe beme Amobotnanñanñmagen ñep ku bewe. Âk Amobotnanñanñgat zemsesewatpewe beme Amobotnanñanñ an keyet nâma dolakñanñ penañ bewe.

11

Pâlmak ombemindendenñanñ dâsuki ekñengalen zet

¹ In buzak tati nâma neñ zeti ewe tusumti pigok zema nâit: neñ nânâ kwitnanñ kwitnanñ keññanen tapme manzeyap ke in ekme am seon ekñenanñ manzeip sepem kekoknok mambein. ² Kawawanñ egañ ingat eyak penañ mamimindain. Neñ ingat sepem kekok penañ mamimindeyap. In imbi nembip dolakñanñ penañ neñ in awin Kilais ek kwewetanñ ke wawagat ombemindewan. ³ Mneti an ñenanñ nânâ sepemanñ igak ñen zikat indame ñotkijñin yungume Kilais bamkumpewepmagen zemti sekñ omba penañ manzin. In nâip Sadañanñ zet dâsuki zemti Ewa ñotkijñanñ myungume egañ walege in sepem kekok mbepmagat eksewep. ⁴ In am notnanñanñ inmagen koti Zisasiyet yanñanñ nin mandiindonup e tapme nan sepemanñ igak ñen mandiindoip ma Emetak Teñ e tapme naman emetak sepemanñ igak ñen main ma Kawawanñalen Zet Zapat Dolakñanñ Penañ nin diindondonup e tapme nan sepemanñ igagen diindome in ekñengalen zelin ke sakwep nâmti keyet nâma penañ beme mangawepup keboñgapmti neñ igat yayanñ penañ miyap.

⁵ Neñ nâma in am ombemindendenñanñine dolakñanñ penañ mandiindoip ekñen keyañ neñ sebam nemti gwaen ku talip bein. ⁶ Neñ Kawawanñalen Zet Zapat Dolakñanñ Penañ zenzennañ dolakñanñ penañ ku masokbemkawanñ beme egip mene yanñut neñ zet keyet yanñanñ ñep nâmatâpma delañ zein. Keyet yanñanñ notnne notnanñmak nin set sambep mamimkwatnup keyañ nânânñ temañ ke msokbeme manndikmâtâkwalip ke.

⁷ Neñ in mwat indendeyet nâmti nananñgat nâma tototnanñ beme kandanñanñ mamti Kawawanñalen Zet Zapat Dolakñanñ Penañ zenze mulup mkwaban. Kan keyet neñ in mulupm keyet tosanñanñ nanayet ku indayanñkwesiwan. Wa neñ set ke ku myunguwan. ⁸ Neñ ingat tunguwinanñ mamti ingat mulup mma dapmelañge notnanñ ekñenanñ etañ mânawanñ nabandim mneme mamti mulup mban. Ekñenmagen mânep milawat belak kaim timti inmagen pien mulup mban. ⁹ Neñ ingat tunguwinanñ ke mamti kan notnanñgat

mânepgat olati keyangut ingat ñen ku indayankwesimti nâmban. Ekñen Masedonia dapmelange notnne bekakan ekñenaj kwitnaja kwitnangat maolateman ke timti kot manamtemien. Neñ ewenaja mulup inmagen yanbemi mkwabab kan keyet ingat palen nukñaja ñen ku pema moga yan ewe mulup mmobap keyet nukñaja ñen ewe ku indawap. ¹⁰ Kilaisiyaja zet penaja penaja manzeman. Neñ sepem kegogak zemti Kawawangalen Zet Zapat Dolakñaja Penaja zenze mulup inmagen tosanepin mamiyap keyepmti seña ñep mmobap. ¹¹ *Âpme* Akaia mkaengatnaja an ñenaja ku bekek nembe. ¹¹ Neñ yanaja eneyet zet ke zeyap ke nait. Wa neñ zet kapi ingat wisat mimindemti ku zeyap. Neñ ingat gogotn temaja penaja tazin ke Kawawangat zikatnan zeyap.

¹² Neñ mulupm sakam kegogak ewe mmoti ombemindendenañ belakñaja notnaja tosayet etaja naiti muluwin mmambe nin Pal mee ekñenaja mulup mamip sakam kegogak maminup zegwem kegok zemti belak sek mmobot zet etaja mamip ekñen keyelen selin bekekme olabep. ¹³ Am ekñen ke wan Kilaisiyelen ombemindendenañ penaja yek. Ekñen ke belakñaja penaja. Ekñenaja muluwin dâsuki kegok mti nin Kilaisiyelen ombemindendenañane penaja manup zemti am dâsuki matetimindeip. ¹⁴⁻¹⁵ Sepem kegok tapmimyungume neñ keyet kenja ku mawazin. Sadanañ ikñaja eyo sepemaja asekti Kawawangalen ensel sanja soñganañmak keboja mambein. Keyepmti Sadanañgalen mulup anene ekñenaja asekti naman Kawawangalen mulup an penaja nin nembonak mambeip beme neñ keyet nâma kwileki ñen mamanamaja m mambein. Maneti bam kan temanen an ekñen ke muluwin bekanaja mamip keyet tosanaja esemten bekanajak timâbep.

Pâlañ ombemindendenañ mulup mti nukñaja omba tiye

¹⁶ Neñ zet ewe ikñaja keyegak sakwalamti zema nait, an ñenaja nâgât an seña kegok ku dinowe. In nâgât nânname am seña ekñen kemak tusumti mamain kegok manâmp. Neñ ekñenmak mambak ze neñ mulup ekñenaja mamip sepem kegogak mti keyet naiti seña belaknik ñep mmobak. ¹⁷ E penaja. Neñ zet tazeyap kabon kapi Amobotnanañ nâme dolakñaja ku bein. Sek mmobot zet kapi e penaja am nânânjinpin ekñenaja zelin kok zemti mamaip. ¹⁸ Am sambe penaja kwitnaja kwitnaja mammelip keyet naiti seña mamimopme indigap. Neñ ekñenmak mambagen sepem kegogak ñep mbak. ¹⁹ Kolin dapmelange in ilinangat nâme nânânjin temaja mambein keyet mti in am myungunjañ temaja keboja ke nâmindeme mamti inmak zapat mamip. ²⁰ In am ekñen keboja ke nâmindeme kot indadamun mti tetimindemti kwitnaja kwitnaja maomenzêtip. Mti ingat nâme totonaja beme belak bepalaksat maindoip. ²¹ Neñ in sepem kegok mimindandayet windenañ ku mamiyap kegok mimindandayet nâma sakambuk mambein. Am ñenaja mulup kwileki ñen mti keyet señañ mam mozin. Neñ sepem kegogak ñep mbak neñ zet ke setnapiñ e nâmtingut belak kilen ke okpema kwazin.

²² Am ekñen keyaja ilinangat señañ mmoti pigok manzeip, “Nin Ibulu am wa pimak, ma nin Israel am wa pimak Kawawangaja ikñaja ikñangat zapat ndaombemndeye.” Ma naman pigok manzeip, “Nin Abalaamgata insoñane wa pimak.” Ekñenaja zet sambe manzemelip beke neñ kegogak tatnain. ²³ Ekñenaja nin Kilaisiyelen mulup mnuñ zemti mamimyunguip keyepmti neñ zet kapi ñenzinjañ palenok kilom ke zeyap. Ekñenaja nin Kilaisiyelen mulup an manup e ñep manzeip yanjut neñ Kilaisiyelen mulup an penaja mamti ekñen bugan sebemindemti

Kilaisiyelen mulup pi belak omba penaja pusinaja seksak mammelap.

Âpme keyet mti am notnajañ ñenjin zime nati mka katikñaja kan sambe met maneip ma am notnajañ sindiwan nawitikme seña pi buyuk beyak mapein.

Kegok mme neñ kan sambe penaja gakikiyelen bududuk penaja mamiyap.

²⁴ Sek 5 bepi Zuda am ekñenaja sindiwan nawitikme kwep nononangata sindip makuma 39, 39, 39 kapi manawitikwatemien.

²⁵ Sindiwan miset tuk kapi sek sambe nawitikne nawitikne peme sipsip timti wemban. Kan ñeniyet nanzanañ nom kune kune peme wemban.

Sek tuk pi wanjaen moti nembu sutnan daen mepma wangayañ bekanaja bemti towepme nembuyen waleletgalen bududuk mban.

Mise ñen tambumbu kwep msasa kwep pi wanja bekanaja bemti towepme tep pemañ ambeti tu palen etaja ke manepema toge.

²⁶ Kan sambe penaja neñ Kilaisiyelen mulupgata set teepmaja penaja tokwati mamamteman.

Kan notnangata map tungwawam kwati napmesât mamtan.

Kan notnangata an kambu titi ekñenaja milawatn kambu tisât tati nopeme kilen mawemteman.

Nanangata manjenne penaja Israel ekñenaja ilin ma am belakñaja notnaja ekñenaja nomkume gakisât penaja mamkwateman.

Mka nhande teman notnanen mepma nome gakikiyet nâmti am sambeyan manabembu-
luntemien.

Msat tungupman maneti tu meuyet mti gakisâgât bududuk mamteman.

Wanğaen moti manepema nembu mamañ teman kumti manawaletan.

Am notnañ ekjenañ, “Nin Kilais nâmkijpenup keyet mti nin gâgât nodi,” zemti natetim
nemti nati met kasa ekjengalen belen mambemnemtemien.

²⁷ Tambu misa sek sindem sambe tipeñ mamamteman

ma tambu misa pi Kilaisiyelen mulupgat yayan teman mti muluk mee dolakñañ ku
maweyan wemteman

ma kan sambe pi mka ma sangum kâlâpingapmti tâgâyet diñdiñ mamteman.

²⁸ Wa zema nâip ke etañ yek. Kan sambe penañ dapmelañge sambe ñep talip ma yek
zemti keññ yayan teman mambein.

²⁹ Am nâmkijpepemak ñenañ nukñañ ñen aikme neñ kegogak nukñañ matiyap. Ya naman
ñañ yom mme neñ an keyet mti nukñañ teman matiyap.

³⁰ Neñ sekñ mmobogat nâmbak beme neñ Kawawañañ nukñanen napmukulem mme
mamayap keyet nâmti ñep sekñ mmobak. ³¹ Neñ Amobotnañ Zisasiyet Bipmañ Kawawañ
an kwizet buñañ mene mene mamimwalip egat zikatnañ neñ zet ekjen ke penañ
zeyap. ³² Neñ Damaskas mkaen meti mamban kan keyet amobotnañ Alatas egañ
amobotnañ ñen peme Damaskas mkaen mamamtan keyañ kasa kuku an notnañ
indeme ekjenañ met mka set bimañ sambe bee nâgât egañ mesât kopme ekti atamti met
mka katikñañ pesenup zemti dombemti tapmebien. ³³ Âpme am notnne notnañ ekjenañ
zapat ke nâmti buzakset nati met kimbat solonan tati suasembe keññ naweti mka kimbat
enzuñaset tek tim tapme ululuñ piyañ zupman baen toti keeselak buzak kunzuñti meban.

12

Kie kienok Kawawañañ Pâl kwileki ñen zikat same ege

¹ Neñ nanañgat sekñ mmoti keyet nâma ñep penañ ku mambein. Neñ kegok mimiyet
nâma ñep benak beme neñ Amobotnañañ kie kienok kwitnañ kwitnañ enzillilñan tazin
ke zikat name ekbak keyet nâmti sekñ ñep mmobak. ²⁻³ Neñ nup kan 14 tipman penañ
kaimgat Kilaisiyañ nati kululuñ mundum dolakñañ penañ keyet keññ natetim mopme
ekban e nâyap yanğut ke pe sekñ melesin napmopme ekban ma belak kie kienok etañ
zikat name ekban ke weyañ ku nâmatâlap Kawawañañ ikñañğut nâin. ⁴ Âpme neñ
ke totati neñ zet mamanamañ penañ nâmban. Msalen pien am zet nhande igak igak
manzemetnup sepeñ keboñ yek igagen keyepmti neñ ñep ku zenzeyet ma msalen am zet
ke zenâ zenâ mimiyet zemkuluñ neneñañ. ⁵ Ma neñ kwitnañ kwitnañ dolakñañ penañ
kululuñ gwaen ekmâban keyet nâmti sek mmobot zet ñep zewak. Yanğut neñ keyet
nâmti sekñ ku mamimolap. Neñ nukñanen met tapma Kawawañañ manapmukulem
mnein keyet nâmtiğut sekñ mamimolap. ⁶ Neñ zet penañ zeyapapmti neñ nanañgat
kwitn mmolap beme neñ am seon yek. Neñ an ñenañ nâmneme mobotnañ ku bewap.
Egañ nâlen mama mimi ekti neñ zet zeyap kapi nâwe. Kok keyet nâme ñep teñ
beweyepmti neñ nanañgat kwitn ku mmobap yek.

⁷ Neñ ekma Kawawañañ kwitnañ kwitnañ dolakñañ zikat nañge. Keyet neñ nanañgat
sekñ ku mmolap Kawawañañ Sadan nâmpeme zawat nukñañ sekñnanen bem neñge.
⁸ Miset tuk kapi Amobotnañañ ikñañ nukñañ sambe bekapi menzempeme mebagat
dunduwan. ⁹ Yanğut egañ neñ dundudu nanañgat dopmañ pigok gilik zemti nañge, “Geñ
kwitnañ kwitnañ maolat temanen elak keñ taolet nnañgapmti elak mañgamâpma delañ
zemâzin. Geñ sek sukñañ sukñañ palen mamanigen nâgât windennañ geñmagen ewe
windañber matazin.” Kegok dinoyepmti neñ sukñañ palen mama Kilaisiyañ man-
adamuñ mimnein keyet windañ teman tapme Kilaisiyelen winde keyañ nabembuluñti
adamuñ mme mamayap keyet olojen mti sekñ omba ñep mmobap. ¹⁰ Neñ Kilaisiyet
tikñañ omba penañ tazin keyepmti egat kwizet buñañ mpalakñañ bema keyepmti
amnañ sisipenpeñ mnamti mene mene nom kupeñ mme neñ nukñañ sambe bee timtati
tima dukñañ mopme sebe sugak palen temama Kilaisiyañ ikñañ gwatnañ mneme
egalen windeen katikñañ bemti matalap.

Pâlan Kolin am nâmkijpepemak ekjengat yayan teman mimindeye

¹¹ In papia kumti nâgât sekñ ku mmobien. In kegok mme neñ nanañgat yanğ kuwan
keyepmti ingat tunğuwinañğatnañ am notnañ ekjenañ nâgât nâme an seon ñenok mban
kegok mambein. Neñ an tototnañ mambak ze in ombemindendañjine dolakñañ
manzeip ekjengat kandañinan baen penañ ku mambak. ¹² Neñ eweñañ inmak kot
mamban kan keyet neñ Kilaisiyelen ombemindendañ mamayap elak eweñañak ke

zémkawanj bémti indama nâmbien. Âpme ingat tunguwinan sewak sewak palen mamti menok sepem igak igak mti Kawawanjalén mulup sepemanj igak igak bepí mmepma in ekti maâtâtálip. ¹³ Nejj dapmelañge notnanj ekñen dolakñan maindadamuñ mmelap. Sepem kegogak in indadamuñ dolakñan mimkwaban. Mti mulup sambe notnanj bee mkwaban yangut kwitnanj kwitnanjgát olat olat mti in ke napmukulem mimiyet kwep kegut ku indayanjkwesiwán. In keyet náme nejj ke myunjuwan beme in yomm ke katikpewep.

¹⁴ Nejj inmagén sek zut pilak koban. Yanj pi ewe naman kot indiksât tapmiyap in nâgát yayanj mti mânewin kilénj ku time mebe. Nejj inmagén mulup met mimiyet tikñanñ omba penanj matazin keyepmti kobap wa in mânep nanayet nâmti yek. Nemba isikñanñ ñenanñ mamanj bipmanj ku maidadamuñ min. Nemba mamanj bipmanjgát nemba maindadamuñ mip. ¹⁵ Nejj ingat gogotn omba penanj matazin keyepmti nejj mânepm mee tima mepme in indamukulem mimiyet náma oloñenanjmak beme mulup mamiyap. Kebonj mma in naman nâgát gogolin belaknik bugan matazin mene?

¹⁶ In nâgát yanñ ñep nâmâtâlip nejj in nukñanñ ñen ku indawan. Keyanjgát am notnanj ekñenanñ nâgát pigok manzeip, “Setnanj mee e ikñanñ ñep kwitimti kobe. Yangut pien kot mamti nin tetimndemti ñoktikñ mme yunñgume mânepm mee tiwe.” ¹⁷ In nâgát náme nejj an notnanj zemindema koti ingat zeme in mânep indame ekñenanñ mti kot name makwitim niap kegok mambein. ¹⁸ Nejj Taitas inmagén kokogát yanjkwesim náma eganj ñep zeme nâmti ekmak notnne notnanj zemindema kobien. In náme nejj an ekñen ke zemindema koti in zet kelakñanñ mimindamti mânewin mee zemtimti kot nanayet zemindewan kegok bein ma? Ekñenmak nejj nsakwep mulup yanñ kwep mimiyet mamnup ma mama mimi dolakñanñ sambe bee mmâbenn.

¹⁹ Nin zet sambe mandiidom kwatnup bee in náme nin ingat zikalinan kwetetepmanj mamayet nâmti etanj manzenup kegok mambein ma? E yek penanj. Nin Kilaisiyanj zet sepem kegok zemti Kawawanjgát zikatnan mamayet nâmnðeye keyepmti notnne dolakñanñ in pigok nâmbep. Nin kwitnanj kwitnanj sambe mam mann egip bee in indamukulem mimiyet etanj nâmti mamnup. ²⁰ Mneti nejj ingat sepemin nâmban e ñen tapme in mama mimi bekananj sambe mti mdândândâ palen ma kwitnanj kwitnanj bekananj mimiyet eyak ma ñenzinñ palen ma kwitnanj kwitnanj ilinanjgát etanj time kwaopme nimwianñti mama ma lowek zet ma zeok zet ma sek mmoti mama kegok mti dapmelañgeyelen set pi kumasekme delanj zeme mame nejj kot indikti endilipemti naman in nâgát nâmbien e tapme nejj asekti sepem ñen tapma nikbepmagengát ewenjanak eksemti mambep. ²¹ Ingat tunguwinanjgátñan am notnanj ekñenanñ mama mimi okbi okbiñanjmak sambe penanj pigok mbien. An imbi set kilénj mama ma mama mimi bekananj mimiyet sebelanj dindinñ mimi ma nolinanjgát imbiñanj menzem wawat set sepem kegok mti ekñenanñ keñin gilik zemti kwitnanj kwitnanj bekananj sambe ke bankumpepepiñ mbien. Yom temanj kegok ke mkwabien keyepmti maneti nejj kan ñeniyet indiksât kotneti indikma in ewe yomenagak tapme indikti Kawawanjgát ñenzimosetnanj sakambuk temanj mti ingat tunguwinan si temanj suma ñep ku bewemagen zemti kingaláp.

13

Pâlanj eksese zet notnanj zeye

¹ Pi nejj inmagén kopma sek tuk ilak besâpm. Âpme Kawawanjalén Zet Itnananj keyet keñan zet ñen pigok tazin,

“An zut ma tuk ekñenanñ an ñeniyet myunjuñgunanj ñen ekti zewep beme an ke ñep wati zet muluwen met pewep.” (Zii Zet 19:15)

² Nejj innak mamban kan keyet am yommak mambien in yomin zemkawanj bémti mamayet ma am notnanj in mamanñ weyanj ektitim mamayet eksese zet diindowan. Ya alak pi naman zapat meluwanj kapiyet keñan in sambeyet temakwep eksese zet ewe kumti indayap. Kan nejj kobap keyet am yomin mbien ke ewe zemkawanj bembepiñ mambep beme ekñen ke zet muluwen katikñanñ penanj onzemindema tabep. Nejj ekñengát kembeñ ku mbap. ³ In nâgát pe Kilaisiyelen ombemindendenanj penanj main ma yek manâmneip keyepmti nejj inmagén koti am yominmak ke zet muluwen indesât zewan ke indema in Kilaisiyanj neñmak tapme mulup mamiap keyet yanñ ñep nikmâtâtnembep. Wa Kilaisiyanj ingat mulup poptep poptep bugan ku mamin eganj inmagén mulup windenambenjak mamin. ⁴ Eganj ewenjan msalen pien manepeme atamti tewen kumasasokpewien. Kan keyet penanj windeyet timmage yangut Kawawanjalén windeyanj mme gilik zemti wati main. Âpme am nin met ekmak tusumti manup nin penanj windennpiñ mamanup. Yangut nin ekmak tapmann Kawawanjalén windeyanj ninmak tapme nin egalen winde kemak tati ingat zelin ñep zemusuwet indewanup.

⁵ In am nâmkijpepejnîmak ma belak mamaip e in ilinanğat otnânâjnînan baen kwalimti egit. In Kilais Zisas ingat kejnînan baen matazin ke in ku manâmmâtâpeip ma? Ku weyañ nâip beme Kilaisiyañ ingat kejnînan ku matazin elak sosok sokbemkawañbewe. ⁶ Neñ in ningat nâmdeme Kilais penañ nâmkijpenti mamanup mambein elak penañ nâmkatikbemindeyap. ⁷ In ningat ekñen ombemindenderañ penañ yek e ñep manâmdendeip yañgut in Kilaisiyelen mama mimi dolakñañ ke mâti mambep beme in ningat Kilaisiyelen ombemindenderañ penañ elak ñep nâmdewep. Nin in Kawawañañ indamukulem mme yom ñen mimipiñ mamti mama mimi dolakñañ Kawawañañ nâmtikñañ mamin ke etañ mti mamayet nâmti mandundum sanup. ⁸ Nin Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ kapi windeñañ kumann totogat mulupmañ ñen ku mbenn. Elak ilin ñep nâmmâtândeip. Nin Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ kapi mukulem mmann msat sambe palakñañ mebegat mulupmañ etañ mamnup. ⁹ In nâgât an tototnañ bugan e ñep mandinoip wa neñ keyet nâma bekanañ ku bein. Âpme in ñepgat windejnibeñ ke mambep. Yañgut nin in Kawawañañ indamukulem mme nâmkijpepeen kaliñañ penañ bemti mamayet nâmti Amobotnañgat mene mene mandundum sanup. ¹⁰ Neñ Amobotnañañ in gwatnañ mimindendeyet nâmti neñ winde nange wa ke in memendep mimindamti indawalet indendeyet yek keyepmti neñ beñañ pien mamti in papia kapi eweñañak kumti indayap. Ke ekti in eweñañak weyeyañ mulup mimiyet nâmti bema kozin. Mneti neñ koti winde keyañ naman mtoindema ñep ku bewemagen zemti meluwañ kapi kumti indayap.

Pâlañ notnane mukumindeye

¹¹ Notnne, neñ zetn pigok zemdelañ zema nâit: In Kilaismak maip keyepmti tunğuwinan oloñen palen mama mimi keyañ weme nâmkijpepeen katikñañ bemti mambep. In nâlen zet zeyap kapi gawepume delañ zemâbe. In ñoktikjin ma nânâjnîn kwep bemti sewakñañ palen mambep. Mme Kawawañ an gogot toñañ ma an sewakñañ toñañ egañ ingat tunğuwinan mambe.

¹² In Amobotnañmak maip keyepmti in ilinak dopmañ mukulem dopmañ mukulem mti bet butem aiwep. ¹³ Am nâmkijpepemak pien manup nin in indamukumindenup.

¹⁴ Neñ Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen keñ taolet ma Kawawañgalen gogot keyet keñañ tapme Emetak Teñañ pende zamindeme in ilinak notn notn mti oloñen palenak mamayet nâmti mandunduyap.

Galesia Pâlañ Zisas Kilaisiyelen am manje Galesia msalen mamamtemien ekñengat zapat meluwañ kapi kumindaye

Pâlañ zapat meluwañ kapi kuye. Galesia zapat meluwañ kapiyet zet kuye keyañ an nânânjin temañ Tâtâ Alakñañgalen nânâ mulup mamiwan egañ zapat meluwañ kuye ma yek e zet kapiyetnañ timti zet ñen kemak bemekti Pâliiyelen ma egalen yek e zet Galesia kuye kapiyetnañ zemusuwepme keyet katañ mamâlip.

Pâlañ zapat meluwañ kapi kuyeen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ am notnañ Zuda mañgeen ku sokbemberañ ekñenmagen alakñañgat ma ñeñañ timti megeen kan keyet ekñen daplamañge sambe msokbem mege. Ekñengalen keñañgatnañ ñen ilak Galesia kapi ekñengat zapat meluwañ kuye. Nukñañ kapiyañ tageyepm Pâlañ zapat meluwañ kapi mge. An notnañ Zuda am mañgeengatnañ Galesia msalen daplamañge tapmebien ekñengat tunguwinanen meti Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ Pâlañ ekñenmagen timet zeye ke tapmeñgut sakñañ naman Zuda am ekñengalen yeñsokñineyañ Kawawañmak tusum mamayet zetik mimiñañgalen betziñ ke kegogak ewe pepap bemti tim mamayelen zewien. Betziñ keyet piliñañ sek butnañ maantimtemien. “Ñep in nâmkijpepemak mamayet Zisas nâmkijpeme ingalen bep. Kegok ke set penañañ penañ mimiyañ yanjut keetañ ñep penañ yek. In kekok mti keyet palañañ sekñin butnañ ewe antiseip wagak.” Zet kekok mozeme amnañ keñ zut palen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañañ Zisas nâmkijpenti mama kazizit aiik keyet mtobiengapmti Pâlañ zapat meluwañ kumti zet keboñ keyañ Kawawañgalen zet ku mtotogalen nâmti kuye. Angalen mama mimi zetnañ Kawawañgalen zetmak ñep ku lumañti tim mamayelen yegat satnañ penañgat penañ zemti kumindaye.

Zet ñotekñañ temañ kapigokgañ Galesia zapat meluwañ keñañ talip:

1:1-10 Zet yañbem zenzeyelen zet

1:11-2:21 Pâlañ mulup kapi Kawawañañ ketalasim nañge kekok zeye

3:1-4:31 Kawawañgalen keñ taoletgat zet zapañañ kapiyet mimiñañ

5:1-6:10 Daplamañge ekñen Zisasimagen tâtânjin tazin keyepmti ekñenañ kwitnañ ñen mimiyañ e kwidendañañpij

6:11-18 Pâlañ zet zemdelañ zein

Pâlañ Galesia am nâmkijpepemak ekñen indamukumin

¹ Neñ Pâl, Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemkawañ bembeyet Zisasiyañ ombemneñge. Âpme neñ wa an ñeñañ mulup kapi mimiyañ ku zemneñge ma ku neme meban. Ningat Kawawañ Bipm egañ ikñañ Zisas Kilais gakiikengatnañ mme wage egelañ muluwit kapi mimiyañ zemnembun. ² Âpme neñmak nâmkijpepeen an notne sambe pien Galesia matalip ekñenmak nin in indamukunup.

³ Mme neñ Kawawañ Bipm ma Amobotnañ Zisas Kilaisiyañ keñ taolet mimindamti indamukulem mimindeme keñ sewakñañañ ingat tunguwinan wemti weweyelen mandundayap.

⁴ Kawawañ Bipmnañ nâme weñge keyet katnan Kilais zempeme egañ zet gawepumti nin yomengatnañ gilik zemti ndatim kwakwagat ikñañgat keñañañ penañ mamañañ ke amgat belen ketalasime ekñenañ kume gakiye. ⁵ Keyepmti nin Kawawañgat nâmann mobotnañ beme kan katañ sesewatsapeñ mamambanup. E penañ.

In Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ kapi ku zemyuñguwep

⁶ Kawawañañ in Kilaisiyelen keñ taoletnañgapm indazemtetime ekmagen kobien. Ya in kot belak welep mti naman zet katnañ ñen amgalen ñoktikmak lumamañañ ke mamâlipgapmti neñ ingat nântemtem penañ mimindeyap. ⁷ In nâip, Kilaisiyelen zet katnañ penañ ñen ku tazin. An notnañañ Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindondañañ ke amgalen ñoktikmak lumañti ingat ñoktikjin mamyuñgumindeip. ⁸ Keyepmti pigok zema nâit. Ninmagengatnañ an ñen ma Kawawañgalen ensel kululuñgengatnañ ñeñañ zet katnañ diindowennen ke zemyuñgumti ñen diindowe beme an keboñ ke Kawawañañ zemdelañ zempeme teziñ ñandañgat zapat bewe! ⁹ Âpme zet pi eweñañ zewan keyegak sakwalam zema nâit. An ñeñañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindowenn ke zemyuñgumti zet katnañ ñen diindoween an ke Kawawañañ welili mpeme teziñ ñandañgat zapat bewe.

¹⁰ In nâme neŕ zet kapi amnaŕ nâmneme dolakŕaŕ bembeyet zeyap bein? E yek! Neŕ Kawawaŕaŕ iŕkŕaŕ nâmneme dolakŕaŕ bembeyet nâmti manzeyap. Neŕ nananŕat amnaŕ nâmneme mobotnaŕ bewak ze zigoset Kilaisiyet mulup an mambak?

Kawawaŕaŕ Pâl mulupmanŕapm kumtetime koge

¹¹ Notnne, neŕ zet kapigok zema nâit: Neŕ Kilais iŕkŕaŕmagenaŕnaŕ penaŕ Kawawaŕgaleŕ Zet Zapat Dolakŕaŕ Penaŕ kapi timti diindowan wa ke ammagenaŕnaŕ yek. ¹² Neŕ Kawawaŕgaleŕ Zet Zapat Dolakŕaŕ Penaŕ manzeyap kapi am ŕnenmagenaŕnaŕ ku tiwan ma ŕnenar zemzikat ku mnaye. Zisas Kilaisiyaŕ iŕkŕaŕ zemzikat nanŕe.

¹³ Neŕ Zuda am nnaŕgaleŕ nâmkŕipepe ke mâti mmamkwabannen zigok mamban ke in mamannaŕat yaŕaŕ ŕpeŕ nâip. Neŕ windenaŕ penaŕ bemti Kawawaŕ nâmkŕipepeŕaŕ am manŕe ŕen manŕe ŕen sisipeŕpeŕ mimindamti indawalesâgât mamkwateman. ¹⁴ Neŕ itnaŕaŕ Zuda am nnaŕgaleŕ sesewat mama mimien nempa sememen kwep notnaŕ indasebemindemti yeŕpâpme ekŕengaleŕ mama mimi ke mâpmâmti keyaŕ katikŕaŕ bem tatagaleŕ mulup windenaŕbeŕ mammteman.

¹⁵ Âpme Kawawaŕaŕ nâmnenŕe keyet kataŕ neŕ ewe sokbembepiŕ tapma ewenaŕ tipma baenen egaŕ keŕ taoletnaŕgapmti naombemnenŕe. Ma nâme weme nazemtetime iŕkŕaŕgaleŕ mulup mamiap. ¹⁶ Âpme kan beme ekbanen egaŕ Nemuŕaŕ zikat name egaleŕ buŕam zapat keyet yaŕaŕ am Zuda manŕgaen ku sokbembenaŕ ekŕengat ŕpeŕ zewak. Ma neŕ an ŕnenmagen meŕma zemmusuwewetgaleŕ ŕjotik ku nanŕe. ¹⁷ Ma Zelusalem mkaen ku moti Zisasiyet nempaŕane an notnne ewenaŕ yaŕbemti mamkwatemien ekŕen ku indikban. Neŕ belak Alebia msalen metatneti bam giŕik zem Damaskas mkaen koban.

¹⁸ Ke matokwatnepema nup kan tuk delaŕ zeme bam Pita eksâgât Zelusalem mkaen moti ekmak ke Sonda zut etaŕ mamban. ¹⁹ Ekmak ke mamti Zisasiyet nempaŕane notnaŕ sambe ku tapme indikban. Amobotnaŕ Zisasiyet meniŕaŕ Zems etaŕgut tapme ekban.

²⁰ Zet kapi dâsuki ku kumindayap. Penaŕ sukweŕ Kawawaŕgat zikatnaŕ kuyap.

²¹ Neŕ Zelusalem mka teman ke maneti keyetnaŕ bam Silia ma Silisia msalen meti Kawawaŕgaleŕ Zet Zapat Dolakŕaŕ Penaŕ diindom diindom meban. ²² Kan keyet Zudia msalen Kilais nâmkŕipepeŕaŕ an mambien ekŕenaŕ niknikpiŕ mme meban. ²³ Neŕ meŕma am notnaŕ ekŕenaŕ nâgât zapatn pigok etaŕ zeme nâmbien, “An nin sisipeŕpeŕ minndamti Zisasiyelen kwizet buŕamaŕ mme yek bembeyelen mulupmanŕ mamin piwan naman Zisas nâmkŕipeŕmti egat kwizet buŕamaŕ zetnaŕ zemzikat indam tapmmezinaŕ.” ²⁴ Ekŕenaŕ nâgât zapatn kegok zeme nâmti keŕin dolakŕaŕ penaŕ beme Kawawaŕgat wisikŕ zewien.

2

Pâlaŕ ombemindendaŕaŕ notnaŕ Zelusalem mkaen met indige

¹ Msat kataŕ matokwapmetnepema nup kan 14 delaŕ zeme Zelusalem mkaen ewe mesât tati Banabasimak Taitas ilisakweŕ idatima neŕmak mebenn. ² Ke belak penaŕ ku mobenn Kawawaŕaŕ zet zemkawaŕ bem namti keŕin m eleŕ belenaŕ beme mosâti eget idatimti moban. Moti am Zuda manŕeen ku sokbembenaŕ ekŕenmagen Kawawaŕgaleŕ Zet Zapat Dolakŕaŕ Penaŕ zemkawaŕ bemindawan keyet zapaŕnaŕ an ŕenaŕ etaŕ ondekindemti ekŕen zemkawaŕ bemindawenn. Kapigok nâmtiyeŕm mbenn mneti ekŕenaŕ neŕ mulup mamiyap ma mkwabanaŕ keyet zemtalat neme mulupmnaŕ penaŕpeŕiŕ benakmagen zemti kegok mbenn. ³ Âpme Taitas ek kogogagak Glik msalengatnaŕaŕ wati mebelin keyepmti ondedagen ek sekŕaŕ butnaŕ antimpepeyetaŕ ku nâmpewien. ⁴ Keyaŕgut ningalen ondedak keyet keŕnaŕ an belakŕaŕ notnaŕ nâmkŕipepeen sakamnok mamaip ekŕenaŕ buzak buzak ondedagen motati nin Kilais Zisasmak tusum namti lala mamanaŕ keyet yaŕaŕ ndikmâtâti Zuda am ekŕengaleŕ zii zet kandaŕnaŕ ke ewe gawepumti mimiyet nâmti Taitas sekŕaŕ butnaŕ antimpepeyetaŕ zemndewien. ⁵ Zemâtâtdame nin ekŕen kebon ke ondedagen zet zenzeyet kawaŕaŕ isikŕaŕ bugan ku indawenn. Nin Kawawaŕgaleŕ Zet Zapat Dolakŕaŕ Penaŕ keyelen setnaŕ ke inmageŕ mkaliŕaŕ bemann tatagat nâmti mulupmanŕ maminup.

⁶ Nâmkŕipepeŕmak am ekŕenmagen an ŕenaŕ notnaŕaŕ amobotnaŕ sakam bemti ekŕenaŕ Zet Zapat Dolakŕaŕ Penaŕ zenpe mulup mkwabien. Ekŕenaŕ nânâ alakŕaŕ ŕen ku zeme nâmban. Neŕ manzeyap sepem kegogak zemkwapme nâmban. Mobotnaŕ ma tototnaŕ, temaŕ ma isikŕaŕ, Kawawaŕaŕ nin sambe ndikme sepem kwep mambenup. ⁷ Ekŕenaŕ ek nâme Kawawaŕaŕ Pita ek Zuda am ekŕenmagen Kawawaŕgaleŕ Zet Zapat Dolakŕaŕ Penaŕ zemkawaŕ bembeyet zempeye. Âpme neŕgut am Zuda manŕeen ku sokbembenaŕ ekŕenmagen mulup mimiyet zemnenŕe. ⁸ Mti Kawawaŕaŕ Pita

Zisas Kilaisiyelen buñam zapat zemkawanj bembeyelen kumtetimti winde same eganj Zuda am ekñenmagen mulup mge. Æpme neñ kegogak an Zisas Kilaisiyelen buñam zapat zemkawanjbembeyelen nakumtetimti winde namti zemneme am Zuda manjeen ku sokbembenañ ekñenmagen mulup mimiyet zemnenge. ⁹ Neñ Kawawanjañ keñ taolet nnamti mulup mobotnañ kapi nañge. Mti Zemsmak, Pita ma Zân ekñenañ am Kilais nâmkinpepenañ manje ekñengat ñeñañin amobotnañ sakam bemti mambiengapm ndikmâtâti neñmak Banabas nit notn minndemti bet butem ndemti nit am Zuda manjeen ku sokbembenañ ekñenmagen mulup mimiyet zemâtâtndame mepmalu ilin Zuda am ekñenmagen mulup ewe tusumti mbien. ¹⁰ Æpme ekñenañ ondedagen keyet nin am nâmkinpepemak msat notnanean maip ekñenmagen met zemalu milawat notnañ beme timti nin am bekopsat Kawawangalen dapmelange Zelusalem mka teman mamaip ekñen indapmukulem mimindendeyet etañ zemndewien. Æpme neñ mulup ke eweñañ baen windenamben mammkwalawan ya pi ewe mti indamukulem mmobap.

Pâlanj Pitayelen myungungunjañ eksokbeye

¹¹ Æpme Pitayañ Antiok mka temanen kopme neñ am sambe keñañ myungu yungunjañ ombemti zewan e kwilekiyet eganj myungungu sosok penañ mge. ¹² Kelak tipman baen Zemsiyañ am nâmkinpepemak Antiok mkaen ku indeme kobienen Pitayañ am nâmkinpepemak Zuda manje ku sokbembenañ ekñenmak tu meu manimtan. Yanan am ekñen keyañ kot patañ pewien kan keyet eganj naman ekñen Zuda manjeen ku sokbembenañ ekñengat kinjat kumti ekñenmak tu meu ku manimtan. Enenogot eganj ekñenañ yanñ eksokbeseip ma an ekñen keyañ am sekñin butnañ antitiyelen keñin temañ wenje keyepmti kingati mge. ¹³ Æpme Zuda am nâmkinpepemak notnañ sambe ekñenañ yanjbemti Pitayañ kingati mgenok sakamkwep mme Banabas mee kogak ekñengat kingati sululuk mege. ¹⁴ Kegok mti ekñenañ Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ tazin keyet katañ ku mâpme indikti neñ am sambeyet zikalinalan Pitayet pigok dunduwan, “Geñ Zuda anañ, Zuda am ningalen mama mimi tazin keyet katañ ku maminik. Geñ am Zuda manjeen ku sokbembenañ ekñengalen mama mimi keyet katnan maminik ke ñep penañ yek. Giti an keboñañ naman zigok ekñenañ Zuda am ningalen mama mimi keyet katañ mamayet maindapitilnik?”

¹⁵ Nin Zuda am manje penañ wa nin am zupman mamaip amka yomtonj ekñen keboñ yek. ¹⁶ Nin nânup an ñeñañ Zudayelen zii zet gawepumti keyepm Kawawangat zikatnan teñ ku mambein. Zisas Kilaisiyet etañ nâmkinpepentiñgut teñ ñep bembeyelen. Nin kegogak Zisas Kilais nâmkinpewengapmti Kawawangat zikatnan teñ mama ke mamanup. Wa zii zetgat yek. ¹⁷ Æpme am notnañ nin Kilaismak pepep bemti teñ mamasâgât manzenup. Yanjut nin Kawawanjañ ndikme am yomtonj mamaip ekñen nembonok mambein keyepmti in nâme Kilais eganj yom mimiyet zemndeme mamanup bein? Wa kogok ke yek! ¹⁸ Neñ zii zet ekma dolakñañ bein keyañjut zii zet ke mâti teñ setnañ bembe ke set ku tazin keyepm naman bamkumpewan ke naman ewe mma kwapme mti mambap beme neñ an zet kululotonj bewap. ¹⁹ Æpme nin an gakikinjañ sekñañ ke mti zet muluwen ku mawapmotnup. Æpme neñ kegogak am gakikinjañnok mayap keyepmti zii zelañ ñep ku zemnonak. Neñ Kawawanj manâmkinpeyapgapmti mama mimi teñ penañ mamiyap. Keyepmti zii zelañ neñmak Kilais tewen ndome gakiwelinok bein. ²⁰ Neñ pigok nâmkinpeyap Zisas Kilais tewen gakiye kan keyet mama miminn itnañañ bekanañ sambe bee asekmee yek bemâge. Keyepmti neñ alak pi mama miminn itnañañ bekanañ ke mâti mulup mamin, keyet katañ ku mamiyap. Neñ Zisas Kilais egalen ñoktik etañ mâti mamiyap. Æpme Kawawangat Nemuñañ Zisas Kilais eganj nâgât kemberj nânmemti yomm pumti gakiye. Keyepmti neñ keyet nâmkinpema eganj nâgât keñañ koti matazingapmti eganj nâgât zet zigok ñen manzein ke neñ nâmti zetnañ mangawepuyap. ²¹ Neñ Kawawangalen keñ taolet am ninmagen sokbeye ke ku manzemtalatpeyap. Zii zet gawepumti yompinj bembe set ke tadak ze Kilais ek belak etañ gakiye kok zewenek.”

3

Zii zet gawepupu ma nâmkinpepeyelen zet

¹ Wakae, Galesia am seonj manje penañ! In am pe kwiyañ keñin mme kilom beye? Neñ Zisas Kilais tewen kumasasokpepenañ keyet yanñañ weyañ zemâtâtindama nâmbien. ² In zii zetgalen mama mimi ke mâpnamti Kawawangalen Emetak Teñ ke tiwien? Ma Kawawangalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ kapi nâmti nâmkinpenti Kawawangalen Emetak Teñ tiwien ze? Olak zeme nâmbi! ³ In ke kwilekiyet seonj penañ beme delañ zemâzin? In Kawawangalen Emetak Teñgalen selen yanjbemti mebianaj

naman itnanjaj ke ewe gilik zemti ilinangalen windeen mdelanj zesâgât tapmip ma?
⁴ In Kawawangalen Emetak Tenjak kot tusume kwitnaj kwitnaj nuknaj inmagen sokbemandamâge ke in nâme belak penaj sokbemandaye kekok bein? ⁵ Ma in zii zet mâti mamaip keyepmti Kawawanaj Emetak Tenaj indanti menok inmagen mammsokbein? Yek, in Kawawangalen Zet Zapat Dolaknaj Penaj nâmti manâmkijpeip keyepmti menok mamip.

⁶ Kawawangalen Zet Itnanaj keyaj Abalaamgat pigok zenzenaj tazin,
 “Abalaaman Kawawangat nâmkijpeyepmti Kawawanaj egat nâme an tej beye.”
(Sokbembe 15:6)

⁷ Keyepmti in pigok penaj nait, am nâmkijpepemak mamaip ekjenaj Abalaamgat nemunambanaj penaj bemti mamaip. ⁸ Am Zuda manjeen ku sokbembenaj ekjenaj eyo nâmkijpepe aikme Kawawanaj indikme an imbi tej bembeyet zenzenaj keyepmti ewenaj Kawawanaj Abalaamgat zet zapatnaj kapi zeme Kawawangalen Zet Itnananen pigok kumpewien,

“Abalaam, gej nâmkijpepemak bewanan keyepmti gejmogengatnaj alikdi sokbewe.
 Âpme am msat sambe ekjenaj ek nâmkijpemti set keeset kaisasatnaj ke mâti mme ney ekjen ajpgalajindewap.”
(Sokbembe 12:3; 18:18; 22:18)

⁹ Keyepmti am Kawawanaj manâmkijpeip ekjenaj Abalaamak tusume Kawawanaj nsakwep tewanaj sambe mandamkwatain.

¹⁰ Âpme am notnaj zii zelan nenaj bemindeme mamaip ekjen Kawawanaj saik makumindein keyepmti Kawawangalen Zet Itnanaj kapigok miminaj tazin,
 “Zii zelan zet sambe tazin ke nep ku kululuyelen. Am nenaj kwep nen makuluin beme ek Kawawanaj saik makumpein.”
(Zii Zet 27:26)

¹¹ Keyepmti an nenaj zii zet keyet kenaj mamti naman ney Kawawangat zikatnaj ten penaj yompij mayap. Kegok nep ku zenzeyelen elak Kawawangalen zet piyanj sosok penaj pigok zemkawanj beme nânup,

“Nâmkijpepen etaj Kawawanaj indikme tej mambeip am ekjen keyaj etaj mama kanzizit aikbep.”
(Habakuk 2:4)

¹² Zii zetgat kenanen nâmkijpepeyetzetnaj nen ku zenzenaj Kawawangalen Zet Itnanaj pigok gulak zenzenaj,

“An nenaj zii zet sambe ke mâti mamambe beme maneti keyet penanaj mama kanzizit tiwe.”
(Wok Pris 18:5)

¹³ Âpme Kawawangalen Zet Itnananen zet nen kapigok tazin,
 “Am tewen maindom masasokindeip ekjen Kawawanaj saik makumindein.”
(Zii Zet 21:23)

Âpme Zisas ek yomepij yanjut egaj am yominmak Kawawanaj saik kum indeme nuknaj matip sepem kekok tiye. Kegok timti am zii zetgalein zemdelanj zenze muluwengatnaj gilik zemndatiye. ¹⁴ Zisas Kilaisiyelen zet gawepupu ma gakikijaj pembedanjampti Kawawanaj Abalaam Emetak Tenj sasayet zetik mpeye ke am Zuda manjeen ku sokbembenaj ekjenaj ke time delanj zeye. Âpme nin nâmkijpepemak bemtijnut Emetak Tenj titiyet Kawawanaj iknaj ewenaj zapatnaj zemndendenaj ke nep tiwanup.

Zii zet keyaj Kawawangalen zetik mge ke nep ku aseke

¹⁵ Nâmkijpepen notnne, ney kwitnaj kwitnaj masokbeme eknâminup keeset zet nen pigok bem zema nait: an zut nenaj ken kwep bemti muluwit kwileki nen mimiyet zemkatik bermalu an nenaj ku maasekidein ma an nenaj nânâ nen ku matusumidain.

¹⁶ Kawawanaj Abalaamak injokjane sambe ekjenmagengatnaj an kwep nenmagen kwitnaj kwitnaj dolaknaj bam sokbembeyet zetik mpeye. Kawawangalen Zet Itnananen muluwaj ke wa injokjane sambe ekjenjat meluwaj miminajaj ku mamain nânup: Injokjane sambe, ekjenjat tunguwinanjatnaj soknaj kwewetaj egat zet zapatnaj miminajaj mamainjup soknaj ke Kilais. ¹⁷ Kawawanaj Abalaamak zemtâmti tâtâ ke mkatiknaj beye ma zetik mge ke nep ku asesekegalen. Kegok mti mamkwatnepeme nup kan 430 bemejut zii zet 10 ke Moses saye. Keyepmti zii zet keyaj Kawawanaj Abalaamak tâtâ mti kwitnaj kwitnaj ke sokbembeyet zetik mpeye ke nep ku aseke.

¹⁸ Zii zet ekjen kapi weyanj gawepumann delanj zeme keyaj yomengatnaj gilik zemti ndatiti set ke tadak ze nin naman zetik miminaj keyet katanj ku mbenek. Âpme Kawawanaj ken taletnajgat Abalaam zetik mpeye keyet penaj saye.

¹⁹ Âpme naman yanaj eneyet penaj Kawawanaj zii zet kapi beye? Kawawanaj am ekjenaj yommnanjat yanaj ekmâtâtâtgat nâmti zii zet kapi indaye. Zii zet ke mti manepeme zetik miminaj keyet penanaj Kilaisiyaj am mamain sokbeme zii zet

kapi delanj zenzeyet zenzenaj. Kuknjangat Kawawanaj zii zet ke ensel njengat betnan beme eganj mti Kawawanaj ma am eknjengat an tunjuwin Moses egat betnan beye. Beme Mosesiyaj mti kot yejsokjine ekjen indamti zemâtâtindaye. ²⁰ Âpme kuknjangat Kawawanaj Abalaamgat zetik mpeyeen eganj igak etanj zeye. An njenaj tunjupman tatat ke yek penanj, ensel ma Moses mee kogak yek.

Zii zelanj gapmukulem mti Kilaismagen ku gaikmebe

²¹ Keyepmti in nâme zii zet alakgatnaj zeya keyanj Kawawanaj ewenjan zetik mge ke njep penjpe mebe bein? E njep ku mimiyelen. Kawawanaj zii zet kapiestet amnanj mama titiyet set aikndaye ze amnanj zet keeset etanj mepme Kawawanaj indikme tenj beme mama njep maaik indamanak. ²² Yanjut Kawawangalen Zet Itnanaj nin pigok zikat ndain: Msalen am sambe bepi yom mimiyet tiknanjin omba penanj matazin. Keyepmti an njenaj Zisas Kilais nâmkijpewe beme Kawawanaj Emetak Tenjan ke taolet ndandayet zetik mge ke sawe.

²³ Nin ewenjan nâmkijpepeyelen setnanj ewe sokbemndandapinj tapme zii zet katiknanj kandanaj tatnepemann nâmkijpepeyete zetik miminjan keyet penanj sokbemkawanj bem ndaye. ²⁴ Zii zelanj ndamusuweti mandalem kwatnepeme Kilaisiyaj iknanj kopme ek nâmkijpemt Kawawanaj zikatnanj yompinj tenj bembeyet kekok miminjan. ²⁵ Kilaisiyaj kopme nin egat nâmkijpemt keyet saknanj gwaenen nin zii zetgat kandanaj nen ewe ku matatnup.

Nâmkijpepeen nin Kawawanaj nenenambanane mambenup

²⁶ In Kilais Zisas nâmkijpewiangapmti in Kawawanaj nembanj bemi mamaip. ²⁷ In Kilaismak tususu mme tu zulutindeme Kilais iknanj nembonjak bewien. ²⁸ Kegok mti am sambe Zuda ma am Zuda manjeen ku sokbembenaj ma sisilinj namba ma am belak lala mamaip ma an ma imbi nin sambe Kilaismak tusumti am manje kwep kwabien. ²⁹ In Kilaisiyet zapat bewien kan keyet in Abalaamgat injsokjane penanj bewien. Mti ewenjan Kawawanaj Abalaamgat zetik mpeye keyet penanj Emetak Tenj timti mamaip.

4

Nin Kawawanaj nembanane mamananup

¹ Nejj bemzenze zet nen ewe kapigok zema nâit. Namba isiknanj nen bipmanj gakime sakwep keyegak bipmangalen kwitnanj kwitnanj keyet tonanj bemi damunj ku mamain. Ek anemba isiknanj bugan keyepmti eganj kwitnanj kwitnanjanj keyet sisilinj etanj main. Eganj njep ku damunj mimiyelen keyepmti ² bipmanj isiknanj eganj datnanjanj kwitnanj kwitnanj yalorj pemti gakiye ke time kwaopme ekdamunj mti manepeme namba isiknanjngat bipmanjanj kan beye ke bududuk beme namba iknanjngat betnan beme iknanj ekdamunj mamin. ³ Ewenjan nin namba isiknanj keboj sisilinj namba bemi zii zet ma Zuda eknjengalen set sambe notnanj bembenjanj keyet kandanaj meti kapiyanj mama kanzizit njep aikndasem zemti ke mâti manepemann bam Kilaisiyaj koge. ⁴ Kawawanaj kan nâmpeye kan ke kopme iknanjngat Nemunanj penanj Zisas ke Zuda imbi njeniyet kenjan beme kambakmak tati ambege. Ambepme eganj Zuda amgalen zii zet gawepumti mamtan. ⁵ Eganj ke nin zii zetgat kandanjanngatnanj gilik zemndatime Kawawanajngat nembanane bembeyet nâmti kekok mge.

⁶ Eganj kekok mti indatime in egat nemujanane bewien keyepmti Kawawanaj Nemunanjngat Emetaganj butnanj ke ningat kenjanane peme toweti eganj mme nin nâmtalati Kawawanajngat kwizet pigok makunup, "Bien, Bien!" ⁷ Keyepmti nin zii zet kandanane sisilinj namba ewe ku mamananup. Nin Kawawanajngat nemujanane penanj bemi mamananupapmti ekmagatnanj kwitnanj kwitnanj dolaknanj kopme matinup.

Pâlanj Galesia am nâmkijpepejinmak eknjengat yayanj mge

⁸ In ewenjan Kawawanajngat yanjanj ku weyanj nâmtâtati keyepm Kawawanaj kwitnanj kwitnanj zeme sokbem mâge keyet nâme kawawanaj dâsuki mmonzempemti keyet kandanaj meti mambien. ⁹ Yanj alak in Kawawanaj penanj egat yanjanj ilak nâmtâtâlip ma gilik zem kapigok zema njep besem Kawawanaj ingat yanjanj nâmtâtâzin. Âpme in eneyet naman gilik zemti Kawawanaj kwitnanj kwitnanj mge kageman tapmelip. Kwitnanj kwitnanj belaknanj keboj keyanj in indamukulem mimindendeyet windenjanj nen ku tazin, yek penanj. Âpme in yanjanj ke nâmtinjgut naman kwilekiyet keyet kandanaj ewe mebegalenak mamip? ¹⁰ In kendo sambe sepem igak igak pi tapmeti keyet nâme mobotnanj beme ¹¹ keyet kandanaj mepmâpme nejj mulupm inmagen mban keyanj penanjepinj besemagen zemti keyet omba penanj maembembeliap.

¹² Notnne, in neŋ Kawawaŋgat manâmkijpeyap kegogak nâmkijpeyepet nâmti zeap. In nukŋaŋ ŋen ku aik nawien. Kegok tusumti mmobotgat wekum indayap. ¹³ Nâip, neŋ eweŋaŋ sek zawalaŋ naikgeyepmti inmak ke tati in Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaj diindowan. ¹⁴ Âpme zawat sebet susuk igagen penaj sokbemname in nâmneme mgasik beme ku nikkiŋgabien. Yek, in nikme Kawawaŋgalen ensel ŋenok bewan ma Zisas Kilaisnok bema nikdamuŋ dolakŋaŋ penaj mnawien. ¹⁵ Kan keyet Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaj diindoma nâmti oloŋen mbien. E naman eneyet pigogat windenjaŋ peme tatozin? Kan keyet in zikalin kwanzemti neŋ nanayelen benak ze in nâgât zikatn bekanaj kwanzemnti ingalen pembenaj keyaj wetneme neŋ mulup inmagen ewe tusumti mbak. ¹⁶ Yanaman kan pigogat zet penaj sukwep diindoma in kwilekiyet neŋ naman nikme kasarjin bema mambamkunneip?

¹⁷ Âpme am zii zet zikat indanda dâsuki notnaŋ mamaip. Ekŋenaŋ in ekŋenmak met tusumti mamayet nâmti zet kelakŋaŋ mamimindeip. Ekŋenaŋ ŋep indamukulem mimindeme mama kanzizit ŋep ku tiwep. Ekŋenaŋ belak tususuŋin neŋmak tazin ke elenŋem indeme in met ekŋenmak mamayet nâmti kegok mamip. ¹⁸ Neŋ inmak ke mama ekŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋgat setnaŋ zikat indamti indamukulem mme keyaj ŋep benak. Âk neŋ beŋaŋ piyen mama ekŋenaŋ zet kelakŋaŋ etaŋ mimindamti indatimti ilinaŋgalen mamaen mesât manzeip ke dolakŋaŋ penaj yek. ¹⁹ Nembanne, neŋ in Kilaisiyelen mama mimi tazin sepem kegogak titiyelen nâmti keŋj sindem temaŋ penaj beme imagen mulup mamiap. Imbi ŋenaŋ nembraŋaŋ sokbesâpme sek sindem matin sindem sepem keboŋ manâyap. ²⁰ Neŋ alak pi inmak ke tabak ze dolakŋaŋ penaj. Neŋ ingalen nukŋaŋ ke eknâm mti ŋep indamukulem mimindewak. Âk neŋ beŋaŋ penaj pien tati ingalen nukŋaŋ ke zigoset ekti indamukulem mimiyelen ke ku nâmtiyepm ingat yayan temaŋ penaj mimindeyap.

Selamak Aga egetmagen bemzenze zet zenzenjaŋ

²¹ Neŋ am in zii zet keyet keŋaŋ meti mamaip in pigok indayanŋkwesima zeit, in zii zelaŋ zigok penaj zein keyet yaŋaŋ zemkawaŋ beme nâmbi? ²² Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet pigok zemkawaŋ bein, “Abalaamgat nemuŋanet zut sokbewun, ŋen ikŋaŋgat imbiŋaŋ penaj kwitnaŋ Sela ekmagengatnaŋ sokbeye. Neŋ sisiliŋ imbiŋaŋ kwitnaŋ Aga ekmagengatnaŋ sokbeye. ²³ Âpme sisiliŋ imbiŋaŋmak ambebun ke Abalaamgalen ŋoktigengatnaŋ etaŋ sokbeye. Âpme imbiŋaŋ penaj kemak ambebun ke Kawawaŋaŋ zetik mpeye keyet katnaŋ sokbeye.” ²⁴ Keyepmti nin ekuwen imbi Aga ek Kawawaŋaŋ Sainai Kalaŋaŋ Moses zii zet saye sepem keboŋ. Ma imbi Sela ek Kawawaŋaŋ Abalaamgat iŋsokŋane sambe sokbembeyet zetik mge sepem keboŋ. Aga ek sisiliŋ imbi etaŋ mamtan keyepmti iŋsokŋane ekŋenaŋ sisiliŋ am bemâbien. ²⁵ Sisiliŋ imbi Aga ke Alebia msalen Sainai Kalaŋ tazin keyet sesepmaŋ bein. Yaŋ alak Aga egaŋ Zelusalem mka temaŋ keyet sesepmaŋ bein. Zelusalem mka ma am ke matalip ekŋenaŋ zii zetgat kandaŋaŋ meti sisiliŋ mamip. ²⁶ Âpme Abalaamgat imbiŋaŋ penaj keyaj Zelusalem alakŋaŋ kululuŋen gwaen Kawawaŋgat kandaŋaŋ tazin keyet sesepmaŋ bein. Âpme Zelusalem kululuŋen tazin keyaj am lala mamanup ningat mamm kegok bein. ²⁷ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet kapigok tazin,

“Imbi tipkatik mamanik geŋ nempa ambesâgât sek sindem ku matinik. Keyet mti geŋ oloŋen mti kwizet temaŋ ku. Bam Kawawaŋaŋ geŋmagen menok mme geŋmagen nempa sambe penaj sokbem mâbep. Sisiliŋ mulup imbindaŋ nempa ambege ke sebebemti gâlenaŋ omba penaj sokbemâbep.” (Aizaya 54:1)

²⁸ Âpme Aisakgaŋ Kawawaŋaŋ zetik mge keyet kataŋ sokbeye. Yaŋ alak pi notnne in Kawawaŋaŋ zetik mge keyet kataŋ sokbemti egat nemunambaŋane bemti mamaip. ²⁹ Âpme nempa sisiliŋ imbi Agamagen sokbeye egaŋ Kawawaŋgalen Emetak Tenjaŋ menok mme sokbeye nempa ke kasa kasa msaye. Sepem kegogak alak pi am zii zetgalen set mâti mamaip ekŋenaŋ nin kasa kasa maminndaip. ³⁰ Âpme keyet Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zigok penaj zenzenjaŋaŋ tazin?

“Sisiliŋ imbi ek nemuŋaŋmak ilisakwep idamâpmane msat belakŋaŋ melit. Mneti sisiliŋ imbi egaŋen nemuŋaŋ keyaj imbindi penaŋgalen nempa keyelen kwitnaŋ kwitnaŋ ke toŋaŋ bewemagat.” (Sokbembe 21:10)

³¹ Keyepmti notnne, wa nin sisiliŋ imbi keyelen nemunambaŋane yek. Nin Abalaam ikŋaŋgat imbiŋaŋ penaj egaŋen nemunambaŋane mamanup.

5

Nin lala manawaŋ lalayegak penaj mambanup

¹ Kilaisiyan in mme lala mekoti maip keyepmti in lala bubuk mekoti mambep. Keyepmti in am notnañ kawañan bugan indame ekñeñan Zuda am ekñengalen zii zet keyet kandañan meti mamayet zet kelakñan mimindamti ku indatiwep.

² Neñ zet kaliñan kapigok zema nâit, in sekñin butnañ antim indendeyet zeme nâmindewep beme Kilaisiyet gakikiñan keyet nâme belakñan penañ bewe.

³ Neñ zet keyegak ewe sakwalamti penañ pigok diindoma nâit, mneti an ñeñan sekñan butnañ antitiyet nâmindewe beme zii zet sambe ke esemtenj weyañ gawepume delañ zemâbe. ⁴ In zii zet gawepumann Kawawañgan indikme teñ besenup zemti mamip. Inmagen Kilaismak tususu mbien e ilak etime delañ zeye. Keyepmti Kawawañgalen keñ taolelañ inmagen ku matazin. ⁵ Keyañgut nin Kawawañgalen Emetak Teñgalen windeyan nâmkijpepeñinan ndamukulem mimindeme mulup dolakñan mmann Kawawañgan nin nâmdeme teñ bembeyet webemti damuñ matatnup. ⁶ Nin Zisas Kilaismak tususu mbennen am sekñin butnañ antitiñan ma sekñin butnañ antitipiñ mama mimi keyet nâma kwitnañ kwitnañ ñotekñan penañ ku beye. Nin nâmkijpepeen gogot palen mama keyet nâmann penañan penañ bein.

⁷ Eweñan in Kawawañgalen zet katnañ penañset mama mimi dolakñan ke mkwabien. Yañ alak kwi ñeñan zigoset zet kelakñan mimindeme Kawawañgalen zet katnañ bankumpemti naman set ñen ñaset mâti mameli? ⁸ In Kawawañgan indakumtetime kot egat zapat bewien. Yañ egañ in mama mimi bekanan ke mimiyet egañ zet kelakñan mimindeme ku mamip. ⁹ Nâip, nin yis isikñan bugan nupmamañ keñan pemann toti keyañ nupmamañ mme omba penañ masemem kwapme eknup. Sepem kegogak an bekanan kwewañ am dolakñan sambe ñotikijin mamme yungum temezin. ¹⁰ Neñ in Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ ñep ku katik pewep ke nâmkatikbemindeyap. Nin Amobotnañ Kilaismak tususunn tazin keyepmti in ñotik sepemañ ñen ku mâti mebep ke penañ nâmkijpem indeyap. Âpme am zii zet mâti mamaip ekñeñan keñin mamimiyunquip keyepmti bangat yomin keyet dopmañ Kawawañgan mutumindawe.

¹¹ Notnne, neñ amnañ sekñin butnañ antitiyet zetnañ diindowak ze zigoset Zuda am ekñeñan sisipeñeñ mnawiek? Ma kegok diindowak benagen Kilais tewen kumasasokpeme gakiye keyet zapatnañ zemann manâmbekambemndeip e kegogak ku mbiek? ¹² Am in sekñin butnañ antim pepeyet zetnañ mandiiindoip ekñen keboñ ke indikti diindome ilinañgat kalin sowep.

¹³ Notnne, in lala mamayet nâmti Kilaisiyan indazemtetime kobien. Keyepmti in kapigok ku nâseip. Nin lala tatnup keyepmti mama mimi itnañan ke ewe timann kwapme mne kegok ku otnâit in ilinak mukulem mukulem mti gogot palen mambep. ¹⁴ Âpme zii zet sambe keyet zet ñotekñan temañ pigok pende mti zenzeñan,

“Gitañgat mañgembein keyet katan am notnañ ekñengat gogot mimindewanik.” (*Wok Pris 19:18*)

¹⁵ In mneti tunguwinan zet mdândândâ mti dopmañ mekum kokum mti am mama mimiñin dolakñan tazin ke walep mâbepmagen zemti yayañ zet kapi diindoyap.

Emetak Teñan mama mimi alakñan kapigok mandain

¹⁶ Neñ ingat pigok penañ zema nâip: In Kawawañgalen Emetak Teñ ek nâmpeme ingat mama mimiñin damuñ mbe. Kegok mme in keñ itnañangalen mama mimi bekanan keyelen tikñañ ke ku mâpmebep. ¹⁷ Keñ itnañangalen mama mimi bekanan keyelen tikñañ Kawawañgalen Emetak Teñ kasa mammpain. Âpme naman Kawawañgalen Emetak Teñan kegogak keñ itnañangalen mama mimi bekanan ke kasa mammpainegak. Egelan kasa kasa kegok mmalu in kwitnañ kwitnañ notnañ msât maotnâip ke eleñ beleñ bemti ñep ku mamip. ¹⁸ In Kawawañgalen Emetak Teñan indadamuñ mbe beme zii zetgat kandañan ewe ku mambep.

¹⁹ Keñ itnañangalen mama mimi sambe bee wa enzillijañ ku tazin. Ke sosok kapigok ma sokbeme eknup: Imbimak set kileñ mama ma muluwañ okbi okbiñañmak muluwañ bekanangat mimiyet keñ wawat. ²⁰ Ma nopiom sesewatindaip ke ma aindindi ma mulup kwitnañ kwitnañ we bekananmak mee notnañ mamip. Ma kasa kasa mti an ââ ma am notnangat nâmbembe mimi ma ñenzinziñ ma ilinañgat kwitnañ kwitnañin sambe tatagat mulup temañ mimi ma mdândâmti manje kalalan ²¹ ma eyak zet ma tu katikñañ nimti keñ kileñ mama ma ondedak keñan mama mimi bekanan penañ mti mama mimi sambe keboñ keboñ ke mamip. Am ekñen keboñ keyañ Kawawañgalen zemâtâtât katnanen mamaen ku mambep.

²² Âpme am Kawawañgalen Emetak Teñmak mamaip ekñengat mamañinan mulup mme penañan kapigok masokbein: Ammak gogot mama ma olojen palen mama ma keñ sewakñañ palen mama ma mama mimi sewak sewak mti mama am indamukulem mimi ma dopmañ mukulem mukulem mti mama ma zegawepupumak mama ma ²³ keñ mtoti

mama ma segar mama mimi bekanangat manâin keyet windenarj mtopemti mamti, mama mimi dolaknarj keboj keboj ke zii zet nenarj ku mtopepeyelen. ²⁴ Am Zisas Kilaisiyet zapat mamaip ekjenarj kej itnanangalen mama mimi bekanangat tiknarj keyarj indapmandame yom mamip, keyelen windenarj ke Kawawangalen Emetak Tenarj indamukulem mimindeme kej itnanangalen winde omba penarj mtopeme delanj zemâge. ²⁵ In Kawawangalen Emetak Tenjalan windeyet maip beme egalen windeen negak mamebep. ²⁶ Nin nranangat sekj mmoti notnne notnarj ekjengat kenjin mmann bekanarj ku bewe. Ma nin notnne notnarj ekjengat nâmbembe ku mbanup.

6

Dopmarj mukulem mukulem mti nuknarjin pumti mamambep

¹ Notnne, inmagengatnarj nenarj tetimaemaen sukjarj bemti yom mme in Kawawangalen Emetak Tenmak nâmkijpepenjin kalinarj matazinarj sewak sewak mti an ke mama miminarj weyanwepewep. In egat mobotnarj mti sakambuk mti sakambuk samti ku mtopewep. Mneti msejar Sadajarj in kegogak indatetim indeme toindoweyet weyarj eksemti mbep. ² Tunjuwinan nuknarj notnarj masokbemindain ke ilinak mukulem mukulem mti gapuwep. Kegok mti Kilaisiyelen zii zet bee njep gawepuwep. ³ An nenarj iknarj nerj amobotnarj mayarj nâmbep yanjut am ekjenarj egat nâme amobotnarj ku bewe beme egarj belak sek mmobot etarj mbe. ⁴ Keyepmti am kwep kwewarj ilinangat muluwinangarj yanjarj weyarj ekmâtâbep. Ekme muluwinarj dolaknarj bewe bemengut muluwin keyet nâmti ilinangat sekjin mmobep. Yanjut in ilinangalen mulupmak nolin njengalen mulupmak ku bemak ekbep. ⁵ Mti am kwep kwewarj ilinangat nuknarjin iknarjngat iknarjngat timti me Kawawangat betnan bewep.

⁶ In an Kawawangalen Zet Zapat Dolaknarj Penarj diindom zikat indamamip ekjen ke segalen bandim indamukulem mimindeme mamti mulup mbep.

⁷ In kapigok ku nâmyunguwep. Kawawarj tetipewep beme in an tetimaee tonarj bewep. Am nenarj mulupmanen kwitnarj kwitnarj maondein keyet penarjngat iknarj keyegak sokbeme matin. ⁸ Keyepmti am nenarj mama mimi bekanarj ke kenanen bemisik tabe beme egarj maneti keyet penarjngat bekanangak timti walelet temarj aikbe. Ma am nenarj Emetak Tenjalan mama mimi dolaknarj sambe ke kenanen tabe beme egarj maneti keyet penarjngat mama kanzizit ke tiwe. ⁹ Keyepmti nin kwitnarj kwitnarj dolaknarj mimiyet sekanjarj palen ku mne. Nin sisilin palen mbanup beme penarjngat titi kanen nin omba penarj ndamkwatame timti nimwiarj wiarj temarj mbanup. ¹⁰ Kegogapmti nin timti mulup dolaknarj mti am notnarj indamukulem mimiyet setnarj sokbemndawe katarj mbanup. Kilais nâmkijpepenjarj ekjenmagen yanjbemti mpemann mebe.

Pâlan zetnarj delanj zenzenarj zesâti ankenjoo zet zeye

¹¹ In papiaen muluwarj kasetnarj temarj temarj penarj nen betnarj penarj kumindayap-gat egit! ¹² Am notnarj ekjenarj amgat zikalinan kwizet bujamak bembeyet nâmti in sekjin butnarj antitijet zet gingin penarj mamiindeip. Ekjenarj Kilais tewen gakiye keyet zetnarj etarj zemann sisipenjarj sokbemndasemagen zemti kegok mamip. ¹³ An sekjin butnarj antitijarjmak ekjen sambe keyarj zii zet sambe bee weyarj dolaknarj penarj ku manjgawepup. Ekjenarj in nâmindeme ingat sekjin butnarj antim indeme in ekjenmak tusumti ilinangat kwizet bujamin mmot indendeyet nâmti kegok manzeip. ¹⁴ Ârpe nenjut Amobotnarjngat Zisas Kilais tewen gakiye keyet nâma mobotnarj beme keyet nâpen mamayap. Nerj msalen kwitnarj kwitnarj tazin keyet nâma mobotnarj ku mambein ma ekjenarj kegogak nâgât mobotnarj ku matalip. ¹⁵ Am sekjin butnarj antitijarj ma am sekjin butnarj antitijarj keyarj penarjngat penarj ku bein. Kawawarjngat mama alaknarj aikndaye keyarj penarjngat penarj bein. ¹⁶ Ma am sambe zet zeya kapi nâmti manjgawepup in ma am Zisas Kilais manâmkijpepamamip in Israel alaknarj Kawawarjngat anjarjngat gogot mimindeme kej sewakjarj palen mamayet nâmti dunduyap.

¹⁷ Pilak zetn pigok zemdelanj zesowap: Notnne, nerj Kilaisiyelen sisilin an bema sek yemben sambe tamezin ma sisipenjarj omba mnawien keyepmti am nenarj nerj njep ku mtot neneyelen.

¹⁸ Notnne, Amobotnarjngat Zisas Kilais egalen kej taolelarj innak weweyet nâmti dunduyap. Penarj.

Epesa

Pâlan Epesa am nâmkijpepejinmak ekjengat zapat meluwan kapi kumindaye

Am sambeyan nâiwen zapat meluwan kapi Pâlan kuye nâmti manzeiwanjut zet kebon ke sakwep ku zenzeyelen. Zet egok zenup e zet abatatat. An notnanj zeuwen an njanj Pâl ammemti zapat meluwan kapi kuye yanjut nin sambeyan Pâlan kuye zemann aanjage keyepmti kegok zene. Epesa mka temanj keyet kejanen Loma gapman eganj kwitnanj kwitnanj sambe penanj mge. Epesa mme egalen mka njoteknanj beye ma dalangalen mka ma sesewat sepem iknjak iknjakgalen mka njoteknanj beye. Pâlanj Kawawangalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj timepme zut beye keyet eganj Epesa msalen metapme nup kan tuk kegok mege. Mesâgât Timoti peme egat munduman tati dapmelaŋge ke ekdamuŋ mge. Kie Kienogen dapmelaŋge Epesa ekjan zet kegogak kumindandanjanj (Kie Kienok 2:1-7).

Pâlanj de tati zapat meluwan kapi kuye? Eganj mka katiknanj Loma msalen tati dapmelaŋge Epesa mkaen mambien ekjengat kuye. An notnanj nâmtaliwen zapat meluwan kapi am sambeyet apalak kuye. Kebon keyepmti Epesa dapmelaŋge ekjanen makumti beme naman dapmelaŋge notnanjmagen mepmegalen nâmtiyepmti zapat meluwan apapalak kapi kuye. Epesa ekjanmagen nuknanj njan sokbeme keyepmti ku kuye yek. Zet njoteknanj notnanj kapigok: Kawawangalen keŋ taoletgat penanj Zisas peme koge âpme Zisasiyan naman am nâmkijpepejinmak ekjengat toŋin kapigoseŋ beyeyan tazin. Eganj am nâmkijpepejinmak ekjengat ap biwin ma njokaselinnok beyeyan tazin Pâlanj kogok kuye.

Zet njoteknanj temanj kapigoganj Epesa zapat meluwanj keŋan talip:

1:1-2 Notn mukuku zet

1:3-23 Kawawangalen keŋ taoletnanjgat penanj

2 Zisasiyan am nâmkijpepejinmak ondakme kwep mobien

3 Dapmelaŋge penanj mama ke Kawawanjanj nâmbiliwepme tazinen ke mamip

4:1-6:20 Kawawanmagengatnanj mama mimi alaknanj mti mamayelen zetnanj

6:21-24 Zet zemdelanj zenze zet

Zet yanbem zenzeyelen zet

¹ Neŋ Zisas Kilaisiyelen an ombemnenenjanj Kawawanjanj iknanj naombem neŋge. Neŋ meluwanj kapi Epesa mkaen Kawawangalen an imbi Zisas Kilais panjanj nâmkijpepmti katiknanj mti mamaip ingat kumindayap.

² Nin sambeyet Bipm Kawawanj am Amobotnanj Zisas Kilais egelanj keŋ taolet ma keŋ sewaknanj mimindame in keyet kejan tatagat mandunduyap.

Kilaisiyet pbenanjanjapmti Kawawanjanj mama mimiŋanj dolaknanj maketalasindain

³ Nin Amobotnanj Zisas Kilais egat zapat manup keyepmti Bipmanj Kawawanjanj kululuŋgalen mama mimiŋanj dolaknanj sambe keyanj maketalasi ndaingapmti kame nin ek sesewatpene! ⁴ Kawawanjanj ewenjan tipman baenen penanj msat kululuŋ mee pi ewe sokbembepinj tapme nin iknanjgat zapat mamayet ndaombemndenderjanjanjapmti iknanjgat zikatnanj kwetetepmanj mamambanup. ⁵ Eganj ewenjan nâmtiknanj mimndemti kwitnanj kwitnanj mimiyet nânânanj kegok nâmbiliwepme wenjgeyepmti Zisas Kilais egat pbenanjanjapmti keŋ taolet mimndamti nin nemunambanane bemti mamayet iknanj nâmdelanj zemti zemndeme mamanup. ⁶ Iknanjgat Nemunanj penanj gogot penanj mamimpein piwan egan am ningat tiknanjanj omba penanj tazin keyepmti keŋ taolet ek kinjgagatnanjmak mimndamti Nemunanj ke ningat mti peme msalen kapi toge. Keyet kame nin Kawawanj zemsesewatpene!

⁷ Kawawanj ek keŋ taoletnanj omba penanj tazingapmti nin yomgalen kimbat keŋan manepemann eganj Nemunanj Zisas Kilais zempeme koti tewen gakimti sipmanj mulapme sipmanj keyanj yomm sambe zulupme delanj zeme lala tobennanjanj mamanup. Egalen keŋ taolet temanj bekapi ekti pisempayap. ⁸⁻⁹ Eganj iknanj am ningat yanjanj dolaknanj penanj nâmndein keyepmti ewenjan baenen Kawawanjanj kwitnanj kwitnanj kapi mimiyet igak nâmbiliwepme wenjge keyet penanj Kilais peme toti iknanj mkawanjbemndame ekbenn. ¹⁰ Kawawanjanj kwitnanj kwitnanj mimiyet kananj nâmbiliwepme wenjge kan ke penanj dangome msalengalen kwitnanj kwitnanj weme eknup sambe bepi ma kululuŋgalen kwitnanj kwitnanj wein sambe bee Kilaisiyet kandanjanj ondekme kwaoti kwep beme eganj keyet Amobotnanjanj mamain.

¹¹ Egan ewenanak nâmbiliwepme wenje keyet katañ Kilais egat mti egan nin iknjngat zapat penañ ndaombemndemti Kilais ekmak tusumndeye. Kawawanjñ kwitnañ kwitnañ sambe kapi sokbembeyet nâmbiliwepme wenje keyet katnanen masokbemkwapme eknup. ¹² Egan nin ndamukulem dolakññ penañ kekok mme nin ñeññ penañ yanjbemti Zisas Kilais nâmkijpewenn keyepmti kame nin Kawawanj kwizet buñamanj temañ mamain ek sesewatpene!

¹³ Âpme in kegogak Kawawanjgalen Zet Zapat Dolakññ Penañ ilak nâmti nâmkijpepe aikme keyet pilinñ Kawawanjñ iknjngat zapat elingom indemti Emetakññ Teñ ewenjan penañ indandayet zetik mimindeye ke indame tiwien. ¹⁴ Emetak Teñ ke Kawawanjñ bam iknjngat zapat ndatimti mama kanzizit ndawe keyet pilinñ ke ndaye. Keyepmti kame nin Kawawanj kwizet buñamanj temañ mamain ek kwitnañ mwatpemtï sesewatpene!

Pâlanj Epesa am ekñjngat mandundumtan

¹⁵ Âpme neñ in Zisas Kilais nâmkijpemamti Kawawanjgalen am notnañ ekñjenmak keñ kwep bemti notn notn palen mamaip. ¹⁶ Keyet zapalin kopme nâmbangapmti kan katañ Kawawanj sesewatpemtï ingat nâmti mandundumkwalap. ¹⁷ Neñ ingat nâmti Amobotnaññ Zisas Kilaisiyet Bipmanj Kawawanj kwizet buñamanj temañ egan Emetak Teñ indame Emetak Teññ in nânâ dolakññ sambe indamti Kawawanjñ yanññ dolakññ mimkawanj bemindame in egat yanññ weyanj nâmatâtâgale nâmti mandundumsayap. ¹⁸ Mti keññ mkawanj beme in Amobotnaññ iknjngat zapat indatimti kululuñgale kwitnañ kwitnañ sambe ingat zapat zeye keyet nâme mobotnañ beme keyet nâpeñ nâpeñ mamambep. ¹⁹ In yanññ kapigok penañ nâmkawanjbewep. Kawawanj ek winderññ temañ penañ tazin keyepmti am nâmkijpepemak sambe nin kan katañ manndamukulem min. ²⁰ Winderññ keyet yanññ Kilais gakikiengatan mwati wat mot betnañ penaset kwizet buñamanjmak mamayet pemti kwitnañ kwitnañ sambe damuj mimiyelen winde samâge keeset yanññ ekmâtâtnup. ²¹ Egan Zisas winde same msalen amobotnañ sambe ekñjngalen winde ma Sadañ mee piyelen winde ma ensel kululuñ maip ekñjngalen amobotnaññine sambe ekñjngalen winde mee pi timtot ba pemti mobotnañ penañ gwaen motazin yanj bangat mama katikññanen ewe tapmebe. ²² Kawawanjñ kwitnañ kwitnañ sambe kapi Kilaismagen winde titiyet nâmti ek ekñjngat ñoktekññ onzempemti egat kandaññ yalonj pemti ek mtati dâpmeññane nâmkijpepemak manup ningat ñeñññ onzempeye. ²³ Msat katañ nin Kilaismak tusumti an kwep etaññok bemti mamapun. Kilaisiyet setnañ betnañ mee pi ilak nin dâpmeññane kapi. Âpme Kilaisiyañ iknjñ ningat ñokasetn bein. Âpme kwitnañ kwitnañ sambe kululuñ ma msalen weme eknup pi iknjñ mgeyanj indadamuj dolakññ mme wemelip.

2

Kawawanjñ yomengatanñ gilik zemndatiye

¹ In ewenjan yom mti gakikiññok mamti Kawawanjñ zetnañ ku gawepuwien keyepmti waleletgat zapat etañ mamamtemien. ² In belak msatgalen kwitnañ kwitnañ bekanañ sambe kapiyet nâme penañ beme ke mâti mamtemien. Mti Sadañgat kandaññ meti zetnañ gawepumti mambien. Am Kawawanjgalen zet makuluip ekñjen kemagen amobotnañ Sadañ msat kululuñ tunjupman gwaen mamain egan maindadamuj min. ³ Nin ewenjan am ekñjen kebonak nâmkijpepepiñ mamti mama mimi mgasik ke mampmenn. Mti sekññngalen tikññ ma ñoktikññngalen nânâ ke mâti mamann Kawawanjñ ñenzinñ minndamti keyet tosanññ ndandayet nâmndeye.

⁴⁻⁵ Nin bekanañ mti Kawawanj zetnañ gawepupupiñ belak kilenj mamkwabenn. Yanjut Kawawanj iknjngat keñ taolet omba penañ ma egan ningat kemberj penañ mti gogot penañ minndeye. Keyepmti egan Kilais gakikiengatan mme wapme nin ek nâmkijpemam keyet paleset egan naman mama kanzizitgat zapat ndatiye. ⁶⁻⁸ Egan Kilais gakikiengatan mme wati Sadañgalen winderññ kume topme kululuñ gwaen motati kwitnañ kwitnañ sambe kululuñ gwaen wein ma msalen pien weme eknup bekapi ndadamuj mme delañ ze mâzin. Keyepmti nin Kilais Zisasmak tususunn tazin keyepmti nin Sadañgat winderññ kegogak mam mtopenup. Âpme am sambe nin egalen keñ taoletnañ temañ beke maekmebegat kekok mge. Kawawanjñ ningat tikññ penañ nâmndeye keyepmti egan nin keñ taolet omba minndamti Zisas Kilais ek ndamukulem mti yomengatanñ ndatitiyet zempeme msalen kapi kwatoge. Wa ke nin nñangat pembenanjgapmti yek. ⁹ Keyepmti an ñeññ iknjngat sekññ ñep ku mmobogalen. ¹⁰ Kawawanjñ nin Zisas Kilaismak tusumndemti mama alakññ kapi ndaye keyepmti nin mulupmanj dolak dolakññ sambe mimiyet ndaombemndeye. Kwitnañ kwitnañ kapigok sokbembeyet egan ewenjan tipman baenak nâmkabempeyenogak sokbeye.

Kilaisiyar mme am manje kwep mambenup

¹¹ In ewenar tipman baen am Zuda eknenmak tususunj ku tapme mamkwabien keyet otnâpeme melak. Kan keyet in sekjin butnar antipin belak mame Zuda am eknenar ingat an sekjin butnar antipin kekok mandindomtemien. Âpme Zuda am ilinangar sekjin butnar maantimtemien ma zii zet notnar mangawepumtemien yanjut kejinanen mama mimi mgasigar mangak zemtatan. ¹² Kan keyet in Kilais ek ku nâmkijpewien ma Zuda am ninmak tususunj njen ku tage; in belak kainar mamtemien. Keyepmti Kawawanar inmak tususu mti indamukulem mimiyet zetik njen ku mimindeye. In belak Kawawanar inpin ma kwileki njen titiyet webembenjin ku tage. ¹³ Keyepmti in Kawawanar bam kumpemti ilinak telenar daen pilingisimti mambien. Yar alak pi Zisas Kilaisiyar gakimti wati in yomengatnan gilik zemindatiye mme Kilaisiyet sipmanar in naman indamandame Kawawanar kandanar koti mamaip. ¹⁴ Kilais ek mamasi palen mama keyet tonjarapmti egar iknar Zuda am nin ma in am Zuda mangangatarar ku sokbembenar tunjupman kasa kasayelen kimbat tageen ke asekm mekopme egar timkot iknar gat zapat manje kwep bemndeye yar alak pi kejar kwep tapmanup. ¹⁵ Kilaisiyar gakikiengatnan wati Zuda am ninmak ingat tunjupman kasa kasayelen kimbat tageen ke ma Zuda am nin inmak ku mamayelen zii zetn notnar tage ewan Zisasiyar kumasekme delar zeme am manje kwep iknar gat zapat ndatime kwaondakmann tunjupman mamasiyar sokbeye. ¹⁶ Âpme Kilais tewen kumasasokpeme gakimti wage keyar kasa kasayelen kimbat tunjupman tage bee egar kumasekme mekopme am manje zut nin bepi ndatimti Kawawanar kandanar met yalar ndeme kejar kwep bemti mamanup. ¹⁷ Kilaisiyar koti Kawawanar Zet Zapat Dolaknar Penar mamas palen mama ke mkoti nin Zuda am manje iknar gat kandanar mamanup ningat ma am Zuda mangar ku sokbembenar in belak telenar pilingisimti mamaip inmak nin temakwep dinndosar koge. ¹⁸ Kilaisiyar ningapmti mamarar ketalasiye keyepmti Kawawanar Emetak Ter egar Zuda am nin ma am Zuda manjen ku sokbembenar in nsakwep ndamukulem mimndeme nin temakwep Kawawanar Bipmagen nâmkijpemt mawetup. ¹⁹ Keyepmti in am Zuda mangar ku sokbembenar in Zisas Kilais nâmkijpemt Kawawanar meti amkup sepm ewe ku talip. In ekmagen meti mka mton penar bemti matalip. Mti in am nâmkijpempemak msat katar Kawawanar manje mamaip eknenmak manje kwep bemti Kawawanar manje penar mamaip. ²⁰ Kawawanar iknar nin ombemindenar ma golar zenze an ma Kilais Zisas nin mka tepumar nok ndawalatime kwatabannar tati dapmelaengerane in indasektimti matatnup. Kilaisiyar iknar tepum tunjupman penar gwengwer kumti katiknar bemtapme nin ganze ganzenar tati maindasektatnup. ²¹ Kegok tapmann am sambe nâmkijpempemagar kot Kilaismak tusumti tusum tapm metnepemann Kawawanar sesewat mka temar nok masokbein. ²² Nin Kilais nâmkijpempemak am manje notnar ekjenmak tusumti Kawawanar mkanok bemti tapmann Emetak Terar ningat kenjar mamain.

3

Palar am Zuda manjen ku sokbembenar ekjenmagen mulup mge

¹ Nejar Zisas Kilaisiyet kwit zapatnar in am Zuda manjen ku sokbembenar tunjuwinar mpalaknar bema Kilais nâmkijpeme keyepmti mka katiknar met newien. ² In nâgat zapat pigok kopme nâmbien. Nâgâek Kawawanar kejar taoletnar omba tazin keyet zet zapatnar timamti kalopbemti indandayelen an kekok zewien e penar. ³ Egar mulup ke zemnemti kwitnar kwitnar tasokbeme eknup keyet setnar igak nâmbiliwepme tage ke zemsokbemnamâge. Keyet penarar nejar penkwep bugan kumpeya. ⁴ Ke mainbwen nejar Kilaisiyelen zet enzillinar zigoset eknâmâtâban keyet yanjar e in kekokar nejar nâmâtâbep. ⁵ Zet enzillinar ke am ewenar tipman baen mamkwabien ekjenmagen ku zemsokbembenar. Alaknari kapi Kawawanar Emetak Ter keyar zemindenar an nin ma golar zenze an ter ninmagen zemkawan bemndame nâmbenn. ⁶ Zet Kawawanar igak kenjanek nâmpeme wenje ke kapigok: Am Zuda manjen ku sokbembenar manje in Kawawanar Zet Zapat Dolaknar Penar nâmti Zuda am ninmak sepm kwep bemti manje kwep tati Zisas Kilaisiyepmti Kawawanar kwitnar kwitnar ndandayet Zuda am ningat zetik mimndeye keyet penarar ewan inmak nsakwep tonjar bewanup.

⁷ Âpme Kawawanar nejar kejar taolet omba penar mnamti Kawawanar Zet Zapat Dolaknar Penar kapi zempalaknar bembeyet naombem nemti winderar temar penar ketalasimti narje. ⁸ Âpme nejar Kawawanar am manje notnar nâmkijpempemak tototnar mamaip ekjengat tunjuwinar tototnar in penar manepema Kawawanar iknar kejar taolet mnamti Kilaisiyar am yomengatnan ndatitiyet toge keyet bunar zapatnar ma ekmagen kwitnar kwitnar sambe penar mawein ke nin nejar ku mainjar keyet

buñan zapatnañ am Zuda mañgeen ku sokbemberñañ inmagen zemkawañ bembeyet zemneñge. ⁹ Eweñañ tipman baenen Kawawañañ msat kululuñ mme sokbeye kan keyet am Zuda mañgeen ku sokbemberñañ ekñañ yomengatnan gilik zemti indatitiyet igak nâme weñge keyet katañ kwitnañ kwitnañ sambe ke neñ am sambe pi zemkawañ bemindama eknâmâtâpme tat delañ zein. ¹⁰ Alak kan kapiyet Kawawañañ am nâmkijpepemak mañge ninmagen mulup sepem igak igak tapmmepe me ensel Kawawañañ iknjañ winde temañ temañ indamti ñeñañ mamayet zemindeye. Ekñañañ Kawawañgalen nânâñañ nâmbiliwepme weñge ke kapireset taekmâtâlip. ¹¹ Kawawañañ eweñañ penañ msat kululuñ sokbemberñañ tapme keñañañ nâmbiliwetpeye keyet penañañ Amobotnañañ Zisas Kilais peme koti egañ ke msokbeye. ¹² Nin Zisas Kilais nâmkijpemtî ekmak tusuwenn keyepmti Kawawañgat zimosetnañ kinggagañañ nâmtalati mandundum sanup. ¹³ Keyepmti pigok penañ diindoma nâit. Neñ ingapmti sisipenpeñ palen mayap keyet zapatn nâmti keñañ yayañ temañ ku kwabe. Keyañ Kilaismagen nâmkijpepenñ mkatikñañ bemindewe.

Pâlan Epesa dapmelange ekñengat dunduye

¹⁴⁻¹⁶ Kegogapmti neñ am nâmkijpepemak msalen manup nin ma am nâmkijpepemak gakimti kululuñen mobienañ maip nin sambeyet Kawawañ Bipm apalak an winderñañ mobotnañ penañ ekmagengatnañ Emetak Teñañ nâmindame ingat keñañ Emetak Teñañañ in winde aikindame in nâmkijpepen kalijañ bemti egat kandañan topedondom samti mamayet mandunduyap. ¹⁷ In nâmkijpepe katikñañ aikti Kilais mkitikpeme egañ ingat keñañan telep gat tati gogot palen mama ke aikindame mama mimi keyañ ingat keñañan tati tepnok kindiñañ time mekopme nâmkijpepen gweñ gweñ kumti tatagat mandunduyap. ¹⁸ Sepem kegok ke tati in ma Kawawañgalen am nâmkijpepemak sambe notnañ nin nsakwep Kilaisiyañ am ningat gogot omba penañ maminndañ keyet yañañ nâmâtâtâgalen ñoktik dolakñañ penañ ñep tiwanup. ¹⁹ In Kilaisiyañ am ningat gogot omba penañ maminndañ keyet yañañ nin nâmâtâpman delañ zenzeyelen sepem yek; ke omba penañ. Keyet yañañ in ñep weyañ nâmâtâtâgat nâyañ. Kawawañañ iknjañ inmak tati indamukulem mme in egalen mama mimiñañ dolakñañ ke etañ mti iknjañ nembonjak mamambep.

²⁰ Kawawañañ iknjañ winderñañgat penañañ am ningat tunjupman pigok mamkawañbein ke delañ zenzeñañ tapmebe. Nin egalen winde keyañ ndamukulem minndendeyet nâmti mandundunup ke ma nânâ notnañ belak keñañan nâmann matazin mee pi egañ ekmâtâpme delañ zeme ndamukulem mamimndein. ²¹ Nin Zisas Kilais egat pembedañgapmti nâmkijpepemak am sambe manup nin pi ma am bam sokbemamobep katañ Kawawañ kwizet buñamañ mwati sesewatsameti mamebanup! E penañ.

4

Kilaismagen nin am mañge kwep bewenn

¹ Neñ Amobotnañgat kwit zapatnañ mpalakñañ bema keyet pepetnañ kwati mka katikñañ newienañ tati pigok diindosowap. In Kawawañañ mama dolakñañ mamayet nâmti indakumtetime kobien keyepmti in mama keyagak esemter penañ mamambep. ² Mti am notnañ ekñengat kandañan tototnañ mamambep ma am notnañañ myungumindame in dopmañ kegogak ku mutumindawep. In noline keñ sewakñañ mimindamti ilinak gogot palenak mamti dopmañ mukulem mukulem mti mamambep. ³ Kawawañgalen Emetak Teñañ am mañge sambe nin ondekndeme mañge kwep bemti keñ sewak palen mamamup. Mneti in mama dolakñañ ke katikpewepmagengat kakane-muñ ekdamuñ mti mamambep. ⁴ Nin maneti mama kanzizit titiyet Kawawañañ iknjañ ndaombemndeme iknjañgalen Emetak Teñañ keyañ ndaondak ndeme egat kandañan kwep kumann kwaopme webemti matatnup. ⁵ Keyepmti nin Amobotnañ Zisas Kilais egat kwitnaneñ ma nâmkijpepen kwep ma an tuk ekñengat kwilinanen tu manzulutin-deip kelak kwep. ⁶ Nin sambe bepi Bipm Kawawañ kwep egañ nin sambeyet Amobotnañ apalak mamain. Egañ ningat keñañ mamti winde ndapeñ tapme nin iknjañgalen mulupmañ kapi mamimup.

⁷ Kilaisiyañ keñ taoletnañgapmti mulupmañ sepem igak igak mimiyet kalañkumti ndamâgeyañ winde keyet katnaneñ mulupmañ mamimup. ⁸ Keyepmti Kawawañgalen Zet Itanañan zet ñeñ pigok zenzeñañ tazin, “Egañ gwaen mosâti am kasaen indomti indatitiñañ nembon indati moge. Naman kegogak mosâtati am mulup mimiyet winde notnañ indaye.” (Sam 68:18)

⁹ (Zet kululuñen gwaen mowege ke belak penañ ku zenzeñañ. Egañ ñeñañ penañ gakiki mkaen baen toweti Sadañ winderñañ mtopemti kwati gwaen mowege egañ msalen pien eyo Sadañ winderñañ mtopeye. ¹⁰ An toge iknjañ keyañak kasup eyonjañ

mee pi sebemindemti mama katikjanen penaj gwaen mogejan ejan kululujen ma msalen kwitnan kwitnan sambe ilindin mandadamun min.)¹¹ Ejan msalen amjanen namkinpepemak nin winderjan ke ndamti mulupman mimiyet pigok kalañ kumti ndamti kululujen moge. An notnan nin Kawawangalen Zet Zapat Dolakjan Penaj zenezet ndakumtetimti ombemndenderjan ma notnan Kawawangalen bujan zapat penaj zemkawan bembeyelen an ma notnan am namkinpepejanpinmagen Kawawangalen Zet Zapat Dolakjan Penaj timet zenze an ma notnan am indadamun mti Kawawangalen Zet diindom zikat indamimiyet zemindeye.¹² Ejan mulup kekok kalañkumti ndame nin mulup ke mman Kilaisiyet setnan betnanjombon nin namkinpepenmak sememti kalinjan kegaset mambenup.¹³ Mulup kapi tapm metne metne pemann amnan namkinpepen ke kwep bemti nin sambayan Kawawangat Nemuñgat yanjan namatpmann delan zeme an penaj semem katikjan bemti Kilais ikanj nembonak bewanup.¹⁴ Nin Kilais ikanj nembonak bemti tabanup beme an bekanan notnanjan koti neñ kekok kekok mgawap zemti zekelakjan minndame nin nempa isisikjan ekjanjan sepem pigok mamip kekok ku mbanup. Nempa ekjanjan pigok mamip: Zet ñen diindome namti zet keyet name penanj etan mambein. Ekjanjan zet penaj ma dasuki tazeip zemti yankwesimti ku manap; belak name penaj etan mambein.¹⁵⁻¹⁶ Nin am penangalen set tazin keyet katan mti zet penaj penanj zemti notn mti dopman mukulem dopman mukulem mti mambanup. Nin kekok mmoti mambanup beme nin Kilaisiyelen mama mimien katikjanjan bemti tabanup. Apme ejan ikanj ndadamun dolakjan mme nin egat kandanjan manje kwep kumann kwaopme egat palen metusum tusum mti teteknan ekmagen dolakjan wati mekopme egat setnan betnan mee penaj ke bemti katikjanjan bem tati Kawawangal mulup mimiyet winde ndaye katan mulupm sakam igak igak mti notn notn gogot palen mukulem mukulem mti namkinpepen semem kalinjan bewanup.

Namkinpepemagan mama mimi alakjan tiwep

¹⁷ Keyepmti neñ Amobotnanjan egalen windeen tati ingat ankenoo zet ñen pigok zema nat. In am notnan Kilais namkinpepepin mamti ñoktikjin temanj msalengalen kwitnan kwitnan belakjanjan keyet kilen peme matazin in sepem kekok ku mbep.¹⁸⁻¹⁹ Am ekjanjan kebon keyet kejananen mama mimi mgasigat tikjanjan etan bemisik tapme keyepmti ekjanjan mobotnanjan sambe mmeti Kawawan mee bamkumpemti tu katikjanjan nimti zet kilom kilom zenze ma imbimak set kilen mama ma yom sepemanjan igak igak mti keyet name dolakjanjan etan mambemazin. Am ekjan ke Kawawangaljan nin mama kanzizit ndawe ke ekjanjan keyanjan panjan nembet bugan ku tiwep.

²⁰ Apme nin Kilaisiyet yanjan zikat indawennen kan keyet mama mimi sepemanjan kabonjan ke zikat indamann ekbien.²¹ In Zisasiyet yanjan diindowenn kan keyet Zisas ek an zet penaj penanj zenze tonjan elak penaj ke zemkawanjan bemindamann nambien kemak.²² In ewenjan mama itnanjan mamkwabien kan keyet mama mimi bekanangalen tikjanjanjan indaminzilime keyet kejanjan matatemien e naman peme tapme Kilaismagen kobien. Ya naman mama mimi okmak ejanjan gilik zem kwati tetimindemti mtoidesat tapm ke winderjanjan mtopemti²³ kejanjan ma otnanjanjan ke wenzeume alakjanjan etan bemabe.²⁴ Mti Kawawangaljan ikanjanjan mama mimi teñ ma kweteteptanjan ikanjanjan tazin sepem kebonjanjan ninmagen tatagalen Kawawangaljan namti nda mge.

²⁵ In Kilaismak tusumti egalen manje kwep mamaip. Keyepmti in zet dasuki met zem kot zem e peme tapme kume kwaopme notn notn palen mamti zelin penaj penanjjan zemti mambep.²⁶ In nolin ñeniyet ñenzinjan mti namsopekumti zelin weyanjanjan tetak manepeme kasup zikatnanjan ku towebe. Sakwep keyegak nolinmak zelin weyanjanjan.²⁷ Mneti belak maneti pemalu Sadañjan itmagen koti keñit mkatikjanjan beme ñenzinjanjan keyan kwitnanjan ñen bekananjan aikindawe.²⁸ An kambu titi ejan kambu peme tapme betnanjanjan mulup winderjanjanjan mme sokbeme ikanjanjanjan keyetnanjan tim nimti notnanjan am towewenjanjan ekjanjan indamukulem mbe.²⁹ In am nolinyet tipkwasisi zet mee ku zewep. Zet dolakjanjan zeme am noline ekjanjan zelinjanjan meti indamukulem mimindeme namkinpepejanjan kalinjanjan bewe.³⁰ Kawawangaljan Emetak Teñ ke Kilaisianjan ke indatimti Kawawangaljan ikanjanjanjan zapat kululujen indatimti mobotgat namti pilinjanjan ke kejanjanjan bem indeyeyanjan ejan ke tati maindamukulem min. Keyet yanjanjan ilin nap. Keyepmti in naman meluwanjan bekananjan kabonjanjan mme Emetak Teñjanjan ingat kemberjanjan temanj penajjan mme ñep ku bewe.³¹ Keyepmti in turguwinan nambekam bembe ma keñ kasa ma ñenzinjanjan ma kwizet ñakjanjan mti mdandandâ ma nolinyet zemtalalat zet ma kalembi mee kebonjanjan ke ñen ewe ku mbep.³² Kawawangaljan Kilaisiyepm ingalen yomin katimindeye kogogapm in am sambe bepi bakjanjanjan etan mimindamti ekjanjanjanjan tikjanjanjan namindemti yom dopdop katipe katipe mti mamambep.

5

Nin busatnanen etaj mambanup

¹ In Kawawangat nemunambanone penaj ikraj gogot mamimindein keyepmti in Biwin Kawawanaj ikraj mama main sakam kebojak penaj mamayet mulupmaj mbep. ² Amnaj yominangat namti songom Kawawangat sape sape bume zim pilik sesik dolakraj peme namti yomin makatikpemtan sepem kegogak Kilaisiyaj ningat gogot penaj mti ningalen yom pumti tep palen gakime Kawawanaj ek ekti name dolakraj penaj beye keyepmti nin Kilaisiyaj mge keyet katnanen gogot palen mamti dopmaj mukulem mukulem mti mambanup.

³ Keyepmti nin Kawawangalen am manje penaj manup nin imbimак set kilej mama taman mamaipnok mamayet zet kelakraj ma nolineyelen kwitnaj kwitnangat eyak kilej ku mbanup. ⁴ In zet sakambukrajmak ma zet mgasik notnaj ma zet sambuj mee ke zeme nep penaj ku bewe. Kawawangat wisikj zet keboj keboj etaj zemi mama keyaj dolakraj bewe. ⁵ In penaj kapigok nambej, an imbimак set kilej taman maipnok maip ma zet sambuj manzej ma amgalen kwitnaj kwitnangat eyak mamip ekjen ke nopiom pedondom samti keyet otnej maip ekjen keyaj Kilaismak Kawawanaj ekjengalen zematajat katnanen mama keyet kenaj ku mebej.

⁶ Am notnanej in tetimindemti mama mimi bekananeset indatimti mesat zet kelakraj mimindame in zelin ke ku nambej. Muluwan bekanaj keboj keyepmti Kawawanaj am zet kululotaj ekjen keboj ke njenzinj mimindamti dopmaj mutumindawe. ⁷ Keyepmti in am ekjen kebojmak olonkati ku mamambej. ⁸ In ewenaj tambusogalen mama mimi bekanaj ke timti mmamkwabien. Yaj alak pi Amobotnajmagen kot tusumti egalen am manje bemti busatnanen mamaip. Keyepmti in am manjenge itnanej nin mambanup sepem kegogak mambep. ⁹ Am busatnanen mamaip ekjenmagen kwitnaj kwitnaj dolakraj kapigok masokbein. Ekjenaj mama mimi dolakraj mti zelin penaj penajak zemti mama miminjin kwetepmaj mti mamaip. ¹⁰ Kwitnaj kwitnaj ekmatai Amobotnajaj namindeme nep bembeyelen keboj keboj etaj mbep. ¹¹ In am tambusogalen mama mimi bekanaj mamip ekjen kemak met tusumti ku mambep. In naman met am bekakan ekjen ke indatimti busatnanen kobep. ¹² Mama mimi bekanaj ekjenaj enzilimti mamimelip keboj ke zetnaj sosok kawanaj zemkawan bembeyelen nep yek keyepmti nej zet kapi zenzeyet nama sakambukrajmak bein. ¹³⁻¹⁴ Am sambe mama miminn dolakraj ma bekanaj mamimenzili matnup bee Amobotnajalen busatnaj kenaj sosok kot sokbemkawan beme nin ekmataibanup. Keyet zet apapalak nen Kawawangalen Zet Itnananen zenzenaj, "An muluk tonj gen ilak wat. An gakikijanok mawenik genj wapmane Kilaisiyelen busatnajaj mbusatnaj bemgek."

¹⁵ In mama miminjin weyaj eksemti mbep in am nananjinpinj seonj ekjenaj mamti mamip sepem keboj ku mamambej in am nananjinmak sepem keboj mambep. ¹⁶ Kan pigogat bekananjaj msalen palakraj beyeyaj tazingat kan isikraj bugan taindaj katarj Kawawangalen mulup windenaj bemti mbep. ¹⁷ In am seonj sepem ku mambep. Amobotnajaj mulup maindaj ke ekmatai mbep.

¹⁸ In wain tu katikraj omba ku nimbej keyaj njotikjin mme yungume bekanaj sambe mmebegat e bam kumpemti Kawawangalen Emetak Tenaj nampeme egaj indadamuj mbe. ¹⁹ In ilinjak silik Kawawangalen Zet Itnananen tazin ke tim kukunaj ke kuwep ma silik notnaj Zisas milim kukunaj ke kumti sesewat silik notnaj kumti Amobotnajinangat ke olonjen namti sesewatpewep. ²⁰ Amobotnaj Zisas Kilais egapmti kwitnaj kwitnaj mamimambej katarj Kawawanaj Biwinangat wisikj zepen mamambej.

Awembij ekjengalen zet

²¹ In Kilaisiyet kwitnaj mwatonzemti zetnaj mangawepup sepem kegogak nenaj njengat eksempem eksempem mti mambep.

²² Amobotnaj Zisasi eksempemti manamkinpeip keyet penanjaj imbi in kegogak awine eksemindewep. ²³ An in imbinangat njokjin nembon sakam kegogak Kilaisiyaj dapmelanjenane ekjengat njokjin nembon mamain. Kilaisiyet setnaj betnaj mee e dapmelanget njokraj tazin e eneyet Kilaisiyaj ikraj yomengatnan gilik zemti ndatiye. ²⁴ Ape dapmelanjenane ekjenaj Kilais eksempemti manamkinpeip sepem kegogak imbi in awine eksemindewep.

²⁵ Ape an in imbinajine ekjen gogot mimindawep. Sepem kegogak Kilaisiyaj dapmelanjenane nin kegogak gogot mimindamti gilik zemndatitijet namti ikrajngat mambanaj ke ketalasiye. ²⁶ Eganj kegok ke mti am nin egalen Zet Zapat Dolakraj Penaj ke namti namkinpepe aikmann yom zulut kapupme mepme tu zuluti Kawawangat zapaletanj

mamayen zet zapatnaj mandindoip keyet katan mamambep. ²⁷ Egan nin ndatimti met kandanaj penaj mangejane penaj bemti mamann egaj iknaj nin ndikdamuj mimndeme nin yom mimipij ma kwileki njen ku myunjuwanup belak kwetetepmaj piliwilinaj piyaj mamabanup. ²⁸ Keyepmti an in ilinangaj seknin ekdamuj dolaknaj mamip sepem kegogak imbinjine indikdamuj dolaknaj mimindemti gogot mimindawep. An njenaj imbinangaj gogot msawane beme iknajngat mbe. ²⁹⁻³⁰ Nin an njenaj iknajngat seknaj kasa mpeme ku maeknup. Egan seknaj ekdamuj dolaknaj mpemti tu meu dolaknaj masain. Apme dapmelange nin Kilaisiyet setnaj betnaj mee ke bemti mamanup keyepmti egaj dapmelangejane ningat sepem kegogak mamimndain. ³¹ Keyepmti Kawawangalen Zet Itnananen pigok zenzenaj,
 “An njenaj maman bipmaj katimidemti meti imbinaj wati ekmak pepep bemti am kwepnok bemamalup.”
 (Sokbembe 2:24)

³² Zet Kilaismak dapmelangejane ningat zenzenaj kapi yanaj nuknaj penaj tazin. ³³ An in ilinangaj seknin ekdamuj mti maweyanpeip sepem kegogak imbinjine eknen gogot mimindawep. Apme imbi in awineyet eksemindawep.

6

Nemba mambipmane ekjengalen zapat

¹ Animbi nemba in Amobotnaj Zisas egat mti mambiwine ekjengalen zet gawepuwep. Mama mimi kaboj kapiyan dolaknaj penaj bein. ² Zii zelen zet njen pigok tazin, “Gej mambipdine egegat namane mobotnaj beme zemesewatidewanik.” Zet kapiyan zii zet mobotnaj penaj bein ma zet keyet zetik pigok zempepenaj tazin, (Kisim Bek 20:12)

³ “Nemba njenaj kegok mbe beme egaj msalen nuknaj njen titipij kan teepmaj penaj mamambe.”
 (Zii Zet 5:16)

⁴ Apme nemba mambiwine in nembajineyan kwileki njen myunjugume nambekambemti njenzinij mti nemba ekjen kenjin mme bekanaj ku bewe. In ekjen indikdamuj dolaknaj mimindamti Amobotnajgalen zet zapat dolaknane zet tazin ke zenzikat indawep.

Msalengatnaj amobotnajmak sisilij an ekjengalen zet zapat

⁵ Sisilij an in damujine ekjengat namo mobotnaj penaj beme kandanaj meti ekjengalen zet gawepumti muluwin esemtenj mti mambep. Kilaisiyet namo mobotnaj beme zetnaj gawepumti egat kandanaj mamaip sepem kegogak ⁶ in amobotnajine ekjenaj indikme dolaknaj bembeyet belak etaj segan mulup mimindawepgat. In Kilaisiyelen mulup anene kegok mamti Kawawangaj mama mimi namtiknaj mamin keboj keboj ke mati mbep. ⁷ Wa am ekjenaj namindeme mobotnaj bembeyet namti yek. Amobotnaj Zisas egaj namindeme mobotgat namti muluwin olojen palen mbep. ⁸ In nait, am njenaj mulup dolaknaj mti mambe beme Amobotnajaj dopmaj sepem kegogak sawe. Sisilij an ma an lala manup bepi mulupmnangaj dopmaj sepem kwep kwitnaj kwitnaj mimndawe.

⁹ Apme an damuj, in kegogak sisilij nembajine weyan indadamuj mbep. In ekjen zemtalat indemti ku mtot indawep in pigok nambe. Sisilij an ma an damuj nin Amobotnajin kwewetaj kululuwen tazin. Egan an mobotnaj ma sisilij an sambe nin bepi zet mulup sepem kwewetaj ndeme tabanup.

Namkinpepemak ekjenaj kasa kuku an ekjen keboj tabep

¹⁰ Nej zetr delaj zenzenaj kapigok zemdelaj zesawapgat nait. In Amobotnajmagen wetekumti tapme egalen winderaj temaj keyaj indapbulupme gwej gwej kumti tabep. ¹¹ Mti Kawawangagengatnaj timbisok ma moe ke timti tatnepeme Sadanjaj buzakeset kasa timkwapme winde timti gwej gwej kum tabep. ¹² Nait, wa nin am ekjenmak kasa ku maanup. Nin kasa Sadangalen amobotnaj temaj temaj ma an njenaj temaj temaj ma mangejane bekanaj penaj winderinber mamaip nin zikalaj nej ku maindiknup ekjen bekemak maam bekambenup ekjenaj msat kapi damuj mti mama mimi bekanajaj sambe sokbembeyet mulupmaj mamip. ¹³ Keyepmti in Kawawangagengatnaj kasayelen kwitnaj kwitnaj ke timti weyan tabep. Keyepmti kasa kuku kanen katiknaj bemti tapme kasa ekjenaj indom walesagat mbewanaj olapme beme belak katim indemti mebep.

¹⁴ In kapigok mti tabep, Kawawangalen zet penajaj bitiminok zampemti mama tej mama keyaj melakandundu kapanjok beme suwalolo mbep. ¹⁵ Kawawangalen Zet Zapat Dolaknaj Penaj sewak mamayelen zet keyaj sewawatnok beme weti ime kwij kume ektitiperj mambep. ¹⁶ Naman noteknaj temaj namkinpepeyan moenjinok beme mimwatonzemtapme an bekanaj Sadaj egalen namsamek kuknaj keyaj kot keyet

palen imti kukņāņ etumti tobe. ¹⁷ Kawawaņāņ yomengatnan gilik zemti ndatimti mama kanzizitgat zapat ndaye nānā keyaņ sipakandak bunduņnok ņokņinan peme toti ņokņin aņģalaņ tabe. Āpme Kawawaņģalen Zet sambe Emetak Teņģaņ manzemātātindain keyaņ wanam ņilikņāņ keboņ mti Sadaņmak an āwep. ¹⁸ Emetak Teņģalen windeen in Amobotnaņģat mene mene dundum sapeņ mamambep. Mti kandati mamapiņ posijin mpeņ tabep. Mti Kawawaņģalen animbi notnaņ ekņengat otnāmti dundundu mulup mbep. ¹⁹ Mti nāģāt keģogak dundume Amobotnaņāņ dembusekņ mim eleņ beleņ beme neņ kiņģagaņiņ Kawawaņģalen Zet Zapat Dolakņāņ Penāņ enzililiņāņ tazin kapi eleņ beleņ bemti windennbeņ ammagen zemkawaņ bemebap. ²⁰ Neņ Kawawaņģalen Zet Zapat Dolakņāņ Penāņ ke zemkawaņ bema keyepmti mka katikņāņ tot newien. Keyet in neņ Kawawaņģalen Zet Zapat Dolakņāņ Penāņ ke kiņģagaņiņ tusumti mka katikņāņ pien eyo zemkawaņ bembeyet dundunduyaņ bandim mnewep.

Zetn delaņ zenzeņāņ

²¹⁻²² Tikikas ek nāmkiņpepemak notn dolakņāņ penāņ ek Amobotnaņģalen mulup an dolakņāņ penāņ keyepmti neņ ek ke pema koti eģaņ neņ mka katikņāņ pien sepem zigok mamayaņ keyet yaņāņ ma msat kapi am nāmkiņpepemak ekņeņ sepem zigok mamaip keyet yaņāņ zemātātindame nāmti keņin dukņāņ beme oloņeņ mbep.

²³ Kawawaņ Bipm ma Amobotnaņģ Zisas Kilaismagen notne, in eģaņ keņ sewakņāņ mimindemti nāmkiņpepeņin mkatik bemindeme gogotmak mambep. ²⁴ Am Amobotnaņģ Zisas Kilais gogot penāņ mpeniti mamaip am ekņeņ ke Kawawaņāņ keņ taolet mimindamti manepeme met mama kanzizit ke titiyet nāmti mandunduyaņ.

Pilipai **Pâlaŋ Pilipai dapmelaŋge ekjengat zapat meluwaŋ kapi** **kumindaye.**

Pâlaŋ zapat meluwaŋ kapi kuye. Pâlaŋ mka katikŋaŋ Loma msalen tati Pilipai dapmelaŋge talip ekjengat zapat meluwaŋ kapi kuye. Pilipai dapmelaŋge ke Masedonia plowins keŋan mwawatnaŋ.

Ekjenmagengatnaŋ an ŋen kwitnaŋ Epapolodaitas egaŋ Pâlyet milawat ondakbewien mti Loma mka katikŋaŋ ke metsame keyet wisikŋ zet ma tususuŋin Zisasimak tazin ke ewe mkatikŋaŋ bemti mamayelen nâmtiyepm zemgwatnaŋ mimindeye. Ma keŋ oloŋen palen mama ke Kawawaŋaŋ winde indame mamayelen zetnaŋ notnaŋ zeye (1:18, 2:17, 18, 3:1, 4:4, 10). Keŋ mtoti mama keyet zetnaŋ Pâlaŋ zet zapat meluwaŋ kapiyet omba kuyeyaŋ tazin. Dapmelaŋge kapi Pâlaŋ Kawawaŋgalen zet timepme sek zut beye keyet mwage (Nembayelen Muluwin 16). Pilipai dapmelaŋge ke dapmelaŋge Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋgalen sesewat timamayelen maŋge ŋeŋaŋ kegek zenzeyelen.

Zet ŋotekŋaŋ temaŋ kapigogaŋ Pilipai zapat meluwaŋ keŋan talip:

1:1-2 Notn mukumti zet zenze keyelen zet

1:3-11 Pâlaŋ dapmelaŋgeyet dundumti naman wisikŋ zet zeye

1:12-30 Nukŋaŋ sokbeme Zisasiyaŋ Pâl winde same gwaŋgwaŋsim matatan

2:1-11 Kilasiyaŋ maŋge kogogak tototnaŋ mambep

2:12-18 Kawawaŋaŋ ningat tungpumnan mamti mulup mamin

2:19-30 Pâlaŋ Timotimak Epapolodaitas ideme Pilipai mabegat zeye

3:1-11 In Kilaismak maip keyepmti oloŋen mbep

3:12-21 In daen milawat bemberaŋ ke met titiyet winde bewep

4 Eksemti mamayet Pâlaŋ ankeŋoo zet zemti mukumindeye

¹ Neŋmak Timoti nit nilisakwep Zisas Kilaisiyelen mulup mamilup. Ya nit zapat meluwaŋ kapi in Zisas Kilaisiyelen dapmelaŋge ma ingalen ŋeŋaŋ bemberine ma an damuŋine Pilipai mka temanen mamaip ingat zapat meluwaŋ temakwep kapi kumti bemalu kozin.

² Kawawaŋ Bipm ma Amobotnaŋ Zisas Kilais egegalen keŋ taoletmak keŋ sewakŋaŋaŋ inmak wemti weweyet mandunduyap.

Pâlaŋ mka katikŋaŋ tati Kawawaŋgat wisikŋ manzemtan

³ Kan kataŋ neŋ in am sambe nâmkijpepemak mamaip ingat otnâmeti Kawawaŋŋaŋgat wisikŋ zemti mandundumsayap. ^{4,5} Neŋ in Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋgalen nâmti keyegak ninmak kot tusumti nâmkijpepemak bemti kan keyegak yaŋbemti in ndamukulem mti Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋgalen zenze mulup nsakwep mamkwatnup. Keyepmti neŋ Kawawaŋgat mandunduyap kataŋ ingat nâmti keŋ oloŋen palen mandunduyap. ⁶ Neŋ dundumambe pigok manâmkatikbeyap. Kawawaŋaŋ inmagen mulupmaŋ dolakŋaŋ ke yaŋbemti mge ke tapmmetnepeme met Zisas Kilais kokot kanaan delan zewe. ⁷ Neŋ ingat gogot penanŋ mimindeyap kegogapm zet ingat kegek zeya. Ma naman neŋ Kawawaŋaŋ keŋ taoletnaŋgapmti mulup nange kapi mma amnaŋ zet kapi nâme penanŋ beme Kilaismagen nâmkijpepe aikgat nâmti mulupmaŋ windeŋamber mti maban kan keyet amnaŋ pepet mti alak mka katikŋaŋ totnemetapma in keyet popenaŋ tati ewe tatnamukulem mkwalip. ⁸ Zisas Kilasiyaŋ ingat gogot penanŋ mamimindein sepem kegogak neŋ ingat gogot penanŋ mamimindeyap zet kapi penanŋ zeyap Kawawaŋ ikŋaŋ nâin.

⁹ Neŋ ingalen gogolinaŋ ammagen ma Kawawaŋmagen ewe omba mkawaŋ bembeyet manâyap ma keyegak nânâ dolak dolakŋaŋ am notn zet weyaŋ musuwewet ma indamukulem mti mama mimi teŋ mzikat indandayet nâmti manduduyap. ¹⁰ Keyet mti in kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ etaŋ ke ekmâtâti keyet kataŋ mmamti Kilasiyaŋ gilik zemti kokotnaŋgat damuŋ ekpen mamti mama mimi teŋ penanŋ ma kwetepmaŋ etaŋ mti mame am ekjenaŋ ingat zekukuŋin ŋen ku mbep. ¹¹ In mama teŋ kegek mti mame Zisas Kilasiyaŋ etaŋ gwatnaŋ mimindeme am ekjenaŋ in indikgomti ingat paleset Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ omba mwati sesewatpewep.

Mama mimin Kilasiyaŋ damuŋ min

¹² Notnne, neŋ pigok penanŋ zemkawaŋ bem indama nâit. Neŋ pien kwitnaŋ kwitnaŋ nukŋaŋ sokbemnaŋge ke wa belak yek. Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋ kapiyaŋ palakŋaŋ

bemti msat katanj mebegat sokbemnanje. ¹³ Neŋ Kilais kwit zapatnanj mpalaknanj bema keyet pepetnanj kwati mka katiknanj nati met nembien. Âpme nâlen zapat ke mka katiknanjgalen an tipdakutum notnanj sambe eknen ma mulup an notnanj sambe eknenan nâme delanj zemâge. ¹⁴ Âpme neŋ mka katiknanj neme talap keyet penanjanj notnne notnanj sambe eknenanj Amobotnanjgat nâmkinjpepe kaliŋanj mti eleŋ beleŋ bemti Kawawanjan Zet Zapat Dolaknanj Penanj kiŋgagapin ewe tusumti am sambe eknenmagen tazempalaknanj bemelip.

¹⁵ Âpme kapi penanj am notnanj eknenan neŋ Kilaisiyelen Zet Zapat Dolaknanj Penanj zema eknenanj kegogak zene zemtati mamti Zet Zapat Dolaknanj Penanj neŋ zewi geŋ zewi mti yup met yup kot mti mamimdândâip. Âpme am dolaknanj eknenanj weyanj ekmâtâtati keŋ sewak palen manzemelip. ¹⁶ Neŋ Kawawanjan Zet Zapat Dolaknanj Penanj kapi zemkawanj bembeyet mulup zet nanje. Kapiyet popejanj bemti mulupmanj keyet kasanjanj ku matopme mamiyap. Yanjanj keyepmti am dolaknanj eknen kapiyanj nâgât gogot mnemti mulupm butnanj ewe tusumti mamimelip. ¹⁷ Yanjut notnanj eknenanj belak nâyap nâyap palen Kilaisiyet kwit zapatnanj sek mmobotgat setnaset manzemkawanjbeip. Ke neŋ mka katiknanj kapi tati keŋ sindem ewe nânâyet nâmti kegok manzemyunjam melip.

¹⁸ Yanjut neŋ amnanj Zet Zapat Dolaknanj Penanj keŋinanj penanj nâmkinjpmi zewep ma belak sekŋinanj etanj kwizet buŋam temanj titiyet zewep keyet neŋ zet sambe neŋ ku zesap. Kilaisiyelen zelanj palaknanj bemti msat sambe mamekozin keyet nâma dolaknanj penanj mambein. ¹⁹ Neŋ pigok nâmti oloŋen palen mamayap. In nâgât mti dundume Zisas Kilaisiyelen Emetak Tenjanj namukulem mneme kwitnanj kwitnanj nuknanj tasokbemnain kapiyanj delanj zemâpme belak mambap. ²⁰ Neŋ njoctiknanj kapigok penanj tapme nâpen mamayap. Neŋ am nenanj Zisas maeksempeyap keyet zigok njen mnawe beme sakambuk ku mbap. Belak oloŋen palenak tati kwitnanj kwitnanj nuknanj sambe kopmâbe bee timtati duknanj tima mopmâbe. Wa neŋ alik mama ma gakiki keyet ku kiŋgalap. Neŋ sekŋ belak kilom ketalasima sekŋnanj Kilaisiyet kwizet buŋamanj mwabe. ²¹ Neŋ msalen pien ewe alik mamti Kilaisiyet kwit zapatnanj zempalaknanj bemepma amnanj nâmtâbep. Âk gakiwawen ke neŋ meti Kilaisiyet nenzimosetnan oloŋen palen penanj mambap. Mama keyanj mobotnanj penanj bein. ²²⁻²³ Neŋ msalen kapi ewe kan teepmanj mamti mulup mma penanjanj omba sokbewe ma sakwep gakiwap mene zemti ewe keŋ zut palen nâmtentem mamiyap. Neŋ gakim meti Kilaismak mama dolaknanj mambap keyet nâma dolaknanj penanj mambein. ²⁴ Ma in belak kilenj indempema in nempa dumen mame neŋ ku benakgapmti inmak msalen kapi ewe tusumti mambap beme e ewe nâma dolaknanjap penanj bewe. ²⁵ Keyepmti neŋ pigok penanj manâmkatikbeyap. Neŋ gakikipin ewe msalen kapi mamti indamukulem mma in nâmkinjpepen katiknanj bemti oloŋen palen tapmopme neŋ indiktingut bam gakiwap. ²⁶ Keyepmti neŋ ewe inmagen kotapma in nikti ilinanjanjgalen mama miminjanj Zisas Kilaismak mamaip keyet nâgât yanjanjmak oloŋen penanj mbep.

²⁷ Tepumanj penanj kapigok mbep in mama miminjanj weyanjme esemtenj beme Kilaisiyelen Zet Zapat Dolaknanj Penanj mâti maip keyet katanj mti mambep. Mti keŋ kwep ma tususunj kwep tapme kitik kitik tati am indamukulem mimindeme nâmkinjpepen katiknanj bemti tapme neŋ kot indikbap. Âk yek beme belak pien tati zapalin etanj nâmbap. ²⁸ In kitik kitik bemti tapme kasanjine eknenanj zemkiŋgagat mimindame kiŋgagapin winderin timti katiknanjbemti tabep. Âpme Kawawanjanj in indatimtati eknen belak katimindeme walelet aikbep keyet yanjanj ilinagak ekmâtâbep. ²⁹ Kawawanjanj in Kilaisiyelen mulup mimiyet nâmti kabemindaye ke sek sindemanjmak. Eganj wa Kilais nâmkinjpepeyep etanj yek ekgapmti sek sindem palen eyo mobogat nâmindeye. ³⁰ Keyepmti neŋ ewejanj tipmanj baen mulup sek sindem mkwapma nikbien. E ewe kan pigogat tapmma zapatn takopme tatnâip ke mulup sek sindem in mamip sepem kegogak neŋ pien mamiyap.

2

In Kilaisyanj manje kegogak tototnanj mambep

¹ Kilaisyanj in keŋinanj mamti gwetnanj mamin ma Eganj gogot mamindamti mkipmanj mambein ma Emetak Tenmak tustumindeme maip ke ma Kilaisyanj kemberj mti anjanjanj gogot mimindendenjanj ² kegok taindaingapm in njoktik kwep bemti gogot palen mamti keŋ kwep bemti zenâ zenânjin kwep tunjuwinan tatindame kegok mame neŋ zapalin nâmti ingat oloŋen temanj penanj mbap. ³ Nâip, in ilinanjanj nâme mobotnanj beme mulup neŋ mbi geŋ mbi zemti sek mmobot palen njen ku mbep penanj. In keŋin sekŋin mtot mamti noline eknjengat kandanjanj meti eknjengat nâme mobotnanj bewe. ⁴ Ma in iknanj iknanjgat

kwitnaŋ kwitnaŋinaŋ dolakŋaŋ bembeyet etaŋ nâmti mulupmaŋ ku mbep. Noline notnaŋ ekŋngalen eyo weyaŋme pembedaŋ bembeyet mulupmaŋ mbep. ⁵ In Kilais Zisasiyelen ŋoktik dolakŋaŋ tapme mama mimi dolakŋaŋ mti mange sepem kegogak penajaŋ mti mambep: ⁶ Zisas Ek Kawawaŋak mange yaŋgut neŋ Kawawaŋ mama mayap kapi zigok katipemti msalen towesap kegok zemti gwaenak ku tage. ⁷ Egaŋ kululuŋen Amobotnaŋ mamtan mundumaŋ bee wan peme tapme msalen kapi toti an penajaŋ sokbemti an tototnaŋ sisiliŋ an sepem kegok mange. ⁸ Egaŋ Kawawaŋaŋ zempeye keyet kataŋ gawepumti tototnaŋ mameŋi tewen gakiye. ⁹ Kegok mgeyepmŋi Kawawaŋaŋ ekme dolakŋaŋ beme wapmoti Amobotnaŋ temaŋ onzempeye. Aŋme egalen kwizet buŋamaŋ temaŋ keyaŋ palakŋaŋ bemti angalen kwizet buŋam sambe tapmezinaŋ bee ilindiŋ indasebemindeŋti iŋak belak gwa tazin. ¹⁰ Keyepmŋi am kululuŋen mamaip ekŋen sambe ma msat palen mamanan nin sambe ma msat kandaŋaŋ baen matalip ekŋen sambe Zisasiyet kwizet buŋamaŋ mwati pedondom samti sesewatasayelen. ¹¹ Aŋme nin sambeyaŋ Zisas Kilais ek Amobotnaŋ mamndaŋ zemti kwizet buŋamaŋ manzempalakŋaŋ benup. Set keeset Kawawaŋ Bipmnaŋgat kwizet buŋamaŋ mamwatnup.

Kawawaŋaŋ ningat tuŋgumnaŋ mamti mulup mamin

¹² Keyepmŋi notnne, neŋ inmak ke mamkwaban kan keyet zetnaŋ zema in nâmti dolakŋaŋ maŋgawepumtemien. Yanaman beŋaŋ pien teleŋaŋ mamti zet bema kopme e kegogak gawepuwep beme neŋ ingat nâma mobotnaŋ penajaŋ bewe. In nâit, in Kawawaŋ yomengatnaŋ indatitiŋaŋ keyet nâme mopme egat kandaŋaŋ kume kwaopme nâmsemaŋ mamambep. ¹³ Kawawaŋaŋ iŋkaŋ ingat keŋinaŋ mulup mti indamukulem mme zetnaŋ gawepupuyelen ma kwitnaŋ kwitnaŋ egaŋ nâmtikŋaŋ minen ke etaŋ mimiyelen manâin. ¹⁴⁻¹⁶ Aŋme in myuŋguŋgupaŋ keŋin kweteteŋmaŋ mamti am mgasik penajaŋ segeyakŋinbeŋ msat kapiyet zapat mamaip ekŋengat tuŋguwinaŋ wenzim eyoŋga busatnaŋ keboŋ bemti mamayelen zet ke am notnaŋ diindome nâmkijpepe aikbe. In kwileki ŋeniŋoŋ zet mmot mtot mti mdândândâ mee ku mbep. Aŋme maneti Kilais kokotgalen kananen neŋ ingat mti sindem nâmkwaban ma mulup msâgât olatkwaban keyet penajaŋ in Zisasiyet zikatnaŋ sosok motapme neŋ indikti keŋ dolak penajaŋ nâmbap. ¹⁷ Neŋ mulup mamimetnepema amnaŋ nomti sipm mulapme kwawabe mene beme kemak ingalen nâmkijpepenjimak dundundunŋin keyaŋ Kawawaŋgat sâpe sâpe mambuip sepem kegok bewe. Neŋ keyet otnâmti inmak oloŋen temaŋ mamiap. ¹⁸ In sepem kegogak keyet nâmti neŋmak oloŋen mamambep.

Palaŋ Timotimak Epapolodaitas ideme Pilipai mebegat zeye

¹⁹ Neŋ Timoti inmagen ŋep pema kosâpm keyepm neŋ Amobotnaŋ Zisasiyet dunduma ek mukulem mme egaŋ sakwep inmagen kobe. Kot inmak maneti naman gilik zem kot inmagen kwitnaŋ kwitnaŋ zigok tasokbein keyet zet zapalin notnaŋ dinome nâmti oloŋen mbap. ²⁰ An kemak neŋmak etaŋ in indamukulem mimiyet keŋnit temaŋ penajaŋ matazin an ek keboŋ pieneŋ neŋmak ŋen ewe ku tazin. ²¹ Am sambe ekŋenaŋ ilinaŋgat muluwin mimiyet etaŋ manâip. Mti Zisas Kilaisiyelen mulup mimiyet ku maotnâip. ²² Yaŋgut in Timotiyelen mamaŋaŋgat yaŋaŋ ilin ŋep nâip. Egaŋ nembayaŋ biwin mamukulem mip sakam kegogak egaŋ neŋ zet zapat dolakŋaŋgalen mulupgat manapmukulem dolakŋaŋ penajaŋ maminkwazin. ²³ Neŋ mka katikŋaŋ kapiyetnaŋ zemneme tobaŋ ma ewe tabap ke nâmtiŋgut Timoti ek sakwep penajaŋ zempema inmagen kobe. ²⁴ Aŋme nenngut Amobotnaŋ iŋkaŋ setn weyaŋme neŋ kan belaknik bugan kapi inmagen kobap ke nâmkatikbeyap.

²⁵⁻²⁶ Neŋ nenak pien mulup olat olat palen tapminepema in nâmkijpepeen notn Epapolodaitas peme koti egaŋ kegogak mulup olat olat palen mti segeset napmukulem omba penajaŋ mneme mulup mbelin. Egaŋ pien neŋmak mamti zawat mmê in buŋaŋ zapatnaŋ nâmti in egat yayaŋ temaŋ mbiengapmŋi egaŋ in kot indidigat keŋaŋ temaŋ penajaŋ matazin. Keyepmŋi alak pi naman pema inmagen kokogak nâyaŋ. ²⁷ Aŋme ek zawat nukŋaŋ penajaŋ mti gakisât penajaŋ mge yaŋgut Kawawaŋaŋ egat kember nâmti mukulem mpeme alik beye. Wa ek etaŋ yek. Neŋ nenn nukŋanen mamayap yaŋ egaŋ yek benagen nukŋaŋ temaŋ ŋen ewe dukŋanaŋ motdakgapmŋi neŋ kogogak Kawawaŋaŋ keyet kember nâmmemti napmukulem mnenge. ²⁸ Keyepmŋi in ek ekti keŋin dolakŋaŋ bembeyet ma neŋ kegogak egat ewe nâmtemtempiŋ mamayet nâmti ek eweŋan pigogat pema sakwep inmagen kozin. ²⁹⁻³⁰ Egaŋ Kilaisiyelen mulup keyet nukŋaŋ pumaneti zawat temaŋ penajaŋ mti gakisâgât penajaŋ mge. In beŋan daen mambien keyepmŋi egaŋ ingat weŋnok kapi tati napmukulem omba penajaŋ mamimnetmetneti gakisât penajaŋ mge. Keyepmŋi egaŋ kopme in ekti Amobotnaŋmagen nolingapmŋi in oloŋen temaŋ mpemti notn mpewep. In ekme am ekŋen keboŋaŋ kopme indikti ekŋengat nâmindeme mobotnaŋ mambemambe.

3

In Kilaismak maip keyepmti olojen mbep

¹ Notnne, neŋ zet zemkwala elak kapi pema tapme naman ingat pigok zema nâit. In Amobotnanŋalen am manje mamaip keyepm in ikŋaŋ main sepem kegogak olojen palen mambep. Neŋ zet itnaŋaŋ kumindawan keyegak zenzeyelen nâma nukŋaŋ ku bein. Neŋ zet kapi indamukulem mimiyeleŋ zet keyepmti ewe keyegak ke sakwalamti pigok diindosowap. ² In am bekanaj tam zupmaj keboŋ mamti zemyuŋgu yuŋgu mti sekjin butnaŋ etaŋ antimpemtiŋgut mama titiyet zetnaŋ manzeip ekŋen keboŋgat indiksewep. ³ Nin sekŋ butnaŋ antiti set keeset Kawawaŋgat nemunambaŋane ku mambenup. Nin Emetak Tengalen windeen Kawawaŋ sesewatsamti mama ma Kilais Zisas kwizet buŋamaŋ mwatpemtî mama keesetgut Kawawaŋgat nemunambaŋane mambenup. Wa mulupm ŋen dolakŋaŋ maminup keyet mti yek. Am nâmkijpepema nin Zisas Kilaisiyaŋ ningat mti kwitnaŋ kwitnaŋ mge keyet nâmkijpepemtî Kawawaŋ masesewatsanup. Nin ninyegak mama aiikgalen mulupmaj mti ŋep ku titiyelen. ⁴ Neŋ segeset kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ mamip keyaŋ ŋep napmukulem mbe nâmbak ze keyet mulupmaj ŋep mbak. An notnaŋ ekŋenaŋ segeset keyet nâme ŋep ndamukulem mbe zemti ke mamip. Neŋ kegok msât nâmbak benagen neŋ am ekŋen ke sebemindemti omba penaŋ mbak. ⁵ Neŋ sokbemti tapmepma kasup 8 kegok beme sekŋ butnaŋ antim newien. Neŋ Islael an Benzamingalen alikŋaŋ. Neŋ Ibulu am ekŋengat sip butnaŋ penaŋ. Neŋ eweŋan Palisi an zii zet timamayet ŋotekŋaŋ penaŋ mamban. ⁶ Ya neŋ wa Kawawaŋgalen mulup windenjaŋbenj kapi tapmiapmak zemti egalen dapmelanŋe omba penaŋ indawalekwaban. Âpme amnaŋ nikme zii zelen teŋ ma myuŋguŋgupiŋ kweteteŋmaŋ mamti mkwaban. ⁷ Âpme neŋ eweŋan kwitnaŋ kwitnaŋ ke mmamti keyet nâma penaŋ beye. Yaŋ bamgat Zisas Kilaisiyet nâmkijpepemtî kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mkwaban bee ekma belakŋaŋ penaŋepiŋ etaŋ bemâge. ⁸ Neŋ Amobotnaŋ Zisas Kilais egat yaŋaŋ weyaŋ eknâmâtâpma delaŋ zeme ek mkitik penaŋ pewan mti Kawawaŋaŋ nikme dolakŋaŋ kapi tabeinmak zemti kwitnaŋ kwitnaŋ eweŋan mkwaban keyet nâma penaŋaŋ ku beme ektalalap. Neŋ Kilais ekmak tususât tati kwitnaŋ kwitnaŋ mkwaban bee ekma okbi okbiŋaŋmak beme kiŋgat pema delaŋ zemâge. ⁹ Neŋ Kilaismak tususu penaŋ mti ek nâmkijpepemtî mama Kawawaŋaŋ yom katipemtî mme kweteteŋmaŋ bewan. Wa nanaŋgat pembedaŋnaŋgat teŋ bewap nâmban ke ma zii zet gawepumti mamban keyet mti yek. ¹⁰ Neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe notnaŋ ekŋengat nâma tototnaŋ beme Kilaisiyet yaŋaŋ etaŋ nânâyet mulupmaj giŋgiŋ penaŋ mamiap. Kilais ek Kawawaŋgalen winde temaŋ keyaŋ gakikiengatnan mme wage windenjaŋ keyet yaŋaŋ weyaŋ nânâyet mulupmaj mti egalen winde kemak mamti neŋ egaŋ ningat sindem nânŋe kegogak neŋ tusumti sindem nâmban. Ma egaŋ ningapmti gakiye kegogak neŋ ŋep gakiwap. ¹¹ Neŋ kegok mbawen bam maneti egaŋ gakikiengatnan wagenogak wabap.

In daen milawat bembenaŋ ke met titiyet winde bewep

¹²⁻¹⁴ Wa neŋ nanaŋgat Kilais nemboŋak ilak bewan kegok ku zeyap. Neŋ Kilaisiyaŋ ikŋaŋgat zapat nage keyepmti neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ egaŋ nâmtikŋaŋ mamin ke mmepma delaŋ zenzeyet ikŋaŋ winde name egalen windemak tati winde mambeyap. Neŋ mama mimi itnaŋaŋ mkwaban sambe beewan bamkumpema delaŋ zemâge. Âpme neŋ naman kwitnaŋ kwitnaŋ bam gwaen sokbemnambe keyet nâmti mulupmaj windenjaŋbenj mamiap. Am ekŋenaŋ kwileki ŋengat nâmbempemtî zeme ke titiyet winde temaŋ mambeip sepem kegogak neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe bam kumpema delaŋ zeme neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ nâgât zapat bembenaŋ ke titiyet mulupmaj beka kwisak mmeti timâpma delaŋ zeme Kawawaŋaŋ keyet tosaŋaŋ nambe keyet nâmti mulupmaj windenjaŋbenj penaŋ mamiap.

¹⁵⁻¹⁶ Am sambe nin nâmkijpepenn kaliŋaŋ tazinaŋ nin set zemâtâlap kwep kapigogak mti mambanup. Nin Kawawaŋgalen mama mimi dolakŋaŋ tiwenn ke nin mkatikŋaŋ bemti mambanup. Âpme naman notnaŋaŋ zetn keyet nâme pepepeŋaŋmak bewe beme Kawawaŋaŋ keŋin ŋep m elen belen bemindeme eknâmâtâbep, e nâmindeyap.

¹⁷ An notnne sambe, notnaŋ ekŋenaŋ neŋ mama mimi dolakŋaŋ mma ekti keyegak napmâti mamip ekŋen keboŋ keyelen eyo indikti keyegak mbep. ¹⁸ Eweŋan baen neŋ zet mandiidom kwateman keyegak ewe simak simak tati pigok diindoma nâit. Ingat tuŋguwinanŋatnaŋ am notnaŋ ekŋenaŋ Kilaisiyaŋ tewen gakiye keyet zet zapatnaŋ diindomann nâmbienanŋut naman zet ke bamkumpemtî tapmelip. ¹⁹ Am manje ekŋen keyaŋ bam walelet temaŋ aikbep. Ekŋenaŋ segalen kwitnaŋ kwitnaŋ sakambukŋaŋmak ke mimiyeŋ nâme olojenanŋmak mambein. Ma msatgalen kwitnaŋ kwitnaŋ sambeyet tikŋaŋaŋ keŋ otnânâjin bee maminzilime delaŋ zemâzin. ²⁰ Âpme nin Amobotnaŋ Zisas

Kilaisiyan koti yomengatnan ndatimkwatndemti moge. Yanaman kot ndatimti kululunan gwaen mobe keyet damuꝝ msalen kapi matatnup. ²¹ Ek am ma kwitnaꝝ kwitnaꝝ sambe weme eknup bepi kandaꝝan baen tim kot yaloꝝ pemti manndadamuꝝ min. Winderꝝaꝝ keyaꝝ sekꝝ belakꝝaꝝ towewerꝝaꝝ kapi mgilik zeme ikꝝaꝝgalen sekꝝaꝝ keboꝝak alakꝝaꝝ saꝝga soꝝgaꝝaꝝmak ndame ikꝝaꝝmak mamambanup.

4

Eksemti mamayet Pâlaꝝ aꝝkeꝝoo zet diindoye

¹ Kilaismagen notnne, in kot indidigat keꝝaꝝ temaꝝ penaꝝ matazin ma neꝝ ingat gogot mamiap. Neꝝ ingat tuꝝguwinan mulup mma in nâmkijpepe aikbien keyet neꝝ oloꝝen mimindemti am ekꝝengat zikalinan sekꝝin mamotindeyap. Kogogapm notnne dolakꝝaꝝ penaꝝ, in Amobotnaꝝ Zisas ekmagen wetekumti gwerꝝgweꝝ kumti katikꝝaꝝ matapmambep.

² Imbi zut Yuodiamak ma Sintiki it Amobotnaꝝ ekmagen nâmkijpepenꝝ kwep tazin keyet mti it tuꝝguwidan zet mmot mtot bugan tazin e pemalu tapme keꝝ kwep bemti mambalup. ³ Kegok mmalu mulup an notn penaꝝ geꝝ imbi zut ke idikdamuꝝ dolakꝝaꝝ mmame mambalup. Eget ma Kelemen ma am notnaꝝ Kawawaꝝgalen Zet Zapat Dolakꝝaꝝ Penaꝝgat napmukulem mti zempalakꝝaꝝ bembien. Ekꝝen ke kwilin mama kanzizit-galen papiaen ilak kumpepenaꝝaꝝ tazin.

⁴ In Amobotnaꝝgat oloꝝen mti sesewatsapeꝝ mamambep zet ewe ikꝝaꝝ keyegak sakwalamti zema nâit. In Amobotnaꝝgat oloꝝen mti sesewatsapeꝝ mamambep.

⁵ Nâip, Amobotnaꝝ ilak kogogalen kan sokꝝanik bein keyet in am bakbak mimindemti nâmkijpepen indamukulem mimindewep. ⁶ In kwileki ꝝeniyet olati keyet yayaꝝ temaꝝ ku mbep. In belak nânâjin ke Amobotnaꝝ zikat same egaꝝ ꝝep indamukulem mbe. Âpme in mukulemaꝝ ke ekti egat wisikꝝ kan katarꝝ zepꝝ mamambep. ⁷ Nin Kilais Zisasmak tususunn tazin keyepmti Kawawaꝝ keꝝ sewakꝝaꝝ toꝝaꝝ egaꝝ tuꝝgupmnanen keꝝ sewak temaꝝ manndain. Keꝝ sewak beboꝝ ke am nin yaꝝaꝝ ꝝep ku nâmâtâtâgalen. Keꝝ sewak keyaꝝ keꝝin sekꝝin damuꝝ mimindeme kakanemuꝝ mamambep.

⁸ Notnne, zet delaꝝ zenzerꝝaꝝ pigok met zema nâit, in keꝝinan kwitnaꝝ kwitnaꝝ dolakꝝaꝝ etaꝝ wizinzimpemti mama mimijin esemterꝝ ma kwetetepmaꝝ mti am sambe bepi gogot etaꝝ mimindamti mama am ekꝝenaꝝ indikti Kawawaꝝgat kwizet buꝝamaꝝ mwabep. ⁹ Mama mimi dolakꝝaꝝ ekꝝen kapi neꝝ zemti mkwapma ekti eknom mme delaꝝ zeye. Keyegak mti mama Kawawaꝝ keꝝ sewak toꝝaꝝaꝝ indikme dolakꝝaꝝ beme inmak mambe.

Pâlaꝝ Pilipai dapmelange ekꝝenaꝝ taolet notnaꝝ beme mepme ekti oloꝝen mge

¹⁰ In ewerꝝan nâgât milawatn ꝝen ewe ꝝep ke beme kotnakgalenaꝝgut ilinmagen kambeꝝ temaꝝ takwapme olat olat palen mamkwabien keyepmti ku beme koge. Yaꝝ alak pi in nâgât nâmti tewalaꝝ ewe beme kozin keyepmti neꝝ ingat keꝝ dolak omba penaꝝ nâmindemti Amobotnaꝝ sesewatpeyap. ¹¹ Wa neꝝ âꝝ zet mti zet kapi ku kumindayap. Neꝝ kwileki notnaꝝgat omtimat timat palen mamti keyet ku manâmbekambeyap. ¹² Neꝝ kwitnaꝝ kwitnaꝝ sambe wem name mamayet ma olat olat palen mamayet ilizuzut nâma ꝝep penaꝝ mambein. Nim nalak nalak mti mama ma kambeꝝ palen mama ma nimwiaꝝ wiaꝝ palen mama ma meuyet tip alaꝝ nâpeꝝ mama ekꝝen ke yaꝝaꝝ mnâmti mama sekꝝ beye. ¹³ Kilaisiyan winde name windemak mamayap ma egalen windeyete neꝝ kwitnaꝝ kwitnaꝝ sambe bee ꝝep mmâbap.

¹⁴ Yaꝝgut neꝝ olat olat palen manepema in napmukulem mnewien keyepmti neꝝ ingat nâma dolakꝝaꝝ penaꝝ bein. ¹⁵ Pilipai mkaengatnaꝝ am in ilin nâip. Neꝝ Kawawaꝝgalen Zet Zapat Dolakꝝaꝝ Penaꝝgat mulup yaꝝbemti Masedonia msat pemti mulup mmebanen dapmelange notnaꝝ ekꝝenaꝝ belak mama in etaꝝ segeset napmukulem mkwabien. ¹⁶ Ma neꝝ Tesalonaika msalen met mulup mamimtemanen in napmukulem mti segeset bandim omba penaꝝ mamnamkwatemien. ¹⁷ Wa mânep milawat keyet etaꝝ nâmti ku zeyap. Mama mimi dolakꝝaꝝ ke inmagen temaꝝ penaꝝ tasokbein keyet eyo nâmti zeyap. In ewe kegok mmebwen keyet tosaꝝaꝝ Kawawaꝝaꝝ temaꝝ indawe. ¹⁸ In nâgât taolet omba penaꝝ Epapolodaitas same timkot name tim elimiakti tapmayap. Taolelin beme koge kapi Kawawaꝝgat songom sâpe sâpe bume zim pilik sesikꝝaꝝ dolakꝝaꝝ mapemtan sepem kegok bein. Sâpe sâpe keboꝝ ke Kawawaꝝaꝝ ekme dolakꝝaꝝ penaꝝ beme oloꝝen temaꝝ penaꝝ mamin. ¹⁹ Kawawaꝝ ek kwitnaꝝ kwitnaꝝaꝝ sambe penaꝝ tazingapm in Zisas Kilaismak tusumti mamaip keyepmti in olat olat palen mama egaꝝ kwitnaꝝ kwitnaꝝ sambe ketalasim indame in tim nimwiaꝝ mamambep.

²⁰ Am sambeyan Geꝝ Kawawaꝝ Bipm kwizet buꝝamdi mwagemti sesewatgapeꝝ mamambep. Ke penaꝝ.

Zet zemdelaŋ zenzeŋaŋ

²¹ Neŋmak notnne notnaŋ am nâmkijpepemak pien mamanup nin Zisas Kilais egat mti ingat otnâpeŋ mamanup keyet mti in am nâmkijpepemak noline notnaŋ ekŋen diindome nâmbep. ²² Pien am nâmkijpepemak notnaŋ gapman temaŋ egalen mkaen mulup mamip ekŋenaŋ in kegogak indamukumindeip.

²³ Neŋ Ambotnaŋ Zisas Kilaisiyaŋ in keŋ taolet mimindandayet nâmti mandunduyap.

Kolosi **Pâlanj Kolosi mkaen am nâmkijpepemak mamaip ekjengat** **zapat meluwanj kapi kumindaye**

Zapat meluwanj kapi Pâlanj kuye. Eganj Loma msalen mka katikjanj kekpeme tati kuye. Kolosi mka temanj ke Loma gapmangalen plowins kwitnanj Esia msat temanj keyet kejanj tazin. Alak pigogak msat ke kwitnanj Teki makuip. Pâlanj mangeyen kan keyet Kolosi mka temanj ke dapmelaŋge msokbeye. Loma gapmananj totatmiminjin ke mtatingut butnanjset mamekotemien.

Kolosi dapmelaŋge ke Pâlanj ku mwage. Ekjen am Zuda mangeen ku sokbembenjanj ekjenanj dapmelaŋge ke msokbewien. Lukmak Pilemon ma Epapalas ekjengat kwilinj Zapat meluwanj kapiyet kejanj tazin (4:12-13). Kolosi ke kegogak ekjengalen mka (2:17) kegogapm nukjanj sokbeme Epapalas zet Zapat ke timti Pâlyet zesâgât Loma msalen mege.

Nukjanj kapigok sokbeye: Amnanj Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakjanj Penanjmak amgalen mama mimi ke pepebemi tim mamayet windenanj ikjak nen penanj mbien. Nâmkijpepe kwitnanj belakjanjgat palen bemti nâmkijpepe penanj tazinok belak nâwien keyet zemâtâtât notnanj zeye. Ensel ekjengat sesewatindanda mbiengat nâme kegogak bekananj beye. Angalen nânâ yanj kwitnanj kwitnanj temanj ma Kawawaŋgalen zet ke mme pepesut peye. Nukjanj sepem kegok sokbeme Epapalasiyanj buŋam Zapat timti Pâlmagen mege. Kolosi dapmelaŋge ekjen Pilemon egalen mkaen maondaktemien.

Zet noteknanj temanj kapigoganj Kolosi Zapat meluwanj kejanj talip:

1:1-14 Zet yanjbemti zenzeyelen zet.

1:15-23 Kilais eganj Amobotnanj penanj bein.

1:24-2:7 Pâlanj dapmelaŋge ekjengat mulup msâgât sek sindem timti mege.

2:8-23. Angalen mama mimi etanj ke kume topme Kilaismagen mama ke timti mamayelen.

3:1-4:6 Kwatetepmanj mamayelen zemâtâtât zet notnanj.

4:7-18 Zet zeme delanj zenzeyelen zet.

1-2 Neŋ Kawawaŋanj ikjanj Zisas Kilais egalen mulup an neŋ mamti egalen Zet Zapat Dolakjanj Penanj zempalakjanj bembeyelen nâmti nakumtetiye. Ma ningat notn Timoti nilisakwep Zapat meluwanj kapi kumti Kawawaŋanj amnanj ikjanjgat Zapat ombemindenjanj ma am Kilais manâmkijpemti wisat mimipin Kolosi mkaen talip ingat bemalu kozin. Nit Kawawaŋ Bipm dundu samalu eganj keŋ taolet ma keŋ sewakjanj mimindawe.

Dundundunnan ingat wisikj Kawawaŋgat manzenup

³⁻⁴ In Zisas Kilais nâmkijpemti Kawawaŋgalen am mamaip ekjen gogot mamimindamti maip keyelen zet Zapatnanj nit nâwelinen keyet dundunduyen kan kataŋ Amobotnanj Zisas Kilais egat Bipmanj Kawawaŋgat wisikj zemti mandundulup. ⁵ Yanjbembenjanj baen Kawawaŋgalen zet penanj ke inmagen kopme in Zisasiyanj kululuŋgatanj toti ingat yomgapm gakiye ke nâmkijpemti ek kululuŋjen eekgalen webemti mamaip. Naman kogogak webebenjin ekmagen tazin keyanj mme noline gogot mimimdamti Kilais nâmkijpematapip. ⁶ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakjanj Penanj ke in nâmti egalen keŋ taolet mimindame penanj sukwep nâmkijpewien. Sepem kogogak msat kataŋ am sambemagen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakjanj Penanj keyanj meti penanj Zisasman nâmkijpepe msokbeme kwati tasambelenj mezin. ⁷ Epapalas ek Kilaisiyelen mulup an dolakjanj nigat notn penanj. Nin nsakwep mulup an dolakjanj. Eganj Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakjanj Penanj keyet yanjanj ningat mundum mnan tati inmagen zemâtâtindaye. ⁸ Eganj Emetak Tenanj inmagen gogot mama ke indame keyet penanj mamkawanj beip keyelen zet Zapatnanj kot dinitdoye.

Kawawaŋanj Kolosi am nâmkijpepeŋin gwatnanj mimindendeyet Pâlanj mandundumtan

⁹ Kan ingalen zet Zapalin yanjbemti nâwelinen nit yanjanj keboŋ keboŋ keyet oloŋen mti Kawawaŋgat omteŋ mandundusalup. Ma nit eganj nânâ indandayelen mawekumti kwitnanj kwitnanj Kawawaŋanj ikjanj nâmtikjanj mamin ke mbep ma Emetak Tenanj nânâ dolakjanj indame mama mimi teŋ Kawawaŋgalen ke mâbep. ¹⁰ In kegok mti Amobotnanj nâmtikjanj mbe keyet katnanj mambep ma kwitnanj kwitnanj sambe mbep keyet eganj oloŋen mbe. Ma ingalen mamajin keyanj mulup kwitnanj kwitnanj mbep keyet penanj sokbemindawe. Kegok mti Kawawaŋ nâmkijpemti mama keyanj inmagen omba sememeyet mandundulup. ¹¹ Kawawaŋ ek winde toŋanj keyepm eganj winde

indandayelen mandundulup. Ma egalen windenaj dolaknaj timtati in katiknaj bemti nuknaj sambe sewak sewak nep gapuwep. ¹² Kawawanjalan zemâtâtât katnanen mama busatnanajmak mama ke nep motitiyet zetik mti ombemindeye. In kan katanj Bipmnanjat keyet olojen palen wisikj manzemmambep.

Zisasiyelen mama mimiñaj ma mulupmaj

¹³ Kawawanj eganj tambusosok tonaj egalen windeengatnan ndatimti Nemujanj gogot penanj mamm egalen zemâtâtâtjat katnanen mama keyet kenaj met ndeye. ¹⁴ Egat tambusosok kejangatnaj ndatiye keyet yanaj kapigok, eganj ningalen yomgat dopmaj gakiki keyetnaj ndakwitimti lala ndeye. Mti yomm sambe katikpepeyelen kekok mge.

¹⁵ Kawawanj annanj ku ekbienangut Kawawanjat yanaj penanj nâsâgât Nemujanj Zisasiyet mama mimiñaj keeset ekti Kawawanjat yanaj nânâyelen. Zisasiyanj kwitnaj kwitnaj sokbembepinj tapme Kawawanjam mamti manje ma eganj kwitnaj kwitnaj sambe Kawawanjanj mge keyet Amobotnanjin bein. ¹⁶ Eneyet Eganj mamti kululunengalen ma msalengalen ma kwitnaj kwitnaj kenaj wemezin ikñaj msokbeye. Kwitnaj kwitnaj eekgalen msalen talip ma ku eekgalen kululun talip ma ensel windenjamak temakwep ma amobotnaj windenjamak ma an damuj windenjamak te ilinsakwep egat zapat zeme sokbemti egat zetnaj kandenaj matalip. ¹⁷ Ek kwitnaj kwitnaj sokbembepinj tapme tipmaj baen mamkwage. Ma kwitnaj kwitnaj sambe ke egalen winde keyet palen dolaknaj mawemkwazin. ¹⁸ Ma egat setnaj betnaj ma pemaj ke am nin egat manâmkijpenup keyet yanaj dapmelañenane nin. Âpme eganj ningat njokasetn bein. Enenogaj Eganj am gakikiengatnan wawat ke ñenaj bem ndemti wage. Mti kwitnaj kwitnaj sambe keyet njotekñaj beye. ¹⁹ Kogogapm Kawawanjanj ikñangaj keñangalak Nemujanjanj ikñangalen sek sepem ilindiñ bemisik peye. ²⁰ Keyepmti Kawawanjanj am sambe msalen ma kwitnaj kwitnaj kululun ma msalen talip ekñegat nâmti set weyanje ke Nemujanj peme toti tewen gakime sipmaj mulati mamasi msokbeye.

²¹ In eweñan Kawawanjat kasanaj mamti bekanaj sepem igak igak mti njotikñinan Kawawanj ku main nâmti bamkumpemti teleñaj mambien. ²² Âpme Kilaisiyanj nin masokbeip sepem kekok sokbemti ningalen kasa kasa mamann Kawawanjagen tage ke kume totogaj tewen kume gakim wati alak nin Kawawanjamak timet tusumndeme ekmak keñ kwep bemndeme myunñunñupinj tej Kawawanjat zikatnan ndatime kotapmanup. ²³ Kegok ke nep keyanjgut in nâmkijpepeen kaliñaj bemti tepum miñaj gwetnaj mimiñaj nembonj bemti kululun mebegalen webembenjin Kawawanjalan Zet Zapat Dolakñaj Penanj manzemsokbemindani ke ku ketalasiwep. Mme Kawawanjalan Zet Zapat Dolakñaj Penanj ke neñ keyelen mulup an kwaban ke am sambemagen timti msat sambe zempalakñaj bemmâban.

²⁴ Neñ Kilaisiyelen buñaj zapatnaj dapmelañe inmagen mkawanj bema keyepmti neñ sek sindem matiyaj keyet nâma olojen penanj beinen keyet penanj inlak am nâmkijpepemak kwabien. Kilais eganj sek sindem temanj tiye sepem kegogak neñ dapmelañe in sambe Kilaisiyet setnaj betnajnok ingat mti sek sindem tusumti matiap. ²⁵ Kawawanjanj neñ dapmelañenane inmagen zetnaj sambe bekapi zempalakñaj bema in indamukulem mimiñelen mulup annanj naombem neñge. Kogogapm neñ zetnaj ke ñen kupema towewepinj; ilindiñ mandiidoyap. ²⁶ Zet ke kan teepmaj penanj enzililiñ tapme am mamkwabien yar alak pi Zisasiyet nembananeyaj ilin zemkawanj bemindame am nâmkijpepeninmagaj nâmtâpme delañ zein. ²⁷ Keyepmti am Zuda manjeen ku sokbemberaj ekñenmagen Kawawanjalan zet enzililiñaj omba penanj keyet penanj mobotnaj penanj am nâmkijpepeninmak ingat tunñuwinan masokbemezin. Kilais kenjinan mamain ek ke zet enzililiñaj takwage keyet penanj. Âpme in ekmak mamaip keyepmti kululun eganj tazinen ke ekmak moti mamambep. ²⁸ Âpme in am sambe Kilaisiyet yanaj zemkawanj bemindamti nânâ dolak dolakñaj sambe ke diindomti anjeñoo zet mandiidonup. Ke Kilaismagen tusumti egat zapat nâmkijpepeen katikñaj bemti an penanj bemti matalip kekok Kawawanjat zikatnan timetindendeyet mandiidonup. ²⁹ Egalen windeyanj neñ namukulem mnemti m eleñ beleñ bemneme mulupmaj ke sek sindem palen amñane ekñenmagen mamiyap.

2

Nâmkijpepe kaliñaj bemtati zet dâsuki notnaj sambe bamkumpewep

¹ Neñ pigok diindoma nâit, in ma Laodosia am ma am sambe notnaj in nâgât zimosetn ku nâip yangut neñ in nâmkijpepemak bembeyet sek sindem palen mulup mamiap. ² Neñ mulup sek sindem palen mamiap ke ingat kenjin mkipmaj bembeyet nâmti mamiyap. Âpme in nolinanjat kenjin bembeye keyelen mamayanj ke mme nolinemak keñ kwep bemti

mambep. Mti neŋ in Kawawaŋgalen zet enzililiŋan tazin keyet yaŋaŋ weyaŋ nâmatâtâgat manâyaŋ. Neŋ in ŋoktik dolak dolakŋaŋ keboŋ titiyet manâyaŋ. Kilais egaŋ ikŋaŋ zet enzililiŋan keyet penaŋaŋ penaŋ bein. ³ Zet penaŋgat ŋotekŋaŋ temaŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋgat yaŋaŋ nâmatâtâgalen enzilipepeŋaŋ ke Kilais ek etaŋ keyelen nânâ ma penaŋaŋ penaŋ. ⁴ Am ŋenaŋ zet kelakŋaŋ mimindamti keŋin mme yuŋguwemagapmti zet zesowap kapi eweŋanegaŋ saleŋin tiyaŋ. ⁵ Neŋ sekŋnaŋ etaŋ beŋaŋ pien mamayaŋ, yaŋgut keŋnaŋ inmak mamti in Kilais nâmkŋiŋpemt iekmagen tusumti mamaip ke otnâmti ingat nâma mobotnaŋ beme oloŋen penaŋ mamimindayaŋ.

Zisas nâmkŋiŋpe mama keyaŋ mama penaŋ bein

⁶ In Kilais Zisas Amobotnaŋ ekmak kakanemuŋ mamayet nâmti ekmak tusuwien keyepmti ekmak etaŋ watekumti mamambep. ⁷ Nâmkŋiŋpepeŋin keyaŋ kindiŋinok beme Zisasiyet mamaŋaŋ time topme keyet palen imtati semem mobep. Kegok mimiyet zemzikat indandaŋaŋgat mbep. ⁸ An ŋenaŋ amgalen ŋoktikeseŋ tetimaemaŋ zet belakŋaŋ ŋen zemti keŋin mme yuŋguwepgat indiksem indeemti mambep. Zet yukwat yukwat keboŋ ke ekŋenaŋ yeŋpawine ekŋengalen nânâ dâsuki notnaŋ ilinaŋgat keŋinan manzeip ma msat palengalen nânâ dâsuki notnaŋ ke timamti manzeip, wa nânâ ke Kilaismagatnaŋ yaŋ. ⁹ Nâip, Kawawaŋgalen mama mimi ma totatnaŋ ilindiŋ keyet yaŋaŋ Nemuŋaŋ Kilaismagen sosok sokbemkawaŋ beye. ¹⁰ Keyepmti in ekmak tusumti maip keyaŋ zeinen in egat kandaŋan mamti kwileki ŋeniyeŋ ku olapbep. Mme Kilaisiyaŋ we ŋeŋaŋ sambe ma ekŋengalen mobotnaŋ sambe ekŋengat ŋeŋaŋin temaŋ main. ¹¹⁻¹² In eweŋan sekŋin butnaŋ antimti mamamti keyet nâme piliŋ delaŋ zenzeŋeŋiŋ zemti mamtemien ke am ilin belinan kekok mti mambien. Yaŋ piliŋ alakŋaŋ Kilaismagatnaŋ titiyelen ke keŋaŋ ekmagen tusumti kekok ke mimiyelen. Kawawaŋ winde toŋaŋ egaŋ Zisas gakikiŋaŋgatnaŋ mme wage manâmkŋiŋpenup nin kegogak mamaen watnaŋp keyelen piliŋ tu zulutbenn, keyaŋ piliŋ penaŋ bein. Tu zulutbenn keyaŋ keŋ itnaŋaŋ pemaŋ tu nimti gakikiŋaŋnok weŋgeyaŋ mawen mme keŋ alakŋaŋaŋ Zisasmak mamayeen wabenaŋ mamaŋup. ¹³ In eweŋan mama alakŋaŋ ku timti yommak mamti gakikiyelen zapaŋ mambien. Kegok mamme Kawawaŋaŋ yomm peme mepme ndatim kwati Kilaismak mamaen tusumndeye. ¹⁴ Am sambeyelen yomgat dopmaŋ titiyet zetnaŋ kumpepeŋaŋ ke mendelet peme mebegalen dopmaŋ Kawawaŋaŋ Zisas tep palen mot kumasasokpeye kan keyet yomgat dopmaŋ titiyelen Kawawaŋaŋ dopmaŋ ku titiyelen zewdelanŋ pemâge. ¹⁵ Kegok mti Kawawaŋaŋ Nemuŋaŋ ketalasime yomgat dopmaŋ tewen gakiye keyaŋ we mobotnaŋ ma windemak ekŋen windeŋin mtotindeme delaŋ zeme, egaŋ am sambe ekŋengat zikalinan we mobotnaŋ ekŋen ke ma winde sambe ekŋen tetepulet mindeme ekmâtâbien.

¹⁶ Keyepmti an ŋenaŋ ingat tu meu zigok niniyeŋ zetnaŋ ma Sonda temaŋgat nimwian wiaŋ mamipgalen yaŋkwesisi ma eyoŋga alakŋaŋ kwapme zigok mimiyelen ma Sabat tagoŋgo kangalen zemâtâtât ekseseyelen notnaŋ ku mâlip zemti indome keyet sukŋaŋ bembepiŋ. ¹⁷ Kwitnaŋ kwitnaŋ sambe keboŋ keboŋ keyet nâman belak elewilinaŋ etaŋ keboŋ bein. Penaŋaŋ bam sokbemberaŋ ke ilak Kilais yaŋin. ¹⁸ Ma an ŋenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ penaŋaŋ pi ilak kie kie baen ege zemti ensel ekŋengat kandaŋinan meti masesewatindain beme in an keboŋgalen zet kandaŋan ku mebep. Am ekŋen keboŋ keyaŋ sekŋ mmobot igagen mam mti mobotnaŋ sepem ikŋak ikŋak keboŋ mammiŋ. ¹⁹ An ekŋen keboŋ keyaŋ Zisasmak pepebemt kalinŋaŋ penaŋ kuma talip. Zisasiyaŋ dapmelange sambe ningat ŋokasetn beme nin egat setnaŋ betnaŋ ma pemaŋ mee keboŋ benup. Âpme tetekŋ temaŋ ŋokasetnnaŋ gwaen omti tot epeemti setn betnnaŋ ma pemnaŋ mee mekoti temakwep tusumndeme sekŋ kwep bemti mme segaŋ sememti Kawawaŋaŋ nâme tazin keyet kataŋ temaŋ kwatabe. ²⁰ In Kilaisiyelen gakikiŋanen tusumti msatgalen winde sambe keŋ manyuŋguin bankumpewienan naman zigogat in msat kapiyeŋ zapaŋ mamaiwaŋ mamti mamipnok zii zetnaŋ maŋgawepuip? ²¹ In kwilekiyeŋ zii zet keboŋ keyet kandaŋan mepme egaŋ “Pi atatapiŋ” “Pi ninipiŋ” “Pi taŋguŋgupiŋ.” Yukwat yukwat kekok mamimindain. ²² Zet atindândâyelen keboŋ tetak ku tapmebe. Belaknik kapi tapmeti yek besâpm. Zemâtâtât zet ke amgalen zelaŋan kegogapm am ŋep ku indamukulem mbep. ²³ An ekŋen keboŋ keyaŋ amgalen nânâ etaŋ mâti sekŋ sek sindem temaŋ ndamti nin sesewat mulup mene mene mimiyet manndapitilip. Keyepmti nin mulup ke ekman dolakŋaŋ penaŋnok mambein. Yaŋgut ekŋengalen sesewat ma zemâtâtât zet keyaŋ keŋ itnaŋaŋgalen winde ke ku mamtopeiŋ.

3

In kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ gwaen tazin keyet webemti nâpeŋ mamambep

¹ In Kilaisi gakiengatnan wawatnaꝓmak tusuwieꝓapmti gwaen Kilaisiyaꝓ Kawawaꝓmak wiꝓdeen matazin ke kwitnaꝓ kwitnaꝓin bembenaꝓ ke met titiyet keꝓin temaꝓ keeset bemti webempeꝓ mamambep. ² In keꝓin temaꝓ msalen kwitnaꝓ kwitnaꝓ tazin kapiyet bembepiꝓ; kwitnaꝓ kwitnaꝓ dolakꝓaꝓ kululuꝓen gwaen tazin naꝓnaꝓin keyet peme mepme naꝓeꝓ mamambep. ³ In Kilaismak gakiwienok bein. Mme Kawawaꝓaꝓ mama alakꝓaꝓ indamti iꝓkaꝓmak ma Nemuaꝓaꝓ Zisasmak mainan enzilim ndeme mamauwen keyet yaꝓaꝓ alak kapigogak ewe ku eksokbembeyelen. ⁴ Mameti Kilaisi mamayet yaꝓaꝓ ꝓotekꝓaꝓ temaꝓ ingat toꝓinnaꝓ sokbembekawaꝓ beme in egalen bembenaꝓ keꝓogapꝓ busatnaꝓ seꝓge soꝓga inmak temaꝓ kweꝓ keyet keꝓan sosok mot sokbembekawaꝓ bemti tabep.

⁵ Keyepmti in mama mimi ekꝓen kaboꝓ kapi keꝓ itnaꝓaꝓgalen ekꝓen kemagen ilak gakiwienok naꝓbep: imbimak set kilen mama ma mama mimi okbi okbiꝓaꝓmak sambe bee ma sebet dindiꝓ palen kwitnaꝓ kwitnaꝓ notnaꝓ myuꝓꝓuꝓu ma kwitnaꝓ kwitnaꝓ bekaꝓaꝓ mimiꝓet zet kelakꝓaꝓ mimi ma an ꝓeniꝓelen kwitnaꝓ kwitnaꝓ kakim titi ma kawawaꝓ daꝓuki sesewatindanda. ⁶ Am sambe mama mimi mꝓasik keboꝓ keboꝓ mamip ekꝓen ke maneti bam Kawawaꝓaꝓ mama mimiꝓin mꝓasik keyet dopmaꝓ mutumindawe. ⁷ Aꝓme in eweꝓaꝓ mama mimi mꝓasik keboꝓ ke mꝓamti keyet naꝓe dolakꝓaꝓ beye. Ya pi in Kilaismak tusuwien keyaꝓ in mama mimi alakꝓanen tusuwienok bein. Mti in mama mimi bekaꝓaꝓ keboꝓ ke bamkumpeme delaꝓ zemageꝓepmti mama kapi ewe ku mimiꝓelen: ⁸ Neꝓziziꝓ palen mama ma waꝓ kalem ma keꝓ kwali kwali mama ma nolinaꝓgat zekuku mimi ma zet sambuꝓ zenze ma zet daꝓuki zenze. Mama mimi mꝓasik sambe keboꝓ ke bamkumpeme delaꝓ zemapbe. ⁹ Mti mama mimi mꝓasikgalen tikꝓaꝓ keꝓ itnaꝓaꝓ indamandame set bekaꝓaꝓ mebien e ilak bamkumpemti peme tage ke ewe teꝓꝓuꝓuꝓiꝓ. ¹⁰ Mti in Kilaismak tusumti mama mimi dolakꝓaꝓ Zisasiꝓaꝓ amaꝓane maindaiꝓ ke Kawawaꝓaꝓ iꝓkaꝓaꝓ mama alakꝓaꝓ ke aiꝓindaye kogogapꝓ kan kataꝓ in ꝓotik alakꝓaꝓ indamti indamukuleꝓ mme in Kawawaꝓaꝓ iꝓkaꝓaꝓ seꝓem bemti mama mimi teꝓ mamimobogalen. ¹¹ Keyepmti maꝓge iꝓkaꝓ iꝓkaꝓ kalaꝓkumti mama keyaꝓ inmagen ku tabe. Glik am ekꝓenaꝓ maꝓgeꝓin ꝓen ma Zuda am ekꝓenaꝓ maꝓgeꝓin ꝓen ma am sekꝓin butnaꝓ antititꝓaꝓ ekꝓenaꝓ maꝓgeꝓin ꝓen ma am sekꝓin butnaꝓ antititꝓiꝓ ekꝓenaꝓ maꝓgeꝓin ꝓen ma am nembuyengatnaꝓ ekꝓenaꝓ maꝓge ꝓen ma am kalaꝓaꝓgatnaꝓ ekꝓenaꝓ maꝓgeꝓin ꝓen ma amobotnaꝓ ekꝓen maꝓgeꝓin ꝓen ma muluꝓ an ekꝓenaꝓ maꝓgeꝓin ꝓen ke ku mimiꝓ mamip. Nin sambe beꝓi Kilaisiyaꝓ temakweꝓ pende zamndemti ningat Amobotnaꝓ mamti mamdelaꝓ zemndein.

Nin dopmaꝓ mukuleꝓ mukuleꝓ mti mamambanuꝓ

¹² Aꝓme am Kawawaꝓgalen zapaꝓ mamaꝓ, in gogot mimindamti iꝓkaꝓaꝓ zapaꝓ ombemindeye. Kegogapmti in mama mimi ekꝓen kapi mꝓiꝓmaꝓ beme ingat ꝓiꝓ keꝓin bewe: in am sambe ekꝓeꝓgat kembeꝓ mimindamti indamukuleꝓ mimindewep. Ma keꝓ mꝓtot mamti sewakꝓaꝓ palen mama ma ammak ꝓeꝓ beluꝓ beluꝓ mimiꝓiꝓ ma bakbak palen mama ekꝓen keyaꝓ ingalen mama bemabe. ¹³ In yomgat dopmaꝓ mututu muluꝓ ke kumbep. Tuꝓꝓuꝓin yaꝓꝓuꝓu sokbeme in yom ke katikpewep. Amobotnaꝓaꝓ ingalen yom sambe bee katikpeme delaꝓ zeye, seꝓem kegogak in ilinak yomgat dopmaꝓ katikpe katikpe mti mamambep. ¹⁴ Kegok mti in gogot palen mama keyaꝓ mama mimi dolakꝓaꝓ sambe mamip keyet tepumaꝓ bemti tabe. ¹⁵ In Kilaisiyaꝓ keꝓeꝓ sewakꝓaꝓ penaꝓ mamimindain keyepꝓ in egalen keꝓ sewakꝓaꝓ keyaꝓ indikdamuꝓ mme am naꝓkiꝓeꝓeꝓinmak keꝓ kweꝓ bemti keꝓ sewakꝓaꝓ palen mamambep. In kogok mimiꝓet Kilaisiyaꝓ indakumtetititꝓaꝓ keyet in Kawawaꝓgat siꝓiꝓ zemti sesewatpewep. ¹⁶ Mti Kilaisiyelen Zet Zapaꝓ Dolakꝓaꝓ Penaꝓ ke keꝓinan mꝓiꝓmaꝓ beꝓ keyet penaꝓaꝓ ilinak Kawawaꝓgalen zet zemzikat inda mme tuꝓꝓuꝓin palakꝓaꝓ bemti wembe. Weme nolinyet aꝓkeꝓoo zet notnaꝓ diindomti ilinsakweꝓ oloneꝓ palen mamambep. Aꝓme kan kataꝓ silik dundunduꝓinaneꝓ sesewat silik ma Kawawaꝓgalen Zet Itanaꝓaneꝓ zet tazin ke silik kuꝓ ma silik notnaꝓ Zisasiꝓet milim kukuꝓaꝓ ekꝓen ke kumti Kawawaꝓ sesewatpewep. ¹⁷ Aꝓme in zet kwileki ꝓen zesat ma muluꝓ kwileki ꝓen msat naꝓbep beme in Zisasiꝓ Kilaisiyelen an penaꝓ tati muluꝓ ke mti Kawawaꝓ Bipmaꝓgat Kilaisiyet pembenapꝓapmti wisikꝓ zemti sesewatpewep.

Nemba ma mambiꝓine ekꝓenaꝓ seꝓem zigok mame ꝓeꝓ bewe

¹⁸ Imbi, in mama mimi dolakꝓaꝓ Amobotnaꝓaꝓ naꝓmtikꝓaꝓ mainin ke etaꝓ mti awin eksem indewep. ¹⁹ An, in imbiꝓine ekꝓeꝓgat gogot mimindamti ku indom kumti sewakꝓaꝓ palen indatim mamambep. ²⁰ An imbi nemba, in mainin biwinaꝓgalen zet zeme keyet kataꝓ zelin gawepuꝓeꝓ. Kegok mme Amobotnaꝓaꝓ ingat naꝓe dolakꝓaꝓ penaꝓ bewe. ²¹ Nemba isisikꝓaꝓ ekꝓenaꝓ ꝓeꝓziziꝓ palen mamambepmagengat nemba

biwineyaŋ zet memendepmak yaŋepiŋ ku mimindawep. ²² Sisiliŋ an, in msalengalen amobotnaŋine mamaip ekŋengalen zet gawepuwep. Mneti in ekŋenaŋ indikme pembedaŋ bembeyet etaŋ mulup mbepmagengat eksemti keŋ oloŋen palen Amobotnaŋ kululuŋen main egat nâme mobotnaŋ beme amobotnaŋine msalen maip ekŋengat zelin kandaŋan meti mulup dolakŋaŋ mti mamambep. ²³ In mulup mbep kataŋ wa am ekŋenaŋ indikme pembedaŋ bembeyet nâmti ku mbep. Amobotnaŋ kululuŋen main egaŋ indikme pembedaŋ bembeyet nâmti muluwin indandaŋaŋ nâmsemeŋ windemberŋ mbep. ²⁴ Mulup keyet tosaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ Amobotnaŋmak kululuŋen gwaen bempeneŋaŋ ke mopme indawe. In Amobotnaŋ Kilais egalen mulup mamnuŋ kegok nâmti mulupmaŋ windenŋaŋbenŋ mamambep. ²⁵ An ŋenaŋ mulupmaŋ myunŋuwe beme an keyaŋ maneti mulupmaŋ keyet tosaŋaŋ sepem kegogak tiwe. Amobotnaŋmagen ken ke ken ke ku matasaingapmti zetnaŋgat penaŋ sokbewe.

4

¹ Amobotnaŋ msalengatnaŋ, ingat Amobotnaŋin kululuŋen gwaen tazingapmti egat otnâme mopme sisiliŋ nembaniŋe dolakŋaŋ mimindamti kwitnaŋ kwitnaŋ ekŋengat ondekmbambewien esemteŋ indawep.

Dundundumak mama keyelen set

² Dundundu katikpepepiŋ keŋin kaik tapme kwitnaŋ kwitnaŋ nâmbiliweti ke mkatik benti tambu misa dundundunŋanen Kawawaŋgat dundumti wisikŋ manzemambep. ³ Mti ningat kegogak dundume Kawawaŋaŋ ndamukulem mti set aikndeme in Kilais egaŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ enzilliliŋan nin yomengatnaŋ ndatitiyelen koge tazin ke sosok msat kataŋ zemkawaŋ bewanup keyet set aikndawe. Neŋ zet keyet mulupmaŋ mmepma keyepmti nati mka katikŋaŋ neme talap. ⁴ In nâgât mulup kegok mimiyet nâmti dundume Amobotnaŋaŋ namukulem mimneme neŋ Kilaisiyelen buŋam zapat nin yomengatnaŋ ndatitiyelen peme koge tazin zet kapi weyaŋti zemkawaŋ bema am sambeyan nâme delaŋ zewe. ⁵ In am nâmkŋipepepiŋ ekŋengat tuŋguwinan mamti Zisasiyet kwizet buŋamaŋ zempalakŋaŋ bewep. Mti mulup belak mimiyet kaŋin belak kileŋ walebepgat nâmatâti mbep. ⁶ In zelin sewakŋaŋ palen zeme amnaŋ nâme tikŋaŋmak bewe. Kegogapmti am notnaŋgalen yaŋkwesisinŋaŋgat dopmaŋ zigok ma zigok gilik zenti indawep.

Pâlaŋ Tikikasmak Onesimas zemideme Kolosi mkaen mebuŋ

⁷⁻⁸ Neŋ mulup zigok zigok mammelap eyet zapatnaŋ Tikikasiyaŋ ikŋaŋ ke diindome nâmbep. An ke nâgât notn penaŋ ma Amobotnaŋgalen sisiliŋ an zet gawepupuŋaŋ temaŋ penaŋ tazin. Keyepmti egaŋ mulup kapiyet namukulem dolakŋaŋ penaŋ mamin. Keyepmti neŋ ek pema inmageŋ koti zapat sambe ke mimindamti keŋin mme eleŋ beleŋ bembeyet nâmti ek inmageŋ pema kozin. ⁹ Âpme Onesimas ekgut nâmkŋipepeen notn dolakŋaŋ ma an zet gawepupuŋaŋ temaŋ penaŋ ilinaŋgat dapmelaŋge keyelen an ekmak Tikikas ilisakwep itdema koti kwitnaŋ kwitnaŋ ninmageŋ piŋ zigok tasokbemezin keyet zapatnaŋ diindome nâmbep. ¹⁰⁻¹¹ Notn Alistakas ek neŋmak nsakwep mka katikŋaŋ kapi ndakot ndeme matalup. Nitmak Banabasiyet donanŋ Makmak Zisas kwitnaŋ ŋen Zastas manzeip egeleŋ in indamukumindeip. Âpme nin Mak pemaŋ inmageŋ kokogat buŋam zapatnaŋ eweŋan zeman nâmbien keyepmti egaŋ maneti kot inmageŋ pataŋ zeme ekti in oloŋen mti betnaŋ butempemti mukulem mpewep. Zuda am maŋge sambe ekŋen kapiyet tuŋguwinangataŋan an ekŋen bukapi etaŋaŋ sokbemi Kawawaŋgalen zemâtâtâtgalen katnaŋen mama keyelen mulupgat namukulem mti mulup mti nâgât keŋ mkipmaŋ mambeip. ¹² Âpme inmageŋgataŋan an ŋen Epapalas ek Kilais Zisasiyelen mulup an egaŋ kegogak indamukumindein. Mti in nâmkŋipepe katikŋaŋ bemtati Kawawaŋgalen zet tazin keyet kataŋ mamti kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ etaŋ mimiyet nâmti kan kataŋ keŋ sindem palen dunduduŋanen in indabandim mamimindein. ¹³ Neŋ egat yaŋaŋ ŋep nâmatâlap egaŋ ingat ma Laodasia animbi ma Ielapolis mkaen animbi maondegiŋ in indamukulem mimiyet sek sindem mulup omba penaŋ matin. ¹⁴ Luk ek ningat notn dolakŋaŋ ma ek an dokta ekmak Dimas egeleŋ kegogak in indamukumindeip. ¹⁵ Âpme neŋ Laodasia mkaengataŋan animbi ma dapmelaŋge imbi nâmkŋipepemaŋ Nipa egalen mkaen maondegiŋ ekŋen indamukumindemti zet zeap kapi mediindome nâmbep. ¹⁶ In papia kapi mti animbi makumindame nâme delaŋ zemâpme bam naman beme Laodasia mkaen am nâmkŋipepemaŋ mamaip ekŋenmageŋ mepme maiŋti nâmbep. Âpme ekŋengat kuwan ke neman beme inmageŋ kopme in maiŋti nâmbep. ¹⁷ Âpme in Akipasiyet pigok zeme nâmbep, Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ timamti zenzeyet mulup sasaŋaŋ zeme ke weyaŋti kakanemuŋ mmeti mdelaŋ zewe. ¹⁸ Neŋ nen penaŋ betnaŋ

muluwan kapi kuyap. Neŋ mka katikŋan matalap keyepmti in nâgât kandaŋapin nâpen mamambep. Kawawaŋgalen keŋ taolelan inmak tatagat nâmti dunduyap.

1 Tesalonaika Pâlañ Tesalonaika am ekñengat zapat meluwañ ñeñañ kapi kumti beme mege

Pâlañ zapat meluwañ kapi kukñañgat kuye. Egañ Kolin mka teman tati Tesalonaika dâpamelange ekñengat zapat meluwañ kapi kumindaye. Kolinmak Tesalonaika mka teman zut ke msat teman kwepgat keñañ talip. Loma gapmangalen plowins iknak iknak. Kolinaj Akaia plowinsyet keñañ tazin ma Tesalonaikayañ Masodonia plowinis keñañ tazin. Kegogapmti Pâlañ Kolin mka teman tati zapat meluwañ kapi kumti Tesalonaika dâpamelange ekñenmagen beme mege. Tesalonaika mka teman ke nembu gazenan matazin. Zuda am isikñañ bukñen mme penañ msat mtonj Glis am. Tesalonaika mkaen Zuda am ekñengalen sesewat mka tage keyepmti Pâlañ Zisasiyañ gakimti wageyelen zet zapañañ ke met diindome kumâpme Tesalonaika mka pemti Belia mkaen towepme mâtoti mâpme Aten mepmantan (Nembayelen Muluwin 17:1-14).

Pâlañ zapat meluwañ kapi yañañ kulekiyet kuye? Egañ Tesalonaika dâpamelange ekñenmak belaknik bukñen tati koge yañgut Pâlañ ekñengat kember mtiyepm zapat meluwañ kapi kumindain. Ekñenaj amnañ ek ku mâbien sepem keboñ ke amnañ ekñen indomâpme keyet nâmnukñañ ku mbep nâmtiyepm kumindaye. Ekñenaj nâmkijpepeyen alakñati kobien keyepmti zemgwañañ zet notnañ mimindaye. Zisasiyañ sakwep kokogalen zet ke bukñen tembenik zapat meluwañ kapiyet kumindamti zemâtâtât omba penañ mge.

Zet ñotekñañ teman kapigogañ 1 Tesalonaika zapat meluwañ keñañen talip:

1:1 Pâlañ dâpamelange indamukuye

1:2-3:5 Pâl Zisasiyañ mulup sasañañ ke mimiyeleñ zemâtâtât zet notnañ kuye

3:6-13 Pâlañ ekñengalen nâmkijpepeñin ma notn notn mamayet tikñañjin omba tatin-daye keyet zemsesewatindaye

4:1-12 Pâlañ mama mimi dolakñañ mimiyet zemgwañañ mge

4:13-5:11 Pâlañ msatmak kululuñ asekmaluñ menok sambe sokbewe keyet zetnañ zeye

5:12-28 Pâlañ an kwep kwep mukumindemâge

Zet yañbemzenzeyelen zet

¹ Neñmak Silwanusmak, Timoti, nsakwep kapi tati zapat meluwañ kapi Kawawañ Bipm ma Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen am mañge Tesalonaika mka teman talip ingat kumti bemann kozin. Ma egelañ in keñ taolet ma keñ sewakñañ mimindandayet nâmti mandundunup.

Tesalonaika am ekñengalen nâmkijpepeñañ am notnañ melenj belaj bemindeye

²⁻³ Mti nin Bipm Kawawañmagen nâmkijpemti kwitnañ kwitnañ dolakñañ sambe mamimelip keyet maotnâmindenup. In Kawawañgalen am mañge ekñenmagen mulup windeñañberj mti Amobotnañ Zisas Kilais kokogat penañ webemti matalip keyepmti nin mandundunup katañ ingat nâmti Kawawañgat wisikñ manzenup. ⁴ Kilaismagen dapmenijne in kapigok nait, Kawawañaj ingat keñañ teman beme iknajgat zapat penañ indaombemindeye. ⁵ Nin inmagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ mti kobenn ke wan am ñengalen zet belakñañ yek. Zet ke Emetak Teñmak ma windeñañmak e penañ ekmâtâpmann delaj zeme ingat tunjuwinan kopmamti indamukulem mti mambenn keyet yañañ ilin nâmndeip. ⁶ In buñañ zapat timkitikpemti nin ma Amobotnañ iknaj ndapmâti mambien kan keyet nukñañ sambe penañ amnañ ingat palen bewien. Yañgut keyet keñañ Emetak Teñañ keñin mme oloñen etañ bemâbien. ⁷ Âpme in mama mimiñin dolakñañ ke mme am Masedonia msalen ma Akaia msalen am nâmkijpepemak mamaip ekñenaj in indikti ingalen set dolakñañ keyegak mâti mbien. ⁸ Wa in nâme Masedoniamak Akaia msalen ke meti Kilaisiyelen mulup mbien ewan msat zut ke etañ ku tage nâmkijpepeñañgat zapañañañ msat sambe bee mekopme am sambeyañ nâme delaj zemâge. ⁹ Nin inmagen kobenn kan keyet in mukulem dolakñañ mimndawien ma nin zet zemann nânâñak keyegak nopiom notnañ sambe masesewatsamtemien e peme tapme Kawawañmagen koti Kawawañ alik main ma ek penañ sukwep tazin ek masesewatsaip. ¹⁰ Kegok mti Kawawañgat Nemuñañ Zisas kululuñegatnañ gilik zemti kobe keyet damuñ matalip. Ek Bipmañañ gakikiengatnañ buteme wati moge. Nin ekmak watekumti manuñ keyet mti ninmagen Kawawañgalen wenbowañ ku sokbewe.

2

Pâliyan Tesalonaika amgat tunjuwinan mamti mulup mge

¹ Kilaismagen notnne, nin inimagen ke kot lueŋset mamtemen ke wa belak penaŋ ku mambenn. Nin mulup ingat tunjuwinan mbenn eyet penaŋ sokbeye. Keyet yaŋaŋ ilin ŋep nâmtalip. ² Pilipai am ekŋenaŋ kasa ŋenzinŋ minndame keyet keŋaŋ nâmisim mamti mulup mbenn e ilin nâip. Yanaman inimagen kegogak mulup mmann am notnaŋaŋ kasa ŋenzinŋ minndame keyet keŋaŋ Kawawaŋaŋ winde ndame epumti ingat tunjuwinan ke mamti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindowenn. ³ Nin inimagen mulup kop mbenn ewan nin zet dâsuki diindomti imbiyet zikat ma tetimaemae mulup ku mbenn. ⁴ Kawawaŋaŋ ikŋaŋ yaŋŋ minndigeyaŋ nin Kawawaŋgalen Zet Zapatnaŋ Dolakŋaŋ Penaŋ kapi ŋep zenzeyelen beme mulupmaŋ kapi ndaye. Keyepmti nin wa amnaŋ sekŋ mot ndendeyet nâmti ku maminup. Kawawaŋ ikŋaŋ etaŋ ningalen mulupgat oloŋen mimiyet nâmti maminup. ⁵ In nâip, nin inimagen kobenn ke wan in mânep ndandayet nâmti zet kelakŋaŋ mimindasât ku kobenn. E Kawawaŋaŋ ke nâme egat zikatnaŋ penaŋ zenup. ⁶⁻⁷ Nin inimagen ma am notnaŋ ekŋenmagen kwizet buŋamak bambeyet ku manâmtemenn. Nin penaŋ Kilaisiyelen zemindendeŋaŋ an manup keyepmti in kwizet buŋam temaŋ ndandayet nâmbenek benagen nin bewelep kwisak mimindamann in kwizet buŋam temaŋ ndawiek. Keyaŋgut nin inmak mambennen sewak sewak mamtemenn. Imbi ŋenaŋ nembraŋneyet gogot mti indadamuŋ dolakŋaŋ mamin sepem kegok mimindati mambenn. ⁸ Nin ingat tikŋaŋ penaŋ manâmindenupapmti Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ inimagen zenzeyet tikŋaŋ kwapem penaŋ tatndain. Yaŋgut ke etaŋ yek. Nin ingat nâmtikŋaŋ mamimindenupapmti ingapm sek sindem temaŋ matinup. ⁹ Kilaismagen notnne, in nin nnaŋgat sekŋ bandim mimiyelen mulup nukŋaŋ sambe tambuyet ma kasupgat mamtemenn keyet otnâit. Nin Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ inimagen manzemtemenn kan keyet in sek bandim kwileki ŋen ndandayet ku indawekuwan.

¹⁰ Kegok mti nin Kilais nâmkŋipepenaŋ am ingat tunjuwinan kwetetepeŋaŋ ma mama teŋ ma mimiyunguŋgupiŋ mamamtemenn ke in ma Kawawaŋ ilinsakwep ningat maman-naŋgat yaŋaŋ ŋep nâmtâtndeip. ¹¹⁻¹² Nin nemba biwinaŋ nembraŋine indamukulem dolakŋaŋ mamimindeip. Sepem kegogak in an kwep kwep indamukulem mti keŋin mim eler beŋer bemindemti gwatnaŋ mimindewenn. In Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mama ke ma mama kanzizit ego eŋonaŋmak ke motitiyet indazemetetime kobien. Keyet in mama mimi dolakŋaŋ Kawawaŋaŋ nâmtikŋaŋ maminen ke etaŋ mti mambep.

¹³ Nin inimagen zet koti zewenn ke wa am ŋeniyelen zet yek e Kawawaŋgalen zet ke zemann in nâmti timkitikpewien keyepmti nin Kawawaŋgat wisikŋ manzenup. Keyepmti pigok zema nâit: Kawawaŋaŋ am nâmkŋipepemak ingat keŋinaŋ mamti mulup mamin. ¹⁴ Kilaismagen notnne, nâip. Kawawaŋgalen dapmelanŋe Zudia msalen mamaip ekŋenaŋ Zisas Kilaismak metusumti mame ilinaŋgat noline ekŋenaŋ kasa ŋenzinŋ miindamti indomwalet mbien. Sepem kegogak inimagen sokbemindeye. ¹⁵ Zuda am ekŋenaŋ wan nin Kawawaŋgalen mulup kapi mmann egaŋ nâmdeme dolakŋaŋ tabeinmak zemtati mamti Amobotnaŋ Zisas ma Kawawaŋmagen zet mti zenze an indomti eyetnan sulup tapme am belakŋaŋ notnaŋ timtoindemti nin mee pi sisipeŋpeŋ minndamti ndapmâtimâti mamindeip. ¹⁶ Mti am Zuda manŋeen ku sokbemberaŋ ekŋenmagen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diindomann nâmti Kawawaŋmagen keŋ gilik zenze aiikgalen eyo mambekendeip. Ekŋenaŋ kegok mti yom mti mimiek mamkwatnepeme Kawawaŋgalen ŋenzinŋaŋ sokbemindeye.

Pâliyan keŋaŋ temaŋaŋ ewe Tesalonaika am met indidigat manâmtan

¹⁷ Kilaismagen notnne, inmak kan belatnik kapi segaŋ etaŋ kalaŋ mekoti manup. Âpme nânânaŋ in ku katimindewenn. Keyepmti nin set zigoset aikti kot indiksenup zemti mulup temaŋ maminup. ¹⁸ Nin ŋep penaŋ kot indikbenakgalenaŋgut kan notnaŋgat kosât mman Sadanaŋ mambekendein. Âpme nenn penaŋ kan notnaŋgat enak etaŋ inimagen kokogalen penaŋ manembentan. ¹⁹ Nin msalen pi alik mamti inimagen mulup sek sindem ke yaŋaŋ kwilekiyet matinup? Amobotnaŋ Zisasiyaŋ kobe kan keyet inmak nin nsakwep egat zimosetnan lindiŋ motati in ningat keŋŋ mme oloŋen bewe ma nin mulup mbenn keyet penaŋaŋ in motapme indikbanup keyet nâmti webepaŋ mamanup. ²⁰ Ingapmti nin segeyak mti keŋŋ oloŋen mamnup.

3

¹ Keyepmti nin ingat keŋ sindem ke tetak ku nânâyelen nâmtiyepm neŋmak Silwanusmak kapigok nâmtalati nit ndak Aten mka teman tati ² nit Timoti Kilaismagen meriŋnit ek

nitmak Kawawaŋgat mulup mamnup ek pemalu eweŋan inmagen koge. Egaŋ Kilaisiye-
len Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaj mampalakŋaŋ bein kogogapmti egaŋ indamukulem mme
Kilaismagen nâmkijpepejin windenjaŋbej ɲep butem wat indendeyelen mulupmaŋ mge.
³ Kogogapm inmagengatnaŋaŋ kukŋaŋ palen tati gilik pemti naman mamaŋin itnaŋaŋ
ku mebeb. In nâmtaliŋ kukŋaŋ keboŋ kapi Kawawaŋaŋ nin titiyet nâmti bempeye.
⁴ Nin in eweŋan amnaŋ sisipeŋpej mimindawep e mandiaŋdottemenn. Keyet kataŋ
masokbemindamkwazin e in nâip. ⁵ Âpme ɲeŋ ingat keŋ sindem tetak ku nânâyelen
nâmti keyepmti Timoti inmagen pema nâmkijpepejinaŋgat yaŋaŋ eegalen koge. Mneti
Sadaŋaŋ tetimindeme ningalen mulup belak penaŋeŋiŋ benakgapmti ek pema koge.

⁶ Keyaŋgut Timotilaŋ ninmagen gilik pem koti ingalen nâmkijpepejin ewe tapme
nolinaŋgat keŋin mambein keyet zapatnaŋ ilak minndame nâmbenn. Nin inmagen
mulup pembenajaŋ mbenn ke nâmti in kot ndidikgalen manâip nin sepem kegogak imkot
indidikgalen manânup. ⁷ Kilaismagen notnne, ninmagen nukŋaŋ ma sisipeŋpej koge
ingalen nâmkijpepejin ewe kalijaŋ tazin keyet zapatnaŋ nâmbenn keyaŋ keŋiŋ m eley
belajaŋ bemndeye. ⁸ In Amobotnaŋmak penaŋ wetekumti ewe mamambep beme nin keyaŋ
keŋiŋ m eley belajaŋ bemndeme nin nukŋaŋ sambe e ɲep timann dukŋananaŋ mopme
mulup nâmisimti mbanup. ⁹ Nin mulupmaŋgat penaŋaŋ in sokbewien ke nâmti keŋiŋ segeyegaŋ
bemisikme oloŋen palen tati Kawawaŋgat wisikŋ manzenup. ¹⁰ Nin tambu msa pi
Kawawaŋaŋ set ɲen aikndame in ewe kot indikti nâmkijpepejinaŋ nukŋaŋ ɲen taindaŋ
beme ke ekti indamukulem mimiyet nâmti dundundu mulup katikŋaŋ maminup.

¹¹ Kawawaŋ Bipm iŋkaŋ ma Amobotnaŋ Zisasiyaŋ set ɲen weyaŋme inmagen koko-
galen nâmti mandundunup. ¹² Nin Amobotnaŋaŋ indamukulem mimindeme tunjuwinan
ma am notnaŋ ekŋenmak gogot palenekak etaŋ mamayet nâmti mandundunup. Sepem
kegogak nin ingat gogot mimindamti manup ¹³ Kegok mme Amobotnaŋaŋ gwatnaŋ
mimindeme tapmetnepeme Amobotnaŋaŋ Zisasiyaŋ gilik zem koti am egaŋ bembenaŋ
indatimkobe kan keyet in Kawawaŋ Bipmgaŋ ɲenzimosetnaŋ keŋin kweteteŋmaŋ ma
yompiaŋ piyaŋ motabepgat nâmti mandundunup.

4

Amnaŋ mama dolakŋaŋ mamayet Kawawaŋaŋ nâme tikŋaŋ mambein

¹ Pinan kwileki ɲengat kumindasowap. Kilaismagen notnne, in nin mama mimi
dolakŋaŋ Kawawaŋaŋ nâmtikŋaŋ mamnnaŋ keyet yaŋaŋ zigat indamann ekbien. Ke
mâti mamip. Kegogapmti Amobotnaŋ Zisasiyet pembenajaŋgapm mama mimi dolakŋaŋ
kapi tusumti ewe penaŋ mimiyet nâmti meluwaŋ mimindanup. ² In zet zemzikat indam
mbenn e Amobotnaŋ Zisas iŋkaŋgalen zet penaŋ e in nâip. ³ Kapi Kawawaŋaŋ in
mimiyelen nâmtikŋaŋ mamn ma egaŋ in imbimak set kileŋ mamapiŋ kweteteŋmaŋ
penajaŋ mamayet manâin. ⁴ Keyet mti an kwep kwewaŋ imbi wasâti Kawawaŋgalen seleset
dolakŋaŋ maip sepem kegogak imbi kwep wati egat nâme mobotnaŋ beme mukulem
mpemambe. ⁵ Mamti in am Kawawaŋ ku manâmkijpeip ekŋenaŋ imbiyet eyak mti set
kileŋ mamaipnok ku mambep. ⁶ Nin eweŋan Kawawaŋgalen nânâ tazin ke mâti pigok
diindowenn. An ɲenaŋ an ɲeniyet imbiyaŋ menzem wabe beme Amobotnaŋaŋ an keyet
yomaŋgat dopmaŋ mobotnaŋ penaŋ mutumsawe. ⁷ Kawawaŋaŋ nin imbimak sek kileŋ
mamayet ku ombemndeye egaŋ iŋkaŋ mama mimi nâme dolakŋaŋ mambein ke mti teŋ
mamayet ombemndeye. ⁸ Keyepmti an ɲenaŋ zet ke zemtalabe beme egaŋ amgat ku
zemtalabe Kawawaŋaŋ Emetak Teŋaŋ manndain egat zemtalabe.

⁹ Keyepmti in Kilaismagen noline ekŋengat keŋin bembe keyet nin zemâtâti
meluwaŋ ku kumindandayelen. Noline tunjuwinanaŋ mamaipgat keŋin bembe nânâ
ke Kawawaŋaŋ iŋkaŋ eweŋan keŋinaŋ baen bempeye. ¹⁰ Penaŋ sukwep, nolinaŋgat
keŋin bembe nânâ ke in keŋinaŋ tazin keyet mti in am Kilais nâmkijpepejaŋ Masedonia
msat kataŋ mamaip ekŋen indamukulem mimindewien keyepmti Kilaismagen notnne in
mama mimi dolakŋaŋ kapi ewe weyaŋ tusum mimiyelen nâmti diindunup. ¹¹ In mama
mimi mtot sewakŋaŋ palen mama keyet nâme mobotnaŋ bewe. Mti belinaŋ muluw
in mme weme ilinaŋgalen keyetnaŋ tim nimti mamambep. Zet e eweŋan inmak ke mamti
diindowenn. ¹² Sepem kegok mbep beme in am nâmkijpepejinaŋ ekŋengat zikalinaŋ
mama mimijin dolakŋaŋ sokbewe. Mti ilinaŋgat sekŋin ekdamaŋ mti mambep.

Amobotnaŋ gilik zemkopme kwitnaŋ kwitnaŋ kapigok sokbewe

¹³ Kilaismagen notnne, nin in am gakiŋjaŋgat yaŋaŋ zigat diindomann nâit. Am
nâmkijpepejin Kawawaŋmagen etaŋ ku tazin ekŋen webembenaŋpingapm nolin gakime
keyet si kembeŋ omba mamip, kegok in ku mbep. ¹⁴ Zisas gakimti ewe gilik zemti wage
yaŋ maneti Kawawaŋaŋ naman zempeme gilik zemkosâpnaŋ am Kilais nâmkijpepmti
gakiwien ekŋen koindati ilinsakwep mebeb. Zet kapi penaŋ e nâmkijpem tatiyepm zenup.

¹⁵ Zet kapi Amobotnanaj ikrjaj zeyeen keyegak nin sakwalamti diindonup. Amobotnanaj gilik pemkobe kan keyet am aligan am itnanaj gakikiñaj ekjengat damuj tapmann ekñenaj am sumengatnan ñenaj wabep. ¹⁶ Amobotnanaj ikrjaj kululuñgatañ kopmambe am ningat zet busup kuwe ma Kawawanğalen ensel ñenaj bembeyaj kwizet kume Kawawanğaj lumun temaj kumbuwe. Kilaisiyaj topme am ek nâmkijpemamti gakikiñaj ekñenaj ñenaj am sumengatnan wapmâbep. ¹⁷ Wapme wapme keyegak Kilais nâmkijpepeñaj alik tabanup nin ma am gakikiñaj ekñen nsakwep lumanj moti muñgulubugen gwaen Amobotnanaj aikbanup. Mtiñgut nin ekmak kwesij mepmamabanup. ¹⁸ Kogogapm zet kapi zenâmti ilinak nâmkijpepeen dopmaj mukulem dopmaj mukulem mti mamambep.

5

Amobotnanaj kobe keyet damuj tabep

¹ Kilaismagen notnne, kwitnanj kwitnanj kapi sokbewe keyet kan nin ku nânup. Keyepmti nin Zisas kan keyet penaj kobe ke zemâtâti ku kum indasenup. ² Amobotnanaj kosât mbe kan keyet egañ am kambu titi ekñenaj kambu tisât pempetuk makolip sepem kegogak egañ pempetuk timkwabe. ³ Amnanj pigok zewep, “Kan pi ninmagen mamasijaj weme keyepmti totatat pembenaj tatnup.” Kegok zemti tapmnepepe kan keyegak kasa tunğuwinan sokbeme ekñenaj ñep ku kunzuñbep. Imbi kambakmaganj tatneti nembra sindemaj pempetuk masokbemindain sepem kegok sokbemindawe. ⁴ Kilaismagen notnne, in kwitnanj kwitnanj sokbewe keyet yanaj ku kandalip. Keyepmti in manepeme Amobotnanaj kobe kan keyet in ku endilipewep. Am ekñenaj nânâpiñ tapmetnepeme an kambu titi ñenaj kopme ekti maendilipeip sepem kegok ku mbep. ⁵ Nin msayet sosok mamti mama mimi pembenaj maminup. Wa nin am tambuyet enzilim mamti mama mimi bekanaj mamip ekñen keboñ yek ⁶ keyepmti in eksepeñ mambep. In am notnaj ekñenaj muluk maweip kegok ku mambep. In Kilais kokotnanğat damuj eksepeñ kaik tabep. Am tu katikñaj nimiti sebelin sukñaj beme mulukğat manzalim talip kegok ku mbep. ⁷ Am muluk weweyelen ekñenaj tambuyet muluk mawep ma am nânâñinpiñ ekñenaj tambuyet tu katikñaj nimiti keñin kilen beme tambu sutnan kaliñaj kwisagat matalip. ⁸ In msayetğalen am keyepm nin tu katikñaj nimiti keñ kilom ku mbanup. Nin nâmkijpepe ma am notnanğat gogot mimi keyaj mowenok sembe mti mambanup. Kawawanğaj yomengatnan ajğalañdewe ke ailğalen webem mama keyaj sipakandak bundurjinok beme mundurj mambep. ⁹ Kawawanğaj nin wa sek sindem ndamti ndawalalatğat ku ndaombemndeye. Egañ Amobotnanaj Zisas Kilaisiyet pembenajğapmti teziñ nandanğalen selengatnan gilik zemti ndatitijet ndaombemndeye. ¹⁰ Nâip, egañ nin ekmak mot mamayet nâmti ningat mti gakiye. Keyepmti nin ewe alik mambanup ma gakiwanup beme egañ kobeen nin nsakwep ilindiñ ndatime mopmâbanup. ¹¹ Keyepmti in sepem mamip kegogak nâmkijpepeñinan notnanaj notnaj gwatnaj mpem notnanaj notnaj gwatnaj mpem mti mukulem mukulem mti mambep.

¹² Kilaismagen notnne, in damujine tunğuwinan mamti mulup winderajñbenj mamip ekjengat nâme mobotnanaj beme zelin gawepumti ekjengat kandanjan mtoť mambep. Ekñen keyaj mama mimi dolakñaj zikat indamti zemusuwetindeme in ke mâti mimiyet nâmti Amobotnanaj ikrjaj ombemindeye. ¹³ Ekñen keyaj ingat tunğuwinan mulup mamip keyepmti in ekjengat nâmindeme mobotnanaj igagen penaj beme gogot mimindewep. Mti ilinangat tunğuwinan mamasijaj weweyet eyo mulupmaj kaliñaj mbep.

¹⁴ Kilaismagen notnne, nin in pigok penaj mimiyet diindosâpmnup. In am wisatoñ ekñen an keñoo mimindewep ma am kiñğapeñ maip ekñen zengwatnaj mimindeme winderinbenj tabep. Ma am sugak sugak maip ekñen indamukulem mimindewep. Mti am sambe ekñenmak sewakñaj palen etaj mambep. ¹⁵ Nâip, in am ñenaj myunğum indame in dopmaj sepem kegogak ku mimindawep. In ilinangat tunğuwinan mama mimi dolakñaj etaj mti eyetnaj am notnaj ekñenmak sepem kwep kegogak mmambep.

¹⁶ Kan katañ oloñen palen mambep. ¹⁷ Mti tambu msa dundupeñ mamambep. ¹⁸ In Kilais Zisasiyet zapat mamaip keyepmti in nukñaj palen mamti Kawawanğat wisikñ zepen mimiyet nâmtikñaj mam.

¹⁹ In Emetak Teñaj ammagen mulupmaj msâpmme e ku mautukek pemambep. ²⁰ In amnanj Kawawanğamengatnaj zet matimzep. Zet ke zemtalatpemtij winderaj ku mtoť pewep. ²¹⁻²² In zet sambe nâmtimti weyaj mendesim ekti pembenaj weyaj mimkitikpemtimitati bekanaj notnaj bee time mepmâbe.

²³ Neñ Kawawanğ an keñ sewaktoñ egañ in indapmme kwetetepmaj bembeyet nâmti egat mandunduyap. Egañ in indadamuj mme nâmamanjin ma keñin ma sekñin esemtenj kakanemuñak manepeme Amobotnanaj Zisas Kilaisiyaj kobe. ²⁴ Kawawanğaj am

iknangot nemunambanane penan bemi mamayet zetik mimindeye keyet penanjan elak in eyo ke sokbemi mamaip.

²⁵ In nin Kawawanjan ndamukulem mimiye nâmti kegogak dunduwep.

²⁶ Âpme nâgât wejnok in Kilaisiyelen dapmelange notnan maip eknen ke notn mimindemi indamukum belin butemindewep.

²⁷ Âpme nejan Amobotnangot zikatnan pigok zemkatikbeyap. In zapat meluwan kumbema kozin kapi mti Kilaisiyelen dapmelange sambe ke maip eknen makumindame nâme delan zewe.

²⁸ Amobotnanjan Zisas Kilaisiyelen ken taolelan inmak kwesin wemeti wembe.

2 Tesalonaika

Pâlaŋ Tesalonaika am ekŋengat zapat meluwaŋ kapi kume sek zut beye

Pâlaŋ zapat meluwaŋ kapi ewe dapmelaŋge sekem kwep ekŋengat kuye. Egaŋ am notnaŋ ekŋenmagen nâmyuŋguŋguŋ notnaŋ tage keyepmti zapat meluwaŋ kapi ewe kuye. Pâlaŋ msat sekam kwewegak tati zapat meluwaŋ kapi kuye.

Zet ŋotekŋaŋ kegogak sekam kwewegak. Zisasiyaŋ gilik zem msalen kokotnaŋgalen zetnaŋ. Setnaŋ zigok kopbe ma katnaŋ zigok mbe keyet zetnaŋ kuye. Pâlaŋ nângeen egaŋ ewe alik tapmame Zisasiyaŋ sakwep penaŋ kokotgalen e nâmtiyepmti zapat meluwaŋ kapi sakwep kan teepmaŋ ewe ku mepme kumindaye.

Zet ŋotekŋaŋ temaŋ kapigogaŋ 2 Tesalonaika zapat meluwaŋ keŋan talip:

1 Zet yaŋbemi zenzeyelen zet notnaŋ ma am mukumindedeyelen zet.

2 Zisas gilik zem kosâpmaŋgat weyaŋjeksemi tabep.

3 Zet notnaŋ mukulem mimiyelen zet.

1 Neŋmak Sailasmak Timoti nin Kawawaŋ Bipm ma Amobotnaŋ Zisas Kilais egalen maŋge Tesalonaika mka temanen matalip ingat papia kapi kumti beman kozin.

2 Kawawaŋ Bipm ma Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyaŋ keŋ taoletmak keŋ sewakŋaŋ indandayelen nâmti dunduyap.

Kawawaŋaŋ mama mimi nnaŋgat sepemaŋ nâmti keyet kataŋ dopmaŋ mutumndawe

3 Notnne, nin ingat mti kan kataŋ Kawawaŋgat dundumti wisikŋ manzenup. E ingalen nâmkŋipepeŋinaŋ omba tasemein ma ilinagak ŋenaŋ ŋengat keŋin beme keyaŋ kegok omba tabeingapmti ingat mti kogok mmann ŋep mambein. 4 Âpme in amnaŋ sisipeŋpeŋ mimndame sek sindem palen olat olat mamti kileŋ nâmisim mamti nâmkŋipepeŋin atam kili kili mti mamaip. Keyet nin nâmann mopme keyet zapatnaŋ mka kataŋ Kawawaŋgalen am maŋge sambe mandîindo metnup.

5 Kawawaŋaŋ in ŋep penaŋ egalen zemâtâtât katnaŋ mamayet kukŋaŋgat ombemindeyeen yaŋaŋ msokbembe elak kapigok: in sek sindem matimkwalip keyaŋ ku mtotindeye in nâmisim mame Kawawaŋaŋ ingalen mama ke ekti indaombemindendeŋaŋ ke teŋ penaŋ soksok kemak. 6 Âpme am in sek sindem maindaip ekŋen Kawawaŋaŋ yomin keyet kataŋak nâmtati sek sindem dopmaŋ indame tiwep. 7 Yaŋgut egaŋ in ma nin sek sindemengatnan kwaletndeme sewakŋaŋ mambanup. Kegok ke Amobotnaŋ Zisasiyaŋ kululuŋ keŋaŋgatnan enselŋane wîndeŋin ombamak ma taŋam balem keŋan pataŋ pemti kosâpm kan keyet sokbewe. 8 Ke koti egaŋ am Kawawaŋgat makandapeip ma Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyelen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penangat wisat mti ku maŋgawepup ekŋen dopmaŋ bekanan omba mutumindasâpm. 9 Am ekŋen keboŋ keyaŋ tosaŋin teziŋ ŋandaŋ delaŋ zenzepiŋ tiwep. Âpme Amobotnaŋgalen mundum windemak matazinen elemiak ego egoŋaŋmak keyetnaŋ kalaŋ indeme ilinak beŋan penaŋ meti mambep. 10 Âpme Amobotnaŋgalen kokot kan keyet Kawawaŋgalen am ŋeneyaŋ sesewatsawep ma am nâmkŋipepemak ekŋenaŋ nâme mobotnaŋ beme dundumsawep. Âpme in nin Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penan diindomann nâmti in penaŋ sukwep nâmkŋipewiengapmti in kegogak mbep. 11 Kegok mme nin Kawawaŋŋnaŋ mme ingalen mama mimijinaŋgat kataŋ ikŋaŋ bemti indakumtetyeŋ ke penaŋ keyet keŋan mamobotgalen mene mene mandundunup. Yaŋ Kawawaŋaŋ nâmti wînde indame in am sambe set ke ma ke weyaŋjindendeyelen manâyaŋ ma in Kilais manâmkŋipeipgapp muluwin weyaŋti mmame mdelaŋ zenzeyet mandunduyap. 12 Mme in Amobotnaŋ Zisas egalen kwitnaŋ mmot pemti sesewatsawep ma egaŋ in kogak mmotindewe. Ke Kawawaŋ ma Zisas Kilais egetgalen keŋ taolelidaŋgalen penaŋaŋgat kegok mimindandaŋaŋ keyet mene mene mandunduyap.

2

Kilaisiyaŋ kosâpme kapigok sokbewe

1 Nâmkŋipepeen notnne, neŋ ingat wekuyawen kapigok: Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyaŋ kan kosâpmmen Kawawaŋaŋ nin Kilaismak ondekndeme tabanup keyet nâpeŋ talit. 2 Am notnaŋaŋ Amobotnaŋgalen Kan kokogat zenzeŋaŋ ilak koge. Pâlaŋ kogok zeme nânzemti zeip keyaŋgut zet ke penaŋ yek. Golaŋ zenze an zet ŋen zenzeŋaŋ mene keyet zeye keyaŋgut zet ke dâsuki. Ma Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanmaŋgeset zeyeen mene keyet zeye ma papia ŋen kuyeen keyet zeye mene zeme nâmnukŋaŋ mimipiŋ. Zet ekŋen ke

dāsuki etañ. ³ In am notnanñ Amobotnanñgalen Kan koge tetimaemaeset zeme keyet nâme penañ ku bewe. Amobotnanñgalen Kanañ kokogalen ewe ku sokbeme amnañ kukñañgat kasa ñenzinñ Kawawañmak mbep keyañ kasa notnañ âññañ ke omba penañ sebemindewe. Ma an bekanañ penañ teziñ ñandañgat zapat mamain egañ kegogak sosok sokbembekawañ bewe. ⁴ Mti egañ Kawawañgalen sesawat mka temanen motati, “Neñ kawawañ,” kegok zewe. Ma egañ Kawawañ ma nepiom notnanñ nâme mobotnañ mambein ekñen ke kegogak kasa etañ mimindawe. Mti egañ ikñañgat kwizet buñamañ mimwati kwitnañ kwitnañ sambeyet windeñjin mtopemâbe.

⁵ Neñ ingat tunguwinan mamti zet kapi mandiidomteman ke keñinan tazin ke in ñep nâmâtâlip. ⁶ In kegogak nâip alak kapi Kawawañ an bekanañ penañ ke yañañmak peme bekanañgat mulupmañ omba ku tapm. Yalak maneti Kawawañ kasa temañ msokbembeyelen kanañ saye ke sokbeme egañ bekanañgat mulupmañ omba mbe. ⁷ An bekanañ penañgalen mulup enzililiñ Kawawañgalen zii zet mamtotpein kelak yañbemi mulupmañ mamin keyañgat bangat nukñañ zigok penañ sokbembeyelen ke ewe sokbembepiñ tazin. Tapmotnepeme Kawawañ zernkulumpeme tazin ke pilik pemi nâmpeme bekanañgat mulupmañ mkawañ bemi sosok omba penañ mbe. ⁸⁻¹¹ Egañ keñin walatne zet penañgat keñin beme Kawawañ indagalalañgalen ku nâwiengapm an bekanañ penañ ke Sadaññañ ñeñañ bempemti winde sepem igak igak same an indatetim indemti egañ mulup windeñañmben mti mulup mamananañ manap sepemañ igak igak mbe. Mme egañ teziñ ñandañeset walelegat tapmâlipmagañ omba penañ tetimindewe. Am ekñañ kegok mamip keyepmti Kawawañ amgat keñin myuñgume amnañ an tetimaemae toñañ egalen zet dāsuki ñen “Neñ kawawañ,” manzein ke manâmkiñpeip. Kegok mme an bekanañ penaññañ sosok sokbem kawañ bewe yañgut nanan Amobotnañ Zisasiyañ koti an bekanañ ke busatnaññañgat saña songañañgalen windeñaññañ ome windeñañ sukñañ beme zeweleanaññañ kume gakiwe. ¹² Kegok mme penaññañlak am zet penañ ñetekñañ bankumpemti kwitnañ kwitnañ bekanañ mimiyet tikñañ etañ manâip ekñen ke waleletgat zapat bewep.

In nâmkiñpeepen katikñañ bemtabep

¹³ Notnne, Amobotnaññañ ingat nâme tikñañ penañ mambein. In am Kawawaññañ ikñañgat zapat tipman baenen añañgalañindendeyelen nâmti ombemindeye. Emetak Tenñgat windean ma in zet penañ ñetekñañ nâmkiñpeme keyañ in indabumkomti musuwepme Kawawañ ikñañ nembon teñ bewep. Keyepmti nin ingat Kawawañ kan katañ wisikñ manzemsanup. ¹⁴ Keyepmti nin inmagen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ diindowennan keset nâmkaliñ beme Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen am bemi mama ego egañañmak ilinsakwep timti Kawawañgat ñenzimosetnañ mamayet indaombemindeye. ¹⁵ Kegogapm notnne, nin zet penañ nâmtimti ke naman belak dembusegañ ma papiaeset zet zemzikat indammebenn e in weyañti kakanemuñ timti kaliñañ bemi tabep.

¹⁶ Mme Amobotnaññañ Zisas Kilais ma Kawawañ Bipm ek ilidañgat keñ taolelitdangapmti ingat gogot mamilup. Ke zikat ndamti bangalen webembe dolakñañ ma bangalen keñ wawat ke ndawun. ¹⁷ Nin keyepmti Ek ma Amobotnaññañ Zisas Kilais dundum idamann ingat keñinan egelañ mulup mmalu egañ keñin mme wawagalen ma kwitnañ kwitnañ sambe in mamip ma zet manzeip keyet gwatnañ mimindendeyelen mandundunup.

3

In Kawawaññañ ndamukulem mimiyet dunduwep

¹ Nâmkiñpeepen notnne, nin zet kapi zemdelañ zemann nâit. In Kawawañgat dundume egañ ndamukulem mimndeme Amobotnanñgalen zet zemann keyañ msat katañ sakwep palakñañ beme kwizet buñamaññañ mwatanzewep keyet sakam ingat tunguwinan sokbeye kebon. ² Am sambe ilindiñ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ ku nâmkiñpeipgappm am notnañ ekñen an bekanañ mamti nin ndawaleletgalengapm in Kawawañ dundum same egañ nin mukulem mimndemti ndagalañ ndewe.

³ Amobotnañ egat in keñ zutmak ma mimiyelen egañ ñep mukulem mimindewe. Egañ winde indamti indikdamuñ mme an bekanañ penaññañ ku indawalebe. ⁴ Amobotnaññañ ndamukulem mme nin zet diindowenn ke gawepupeñ mamti mamobep kogogapmti nin ingat nâmtemtem ku mamnup. ⁵ In Amobotnaññañ nânâ omba Kawawañgalen gogotnañgat indain ma Kilaisiyañ mme in keñin mgwatnañ mimindeme nâmisim mamobepgat mandundunup.

Am wisat toñ ekñaññañ mulup mbep

⁶ Notnne, Amobotnaññañ Zisas Kilais egañ kwitnanen golañ zet pigok zemann nâit, zet zemzikat indam mben ke am notnaññañ ku gawepumti belak kilen mamti mulupgat

nânâpiñ mamip. In an ekñen keboñ kemak notn notn ku mbep. ⁷ Nin eweñan yanbemti set katnañ zikat indamábenn set keeset nâmti mebegat ku kandalip. Set ke ewe mábep. Nin eweñan inmak mambennen nin wisat palen ku mambenn. ⁸ Inmagengatnañ meu tosañapiñ belak ku nimbenn. Yek. Nin tu meuyet ingat wekumann in nukñañ tiwiekmagengapmti nin tambu msa mulup windeñañber mti keyetnañ sek bandim mimiyet mukulem aikbenn. ⁹ Wa nin tu meuyet in ñep ku indayañkwesisiyelengapmti kegok mbenn yek. Nin set keeset set katnañ ke zikat indamann in ningalen mama mimi ke ekti keyegak mâti mamayet nâmti kegok mbenn. ¹⁰ Nin inmagen mamtemennen ingat kapigok diindowenn, “An mulup mimipiñ wisat mti mambe beme ek meu ku same nimbe.”

¹¹ Âpme inmagengatnañ zet pigok kopme nâwenn, “Am notnañ ekñenañ mulup mimipiñ belak wisat mmamti zet belak belakñañ e zeme tikñañmak etañ beme zetetek manda maip.” ¹² Am ekñen keboñ keyet Amobotnañ Zisas Kilais egat kwitnanen zemkatik bemti golañ zet pigok zemann nâit. Ekñen weyañ tomtati muluwin mme penañañ sokbeme keyetnañ timtati nimbep. ¹³ Notnne, in mulup yanñañmak mamip ke esemter mti mimiek mbep; katikpepepiñ. ¹⁴ Zet papiaen kumti indanup kapi an ñenañ ku gawepun beme eksempe me igak penañ mamti sakambuk penañ mbe. ¹⁵ Wa ke ek kasa penañ nâmpepayet ku zeyap. Naman ek nâmkijpepe angapn golañ zet dalinañ meniñinañgat manzepnok zewep.

Zet zemdelañ zenze zet

¹⁶ Nin ingat Amobotnañgat dundumann ek ikñañ keñ sewakñañ toñañañ in keñ sewak mama ke kan katanã indawe. ¹⁷ Nerñ Pâl meluwañ kumindayap kapi nanangãat betn penañañ kuyap. Mme papia sambu makuyawen kapigok betnañ meluwañ makumdelañ zeyapgapmti kapi kuyap. ¹⁸ Amobotnañ Zisas Kilais egalen keñ taolelañ inmagen weme in keyet keñanen meti mamayet dunduyap.

1 Timoti

Pâlanj Timoti egat zapat meluwanj nejanj kumti saye

Pâlanj zapat meluwanj kapi kuye yanggut sekamaj nen kuye. Zapat meluwanj notnanj kuknanjgat tapmeliwen ke eganj dapmelanje mka ma msat dende keyet kumindadanaj. Âpme Timotiyet kuin kapi zapat meluwanj an kweggat kuye yanggut zet keyet kenanj tazin ke am sambe nep makumti winde titiyelen. Pâlanj mka katiknanj ku tati zapat meluwanj kapi kuye yek; eganj zupman mamti kuye.

Timoti ek Pâlanj mulup annanj mtetime mulup ilitsakwep mmebun. Timotiyet mananj Zuda manjeengatanj âpme bipmanj Glik an (Nembayelen Muluwin 16:1). Pâlanj Kawawangalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj nejanj timegen Timoti nâmkinjpepe aige (Nembayelen Muluwin 14). Bamgat Pâlanj ekmak mamayelen ombempeye (Nembayelen Muluwin 16). Pâlanj Timoti peme iknjak mepmamti mulup mge keyet zemgwananj zet kapi kumsaye. Iknjak zempeme dapmelanje tunjuwinan mamti mulup mimiyelen msaye. Mulup annanj tototat zigok tatagalen zet sekam iknjak iknjak ke zemâtâtât mulup omba penanj mge.

Zet noteknanj temanj kapigoganj 1 Timoti zapat meluwanj kenanj talip:

1:1-11 Zet yanjbemti zenzeyelen zet

1:12-17 Pâlanj Kawawangalen kenj taoletnanj ekmagen wemsaye keyet zetnanj zeye

1:18-20 Yanjanj eneyet ankenjoo zet ke zemâge

2-3 Dapmelanje indikdamunj mimiyelen zemâtâtât zet

4 Eknen am zemyunjunju omba mamip eknenmak set zigoset zemusuwewet mimiyelen zet

5:1-6:2 Am manje iknjak iknjak dapmelanje kweggat tunjuwinan talip eknenmagen mulup mimiyelen zemâtâtât

6:3-19 Mama mimi junjunjanj omba weyayangalen zemâtâtât zet

6:20-21 Zet zemdelanj zenze zet

¹ Kawawanj Anjalalanj ma Zisas Kilais egat nin mawebenup. Egat mulup an nejanj mamti egalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj zempalaknanj bembeyelen nâmti nakumtetiwin.

² Timoti, nejanj gâgât meluwanj kapi kumgayap. Gejanj nâmkinjpepen nemun penanj benik. Kogogapmti Kawawanj Bipm ma Zisas Kilais ningat Amobotnanjnnanjanjen kenj taolet ma anjalanganjgogot ma kenj sewaknanj gejanjmak tatagalen nâmti dunduyap.

Pâlanj Timotiyet zet kilom zemyunjunju an ekjenjat ekseseyet zein

³ Âpme nejanj Masedonia msalen mesât mti kapigok apitilim gewan, “Gejanj Epesa tati am notnanj am zet katnanj dâsuki sakam igak igak tadiindop eknen ke zemkulumindewanik.”

⁴ Gejanj eknen bemzet dâsuki ma gulugalaknjineyet kwilin etanj omajj majj tapmip ke penanjenj keyepmti zemkuluminde. Set kebojanj keyanj Kawawanjmagen nâmkinjpepeyet setnanj ku manzuluzin. Âmandanda setnanj etanj manzuluzin. ⁵ Nejanj golanj zet yanjanj kapigok in mimiyet nâmti zeya, in gogot dopdop mbep. In gogot ke kenj kwetetepmanen-gatanj kobe ma nânânjin kilenj mamaip kemagengatanj yek ma Kilaismagen nâmkinjpepe tuwat tuwat palen mamaip kemagengatanj ku kobe. ⁶ Am notnanj eknenanj zet zeyap ke bamkumpemti selin myunjunpemt kopu zelen gwidikbien. ⁷ Eknen zii zet Mosesijan Kawawanjmagen titinanj keyelen an zikat indanda igagen kwakwagalen mamip keyanjgut eknenanj zelin tazeip ke yanjanj ku nâmti keyet windenanj mamip.

⁸ Yanggut nin nânup zii zet tenj mamâti mip beme keyanj dolaknanj mambein. ⁹ In pigok penanj nâit, zii zet sambe kewan am tenggat yek. Kelak am zii zet ku mamâlip ma am kenj katik ma Kawawanjgat ku manâme mozin ma ayomtonj ma am esesejinpij ma Emetak Tenj ku mamâlip ma am mambiwine maindome gakip ma am notnanjanj am sambe maindome gakip, ¹⁰ ma animbi set kilenj mama ma ananj ananj timambet wewe ma imbiyanj imbibak timambet wewe ma amnanj am nolin kambutiti ma am dâsukitonj ma am nolinanjgat zet dâsukiyet zemkatikbembe ma Kilaisiyelen dapmelange mama miminjanj zet katnanj penanj tazin ke ku mamâlip eknen keyelen. ¹¹ Zet katnanj penanj am zikat indandayelen ke ilak Zet Zapat Dolaknanj Penanen Kawawanjanj mamsokbein. Ke Kawawanjanj nejanj zempalaknanj bembeyelen nanje. Zet kebojanj keyanj Kawawanj pembenanjgat windenanj dolak dolaknanj keyet sesewatpepeyelen diindom zikat ndamamm.

Pâlanj Kawawanjgat pembenanjgat wisikjanj zein

¹² Neñ mulupmnanğat winde Kilais Zisas Amobotnanğnnañ manaingapm wisikñ penañ zeyap. Eğan neñ mulupman ke ñep mbap e nãğgeyepm name mulupman ke mamiyap keyepm eğan neñ ombemnenğe. Neñ keyet wisikñ zeyap. ¹³ Neñ penañ egat eweñan ku nãmkĩnpeñti egat bekananğ zewan ma amñane sisipenpenğ mimindewan ma kwelat kumpemti kwileki tapmiyap ke ku nãmtiyepm mbananğut Kawawanğan neñ anğalanğ gogot mnenğe. ¹⁴ Kogok tapmnepe ma ningalen Amobotnanğ ek neñ keñ taoletnanğ bemisikñanğmak bem mnenmti nãmkĩnpepe ma gogot mimi keyet yanğan Kilais Zisasmagen tusumnenğe. ¹⁵ Zet kapi penañ sukwep keyepmñti neñ manãyawen am sambeyanğ kapi nãnãyelen Zisas Kilaisianğ msalen toti am yom toñanğ nin timkwatndeye. Ninmagentanğ nãğat yomnnañ am sambe sebemindein. ¹⁶ Keyanğut Kawawanğan nãğat anğalanğ gogot mge ewan Kilaisianğ neñmagen mulup mge e sepsepnok keyepmñti am yomtoñ ekñenanğ ke ekti nãwep ek an sewakñanğ. Kogogapmñti notnanğanğ ñep kapi nãmti mama kanzizit Kawawanğmagen tiwep. ¹⁷ Mama katikñanğalen Amobotnanğ ku gakikiyelen ma amnanğ ñep ku gigigalen. Geñ Kawawanğ kwewetanğ mamanik. Amnanğ Geñ eksemgemti sesewatgepenğ mamti mamambep. Ke penañ sukwep mganğayalen.

¹⁸ Timoti, nãmkĩnpepen nemun benik keyepmñti neñ apitilim gesowap kapi mbanik. Eweñan geñ Kawawanğalen ananğ muluwen gesãti ekñenanğ gãğat Zet Zapat Dolakñanğ Penañ zemkawanğ bembeyelen Emetak Teñanğ nãmbiliwepme weme ombemgeye keyet zemğwatnanğ mğewien. Keyet Amobotnanğalen muluwen geñ zedanğ an kasayen dolakñanğ maãin keboñ bemi ãwanik. ¹⁹ Mti nãmkĩnpependi katikñanğ bemi tapme keñdi damuñ mmane kwetetepmanğ tabe. Am notnanğ ekñenanğ keñin damuñ mme kwetetepmanğ ku tage keyepm nãmkĩnpepenğin kwalepme delanğ zeme kilenğ mekobien. ²⁰ Ekñenmagentanğ an zut Aimenias ma Aleksandia egelanğ sepem kekok mbun. Egelanğ ñoktik dolakñanğ kapigok ku tiwungapmñti neñ eget Sadanğat betnanğ bemidema nukñanğ omba idame keyanğ idamukulem mme egelanğ Kawawanğat zet kwelat ewe ku kuwalup.

2

Sesewatmak mamayelen zet

¹ Zet ñen mobotnanğ penanğat neñ apitilimgeyap e pigok: Geñ an nãmkĩnpepenğinmak ekñen diindomane ekñenanğ am sambeyet nãmti Kawawanğat kwileki ñenğat teñ dunduwep ma dundundu temakwep mbep. Ma yanğwesiesiset ma wisikñeset bemi Kawawanğat dundum sawep. ² Msatgalen amobotnanğine ma am notnanğ mundum temanen talip ekñenanğ nin ndadamuñ mme nin sewakñanğ ma mamasi palen mamti Kawawanğ eksempeñti am sambeyanğ mama mimi dolakñanğ mamnupğat dundum sawanup. ³ Kegok mamnup keyanğ Kawawanğ Anğalanğ eğan keyet nãme dolakñanğ ma ñep bein. ⁴ Kawawanğanğ am sambe ikñanğalen zet katnanğ penañ ke nãmãtãtãgalen manãin ma Eğan am ekñen bekananğinanğatnanğ anğalanğindendeyet manãin. ⁵ Kawawanğ kwewetanğ mamain. Mti Kawawanğ ma am ningat tunğupmnanğ an kwep Zisas Kilais ek an sek tiyeyanğ mamamndain. ⁶ Kawawanğanğ am sambe ndaanğalanğalanğalen nãnge ke msokbembeyelen kananğ penañ kopme Kawawanğanğ Zisas Kilais am sambe yomenganñanğ ndatitiyelen ketalasimpeme koge. ⁷ Neñ yanğanğ keyepmñti Zisas Kilais egalen mulup an neñ mamti egalen Zet Zapat Dolakñanğ Penañ zempalakñanğ bembeyelen ma zikat indanda mamayet nãmti zemnemti am Zuda manğeen ku sokbembeyenğanğ zet penañ ñotekñanğ indandayet ma nãmkĩnpepeyepet nãmti zenewien. Zet ke dãsuki yek; neñ penañ sukwep zeyap.

⁸ Keyepmñti neñ am Kawawanğalen mulupğat keñin bembeyenğanğ ekñenğat pigok nãyap, ekñenanğ zet zapat pembenanğat ondedagen belin time mopme dundusãti nolinanğat ñenzinğinğ ma zekanñanğ mee bamkumpemti dunduwep.

⁹ Ma imbi ekñenğat keğogak pigok nãyap, ekñen sãk melakandu pembenanğ miak bewanğut ego egonanğmak yek weyanğti miak bep. Ma ñok sepem yanğanğ yanğanğ igak sek mmobotğat ku eleñgewep. Ma elemiak tosanğanğ mobotnanğ golanğ weyayanğanğ mee ku miak bep. Ma sãk melakandu tosanğanğ temañanğanğ kwititiñanğ sek mmobotğat ke ku miak bep. ¹⁰ Imbi Kawawanğ masesewatpeip ekñenğat mama mimiñin elimiak pembenanğ keboñ mti mamayet nãmti zeap.

¹¹ Imbi ekñenanğ buzak mamti damuñ ekñenmagen mulup zigok mimiyyet yanğanğ mnãmti ekñenğat kandanğinanğ mamambep. ¹² Neñ imbi notnanğ ekñenanğ zikat indanda mulup mimiyyet ma imbiyanğ anğat mobotnanğ mamayet ku nãmindeyap; ekñen buzak tati nãnã etanğ nãmbep. ¹³ Kawawanğanğ Adam kukñanğat mge bam Ewa mme sokbeye. ¹⁴ Adamanğ Kawawanğalen zemkatikbembe ke nãngeyanğut tetimae toñanğ imbimageset koti tetimideye ke sukñanğ bemi Kawawanğalen zet kuluye. Mme imbiyanğ tetimaemae toñgalen zet nãmti yom mge. ¹⁵ Keyet Kawawanğanğ nãme ñep beme imbi nãmindame

nemba ambebelinan ekjenaj nâmkijpepenimak ma gogolinmak kenjin kwetetepmanj ma weyanți mambeppenogat ekjenmagengatnaj An Anjalalaj ke sokbembeyet zenzenaj.

3

An dâpmlanġe nġenaj bembe ekġengalen zet

¹ Zet kapi penaj. An nġenaj dâpmlanġeyelen nġenaj bembe kwasâġât nâit beme eġaj mulup pembenaj penanġat nâin. ² Âpme dâpmlanġe nġenaj bembe ekġenaj myuġġuġupij mamti imbi kwewetanġmak mambe. Eġaj nġoktik dolakġaj etaj mâtî mama miminaj damuġ mbe. Am sambe eksempewep. Eġaj am mamananaj notn mimindemti mkanġan indewe. Mti an zikat indanda dolakġaj penaj mambe. ³ Eġaj tu katikġaj omba nimti keġ kilen ku mbe. Eġaj keġ kasa sakwep ku mbe. Eġaj zekanjkanġij; keġ sewakġaj palen mambe. Eġaj mânepmak bembeyet keġaj temaj ku tabe. ⁴ Eġaj imbi nembanġane nġep weyaji indikdamuġ mimindewe. Mti nembanġane indamusuwet indeme ekġenaj zetnaj gawepumti dolakġaj eksempewep.

⁵ An eġaj imbi nembanġane nġep ku maweyajindikdamuġ min beme ek Kawawanġalen dâpmlanġe ekġengat nġenajin tati nġep ku indikdamuġ mbe. ⁶ An nâmkijpepe alakġaj tususunaj eġaj dâpmlanġeyelen an nġenaj nġep ku bembeyet mneti eġaj sek mmobot omba min beme ek Sadanġat zet zemdelanġepe miminaj kegogak eġaj keyet palen mowebe. ⁷ An ke am sambe dâpmlanġe ku bembeyet ekġenaj eksempewep mneti ektakalimti Sadanġalen anġkapiplen kume Kawawanġalen kwit zapatnaj towembemagen-gat.

An damuġ dolakġaj ekġengalen mama mimiyelen zet

⁸ Dâpmlanġayelen damuġ ekġenaj kogogagak mama miminjin dolakġaj mamambep ma mamanananġat eksemenajmak mbep ma ekġenaj wain omba ninipin ma mânepġat eiyakġaleset mulup ku mbep. ⁹ Ekġenaj Kawawanġalen zet katnaj temaj zemkawanġbembeyet ke keġ zutpin atam tabep. ¹⁰ Ekġen ke kukġanġat yanjin mekme teġ mameġġut indeme damuġ mulup mbep.

¹¹ Imbi damuġ ekġenaj kogogak mama miminjin dolakġaj mamambep ma ekġenaj zekukunġinpin mamti ekġenaj nġoktik dolakġaj etaj mâbep. Ma kwitnaj kwitnaj nâmsemetej mamip.

¹² Dâpmlanġeyelen an damuġ ekġenaj imbi kwep esemteġ wabep. Kegok mti imbinembanġane nġep weyanți indikdamuġ mbep. ¹³ An damuġ ekġenaj mulup dolakġaj mbep katan kwilin mwapme windemak tati Kilais Zisas nâmkijpepenin nġep sosok zemkawanġ bewep.

Nâmkijpepeyelen zet katnaj penaj

¹⁴ Neġ koti gigigalen nâyap ya ku kolap beme meluwanġ kumġayap kapi makuwanik. ¹⁵ Keyanġut sakwep ku kobap beme meluwanġ kuyawen kapi makumti an nâmkijpepenimak zigok mamayelen ke zemâtâtindawe. Nin Kawawanġalen nemunamba manġe keyet butnaj. Manġe keyanġ Kawawanġ mama tonaj egalen dâpmlanġe temaj ke Kawawanġalen zet katnaj penaj ke bandim mti ekdamuġ mamin. ¹⁶ Zet katnaj ekġen kapiyanġ ningalen zet enzilim tazin ke alak msokbemkawanġ bein:

Eġaj an penaj sosok sokbemkawanġ beme am sambeyanġ ekbien.

Emetak Tenaj egalen yanaj sosok penaj mkawanġ bemti zeye, “Kilais ek an teġ tonaj penaj.”

Âpme ensel ekġenaj ekbien.

Manġe katanj am sambeyanġ kwit zapatnaj mepmâpme nâmpbien.

Msalengalen am sambeyanġ ek nâmkijpemâbien

ma Kawawanġaj kululuġen busatnaj keġaj tetimoge. Nin zet keyet keġ zutmak ku mnup. Nin nânuwen zet ekġen keyanġ penaj sukwep bein.

4

An zemyuġġuġu notnanġat zet

¹ Kawawanġalen Emetak Tenaj alak pigok zemâtâtî manzein, “Bam am notnanaj nâmkijpepe peme tapme ekġenaj zet we bekananġmagengatnaj gawepumti ekġengalen zet yuġġu yuġġu ke an zemyuġġuġuyelen keġinan beme am keġin omba mamyuġġuip.”

² Zemzikat indanda kebonġ ke an dâsukitonġ ekġenmagengatnaj. Ekġenaj, “Nin zikat indanda dolakġaj mamnup” manzeiwanġut ke penaj yek. Yominanġat sakambuk ku mamip ma keyanġ mme keġin ġakikijanjnok maip. ³ Am ekġen kebonġ keyanġ Kawawanġalen dâpmlanġeyanġ awembinġ bemti Kawawanġmak tâtânjin tazin ke mme

mgasik bewe zemti manzemzikat indaip. Ma Kawawanaj meu zeme sokbeye ke am nâmkijpepemaqan wisikj dundum samti zet katnan penaj ke nâmâtâtâgat zeme sokbemberaj ke ekjenaj meu ke ku niniyet manzemkulumindeip. ⁴ Kawawanaj kwitnanj kwitnanj sambe mme sokbeye ke pembenaj etaj. “Mgasik,” zemti ku peme mebegalen. Nenanj kwitnanj kwitnanj tim nsâti Kawawanaj wisikj zemti nimbe. ⁵ Enenogot kwitnanj kwitnanj sambe ke Kawawanaj zetnanaj zeme sokbeme ekme dolakjanj beme ikjanjgagat zapat nâmindeyeyet nin timnsâgât wisikj zemti dundumsawanup.

⁶ Gej zet zemâtâtât timti mâpmanik ke am nodine nâmkijpepemak ekjen diindowanik beme gej Kilais Zisasiyelen mulup an penaj bewanik. Kegok mti giti kogak nâmkijpem manik ke ginjinj mbanik ma an dapmelanjeyelen zemâtâtât mam indanik. Zet katnanj tiwananen ke ewe nânâ mulup mamambanik. ⁷ Kegok tati bem zet ke zet katnanjgagat kasanaj penanjepinj ke bankumpemti kenjgaleset keyet mulupmanj mmamoti nâmkijpepe dolakjanjmak mama ke mmambanik. ⁸ Segeset pembenaj tatatgalen titok titok mambutenup ke zawatpinj mamayelen mamnup ke njewanjut kenj butemti nâmkijpepeen kalinanj bemti mamayelen set ke ma ke mimiyelen njep penaj. E eneyet eganj penanjaj alak msalen kapi maaiknup ma bangat penanjaj kogak aikbanup. ⁹ Zet kapi penaj sukwep penaj. Ke am sambeyanj ilindinj njep nâmti nâmkijpepeyelen. ¹⁰ Nin webembenn Kawawanaj mama tonaj ma Angalalanj Anmagen tazin. Ma am egat manâkijpewen yomengatnanj matimkwatindein. Nin keyet nâmkijpemti sek sindem palen mulup katikjanj penaj mti mimiek mamnup. ¹¹ Gej zet zemâtâtât sambe zemâtâtgayap ke am zemzikat indamane nâmbep.

¹² Gej pemane an njenanj gâgât an zomolim zemti mtogengepinj. Yek, gej an imbi nâmkijpepemak sambe ekjenjgagat njenanjin ma zikat indandanjin bemti zet zenzendi ma mama mimindi ma gogot mimindi ma nâmkijpependi ma mama kwetetepmanj mamandi keyanj sosok tapme ekbep. ¹³ Gej nâgât damunj damunj kan mambaniknok ke windenanj Kawawanjgalen zet dapmelanje makumindawanik ma dindom zikat mimindawanik. ¹⁴ Kawawanjgalen an njenanj belin njokdan bemti Kawawanjgalen zet zempalakjanj bembeyet zemgewien. Mulup ke ku pemane towembe. ¹⁵ Gej kan katanj wisatpinj ke tati mulup alak zeyap ke kakanemunj mbanik. Kogok mmame mulup mimindanjgagat penanj sambeyanj sosok ekmâtâbep. ¹⁶ Gej gitanjgagat mama mimindi weyanji damunj mbanik ma am zikat indandandi kogak weyanji damunj mbanik. Kan katanj gej kwileki ke ginjinj mti mbanik. Gej kogok mbanik beme ku walebanij gej mama kanzizilen kwabanik. Mme am zedi manâiwanj kogogak ku walebep ekjenaj mamaen kwabep.

5

Am mama mimi kapigoset indatimambep

¹ Gej ailip njen tetim mesât zet njenzinjzinj ku msawanik. Gej zet sewak sewaknjaset bipdanjgagat zeweknok dunduwani. An sipkotem ekjen kogak dapmeninj katnanen indatim mambanik. ² Imbi ilip ekjenjgagat kogak ipmne zemti kenj kwetetepmanen tenjeset indati mambanik.

Dapmelanjeyanj imbi kwambet indikdamunj mbep

³ Imbi kwambet penaj nemunambanjinepinj ekjen ke eksem indewanik. ⁴ Âk imbi kwambet njen ek nemunambanjane ma injsojanjne talip beme ekjenaj kukjanjgagat mukulem ekmagen ma ilinanjgagat mambiwinemagen mbep. Mama mimi sepem kebonj keyet Kawawanaj nâme dolakjanj mambein. ⁵ Âpme imbi kwambet keyanj igak name am njenanj ekdamunj ku mamn eganj webemberanj Kawawanjgalen bemti tambu msa katanj dundunduyen mukulem mpepeyelen mayanjkwesin. ⁶ Âk imbi kwambet njenanj ikjanjgagat sekanjgagat tikjanj mamâzin elak alik mainanjgut kenaj ewenaj gakikinjaj. ⁷ Zet kapi imbi kwambet ma nemunambanjine zemâtâtindame weyanji mamme am njenanj ku zemkwelat mimindawep. ⁸ Âk njenanj ikjanjgagat sipbutnanj ma mamnotnane ku indikdamunj min beme eganj nâmkijpepenanj iyanji am nâmkijpepepinj ekjenjgalen bamen tototnanj penaj bein. ⁹ Imbi kwambet kwilin kilom timti kwambet manjgeen tususupinj. Imbi kwambet ekjen kabonj kapi indikdamunj mbep. Kwambet keyanj an kwewetanj wawatnanj ma nup kanaj 60 bein ¹⁰ ma mama miminjin notnanj kapigok ekbep. Eganj nemunambanjane weyanji indatim mamkwage. Ma am mamamamaj indameti mka indaye. Ma sekanj mtoti dapmelanje nâmkijpepeninjmak notnanjgagat mulup mge. Ma am nukjanen tapme mukulem mimindeye ma mulup notnanj pembenaj kenjanj keyet bemti mamkwatan. Imbi kebonjgagat ekbep. ¹¹ Âk imbi kwambet sipkotem eganj kwilin dapmelanjeyanj indikdamunj mimiyelen tususupinj. Mme ekjenaj aimbinj

bembeyelen tiknjañan mandame an wati Kilais bamkumpewepgapmti ¹² ekñañan ekmak kukñañgat tâtâ mbien keyepmti yommak bewep. ¹³ Ekñañan kogak kan walaletgalen yañañ mñâmmti mka ñengatnañ mka ñen mamotolip. Kegok etañ yek, ewe mme bekanan beme dekuku mimi ma nenn nâyap nâyap an damuñnok mulup zet manzeip. Ma ekñañan zet ku zenzeyelen ke manzeip. ¹⁴ Keyepmti neñ nâma imbi kwambet sipkotem ekñañan awembij bemi nempa indambeti apnembarjine ma mkañin ekdamuñ mmambep. Kogok mti weyañ mame am notnañ nâmkijpepepiñañ ningat kwelat ku kuwep. ¹⁵ Eneyet imbi kwambet notnañ ilak set pembenan bamkumpemti Sadan mâbien. ¹⁶ Keyepmti dapmelañge imbi ñenmagen imbi kwambet notnañ egat apnembarjanemak maip beme egañ indikdamuñ mbe. Âpme dapmelañgeyañ ekñañ keboñgat nukñañ pupu yek. Imbi kwambet ñen igak penañ main keboñ etañ indikdamuñ mbep.

Dapmelañgeyañ damuñjine indikdamuñ mbep

¹⁷ Âpme an damuñjine muluwin dolakñañ mamip ekñañ keyet nâmindeme mopme an ñeñañ Kawawañgalen zet zenze main ma an zikat indanda nâmti weyañ indikdamuñ mti eksemindewep. ¹⁸ Kawawañgalen Zet Itnañanen meluwañ mimiñañ kapigok tazin, “Makau apmañañ wit inenzañme katnañañ bululuñ zem totogalen mulupmañ tapmti meu nsâpme kañgalemañ bekekepiñ.” (Zii Zet 25:4)

Ma sepem kogogak mulup anañ tosañañ ñep titiyelen. ¹⁹ An ñeñañ an ñeñañgat ñeñ beluñ beluñ zet ombem zeme nânâpiñ. An zut ma tuk ekñañan zet sakam kwep zemti bandim mme nâme penañ bewe. ²⁰ An ñeñañ yom mme geñ am notnañ ekñañgat zikalinan zet msamane an notnañ ekñañan ekti kiñgabep.

²¹ Kawawañ ma Zisas Kilais ma enselñene ekñañgat zikalinan dindomti ingat zemâtâtât kapi mâti ken ke ken ke ma notn notn katnan betetnañ ku mbep zemti diindoyap.

²² In am Kawawañgalen mulup an winde indandayelen belin ñokñinan bembeyelen abak abak ku mbep. In am yañin nâmâtâtâtpiñ mneti ilin yommak bewepgat eksemti kwetetepmañ mambep.

²³ Âpme geñ sek zawat susuk mpeñ mamnikgapmti tu etañ ninipiñ; wain isikñañ kambakdi mukulem mimiyeleñ ñep nimbanik.

²⁴ Âpme am notnañgalen yomin ñep sosok eegalen ma yominanggat dopmañ mutumindandayelen sosok matazin. Yangut am notnañgalen yom bamgat zemdelañ zenze kanen sokbeme ekbanup. ²⁵ Sepem keboñgak mama mimi dolakñañ sosok ñep eegalen, ma notnañ sosok penañ ku eegalen ke tetak ku enzilim tabe.

6

Sisiliñ an nâmkijpepemak ekñañgalen zet

¹ Am nâmkijpepemak sisiliñ etañ mamip ekñañan an mobotnañjinañgat nâme pembenan beme mobotnañ talip nâmti eksemindewep. Kogok mme am ñeñañ Kawawañgat kwizet buñañañ ma Kilais nâmkijpepeyelen zetnañgat ku zeme tobe. ² Ma an mobotnañin ekñañ nâmkijpepepiñmak zemti keyet sisiliñ mulup an ekñañan ku mtotindewep. Eksemindemti ekñañgat mulup msâgât ekme nolin nâmkijpepeen tazin nâmti sek bululâñ mulup ku mbep. Sisiliñ an in an mobotnañin Kawawañañ nâmtikñañ miminden ekñañgat in muluwin windenjañbeñ mbep.

Mânep milawatgat eyak ku mbep

Zet zeap kapi zemzikat mimindamti kenjin buteme ke mâti mbep. ³ An ñeñañ nânâ sakam igagen tazikat indain ma Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen zetnañ penañ ke nâme ñep ku bein ma mama Kawawañañ nâme dolakñañ mambepin zet ke zikat indandañañ ku mâzin ⁴ an ke belak sekñañ etañ mamimozin ma an ke nânâñañ bugan ku tazin. Keñanen kwitnañ kwitnañ bekanañañ misik tazin. Egañ zet mdândândâ ma zet yañañ zem guluk gilik omba mamm. Zet mdândândâyelen keboñ keyañ penañañ kapigok mamsokbein: keñ kuku mimi, atindândâyēt setnañ kabembe ma am nolin ñeniyet manâmbekambein ma an notnañgat kwelat makun ma ⁵ an ekñañ keboñ ke zet mmot mtot mti kenjin yungume delañ zenzerñañ ma nânâñinpiñ penañ ekñañan zet penañ bamkumpewien. Mti nâme Kilaisiyelen zapalañ mânep milawat sokbemndasem zemti mamip.

⁶ An ñeñañ mamañanen Kawawañañ mama mamayelen manâñin ke mâti mezin beme keyañ mânep milawatmak mama keyañ sebempein. Ekmagen zigok tasain kelak ñep kemak. ⁷ E zigogak? Nin msalen talak kobenn ya nan mane mesât belak betn mobenbeñ mebanup. ⁸ Kegok keyepmti nin meu ma sâk melakandu tatndain beme keyañ nnañgat sepem ñep bein. ⁹ Âk am ñeñañ milawatmak omba bembeyelen manâiwañ tetimaemaen sukñañ beme Satangalen kapipilen maindon. Âpme kenjin kwilekiki bekanan ma

waleletnañmak keyet tikuññañ bemisikti keyañ indamandame walelet kaliñañ metobep. ¹⁰ E eneyet mânepgát keñ omba bembe ke yom notnañgat ñtekuñañ. Notnañ ekñen ke wemindandayelen omba nâmti nâmkijpepeñjin katikpeme kilom mekogeyañ bamgat keñ sindem ma nukñañ omba aikindaye.

Pâlanñ Timoti mama kanzizitgat yaññañ zemzikat sain

¹¹ Timoti, geñ Kawawañgalen an mamanikgapmti kwitnañ kwitnañ ke eksempti kunzun mebanik. Geñ tej mama ma Kawawañgalen mama nâmtikuñañ mnen ma nâmkijpepemak mama ma gogotmak mama ma katikuñañ bemti tatat ma sewak palen mama keyet giñgiñ mbanik. ¹² Mti nâmkijpependañgat mulupmañ windeñañ bemti mbanik. Kegok mmeti giti mama kanzizit tiwanik. Mama mimi kabonñ kapiyet Kawawaññañ gakumtetime geñ nâmkijpependi am sambeyet zikalinan zemkatik bemane nâmbien. ¹³ Kawawañ kwitnañ kwitnañ sambe mamanan maaikindain egat zikatnan ma Zisas Kilais egañ Pontias Paillet egat zikatnanen kiñgagapinñ ikuñañgat yaññañ penañ zemkatik beye. Egat zikatnan geñ kapi mimiyet zemkatik beyap. ¹⁴ Ke geñ neñ zemgeya ke gawepumti mammopmane nnañgalen Amobotnañ Zisas Kilaisiyanñ gilik zemkobe. Gawepumti tapmopmane am ñenañ geñmagen keyet yomanñ ñen aiikpiñ mbep. ¹⁵ Kawawaññañ kanañ beyeyañ tazin kan beme Kawawaññañ Zisas sosokpeme kobe. Geñ Kawawañ am sambeyañ sesewatgewep ma geñ kwep winde toñañ ma ñenañ sambeyet ñenañjin ma amobotnañ sambeyet Amobotnañ. ¹⁶ Geñ kwewetanñ gakiikipiñ busatnañ temañ keyet keñan mamanan ke am ñenañ mebegalen yek. Geñ an ñenañ ku giga ma ñep ku gigigalen. Amnañ nâmgeme mobotnañ bewe ma winde ganñaññañ ewe wemgamtì wemobe! Keyet nâmti dundunganup. Ke penañ.

Am mânep milawalin temañ ekñengalen zet

¹⁷ Msalen am mânep milawalin temañ mamaip ekñen sekñin ku mobotgalen diindomane ekñenañ webembe mânep milawalin waleletgalen keyet ku bewep. Ekñenañ Kawawañjin kwilekiki kwapem matalasimndame oloñen palen matimanup ekmagen webebeñjin bewep. ¹⁸ Mti zemindemane mama mimiñinan kwileki pembenañ ke mbep ma mama mimiñin dolakuñañ keyañ semem mopme ekñenañ kwileki ke ma ke omba indawep ma am eleñ beleñ bemti mukulem mukulem mimindewep. Mama mimi dolakuñañ ke ekñenañ mânep milawalinok timti mambep. ¹⁹ Sepem kegok mti ekñenañ Kawawaññañ kwitnañ kwitnañ tosa temañ bamgat timambep keyañ luanañ katikuñañ penañ weyañ bewep. Kogok mti keñinan ñep mama penañ penañ mammnup ke nâmtâtâbep.

²⁰ Timoti, geñ Kawawañgalen zet katnañ gaya ke yaññañ kakanemuñ ekdamuñ mti mbanik. Mti am notnañ ekñenañ kwelat zet ma zet penañpiñ ke timamti kwitnañ, “Nânâ temañ,” manzeip ke dâsuki keyepmti geñ bamkumpewanik. ²¹ Am notnañ ekñenañ zet kebonñ ke toñañ bemti nâmkijpepeyet set tageen myunñumti set belakuñaset mebien. Kawawañgalen keñ taolet inmak wemti wembe.

2 Timoti

Pâlañ Timotiyet zapat meluwañ sek zut kapi kumsasañ

Zapat meluwañ kapi Pâlañ Timoti ñen ewe kum same sek zut beye. Timotimagen zapat meluwañ ñeñañ kuyeen Pâlañ ewe mka katikñañ mebeññ tati zemgwaññ zet ke kum saye. Âpme zapat meluwañ zut kapiyet Pâlañ mka katikñañ tati nâmpeme mepme Timotiyañ ekmak tati mukulem mpenak kegok nâmti kuye. Ma dâpmeñge ekñeñañ amobotnañ Lomayetnañ ekñenmagen sisipeññeñ omba mimindasâpm keyet weyañ eksese mulup mpeñ mpeñ tapmamayelen. Ekñen dâpmeñge Epesa talip ekñengot zapat meluwañ Pâlañ Timotiyet kuin ke kegogak mme ekñengalen beme makumti zet zapat meluwañ keyet keñañ tazin ke mme ekñengalen bembeyet nâmti Timoti kumsaye.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ 2 Timoti zapat meluwañ keñañ talip:

- 1:1-4 Zet yañbemti zenzeyelen zet
- 1:5-14 Pâlañ Timotiyet yayañ zet mti zeye
- 1:15-18 Pâlañ ikñañgat totatatnañgat yañañ zeye
- 2 Bimbiñ zet notnañ Timoti ikñañgat esemteñ zeye
- 3 Kan delañ zenzeyelen zet
- 4:1-8 Pâlañ bimbiñ zet zemdelañ zemti zeye
- 4:9-22 Notn keñ mbuteteyelen zetmak zet zemdelañ zenze zet

Mukukumak zet yañbemzenzeyelen zet

¹ Kawawañañ nin mama alakñañ titiyelen zetik mimndamti nin ke ndame Kilais dolakñañ mâbâgaleñ keyet penañ, neñ Pâl Kawawañañ ikñañ zemnemti Zisas Kilais egalen mulup an neñ mamti egalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ bembeyelen nâmti nakumtetiye. ² Timoti nemun dolakñañ, gâgât zapat meluwañ kapi kumgayap. Kawawañ Bipm ma Amobotnañ Zisas Kilais egetmagatnañ keñ taolet ma anğalañ gogot ma keñ sewakñañ geñmak wemti wembe.

Timoti nâmkîñpepe omba penañ tasaye

³ Neñ Kawawañgat sesewatpemti keñ kwetetepmanen sokñeñañ mbien kegogak mamiyap. Mti neñ Kawawañ mandunduyawen gâgât otnâpeñ mti neñ wisikñ manzeyap. ⁴ Nit mebe kokot mbelinañ geñ nâgât omba suwanan. Ke otnâmti neñ ewe gikti oloneñ penañ mimiyet nâyap. ⁵ Mti nâmkîñpepe penañ tagain keyet kegogak maotnâyap. Nâmkîñpepe ke papdi Lois ma mamdi Yunis egetmagen tageyañ alak geñ ewe keyegak kwatimtusumti timanik ke nâmatâgeyap. ⁶ Keyepm neñ gâgât nâmti pigok zesowap, neñ betn ñokdanen bewanen Kawawañañ taoletnañ mgaye ke wisatpiñ mbutem mambanik. ⁷ Geñ pigok nâwanik, Kawawañañ Emetak Teñañ nin kinğagatgaleñ ku ndaye. Egañ windemak ma gogotmak ma keñ sekn ekdamuñ mti mamayet ndaye.

⁸ Geñ Amobotnaññañgat yañañ zemkawañ besâti sakambuk palen ku mbanik. Neñ ekgapmti mka katikñañ matalap keyet zet zesâti kegogak sakambuk ku mbanik. Geñ Kawawañañ winde gasâpm keyepmti neñmak kot tusumti Kawawañgaleñ Zet Zapat Dolakñañ Penañgat sisipeññeñ palen moti neñ mayapnok mamambanik. ⁹ Egañ anğalañndemti yomengatnañ ndatimti ndakumtetime amuane teñ bewen. Ke nnañgat pembenaññañgat yek. Ikñañgat pumbenañgat ma keñ taoletnañgapmti egañ keñ taoletnañ mimndemti eweñañ baen kululuñ ma msat ku sokbeme Zisas Kilaismageset ndasâgât nâme wenje. ¹⁰ Ya alak Kawawañgaleñ keñ taoletgat penañañ Zisas Kilaisiyañ koti ningat yomgat mti gakiye keyañ mkawañ bein. Egañ gakiyiyelen winde mtopemti mdelañ zemti Kawawañgaleñ Zet Zapat Dolakñañ Penañset mama kanzizit sosok msokbeye.

¹¹ Âpme Kawawañañ neñ Kilaisiyelen mulup anañ mamti Kawawañgaleñ Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ bemti zemkawañ bemindandayelen ma zemzikat indandayelen ombemneñge. ¹² Kegogapmti neñ yañañ keyelen kene sek sindem matiyañ yañgut neñ sakambuk ku miyap. Enenogat neñ nâyap neñ Kilais nâmkîñpewañ ma neñ nâmkatikñañ beyap egañ nâgât maman ma mulupm ke betnanen bewan ke egañ ekdamuñ mmetnepeme zemdelañ zenze kan bewe. ¹³ Zet katnañ penañ kapi geñ neñmagengatnañ nâmtiwanan keyegak mâti mmobanik. Mti Zisas Kilais nâmkîñpemti mama ma am gogot mimi ke nin Zisas Kilaismagen tusumti manup ningalen zapat. ¹⁴ Kawawañgaleñ zet katnañ penañ ke damuñ mimiyet zemgeye ke damuñ mmame tagawe. Emetak Teñ ek keñañ mamain egañ mukulem mgewe ke mbanik.

¹⁵ Am sambe nâmkîñpepemak Esia msalengatnañ ekñeñañ neñ bamkumnewien. Ma an zut Pigelusmak Elmogenes ekñengot keñangatnañ egelañ kegogak nâgât nâmtikñañ

kumnewun keyet zapatn ilak nânik. ¹⁶ Neŋ Amobotnaŋaŋ Onesipolas imbi nem-baŋane ekŋengat keŋaŋ beme dolakŋaŋ mimindandayet mandunduyap. Egaŋ neŋ mka katikŋaŋ matalap keyet sakambuk mimipiŋ keŋaŋ mme oloŋen mambein. ¹⁷ Egaŋ Loma kapi mka temanengatnan koti nâgât mulup temaŋ mti sakwep natimat metneti bam naige. ¹⁸ Keyepmti neŋ Amobotnaŋaŋ zemdelan zenze kanen kobe keyet egat kemberŋ otnâmpepeyet nâmti mandunduyap. Egaŋ Epesa mka temanen mulup omba penaŋ mimndeye ke giti ilak eknâmbanan.

2

Bemzenze zet kapi Kilaisiyelen kasa kuku anak mamayelen bemzein

¹ Âpme nemun Timoti, Zisas Kilaisiyaŋ keŋ taolet mgaye winde kemagen timane kwaopme mambanik. ² Am sambe ekŋengat zikalinan zet zema geŋ nâwanan. Zet ke an notnaŋ Amobotnaŋgaleŋ mama mimi mâti katikŋaŋ bemti tati mamip. Ekŋen keboŋ indamane ekŋenaŋ ŋep am notnaŋ kegoŋak zemzikat indam mbep.

³ Kasa kuku an dolakŋaŋ nukŋaŋ pumti mulup mamipnok geŋ Kilais Zisasiyelen kasa kuku an dolakŋaŋ mamti mulup nukŋaŋ ke pumane delaŋ zewe. ⁴ An ŋenaŋ kasa kuku an mamain egaŋ mulup sambe notnaŋ ke temakwep ku maatam tazin. Egaŋ kasa kuku an ŋenaŋaŋ egaŋ nâmpeme dolakŋaŋ bembeyet nâmti kasa kuku mulup dolakŋaŋ penaŋ mamin.

⁵ An ŋenaŋ silimaimai msât mbe beme egaŋ zemâtâtât zet zenzeŋaŋ ke ku gawepuwe beme egaŋ penaŋaŋ ku tiwe. ⁶ An ŋenaŋ meu mulup sek sindem timti mam mbe egaŋ mulup keyet keŋanen kwitnaŋ kwitnaŋ masokbein ke ŋenaŋ egaŋ yaŋbemti matim nin. ⁷ Zet diŋgoyap kapi giti opemti nâmbanik Amobotnaŋaŋ nânândi mkawaŋ bemgeme geŋ zet kapi nâmâtâbanik.

⁸ Zisas Kilais ek Dewitgat sokŋaŋaŋ gakiŋengatnan gilik zemwage keyet otnâmbek. Sakam keboŋ Kawawaŋgaleŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanen tazin ke neŋ manzemkawaŋ beyap. ⁹ Kawawaŋgaleŋ Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋapmti sindem temaŋ penaŋ matiyap. Mti an bekanan mimi an kegoŋ senaŋ bem zamneme mka katikŋaŋ kapi matalap. Yaŋgut Kawawaŋgaleŋ zet senaŋ zampeme ku matazin. ¹⁰ Neŋ nukŋaŋ sepeŋ igak igak sambe ke Kawawaŋaŋ amŋane indamakum indeye ekŋen keyepmti matiyap. Ekŋenaŋ Kilais Zisas yomengatnaŋ gilik zemindatitiŋaŋ ma ekmagen mama kanziŋ tazin busatnaŋaŋmak ke ekŋenaŋ Kawawaŋ iŋŋaŋmak tatagaleŋ ke titiyet nâmti mamiyap. ¹¹ Zet kapi penaŋ ke nâmkijpeŋe. Nin ekmak tusuwenn zenup beme nin ekmak gakiwenn bein. Kegoŋ mti ekmak tusumti mamambanup. ¹² Giŋgiŋ mmambanup beme ekmak amobotnaŋ kegoŋak tabanup ma nin ek iyaŋ pewanup beme egaŋ kegoŋak iyaŋ ndewe. ¹³ Ningaleŋ zemkatik bembennaŋ bakŋaŋ bewe beme egaŋ zemkatik bembeyaŋ katikŋaŋ matazin. Egaŋ zet zut ku manzein.

Kawawaŋgaleŋ mulup penaŋ mamip ekŋengat kwilin iŋŋaŋgat zikatnan tazin

¹⁴ Geŋ amdine zet sakwalamti Kawawaŋgat zikatnan golaŋin ti. Ekŋenaŋ zet etaŋ keyet mdândândâ ku mit. Zet mdândândâ keboŋ ke yaŋpeŋiŋ ma am zet keyaŋ maindawalezin. ¹⁵ Kawawaŋ gâgât mulup anaŋ dolakŋaŋ nâmgengeyet nâmti mulup windenŋaŋbeŋ mti keyet sakambuk ku mbanik. Ma geŋ zet penaŋ esemteŋ mzikat indawanik. ¹⁶ Ma geŋ msat palengalen nânâ belakŋaŋ ma zet Kawawaŋ bamkumpepeyelen keboŋgat ku mzikat indawanik. Zet keboŋ keyaŋ amgat keŋin mme teenŋaŋ bemepme Kawawaŋ ku nâmkijpewep. ¹⁷ Zet zikat indandaŋin yuŋguŋguŋaŋmak ke lingit temaŋ keboŋ bemti ma palakŋaŋ bemezin. Am ekŋen keboŋ ekŋenmagengatnaŋ an zut ŋen kwilit Imeniusmak Piletus egelaŋ zet keboŋgat ma zemzikat indamelip. ¹⁸ An eget keyaŋ zet penaŋ ke katikpemtiti am ekŋengat zet kilom pigok manzelup, “Nin ilak gakiŋengatnan wabenn ya bam gakimti ewe ku wabanup.” Zet keboŋaŋ meti am notnaŋ ekŋengaleŋ nâmkijpepeŋin mme mayuŋguin. ¹⁹ Kawawaŋaŋ tepum kaliŋaŋ peme towege ke katikŋaŋ bemti tazin. Tepum keyet palen melowanŋ kapigok kumpepeŋaŋ tazin, “Amobotnaŋaŋ amŋane iŋŋaŋgat zapat mamaip ekŋen nâmindein.” Ma zet ŋen ewe kapigok kumpepeŋaŋ tazin, “Amobotnaŋgaleŋ kwizapatnaŋ manzemkawaŋ bemmâlip ekŋenaŋ myuŋguŋgu bamkumpeme delaŋ zewe.”

²⁰ Âpme mka temaŋ ŋengat bati notnaŋ golaŋ ma silwayaŋ weyayaŋaŋ ma notnaŋ tewaŋ ma ampambelaŋ weyayaŋaŋ. Ekŋenmagengatnaŋ notnaŋ mulup dolakŋaŋ sakam ŋen ŋen mimiyelen ma notnaŋ tambu msasa kataŋ mulupmaŋ sasayelen. ²¹ Keyepmti Timoti, geŋ mama mimindi mgasik sambe katikpemeŋ delaŋ zeme kwetetepmaŋ penaŋ bemti tabanik beme geŋ batikondo mulup dolakŋaŋgaleŋ keboŋ bewanik. Mti

kwetetepmaj penaj bemti ñep Amobotnanañ mukulem mgemti mulup dolakñañ sakam ñen ñen mimiyeleñ weyañ tabanik. ²² An imbi nembip mamaiwañ bekanangat keñin temañ keeset mambemaip. Geñ mama mimi keboñ kemagen kunzuñbanik. Kogok mti geñ naman mama mimi kwetetepmaj ke màti nâmkijpepemak mambanik ma am nodangat keñdi beme ma keñ sewakñañ mama ma am mama mimiñin kwetetepmaj mamip ekjenmak tusumti Amobotnañ masesewatsamti mambep. ²³ Mti geñ am zet katnangat manzemkwelat mamip ekjenmagen ku matamambanik. Nânik zet keboñ keyet penanañ mamdândâip. ²⁴ Âpme Amobotnangalen mulup anañ zet mdândâ ku mbe. Egan am sambe notn notn mimindemti an zikat indanda dolakñañ mamti am ek peñ peñ mampep ekjenmak keñ sewakñañ palen mambe. ²⁵ Am zetnañ kulumti mobotnañ mamsaip ekjenmagen musuwewet mulup sewak sewak palen mbe. Âpme Kawawañañ ekjen kan indawe mene beme nâmyungugunin zemsalañ beme Kawawañañ mme yominangatnañ keñin gilik zeme Kawawañgalen zet katnañ penaj ke nâmkijpewep. ²⁶ Sadañgalen ankapipilañ indomtapme egalen zetnañ gawepumti mambien. Yañ keñin teñ peñ ke nâmâtâti katikpenti kunzuñ mebeñ. Keyet nâmti dundunup.

3

Kululuñ msat kanen delañ zesât tapmme mama mimi mgasik omba penaj sokbwe

¹ Geñ kapigok nâmbak kan delañ zenzeyelen kan bududuk tabeme mama mimi nukñañ omba penaj msat suluñti tabe. ² Am ekjen kemagen set kapigok sokbwe: Ekjenañ ilinañgat etañ yayañ mbep, mânepgat keñin temañ tabe. Ilinañgat kwizet bujanim mwatonzewep ma ilinañgat sekiñin mmobep. Ma Kawawañgat kwelatnañ kuwep ma ekjenañ mambiwiñeyelen zet kuluwep. Ekjenañ kwileki ñeniyet wisikñ ku zewep ekjenañ mama mimi teñ keyet wisat penaj mbep. ³ Ekjenañ gogot palen ku mamip keyepm am notnangat nukñañinmak indamukulem mimiyeleñ nâmtikñañ ku mbep. Ma am ekjenañ nolinañgalen yomin ku katikpewep. Am ekjenañ nolinañgat kwelat zet makuip. Sekñañgalen tikñañ etañ manñgawepup. Ekjenañ zet mdândândâ mbep ma ekjenañ kasa ñenzinziñ mbep ma ekjenañ am kilen indomwalet mbep ma mama mimi dolakñañ keyet ekjenañ ñenzinziñ mbep. ⁴ Ma ekjenañ noline zemindowep ma ekjenañ sakwep ilinañgalen ñoktik kilen mamâlip ma ekjen Kawawañgat tikñañ ku manâip ilinañgalen sekiñinangatañ etañ oloñen mamip ⁵ ma ekjenañ, “Nin an nâmkijpepemak,” zeip keyañgut keñinañ Kawawañgalen winde ku tatindain. An ekjen kemak sebemti mamapiñ. ⁶ Am ekjen zeyap ekjenañ imbi nâmkijpepenin katikñañpiñ ekjenngalen mkaen moti tetimaemaeset ekjenañ ekjenngalen zet mabâgalen zet kelakñañ mimindemti ekjenngalen ñoktik mandamuñ mip. Âpme imbi ekjen keyañ ilinañgat yominangatañ ekme nukñañ beye. Ekjenañ sekiñinngalen tikñañ mabien ⁷ ma ekjenañ an ke ma keyañ kot diindome zelin nâmti nânâmak tabenup zewienangut Kawawañgat yañaj penaj ku nâmâtâbime penaj. ⁸ Eweñan Zanismak Zambilis egelañ Mosesiyet ñenzinziñ mti zetnañ mtopewun. Sepem kegogak am ekjen kapiyañ zet penaj mtopewien ma keñin kilom penaj beme Kawawañañ nâmkijpepenin mimindikme yek beme bamkumindeye. ⁹ Yañgut ekjenngalen zemzikat indanda dâsuki ke temañ penaj ku bewe. Nâmyunguguninañgat yañaj sokbeme am sambeyañ yañajin maekmâtâlip. Eweñan an zut Zanismak Zambilis egatmagen sokbeme ekbien keboñ.

Kawawañgalen zet mkatikñañ bemtatagalen

¹⁰ Kogogapm geñ zet katnañ penaj zemzikat gawan keyet ma mama mimin ekbanan ma mulupmnañgat yañaj ma nâmkijpepenañgat yañaj ma sewakñañ mamann ma gogot miminn ma nukñañen katikñañ bem tatatn ekmâbanan. ¹¹ Ma am ekjenañ sisipenpeñ mname sek sindem palen mamkwaban. Neñ Antiok, Aikoniam ma Listala mka temanen am ekjenañ sisipenpeñ mname sek sindem omba penaj timkwaban ke geñ nânik. Yañgut ku nome gakiwan Amobotnanañ angalañ neme ewe mayap. ¹² Âpme am nâmkijpepe dolakñañmak mama ke mäsât mti Kilais Zisasmagen tusuwep ekjenmagen sisipenpeñ sokbemindawe. ¹³ An bekanaj penaj ma an dâsukitoñ ekjenngat mama mimiñin bekanangatnañ bamset bekanaj penaj mambein. Ekjenañ matetim indeme Sadañ ekjen kegogak matetimindein. ¹⁴ Yañgut geñ zet zemzikat gamme nâmtimti keyet nâmkijpenti mamanik ke mkatikñañ bemti tabanik. Ma geñ nânik gâlen zemzikat gangandine ekjen an zikat indanda dolakñañ. ¹⁵ Geñ otnâsenik geñ anemba isikñañ tapmane ekjenañ Kawawañgalen zet teñ ke zemzikat gamme nânâ keyet tiwanan. Ma zet keyañ am set ñep zikat indame Zisais Kilais nâmkijpenti egalen angalañ gogolen mamaye-len. ¹⁶ Kawawañgalen zet meluwañen tapmezinen ke Kawawañañ ikañ zeme aneñeyañ meluwañ mbien. Ma ke dolakñañ am zemzikat indandayelen zet penaj. Ma amgalen

mama mimi bekanaj manzem musuwetindein. Ma myuŋguŋuŋin weyaŋgalen ma keyaŋ am zemzikat indame Kawawaŋgalen set kwetetepmaŋ ke mabâgalen. ¹⁷ Keyepmti an ŋenaŋ Kawawaŋgalen mulup mme nânâ dolakŋaŋ timti mulup dolakŋaŋ sakam ŋen ŋen ŋep mbe.

4

Zet zapat penaŋ zemyuŋgumti zemzikat indandayelen golaŋ zet

¹ Zisas Kilais ek koti am gakikiŋaŋ ma alik zemdelan zemindemti Amobotnaŋ tati am sambe indikdamuŋ msâpm keyepmti neŋ Kawawaŋ ma Zisas Kilais egegat zikalidan Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ zenzeyelen zemgwatnaŋ mgeye. ² Kogok ke kan katan kananen ma belakŋanen kogogak mbanik. Mti geŋ sewak sewak paletet mama miminjin bekanaj zikat indamti musuwet indemti anŋerjoo mimindewanik. ³ Nânik, amnaŋ Kawawaŋgalen zet zapat katnaŋ penaŋ bamkumpemti ilinaŋgalen ŋoktik mâti an zikat indanda sambe ammanen meti zapat alakŋaŋ ilin amnaŋ tikwaŋ igagen nânâyelen ke diindondoyelen kan belaknik danjosâpm. ⁴ Mti ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet penaŋ ke peme tapme bemzet yaŋaŋ yaŋaŋ keeset wetekuwep. ⁵ Yaŋgut kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ sokbewe geŋ katikŋaŋ bemti ewe giŋ giŋ palen mbanik ma sek sindem sambe titiyelen weyaŋ tabanik. Mti am Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ mene mene diindowanik. Geŋ am indamukulem mimiyelen mulup gaŋgaŋaŋ ke weyaŋ ekdamuŋ mti Kawawaŋgat mulup mbanik.

⁶ Neŋ gakikiyelen kan ilak sokŋan penaŋ kozin ma msalen mamann kapi katikpemt mebegalen kan sokŋan bein. Nâlen mama ma gakikin keyaŋ Kawawaŋgat sesewatsasayelen sâpe sâpe keboŋ besâpm. ⁷ Neŋ Kawawaŋgalen muluwen mamban ke sakam kasa kuku windenjaŋ beŋ keboŋ mambene delan zenzenjaŋ patan zewan ma nâmkijpepen ke atamkatikpewan. ⁸ Keyepmti pilak teŋ mamayelen dopmaŋ Amobotnaŋ An kwetetepmaŋ zemdelan zenze egaŋ nâgât zapat kululuŋen zilem kwilik weyaŋ bembenaŋ tazin ke zemdelan zenze kanen nawe. Wa ke neŋ kwep yek, am sambe ekŋen ek nâmtikŋaŋ mpemti egalen kokotnaŋgat damuŋ mamaip nsakwep ndawe.

Anŋerjoo delan zenzenjaŋ

⁹ Geŋ set ke ma ke aikti neŋmagen sakwep kokogalen otnâwanik. ¹⁰ Dimas ek msalen mama mimi keyet nâme tikŋaŋ beme neŋ nemti Tesalonaika mka temanen kunzuŋ mege. Ma Kelesen egaŋ Galesia msalen mepme Taitas egaŋ Delmesia msalen mege. ¹¹ Mebâpme pi Lukmak ndak etan talupgapmti geŋ kosâti Makmak aikti kobanik. Enenog egaŋ napmukulem mme mulup ŋep penaŋ mbalup. ¹² Âpme neŋ Tikikas ilak zempema Epesa mka teman ke mege. ¹³ Geŋ kosât mbanigen neŋ Toloas mka temanen tâgâ melakandumak meluwan Kalapas egalen mkaen bempewan ke timti kobanik. Papia muŋguŋ muŋguŋ mpepeŋaŋ ma papia songom sekŋaŋaŋ miminjan ke pe ke mkokolak.

¹⁴ Aleksandia an aenaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ weyeyaŋ an keyaŋ neŋ mka teman ke tapme omba penaŋ yuŋgumnaŋge keyepmti bam maneti Amobotnaŋaŋ keyet dopmaŋ mutumsawe. ¹⁵ Zetn zewan katan egaŋ zentalalat zet omba penaŋ mti windenn mtot peye. Geŋ egat eksemti mamabanik.

¹⁶ Zet mulup ŋenaŋ penaŋ yaŋbemti mban kan keyet an ŋenaŋ zetgat ku napmukulem mneŋge. Nem mekopme nenak taban. Neŋ Kawawaŋaŋ ekjengalen yom ke katikpepeyet dundum sawan. ¹⁷ Yaŋgut Amobotnaŋ ikŋaŋ neŋmak tati winde name neŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋaŋ ŋep zemkawaŋ bema delan zeme am Zuda maŋgeen ku sokbembenaŋ sambe ekŋenaŋ ŋep nânâyelen. Kogok mnemti kasa ekŋenaŋ nome gakiwakmagengat zemti Kawawaŋaŋ ikŋaŋ mukulem mneŋge. ¹⁸ Mti Amobotnaŋaŋ ewe bekanaj yaŋaŋ yaŋaŋgatnaŋ aŋgalaŋ nemti kakanemuŋ natetim moti kululuŋen gwaen ikŋaŋ Amobotnaŋ tapme neŋ kandaŋaŋ mambap. Mamti am nâmkijpepemak sambe nin kwesiŋ kwesiŋ sesewatpemt mamambanup. Ke penaŋ.

¹⁹ Neŋ Pilisila ma apmaŋ Akwila ma Onesipolas egat imbi nembraŋane indamukuyapgat met zemane nâmbep. ²⁰ Îlastas neŋmak tageyaŋgut alak ek Kolin mka temanen mege. Âpme Tolopimas egulak zawat mme keyepmti Militas mka temanen ke katikpema tapme neŋ koban. ²¹ Geŋ mawalam kanaŋ ewe bembepin tapme set ke ma ke aikti kokogalen mulup mbanik. Âpme Yubulus ma Pudens ma Linus ma Kolodia ma am notnne nâmkijpepemak ekŋenaŋ gâgât kogogak gamukuip. ²² Amobotnaŋaŋ winde gawe ma egalen keŋ taolelan geŋmak weweyet nâmti dunduyap.

Taitas

Pâlañ Taitasiyet zapat meluwañ kapi kumti beme mege

Pâlañ zapat meluwañ kapi Taitasiyet kum saye. Timotiyet kuye sekam keboñak. An kwegat kuye yañgut am sambeyañ zet keyet keñañ tazin ke makumti winde ñep titiyelen.

Taitas ek Zuda an yek. Ek am Zuda manjeen ku sokbemberañ ekñengalen manjeengatnañ. Ek nâmkijpepeyeen Pâlañ mme kwageyepmti egañ Pâl mâti mulup ilitsekwep mamilup. Egañ Pâl mukulem mme Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ timti am Zuda manjeen ku sokbemberañ ekñenmagen timti mekokotnañ. Egañ Pâlmak oloñkati Zelusalem am kukñañgatnañ nâmkijpepeñinmak ekñengalen an damuwañ ondeksâgât mbien ke ilitsekwep towebun. Pâlañ Taitas ombempeme ikñañgat mundumañ msat notnañ mekoge. Pâlañ ombempeme Kilit msat nambu tunggupmanen tage am nâmkijpepeñinmak ekñen indikdamuñ mimiyelen peme mepmamtan. Kilit msat ke nambu tunggupmanen matazin kegogapmti wariga ñenañ nambu nembeti nembet mebi zem mme nambu mamañ temañ kun beme ekñen met Kilit ke enzilimtapme tâgâyañ bemtopme mametemien. Yañ Pâlañ Taitas am manje kemagen peme met manje.

Pâlañ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zapat meluwañ kapiyet kuyeen yañañ kapigogat: Taitasiyañ mulup ke winderañberñ mimiyelen ma nukñañ mulup keyet keñañ sokbeme katikñañ bemtati kume totogalen. Pâlañ egat zemgwatnañ zet notnañ nâmkijpepeñañgalen ma mama miminñañgalen zeye. Am eksese mulup notnañ mti mamayelen zet notnañ zeye.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Taitas zapat meluwañ keñañ talip:

1:1-4 Zet yañbemti zenzeyelen zet

1:5-9 An damuñ ekñengalen zet

1:10-16 Am zet zemyunju yunju mamip ekñengat ekseseyelen zet

2 Am manje ikñañ ikñañ dapmelañge tungguwinañ matalip ekñengalen zet

3:1-8 Am nâmkijpepeñinmak ekñengat zet apapalak zet

3:9-11 Mama mimi bekanañ mme zemkulumane zedi kulume indemane bekanen keyagak tsumambep

3:12-15 Zet zedelañpepeyelen zet

Mukukumak zet yañbam zenzeyelen zet

¹ Neñ Pâl. Neñ Kawawañgalen mulup an ma Zisas Kilaisiyelen buñam zapat zemkawañ bembeyet nakumtetiye. Neñ Kawawañañ am ikñañgat zapat indaombemindeye ekñen kemagen Kawawañgalen zet penañ keyet yañañ nâmkijpepeñin katikñañ bembeyet zemâtâtindawan. Kegok mimindawenn keyañ Kawawañgalen zet katnañ ke nâmâtâpme keeset mama mimi pembenañ gawepumti mbep. Kawawañañ mulup zet ke nañge. ² Neñ mulup kegok mti am nâmkijpepeñinmak indamukulem mma ekñañ olojen palen mamti mama kanzizit ke tiwep. Kawawañañ mama kanzizit zetik mimndaye keyet webemti damuñ manup. Eweñañ penañ kwitnañ kwitnañ ku sokbeme Kawawañañ mama kanzizit mama zetik mimndaye. Wa Kawawañ ek ke an zet dâsukiton yek. Zet penañ penañ etañ manzein. ³ Kawawañañ Zisas sokbembeyelen zeye kan ke sokbeme zet zapatnañ zemkawañ bembeyelen neñ ombemnemti Kawawañ Anjalalaññañ neme buñam zapatnañ ke zemkawañ bembelan.

⁴ Âpme Taitas neñ gâgât zapat meluwañ kapi kumgayap. Geñmak nit Kawawañ kwep manâmkijpelup keyañ mme geñ nâgât nemun penañnok bemane mamalup. Neñ Kawawañ Bipm ma Kilais Zisas Anjalalaññañ keñ sewakñañ ma keñ taolet mgame mamayet mandundayap.

Dapmelañge ñenañ bemberine ekñengalen zet

⁵⁻⁶ Nit nsakwep Kilit msalen tatneti gemkoban e yañañ kapigok. Geñ ke tati neñ mulup mmeti butnañ pewan ke mzikat gama met mka katan meti an damuñ dolakñañ myunjugunjinpinj, imbinjin kwewetan ma nemunambañane ekñañ Zisas nâmkijpepmti mama miminjin kwetetepman mamip ma mam biwine ekñengalen zet kuma kuluip. An keboñ indikti indaombem indemane dapmelañgeyelen ñenañ bemberin mamayet nâmti gemkoban. ⁷ Âpme an ñenañ bembe aikbanan keyañ Kawawañgalen mulup mamin beme egañ myunjugupinj mambe. Mti egañ am ekñengat zikalinañ sek mmobot zet zemti am ñenzinjin ku mindawe ma tu katikñañ omba ku nimbe ma kasa ku kuwe ma mânep milawatgat keñañ temañ ku bewe. ⁸ Mti egañ keñañ sekñañ weyañdamuñ mti nâmkijpepe katikñañañ tapme ikñañ sekñañ ñep ekdamuñ mbe. Mama mimi esemten mti Kawawañgat zikatnañ kwatetepman mambe. Mti am notnañ nukñanen kwitnañ

kwitnangat olat zeme indamukulem mimindewe ma mka weweyet timapme aikindawe. Ma mama mimi dolakñan sambe ke timangalañme egat zapat etañ bemåbe. ⁹ Egañ Zisasiyelen Zet Zapat Dolakñan Penañ zemzikat sawien ke keñan penañ nãmkinpemtí atam tabeyepmtí egañ am notnañ keñin walati zet zapat pembenañ ke teñ zemzikat indame nåwep. Ma zet zapat penañ ke peñpeñ mampeip ekñen papalimti zeme ekñenañ yungungunñin ke ekmåtåbep.

Kilit msalen am dåsukitoñ sambe penañ mambien

¹⁰ Kilit msat kapiyet keñanen an sek mmobot zet manzeip sambe penañ mamip. Ekñenañ Kilaisiyelen zet zapat dolakñangāt kasa makuip. Zuda am kegogak zet dåsuki dåsuki zemti am Kilaisiyelen manje tetimaemae omba mamiindaip. Ma notnañ ninmak tusumti mamaip ekñenañ kegogak am sekñin butnañ antitiyelen zet tim maiwañ am keñin omba penañ mamuyungum indeip. ¹¹ An ekñen keyañ månep milawatgapmti mama mimi mgasik ke ekñenañ zemzikat indamti mam biwine ma nembañine ilinsakwep ñoktikñin mme yungume indatimti ilinañgalen mangeen matusumindeip. Keyepmti geñmak mulup an ñenmak in am ekñen keboñ ke zemkulumindeme zet ewe ku zewep. ¹² Kilit msat keyetnañ golañ zenze an ñenañ zet pigok zeye,

“Kilit ekñen am ka dåsukitoñ penañ ekñen ke bonzup nembon mgasik penañ ekñen an nimbi nimbi toñañ penañ ma wisalin omba penañ mataindañ.” ¹³ Golañ zenze an zeye kapi neñ nåma penañ bein keyepmti Taitas, geñ dapmelañge ekñengāt arñkeño zet bewalak kwisak mimindamti indamukulem mmane nãmkinpepenañ pembenañ bewe ¹⁴ ma Zuda am ekñengalen wekawat zet notnañ dåsuki manzeip ke ma Zet Zapat Dolakñan Penañ bankumpemti keñinañgalak zii zet notnañ mambeip ke bankume delañ zeme ewe ku mãpmebep. ¹⁵ Åpme an ñenañ Zisas Kilaisiyet nãmkinpewe beme mama miminñan pembenañ mãbe. Mme bekanañan ekmagen kobe beme keyañ ku mtopewe. Keyañgut an ñenañ Zisas Kilais ku nãmkinpemtí egañ zet dåsuki mãti kwitnañ kwitnañ mgasik mbe beme ekñen ke yom etañ beme nånånñañan mgasik penañ bewe. Egañ ñep bekanañ ma pembenañ ke mimiyelen ku nån. Egañ bekanañ mip beme nãmtemtem ku mamin ¹⁶ Ekñen dembusekñinañ etañ, “Kawawañgat yañañ nin nånup,” zemtiñgut naman mama miminñin Kawawañgalen zelañ zein keyet katañ mimipiñ mamip. An ekñenañ ekñen keyet mgasik penañ manåmindeip. Ma ekñenañ Kawawañgalen zet ku manñgawepup. Ma am mama miminñin keboñ keyañ kwileki dolakñan ñen ku mamip.

2

Am nãmkinpepemak ekñengalen zet zemåtåtåt

¹ Åpme geñ naman am nãmkinpepenñmak ekñengāt mama miminñin teñ bembeyelen zapatnañ diindomti indamukulem mmane ekñenañ Kawawañgalen zet katnañ keyet katañ gawepumti mbep. ² Mti an penañdine ekñen weyañ diindomane ekñenañ tu katikñanñ nimiti keñ kilom ku mbep. Mti am notnañ ekñengāt zewep, “An ke dolakñan penañ main.” Ma mamanñin weyañ damuñ mti nãmkinpepenñin katikñanñ bemti nolineyet gogot mamip ma nukñañ sokbeme gweñ gweñ kumti matalip. ³ Åpme geñ imbi penañdine kogogak diindomane zet dåsuki mezem kozem ku mbep ma tu katikñangāt kandañan ku mbep. Mama miminñin kwetetepmañ ke mti ekñenañ mama dolakñangalen an zikat indanda mti mambep. ⁴ Kogok mamti ekñenañ imbi sipkotem ekñen zet kegogak weyañ zemåtåtindamane nãmti keyet katañ apnembañineyet gogot mimindawep. ⁵ Mti ekñenañ nãmambe nãmambe mamti awimak etañ mama kwetetepmañ mamti mamanñin weyañti damuñ mti awine eksemindewep. Kok mamambep beme an ñenañ Kawawañgalen Zet Zapatgat kwelat ku kuwep.

⁶ Sepem kegogak an sipkotem ekñen melañ beler bemindemane mamanñin weyañ ekdamuñ mbep. ⁷ Mti geñ giti zedi zemti keyet katañ mãti mama mimi dolakñan sambe keyet keñañ bemti mmane am ekñenañ geñ eksem giknåmti keyet katañ mbep. Geñ Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ keñdanen kwep penañ mkatikñanñ bemtati am zet penañak diindowanik. Kawawañgalen mulupmañ pep palen ku mbanik. Nãmambe nãmambe mulupmañ mme penañak bewe. ⁸ Mti geñ zet weyañ nãmåtåtati teñ etañ diindomane an ñenañ gågåt zedi ñep kum topewe. An ñenañ gitañgat yañdi giksåt koti gikmåtati yañdi ekme geñ yomdipiñ an dolakñan penañ beme iknangāt sakambuk aikme zetnañ kilenñ zemti mebe.

⁹ Åpme am notnañ sisiliñ am manñgandine diindomane an damuñine ekñengalen zet gawepumti keñin mdolakñanñ bembeyet mulupmañ mbep. Mti zelen kulumti zet dopmañ ñen ku gilik zemti indawep. ¹⁰ Ma ekñenañ kwitnañ kwitnañin kambu titipiñ ekdamuñ dolakñanñ mimindamti kan katañ muluwin dolakñanñ mme amobotnañine ekñenañ ke

nâmtalatindewep. Sisilih an imbi kekok mamambep beme am notnañ ekñen keyet indikmâtâpme dolakñañ penañ beme nâme Kawawañgalen zapatnañ penañ sukwep otnâwep. Kawawañ Anjalalan An kekok nâwep.

Nin mama dolakñañ mtati Zisasiyañ kobeyet damuñ mbanup

¹¹ Msat sambe am mamanup katañ Kawawañañ keñ taoletnañgapmti am sambe yomengatnañ gilik zemti ndatitiyet Zisas sosokpeme kot sokbemkawañ beye. Keyepmti geñ am mañgendine zapatn mgawan ke ewe kogogak zemkawañ bemindemane ¹² Kawawañañ mama mimi mgasik sambe keyet wisat mamambep ma msat palen kwitnañ kwitnañ notnañgat eyak kumbep ma mamanan weyañ damuñ mbep me mama mimi kwetetepmañ mbep ma Kawawañañ mama nâmtikñañ min kemak mama mimi sambe ke mimiyyet zemzikat indawanik. ¹³ Kwitnañ kwitnañ Kawawañañ nâmtikñañ mam keyet katañ mti kan temañ sokbesâpme keyet webemti egat damuñ matapmambanup. Nin Kawawañ windenañ igagen keyet Nemuñañ Zisas Kilais an yomengatnañ gilik zemndatiye egañ sarña soñgañañmak kobe. ¹⁴ Egañ ikñañgat sekñañ ke an kasa ekñen ketalasim indame kumsagat mpeme gakiyeyañ gakiyengatnañ wati am nin yomengatnañ gilik zemndatimkwati mme animbi kwetetepmañ ikñañgat zapat bewenn keyepmti nin egañ ningapmti gakiye keyepmti nin egat kwitnañ kwitnañ dolakñañ etañ zempeye ke mti webe webe palen mamambanup.

¹⁵ Zet delañ zenzenañ kapi geñ mama mimi dolakñañ sambe ke windenañ penañ bemti zikat indawanik. Geñ diindomane ekñañ zedi ke gawepumti mbep. Ku mbep beme indikti zet mimindamane gâlen zedi gawepuwep. Mti geñ an ñenañ mulupdi ekme ñep ku beme mulupdañgat zematlatgeweyet weyañ eksemti mulupdi kakanemuñ mbanik.

3

Emetak Teñmagen mama mimi dolak dolakñañ sambe tiwen

¹ Geñ amdine ekñen ewe sakwalamti zemâtâtindamane ekñañ gapmanñañine ekñengat kandañinan tati zelin gawepumti kwitnañ kwitnañ dolakñañ sambe tazin ke oloñen palen eleñ beleñ bemti mbep. ² Mti ekñañ am ñeniyet kwelat zet ñen ku kuwep. Ekñañ neñ zewi geñ zewi ku mbep. Ekñañ mamas palen notn mmamti mama mimiñin sewakñañ dolakñañ penañ am sambemagen mbep. ³ Âpme eweñañ nin sepem keboñak Kawawañ ku nâmkijpemañti nin zetnañ kulumti mambenn ma nin tetimndeme set penañ ku mâti mebenn. Ma nin nnañgalen tikñañ keyet kandañan meti kwilekiki mbenn ke oloñengat ma nnañgat sekñañgat etañ mbenn. ⁴ Ngin nin yuñguñu keñañ meti notnne notnañgalen kwitnañ kwitnañgat eyak mti ñenañ ñenañ ngat nâmbekambe mamimtemenn. ⁵ Sepem kekok mamkwatmannut nin pembenañ bembeyelen Kawawañ An Anjalalan Tonjañ egañ am sambeyet gogot mam ke sosok sokbemkawañ beye. ⁶ Kewan nin kwileki ñen pembenañ nnak mbenngat dopmañ yek. E ikñañ anjalalan gogot mndamti yomengatnañ gilik zemndatiye. Kekok mgeen ningalen yommm zemzuluti mama alakñañ Emetak Teñañ ningalen mamaen penañañ mme sokbeme nin kwetetepmañ bembeyet nâmti mge. ⁷ Âpme Anjalalanñ Zisas Kilaisiyet pembenañgapmti Kawawañañ nin omba mukulem mimindendeyelen Emetak Teñ ndaye. ⁸ Nin Zisasiyyet keñ taoletnañgapmti Kawawañañ nin ndikme kwetetepmañ mambenup. Keyepmti nin mama kanzizilen gwaenen mot ndemti kwitnañ kwitnañ sambe ndame tinti mambanup. Keyet webemti nâpeñ mamanup.

⁹ Neñ zet tipman baen zemkwala ke penañ sukwep penañ keyepmti geñ windenañ bemti am Kawawañgat nâmkijpem maip ekñen zemkawañ bemindamane ekñañ am indamukulem mimindemti mimiyyet nâme mopme mulup windenañbeñ mbep. Mulup keboñ ke dolakñañ penañ. Keyañ am sambe penañañ maaikindain. ¹⁰ Kok keyepmti zet penañepiñgat zet kanñañ ma zet mmot mtot ma yeñ sokñañ ekñengat kwilin kumti yañin omâtât mâtât ma an ñenañ bembeyelen zet ñenzinziñ ma zii zetgat yañangat zet mmot mtot mti kasa kasa keboñ sambe ke bankumindewep. Mama sepem keboñ keyañ am ñen ku mukulem mimiyyelen ma penañepiñ yek penañ. ¹¹ An ñenañ zikat gangandi yañgut indatetimti ñoktik alakñañan tusum taindame geñ ankeño kwep ma zut ñen ewe mpewanik. Yaj ku nâmti ewe tapmme an keboñ ke zemkulumpeme delañ zewe ma sesewat mka keñañ ku mambe mâpme mebe. ¹² An keboñ ke Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ bankumpeme keyepm geñ zemkulumpewanik. Ek an yomton. Am ekñen keboñ ke kilom mamaip. Keñin gakiwewenañgapmti yom mti mimiek mamip.

Zemâtâtât delañ zenzenañ

¹² Âpme neñ bamgat Atemas mene ma Tikikas mene zempema gâgât mundumdan koti timtapme geñ naman set ñen ke ma ke aikti neñmagen Nikopolis mka temanan kot

naikbanik. Neŋ map tâgâ kanaŋ keyet mka keyet keŋan metabap. Nâyapgapmti geŋ naikbanik. ¹³ Taitas, geŋ Apolos ma Sinas egelaŋ mebegalengat kanaŋ beme eget tu meu ma kwitnaŋ kwitnaŋ weyaŋjidawanik. Âpme an ŋen Sinas an ke gapmangalen zii zet nâmâtâtât an. ¹⁴ Aminne ekŋenaŋ am nukŋanen talip ekŋen indamukulem mimindemti mulup keboŋ mimiyelen yaŋaŋ nâwep. Kogok mmopme mamaŋinanen penaŋaŋmak sokbewe.

¹⁵ Am pien neŋmak mamaip ekŋenaŋ in sambeyet indamukup. Âpme geŋ am nâmkinpepeŋin notn notn maip ekŋengat diindomane nâmbep nin ekŋen kogogak indamukunup. Kawawangalen keŋ taolet in sambemak wemti weweyet nâmti dunduyap.

Pilimon

Pâlanj Pilimongat zapat meluwanj kapi kumsaye

Pâlanj zapat meluwanj kapi kumti an notnanj nâmkijpepeyeen aik kwatpeye Pilimongat kuye. Zapat meluwanj kapi an kweggat kuye. Timotiyetnananj kot Pilimon delanj zeinen Pâlanj an kwep kweggat zezapat meluwanj kumindaye yangut zet zapat meluwanj keyet keñan talip keyanj nin sambe kapi ñep ndamukulem mimiyele. Zapat meluwanj kapi tunjgupmaj sambe yek; ek ilak kwep keboñ.

Pilimon ek Kolosi mka temanj keyelen amobotnanj ma an mânep milawatnanj sambe. Ek ilak Kolosi mka temanj keyelen toñanj ma an nâmkijpepenanjmak. Ek kegogak mulup animbijanen sambe. Ekñenmagengatnanj kwep ñen kuñzun meti Pâlmak Loma msalen mka katikñan ilisukwep tati Pâlanj Kawawanjgalen Zet Zapat Dolakñanj Penanj ke dundume nâmti nâmkijpeye. Kegok aikgeyepmti peme toñanjmagen gilik zemebegalen nâmti Pilimonanj Onesimas sisiliñ nembanj ke toñinanj zigok ma zigok mamindamtemien keyet katanj kumsasayelen nâmti zapat meluwanj kapi kumsaye. Zapat meluwanj kapiyet keñan zet tazinen Kilaisiyanj Kawawanjngat an ñep keñ gilik zenze aikme Kawawanjngat dundum sanak keboñ. Ma Kawawanjnj am nin ndikme sepem kwep mambein. Eganj kumakalanj ndein animbi ma am mânep milawatnanjmak ma an tototnanj sekñanj satnanj ma sekñanj sopmanj, nânânjanjmak ma nânânjanjpiñ kegok eganj ku man. Pâlanj Onesimas peme Pilimonmagen gilik zem mesâgât nâmti kukñanjngat eganj notnanj Pilimon zemkâkât msamti Onesimas peme gilik zem ekmagen mege.

Zet ñoktekñanj temanj kapigoganj Pilimongalen zapat meluwanj keñan talip:

1-3 Mukuku zet

4-7 Dundundu ma zemsesewat

8-21 Pâlanj Onesimasijet zemkâkât toñanj Pilimongat mge

22-25 Zemgwatnanj zet delanj zenzeñanjmak dundundu dundum delanj zenzeyelen zet

Keñ mbuteteyelen zet

¹ O Pilimon notn penanj, neñ Zisas Kilaisiyet zetnanj mpalakñanj bema keyet pepetnanj mti nati tot mka katikñan neme tapma Kilaisimagen notn Timoti eganj kapi mamti napmukulem mamin. Yanj nit nsakwep kapi tati mulup an notnit penanj Pilimon gâgât keñnit beme zapat meluwanj kapi kumti galup. ² Nit dapmelanje gâlen mkaen maondagip ekñengat ma nâmkijpepeen ipnit Apia egat ma Akipasiyanj nit nembanj bekananjngat kasa kuku an dolakñanj mamain ingat zapat meluwanj temakwep kapi kumbemalu kozin.

³ Neñ Bipm Kawawanj ma Amobotnanj Zisas Kilaisi egegalen keñ taoletmak keñ sewak ingat tunjguwinan wemti weweyet mandunduyap.

⁴⁻⁵ Geñ Amobotnanj Zisasiyet tikñanjdi temanj tapme ek nâmkijpemandi egegalen am notnanj indamukulem mamindenik keyet zet zapadi kopme nâmban keyepmti gâgât otnâmti Kawawanjngat wisikj manzeyap. ⁶ Âpme neñ gâgât mandunduyap kelak geñ nâmkijpependi tazin ke am zemzikat indamane ekñengalen nâmkijpepenin lemunanj temanj beme ekñenanj kwilekiki dolakñanj mbewanj Kilaisiyet kwizapatnanj mwabe. ⁷ Kilaisimagen notn, geñ Kawawanjgalen am ekñengat keñdi beme ma ekñengat keñin mwatindewanan keyanj nâgât keñj mme olonjen ma elerj belerj penanj beye.

Pâlanj Onesimasijet yayanj zet zeye

⁸ Notn, neñ Kilaisimagen gâgât nodi mamayanj keyepmti neñ kwitnanj kwitnanj ke mimiyele ñep gapitilima mbek. ⁹ Yangut neñ gâgât tikñanj omba tazin keyepmti belak etanj wekumgamti eksowap. Neñ ailip penanj. Neñ Zisas Kilaisiyet kwizapatnanj mpalakñanj bema keyet pepet mti nati mka katikñanj kotneme matalap. ¹⁰ Âpme neñ Onesimas egat weñnok zet ñen pigok zema nâmbak. Neñ mka katikñanen tapma Onesimasijanj niksât kopme neñ Kawawanjgalen buñam zapat dundumti mukulem mpema keñ gilik zemi Kawawanj nâmkijpeye keyanj mme nâgât nemun penanj bemti kandanñnan main. ¹¹ Eweñanj eganj geñmak manje kan keyet mukulem dolakñanj ku mgaya. Yanj alak eganj neñmak mamti mukulem dolakñanj tapmnmkwazin. Yanj maneti pema geñmagen kobeen mukulem dolakñanj mgawe.

¹² Neñ Onesimas wembekatin penanj ke pema alak naman geñmagen kozin. ¹³ Neñ Kawawanjgalen Zet Zapat Dolakñanj Penanjapmti mka katikñanen neme tapma eganj nikdamuj dolakñanj mamin keyepmti neñ ek anjalanjma neñmak kapi tatagalen penanj nâyap. Eganj gâgât weñnok neñmak mamti napmukulem mnenagen dolakñanj penanj benak. ¹⁴ Wa neñ geñ napmukulem mimiyele gapitilim gemti zet kapi ku zeyap. Giti weyanj

nâmtati zetnaŋ zemdelan zenzeyet nâmti zeyap. Nit ŋoktik kwep bembepiŋ neŋ nenak egat zetnaŋ ŋep ku zemdelan zenzeyelen.

¹⁵ Onesimasiyaŋ kan belaknik bugan kapi gemti kunzuŋti pieneŋ koti main. Keyepmti taekmane gilik zemti kopme naman mkitik pemane gitimak ke kwesiŋ mamambe. ¹⁶ Wa ek sisiliŋ namba etaŋ mamtan keboŋ yek. Egaŋ notnaŋ sambe ekŋen seabemindein. Ek Kilais nâmkĩŋpepen an notnit penaŋ. Egaŋ neŋmak pieneŋ mamti napmukulem dolakŋaŋ penaŋ mamimnein. Yaŋ geŋmagen kobeen kegogak gapmukulem dolakŋaŋ penaŋ mme geŋ sisiliŋ mimiŋaŋgat ma Amobotnaŋmagen notn penaŋ mamain keyet nâmti egat nâmpemane pembenanŋ bewe.

¹⁷ Keyepmti geŋ nâgât notn penaŋ nânnenik beme neŋ kopma mnawek keyet weŋnok taekmane egaŋ kopme ekti ek msawanik. ¹⁸ Egaŋ geŋmagen kwileki ŋen myuŋguye ma geŋmagen kwileki ŋen butnaŋ mututuyelen tapme kunzuŋ koge beme geŋ nâgât damuŋ tapmane neŋ koti ekbap. ¹⁹ Neŋ nenn betnnaŋ penaŋ pigok kumpema ekbak: Neŋ Pâl, nen egalen butnaŋ ke neŋ koti mutungawap. Neŋ geŋmagen Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penaŋ diŋgoma nâmti geŋ Kawawaŋmagen keŋ gilik zenze aikbanan. Keyet nâlen butnaŋ temaŋ ewe geŋmagen tazin. Neŋ keyet zet sambe ku zesap. ²⁰ Keyepmti Kilaismagen notn, pigok zema nâmbak: Amobotnaŋ Kilais egat mti wekumgayap kapi mmane neŋ gâgât oloŋen penaŋ mbap.

²¹ Neŋ gâlen zet gawepupundi tazin e penaŋ nâmgeyapgemti zapat meluwaŋ kumambe puk tatnâyaŋ. Wekukun sambe gâgât beyap kapi ŋep mti notnaŋ ewe giŋaŋgat keŋdan tusumti mbanik. ²² Pi nan zet ŋen ewe pigok zema ekbak. Kawawaŋaŋ gâlen dundundudaŋgat penaŋaŋ neŋ napmukulem mneme mka katikŋaŋ pemti geŋmagen sakwep kobap. Ke nâmkĩŋpeyaŋ keyepmti geŋ nâgât mka keŋaŋ ŋen eweŋanak weyaŋpemane tabe.

Zet delan zenzeŋaŋ

²³ Epapalasiŋmak nit nilisakwep Zisas Kilaisiyet kwitnaŋ mpalakŋaŋ bembeyet mulupmaŋ mmalu keyepmti mka katikŋaŋ kot ndeme tati in indamukumindenuŋ. ²⁴ Âpme mulup an notnne notnaŋ Loma mkaen mamaip Mak ma Alistakasimak Demasmak Luk ekŋenaŋ kegogak ingat keŋin temaŋ penaŋ mambein.

²⁵ Amobotnaŋ Zisas Kilais egalen keŋ taolet in sambemagen tatagalen nâmti mandunduyaŋ.

Ibulu Ibulu am ekjengat zapat meluwanj kumindadaŋaŋ.

Zapat meluwanj kapi kwiyaŋ penaŋ kuye ke sosok ku zemsokbembeŋaŋ. Pâlaŋ zapat meluwanj kukuŋaŋ sambe ikaŋgaŋat kwitnaŋ kumti, “Neŋ kuya,” e ɲep manzembkawaŋbein. Âpme Ibulu kapiyet zet esemaŋ keboŋ ɲen ku tazin. Kogogapmti an nânâŋin temaŋ Kawawaŋgaleŋ zetgat nânâ mulup mamiwan kwiyaŋ kup keyet zet mulup ikaŋkaŋen mamip. Ekɲen nâmkiŋpepeŋinmak kukɲaŋgaŋat mambien ekɲenaŋ Pâlaŋ kup zewien. Yaŋgut Lutayaŋ maŋgeegaŋtaŋaŋ takwalip ekɲenaŋ kwiyaŋ kup keyet zemusulalak zet omba mamip. Pâlaŋ ku kup zewien e yaŋaŋ kapigogapmti zet ke zenzeŋaŋ. Egaleŋ zapat meluwaŋen ekbegen egaŋ kuye set katnaŋ kwep mâti kukuŋaŋ nembonj yekgapmti zenzeŋaŋ. Zapat meluwanj kapi kwitnaŋ Ibulu kukuŋaŋ eneyet Zuda am ekɲegaŋaleŋ zelin Ibulu.

Ibulu an ma imbi kwiyaŋ zapat meluwanj kapi kuyeyaŋ am nâmkiŋpepeŋinmak ekɲen sindem omba penaŋ nâmkiŋpepeŋinaŋgaŋapmti tatimeyepm zemgwaŋtaŋaŋ zet ma nâmkiŋpepeŋin katikɲaŋ beme tatatgat nâmti zet kapi kuye. Zuda am ekɲenaŋ Kawawaŋgat sesewatpesâti sâpe sâpe sepem ikaŋak ikaŋak mambumkwetemiŋ kemak Zisasiyaŋ an sâpe sâpe bumbu mulup mti sekɲaŋ sâpe buye keyaŋ mobotnaŋ bein zemi zapat meluwanj kapi kuye. Sâpe sâpe bumbu mulup mkwakwaŋtaŋaŋ keyet penaŋ ilak Zisasmagen sokbeye keyepmti tâtâ alakɲaŋ ekmagen mimiŋaŋ ke ku elenɲenɲeyelen nâmti zapat meluwanj kapi kuye.

Zet ɲotekɲaŋ temaŋ kapigogaŋ Ibulu zapat meluwanj keŋaŋ talip:

1:1-5 Kawawaŋ alak pi set ikaŋak ɲen aikzin Nemuŋaŋ Zisasiyaŋ set ke bein

1:6-7:28 Kilaisiyaŋ tâtâ itnaŋgaŋaleŋ mulup an sebemindein

8-10 Ningalen sâpe sâpe bumbu an Zisas egaŋ sâpe sâpe buye keyaŋ sâpe sâpe bumbuakwaŋtaŋaŋ ke sebemindein

11-12 Nâmkiŋpepeŋen ewe gwaŋ gwaŋ kumtatagaleŋ indakumtetitiŋaŋ delan zenzeŋaŋ

13 Zet zemdelan zenze zet

Zisasiyaŋ golaŋ zenze an itnaŋaŋ mamkwabienmak ensel ekɲen sebemindein

1-2 Kawawaŋ egaŋ golaŋ zenze an zemindeme ekɲenaŋ yeŋsokɲine ikaŋgaŋat mundumann kan sepemaŋ ikaŋak ikaŋak ma zet setnaŋ yaŋaŋ ikaŋak ikaŋak mandiidom kwatnepemelak alak tatnuwen kapiyetnaŋ Zisasiyaŋ kosâpmnen kan keyet Kawawaŋaŋ ikaŋgaŋat yaŋaŋ mkawaŋbeme delan zenzeŋaŋ ikaŋgaŋat Nemuŋaŋ penaŋ zempeme toti zet tadiindoin. Kawawaŋaŋ Nemuŋaŋ keyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe keyet toŋaŋ bemi mamayet ombempeye. Eneyet egelaŋ ilisakwep mamti kwitnaŋ kwitnaŋ sambe ke mbun. ³ Kasupgat saŋga soŋgaŋaŋ mamekozin sepem kegogak Kawawaŋgat yaŋaŋ penaŋ Nemuŋaŋaŋ mamsokbembkawaŋbein. Nemuŋaŋ ek yaŋaŋ ikaŋak yek; egegat yaŋit kwep. Zet dembusekɲaŋ windenarɲmak zeme keyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe kapi bandim mpeme matazin. Egaŋ ningalen bekaŋaŋ zulutndemti gwaen mogeyaŋ Amobotnaŋ Temaŋ egat betnaŋ penaset mundum windenarɲbenj keyet totazin.

Kawawaŋgat Nemuŋaŋ ensel ekɲen aŋgosomindemti mobotnaŋ tazin

⁴ Âpme Zisasiyaŋ ensel ekɲen sebemindeŋti motazin. Kogok mti ensel ekɲegaŋaleŋ kwit zet buŋam timtotindemti egaŋ kwizet buŋam temaŋ timti matazin. ⁵ Kawawaŋaŋ Nemuŋaŋgat nâmti zet kapigok zeye,

“Geŋ nâgât Nemuŋ penaŋ; nit alak Bip Nemuŋ belup.”

(Sam 2:7)

Ma ɲen kapigok zeye,

“Neŋ gâgât Bipdi bemi mambap ma geŋ nâgât Nemuŋ bemi mambanik.”

(2 Samuel 7:12-14)

Ensel ekɲengat Kawawaŋaŋ zet kekok ɲen ku zeye. ⁶ Yaŋgut egaŋ Nemuŋaŋ kwewetaŋ ke msalen ewe peme tobe kan keyet zet pigok zeye,

“Kawawaŋgaleŋ ensel ekɲenaŋ ek pedondom samti sesewatpewep.”

(Sam 96:7-9)

⁷ Kawawaŋaŋ enselɲene ekɲengat kapigok zeye,

“Tâgâmak taŋamaŋ nâlen zet nâmti zetn mamâlupnok ensel ekɲen nâlen mulup angapmti zetn maŋgawepup.”

(Sam 104:4)

⁸ Kawawaŋaŋ Nemuŋaŋgat gulak kapigok zeye,

“Kawawaŋ, geŋ Amobotnaŋ mundumdi katikpepeŋin tatat kalinaŋ tapmeti mambanik. Ma Amobotnaŋ mamandi teŋ keyaŋ amobotnaŋgaleŋ toŋge ke nembonj beme am indamusuwewet dolakɲaŋ penaŋ mbanik. ⁹ Geŋ mama mimi teŋ keyet tikɲaŋ manânik ma mama mimi bekaŋaŋ keyet kasa mamnik. Kogogapmti neŋ gâgât

nâmtiknjan mti geŋ Amobotnanj tatagat ombemgemti kelaknjan zulutgeap keyet nâmti oloŋen palen mambanik. Ke ensel ekŋen sebemindemti Amobotnanj tatagat ombemgemti kelaknjan zulutgeap.” (Sam 45:6-7)

¹⁰ Kawawanjan njan ewe kapigok zeye,

“Amobotnanj, geŋ yanbembenjan msat palen kwitnanj kwitnanj mbanan ma kululungalengalen kwitnanj kwitnanj betdanj munduminan bemindemebenananj tapmelip.

¹¹ Senjum melakandu keboŋ tenjenan mambeinok msat ma kululunj tenjenan bemi asekbalup. Geŋgulak mama kanzizit mamambanik. ¹² Kegok beme geŋ amnanj sangum tanjananj mamunŋunpeme mewen kekok geŋ kululunj ma msat munŋunj timane mowembe. Geŋgulak sepem mambanan kekok ewe mambanik. Ma an penanj bembepinj mamti mamambanik.” (Sam 102:25-27)

¹³⁻¹⁴ Ensels ekŋen tãgã etanj mme ekŋenanj Kawawangalen mulup etanj mamip. Kawawanjan ekŋen zemindeme meti am ekŋen ikŋanj gilik zemindatitijet manâin ekŋen ke maïndamukulem mamimindeip. Kegok mamnanjut Kawawanjan ensel njanŋat kapigok ku dunduye,

“Kot betn penaset tapmane neŋ kasandine ekŋen kandanjanen mulaloŋ indema selanj indim kapisik indemane topmãpme tabanik.” (Sam 110:1)

2

Kawawanjan Nemunanjan zet zein ke ku bankumpewep

¹ Nin weyanji zet ewenjan tiwen ke bankumpewanupmagengat ewe tim kitik mtabanup. Mneti Nemunanjan zet zeye ke pemann wembemengengat nãpenj mamambanup. ² Ewenjan Kawawanjan zet notnanj ensel ekŋen zemindeme Mosesiyet kot zeme eganj mtoge ke diindome am ekŋenanj anŋosowien ma ke kulume keyet dopmanj Kawawanjan sakwep mamutumindamtan. ³⁻⁴ Amobotnanjanj nin anŋalanj ndendeyet zetnanj ikŋanj zemkawanjan beye. Åpme am sokjan tati wakŋin penananj nãmbien ekŋenanj zet ke zemkotnepeme kaliŋanj bemi tazin. Naman Kawawanjan ikŋanj muluwanj mamamananj notnanj mge ma menok notnanj mti windenanj sakam ikŋak ikŋak keyet yanjan zemkawanjbemi zetnanj ke mgwatnanj mge. Eganj kekok Emetak Tengalen taolet dolaknanj nin kwep kwep ikŋanjat kenjanjalak ndaye. Keyepmti Nemunanjan zet zapatnanj weyanji ku timtabanup beme dopmanj penanj sukwep mobotnanj mutumndawe.

Kawawanjan Zisas kwit zapatnanj temanj saye

⁵ Msat alaknanj sokbewe keyet zetnanj manzenup ke Kawawanjan ensel ekŋenanj damun mimiyet ku zeye. ⁶ Kawawangalen Zet Itnanjan an njananj zet pigok zeye,

“Am nin pembenanj yeganjut Geŋ ningat nãpenj mamanik. Ma am nin Adamgat nembanane nin tototnanj yanjut Geŋ ningat damun dolaknanj matatnik. ⁷ Geŋ kan belaknik bugan ensel ekŋenŋat kandanjan mamayet zemndewanan. Yanj Geŋ nin busatnanj ma kwizet buŋam temanjanmak miakndewanan. ⁸ Mti kwitnanj kwitnanj sambe ningat setn kandanjan baen mulaloŋ pewanan.” (Sam 8:4-6)

Kawawanjan kwitnanj kwitnanj sambe ningat kandanjan mulaloŋpeye. Kwitnanj kwitnanj kalelanjanj belak sembe melesinj nin damun mimiyet ndaye. Kan pigogat kwitnanj kwitnanj ningat kandanjan mange bempepenanj keyet ku tapme maeknup. ⁹ Yanjut nin Zisas egat yanjananj nãnup. Ewenjan kan belaknik bugan ensel ekŋenŋat tototnanjanj mange ke Eganj Kawawangalen kenj taolet ke msokbembeyet ma am sambe indamukulem mti gakikijet kekok mange. Eganj sek sindem temanj timti gakiye keyepmti Kawawanjan mwatonzempemti elimiak senge songanjanmak ma kwizet buŋamanj temanj ke saye.

¹⁰ Kawawanjan kululunj ma msat ma kwitnanj kwitnanj sambe mge keyanj ikŋenŋat kwizet buŋam mmobogat nãmti mge. Ma amnanj kululunjen mebegalen nãmti Nemunanj zempeme toti sek sindem tiye keyanj amnanj mama kanzizit aïkgalen setnanj beye. Kegok ke Kawawanjan amnanj nãmkijepapeyen kwakwagat nãmti Zisasiyet nãmpeme ekŋenŋat Anjalalanj Anjanj beye. ¹¹ Åpme am Zisasiyanj mme tenj beip ekŋen ke ma Zisas ikŋenjanmak ekŋen mme tenj bembenanj temakwep Biwin kwewetanj ke Kawawanjan keyepmti Zisasiyanj, “Ip meniŋne,” zenzeyet nãme nukjanj ku mambein. ¹² Zet keyet zet njan kapigok zenzenjanjanj tazin,

“Neŋ buŋam zapadi ip meniŋne ekŋenmagen zempalaknanj bewap. Neŋ ip meniŋne ekŋenŋat tunjuwinan zemsesewatgewap.” (Sam 22:22)

¹³ Ma zet njan ewe pigok zeye,

“Neŋ Kawawanjan nãmkijepemti penanj mambap.”

(Aizaya 8:17)

Naman njan njan pigok zenzenjanj,

“Pi neŋ ma Kawawaŋaŋ ip meniŋne namâge ekŋenmak neŋ nsakwep tatnup.” (Aizaya 8:18)

Zisas ek an penaŋ manje keyepmti egaŋ nin ŋep ndamukulem mimndewe

¹⁴ Âpme ip meniŋane ekŋen sek sesubaŋinmak mamaip kegogak egaŋ ekŋengat sepem timti indamukulem msâti sokbeye. Mme an penaŋ mame kume gakimti wage keyaŋ gakiki toŋaŋ Sadaŋ egalen windenaŋ mtopeye. ¹⁵ Mti gakikiyet kiŋgagat keyaŋ indatimti tapme kan kataŋ egalen mka katikŋan mamaip ekŋen indamenzemtitiyet kegok mge. ¹⁶ Egaŋ mulup mge ke ensel ekŋengat mti ku mge. Egaŋ Abalaamgalen iŋsokŋane ndamukulem mimndesâti kegok mge. ¹⁷ Keyepmti Ek ip meniŋane ekŋenmak sepemin kwewetaŋ penaŋ bembeyet zempepeŋaŋ. Egaŋ kegok mti ŋep sâpe sâpe bumbu an ŋenaŋ mamti Kawawaŋgalen mulup mbe. Ek an aŋgalaŋ gogot toŋaŋ ma an mulup esemteŋ penaŋ mamin ma egaŋ ŋep am sambeyelen yomin maasekmâzin. ¹⁸ Egaŋ sek sindem nâmti tetimaemaen mege keyepmti am nin tetimaemae sokbemndame ŋep ndamukulem mimndewe.

3

Zisasiyaŋ Moses aŋgosompemti mobotnaŋ beyeyaŋ matazin

¹ Kilaismagen notrne, Kawawaŋ kululuŋen mamainnaŋ Zisasiyelen mulupgapiŋ indamandame kobien. Nin Zisasiyet kapigok nâmâtâti manzemkawaŋbenup. Ek sâpe sâpe bumbu an ŋenaŋ ma Kawawaŋaŋ ombempemti buŋam zapatnaŋ zemkawaŋbembeyet peme koge. Zisasiyet mulupman ŋen kegok ke mamingat nâpeŋ mamambep. ² Mosesiyaŋ Kawawaŋgalen mulup nâmsemteŋ mkwage sepem kegogak Zisasiyaŋ Kawawaŋaŋ mulup mimiyet zempeye ke kogogak nâmsemteŋ mge. ³⁻⁴ Nin an ŋenaŋ mka dolakŋaŋ mawalazin beme an mka walage keyet kwizet buŋamaŋ mamwatnup. Sepem kegogak Mosesiyet an dolakŋaŋ zenup yaŋgut Zisasiyaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ sambe mme sokbeyeyepm egat kwizet buŋamaŋ mwawagalen. ⁵ Moses egaŋ Kawawaŋgalen mulup an mamti zet gawepupu mulup mti mamkwage. Keeset bam sokbewe keyet buŋam zapatnaŋ zenzeyelen keyet sisiliŋ annaŋ mamkwage. ⁶ Yaŋgut Kilais ek nemuŋaŋ penaŋaŋ mka keyet toŋaŋ penaŋ mamain. Kawawaŋmagen nâmkŋipepen tazin ke mkitikpem mamann nukŋaŋ sokbemndame katikŋaŋ bem tatnup beme nin ilak mka ke nemboŋ benup.

Israel am keŋ katik mambien nin sepem kegok ku mbanup

⁷⁻⁸ Keyepmti Emetak Teŋ egaŋ zet kapigok zeye ke in nâseip,
 “Alak kapi in zetnaŋ nâseip beme in msat tuŋgupman tetimaemae sokbeme ŋenzinziŋ palen kwitnaŋ kwitnaŋ mbien kegok mti keŋ katik in ku mbep. ⁹ Yeŋ sokŋine ekŋenaŋ Neŋ msat tuŋgupman ke nup kan 40 menok ma ŋenzinziŋ kogogak mkwapma eknâmamkwabien. Yaŋgut ekŋenaŋ neŋ mobotnaŋ omba mnamkwati yaŋŋ mnik kwabien. ¹⁰ Âpme neŋ keyet nâmsopkumindemti pigok zewan, ‘Kan kataŋ keŋ otnânâŋin kilen mapeme mekozŋin mme ekŋenaŋ nâlen set ke ŋen ku ekmâtâbien.’ ¹¹ Kegok mbiengapmti neŋ ekŋengat ŋenzinziŋ mindamti zemkatik beme pigok zewan, ‘Ekŋenaŋ nâlen kâtnânâ msatnan ke ku mebep. Yek penaŋ.’” (Sam 95:7-11)

¹² Kilaismagen notrne, inmagengatnaŋ ŋenaŋ nâmkŋipepe katikpemtŋ keŋaŋ bekaŋaŋaŋ etaŋ bemisikme Kawawaŋ mama toŋaŋ ek bankumpenakmagengat eksemambe. ¹³ Kawawaŋ kan delaŋ zenzenaŋgat zempeye ke nin ku nânuŋ keyepm nin keŋ katik ku mti mamambanup ma Sadaŋ nâmpeman tetimaen ndatowewegalen kawaŋaŋ ku sawanup. Kegogapmti nâmkŋipepen mamayet notn mukulem mukulem mti mambanup. ¹⁴ Nin nâmkŋipepen alagak kwabenen ke ewe mkipman bemi manepemann gakikiyaŋ ndaaikbe. Mti Kilaisiyaŋ ndamukulem mbe ke penaŋ nâmkatikbemi mambanup. Nin kegok mbanup beme nin Kilais egalen animbi penaŋ bewanup.

¹⁵ Kawawaŋgalen zelen kapigok zenzenaŋ,
 “In yeŋsokŋineyaŋ Kawawaŋaŋ zet zeme nâmtiŋgut keŋin katikŋaŋ beme ŋenzinziŋ palen mamkwabien sepem kegok in egalen zetnaŋ alak pigogat nâmti keŋ katik palen ku mambeb.” (Sam 95:7-8)

¹⁶ Am kwi ekŋenaŋ zetnaŋ nâmtiŋgut bankumpemti egat ŋenzinziŋ mbien? Ke animbi Mosesiyaŋ ŋenaŋ bemindame Izip msat katikpemtŋ kobien ekŋen keyaŋ kegok mbien. ¹⁷ Ma am kwi ekŋengat Kawawaŋaŋ nup kan 40 keyet keŋanen nâmsopkumindeye? Ke am yom sepem ikŋak ikŋak mti msat tuŋgupman gakim walet mbien ekŋengat kegok mge. ¹⁸ Âpme am deset ekŋengat Kawawaŋaŋ zemkatik beme zet kapigok zeye, “Nâlen kâtnânâ msatnanen ku mebep?” Zet ke am egalen zet kulumti mambien ekŋengat nâmti

zeye. ¹⁹ Keyepmti nin pigok penañ nânup, ekñenaj ku nâmkijpewien keyepmti ekñenaj Kawawaŋgalen kâtnânâ msat dolakñaj keyet keñan ku mebien.

4

Kawawaŋgalen am nin kâtnânâ msalen mebegat zemndendenaj

¹ Kawawaŋgalen kâtnânâ msalen mebegat zetik mge ke ku asekme delaj zemâge. Alak pigogat ewe tazin keyepmti inmagengatnaj ñenaj ku nâmkijpemtî selen met yunjuwemagengat mama miminjîn eksemti mamambep. ² Kawawaŋaj zetik mimindaye sepm keyegak nin zetik mimndain. Egañ zetik mimindame keñinan penañ ku bempewiangapmti ekñenmagen penañaj ku sokbeye. Zet zemkatik bembenaj ke nâmkijpemtî ku timambien. ³ Nin animbi nâmkijpewemagaj Kawawaŋgalen kâtnânâ msat keyet keñan tapmetnup. Eweñan Kawawaŋaj kâtnânâ msat keyet pigok zeye,

“Ñeñ keñj kasa beme pigok penañ zemkatik beyap, ‘Ekñenaj nâlen kâtnânâ msalen kapi penañ ku kobep yek penañ.’” (Sam 95:11)

Eweñan Kawawaŋaj msat mge kan keyet kâtnânâ msat ke kegogak beye yaŋgut amnanj ke mesâgât ku manâmkijpeip keyepmti egañ kogok zeye. ⁴ Âpme msasa 7 keyet keñan kwep delaj zenzenaŋgat kapigok zeye,

“Kawawaŋaj mulup sambe ke kasup mulup mimi 6 mme delaj zemâpme msasa delaj zenzenaj 7 keyet egañ kâtnâm tage.” (Sokbembe 2:2; Kisim Bek 20:11; 31:17)

⁵ Âpme zet keyegak ñen ewe kapigok zeye,

“Ekñenaj nâlen kâtnânâ msalen kapi penañ ku kobep yek penañ.” (Sam 95:11)

⁶ Âpme pi am notnaj tatnup nin kâtnânâ msatn keñan mebegalen setnaj notnaj ñep tazingapmti keñan mohanup. Kogok keyaŋgut am tipman baenen mamkwabien ekñenaj zetik mimindame nâmbienajgut ku gawepuwien keyepmti ekñenaj kâtnânâ msat keñan ñep ku mebien. ⁷ Keyepmti Kawawaŋaj kan ñen ewe beye, ke bemti kan keyet kwitnaj “Alak” kumti kâtnânâ msalen mebegalen zetik mge ke ewe ñandem tage. Yañ mamkwati Kawawaŋaj zet ñen Dewit egat keñan beme egañ zet zein kegok zeye.

“Alak an ñenaj Kawawaŋgalen zetnaj nâsem beme keñan katikñaj ku aŋgalaj tasem.” (Sam 95:7-11)

⁸ Âpme Zosua egañ am kâtnânâ msalenan Kawawaŋaj zetik mimindeyeen indapmege. Ke etañ benak beme Kawawaŋaj zigoset kâtnânâ msat ñen ewe tazingat zeme Dewilaj zeye? ⁹⁻¹⁰ Eweñan Kawawaŋaj mulup sambe mme delaj zeme tagom tage kegogak an ñen Kawawaŋgalen kâtnânâ msat keyet keñan mebeyaj mulupmaj mdelaj zemti kâtnâwe. Kawawaŋgalen am ekñengalen kâtnânâ msat ñen ewe tazin sepm Kawawaŋaj tambu msasa 7gat kâtnâyeen kegoknok ekñenaj kegogak makâtnâip. ¹¹ Kogogapm ninmagen ñenaj zet kululu keyelen mama mimi ke mâti mambeyet am eweñan mbien kegogak ku mbep. In kâtnânâ msalen mebegat Kawawaŋaj mama mimi nâmtikñaj mamîn ke windenajber mbep.

¹² Kawawaŋgalen zet ke windenajmak ma amgat mamanjan mulupmaj mamnen wanam kukñajber kukñaj bameset eyo tazin keboñ. Keyaj am keñin aŋme epeeme amgat yañajin sosok mamsokbein. Mti wanamaj kanziñajgalen kelakñajaj ma kanziñ olalajaj aŋmann bikpemtî mamekzin keboñ. Kawawaŋgalen zelañ ammagen kegok mti keñinaŋgalen ñotik yañaj yañaj maenzilim tazezin ke yañajin mamekzin.

¹³ Âpme kwitnaj kwitnaj aiiikñaj keyaj Kawawaŋgat zikatnan enzilimti ñen ku matazin. Ekmagen kwitnaj kwitnaj sambe ke sosok etañ mawemâzin. Egat zikatnan nin nnaŋgat yañaj zemkawañbemâbanup.

Zisas ek ningalen sâpe sâpe bumbuyelen an ñenaj temaj

¹⁴ Ningalen sâpe sâpe bumbu an ñenaj ñen tatndain ek kululuj mka keyet keñan penañ mepmoge ek Zisas Kawawaŋgat Nemuñaj keyepmti nin nâmkijpepen manzemkawañ benup ke mimkatikñaj bemti mambanup. ¹⁵ Nin yomgalen windenaj kumann totogalen winden ku tatndain yaŋgut sâpe sâpe bumbu an ñenaj egañ tetimaemae sambe ninmagen masokbein ke ekmagen kegogak sokbemâpme delaj zemâge yaŋgut egañ yom ñen ku mge. ¹⁶ Keyepmti nin Kawawaŋgat kiŋgagapinj ekmagen sokñan mebanup. Zisasiñaj Kawawañ an keñ taolet toñ egalen mundum windeen totazingapmti nin nukñaj ñen ndaikme ekmagen mepmann keñ taoletnaj ma aŋgalaj gogotnajgat penañaj ndamukulem mimndewe.

5

¹ Sâpe sâpe bumbu an ñeñañ indaik indendeñañ ekñeñañ amgat munduminan Kawawañgat zikatnan meti yomgat sâpe sâpe mambumtemien ma wewalan timet be-mbeyet zemindendeñañ. ² Sâpe sâpe bumbu an ñeñañ ikñañ an penañ yomgalen tetimaean ñep tokukuyelen keyepmti am yomgat yañañ penañ ku nâmti yom mti set penañ katikpemti ñenen mebien ekñengat ñep sewakñañ mamindain. ³ Keyet yañañ kapigogapmti am ekñengalen yomgapmti etañ yek ikñanggat eyo nâmti bumbuyet zempepenañ. ⁴ Mulup mobotnañ keboñ ke an ñeñañ keñagalek ikñak ñep ku mimiyelen. Sâpe sâpe bumbu an ñeñ Kawawañañ aikpemti mulup same ñep penañ mbe. Egañ Alongat setnañ munduman mâti kekok ke mpeye. ⁵ Sepem kekokak Kilais ek ikñanggat nâme mobotnañ beme sâpe sâpe bumbu an ñeñañ temañ ku beye. Ke Kawawañañ pigok zemti zempeye,

“Alak ñeñ gâgât kapigok zemkawañ besâwap, ‘Geñ nâgât Nemun penañ.’” (Sam 2:7)

⁶ Mti naman zet ñeñ Zisasiyañ sâpe sâpe bumbu an bembeyet ewe kapigok zeye,

“Geñ Melkisedek nembor sâpe sâpe bumbu An ñeñañ kwesin kwesin mamti mambanik.” (Sam 110:4)

⁷ Zisas ek msalen manje kan keyet An gakikiengatnan mme belek zem wawagalen winde tasaye egat Gesemani muluwen dundundu mge ke ñakñak palen omba penañ sumti zeye, “Kawawañ napmukulem mne.” Kegok zeme Kawawañañ dundunduñañ nâmpewe enenogat egañ Kawawañgat kandañañ mtot meti pedondom saye keyepm Kawawañañ winde same kiñgagapiñ gakikien moge. ⁸ Ek nemuñañ penañ manje yañgut egañ sindem tiye keyañ egalen zet gawepupuñañ keyet yañañ tasaye keyepm mgwatnañ mge. ⁹⁻¹⁰ Zisasiyañ zet gawepumti gakiye keyañ sâpe sâpe bumbu an dolakñañ penañ kwage. Mti ek ke Melkisedek sâpe sâpe bumbu an temañ keyet katañ sâpe sâpe bumbu an ekñengat ñeñañin mamayet Kawawañañ zempeye. Keyepmti am zetnañ mangawepup ekñen ke yomengatnañ gilik zemindatitiyelen toñin penañ bemti mama kanzizit mama ke maindain.

Nemba isisik ekñengalen mama mimi keyet katañ ku mambanup

¹¹ Melkisedek egalen zet omba penañ tazin yañgut in wakñin bekekme mamaip keyepmti zet sewak sewak tadiidomopma nâmbep. ¹² In kan teepman nâmkijpepe aikbien mme nolineyañ mama keyet yañañ zemzikat indawien kogogapm an zet zikat indanda ñep kwabiek keyañgut in zet ke wisat palen tati yañañ penañ ku nâmtâmbien keyepm am notnañañ in ewe Kawawañgalen zet ñotekñañ ke ewe zemzikat indame weyañnâmtâmbep. In ewe nam etañ niniyelen beip; meu katikñañ ñep ku niniyelen. ¹³ Am nam manip ekñengat nemba okak kekok manzeip, ekñen keboñañ set de pembenañ ma de bekanañ ke ñep ku maekmâtâlip. ¹⁴ Meu katikñañ ke am semem delañ zenzeñañ ekñengalen zapat. Keñinan nâmtât talipgapmti bekanañ ma pembenañ ke kalañ kumti maegip ekñen keboñ keyañ meu katikñañ niniyet zapat beip.

6

Nin nâmkijpepen semem katikñañ bemti mambanup

¹⁻² Âpe in alagak nâmkijpepen kwati Kilaisiyelen zet zapatnañ yañañ imbelañañ nâmbien keyegak nâmti ewe belak etañ manâip ke peme tapme zet keyañ penañañ mimiyelen zein ke mâti mamambep. Kegok ke am nâmkijpepen kaliñañ kwabien ekñeñañ kekok mamip. Zet alagak nâmbien ke kapigok: mama mimi bekanañañ indamandame gakikiyet zapat mambienien keyelen yomengatnañ keñ gilik zenze zetnañ ma Kawawañ nâmkijpepeyet zetnañ ma tu zululugat yañañ nânâyet mzikat indandañañ ke ma am nâmkijpepenmak belin ñokjinan atata ma gakikiengatnan wawagalen zet ma am Kawawañañ zet zemdelañ zenze muluwen tabepgat zetnañ. In zet keboñ ke etañ sakwalambemti zenzeyak winderañ ku mbep. Zet nâmkijpepen mama mimi tototnañ mimiyelen ke zenâmti nâmkijpepenin mkaliñ bembeyelen wemezin ke zenâ zenâ mti semem kaliñ bewep. ³ Nin kekok mimiyet Kawawañañ winde ndame timamti semem kaliñ bewanup.

⁴ Neñ kekok zeyeyañgut ñeñ ewe kapi zesowap. Am notnañ Kawawañgalen Zet keyañ keñin melen belen beme Zisasiyañ ekñengat yominañgat gakiye kekok nâmkijpewien. Kegok sokbeme am ekñen ke Kawawañañ Emetak Teñ indaye. ⁵ Ma Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ ke nâme keyañ keñinan mealat mepme Kawawañañ menok notnañ bangat sokbewe keyet katañ mme ekmâtâlip. ⁶ Am ekñen kemagen kwitnañ kwitnañ kekok sokbeme ekñingut ekñeñañ Zisas penañ sukwep bamkumpewien keyañ ekñen Kawawañgat Nemunañ ilinanek keñinanek ewe tewen kumasasokpewienok beye.

Mti am sambe zimoselinan egat kwitnan mtopewien. Am kebonj ke yomengatnan kerj gilik zenzeyelen setnan njen ku taindain penanj.

⁷ Msat njen map toperj tati kwitnanj kwitnanj mme dolaknanj kwapme am mulup mamip keyanj meu ma sikokok matinip. Ke Kawawanj egalen tebumolet temanj keyet penanjnj ke masokbembindain. ⁸ Ma msat njenjaset nusi temanjanj kalak zewenn keeset penanjepinj keyepmti bam msat ke Kawawanjgalen wepuwaliliyan duknanj mopme tewen zim tobe.

Nin winde kumann kwapme mambanup

⁹ Notnne penanj, nej ingat zet kinjagatgalen zema manaip keyepm kerj zut ku miap kegogot in set pembenaset mebep e nâyap. Set pembenanj mebep ke Kawawanjanj indaangalanj indewe kogok. ¹⁰ Kawawanjanj kwitnanj kwitnanj mamnen terj etanj. Keyepmti eganj in mulup dolaknanj mbien keyet ku kandidatindemâbe. In Kawawanjgat nâmtiknanj mpeme keyanj kerj melerj belen mimindeme in egalen am indamukulem mbienok mmobep. ¹¹ Âpme nin in mulup windemberj kegok etanj mimiyet nâmindenup mti nâmkinjpeperjnj mkatiknanj bemtati Kawawanjanj kot indatim mobogat damuj tabep. In kegok mti webematalip keyet penanjnj indamâbe. ¹² In am nâmkinjpeperjnj kalijnanj ma-maip ekjengalen mama mimi ke mâti mti wisat sakwep ku mbep. Ekjenanj Kawawanjanj kwitnanj kwitnanj ikjanjgat nemujene indandayet zetik mge ke timtalip.

Kawawanjgalen zetik ke penanjnjmak

¹³ Ekjenmagen njen Abalaam ek Kawawanjanj zetik mti an mobotnanj kwiyet kwitnanj kumti zemkatik besap zem mgeyanj yek beme Kawawanjanj ikjanjgat kwitnanen benti pigok zemkatik mti ¹⁴ pigok zeye,

“Nen penanj sukwep gwetnanj mgemti injokdine sambe sopmanj penanj gawap.” (*Sokbe-mbe 22:17*)

¹⁵ Âpme Abalaam ek zetik mge keyet damuj kan teepmanj wisatnepinj mamkwatneti bam penanjnj aige.

¹⁶ Am nin amobotnanj njengat kwitnanen zetik minn beme zet zen ke bandim mti mmann am nâyo keyanj ningat zet bamset njen ku zewep. ¹⁷ Keyepmti Kawawanj ek am zetik mimindame kerj zut mbiekmagengapmti zetiknanj mkalijnanj bembeyelen zetik notnanj omba penanj ikjanjgat kwitnanen mge keyet penanjnj nin tiwanup. ¹⁸ Kawawanjanj zetiknanj mam ma zemkatik beme njen mamm ikjanjgat kwitnanen eget zut keyet Kawawanjanj dâsuki njep ku zenzeyelen. Zetiknanjmak zemkatik bemberjanj penanjnj masokbein. Keyepmti animbi nuknanjinmak kunzunji Kawawanjmagen mepme eganj maenzilim indeingapm ekjen kerj olojen palen tatagalen. ¹⁹⁻²⁰ Sâpe sâpe bumbu an njenjanj Zelusalem sesewat mka kerjanj iknjak njen mamotan sepem kogok Zisasiyanj kululujen Kawawanjgat njenzimosetnanj mogeyanj nin ndamukulem mti ndadamuj mam. Eganj sâpe sâpe bumbu an njenjanj njen kwesinj kwesinj manje Melkisedek kebonj. Keyepmti nin Zisas mâti eganj mundum dolaknanj motapmainen mosâgât webepenj mamambanup.

7

Melkisedekmak Kilais egetgalen sâpe sâpe bumbu muluwit yanjanj sepem kwep

¹ Melkisedek ek Salem mkaengalen amobotnanj manje ma Kawawanj Amobotnanj temanj egalen sâpe sâpe bumbu mulup keyet ananj kegok manje. Eganj Abalaam met amobotnanj kasanjane indomindamâti gilik zemkopme an keyanj met selen aikti zemgwatnanj mpeye. ² Mme Abalaam ek milawat sambe kasanjane ekjenmagengatnanj indamâti timkoge ke kalanj kumti manje 10magengatnanj kwep keyet katanj Melkisedek saye. Nin zetnaset kwit Melkisedek ke gilik zewennegen kapigok benak: “Terjalen Amobotnanj” ma kwitnanj njen Salem mkaengalen* amobotnanj kwit keyet yanjanj kapigok zenzeyelen, “Mamasiyelen Amobotnanj.” ³ Melkisedek ek mamanj bipmanjpinj ma yensoknanj mee ku zemkawanj bemberjanj. Ek mamanjanj ambege keyelen kananj ku nâip ma gakiye keyelen kegogak kananj ku nâip.† Ek Kawawanjgalen Nemujanj keyet sesepmanj sokbembeyet zenzenanj keyelen sâpe sâpe bumbu An njenjanj mulup kwesinj mti manje.

⁴ Nin pigok nânup Melkisedek ek an tototnanj yek; ek amobotnanj temanj keyepmti ningat yensoknj Abalaam eganj milawat dolaknanj etanj kalanj kumti manje 10magengatnanj kwep egat saye. ⁵ Abalaamgat injokjane am manje temanj kogogapm am manje Liwai zep ekjenanj sâpe sâpe bumbu mulup ke mimiyet zemindenderjanj. Âpme Abalaamgat injokjane am manje notnanj ekjenanj Liwai am manje ke indikdamuj mimiyet milawalin manje 10magengatnanj kalanji kwep indandayet zii zelen zemâtâtâtnanj.

* **7:2:** Kwit kapi Zelusalemgat kwitnanj itnanjanj penanj kum mamanjanj. † **7:3:** Melkisedek egat mamanj ma bipmanj ma yensokjaneyet Kawawanjgalen zelen yanjanj ku kukanjanj yanjut mulupmanj mgeyeen Zisasiyanj mbe keyet katanj mge.

⁶ Yangut Melkisedek ek Liwai am manjeengatnañ ku sokbembenañ. Keyañgut Abalaam an zetik mpepenañ ekmagengatnañ milawatnañ manje 10 keyetnañ kwep ke etañ Melkisedek same egaj zengwatnañ mpeye. ⁷ Amobotnañan an tototnañ zengwatnañ mamimindeip. Set kekok tazingapmti Melkisedegaj Abalaam zengwatnañ mpeye keyañ zeinen Melkisedek ek amobotnañ. ⁸ Israel an ekñenaj milawalin kalañ kume manje 10 mopme manje kwep timtati Liwai maindamtemien. Am manje ke mamoti an penañ bemti magakimtemien. Âpme Melkisedegaj milawat manje kokog titinanjagut Kawawanjalen zelañ egat pigok zenzenañ ek mama kanzizit tapmain. ⁹ Neñ zet keyet yanaj nhen pigok nâyapgapm zewi. Zuda am ekñenaj Liwai ekñen milawalin manje 10magengatnañ kalañti kwep maindamtemien. Yangut Abalaam ek Liwai ekñengat yeñinanjgut egaj naman milawatnañ manje 10magengatnañ kalañti kwep Melkisedek saye ke Liwai ekñenaj ku mamtemien ke yeñinaj mge. ¹⁰ Enenogat kekok zenup? Melkisedegaj Abalaam selen met aikge kan keyet Liwai am manje ekñen ku sokbewiananjgut yeñinaj Melkisedek saye keyañ ekñenaj mbienok bein.

Sâpe sâpe bumbu an alakñanaj itnananjgalen mundum timâbien

¹¹ Liwai sâpe sâpe bumbu an muluwin mkwabien ke zii zelañ zein katanj mâti mme keyañ am sambeyelen yom zulutme delanj manzem manak ze Kawawanaj sâpe sâpe bumbu an nhen ku aiknak. Yangut egaj sâpe sâpe bumbu an nhen Melkisedekgat sakam mwatomzempeye. Kewan Alongat sipmanj butnañ mâti aiikgalen zii zelañ zein katanj ku miminaj. ¹² Alongat injsokñeneyañ sâpe sâpe bumbu an mamayet Mosesianj zemkaliñ beye kelak asesekñan mme zii zelañ mulup keyet zet zemâtâtâtnañ ke kogogak asekmâzin. Mme sâpe sâpe bumbu an kwakwagalen Kawawanaj setnañ alakñan zuluwin. ¹³ Kawawanaj sâpe sâpe bumbu an mwatonzempesâpm ke Liwai am manje ekñenmagengatnañ yek. An ke am manje nhenmagengatnañ sokbeye. Egat yeñene ekñenaj sâpe sâpe bumbu an mulup nhen ku mbien. ¹⁴ Amobotnañ ek Zuda manjeengatnañ sokbeye ke nânup. Âpme Moses egaj an manje ekñen keyañ sâpe sâpe bumbuyet mulup zet nhen ku indaye. ¹⁵ Pigok penañ sokbemkawanj bein sâpe sâpe bumbu an kwakwagat Mosesianj zii zelen zemâtâge ke ilak asekin mme sâpe sâpe bumbu an alakñan Melkisedekgat sakam sokbein ke Zisas. ¹⁶ Ek Alongalen sip mâti sâpe sâpe bumbu an ku kwage. Kawawanaj sâpe sâpe bumbu an nhenaj onzempeye enenogat egaj gakikiengatnañ wati gakikiyet windenaj mtotpeyeyepm mulup ke saye. ¹⁷ Kawawanaj keyet pigok zeye,

“Geñ Melkisedek sâpe sâpe bumbu an ek kebonjak tapmeti mamambanik katikñan.” (*Sam 110:4*)

¹⁸ Keyepmti zii zetgalen zemâtâtât ewenaj zenzenañ ke windenepin ma penañepin beye keyañ nin yomengatnañ nhep ku ndaanjalaj ndendeyelengapm kapume kenaj motazin. ¹⁹ Zii zelañ an mukulen mpeme Kawawanjagen sokñan nhep ku mege keyepmti Kawawanaj set nhen aikge keyañ dolakñan penangat dolakñan bein, eneyet set keyañ katnañ bem ndamandame Kawawanjagen sokñanik mametnup. ²⁰ Kawawanaj Zisas sâpe sâpe bumbu nhenanjgalen mulup mimiyet zempeye ke belak etañ penañ ku zempeye. Kawawanaj Nemuñanaj mulup ke mimiyet zet penañ ikñangat kwitnanen zemkatikñan bemeti zempeye. Sâpe sâpe bumbu an mamkwabien ekñen zemkatikñan bemindeme mulup ke ku mbien. ²¹ Zisas ek Kawawanaj ikñangat kwitnanen zemkatik bemti sâpe sâpe bumbu an onzempeye. Mti Kawawanaj pigok zeye,

“Amobotnañ zemkatik bembé zet zeye ke penañepin ku bewe. ‘Geñ sâpe sâpe bumbu an nhenaj mameti mamambanik.’” (*Makuku 23:19; 1 Samuel 15:29; Sam 110:4*)

²² Keyepmti nin kapigok nâsenup, Zisasiyanj tâtâ alakñan aige ke dolakñan penañ. Keyañ tâtâ tipman baen wemkwege ke sebempemti mobotnañ nhen tazin.

Zisas sâpe sâpe bumbu an egaj nhep ndamukulem mimndewe

²³ Ewenaj baenen an sambeyaj sâpe sâpe bumbu an mamkwabien yangut nhenaj mameti gakime nhenaj kekok mkwabien. ²⁴ Keyañgut Zisas ek mama kanzizit mamain keyepmti sâpe sâpe bumbu mulupmanj ke kwesin kwesin wemeti wembe. ²⁵ Ma Zisasiyanj kogogak kwesin kwesin mamti ningat Kawawanj mandundum sain kekogapmti nin Kawawanaj ndamukulem mindendeyelen nâmti sokñanik mepmann Zisasiyanj nhep anjalajndendeyelen.

²⁶ Ningalen sâpe sâpe bumbu an nhenaj alakñan ek kebonaj nhep penañ ndamukulem mamin. Ek mamananj kwetetepmanj, mimyugugunepin, ek teñ penañ. Ma Ek yomanj nhen ku tazin yek penañ. Ek am yomtonj ekñenmagengatnañ Kawawanaj kalañti ikñak onzempeye. Eganj kululunjen gwaen Kawawanmak motazin. ²⁷ Ek sâpe sâpe bumbu an nhenaj mamkwabien ekñen kebonj yomtonj yek. Ekñenaj kasup nhen kasup nhen ilinanjgut

yominanġat sâpe njeñaj bumtingut amñine ekñengalen yomgat bam mambumtemien. Yanġut Zisasiyan ikñanġat keñaj sekñaj keyañ am ningalen yomgat sâpe sâpe sek bume keyañ sâpe sâpe bumbu mulup ke ilak mdelañ zeyeyañ matatmopmambe. Ke ikñanġat gakiñanġaj. ²⁸ Mosesiyelen zii zelañ sâpe sâpe bumbu an maombemindentan ekñen ke an yomtoñ. Yañ zii zetgat baman Kawawañaj ikñanġat kwitnanen zemkalinbemt i Nemunañ Zisas sâpe sâpe bumbu an njeñaj onzempaye. Egañ sâpe sâpe bumbu mulup ke njeñ penañ mdelañ zeyeyepm kwesiñ kwesiñ mamti mambe.

8

Zisas tâtâ alakñañgalen sâpe sâpe bumbu an njeñaj tazin

¹ Zet zemkokotnañ keyet penañaj kapigok: Ningalen sâpe sâpe bumbu an njeñaj bemndemti matazin Zisas ek kululuñen gwaenen Amobotnañ Temañ Kawawañ kwizet buñamañmak egalen mundumen moti betnañ penañset windeyelen mundumanen mogeyañ tazin. ² Egañ kululuñen Kawawañgalen sesewat mka keyet keñaj sâpe sâpe bumbu an njeñaj mulup mamîn. Sesewat mka ke amnañ ku walalatnañ; Amobotnañaj ikñaj zeme wenje.

³ Sâpe sâpe bumbu an njeñaj ekñen sambe meu ma soñgom notnañ sâpe sâpe bambuyet ma tewalañ bambeyet zemindenderañ. Kegogapm Zisas sâpe sâpe bumbu an njeñaj egañ sâpe sâpe buye. ⁴ Mti ek msalen alak kapi manak ze sâpe sâpe bumbu an ku manak. Msalen zii zelen zein keyet katar sâpe sâpe bumbu an ekñenañ sâpe njeñ mambuip. ⁵ Sâpe sâpe bumbu an ekñenañ muluwin sesewat mka wenaj ma sesepmañ walalatnañ keyet keñaj mambuip. Âpme sesewat mka penañaj ke kululuñen gwaen tazin. Moses egañ sesewat mka zegwem zegwem time mosâpme Amobotnañaj pigok dunduye, “Nânik kalañan gwaenen sepemañ zikat game ekbanan keyet katar walabanik.” (*Kisim Bek 25:40*)

Tâtâ alakñañgalen zet

⁶ Tâtâ alakñañ keyañ tâtâ itnañaj sebempemti mobotnañ tazin. Ma Zisasiyan tâtâ alakñañ keyelen an tungupmañ mobotnañ tati tâtâ itnañgalen sâpe sâpe bumbu an njeñaj mambien ekñen kegogak sebemindem tazin. Ma zemkatik bembe eweñan miminaj keyelen zetikñañaj zemkatik bembe alakñañ kapiyelen zetikmak sepem kwep ku belup; alakñañaj sebempein. ⁷ Eweñan tâtâ itnañaj wenje keyañ am mme dolakñañ bewien ze tâtâ alakñañ njeñ ewe sokbembeyet zetnañ njeñ ewe ku sokbenak. ⁸ Kawawañaj amñaneyañ myuñgum same keyepmti pigok zein,

“Kan njeñ neñ nâmtalap ke sokbeme neñ tâtâ alakñañ Israeal am ma Zuda am ekñenmak msowap. ⁹ Eweñan yejsokñine Izip msalengatnan indatimti msalanan met indesâgât meti tâtâ ekñen mindewan keyet katar alakñañ mbap eyañ itnañaj sebempewe. Ekñenañ tâtâ keyet keñaj nânâñ ku mambien keyepmti neñ bamkumindewan. Neñ Amobotnañinañ zet kegok zeap. ¹⁰ Neñ bam Israeal am ekñenmak tâtâ alakñañ msât zewan ke kapigok, Neñ nâlen zii zet njeñ ñotikñinan bemindewap. Ma keñinan kumpema tabe. Mme neñ Kawawañin mambap âpme ekñenañ nâlen aminne mam nembep. ¹¹ Âpme an njeñaj notnañ njeñ ma meninaj njeñgat pigok zemti ku zemzikat sampewe, ‘Geñ Amobotnañ egat yañaj weyañ nâmbek,’ kegok ku zewe yek. Kan keyet am sambe tototnañ ma mobotnañ ekñenañ nâgât yañaj nâmtâpme delañ zemâpbe. ¹² Ma neñ yomin ma myuñgunjajin sambe katikpemañap. Mti kandatnome mamambap.” (*Zelemaia 31:31-34*)

¹³ Âpme Amobotnañ egañ tâtâ ke mti keyet, “Alakñañ” zeye. Kegok zemti itnañaj tâtâ tage keyet tañganañ zeye. Âpme kwitnañ kwitnañ tañganañ bemti maetimben ke belaknik tati ilak endeletme mandelañ zein.

9

Kawawañgalen sesewat mka zegwem zegwem

¹ Tâtâ itnañaj Kawawañ sesewatsasayelen setnañ tageen ke mâti mkañajmak ma mundumañ sesewat mka zegwem zegwem msalen tage keyet mamtemien. ² Sesewat mka zegwem zegwem ke teepnañ walati keñaj kutume zut beye. Keñaj njeñaj keyet “Kambukñañ” kuwien keyet meu bem nini mundumañ tage keyet palen nupmamañ Kawawañgat zapat mambumbemtemiengalen mundum ma tañam bambuyet mundumañ golañ weyayañan kogogak matatan. ³ Âpme sañgum teepmañ tungupman ke open peme totapme mka keñaj njeñ ikñak enzillinaj keyet kwitnañ “Keñaj Kambuk Penañajgat Kambuk” kegok kuwien. ⁴ Keyet keñaj kasak sesikñañ dolakñañ bumbu keyelen mundum golañ mpewien. Ma Kawawañaj tâtâ amñanemak mti zii zet indaye

keyelen bogis beke keyegak tapme pusekñan golan weyañti ambulutpeme matatan ma keyet keñaj Alongalen tonje eweñangatan petnañaj mge kemak nanzañ palen zii zet kukuñaj ma mana selikñaj golan weyañti mana wepewien kemak eyo tâtâyelen bogis keyet keñaj ilinsakwep bempeweraj. ⁵ Tâtâyelen bogis keyet sakñanen gwaen ensel zut weyañideme egegat pâwidaj bogis ke maambulutatemun keyet dukñanen sâpe sâpe bumbu an ñeñajaj nup kan katanaj yomin Kawawañaj katikpepeyet nâmti songom sipmanaj anjalaj gogot mundum zenzeñaj bogis dukñanen matatan keyet palen matetelimtemien.

Sesewat mka zegwem zegwem keyet zapatnaj eneyet esemterj mmann delanj zesem. ⁶ Kwitnaj kwitnaj kekok bempeme tapmepme keñaj ñeñaj keyet sâpe sâpe bumbu an ekñeñaj mobot toti muluwın ke mamtemien. ⁷ Mka keñaj kambuk penañajjat kambukñaj keyet keñanen sâpe sâpe bumbu an ñeñaj eganj nup kan kwep keyet keñaj sek kwewetanj mamotan. Yanjut songom sipmanñij yek, eganj sip timti mot ikñajjat yomgat ma am yomtonj ekñengat nâmti sip ke tetelime bogis dukñaj mundum kwitnaj anjalalaj gogot makumtemien keyet mamotan. ⁸ Emetak Terñaj pigok manzikat ndain: sâpe sâpe bumbu anmak zii zetgalen zemâtâtât egetgalen muluwit am ningat tunjgupmnan tazin beme nin Kawawañmagen mebeneknok sesewat mka keñaj kambuk penañajjat kambukñaj ke mebegalen setnaj mambekekzin. ⁹ Sesewat mka zegwem zegwem msalen tazin kapi bam kululuñen katikñaj sokbewe keyet sesepmanj bein. Mka zegwem zegwem keyet keñaj meu ma songom timoti sâpe sâpe buwien keyaj zigoset am Kawawañjat masesewatsamtemien ekñen keñin mme kwetetepmanj benak? ¹⁰ Zii zet ke belak sekgeset etanj, tu meuyelen zetnaj ma seknj tu zulutpepeyelen zetnajetanj tage. Penañaj Kawawañaj msokbesapmme tazin keyet sesepmanj mkwabien.

Kilaisiyaj ikñajjat sipmanaj sâpe sâpe buye

¹¹ Kilais ek kwitnaj kwitnaj penaj sokbembeyet zenzeñaj keyet sâpe sâpe bumbu an ñeñaj beye. Mti Eganj sesewat mka sepemanj igagen mobotnaj kululuñen tazin keyet keñaj mowege. Amnanj ku walalatañaj ma msalen ku tazine keyet keñaj mowege. ¹² Meme ma makau sipmanj timti ku moge. Ikñajjat sipmanj penaj ke mka keñaj kambuk penañjat kambukñaj ke mmoti sipmanj sek kwewetanj tetelime mekoje keyaj tatat katikñaj matakwazin. Sipmanj keyaj gakikiengatanj ndatim kwat ndeyeyanj alak mama kanzizitgat zapat tatnup. ¹³ Eweñaj zii zelañ meme ma makauyet sipmanj timoti teteliiyet zenzeñaj ma makau gandenaj bume zime mupmapmanj timti kâ kwakwatnaj ke tuyen time topme lumanj keyaj am set zii mpepeñajgalen angosomti nukñaj aiikñaj keyelen gwesep mti tetelime mekoti am keyaj mimindeme am kwetetepmanj mambemtemien, ke sekgeset etanj mme kwetetepmanj mamimindemtan. ¹⁴ Keyanjut Kilaisiyet sipmanjaj songom ekñengalen siwin sebempemti mobotnaj tazin e eganj yom ñen ku mge keyet penañaj. Kilaisiyaj mama keboñ manje ke Emetak Terñaj mama kanzizit mamainaj winde same mge. Ma naman eganj ikñajjat mamananj Kawawañjat sâpe sâpe nembonj sayeyepm egat sipmanjaj nin zulutndeme teñ bewennaj Kawawañaj mama kanzizit tonaj ek ñep sisilij mulup msawanup.

¹⁵ Keyepmti Kilaisiyaj tâtâ alakñaj keyelen an tunjgupmanj mobotnaj penaj beye. Mti tâtâ itnananen mamti yom aik kwabien ke yek bembeyet ikñaj gakiye. Kogogapm am egat zapat mamañ ekñeñaj mama kanzizit mamayet zetik mimindendeñaj ke ñep mepmamambep. ¹⁶ Betzinj tonaj bembeyelen setnaj kapigok, an ñeñaj gakime egalen betzinjaj ke an ñeñaj belak etanj maekdamuj min. Yanj an titiyet nâmpepenaj keyaj damuj tapmepme tonajaj gakimenjut an keyaj matin. ¹⁷ Eganj ewe alik mame betzinjgat zetnaj zenzeñaj ke belak ewe tapme an keyaj gakimenjut zet keyet penañaj ñep sokbenak. ¹⁸ Kogogapm tâtâ itnanaj ke penañajmak bembeyelen nâmbiengapmti songom kume sipmanjaj topme keyaj penañajmak mambemtan. ¹⁹ Moses ek zii zet sambe zemâtâtpenaj keyet katanj am sambe diindome delanj zemâpme makau gandenajjat sipmanj tumak lelimpeme tapme sindip palen sipsip zupmanj ñamanj keyaj zampermti keyaj siwenn olekti Kawawañgalen zet zapat meluwanmak munjgunjgunaj palen ma animbi ekñengat palen matetelimtan. ²⁰ Mti pigok diindoye,

“Kawawañaj inmak tâtâ mimiyet diindoye keyelen sip e ilak kapi.” *(Kisim Bek 24:8)*

²¹ Mti sesewat mka zegwem zegwem ma sâpe sâpe bumbuyelen batikondo mee ke kegogak siwanj tetelime sipsak mambemtan. ²² Ke zii zelen zenzeñaj keyet katanj kwitnaj kwitnaj sambe katanj siwanj etanj zulupme kwetetepmanj bemâge. Ma sippiñ keyaj amgat bekananjin zulupme delanj zenzeyelen setnaj ñen ku tazin.

Kilaisiyaj ningalen yomgat dopmanj gakiye keyaj sâpe sâpe bumbunajnok beye

²³ Kwitnaŋ kwitnaŋ sesewat mka zegwem zegwemgatzin ke penaŋ kululuŋen gwaen tazin keyet sesepmaŋ kegogapm siwaŋ tetelime dukŋinan mopme kweteteŋmaŋ bembeyet zenzenaŋ keyet sâpe sâpe mambumtemien. Kogogapm am kululuŋen mebegalen ekŋen mme kweteteŋmaŋ penaŋ bembeyelen sâpe sâpe sakamaŋ igagen dolakŋaŋ penaŋ bumbuyelen. ²⁴ Keyepmti nin nânup Kilais egaŋ sesewat mka amnaŋ belinan walalatnaŋ keyet keŋaŋ kambuk zeip keyet sesepmaŋ msalen tazin keyet ku moge. Kawawaŋgaleŋ sesewat mka keŋaŋ kambuk kululuŋen tazin keyet keŋaŋ moti Kawawaŋgat nenzimosetnaŋ nin ndamukulem mimiyet nâmti mandundum sain. ²⁵ Kilaisiyaŋ iŋŋaŋegak Kawawaŋgat sâpe sâpe sasayet sek kwep gakiye. Ke ewe sakwalambemti ku mimiyelen. Kogok mti egaŋ kululuŋen mogeyaŋ tazin. Egaŋ zii zelaŋ zeinen sâpe sâpe bumbu an neŋaŋ egaŋ nup kan sambe amgat yomin timti sek kwep mka keŋaŋ kambuk penaŋaŋgat kambukŋaŋ zeuwen moti soŋgom ekŋeŋgaleŋ sip matimotemien keboŋ ke ku mge yek penaŋ. ²⁶ Kilais ek kegok mnak ze msat kululuŋ sokbeye keyetnaŋ kwazinen amgaleŋ yomgat mti Kilaisiyaŋ gakimti gakikiyegak mamaŋak. Yaŋgut kegok yek. Egaŋ sek kwewetaŋ gakimti yom sambe mkwakwatnaŋ ma mimiyaŋ ma mmobep ekŋen keyet kataŋ sek kwep dopmaŋin gakim delaŋ zeye. Nen ewe ku sakwalambemti gakikiyelen. ²⁷ Am sambe nin sek kwewetaŋ gakiwanup. Mti keyet bamaŋ daenen zet muluwen tabanup. ²⁸ Kegogapmti Kilaisiyaŋ iŋŋaŋgat palen am sambeyelen yom time mopme sek kwep gakiye. Kegok mgeyepm gilik zem kosâpmmen yom katikpeyeyelen mulup ewe ku msâpm. Am egat nâmkinpemti webem maip ekŋen mama kanzizit indasâgât kosâpm.

10

Sâpe sâpe neŋaŋ mambumkwatemien keyaŋ yom neŋ ku makatikpemtanaŋ

¹ Zii zelen sâpe sâpe bumbuyet zenzenaŋ ke kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ bam sokbewe keyet sesepmaŋ etaŋ mkwabien. Keyepm sâpe sâpe bumbu an ekŋenaŋ zii zet gawepumti nup kan kataŋ sâpe sâpe bumti bumbuyak mkwapme am Kawawaŋ masesewatsamtemien ekŋen keŋin mme kweteteŋmaŋ tatat katikŋaŋ ku matatan. ² Sâpe sâpe mambumtemienanaŋ am mme kweteteŋmaŋ bewiek ze ekŋenaŋ sâpe sâpe mene mene ewe ku mambumambiek. Keyaŋ am Kawawaŋ masesewatsaip ekŋen mme yompiŋ sipmaŋmak kweteteŋmaŋ bewiek ze ekŋenaŋ yominaŋgat keŋinan nâmnukŋaŋ ewe ku mbiek. ³ Sâpe sâpe kan neŋ kan neŋ mambumkwapme keyaŋ mme ekŋenaŋ yominaŋgat manâmkwatemien. ⁴ Makau apmaŋ ma meme egegat siwidaŋ yomin neŋ ku zulupme delaŋ zemâtnak.

⁵ Keyepmti Kilaisiyaŋ msalen kogeŋ Kawawaŋgat zet pigok zeye,

“Geŋ soŋgom kumti sâpe sâpe mambuip keyet tikŋaŋ penaŋ ku manânik. Yaŋgut geŋ neŋ am sek kot munduŋduŋgat eweŋanegak weyaŋ bempemane tage ke koti munduŋti sâpe sâpeyelen soŋgomnok bema nome gakiwan. ⁶ Geŋ soŋgom melesin ambepeme tewen motati zim totot ma amnaŋ geŋ yomin katikpeyeyet nâmti sâpe sâpe bungame keyet nâmane tikŋaŋ penaŋ ku mambein. ⁷ Âpme nenaŋgat pigok zewi, ‘Kawawaŋ, nânik, neŋ gâlen zet gawepupuyet msalen toban. Gâlen Zet Itnaŋanen meluwaŋ mimiyaŋ keyet penaŋaŋ ilak neŋ kapi kotalap.’” (Sam 40:6-8)

⁸ Sâpe sâpe bumbu keyet zii zelaŋ pigok zeye,

“Sâpe sâpe soŋgom melesin ambepeme tewen motati zim totot ma amnaŋ geŋ yomin katikpeyeyet nâmti sâpe sâpe sakam iŋŋak iŋŋak mambumgaip ma tewalaŋ notnaŋ mamgaip keyet nâmane tikŋaŋ penaŋ ku mambein.” (Sam 40:6)

⁹ Kogok zemti naman zet neŋ pigok zeye,

“Kawawaŋ, nânik, neŋ gâlen zet gawepupuyelen msalen toban.” (Sam 40:7)
Egaŋ zet kegok zeye ke kwitnaŋ kwitnaŋ itnaŋaŋ mpeme mepme alakŋaŋ neŋ mwatonzempesâgât nâmtiyepmti zeye. ¹⁰ Keyepmti Zisas Kilaisiyaŋ iŋŋaŋgat sekŋaŋ ke Kawawaŋ sâpe sâpenok ketalasim same keyaŋ nin keŋiŋ mme kweteteŋmaŋ bewen. Ke sek kwewetaŋ mge keyaŋgut keyet pembenanaŋ kwesin wemti wembe.

¹¹ Sâpe sâpe bumbu an sambe ekŋenaŋ kasup neŋ kasup neŋ sesewat muluwin mti sâpe sâpe bumti bumbuyak mamkwatemien. Âpme keyaŋ yomin neŋ ku peme mebegalen. ¹²⁻¹⁴ Kilais egaŋ yomgat sâpe sâpe gakikiŋaŋaŋ mise kwep sâpe sâpe mambumkwatemienok bumdelan zemti animbi mme kweteteŋmaŋ bewianaŋ ekŋen kwesin kwesin mambep. Ekŋen egaŋ sâpe sâpe kwewetaŋ bumti mme dolakŋaŋ etaŋ bemâpme gwaenen mogeyaŋ Kawawaŋgat betnaŋ penaset totazin.

“Mme mundum ke tapme Kawawaŋaŋ kasaŋane indatimti egat setnaŋ kandaŋan timot mulaloŋ indeweyet damuŋ tazin.” (Sam 110:1)

¹⁵ Keyet Emetak Teŋaŋ Kawawaŋgaleŋ Zet Itnaŋanen kapigok zemsokbemndain,

16 “Kan kapi delanj zeme neŋ bam ekŋenmak tâtâ alakŋaŋ ŋen mbap. Neŋ zii zet zetr keŋinanen bem indema tabep. Ma neŋ zii zetr ŋoktikŋinanen meluwaŋ mpema tabe.” (Zelegaia 31:33)

17 Mti Egaŋ ewe zet pigok tusumti zeye,
“Keyepmti neŋ yominanŋat ma myuŋguŋguŋinanŋat kandatnome mamambap.” (Zelegaia 31:34)

18 Kogogapm Kawawaŋaŋ yom katikpewe beme sâpe sâpe bumbu an ekŋenaŋ sâpe sâpe yom peme mebegat zembuwep ke yaŋepiŋ.

Nin Kawawaŋaŋ nâmkŋipemti ekmagen sokŋan mebanup

19-20 Eweŋan sanŋum sesewat mka zegwem zegwem keŋan zut kalaŋme mekotatagat anzam matatan ke Zisasiyaŋ gakime endelege. Kegok mti egaŋ set alakŋaŋ sipmaŋaŋ zulutndeyeyepm nin sesewat mka keŋan keŋaŋ kambukŋan penaŋgat keŋan meti kwesiŋ mamambanup. Kogogapm Kilaismagen notnne, Zisas ikŋaŋgat sipmaŋaŋ ningalen yom zulugeyepm nin Kawawaŋmagen kŋngagaŋiŋ ekmagen sokŋan nâmtalati mamep-mambanup. 21 Âpme ningalen sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ Zisas egaŋ Kawawaŋgalen sesewat mka keŋan ke bugan ŋeŋaŋ bemti megeyepmti 22 nin ek nâmkŋipemann keyaŋ keŋnaŋgalen yom sambe sipmaŋaŋ zulut kaputme mepme delanj manzein. Kogogapm nin yomnaŋgat nâmnukŋaŋ ŋen ku mimiyelen yek. Nin nâmtalatempann tu penaŋaŋ zulutndewiennok keŋnan penaŋ sukwep nâmbanup Kawawaŋaŋ ŋep ndamukulem mbe zemti ekmagen sokŋan mepmamambanup. 23 Âpme Kawawaŋaŋ zetik mti zet manzeinen penaŋaŋmak etaŋ mamein. Ke nâmtiyepm nâmkŋipepen ku katikpewanup kaliŋaŋ atam tabanup. 24 Mti nin notnne indamukulem mimiyet setnaset etaŋ mâti keŋin melaŋ belanj bemti gogot mimindewanup. 25 Âpme Kawawaŋgalen zet nânâyelen ondedagen am notnaŋ ekŋenaŋ kokopiŋ belak wisat mti matalip. Pi Zisas kokogalen kan ilak sokŋan bein keŋogapm nin Kawawaŋgalen zet nânâyet ondekti notnne ekŋengat keŋin melaŋ belanj bewanup.

Nin Kawawaŋgat Nemuŋaŋ ku bamkumpewanup

26 Yomgat sâpe sâpe bumbuyelen setnaŋ ŋen ku tazin. Kogogapm nin zet penaŋ ŋotekŋaŋ Zisasiyaŋ ningat yomgat gakiye zet ke keŋnaŋgalak bamkumpewanup beme ningalen yom katikpeyelen setnaŋ ŋen kogogak ku tatndawe. 27 Eneogat Zisasiyet gakiŋaŋ ku nâmkŋipemann keyet dopmaŋ Kawawaŋaŋ zemdelanj zenze muluwen ndesâpm egalen zet zemdelanj zenze mulup kanaŋ ke kŋngagatnaŋmak ma tep taŋam temaŋmak manzin keyaŋ am Kawawaŋgat kasa mamip ekŋen ke indazime mupmamaŋ etaŋ bewep. 28 Nin pigok nânup an ŋenaŋ Mosesiyelen zii zet ke anŋosome an zut ma tuk ekŋenaŋ ekti mimiyuŋgugaŋaŋ ke zemkawaŋ bewep beme ekŋenaŋ an keyet kemberŋ ku mbep ek kume gakiwe. 29 Âpme naman kogogak. An ŋen ek Kawawaŋgat Nemuŋaŋ zentalatpemtiti mtopewe ma tâtâ alakŋaŋgalen sip zulutme keyaŋ keŋaŋ mme kwetetepmaŋ beye keyet nâme pepesut bewe beme dopmaŋ bekanaj penaŋ tiwe ma keŋ taoletgalen Emetak Teŋ am mme keŋ taolet palen mamaip zentalatpewe beme am ekŋen ke nukŋaŋ omba penaŋ tiwep. 30 Nin zet kapigok zeye ke nin nânup,
“Yom dopmaŋ mutumindanda mulup ke nen mbap.” (Zii Zet 32:35)

Ma ŋen ewe pigok zenzeŋaŋ tazin,

“Amobotnaŋ ek amŋene ekŋengalen zet zemdelanj zemindamâbe.” (Zii Zet 32:36)

31 Kawawaŋ mama toŋaŋ egalen belen am yommak yomgat dopmaŋ mutumindawe ke kwitnaŋ kwitnaŋ kŋngagatnaŋmak penaŋ.

Nin nâmkŋipepen katikŋaŋ bemti tabanup

32 In alagalak nâmkŋipepen yaŋbemti tabien keyet otnâit. Kan keyet in Kawawaŋaŋ Emetak Teŋ indame egaŋ busatnaŋ indame timtati amnaŋ sisipeŋpeŋ mindamti sek sindem indame in timti keyet keŋan in windenaŋ bemti tabien. 33 Kan notnaŋgat ekŋenaŋ animbi sambe ekŋengat zikalinan indati mozem indome tabien mti zet mgasik gasik penaŋ pi mandindoip mti nukŋaŋ sambe dukŋinan bemindewien. Kan notnaŋgat in am noline kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋ sokbeme indikti indamukulem mimindewien. 34 In noline notnaŋ mka katikŋaŋ towepme ekŋengapmti kemberŋ temaŋ mbien. Ma milom bilombi omenzaŋ time in keŋin oloŋen palen tati indikme belak tiwien. In kwitnaŋ kwitnaŋ kululuŋen tatatnaŋ katikŋaŋ bam tiwep ke nâmtiyepm kegok mbien. 35 Keyepmti pi ekŋenaŋ kegok mindame windenŋin ku kwalebe. Windenaŋ bem maneti bam penaŋaŋ temaŋ penaŋ tiwep. 36 Mti in windenŋin bemti Kawawaŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ in mimiyet manâmtikŋaŋ min ke mbep beme keyet katnaŋ mamti kwitnaŋ kwitnaŋ zetik mimindendenaŋ keyet penaŋaŋ tiwep. 37 Keyepmti kan belaknik bugan tazin ke delanj zeme Kawawaŋgalen zelan penaŋaŋmak bewe,

“Amobotnanañ kosât zeye ke ku katikpewe; egañ sakwep kobe. ³⁸ Neñ am manâmkijpenepe ekjen nâmkijpepenin neñmagen tazin ke ekti kwilin, ‘An teñ,’ makuyap ma ekjen nâmkijpepen sukñañ bewep beme neñ ekñengat nâmindema dolakñañ penañ ku bewe.”

(Habakuk 2:3-4)

³⁹ Nin nâmkijpepen sukñañ bewanup beme walelet keyet keñañ mebegalen. Keyañgut nin am keboñ yek. Nin am nâmkijpepemak bewenngapmti Kawawañañ mama kanzizit ndandayelen manje tatnup.

11

Nâmkijpepeyeen katikñañ bemti mamayelen yañañ

¹ Bamgat kwitnañ kwitnañ titiyet buñam zapatnañ diindondonañ keyet webemti damuj mama ma kwitnañ kwitnañ zikalañ eekpiñ belak keñañ etañ nâmkaliñ bemti mama keyañ nâmkijpepe penañ bein. ² Kawawañgalen am eweñañ baen mamkwabien ekñengalen nâmkijpepe sepemañ keboñ mti mama Kawawañañ keyet nâmindeme dolakñañ beye.

³ Kululuñ ma msat kapi Kawawañañ zeme sokbeye. Zet ke nâmkijpepemak mamti yañañ manâmâtâtnup. Kwitnañ kwitnañ tapme eknup kapi Kawawañañ kwitnañ kwitnañ ku wewenjañgatnañ mme sokbeye.

Abelmak Inok ma Noa ekñengalen nâmkijpepenin

⁴ Abel ek nâmkijpepemak manje keyepm Kawawañgat sâpe sâpe bumsame Kawawañañ ekme ñep beme datnañ Kein egalen ektakalimpeye. Abel nâmkijpepenjañgapmti Kawawañañ an teñ zemti sâpe sâpenañ kogogak nâme dolakñañ beye. Abelañ gakiye yañgut egalen nâmkijpepenjañañ nin ekti mâbâgat sepem matazín.

⁵ Inok ek nâmkijpepemak manje keyepmti Kawawañ ek ku gakikiyet nâmpemti sekñañ melesin wati mowege. Kawawañañ kekok mme am ekñenañ egat timabien. Ewe kululuñ mobopiñ tapme Kawawañañ egat nâmkijpepenjañgat nâme dolakñañ penañ beye. ⁶ Nin nâmkijpepenin maman Kawawañañ ningat nâme dolakñañ ku bewe. Nin Kawawañ mamain ke penañ nâmkijpewanup mme am ek aiksâgât winderjañben matimalip ekjen egañ tosa dolakñañañ maindain.

⁷ Noa ek nâmkijpepemak manje keyepmti Kawawañañ kwitnañ kwitnañ bam sokbeye keyet golañañ zemsokbemsame nâñge. Dundume ek pedondom samti sip kwep ekjen alik mamayet nâmti wañga walage. Kegok mge keyañ msat katanñgalen am bekanañ mimi toñañ kekok msokbeye. Noa nâmkijpepenjañgapmti Kawawañañ, “An teñ,” kwitnañ kekok kuye.

Abalaamgalen nâmkijpepenjañgat yañañ

⁸ Abalaam ek nâmkijpepemak manje keyepmti Kawawañañ msatnañ yañañ pemti msat ñen met titiyet zempeme egañ zetnañ gawepuye. Mti msat deset sasayet zeye ke egañ nânâpiñ belak etañ zetnañ gawepumti mege. ⁹ Nâmkijpepemak manje keyepmti msat zetik mpeye ke mege. Ke lueñ maneti mesâtnok mka zegwem zegwem walati ke mawemtan. Aisakmak Zekop eget msat keyet Kawawañañ zetik mimidenderjañgapmti sepem kekokak mbun. ¹⁰ Abalaam ek mka tatat katikñañ kululuñ winderjañ timbilanje mpemti walatpeye ke sasayet nânâñ mamamtan.

¹¹ Sela ek nâmkijpepemak mamti imbi ilip penañ ke beye yañgut Kawawañañ menok mme egañ nemba kambakmak tage. Sela egañ kapigok nâñge, “Kawawañañ zetik mam ke penañjamak etañ masokbein yañ nemba sokbembeyet buñam zapat zeye ke penañ sokbeye.” ¹² Keyepmti an kwewetan ke am ambet munzunungalen winderjañ delañ zeye yañgut ekmagangatnañ nemba sokbem sambelenbien kululuñ wenzim ma nembuyelen gambibik tazin amnañ ku maiñgalen nemboñ am keyet sepem sokbewien.

¹³ Am ekjen keyañ nâmkijpepemak mamti gakimâpme delañ zeye. Kwitnañ kwitnañ zetik mimindenderjañ ke belak beñañ daenen tapme ekbienañgut ku timti ewe belak etañ oloñen palen nâmkijpepemak mamtemien. Kogok mti yañañin pigok ekbien, “Nin msat kapi belak lueñ ma am mukup mamanup.” ¹⁴ Am zet keboñ manzeip ekñenañ msat mamaip ke pemti met msalin penañ ñen aikgalen manâip. ¹⁵ Mti ilinanñgalen mka msalin pemti kobien keyet ku nâmbien. Keyet nâmbiek ze gilik zemti mesât nâmbiegen ñep mebiek. ¹⁶ Kogok mmamti ekñenañ mka tatat katikñañ ke met titiyet keñin temañ tage. Kululuñ tazin keyet nâpeñ mambien. Keyepm Kawawañ ek ekñengalen Kawawañ kekok zewanek keyet nâme bekanañ ku benak. Enenogat egañ ekñengat mka temañ ñen aikindawe.

¹⁷ Abalaam ek nâmkijpepemak mame Kawawanaj yanaj mekme egaj Aisak sâpe sâpe bumbuyet sisak palen mobempeme tage. Egan zetik keyet penaj Aisak nânge yanjut nemunaj kwewetan ke Kawawanjat sasâgât mge. ¹⁸ Kawawanaj zetik pigok msaye, “Aisak ekmagen insokdine sambe penaj sokbem sambelenjep.” (*Sokbembe 21:12*) ¹⁹ Abalaamanj ke kapigok nâmti mge, “Kawawanj ek am gakikijanj mme wawatgalen windaanj tazin keyepmti gakinak ze naman Kawawanaj gilik zemtî gakikiengatnaj njep mme watnak.” Njen kapigok mene zewanek, nemunaj sâpe mundumengatnaj watoge ke gakikijanjatnaj mwage sepem beye.

²⁰ Aisak ek nâmkijpepemak manje keyepmti egaj Isâ ma Zekop zengwatnaj zet mimidamti kwitnaj kwitnaj bam sokbemidawe keyet zapatnaj diidoje.

²¹ Zekop ek nâmkijpepemak manje keyepmti gakikiyelen kanan bududuk beme Zosep-gat nemulatnene zengwatnaj zet mimitdamti tonje palen tati Kawawanj pedondom saye.

²² Zosep ek nâmkijpepemak manje keyepmti gakiki kanan soknan beme nâmti Isael am ekjenaj Izip msat pemti mebegat zapatnaj diindomti naman mesâtati kasetnaj mti mebegat ewenaneke zemâtâtindaye.

Mosesiyet nâmkijpepenajjat yanaj

²³ Mosesiyet manaj bipmanj egelanj nâmkijpepemak mambun keyepmti namba sokbeme egelanj namba ke namba notnaj ekjen nembonj yek keyepmti egomti Izip ekjengalen amobotnajgalen zemkalinj bembek keyet kinjagapinj eyonja tuk pi enzilimpemalu matatan.

²⁴ Moses ek nâmkijpepemak manje keyepmti egaj sememti mame am ekjenaj Palao egat nembanjat nemunaj zenzeyet egaj keyet nâme wisatnajmak beye. ²⁵ Egan Kawawanjgalen am ekjenmak kot tusumti nuknanj pupuyelen nâmti ekjenmak tusuye. Egan mama mimi bekanajgalen tiknanj seleset mâti kan belaknik bugan olojen mimiyet nâme njep ku beye. ²⁶ An Kilaisianj nuknanjatnaj indatitijet zetik mge keyanj sindem tiwenok Mosesianj timti Izip msatgatnaj mânep milawatgat tiknanj ku nâye. Enenogaj egaj maneti bam tosanaj kululujen tiwe keyet nâme mopme manje. ²⁷ Mosesianj nâmkijpepemak manje keyepmti Palaoyelen njenzinj keyet nâme betatnaj beme Izip msat katikpeye. Egan Kawawanj amnanj zikalinalanj ku eekgalen ke egaj ekti mimiñanjnok ekmagen wetekumti tage. ²⁸ Moses ek nâmkijpepemak manje keyepmti Anggalanj Kendo tage. Egan zeme Isael am ekjenaj sipsip kumti sipmanaj sekekegen zulutpemepme ensel egaj kasa tim kwati am indome gakikiyelen keyanj sip ke ekti nemujine yu ekjen ku indome gakiwien.

Am ewenaj nâmkijpepemak mambien ekjengat zapalin

²⁹ Âpme Isael am ekjenaj nâmkijpepemak mambien keyepmti Kawawanaj zeme Nambu Namananj epeemti metat kotat mme msalen imti tu nembet daeneset mowepbien. Âpme Izip am ekjengalen kasa kuku an ekjenaj keyegak indamâti mowetne zemtî metnepeme nembuyanj munduman toti indaminziliye.

³⁰ Isael am ekjen nâmkijpepemak mambien keyepmti Zeliko mka kimbat temanj bembuluj tati tokwapme kasup mulup mimi 7 kekok mepme kimbat nanzanj bembenaj ke epeem topmâge.

³¹ Imbi set kilenj mama kwitnaj Leap ek nâmkijpepemak manje keyepmti an zut msat wilingiwun eget indikdamuj mimideye. Âpme am zet kululu Isael ekjenaj indowien kan keyet ek angalanjpowien.

³² Yanjut zet zapat notnaj Gidion

ma Belek
ma Semsân
ma Zapet
ma Dewit
ma Samuel

ma golanj zet zenze an ekjenaj mimiñanj ke zewagen kan teepmanj penanj benak. ³³ Am notnaj nâmkijpepemak mambien keyepmti am manje temanj timtot indowien ma am notnaj mama mimi tengat mulupmanj mbien. Ma am notnaj Kawawanaj kwitnaj kwitnaj njen indasât zetik mge. Ma am notnaj laiongat dembuseknanj bekekbiyen. ³⁴ Am notnaj tep temanj tazime mme bep zeye ma am notnaj kasanjeyelen gembo kulanj witikme mege. Ma am notnaj winderjinpinj winde indame winderjinberj tabien. Ma am notnaj kasa kukuyen winderjinberj tati kasa kuwien. Am notnananj amobotnaj njeniyelen kasa kuku an ekjen winderanj bemti indamâpme mebien. ³⁵ Imbi notnaj ekjengalen namba gakiwien mme alik bemti wabien. Am notnaj kasa ekjenaj indatimti mka katiknanj indemti sekjin omba penanj indom walepme gakikiyelenok penanj tabien.

Ekñenaj Kawawanj bamkumpewien ze kasa ekñenaj ñep indemti mebiek. Yanjut ekñenaj kasa ekñengalen zet kumti ekñenaj gakikiengatnan wati mama dolakñaj titi keyet nãmti katikñaj bembtabien. ³⁶ Am notnaj ekñen kasa ekñenaj indatimti kwelalin kumti sindiwanj indawitikkbien. Ma am notnaj selin belin tek katikñaj zam indemti mka katikñaj indeme nukñaj pumti tabien. ³⁷ Am notnaj ekñen nanzaj indome gakiwien. Am notnaj ekñen sãyanj indaulujme butnaj butnaj towembien. Am notnaj wanam kukñaj indarjme gakiwien. Am notnaj ekñen kurzujpej mamti sipsip ma memeyet sekñinaj sangumnok ambulut mamtemien. Am notnaj sekgalen bandimgat olat olat temaj mbien. Åpme am notnaj sisiperpej mimindawien ma am notnaj muluwanj bekanaj penaj mimindawien. ³⁸ Kegok mme notnaj msat ampñaj mepmambien ma notnaj kalan dukñaj motabien ma notnaj nanzaj enzuñaj wemwat mti mamamtemien. Am msat kapiyelen indikme ekñen bekanaj mimi toñaj bewienanjut bekanaj toñaj penaj am msat kapiyelen.

³⁹ Animbi ekñen ke nãmkñijpepemak mambien keyepmti ekñen Kawawanjat zikatnan mama mimijn dolakñaj penaj beye. Yanjut Kawawanaj ekñen kwitnaj kwitnaj titiyet zetik mimindaye ke ku tiwien. ⁴⁰ Enenogat Kawawanaj ekñen tej kwakwagat ewenaj baen zetik mge ke ekñengat etanj yek. Nin eyo tej kwakwagat nãmti zetik mge.

12

¹ Animbi nãmkñijpepejinmak sambe ewenaj mamkwabien ekñen nukñaj omba timti gakiwien kululujen mobienaj ekñen keyaj nãmkñijpem mamayelen set bem ndawien. Ekñen keyelen nãmkñijpepeyeen mama ke nin ekti mábãgat set katnaj bempewien. Keyepmti nin nukñaj sambe ma yom ningat palen mamilik tazin ke katikpewanup. Mti zet zikat ndandanen ke tati wisat mimipij Kawawanaj pilij bemndeyen ke winde bemti mebanup. ² Mti Zisas nãmkñijpepeyet ñenaj bembe an ma nãmkñijpepe keyet penaj aiksãgãt ek ektimti mambep. Ek kej oloñen temaj Kawawanaj bam sasayet zenzej keyet nãmti keyepmti tewen moti sindem temaj tiye ma amnaj sakambuk omba penaj sawien ke nãmisimti mmeti Kawawanjalen mundumen moti egat betnaj penaset totageyaj tazin. ³ Ewenaj am bekanaj mimi ekñenaj Zisasiyet kasa ñenzinij omba penaj mbien. Yanjut egaj ke kume topme nãmtalati winderajbenj tage. In ek msawien ke ekti sebelin sukñaj ku bewe ma keñin keyet teenaj ku bewe.

Kawawanj Biengalen musuwewetnaj pembedaj

⁴ In nãmkñijpepejinanjat yanaj meegat sindem indame nãme sindem omba penaj tazewanjut inmagengatnaj ñenaj ewe ku gakiye Zisasiyan ningalen yomgat winderaj mtopepeyet gakiye ke nembaj. ⁵⁻⁶ Ingat Kawawanaj, "Nemunambanne," zeye zet ke in keñinan mkatikñaj bembeyet nãmti zein ke kandabien ma zigok?

"Nemun nambanne, Amobotnaj egaj am ñen gogot mpesãgãt nãmti ekmagen musuwewet mulup omba penaj mamindein ma egaj nemunambanaj penaj ekñen kegogak maĩdamusuwetindein keyepm Amobotnajaj gamusuwetgeme geñ nãmane tototnaj ku bewe. Egaj geñ gamusuwet gesãt nukñaj ñen game geñ keyet nãmane bekanaj ku bewe." *(Totataglat Set 3:11-12)*

⁷ Nemba biwin dolakñaj nemunambanaj mamusuwetindeip keyet katanj Amobotnajaj indamusuwesãt mme in ke ekti winderin ku kwalebe. Kawawanaj indikme nemunambanaj beme sepep kegok ke mamimindain. ⁸ Nemba biwin dolakñaj nemunambanaj mamusuwetindein. In ku indamusuwetindenderaj beme in nemunambanaj penaj yek, belak kambu indabebetnaj kegok bein. ⁹ Ma ñen ewe pigok zema nãit, bipmne msalengatnaj ekñen kapiyanj indamusuwepme in ekñengat kandanjan meti zelin mangawepup. Keyet katanj an indapmge Kawawanj Bien mama kanzizit toñaj indamusuwepme nin egat kandanjan meti zetnaj gawepunup. Enenogat egaj mama kanzizit keyet penaj ndawe. ¹⁰ Bipmne ekñenaj nãñin tage bukeyet katanj kan belaknik bugan ke ndamusuwet ndemkwabien. Åpme Kawawanaj gulak ninmagen kwitnaj kwitnaj pembedaj sokbemndasãpme mandamusuwazin ke ikñaj nembaj bembeyet nãmti manndamusuwazin. ¹¹ Musuwetndeme nãman sindemanmak mambein. Yanjut sindem keyet keñaset Kawawanaj nãñã dolakñaj ndame kej sawakñaj maaknup ma egaj nin mama mimi tej mimiyelen manãnen ke mamnup.

¹² Keyepmti in nãmkñijpepejinan nukñaj sambe in taaikme keyaj sebelin mme ma sukñaj bein kegogapmti Kawawanj dundum same egaj winde indame dopmaj bandim dopmaj bandim mti winderinbenj tabep. ¹³ In wati mama mimijn tej mama seleset mãti im mepme nãmkñijpepeen noline ekñen nãmkñijpepeen kalñaj ku matalip keyaj indikti Kawawanjalen mama mimi mãti mbep. ¹⁴ In am sambemak kej sawakñaj palen mamayet mulup winderajbenj mbep. Ma keñin kwetetepmaj bemti mamayet

mulupman mbep. An nhen kenjan kwetepman ku tabe beme egan Amobotnanmak ku mambe. ¹⁵ Inmagatnan nhen Kawawangalen ken taoletnan nhen witikme mebeyet dopman damun dopman damun mbep. Mti nhenzinngat kindinan zewet ningesatnok peme petnan epeem kwati in sambe indabumti kenin mme yungu temebemagengat eksemti mambep. ¹⁶ Mneti inmagatnan notnanan set kilen mambepgat eksewep. Ma an nenan Kawawan bamkumpewemagengat Isâ egan ewenjan mge kekok ku mbep. Egan meu isiknan bugan keyepmti egan ayuyelen betzin biwinan indandayelen beke ketalasiye. ¹⁷ Âpme in keyet nâip ek bam betzin sasayet zetik miminan ke ku sasanan. Isayan bipmanan betzin sasayet omba penan sumsame keyan bipmanan kenan ku mgilik zeye, yek penan. Belak etan sum olage.

Kawawangalen kalan alaknan iknan tazinen ke mobien

¹⁸ In Zuda am eknanan kalan nhen belan nep ku timepme galen keyet kenan ku patan zewien yek. Ma kalan tep teman manzin ma tambusosok kinjanan manzamtazin ma tâgâ windenanben makun keyet kenan ewe ku mebien. ¹⁹ Ma lumun kwisak ma zet bimnande gâlânan teman ke ewe ku nâmbien. Am kwitnan kwitnan eknâmbien eknanan Kawawangalen bim njan ke ewe ke nânâyet Moses sumsawien. ²⁰ Zet kapigok zenzenan keyepmti eknanan nâme kinngatnanmak beye,

“Am ma songom mene nenan kalan ke timakbe beme ek nanzanan timti kume gakiwe.”

(Kisim Bek 19:12-13)

²¹ Eknanan kwitnan kwitnan sokbeme ekbien keyet wenjan mebetnan mamtemien. Âpme Mosesian kwitnan kwitnan ekmâge keyet pigok zeye,

“Nen kinngati sebelan dinjan penan miya.”

(Zii Zet 9:19)

²² In kalan kebon keyet ku mobien. In Saion kalan Kawawan mama tonan egalen Zelusalem mka teman kululuwen tazin ke patan zewien. Ensel sambe sopman penan ondektati olonjen mti tapme in tunguwinan patan zewien. ²³ In Kawawangalen nembanane penan ekngalen ondedagen patan zewien. Ingat kwilin Kawawanan mamayelen muluwan kumpeyayan kululuwen gwaen tazin. Ma Kawawan am sambe ningat zemdelan zenze an ten ekmagen patan zewien. Mti am sambe nâkinpepejinmak Kawawanan mme ten bemti mamgakiwien ekjenmak tusuwien. ²⁴ Âpme Zisasiyan tâtâ alaknan galen nenan bembe an beye ewenan egan tâtâ ke mkatik bembeyet sipman mulage. Abeliyet sipmanan yomgat dopman mututuyet kwizet makuin yangut Zisasiyet sipmanan am angalan indemti ken sewakanan mimindandayet kwizet makuin ekmagen kopatan zewien.

Nin weyan eksemti mabanup

²⁵ Ewenan Mosesian Isael am golan zet diindome zetnan ku gawepumti bamkumpewien. Kegok mme Kawawanan yomin ke ekti dopman bekanan penan mutumindame eknanan Kawawangalen nhenzinan kemagen enzililiyet setnan nhen ku tage. Âpme alak pi Kawawanan kululuwen mamti golan zet tadiindome egalen zet ke gawepupupin bamkumpenup beme keyet dopman penan sukwep bekanan penan mutumindawe. Egalen nhenzinan nin nep ku enzililiyelen kogogapm eksemti mabanup. ²⁶ Ewenan penan Kawawanan zet zeme Sainai kalan titok teman penan mge. Mme Kawawangalen Zet Itnananen zetik nhen kapigok mgeyan tazin,

“Nen msat etan ku butesowap; nen kululuw ma msat ilisakwep omba penan idabutema titokjit teman msâbulup.”

(Hagai 2:6)

²⁷ Kwitnan kwitnan butesât zeye ke yanjan kapigok, kwitnan kwitnan Kawawanan zelan zeme sokbeye ke mbuteme yek bewe. Mti naman kwitnan kwitnan alaknan zeme wembe ke mama kanzizit tati titokjinan penan wembe. ²⁸ Kwitnan kwitnan titokjepin mama kanzizit tabe ke Kawawangalen zemâtâtât katnanen mama ke nin met tonan bemti mabanup. Keyet Kawawan zemsesawatpemt mabanup ma egat nâmann mopme nin mtot mamti iknan mama mimi nâme tiknan mambein ke mti sisilin msanti mabanup. ²⁹ Enenogat Kawawan ek nanan teman kwitnan kwitnan bekanan zime mupmanan mambemtozin ke tonan ek.

13

Nin notnne ekngat kemben mimindewanup

¹ In am nâkinpepejinmak keyepmti in kan katan Kilaismagen nolinemak gogot mamambep. ² Am mukuwan mkaninan kopme in indikti wisat ku mimindawep. Am notnan eknanan wa am timbumuluwnup zemti ensel timbumuluwben. ³ In noline mka katiknan talip ekngat nâmindeme in ekjenmak mka katiknan talip kekok bewe. Am notnan sek sindem timti nuknan palen talip in indikti nuknan ke in timti tapmaipnok bewe.

⁴ Kawawaŋaŋ am awembiŋ mamaŋin myuŋgumti set kileŋ maip ma am awembiŋ mamaŋin kambu setnaset mamaip ekŋen ke Kawawaŋaŋ dopmaŋ bekaŋaŋ mutumindawe keyepm in sambemagen awembiŋ mama ke damuŋaŋ dolakŋaŋ penaŋ mbep. Awembiŋ mama ke mame Kawawaŋgat zikatnan kwetetepmaŋ penaŋ bewe. ⁵ Amobotnaŋaŋ pigok zeye,

“Nej ku katikgewap. Ma giktingut ku gigikŋaŋ sepem ku mambap” *(Zii Zet 31:6)*

keyepm milawatmak mamayet keŋin temaŋ ku bewe. Kwitnaŋ kwitnaŋ taindain kataŋ ke tim mamti naman ewe omba penaŋ titiyet ku nâmbep. ⁶ Kogogapm nin winden tim tati pigok zewanup,

“Amobotnaŋ ek an mukulem toŋaŋ keyepmti am ekŋenaŋ kwileki ŋen mnanayet ku kiŋgalap.” *(Sam 118:6-7)*

Nin Kawawaŋgalen mama mimi zikat ndandaŋaŋ ke mâbanup

⁷ Am ŋeŋaŋ bembepin ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet diindowien keyet nâpeŋ mamambep. Ekŋen set keyegak mâti mamkwatneti gakimâbien ekŋengalen mama ke mâti nâmkŋipepemak mambep. ⁸ Zisas Kilaisiyet yaŋaŋ eweŋaŋ maŋge sepem kogogak alak tapmain yaŋ ewe mameti mambe katikŋaŋ.

⁹ Am notnaŋaŋ Kawawaŋgalen zelaŋ kapigok tazein zemti pigok tazeip, “In meu kapi nbep,” ma “Meu notnaŋ kanda ku niniyelen,” zet dâsuki kekok manzeip. Zet kebonaŋ am nâmkŋipepeŋin ku mambandim min. Kawawaŋgalen keŋ taolelaŋ etaŋ nâmkŋipepe mambandim min keyepmti am notnaŋaŋ zet nâmkŋipepe bandim mimiyeleŋ ku tazeme in indik kiŋgatindewep. ¹⁰ Ningalen tâtâ alakŋaŋgalen sâpe sâpe sisak palen tazin keyaŋ eweŋaŋ sâpe sâpe bumbu an ekŋenaŋ sâpe sâpe sesewat mka zegwem zegwemen mambumtemien ke sebempein. Zisas ek ikŋaŋ ningalen sâpe sâpe nembon. ¹¹ Eweŋaŋ kapigok mamtemien: songom bimaŋ elenġeme sipmaŋ topme sipmaŋ sâpe sâpe bumbu an ŋeŋaŋ ekŋenaŋ amgalen yom zulusâgât mka keŋaŋ kambukŋanen keyet keŋaŋ mti mopme penaŋaŋ mti zupman meti tewen mambumtemien. ¹² Âpe Zisas ek kekok sipmaŋaŋ am mme kwetetepmaŋ bembeyet Zelusalem mka temaŋ pem toti zupman kume gakiye. ¹³ Keyepmti nin Zisasiyeleŋ maŋgeen tusumti egaŋ sakambuk tiyenok nin kogogak timti tabanup. ¹⁴ Kogogapm nin kapigok nâne: Mka tatat katikŋaŋ msalen kapi ku tatndain. Bam maneti mka tatat katikŋaŋ kululuŋen matapmambe ke sokbesâpmgat keyet keŋaŋ temaŋ bemti mamambanup.

¹⁵ Keyepmti nin Zisasiyet pambenaŋgat Kawawaŋ mene mene sesewatsamti maman keyaŋ egat sâpe sâpe mobotnaŋ ŋen bewe. Nin dembusekŋaŋ Kawawaŋ kwizet buŋamaŋ zempalakŋaŋ bemti mamambanup. ¹⁶ Ma in animbi ekŋenmagen mama mimi dolakŋaŋ mimiyet wisat ku mbep ma dopmaŋ mukulem dopmaŋ mukulem mbep. Kawawaŋaŋ sâpe sâpe ke nembon keyet nâne tikŋaŋ mambein.

¹⁷ An ŋeŋaŋjine ekŋengalen zet gawepumti kandenjanan mtoti mambep. Ekŋenaŋ ingalen nâmkŋipepe ma keŋin maekdamuŋ mamiwaŋ maneti bam muluwinaŋgat yaŋaŋ Kawawaŋmagen zemkawaŋ bewep. Keyepmti muluwin keŋ oloŋen palen mimiyet in zelin gawepuwep. Kegok mbep beme in ekŋengalen muluwinaŋgat nukŋaŋ ku indawep ma naman inmagen kogogak totatat pambenaŋ sokbewe.

¹⁸ In ningat mandundum mambep. Nin nâmtatnup mama mimi dolakŋaŋ mbenn ke ŋoktikŋanane nâmtelen zemtati mbenn. Kawawaŋgalen zelen tazin ke mâti mamayet manâmkatikbenup. ¹⁹ In nâgât otnâmti dunduper tapme nej Kawawaŋaŋ namukulem mme inmagen sakwep kobap.

²⁰ Nej inmagen kapigok sokbembeyelen nâmti mandunduyap: Kawawaŋ keŋ sewakŋaŋ toŋaŋ ningat Amobotnaŋaŋ Zisas ek gakikiengatnaŋ mme wapme sipsip ekŋengalen damuŋ dolakŋaŋ penaŋ onzempeyeyan tazin. Ke egat sipmaŋaŋ tâtâ alakŋaŋ delaŋ zenzeŋepiŋ wemti mawen ke mme penaŋaŋ sokbeye. ²¹ Kogogapm Kawawaŋaŋ winde indamti indamukulem mme in mama mimi egaŋ nâmtikŋaŋ mam in ke mbep. Mme Zisasiyaŋ ningat keŋnanen Kawawaŋaŋ mama mimi nâmtikŋaŋ mam keyet mme sokbewe. Kegok mimndame nin keyet Zisas Kilaisiyet kwitnaŋ mwatonzempemti kwesiŋ kwesiŋ masesewatsamambanup. Ke penaŋ.

²² Kilaisimagen notnne, neŋ in kapigok mimiyet apitilim indemti keŋin melen beleŋ bema tatagalen zemgwatnaŋ zet kapi diindosâgâti zapat meluwaŋ kapi teepmaŋ penaŋaŋ ku kuyap yek.

²³ Ningat notn Timoti ilak mka katikŋaŋaŋaŋaŋ peme zupman tolep. Egaŋ kot sokbemnain beme nilizuzut inmagen kopmalu ndigip.

²⁴ Nej ingalen an ŋeŋaŋ nâmkŋipepeŋinmak sambe maip indamukumindeyap. Am nâmkŋipepeŋinmak Itali msalen mamaip ekŋenaŋ kogogak indamukumindeip.

²⁵ Kawawaŋgalen keŋ taolelaŋ inmagen wemti wembe.

Zems

Zapat meluwan kapi Zemsiyan kuye

Zapat meluwan kapi an kwiyan penaj kuye ke sosok penaj n̄en ku kukuŋaŋgapmti an keyaŋ kup n̄ep ku zenzeyelen. An Kawawaŋgalen zetgaŋ yaŋaŋ m̄n̄amti makup ekjenaj an kwi keyet kegogak zet mmot mtot omba penaj miminaŋ. Notnaŋaŋ zewienen Zisasiyet meninaŋ n̄en kwitnaŋ Zems ek dapmelaŋge alaknaŋ Zelusalem mka temaŋ mambien ekjengat an damuŋin maŋge egaŋ kuye manzeip. Zemsiyan an n̄amkiŋpepeŋinmak Zuda maŋgeengatnaŋ kumkalaŋti msat sambe mebet kokotnaŋ ekjengat kumindaye.

An kwi ma kwiyan kuye keyaŋ zet apapalak kegok kuye. Zet esemaŋ penaj kuye. Zet notnaŋ zapat meluwan kapiyet keŋan tazinen Matiyu kuye keyet kataŋ kukuŋaŋ. Sekem kebongat Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolaknaŋ Penanjanen m̄at̄ati ekbak. Zems 2:13 makumti naman Matiyu 5:7 kegogak maiŋti ekbak. Zet sekam keboŋ ombanik Zemsiyelen zapat meluwanen aikbek.

Zapat meluwan kapi yaŋaŋ kapigok. Am n̄amkiŋpepeŋinmak Zuda maŋgeengatnaŋ weyaŋbe weyaŋbe m̄ti tatnepeme sisipeŋpeŋ sokbeme ekjen katiknaŋ bemtatatgalen n̄amti zapat meluwan kapi kuye. Zem̄at̄at̄at notnaŋ tazin keyaŋ am keŋin ma sekjin meleŋ beleŋ beme n̄amkiŋpepemak tati keyet penaj msokbembeyelen. Kwit Kilais ke zapat meluwan kapiyet tuk etaŋ kukuŋaŋ.

Zet n̄oteknaŋ temaŋ kapigogaŋ Zems zapat meluwan keŋan talip:

1:1 Zet n̄enaŋ bemzenzeyelen zet

1:2-8 N̄amkiŋpepemak mama

1:9-11 M̄anep milawatmak mama ma bekopsat mama

1:12-18 Tetimaemaeyaŋ yaŋin mimekbe

1:19-27 Kawawaŋgalen zet wagaŋ etaŋ n̄an̄a ke n̄ep yek

2:1-13 Kalalaŋgat yaŋaŋ zenzaŋ

2:14-26 N̄amkiŋpepe yaŋaŋ mim eek

3 Nambalamin ekdamuŋ mimiyelen zet

4:1-5:6 Am msat kapiyelen mama mimi bekanaj

5:7-20 Zem̄at̄at̄at ikŋak ikŋak

¹ Neŋ Kawawaŋ ma Amobotnaŋ Zisas Kilaisiyelen mulup an. Neŋ zapat meluwan kapi ingat indamukumindes̄ati kuyap. In Isaeliyelen am maŋge 12 ekjengat in̄sokjine Zisas Kilaismak tususuŋin tazinaŋ kalaŋti lala bubuk bemti msat kataŋ mekobienaj talip.

Nuknaŋen kaliŋaŋ bem tatalaŋ n̄amkiŋpepe penajgat yaŋaŋ mamsokbein

² Kilaismagen notnne, inmagen nuknaŋ igak igak sokbeme keyet n̄ame keŋ sokukuŋaŋmak ku bewe; keŋin oloŋen palen tabep. ³ Kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋaŋ n̄amkiŋpepeŋin mmek mmek mimindikme katiknaŋ tabep. Keyet penajaŋ inmagen katiknaŋ bemti tatat omba sokbemindawe. ⁴ In n̄amtekalim tati kan kataŋ nuknaŋ pumti giŋgiŋ mtabep. Keyet penajaŋ n̄amkiŋpepeen kaliŋaŋ bemti an imbi penaj mamaipgapmti nuknaŋ pus̄at ku olabep.

⁵ Ingat tunjuwinangatnan am n̄enaŋ Kawawaŋgalen set ma mama mimi ekjenaj mimiyet n̄amtiknaŋ mam keyet olati ekjenaj Kawawaŋ dundum same egaŋ n̄ep n̄otkik dolaknaŋ am sambe penaj ndamti egaŋ keyet zem watot watot ku mam. ⁶ Dundus̄aḡat keŋ zut palen yek; Amobotnaŋ n̄amkiŋpemti penaj dunduwep. Keŋ zut mbep beme ekjenaj nembu mamaŋ t̄aḡayaŋ kumbume mamekwazin keboŋ bewep. ⁷ Am keboŋgat dundunduŋin Amobotnaŋaŋ ku man̄amindein. ⁸ Am keyelen n̄otkikjin kilen maepeemti mekozin ma ekjenaj mama mimi mamip keyaŋ set kwewetaŋ m̄ati ku mamezin.

M̄anep milawatmak mama keyaŋ penajaŋ penaj ku bein

⁹ An n̄en bekopsat n̄amkiŋpepeŋinmak ek Kawawaŋaŋ ekme ikjaŋgat nembajaŋ mambein keyet n̄amti oloŋen mbe. ¹⁰ Yaŋgut an n̄en n̄amkiŋpepeŋaŋmak m̄anep milawat sambe tasain keyepmti sek mobot ku mbe. Kawawaŋaŋ ekme yomtonj beme gilik zem wage keyet n̄amti oloŋen mbe. Tep elewilinaŋaŋ d̄al̄aŋ zemti matolip sepem kegok m̄anep milawatnaŋaŋ yek bewe keyet sek mmobopiŋ. ¹¹ Kasuwaŋ tambuŋan penaj kwati tep elewilinaŋ ekme angasimti d̄al̄aŋ zem msalen topme elimiaknaŋ ke mayek bein. Sepem kegogak am m̄anep milawalin temaŋ ekjenaj gakime mka mundumin etaŋaŋ tabe. ¹² An n̄en ek nuknaŋen katiknaŋ bemti tapme Kawawaŋaŋ eget n̄ame dolaknaŋ mambein. Ek nuknaŋen windenaŋ mambein beme Amobotnaŋaŋ mama kanzizit keyaŋ miakpewe. Ke am Kawawaŋgat gogot mampeip ekjen indandayet zetik mge.

¹³ An ñen bekanangat tetimaemae sokbemsame kapigok ku zewe. “Kawawanaj tatetinem nikzin.” An ñenaj Kawawanaj ku tetipeyelen ma egañ keogak an ñen bekanaj mimiyet ku matetipein. ¹⁴ Tetimaemaeyet yanaj kapigosetgatnaj masokbein, ñenaj an ñenaj ikjanngalen mama mimi mgasik mimiyelen tikjanaj kejanen tazin keyan zemandamti tetipeme bekanaj mme temaj mambein. ¹⁵ Âpme bekanaj mimiyet keñ puñpuñ mamin keyan penanaj yom maaiksain. Yom keyan tapmetneti temaj bemti penanaj gakiki maaikzin.

¹⁶ Notnne penaj, in zet keyet ku nâmyunjuwep. ¹⁷ Kawawanaj kekok ku mimiyelen egañ taolet dolakñaj ke mandain. Keyet Kawawanaj Bipm An kwitnaj kwitnaj busatnanajmak sambe mme sokbeye. Mme busatnaj ekñen keyan kan notnanngat busatnanjin temaj manzin ma kan notnanngat aiaikñaj manzin. Ma nin Kawawanaj tanam keboñmak ku bem mek ekbanek. Ek sepem kwep matazin. ¹⁸ Kawawanaj nâmâtâtpeye ke zetnaj penajmagesetgatnaj am nâmkijpepen nemunambarane nin ndaige. Ke nin kwitnaj kwitnaj sambe Kawawanaj mge keyet ñenajinok benup.

Kawawanngalen zet wagan etaj nânâ ke ñep yek

¹⁹ Notnne penaj, in kapigok penaj nâseip, am in Kawawanngalen zet wagan nânâyet eleñ beleñ bemti nâmbep. Zet zemti ñenzinziñ mimiyetgut kwelen kwelen mbep. ²⁰ Enenogat ñenzinziñ palen kwitnaj kwitnaj mamip keyan Kawawanngalen mama mimi teñ keyelen set mamimyunguin. ²¹ Keyepmti in mama mimi mgasik sambe notnaj ma bekanaj msat palen palakñaj bemtazin peme tapme keñ sewak palen mamti Kawawanngalen zelañ kejanen tewañ kindiñaj time matowezin sepem kekok kejanen time topme mamambep. Keyan kejin anngalanjindendeyelen windenaj tasain. ²² In Kawawanaj zet kejanen bempeye keyet penanaj aikbep. Belak wagan etaj nâmpemti ku nânâñaj sepem mambep beme kejin tetipewe. Kogogak zeme nâmti keyet katañ mbep. ²³ Ñenaj Zet Zapat Dolakñaj Penaj nâmtiñgut ku nânâñaj sekem mambe beme an keyan amnaj zimoselin gapiamen ekti naman gilik zem belakñaj ekti zimoselin makandat indoin sepem kekok bewe. ²⁴ Egañ ñenzimosetnaj gapiamen ekpemt totu met kilen mamanti naman ñenzimosetnanngat makandazin. ²⁵ Ma ñen egañ Kawawanngalen zet penaj yomgalen mka katikjanngatnan tetimti lala mapein zet ke yanaj weyan nâmâtâti mambe mti wagan nânge ke ku makandatkuin. Nâmti gawepuwe an keboñ ke Kawawanaj nâmtikñaj mpemti mukulem mme oloñen palen mambe.

²⁶ An ñenaj pigok mene otnâmbep, “Ñen an nâmkijpepemak penaj mamayap,” zeyeyangut dembusekñaj ku ekdamuñ mbe beme keñaj tetipewe. An keboñ nâmkijpepenngalen mama mimiñaj belakñaj penaj bewe. ²⁷ Nâmkijpepen esemteñ ma kakanemuñ keyet penanaj Bipm Kawawanngat zikatnan penanajmak bembeyelen kapigok mman ñep bein: Imbi kwambet ma nema dumen olat olat palen mame indikdamuñ mimindendeyelen. Ma msalengalen kwitnaj kwitnaj keyan kejin mme bekanaj bembeyelen keyet eksemti mamambep.

2

Am mânep milawalin temaj ma am bekopsat sepem kwep indatiwep

¹ Notnne, in Amobotnaj Zisas Kilais manâmkijpeppagpmti am ekñengat tunnguinangatnaj notnanngat ken ke ken ke ku mbep. ² Ñen kapigogapmti zeyap, ondedakñinan an ñen melakandu dolakñaj peme topme elimiak sopman mti kobe. Âpme egat baman an ñen bekopsat sangum kâlâpmanj endeletnanaj kobe. ³ Âpme in an elimiakñaj temanjmagan kopme ekti pigok zewep, “Geñ pien mundumen kototat.” Kegok zempemti an bekopsat egat pigok zewep, “Geñ kaine bap palen metotat.” ⁴ In zemdelanj zenze mulup mimiyet kwiyanj zemindeyeyepm kekok mti an ñen mmopemti ñen mtopemti tapmip? Kegok miyo ke bekanaj.

⁵ Notnne, zet pigok zema nâit. Kawawanaj am sepem zibonj indakumtetime kobien? Msalen am bekopsat mamaip ekñen ke nâmkijpepen polak polak talipgpm Kawawanngalen zemâtâtât katnanen mama keyet keñan mebegat indamandame kobien. Ke am egat nâmtikñaj mampeip ekñen kekok mimindandayet zetik mamimindain. ⁶ Âpme in am bekopsat ekñen zikalini galemaset maindingip. Ekñen ke mtot indemti nukñaj sekñinanek mambemendeip. Mme am sekñin mamolip ilin keyan nukñaj indamti in an damujmagen zelen maingatimti melip. ⁷ Mti Zisas in ikjanngat zapat indatitiñaj egat kwitnaj pembenaj ke kwelatmakumpeip.

⁸ Gitanngat manjgembep sepem kekok am notnanngat gembewe. Zii zet Kawawanngalen Zet Itnananen mamanj kekok penaj kumpepenaj ke gawepume ñep penaj bewe. ⁹ Yanngut am ekñengat ken ke ken ke mbanik beme geñ an zii zet kululutonj bewanik ma kekok

mnekgapmti yomm mnik kekok bein. ¹⁰ Am n̄enaj zii zet sambe ke gawepumâpme delaj zemâpbe yan̄gut zii zet kwep penaj n̄en kuluwe beme an zii zet kululutonj. ¹¹ Kawawanaj pigok zeye, “Awembinj it kalelanj ku mbalup,” zemti n̄en ewe pigok zeye. “Gej kasa ku kuwanik,” yan̄gut gej imbindi katipepepinj mamti kasa kuwanik beme gej an zii zet kululutonj.

¹² In kapigok nâmbep, Kawawanjalen zet penaj yomgalen mka katikn̄angatan̄n indate-timti lala maindein zet keyarj zemdelaj zenze kanen kosâpm keyepm weyarj nâmâtâti zelin sambe zewep ma mama mimi sambe weyan̄ti mbep. ¹³ Enenogat Kawawanaj am n̄engat angalanj gogot ku mamip egarj am ek̄n̄en ke kogogak angalanj gogot ku mimindawe. Bamgat angalanj gogot palen mama keyarj kasa kasa palen mama selaj ime tobe.

Nâmkinpepe mulupman̄pinj ke nâmkinpepe penaj yek

¹⁴ Notnne, an n̄enaj, “N̄en nâmkinpepemak mamayap,” zewe, yan̄gut egarj am n̄en ku mukulem mpewe beme nâmkinpepe keboj keyarj zigok kan delaj zenzenaj gapmukulem mbe? ¹⁵ Inmagengatan̄n n̄enaj san̄gum kâlâp̄gat ma tu meuyet olat olat palen mame ¹⁶ ekti n̄enaj pigok duuduwe, “Gej meti n̄ep masenik mti tâgâyet msenikgat bakeyarj ambulut mane kipmarj beme tasenik ma tu meu omba penaj nimmaleksenik.” An n̄enaj zelaj etaj kekok zemti am notn notn ku mamimindeinaj kekok zeme zigoset n̄ep mukulem mpewe? ¹⁷ Keyepmti nâmkinpepeyarj keñ taolet mimi mulup ku mbe ek nâmkinpepeyarj penanaj yek bemberaj kekok zewanup.

¹⁸ Yan̄gut an n̄enaj pigok mene zenak, “Gej manâmkinpemt̄i mamanan mme neñ mama mimi dolakn̄aj etaj mamiyap.” Âpme neñ pigok zewi, “Gej nâmkinpependi ke zikat namane ekma mama mimi dolakn̄aj kemak pep̄ep ku mambein keyepmti nâmkinpependi penan̄epin̄.” Ma neñ nâmkinpepen̄n zikat gama eegalen mama mimi dolakn̄ajmak temakwep mma ekbak. ¹⁹ Kawawanj Ek kwewetan̄ zet kapi penaj manâmkinpenik e n̄ep mamnik yan̄gut zet ke we bekanaj ek̄n̄enaj kekokak manâmkinpeip. Mti keyet sebelan̄ diñdiñ mamip.

²⁰ An ken̄dipin̄, gej pigok nâmbek, gej belak etaj nâmkinpemt̄i mama mimi dolakn̄aj ku mbanik beme nâmkinpependi ke belakn̄aj penaj bewe. Zet keyet yan̄aj zemkawanj bembeyelen zet zapat kapigok msowap ke kapi: ²¹ Ewen̄an sokj Abalaam egarj nemun̄aj Aisak sâpe sâpe bumbu munduman mopeye. Kan keyet Kawawanaj nâmpeme an teñ penaj beye ke mama mimiñangatyepmti kekok mge. ²² Keyepmti pigok eknup, Abalaam nâmkinpepen̄aj ke mama mimiñan̄aj mukulem mpeme penan̄ajmak beye. ²³ Ewen̄an Kawawanaj Abalaamgat pigok zeye ke katikn̄aj beye. Abalaam egarj Kawawanj nâmkinpepe egat nâmpeme an teñ beye. Keyepmti egat kwitn̄aj Kawawan̄gat notn̄aj penaj kogok zenzenaj. ²⁴ Egit. Kawawanj egarj am n̄en nâmkinpepen̄anḡat etaj nâmpeme an teñ ku mambein. Egarj mama mimi dolakn̄aj ma nâmkinpepe egat keyarj temakwep bermalu keyet nâmpeme an teñ mambein.

²⁵ Keyet sepmen̄ n̄en imbi set kilenj mama kwitn̄aj Leap egarj Zâsuayan̄ an zut zemideme msat wiliñjim eksâgât meibun idikdamuñ mimidemti zemideme set n̄eneset meibun keyepmti Kawawanj Leap egat imbi teñ kekok nâmpeme. ²⁶ Keyepmti nin pigok meñup, sekñ kapi nâmawan̄pinj ek ilak gakimti titokn̄ajpinj mawein. Kegokak nâmkinpemt̄i mulup dolakn̄aj ku maminup beme nâmkinpepeyarj gakimti yek penaj mambem wein.

3

Nambalam weyarj ekdamuñ mpewanup

¹ Notnne, ingat tuñguwinangatan̄n an zikat indanda mulup mimiyyet winden̄aj ku bewep. Nâip, zemdelaj zenze kan temanen Amobotnan̄aj zikat indanda an nin kwitn̄aj kwitn̄aj mnotindawe. ² Nin sambeyarj kwitn̄aj kwitn̄aj mene mene mamanan yun̄gumtemezin. An n̄enaj zikat indanda mulupman̄ yun̄gumti zet kwep n̄en ku manzein beme an ke an dolakn̄aj penaj. Kegok min beme sekñaj butn̄aj notn̄aj sambe n̄ep indikdamuñ mamin.

³ Âs ek̄n̄en zetn̄ gawepupuyet nâmti aen butn̄aj takanzi nembonj dembusekn̄inan pemann maapum talip. Âpme bukeboj keyarj âs temaj mim guluk gilik mampeme keyet nânâñ mamezin. ⁴ In nembuen wan̄ga mamain keyet kekokak otnâit. Wan̄ga ke temaj penaj tâgâ katikn̄aj keyarj indakumbume mamelip. Yan̄gut wan̄ga mti mamain egarj wan̄ga temaj ke deset mebegalen nânin beme kwitn̄aj n̄en stia zeip ke isikn̄aj bugan keyarj mme gilik zemti egarj manânin keyegak esemterj mamezin. ⁵ Âpme am ningat nambalam sepem keboñgak isikn̄aj bugan yan̄gut kwitn̄aj kwitn̄aj nukn̄ajben penaj mamin. Nâip, tep butn̄aj menzok mann zinak ek isikn̄aj penaj yan̄gut bukeyarj bumann zimti tep msasat temaj manzim kawanj bein. ⁶ Âpme ningat

nambalam tep butnaŋ menzok mann zinak bukeboŋ. Egaŋ sekŋ notnaŋ sambe mtot indemti bekaŋaŋ omba penaŋ mamin. Egaŋ sekŋ sambe mama mimi bekaŋanset maindamepme walepmâzin ma egaŋ sekgalen mama mimi bekaŋaŋ keyaŋ tepnok bume zime mama mimin bekaŋaŋ penaŋ mambein. Zet bekaŋaŋ keboŋ zenzeyet nambalaman tep butnaŋaŋ teziŋ ŋandaŋgataŋaŋ mapendoin.

⁷ Soŋgom sepemaŋ ikŋak ikŋak tuengataŋaŋ ma katikŋaŋgataŋaŋ ma age ma nombe mee ke amnaŋ mme sewakŋaŋ besâti ŋep mamsewakŋaŋ mambeip. ⁸ Yaŋgut nambalam kapi an kwiyaŋ ŋep msewakŋaŋ kumbempepeyelen. Ek tagogopiŋ guluk gilik mti bekaŋaŋ mti mimiek mamin. Nombe menemae keyelen zet tuŋaŋ bekaŋaŋ am indime gakikiyelen keyet kataŋ.

⁹ Nambalamnaŋ Amobotnaŋ Bipm masesewatsanup ma nambalam ikŋaŋ keyaŋak Kawawaŋaŋ am ikŋaŋgat sepem mimindeye ekŋen ke manzemtalatindenup. ¹⁰ Dembusek kwep keyaŋak sesewat zet ma zemtalalat zet matozin. Notnne, mneti nin mama mimi kegok mbanupmagengat. ¹¹ Tu zikatnaŋ kwep keyet tu penaŋ ma tu yoyoŋ temakwep ku makwalup. ¹² Notnne, simam zup tepmanen saŋganeŋ penaŋ ŋep wenak? Ma sam tepmanen simam penaŋ ŋep wenak? Ma nembu akŋaŋaŋ tu niniyelen dolakŋaŋ benak?

Nânâ dolakŋaŋ Kawawaŋmagengataŋaŋ makozin

¹³ Ingaŋ tuŋguwinaŋgataŋaŋ an ŋen nânâŋaŋ dolakŋaŋ ek ŋen mamain ma yek? Mamain beme egaŋ mamaŋaŋ ekdamuŋ mme dolakŋaŋ penaŋ bewe ma mobotnaŋ ku mbe ma ŋoktik dolakŋaŋ mam keyet penaŋaŋ am notnaŋ ekŋen zikat indame eknâm mbep. ¹⁴ In keŋ kuku mti am notnaŋgalen mama mimiyet eiyak mti nen nâyap nâyap mamip keyet nâme nânâ penaŋ nâmtatnup manâip. Kegok mamip beme ke nânâ penaŋ yek; dâsuki keyepm sek mobopiŋ. ¹⁵ Nânâ sepem keboŋ ke gwaengataŋaŋ kwatoge kegok ŋep penaŋ ku zenzeyelen yek. Nânâ keboŋ ke msalengataŋaŋ, anmagengataŋaŋ ma Sadaŋ ekmagengataŋaŋ. ¹⁶ Keŋ kuku mti nâyap nâyap palen mnik beme keyet keŋaset mama mimi bekaŋaŋ mamsokbein ma mama kileŋ mama masokbein.

¹⁷ An nâmâtâzin egaŋ mama mimi dolakŋaŋgalen nânâ ke Kawawaŋmagengataŋaŋ toge keyelen mama miminaneŋ kapigok masokbein: Keŋ kwatetepmaŋmak mama ma keŋ sewak palen mama ma keŋ taoletmak mama ma mtoti mama ma aŋgalaj gogot palen mama ma mama mimi dolakŋaŋ mimi ma ken ke ken ke ku mimi ma kwalaj kwalajpiŋ mama. ¹⁸ Keŋ sewak palen mamayet maomkakalip ekŋenaŋ keŋ sewak keyet alikŋaŋ maondeip keyet penaŋaŋ teŋ mama ke mamsokbemindaŋ.

4

Am msalen kwitnaŋ kwitnaŋ kakikiyet tikŋaŋ manâip ekŋen Kawawaŋaŋgat kasaŋane

¹ Inmagen kasa kasa mam maip ma âmanda manda masokbein ke yaŋaŋ kwilekiyet? Keŋŋinaneŋ sekgalen kwitnaŋ kwitnaŋ titiyet tikŋaŋin indamandame tisât sebet dindiŋ mamip keyaŋ ke tati mme âmanda manda mamip. ² In keyet keŋin mawazinaŋgut keyet penaŋaŋ toŋaŋ kumambeip. Keyepm in dopmaŋ mekum kokum mimiyelen mawayaŋbemtaliŋ ma dopmaŋ kekelim dopmaŋ kekelim mtiŋgut keyet penaŋaŋ ku tiwien. In kasa kasa ma mdândândâ mulup mtiŋgut penaŋ time kwaopme ku manimwianŋip sepem keboŋ. Ke duŋduŋdupiŋ belak kileŋ mamaip keyet penaŋaŋ kegok mamip. ³ Naman ŋen mandundiŋ waŋgut penaŋaŋ ku matip. Ke keŋinaneŋ bekaŋaŋ kapigok tapme keyepmti mandundum aleip. In kwitnaŋ kwitnaŋ tisât mandundup ke ilinaŋgat tikŋaŋinaŋgat mâti etaŋ mandundiŋ keyepmti penaŋaŋ ku matip.

⁴ In Kawawaŋ bankumpemti tususuŋin maelenŋeip, msalen kwitnaŋ kwitnaŋ bekaŋaŋ mti mambe am keyaŋ Kawawaŋ mabamkumpein. In ke nâip? Keyepmti an ŋen msalengalen kwitnaŋ kwitnaŋ kapiyet notn notn mpewe beme Kawawaŋgat kasaŋaŋ bewe. ⁵ Kawawaŋgalen zet muluwaŋ kukuŋaŋ tazinen ke esemteŋ ku mâti zeye, egaŋ zet ke galak zeme zeye, keŋnaneŋ Emetak Teŋ beye keyaŋ egat zapat etaŋ penaŋ mamayet windaŋaŋ penaŋ mamin. ⁶ Mti nembetnaŋ keŋ taolet omba penaŋ maminndaŋ. Keyet Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaneŋ muluwaŋ piŋok penaŋ miminaj tazin, “Kawawaŋ egaŋ am mobotnaŋ mamip ekŋen bandimin mamâtâtindein. Ma am mtoti mamaip ekŋengatgut keŋ taolet mamindaŋ.”

⁷ Keyepmti in Kawawaŋgat kandaŋaŋ meti mambep mme Sadaŋ indetetim indiksât kopme kan keyet ek ekti ku kuŋzuŋbep. Katikŋaŋ bemtapme ke ekti kingatindemti kuŋzuŋbe. ⁸ In Kawawaŋmagen sokŋanik mepme egaŋ kegogak inmagen sokŋanik kobe. Am yomtoŋ, in bekaŋaŋ mti keŋin time kileŋ mamekazin in keŋin peme Kawawaŋaŋ weyaŋ zulut kaput mme mama miminjin kwetetepmaŋ bewe. ⁹ In mama miminjin mgasik keyet otâmti si kemberj mbep. Oloŋen zeyen palen mamayet beme kemberj palen tabep.

Ma oloŋen palen mamaip beme si kundundu temaŋ mbep. ¹⁰ Amobotnaŋgat kanderŋaŋ mtoti mame egaŋ mwatonzemindewe.

Nolin zet bekanaj ku diindowep

¹¹ Notnne, in zet bekanaj ku zewep. An ŋenaŋ notnaŋgat zekukunjaŋ mti zelen pewe beme ek zii zet mtopewe. Enenogat Kawawaŋgalen zii zelaŋ notn notn mmamayet zenzenjaŋ ke egaŋ aŋgosoye kegok bein. Geŋ zii zet aŋgosowanik beme geŋ zii zet gawepupu an ku bewanik. Geŋ an zemdelaŋ zenze an benik ke yomaŋmak. ¹² Kawawaŋ ikŋjaŋ etaŋ zii zet ndaye keyet toŋjaŋ ma Egaŋ etaŋ ningalen an zemdelaŋ zenze an bein. Ndatim tatagalen winde ma ndaketim ndendeyelen winde e ekmagen etaŋ tasain. Geŋ kwindaj nodajaŋgalen zet zemdelaŋ zenzeyet mulup ke gaye?

Sek ku mobogalen golaŋ zet

¹³ Inmagengatnaŋ an notnaŋ ekŋenaŋ kapigok manzeip, “Alak ma seŋenen kapi met msat ke nup kan kwep mamti m̄nep mulup mti m̄nep milawat temaŋ timti gilik zemti kobanup.” ¹⁴ In seŋenen ma aŋgānen kwileki ŋen zigok sokbemindawe ke in n̄aip? Geŋ gitaŋgat mamandi msalen mambanik kapi teepmaŋ ke ku n̄anikgapmti buzak tat. Am ningat maman kasek keboŋ belatnik ekmann moti madiŋpein keboŋ. ¹⁵ Keyepmti in kapigok tabeme ŋep penaŋ bewe, “Amobotnaŋjaŋ n̄amndeme ŋep beme nin ewe alik mamti mulup ke ma ke ŋep mbanup.” ¹⁶ Yaŋgut in zet mobotnaŋ zet ikŋak ŋen penaŋ zemti sekjin mammolip. Sek mmobot zet ke m̄gasik penaŋ. ¹⁷ Keyepm an ŋen ek kwitnaŋ kwitnaŋ dolakjaŋ ke mimiyelen setnaŋ n̄amtati mimiyet wisat mbe beme ek yommak bewe.

5

Am m̄nep milawalin temaŋ ekŋengat golaŋ zelin

¹ Am m̄nep milawalin temaŋ in sek sindem sokbemindawe keyet eweŋan pigogat kember palen mamti si kundundu omba penaŋ mamambep. ² M̄nep milawalin ke etimbemti yek bemābe ma saŋgum kālāp elimiakjin sopmaŋ ke msatgat zapat bemābe. ³ Ma m̄nep ma gol silwaŋin saŋgip saŋgip kwabe. Āpme saŋgip saŋgip keyaŋ ilinaŋgat yaŋjaŋin msokbemindemti tep keboŋ bemti indazimābe. In kan delaŋ zenzeyelen bududuk tabeme keyaŋgut in m̄nep milawatgat mulupmaŋ mti time maŋge temaŋ moge. ⁴ N̄aip, mulup an ekŋenaŋ muluwengatnaŋ meu penaŋjaŋ akumindame in keyet tosaŋjaŋ indamti butnaŋ ilin elenŋemtiwien keyaŋ ingat kwizet temaŋ penaŋ takuip. Āpme geŋ tosaŋin ku indanik beme ekŋengalen gawekum gaio keyaŋ kululuŋengalen kasa kuku an ekŋengalen Amobotnaŋ egat wakjaŋ topme manāin. ⁵ Msalen kapi in nukjaŋ ŋen ku aikti omakumbembe mulup igagen mamip. Kan in zemindondoyelen kanen n̄ame bududuk bein keyaŋgut in keŋinaŋgalen tikjaŋ m̄ati tapmaip ke sekem bo palaŋgume sememti gunabikjaŋ mambem tazin. Āpme bamgat maindonip keboŋ. ⁶ In am kwetetepmaŋ ekŋen zelen zemindomti kasa mamimindeip. Ekŋen am yommpin belak tungupmane maindom walepme ekŋenaŋ dowin mimipin, belak matalip.

Nin nukjaŋ sokbemndame keyet n̄amann betetnaŋ beme windembenj tabanup

⁷ Notnne, in Amobotnaŋ kobe keyet damuŋ n̄amisimti mambeb. In kapigok maegip, an ŋenaŋ mulup mti kwitnaŋ kwitnaŋ ondempeme mawaŋ toti mme kwakwatgat damuŋ matazin keyet kataŋ in damuŋ tabep. ⁸ Āpme Amobotnaŋ kokotnaŋgat kanaŋ kegogak sokjaŋ bein keyet in damuŋ n̄amisim mamti keŋin mkatikjaŋ bemti tabep. ⁹ Notnne, Amobotnaŋjaŋ inmagen zemdelaŋ zenze mulup msāgāt košāpm keyepm in mamti wisat zet ku mbep. Zet zemdelaŋ zenze An ek ilak sokjaŋik penaŋ kozin. Pe n̄amti tapmip ma yek?

¹⁰ Notnne, golaŋ zenze an ekŋenaŋ Amobotnaŋgat zet zapatnaŋ zemkawaŋbewien ekŋenaŋ sek sindem wisatnepin timti titiyek mbien yaŋgut ekŋenaŋ n̄amisim tabien sepem kegogak in n̄amisim mambeb. ¹¹ N̄aip, sindem keyet keŋan tati windemak mambien ekŋengat Kawawaŋjaŋ n̄ame dolakjaŋ penaŋ bein. Zop egaŋ sek sindem palen tati n̄amisim tage ke n̄aip. Mme bam Amobotnaŋjaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ omba penaŋ saye ke n̄aip. Amobotnaŋ ek ningat kember mindemti aŋgalaŋ gogot penaŋ mamimndein.

Zemkatikbembe kileŋ ku mbep

¹² Notnne, zet penaŋ ŋen kapigok mimiyet zema n̄ait. In kululuŋgat kwitnaŋ kumti zelin kaliŋjaŋ ku bandim mbep. Ma msatgat kwitnaŋ ma kwitnaŋ ŋeniyet palen kumti zelim ku bandim mbep. In penaŋ, “penaŋ” zeit; Yek, “yek” zeit. Zet penaŋ ku zeip keyet Amobotnaŋjaŋ zelen indewe.

Am teŋ ekŋengalen dundundujin windenjaŋmak

¹³ Inmagengatnaŋ an ŋenaŋ nukŋaŋ keŋan tabe egaŋ Kawawaŋgat dundum sawe. Ma ŋenaŋ oloŋen palen mambe egaŋ Kawawaŋgat kwizet buŋamaŋ mwati sesewat silik kuwe. ¹⁴ Inmagengatnaŋ ŋenaŋ zawat mbe egaŋ an ŋenaŋ bembe notnaŋ zeme kot ondektati egat mti dundundu mulup mbep. Mti Amobotnaŋaŋ mukulem mpepeyet dundum sawep ma âlip katnaŋgat kelakŋaŋ isikŋaŋ bugan keyaŋ kaput pewep.* ¹⁵ Âpme nâmkŋpepemak tati dundundu mulup mbep beme an zawatmak ke Amobotnaŋaŋ weyaŋpewe. Ma an ke bekaŋaŋ ŋen mge beme yomaŋ katikpewe. ¹⁶ Keyepmti in alik besât nâmti yomin zemsokbemi dundundayen mukulem mukulem mbep. An teŋ mamain egalen dundundayaŋ penaŋaŋmak masokbein.

¹⁷ Golaŋ zenze an ŋen itnaŋaŋ maŋge kwitnaŋ Ilaiza ek kegogak an nin kaboŋak. Âpme egaŋ msalen map ku totogat nâmti dundume msalen map tototpiŋ nup kan tuk ma eyoŋga 6 kasup takwage. ¹⁸ Âpme bam ewe map totogat nâmti dundume kululuŋengatnaŋ mawaŋ toti msat kume naman kwitnaŋ kwitnaŋ dolakŋaŋ kwapmâge.

An set kileŋ mege beme mtati selenegak pewanup

¹⁹ Notnne, inmagengatnaŋ an ŋenaŋ zet zapat katnaŋ penaŋ katikpemi mama mimi bekaŋaŋ mge beme in gilik zemti wabep. ²⁰ Keyepmti in zet kapi weyaŋ nâit. An ŋenaŋ notnaŋ a yomtoŋ gilik zemti wati kwabe beme egaŋ notnaŋ ke gakikiyet zapat tatatnanen gilik zemwabe. Mama mimi kegok mme Kawawaŋaŋ yomaŋ sambe manzulupme mepmâzin.

* **5:14:** Zuda am ekŋenaŋ âlip tepgat misikme kelakŋaŋ topme keyaŋ melesenok manzulutindetemien.

1 Pita Pitayelen zapat meluwan njanngatnan

Zapat meluwan kapi Pitayan kuye. Ek namba Zisasiyan elengolaman tazulutme kumtetime kwitnan kwitnan mulalon pemi Zisas mampeme (Luk 5:1-11). Ma egan Zisasimak mangeen zet abatatatanben. Zet notnan an nenan ku zenzeyelen egan ilak abak zewanngut zet ilak penan zeye. Egat mulup zet Zisasiyan omba penan zemsaye.

Pitayan zet kapi am Zuda mangeengatnan namkinpepenmak kelan kumti msat sambe mebet kokotnan ekngat zet kapigok kuye. Eknenmagen nuknan sokbewe keyet weyeyan mulup mtabep keyepmti sisipenpen mimindawep ma nuknan ku zenzeyelen egan ilak iknak sokbemindame gwan gwan kumti tabep. Ma naman mopmanegak yanbemi Kilais kokotnangalen weyanbe weyanbe mulup ewenanegak mti tabep.

Pitayan zet kapi Loma msalen tati kuye kan keyet msat Loma keyelen kwitnan nen Babilon kuwien enenogat nuknan dapmelange eknen yanbemi tiwewen ke sakam itnanan Kawawangalen amnan nuknan Babilon msalen tati tiwienok katan. Kegogapmti Pitayan eknenan eksemi tatagat zapat meluwan kapi kumindaye.

Zet noteknan teman kapigogan 1 Pita zapat meluwan kenan talip:

1:1-2 Zet yanbemi zenzeyelen zet

1:3-12 Kawawangnan ndaanngalangan ken mwat zenzeyelen zet

1:13-2:10 Ten mama keyelen zengwatnan zet

2:11-4:19 Namkinpepemak eknenmagen nuknan ma sisipenpen sokbeme zigoset epumti tatatgalen set katnan bemberan

5:1-11 Namkinpepemagen ken mtoti mama katnanan zigok mamayelen zetnan

5:12-14 Zet zemdalan zenzeyelen zet

¹ Nen Pita Zisas Kilaisiyelen mulup an mamti egalen Zet Zapat Dolaknan Penan zemkawan bembeyelen namti nakumtetiyezan zet zapat meluwan kapi Kawawangalen animbi mukupnok msalin peme tapme kilen Pontas ma Galesia ma Kapadosia ma Esia ma Bitima Plowins eknen keyet kenan mamaip ingat bema kozin. ² Kawawan Bipmanan iknan nãme wenje katan in indakumtetiye. In Emetak Tenan kenin mme ten penan bembeyet ma zetnan gawepumti mamayet Zisas Kilaisiyelen sipmanan zulutindeye. Inmagen Kawawangalen ken taolet ma ken sewaknan sambelenji weweyet namti mandunduyap.

Webe webenn Kawawangmagengatnan mama kanzizit tiwanup kemagen bemi mamambanup

³⁻⁴ Egan Zisas Kilais gakikiengatnan mme wage egan ningat kenan beme nin ekgapmti mama mimi alaknan angalan gogotnan teman penan tazin keyet penanan Kawawang kot ndatime mebegalen damun webematatnup. Kululunngalen milombi lombi ku sambumbuyelen ma yomgalen zukulak ku nininan ma kok bilin bilin ke ingat zapat bepepenan tazin ke maneti in tonan bembeyet kegog mge keyepmti nin Kawawan Amobotnan Zisas Kilais egat Bipman masesewatpembabanup. ⁵ Mti Kawawan winde tonanan winde indame in namkinpepen katiknan bemtati mane peme msalen mama kan delan zeme milombi lombinjan kalam kumti bemberan ke tonan bemambepgat zapat angalanindeye. Kawawan tonan bemi mambepgat zeye ke bangat Kawawan iknan msokbewe. ⁶ In keyet olojen palen mamambep. Ma Kawawan namindeme nuknan palen moti keyet kember palen mambep keyanngut keyan kan isiknan bugan tabeyet namisimti mambep. ⁷ Nãip, gol ek nep yek bembeyelen yananan tep kenan toti mamsokbein. In namkinpepenan penanmak penan keyet yananan nuknan sokbemindame keyan mkawan beme Zisas Kilais kokotnan kanen inmagen ken sekneyak ma sesewat ma elimiak miak sokbemindawe. ⁸ In Zisas Kilais ek sek sepepan penan nep ku ekbenganngut gogot etan mamsaip ma kan pigogat zikalinan penan ku ekti belak etan manamkinpeip. Mti olim sesewat mobotnan igagen penan manamsaip ⁹ keyepmti namkinpepenanngat penanan Kawawan bangat angalanindewe.

¹⁰ An golan zenze an eknenan Kawawangalen ken taolet inmagen alak tasokbein keyet zetnan zemkawan bemkwabien. Eknenan Kawawan gilik zemindatiwe zet keyet yananan nasãgat mulupnan omba penan mbien. ¹¹ Kilais ek sindem nameti bam gakikiengatnan wati mama mundum zapanan Kawawangat betnan penaset windeen moti tiwe keyet zet Emetak Tenan golan zenze angkat keninan beme eknenan kan zuknan penan ma kwitnan kwitnan zibonan tasokbeme Kilaismagen kogok sokbewe zemti ektitimti mamkwabien. ¹² An am yomengatnan gilik zemindatitiet mulupnan mbe keyet an golan zenze an eknenan zetnan zewienen ilinmagen sokbesãpme ku zewien. Eknenan zet zewien keyet

penañan an ekñen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ timti inmagen kozeme Emetak Teñan kululujengatñan toti zelin winde same in keñ gilik zenze taegip keyañ an golan zenze an ekñengalen zelin penañanmak sokbein kogok bein. Âpme Kawawañgalen ensel ekñenan kogogak zet keyet yanañ nânâyelen mulupman mamip.

Mama mimi itnanñan bekanñan bamkumpemti alakñan mbep

¹³ Kogogapmti Zisas Kilaisiyañ gilik zemkoti keñ taoletnanñat anñalanindewe keyepmti in keñin kume kwaopme keñin sekñin ekdamuñ mti nâpen nâpen tati webemti mamambep. ¹⁴ In animbi Kawawañgalen zet gawepumti mamaip. In eweñan nâmkijpepepin mambienen kwitnan kwitnan bekanñan msâgât keñinan puñpuñ mamtemien. Kan pigogat mama mimi bekanñan ke ewe ku mâbep. ¹⁵ Kawawañ ek teñ penañ mamain egañ indakumtetime kobien keyepmti in mama mimi teñ mti egañ mamainok mait. ¹⁶ Kawawañgalen Zet Itnananen meluwan kapigok mimiñan, “Neñ teñ penañ mamayap keyepmti in kegogak teñ ñegak mambep.” (*Wok Pris 11:44-45; 19:2; 20:7*)

Kawawañan tosa temañan ndakwitimti gilik zemndatiye

¹⁷ Kawawañ ek am kwizet buñaminmak ma kwizet buñaminpin keyet ku manân. Egañ amgat mama mimi zigok tazin keyet katanñ ekti zetn manzemdelañ zein. Keyepmti in egat, “Bien” zemti mukulem mimiyet dundumsawep beme msalen kapi mamti ek eksempemti masesewatpemambep. ¹⁸ In kapigok ñep nâmtalip, in eweñan yeñsokñine ekñengalen mama mimi yanñepin bekanñan ke timti mamkwatnepeme gilik zemndatitiyelen tosanin gol ma silwa yek bembenañmak keyañ ku indakwititiñan. ¹⁹ In Kilaisiyet sipman tosa temañ keyañ indakwititiñan. Kilais ek sâpe sâpe bumbuyelen sipsip keboñ lingit zembenepin ma kweteteptman penañ. ²⁰ Ek eweñan msat kululuñ ewe sokbembepin tapme mulup zet ke mimiyet zempepeñan. Yan kan ke dangome Kawawañan peme totmamti gakimti wage ke ingat nâmti kegok mge. ²¹ Mti Kawawañan in ekmak tusumindeye keyet nâmkijpepmi maip. Kawawañan iññanñegak Zisas gakikiengatnan mme wapme mundum zapanñan iññanñat betnan penaset windeen mopeye kegogak in Kawawañan iññan kot ewe indadagat webematalip.

²² In Zisas Kilaisiyelen buñan zapanñan kapi zemti gawepu mmame keyañ keñin mme kweteteptman beye. Âpme in Kilaismagen nolinemak gogot penañ mti mamaip keyepmti in keñ kwep penañ bemti mama ke gogot palen giñgin mti mbep. ²³ Kawawañan mama alakñan indayeen keyañ ingat dukñin alakñan epeemti kwage keboñ. In alik alik yek bembeyelen keyetnan yek. Alik alik kwesin matakawazin keyetnanñatnan epeemti kwabien. Kawawañgalen zet mamañanmak ma wemeti wembe keyetnan epeemti kwabien. ²⁴ Kawawañgalen Zet Itnananen zet kapigok kukuñanñan tazin, “Animbi alik mamaip ekñengat mamañin tep msikokok keboñ ma elimiakñin ke tebilalik katanñ keboñ. Tep msikokok ekñen kasuwan indikme maangasip ma tebilalik katanñ ekñen mandâlân zemti tolip. ²⁵ Kawawañgalen zet katikñan keyañ wemti wembe penañ.” (*Aizaya 40:6-8*)

Zet kapi zet zapanñan dolakñan diindondonañ e penañan ilak kapi zemkawañ bembenañ.

2

¹ Kegogapmti in kwitnan kwitnan bekanñanñat keñin puñpuñ kapigok ku mbep: ammagen kwitnan kwitnan tisât dâsuki tetimaem titi ma zet nambalam zut zenze ke ma keñ kuku ma nolineyet zet okzep tazep mee ku mbep.

²⁻³ “Amobotnanñ Zisasiyelen keñ taolet inmagen sokbeme egoyet,” (*Sam 34:8-9*) mama mimi keboñ ke time temepme animbi nempa okak namgat maindemben sepem kegogak in Kawawañgalen zet mme namnok dolakñan penañ niniyelen tikñan penañ nâmti mamambep. Kegok mme Zet Zapat Dolakñan Penañan nâmkijpepepin mme semem katikbewep.

Zisas ek tepum miñan ma egalen am manje kogogak tepum isisikñan

⁴ In Amobotnanñ Zisas ek tepum miñan mamañanmak am ekñenan ek eklatati peme meweñge yanñut Kawawañan ekme pembenañ penañ beme mawatonzempewe ekmagen wetekumti tabep. ⁵ Mti in tepum kaliñan nembon tati mka bandim mme tatagalen Emetak Teñan ingat keñinan tazin kogogapm Kawawañan in tim tusumindeye iññanñalen am manje kweteteptman iññanñat zapanñan ondekindeye. Keyepmti in kwep kwep ilinanñat sâpe sâpe bumbu mulup mimiyelen ke an Zuda am ekñengalen sâpe sâpe bumbu anañ ammak Kawawañan tunguwinanen tati mamtemien sepem kegok in mimiyelen. Zisas Kilaisiyet pembenañat amgat tunguwinan mulup mamip ke Kawawañan nâmtikñan mimiyet mamip. ⁶ Kawawañgalen Zet Itnananen zet kapigok zenzeñan tazin,

“Egit, neŋ tepum miŋaŋ ŋen mka mme kaliŋaŋ bembeyelen dolakŋaŋ penaŋ ombem-peyap. Neŋ tepum miŋaŋ ke Zaion Kalaŋaŋ* onzempema tazin. Keyepmti an ŋenaŋ tepum miŋaŋ mamaŋaŋmak ke nâmkŋipewe beme bam sakambuk ku mbe yek penaŋ.” (Aizaya 28:16)

⁷ Âpme am tepum miŋaŋgat manâmkŋipeip ekŋenaŋ tepum miŋaŋ ke ekme mobotnaŋ beme Kawawaŋaŋ kogok mamipgat nâmindeme pembenâŋ mambep. Ma Kawawaŋgalen zelan am ku nâmkŋipeip ekŋengat kapigok zenzenaŋ,

“An mka walalat ekŋenaŋ tepum miŋaŋ ŋen ekme bekanâŋ beme wisat mti peme mewenŋe tepum keyaŋ tepum miŋaŋ beye.” (Sam 118:22)

⁸ Ma Kawawaŋgalen zelan am ku nâmkŋipeipgat kapigok zein,

“Ekŋenmagen tepum keyaŋ uluk galuk beme ime ulukpeme waleletgat zapat bewe ma tepum miŋaŋ keyet palen setetek mti toindondoyelen keboŋ bewe.” (Aizaya 8:14)

Ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet kulume zet keyaŋ selin kaikme toindowe keyepmti zet kululuŋinaŋgat tosaŋaŋ kegok sokbemindawe.

In Kawawaŋgalen animbi bewien

⁹ In Kawawaŋaŋ iŋkaŋgat amŋane indaombemindewe. Ma in kwep kwep kogogak Amobotnaŋ winde toŋaŋ ma amŋane ekŋengat tuŋguwinan mamti dundundu ma sese-wat mulup mimiyelen. Ma in kegogak Kawawaŋaŋ am maŋŋe kweteteŋmaŋ temaŋ ondekindewe. Ma am iŋkaŋgat zapat nâmsemeŋ mamayet zemindenderaŋ. In keboŋ ke tambusosogengatnaŋ timkwat iŋkaŋgalen busatnaŋaŋ ego egoŋaŋmak keyet keŋaŋ indeyepmti in keyet kwit zapatnaŋ zempalakŋaŋ bewep. ¹⁰ Eweŋaŋ in animbi Kawawaŋ ku nâmatâtpewien. Yaŋ alak pi Kawawaŋgalen am bemti mamaip. Eweŋaŋ Kawawaŋgalen aŋgalaŋ gogot ku tiwien. Alak pi Kawawaŋaŋ aŋgalaŋ gogot mimindain.

In Kawawaŋgalen sisiliŋ an kegok bemti mamambep

¹¹ Notnne penaŋ, pigok zema nâit, in msat kapiyelen am yek. In am mukup ma lueŋset tapmaip keyepmti msat kapiyelen mgasikgat tikŋaŋ nânâ keyaŋ indamandame toweti walebeŋgat eksemti mambep. ¹² Mti am nâmkŋipepeŋinpiŋ ekŋengat tuŋguwinan mamti mama miminjin weyaŋme teŋ beme mti mamambep. Kegok mame am nâmkŋipepeŋinpiŋ ekŋenaŋ yaŋaŋin ekmâtâti bekanâŋ mimi mandindoip beme ingalen mama miminjin dolakŋaŋ ke ekti zet bekanâŋ ke peme tapme naman ekŋenaŋ kogogak Kawawaŋ nâmkŋipeme kan keyet ilinsakwep ek sesewatsawep.

¹³ Msalengalen amobotnaŋ sambe ekŋengat kandeninan mtoti mamti ekŋenaŋ in set notnaŋ mâbâgat katnaŋ beme Amobotnaŋ Zisasiyet kwizet buŋamaŋ mmobogalen nâmti in kegok mimindawep. Msalengalen an mobotnaŋ temaŋ kwizet buŋamaŋmak ¹⁴ egaŋ plowinsgalen amobotnaŋ ekŋen zemindeme kobiengat ekŋengalen zet eyo gawepume delaŋ penaŋ bemâbe. Ekŋen ke am bekanâŋ mimi ekŋen zemindondoyet ma am dolakŋaŋ maip ekŋen zemsesewatindendeyet zemindenderaŋ. ¹⁵ Kawawaŋaŋ in am nâmkŋipepeŋinpiŋ ekŋen mama mimi dolakŋaŋ mimindamti zemyuŋguŋaŋin mme yek bembeyet ingat mulup zet ke manzemindain. ¹⁶ In lala indenderaŋ ewan in bekanâŋ mimiyet nâmti ku indenderaŋ. In lala indenderaŋ ke Kawawaŋ sisiliŋ msasayet nâmti indenderaŋ. ¹⁷ In am sambe ekŋengat nâmindeme mobotnaŋ bemâbep ma noline nâmkŋipepeŋinmak maip ekŋen gogot mimindawep. Kawawaŋ eksempemti an mobotnaŋ temaŋ kwizet buŋamaŋmak ek kogogak nâmpeme mobotnaŋ bewe.

Nin Kilaisiyelen mama ke mâti sindem tiwanup

¹⁸ Sisiliŋ an, in amobotnaŋine ekŋengat nâme mobotnaŋ beme zelin gawepuwep. An mobotnaŋ zet sewak sewak mamip ekŋenmagen etaŋ yek notnaŋ mgasik ŋenzinziŋinben, ekŋengat sepem kwep kegok mbep. ¹⁹ Ekŋenaŋ belak yompiŋ tuŋgupan sindem indame in Kawawaŋgat nâmti keŋ kasapiŋ sewakŋaŋ mame Egaŋ nâmindeme dolakŋaŋ bewe. ²⁰ Yaŋgut ŋenaŋ yom aikme keyet dopmaŋ kume keŋ kasapiŋ tabe keyet kwiyaŋ zemsesewatpewe? Yaŋgut ŋenaŋ yompiŋ teŋ mame ekŋenaŋ kume nâmisim matazin keyet Kawawaŋaŋ nâme dolakŋaŋ mambein. ²¹ In sepem kegok ke mimindandayet Kawawaŋaŋ ombemindeyepm keyet penaŋaŋ mamaŋinaŋ msokbewep. Kilais ek kegogak ingapmti ŋenaŋ bemindamti sindem tiye keyepmti in egalen set kaisasatnaŋ ke ekti keyegak mâti mebep.

²² “Ek yom ŋen ku mge ma dembusekŋaŋgatnaŋ dâsuki ŋen ku toge.” (Aizaya 53:9)

²³ Ek zemtalatpeme egaŋ dopmaŋ gilik zemti ku zemtalatindewe. Sindem same egaŋ dopmaŋ zet ŋen ku diindoye. Egaŋ Kawawaŋ An zet zemdelaŋ zenze teŋ egat betnan keŋaŋ ma sekŋaŋ nâmtalasis saye. ²⁴ Ningalen bekanâŋ sambe egat palen mopme

* 2:6: Zaion Kalaŋaŋ keyet kwitnaŋ ŋen Zelusalem mka temaŋ.

pumepme tewen kumasasokpewien. Egar ke nin yomgalen mama mimi katikpepeyet nâmti kekok mge. Kogogapm nin yom ke bamkumpemti mama mimi tej ke mâti mamambanup. Egat sekñaj witikme duluj diliñ zeye keyaj in miminderne dolakñaj bewien. ²⁵ Eweñan in sipsip keboñ kileñ lala mekoti mambien. Alak pi sipsip damuñ nemboñ Zisas egar gilik zemindatimtikot ondekindemti indikdamuñ mme tapmaip.

3

Awembij ekñengalen zet

¹⁻² Keyet katañ imbi awinmak in awine eksemindemti mambep. Âpme awin Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñaj Penañgat wisat mti mamain beme in eksemindemti esemterj zetpiñ mame awinañ ingalen mama mimi dolakñaj ma kwetetepmañ ke ekti keñj gilik zeme Kawawañ nâmkijpewep. ³ Imbi, ingalen mama mimi awinañ egonñoyelen ke sekñinañgalen elimiak miak kabonj yek: ñokñjñ weyañ elimiakpemtî maip ma kekek tosañaj temañ dolakñaj penañ andomti maip ma sangum melakandu meluwanaj dolakñaj munduñti maip ekñen ke segalen elimiak etañ. ⁴ Ingalen mama mimi ego egonñajmak ke keñinan awineyet gogot omba penañ mimiyet Kawawañaj bempewe. Elimiak miak ke ñep ku endeleletgalen. Miak miak ke keñ sewak palen mame Kawawañaj mama keboñ keyet nâme pembenaj penañ mambein. ⁵ Nâmkijpewemak imbi tipman baen mamkwabien ekñenaj miak miak sakam keboñ ke mti mamkwatemienen webebeñj Kawawañmagen tapme mamti awine eksemindewien. ⁶ Ekñenmagengatnañ imbi kwep ñen kwitnañ Sela egar apmañ Abalaam ek eksempemti apmañgat nâme mopme, “Amobotnañj,” zeme manje. In Selayet nambañenenok besât miñ beme in mama mimi dolakñaj mti awineyet ku kingabep.

⁷ An, in imbi ekñenaj maeksem indeipnok imbiñine eksemindewep. Enenogat it ilisakwep mama kanzizit mamayet Kawawañaj taolet mimideye. Keyepmti imbiñine winderinpiñ ke nâmtatiyepm indamukulem mbep. In kekok ku mbep beme dundundujinañgat setnañ bekek tabe.

Nin keñ kwep bemti mambanup

⁸ Zet pigok ondekti zema delañ zek, in sambeyaj keñj kwep bemti mambep. Ñenañ ñeniyet kemberj ñenañ ñeniyet kemberj mti noline nâmkijpepen gogot mimindawep mti keñ taolet mimindamti keñj mtoti mambep. ⁹ Kwitnañ kwitnañ bekanaj mimindame in kwitnañ kwitnañ bekanajmak ku gilik zem mimindawep. Ekñenaj zet bekanaj diindome in zet bekanajmak ku diindowep. Kawawañ dundum same mukulem mimindewe. In mama mimi keboñ mti mamayet Kawawañaj maindakumtetiin. In kekok mti mame egar keñ taolet mimindawe. ¹⁰ Kawawañgalen Zet Itnañanen zet kapigok tazin,

“An ñen nâmkijpewemak mama ke penañajmak bembeyelen nâin ma kan katañ oloñen palen mamayelen nâin beme egar dembusekñaj damuñ mti zet bekanaj ma zet dâsuki ñen ku zewe. ¹¹ Kegok mamayet nâmbep beme egar bekanaj bamkumpemti kwitnañ kwitnañ dolakñaj ke mbe mti keñ sewakñaj palen mama ke winderajbeñj mbe. ¹² Amobotnañ zikatnañ am mama tej penañ mamaip ekñengalen mamañin maekmâtâzin. Amobotnañ egar am mama tej penañ mamaip ekñengalen dundundu nânâyet wak mambein ma am bekanaj mimi ekñen indik kingati mambamkumindein.”

(Sam 34:12-16)

Sisipenpeñ mimndame nâmisimtabanup

¹³ In kwitnañ kwitnañ dolakñajgat nâmtikñaj mti mame an ñenañ ku indawaleletgalen. ¹⁴ Yanjut mama mimi dolakñajgapmti sisipenpeñ palen mobep keyet oloñen mbep.

“Kasayet sebet dindiñ mti winderin ku kalube.”

(Aizaya 8:12)

¹⁵ Ma ñen kapigok keñj kume kwaopme Kilais Amobotnañgat zapat penañ bemti tabep. Âpme in nukñaj timti nâmisim matalip keyet yanñajgat nânâyet indayanñwesime in zemâtâtindasâgat weyañ ekmâtâti sewak sewak kapigok diindowep, “Kawawañaj mandamukulem mme mamanup.” ¹⁶ In keñj kwetetepmañ penañ weme am notnañaj ingat zet bamset zewep beme in Kilais mâpmaipgapmti am ekñen zet mobotnañ mbep ekñen ke ingalen mama mimi dolakñajgat bekanaj manzewaj eksokbemti sakambuk mbep. ¹⁷ In kwitnañ kwitnañ dolakñaj mme sisipenpeñ mimindawep ke Kawawañaj inmagen kekok sokbembeyet nâme kozin beme ñep. Âk in yom mme keyet sindem indaip beme ke yominañgat dopmañ kogok nâmbep. ¹⁸ Kilais ek yom ñen ku mge yanjut egar bekanajgat dopmañ sek kwep gakime delañ zeye. Ek An tej penañajgut nin bekanaj mimi ñingalen yomgapmti gakimti Kawawañmak tusumndeye. Ek am sekmak manje manepeme kume gakiye âpme Emetak Teñajaj sekñaj gakiñingatanan mme wage.

¹⁹ Âpme Kilaisiyelen Emetakñanaj am gakiwien wenjin mka kaliñan tabien ekñenmagen meti Kawawangalen Zet Zapat Dolakñan Penaj diindoye. ²⁰ Ekñen ke Noayan wangja maweyan kwaopme Kawawanaj keñ taoletnañgapmti ekñenaj keñ gilik zenzeyet damuj mamkwage yanjut ekñenaj zetnañ kuluwien. Âpme animbi 8 etaj wangjaen mowepme tuyaj mimindeme tu palen mme mekoti alik mambien. ²¹ Tunjwam kwati am sambe indapminzilime tu nimbien mme tu keyaj ñegak Noamk nemunaninane ekñengalen wangja tuyaj belaj zem mmanje sepem kekok am Kilais nâmkinpeme tu manzulutindeip ekñen ke Kawawanaj maanjalaindein. Tu manzululip keyaj sekgalen mubulup ke manzulupme kwawezin yek. Keyaj keñinan Kawawanaj manâmkinjpeip keyet pilinaj kogok manzulutindeip. Kawawanaj Zisas Kilais gakikiengatnan mme wage keeset maanjalaj indein. ²² Mti ikñaj kululunen mogeyaj Kawawangat betnañ penaneset windeyelen mundumen totazin. Ke tapme ensel windenjinberj sepem ikñak ikñak msat tâgâ tunjgupman maip ekñen Zisasiyet kandenaj tatagat Kawawanaj nâmindeme talip.

4

Nin mama mimi bekanaj pemann tapme Kilaisiyelen mama pembenaj ke mâbanuj

¹ Kilaisiyaj am sekmak manjeen kan keyet ningat nâmti sek sindem tiye. Kegogapmti in sek sindem tiwepgat weyaj mambep. An ñen nâmkinjpepenajgat sek sindem matin keyaj kaliñaj bemti matazin ma bangat tetimae ñen ekmagen sokben beme yom mimiyet tikñaj ku manâin. ² Mme msalen mama mamain katañ amnañ yom mimiyet tikñaj taindame mamip keboñ ñen egañ ku mbe yanjut egañ Kawawanaj mama mimi nâmtikñaj mam ke etaj mbe. ³ Tipman baen nâmkinjpepeninjpiñ mami mama mimi kapigok mmamkwepbien: imbimak set kilen mama ma bekanajgat keñinaj purpuñ mimi ma tu katikñaj nimti kilin kaluj palen mama ma bo meu time kwaopme nimwianñti keyet keñaset âmanda manda palen mama ma tu katikñaj omba nimti keñin kilom beme mama mimi bekanaj mimi ma nopiom notnañ sesewatindanup zemti keyet keñaset mama mimi okbi okbiñajmak mimi ma kwitnañ kwitnañ ke mkwabien ke peme temelak. ⁴ Âpme in kan pi am nâmkinjpepeninjpiñ ekñenmak tusumti ku mamaip keyepmti ekñenaj nâme in mama mimi bekanaj ke ekñenmak tusum mbiek zemti ekme in ekñenmak tusum ku mamaip kegogapm ingat ñenzinziñ omba mti zet bekanaj mandiiñdoip. ⁵ Yanjut ekñenaj maneti Kawawanaj am gakikiñaj ma am alik mamaip yanaj msokbembeyet damuj matazin egat zikatnan an kwep kwewan yanajin zewep. ⁶ Kegogapmti am Kawawangalen buñam zapat zenze an ekñenaj am gakiwien ekñen Kawawangalen Zet Zapat Dolakñan Penaj diindondoñaj. Ekñenaj msalen kapi mamti sek sindem tiwien mti nembetnañ zemdelaj zenze kanen keyet tosanjin tiwep ma emetakñinaj Kawawanajmak meti mama kanzizit mambe keyet temakwep zewien.

Kan bududuk beingat nolinemak gogot palen mambep

⁷ Kan bududuk beme kwitnañ kwitnañ sokbembeyet zenzenaj ke tasokbeingapmti dundundu mulup mene mene mimiyet keñinaj weyaj nâmâtâti esemtenj talip. ⁸ Gogot palen mama ke mama mimi dolakñaj notnañ sebempein keyepm nodanjalalen yomaj sambe kwatampeme tapmâbe mti ekñengalen yunjuñgunjin keyet kogogak kandaindowe. ⁹ In noline mkaen indamandame kopme timbuluj indasâti zet kutuk palen ku mbep. ¹⁰ In Emetak Tenaj taolet sepem ikñak ikñak indaye keyepmti taolet ke tim tati am sambe indamukulem mimi ke peme tatapiñ mti mimiek mme Kawawanaj taoletonjgapm keñ taolet ikñak ikñak ketalasin maindâin. ¹¹ An ñenaj Kawawangalen zet zapat zesâti egañ Kawawanaj zetnanen egalen zet zenzeyet zemâtâpepenaj mâtî nâmdelaj zemti zewe. An ñen mukulem mimiyet taolet sasanaj beme Kawawanaj winde same keyet katañ mbe. In kwitnañ kwitnañ Zisas Kilaisiyet pembenajgat kekok mme Kawawangat kwit zapatnañ mmobe. Kawawanaj Zisas Kilaisiyet kwizet buñamanj mme mmoti Amobotnañ tatagat winde same egalen winde keyaj kwesin kwesin tapmebep. Ke penaj.

Zisas nâmkinjpep maipgapm sindem tiwep

¹² Notnne penaj, ingat windenjin mtot indendeyet kwitnañ kwitnañ kukñanbenj sokbemâgeyan tapmezine. Âpme in kwileki ñen mamamanaj sokbemndain zemti sebet diñdiñ ku mbep. ¹³ In Kilais manâmkinjpeipgapmti sek sindem egañ tiyenok in tiwep katañ oloñen mamambep. Âpme maneti bam gilik zemkosâpmnen busatnañ temajmak sokbemkawanj beme amnañ eksâip kan keyet keñ dolakñaj nâmti segeyek mbep. ¹⁴ Kwitnañ kwitnañ kogok mimindame nâmbewenn Kawawangalen Emetak Tenj windenajmak egañ inmak tati keñin mam imbelanaj bemindein keyepm in Kilais egat kwitnañ kwitnañ mti mama am notnañ ekñenaj zemtalalat zet diindome in keyet nâme dolakñaj bewe. ¹⁵ Inmagengatnañ ñenaj am ñen kume gakiwe mene ma kambu tiwe mene

ma mobotnaŋ sakam ikrjaŋ ikrjaŋ mbe mene ma am notnaŋgalen kwitnaŋ kwitnaŋgat eyak mte keboŋgat sindem sawep beme sakambukraŋmak. ¹⁶ Keyaŋgut in Kilaisiyelen am mamaip keyepmti sek sindem indame in keyet nâme sakambukraŋmak ku bewe. Kogok mimindawep beme Kawawaŋ sesewatpewep eneyet in indikmâtâtî Kilaisiyelen am mamaip manzeip. ¹⁷ Nâip, Kawawaŋaŋ am ŋeneyelen yaŋin msokbembeyelen kanaŋ ilak yaŋ bein. Ninmagen ŋeŋaŋ yaŋbemti met bam am Zet Zapat Dolakraŋ Penanŋat wisat mamip ekŋenmagen zemdelan zenze mulup mti tosaŋin bekanan penan indawe. ¹⁸ Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen zet ŋen kapigok tazin, “An teŋ mainanaŋ Kawawaŋgalen zemdelan zenze kanen kiŋgagat palen tabep. Am yomtoŋ Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakraŋ Penanŋat wisat mti keŋ katik mamaip ekŋen Kawawaŋaŋ ku aŋgalaŋindewe, yek penan.” (*Totatatgalen Set 11:31*)

¹⁹ Keyepmti Kawawaŋaŋ sisipeŋpeŋ inmagen sokbemindandayet nâme makozin beme ke ŋep penan. Egan ikrjaŋ indam mge kogogapm egaŋ in ŋep indikdamuŋ mbeyet keŋin ma sekŋin egat betnanen ketalasim samti kwitnaŋ kwitnaŋ dolakraŋ egaŋ nâmtikraŋ min ke ewe tusumti mbep.

5

An ŋeŋaŋ bembe ma sip kaikraŋ ekŋengalen zet

¹ Ingalen an ŋeŋaŋ bembe notnaŋ mamaip ekŋengat nolin neŋ kegogak an ŋeŋaŋ bembe ingat pigok diindoma nâit: Neŋ Kilaisiyaŋ sek sindem penan tatime zikatn penanaŋ ekban. Ma neŋmak an ŋeŋaŋ bembe notnne in egaŋ gilik zem busatnaŋmak kobe kan keyet nin ekmak busatnanen mamayet zapat bewanup. ² Kawawaŋgalen am sipsip nemoŋ damuŋ mimi an in zemindendeŋaŋ kegok ke ilinaŋgat keŋinaŋgat nânâŋaŋ mbep amgalen zet palen yek. Ma mânep milawatmak bembeyet nâmti yek; mulup ke nâme ingalen penan beme olonŋen palen mbep. ³ In am indikdamuŋ mimiyet zemindendeŋaŋ ekŋengat nâme topme mobotnaŋ ku tabep. Am sipsip nemoŋ ekŋen ŋeŋaŋ bemindamti mama mimi dolakraŋaŋ mme am ekŋenaŋ indikti indamâbep. ⁴ Âpme bam maneti An damuŋ sambeyet ŋeŋaŋin keyaŋ koti in zilem kwilik waleletnaŋpiŋ tatat katikraŋ matazin keyaŋ miak indemti kwizet buŋamak mamayet mwatonzemindewe.

⁵ An sip kaik, in kegogak an ŋeŋaŋine ekŋengat kandenjan mamti zelin gawepuwep. Nâip, Kawawaŋgalen zelan kapigok zein, “Kawawaŋaŋ am ilinaŋgat nâme mobotnaŋ mambein ekŋen mamtoindein ma am keŋin mtoti mamaip ekŋen Kawawaŋaŋ keŋ taolet omba mamimindain,” (*Totatatgalen Set 3:34*)

keyepmti in sambeyan keŋ mtoti mama set ke etaŋ ime delan zeme noline ekŋengat kandenjan mepmâbep. ⁶ Keyepmti in mama miminŋin mtoti Kawawaŋgalen betnaŋ winderanbeŋ keyet kandenjan mambep. Âpme kan temaŋ danŋowe kan keyet in mwatindewe. ⁷ Kawawaŋaŋ indikdamuŋ dolakraŋaŋ mamin keyepmti in nukraŋin sambe tatindain beme egat betnan bein. ⁸ In keŋin kume kwaopme kaik mamti nâpeŋ nâpeŋ mambep. Kasanŋin temaŋ Sadaŋ egaŋ gazu gazu temaŋ keboŋaŋ mebekoti an pi ma pi wilikbi zemti ŋandepŋin mamain. ⁹ Sadaŋaŋ tetimindiksât kopme ekti ku kuŋzuŋbep nâmkipepeŋ katikraŋ bemtabep. Enenogat msat sambe Kilaisimagen noline tapmelip ekŋenaŋ nukraŋ sepeŋ kwep in tatip kegok ke in nâit. ¹⁰ Kawawaŋ ek keŋ taolet toŋaŋ egaŋ Kilais egat pembenanŋapmti in ikrjaŋgalen busatnaŋ temaŋmak keyet keŋan ikrjaŋmak kwesin kwesin mamayet indakumtetime kobien. Keyepmti in sek sindem kan belaknik bugan timobep yaŋ bam naman egaŋ zekâkât mimndemti keŋ sewak zet zemti gwatnaŋ mimindemti ikrjaŋ mwatonzemindewe. ¹¹ Kawawaŋ ek winde temaŋmak manŋeyaŋ mamti mamobe keyet sesewatpene. Ke penan.

Zet zemdelan zenzeŋaŋ

¹² Neŋ Pita ingat zezapat meluwan pemkwepmaŋ kumti Silasiyet betnan bema mkozin. Neŋ egat nâma nâgât notn penan bein. Zet zapat meluwan kapiyet ingat keŋin mbuteteyet nâyaŋ ma Kawawaŋgalen keŋ taoletnaŋ mamimindain keyet eyo nâmti kuyap. Kogogapm in egalen keŋ taolet keyet palen wetekumti mambep. ¹³ Neŋ Babilon* mkaen am nâmkipepeŋinmak talip nin ma in temakwep Kawawaŋaŋ ombemndeye. Âpme nin sambe egalen manŋe mamanup nin in indamukumindenup. Ma nemun, Mak, egaŋ kegogak indamukumindein. ¹⁴ In Kawawaŋgalen am keyepm notn notn mti bet butem aiwep. Kilaisimagen wetekumti maip inmagen keŋ sewakraŋ wenti weweyet mandunduyap.

* 5:13: Babilon mka Lomamka temaŋgat kwitnaŋ ŋen bemzemkukuŋaŋ enenogat am nâmkipepeŋin megaŋ nukraŋ sepeŋ ikrjaŋ ikrjaŋ tiwien ke Babilon msalen keboŋ ke.

2 Pita Pitayan Zapat Meluwanj Mme Zut Beye

Zapat meluwanj kapi Pitayan iknjanak kuyeyepmti egalen zapat meluwanj zut kapi kuye zenzeyelen nɛp wagak. Am manje sekam kwep eknjengat kuye ke am nâmkijpepenjmak kalarjti lalabubuk bemti msat katarj mebeb kokotnarj eknjengat kumindaye.

Zapat meluwanj yanjan kapigogapmti kuye. Am notnarjanj zet pigok zewien. Zisas ku kobe zemti zet notnarj zemyungunju omba penanj mbien keyepmti kuye. Zet zemyunguwien keyet dopmanj Kawawanjanj mutumindawe keyet eyo kuye. Zet notnarj Pitayelen zapat meluwanj tazin ke Zudasiyelen zapat meluwanj ekbegen egelanj zenâmkukujanj nok tazin (2 Pita 2 ma Zudas 4-18).

Zet njotekjanj temanj kapigoganj 2 Pita zapat meluwanj kenjan talip:

1:1-2 Zet yanjbemti zenzeyelen zet

1:3-21 Am Zisasiyanj indakumtetiñagan galen mama mimi kapigok weweyelen

2 An zikat indanda dâsuki eknjengalen zemyungunju yunjunjanjgalen yanjanj

3 Zisasiyanj gilik zemkobeyelen zet

¹ Neñ Saimon Pita, Zisas Kilaisiyelen mulup an mamti egalen Zet Zapat Dolakjanj Penanj zemkawanj bembeyelen nâmti nakumtetiye. Neñ zapat meluwanj kapi am in Zisas Kilais nâmkijpem maip ingat kumbema kozin. Ek ningalen Kawawanj tenj mamain ma nin yominangat dopmanj titiyelen zapat tapmamann keyengatnarj gilik zemindatiye. Kegok mgeyepm ingalen nâmkijpepe sepem iknjak yek; ningalen nembonj sepemti kwep. Ingalenmak ningalen nâmkijpepe ke mobotnarj penanj. ² In Kawawanj ma Amobotnarj Zisas Kilais egetgalen yanjti nâmtâtâtagalen mulupmanj mamip. Ke ma kenj taolet ma kenj sewakjanjanj innak omba penanj wemti weweyelen nâmti mandundayap.

Kawawanjanj iknjanjat zapat ombemndeye

³ Zisas ek an pembedanjan ma winde tonj kegogapm ndakumtetimti winde iknjak iknjak ndame nin mama mimi dolakjanj Kawawanj nâmtikjanj mam ke mamnup. Winde iknjak iknjak Kilaisiyanj timti ndamukulem mam ke Kawawanjgalen winde. Nin Kawawanjanjat yanjanj nâmtâtâtnup beme winde ke ndame nin matinup. ⁴ Zetik mobotnarj penanj mimndaye keyet penanjninmagen kapigok sokbembeyelen nâmti gilik zemndatimti msalen mamti bekananjgat kenj punpuij mimi ke bamkumpemann Kawawanjanj Zisasmak tusumndeme iknjanjat sek sepem timti mamayet nânge.

⁵ Kawawanjanj kogok mgeyepm in nâmkijpepemak mamti esemtenj penanj mamayet mulup temanj penanj mbep. Kegok mti naman Kawawanjanj amnanj mama mimi eganj nâmtikjanj mamini ke kogogak mbep. ⁶ Kogok mti naman kenjin ma sekjin ekdamunj mimi ke kogogak mbep. Kogok mti naman nâmisimti mambep. Kogok mti naman mama mimi dolakjanj Kawawanj nâmtikjanj mam ke mbep. ⁷ Kogok mti naman notn mti mamambep. Kogok mti naman gogot mamambep. ⁸ Mama mimi kebonj keyanj innagen sokbem sambelengalen nâwep beme Amobotnarj Zisas Kilaisiyet yanjanj nânâyet mulupmanj mbewen penanjmak bewe. ⁹ An nen mamarjanen kwitnarj kwitnarj ke ku sokbewe beme egat kapigok zenzeyelen: Ek an zikatnarj beñanj, eganj zikatnarjanj Kawawanjanj yomanj zulutme mebegalen mulupmanj mge ke kandat kume ku maekmâtâzin. ¹⁰ Keyepmti Kilaisimagen notnne, in Kawawanjanj iknjanjat zapat mamayet indakumtetime kokotnarj ke penanjmak bewe e nâmkijpemtini in keyet penanjnin mamarjananj mkawanj bewep. Kegok mbep beme yomen ku toindowe. ¹¹ Kegok mbanuwen maneti Amobotnarj ma An yomengatnan gilik zemndatimkwage Zisas Kilais egalen zemâtâtât katnanen mama kwesinj kwesinj matazin keyet kenjanj mepmann ndaolontj met ndewe.

¹² In kwitnarj kwitnarj sambe ke zemzikat indame nâmkalinj bematalip ma in nâmtalip keyegak sakwalam zesowap. ¹³⁻¹⁴ Neñ msat sekj belaknik kapi gaipema wesâpm ke ilak nâmtalap. Zet ke Amobotnarjanj Zisas Kilaisiyanj iknjanj zemkawanj bemnanje keyepm msat sekmak mambap katarj zet ke ewe zemti nânâninj mamkawanj bemambap. ¹⁵ In Kawawanjgalen zet ke kwesinj kwesinj timamayet neñ setnarj nen mulupmanj ginjinj mti aikindama timame indikti gulak neñ yek bewap.

Golan zenze an ekñenanj Zisasiyet zet zenzenjanj sokbeme Pitayan ekmâtâge

¹⁶ In Amobotnarj Zisas Kilaisiyet windenjanj ma kokotnangatan yanjanj diindowenn ke an nenjanj wekwat mene ma kenjanjgalak zet kwileki nen diindoweyanj nin ku diindowenn. Nin sokjanik penanj tati Amobotnarj sekjanj asekti busatnarj temanjmak sokbeme ekbenn. ¹⁷ Kawawanjanj Zisas kwizet bunamanj mwati busatnarj elimiakpeye. Âpme busatnarj keyet kenjanen zet kapigok sokbeye, “Kapi nenanjgat nemun penanj gogot

mampeyap. Neŋ ek ego ego mpema mamain.”¹⁸ Nin nsakwep ekmak kalaŋ kambuk keyet dukŋan moti manepeman zet ke kululuŋengatan topme nâmbenn.¹⁹ Keyepmti nin golaŋ zenze an ekŋengalen zet nâman penaŋaŋ penaŋ mambein keyaŋ taŋam keboŋ bemti tambusosogen mambusatnaŋ bein kekok nâmâtâbep. Kekok mti indamukulem mme ekitimti manepeme Zisasiyaŋ kobe. Sekam saputuŋaŋ msat msambiyet kwati msasa mamandamkozinok Zisas kokotnaŋgalen kanen egalen busatnaŋaŋ keŋjin melen belaj beme in Zisas ekbep.²⁰ Yaŋgut in ŋeŋaŋ kapigok weyaŋ nâmbep, golaŋ zenze an ekŋenaŋ buŋam zapat Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen meluwaŋ miminaŋ tazin ke ilinaŋgat keŋjinaŋgalak nâmti ku zenzeŋaŋ.²¹ Golaŋ zenze an ekŋenaŋ zet zenzeŋaŋ ke an ŋeŋaŋ buŋam zet ke keŋaŋgalak nâmbiliwati ku zenzeŋaŋ. An ekŋen Emetak Teŋaŋ ikŋaŋ keŋjin melen beŋen bemindeme Kawawaŋmagenaŋaŋ zet timti zemkawaŋ bemkwabien.

2

An zikat indanda dâsuki ekŋengalen zet

¹ Israeŋ am ekŋengat tuŋguwinaŋ golaŋ zenze an notnaŋ dâsuki sokbemti mamkwabien naman kekokak an zikat indanda dâsuki notnaŋ ingat tuŋguwinaŋ sokbewep. Ekŋenaŋ buzakeset Kawawaŋgalen zet katnaŋ zemyuŋgumti ingat nâmkinaŋpepeŋin walebep. Mti Amobotnaŋjin mama kanzizit main yominaŋgapmti gakiye ek ke zemkandatpeme keyegak walelet sakwep sokbemindawe.² An ekŋen keyaŋ mama miminaŋ okbi okbinaŋmak sambe ke mnepe me am notnaŋ ingat tuŋguwinaŋgatanŋaŋ ekŋenaŋ indikti indamâti keyegak mbep. Ekŋenaŋ kekok name am nâmkinaŋpepeŋinŋaŋ ekŋenaŋ Kawawaŋgalen zet katnaŋ keyet zemtalati kwelatnaŋ kuwep.³ Mti naman an zikat indanda dâsuki ekŋenaŋ mânep milawatgat ŋoktikinaŋ temaŋ tapme zet dâsuki mobotnaŋ notnaŋ zemti zet kelakŋaŋ mindamti ingalen kwitnaŋ kwitnaŋ timâbep. Yaŋgut eweŋaŋ penaŋ Kawawaŋaŋ an ekŋen ke zelen tatagat zemkatik bempaye kan keyet ekŋenaŋ yek bemâbep. Kwitnaŋ kwitnaŋ ekŋen indawaleletgat zenzeŋaŋ keyaŋ ewe ekŋen indawalesât damuŋ tazin.

⁴ Âpme in ensel ekŋen yom mti Kawawaŋgalen zetnaŋ kulume Kawawaŋaŋ ku aŋgalaŋindeye. Âtâtindeme tambusosogen towebienaŋ ke etaŋ ke matalip. Yaŋ bangat zemdelan zenze kanen Kawawaŋaŋ ekŋen zem indondoyet zapat zemindeyeyan talip.⁵ Am eweŋaŋ tipman baen mamkwabien ekŋen kekokak Kawawaŋ bamkumpeme egaŋ ku indaangalaŋge. Egaŋ tuŋgwam temaŋ mme kwati am bekaŋaŋ mimi sambe indawaletmâge. Âpme Noa an mama mimi teŋgat zet zenzeŋaŋ ekmak animbi 7 etaŋ Kawawaŋaŋ indikdamuŋ mimindeme dolakŋaŋ tabien.⁶ Âpme itnaŋaŋ tipman baenen mka temaŋ zet Sodommak Gomola ke kekokak bekaŋaŋaŋ palakŋaŋ beme keyepmti tepgat zeme toti tewaŋ indazimâge. Keyaŋ am bekaŋaŋ mamip bam ekŋen yominaŋgat dopman Kawawaŋ mutumindawe keyet golaŋjin titinaŋ.⁷⁻⁸ Kogogak itnaŋaŋ tipman baenen an ŋen Lot ek mamaŋaŋ teŋ egaŋ am bekaŋaŋ mimi ekŋenaŋ meluwaŋ bekaŋaŋ sakambukŋaŋmak ke mmamkwapme kan kataŋ ekŋengat tuŋguwinaŋ ke mamti mama miminaŋ ke ekti keŋaŋ nukŋaŋ beme ekŋengat kember omba penaŋ mamtan. Kekok mmambe mama Kawawaŋaŋ Lot aŋgalaŋpeye.⁹ Kawawaŋ Amobotnaŋaŋ am teŋ mamaip ekŋen nukŋaŋ sokbemindame ŋep maŋgalaŋ indein ma am bekaŋaŋ mamip ekŋen keyet dopmaŋjin matim metne metne bam zemdelan zenze kanen omba penaŋ mutumindame delaŋ zewe.¹⁰ Am keŋjinaŋ bekaŋaŋgat tikŋaŋaŋ mamisik tazinaŋ Kawawaŋgat nâme ku mopme sekŋiyek mamsaip. An ekŋen keboŋ ke dopmaŋ mgasik penaŋ mutumindame tiwep.

An zikat indanda dâsuki keyaŋ kiŋgagaŋiŋ zeingat zewi mti ensel Kawawaŋgalen zet kulume indamâpme tototnaŋ ekŋenmak kogogak maatindondoip.¹¹ Kawawaŋgalen ensel windeŋin temaŋ penaŋ tazin ekŋen keyaŋ kogogak Amobotnaŋgat zikatnaŋ ensel bekaŋaŋ ekŋengat ŋenzinziŋ omba ku mamip ma ku manzematlatindeip.¹² Âpme set kileŋ an ekŋen keyaŋ zet yaŋaŋ ku nâmâtâlîp keyet ekŋenaŋ zet belakŋaŋ penaŋ manâip. Keyaŋgut an ekŋen keyaŋ tam boyaŋ sekŋinaŋgat tikŋaŋ nâmti mamâlîp keyet kataŋ ekŋenaŋ ilinaŋgat sekŋinaŋgalen kwitnaŋ kwitnaŋgat nânâ etaŋ mamâlîp. Kekok mti amnaŋ soŋgom zupmaŋ maindowalelîp sakam kekok Kawawaŋaŋ indomyaloŋme temebebep.¹³ Mti mama miminaŋ mgasik keyet dopmaŋ tiwep. Ekŋenaŋ kasup sutnateman keŋjinaŋ bekaŋaŋ mimiyet tikŋaŋ manâip ke mamip. Yaŋgut am nâmkinaŋpepeŋinmak in tu meujin timbumondekti tatnime set kileŋ an ekŋen keyaŋ innagen koti meu ilinsakwep tatnîp. An ekŋen ke dâsukinaŋben keyepm ingalen tototalin ke mme mgasik tabein. Mti Zisasiyet kwizet buŋamaŋ mamtotpeip.¹⁴ Kan kataŋ imbimak yom aiikgat imbiyet zikat posi mamip mti bekaŋaŋ mimiyelen tikŋaŋin omba penaŋ wemindaŋ. Am nâmkinaŋpepeŋin tuwat tuwat ekŋengat kwitnaŋ kwitnaŋ keboŋgat zet kelakŋaŋ

mimindamti indamandame yom ekjenmak tusumti mamip ma mânep milawatgat kenjin temañ bempti mamaip. Am manje ekjen ke teziñ ñandañgat zapat mamaip. ¹⁵ Ekjenañ mama mimi esemtenj ke katikpemti Beoyet nemuñañ Balaam egañ mânep tisât nâmti set bekanañ mâti tiye kogok ekjenañ mamip. ¹⁶ Ek bekanañgat tosanañ titiyet ñoktikñañ temañ tatnânepeme Amobotnanñan zet kululuñgagapm ñenzinzij msaye. Âpme donji zet ñep ku zenzeyelanangut zet amnanñ manzeipnok zemti golañ zenze an dâsuki ke zemkulumpeye. ¹⁷ Am ekjen keboñ ke tu zikatnanñ bembenñañ ma zanza gâgâyañ kumbume mekopme map ku matozin keboñ. Kawawañañ mundumin tambusosogen weyañpeye. Ekjenañ tambusosok kiñkiñañ keyet keñan mebegat zapat ombempeye keyet metabep. ¹⁸ Ekjenañ mamponñanñ kumti zet manzeip ke penañepiñ. Ekjenañ am notnanñ imbimak set kileñ mama ma mama mimi mgasik notnanñ keyet zet kelakñañ mimindamti kenjin mamwalip. Âpme am ekjen ke nâmkijñepepen alakñañ kolo kogogapm naman sakwep penañ mama mimi bekananengatnanñ timkwatindendenñ keyen ewe gilik zemti melo. ¹⁹ An ekjen keyañ am ekjengat pigok zetik maminindaip, “In zii zet ke ñep katikpemti lala mebegalen.” Yanğut an ilin ke waleletgalen kimbat keñan tatiñgut kekok manzeip. An ñenanñ bekanañgat nâme mopme mambe beme egañ keyelen kimbat keñan toti mambe. ²⁰ Nâip, am mama mimi bekanañ mâti mamiwañ kenjin gilik zeme Amobotnanñ ma Anğalalanñ Tonñanñ Zisas Kilais manâmkijñepi. Ke naman ekjenañ peme tapme gilik zemti mama mimi bekanañ keyet keñan ewe melumanñme keyañ indatamkitik mti matazin. Kegok mip beme eweñanñ mama mimiñin belaknik bekanañ beyeyanğut bangat bekanañ penañ bewe. ²¹ Am ekjen keboñ mama mimi teñgalen set ku nâmâtâti kekok mbiek ze keyañ bekanañ omba penañ ku benak. Yanğut am teñ mamayelen set ma Kawawañgalen zet katnanñ zemzikat indammimiñañ ke katikpemti ewe mama mimi bekananen mepmbe bekanañ penañ mambein. ²² Am ekjen keboñ ekjengat zet pigok zenzerañ ke katikñañ mambein,
 “Tam ekjenañ meu okme topme ewe keyegak manip.” (Totatatgalen Set 26:11)
 ma “Bo ekjenañ tu zululoyañ meti ewe witiñwen manziniñip.”

3

Penañ sukwep Amobotnanğalen zet penañepiñ ku bewe

¹ Kilaismagen notnne, neñ ingat zapat meluwañ kumindama sek zut ilak bein. Neñ zet ñenanñ kuwann ke ma bam kuyap kapiyet in nâm yunğunğunepiñ esemtenñ nâmâtâtâgat nâmti kenjin mbuteyap. ² In eweñanñ golañ zenze an teñ mamkwabien ekjenañ zet zewien ma Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemkawañ bembeyet an indakumtetitiñañ ekjen Amobotnanñ ma Anğalalanñ Tonñanğalen zet mandiiñdoip ke ilinsakwep weyañ nâmtimti timambep.

³ Mti ñenanñ penañ kapigok nâmkatik bewep. Kan delañ zenzeyelen bududuk tabeme an notnanñ mgasik sokbemti zet kukak zet zemti mama mimi bekanañgat tikñanñ tatindain ke mti mambe. ⁴ Mti pigok zewep, “Amobotnanñ gilik zemti kosât zetik mgeyet manzeiwan penañanñ denen? Ningat yenpampne ekjen pi gakimâpme delañ zemâge âpme kwitnanñ kwitnanñ sambe kululuñ msat sokbemti wenje sepem kekok ke pi ewe wemkwazin.” ⁵ Kegok tazewañğut eweñanñ kululuñ ma msat sokbewun âpme msat ek tuyengatnanñ sokbemti witiñlip temañmak msat sepemnok yek wenje. Kawawañañ zet etañ zeme sokbewun ke nânâyet wisat mamip. ⁶ Âpme bam tuyañagak gwawam kwati am ma kwitnanñ kwitnanñ sambe asekmâge. ⁷ Ma zet zeme kwitnanñ kwitnanñ sokbewe keyañegak kululuñ msat alak pi talup pi Kawawañgalen zemdelañ zenze kan keyet tewañ idaziniyet damuñ talup. Âpme am bekanañ ekjenañ dopmanñ tiwep kan keyet egelañ kekokgak asekbalupgampmi keyet damuñ talup.

⁸ Notnne penañ, Amobotnanğat zikatnanñ msasa kwep ma nup kan 1 tausen eget ke idikme kwepnok mambalup. Kogogapm keyet ku kandatindowe. ⁹ Amobotnanñ egañ gilik zem kosâgât zetik mgeen olatiyepm kan ewe tusume mamezin zemti am notnanñ ekjenañ nâme kekoknok mambein. Keyañğut kekok yek egañ am sambe walepme delañ zenakgampmi am sambe yominangatnanñ kenjin gilik zenzeyet kan bugan matusumindain.

Kululuñ ma msat kapi aseksâpmitulup

¹⁰ Amobotnanñ kokotnanğat kanañ am kambu titi memendepmak matimkwaliñ kekok kobe. Kopme kululuñ ek kwisak temañ kumti asekbbe ma kwitnanñ kwitnanñ kululuñen weme maeknup kapi tewañ zimâpme delañ zemâbe. Msat ma msat palen kwitnanñ kwitnanñ tazin kapi zime delañ zemâbep. ¹¹ Kwitnanñ kwitnanñ sambe pi yek bemâbe keyepmti in teñ mamti kwitnanñ kwitnanñ Kawawañañ nâmtikñañ mamin ke mbep. ¹² Mama mimi kekok mti Kawawañ kokotnanğat damuñ mbep. Mti in mulup windenñanñber mti egalen

kokot kanan ke mandame sokhanik kobe. Kan keyet kululun tep temanjan zime yek bewe ma kwitnan kwitnan kululun weme maeknup pi kegogak tezingat kipmanjan kâme zalim tobe. ¹³ Âpme nin Kawawanjan kululun alakjan ma msat alakjan mme sokbeme ndandayet zetik mimndandanjan keyet damun tapmanup. Mka msat alakjan ke am mama mimi tej mti mamaip ekjanan tonjan bembeyet zeye. ¹⁴ Kogogapm notne penan in kwitnan kwitnan kebonj sokbemindandayet damun mamti Kawawanmak ken sewakjan palen mambep ma egat zikatnan kwetetepman ma mubulupin tabep.

¹⁵ Âpme Amobotnanjan kan ewe tusume teepmanj mepme ekti zewep. Nin kenj gilik zenzeyet eganj damun tazin kegok nâmbep. Ningat notn Pâlanj zet keyegak Kawawanjan njotikjanen beme ingat kegok kumindaye. ¹⁶ Eganj zapat meluwanj sambe kuyeen nâlen zet kumindayap galak zeme kuye. Kegogapmti am nânâjinpinj ma am nâmkijpepenin tuwat tuwat ekjanan zet keyet yanjan nukjan penan tazin ke njep ku nâmâtâtâgalen. Ekjanan zet kebonj keyet yanjan manzemyunjuip ma Kawawanjalan zet katnanj sambe kegogak manzemyunjugapmtinjut dopmanj walelet aikmâbep.

¹⁷ Notne penan, golanj zet ewejan diindondonjan keyepmti am belakjan penan mamaip ekjengalen zemyunjuguyan kenjin mme yungume sukjan bewepmagengat kenjin weyanji damun mbep. ¹⁸ Âpme Amobotnanj ma An Angalalanj Tonj Zisas Kilais egalen kenj taolelanj indamukulem mme egat yanjan nânâyet nânâjin masemem mopmambe. Mme nin Ek kwesin kwesin sesewatpemti mamambanup! Ke penan.

1 Zân Zânañ zapat meluwañ neñañ mge

1 Zân kapi Zisasiyet nembrañ n̄en egañ nãmtikñañ mamin kwitnañ Zân Zebediyet nemuññañ keyañ kuye. Egañ Kawawañgalen Tãtã Alakñañ kapiyet zapat meluwañ ombanik kuye. An keyañ 1 Zân ma 2 Zân ma 3 Zân ma Kie Kienok ma bujam zapat zulak zulak e egañgak kuye. Zân kapi Zisasiyet donañ penañ. Mamañ Salome ek Maliyiet notnañ isikñañ mene (Zân 19:25). Zapat meluwañ kapi nukñaññañmak enenogat zemãtãtãt pembenañ ku mimiñañ am kwiyet kumindandañañ e sosok ku tazin. An Kawawañgalen zezapatgalen nãnãñinmak mambien ekñaññañ Glik zet kukuñañ ma zet notnañ zenzenañ ke ekti Zãnañ kukuñañ zewien.

Zet ñotekñañ Kawawañgalen Tãtã Alakñañgalen bujam zapat zulak zulak tazinen keyet katañ zapat meluwaññañ kapi ewe mwati kuinegak: 1 Zân 1:1 ma Zân 1:1, 14 ma 1 Zân 1:4 ma Zân 16:24. Zet keboñ omba penañ tapmelip. Zapat meluwañ kapi nukñañ am notnañ zet mutu mutu mti zenze ekñaññañ dapmelañge ekñengat tunguwinanen omba zewien. Zisasiyet yañañ zemkandadat mulup mti zet an nãnãmagañ zenze zenup zemti zet zeme yunqumtemege. Kegogapmti Zãnañ ekseze zet kumindaye.

Zet ñotekñañ kapigogañ 1 Zân zapat meluwañ keñañ talip:

- 1:1-4 Zet yañbem zenze zetmak Zisasiyañ am tungupminan an penañ sokbembenañgalen zet
 1:5-2:28 Am nãmkijpepeñinmagañ Kawawañmak nemuññañ Zisasmagen tususuñjin tazin ke mkatikñañ bemti tatagalen zemãtãtãt zet
 2:29-4:6 Kawawañgalen nemunamba mama ke Kawawañmagengatnañ keyepmti mama ke nãmkijpem timti mama kanzizit toñañ bembeyelen
 4:7-21 Kawawañ ek gogot toñañ
 5:1-12 Kilais nãmkijpemti mama keyet yañañ dãsuki ma penañ ke notn notn mti mama keyañ msokbewe
 5:13-21 Am nãmkijpepeñinmak ekñengalen zet tepumañ ma zet zemdelañ zenze zet

Zemãtãtãt zet

¹ Yañbembenañ baen mama kanzizit mamayelen zapatnañ wemti wemkwage. Keyet yañañ Zisas Kilais. Ke nin zeme nãmbenn ma zikatnnañ penañ ekbenn. Nin ke ekti betnnañ penañ timakbenn keyepmti nin zetnañ keyet meluwañ mimindanup. ² Mama ke sokbembekawañ beme ekbenn. Mama katikñañ mama An ke Bienmagen tageyañ bam ninmagen sokbembekawañ beme nãwenn. Keyet nin zapatnañ mandiindonup. ³ Keyepmti nin egat manañañ eknãmbenn keyegak nin kegogak zapatnañ mandiindonup. Diindomann nãmti kot ninmak tusume keñ kwep bemti Bipmañmak Nemuññañ Zisas Kilais egetmak keñ kwep ñep bemti mambanup. ⁴ Tungupmnan kegok sokbeme nin sambe oloñen mmann delañ zenzeyet zapat meluwañ kapi kumti indayap.

Nin mama mimi busatnanen etañ mbanup

⁵ Zisasmagen nin zet zapat zeme nãmbenn keyepmti in kapigok mandiindonup: Kawawañ ek An busatnañ toñañ. Tambusosok bugan ekmagen ku tazin. ⁶ Nin tambusosogen mamtiñgut, “Nin Kawawañmak tusunup,” zenup keyañ ñep penañ ku bein. Kegok mamnup keyañ mme nin dãsuki toñañ benup. Æpze zet penañ ñotekñañ ke ninmagen ku matazin. ⁷ Kawawañ ikñañ busatnanen mamain kegogak nin busatnanen mamannup beme Kilaismagen notnne ekñañmak keñ kwep bemti tapmann Nemuññañ Zisas egañ gakime sipmañ mulage keyañ yomm zulupme kwetetepmañ mamannup.

⁸ “Nin yom ku tatndain,” kegok zenup beme keññañ matetipenup ma zet penañ ñotekñañ ke keññnanen ku tazin. ⁹ Æk nin yomm zemkawañbenup beme Kawawañ zeme penañak masokbein ma teñ mama toñañañ yomm zemdelañ zemndein ma myunqunju sambe ke manzulutmãzin. ¹⁰ “Nin yom ku maminnup,” zemann zet keyañ mme Kawawañ an dãsukitoñ kegok mambein. Kegok manzenup keyañ msokbeinen Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ ke ningat keñnan ku tazin.

2

Zisas Kilais egañ ningalen mukulem mimi an bein

¹ Nãgãt nembanne penañ, in yom mbiekmagengapmti zapat meluwañ kapi kumti indayap. Nin yom mbanup beme ningat mundumnanen Zisas Kilais ek mama teñ toñañ egañ Bipmangãt ndaňgalañ ndendeyelen nãmti mandundum sain. ² Kawawañañ Zisas

zempeme toti ningat yomgapmti gakime sipmaj mulage keyanj ningat yomm zuluge. Wa ningat etanj yek. Msat sambe am ekjengat temakwep gakiye.

³ Nin Kawawan zet zapatnanj zempepenanj ke mangawepunup bemelak nin ek manâmpenup ke penanj manâmkawanbenup. ⁴ Ma an ñenaj Kawawangalen zet gawepupupinj mamti zewe, “Nej Kawawanj nâmpeyap,” zeweyen an ke dâsuki tonaj. Kegok manzenup keyanj msokbeinen Kawawangalen zet zapat dolaknanj penanj ke ningat keñnan ku tazin. ⁵ Âk an ñen eganj Kawawangalen zet mangawepun beme an kebonj eganj penanj sukwep Kawawanj gogot mamsain. Kegok mti nin Kawawanj magen tusumti tapmanup kegok penanj bein. ⁶ An ñen eganj, “Nej Kawawanj mak tusumti mamayap,” zein beme eganj Zisasiyanj mama manje sepem kegogak mamain.

Busatnanj mamti kej dopmaj sam dopmaj sam mti mambep

⁷ Kilaismagen notnne penanj, nej zet pi alaknanj ku kumindayap. Zet kapi in yanjbemti Zisasiyelen bunjam zapat nâmti nâmkijpewien keyegak kumindayap. Zet yanjbemti zemzikat indam mbien kegogapm zet itnananj zeyap. ⁸ Yanjut zet kuyap keyanj zet alaknanj nogak tageyanj matazin. Keyet penananj Zisasmagen sokbeye ma inmagen kogak sokbein. E yanaj kapigok tambusokgalen bekananj yek bemâpme busatnanjgalen mama mimi dolaknananj sokbemkawanjbemti tazin.

⁹ Âpme an ñen eganj notnanjgat kej kasa manâin an kebonanj, “Nej busatnanen mamayap,” ku zewe. Kogogapmti ek ewe tambusosogen mamain. ¹⁰ An ñenanj notnanjgat gogot mamin eganj busatnanen mamain. Busatnanen mamain keyepmti yom ñenanj ma tetimaemae ñen sokbemsame ku tokutuwe. ¹¹ Ma an ñen eganj notnanjgat kej kasa nâmpewe eganj yomgalen tambusosok keñan tati tambusosok seleset meti set ku ekti mesâgat olabe enenogak tambusosoganj zikatnanj simuj tapme kegok mbe. ¹² Kilaismagen nemunambanne, in Zisas Kilais egat pembenanjgapmti yomin zulutindendenanj keyepm zet kapi kumindayap. ¹³ Yej bipmne in Kilais eweñan baenen takwapme egat yanaj nâmtâbïen keyepmti zet kapi kumindayap. Anemba zomolimne in Kawawananj windenanj indame an bekananj mimi windenanj mtobien keyepmti zapat meluwanj kapi kumindayap. Animbi nembra, in Biwin Kawawanjgat nâmtâlip keyepmti zapat meluwanj kapi kumti indayap. ¹⁴ Bienne, in Kilais egat yanaj nâmtâlip keyepmti zapat meluwanj kapi kumindayap. Anemba zomolim, in windenjin temanj tazin ma Kawawangalen zet keñnan tapme Sadanjgalen tetimaemaeen katiknanj bewien, keyepmti zapat meluwanj kapi kumti indayap.

Keñj temanj msalengalen kwitnanj kwitnanj keyet ku bewanup

¹⁵ In am mama miminjin bekananj ekñenmak ku tusuwap ma keñin msatgalen kwitnanj kwitnanj keyet palen ku peme wembe. Kogok mbep beme in Biwinnanjgat tiknanj ku nâmbep. ¹⁶ Nâip, mama mimi bekananj seginanj nâmtiknanj mamin ke ma msat palen kwitnanj kwitnanjgat eksegat ma sekñ mobot ke Biwinnanjgalen ñotiknanjgatnanj yek. Ke msat kapiyelen kwitnanj kwitnanjgat tiknanjetanj. ¹⁷ Âpme msat kapiyelen kwitnanj kwitnanj ma tiknanjanj tazin kapi ilinsakwep yek bemâbe. Mme an ñen Kawawangalen zet gawepumti mambe beme eganj kwesinj mamti mamambe.

Kilaisiyet kasanane tasokbemâlip

¹⁸ Nemunambanne, Kilaisiyen kokogalen kan ilak bududukbein. In Kilaisiyet kasanane sokbembeyet zeme nâwien e ilak omba penanj sokbemâbienanj tapmaip. Keyepmti kan bududuk penanj bein kegok ilak nânp. ¹⁹ Ekñen keyanj ningat tunjgumpnanjatnanj sokbewien keyanjgut ekñenanj ninmak tusumti ku mamaip. Ekñenanj ninmak keñ kwep mambiek ze ku katimndewiek. Yan ndemebien keyepmti ekjengat yanaj kapigok nânp ekñen ke Kawawananj ninmak mamayet ku ombemindeye.

²⁰ In ekñen nembonj yek. In Emetak Teñ ke timâbiengapmti in Kawawangalen zet katnanj ke nâmkawanjbewien. ²¹ Meluwanj kapi in, “Kawawangalen zet penanj ñoteknanj ke ku nâip,” zenti ku kumindayap. In zet ke nâmtât talip keyepm kumindayap. An zet dâsukitonanj zet tazeip ke Kawawangalen zet katnanj penanj kemagengatnanj yek. Ilinanjgat keñinangalak tazeip. ²² An zet dâsukitonj ke kwiyet zesenuj? An ñenanj zewe, “Zisas Kilais Kawawananj ku ombempemti zempeme toge,” zewe beme an keyanj Bien ma Nemujanj eget mambankumidein keyepmti ek Kilais egat kasananj. ²³ An ñenanj Zisas Kawawanjgat Nemujanj mambankumpein keyanj zeinen eganj Bipmanj Kawawanj ku nâmpain kogok bein. An ñenanj Nemujanjgat an Kawawananj ombempepenanj Kilais zein beme eganj Bipmanjgat kegogak ñep nâmpain zenup.

²⁴ Kawawangalen Zet Zapat Dolaknanj Penanj Zisasiyanj eweñan baenen msalen ekmak mamti nâmkwabien ke mkatiknanj bemti mambep. Kawawangalen zet katnanj ke nâmkatik bemti mame Bip Nemuj jut egelanj kegogak ingat nâmtiknanj mamimindein. ²⁵ Ke

Zisasiyan ikn̄aŋ mama kanzizit mama ke ndandayet zetik mti buŋam zapatnaŋ diindoye ke ndawe.

²⁶ Am kenjin mamimiyunŋumindeip ekŋengat zet zapat kekok kumindayap. ²⁷ In Emetak Teŋ Kawawaŋmagengatnaŋ tiwiengapmti in nânâ notnaŋgat ku maolalip yek. Emetak Teŋ egaŋ mama mimi dolakŋaŋ manzemzikat indamin. Emetak Teŋgalen zet ke dâsuki yek, penaj sukwep keyepmti egaŋ manzemzikat indain kataŋ kenjinan mkatikŋaŋ bemi mamambep.

²⁸ Nembanne penaj, in Kilaismak tsum mamambep. Âpme maneti kan delaŋ zenzenaŋ ikn̄aŋ kot sokbemkawaŋ beme in windenjinbeŋ tabep keyepm nin egat zikatnan sakambuk ku mbanup.

²⁹ In Kilais ek teŋ toŋaŋ maekmâtâlîp beme in pigok nâmâtâlîl. In am ŋen mama mimi teŋ mme in nâip ek Kawawaŋgat nemunambaŋaŋgapmti kekok mamin.

3

Nin Kawawaŋgalen nemunamba mamanup

¹ Neŋe neŋe, Bipm Kawawaŋ egaŋ gogot omba penaj mimndamti ningat, “Nemunambanne,” manzein. Kogogapmti nin egat nemunambaŋane mamann msat kapiyelen am ekŋenaŋ Kawawaŋgat yaŋaŋ ku maekmâtâlîp. Sepem kekok ekŋenaŋ ningat yaŋaŋ ku manndikmâtâlîp. ² Notnne penaj, kan pigogat nin Kawawaŋgalen nemunambaŋane penaj mamanup yaŋgut maneti naman keyaŋ kweteteŋmaŋ? Alak sosok ku sokbemkawaŋ beme eknup keyaŋgut nin kapigok nânup. Bamgat Amobotnaŋaŋ sosok sokbemkawaŋ bewe kan keyet ikn̄aŋ penaj ilak ekti egalen mama sepem keboŋak mambanup. Kan keyet nin ilak ikn̄aŋgalen yaŋaŋ penaj ke ekmâtâbanup. ³ Âpme am sambeyan kan keyet webemti damuŋ mambep ekŋenaŋ Kilaisiyaŋ kweteteŋmaŋ mamain sepem keboŋagak kweteteŋmaŋ besâgât webematalip.

⁴ An ŋenaŋ yom mamin beme Kawawaŋgalen zet maanŋosoin eneyet zet aŋgososo ke yom. ⁵ Ma Kilais egat yaŋaŋ nânup. Egaŋ yom peme mebegat kwatoti ikn̄aŋ yompiŋ penaj maŋge. ⁶ Keyepmti am sambe ekŋenaŋ Kilaismak tsumti mamaip ekŋenaŋ yom mti mimiiek ku mamip. Âk ŋen egaŋ yom tsumti mamin beme egaŋ Kilais ewe ku ege ma yaŋaŋ ku nâmâtâge kekok bein.

⁷ Nembanne penaj, in weyaŋ damuŋ mbep. Am notnaŋaŋ bekanaj mimiyet zet kelakŋaŋ mme in ku nâmindewep. ŋen egaŋ mama mimiŋaŋ kwitnaŋ kwitnaŋ pembenaj mamin an keyaŋ kweteteŋmaŋ mamain. Kilaisiyaŋ kweteteŋmaŋ mamain sepem keboŋak egaŋ mamain. ⁸ An ŋenaŋ yom tsumti ewe mbe beme an ke Sadaŋgalen maŋgeengatnaŋ. Sadaŋ ek eweŋanak yaŋbemi yom aigeyaŋ ewe mamkwazin. Keyepmti Kawawaŋgat Nemunaŋ egaŋ Sadaŋgalen mulup kumaseksâgât koge. ⁹ Am ŋen Kawawaŋgat nemunambaŋaŋ bewe beme egaŋ yom tsumti ewe ku mbe. Kawawaŋmak mamayelen winde tatsame ekmagengatnaŋ sokbeye. Keyepmti egaŋ mama mimi bekanaj ewe ku tsumti mbe. ¹⁰ Kawawaŋgalen nemunamba mamaip ma Sadaŋgalen nemunamba mamaip keyet yaŋaŋ kapigok sokbemkawaŋ beme ekmâtâtâgaleŋ: An ŋen mamaŋaŋ teŋ ku mamti notnane notnaŋ ekŋengat gogot ku mbe beme ek, “Kawawaŋgalen nemunamba,” ku zenzeyelen.

¹¹ Kawawaŋgalen buŋam zapalen in zet kapigok nâmkwabien: ŋenaŋ ŋeniyet gogot ŋenaŋ ŋeniyet gogot mbep. ¹² Nin Kaingalen mama mimi mgeen ke ku mbanup. Ek Sadaŋgalen an bemi meniŋaŋ isikŋaŋ kume gakiye. Kume gakiye keyet yaŋaŋ kapigok, egalen mama mimiŋaŋ bekanaj âpme meniŋaŋgalen mama mimiŋaŋ teŋ ke eksokbemtiyepm kuye. ¹³ Kilaismagen notnne, am nâmkijpepeŋiŋ ekŋenaŋ keŋ kasa mimindame ku palapewep. ¹⁴ An ŋen egaŋ notnaŋgat keŋaŋ ku bewe beme ek Kawawaŋgalen an yek; gakikiŋaŋ nembon mamain. An ŋen notnaŋgat gogot mam beme egaŋ mama kanzizit ke timti mama mimiŋaŋ gakikiŋaŋ nembon keyetnaŋ wage sepem bein. ¹⁵ An ŋenaŋ notnaŋ ŋeniyet keŋ kasa mpewe beme Kawawaŋgat zikatnan an keyaŋ notnaŋ penaj kume gakiye. In nâip an ŋenaŋ notnaŋ kume gakin beme ekmagen mama kanzizit ke ku tasain.

¹⁶ Notnnaŋgat keŋ bembe keyet yaŋaŋ Kilaisiyaŋ ningapmti mamaŋaŋ ketalasiye keyet palen ekmâtâbenn. Âpme nin kekok notnne nâmkijpepeŋinmak ekŋengat sekaŋ talasimti gakiwanup beme keyaŋ mukulem mimindewanup. ¹⁷ Yaŋgut an ŋen mânep milawatnaŋ sambe penaj tasawe mene beme egaŋ ekme notnaŋ nâmkijpepeŋinmak ŋen milawatgat olat olat mme ekti sasapiŋ igak timti mambe beme egaŋ, “Neŋ Kawawaŋ gogot mamsayap,” zenzepiŋ. Kekok zeme ŋep ku benak. ¹⁸ Nemunambanne, nin am notnne notnaŋ ekŋengat gogot ke belak zeletaŋ ma belak dembusegaŋ etaŋ ku zewanup. Nin ekŋengat keŋaŋ penaj beme mukulem dolakŋaŋ penaj mimindewanup.

Kawawaŋgalen nemunamba manuwaŋ bekanaj ɲep penaj ku mimiyelen

¹⁹ Nin notnnaŋgat gogot mamnup beme nin mama mimi penaj sukwep Kawawaŋgalen zelaŋ zein ke māti mamnup. Mme keŋnan Kawawaŋgat zikatnan kiŋgagaŋiŋ nâmtalati matazin. ²⁰ Kawawaŋ kwitnaŋ kwitnaŋgat yaŋaŋ ɲotekŋaŋ nâmtâtpme delaŋ zein keyepmti ɲoktikŋaŋ zem ndowe beme nin Kawawaŋgat zikatnan ku kiŋgagaŋgalen.

²¹ Kilaismagen notnne, nin yom ku tatndain beme Kawawaŋmak zet zeñâ zeñâ mimiyet ku kiŋgabaŋup. ²² Nin egalen zetnaŋ penaj ke maŋgawepumti mama mimi Kawawaŋaŋ egaŋ nâme dolakŋaŋ mambein ke mamnup keyepmti nin kwileki ɲeniyet dundum-saman egaŋ mandain. ²³ Kawawaŋaŋ nin egalen zetnaŋ gawepupuyet nâmti kapigok zeye: Nin Nemuŋaŋ Zisas Kilais egat penaj sukwep nâmkijpemtî egalen zetnaŋ kapi maŋgawepumambaŋup, nin ɲenaŋ ɲengat gogot mti gogot palen mamayet manzein ke mbanup. ²⁴ An ɲen egaŋ Kawawaŋgalen zetnaŋ gawepumti mamain egaŋ Kawawaŋmak tususu kwep mamalup. Mme Kawawaŋaŋ iŋkaŋ ekmak wetekumti mamain. Nin Zisasi nâmkijpemmaŋ kan keyet Kawawaŋaŋ Emetak Teŋaŋ mandain. Emetak Teŋ ndaye keyaŋ msokbein Kawawaŋaŋ ninmak tusumti mamain.

4

Golaŋ zenze an dâsuki omba penaj sokbewienaj tapmaip

¹ Kilaismagen notnne, an dâsuki omba penaj sokbemti msat kataŋ mekobienaj tapmaipgapti ekjengalen zet ke Kawawaŋmagengatnaŋ ma yek zemti weyaŋ nâmtâtpbe.

² Kawawaŋgalen Emetak Teŋ kapigok set ɲep ekmtâtâtgalen. An ɲenaŋ, “Zisas Kilais ek Kawawaŋmagengatnaŋ an penaj sokbeye,” kogok zewe beme ek Kawawaŋgalen Emetak Teŋ tasain. ³ Ma an ɲenaŋ, “Zisas Kilais ek Kawawaŋmagengatnaŋ an penaj ku sokbeye,” kegok zewe beme ek Kawawaŋgalen Emetak Teŋ ku tasain. Ek Kilaisiyet kasaŋaŋgalen zet zemkawaŋ bein. Ek Kilaisiyet kasaŋaŋ sokbembeyet zeme nâmbien ke ilak sokbemti tapmain.

⁴ Nembanne penaj, ilin Kawawaŋmak mamaip keyepmti in an zet dâsuki ekjengalen zet ke mtopewien. Emetak Teŋaŋ ingat keŋnan tazin keyelen windenjaŋaŋ am msat kapiyelen ke sebempein. ⁵ Am zet dâsuki toŋ ekŋenaŋ ilinaŋgalen ɲoktikŋinaŋgat etaŋ zet manzeip ke Kawawaŋmagengatnaŋ yek. Ilinaŋgalen ɲoktikŋinaŋgat manzeip ekŋen ke Kilaisiyet kasaŋane. Zet manzeip ke msat kapiyelen etaŋ masokbein keyepmti am sambeyaŋ zet ke tikŋaŋ nâmti mamâlîp. ⁶ Nin Kawawaŋgalen am keyepmti an ɲenaŋ Kawawaŋ manâmtâzin an keyaŋ ningalen zet manâin. Ma an ɲen Kawawaŋ ku nâmtâtpain an keyaŋ ningalen zet ku manâin. Sepem kegok sokbeme zet penangalen Emetak Teŋ ma zet dâsukiyeleŋ am ke maekmtâttnup.

Kawawaŋ ek gogot toŋaŋ

⁷ Kilaismagen notnne, nin ɲenaŋ ɲeniyet gogot ɲenaŋ ɲeniyet gogot mbanup. Eneyet notnnaŋgat gogot mimi ke toŋaŋ Kawawaŋ. Gogot palen mama ke ekmagengatnaŋ. Keyepmti an ɲen gogotmak mambe beme ek Kawawaŋgat nemunambaŋaŋ bein. Kawawaŋgat yaŋaŋ nâmtâtpain. ⁸ An ɲenaŋ gogot mimipiŋ mambe beme egaŋ Kawawaŋ ku nâmtâtpain. Eneyet Kawawaŋ ek notnnaŋgat gogot mimi keyet ɲotekŋaŋ penaj. ⁹ Kawawaŋaŋ Nemuŋaŋ kwewetaŋ ke nin mama kanzizit aikndandayet nâmti msalen peme toge. Egat gogotnaŋgat yaŋaŋ ninmagen mimkawaŋ beye kegok mgeyepmti nin Nemuŋaŋgalen pembenangat mama kanzizit titiyelen. ¹⁰ Âpme gogotgat yaŋaŋ kapigok tazin, nin Kawawaŋ keŋ talet ku msawen egaŋ iŋkaŋ Nemuŋaŋ peme toti ningalen yom zulutmâge. ¹¹ Kilaismagen notnne, Kawawaŋaŋ gogot temaŋ kegok mimdayeyepmti nin kegogak gogot dopdop mti mambaŋup. ¹² Msat palen kapi an ma imbi ɲenaŋ Kawawaŋ ku ege. Yaŋgut nin am ɲenaŋ gogot dop dop mti manup beme Kawawaŋ ninmak main ma egalen gogotnaŋaŋ ninmagen mawemndain.

¹³ Kawawaŋaŋ iŋkaŋgalen Emetak Teŋaŋ ndaye keyepmti nin egat nembraŋane kok nânupgapti ekmak ningalen tususu kwep tatndain. ¹⁴ Bien egaŋ Nemuŋaŋ msat kataŋ am yommak nin aŋgalaŋndendeyet nâmti peme toge. Âpme nin zikatn penajaŋ ekbenn keyepmti nin zet keyet yaŋaŋ mandindonup. ¹⁵ Keyepmti an ɲenaŋ, “Zisas ek Kawawaŋgat Nemuŋaŋ,” zet kegok ke zemkawaŋ bewe beme egaŋ Kawawaŋmak tususu kwep mti mamalup. Ma Kawawaŋaŋ ekmak wetekumti mamain. ¹⁶ Kawawaŋ gogotnaŋ ninmagen sokbeye ke nin ekti nâmkatik pewenn. Kawawaŋ ek gogotgat ɲotekŋaŋ penaj keyepm ɲen ek gogotmak mambe ek Kawawaŋmak tususu kwep mti mambe ma Kawawaŋaŋ kegogak ekmak wetekumti mambe. ¹⁷ Zisasiyaŋ msalen maŋge kan keyet egat mama miminajaŋ gogot palen mama ke mgeyep sepeŋ kegok nin gawepumti egalen mama miminajaŋ ke mâbanup. Âpme mama mimi nodangat gembembe

ke kenđan misisikñanmak tapme ikñanğat kokotnangğat kanan beme nin kingagapın tabanup. ¹⁸ Gogot palen mama ma kingagat palen mama egeñan notn notn ku milup. An ñenan pigok zein, “Kawawan eğan nenangğat yomn dopman mutumnawe.” Kegok manzemkingazin ma an ñenan pigok zein, “Kawawan nâğat gogot mamın.” An kegok zeinan ku makiñgazin. Gogot penanğat kingagat sambe makwizikme mowezingapmti am gogot mamip ekñenmagen kingagat ku tazın.

¹⁹ Nin Kawawanğat gogot kukñanğat mimndayeyepmti nin kegogak ek gogot mpewanup. ²⁰ An ñenan notnangğat msalen kapi tati notnangğat gogot ku min beme eğan kegogak Kawawanğat yanğat ku nâmâtâzin. “Neñ Kawawan ke nâmpaap,” zein beme an ke, “Kawawan gogot mamsayap,” zemtiñğut naman notnanğat ñengat keñ kasa nâmpewe beme an keyet an dâsukitonğat zewanup. ²¹ Nin Zisas Kilaismagen zet penanğat kapigok tiwenn: An ñenan Kawawanğat gogot mamsain eğan notnane kegogak gogot mamimindain.

5

Kawawanmak tusumti mamann kwileki ñenan ku mtotndewe

¹ An ñenan, “Zisas Kilais ek Kawawanğat ningapmti peme toge,” zemti nâmkıñpemtı mambe beme ek Kawawanğat nembanğat. Ma an ñenan Bipman Kawawanğat gogot mampein eğan Kawawanğat nembanğane kegogak gogot mam indein. ² An ñenan kapigok zein, “Neñ Bipm Kawawanğat gogot temañ mampeap,” zemti zetnanğat penanğat mangawepumti naman nemunambanğaneyet gogot ku mamindein an ke Kawawanğat zikatnan egeñan gogot palen mama ke ku matazin. Kawawanğat ma nemunambanğane ekñen sepemin kwep keyepmti nin gogot sepem kwep mimindawanup. ³ Nin Kawawanğat gogot etanğat ku msasayelen; egeñan zetnanğat gawepumti minup keyanğat gogot msanup bein. Kawawanğat tusumti manup beme egeñan zetnanğat mâtı mimiyeñen ke nukñanğat penanğat yek. ⁴ Kawawanğaten zetnanğat nâmkıñpemtı keñnan mkatikbempenup keyanğat msalengalen mama mimi bekananğat keyet windeñanğat matimtopein. ⁵ Kwıyanğat kasa kumti yomğaten mama mimiyeñen windeñanğat mam mtopein? An ñenanğat Zisasiyeñen Kawawanğat Nemunğat manâmkıñpein an keyanğat yomğat windeñanğat mam mtozin.

Kawawanğat Nemunğat yanğat sosok zemkawanğat beye

⁶ Kawawanğat Zisas Kilaisyeñen yanğat msat palen amnanğat nin eksokbembeyet kapigok mge. Nemunğat tu zultme kan keyet Kawawanğat kapigok zemkawanğat beye, “Kapi nenangğat nemun penanğat.” Âpme ñen kapigok, Zisasiyanğat tewen mopme sipmanğat mulage. Eğan tu zululuge ke etanğat yanğat ku msokbein ⁷ kegogapm Emetak Teñanğat yanğat nâmâtâtâğalen ningat keñnan mulupmanğat mti kapigok manzein Zisas Kilais ek Kawawanğat Nemunğat penanğat. Eğan zet manzein ke penanğat. ⁸ Zisas Kilaisyeñen mamañanğat yanğat tuk kegok Kawawanğat zemkawanğat bein keyanğat zet kwep bandım mpemti zeip. ⁹ An ñenanğat msat palen kapi zet ñen tazein ke nâmanğat penanğat ma dâsuki kok mambein. Yanğat Kawawanğat Nemunğat zet zein keyanğat penanğat amğalen zet omba penanğat mtopein. ¹⁰ An ñen eğan Zisas ek Kawawanğat Nemunğat zet ke zemkawanğat bewe beme eğan Kawawanğaten zet penanğat ñotekñanğat ke matin. An ñenanğat Kawawanğaten zet nâmkatik bembepinğat mbe beme eğan Kawawanğat an dâsukitonğat zein kegok bewe beme an kebonğat eğan Kawawanğat Nemunğat zetnanğat bandım mpeye keyet nâme penanğepinğat kegok mambein. ¹¹ Kawawanğat zet zemkawanğat beye ke pigok: Kawawanğat eğan mama kanzizit mama ke ndaye. Âpme mama kanzizit keyet ñotekñanğat ke Nemunğat eğan bein. ¹² Zisas ek mama kanzizitğat toñanğat. Keyepmti an ñen eğan Nemunğat mkatik mampein beme mama kanzizit ke matin. Âpme an ñenanğat Nemunğat ku mkitikmampein beme eğan mama kanzizit ku eknâmâtâzin.

Nin nânap bam mama kanzizit tiwanup

¹³ In Zisasiyeñen manâmkıñpeip keyepm neñ zet kapi in kapigok kum indama nâit, zet kapi main nâmti ilınak atam kitik mmaneti mama kanzizit ke tiwep. ¹⁴ Nin Kawawanğat keñ kwep manupğapmti kwileki ñeniyet yanğawesimann eğan zetn manân keyepmti nin eğan kandanğat kingagapınğat ma sakambuk palen ku mambanup. ¹⁵ Mme Kawawanğat ningalen zetn manân keyepmti nin eğan kwileki ñengat yanğawesıwanup beme eğan ñep ndawe ke nânap.

¹⁶ Yanğat an ñenanğat Kawawanğaten zetnanğat kasa kasa mpemti mambankumpein ek Sadañmak tususu kwep mambe beme Kawawanğat zikatnanen yom keyanğat nukñanğat penanğat mambein kogogapm ek tezinğat ñandanğat zapat matazin. Keyepmti, “Kawawanğat am ekñen kebonğat dunduindewep,” ke ku zeyap. An ñenanğat yomanğat tasain Kawawanğaten zetğat kasa kasa mamip keyet sepem ku mimiñanğat eğan Kawawanğat dunduindunanen yanğawesime yomanğat ke Kawawanğat katikpemtı mama kanzizit sawe. ¹⁷ Mama mimi bekananğat mamip ke yom. Yanğat yom sambe ke tezinğat ñandanğat mebeğalen zapat yek.

¹⁸ Am ñen egañ Kawawangalen nemunambañan mamain egañ bekañgalen mama mimi ke mâti ku mamin. Zet ke in nâmâtât talip. Am keboñ ke Kawawangat Nemunañan ñep damuñ pembenañ mimiyeleñ keyepmti an bekañan toñanñan sokñan koti ku walet sawe. ¹⁹ Nin nânup am sambe Sadangãt kandañan taliwangut nin Kawawangãt zapañ manup. ²⁰ Nin nânup Kawawangãt Nemunañ egañ kwatoti Kawawañ penañ main egañ nãmti mamayelen ñoktik ndayeyepmti nin Kawawañ ke penañ zet penañgãt ñotekñan nãmpewanup. Ya nin Kawawañ penañ ekmak tususu kwep mamanup ma Nemunañ Zisas Kilaismak tususu kwep mti mamanup. Kawawañ ek Kawawañ penañ ma ek mama kanzizit keyet toñan.

²¹ Nembanne, in nopiom ekñen bamkumindemãbep.

2 Zân

Zânaŋ zapat meluwaŋ ñen ewe kume zut bein

Zapat meluwaŋ kapi Zânaŋagak kuye. Egaŋ dapmelange ombemindenderaŋ ekjengat kumindaye. “Dapmelange kwitnaŋ imbi ombempepenaŋ ma egat nembraŋane ekjengat kuyap,” kegok kuye.

Nukñaŋ sekam kwep kegogapm amgat zengwatnaŋ mimindeme an zikat indanda dâsuki ekjengat eksemti tatagalen nâmtiyepm zapat meluwaŋ kapi kumindaye. Zisasiyaŋ an mama ku maŋge zemti zemtalalat omba penañ mbien kegogapmti zapat meluwaŋ kapi kuye. Zapat meluwaŋ kapi tungupmaŋpiŋ; yewaŋaŋ etaŋ yaŋgut zet notnaŋ Zân kapiyet tazinen Zân ma buŋam zapat zulak zulak keyet keŋaŋ sepem kwepnok kukuŋaŋgat zet eweŋaŋ desegat talip ke kapiyet egit:

2 Zân 5	Zân 2:7	Zân 13:34-35
2 Zân 6	Zân 5:3	Zân 14:23
2 Zân 7	Zân 4:2-3	
2 Zân 12	Zân 1:4	Zân 15:11; 16:24

Zet ñotekñaŋ temaŋ kapigogaŋ Zân zapat meluwaŋ keŋaŋ talip:

1-3 Mukuku zet.

4 Zemoli oli zet

5-9 Zemsesewat zet

10-11 An zemzikat indanda dâsuki ekñen indazemandandapiŋ eksemindewep

12-13 Zet zemdelañ zenze zet

¹ Neŋ ingalen an ñeŋaŋin ya dapmelange ingat tikñaŋ manâmindeyapgapm zapat meluwaŋ kapi kumindayap. Yaŋgut neŋ etaŋ yek. An imbi sambe zet penañ ñotekñaŋ manâmaip ekñenaŋ ingat kegogak nâme tikñaŋ mambein. ² Zet ñotekñaŋ ke ninmagen tazin ya tati tapmebe keyepmti nin ingat tikñaŋ penañ manâmindenup.

³ Âpme Kawawaŋ Bipm ma egat Nemuŋaŋ Zisas Kilais egegat keŋ taolelit ma angalaŋ gogot ma keŋ sewakñaŋjit inmagen wemti wembe. Mti nin zet penañ mkatik bemti gogot palenak mamambanup.

Nâmkijpepemak gogot palen mamayelen zet

⁴ Inmagengatnaŋ notnaŋ ekñenaŋ Bipm Kawawaŋgalen zet ndaye ke gawepumti zet penañ ñotekñaŋ ke ñep mâti mamaip. Zet zapat dolakñaŋ kegok zeme nâma keŋ oloŋen penañ bein. ⁵ Keyepm neŋ zet alakñaŋ ñen ku diindoma nâsâbip. Zet kapi alakñaŋ penañ yek. Zisasiyaŋ sokbembenaŋen baen zet ikñaŋ diindoye. Ke alak neŋ pi zet ikñaŋ keyegak tazeap: nin gogot dopdop mamambanup. ⁶ Nin Kawawaŋ gogot etaŋ ku msasayelen. Egalen zetnaŋ maŋgawepunup keyaŋ gogot msanup bein. Zet kapi Zisasiyaŋ eweŋaŋ baenen msalen ekmak mamti nâmkwabien keyet zet zapatnaŋ ke nâmti tikâk mpemti mamayet nâmti mandiindoin.

⁷ Nâit, am dâsuki an sambe penañ mepmâbien mamaip ekñenaŋ Zisas Kilais ek msalen am nembon ku sokbeye zet ke manzemtalalip. Am ekñen keboŋ ke an dâsukiton ku Kilaisiyet kasaŋene zewanup. ⁸ Neŋ Kawawaŋgalen zet zikat indama nâmti mkatik bempemti keŋ kwep mambep. Mneti peme towembeyet weyaŋti ekdamuŋ mmambep keyepmti baŋgat Kawawaŋaŋ tosaŋin in mamip keyet kataŋ indawe. ⁹ Am notnaŋ Kawawaŋgalen zet mamkipmaŋ beip ekñenaŋ Kawawaŋmak Nemuŋaŋ egetmak tususu kwep mti maip. Âpme am notnaŋ ekñen Kilaisiyelen zet zemzikat indama nâmti mâpmeti naman belaknik ke Kawawaŋgalen zetnaŋ ke ku mamkipmaŋbeip ekñen ke Kawawaŋmak tususuŋin ku tazin. ¹⁰ An ñen ek Kawawaŋgalen zet ku manzemzikatindain ya naman egaŋ zet ikñaŋgat ñotkikñaŋgat etaŋ manzein an keyaŋ inmagen kopme in mkaŋin samti notn notn ku mpewep. ¹¹ In an dâsuki keboŋ ke notn notn mpewep beme in myuŋguŋguŋaŋ ke mukulem mpewep.

¹² Zet sambe penañ tatnainagut papiaen meluwaŋ mimiyet nâma ñep penañ ku bein keyepmti naman neŋ nen negak inmagen kot indikti inmak zet zenâ zenâ mimiyet keŋnaŋ nâma ñep penañ bein.

¹³ Amdine sambe piyaŋ ingat indamukuip.

3 Zân

Zânañ zapat meluwañ ñen ewe kume sek tuk bein

Zapat meluwañ kapi Zânañagak kuye. An kapi Zisasiyañ namba indatim mayeengatnañ tunğupmañ an Zân kapiyañ zezapat bukgen ombanik kuye. Papia ekñen kuye keyet kwilin kapigok: Zânañ Buñañ Zapat kuyeen ma Zân ma Zân ma 3 Zânmak Kie Kienok.

Egañ an kwitnañ Gaiasiyet kumsaye. Zânañ an kapi zapat meluwañ mti same mmet an sek mobot Daiotepis zemkulumppeyeyet nâmti meluwañ kapi kumsaye. Daiotepis an ke an damuñ mobotnañ penañ. Damuñ mulupmañ nânâñak mti dapmelañgemagengatnañ am notnañ Zângalen am mukup timbumuluñbien ekñen ke indamâti pasalen taindemeyepmti Gaias zemâtâtât zet msamti zemsesewatpemtî zapat meluwañ kapi kumsaye.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Zân zapat meluwañ keñañ talip:

1-8 Gaiusiyet zemsesewati zemgwatnañ mpeye

9-10 Daiotepis zemkulumpepenañ

11 Zemgwatnañ zet

12 Demitiasiyelen mama mimi dolakñañ ekti mâbep

13-14 Zemdelañ zenze zet

¹ Neñ ingalen an ñeñañin ya Gaias gâgât tikñañ nâmgemti gogot mamgayapgapmti zapat meluwañ kapi kumti gayap.

² Nâgât notn penañ, geñ Zisasmak tususundi ma ekmak zenâ zenâ dolakñañ penañ matazingapm neñ Kawawañgat dunduma geñmagen sek zawat kumbemgawe mme kwitnañ kwitnañ dolakñañ sambeyañ geñmagen wembe. ³ Geñ zet penañ ñotekñañ ñep mmamti mañgawepunik keyet zapadi am notnne ekñenañ kot zeme nâma keññ dolakñañ penañ beye. ⁴ Nemban geñ ma nodine in zet penañ ñotekñañ keyelen set mamâmpelip zet ke nâmti keññ oloñen omba penañ manâyañ.*

⁵ Notn, geñ nâmkîñpepemak nodine mukulem mamimindenik am sokñañ kapiyetnañ etañ yek. Kawawañgalen mulup am notnañ beñañgatnañ ekñenañ kopme kegogak mukulem mamimindanik. Kegok ke dolakñañ penañ mamnik. ⁶ Am ekñenañ gogot mimindi dolakñañ ya dapmelañge ñenañ yañdi zemsokbeme ekñenañ gâgât nâme mobotnañ beye. Keyepm geñ Kawawañgalen mulup an notnañ ekñenañ selen mebegalen indamukulem mane mebep. Kegok mmame dolakñañ penañ nâmgewap. ⁷ Ekñenañ Zisasiyet zet zapatnañ zemkawañ bembeyet mulupmañ am msat palen kapi mamti mandiindome manâip. Ke ekñenañ, “Muluwinañgat tosañañ kogok nda,” kok ku zenzeyelen. ⁸ Keyepmti nin am ekñen keboñ indamukulem mti bandim mimindemti nin mulup keyet toñañnok bemti nsakwep zet ke mpalakñañ bembeyet zemndenderañ.

⁹ Neñ dapmelañge ekñengat zet zapat meluwañ notnañ kuwan yañgut Daiotepis ek iñañ amobotnañ kwesâtgat nâmti zetn manzemtalazin. ¹⁰ Keyepmti neñ koti mama mimiñañ zigok mamain keyet yañañ msokbewap. Egañ ningat dâsuki penañ zemti manzemtalatndein yañgut ke etañ yek. Egañ am nâmkîñpepemak notnne ekñenañ am kup notnañ kopme iñañ timbumuluñpiñ tapme am notnañ ekñenañ timbumuluñ indame, kegok ku mimiyyet zemkulumindemti am mukup dapmelañge notnañ ekñengalen zet nânâyelen mme egañ zupman maindamâzin. ¹¹ Notn, geñ an keyañ mama mimi bekanañ ñen mme ekti sepem keyak ku mâti mbanik. Geñ naman mama mimi dolakñañ mâti mbanik. An ñen mama mimi dolakñañ mbe egat Kawawañmak tususu dolakñañ mamain kegok bewe. Ma an ñenañ bekanañ mti mambe beme egañ Kawawañ ku nâmkîñpein kegok zenzeyelen.

Demitias egat nâmpeme dolakñañ penañ beye

¹² Demitias egat am sambe ekñenañ nâme dolakñañ mambein. Ma Kawawañgalen zet penañ ñotekñañ yañañañ kegogat zemkawañ mambein. Neñ ma mulup an notnne nin kegogak zetnañ zeme nâmann ñep penañ mambein. Ya nin zet penañ manzenup ke manânik.

¹³ Zet zenzeyelen sambe penañ tazin yañgut zet ke papiaen kukuyet nâma ñep penañ ku bein. ¹⁴ Neñ sakwep penañ geñmagen kot gikti nit nsakwep zenâ zenâ mimiyyelen nâyap.

¹⁵ Kawawañgalen keñ sewakñañ geñmak wemti tabe. Nodine pi taliwen ekñenañ gâgât nâpeñ mamaip. Ningat notnne ke taliwen ke giti indamukuwanik.

* 1:4: Wa ke iñañgat nembañene penañ keyet ku zein. Ke am Kilais nâmkîñpemtî maip ekñenañ Kawawañgat nemunambañene mambeip ekñengat nâmti zeye.

Zudas

Zudas egañ zapat meluwañ kapi kuye

Zapat meluwañ kapi Zudasiañ kuye. An kapi Zemsiyet notnañ isikñañ. Zems egañ Zelusalem am nâmkijpepeñinmak mambien ekñengalen an damuñ. Zemsimak Zudas eget Zisasiyet meniñanet (Matiyu 13:55; Mak 6:3). Zudasiañ zapat meluwañ kapi apapalak kuye. Glik ma Zuda amgat temakwep kumindayeyepmti eksese mti mamayelen.

Zet zapat meluwañ kapiyet keñañ tazinen am nâmkijpepeñinmak indamukulem mi-mindeme zet ñen yuñguñguñañmagañ ekñengat tunjuwinanen kwapme sekwep kume totogalen zewgatnañ zet kumindaye. Kawawañ nâmkijpenup keyañ zemâtâtât papi-anok beme yom mmambe tapmanup yangut ke met zikat samamti mama kanziziti ñep aikiñgalen kogok zemyuñguwien. Zewgatnañ keboñ ma zet notnañ am nâmkijpepeñin ñep mukulem mindendeyelen nâmti kumindaye.

Zet ñotekñañ temañ kapigogañ Zudas zapat meluwañ keñañ talip:

1-2 Mukuku zet ma zemsesewat zet

3-4 Kulekikiyañ tasokbeme zapat meluwañ kapi kukuñañ

5-16 An zemyuñgu yuñgu ekñengalen zet mutu mutuyet ekseseyelen

17-23 Am nâmkijpepeñinañgalen zemolimindendañ

24-25 Zet zemdelañ zenzenañ

¹ Âpme neñ Zudas Zisas Kilaisiyelen mulup an ma Zemsiyet meniñañ. Yan neñ zet zapat meluwañ kapi Kawawañañ am indakumtetiye ma Kawawañ Biwinañ iññañ in gogot mimindeme Zisas Kilais egañ maindikdamuñ min ingat kumindayap.

² Kegogapmti Kawawañgalen añañgalañ gogot ma keñ sewakñañ ma gogotnañ inmagen bemisiksikñañmak weweyet nâmti mandundayap.

Zet Zapat Dolakñañ Penañ zemyuñgu an ekñengat eksewep

³ Notnne penañ, neñ inmagen zet zapat meluwañ ñeñañ in ma neñ ningalen nâmkijpepeyetañañ Zisas Kilaisiyañ ningat yomgapmti gakiye manânup keyet kumindasâgât mñeti pemaweme naman zet kapi ñotiknnan nâmkawañ bemtiyepm inmagen sakwep zemsokbemindandayelengapmti kumindasowap. Kawawañgalen zet katnañ penañ in kukñañgat indandañañ e zet penañ ilak ke. Kogogapmti egalen zelen in ekmak tusum mamayelen zemâtâtât sambe tazin ke ingat nâmkijpepeñin mkaliñañ bembeyelengat zet windendañber zemti tabep. Zet ke nâmkijpepeñin mkaliñañ bemti weyañ mamayelen golañ zet kegok kumindayap. ⁴ An notnañ Kawawañgat ku manâmkijpep ekñen keyañ buzak ingat tunjudañ kobienañ mamaip, ekñen ke in ku indikmâtâbien. Ekñen keyelen mzikat indanda kapigok set tazin. Kawawañgalen keñ taoletnañgat manzemyuñgumti zengulu gilik mamip, “Kawawañgalen keñ taoletnañ tazingapmti yom ñep mseip,” zeme in yom mamip. Ma Amobotnañ Zisas Kilais winde sambeyet toñañ ek manzemkandatpeip. Kogogapm kan tipman baenen golañ zenze an ekñañ Kawawañañ an ekñen set kilen mama ekñañ zet kabon kapi zewep nâmtiyepm dopmañin bekanañ mutumindasâgât nâmti zeme kuwien. ⁵ In zet kapi nâmtalip keyegak neñ ewe zema in keyet otnâit. Amobotnañ Kawawañañ eweñañ Islael am mulup katikñañ Izip msalen mame Kawawañañ indamukulem mme Izip msat ke katikpemtí mebien. Yangut keyet palañanen am notnañ ekñen Kawawañgalen zetnañ kuluwiengapmti indawalet mâge. ⁶ Âpme in ensel ekñen Kawawañgalen zetnañ kulumti ek seabempepeyelen mme Kawawañgalen mundumen ke Kawawañañ âtâtindeme kwatobien keyet nâmtalip. Topme Kawawañañ selin belin zamti mundumin tambusosogen zemindeyeyañ ke etañ ke matalip. Yan bangat zemdelañ zenze kanen Kawawañañ ekñen zemindondoyet zapat zemindeyeyañ talip. ⁷ Ma in itnañañ tipman baenen mka temañ zut Sodom ma Gomola ma mka ñande sokñañ sokñañ tapmebien ekñen keyelen zet zapat ke otnâit. Ekñañ anañ anañ ilinak set kilen mulup mbien ma imbi imbiyañ ilinak set kilen mimiyañ nâmtikñañ penañ mti bekanañ ke mkwabien. Kegok mamme Kawawañañ am ma mka temañ ekñen ke yominañgat dopmañ tewañ indabume delañ zemâge. Keyañ ningat pilij bein ma teziñ kwesiñ kwesiñ manzin keyet keñañ ayomtoñañ dopmañin ke indeme towebep.

⁸ Âpme sakam kegogak an ekñen keyañ ki kimbemti ilinañgalen ñotik ke bandim mti otnâmti set kilen mulup mti sekñin mawalelip. Ekñañ Kawawañgalen windeyetzemtalati ensel dolakñañ ekñengat mtotindemti zet bekanañ manzeip. ⁹ Yangut eweñañ penañ ensel dolakñañ ekñengalen ñeñañin kwitnañ Maikel ekmak Sadañmak Mosesiyet sekñañ gakiññañgat msalen kapi mdândâmti zet mmot mtot mbun. Yan mbunañ yek

beme ensel Maikel egañ Sadañ zet mtopemti zenzeyet nâme ñep ku beme pigok etañ dunduye, “Amobotnañ Kawawañañ iññañ dopmañ mutumgawe.” Egañ zeye keyet katañ ekñañañ ku tapmip. ¹⁰ Âpme set kilen an ekñañ keyañ zet yañañ ku nâmâtâlip keyet ekñañañ zet belakñañ penañ manâip. Keyañgut an ekñañ keyañ tam boyañ sekñañañgat tikñañ nâmti mamâlip keyet katañ ekñañañ ñinañgat sekñañañgalen kwitnañ kwitnañgat nânâ etañ mamâlip. Gegok mti ñinañgat keñañ ma sekñañ mawalelip. ¹¹ Wakae! An ekñañ sindem omba penañ tiwep. Ekñañ keyañ an ñen kwitnañ Kein egalen mama mimi mamâlip. An ñen kwitnañ Balaam egalen mama mimi mâti mânep mandam titiyelen mulup kwitnañ kwitnañ bekanañ mam mâlip. Ma sakam kegogak an kwitnañ Kola ek ma manñañane ekñañañ Kawawañgat zet bamset zeme indawalege. An ekñañ kemagen Kawawañgalen ñenzinziñ ekñañgat palen timtapme tapmaip.

¹² Âpme am nâmkiñpepeninmak in tu meunjin timbum ondekti Amobotnañgat keñ oloñen tatnime set kilen an ekñañ keyañ imagen koti meu ilinsakwep tatnip. Keyañ ingalen totatalin ke mme mgasik tabein. Mti keyet ekñañañ sakambuk ku mamip. Ekñañañ ñinañgat an damuñ manzeip keyañgut dapmelaññañe ku maindikdamuñ mip. An ekñañ keyet yañin zanza sopmañ tâgâyañ kumbume pelelañ mekopme mawañ ku makozin keboñ. Ma ekñañ ke tep katnañ kanaan ku maelikme selume memuñañ penañ mambein keboñ. ¹³ Ma an ekñañ keyet mama mimiñjin nembu mamañ temañañ kwati mpulup pulup kaputimti gambibigen mopmayaloñzin keboñ. Ma ekñañgalen mama mimiñjin sakambukñañmak mamip ke nembu mamañ zawak salañ kalak kalak mamin keboñ. Ma an ekñañ ke wenzimañ mundumañ katikpemti belakñañ mepmatazin keboñ. Ma an ekñañ ke Kawawañañ tambusosok gimbiññañ keñañ mamayet zapat ombempeye keyet tabep.

¹⁴ Âpme Adam ekmagengatnañ am sokbemkwatnepeme sek 7 beme an kwitnañ Inok egañ sokbeye. Egañ an ekñañ keyet ma am notnañ keboñgat golañ zenze an keyañ zet kapigok zeye, “Egit! Amobotnañ ek enselñañe teñ sambe sopmañ ekñañmak koti ¹⁵ am sambe zemindomti am yomtoñ ekñañ egat ku manâmkiñpemti mulup bekanañ am notnañmagen mamip ma zet kwitnañ kwitnañ bekanañ Kawawañ egat manzentlalip am ekñañ keboñ ke dopmañjin bekanañ penañ egañ mutumindawe.”

¹⁶ Âpme an ekñañ ke âñ zelinbeñ ma am notnañgat nâmbekam beme mamip. Mti ñinañgalen mama mimi bekanañ ke mamâlip ma ñinañgat sek mobot zet zemti zet kelakñañ mimindame ekñañgat kwizet buñañin mmobotgat mamip.

Bimbim zet

¹⁷ Yanğut notnne, in Amobotnañ Zisas Kilaisiyelen mulup anene mamti egalen Zet Zapat Dolakñañ Penañ zempalakñañ bembeyelen nâmti ombemindeye ekñañañ zet tipman baenen kwitnañ kwitnañ bam sokbembeyet diindowiennen ke otnâit! ¹⁸ Ekñañañ ingat kapigok zewien, “Kan Zisas Kilaisiyelen kokotnañgalen kan bududuk beme am Kawawañgat ku manâmkiñpeip ekñañ keyañ ingat zet mtotindende zet diindowep ma an ekñañ keyañ ñinañgalen mama mimi bekanañ mamâlip.” ¹⁹ Ma ekñañ keyañ am manje makalañindeip ma ekñañ Kawawañgalen Emetak Teñañ ku maindikdamuñ min. Sekgalen tikñañañ etañ maindikdamuñ min. ²⁰ Yanğut notnne, in nâmkiñpepenin esemteñ taindain keyet dukñañ imtati kwitnañ kwitnañ pembedañ akumbembeyet mti nâmkiñpepen semembep. In Emetak Teñañ nânâ indame egalen nânâ mâti mandundumambep. ²¹ Ma in Kawawañgalen gogotnañ kandañañ mamti ku bankumpewep. Gegok mti kan delañ zenzeyet damuñ tapme Amobotnañ Zisas Kilais egañ ingat añañgalañ gogot mimindamti mama kwesiñ kwesiñ ke indawe.

²² In an ekñañ nâmkiñpepenin ku mamkatikbeip ekñañ keyet keñ sewakñañ palen indamambep. ²³ Ma in am mama mimiñjin bekanañ mamip ekñañ teziñ ñendeñ mesâipgat indamukulem mbep. Ma notnañ ekñañ bekanañ kilen penañ mti mamaip in kember palen indamukulem mbewañgut eksemambe mbep mneti in indamandame in kogogak bekanañjin keñañ toti yommak bewepgat telañ tati mbep.

Kawawañ olimpepeyelen zet

²⁴ Neñ Kawawañañ in ñep kapigok mimindandayelen maotnâyañ. Egañ in ñep indamukulem mme yomen ku toindowe ma egañ kegogak ñep indatimti mama kwesiñ kwesiñ busatnañmak iññañgalen mundum keyet keñañ moindewe. Ma egañ in Kilaisiyet pembedañgat mti in indikme myuñguñguñinpiñ beme oloñen palen ekmak mambep. ²⁵ Kogogapmti nin Kawawañgat kwizet buñañmaw mawatpene. Ek kwewetañ Kawawañ. Egañ Amobotnañ Zisas Kilais egalen gakikiñañgapmti am nin yomengatnañ gilik zemti ndatiye. Ek Amobotnañ temañ ma ek kwitnañ kwitnañ sambe keyet toñañ ma ek

windenaj temanaj ewenjan baen takwage yan alak takwazin yan ewe tapmobe! Ke penaj.

Kie Kienok Zisas Kilaisiyan kwitnañ kwitnañ bangat sokbewe ke kie kienok Zân zikat same ege

Kwitnañ kwitnañ enzililiñan msokbembeyelen zet kapi Zânañ mka katikñan Patmos tati kuye. Egan Zisasiyelen nempa kegok manje ma Zebedyet nemuñan (Matiyu 10:2). Zân am sambe penañan nâmpaip. Ekñen dapmelañe 7 Esia msalen talip ekñen kegogak egañ nâmindein. Zân ek an nâmkijpepenañ temañ ma Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañ keñanen mkatikñan bempti mamain ke am sambeyan nâmtalip. Kwit Kie Kienok keyet yanañ kapigok, kwitnañ kwitnañ enzililiñan msokbembeyan.

Egañ mka katikñan Patmos msat nambu tungupmañ ke tati kwitnañ kwitnañ bangat sokbewe kapi kie kienok ekmâge. Egañ ekme Sadañgalen winde kwage yanjut bam penañ Kawawañgalen windeyan mobotnañ penañ bempti kume tomâpme delañ zemâpme Kawawañan etañ winderanbeñ bempti tati mobe kegok ege. Zânañ am golanjin time tapmenjut nukñan sambe ke sokbemosâpm. Nukñan ke zet esemten penañ kegok kegok sokbewe penañ ku zeye. Egañ zet myambu zenze zet omba penañ zeye. Mneti kasañine ekñenan nâwepmagen zemti set kegok kuye.

Zet ñotekñan temañ kapigogañ kie kienok kapiyet keñan talip:

1:1-8 Zemâtâtât zet

1:9-20 Zisasiyan dapmelañe 7 ekñengat tunguwinan mamain

2-3 Notn zapat meluwan dapmelañe 7 ekñengat kumindaye

4-5 Amobotnañ mundum totatalen tazinmak Kawawañgalen zet mungungunañ ma Sipsipgat Nemujan

6 Gwede 7

7 Kawawañ zemolimpepenañgalen zet

8:1-11:19 Kawawañgalen lumun 7 enselañ kumbuwegalen zet

12-14 Kwitnañ kwitnañ ñep bemâpme timkalalañgalen kanañ

15-16 Kawawañgalen batikondo temañ 7

17:1-20:10 Kawawañgalen Zet Zapat Dolakñan Penañangat kasa makup ekñen Kawawañan indawalesâpm

20:11-15 Dopmañ mututu kanen

21:1-22:5 Kawawañan kululun msat ma Zelusalem alakñan weyañsâpm

22:6-21 Zet zemdelañ zenzeñan

¹ Papi kapi kan belaknik kapiyet keñanen kwitnañ kwitnañ penañ sokbesâpm keyet zapatnañ am Kawawañ nâmkijpempti msalen mamaip ekñengat zemsokbemindandayet Kawawañan Zisas Kilaisiyet zeme naman Zisas Kilaisiyan enselañ kululunengatnañ peme Zân Zisas Kilaisiyelen sisiliñ an ekmagen toti zemzikat saye. ² Zikat same Zânañ kwitnañ kwitnañ eknâm mge keyet ma Kawawañgalen zelen kwitnañ kwitnañ bangat sokbesâpm ke eknâm mge ma Zisas Kilaisiyelen zet zapat penañ zemkawañ beye ekñen ke papiaen kume towege. ³ Mme am ekñen zet kapi mamakuiwan keñin dolakñan bek ma am ekñenan zet kapi nâmti mangawepuip keñin dolakñan talit eneyet kan bududuk beme meluwan papi kapiyet keñan kukuñan ke ilak sokbesâpm.

Zânañ dapmelañe 7 ekñengat zapat meluwan kumindaye

⁴⁻⁵ Neñ dapmelañe 7 Esia msalen talip ingat meluwan pigok kumindayap: Kawawañ eweñan baen takwageyan alak tapmain ya ewe tapmobe. Âpme Kawawañ ek ma Emetak Tenañ mulupmañ katnañ 7 mamm keyañ Kawawañan mundum totatatnañ matazinen kemagen egañ sokñan matazin. Ma Zisas Kilaisiyelen zetnañ amnañ ñep mkipmañ bembeyelen ma egañ gakikiengatnañ kukuñangat wati mama kanzizitgalen sek ke tiye yan alak pigogak msat sambeyelen amobotnañ sambeyet Amobotnañin manggeyan main. Ya ekñen tuk keyañ dapmelañe 7 in keñ taolet ma keñ sewakñan indawep keyet neñ mandundayap.

Zisas Kilaisiyan ningat gogot mti gakimti sipmañ mulage keyepm ningalen yom peme mege. ⁶ Kegok mti Zisas Kilaisiyan nin mme am dundundeset indamukulem mimiyyelen mulup nsakwep mti Kawawañ Bipm sesewatpenup. Kame Zisas Kilais sesewatsane; egañ kwesiñ kwesiñ damuñ mulupmañ winderanbeñ penañ mamm. Ke penañ.

⁷ “Nâit, ek zanza paleset kopme am sambe zikalin ekmagen ekme mesâpm. Ke am tewen kuwienañ kegogak eksâbip. Mti am sambe msat ñen msat ñen mamaip ekñenan egat si kember mbep.”

(Daniel 7:13; Zekaraia 12:10)

Penañ sokbesâpm. Ke penañ.

⁸ Amobotnanj Kawawanjan winderjanmak eganj zeye, “Nej kwitnanj kwitnanj sambeyet tojanj ma kwitnanj kwitnanj sambe nen maekdamuj miyap ma nej ewerjan takwabananj alak tapmayawanj ya ewe tapmobap.”

Zânanj Kilais ege

⁹ Zân nej Amobotnanjmagen ingat nolingapmti sisipenpenj nsakwep mamindaip ma nsakwep Kawawanjalan damuj katnanean mama keyet kenjanen nâmisim tatnup. Naman nej Kawawanjalan zet zemkawanj bewan ma Zisas zet penanj mkoge ke zemsokbema kasa ekjenanj nej Patmos msat nembu tunjgupanen mka katikjan neme taban. ¹⁰ Ke tapmopma Sonda njengat Kawawanjalan Emetak Tejanj kenjan bemisikme zet njandanjan temanj sepemanj lumun nembonj bamnaset kume nâmban. ¹¹ Nâma zeye, “Gej papiaen kwitnanj kwitnanj zikat gasowawen keyet meluwanj kumti dapmelanje 7 mka temanj ekjen kapiyet bemane mebe. Epesa ma Samilina ma Pelegamam ma Taitala ma Salidisa ma Piladelpia ma Laodosia mka temanj ekjen keyet.”

¹² Âpme nej an zet zeye ke eksâgât gilik zemti ekma lam 7 goliyanj weyayanjanj ke onzempepenjanjat ¹³ busatnanjin sutnateman an njen Angat Nemujanj nembonj. Eganj kâlâpmanj teepmanj miakti bitim nembonj goliyanj weyayanjanj keyanj mamsosojanen zamti tage. ¹⁴ Ma njokzupmanj satnanj kwalem zupmanj kebonj ma zikatnanj ilizuzut tanjam nembonj. ¹⁵ Ma setnanj sokjanjmak penanj galas peyak peyak mam kebonj. Ma zet njandanjanj temanj tu sanjanj bimanj maoingalen kwisakjanj kebonj. ¹⁶ Ma betnanj penaset wenzim 7 atam tage ma dembusekjanen wanam teepmanj kukjanj nembet nembet apum tage ma njenzimosetnanjgalen busatnanj kasup tinsutan maekzin kebonj.

¹⁷ Âpme nej ek ekti setnanean tokutumti gakikjanok wemban. Ya eganj betnanj penanj nej natamti zeye, “Kingaqaqinj! Nej kwitnanj kwitnanj yanjbemberjan tapma sokbeyeyanj ewe delanj zenzenjanj kogogak tapma kwitnanj kwitnanj delanj zemâbe. ¹⁸ Nej mama tojanjanj gakimti wabanj ya mamti mambap. Nej zemdelaanj zenzeyelen winde nejmak tazin ma tezij njandanj kenjan mebegalen winde nej nanajanj. ¹⁹ Ilakgat gejan kwitnanj kwitnanj eksâpnmik keyet meluwanj kusenik. Kwitnanj kwitnanj tazin ke alak kapi eksâpnmik ma bam kwabe keyelen eksokbesâpnmik ekjen ke kusenik. ²⁰ Ma bet penaset wenzim 7 ma lam 7 ekdak keyet yanjanj kapi zema nâmbak: wenzim 7 ke dapmelanje 7 ekjengalen an damuj 7 ma lam 7 ke dapmelanje 7 ilin.”

2

Dapmelanje Epesa mka temanen talip ekjengat Zânanj meluwanj kumidaye

¹ Âpme Kilaisianj nâgât kapigok zeye, “Dapmelanje Epesa mka temanen talip ekjengalen an damujgat ma ilinanjat zet papiaen pigok kumti bemane melak: ‘Betn penaset wenzim 7 mmamti lam 7 golanj miminjanj keyet tunjgupan mebe kokot mamiap nej zet kapigok zesowap, ² Nej mama miminjanjgalen yanjanj njep nâyap ma nej in ammagen muluwin temanj mbien ma ammagen sewak sewak mambien ke nej njep nâyap. Ma in am bekananj yominmak indikpenpenj mimindeme ingat tunjguwinanen ku talip. Ma in an ekjen Kawawanjalan zet zapat dolakjanj zet zikat indanda penanj manzeip ekjen keyet mama miminjanjanj yanjin msokbemindikbienen ekjen zet zikat indanda penanj yek. Ma in indiksokbewienen ekjen an dâsukitojanj etanj. ³ In nejmak tusuwien keyepmti sek sindem nâmisimatip keyanjgut in epumti sewak sewak mulup ginginj mamip. ⁴ Yanjut nej ingalen nukjanjin kapigok mtati ingat olonjen ku mamiap. ⁵ Nâip, itnanjanj in nâgât igagen indembeye yanjut alak pigogat yek. Keyepmti in yominanwatanj kenjin ku gilik zewep beme nej koti ingat dapmelanje dolakjanj ku nâmindewap. ⁶ Yanjut mama miminjin kapiyanj dolakjanj bein. In Nikolaiten am ekjengalen mama miminjin bekananjgalen set ke in sekanjanj manâmindeip. In ekjengalen mama mimi bekananj nej sekanjanj manâyapnok in kekok manâip. Ke pembenanj.

⁷ In wakinjin bemti nâlen Emetak Tejanj nâgât zet zeme nej dapmelangenne ekjengat zeyap ke in nâit. Am njenanj nâmkinpepe nejmagen atam tati bekananjgalen winde ke kume tobe beme eganj Kawawanjalan muluwen tep katnanj mama maindain ke nej njep nâmpema nimti kwesinj kwesinj mambe.”

Dapmelanje Samilina mka temanj talip ekjengat Zânanj meluwanj kumidaye

⁸ Âpme Kilaisianj nâgât kapigok zeye, “Dapmelanje Samilina mka temanj talip ekjengalen an damujgat ma ilinanjat zet zapat meluwanj pigok kumti bemane melak. ‘Nej kwitnanj kwitnanj sambeyet tojanj ma kwitnanj kwitnanj sambe nen maekdamuj miyap ma nej gakikiengatnan belak zemamaen kwaban. ⁹ Kawawanjalan zet zapat dolakjanjanjapmti in sisipenpenj mimindawien ke nâyap. Ma in milawatmageset bekopsat matalip yanjut nâmkinpepemageset in katikjanj penanj beip. Zuda am ekjenanj in

zentalatindemti zet mobotnaŋ mimindawep ke neŋ nâŋap. Ekneŋ keyet nâmkinepepeŋin penaŋmak yek; ekneŋ ke Sadanŋgalen manŋe. ¹⁰ In sisipepeŋ ewe sokbemindawe keyet ku kinŋabep. Nâip, Sadan ek ingat windenŋin mim eegat nâmti egaŋ mulupmaŋ mti inmagengatnaŋ notnaŋ mka katiknaŋ indewe. Âpme ingalen nuknaŋin ke msasa 10 kapi tabe. In nâmkinepepeŋin mamambepgapmti indome gakiwep beme nâmkinepepeŋinangat tosaŋaŋ mama kanzizit tiwep.

¹¹ In wakŋin bemti nâlen Emetak Tenŋaŋ nâgât zet zeme neŋ dapmelaŋgenne ekjengat zeyap ke in nâit. Am neŋaŋ nâmkinepepe neŋmagen atam tati bekananŋgalen winde ke kume tobe beme gakiki delaŋ zenzeŋepiŋ teziŋ nŋandaŋen ke ku towebe.”

Dapmelaŋge Pelegamam mka temaŋ talip ekjengat Zânaŋ meluwaŋ kumindaye

¹² Âpme Kilaisiyaŋ nâgât kapigok zeye, “Dapmelaŋge Pelegamam mka temaŋ talip ekjengalen an damuŋgat ma ilinaŋgat zet zapat meluwaŋ pigok kumti bemane melak. Neŋ wanam teepnaŋ kuknaŋ nembet nembet matalap. Nâlen zetn kapi zesowap, ¹³ In mka temanen matalip keyet yaŋaŋ neŋ neŋ nâŋap. Sadan ek mka keyet amobotnaŋ bemti matazin keyaŋgut in nâgât kwizet buŋam esemteŋ mmambien Antipas Kawawaŋgalen zapat dolaknaŋ zemkawaŋ beme Kilaisiyaŋ neŋ mamkipmaŋ bein ek Sadanŋgalen mka temanen ke kume gakiye. Âpme in kan keyet nâmkinepepe nanayet meluwaŋ mti wisat ku mbien.

¹⁴ Âpme neŋ kwitnaŋ kwitnaŋ notnaŋ mamip keyet keŋ kwep ku mambeyap. Inmagen am notnaŋaŋ an kwitnaŋ Balaamŋgalen zemzikat indanda ke mamkatik bemti matalip. Egaŋ an kwitnaŋ Balakgat zemzikat same Balakgaŋ zemindeme Isael am ekneŋaŋ nopiomgat meŋ wisikŋ sasaŋaŋ ke nimti ma sek kileŋ mama ke mâti yom aikbien kegok ekneŋaŋ ewe tapmip. ¹⁵ Âpme sepem kegogagak inmagen am notnaŋaŋ Nikolaiten ekjengalen zemzikat indanda mamâlip. ¹⁶ Keyepmti in yominangatnaŋ keŋin gilik zek! Yek bewe beme neŋ inmagen sakwep koti am mama miminŋin keboŋ mamaip ekneŋ ke zemdelaŋ zenzeyelen winde nanaŋaŋ wanam teepmaŋ nemboŋ dembusekŋnaŋ kwati matazin keyaŋ ekneŋ indowe.

¹⁷ In wakŋin bemti nâlen Emetak Tenŋaŋ dapmelaŋgenne ekjengat zet zein ke nâit! Am neŋaŋ nâmkinepepe neŋmagen mamtati bekananŋgalen winde ke kume tobe beme an ke meŋ kululujengalen ke nimbe. Ma neŋ nanaŋaŋ satnaŋ* kwit alaknaŋaŋ keyet palen tatatnaŋ ke sama atawe ke am neŋaŋ meluwaŋ ke ku eknâambe iknaŋ etaŋ nâmbे.”

Dapmelaŋge Taitala mka temaŋ talip ekjengat Zânaŋ meluwaŋ kumindaye

¹⁸ Âpme Kilaisiyaŋ nâgât kapigok zeye, “Dapmelaŋge Taitala mka temaŋ talip ekjengalen an damuŋgat ma ilinaŋgat zet zapat meluwaŋ pigok kumti bemane melak. ‘Meluwaŋ kapi neŋ Kilais Kawawaŋgat Nemunaŋ nâlen. Ma nâgât zikatn taŋam nemboŋ ma setn soknaŋmak balas zulupme peyak peyak mam keboŋ. ¹⁹ Neŋ ingalen muluwinaŋgalen yaŋaŋ nâŋap. In gogot mamneip ma manâmkinepepe neŋ ma nolin mamukulem mip keŋ sewaknaŋ palen mamaip ma alak muluwin omba tapmip keyaŋ itnaŋaŋ ke sebempein.

²⁰ Yaŋgut neŋ zet piyet keŋ kwep ku beyap eneyet in imbi Zesebel nâmpeme egaŋ iknaŋak neŋ golaŋ zenze imbi zemti nâlen mulup anne ekneŋ zemzikat indamti bekanaset indatime toti ekneŋaŋ sek kileŋgalen mama mimi ke mâti meŋ nopiomgat sasaŋaŋ ke manip. ²¹ Neŋ egaŋ keŋaŋ yomengatnaŋ gilik zenzeyelen kanaŋ bempewan yaŋgut egaŋ sek kileŋ mamaŋaŋ ke ku peme tapme keŋaŋ ku gilik zeye. ²² Keyepmti mama miminŋaŋ keyet dopmaŋ zawat sek sindem temaŋ tiwe. Ma am neŋaŋ ekmak sek kileŋ mamain egaŋ kegogagak dopmaŋ sek sindem mobotnaŋ penaŋ tiwe. Yaŋgut yomengatnaŋ keŋin gilik zewe beme dopmaŋ ku tiwep. ²³ Ma nemunambaŋane ekneŋmagen zawat temaŋ penaŋ pema koti mme gakimâbep. Kegok mma mka kataŋ nâmkinepepemak manŋe ekneŋaŋ nâmbep neŋ am nŋotikŋinmak keŋin maegaŋ. Neŋ in muluwinanŋgat tosaŋaŋ sepem igak iŋgak indawap. ²⁴ Mti Taitalayetnaŋ am notnaŋ in zemzikat indanda ke ku mammtalip ma in Sadanŋgalen mulup penaŋ ke ku mamkatik beip ingat kapigok zeyap, Neŋ mulup neŋ in ku tusumindawap. ²⁵ Yaŋgut in ewe nâgât nâmkinepepe muluwin dolaknaŋ mkwabien ke mâti atam kitik mtapmetne peme neŋ gilik zemkobap. ²⁶ Am neŋaŋ Sadanŋgalen windenŋaŋ ke kume topme nâlen zet zemkawaŋ bemindawan ke mkatik bemti tapmetnepeme delaŋ zenzeŋaŋ ek Kawawaŋaŋ winde same msat sambe kapi indikdamuŋ mbe.

²⁷ “Âpme egaŋ am aen butnaŋaŋ amobotnaŋgalen tonganok mtati indikdamuŋ mbe. Mti indawalebe ma kumsome isisiknaŋ menzim tosinok zaliwep.” (Sam 2:9)

* 2:17: Nanaŋaŋ satnaŋ sawe keyaŋ mkawaŋ benen an keyet yomaŋ katikpewan.

²⁸ Äpme neŋ wenzim “Saputur” matazin ke an ke sawap. ²⁹ In wakŋin bemti nâlen Emetak Teŋaŋ nâgât zet zeme neŋ dapmelaŋgenne ekŋengat zet zeyap ke in nâit.’ ”

3

Dapmelaŋge Saldis mka temaŋ talip ekŋengat Zânaŋ meluwaŋ kumindaye

¹ Äpme Kilaisiyaŋ nâgât kapigok zeye, “Dapmelaŋge Saldis mka temaŋ talip ekŋengalen an damuŋgat ma ilinaŋgat zet zapat meluwaŋ pigok kumti bemane melak. Zet kapi neŋmagengatnaŋ kozin. Neŋ Kawawaŋgalen Emetak Teŋaŋ neŋmak mamti mulupmaŋ katnaŋ 7 mamm ma neŋ wenzim 7 mammtalap. Ma am ekŋenaŋ dapmelaŋge ingat muluwin dolakŋaŋ penaŋ mamip manâmindeip. Yaŋgut in Kawawaŋgalen ze zapat dolakŋaŋ ku mkawaŋ bemti mâbien. Neŋ ingalen mamaŋinaŋgat yaŋaŋ ke nâyap kelak in am gakikiŋaŋnok maip. ² Neŋ ingalen mama miminjin ekma Kilais mâbâgolen Kawawaŋaŋaŋ pilin bempaye keyet kataŋ ku bein. Keyepm in gakikiŋaŋnok maiwengatnaŋ wati mulup dolakŋaŋ winderŋaŋbeŋ neŋmogen mti kwitnaŋ dolakŋaŋ innak taindain ke mkatik beif. Mti mama mimi dolakŋaŋ innagen tazin bugan keyaŋ delaŋ zewemagengat. Neŋ ingalen muluwin Kawawaŋget zikatnan esemteŋ penaŋ ku aikban. ³ In Kawawaŋgalen zet zapat dolakŋaŋ eweŋaŋ baenen diindowien ke otnâit ma ke in gawepumti mambep. Kegok mti in yominangatnaŋ keŋin gilik zemti mamaen kwabep. Yek beme neŋ gilik zemti kambu titi an sepemnok ingalen kobap. Kan keyet in mulup mimipin ma in nânâpin tapme neŋ kobap. ⁴ Äpme Saldis mkaengatnaŋ am kwep kwep yom mimipin maip in kâlâp satnaŋ indama miakti neŋmak mebep. In esemteŋ mambiengapmti neŋmak ŋep mambep. ⁵ An ŋenaŋ nâmkinpepe Kawawaŋmagen winderŋaŋ bem tabe beme egaŋ kâlâp satnaŋ munduŋbe. Ma neŋ kwilin mama kanzizitgalen papia tazin ke ku asekbap. Ma neŋ Bien ma enselŋaneyet zikalinan, “Ekŋen nâlen zapat,” ke sosok zemkawaŋ bewap. ⁶ In wakŋin bemti nâlen Emetak Teŋaŋ nâgât zet zeme neŋ dapmelaŋgenne ekŋengat zet zeyap ke in nâit!’ ”

Dapmelaŋge Piladelpia mka temaŋ talip ekŋengat Zânaŋ meluwaŋ kumindaye

⁷ Äpme Kilaisiyaŋ nâgât kapigok zeye, “Dapmelaŋge Piladelpia mka temaŋ talip ekŋengalen an damuŋgat ma ilinaŋgat zet papiaen pigok kumti bemane melak. Neŋ teŋ toŋaŋ ma kwitnaŋ kwitnaŋ zema penaŋak masokbein. Ma neŋ winder sakamaŋ amobotnaŋ Dewitgalen nembon. Ya am ŋenaŋ nâlen mulupmnaŋgat ŋep ku zemkululuyelen. ⁸ Neŋ ingalen muluwin ŋep nâmâtâlâp. Ma neŋ nâyawen in winder isikŋaŋ bugan taindain yaŋgut in nâlen zetn gawepumti nâgât ku wasinewien. Neŋ mulup Kawawaŋgalen zet zapat dolakŋaŋ mkawaŋ bembeyelen omba penaŋ indawan ma am ŋenaŋ muluwin ke ku zemkuluye. ⁹ Nâip! Am dâsukiton ekŋen Sadaŋgalen maŋge ekŋenaŋ ilinaŋgat Zuda am manzeiwaŋgut yek penaŋ. Neŋ ekŋen ke indatima innagen sokŋaŋ koti ingat pedondon indawep. Mti in kapigok nâmâtâbep, neŋ dapmelaŋge ingat neŋ gogot mamiyap. ¹⁰ In nâlen zet ke gawepumti sisipeŋpeŋ mimindame in nâmisim tabiengapmti sisipeŋpeŋ ma nukŋaŋ temaŋ msat kataŋ kwabeen kan keyet neŋ indikdamuŋ mma tetimaemae kanen winderŋaŋ beŋ bemti tabep. ¹¹ Äpme neŋ sakwep kosowapgat nâmkinpepe taindain ke weyaŋ ekdamuŋ mbep. Ma ŋenaŋ ingalen mama miminjinŋgalen tosaŋaŋ kululuŋen tiwep ke ku mpewe. ¹² Am ŋenaŋ nâmkinpepe Kawawaŋmagen winderŋaŋ bem tabeen ke Kawawaŋ nnaŋgalen sesewat mkayelen tepumaŋ temaŋnok bein. Ma egaŋ mka ke ku katipewe; neŋ egat palen Kawawaŋ nnaŋgat kwitnaŋ kumpewap ma neŋ kegogak Kawawaŋ nnaŋgalen mka temaŋ kululuŋengatnaŋ kwatobe ke kwitnaŋ Zelusalem alakŋaŋ kuwap. Neŋ kegogagak egat palen kwitn alakŋaŋ kuwap. ¹³ In wakŋin bemti nâlen Emetak Teŋaŋ nâgât zet zeme neŋ dapmelaŋgenne ekŋengat zet zeyap ke in nâit.’ ”

Dapmelaŋge Laodosia mka temaŋ talip ekŋengat Zânaŋ meluwaŋ kumindaye

¹⁴ Äpme Kilaisiyaŋ nâgât kapigok zeye, “Dapmelaŋge Laodosia mka temaŋ talip ekŋengalen an damuŋgat ma ilinaŋgat zet zapat meluwaŋ pigok kumti bemane melak. Neŋ zet, “Ke penaŋ” manzenup ke neŋ ma Kawawaŋgalen zet penaŋ manzemkawaŋ beyap. Ma neŋ amnaŋ maeknâmneip. Ma Kawawaŋaŋ msat kululuŋ yaŋbemti msokbeye keyet toŋaŋegak. ¹⁵ Neŋ ingalen muluwinŋgalen yaŋaŋ ŋep nâyap. In nâmkinpepeŋmak ku talip ma in nâmkinpepemagen keŋ zut talip. Keyet nâme pembenar bein keyepm neŋ ingat oloŋen ku miyap. ¹⁶ Innagen nâmkinpepe kaliŋaŋ ku taindaye keyepmti neŋ zemindewap. ¹⁷ In ilinaŋgat pigok manzeip, “Nin milawatn omba penaŋ tatndain keyepm totatn pembenar. Nin kwileki ŋengat ku matimatnup.” Kegok manzeip yaŋgut neŋ ingat kapigok zesowap, in ilinaŋgat yaŋin ku maekmâtâlâp. In am bekopsat. In ola olat palen mamaip ma zikalin beŋaŋ ma talak mamaip. ¹⁸ Keyepmti

nej pigok zemâtâtindewi: In nejmagen koti gol tewanj zime dolakñaj penaj bemberaj ke kwitiit. Ma kâlâp teepmaj satnaj nejmagen kwitimti mundunje toti sekñin sakambuginaj tazinen ke anjalantj tabe ma zikatgalen melesen ñen nejmagen kwitimti zikalinan kaputi zikalin dolakñaj ekmâtâbep. Kwitnaj kwitnaj ekjen keboj keyaj am kenjin mukulem mme nâlen bewep. ¹⁹ Nej in notn mamimindeyap keyepm keñ gilik zemti yomin katipewep. Âk yek bewe beme indom musuwetindewap. ²⁰ Nâip, nej sekekegen tati set tâñtâñ takuma am ñenaj nâlen tâñtâñ ke nâmti kot set mâtâbe beme nej egalen mka keñan tati tu meu nsakwep nimbakup.

²¹ Am ñenaj nâmkijpepe Kawawanjmagen windenajberj bemti tabeen nej ekjen mundum totatat nenangat solonan indema totabep. Nej kasa temanen ke windennberj bemti tabangapmti in kegogak windeberj bemti tapme Bipmñaj Amobotnangalen mundum ke nej name mundum totatat nenangat solonan ke in indema totabep. ²² In wakñin bemti nâlen Emetak Tenaj nâgât zet zeme nej dapmelangenne ekjenjat zet zeyap ke in nâit! ”

4

Zânaj Kawawanjgalen mundum kululujen tazin ke ege

¹ Nej kwitnaj kwitnaj ke eknâm mtiñgut tati ekma kululujen sekekek ñandemti tapme ekban. Âpme zet ñen lumun kwisaknok nâma kegogak ewe sokbemti pigok dinoye, “Geñ pien kwapmane gatati mamti kwitnaj kwitnaj bam sokbewe ke zemzikat gama eksenik.” ² Kegok zeme keyegak Kawawanjgalen Emetak Tenaj keñj melej belej mme ekma kululujen Amobotnangalen mundumaj keyet palen an ñenaj totapme ekban. ³ An keyelen ñenzimosetnangalen sokñaj nanzaj kwilit zaspamak kalnelien nemboj. Âpme Amobotnangalen mundum totatat keyet tazinen bitimnatanaj tokwat bembuluñti tage sek sepemaj nanzaj dolakñaj kwitnaj emelal nemboj. ⁴ Ekma Amobotnangalen mundum totatat keyet solonan mundum totatat 24 kapiyaj bembuluñ tabien. Tapme ñenaj bembe an 24yaj mundum keyet palen tokwa bembuluñ totabien. An ekjen ke kâlâwin satnanañ mundumti ñokñinanen elimiak goliyaj weyayanaj ke mundum tabien. ⁵ Amobotnangalen mundum totatalen keyetnaj kululuj ambeyegan tapmme taeknepema kululuj kwisak tembe kume nâmban. Ma egalen mundum totatat ñenzimosetnaj ke ekma tanjam sokñaj 7naj ziye. Tanjam ke Kawawanjgalen Emetak Tenj mulupmaj katnaj mam 7 keyaj ziye. ⁶ Âpme Amobotnangalen mundum totatat zikatnaset mundum ke ekma sanja songa tu lemunan temañ ma galas nemboj beye.

Mme Amobotnangalen mundum totatalen ke ganzenaj ilindin ke kwitnaj kwitnaj manajñmak songom nemboj zulak zulak zikalin sambe ñenzimoselinaset ma baminaset nembet nembet ekmâtâtâtgalen ku olalatgalengapmti zikalin kegok tatindaye. ⁷ Songom ñenaj tage ke laion nemboj. Mme keyet bamanan makau apmaj nemboj. Ma eget zut keyet bamidanen songom ñen ñenzimosetnaj amgalen nemboj. Mme songom delanj zenzenaj ke muñtinaj mapâmain keboj. ⁸ Songom zulak zulak ekjen kwep kwep ke pâwin sikis sikis zikalin sambe biselinaset ma mamsosojñaset taindain. Tambu msat zet kapigok kwesin kwesin zepen matakwalip:

“Geñ An Tenjat Tenaj tonaj. Geñ Amobotnaj Kawawanj windendibenj. Kawawanj geñ ewenjan tabanan, alak tapmaniganj ya bam tapmobanik.” *(Aizaya 6:3)*

⁹ Âpme songom mamarñmak ekñenaj eganj ikñajgalen mundumanen ke kwesin kwesin tapmoti tatagalen keyet kwizet buñamaj mwati wisikñ zemti sesewat tapmsaip. ¹⁰ Kegok mme an ñenaj bembe 24 ekñenaj eganj kwesin kwesin mamain keyet totatnaj kandanaj ke pedondomti sesewat tapmsaip. Ekñenaj bundunjin elimieyakñajmak ke sanji egalen totatat kandanaj bemti kapigok zeip,

¹¹ “Geñ ningalen Amobotnaj ma ningalen Kawawanj! Gâgât kwizet buñamdi mwatgenup ma windendi temangat wisikñ nângenu. Geñ kwitnaj kwitnaj sambe ke msokbemane mamarñmak sokbewien.”

5

Sipsip Nembajan papia muñgunjan Kawawanj same mge

¹ Âpme nej ekma an ñenaj Amobotnangalen mundum totatalen papia muñgunjan betnaj penaset mtapme ekban. Papia keyet palen meluwanj nembet nembet kumpepenaj tapme ekban. Mme papia setnaj kwep palen keyet palen gwede 7 kapiyaj pilij amnanj keñan ku eegalen bumilikpepenaj. ² Nej ekma ensel windenajberj yanjkwesisi ñen kwizet palen kapigok kuye, “An ten penaj kwiyaj ñep gwedem papiaen milikpepenaj kapi mâtâpemtj papia ñep mendesinak?” ³ Yangut an ñen kululujengatnaj

ma msat katarj taliwen kapiyetnəj ma msat kandanəj maip ekɲen kemakgatnəj an ɲenəj gwedem papiaen bumilikpepeɲəj ke mâtâtpemti keɲan eegalen ke an ɲen ku tage⁴ keyepm neɲ si teməj suwan.

⁵ Âpme an ɲenəj bembə ɲenəj nâgât kapigok zeye, “Si susupinj! Ekbak, Laion ek Zudayalen mangeengatnəj ma Dewitgalen alikɲəj ɲenəj kasa temanen ke an aumti kasanəyelen windenjin mtoindeyeyepmti egaɲ gwede 7 papiaen bumilikpepeɲəj ke ɲep mâtâpewe.”

⁶ Âpme Amobotnangalen mundum tototalen kwitnəj kwitnəj mamaɲinmak soɲgom nembon zulak zulak ma an ɲenəj bembə ekɲəgat tunɲuwinanen neɲ ekma Sipsip kume gakimti wageyelen gwilim zembəɲənmak dendəj tapme ekban. Eget zegalipmaɲ 7 ma zikatnəj 7 keyəj Kawawangalen Emetak msat katarj indeme toti mebe kokot mti muluwin katnəj 7 mamip ke mbien. ⁷ Kegok sokbeme Sipsiwan Amobotnangalen mundum tototalen ke meti betnəj penaset papia munguɲuɲəj ke mge. ⁸ Kok ke mme kwitnəj kwitnəj mamaɲinmak soɲgom nembon zulak zulak ekɲen ma am ɲenəj bembə 24 Sipsipgat kandanəj pedondom sawien. Ekɲen kwep kwewaɲ gita teməj nembon ma bati goliyan weyayaɲəj keɲanen tu sesikɲəj dolakɲənmak atamti egat kandanəj pedondom sawien. Kwitnəj kwitnəj belinan atamti pedondowien ekɲen ke Kawawangalen am ekɲəngalen dundundu. ⁹ Kok mti silik alakɲəj kapigok kuwien,

“Geɲ gwede papia munguɲuɲəj palen tazin ekɲen ke ɲep mâtâpepeyelen keyepmti gâgât nâmann mobotnəj bein. Geɲ am ekɲenəj gome gakiwanan keyepm am yanjin igak igak ma am zelin ɲande igak igak ma am sek sepemin igak igak ma msalin igak igak tapmelip katarj Kawawangat zapat gakimti sipdaɲ indakwitimti indabanan.

¹⁰ Geɲ nin mməne amdine ekɲəgat tunɲuwinan mamti dundundu ma sesewat mulup mimiyelen kwati msat sambe ekdamuɲ mbanup.”

¹¹ Âpme ewe ekma ensel sambe sopmaɲ penəɲəj Sipsiwan Kawawaɲ ikɲəngalen munduman totage ma kwitnəj kwitnəj mamaɲinmak soɲgom nembon zulak zulak ke ma ɲenəj bembə an ekɲen ensel ekɲen keyəj indabembuluɲti dendəj tapme ekma ¹² silik omba kapigok kume nâmban,

“Sipsip Nembəɲəj, Geɲ damuɲ mimiyelen windendi igagen tagaen ma kwitnəj kwitnəj polak polak wem gain ma nânândi teməj ma sebet susuk ku mamnik, ma kwizet buɲamdi teməj penəj ma kwidi mwawagalen ma zemsesewatgengeyelen. Ya amgamp gome gakiwanan keyepm nin sesewatgenup. Geɲ An Teɲ.”

¹³ Âpme neɲ eknâma Kawawaɲəj kwitnəj kwitnəj sambe mamaɲinmak msokbembəɲəj kululuɲen ma msat palen ma msat keɲan ma nembu keɲan ma msat katarj ekɲenəj silik kapigok kuwien,

“Geɲ Kawawangapm gitəngalen mundum tototalen totadik ma geɲmak Sipsip Nembəɲəj igat sesewatidanup. Kwizet buɲamit mmot idenup ma windenjit igagen keyəj kwesinj kwesinj tapmobe.”

¹⁴ Kegok sokbeme kwitnəj kwitnəj ekɲen mamaɲinmak soɲgom nembon zulak zulak keyəj zewien, “E penəj!” Ekɲenəj kegok zeme an ɲenəj bembə ekɲenəj egegat kandanəjan pedondom idamti eget sesewatidawien.

6

Sipsip Nembəɲəjəj gwede 7 ekɲen ke mâtât mâge

¹ Âpme neɲ eknâma Sipsip Nembəɲəjəj gwede 7 keyet keɲanen kwep mâtâpeme ke eknepema kwitnəj kwitnəj mamaɲinmak soɲgom nembon zulak zulak ekɲenmagəngatnəj kwewaɲ zetnəj kululuɲ kwisaknok kumti zeye, “Geɲ pien kot!”

² Kegok sokbeme neɲ ekti ewe weyaɲ ekma âs satnənen an ɲenəj totati timbiɲəj betnənen atamti amobotnangalen bunduɲ goliyan weyayaɲəj same munduɲge. Same âsinəj palen totati kasa kuku an ɲenəj kasa kumti kasanəne indomdeləj zemti metnak keyet katnan motati mege.

³ Âpme Sipsip Nembəɲəjəj gwede ɲen mâtâpeme neɲ nâma kwitnəj kwitnəj mamaɲənmak soɲgom nembon ɲenəj kapigok zeye, “Kot!” ⁴ Kegok zeme âs ɲen ɲamaɲ penəɲəj kosokbeye. An âs palen tage ke kasa msat katarj kukuyelen ke winde sasaɲəj keyepm anəj ilin ilinak aumsomti gakim temebegalen. Ek wanam teepmaɲ sasaɲəj.

⁵ Âpme naman keyegak Sipsip Nembəɲəjəj gwede tuk ke mâtâpeme neɲ nâma kwitnəj kwitnəj mamaɲənmak soɲgom nembon tuk egaɲ kapigok zeye, “Kot!” Zeme neɲ taekma âs sopmaɲəj kosokbeye. Mmə an dukɲəj gwaen tage ek skel betnəjəj mti tage keyəj mkawaɲ beinen meuyet kambəj teməj sokbesâpm. ⁶ Kegok kwapme kwitnəj kwitnəj mamaɲinmak soɲgom nembon zulak zulak ekɲəgat tunɲuwinan an zet ɲandenok

sokbemti pigok zeme nâmban, “Plawa wilan weyayanaj nukranaj kilo kwep e msasa kwepgat an peme weweyanjgalen tosanaj ma plawa baliyan weyayanaj nukranaj kilo tuk e msasa kwepgat an peme weweyanjgalen tosanaj. Kogok mti olip tep ma wain tek muluwen ke walelepinj!”

⁷ Âpme naman keyegak Sipsip Nembrajanaj gwede 4 ke mâtâpeme nej nâma kwitnaj kwitnaj mamanjinmak songom nembonj 4 eganj kapigok zeye, “Kot!” ⁸ Mme nej taekma âs nen seknan alanj piyanj kosokbeye. An âs duknan gwaen tage ek kwitnaj “Gakiki.” Ma gakikinanj eknjengalen mundum tonanj keyanj egat baman âs kwepgat duknan moti tabun. Kawawanaj an zut âs palen tabunen ke msat palen toti kwitnaj kwitnaj sokbesâpm kapiyelen idaye. Kwitnaj kwitnaj ke kapi: Msalen amnanj ilinak kasa kasa mti aumti gakiwep ma meuyet kamberj tati gakikiyelen ma zawat bekananj mti gakikiyelen ma songom zupmanj kuknanberj temanj am indawalepme gakikiyelen winde keyelen idaye. Kwitnaj kwitnaj keyanj am manje kwep indawalepme gakiwep. Âpme manje tuganj belak tabep.

⁹ Âpme naman keyegak Sipsip Nembrajanaj gwede 5 ke mâtâpeme ekma sisak kandanaj am Kawawanjgalen zezapat dolaknanj zemti Kilaismagen nâmkijpepen katiknanj tapme indome gakiwien eknenaj tapme indikban. ¹⁰ Mme eknenaj kwizet omba kapigok kuwien, “Amobotnaj, windendi igagen. Gej terj tonanj ma penangalen tonanj. Nin gâgât damuj zigok ewe tapmann gej koti am eknen msalen kapi nin ndondonanjgat zemindomti ma dopmanj mutumindawanik?” ¹¹ Kegok yanjkwesime Kawawanaj kâlâp teepmanj satnanj kwep kwep indamti pigok diindoye, “Nâlen mulup an ma nâmkijpepen noline eknen msalen alik talip kegogak indome gakiwep sakam in indome gakiwienok. In bugan kwesinjnik tapmenjut kasanjneyanj eknen noline in zigok indome gakiwien keyet katanj indowep.”

¹² Âpme naman keyegak Sipsip Nembrajanaj gwede 6 ke mâtâpeme eknâma mâkianj temanj mge ma kasup sopsop kume menzim tikandanaj tewen zimti sopmanj makuin kebonj beye ma eyongayanj namanj sip sepem sokbeye. ¹³ Âpme wenzimanj kululujengatnaj msalen sanganenj katnanj kaiknanj tepmanjengatnaj tâgâ temanj kumbume matelakzemtozin kegok tobien. ¹⁴ Ma kululujanj galanj zem mekoge ke papia palaknanj yanj mungunje matazinok beye. Âpme kalanj ma msat nembu palen sambe ilindinj eknenaj mundumin pemti mebe kokot mbien.

¹⁵ Kwitnaj kwitnaj kegok sokbeme msat katanj amobotnaj ma an njenajine ma kasa kuku an njenajine ma am mânep milawalin temanj ma am winde igagen ma am notnanj sambe sisilinj am ma am lala ilinsakwep nanzanj aimbonanj ma kapalanj kandaninan enzilim tati ¹⁶ kalanj ma njandanj kapalanj egegat pigok zewien, “It ndakwatamti enzilim ndeme an Amobotnanjgalen mundum totatalen totazin egalen njenzimosetnanen ma Sipsip Nembayelen njenzinjanj temanj ke nin ku eksenup. ¹⁷ Njenzinjanj temanj keyet kananj ke sokbein ke an kwiyanj njep tasâpm?”

7

Israel am 144 tausen pilinjinmak kumindeme tabep

¹ Keyetnaj ekma ensel zulak zulak eknen keyet kenanen kwep kwewanj msatgalen ganzenanj zulak zulak keyet nembet nembet dendanj tapme indikban. Ke tati msatgalen tâgâ atam tabiangapmti tâgâyanj msat palen ma nembu palen ma tep ku indakumbuye. ² Âpme nej ekma ensel njenaj kasup kwakwatnaset Kawawanjgalen pilinj betnanen atamti koge. Koti ensel zulak zulak eknen msat ma nembu waleletgalen winde indandanaj eknjengat kwizet ³ kumti zeye, “In msat ma nembu ma tep eknen waleindendepinj tapme nin Kawawanjnnanjanjgalen mulup an monzalaminanen pilinj kumindemangu-lak.” ⁴ Âpme am eknen keyet monzalamini palen Kawawanjgalen pilinj bemindendenanj makukunjin 144 tausen kegok eknâmban. Ke Israel am manje 12 eknenmagangatnaj. ⁵⁻⁸ Eknen sambe manje kapiyelen iknanjgat kwep kwepgat makukunjin 12 tausen kegoganj tabien: Zudayelen manjeengatnaj ma Lubengalen manjeengatnaj ma Gatgalen manjeengatnaj ma Asayelen manjeengatnaj ma Naptaliyelen manjeengatnaj ma Manaseyelen manjeengatnaj ma Simiongalen manjeengatnaj ma Liwaiyelen manjeengatnaj ma Isakayelen manjeengatnaj ma Sebulamgalen manjeengatnaj ma Zosepgalen manjeengatnaj ma Benzamingalen manjeengatnaj eknen keyanj Kawawanjgalen pilinj tiwien.

Am manje sambe penanj Kawawanjgat zimosetnan tabien

⁹ Kwitnaj kwitnaj ke eknâm mti ekma msat katanjgalen am msalin igak igak ma yanjin igak igak ma sek sepemin igak igak ma zelin njande sepem igak igak am njenaj

ku indamakukuyelen. Ekjen ke Kawawaŋarj mundumarj totatatnanen tage ma Sipsip egegat zimosedidan dendarj tapme indikban. Ekjenarj kâlâwin teepmarj satnarj mundunji belinan timbikim sinarj atamti tapme indikban. ¹⁰ Ekjenarj kwizet omba kapigok kumti zewien, “Kawawaŋmak Sipsip Nembraŋarj egelanj angalaŋndemti kasanne ekjen indom moti Amobotnaŋgalen mundum totatalen Kawawaŋarj totazin ma Sipsip Nembraŋarj ekmak tazin keyepm sesewatidane.” ¹¹ Âpme ensel ekjenarj ma ŋeŋarj bembe ma kwitnarj kwitnarj soŋgom nemborj mamarjŋmak zulak zulak ekjenarj Amobotnaŋgalen mundum totatat zimosedtan pedondomti Kawawaŋarj sesewatsamti ¹² zewien, “Ke penaŋ! Zemesewatpepeyelen ma kwidi mwawagalen ma nânândi temaŋmak manik ma wisikn zemgaŋgayelen ma kwizet buŋamdi temaŋ penaŋ tagain ma windendi igagen tazin ma sebet susuk ku mamnrik ke Kawawaŋnaŋgalen ya wemeti wembe. Penaŋ!”

¹³ Âpme ŋeŋarj bembe an ŋeŋarj kapigok nayaŋkweŋe, “Ekjen kâlâp satnarj teepmarj mundum talip ekjen ke kwi ma desetgatnarj kobien?”

¹⁴ Kegok nayaŋkweŋime neŋ zet dopmarj kapigok gilik zemsawan, “Amobotnarj, e neŋ ku nâyp, geŋ nâmtadik.”

Zema egaŋ pigok dinoye, “Am ekjen ke sisiperŋeŋ temaŋ mimindandaraŋarj koloyarj talip. Ekjen kâlâwin teepmarj Sipsip Nembraŋarjgat sipmarj zulupme sat kume talip. ¹⁵ Keyepmti ekjenarj Kawawaŋgalen mundum totatat Kawawaŋarj iŋgaŋgat zikatnan mamti sesewat mulup tambumbu ma msasa kataŋ sesewat mka temanen ke msawep. Ma Kawawaŋarj iŋgaŋgalen mundum totatalen ke totati indikdamuŋ mbe. ¹⁶⁻¹⁷ Ma Sipsip Nembraŋarj mundum totatatnanen ekjenarjgat sutnan totati ekjen indikdamuŋ mamin. Egaŋ sipsip damuŋnok tati maŋdatim tu zikatnarj makwapmâzinen indatimepme tu ke nimti mama matipgapmti ekjenarj tu meuyet ŋen ewe ku gakiwep ma kasuwarj ŋen ewe ku indambuwe ma tãgã kipmarj ku indakumbewe. Kegok mme Kawawaŋarj zikalinanen siawin kaput indemâbe.”

8

Sipsip Nembraŋarj gwede delarj zenzeŋarj 7 papiaen milikpepeŋarj keyet delarj zenzeŋarj mâtâpeye

¹ Âpme Sipsip Nembraŋarj gwede 7 delarj zenzeŋarj ke mâtâpme eknâma kululuŋen kwisak ŋen kukupij tapmetnepeme kan isikŋarj bugan mee kegok beye.

² Kegok sokbeme neŋ taekma ensel 7 kapiyarj Kawawaŋarjgat zimosedtan mot tapme lumun 7 ilinok toŋarj toŋarj indaye.

³ Kegok sokbeme ensel ŋeŋarj koti sisakmagen ke tati bati goliyarj weyayaŋarj tep tunarj sesikŋarjmak mambuip ke mtage. Ma egaŋ tep tunarj sesikŋarj dolakŋarj kasak sesik pembraŋarj mambuip ke timti sisak goliyarj weyayaŋanen Amobotnaŋgalen mundum totatatmagen ke busât amgalen dundundumak tep tunarj sesik dolakŋarjmak temakwep lumaŋti bembuye. ⁴ Mme kasak tep tunarj pembraŋarj kemak Kawawaŋarjgat am ŋeneyelen dundunduyarj enseliet betnanengatnarj Kawawaŋmagen mowege. ⁵ Ensel keyarj kegok mti sisakŋengatnarj teziŋ timti pelepmanen beme gak zeme mti msalen mulapme topme kululuŋ kwisak ma ambeyak ma mâkinarj temaŋ mge.

Ensel ekjenarj lumun kumbuwien

⁶ Âpme ensel 7 ekjenarj lumunjin kumbusâpmti weyayaŋ mulup mbien.

⁷ Mti ensel ŋeŋarj egaŋ lumun kumbume map ais temaŋmak teziŋ sipmak lumamaŋarj keyarj msalen mulapme toweti msat paŋarj temaset tage mme msat paŋarj isikŋaset ziye. Tep omba sambe tabien mee isikŋarj zimti msikokok ma kwaŋ zeme delarj peye.

⁸ Âpme naman ensel ŋen egaŋ lumunarj kumbume kwitnarj ŋen kalaŋ temaŋ kebonarj tep temaŋ tazime beke melesij nambu keŋarj peme toweti nambu paŋarj isikŋaset sipbemâge. ⁹ Kegok sokbeme soŋgom mamarjŋmak nambu keŋangatnarj keyarj gakimâpme delarj zeye ma waŋga mee kegogak kumsagep mge. Mme nambu paŋarj temaset kwitnarj kebon keyarj ku sokbeye.

¹⁰ Âpme naman ensel ŋen egaŋ lumun kumbume wenzim temaŋarj kululuŋengatnarj toti busatnaŋarj taŋam kebonj sokbeye. Sokbeme kululuŋen gwaen pemti msat paŋarj isikŋaŋgalen tu ma tu zikatnarj wenzim temaŋ keyarj atame msat paŋarj temaŋ kwitnarj kebonj keyarj ku sokbeye. ¹¹ Kegok mme tu paŋarj zut tapme paŋarj kwep akŋarj beye. Bemâpme am sambeyarj tu ke nimti gakim walelet mbien enenogât tu ke akŋarj. Ma wenzim ke kwitnarj “Akŋarj”.

¹² Âpme naman ensel ŋen egaŋ lumunarj kumbume kasup ma eyoŋga ma wenzim paŋarj temaset tapme paŋarj isikŋaset ke mamanamaŋ sepem ŋen sokbeme busatnarjin paŋarj

temaset tapme panar isiknaset tambusosogan sokbeme msasa ma tambumbu panar temaset tapme panar isiknaset kegosak tambusosok sokbemaqe.

¹³ Apmen naman tati ekma mepme muntin nen ekban. Ek kululun bete bete gwaan penar mamti kwizet noknok kapigok kuye, "Wakae, in sindem omba penar tiwep. Ensel tuk ekngalen lumunin tazin ke kumbume am msat palen talip in sindem omba penar tisabip."

9

Ensel ekngemagengatnar 5 egan lumunar kumbuye

¹ Apmen naman ensel nen egan lumunar kumbume wenzim nen kululungatnar telak zenti msalen topme ekban. Ek msat aimbonar teepmar keyelen sekekek ke matatagalen ki sasanar. ² Apmen egan msat aimbonar teepmagalen sekekek matapme kasak temar kwalage. Kasak ke tep temar penar kwalam peme makwazin kebor kasup ma kululun mme tambusosok etar sokbeye. ³ Apmen gwidegan kasak keyelen kenanengatnar msalen tomapien. Toti winderin salisiyelen nembonok tiwien. ⁴ Timti eknen ke kwan ma tep sinar ma didik ku niniyelen zemindeye. Eknen ke am Kawawangalen pilin monzalaminan ku tazin eknen ke etar indime zawat mbep. ⁵ Yangut penar indime gakikiyet yek belak eyonga 5 keyet katar indime sek sindem palen mamayet zenzenar. Sindem ke salisiyar indime sindem manap sepem kekok. ⁶ Eyonga 5 keyet kenan am eknen keyar sekjin walesat sek sindem mulup mbep yangut penar nep ku gakiwep.

⁷ Gwidek eknen ke sek sepemin as; kasa eknenar kasaan mesati as maondak beip sepem kebor. Nokninan amobotnagalen elemiak bundun nen goliyar miminar keyet sepem tage. Zimoselin amgalen zimoset keyet katar. ⁸ Zuwin imbi satnagalen nokzuwin teepmar kebor ma zelin kuknar temar laiongalen kebor. ⁹ Ma melakandunin mamponganinan kapayar weyayanar nembonar tage. Ma ekngat pawinagalen kwisaknar age enzang sambe ekngalen pawin kwisak kebor kuye. Ma kalis sambe as mandamti kasaan mamelipnok kuye. ¹⁰ Ma daknin indindinagalen sindemar salisiyelen kebor. Am dakninar maindip keyar am eyonga 5 keyet kenan sek sindem titiyelen keyet winde indandanar. ¹¹ Eknen amobotnar kapiyar maindikdamun mamin ma ek ke ensel msat aimbonar teepmar maekdamun min ek kwitnar Ibulu zeleset Abadon ma Glik zeleset Apolon. (Kwit eget keyet yanit Waleletgalen Tonar.)

¹² Walelet eknen kapi delan zeme pi naman walelet zut nenar kosapmilup.

Ensel ekngemagengatnar 6 egan lumunar kumbuye

¹³ Apmen naman ensel 7 egan lumunar kumbume nama sisak goliyar weyayanar busilinar zulak zulak ke Kawawangat zikatnar tage. Keeset zet bim nande kapigok koge. ¹⁴ Zet bim nande keyar ensel lumunar mtageman kapigok mepme nange, "Yupeletis Tu temar ganzenan ensel zulak zulak tegar zam indenderar ke kwaletindel!" Kegok zempeme meti ensel eknen ke kwaletindeye. ¹⁵ Kegok mimindeme ensel zulak zulak eknen ke Kawawangar muluwin mimiyelel weyanindeye ke nup kan ma eyonga ma kasup ma aua kan keyet sokbeme msat katar am panar temaset tapme panar isiknaset indawalebien. ¹⁶ Apmen ensel zulak zulak ekngalen kasa kuku eknen asien totabien. Eknen indamakume 200 milien talip zenti zeme namban. ¹⁷ Kegok sokbeme nar kie kienok ekma anar as palen totabien kolowin kapayar miminar sepemar namar tep kwitnar ma karkamar ma alayar nanzar sulpa eknen kebor mundunbien. Ma as ekngalen nokaselin laiongalen kebor ma kangaleminaset tarar ma kasak ma nanzar sulpayar kwawabien. ¹⁸ Kwawati keyar am msalen panar temaset tapme panar isiknaset indondoyelen zenzenar ke indome gakimabien. ¹⁹ Asi ekngat winderin ke dembusekjinan ma dakninan tage. Dembusekjinan winde tage keyar am indome gakikiyelen. Ma daknin ke nombe ekngalen nembon nokasetnar mak keyar am sindem indawien.

²⁰ Apmen am butnar zawat ma walelelan ku indatime gakiwien eknenar nopiom ilin belinar weyayanar ma we bekanar ke ku katikpewien. Eknenar nopiom gol ma silwayar miminar ma aenar ma nanzar ma tepar miminar kwitnar kwitnar ek nam miminarpij ma set mebe kokotnarpij ke ewe mandundumsaip. ²¹ Kegok mti am indome gakiki ma ankambuk mulup ma aindindi mulup mimi ma animbi set kiler mama ma kambutiti mama mimi kebor ke ku katikpemt yomin ku zemkawan bewien.

10

Ensel nenar zemkatik beme zet zeye

¹ Âpme ensel windenjanberj njen kululujengatnan kwatopme nej ekban. Ma ensel ke zanzayan sumumuñaj ma ñokñanen bitimnatagan kilij zemtatatnan ma zimosetnan kasup sepem kebonj ma setnanj tapum tewanj zime ñam makumtazin kebonj ekban.

² Betnanaj papia isikñaj njen muñgugunaj kwaleletnan mtapme ekban. Âpme setnanj penanj nembu palen imti setnanj alomanj msat palen imti tage. ³ Tati zet laionaj kwilin makuip keyet katanj kume kululuj patatanj sakwalam kumepme 7 beyeen an bim ñande kenaj kuye. ⁴ Kwizet kekok kume nej kululuj eksât mnepema zet kululujengatnan nejmagen kapigok sokbeye, “Kululuj patatanj 7 kumti zet zeyo ke papiaen kukupinj belak kenñanen nâpemane wek!”

⁵ Âpme ensel setnanaj msalen ma nembuyen imti tapme ekban egat betnanj penanj kululujen peme mopme ⁶ Kawawanj mama katikñan mamti mamain ma eñaj kwitnanj kwitnanj zeme weñge: Kululuj ma msat ma nembu zeme sokbeye ma ekñengat kenanen kwitnanj kwitnanj zeme sokbewien. Enselijanj egat kwitnanen zemkatik bemti kapigok zeye, “Kawawanaj golanj zenze an itnanaj ekñen zezapat mimindaye ke ewe kwesinj ku tasâpm; sakwep sokbesâpm. ⁷ Ensel 7 eñaj lumunaj kumbume kan keyet Kawawanj egalen nâmbiliwewetnan enzililijanj takwapme mulup anene golanj zenze an tipman baen diindoye keyet penanj sokbemdelanj zesâpm.”

Ensel njenaj Zân papia muñgugunaj same niñge

⁸ Âpme kululujengatnanj zet nâwan keyanjegak sokbemti pigok dinoye, “Geñ meti papia kwaleletnanj ensel setnanj nembet msalen ma setnanj nembet nembu palen imtati papia mti tazin ke mi.” ⁹ Zeme nej enselmagen papia ke nanayet yanñwesima eñaj kapigok dinoye, “Papia kapi mti ni. Nimane dembusekñanen bizik tunaj tikñaj kebonj besem yanjut kambakñanen baen towepme akñaj besem.” ¹⁰ Kegok zemti papia ke name nima dembusekñan bizik tunaj tikñaj kekok beme tikñaj nâmban. Yanj wilikpema tipmannan towepme akñanj mban. ¹¹ Nima Kawawanaj kapigok dinoye, “Geñ am sek sepemin igak igak ma am msalin igak igak ma zelin ñande sepem igak igak ma am sobotnanjine ekñenaj Kawawanjgalen zet ewe zemsokbemindamane nâmbep.”

11

Kawawanaj golanj zenze an zut ideme kobun

¹ Âpme Kawawanaj tek bemak eek ke mtot namti zeye, “Geñ wati met Kawawanjgalen sesewat mka temanj ma sisak ke bemak ekbak. Ma sesewat mka temanj keyet kenanen am kwi ekñenaj sesewat tapmip ekñen ke indamañsenik. ²⁻³ Ma sesewat mka temanj keyelen tambanjum ke bemamakpiñ; belak pemane tasem. Ke am Zuda manñeen ku sokbembenaj ekñengat ketalasin indandanaj. Ekñen keyanj Zelusalem mka temanj kambuk manzenup ke eyonja 42 kekok ma tambu msasanaj makuweneñen 1, 260 benak keyet katanj ekñenaj mka temanj ke kumwaleti mme belakñaj bewe. Kegok sokbeme nej kan keyet zet zapatn zenze an zut idema toti amnanj kemberj njen tati miak miak mamtalip keyet katanj miak tati zet zapatn zemkawanj bewalup.” ⁴ Eget ke olip tep zut ma lam zut nembonj ke Amobotnanjgalen mulup anenet msalen mulup mimiyet ombemideyeyanj zikatnan talup. ⁵ An njenaj egegat kasa mimidasâgât mbe beme egegat dembusekñidangatnan tewanj toti ziwe keyepmti an njenaj eget idosât mbe beme an ke tewanj zime gakiwe. ⁶ Ma kegegok eget map ku zemalut tototgalen winde idadanaj kan egelanj Kawawanjgalen zet zapat dolakñaj mkawanj bembe kanen ke. Ma kegegok eget tu zikatnanj sambeyet zemalut siwanj pesakpepeyelen winde taidain. Ma egelanj kegegok nukñaj penanj msat same sek zigok mmalu kwakwagalen winde taidain.

⁷ Âpme zet zapat dolakñaj zenze kananj delanj zeme msat aimbonaj teepmanj penanj keyet kenangatnanj soñgom kukñajberj nembonaj kwati eget kasa mimidamti idime gakiwalup. ⁸ Ma segidanj mka temanjgalen selen ke wembe ke Amobotnanjit tewen amnanj kumasasokpewien keyet katnanj. Mka temanj keyet bemzenze kwit kapigok kukunaj: Sodom ma Izip. ⁹ Am sek sepem igak igak tabien ma am yanjin igak igak ma zelin ñande sepem igak igak ma am msalin igak igak mambien katanj an ekñen keyanj meti segit ke ekti tapme kopme msasa tukmak butnanj ku nâmindame eget sumen indabewien. ¹⁰ Kegok mti an zut egelanj am alik sambe penanj msalen sindem temanj indawun keyepmti egelanj gakimalu msat sambe am sambe ekñenaj kenjin dolakñaj beme tewanaj dopmanj sam dopmanj sam tapm mme indikban. ¹¹ Yanjut kasup tukmak butnanj ke delanj zeme Kawawanaj zeweleñenaj kumbume kenjidan toweti mme wapmalu am sambeyanj idikti kinjgagat temanj penanjaj indaige. ¹² Keyanj sokbeme kululujengatnanj kwizet kapigok egetmagen toge, “It pien kwalit!” Kegok kume am kasanjitne ekñenaj taekme zanza paleset kululujen mowebun. ¹³ Kan egelanj kululujen mowepmalu keyegak mâknanj

temañ penañ mme mka temañ kenanen panañ 9 tapme panañ kwep kumsage mge. Keyet kenanen am gakime makume 7000 beye. Kegok sokbeme am notnañ alik tabien ekjenañ kiñgati Kawawan kululuj toñangat sesewatsawien. ¹⁴ Âpme nukñañ tugañ zut delañ zeme ekmane nukñañ kwep sakwep penañ kosâpm.

Ensel ekjenmagengatnañ 7 egañ lumun kume kwitnañ kwitnañ sokbeye

¹⁵ Âpme ensel 7 egañ lumunañ kume kululujen kwizet temañ sokbeye. Sokbenti kapigok zeye, “Msat ekdamuj mimiyelen winde ke Amobotnañ Kawawañ ma An egañ ombempeme am yominan mndatiye winde keyañ egetmagen kwawozin ma egeañ msat kwesin kwesin ekdamuj mbalup.” ¹⁶ Ma ñeñañ bembe an 24 ekjenañ Kawawañgat zimosetnan mundumin elimiakñañmak keyet palen totabien. Ekjenañ mundumin ke pemti totpedondomti Kawawañgat zemsesewati pigok zewien:

¹⁷ “Amobotnañ Kawawañ geñ windendimâk mambanannañ mamanik. Geñ windendi temañ ke mtati damuj mimindi yañbewanan keyepmti nin geñ olim sesewat mganup. ¹⁸ Âpme am gâgât ku nâmkijpeip ekjenañ gâgât ñenzinziñ temañ mbien. Kegok mme gâlen ñenzinziñ kanañ sokbem tazin ma am gakikiñañ ekjenmagen zet zemdelañ zenze mulup mimiyelen kandi sokñañ sokbein. Mti mulup amdine ma golan zenze anne ma amdine nâmkijpeperjinnmak ma am mobotnañ ma tototnañ ekjenañ gâgât mobotnañ nâmti mamaip. Ekjen tosañañ indandayelen kandi bududuk bein. Ma msat mawalelip ekjenalen kan dopmañ indawaleletgalen sokñañ sokbem tazin.” ¹⁹ Kegok zemdelañ zeme an ñeñañ Kawawañgalen sesewat mka temañ kululujen keyet sekekekñañ kwaseleme neñ ekma bongis mgeñ zii zet bempeme matatan sakamañ Kawawañgat Mosesimak ma Israel ammak tâtâ mimiyet zii zet same bempeme ke nemboñañ tage.* Ma keyegak ambeyegañ peyak peyak mge ma kululuj kwisakñañ mandamti omba kuye ma mâkinañ mge ma map katnañ temañañ toge.

12

Kululujen imbi ñenmak Sadañmak tapmalut idikban

¹ Âpme kululujen muluwañ ñen kapigok sokbeye. Imbi ñen tage ek kasuwañ sangum melakandunok zamunduñti tage ma setnañ kandenañ eyongayañ tage. Ma ñokñanen amobotnañgalen bunduj elimiakñañmak wenzim 12 kapiyañ zampeme tage. ² Ma ek nempa kambakmak ya nempa ambesâgât sek sindem temañ nâmti si sumti ñakjak tapmmañge. ³ Ek kegok tapmme kululujen muluwañ mamanamañ ñen pigok sokbeye. Gazu gazu temañ ñen tage ma sek sepemañ ñamañ ñokasetnañ 7 ma zegalipmañ 10. Ma ñokasetnañ kwep kwep katan amobotnañgalen bunduj elimiakñañmak tapmege. ⁴ Ma gazu gazu keyet dakñañ kululujengatnañ wenzim butnañ kwep kaputim msalen topme butnañ zut tage. Kegok mti ekme imbi keyañ nempa ambesâgât mme kapigok nâmbiliweti sokñañ metage, “Imbi kapi nempa ambepme neñ keyegak mti wiliksap.” Kegok nâye. ⁵ Âpme imbi kemagen nempa okak an sokbeye. Ya nempa keyañ am sambe msat katan aen toñge mnamti indadamuj windenñañ mimiyet zempeñañ. Ya nempa okak keyañ sokbeme Kawawañ keyegak mti mot kululujen mundum elimiakñañmak mundum keyet dukñañ mot peme tage. ⁶ Âpme mamañ egañ kunzuñti msat tuñgupañ ampiñañ mege. Ke kasup mulup mimi 1,260 ke mame ekdamuj mpepuyet nâmti Kawawañ mundum ke aikpeye.

⁷ Âpme kululujen kasa temañ sokbeye. Ensel ñeñañ bembe an kwitnañ Maikel ek ma manjeñane ekjenañ gazu gazu kumti mâpmâgat ondebien ma nembet gazu gazu ma manjeñane ekjenañ ondebien. ⁸ Mti ekjenañ an temañ omti gazu gazu egalen manjeñañ ku katikñañ bewien keyepmti kululuj mkaen ku mamayet indamâbien. ⁹ Âpme Kawawañgalen ensel ekjenañ gazu gazu temañ kululujengatnañ âtâpeme toge ma ek ke nombe kwemunañ takwage. Ke ma kwitnañ ñen an dâsukiton ma kwitnañ ñen am sambe kenin mamimiyungume yom mamip. Ek âtâpeme toge kan keyegak manjeñane ilinsakwep âtâindeme tobien. ¹⁰ Âpme kululujen kwizet omba kapigok sokbeme nâban, “Alak Kawawañ am manjeñane angalañ gogot mimindein. Kawawañ ek Amobotnañ ma windenñañ temañ ma kwitnañ kwitnañ sambe ekdamuj mamin. Ma Kawawañ Kilais ombempeme mulupmañ sosok sokbein ke ilak Kawawañ notnne ekjenat kasañin Kawawañgat zikatnan tambu msa manzemindoin ek âtâpeme toge. ¹¹ Zisas ek Kawawañgalen Sipsip Nembañ keyepmti egañ gakimti sipmañ mulapme am nâmkijpeperjinnmak Kawawañgalen zet zapat dolakñañ zemkawañ bewiengapmti

* **11:19:** Ma nanañ palakñañ zut zii zet dukñañ kumpeñañ keyañ kenan tage. Ma bongis keboñ ke Israel amnan pumamti pilin Kawawañ ekjenmak tazin manâmtiemien.

windenaj bemti kasa kume topme tabien. Mti mamanjin gakikiyet nâmtalati ketalasiwien. ¹² Keyepmti kululuñ keñan ñen ñen maip in olonen mbep! Wakae! Msat ma nembu in sindem omba penaj tiwep. Pi Sadanj ek ilak inmagen kwatozin yanjut kanan ilak sakwep delanj zewe ke nâmti keyepm ñenzinziñ palen tapmain.”

¹³ Âpme gazu gazu ek msalen âtâpeme toti gilik zemti ku mebegalen imbiyan nempa an ambege ke mâpme kunzuñge. ¹⁴ Kegok sokbeme imbi ek age mutin temaj keyet pâpmanj zut ke same mti msat tunjupman gazu gazu ek peme tapme Kawawanaj msat ke egat zapat nâmpenanj ke enzilim mamayelen pâmege. Ke mepmame Kawawanaj nup kan tuk ma butnanj kegogot tu meu ekdamuj mbe ma gazu gazuyaj imbi ku walepewe. ¹⁵ Kegok mti imbi ek pâmti mepme gazu gazu ek tu wasekme imbi keyet bamanan tu teepmanj temaj mâge. Imbi ke waletpepeyelen kegok mge. ¹⁶ Âpme msalanj imbi ke mukulem mpesâti ñandemti tapme gazu gazuyaj tu wasekme toti mege keyanj egat keñan mepme delanj zeye. ¹⁷ Msalanj kegok mme gazu gazu ek imbi keyet ñenzinziñ temaj mti gilik zemti egalen manñenane indosâgât mege. Kawawanjalan zet gawepumti Zisasiyelen zetnanj zeyeen mamkatik bemtalip ekjen ke indomwalet msâgât

13

¹ meti nembu ganzenan gambibik palen met tapmanje.

Sonjom kukñanbenj zulanj sokbewun

Âpme neñ taekma nembu keñangatnan sonjom temaj kukñanbenj ñenanj kwage. Ek zegalipmanj 10 ma ñokasetnanj 7. Mme zegalipmanj kwep kwep keyet dukñan amobotnanjalan bunduj elemiakñanmak tabien. Âpme ñokasetnanen kwep kwepgat Kawawanj mtopepeyelen kwit ñen ekñengat palen kumpepenanj. ² Sonjom temaj kukñanbenj ekban ke sek sepemanj tamñanaj temañgalen keboñ ma setnanj betnanj palakñan sonjom temaj penanj ñen egalen keboñ ma zetnanj ke laion temaj kukñanbenj egalen keboñ. Âpme gazu gazuyaj windenaj ma ikñanjalan amobotnanj mundumanj ke ma msalen damuj miminanj sonjom ketalasim saye. ³ Sonjom keyet ñokasetnan kwep ñengat lingilanj tapme gakiwewenanj sepem ekban. Yanjut egat lingitnanj bekananj keyanj ñelume dolakñan beye. Kegok sokbeme msat sambe am ekñenanj sonjom ke ektemtem mpemti ek mâti mambien. ⁴ Âpme gazu gazu ek an ñenanj ya eganj sonjom winde saye keyepmti amnanj gazu gazu zemsesewat msawien. Ma sonjom ek kegogak amnanj zemsesewatpemtî kapigok zewien, “Ninmagengatnanj ñenanj sonjom keboñ kemak ñep ku bemekmekgalen. Ma ninmagengatnanj ñenanj ekmak ñep ku auuk.”

⁵ Âpme Kawawanaj sek mmobot zet ma zet Kawawanjat kwitnanj mtotot mimiyelen ke ku zenzeyet zembekepepenanj. Mti mulupmanj eyonja 42 keyet keñan etanj mti mamayet zempepenanj. ⁶ Kegok sokbeme keyepmti Kawawanj ikñanj ma kwizet bunamanj ma kululuñ egalen mundum ma am kululuñen mamaip ekjen zemtalatindemti manje. ⁷ Mti Kawawanjalan am nâmkinjpepemak ekjen kasa mimindamti indomwalet mimindendeyet nâmpenanj. Mti am yanjin igak igak ma msalin igak igak ma zelin ñande sepem igak igak ma sek sepemin igak igak ekñengalen ñenanj bembe an kwage. ⁸ Âpme msat kataraj am ekñenanj sonjom zemsesewatpewep. Mme itnanaj penanj Kawawanaj kululuñ ma msat weyayanjin mti eganj amñene sambe kwilin mama kanzizitgalen papia keyet keñan kuye. Am ekjen kwilin mama kanzizitgalen papiaen ke keñan tazin ekjen keyanj sonjom ku sesewatsawep.

⁹ In wakñin bemti nâlen zet ingat kapigok zema nâit: ¹⁰ Kawawanaj am nâmkinjpepemak ñen mka katikñan zapat nâmpeye beme mka katikñan mebe. Ma ñen kasa kuku ekñenanj wanamanj añme gakikiyet Kawawanaj nâmpeye eganj kegogot gakiwe. Kan keyet Kawawanjalan amnanj nâmkinjpepenin mkatikñanj bemtati kupeme towembe.

¹¹ Âpme msat keñangatnan sonjom kukñanbenj ñen kwapme ekban. Ma ek zegalipmanj zut sipsipgalen nembonj; zetnanj ñandanaj gazu gazuyelen zetnok zeye. ¹² Âpme sonjom keyanj sonjom ñenanj kwage egat zimosetnan tati egalen winden mulup mgeyanj ewe mamin. Mti msalen am mimindeme ewenaj sonjom gakikñanjnok mti wage ek ke pedondom samti sesewatsawien. ¹³ Mti sonjom msat keñangatnanj kwage eganj menok temaj mme am msalengatnanj taekme eganj zeme kululuñengatnanj tewanj zipen toge. ¹⁴ Menok kwitnanj kwitnanj kegok mimiyet Kawawanaj nâmpenanj keyepmti eganj sonjom ñenanj keyet zikatnan kegok mti msalen am keñin mme yunjuje. Mti zeme sonjom maiwanj ome gakikñanjnok mwati mamayelen tage keyet sepem wenanj weyanbien. ¹⁵ Sonjom keyet wenanj ke mti onzempeme tapme sonjom bamgatnanj ekjen miap maip mamin ek ke menok mimiyet nâmpenanj. Âpme egalen zewelegenaj kumbume sonjom kukñanjalan wenanj keñan megeyepm wati zetnanj zeye. Zemti amnanj

songom weñaj ke ku sesewatsaip ekñen ke eñaj zeme indome gakiwien. ¹⁶ Kegok sokbeme eñaj am mobotnaj ma toťotnaj am milawatmak ma am bekopsat am lala talip ma am lala ku matalip ekñen nembonj am keyet ekñengat mepmiť zeme ilindiñ penaj belin penajset ma monzalamnan meluwanj kuindeye. ¹⁷ Āpme am songomgalen kwitmak mamaip ekñenaj etaj kwitnaj kwitnaj kwititiyiet ma meam kwaem ñep mbien. Am ekñen ke songomgalen kwitnaj ma kwit yanaj māsāgāt makuku mulup mme sokbenak keyet katañ tage.

¹⁸ Nin kapiyet weyanj nāsenup. An ñen nāñajñamaganj keyanj songom keyet kwitnaj makuku mulup mti nāmbē. 666 ke makuku mulup mme kwit keyet yanaj kegok sokbeye.

14

Sipsip Nembañajmak am 144 tausen

¹ Āpme neñ ekma mepme Sipsip Nembañaj Zaion Kalarñan tapme ekban. Ekmak am 144 tausen kegogañ tabien. Monzalamanan ikrñajgalen kwitnaj kumpepenaj ma Bipmanjgat kwitnaj kegogak kumpepenaj. ² Āpme kululuñen zet ñen nāmban. Ke tu bimanj ome kwisak omba penaj makuin sepem keboñ nāmben ma kululuñ kwisakñaj temanj makuin kwisak keboñ. Yanjut kwisak ke nāma gita kulele kwisaknok beye. Am sambe gita kulele kumenok kwisakñaj makuin kegok nāmban. ³ Ekñenaj Amobotnanjgalen mundum elimiakñajmak ma kwitnaj kwitnaj mamañinmak zulak zulak ma an damuñ ekñengat zimoselinan sesewat silik alakñaj kuwien. Silik ke am notnanaj kumti nāñayelen. Am msat sambe ekñengat tunjuwinanjgatnaj am Kawawanaj 144 tausen gilik zemindatiye ekñenaj ñep nāñayelen. ⁴ Ekñenaj teñ penaj mambien imbiñen sekrñaj ku ekbien. Ekñenaj Sipsip Nembañaj mamain keyet katañ mamaip. Ekñen ke msalen am sambe ekñenmagengatnaj Sipsip Nembañaj ekmak mamayet Kawawanaj ñenaj yanjbemti indatiye. ⁵ Ma zet dāsuki ñen ku zewien penaj; ekñen an ke teñ penaj.

Ensel tuk ekñenaj zet zapat dolakñaj mbien

⁶ Āpme neñ ensel ñen ekma ek pāmti msat tunjupman gwaen kwawege. Ek msalen am sambe sek sepem igak igak ma am manje temanj ikrñak ikrñak ma am zelin sambe manzej katañ ma am msalen msat katañ talip ekñengat buñam zapat dolakñaj mama kanzizit ke mti manaje. ⁷ Eñaj zet zapat dolakñaj kapigok zeye, “In Kawawanjgat nāme mobotnaj beme kwizet buñaman mimwabep. Kawawanaj am yanin mimsokbemti dopmanj indandayelen kananj sokñan bein. Kululuñ ma msat ma nambu ma tu zikatnaj sambe ke weyanjgeyepmti egat dundum sesewatsawep.”

⁸ Kegok zemti mepme naman ensel ñenaj koti zet kapigok kuye, “Babilon mka temanj kumasekzin. Asekme delaj penaj zein. Mka keyelen am ekñenaj msat katañ am sambe mme imbimak set kileñ mama keyet mama mimi mābien sepem ilin mambienok.”

⁹ Āpme ensel bamnanen ñen ewe koge eñaj zet kapigok zeye, “Am ekñenaj songom kukñajben mawenanjgat pedondom sawep ma monzalamanan ma belinanan egalen kwitnanaj tageyepm ¹⁰ ekñengat Kawawanaj ñenzinñaj temanj penaj mge. Mti enselñane teñ ma Sipsip Nembañaj ekñenaj taindikme am ekñenaj tepmak nanzaj sulpa tanamanj keñan toweti ke sek sindem temanj nāmti kwesiñ mambep. ¹¹ Āpme tewanj am keboñ ekñen ke indazime tep kasaganj sindem temanj indame kasaganj bep zenzepiñ kwesiñ moti wembe. Keyepmti am songom kukñajben ma egat weñajgat sesewat mti kwitnaj mmbambien ekñen sindemen indewe. Ekñen sindemen tambu msa tagogopiñ tiwep.” ¹² Kan keyet Kawawanjgalen am mamaip ekñenaj nāmkiñpepe windenajmak mambep. Ekñen ke Kawawanjgalen zet gawepumamti Zisasiyiet nāmkiñpepenj katipepepiñ ek māti mamambep.

¹³ Āpme neñ tatnāma kwizet ñen kululuñengatnaj kwatoti kapigok zeme nāmban, “Geñ zet papiaen meluwanj mi, ‘Kan alakgatnaj mezin Amobotnaj ekmagen wetekumti mamti gakim mosāip keyepmti ekñenaj oloñen mtatmālip.’”

Kawawanjgalen Emetaganj zein, “Penaj, ekñenaj Kawawanjgalen mulup katikñaj mti sek sindem palen mambien. Ke peme tapme met kātñāñ aikti oloñen mbep. Mti mama mimiñin pmbenanjgat penanjaj gwaen tiwep.”

Meu ñep beme titiyelen kananj bein

¹⁴ Āpme neñ ekma zanza satnaj sokbeme ekban. Mme zanza palen an ñen Angat Nemujanj nembonj tapme ekban. Ñokñanen amobotnanjgalen bunduñ golanj mimiñaj ke munduñti tage ma betnanaj wanam kukñajbenj ke mti tage. ¹⁵ Āpme ensel ñen sesewat mka temanj keñangatnan kwatoti gwaen ekpeme mopme an zanza palen tage egat kapigok kwizet kuye, “Geñ wanamdi mti tadik keyanj wit muluwen elenjengeyelen kananj bein.

Msalen mulup ke penanjan ilak titiyelen bein keyepm met kumelengemât.”¹⁶ Kegok zeme an zanza palen tage egan wanamanj atam tati msalen wit mulup penanjan elengeme delanj zemâge.

¹⁷ Âpme ensel nenan kululuŋ sesewat mka temanj keŋangatnan kwatoge. Ek kegogak wanam kukjanbenj penanj mti tage. ¹⁸ Âpme ensel nenan sâpe sâpe bumbuyelen mundunan koge. Ek tep keyet damunanj ensel wanam kukjanbenj mti tage egat kapigok zeye, “Geŋ wanamdi kukjanbenj keyan msalen wain penanjan ekjen sambe ilak kwipman beingat elengemât.” ¹⁹ Kegok zeme ensel keyan wanam atam tati msalen wain tekjanen katnanj antimti timtati time batikondo temanj keŋanj towege. Kawawanŋgalen nzenzinziŋ wain katnanj timti batikondo temanj keŋanj time towepme amnanj selanj maip keyet katanj am yomtonj ekjenmagen sakam kegok sokbewe. ²⁰ Âpme ekjenanj wain katnanj ke mti mka temanj keyet ganzenan baenen batikondo temanj tage keyet keŋanj bemti selanj ime zalimti amgalen sip keyan batikondo temanj keŋangatnan zupman toti msat teepmanj 180 mael keyet katanj mepme sigpat sememenjanj kwageen mita zut keyet katanj kwage.

15

Ensel 7 ekjenanj kwitnanj kwitnanj kinŋagatnanjmak 7 kapi mti tabien

¹ Âpme kululuŋen muluwanj temanj pisesenjanjmak mamanamanj nen sokbeme ekban. Ensel 7 ekjenanj kwitnanj kwitnanj kinŋagatnanjmak 7 mti tabien. Kwitnanj kwitnanj keyan njanjanj sokbemti wemenŋgut mameti Kawawanŋgalen nzenzinziŋ sokbem delanj zenzeyet zenzenjanj. ² Âpme nenj nembu nen ekma ke galas tepmak lumantınok tapme ekban. Âpme songom kukjanbenj ma wenanj ma meluwanj ke windenjanj bemti kinŋagapewien. Am ekjen keyan nembu keyet ganzenan tapme Kawawanjanj gita kulele indame ke mti tabien. ³ Ekjenanj Kawawanŋgat mulup ananj Mosesiyet ma Sipsip Nembananj egat siliknanj kapigok mililim kuwien,

“O Amobotnanj Kawawanj winde tonjanj. Geŋ mulupdi temanj penanj ma kinŋagatnanjmak mamınik. Msalen am sambe ekjenŋgalen amobotnanjin. Geŋ mamandi tej mamanik ma kwitnanj kwitnanj mmame penanjanjmak etanj mambein. ⁴ Amobotnanj, am sambeyanj sesewatgemti kwizet bunjamdi mmobep. Geŋ kwewetanjanj tej mamanik ma geŋ musuwewet mulup penanjmak mmame keyet yanjanj masokbemkawanj mambein keyepmti am sambe penanj ekjenanj geŋmagen koti sesewatgewep.”

⁵ Âpme nenj ekma kululuŋgalen sesewat mka temanj Kawawanjanj mundum keŋanj matazin keyelen set nandepenj tapme ekban. ⁶ Nandeme ensel kwitnanj kwitnanj kinŋagatnanjmak 7 timti tabien ekjenanj keyet keŋangatnanj kwatobien. Ekjenanj melakandunjin bumbulumeŋin; satnanj penanj peme topme tabien. Ma mamponŋanjan bitim golanj mimiŋanj ke zamti tabien. ⁷ Âpme kwitnanj kwitnanj mamanjanmak songom nembonj zulak zulak tabien ekjenmagen nenanj pelep golanj mimiŋanj 7 kapi timti ensel 7 ke indaye. Pelep keyet keŋanj Kawawanj mama kanzizit mama main egalen nzenzinziŋjanj gak zemti tage ke indaye. ⁸ Âpme sesewat mka temanj keyet keŋanj Kawawanŋgalen busatnanjanj ma windenjanj keyelen kasak temanj penanjanj kwalati tage keyepmti am nenanj sesewat mka temanj keŋanj mobogalen katanj ku beye. Ekjenanj damunj tapme ensel 7 ekjenanj kwitnanj kwitnanj kinŋagatnanjmak timti tabien ekjenanj muluwin mdelanj zenzeyelen keyet damunj tabien.

16

Ensel ekjenanj kwitnanj kwitnanj kinŋagatnanjmak mulapme msalen toge

¹ Âpme nenj ekma sesewat mka temanj keyetnanj zet bim nande zeye egan ensel 7 ekjen zet nen kapigok diindoye, “In meti Kawawanŋgalen nzenzinziŋ pelep 7 tazin ke mti mulapme msalen towelek.”

² Âpme ensel kukjanŋgat egan meti pelepmanj ke mtageen mulapme msalen toge. Toti an songom kukjanbenj egalen meluwanj belinan ma monzalaminan tageen ma egalen wenanj mti mamti masesewatsaip ekjen linŋit katiknanj kinŋagatnanjmak penanj sindemanj temanj sokbemindaye.

³ Kegok mme ensel kukjanŋgat keyet baman egan pelepmanen kwitnanj kwitnanj ke mulapme nembuen toge. Topme nembuyanj gilik zemti am gakikjanŋgalen sip kebonj beye. Beme nembuen kwitnanj kwitnanj mamanjanmak gakime delanj zeye.

⁴ Âpme ensel nen egan pelepmanen kwitnanj kwitnanj kinŋagatnanjmak mulapme tuyen ma tu zikatnanen toti sip bemâge. ⁵ Beme ensel tu damunj pewien egan Kawawanŋgat kapigok zeme nâmban, “Geŋ ewenjan baen takwabanan ma alak ewe tapmanj. Geŋ

yompiñ; tej mambananaj manik keyepm dopmanj mutumindanik ke esemterj ma-mutunik. ⁶ Am bekanaj ekñenaj gágát am námkinpewien ma golanj zenze andine ekñengalen sip walebien keyepmti siwagak mti indamane nimbep. Nime keyanj dopmanj gilik zemindawanik keyanj pembedanaj bein.” ⁷ Ápme sápe sápe bumbu munduman zet kapigok zeme námban, “Amobotnanj Kawawanj geñ winde tonanj! Tosa mututundi tej ma penanjanmak masokbein.”

⁸ Ápme ensel ñenaj eganj pelepmanengatanj kwitnanj kwitnanj kingagatanjanmak mulapme kasup keñan towepme tep omba penanj zime kipmananj msalen am omba penanj indezimáge. ⁹ Ekñenaj tep kipmananj omba penanj indakâyeyepmti Kawawangat zet mobotnanj mbien. Kwitnanj kwitnanj kingagatanjanmak ke mme sokbembeyet windenanj tazin yanjut ekñenaj yomengatanan keñin gilik zemti ek ku námkinpewien.

¹⁰ Ápme ensel ñenaj pelepmanengatanj kwitnanj kwitnanj kingagatanjanmak mulapme songom kukñanbeñ ñenanj tage egalen amobotnanj mundumen toge. Topme msat sambe egalen am mataliwen ke tambusok etanj sokbeye. Ápme am ekñenaj sindem omba penanj námbiengapm zelin penanj angalik mábien. ¹¹ Mme ekñenaj sindem ma liñjilin ke ekti Kawawanj kululujengatanj egat kwelatnanj kuwien. Yanjut ekñenaj keñin ku gilik zeme mama mimi bekanaj mbien ke ku katikpewien.

¹² Ápme ensel ñenaj pelepmanj mti kwitnanj kwitnanj kingagatanjanmak mulapme Yupeletis Tu teman towepme tu ke bep zeme delanj zeye. Tu beme set sokbeme kasup zikatnanj kwakwatnaset amobotnanj ekñenaj kokogalen kekok mge. ¹³ Ápme neñ taekma gazu gazu egalen kangalimanganan ma songom kukñanbeñ egalen kangalemenganan ma golanj zenze an dásuki ekñengalen kangalemengananj we bekananj notnanj bet keboñ bempti topme indikban. ¹⁴ Ekñen ke we bekananj penanj menok mulup ke mamtemien. Ekñen tuk keyanj msat katanj amobotnanj sambemagen meti keñin mimwatindeme ondektati Kawawangalen námkinpepe am mekum kwakum Kawawangalen kan delanj zenze kanan keyet zetnanj zewien. Kawawananj amobotnanj sambe sebemindein.

¹⁵ Amobotnanj Zisas Kilais kapigok zeye, “Nâip, neñ kambu titi an sepem kekok pempetuk kobap keyepmti an ñen ek talak mame neñ kot ekma sakambuk mbemagengat. Keñ mamti sangum melakandunanjat damunj tabe. An keyanj olonjen mbe.”

¹⁶ Ápme we bekananj ekñenaj amobotnanj sambe ma ekñengalen kasa kuku an msat ke Ibulu zeleset kwitnanj Amagedon makuip ke ondekindewien.

¹⁷ Ápme ensel bam mulup mdelanj zenzeyelen tage eganj pelepmanengatanj kwitnanj kwitnanj kingagatanjanmak mulapme msat tunjupman kanjwa toge. Ápme sesewat mka teman keyet keñan Kawawangalen mundum elimiakñanmak keyet keñanjatnan kwizet teman ñen kapigok sokbeye, “Ilak delanj zein!” ¹⁸ Ápme kululuñ kwisak ma ambeyak ma zet kwisak teman ma mákinanj temanj penanj mge. Am mamkwabien kan keyet mákinanj keboñ penanj ñen ku mge. ¹⁹ Ápme Babilon mka temanj ke epeemti tuk beye. Ma msat sambe am ekñengalen mka ñande asekmáge. Mme Kawawanj eganj Babilon am ekñengat námti ñenzinanj mti indawalege. ²⁰ Mti msat nembu tunjupman sambe ma kalanj temanj ekñen kekokak asekm delanj zewien. ²¹ Ma kululuñ map katnanj temanj temanj kwep kwep tobiengat nukñanjin 50 kilo sepem keboñ. Am map katnanj kingagatanjanmak keboñ keyanj omba penanj indowe keyepmti am ekñenaj Kawawangat kwelatnanj kuwien.

17

Imbi set kilen kwizapatnanj temanj

¹ Ápme ensel 7 pelep 7 mmambien ekñenmagen kwep ñenanj neñmagen toti zeye, “Imbi set kilen kwizapatnanjanmak ek mka temanj tu temanj sambe ganzenan matazin. Ek dopmanj sasayet kanan bein, keyet kopmane met zikat gama ekbak. ² Msat katanj amobotnanj ekñenaj ekmak set kilenj mamaip ma msat katanj am ekñenaj ekmagenganan wain tu nimiti keñin kilenj mambein.”*

³ Kegok zeme Kawawangalen Emetak Teñanj winde namti zikatn mme menoknok mme enseliyan ikñanjak naikti msat tunjupman meneme nilizut tabelin. Msat tunjupmanen ke imbi ñen tapme ekbelin. Ek songom kukñanbeñ ñamanj keyet palen totage. Songom keyet palen kwit sambe Kawawanj mtogalen kukunanj keyanj sekñanen bee kume delanj zenzeñanj. Mme songom kukñanbeñ keyet ñokasetnanj 7 ma zegalipmanj 10 ⁴ ma imbi ek sangum melakandunanj sepemanj ñamananj zut igak igaknok mundunji miak miak sopmanj mti tage. Betnan okop ñen golanj miminanj mti tage ke ikñanjgalen mama

* 17:2: Tu nimbien keyanj mkawanj beinen ekmak set kilenj mambien.

mimi okbi okbiñanmak ma ikñanğalen set kilenğalen mama keyañ gak zemti tage. ⁵ Monzalaman kwit yanñan enzililiñan kapigok kumpepenañ tage,

BABILON MKA TEMAN

SET KILEÑ IMBI SAMBEYELEN ÑOKTEKÑIN

MA EGAN MSAT KATAN MAMA MIMI BEKANANĞALEN ÑOTEKÑAN.”

⁶ Imbi ikñañ ke am Kawawanğat nâmkinpepamak ma Zisas egalen zapat zemkawan bembe maindomtan. Keyepmti ekjengalen siwin nimti kenñan kilen penañ beme an notnanñ tu katikñañ wain nimti mamipnok sakam kekok mme ekti nâmtemtem penañ mban. ⁷ Mme ensel egan kapigok nayanğwesiye, “Geñ kwilekiyet nâmtemtem penañ mnik? Neñ imbi egat yanñan ma songom ñenanñ sekti tazin egat yanñan ma songom ñokasetnanñ 7 ma zegalipmanñ 10 keyet yanñan ilinsakwep zema nâmbak. ⁸ Geñ songom kukñanñben ekdak keyañ kopme msalen am ekñen kwilin Kawawanğanñ kululunñ ma msat ku sokbeye keyetnanñ yanbemti mama kanzizit keyelen papiaen ku kumpepenañ ekñen keyañ songom ewenğan etañ manğe pi ewe ku mamain ya bam ewe mambe ke msat aimonñanñ teepnanñ penañengatnanñ gilik zemti kwapme Kawawanğanñ waletpeme ekñenanñ ke ekti ektemtem mbep.

⁹ Pi am ñoktikñin temanñ ekñenanñ nânâyelen keyet sepem tazin. Songomğalen ñokasetnanñ 7 ke kalañ temanñ 7 imbi keyañ keyet palen topmatazin. ¹⁰ Kalañ 7 keyañ kogogak amobotnanñ 7 keyet sepem bep. Amobotnanñ 5 ekñen gakimâpme kwep ek alak kapi msat damuñ mti tapmain. Mme kwep ñen bam sokbesâpm. Sokbemti kan isikñañ buğan msat damuñ mimiyelen zempepenañ. ¹¹ Mme songom kukñanñben mamti yek bewien ke amobotnanñ 7 yanñ ekjengat tunjuwinanğatnanñ keyetnanñ ñenanñ ewe gilik zemkoti amobotnanñ kwapme indamakuman an keyañ amobotnanñ tapme 8 bein. Egan amobotnanñ gilik zemkwati msat belatnik damuñ mmeti walebe.

¹² Mme zegalipmanñ 10 ekdak ke kekok amobotnanñ 10 yanğut ekñenanñ damuñ muluwin kan kapigogak ku yanñbeip. Gazu gazu amobotnanñ songom kukñanñben muluwin nâmdelañ zemindemti ekmak tusumti kan isikñañ buğan mbep. ¹³ Ekñen keyañ ñoktik sepem kwep bemtati songom kukñanñben egat kandanñ muluwin windenñanñben msawep. ¹⁴ Ekñenanñ Sipsip Nemanñanñ ekmak kasa âwep keyañğut Sipsip Nemanñanñ egan windenñanñ bemti indomâbe. Egan msalen amobotnanñ ekjengalen Amobotnanñin Temanñ ma msalen an damuñ ekjengalen An Damuñin Temanñ keyepm kasanjane kume tobe. Am ikñañ indakumtetiti ombemindeme ek mâbien nâmisimti maip ekñen kemak Sipsip Nemanñanñmak ekñenanñ kasanjineyelen winde kume tobe.”

¹⁵ Âpme Ensel egan kekok zemti ewe kapigok tusumti dinoye. “Imbi set kilenñ mama ke tu sambe keyet ganzenan tapme ekdak. Tu ke am msalen msat katanñ talip ma am sek sepem igak igak ma zelin igak igak manzeip katanñ ke tu ke nemonñ. ¹⁶ Ma zegalipmanñ 10 ekdak ke ma songom kukñanñben ke ilinsakwep imbi set kilenñ mama zemtalatpemtî kwitnanñ kwitnanñ sambe egat palen tati sanğum melakandu kumâtâtpeme talak tapme seknanñ nim wianñi kanziñanñ tewen bume zimâbe. ¹⁷ Yanğut ke ilinanğat kenjananğat etañ ku mbep. Kawawanğanñ kenñin ke mimiyet melenñ belañ bemindeme ekñenanñ zetnanñ gawepumti kenñ kwep bemti songom kukñanñben ke mulup msawien. Mulup msamti manepeme Kawawanğalen zet penañanñmak beye. ¹⁸ Âpme geñ imbi ekdak ke mka temanñ. Ma imbi ke amobotnanñ sambe msat katanñ ekñenanñ ekdamuñ mbep. Bemzenze zet egat palen bem zemkwakwatnanñ.”

18

Kawawanğanñ Babilon mka temanñ kumasekbe keyelen zet

¹ Naman neñ ekma ensel ñen kululunğatnanñ kwatopme ekban. Ek windenñanñ temanñ penañ ma sanğa songanñanñanñ msat sambe mbusatnanñ bemâge. ² Egan kwizet temanñ ñakñak palen kapigok kuye, “Wakae! Babilon mka temanñ kumasekme delañ penañ pein. Mka temanñ ke we bekananñ ekjengalen mka. Age mgasik sepem igak igak bekananñ mimiyelen mka temanñ keyegak talip. ³ Kan Babilon mka temanñ ke kumasesekpinñ tapme msat katanñ am sambeyanñ imbi keyelen mama mimi bekananñ ke mâbien. Msat katanñ amobotnanñ ekñenanñ koti ekmak set kilenñ mama mulup mbien. Âpme imbi keyañ aem kwaem mulup an ekjengalen milawalin sambe egomti kwitime keyepmti ekñenanñ mânepmak omba bewien.”

⁴ Âpme kwitnanñ kwitnanñ ke ewe sokbembepinñ tapme ñenanñ kululunñ zet ñen ewe kapigok neñmagen toge, “Aminne, in mka temanñ ke pemti melit! Mneti in ke tatneti set kilenñ mamayelen tusuwepmagangapmti in ekñenmak walebepmagangat mka temanñ ke peit!

⁵ Am mka temañ keyet keñan keyañ yom mti mimiek mme sambe sopman penañ bein. Kegok mme Kawawañan ekjengalen yom keyet otnâmti enselijet pigok zeye.

⁶ Imbi egañ mulup kwitnan kwitnan mgasik mge keyet dopman kwitnan kwitnan mgasik msawanik. Ma egañ kwitnan kwitnan bekanan mge ke geñ sebempemti bugan temañ msawanik. Ma egañ okop keñanan kwitnan kwitnan okbi okbinanmak lumañti indayepemti in kogogak sebempemoti sawep.

⁷ Egañ lkñangat sekñan mmoti ma set kileñ mama miminjan gogot mti keyet oloñenmak tage. Keyet katan in egat sek sindem ma si kember temañ aik sawep. Egañ keñanan pigok manân, 'Neñ imbi mobotnan penañ. Neñ imbi kwambet yek ma neñ si kember ku mbap ma keñ oloñen palen mamei mambap.' ⁸ Kegok manzein keyepmti kasup kwep jngat ekmagen kwitnan kwitnan nukñan ke kapigok sokbewe: zawat sek sindem ma si kember ma meuyet kamben egalen kanan bewe. Ma imbi ke tewen ziwe enenogat Amobotnan Kawawañan ek winde toñan egañ yomanjat dopman mutumsame delañ zewe.

⁹ Âpme msat katan amobotnan ekmak set kileñ mamti egat gogot temañ mampeip. Kogogapm ek tewan bume zimti tep kasakñan mopme ekti si kember temañ mbep. ¹⁰ Ekñenan sindem tisenup zemkinjgagalañ indaikme beñan tati kapigok zewep, 'Wakae! Babilon mka temañ, Babilon mka katikñan, geñ mama mimi bekanandangat dopman pempetuk sokbemgain.'

¹¹ Kegok mme msat katan am ekmak milawalin egañ makwitmtan. An ekñen keyañ an ñenan milawalin ku kwitiwepgarn si kember temañ mbep. ¹² Milawat kapigok dopman sam dopman sam mbien: gol ma silwa ma kekek tosanjan temañ ma sangum kake katikñan ke kwetepman mânepman temañ ma sangum ñaman ma aiaikñan ma sangum ñaman palen kâñkâñanmak tatatnan ke ma tep sesikñan dolakñanmak ma elepan ke bo temañ penanjat zegalipmanjan kwitnan kwitnan notnan miminjan ma tep notnan mânewin temañ ma kapayan ma aenan ma nanzan sangã songanjanmak nukñanbeñan miminjan ¹³ ma mâmbuzuzup sekñan ma dip ma kabilam ma tep tunjan sesikñan dolakñanmak notnan ma wet sesikñan dolakñan ma wain ma wet tunjan dolakñan ma meu kânzunujan ma wit katnan sepeman sangom nembon ma makau ma sipsip ma âsimak ma mulup an tosanjinpiñ amnan ekñen indakwitime ekjengalen bewien. ¹⁴ Ma an ekñen ekmak omkwiti kwiti mamtemien egat zewien, 'Geñ kwitnan kwitnan dolakñan ego egomak makwitimtemanan wan alak delañ zein. Ma milawadi sambe ma kwitnan kwitnan dolakñan tosanjan temañ delañ zein. Geñ ewe ñen ku aikbanik penañ!' ¹⁵ Âpme ekñen ke omkwiti kwiti mka temañmak mbiengapm ekñenan mânepmak kwabien. Ma ekñen sindem tisenup ze kinjgagalañ indaikme beñan tati si kember mti ¹⁶ kapigok zewep, 'Wakae! Babilon mka temañ! Egañ sangum kwetepman ma mânepman temañ ma ñaman ma ñamanmak kâñkâñanmak manzamtatan. Ma egañ sekñan gol ma nanzan dolakñan penañ ma kekek mânepman mobotnan penañ keyañ sekñin miak pemti mamaip. ¹⁷ Ma kan isikñan bugan kapiyet mânep milawatnan ma elimiak ke yek beme delañ zep!'

Âpme wanja sambe mamaiwen ma am wanjaen mulup mamip ekñen ma an wanja mti maindap mainen ma an ekñen nembu palen mulup kwitnan kwitnan mânep titiyelen mamiwen ekñenan kegogak beñan tati ¹⁸ ekme Babilon kasakñanjan kwaikme tep temañan zime si kember temañ mti zewien, 'Mka temañ kebon ke ñen ewe ku tazin.' ¹⁹ Kegok zemti kânzunzu time ñokñinan mopme si kember temañ mti zewien, 'Wakae! mka temañ ke wanja toñane nembuyen mamaip ekñenan mânep temañ milawalinanjat tiwien. Âpme pi memendepmak mka temañ lambanjan etañ tage.'

²⁰ Am kululuñen talip in ma Kawawañalen am ma ombemindendenjan ma golan zenze an in keñ oloñen nâmti segeyak mbep. Mka temañ kumasekbiengapmti aminne, in kululuñen tati oloñen mbep! Ma Kawawañan zemdelañ zenzeyelen mama mimi bekanan egañ ingat mgeyepmti in Kawawañalen am nâmkinjpepeninmak ma Kawawañalen nemanjan ma golan zenze an in oloñen mbep!'

²¹ Zet kegok sokbewe ensel ñen winderjan temañ egañ nanzan siput temañ ke mwati witikpeme nembu keñan met towepme kapigok zeye, 'Babilon mka temañ ke kegogak witikpeme nembu keñan metopme bam ku ekbep. ²² Âpme gita kulele ma silik enjsasat ma lumun kwisak ke geñmagen ñen ewe ku sokbewe. Ma am notnan mulup kwitnan kwitnan mamip ke ewe geñmagen ku aikbep. Ma mulup mme kwisak kwisak makun kegokpiñ tunjan pemti tabe. ²³ Tanjan busatnanjan geñmagen ñen ewe ku sokbewe ma an imbi ekjengalen ma kan an imbinj bembeyelen kan kwisakñan ma oloñen ñen ku sokbewe. Gâlen an milawat dopman sam dopman sam mamtemien ekñenan msat katan milawat omkwiti kwitiyelen nânânjin temañmak kwati mambien. Ma gâlen ankambuk mulup msat katan am keñin mme yunjuje.

²⁴ Âpme golañ zenze an ma Kawawañgalen am nâmkijpepenjmak ma msat katañ am indomwalet mbanan ekñengalen siwin Kawawañañ Babilon mka temañ keyet keñañ aikge. Ya keyelen yom ke Babilonmagen tazin keyepmti set ke ekmagen sokbeye.”

19

Kululuñen Kawawañgat olim sesewat sokbeme Zânañ eknânge

¹ Mme delañ zeme neñ kululuñen an mañge temañ ekñengalen sesewat silik kwisak temañnok nâmban. Ekñenañ pigok kuwien, “Kawawañ ek am yomengatnan indatin ma ek an kwizetpatnañmak ma winde ke ekmagen etañ tazingapmti Kawawañngat sesewatne. ² Kawawañañ zemdelañ zenzeyelen zet mme penañañmak ma teñ penañ mambein. Egañ set kileñ mama imbi temañ ek zemdelañ zenzeyelen am msat katañ yom ekmak set kileñ mama mbien. Mti imbi temañ egañ Kawawañgalen mulup an indome gakiwiengapm Kawawañañ dopmañ mutumsame delañ zein.” ³ Kegok zemi ewe pigok kuwien, “Mka temañ keyelen kasakñañ mot kwesin kwesin tapmobe keyepmti Kawawañgat sesewatne.” ⁴ Âpme an damañ 24 ma kwitnañ kwitnañ mamañinmak soñgom nemoñ zulak zulak ekñenañ Kawawañgalen mundum Kawawañ ikañ to-tage egat zikatnan ekñenañ pedondom samti sesewati pigok zewien, “Penañ sukwep, Kawawañgat sesewatne!”

⁵ Âpme Kawawañgalen mundumen zet ñandañ ñen pigok sokbeye, “Kawawañgalen mulup an ma am nâmkijpepenjmak sambe inmagen mobotnañ ma tototnañ in Kawawañ sesewatsait ma eksempit.” ⁶ Âpme neñ am sambeyelen bim ñandañ temañnok nâmban. Ke tu bimañ ome kwisakñañ temañ makuinok ma kululuñ kwisak temañ makuinok nâma kwizet kapigok sokbeye, “Amobotnañ Kawawañañ winde toñañ ndikdamuñ mamin-gapmti ek sesewatpeni! ⁷ Sipsip Nemañañ egalen aimbiñ bembeyelen kan sokbein ma imbiñañañ ikañngat aimbiñ bembeyelen elemiak weyañ mgeyepmti nin keñ oloñen ma keñ segeyak ma egat sesewatsane.” ⁸ Kawawañañ imbi sañgum melakandu satnañ penañ dolakñañ ke munduñ mamayet nâmsaye. Kawawañgalen am mulup teñ mti mamtemien ekñen keyañ kebon beip.

⁹ Âpme enselañ zet ñen kapigok dinoye, “Geñ meluwañ kapigok ku, ‘Sipsip Nema egalen awembiñ bembeyelen tu meu niniyelen am ekñen indayañkwesime kobien ekñen ke oloñen mit.’” Kegok mti zeye, “Zet ñingoyap ke Kawawañngatni zet ñotekñañ penañ.”

¹⁰ Kegok dinome neñ egat setnañ ganzenan pedondomti dundum sasagât mma egañ zemkulumnemt kapigok dinoye, “Geñ nâgât kegok mimipiñ. Neñ mulup an nodi ma nodine notnañ Zisasiyelen zet zapat dolakñañ kinggapiñ manzemkawañ bemtemien ekñengat nolin. Geñ Kawawañgat etañ sesewatsa. Kawawañgalen Emetak ke am Kawawañgat nâmkijpewienen ekñen Zisasiyelen zezapat dolakñañ zenzeyelen indamukulem mamin.”

An ñenañ âs satnañ dukñañ totaga

¹¹ Âpme neñ ekma kululuñ ñandeme âs satnañ ñen tapme ekma an ñen dukñañ tage ke am ekñenañ kwitnañ kapigok makuip: Egañ amñañe ku matalasim indein ma egañ zet penañ keyet toñañ bein. Keyepmti egañ dopmañ mututu ma kasa kukuñañ mulup esemten penañ mamin. ¹² Zikatnañ nembet nembet teziñ tañamañ kebon ma ñokñañ amobotnañgalen bunduñ isikñañ sambe tapmâge. Ma kwit kumpepenañ ke igak etañ mainñi manân. ¹³ Ma kâlâpmañ teepmañ mundum tazin ke siwañ etañ metekumpepenañ an ke mundum tage egat kwitnañ “Kawawañgalen Zet.” ¹⁴ Egañ âs satnañ keyet palen moti mepme egalen kasa kuku an mañge temañ kululuñengatnañ ekñenañ kâlâwin satnañ penañ mundumti ek mâti âsinñ satnañ dukñañ mepmâbien. ¹⁵ Ma dembusekñañngatnañ kasayelen wanam kukñañbeñ keyañ kwage. Keyañ am sambe msat sambeyet indomti indawalebe. Mti Kawawañ winde toñañ ma egalen ñenzinziñ temañ kasañane ekñenmak mbe. Egañ aen toñge mmamti am indom walebe ke sepem wain katnañ selañ im ziniñ ziniñ mamip sepem kegok mbe. ¹⁶ Kâlâpmañ palen ma tambañanen tage ke kwitnañ kapigok kukuñañ:

“EGAN MSALEN AMOBOTNAN EKÑENGALEN AMOBOTNANIN TEMAN
MA MSALEN AN DAMUÑ EKÑENGALEN AN DAMUÑIN TEMAN.”

¹⁷ Âpme neñ ekma mepme ensel ñen kasuwen tapme ekban. Egañ ke tati age sambe tedukñañ gwaen kwapme indikti ekñengat kwizet kumti zeye, “Kawawañañ tu meu temañ aikzingat toti kot ondegit. ¹⁸ In ondekti amobotnañ ekñengalen sek sesumbañin ma kasa kuku an ñenañ bembe ekñengalen sek sesumbañin ma an winderinben ekñengalen sek sesumbañin ma âs ma an âs palen maip ekñengalen sek sesumbañin ma am sambe

ekjengalen sek sesumbanjin ma am lala ku mamaiwen ma am lala mamaiwen ekjengalen sek sesumbanjin ma amobotnaw ma am tototnaw ekjengat sek sesumbanjin nseip!”

¹⁹ Ápme nej songom kukñanbenj ma msat katarj amobotnaw ma kasa kuku anjane ilinsakwep ondek tapme ekban. Ekñenaw an ás satnanen tage ek ke ma kasa kuku anjane ekñenmak kasa kusâgât kegok mbien. ²⁰ Ápme kasa kumti songom kukñanbenj ke ma golan zenze an dásuki eget sukñan beme idatawien. Golan zenze an dásuki eganj songom kukñanbenj egat zikatnan menok kwitnaw kwitnaw mge. Mme am songom kukñanbenj egalen wenjaw miminaw ke pedondom sesewatsamti mambien ma egalen muluwan sekjinan timti mamtemien. Am ekñen ke keñin mme yungumtemege. Kegok mmalu an ekñenaw ás palen songom kukñanbenj ma golan zenze an dásuki eget ke alik tapmalu eget idatimti aimbonaw tep temaw nanzaw salpa tazin manje keyet keñan ideme towebun. ²¹ Kegok sokbeme egegalen kasa kuku anjane tabien ekjengut an ás satnaw dukñan tage keyelen dembusekñanengatnaw kasayelen wanam kukñanbenj keyaw totti kasa kuku ekñen ke indome gakime ageyaw ekjengat sesumbanjin omba ñep nimti kambakñin kwapme wisat mbien.

20

Sadaw nup kan tausen kwep setnaw betnaw zamti msat aimbonaw teepmaw butnepin keñan peme towege

¹ Ápme nej taekma kululuñengatnaw ensel ñen topme ekban. Ek msat aimbonaw teepmaw butnepin keyelen ki ma tek aenaw weyayanaw katikñan ke mtoge. ² Ensel eganj gazu temaw ke nomba itnaw mangeyaw main. Ke ek we bekanaw ekjengat ñenawin. Enseliwan Sadaw atamti tegaw aenaw setnaw betnaw zamti nup kanen tausen kwep mamayet nãmti átãpeme msat aimbonaw teepmaw keñan towege. ³ Towepme ensel keyaw set kinaw mpemti sekekek palen gwadeyaw milikpeye mneti ke amnaw set mãtãpeme eganj kwawabe. Mme eganj am ewe keñin mme kilen bembepin manepeme nup kan tausen kwep bembeyet zenzenaw. Ke manepeme nup kan sambe bembegut kwalepepeyet zempepenawgãpmti kwalep peme kwati mulupmaw kan belaknik mbe.

⁴ Ápme nej mundum totatat elimiakñanmak sambe tapme ekban. Kegogak ekma am Kawawanjalen zetnaw zemkawan bemti egalen zet mãti windeñanbenj mambien ma am ekñen keyaw songom kukñanbenj ikñan ma muluwan wenjaw ke pedondom sesewatsawien ma kwitnaw monzalamanan ma belinan ku kumpepenawgãpmti songom kukñanjalen kasa kuku an ekñenaw bimin elengewien. Ekñen keyelen wenjaw tapme indikban. An ekñen keyaw gakikiengatnaw mamaen gilik zemkoti Kawawanaw am ekdamun mimiyelen winde indame mundum totatat elimiakñanmak sambe keyet dukñan totati Kilaismak mulup zemindendenaw ke nup kan tausen kwep mbep. ⁵ Mti am ekñen ke wawat kukñanawat ekñenaw wabien. Ápme am gakikinaw ñen mama ku tiwienawgut ekñen keyaw nup kan tausen kwep kegok tapme delaw zewe. ⁶ Am ekñen ke wawat kukñanawat keyet wawagat zawat mamaiwan wati Kawawanaw ikñanjalen amjane ten penaw ma ekñen oloñen mip. Am ekñen keboñ ke gakiki ñen keyaw ku indatiwe keyet yanaw kapigok: Ekñen ke msat aimbonaw teepmaw penaw tepmak keñan ke ku waletbep. Ekñenaw Kilais ma Kawawanaw egegalen am ekjengat tunguwinan mamti dundundu mulup mbep. Mti Kawawanawmak am ekñen kemak am indikdamun mti manepeme nup kan tausen kwep delaw zewe. ⁷ Ápme nup kan tausen kwep delaw zeme Sadawanaw msat aimbonaw teepmaw keñanawatnaw ewe kwaletpeme kwati ⁸ am sambe msat katarj mamaip ekñen zet dásukinaw keñin myunguwe. Am ekñen kegok mimindawe ekñen ke kwilin Gok ma Magok. Kegok sokbeme Sadawanaw am ekñen ke indamakuman nembu ganzenangalen gambibik sambe keboñ ondekindemti weyeyaw mulup mti an kasa mimiyelen tabep. ⁹ Ápme ekñenaw msat sambe katarj koti Islael msalen am ekjengalen ondedak munduminan meti am ekñen ma Zelusalem mka temaw Kawawanaw meluwan mamtan kemak bembuluñbien. Kegok mti tatnepeme kululuñengatnaw tewaw totti Sadanjalen am ekñen ke indazimãge. ¹⁰ Kegok mme Sadaw am keñin myungumindemti manje ek ke mtati tep temaw nanzaw salpamak tazimanween ke songom kukñanbenj ek ma golan zenze an dásuki egalan matatemunen ke peme towege. Ekñenaw keyet keñan tati sindem temaw tambuyet mamsayet matimambep.

Delaw zenze kanen zet mulup temaw sokbewe

¹¹ Ápme nej mundum totatat elimiakñanmak satnaw temaw ekti keyet dukñan an ñen tapme ekma egalen kogeyelen windeyaw ma ñenzimosetnaw kopatan zeye keyaw kululuñ ma msat galaw zewun. Egelaw an keyet ñenzimosetnaw ñep ku tatagalen keyepmti kegok

galan zewun. ¹² Âpme am mobotnanj ma tototnanj gakiwien ekjenan mundum totatat elimiaknanj keyet ganzenan tapme indikban. Tapme papia noteknanj notnanj tage ke ensel ekjenanj mâtâbien. Papia njan mâtâge ke am mama kanzizit keyet zapat maip ekjengalen kwit tage. Mme am sambe gakiknanj ekjengalen mama miminjin ke papia ekjen keyet kenan tage ke ekti zelin zemdelanj zemindeye. ¹³ Âpme am notnanj nembu kenan toti gakiwien ekjen nembuengatan gilik zemti wabien. Ma an damuj am gakiknanj maindakdamuj min eganj am gakiknanj indeme mebien ma an damuj am gakiknanjgalen mundum maekdamuj min eganj kegogak am gakiknanj indeme mebien. An damuj zut ke Sadanjat kandanjan mamalup. Kegok sokbeme am ekjen ke msat palen mama miminjin mambien keyet katanj Kawawanjanj zemindoye. ¹⁴ Kegok mti an damuj am gakiknanj ekdamuj mamin ma an damuj am gakiknanjgalen mundum damuj mamin an zut ke Sadanjat kandanjan mamalup ya eget âtâtideme msat aimbonanj teepmanj kenan towebun. Gakiki ke Kawawanjanj mama ke elenjemideye. ¹⁵ Âpme am njan ek kwitnanj mama kanzizit keyelen papiaen ku tage ekjen indatimti âtâindeme msat aimbonanj teepmanj tep temanj tazimanjgeen ke âtâindeme towebien.

21

Kululuj alaknanj ma msat alaknanj sokbeye

¹ Âpme nejn kululuj ma msat alaknanj taekma sokbeme kululuj ma msat itnananj keyanj yek bewun ma nembu temanjnj kegogak yek beye. ² Kegok sokbeme Zelusalem mka temanj tej alaknanj ke kululujen Kawawanjanmagengananj kwatopme ekban. Ke sepemanj imbi njan an zapatnanj ekmagenpepeyelen mamiakpeme damuj matazin kebonj ekban. ³ Âpme Kawawanjanjgalen mundum totatat elimiaknanjmak keyet palengatanj zet njande temanj kapigok zeme nâmban, "Ekdik, Kawawanjanjgalen mka ke amnanemagen sokbein. Eganj ekjenmak matapme ekjenanj iknanjgalen amnjane penanj bemti mambep. Kawawanjanj ekjenmak mamti ekjengat Kawawanjanj penanj bewe. ⁴ Mamti siawin kaput indewe. Gakiki ma kemberj palen mama ma si susu ma sindem mee ke ku tabe. Kwitnanj kwitnanj msat itnananj takwage keyanj yek bemâpme delanj zeye."

⁵ Kegok sokbeme Kawawanjanj mundum elimiaknanjmak keyet duknanj tati kapigok dinoye, "Nânik, nejn kwitnanj kwitnanj sambe alaknanj mma sokbein." Kegok zemti kegogak dinoye, "Gej zet ke wembe katn penanj amnanj nâmkijnpepeyelengat papiaen meluwanj mi!" ⁶ Mti ewe kapigok dinoye, "Kwitnanj kwitnanj sambe ke ilak sokbemâpme delanj zeye. Nejn kwitnanj kwitnanj sambeyet tonanj ma kwitnanj kwitnanj sambe nen maekdamuj miyap. Nejn ewenanj tapma kwitnanj kwitnanj sokbeyeyanj nejn tapma kogogak delanj zewe. Âpme njan eganj tuyet gakin beme nejnagen kopme nejn tu zikatnanj mamananjanjmak keyetnanj tu ke sama nimti mama kanzizit mambe ke tosanjepejn. ⁷ Am njenanj nâmkijnpepe nejnagen atam tati bekananjgalen winde ke kume tobe beme eganj kapiyet katnanj tabe: Nejn egat Kawawanjanj penanj bema eganj nâgât nemun bewe. ⁸ Yanjut am Kawawanjanjgalen zetnanj mkawanj membeyelen makinjalip ma am egat nâmkijnpeip yanjut Kawawanj bamkumpewien ma am kwitnanj kwitnanj bekananj mamip ma am maindome gakip ma am set kilen mamaip ma am ankambuk mulup ma mkambuk mulup ma egegat yenj zelit ma agulam mulup mamip ma am notnanj mulup sepep kegok mamip ma am nopiom masesewatsaip ma am zet dâsuki manzeip am ekjen kebonj keyanj mundumin msat aimbonanj teepmanj penanj tepmak nanzanj salpamak omba zimti kipmanj penanj mambem tazin ke toti gakiki ke Kawawanjanj mama ke elenjemindewe."

Zelusalem mka temanj alaknanj kululujengananj kwatoge

⁹ Âpme ensel kwep ensel 7 ekjenmagengananj eganj kotati dinoye, "Kopmane Sipsip Nembananj egalen imbi zapat ke zikat gama ekbak." Enselt zet zeye ke pelepmanj mtapme makuma 7 kegok beye. Pelepmanj ekjen keyet kenanj kwitnanj kwitnanj bekananj 7 kwep kwep katanj pelep ekjen keyet kenanj gak zem tabien. ¹⁰ Kegok zemti zikat name ekma Kawawanjanjgalen Emetaknanj winde namti zikatn mme menoknok ekma enselijanj iknanjmak naikti kalanj temanj teepmanj njan tage ke nati duknanj mobelien. Moti mka temanj tej Zelusalem kululujen Kawawanjanmagengananj toge ke zikat name ekban. ¹¹ Toti tapme zikat name ekban ke Kawawanjanjgalen busatnanj temanjmak keyanj mbusatnanj penanj bemtage. Ma soknanj temanj puyuk payaknanj nanzanj kwitnanj zaspâ mânepmanj temanj makwitip sakam kebonj ekban. ¹² Mka temanj ke ganzenan tokwat bembulunjti kimbatnanj nanzanjj bempenjanj ke teepmanj ma katiknanj penanj kimbat ke setokwakwatnanj 12 weyayanjanj. Ma setokwakwatnanj 12 keyet ganzenan ensel kwep kwep katanj tati setokwakwat damuj mbien. Mti setokwakwat 12 keyet palen Isael am manje 12 keyet kwilin kwep kwep keyet kalanj kumpepenanj tage. ¹³ Âpme kasup kwakwatnaset sekekek

tuk tabien ma kasup towetnaset kogogak tujan tabien. Mme tågâyanbem kukunaset sekekek tuk ekma tabien ma tågâyan mepma delan zein kogogak tujan tabien. ¹⁴ Mka teman alaknan keyet tepumanj 12 waletpeme kwatage keyet palen Sipsip Nembanjngat nembajone 12gat kwilinanj duknan kumpepejanj ekban.

¹⁵ Ekma ensel zet zeme nâmban keyanj tek kwitnanj kwitnanj bem eekgalen golanj weyayanjanj keyanj mka teman alaknanj keyelen tepum ma sekekek ke bem eege. ¹⁶ Mka teman alaknanj keyet kwisimbembenanj zulak zulak kegok. Mme eknen ke bem eekme sakam kwep beye. Âpme kimbatnanj bem eek ekban keyet teepmanjanj 1,500 mael mee kegok. Teepmanjanj ekban sepemanj kegogak temanjanj ma palaknanjanj ilizuzut sakamit kwep. ¹⁷ Mka teman alaknanj keyet kimbatnanj bambuluwj tage keyet mâmanj 65 mita. Enselanj betnanj gwezenanjgatnanj duknanj keyanj mka teman alaknanj keyet kimbatnanj bem eekgaen amnanj belinanj kwitnanj kwitnanj mambemegip keyet katnan mge. ¹⁸ Kimbatnanj ke nanzanj kwitnanj zaspaj keyanj walalatnanj ma mka teman alaknanj iknanj penanj ke gol titiknanjanj walalatnanjgapmti galasiyanj puyuk peyak maminok mme ekban. ¹⁹⁻²⁰ Mka teman alaknanj keyet tepumanj kwep kwep nanzanj tosanjanj temanj ego egonanjmak keyanj walalatnanj. Nanzanj eknen keyet kwilin ma eknen zibonj eknâm mimiyele kapigok: zaspaj ke gol nembonj soknanjanj puyuk peyak mge ma sapaya nanzanj kânkâmanj kululunj nembonj ma nanzanj nen kwitnanj ager ke satnanj kilimbinanj ma nanzanj nen emelal koknanj msikokok kebonj ma nanzanj nen satnanjmak namanj mitipesak kwitnanj sadonis ma nanzanj nen kwitnanj kanilian ke alalanjanj, ma nanzanj nen kwitnanj kilisolait ke tipkokok, ma nanzanj nen kwitnanj beal koknanj nembu msikokoganj kenjan tapme ekbek nembonj, ma nanzanj nen kwitnanj topaz tipkokok yangjut aiaiknanj, ma nanzanj nen kwitnanj kilisopallas mitipesak tipkokokmak koknanjmak temakwep metek kukunjanj, ma nanzanj nen kwitnanj zakin mitipesak tipkokokmak alananjmak temakwep metekukunjanj, ma nanzanj nen kwitnanj ametis mitipesak kânkâmanjmak namanjmak temakwep metek kukunjanj keyet katanj. ²¹ Âpme sekekek 12 eknen ke mondele katnanj nembonj kekek tosanjanj mobotnanj kwep kwewanj sekekek igak igak ke miminjanj ekban. Mme set tambanjgumin goliyanj miminjanj kegogapm galasiyanj puyuk peyak mge.

²² Nenj mka temanj alaknanj keyet kenjanj ekpema mopme sesewat mka temanj ke ku tapme ekban. Enenogaj Amobotnanj Kawawanj winde tonj ma Sipsip Nembanjngat egelanj sesewat mka temanj alaknanjok bemalu amnanj sesewatidewep. ²³ Kawawanjgalen sanjga sonjanjanj mka temanj alaknanj keyelen tanjam manzin ma kasupmak eyongayanj mka ke busatnanj ku sasayelen enenogaj Sipsip Nembanjngat mka temanj alaknanj keyelen tanjam bemti manzim tazin. ²⁴ Âpme am msat katanjgalen eknenjanj busatnanjanj Sipsip Nembanjngat egalanj tanjam ziwe keyet busatnanen tabep. Mme amobotnanj msat palen maip eknenjanj kwizet bujamin ke mka temanj alaknanj keyet tewalanj besât timobep. ²⁵ Mka temanj alaknanj keyet kenjanj tambumbu nen ku tabe. Msamti etanj tapmepme sekekek sambe eknenjanj mâtâpej matapmambep. ²⁶ Mme am sambe msat palen maip eknenjanj kegogak kwizet bujamin ke tewalanj mka temanj alaknanj besât mobep. ²⁷ Am yominmak ma mama mimi bekananj mti mamaip ma zet dâsukinjanbenj eknenjanj mka temanj alaknanj ku mobep. Am kwilin Sipsip Nembanjngalen mama papiaen tazin eknenjanj etanj keyet kenjanj mobep.

22

Mama tuyelen zet

¹ Âpme ensel eganj mama tu temanj nen zikat name ekban. Tu ke puyuk payaknanj omba penanj sakamanj galas nembonj. Ke tu zikatnanj Kawawanj ma Sipsip Nembanjngat egegalen mundum totatat elimiaknanjmak keyetnanj kwatoge. ² Toti mka temanj keyelen set tunjgumaset mezin. Tu keyet nembet nembet mamayelen tep keyanj tapmege. Tep eknen keyet penanjanj nup kan kwep keyet kenjanj sek 12 penanjanj maeligip ma eyongaj kwep kenjanj penanjanj sek kwep maeligip. Ma msat katanj tep sinanj keyanj am mme dolaknanj bemâbep. ³ Mka temanj keyet kenjanj am ma kwitnanj kwitnanj Kawawanjanj saik kumindeye eknen keyanj kenjanj ke ku tabep. Yangjut Kawawanj ma Sipsip Nembanjngat egegalen mundum elimiaknanjmak mka temanj keyet kenjanj ilit mundumit keyet duknanj tapmalu Kawawanjgalen mulup amjanje eknenjanj iknanjgat sesewatpenti mambep. ⁴ Mti am eknen keyanj ek weyanj ekmâtâti mambep ma eknjengat monzalamanjanj egat kwitnanjanj kumpepejanj tabe. ⁵ Ma mka temanj keyet kenjanj tambumbu ewe ku tabe ma am eknenjanj tanjam ma kasup keyet olalat mulup ku mbep. Enenogaj Amobotnanj Kawawanj iknanj busatnanj bemindemti mamambe. Kegok sokbeme eknenjanj amobotnanj kwati am msalen indikdamunjanj mti kwesinj kwesinj mameti mambep.

Zisasiyanj kokogalen kananj soknanj bein

⁶ Âpme ensel keyañ pigok dinoye, “Zet papia kapi penañanmakgapmti amnañ npe nâmkijpewep. Amobotnañ Kawawañ egak Emetak Teñañ golañ zenze an ekñenmagen indame ikñañgalen zetnañ mme sosok kwakwagalen indaye. Egañ ensel npe an nâmkijpepenimagen peme topme kwitnañ kwitnañ sokñañ sokbesâpm ke zemzikat indaye.”

⁷ Enseliyañ zet kekok zemdelañ zeme Zisasiyañ pigok zeye, “Nânik, neñ sakwep kosowap. Âpme an npeañ zet papia kapiyet keñañ gawepuween kwitnañ kwitnañ bam sokbesâpm ke egañ oloñañ mbe.”

⁸ Âpme Zânañ pigok zeye, “Neñ kwitnañ kwitnañ sambe ke eknâmban. Ke eknâma delañ zeyeen ensel keyet setnanen pedondom sawan. Enenogat egañ kwitnañ kwitnañ sambe zemzikat name neñ egat dundum sasâgât mban.” ⁹ Yañgut ensel egañ zemkulumnemi zeye, “Yegat, pemane talak! Neñ mulup an nodi ma golañ zenze an nodine ekñengalen mulup an ma am papia kapiyelen zet gawepumti mambep ekñengat nolin keyepmti geñ Kawawañ ek etañ sesewati dundum sawanik!” ¹⁰ Kegok zemi kapigok dinoye, “Geñ papia kapiyet keñañen zet tazin ke sokbesâpm kapi ku enziliwanik. Zet papiaen kunek ke ilak penañan sokbembeyelen kanañ sokñañik bein ¹¹ keyepmti kan keñ gilik zenzeyelen npe ewe ku tazin. An bekanañ mimi egañ bekanañ msâti mbe ma egañ set kileñ mama masâgât nâmbep egañ npe mambe. Ma an teñ main egañ kekok mambe. Ma an keñañ kwetepman main egañ kekok mambe.” ¹² Âpme Zisasiyañ pigok zeye, “Nânik! Neñ sakwep penañ kosowap. Neñ dopmañ mutumindandayelen koti am kwep kwep mama mimijinañgat katan dopmañ mutumindawap. ¹³ Neñ kwitnañ kwitnañ sambeyet toñañ ma kwitnañ kwitnañ sambe nen maekdamuñ miyap. Neñ eweñañ tapma kwitnañ kwitnañ sokbeyeyañ neñ tapma kogogak delañ zewe. Neñ eweñañ takwaban bam tapmobap.”

¹⁴ Âpme am nâlen zetn mâti esemteñ mambien ekñenañ npe mka temañ keyet setokwakwatnanen moweti keñañ meti mama kanzizitgalen tep keyet katnañ nâmindema nimbep keyepmti ekñenañ oloñañ mtalit. ¹⁵ Âpme am set kileñ ma kwitnañ kwitnañ bekanañ mamip ma am anjambuk mulup ma mkambuk mulup ma egegat yey zelit ma agulam mamip ma am notnañ mulup sepem kekok mamip ma am set kileñ mamaip ma maindome gakip ma am nopiom sesewatsaip ma am zet dâsuki manzeip ekñenañ mama mimi kebongat tikñañ manâipgapmti Kawawañgalen mundum dolakñañen ke ku tabep.

¹⁶ Âpme Zisasiyañ kapigok zeye, “Neñ nâlen ensel zempema zet ke mti geñmagen koti geñ zet ke papiaen kumane zet keyañ Kawawañ nâmkijpemaip ekñenmagen mebe. Âpme neñ Dewitgalen inñsokñañe penañ beyap ma neñ saputuñ busatnañ temañ tambuñan makwatazin kebon beyap.”

¹⁷ Kawawañgalen Emetak ma Sipsip Nembrañgalen imbi zapat mamalup egeñañ Kilaisiyet pigok zewun, “Geñ kot!”

Ma an npeañ zet ke nâmti kekok zewe, “Geñ kot” Âpme npe ekñen tuyet gakimti kobep ma ekñen tu niniyet nâmbep ekñenañ koti mama tu tosañepiñ nimbep.

Zânañ Zisasiyelen golañ zet delañ zenzeyelen zet ma zetik mge

¹⁸ Âpme Zânañ amgat golañ zet kapigok zeye, “Am npeañ golañ zet papia kapi keñañ mainñti nâmbep ekñengat golañin tiyap ke pigok: Am npeañ keñañgalak zet npe tusumti zewe beme Kawawañan papiaen kwitnañ kwitnañ bekanañ sokbembeyet zenzenañ ke ewe tusumti sawe. ¹⁹ Ma am npeañ zet kapi notnañ aseke beme Kawawañan mamayelen tep katnañ egat zapat tazin ke ma mka temañ teñ keyet keñañ ku mebe ke menzem timâbe. Kwitnañ kwitnañ ke sepem kekok papiaen kumpepeñañ matazin keyañ sokbewe.”

²⁰ Zet sambe zenzenañ kapiyet toñañan zet kapigok zein, “Penañ sukwep! Kann ilik sokñañik bein.”

Zeme Zânañ dopmañ zeye, “Ke penañ, Amobotnañ Zisas, geñ kot!”

²¹ Amobotnañ Zisas egalen keñ taolelañ am Kawawañgat manâmkijpeip ekñenmak wemti wembe. Ke penañ.

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matiyu 1:1-2:12
2	Matiyu 2:13-3:6
3	Matiyu 3:7-4:11
4	Matiyu 4:12-25
5	Matiyu 5:1-26
6	Matiyu 5:27-48
7	Matiyu 6:1-24
8	Matiyu 6:25-7:14
9	Matiyu 7:15-29
10	Matiyu 8:1-17
11	Matiyu 8:18-34
12	Matiyu 9:1-17
13	Matiyu 9:18-38
14	Matiyu 10:1-23
15	Matiyu 10:24-11:6
16	Matiyu 11:7-30
17	Matiyu 12:1-21
18	Matiyu 12:22-45
19	Matiyu 12:46-13:23
20	Matiyu 13:24-46
21	Matiyu 13:47-14:12
22	Matiyu 14:13-36
23	Matiyu 15:1-28
24	Matiyu 15:29-16:12
25	Matiyu 16:13-17:9
26	Matiyu 17:10-27
27	Matiyu 18:1-22
28	Matiyu 18:23-19:12
29	Matiyu 19:13-30
30	Matiyu 20:1-28
31	Matiyu 20:29-21:22

February

date	Scripture
1	Matiyu 21:23-46
2	Matiyu 22:1-33
3	Matiyu 22:34-23:12
4	Matiyu 23:13-39
5	Matiyu 24:1-28
6	Matiyu 24:29-51
7	Matiyu 25:1-30
8	Matiyu 25:31-26:13
9	Matiyu 26:14-46
10	Matiyu 26:47-68
11	Matiyu 26:69-27:14
12	Matiyu 27:15-31
13	Matiyu 27:32-66
14	Matiyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Zân 1:1-28

date	Scripture
1	Zân 1:29-51
2	Zân 2:1-25
3	Zân 3:1-21
4	Zân 3:22-4:3
5	Zân 4:4-42
6	Zân 4:43-54
7	Zân 5:1-23
8	Zân 5:24-47
9	Zân 6:1-21
10	Zân 6:22-40
11	Zân 6:41-71
12	Zân 7:1-29
13	Zân 7:30-52
14	Zân 7:53-8:20
15	Zân 8:21-30
16	Zân 8:31-59
17	Zân 9:1-41
18	Zân 10:1-21
19	Zân 10:22-42
20	Zân 11:1-53
21	Zân 11:54-12:19
22	Zân 12:20-50
23	Zân 13:1-30
24	Zân 13:31-14:14
25	Zân 14:15-31
26	Zân 15:1-27
27	Zân 16:1-33
28	Zân 17:1-26
29	Zân 18:1-24
30	Zân 18:25-19:22
31	Zân 19:23-42

date	Scripture
1	Zân 20:1-31
2	Zân 21:1-25
3	Nembayelen Muluwin 1:1-26
4	Nembayelen Muluwin 2:1-47
5	Nembayelen Muluwin 3:1-26
6	Nembayelen Muluwin 4:1-37
7	Nembayelen Muluwin 5:1-42
8	Nembayelen Muluwin 6:1-15
9	Nembayelen Muluwin 7:1-29
10	Nembayelen Muluwin 7:30-50
11	Nembayelen Muluwin 7:51-8:13
12	Nembayelen Muluwin 8:14-40
13	Nembayelen Muluwin 9:1-25
14	Nembayelen Muluwin 9:26-43
15	Nembayelen Muluwin 10:1-33
16	Nembayelen Muluwin 10:34-48
17	Nembayelen Muluwin 11:1-30
18	Nembayelen Muluwin 12:1-23
19	Nembayelen Muluwin 12:24-13:12
20	Nembayelen Muluwin 13:13-41
21	Nembayelen Muluwin 13:42-14:7
22	Nembayelen Muluwin 14:8-28
23	Nembayelen Muluwin 15:1-35
24	Nembayelen Muluwin 15:36-16:15
25	Nembayelen Muluwin 16:16-40
26	Nembayelen Muluwin 17:1-34
27	Nembayelen Muluwin 18:1-21
28	Nembayelen Muluwin 18:22-19:12
29	Nembayelen Muluwin 19:13-41
30	Nembayelen Muluwin 20:1-38

date	Scripture
1	Nembayelen Muluwin 21:1-16
2	Nembayelen Muluwin 21:17-36
3	Nembayelen Muluwin 21:37-22:16
4	Nembayelen Muluwin 22:17-23:10
5	Nembayelen Muluwin 23:11-35
6	Nembayelen Muluwin 24:1-27
7	Nembayelen Muluwin 25:1-27
8	Nembayelen Muluwin 26:1-32
9	Nembayelen Muluwin 27:1-20
10	Nembayelen Muluwin 27:21-44
11	Nembayelen Muluwin 28:1-31
12	Loma 1:1-17
13	Loma 1:18-32
14	Loma 2:1-24
15	Loma 2:25-3:8
16	Loma 3:9-31
17	Loma 4:1-12
18	Loma 4:13-5:5
19	Loma 5:6-21
20	Loma 6:1-23
21	Loma 7:1-14
22	Loma 7:15-8:6
23	Loma 8:7-21
24	Loma 8:22-39
25	Loma 9:1-21
26	Loma 9:22-10:13
27	Loma 10:14-11:12
28	Loma 11:13-36
29	Loma 12:1-21
30	Loma 13:1-14
31	Loma 14:1-23

date	Scripture
1	Loma 15:1-21
2	Loma 15:22-16:7
3	Loma 16:8-27
4	1 Kolin 1:1-17
5	1 Kolin 1:18-2:5
6	1 Kolin 2:6-3:4
7	1 Kolin 3:5-23
8	1 Kolin 4:1-21
9	1 Kolin 5:1-13
10	1 Kolin 6:1-20
11	1 Kolin 7:1-24
12	1 Kolin 7:25-40
13	1 Kolin 8:1-13
14	1 Kolin 9:1-18
15	1 Kolin 9:19-10:13
16	1 Kolin 10:14-11:1
17	1 Kolin 11:2-16
18	1 Kolin 11:17-34
19	1 Kolin 12:1-26
20	1 Kolin 12:27-13:13
21	1 Kolin 14:1-17
22	1 Kolin 14:18-40
23	1 Kolin 15:1-28
24	1 Kolin 15:29-58
25	1 Kolin 16:1-24
26	2 Kolin 1:1-11
27	2 Kolin 1:12-2:11
28	2 Kolin 2:12-17
29	2 Kolin 3:1-18
30	2 Kolin 4:1-12
31	2 Kolin 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Kolin 5:11-21
2	2 Kolin 6:1-13
3	2 Kolin 6:14-7:7
4	2 Kolin 7:8-16
5	2 Kolin 8:1-15
6	2 Kolin 8:16-24
7	2 Kolin 9:1-15
8	2 Kolin 10:1-18
9	2 Kolin 11:1-15
10	2 Kolin 11:16-33
11	2 Kolin 12:1-10
12	2 Kolin 12:11-21
13	2 Kolin 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17-3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23-4:20
19	Galesia 4:21-5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Epesa 1:1-23
23	Epesa 2:1-22
24	Epesa 3:1-21
25	Epesa 4:1-16
26	Epesa 4:17-5:2
27	Epesa 5:3-33
28	Epesa 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Tesalonaika 1:1-2:9
10	1 Tesalonaika 2:10-3:13
11	1 Tesalonaika 4:1-5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22-3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15-3:15
29	Pilimon 1:1-25
30	Ibulu 1:1-14
31	Ibulu 2:1-18

date	Scripture
1	Ibulu 3:1-19
2	Ibulu 4:1-13
3	Ibulu 4:14-5:14
4	Ibulu 6:1-20
5	Ibulu 7:1-19
6	Ibulu 7:20-28
7	Ibulu 8:1-13
8	Ibulu 9:1-10
9	Ibulu 9:11-28
10	Ibulu 10:1-18
11	Ibulu 10:19-39
12	Ibulu 11:1-16
13	Ibulu 11:17-31
14	Ibulu 11:32-12:13
15	Ibulu 12:14-29
16	Ibulu 13:1-25
17	Zems 1:1-18
18	Zems 1:19-2:17
19	Zems 2:18-3:18
20	Zems 4:1-17
21	Zems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13-2:10
24	1 Pita 2:11-3:7
25	1 Pita 3:8-4:6
26	1 Pita 4:7-5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Zân 1:1-10

date	Scripture
1	1 Zân 2:1-17
2	1 Zân 2:18-3:2
3	1 Zân 3:3-24
4	1 Zân 4:1-21
5	1 Zân 5:1-21
6	2 Zân 1:1-13
7	3 Zân 1:1-14
8	Zudas 1:1-25
9	Kie Kienok 1:1-20
10	Kie Kienok 2:1-17
11	Kie Kienok 2:18-3:6
12	Kie Kienok 3:7-22
13	Kie Kienok 4:1-11
14	Kie Kienok 5:1-14
15	Kie Kienok 6:1-17
16	Kie Kienok 7:1-17
17	Kie Kienok 8:1-13
18	Kie Kienok 9:1-21
19	Kie Kienok 10:1-11
20	Kie Kienok 11:1-19
21	Kie Kienok 12:1-18
22	Kie Kienok 13:1-18
23	Kie Kienok 14:1-20
24	Kie Kienok 15:1-8
25	Kie Kienok 16:1-21
26	Kie Kienok 17:1-18
27	Kie Kienok 18:1-24
28	Kie Kienok 19:1-21
29	Kie Kienok 20:1-15
30	Kie Kienok 21:1-27
31	Kie Kienok 22:1-21

Kwit ma Zet Notnangat Yanjin

Abalaam Kwit keyet yanjan kapigok, “am sambeyet sokjin”. Egan Ibulu am ekjengat biwin penanjan. Kwitnanjan itnanjan Abalam makumtemien ya bam Kawawanjan kwitnanjan naman Abalaam kuye (Sokbembe 17:5). Abalaamgat bipmanjan kwitnanjan Tela (Sokbembe 11:26-27). Mkanjan njoteknanjan U Kaldia msalen mamantan yanjan meniñanjan gakieme (Sokbembe 11:28) Abalaamanjan imbiñanjan Sela ma meniñanjan nemunanjan Lot ke ilinsakwep msat ke pemti msat njan kwitnanjan Alan ke mepmamtemien (Sokbembe 11:31; Nembayelen Muluwin 7:2-4). Ke mamti Abalaamanjan nup kanjan 75 beme naman Kawawanjanjan pigok zeye, “Geñ manjendine timti neñ msat njan aikgawap ke met mambanik.” Kan keyegak Kawawanjanjan Abalaamgat zetik pigok mge, “Neñ gágât injsokdine mma sambe penanjan sokbemti mambep.” (Sokbembe 12:2) Âpme Abalaamanjan Kawawanjanzen zet gawepumti Kenan msalen mege. Ke mame egat nup kanjan 100 kekok beme Kawawanjanzen zetik keyet penanjanjan imbiñanjan Selayanjan nemunjan yu Aisak ambege (Sokbembe 17). Keyet saknanjan Kawawanjan ma amnanjan Abalaamgat kwit ma zet notnanjan kapigok zewien: “An zet gawepupu ton,” “Nâgât notn penanjan,” (Zems 2:21-23), “Am nâmkijnpepenjanmak ekjengat biwin” (Loma 4:17). Abalaamanjan set kegoset mame keyepmti egat kwitnanjan ma mamantanjan yanjanjan notnanjan kekok zenzenjan.

Abel Nemba ke Adammak Ewa egegat nemunjan muñ. Egan sipsip damujan mamtan. Ek nâmkijnpepenjanjan kalinjanjan keyepmti Kawawanjanjan eget nâme dolaknanjan penanjan beye (Ibulu 11:4). Abelyet sipmanjanjan msalen mulatkwawati Kawawanjanjan dopmanjan mututuyet kwizet kuye (Sokbembe 4:10) yanjan Zisasiyelen sipmanjanjan toti Kawawanjanjan kwizet kuyeen yom katikpepeyeyet kuye (Ibulu 12:24). Yujanjan, Keinanjan, kuye keyet zetnanjan egalen zet kukuñanjan keyet ekbak.

Adam Kwit keyet yanjan penanjan, “an”. Eweñanjan Kawawanjanjan an ke njanjan weyanjanpemti mme sokbeme kwitnanjan kwitnanjan zelanjan zeme sokbeye keyet damujanjan peme mamtan. Adam nup kanjan 930 beme gakiye. An njanjanjan yom mti gakiiki aikndaye ek Adam. Âpme An bam sokbeyeyanjan mama aikndaye ek Zisas (Loma 5:12-21; 1 Kolin 15:22, 45; Epesa 4:22-24).

Aga Imbi ke Abalaamgat imbiñanjan Selayet sisilinj imbi. Selayanjan tipkatik manjeyepm sisilinj imbiñanjan nâmpeme apmanjanmak wemti nemba ambet itdandayeyet zempeme apmanjan Abalaamak mamti nemba ambet itdaye (Sokbembe 16:1-4). Agayanjan nemba ambege keyet kwitnanjan Ismael. Yanjan Kawawanjanjan ekjetmak zetik mge keyanjan setnanjan keeset ku mâbâgalen. Selayanjan Abalaamgat imbiñanjan penanjanjan nemunanjan ambet samti sisilinj imbiñanjan Agayeyet nenzinzinj mti nemunanjan Ismael itdamâpme msat tungupman mebus. Selayet zet notnanjan zenzenjan ke ekbak.

Aisak Ek Abalaamak Sela ekjetgat nemunjan yu. Abalaam ek ailip penanjan nup kanjan 100 beye âpme imbiñanjan imbi penanjan nup kanjan 90 beye. Kawawanjanjan ekjetgat aliknjit sambe penanjan sokbembeyeyet zeye. Yanjan nemunjan yu Aisak sokbeye (Sokbembe 21). Âpme nemba ke mamkwati sememe naman nemunjan kwewetanjan ke kumti Kawawanjanjan ikrnanjanjan sâpe sâpe bum sasayeyet zeye. Âpme Abalaamanjan nâmti nemunanjan kwep Aisak ke tep mee pi same time kalanjan Aisak ke kumti busâgât mowebanjan. Âpme Kawawanjanjan Abalaamgat nâmkijnpepenjanjan ke ekti nan sipsip njan same kumti sâpe sâpe bumti naman nemunanjan wapme gilik zemti tobun (Sokbembe 22; Ibulu 11:17-19). Yanjan mamoti Aisakganjan imbiñanjan Lebeka wati manepemalu nemunjan yu muñ nemba pepet sokbewun. Nemunjan yu kwitnanjan Isâ ma muñgat kwitnanjan Zakop. Aisakgat kwitnanjan Zisasiyeyet soknanjanjan ekjengat kwilinjan tazine ke egalen kogogak tazin (Matiyu 1:2; Luk 3:34).

Aizaya An kapi Kilais ewe sokbembepinj tapme nup kan 700 mee keyet keñanjan golanjan zenze an manjan. Egan Jerusalema mka temanj mawemtan. An keyanjan Zuda am ekjanjanjan keñinjan gilik zenzeyeyet zetnanjan mandiidomkwatan, “In keñinjan ku gilik zewep beme Kawawanjanjan am manjanjan notnanjan nâmindeme ekjanjanjan kotij Zuda am nin ndomkumti ndatimti mebe.” Egalen zet sambe kapi teepmanjan kumpepenjanjan Kawawanjanzen Zet Itnanjanjan keyet keñanjan Aizayeyet kwitnanjan tazin. Aizayanjan papia keyet keñanjan zet notnanjan zenzenjanjan ilak kwep njan Zân tu zululul an ekmagen penanjanjan sokbeye (Matiyu 3:3; Mak 1:2; Luk 3:4; Zân 1:23). Zet notnanjan Mesaiyeyet nâmti zenzenjanjan elak Zisasimaganjan penanjanjan sokbemâpme delanjan zeye (Matiyu 1:23; 4:14; 8:17; Luk 4:17; Nembayelen Muluwin 8:23, 30; Loma 15:12). Zet notnanjan am Kawawanjanzen zetnanjan kulumti ilinanjanjan keñinanjanjalak mamaip ekjengat nâmti zenzenjanjan (Matiyu

13:14; 15:7; Mak 7:6; Zân 12:38-41; Nembayelen Muluwin 28:25; Loma 9:27, 29; 10:20-21).

Aleluya Zet kapi Ibulu eknjengalen zet. Aleluya zet kapiyet yanjan penan, “Amobotnanngat kwizet bujanan mwatne.” Ibulu zet aleluya kapi age zelen gilik zewien ma Nabak zeleset gilik zewinnen aleluya pemann toweme naman kapigok etan kuwann, “Nin Kawawanngat kwizet bujanan mwatne.”

Alon (Luk 1:5; Nembayelen Muluwin 7:40; Ibulu 5:4; 7:11; 9:4). Alon ek Liwaiyet sokjan. Mme Liwai ek Zekopgat nemunan. Israel amnan Izip msat penti kwawebienen Kawawanngan Alon ombempeme sâpe sâpe bumbu mulup an njan kwage. Alonan meninan Moses mukulem mpeme Isael am indatimti msat zetik mimindenderan indatime mepmâbien.

Am Nâmkinpepenmak Am Zisas nâmkinpentimti mamaip eknjengat kwilin Kawawanngalen Tâtâ Alaknanjan zeinen “am nâmkinpepenmak” (Nembayelen Muluwin 1:15; 2:44; 4:32). Am ekjen Zisasiyelen gakiknanjan ma wawatnanngat manâmkinpeip ekjen ke animbi nâmkinpepeton kekok mazenu.

Am Zuda mangeen ku sokbemberan (Ol Heiden) Zuda amnan am eknjengalen siwen ku sokbemberan eknjengat nâme belaknanjan penan tam ma bo kebon mambeip. Mme indikpenpen iknanjan mamimindemtemien. Yanngut Zisasiyan msalen togeyeen egan am sambe indikme waleletgalen selen mepme keyepmti am Zuda mangeen sokbemberan ma eknjengalen mangeen ku sokbemberan ilinsakwep indamukulem mge (Matiyu 15:21-28; Luk 17:12-16). Pâlan iknanngat kapigok zeye, “Nej am Zuda mangeen ku sokbemberan ekjenmagen bujan zapat timebegalen an ombemnenge.” (Loma 11:13, 25; 1 Timoti 2:7) Dapmelanng sambe penan tapmeliwen am Zuda mange ku sokbemberan ekjenmagen omba sokbemmege (Nembayelen Muluwin 10:25; Kie Kienok 2-3).

Angat Nemunan (Pikinini Bilong Man) Zisasiyet kwitnan kapi iknanjan ewe sokbembepin tapme golan zenze an kwitnanjan Danielan amnaneyet kenin mme sewaknanjan bembeyet zet kapigok zeye, “Angat Nemunan koti ingalen Amobotnanjan Teman winderanjanben mziingagapman sopman totabe.” (Daniel 7:13-14) Zuda amnan an kebon keyet Kilais maziwanngut Danielan Angat Nemunan kekok kuye. Kegogapmti Zisasiyan msalen kogein iknanngat kwitnanjan Angat Nemunan kekok kuye. Egan msat sek timti sokbeye yanngut ewe Kawawanngat Nemunannegak (Matiyu 27:54; Zân 1:34).

Babilon Kwit ke mka temanj kwitnanjan. Zapat notnanjan Kawawanngalen Zet Itnananen makuwegen am msat kapiyetnanjan Zuda am kot indomtimti Zelusalem sesawat mka temanj ke bume zime am eknjengalen sililij mulup mindandayelen nup kan 70 kekok mepmambien. Zânanjan Kawawanngalen kasanjane eknjengat bemzenze zet Babilon mka kapiyet palen omba bemzeye (Kie Kienok 17-18).

Bal (Loma 11:4) Kwit kapi kawawanngat dâsuki Kenan amnanjan masesewatsamtemien. Am Isael msat mton mamtemien ekjenanjan nopiom kapi mme kawawannginok beme masesewatsamtemien (An Damun 10:10; 2 Stori 28:1-4) keyepmti golan zenze an ekjen njan zime zet omba mimindamkwakwatnanjan.

Balaam (Makuku 25:1-2; 31:16; Kie Kienok 2:14) An ke golan zenze an. Moap am Isael amngat kasanjane. Âpme Moap eknjengalen amobotnanjan kwitnanjan Balak egan Balaamanjan Isael am wewuwalili mimindendeyet zeye. Kegogapmti Balaamanjan selin beyo mpesât nâmti mepme Kawawanngalen ensel njanjan selen bekek tapme Balaamgalen donkijanjan meekti kinngage. Âpme Balaam ginngin penan mti mebegalen mme Kawawannganjan donkijet dembuseknanjan m elen belan beme njandemti Balaam wenganjan tiye (Makuku 22-24). Set kegosek Kawawannganjan amnjene indamukulem mge. Balaamngat kenjanjan mânep milawatgat tiknanjanjan bemisik tageyepmti Balakgalen zet gawepuyeyanngut Kawawannganjan ku nâmpaye (2 Pita 2:15-16; Zudas 11).

Balak (Barak) An zut nen kwilit sekam kwep kabonjan yanngut Age zeleset kapigok kukunanjan: Balak ma Barak. Nabak zeleset kwilit kwep kukunanjan. An kwitnanjan njanjan tazin ke Isael eknjengat kasanjineyelen amobotnanjan. (Balaamngat zet kukunanjan ke ekbak.)

Âpme Balak nen kapi ek Isael am eknjengalen an damunngapmti kasanjane indosâgat kopme an kapiyanjan Debolamak njanjan beme meti kasanjane maindomwaletemien (An Damun 4-5; Ibulu 11:32)

Beelsebul Zisas msalen mangeen we bekananjan eknjengat njanjanjan Sadanngat kwitnanjan Beelsebul kekok kumsamti mange (Matiyu 10:25; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15-19). Ke Sadanngat kwitnanjan nen kekok.

Benzamin (Loma 11:1; Pilipai 3:5; Kie Kienok 7:8) Benzamin kapi Zakopgat nemunanjan

- (Sokbembe 35:16-24; 46:19). Benzamingat sokñañ Pâl (Nembayelen Muluwin 13:21).
- Dewit** (Matiyu 1:6-17; Luk 3:31) An kapi Isael am ekñengalen amobotnañ dolakñañ penañ. Amobotnañ notnañ mamkwabien ekñenmagengatnañ ñenañ ek ku sehempein yekgat satnañ. Ek Zesiyet nemuñañ delañ zenzenañ. Egañ sipsip tadamuñ mnepeme golañ zenze an Samuel amobotnañ tatatgat mwatonzenmpeye (1 Samuel 16:1). Kan ñengat egañ Goliat Pilistan ekñengalen kasayet an ñenañ dabanañ ñokasetnañ kume kulukpeme gakiye (1 Samuel 17). Dewilañ Kawawañgat keñ oloñen omba penañ nâmpemtiyepm Kawawañ milim kukuñañ Sam zeip keyet keñan silik kwapemkuye. Naman Kawawañgat Dewit kegogak zetik mpeye, Kilais zeip ke egat alikñañ (Loma 1:3; Kie Kienok 6:6).
- Elisa** (Luk 4:27) An ke Kawawañgalen golañ zenze an eweñan mañge. Ilaiza gakime egat mundumañ tage. An kapiyet zet zapatnañ Kawawañgalen Zet Itnañañ kapiyet makumti ekbak (2 Kin 2-8).
- Elot** Buñam zapat kapiyet kwit kapiyañ an zulak zulak ekñengat kwilin kegok bein. Ñeñañ Elot Zuda am ekñengalen amobotnañ Zudia msalen tapme Zisasiyañ sokbeme an nânânjinmak kasup kwakwatnasetgatnañ Zisas eksâgât kotî met an Elot kapimagen sokbemsawien (Luk 1:5). Elot kapiyañ nempa okak sambe Beteleem mkaengatnañ indommâge (Matiyu 2:1-22).
- Âpme Elot an ñen ke kwitnañ Elot Antipas. An kapi Galili ekñengalen amobotnañ mame Zisasiyañ sokbemkawañ bemti Kawawañgat mulup mimiyet peme koge ke mti menok sekam ikñañ ikñañ mmâge. Elot kapiyet imbiñañ Elodias Zân tu zululut angat ñenzinziñ nâmtiyepm zeme apmañañ Zân tu zululut angat ñokasetnañ elenyege (Mak 6:14-29). Mme Zisas zelen wapmoti zemkusâgât mbien ke an kapiyet mkaen wapmebien (Luk 23:6-12).
- Amobotnañ Elot Aglipa kwit ke an zutgat kwilit sakam kwep. Elot Aglipa 1 kapi Elot Zuda am ekñengalen amobotnañgat sokñañ. Elot Aglipa 1 kapiyañ am nâmkijpepeñinmak yañbemti indomwalet mkwage. Egañ Zângat datnañ Zems Zisasiyet nembrañ ke kume gakiye (Nembayelen Muluwin 12:1-23).
- Mme Elot Aglipa 2 kapi nan amobotnañ ñengat kwitnañ. An kapiyet zikatnan Pâl wati zelen mowabien. Egat Pâyelen zet nâmti Pâl peme Loma msalen Sisayañ zetnañ nânâyelen peme mege (Nembayelen Muluwin 25:13-26:32).
- Emetak Teñ** Emetak Teñ kapi Kawawañmagengatnañ makozin kegogapmti egat kwitnañ Teñ Emetak makunup. Egañ am nâmkijpepeñinmak ekñengat keñinan mamti keñin m elen beley beme Kawawañgalen zet ñoktekeñañ manâmkijpeip (Zân 16:13), ma egañ ningat mundumnan Kawawañgat mandandum sain (Loma 8:26), ma Kawawañgat nin mama mimi zigok mimiyelen nâmtikñañ min ke ndamukulem mme maminup (Nembayelen Muluwin 13:2; 16:6-7), ma ndamukulem mme Kawawañgalen zetnañ yañañ msokbembeyelen notnne mukulem mindendeyelen (1 Kolin 2:4-5; 12:14). Emetak Teñañ keññ m elen beley beme mama mimi pembrañ mimiyelen (Galesia 5:22-23).
- Ensel** An ekñen ke Kawawañgalen mukulem mimi an. Ekñen kapi am sekmak yek; tâgâ etañ kegogapmti amnañ nin ekñen ñep ku indidikgalen. Ekñenañ kululuñ Kawawañgat mamaip ma ekñen tâgâ mee kebon. Kawawañgat kan katan mulup zet indame am nin ndamukulem msâgât makolip. Mukulem mulup kapi ilak Kawawañgat ekñengat zapat penañ indandañ (Nembayelen Muluwin 12:6-11; 27:23; Ibulu 1:14). Ekñenañ kegogak Kawawañmagengatnañ zet timti kot ammagen manzemkawañ beip (Matiyu 2:13; Luk 1:26; 2:9).
- Ewa** (2 Kolin 11:3; 1 Timoti 2:13) Ewa ek Adamgat imbiñañ. Ek imbi ñenañ penañ Kawawañgat angat gatnañ kasetnañ mge (Sokbembe 2:18-24). Imbi kapiyañ kegogagak asiñgat zetnañ nâmti Kawawañgat tep katnañ ku niniyet zeye ke mâtâti niñge. Niñtiñgat apmañ butnañ same niñge. Keyepmti animbi zut kapiyañ Kawawañgalen zet kuluwun keyañ Kawawañ bankumpepe ke kukñañgat ekñelañ aikbun (Sokbembe 3). Ekñelañ kegogak nempa idabebun ekñen keyet kwilin kapigok: Kein, Ebel ma Set.
- Gidion** (Ibulu 11:32) An ke Isael ekñengalen an damuñ temañ ñen. Ek nâmkijpepeñañ temañ penañ kegogapm Kawawañ dundumsame windemak ñoktik same egañ kasajene omba sopmañ kasa kuku anene isikñañ timeti met indommâge. Kawawañgat mukulem mpeme kegok mge (An Damuñ 6-7).
- Glik** Kwit kapi kwitnañ kwitnañ zutgat kwilit. Zet am msat keyetnañ manzeip (Zân 19:20) ma am msat keyelen (Zân 12:20; Nembayelen Muluwin 11:20). Msalin kwitnañ Gilis. Am msat kapiyetnañ ekñen am nânânjin temañ kegogapm am

msat sambeyetnaŋ maeksemindemtemien. Am msat notnaŋgatnaŋaŋ Glik zet kapi nâmtâlip. Zisasiyaŋ msalen maŋgeen am egalen kanen mambienanŋ Glik zet kapi omba manzemtemiengapmti Kawawaŋgalen Tâtâ Alakŋaŋ ke zet Glik zelen kuwien.

Golan Zenze An (Propet) Itnaŋaŋ Kawawaŋaŋ an notnaŋ ekmagengatnaŋ zet timti am diindondoyet ombemindeme mamti zetnaŋ am mandiidomtemien. Kawawaŋaŋ am ŋeneyaŋ ekŋenmagen kwitnaŋ kwitnaŋ bam sokbeweyet an ekŋen kapiyaŋ zemkawaŋ bemeŋgut amnaŋ nâmti keŋin gilik zenzeyelen mamtemien. Golan zenze an notnaŋ kwilin kapigok: Samuel ma Aizaya ma Zelemaia ma Esekiel. Golan zenze an ekŋengat zet zapalin Kawawaŋgalen Zet Itnaŋaŋ omba penanŋ makuwek.

Gomola Yananŋ zet Sodom kekak tusum kukunaŋ ke ekbak.

Ibulu Kwit kapi Isael am ekŋengat kwilin ŋen kapi. Isael am ekŋengat sokŋin ŋen Abalaam (Sokbembe 14:13) ma sokŋin ŋen kwitnaŋ Ibel (Sokbembe 10:21; 11:14-17). Kogogapmti ekŋenaŋ ilinaŋgat kwilin Ibulu am kekok makuip. Ma zelin kwitnaŋ kekok Ibulu makuip.

Ilaiza (Matiyu 11:14; Mak 9:4; Loma 11:2; Zems 5:17-18) An golan zenze an Ilaiza ek kuknaŋgatnaŋ. Eganŋ menok sambe penanŋ mge enenogat Kawawaŋgalen windeyaŋ egat duknaŋ kwalat tapmeyepmti kekok mkwage (1 Kiŋ 17-19; 1 Kiŋ 2:11-12). Zisasiyaŋ zet notnaŋ zeyeen Ilaizayet palen bemzemti zeye, “Zân ek Ilaiza nembonŋ,” kekok zeye (Matiyu 17:9-13; Mak 9:9-13; Luk 1:17).

Isâ (Loma 9:13; Ibulu 11:20; 12:16-17) Aisakgat nemulatnenet pepet keyet kwilit kapigok: Nemuŋaŋ yu kwitnaŋ Isâ ma muŋgat kwitnaŋ Zekop. Zuda am ekŋengalen mama mimi tazinen nembra yu egaŋ bipmaŋgalen milombi lombi be egaŋ toŋaŋ bembeyelen. Yanŋ kan ŋengat Isâ zupsatnaŋ maneti kot meuyet penanŋ gakim walege. Âpme muŋaŋaŋ milam tati me u bumnsât tabume ekti notnaŋ same niniyet yanŋkweziye. Mme muŋaŋaŋ zeye, “Ayuyaŋ betzin toŋaŋ bembeyelen zemgwatnaŋ ke neŋ minneneyelen zetik mnamanengut gasap,” zeme yuŋaŋ Isâyaŋ, “Ŋep,” zeme nâmti meu bemsame niŋge (Sokbembe 25:29-34). Kekok mti betzin titiyelen zemgwatnaŋ walak muŋaŋ saye. Kegogapm ayuyet iŋsokŋanemak muŋgalenaŋ maâmandaip.

Izip (Nembayelen Muluwin 7:34-48; Ibulu 11:27) Izip msat ke Isael msat butnan sokŋanik. Eweŋan Isael amnaŋ msat kapi nup kan sambe sek sindem timti manepeme Kawawaŋaŋ Moses mwatonzempeme indatimti msalin itnaŋaŋ indayeen ke indatimege.

Isael Kwit ke Zuda amgat yeŋsokŋin Zekopgat kwitnaŋ alakŋaŋ Kawawaŋaŋ saye (Sokbembe 32:22-28). Kwit Isael kapi Ibulu ekŋengalen zeleset yanŋaŋ kapigok, “Egaŋ Kawawaŋmak an âwunŋ.” Zekopgat nemulatnane 12gapmti ekŋengat iŋsokŋineyaŋ ilinaŋgat kwilin Isael kuwienanŋ ewe keyegak makuip. Âpme ekŋenaŋ Izip msat pemti msat Kawawaŋaŋ zetik mindandaŋaŋ kwitnaŋ Kenan ke peme tapme ekŋenaŋ naman Isael msat makuip.

Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋ (Gutnius) (Zân 3:16) Zisasiyaŋ nembanane zemindeme ekŋenaŋ egalen buŋam zapat zenup ke ma zet ŋen ewe kapi ŋewegak zenup, “Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋ”. Zisas ikŋaŋ peme kokotnaŋgalen buŋam zapat timti mekozewien (Mak 16:15). Nin Kawawaŋaŋ Zisas Kilais ningat mti msalen peme toti ningalen yomgat gakimti wage manâmkŋinzenup ningat kwitn kapigok kukuyelen, “Am Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋ nâmkŋinpem mama toŋ” kekok zenzeyelen. Enenogat nin keŋnaŋaŋ yomm ekmann nukŋaŋ beme keŋŋ gilikzep keyepmti kekok zenup. Kogok sokbein beme Kawawaŋgalen Zet Zapat Dolakŋaŋ Penanŋ keyaŋ mulupmaŋ amgat keŋinan kekok mamin kelak ŋep eksokbembeyelen.

Kein (Ibulu 11:4; Zân 3:12; Zudas 11) An ke Adamak Ewayet nemuŋit yu. Keinmak Abelaŋ sâpe sâpe Kawawaŋgat igak igak mambumtemun. Âpme Kawawaŋaŋ muŋaŋgalen sâpe sâpe nâmtikŋaŋ mti yuŋaŋgalen ku nâmtikŋaŋ mgeyepmti muŋaŋgat ŋenzinziŋ mti kume gakiye (Sokbembe 4:1-16).

Kenan (Nembayelen Muluwin 13:19) Kawawaŋaŋ msat kapi amŋene Isael indandayelen zetik mge. Mme ekŋenaŋ msat ke metiwien keyet iŋsokŋineyaŋ bangat kwitnaŋ Isael kuwien.

Kilais (Matiyu 1:16; 16:16; Zân 1:41; Nembayelen Muluwin 5:42; 9:22) Kwit zut kapi Kilaismak Mesaya yanŋaŋit sekam kwep. Kwitnaŋ yanŋaŋ kwepgat zet zulaŋ manzelup. Kwit Kilais ke Glik zeleset âpme Mesaya ke Ibulu zeleset. Kwit zut keyet yanŋaŋit kapigok “an ŋen mulup mimiyet kelakŋaŋaŋ zulutpemti ombempepenaŋ.” Set kapi Isael am ekŋengalen. Ekŋenaŋ an ŋen an damuŋ onzempesât nâyo beme ekŋenaŋ

kelakñan ñokñan mulalo keyan zewen an kapi mulup ke mimiyet ombempeip kekok nâyo. Israel am ekñen ekme golan zenze anañ koti kelakñan an ñen zulutpen beme ekñenan zeyo an kapi Kawawanñan ombempein manzeip. Zuda amnan Kilais Kawawanñan am ombempepenñan keyan koti indatitiye ma indamukulem mimiyet damuñ tati webematemien yangut Zisasiyan kogeon Zudamagengatnan am isikñan bukñenan egat nâmkñenpewien.

Kola (Zudas 11) An ke kan Mosesiyan mangeen egan kekok manje. Âpme Israel am ekñenan msat tunjupman mamtemien kan keyet Kolamak anene ekñenan Mosesimak Alon egegalen muluwidangot kasa mme keyepmti Kawawanñan msat mme ñandeme Kolayelen dapmelange indawilige (Makuku 16).

Leap (Matiyu 1:5; Ibulu 11:31; Zems 2:25) Israel am Izip msat pemti msat tunjupman tokwati mame nup kan 40 kekok mepme weyeyen mulup mti msalin Kawawanñan yeñsokñin Abalaam zetik msasanñan ke mobogalen tati an zut ñen kukñangot msat wilingñiyelen mowebun. Âpme kasanñitneyan nâme eget ewe zupman mebeñ keñanegak tapmalu idatimabien. Mme Leap ek imbi set kilenangut an zut kapi enzilimideye. Egan nâñge Kawawanñan keñan teman Israel amñanamak tazingapmti msat ke ekñen indawe e nâmti egetmagen mama mimi dolakñan kekok mge. Kegogapmti Israel ekñenan gilik zemkoti am ekñen kapimak âwienen Leapgalen mka etañan ñep tage âpme sambeyelen yek (Zosua 2:1-21). Matiyuyan Leapgat kwitnan Zisasiyet yeñsokñaneyelen kwilin biliwawatnanen tazin keyet kuye (Matiyu 1:5).

Lebeka (Loma 9:10-13) Imbi ke Israel am ekñengot yeñsokñin Aisakgat imbiñan. Mme ek Zekopmak Isâyet mamit. Egat zet zapatnan Sokbembe 24 keyet maiñti ekbak.

Liwai (Ibulu 7:5, 9-10; Kie Kienok 7:7) An ke Israel ekñengot sokñin ñen kwitnan Zekop keyet nemunñan mme egat inñsokñane am manje kwep manje teman 12magengatnan ke ñen ilak ekñen kapi. Kawawanñan an manje ekñen kapi ombemindame ekñen sesewat mka teman keyet keñan mulup mamtemien. Kegogapmti sâpe sâpe bumbu an ekñen ke ilak an kapiyet inñsokñane (Makuku 1:47-53; 3:11).

Âpme Zisasiyet nembañan ñepgat kwitnan Liwai makumtemien mme nempa ikñan keyet kwitnan ñen Matiyu (Matiyu 9:9-13; Mak 2:14; Luk 5:27-29).

Loma (Nembayelen Muluwin 2:5-12) Kwit kapi mka teman Itali msalen tazin keyet kwitnan maukup. Zisasiyan msalen mangeen kan keyet am Loma mkaengatnanñan Zuda indikdamuñ mme mambien. Ma naman Loma ekjengalen amobotnanñan am msat katanñan indikdamuñ mme mamtemien. Zuda am kekok indikdamuñ mme keyepmti ñenzinñan mamtemien. Loma ekñenan amobotnanñaneyet kwilin Sisa maukup.

Lot (Luk 17:28-32; 2 Pita 2:7) Lotgat bipmanñan datnan teman ke Abalaam. Lolan biyunañ Abalaam mâti Kawawanñan msat indasâgât zetik mge ke temakwep mekun. Msat ke mepmamti Lotgat keñan ikñak penan mamayelen nângeyepmti biyunañ pemti naman meti ikñak Sodom mka mgasik ke mamamtan. Kawawanñan mka ke walesâgât nâmti keyepm mka ke pemti mebegat apitilim peme Lolan mka mgasik ke pemti imbiñanmak nambalatnenet timti kunzunje. Mme Kawawanñan Sodom mkaen kwileki ñen sokbesem ke gilik zem egepiñ zeye keyangut Lotgat imbiñanñan gilik zem ekti keyegak nanñan sat beye (Sokbembe 18-19).

Mama Kanzizit (Matiyu 19:16-30; Zân 3:1-21; Ibulu 5:9) Mama ke Kawawanñan am Zisas manâmkñiñep ekñen etan ketalasin maindain. Am Zisasiyet gakikiñan ke ekñengalen yoman egat dukñan mopme gakiye kekok nâmatâti manâmkñiñep ma yomin katikpepeyet mawekup ekñen yomin katikpepemti mama kanzizit ke maindain.

Mana (Zân 6:31, 49; Ibulu 9:4; Kie Kienok 2:17) Israel amnan msat tunjupmanen matokwatemien nup kan 40 mepme meuyet gakim walesâgât mbien. Âpme Kawawanñan meu kululuñengatnan msasa kweggat niniyelen katan matime totan. Meu kululuñengatnan keyet kwitnan mana. Ibulu zeleset kwit kapi yanñan, “Pi pe kwileki.” (Kisim Bek 16)

Melkisedek (Ibulu 5-7) Kan ñengat Abalaam kasanene met indomâti ekñenmagengatnan kwitnan kwitnan timti mkanan mesâgât kotneti an sâpe sâpe bumbu ñenan kapi selen aikti kwitnan kwitnan timti koge ke kalan kumti manje 10magengatnan kwep an kapi saye (Sokbembe 14:17-20).

Mesaya Zet Kilaisiyet yanñan kukuñan ke ekbak.

Moses (Mak 12:24-27; Luk 24:44-49; Zân 3:14; Kie Kienok 15:3) Eweñan Israel ekñenan Izip sindem msalen mambien kan keyet Kawawanñan an ñen sindeminañgatan timkwatindemti indati met msalin eweñan Kawawanñan indasâgât Abalaamgat zetik mge

ke indatimebe. An indatimebeppag zetik mimiñan ke ilak Moses kapi. Kawawanjan Moses sokbemsayeen setnan kapigok. Msat tungupman tatnan Zetiloyelen sipsip tadamanj mme tanjan ñen tep isiknan tazimanje yangut tep sinan ma betnan zinzipin tapme, “Ekbi,” zemepme Kawawanjan mulup zet nuknan kapigok saye, “Nalen amnanj sindeminangatanj tasumnaiwen Izip msalen kaim totindatimkwasenik,” zeme namtemem omba penanj mge (Kisim Bek 3-4). Kegogapmti Kawawanjan menok notnanj Mosesianj Izipgalen amobotnanj ekmagen mme ekti Israel am indeme mebegalen mzikat same mege. Kegok mepme Izipgalen amobotnanjanj Israel am namindeme Mosesianj ñenanj bemindeme met Nembu Namanj ke somti msat tungupman mepmame nup kan 40 delanj zeye. Kawawanjan Moses Sainai Kalanan zii zet saye. Mosesianj Kawawanjalan Zet Itnananen bunjan zapat kapigok kuyeyanj talip; Sokbembe ma Kisim Bek ma Wok Pris ma Makuku ma delanj zenzenjanj Zii Zet.

Msat Tungupmanj (Matiyu 3:1-3; 4:1-11; Zan 3:14) Kawawanjalan Tâta Alaknanj ekbejen zet msat tungupmanj kapi omba penanj kukunanjanj tazin. Kawawanjalan zelanj msat tungupmanjat zeinen msat amnanj ku mamaip. Amnanj msat kalalanj kenoganj tabiek ze ñep tu meuyet gakim walebiek.

Nâmaman (Luk 10:27) Seknj gakime nâmamanjanj ku magakin. Am nâmkinpepenjanmaganj gakime nâmamanjanj Kawawanjanmagen mamezin (2 Kolin 5:1).

Niniwe (Matiyu 12:39-41; Luk 11:29-32) Mka temanj kapi Kawawanjanj golanj zenze ananj Zona peme met Kawawanjanj mka ke waleletgat zeye keyet zapatnanj met diindoye. Enenogat ekjenanj yom tototnanj omba mbienganpmti golanj zenze an kapiyanj kegok mge. Yangut ekjenanj egalen zet ke namti kenjin gilik zeme Kawawanjanj ku indawalege (Zona 1-4).

Noa (Matiyu 24:37-38; Luk 3:36; 17:26-27; Ibulu 11:7; 2 Pita 2:5) Noa ke an ewenjan penanj manje. Kan keyet am sambeyanj yom sepem iknjak iknjak mti Kawawanjanj bankumpewiangapmti tungwawam mme kwati am sambe indaminzililiyet nanje. Yangut Noayanj etanj kwatetepmanj manje keyepmti Kawawanjanj ekmak egalen imbinembamak naniñane etanj anjalalanj indeye. Kawawanjanj Noa zempeme wanja temanj walati soñgati sekam iknjak iknjak sepem sepeminok ma ikjanjat imbinembananemak naniñane etanj time wanjaen mobien. Mopme Kawawanjanj map temanj mme toti am sambe yominmak indaminziliye (Sokbembe 6-9).

Olip Tep (Loma 11:17, 26; Kie Kienok 11:4) Tep ke msat notnanen etanj makwazin. Tep kapi katnanj maelikzin mme amnanj katnanj ke timsomti katnanj kenanj ke timti kelaknanj maweyanjip. Kelaknanj keyanj mulup sambe mamin keyepmti Zuda am ekjenanj olip katnanjat tiknanj omba penanj manâip. Zelusalem mka temanj keyet sokjanik kalanj ñen matazin âpme olip tep kalanj keyet duknanj omba tazin keyepmti kan notnanjat kalanj keyet kwitnanj, “Olip Kalan” makuip (Matiyu 24:3).

Ombemindendenjanj (Aposel) Zisasiyanj an 12 iknanmak mamayet indakumtetimti indatmamtanj ekjen keyet kwilin “Ombemindendenjanj” makunup (Matiyu 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). An ekjen kapi ma notnanj Zisasiimak mame zet zapat mandindomtan ma ekjenanj ekme Zisas kume gakimti wenjeyanj gakikienganjanj wati mowege keyet zapatnanj zenze an zemindeye (Matiyu 28:18-20). An ekjen kapiyanj am nâmkinpepenjanmak kuknanjat mambien ekjenjat damunjine kwabien. Bamgat an notnanj ekjen kapiyanj kegogak ombemindendenjanj kwabien: Pâlmak (Galesia 1:1), Banabas (Nembayelen Muluwin 14:14) ma am notnanj sambe.

Palisi (Parisi) Zuda am ekjenjat tunguwinanen an mange kapiyanj Mosesiyelen zii zet ke tapme ekjenanj ilinanjat kenjanagalak tusumti mamtemien. Ekjenanj Kawawanjalan zii zetnanj keyet eksexe mobotnanj mti kenjin ma sekjin temanj keyet bemti am notnanj ekjen indamâti mimiyet manzikat indantemien. Mti sek mmobot omba penanj mti nâme ilinanjat an kwatetepmanj Kawawanjat zikatnan, “Nin an tej,” manzeip. Yangut ekjen an dâsuki tonj. Mama mimiñinanj zelin manzeip kemak temakwep ku mambelup. Kegogapmti ekjen Zisas penjen omba penanj mpewien ma egalen mulup anane kegogak penjen mamimindeip (Nembayelen Muluwin 23:6; Pilipai 3:5-6).

Pentikos Kendo Zuda ekjenjalan Kendo keyet ekbak.

Sadanj Sadanj ek we ekjenjalan amobotnanj. Ek ñenanj Kawawanjalan ensel ekjenjalan ñenanj bemberjin. Yanj eganj Kawawanjat mobotnanj msaye kegogapmti mâpme msalen toge (Luk 10:18; Kie Kienok 12:7-9). Eganj am ningat tungupmanj mamti kenj myunjugume bekananj mimiyet tiknanj namti maminup. Ma am nâmkinpepemak mamaip ekjen kegogak yom itnanjanj mimiñanj keyet zemberjanj kwilikme nâme yom ke Kawawanjanj ku katikpep nanâyet kenj walatme kenj zut palen mamti

nâmkinpepen toindondoyelen mamip. Zisasiyan Sadanğat winderan mtopeye yan kan delan zenzenan winderan waletme delan zewe (Kie Kienok 20).

Sadusi Zuda am ekjengat tunğwinanğatnan an manğe kapiyan Palisi ekjenan zigok zigok mamtemien keyet keñ kwep ku mam mtemien. An manğe kapi ekjen sesewat mka temanğalen an damuñ. Sadusi ekjenanğakikiengatnanğilik zemwawat keyet ku manâmkinpeip (Matiyu 22:23; Mak 12:18; Luk 20:27; Nembayelen Muluwin 4:1-2) ma naman ensel ma we mee ke ku talip manzemtemien (Nembayelen Muluwin 23:8). Yanğut zet keboñ ke zemyunğu yunğu etan mti nâmkinpepe mme tuwat tuwat mambein (1 Kolin 15:20-21; 1 Tesalonaika 4:13-14).

Saion Kalañ (Matiyu 21:5; Zân 12:15; Loma 9:33; 11:26; 1 Pita 2:6) Saion Kalañ ke kalañ sambemagatnanğkwepgat dukğan Zelusalem mka temanğ walalatnanğ tazin. Ma kalañ keyet dukğanen sesewat mka temanğ keğogak walabien. Kan notnanğat Zelusalem mka temanğ keyet kwitnanğ ñen Saion Mka. Mme Zuda am ekjengalen nâmkinpepenanğ tazine Kawawanğ totu mka temanğ keyet keñan tatatneñnok nâmti pigok mazemtemien, “Neñ zikatn Saion Kalañan ekpema mosem enenogot nâlen mukulem mimin keesetğatnanğ makozin.” (Sam 121:1) Kan notnanğat Kawawanğalen zelan kululuğat kwitnanğ ñen, “Saion alakğan” manzeip (Ibulu 12:22; Kie Kienok 14:1).

Samalia Samalia msat ke Zuda ekjengalen msat butnanen sokğan sokğanik. Ewenan penanğ am manğe ekjen ke keğogak Zekopğat inşokğanen yanğut ekjenanğ am notnanğ msat pemeninğatnanğmak lumañti belakğan bewien. Zuda am ekjenanğ nâmindeme ekjen am belakğan penanğ mambeip mti ekjengat wisat omba penanğ mamimindeip (Luk 10:25-37; Zân 4:4-42; Nembayelen Muluwin 1:8).

Samuel (Nembayelen Muluwin 3:24; 13:20; Ibulu 11:32) An ke Kawawanğalen golanğ zenze an. Eganğ olip tep kelakğanğ Dawit amobotnanğ tatagat met zulutpeye. An keyet zapatnanğ 1 ma 2 Samuel mainğ nâmbak.

Sanañ Kalañ (Sainai) (Galesia 4:21-31) Kalañ keyet dukğan Kawawanğ amñaneyet zii zetnanğ kumti Mosesiyet betnanğ beme mtotindaye. Kalañ kapi msat tunğupmanğ tazin (Kisim Bek 19-20).

Sâpe sâpe Bumbu An (Pris) Sâpe sâpe bumbu an mulup ma mulup notnanğ sesewat mka temanen mimiyet zenzenanğ e ilak Liwaiyet inşokğanen etanğ mimiyelen. Keğogapmti Zuda am ekjenanğ sâpe sâpe sekam igak igak bumbuyelen timkopme an ekjen kapiyet belinanğ beme ekjenanğ mambumtemien. Âpme Zisasiyan keğogak ikğanğ sâpe sâpe bumbu an kwati sâpe sâpe ikğanğat sipmanğanğ sek kwep bumti nin sambeyelen yom kwesinğ kwesinğ katikpepeyelen keğok mge (Ibulu 5-10).

Sek Butnanğ Antiti (Loma 2:25; Galesia 5:2; 1 Kolin 7:19) Sek butnanğ antiti kapi Kawawanğ Abalaamak nemanğene ekjenanğ ikğanğat zapat mamayet pilinğ kapi zemindeme mbien (Sokbembe 17:9-14). Keğogapmti Zuda am ekjenanğ nemanğine an sokbeip beme sonda kwep tadelanğ zemti keyet misenğanğ ilak nemunğineyet sekinğ butnanğ maantip. Âpme Zisasiyanğ bunğam zapanğ alakğanğ yanğbemi msat katanğ tapmekopme am Zuda manğeen ku sokbembenğanğ ekjenanğ nâmkinpepeyeen yanğbem takopme dapmelanğ keñanğatnanğ am notnanğanğ pigok zewien, “Am Zuda manğe ku sokbembenğanğ ekjenanğ sekinğ butnanğ ku antiwep beme ekjen am nâmkinpepeninğmak penanğ yek.” Keğok zewien keyanğut Pâlanğ zet keyet omba penanğ mdândâye (Nembayelen Muluwin 15:1-19).

Sela (Loma 4:19; 9:9) Imbi ke eğanğ Israeliyet sokjinğ Abalaamğat imbinğanğ. Eganğ tipkatik manğe yanğut Kawawanğanğ zetik mgeyet penanğanğ sokbembeyelen eğanğ imbi ilip penanğ beme keyet palañanğ ekmak apmanğ nemanğit ñen itdaye (Sokbembe 18:10-12; 21:1-6) Zet Abalaamğat kukuğanğ ke mainğti ekbak.

Semsân (Ibulu 11:32) An ke Israel am ekjengalen damuñ ñen ke. Eganğ damuñ mulup sepemanğ ñen mge. Kawawanğanğ winde mobotnanğ penanğ same eğanğ kasanğine indomâge. Egalen zapat Kawawanğalen Zet Itnanğanğ kapiyet mainğ nâmbak (An Damuñ 13-16).

Sesewat Mka (1 Kolin 3:16-17) Zelusalem mka temanğ keyet keñanğ sesewat mka temanğ penanğ Zuda amnanğ walati keyet keñanğ Kawawanğ masesewatsamtemien. Ekjenğ sambe de ma denenğ mamtemianğut Kawawanğ sesewatsağât Zelusalem etanğ makotemien. Ekjengalen an sâpe sâpe bumbuyelen sambe ke tati amnanğ sâpe sâpeninğ busağât mkopme timti mambumtemien. Âpme sesewat mka temanğ ke kutume keñanğ zut keğok bembenğanğ. Keñanğ zupmanenğ sâpe sâpe bumbu mulup mamtemienğ âpme keñanğ ñen keñanğenğ penanğ matatanğ keyet kwitnanğ, “Kambuk penanğat kambukğanğ,” keğok zeme sâpe sâpe bumbu ekjengalenğ ñenğanğinğ nup kan

kwepgat keñan sek kwep bulmakauyet sipmanj mmoti tetelime kwitnanj kwitnanj mka keyet keñanen tapmelipgat dukñanen mekopme amgalen yom manzulutan (Wok Pris 16). Âpme set tokwakwalen serngum temañ ñen maanzamtatan. Yanj kan Zisasiyanj tewen gakiyeen serngum ke endeleti mekopme zut beye (Matiyu 27:51; Mak 15:38; Luk 23:45). Kegok sokbeye keyañ pigok zemsokbein, Zisasiyanj set alakñañj màtâtpein. Am nâmkijpepeñinmak sambe Kawawanjñmak omteñj meti dundum sasayelen (Ibulu 4:14-16; 6:19-20)

Sisa (Matiyu 22:21) Loma amnanj amobotnanjin tembe penanj Loma mkaen matatemien kwilin kapi makumtemien. Amobotnanj ekñen kapiyanj msat sambe mekoti an aumti msat mtoñj indomwaleti am msat keyelen mme ekñengalen zemâtâtât katnanen mamantemien.

Sisak (Alta) (Matiyu 5:23) Eweñan Zuda amnanj Kawawanjat sâpe sâpe busâti bulmakau ma sipsip ma meme ma age timti met sisak palen bemti mabumtemien. Set ke zii zelanj zemâtâtindame mâti mamtemien. Ekñenanj sâpe sâpe bumbu mundumanj ke nanzañañj bemoti keyet palañañj songom maindomtemien. Sesewat mka temanen sâpe sâpe bumbuyelen mundumanj ke kegogak matatan.

Sisiliñ Am (Slev) (Zân 8:34; 1 Kolin 7:20-24; Epesa 6:5-9; Kolosi 3:22-25; Pilimon 16) Am kwilin kapigok kuip ke amobotnanj kwiyañ indakwitiye. Ekñenanj tosañinpiñj; mulup etañ mamtemien. Mti keñinanjalak de ma de ku mebegalen; toñañj zeme katanj mâti mamtemien. Islael ekñenanj Izip msalen mambien Izipgalen amobotnanj sisiliñ mulup etañ msamti mambien (Nembayelen Muluwin 7:9, 34). Pâlañ ikñañgat, “Neñ Zisas Kilaisiyelen sisiliñ kuku an” kegok zeye (Loma 1:1; Pilipai 1:1; Taitas 1:1)

Sodom (Matiyu 10:15; 11:23-24; Luk 17:29; Kie Kienok 11:8) Kwit ke mka temañ ñengat kwitnanj. Mka ke Abalaamgat notnanj isikñañj keyet nemunañj Lolanj mamantan. Am mka Sodommak Gomala egegat keñitdanjatnanj yomtoñj kegogapmti Kawawanjñ tep kululuñengatnanj kuzuñjme toti ziye. Zapatnanj kapiyet mainjñâmbak (Sokbembe 13:13; 19:1-24).

Solomon (Matiyu 1:6-7; 6:29; 12:42; Luk 11:31; 12:27; Nembayelen Muluwin 7:47) Solomon ke Islael ekñengalen amobotnanj Dawitgat nemunañj. Bipmanjñgakime eganj bipmanjat munduman amobotnanj tati Kawawanjat nânâ sasayet yanjkwisime Kawawanjñ nânâ same mulup dolakñañj penanj mti mânep milawatnanj omba sambeleñ same kwizet buñamanj temañ beye. Mme eganj kegogak Kawawanjñgalen sesewat mka temañ Zelusalem mka temañ keñan tazin ke walage (1 Kinj 6).

Tagonjo Kan (Sabat) Eweñan Kawawanjñ kwitnanj kwitnanj mgeen eganj mulup mimiyelen msasa 6 mtiñgut 7gat tagoye (Sokbembe 2:1-3). Kawawanjñ amñaneyañ msasa keyet tangomti ek sesewatsasayet zeye. Yanjut Zuda am ke mti naman sakñanen set notnanj ilin timtusume nukñañj beme ilin kegogak msasâgât nukñañj mamip. Kan notnanjat Zisasiyanj menok tagonjo kanen mme Palisi ekñenanj nâme ekñengalen set takulun zemti ñenzinziñ mbien. Yanjut eganj Kawawanjñgalen zii zet ku kuluye (Luk 6:1-11; 13:10-17; 14:1-5). Zuda ekñenanj Sonda Isikñañj matagomtemien keyet kwitnanj Sabat tagonjo makumtemien. Mme alak pigogak am nâmkijpepeñinmaganj Sonda mme ekñengalen tagonjo kan beme ondakti silik dundundu mamip enenogat Zisasiyanj msasa keyet wageyepmti kegok mamip (Nembayelen Muluwin 20:7).

Tâtâyelen Bogis (Bogis Kontrak) (Ibulu 9:4-5; Kie Kienok 11:19) Itnanjñ Islael amnanj Kawawanjñ ekñenmak tâtâ msâti kwitnanj kwitnanj mobotnanj indaye keyet mundumanj tewanj bongis sâmti keyet palañañj golanj bumtaimti peme ego egonjñmak tapme keyet keñanen zii zet nanzañ palen kukuñañj ke (Zii Zet 10:5) ma manayet selikñañj ma Alongalen toñje petnanj kwakwatnanj keyet bepe me matatan. Islael am ekñenanj de ma de mekosât mamtemien beke gapupen mamtemien (Makuku 10:33; Zosua 3).

Teziñ Nandanj (Hel) Am sambe Zisasiyet ku manâmkijpeipgapmti yomin melesinj matimaip. Kegogapmti ekñenanj gakiwewen yominanjat dopmanj gakiiki katikñañj aikti teziñ nandanjen sindem kwesinj kwesinj timti mamambep (Mak 9:47-48; Kie Kienok 19:20; 20:11-15). Ekñenanj sindem omba penanj tipeñj mamambep yanjut ñenanj ku indamukulem mimindewe (Luk 16:19-21).

Wain Tep (Zân 15; Matiyo 21:33-43) Tep ke tek nembonj ma betsasatnanj tek. Tep ke katnanj tikñañj penanj ma amnanj manip. Kan notnanjat Zuda am ekñenanj wain katnanj ke akume kwaopme time nanzañ enzuñañj topme selanj im enzeñjme tunjñ kwapme manip. Zuda am ekñen msat ñen ilak tep kapi etañ onzempeme telapgat matakwetan. Zânanj Buñam Zapat kuyeen keyet tunjupman 15 wain tepgat weñañj

ekbak.

We Bekanaŋ (Matiyu 17:14; Mak 5:1-20; Luk 4:33-36; 1 Timoti 4:1) We bekanan kapi Sadaŋgalen mulup anene. Ekŋen am msalen mamaip selin peletme toindondoyet mulupman omba penaŋ mamip. Kegok mme amnan Kawawaŋaŋgat nâmtikŋan ku mti bamkumpepeyelen mulupman omterŋ mamip. Kan notnaŋgat we bekanan keyaŋ am inda msesepelimiti indadamuŋ mme ekŋen keyaŋ bekanan mamip. Yanjut am nâmkŋipepemaŋaŋ Sadaŋ mamain ke nâiwaŋgut Zisasiyelen windenŋanŋ galen sehempein kekok manâip (1 Zân 4:4).

Wit (Mak 2:23; Luk 6:1; 22:31) Wit kapi laisiyan makwezinoŋ makwezin. Kalit sekan kwep. Wit katnaŋ timti enzeŋme totonaŋ ke plawa. Amnan plawa ke timti nupmamaŋ mambuip. Witgat katnaŋ belan kaik timti ŋep niniyelen (Matiyu 12:1).

Yis (Galesia 5:9) Amnan nupmamaŋ busâti yis isikŋan bukŋen plawaen lumaŋme keyaŋ plawa mme sememti temaŋ kwapme elenŋemti nupmamaŋ mambuip. Kan notnaŋgat Kawawaŋgalen Tâtâ Alakŋanen yomgat yis nemoŋ kekok bemzenenŋ (Matiyu 16:6; 11; 1 Kolin 5:6-8). Sepem keboŋ an kweggalen yomaŋ am sambe indasimuŋme yommak bemâbenn. Ma naman Kawawaŋgalen zemâtâtât katnanen mama keyet kogogak yis palen bemzenenŋ (Matiyu 13:33).

Zekop (Yekop) (Sokbembe 26–50) Zekop ke Israeŋ amgat yeŋsokŋin ŋen ek. An ke zet zapatnaŋ omba penaŋ miminŋanŋ tazin. Mme egat kwitnaŋ ŋen Israeŋ kekok makumtemien (Sokbembe 32:22-32). An kapi Isâyet meniŋan yanjut datnaŋ meu isikŋan bukŋenŋ tetimpemti nembra yuyelen zengwatnaŋ zet ke biwitmagengatnaŋ kambu tiye.

Zelesaia (Matiyu 2:17; 16:14; 27:9) Zelesaia ke Kawawaŋgalen golaŋ zenze an. Zisasiyan msalen kokopiŋ tapme an kapiyan ekmagen zet notnaŋ zeye ke penaŋaŋmak beye. Ma an kapiyan kogogak kwitnaŋ kwitnaŋ bam msat katan sokbemmebe keyet zemkawaŋbemâge. Kawawaŋgalen Zet Itnaŋanen papia ŋen an kapiyan kuye ke ikŋanŋ kwitnaŋ kumpepeŋ tazin.

Zii Zet Kawawaŋgalen zii zet kapi zet zapat itnaŋanŋ Kisim Bekgatnaŋ met Zii Zet ke delaŋ zein. Kawawaŋanŋ zii zetnaŋ ke Moses saye kekokapmti amŋeneyan zet ke zigok msokbembeyelen zetnaŋ omba penaŋ zemâtâge. Israeŋ am ekŋenâŋ nâmbienen ekŋen zii zet sambe ke penaŋ weyan kakanemuŋ timambep beme ekŋenâŋ Kawawaŋgat zikatnaŋ teŋ kwabep nâmti mamtemienanŋgut ekŋenmagengatnaŋ ŋenâŋ set kegoset teŋ ŋen ku kwabien. Kegogapmti am nâmkŋipepeŋinmak nin zii zetgat kandenan ku tatnup. Nin Zisasiyelen keŋ taolet keŋan tatnupapmti keŋn temaŋ Kawawaŋgat manndembein. Ma naman am sambeyet kekok keŋn temaŋ mambein (Matiyu 5:17; Zân 1:17; 15:1-17; Nembayelen Muluwin 13:39; 15:24, 28; Loma 5:18; 10:18; Galesia 2-6; Epesa 2:15; Kolosi 2:14; Ibulu 7).

Zii Zet Zikat Indanda An (Saveman bilong Lo) (Matiyu 2:4; Luk 23:10) Zuda an notnaŋ muluwin ilak Kawawaŋgalen zii zet Moses kalaŋan saye ke am manzemzikatindamtemien. An ekŋen kapi Palisi ekŋenmak tati Zisas kuwien.

Zisas (Jisas) Zisas ek Kawawaŋgat nemuŋan penaŋ. Kwit ke Ibulu zeleset kukuŋan. Mme kwit keyet yanŋan kapigok “An amŋane yomengatnaŋ indatimkwabe” (Matiyu 1:21). Zisasiyet kwitnaŋ notnaŋ kapigok makunup:

Zisas Kilais (Loma 5:17) ma ŋen

Angat Nemuŋan (Matiyu 8:20) ma ŋen

Kawawaŋgat Nemuŋan (Zân 1:34) ma ŋen

Dawitgat Sokŋan (Matiyu 1:1) ma ŋen

Imanuel (Matiyu 1:23) ma ŋen

Msatgalen Tanŋam (Zân 9:5) ma ŋen

Sipsip ekŋengat Tonjin Penaŋ (Zân 10:14) ma ŋen

Mamayelen Notekŋan (Zân 11:25) ma ŋen

Kawawaŋgalen Zet (Zân 1:1; Kie Kienok 19:13) ma ŋen

Kawawaŋgalen Sipsip Nembraŋan (Zân 1:29) ma ŋen

Laion Ek Zudayelen Manŋeengatnaŋ (Kie Kienok 5:5) ma ŋen

Msalen amobotnaŋ ekŋengalen Amobotnaŋin Temaŋ ma Msalen an damuŋ ekŋengalen An Damuŋ Temaŋ (Kie Kienok 19:16).

Kawawaŋgalen Tâtâ Alakŋanŋ Zisasiyet kwitnaŋ kekok kukuŋan omba talipgat main nâmbak.

Zisasiyet Nembraŋane (Disaipel) Kwit ke am Zisasiyet zetnaŋ gawepumti ek mâpmaip ekŋengat manzenup (Nembayelen Muluwin 6:7). Am sambeyan Zisas mâpmamtemien ekŋen ke Zisasiyet nembraŋane yanjut ekŋenmagengatnaŋ an 12

ombemindemti ekjen keyet kwilin “Ombemindenderan” kekok kuye (Matiyu 10:1-4; Luk 6:12-16).

Zona (Matiyu 12:39-41; 16:4; Luk 11:29-32) An ke Kawawanmagengatnan golan zenze an. Kegogapmti Kawawanjan Zona pigok zemâtâtpeye, “Gen met Niniwe mkaen meti am ekjengat zemane nâit neŋ mka ke waletmâbap.” Egan zapat ke nâmti kunzunŋe. Egan Zopa towati wanŋa nen mti msat belaknan mesât mge yangut Kawawanjan tâgâ temanj mme kwati nembu mme mge msasik beye. Mme am wanŋaen tabienan nâmbien, “Kapi belek yek; Kawawanjan ningat nenzinŋi min,” zemti an yomanmak kwi keyet timabien. Mti Kawawanjan tâgâ temanj mme koti nembu mme mge msasik beye keyet penanjan Zonamagen msokbemti ek ambepeme nembu kenan towage. Mme Kawawanjan angala temanj nen peme koti Zona pumwilige. Âpme Zonayan angala temanjat tip kambaknan msasa tuk tage. Mme naman Kawawanjan angala temanj nâmpeme gambibik jengat Zona meokputatipeme mowege. Kegok sokbeme Zonayan Niniwe mkaen meti golan zet diindoye (Zona 1-4).

Zosep Kawawanŋalen Tâtâ Alaknan kapiyet kwit ke an 7 ekjengat kwilin sekam kwep. Kegogapmti an kwi kwi penan ke kalenŋi kumtowelte.

Nenjan Zosep Isael ekjengat yenin Zekopgat nemunan egat kwitnan ke makuip. Egan zapatnan Sokbembe 37-48 keyet mainj ekbak. Ma zet notnan kapiyet mainŋi ekbak: Zân 4:5; Nembayelen Muluwin 7:9-14; Ibulu 11:21-22; Kie Kienok 7:8.

Nen Zisasiyet manan Maliayet apman kwitnan Zosep (Matiyu 1:18-25; Luk 2).

Nen Zisasiyet meninan isiknan jengat kwitnan kekok Zosep (Matiyu 13:55; Mak 6:3).

Nen Zems Zisasiyet nembanngat meninan kwitnan kekok Zosep (Matiyu 27:56; Mak 15:40, 47).

Nen naman Zosep Alimatia mkaengatnan an Zuda am ekjengalen damunin keyet kwitnan kekok Zosewegak makuip. An kapiyan Zisasiyet seknan tewengatnan mtoti met iknanngat sumanen beye (Matiyu 27:57-60; Mak 15:42-46; Luk 23:50-53; Zân 19:38-42).

Âpme an nen kapi kekok kwitnan Zosep Balsabas. An kapi Zisasiyan mulupman yanbem mge egan Zisas ma nembanemak mamantan. An notnan Matias kapi kekok. Kegogapmti an Zudas Isikalit egat munduman ombesâtmbienan an zutgat kwilit ilitzuzut aikbientanngat Matiasian Zudasiet munduman tatagat ombepewien (Nembayelen Muluwin 1:23-26).

An kwit sekam kwep aop mtotne totne delan zenzenan an Zosep kapi. An nâmkijpepejanmak msatnan iknanngalen beme kwitime Zisasiyet nembanane indame an nâmkijpepen alaknan keyet kenan tusuwien ekjen indamukulem miye egat kwitnan nen Banabas (Nembayelen Muluwin 4:36-37).

Zosua (Nembayelen Muluwin 7:45; Ibulu 4:8) An keyan Moses msat tungupman gakime egat munduman timti Isael am indatimti msat Kawawanjan ewenan yensokjine idandayet zetik miminan keyet kenan indatimoge. Zosuayan Isael am indatimoidemti am msat ke mamtemien indapmâti Kenan msat kalenŋi Zekopgat inŋokjane indaye. Liwaiyet sokjane etan gulak belak indeye enenogat ekjengat muluwin sesewat mka teman Zelusalem ke ekdamun mti sâpe sâpe bumbu mee kekok etan mimiyelen zemindenderan.

Zuda Âpme Zuda ek Zekopgat nemunan 12 ekjengat tunguwanngatnan nen keyepmti egat inŋokjaneyan ilinanngat egat inane kekok manzemtemien. Manŋe ekjen kapim-agenngatnan Zisasiyan sokbeye. Mme Zelusalem sesewat mka temanj ke kekok ekjengalen msalen matatan ma msalinanngat kwitnan Zudia makuip. Alak pigogat kwit kapi Zekopgat nemunan 12 ekjengat inŋokjineyet kwili makuip.

Zuda Ekjengalen Kendo Zuda ekjenan nup kan kwepgat kenanen tambu msasa notnan Kawawanngat sesewatsasyet nâmti kwizikme motapme keyet kendo kambuk zewien ma Kawawanjan kwitnan kwitnan mobotnan penan mimindandan keyet nembanane manzemâtâindatemien. Kegok mamtemiengalen kendo kapigok:

Kendo nenjan sesewat mka temanj Zelusalem Omzuluti mme Kambuk Bembenanngalen Kendo (Zân 10:22). Kendo kapiyet ekjenan anin kwitnan Zudas Mekabi egan kasanjine ekjenan Zelusalem sesewat mka ke mme ilinanngalen nopiomgalen mkanok beme sâpe sâpe bumbu munduman mwatonzempepejan kumasakti kasanjine indoye keyet maotnâtemien. Ma naman sesewat mka ke mme kambuknan beme Zuda am ekjenan keyet kenanen moti Kawawan ewe tusum sesewatsawien.

Kendonin nen Anŋalalan Kendo (Matiyu 26:2, 5, 17-19). Kapi Zuda am ekjengalen kendo mobotnan penan. Kegogapmti kwitnan Anŋalalan Kendo kuwien ke yanjanmak.

Isip sindem msalen mamtemien kan keyet Kawawanaj ekjen indatimkwasâgât mulup zigok mge keyet maotnâtemien. Msat ke pemti kwawewegalen Kawawanaj ensel am sipsip sipmanaj mkanjin setokwakwalen metekuwien angalaj indemti kasanjeyelen nempa ma songom nejaj sokbemberaj indome gakiwien. Mme kan keyet Isael amnan Isip msat pemebien (Kisim Bek 12) kegogapmti Zuda amnan kendo kapiyet sipsip kumti tepmelesij tembu kwegat nime mandelaj zein. Kegogapmti am nâmkijpepenimk nin “Zisas Kilaisiyet Sipsip yomgat dopman kukuaj” manzenup (Zân 1:29; 1 Kolin 5:7). Zisasiyaj gakime sipman toge keyepm Kawawanaj nin ke nâmkijpenupgapmti maangalajndein (Loma 5:9; Epesa 1:7; Ibulu 9:12, 22; 1 Pita 1:19; Zân 1:7; Kie Kienok 1:5; 5:9; 12:11).

Kendojin nen Nupmamanj Yisipingalen Kendo matatemien (Matiyu 26:17; Luk 22:1). Apme Zuda am ekjenaj Isip msat pemti kwawewegalen kwitnan kwitnan abatatat palen mti tembuyelagak kunzunungalen kegogapmti nupmamanj yisipij bumnimbien. Nupmamanj bumbuyelen setnan penaj yisimak lelimpeme tati sememenjut antimti mambuip yanjut kan nen ku tatindaye keyepmti kegok ke mbien. Kendo kapi Angalalaj Kendoyet kenanegak makwazin (Kisim Bek 12:14-20).

Kendojin nen Minzalanj Kendo. Ke sonda kwegat kenan minzalanj isisik walati mawemtemien (Zân 7:2-52). Kendo kapiyet Zuda animbi ekjenaj olojen palen mawianjemelip. Enenogat meu ilak nep bemtemepme akume kwaolep. Mme ekjenaj minzalanj isiksik walati yensokjineyaj nup kan 40 msat tunjupman minzalanjen mawemkotemien keyet maotnâip (Wok Pris 23:33-36; Zii Zet 16:13-15).

Kendojin nen Pentekos (Nembayelen Muluwin 2:1; 20:16; 1 Kolin 16:8). Kapi kegogak Zuda am ekjengalen kendo temanj nen. Zet keyet yanaj, “Msasa 50.” Zuda am ekjenaj Angalalaj Kendo tadelaj zemti tapmepme msasa 50 mepme ilak Pentekos Kendo kapi maekgip. Kendo kapiyet kegogak ekjenaj olojen mamip enenogat ekjenaj yanjbemti wilin katnanj atimbemti naman Kawawanaj zii zet Sainai Kalanaj indaye keyet maotnâip. Zisasiyaj gakiye keyet baman Petekos Kendo kapiyet egaj Emetak Tenj peme nembanagemagen toge (Nembayelen Muluwin 2:1-4).